BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
3 71 G 18
M
59.2.B.6
59 59
F E 9-12.f.4
33

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

41-3-G-18

21-3-6-18 II

BAP. PLATINAE, CREMONENSIS, OPVS DE VITIS AC GESTIS SVMMORVM PONTIFICVM, AD SVA VSQVE TEMPORA DEDVCTVM, ET AVCTVM DEINDE ACCESSIONE

rerum geſtarum eorum Pontificum, qui Paulo II. in quo Platina deſinit, vſq; ad Clementem eius nominis VII. ſucceſſerunt. Et nunc poſtremò multò locupletius redditum per eruditiſſimum virum Onuphrium Panuinium, qui ſeriem Hiſtoriæ eleganti ſtylo, bonaq; fide continuauit vſque ad Pium IIII. qui modò Reipub. Chriſtianæ præſidet.

Acceſsit item breue quidem, ſed longè vtiliſsimum, omnium Rom. Pontificum & Schiſmatum Chronicon, ab eodem Onuphrio nunc primùm & conſcriptum & typis excuſum, ex quo ſtudioſus Lector, non mediocrem ſibi parare poterit rerum cognitionem.

Alia quoque eiuſdem Platinæ addita ſunt, quæ ſequenti pagina annotata offendes.

Prætereà copioſè hoc opus locupletatum eſt nouis ijſq; admodùm neceſſarijs Indicibus, quorum priorem, qui Pontificum eſt, in fronte: poſteriorem verò, qui rerum eſt, in calce reperies.

BIBLIOTECA

COLONIAE,
Apud Maternum Cholinum,
M. D. LXII.

Cum Gratia & Priuilegio Cæſareæ Maieſtatis in decennium.

BAP. PLATINAE VITA
EX LIBRO IOHANNIS TRITTEMII ABBATIS Spanheimenſis, de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.

BAp. cognomento Platina, patria Cremonenſis, Apoſtolicus quondam Abbreuiator, vir vndecunq; doctiſſimus, Philoſophus & Rhetor celeberrimus, ingenio ſubtili & vehemẽs, eloquio diſertus & mulcens, animo conſtãs & validus, multas à Paulo Papa II. calamitates ſuſtinuit, adeò, vt bonis omnibus & dignitate ſpoliatus, poſt equulei ſuſpenſionem, in carcerem crudeliſſimè detruſus, vſque ad mortem ipſius Pauli detentus ſit. Qui à Sixto mox liberatus, ad imitationem Eutrandi Ticinenſis diaconi, à Berengario Rege Italiæ ſimilia paſſi, Pauli mores per antipodoſim non inſulsè notauit. Scripſit enim ad Sixtum Pontificem IIII. de Geſtis Romanorum Pontificum Librum vnum, de naturis rerum Librum vnum, Epiſtolarum ad diuerſos, & quædam alia. Moritur Romæ ex peſte ſub Frederico Imperatore III. & Sixto Pontifice IIII. Anno Domini M. CCCC. LXXXI. indictione XIIII.

Hæc Trittemius. Cæterùm de proprio ipſius Platinæ nomine, controuerſiæ quidam eſt, Baptiſtáne ſit, an Bartholomæus: nam vetuſtiſsima quæque exemplaria habent abbreuiatè ſcriptum, BAR. recentiſsima, BAP. Nos, vt quibus non ſatis conſtaret, vtrum rectiùs eſſet, recentem lectionem ſecuti, veteris te admonitum volumus, vt ſit de quo ſententiam & ipſe feras: tantummodo, ne fortuitò aut temerè per nos deprauatum putetur.

Huic operi, præter Summorum Pontificum vitas, hæc etiam acceſſerunt, eiuſdem Platinæ.

De Falſo & Vero bono, Dialogi.	*III.*
Contra amores.	*I.*
De vera nobilitate.	*I.*
De optimo ciue.	*II.*
Panegyricus in Beſſarionem Doctiſſimum Patriarcham Conſtantinopolitanum.	
Oratio ad Paulum II. Pontificem Maximum, de bello Turcis inferendo.	

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ATQVE AMPLISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. IOANNI, ARCHIEPISCOPO TREVERENSI, SACRI ROMANI IMPERII

per Galliam, Regnumque Arelatenſe Archicancellario, & Principi Electori, &c. Domino atq; Principi ſuo clementiſſimo.

HISTORIAE cognitionem, Reuerendiſsime Archipræſul, poſt illam ſacram, nullam æquè neceſſariam iudico, hiſce præſertim infœliciſsimis temporibus, quibus fœdiſsimis ſectis diſſectis perturbata ſunt omnia: atque eam, quæ Eccleſiaſticæ titulum gerens, Chriſtianæ noſtrę Religionis primordia, initia, ſucceſſum, propagationem, Sanctorum martyria, perpetuamque Catholicæ doctrinę conſtantem, atque legitimam ex Apoſtolis ad nos deriuatam docet ſucceſsionem, Pontificum quoque & Epiſcoporum continuam ſeriem commonſtrat. Per hanc namque in auita quam profitemur, eaq; verè Catholica doctrina confirmamur, vt neq; aliò deflectere velimus, neque Sathanæ aut miniſtrorum ipſius illecebris nos à ſuſcepta Religione patiamur abduci, ſed perpetua recordatione Chriſti promiſſum pectore geſtantes, eidemque confidentes, quo vſq; ad conſummationē ſæculi nobiſcum ſeſe futurum pollicitus eſt, in ea quæ nos Chriſto genuit, Eccleſia Dei, conſtanter permanemus. Id promiſsum agnoſcimus certò ex perpetua illa Pontificum Epiſcoporumque ſucceſsione, qui veræ doctrinæ conſenſum ab Apoſtolis acceptum ad nos vſque perduxerunt. Eo fruimur, & fouemur Chriſtiani Catholici etiamnum omnes, & poſteros etiam noſtros, qui hanc fidem hæreditabunt, eodem fruituros non dubitamus. Diuus Auguſtinus doctrinæ Catholicæ perpetuum conſenſum comprobare volens, ordine enumerat Pontifices omnes ad ſuam vſque ætatem, qui nunquam ab accepta Eccleſiæ doctrina vel lato etiam vngue diſceſsere. Idem facit ſanctiſsimus, vetuſtiſsimusque Lugdunenſis Epiſcopus Irinæus, & plærique alii. Quidni igitur idem nobis facere liceat? quum conſtet ab illorum temporibus Religionem huc vſque integram conſeruatam eſse, nec vllis hæreticorum conatibus potuiſse opprimi. Proinde Eccleſiaſticam hiſtoriam prophanæ meritò præponendam eſse, negabit nemo: quum hæc animo voluptatem quandam citò perituram ſuggerat: illa verò animæ, voluptatis perpetuæ acquirendæ exempla commonſtret. Cùm igitur hactenus

* 2 pro-

BIBLIOTECA NAZ.

propagandæ Chriſtianæ pietatis ſtudio addictus, typis excuderim præter alia, Egeſippum atq; Oroſium, vetuſtiſsimos Hiſtoricos Eccleſiaſticos, eosque repurgatos, atq; nouis illuſtratos ſcholiis, vt pro mea tenuitate quantumcunq; poſsem adferrem Eccleſiæ adiumentum: placuit tandem excudere vitas Romanorum Pontificum, à Platina breuiter quidem conſcriptas, in quibus tamen, quod hiſtoriæ & veritatis ratio poſtularet, omiſsum eſt nihil. Quum autem Platina vltra ætatem ſuam progreſsus non ſit, ne quid deſideraretur, eorum quoq; ſtudio, quorũ ſumptibus ſępè prodiit, acceſsione ſuccedẽtium Pontificum vtiliſsimum hoc opus locupletatum eſt, & mea demùm impenſa ſtudioq; ad hoc vſq; tempus perductum, obſeruata paſsim diligenti hiſtoriæ continuatione. Sumptibus etenim non leuibus conſcribi Romæ, indeq; huc tranſmitti curaui Pontificum aliquot recentium vitas, atq; alia quoque, quæ animaduerteram in hoc opere deſiderari: Et ne quid deeſset adhuc, quod neceſſariò requiri videretur, adiunctum item eſt appendicis loco, ab Onuphrio viro doctiſsimo, iam recèns cõſcriptum breue quidem, ſed vtiliſsimum Pontificum atq; Schiſmatum Chronicon. Quibus acceſſerunt & noui etiam indices, qui & vtilitatis plurimum Lectori, & operi adeò ipſi ornamenti multum adferre queant, adeò, vt ex tam inſigni præclaraque acceſsione nouum hoc opus meritò videri & haberi poſsit. Quòd verò, Princeps illuſtriſs. id C. T. inſcribã, triplici huc adducor potiſsimùm ratione: ardentiſsimo nimirùm tuo cùm erga Religionem Catholicam zelo, tum propenſiſsimo iuuandi literas ſtudio, atq; mea erga C. T. obſeruãtia, pro collatisq; innumeris in me beneficiis grati animi qualicunque ſignificatione. Acceptam namq; ſucceſsione veram Eccleſiæ doctrinam magno laudatiſsimoque conatu C. T. non conſeruat tantùm, ſed propagare etiam non ceſſat, confractamque conſolidat, & collapſam ſummo ſtudio reſtaurat, quemadmodum id recenti exemplo teſtatum fecit. Literarum porrò ſtudia quantoperè C. T. complectatur, quantumque ea iuuet, quantum etiam in ea impendat, id ex reſtituta, cuius vix vmbra anteà cõſpiciebatur Treuerenſi vetuſtiſsima Academia, toti adeò iam orbi Chriſtiano cognitum ſatis: adeò, vt neſciã quomodo C. T. de literis mereri melius poſſet, accitis vndiq; magnis prȩmiis, maximisq; ſumptibus, doctiſsimis viris, qui ceu peritiſsimi Architecti pulcherrimi ædificii ſarta tecta inſtaurarent, & reſarcirent. Quid rebus hiſce illuſtrius, meliùsve poſſet à Principe excogitari? aut quo poſſet apud poſteros maiorem ſibi laudem promereri? Illo namque ſuum ergà Deum, Religionemque debitum præſtat officium: hôc, & pietatis, & futuræ Reipub. ſeminaria fouet. Cæterùm tertia illa cauſſa, quam ſuperiùs recenſui, nempe vt conteſtarer animi mei gratitudinem er-

ga C. T. mihi viſa eſt quàm maximè opportuna & accommoda, vt præſens opus tibi inſcriberem, quum mihi non ſuppetat alia facultas, vt liceat tanto Principi gratificari. Quod ſanè qualecunq; meum obſequium gratum vt habeas, Princeps laudatiſsime, obnixè precor, & qualemcunque hanc meæ erga C. T. obſeruantiæ gratitudinisq; atteſtationem benigno accepta animo, atque eo me, meosque porrò ſemper candore, beneuolentiaq; C. T. complectatur, qua me primùm Lutetiæ ante annos viginti ſex complecti cœpit, & complectitur etiamnum: quaque & Celſitudinis Tuæ fratres, viri profectò & nobilitate & virtutis merito prꝧſtantes, me ex inſtituta tum primùm etiam in Galliis amicitia, hoc adhuc tẽpore me proſequuntur, quẽadmodum id declarant ſatis, cùm crebra illa propenſiſsimi, benigniſsimique C. T. in me animi exempla, tum etiam fratrum in me verè candidi affectus, adeò, vt antiquiſsimæ ſimul & ſplendidiſsimæ nobilitatis familia, quæ à petra nomẽ habens, vulgò Von der Leyen, vetuſta ſanè appellatione vocatur, meritò mihi perpetuò veneranda colendaque veniat, eique ego & mei optimo iure perpetua gratitudinis memoria obſtringamur. Chriſtus Ieſus C. T. Eccleſiæ ſuæ Catholicæ ſemper incolumem conſeruet, vti ea te fideliſsimo propugnatore diu frui poſsit. Coloniæ XIII. Calend. Martii.

M. D. LXII.

T. C.

Addictiſsimus

Maternus Cholinus,

Bibliopola.

AD LECTOREM.

POSTQVAM ea occaſio oblata eſt, Candide Lector, vt ſummorum Pontificum geſta imprimeremus, viſum fuit non abs re tua fore, ſi Cathalogus quidam tum ex hoc Platinæ volumine, tum ex alijs ſcriptoribus pararetur, qui præter Romanos Præſules ſuo ordine poſitos, etiam Imperatorum nomina, qui illorum temporibus imperarunt. & Concilia quæ ſub illis quoque celebrata ſunt, contineret. Atque iſtud dum fieret, hoc obſeruatum eſt, vt Concilia generalia tam Latina, quàm Græca maiuſculis literis excuderentur, addito illis tempore, quo celebrata fuerunt, quáque de cauſa coacta, & à quibus approbata fuerint: Prouincialibus verò litera P præponeretur. Imperatores autem præterquam quod temporibus Pontificum & Conciliorum reſpondeāt, etiam tempus ſui Imperij annotatum habent. Hunc laborem in tuum commodum aſſumptum grato animo ſuſcipe, atq; ſtudia tuá in Eccleſiæ vtilitatem conuerte. Vale.

	ROM. PONTIFICES.	Annus	Menſes.	Dies	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
	IESVS CHRISTVS Pontifex in æternũ. fol. 3						IVLIVS Cæſar Imperauit annis 5. menſ 7. Octauianus Auguſtus, Ann. 56.
	Eius Vicarij hoc ordine ſequuntur.						Tyberius, Ann. 23. uel 21. ut aiunt alij.
1	S. Petrus Apoſtolus Martyr primū Antiochiæ ſedit 7. annis, Romæ verò	25	2	3	5	CONCILIA aliquot celebrata ſunt, vt illud Hieroſolymitanum de quo Act. 15. & in quo Canones Apoſtolorum ſunt compoſiti, qui approbati ſunt in 6. Synodo generali.	Caius Caligula, Ann. 3. menſ. 10. dieb. 8. Claudius, Ann. 13. menſ 9 dieb. 28. Nero, Ann. 14. menſ. 7. dieb. 28. Prima perſecutio Chriſtianorum.
2	S. Linus Tuſcus, Martyr	11	3	12	9		Galba, menſ. 7. Otto primus, menſ. 3.
3	S. Cletus Romanus, Martyr	12	1	11	10		Vitellius, menſ 7. Veſpaſianus, an. 9 menſ. 11. dieb. 22. Titus, annis 2. menſ. 8.
4	S. Clemens Romanus, Martyr	9	2	10	11		Domitianus regnauit, an. 15. mēſ. 4. Secunda perſecutio. Nerua, ann. 1. menſ 4. dieb 8.
5	S. Anacletus Athenienſis, Martyr	9	2	10	12		Traianus ann 19. menſ. 6. dieb. 5. Tertia perſecutio.
6	S. Euariſtus Græcus, Martyr	9	10	2	13		Adrianus. ann. 21. Quarta perſecutio.
7	S. Alexander I. Romanus, Martyr	10	7	2	14		
8	S. Sixtus I. Romanus, Martyr	10	3	21	15		
9	S. Teleſphorus I. Græcus, Martyr	11	3	22	16		Antoninus Pius cum filijs Aurelio & Lucio regnauit Annis 23. menſ. 3.

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
10	*S. Higinus Athenienſis, Martyr*	4	3	4	17		
11	*S. Pius Aquileienſis*	11	4	3	18		*M. Antoninus Verus cum L. Aurelio Commodo fratre, Annis 19. Menſe uno.*
12	*S. Anicetus Syrus, Martyr*	11	4	3	19		
13	S. Soter I. Fundanus	9	3	21	19		*Antoninus Commodus, Ann. 13.*
14	S. *Eleutherius I. Nicopolitanus*	15	3	2	20		
15	*S. Victor I. Apher*	10	3	10	21	Huius tempóre Concilia aliquot in Palæſtina celebrata ſunt de ratione Paſchatis.	*Aelius Pertinax, Ann o. Menſ. 6.* *Iulianus Iuriſperitus, Menſ. 7.*
16	*S. Zepherinus I. Romanus*	8	7	10	22		*Seuerus Pertinax, Ann. 18.* *Quinta perſecutio.*
17	*S. Caliſtus I. Romanus, Martyr*	6	10	10	23		*Antoninus Caracalla Baßianus, atque idem dictus, Ann. 6 Menſ. 2.*
18	*S. Vrbanus I. Romanus, Martyr*	4	10	12	24		*M. Aurelius Antoninus Heliogabalus, Ann. 4.* *Diadumenus, Macrinus, Albinus Edax* } *Ann. 1.*
19	*Pontianus Romanus, Martyr*	9	5	2	25		*Alexander, Ann. 13.*
20	*S. Antherus Græcus, Martyr*	11	1	12	26		*Maximinus, Ann. 3.* *Sexta perſecutio.*
21	*S. Fabianus Romanus, Martyr*	14	11	11	27	Romanum 60. Epiſcoporũ contra Nouatianam hęreſim, fol. 27.	*Gordianus Ann. 6.* *Philippus I. Chriſtianus cum Philippo filio, Ann 5.*
22	*S. Cornelius Romanus, Martyr*	2	2	3	28	Carthaginenſe de rebaptizãdis hęreticis ſub D. Cypriano, aliquo modo cõfirmatur in Trullo.	*Decius, Ann 2.* *Septima perſecutio.*
23	*S. Lucius I. Romanus, Martyr*	3	3	3	29		*Gallus cum Voluſiano filio, Ann. 2. Menſ. 4.* *Aemilianus Tyrannus, Menſ 3.* *Valerianus & Galienus, Ann. 15.* *Octaua perſecutio.*
24	*S. Stephanus I. Romanus, Martyr*	7	5	2	29		*Imperiũ tum uacabat, ſcilicet Tyrannidem in Gallijs occupat Poſthumus & poſt eum Victorinus, deinde* *Tetricus Senator.*
25	*S. Sixtus II. Athenienſis, Martyr*	2	10	23	30		
26	*S. Dionyſius I.*	6	2	4	31	Antiochænũ, quo damnatur Paulus Samoſatenus, fol. 31.	*Claudius, Ann. 1. Menſ. 9.* *Quintilius Claudij frater, dieb. 17.*
27	*S. Felix Romanus, Martyr*	4	3	15	31		*Aurelianus, Ann 5 Menſ. 6.* *Nona perſecutio.* *Tacitus, Menſ. 6.*

28 *S. Eu-*

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
28	*S. Eutychianus Tuſcus, Martyr*	1	1	1	32		*Florianus, menſ. 2. dieb. 20.*
29	*S. Gaius Dalmateus, Martyr*	11	4	12	32		*Probus, ann. 6. menſ. 4.* *Carus cum Carino & Numeriano filijs, ann. 2.* *Diocletianus & Maximianus, ann. 20.*
30	*S. Marcellinus Romanus, Martyr*	9	2	16	33	Sinueſſanum in Cãpania 180. Epiſcoporum, folio 34.	*Decima, caq; maxima perſecutio.*
31	*S. Marcellus Romanus, Martyr*	5	6	21	35	P. Ancyranum confirmatum in Trullo Canon. 2.	*Conſtantius primus, An. 13.* *Galerius, Ann. 16. à quo in partem imperij aſſumptus eſt Licinius, An. 16.*
32	*S. Euſebius Græcus*	6	1	3	36		
33	*S. Melchiades Apher, Martyr*	4	7	9	36	Neocæſarienſe confirmatum in Trullo.	*Maxentius Maximinus, an. 6. & Conſtantinus I.*
34	*S. Sylueſter Romanus*	23	10	11	37	Anno Domini 330. I. NICAENVM GENERale 318. Epiſcoporum cõtra Arrianos à Syluestro confirmatũ, cuius nomine p:æſuerunt Cõcilio Hoſius Epiſcopus Cordubẽſis, & Victor atque Vincẽtius Presbyt. Romani, ſolio 38. Romanum 75. Epiſcoporum. Romanum aliud. P. Elibertinum. P. Arelatenſe I. P. Gãgrenſe cõfirm. in Trullo. P. Arelatenſe II.	*Conſtantinus I. Solus, Ann. 30. menſ. 10.*
35	*S. Marcus Roman.*	2	8	20	41	P. Carthaginenſe.	
36	*S. Iulius I. Romanus*	15	2	6	42	Romanum. Agrippinenſe. Antiochænum confirmatum in Trullo. Sardicenſe confirmatum in Trullo. Hieroſolymitanum. Syrmenſe.	*Conſtantinus II, Ann. 24* *Conſtans, ann. 17. & Conſtantinus II. fratres.*
37	*S. Liberius Romanus*	6	3	4	43	Laodicenum contra Arrianos confirmatũ in Trullo, ſo. 42	
38	*Felix II. Romanus qui quoniam viuente adhuc Liberio Pontifex factus eſt, non deberet merito inter Ro. Pontifices numerari. Dicitur tamen ab hæreticis cũ multis alijs Catholicis interfectus*	1	4	2	45	Romanum 48. Epiſcoporum quo ipſe Felix electus fuit Põtifex, & aliquot ab Eccleſia ſeparati, fol. 44. Romanum aliud 48. Epiſcoporum, omnibus epiſcopis eſſe ad Conciliũ veniendum, folio 45. P. Laodicenum confirmatum in Trullo.	

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
39	*S.Damaſus Hiſpanus*	19	3	11	46	Anno Domini 370. II. CONSTANTINOPOLITANUM I. 150. Epiſcoporum contra Macedonium, confirmatur à Damaſo, & in ſexta Synodo in Trullo. P. Valentinum in Gallia 30. Epiſcoporum Aquilienſe.	*Iulianus Apoſtata, an. 1. menſ 8.* *Iouinianus, menſ 8.* *Valẽtinianus cum Valente fratre, an. 13. menſ 5.* *Gratianus cum Valentiniano ann. 6. cum*
40	*S. Syricius Romanus*	15	11	25	47	Romanum. P. Telenſe. P. Carthaginenſe II. confirmatum in Trullo. P. Carthaginenſe III. confirmatum in Trullo. P. Carthaginẽſe IIII. cõfirmatum in Trullo P. Taurinatenſe cõfirma. in Trullo.	*ipſis & poſt ipſos Theodoſius I an. 11.*
41	*S. Anaſtaſius I. Romanus*	3	10	0	49	Carthaginẽſe V. Epiſcoporum 73. confirmatum in Trullo. P. Toletanum I. Epiſcoporũ 15. confirmatum à Leone Papa.	
42	*S. Innocentius I. Albanus*	15	2	25	50	Mileuitanũ approbatum ab Innocentio. Burdegalẽſe, in quo damnatur Priſcilliani dogma, fol. 51.	*Arcadius cum fratre Honorio, ann. 13.*
43	*S. Sozimus*	1	3	12	51	P. Carthaginenſe VI. Epiſcoporum 217. confirmatum in Trullo folio 52.	
44	*S. Bonifacius I. Romanus*	1	8	7	53	P. Carthaginenſe VII. Epiſcoporũ 38. confirmatum in Trullo. Aphricanum.	*Theodoſius II. Iunior Imper. ann. 27. & cum eo & poſt eũ.*
45	*Cæleſtinus I. Campanus*	8	10	17	54	Anno Domini 413. III. EPHESINVM 200. Epiſcoporum contra Neſtorium & Pelagianos confirmauit Cęleſtinus I. cuius loco pręfuerunt Cyrillus & Arcadius Epiſcopi, præterea VI. Synodus in Trullo, fol. 54. P. Agathenſe 35. Epiſcoporum.	*Valentinianus, an. 30*
46	*S. Sixtus III. Romanus*	8	0	19	55	P. Rhegienſe 13. Epiſcoporum. Romanum 57. Epiſcoporum, in quo Sixtus III. abſolutus fuit, folio 55.	
47	*S. Leo I Tuſcus*	2	1	13	56	P. Auriſcanum I. Auriſcanum II. de libero Arbitrio. Valenſe I. 18. Epiſcoporum. Valenſe II. Carpentoracenſe. Arelatenſe III. Conſtantinopolitanum ſub Flauiano inſertum actioni primę Chalcedonenſis. Tyrium actioni IX. Chalcedonenſi inſertum, Beritenſe actioni X. Chalcedon.	*Martianus, ann. 7.*

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
					Anno Domini 443. IIII. CHALCEDONENSE 630. Epiſcoporum contra Eutichetem, cuius loco præfuerunt Paſchaſius & Eucentius epiſcopi & Bonifacius Presbyter. Item VI. Synodus in Trullo, fol. 57 P. Veneticum.	
48 *S. Hilarius I. Sardus*	7	3	10	57	P. Turonenſe 8. Epiſcoporum. Romanum.	*Leo I. ann. 16.*
49 *S. Simplicius Tiburtius*	15	1	7	58		*Leo II.* *Zeno, ann. 17.*
50 *S. Felix III. Romanus*	8	11	17	59	P. Tarraconenſe 10. Epiſcoporum.	
51 *S. Gelaſius Apher*	4	8	17	60	Romanum, fol. 60. P. Epaunenſe 70. Epiſcoporum.	*Anaſtaſius Imper. ann. 26.*
52 *S. Anaſtaſius II. Romanus*	1	10	24	61		
53 *S. Symmachus Sardus*	15	6	22	62	Rauennenſe, quo Symmachus in Pontificatu confirmatur, fol. 62. Sex concilia Romæ celebrata ſunt, folio 62.	
					Ilerdenſe 8. Epiſcoporum. Valentinum Hiſpaniæ 6. Epiſcoporum.	
54 *S. Hormiſda Fruſinonius*	9	0	8	63	Romanũ, in quo Eutychiani damnantur, fol. 63. Aurelianenſe 33. Epiſcoporum.	*Iuſtinus I. ann. 8.*
55 *S. Iohannes I. Tuſcus Martyr*	2	8	0	64	P. Gerundenſe. Cæſarauguſtanum 12. Epiſcoporũ.	
56 *S. Felix IIII. Samius*	4	2	13	65		*Iuſtinianus, ann. 40.*
57 *Bonifacius II. Romanus*	2	0	2	65		
58 *Ioannes II. Romanus*	2	4	0	66	Toletanum II.	
59 *S. Agapetus Romanus*	0	11	19	66	Hieroſolymitanum II. cuius mentio fit actione I. Conſtanti. II.	
60 *S. Siluerius Campanus*	1	5	12	67		
61 *Vigilius Romanus*	15	6	26	67	Anno Domini 553. V. CONSTANTINOPOLITANA II. 160. Epiſcoporum contra Theodorũ. qui D. Virginem θεότοκον dici nolebat præſidente Menna Patriarcha confirma-	

62 *S. Pe-*

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
					uit Gregorius I. & VI. Synodus in Trullo. Aurelianenſe II. P.Aurelianenſe III. Auernẽſe.	
62 *S.Pelagius I. Romanus*	10	10	28	69	P.Aurelianenſe IIII. P.Turonicum II. P.Pariſienſe I.	*Iuſtinus* II. *ann.* 11.
63 *S. Iohannes III. Catellinus*	12	11	26	70	Aurelianenſe V. Pariſienſe II.	
64 *S. Benedictus I. Romanus*	4	1	28	71		*Tiberius* II. *ann.* 7.
65 *S. Pelagius II. Romanus*	10	2	10	71	Hiſpalenſe I. robur habens à ſe de Roman. Toletanum III. Arrij hæreſis damnatur. P.Matiſconenſe I. P.Matiſconenſe II.	*Mauritius, ann.* 19.
66 *S. Gregorius I. Romanus*	13	6	10	72	Lateranenſe. Romanum.	*Phocas, ann.* 8.
67 *Sabinianus Tuſcus*	1	5	9	74		
68 *Bonifacius III. Romanus*	0	9	0	75	Romanum 72. Epiſcoporum de electione Roman. Pontificis, fol. 75.	
69 *Bonifacius IIII. Marſus*	6	8	13	75		*Heraclius, Ann.* 29. 30.
70 *S.Deuſdedit Romanus*	3	0	23	76	Antiſiodorenſe.	
71 *Bonifacius V. Campanus*	5	0	10	77		
72 *Honorius Campanus*	12	11	17	78	P.Hiſpalenſe II. Toletanum IIII. 70. Epiſcoporum.	
73 *Seuerinus Romanus*	1	2	0	79	Toletanum V. 21. Epiſcoporũ. Toletanũ VI. 52. Epiſcoporum	
74 *Ioannes IIII.* Dalmata	1	9	9	79	Bracarenſe I. P.Bracarenſe II.	
75 *Theodorus I. Græcus*	6	5	18	80		*Conſtantinus* III. *menſ* 4. *Conſtantius* III. *Ann.* 28.
76 *S. Martinus I. Tudertinus*	6	1	26	81	Toletanũ VII. 38. Epiſcoporũ. Romanum Lateranenſe 150. Epiſcoporum contra Monothelitas, ſol. 81. Commẽdatur ab Agathone in	

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
				.		quadam decretali ad VI. Synodum. Toletanum VIII. 55. Epiſcop. Toletanum IX. 16. Epiſcoporũ. Toletanum X. 17. Epiſcoporũ.	
77	*Eugenius I. Romanus*	2	9	0	82	P. Cabilonenſe I.	
78	*Vitalianus Signinus*	14	6	0	82	Toletanum XI. P. Bracarenſe III. Anglicanum I.	*Conſtantinus III. à patre in partẽ Imperij ſuſcipitur. Mezẽtius à militibus creatus Imperator, Conſtantio interfecto, ſcilicet nõ multò pòſt occiditur, & Conſtantinus IIII. Solus Imperat. ann. 17.*
79	*Adeodatus Romanus*	4	2	5	83		
80	*Donus Romanus.*	5	5	10	84	Anno Domini 719.	
81	*S. Agatho Siculus*	2	6	15	85	Anglicanum II. aduerſus Monothelitas, cui interfuit Ioannes Abbas iuſsione Agathonis. VI. CONSTANTINOPOLITANUM III. 289. Epiſcoporum aduerſus Monothelitas. Poſteà verò in Trullo fuerunt Patres 227. loco Agathonis interfuerũt Theodorus & Georgius Presbyteri, & Ioannes Diaconus, confirmauit Leo II. fol. 85. & 86.	
82	*S. Leo II. Siculus*	0	10	0	86	Toletanum XII.	
83	*Benedictus II. Romanus*	0	10	12	87		
84	*Ioannes V. Syrus.*	1	0	0	88	Toletanum XIII.	*Iuſtinianus II. ann. 10.*
85	*Conon Thrax*	0	11	3	88		*Leontius Imperium inuadit, ann. 3. quo expulſo Tiberius III. ab exercitu eligitur, regnat menſibus 7. ſed paulò pòſt Iuſtinianus Imperio reſtituitur duobus iſtis è medio ſublatis, regnauit, ann. 6.*
86	*Sergius I. Syrus*	13	8	23	89		
87	*Ioannes VI. Græcus dicitur eſſe Martyr*	3	3	0	91		
88	*Ioannes VII. Græcus*	2	7	17	91		
89	*Siſimus vel vt alij volunt Soſinus Syrus*	0	0	20	92		
90	*Conſtantinus I. Syrus*	7	0	20	92	Romanum, quo imagines ſanctorum depingi debere ſtatuitur, fol. 93.	*Philippicus hæreticus, Anno uno, menſ. 6. Anaſtaſius II. Arthemius, an. 3. poſtea ſacris initiatur. Theodoſius III. anno uno. Leo III. Iconomachus hæreticus, ann. 24.*
91	*Gregorius II. Rom.*	16	0	11	94		
92	*Gregorius III. Syrus*	10	8	24	96	Romanum. Francicum.	
93	*Zacharias Græcus*	10	3	0	98	Arelatenſe III.	

94 *Ste-*

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
94 *Stephanus II. Romanus.* *Ante quẽ tamen Stephanus quidẽ Presbyter à populo creatus tertio pòſt die obijt.*	5	1	0	100	Romanum, fol. 101.	*Conſtantinus V. ann. 34. menſ. 2. dieb. 26.*
95 *Paulus I. Romanus Conſtantinus II.* *Hic ab alijs ponitur, quem tamen quia non legitimè pontificatu adeptum, licet anno ſedem occuparit, in Pontifices Platina meritò non numerat.*	10	1	0	102		*Cum Leone IIII. filio, ann. 5.*
96 *Stephanus III. Siculus*	4	5	27	103	Lateranenſe, fol. 103.	
97 *Hadrianus I. Romanus*	23	10	17	105	Anno Domini 781. VII. SYNODVS GENERALIS, QVAE EST II. NICAENA cõtra Iconomachos 350. Epiſcoporũ, cui præfuerunt Petrus Presbyter & Petrus Monachus loco Hadriani: cõfirmauit Hadrianus I. & ex ea quoq; teſtimonium ſumit Nicolaus I. ad Michaelem Imperatorem.	*Conſtantinus VI. cum matre Irene, ann. 19.* *Irene Sola, ann. 4.* *Transfertur Imperium ad Gallos.*
98 *Leo III. Romanus*	21	0	0	108	Arelatenſe III. Turonicum III. Cabilonenſe II. Moguntinum. Remenſe.	*Carolus Magnus I. ann. 14.*
99 *Stephanus IIII. Romanus*	0	7	0	110	Apud Theodonis Villam 32. Epiſcoporum. Aquiſgranenſe I. Ticinenſe, potius conuentus Imperialis quàm Synodus Epiſcoporum fuit. Aquiſgranenſe II. (pora fuit. P. Vvormacienſe circa hęc tem	*Ludouicus Pius I. ann. 15.* *Platina dicit, ann. 36.* *Cum Lothario filio.*
100 *Paſchalis I. Romanus*	7	3	17	111	Romanum 30. Epiſcoporũ, in quo Paſchalis accuſatus ſe purgauit, fol. 111.	*Lotharius I. Solus, ann. 15.*
101 *Eugenius II. Romanus*	4	6	24	212		
102 *Valẽtinus Roman.*	0	0	40	113		
103 *Gregorius IIII. Romanus*	16	0	0	113		
104 *Sergius II. Roma.*	3	0	0	115		
105 *Leo IIII. Roma.*	8	3	6	116		
106 *Ioannes VIII fœmina Maguntina, quæ tamẽ inter Pontifices numerãda nõ eſt.*	2	1	4	119		*Ludouicus II. ann. 11.*

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
107 *Benedictus III. Romanus*	2	8	9	119		
108 *Nicolau. I. Romanus*	7	9	13	120	Romanum 113. Epiſcoporum.	
109 *Hadrianus II. Romanus*	5	9	12	121	Anno Domini 914. VIII. GENERALIS SYNODVS CONSTANTINOPOLITANA 300. Epiſcoporum contra Photium præfuerunt nomine Hadriani Donatus Hoſtienſis Stephanus Drepeſinus epiſcopi & Marinus diaconus: hac Synodo confirmantur 7. præcedentes generales, & ipſam approbat Hadrianus.	
110 *Ioannes IX. Romanus*	10	0	2	122		*Carolus II. Caluus, ann.6.* *Carolus III. Craſſus, ann.12.*
111 *Martinus II. Gallus*	1	5	0	123		
112 *Hadrianus III. Romanus*	1	2	0	124		
113 *Stephanus V. Romanus*	6	0	11	124	Colonienſe. P. Moguntiacum. P. Triburienſe Concilium 22. Epiſcoporum Germaniæ.	*Arnulphus iuxta quoſdam deiecto Carolo ſufficitur. Ann.12.*
114 *Formoſus*	5	6	0	125		*Lodouicus III. Ann.6. Transfertur Imperium ad Lõgobardos, apud Italos.*
115 *Bonifacius VI. Tuſcus*	10	0	26	125		*Berengarius I. Ann.4. apud Germanos. Conradus I. Ann.7.*
116 *Stephanus VI. Romanus*	1	3	0	125		
1.7 *Romanus I. Roma.*	0	3	0	126		
118 *Theodorus II. Romanus*	0	0	20	126		
119 *Ioannes X. Romanus*	2	0	15	127		
120 *Benedictus IIII. Romanus*	3	4	0	127		
121 *Leo V.*	0		14	128		*Berengarius II. Ann.4.*
122 *Chriſtophorus I.*	0	7	0	128		
123 *Sergius III. Romanus*	7	4	16	128		
124 *Anaſtaſius III. Romanus*	2	0	0	129		*Apud Germ. Henricus I. dictus Auceps, Ann. 18.*
125 *Laudus Romanus.*	0	6	21	129		
126 *Ioannes XI. Romanus inuadit tum ſede alius Ioannes, qui inter Pontifices tamen nõ numeratur.*	13	2	3	129		*Hugo, Ann.10.*

127 *Leo*

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
127 *Leo V I. Romanus*	0	6	15	130		
28 *Stephanus V I I.* Romanus	2	1	12	130		*Berengarius I I I. ann.11.*
129 *Ioannes X I I.* Romanus	4	10	15	131		
130 *Leo V I I.* Romanus	3	6	10	131		*Lotharius II. Ann.2.*
131 Stephanus *V I I I. Germanus*	3	4	12	131		
132 *Martinus I I I.* Romanus	3	6	10	132		
133 *Agapetus I I.* Ro*manus*	9	7	10	132		*Berengarius I I I I. cũ Alberto filio, ann.11.* *Transfertur imperium ad Germanos.*
134 *Iohannes X I I I.* Romanus	9	3	5	133		*Otho I I. Magnus Ottone filio, ann.12.*
135 *Benedictus V.* Ro*manus*	0	6	5	134		
136 *Leo V I I I.* Roma*nus*	1	4	0	134		
137 *Ioannes X I I I I.* Romanus	6	11	5	134		*Otho I I I. poſt patrẽ, ann.17*
138 *Benedictus V I.* Romanus	1	6	0	135		
139 *Donus I I.* Roma*nus*	1	0	0	135		
40 *Bonifacius V I I.*	0	7	5	136		*Othonem I I I. hic ponit Platina.*
141 *Benedictus V I I.* Romanus	8	6	0	136		
142 *Ioannes X V.* Ro*manus*	0	3	0	137		
143 *Ioannes X V I.* Romanus	0	8	0	137		
144 *Iohannes X V I I.* Romanus	10	6	10	137		*Otho I I I I. ann.18.*
145 *Gregorius V.* Saxo.	2	5	0	138		*Ratio eligendi Imperatoris inſtituitur, Anno 1004.*
146 *Ioannes X V I I I. Græcus.* *Non eßet hic merito inter Pontifices numerandus, quia uiuente adhuc Gregorio ſedem occupauit & reliquit.*	0	10	0	139		

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
147 *Siluester II.Gallic.*	4	1	10	139	.	
148 *Iohannes XIX.*	0	4	20	140	.	
149 *Iohannes XX. Romanus*	4	4	0	140		
150 *Sergius IIII.Rom.*	2	0	15	140		
151 *Benedictus VIII. Tuſculanus*	11	1	13	141	Salegumſtadienſe.	*S.Henricus II. Ann.14. Hunc Imperatorem Platina Henricum primũ nominat, ſed quia Germani in diſſenſione tempore Longobardorum orta alium Hẽricum elegerunt, quẽ Primum uocant, & Platina inter Henricum IIII. nullũ V. agnoſcit, ſed tãtũ VI. & VII. uiſum fuit Germanorum numerum amplectendum eſſe.*
						Conradus II. Ann.15.
152 *Iohan.XXI.Rom.*	11	0	9	142		
153 *Benedictus IX. Tuſculanus*	10	4	9.	142		
154 *Siluester III. Rom.*	0	0	49	143		*Henricus III. Niger, ann.17.*
Pontific[illegible]s non eſſet annumerandi[illegible]ia uiuo Benedicto ſedem occupauit & deſeruit						
155 *Gregorius VI.*	2	7	0	143		
156 *Clemens II.*	0	9	0	144		
157 *Damaſus II. Bauarus*	0	0	23	144		
158 *Leo IX. Alemannus*	5	2	6	144		
159 *Victor II.Bauarus*	2	3	0	145	Florentinum contra Simoniacos, fol.145.	
160 *Stephanus IX. Lotharingus*	0	7	8	146		*Henricus Senior, IIII. an.48*
161 *Benedictus X. Campanus*	0	9	20	146		
162 *Nicolaus II. Allobrogus*	3	6	26	147	Sutrij, fol.147. Lateranenſe contra Simoniacos, ibidem.	
163 *Alexander II.Mediolanenſis*	11	6	0	147	Mantuanum, fol.148. Duo Lateranenſia, fol.149.	
164 *Gregorius VII. Hetruſcus*	12	1	3	149	Tertium Lateranenſe contra Rauennatem Archiepiſcopum, fol.151.	
165 *Victor III.*	1	4	0	155	Melphi de pace componenda, fol.155.	
166 *Vrbanus II.*	12	4	19	155	Placentinum cõtra licentiam Eccleſiaſticorum, fol.156. Apud Clarummontem ad recuperandam Hieroſolymã, ibidem.	

167 *Pa-*

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
167 *Paſchalis II. è Flaminia.*	18	6	7	158	Guardaſtalli de Homagijs ſeudis, &c. fol. 161. Trecaſsinum de cultu Eccleſiaſticarum, ibidem. Lateranenſe contra Henricum V. fol. 163.	Henricus Iunior V. ann. 20.
168 *Gelaſius II. Caietanus*	1	0	5	165	In Apulia. fol. 164.	
169 *Caliſtus II. Burgundus*	5	10	6	167	Lateranenſe 900. Patrum de recuperanda terra ſancta, fol. 166.	
170 *Honorius II.*	5	2	0	168		Lotharius III. Saxo, ann. 11.
171 *Innocentius II. Romanus*	14	7	13	169	Ad Clarummontem contra Petrum Antipapam, fol. 170. Remenſe ibidem. Placentinum ibidem. Piſanum pro tuenda fide ibidẽ	
172 *Cæleſtinus II. Tuſcus*	0	5	0	171	Lateranenſe ne Laicus Clerico vim inferret.	
173 *Lucius II. Bononienſis*	0	11	4	171	Gallicanum contra Galiardum Peripateticum, fol. 172.	Conradus III. Sueuus, an. 15.
174 *Eugenius III. Piſanus*	8	4	20	172		
175 *Anaſtaſius IIII. Romanus*	1	4	24	173		
176 *Hadrianus IIII. Anglicus*	4	10	0	173		Fridericus I. cognomento Barbaroſſa, ann. 37.
177 *Alexander III. Senenſis*	21	0	19	175	Ad Clarummontem cõtra Imperatorẽ Fredericũ, fol. 175. Lateranenſe 280. Epiſcoporũ tum vt mores reformentur, tum ne infidelibus arma deferãtur, fol. 178. quidã iſtud primum generale Latinorũ faciunt, celebratum eſt Anno Domini 1180. præſidente ipſo ſummo Pontifice.	
178 *Lucius III. Lucenſis*	4	2	18	179	Veronenſe vt Chriſtianis in Aſia ſuccurratur, fol. 179.	
179 *Vrbanus III. Mediolanenſis*	1	10	25	180		
180 *Gregorius VIII. Beneuentanus*	0	0	57	181		
181 *Clemens III. Romanus*	3	5	0	181		Henricus VI. ann. 10.
182 *Cæleſtinus III. Romanus*	6	7	11	182		

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
183 *Innocentius III. Anagninus*	18	7	16	184	Anno Domini 1215. SYNODVS Lateranenſis celeberrima partim cõtra errores Abbatis Ioachim, partim de expugnatiõe terrę ſanctæ, præſide ipſo Rom. Põtifice præſentibus Patriarchis Conſtantinopolitano & Hieroſolymitano, Metropolitanis 70. Epiſcopis 400. Prioribus 800. Græci & Romani imperij legatis, oratoribusq́; Regum Hieruſalẽ, Francię, Hiſpanię Anglię & Cypri, fol.186	*Otto V. ann. 3. alij elegerunt Philippum Frederici filius, quo mortuo eligitur Fredericus II. Ann. 33.*
184 *Honorius III. Romanus*	10	7	13	186		
185 *Gregorius IX. Anagninus*	14	3	0	188	Lateranenſe cõtra Fredericum II. Imperat. fol.191.	
186 *Cæleſtinus IIII. Mediolanenſis*	0	0	18	191		
187 *Innocentius IIII. Genuenſis*	11	6	12	191	Lugdunenſe citatur Imperator ad Pontificem, fol.192.	*Henricus depoſito Frederico eligitur, quo mortuo ſuccedit Vuilhelmus, quamuis Conradum IIII. Frederici filium nonnulli præponant.*
188 *Alexander IIII. Campanus*	7	0	0	194		
189 *Vrbanus IIII. Trecenſis*	3	1	0	196		
190 *Clemens IIII. Narbonenſis*	3	0	21	198		
191 *Gregorius X. Placentinus*	4	2	10	200	Anno Domini 1246. LVGDVNENSE de proceſſione Spiritus ſancti à Patre & Filio: pręfuit ipſemet Pontifex, ſol.201.	*Rodulphi, ann. 19.*
192 *Innocentius V. Burgundus*	0	6	2	202		
193 *Hadrianus V. Genuenſis*	0	40	0	202		
194 *Ioannes XXII. Vlyxibonenſis*	0	8	0	202		
195 *Nicolaus III. Rom.*	3	8	15	203		
196 *Martinus IIII. Turonenſis*	4	1	0	205		
197 *Honorius IIII. Romanus*	2	0	1	206		
198 *Nicolaus IIII. Aſculanus*	4	1	8	210		*Adulphus qui electus cum Imperij iura repeteret, ab Alberto Rudolphi filio interficitur.*
199 *Cæleſtinus V. Eſermenſis*	1	5	0	211		
200 *Bonifacius VIII. Anagninus*	8	9	7	212	Romanum quo Philippus Rex Frãcię Alberto Imperatori ſubijcitur, ſol.214.	*Albertus I. ann. 10.*

201 *Bene.*

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES,
201 *Benedictus II. Taruiſinus*	0	8	17	215		
202 *Clemens V. Vaſco ab hoc Pontifice tranſfertur ſedes in Galliam.*	8	10	15	215	Tria Cōcilia habuit Clemens, folio 219. Anno Do mini 1305. CONCILIVM VIENNENSE in quo probantur conſtitutiones, quæ in Clementinis habentur, feſtum corporis CHRISTI inſtituitur, & Begardi & Beguinę damnantur. Præſuit ipſemet Pontifex, fol. 219.	*Henricus* VII. *Lucenburgenſ.9.* *Ludouicus Bauarus* III. *Fredericum ſuperat & ſolus Imperio potitur, regnauit, ann.33.*
203 *Ioannes XXIII. Caturcenſis Gallus*	19	4	0	220		
204 *Benedictus XII. Toloſanus*	7	3	17	224		
205 *Clemens VI. Lemouicenſis*	10	6	28	225		*Carolus* IIII. *ann.32.*
206 *Innocentius VI. Lemouicenſis*	9	8	6	228		
207 *Vrbanus V. Lemouicenſis*	8	4	0	230		
208 *Gregorius XI. Lemouicenſis*	7	5	5	231		
Refertur ſedes Apoſtolica ex Gallijs Romam.						*VVenceslaus, ann.22.*
209 *Vrbanus VI. Neapolitanus*	11	8	0	234		
210 *Bonifacius IX. Neapolitanus*	14	9	0	239		
211 *Innocentius VII. Sulmonenſis*	2	0	0	244		*Robertus Bauarus, ann.10.*
212 *Gregorius XII. Venetus*				247	Piſanum ad tollendum Schiſma. fol. 248.	
213 *Alexander V. Cretenſis*	0	8		248		
214 *Ioannes XXIIII. Neapolitanus*	4	10	0	249	Anno Domini 1415. CONSTANTIENSE Cōcilium contra Huſsitas & ad Schiſma tollendum, fol. 251. confirmatur à Martino V. folio 254.	*Sigiſmundus, ann.27*
215 *Martinus V. Romanus*	14	3	0	253	Senenſe, fol. 258.	

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
216 *Eugenius IIII. Venetus*	16	0	0	260	Anno Domini 1431. BASILEENSE cõtra Huſſitas cõfirmatur ab Eugenio IIII. fol.165.	*Albertus II.ann.2.*
217 *Nicolaus V. Sarzanus*	8	0	0	273	FLORENTINVM in quo ſacta eſt vnio Græcorum, Armenorum, & Latinorũ, confirmatur ab Eugenio IIII qui præſuit Concilio, folio 166.& 167.	*Fredericus III.ann.54.*
218 *Caliſtus III. Satiuenſis in Hiſpania*	3	3	16	282		
219 *Pius II. Seuenſis*	6	0	0	286		
220 *Paulus II. Venetus*	6	10	0	296		
221 *Sixtus IIII. Ligur*	13	0	0	308		
222 *Innocentius VIII. Genuenſis*	8	0	26	309		*Maximilianus, ann.26.*
223 *Alexander VI. Hiſpanus*	11	0	8	310		
224 *Pius III. Hetruſcus*	0	0	16	312		
225 *Iulius II. Genuenſis*	10	0	11	312	Anno Domini 1513. LATERANENSE pro reformatione Eccleſię, fol.312 præſuit ipſe Pontifex.	
226 *Leo X. Florentinus*	9	0	0	312		
227 *Adrianus VI. Traiectenſis*	2	0	0	313		*Carolus V. Ann.39.*
228 *Clemens VII. Florentinus*	10	10	7	320	Ratisbonenſe ad reformãdum clerum Germaniæ. P.Senonenſe contra Lutheranos & alios hæreticos. P.Colonienſe ſub Hermanno. Hildemenſe.	
229 *Paulus III. Romanus*	15	0	28	322	Anno Domini 1545. TRIDENTINVM contra Lutheranos & alios hæreticos. Auguſtanum diocœſanum. Treuirenſe diocœſanum.	
230 *Iulius III. Aretinus*	5	5	16	330		
231 *Marcellus II. Tuſcus*	0	0	22	334	P.aliud Treuirenſe. P.Colonienſe ſub Adolpho.	
232 *Paulus IIII. Neapolitanus*	4	2	27	335	P.Moguntinum.	*Ferdinandus.*
233 *Pius IIII. Mediolanenſis*				340	Anno Domini 1562. TRIDENTINVM.	

PROOE.

PROOEMIVM PLATINAE IN VITAS PONTIFICVM, AD SIXTVM IIII. PONT. MAX.

MVlta quidem in vita vtilia eſſe beatiſs. Pontifex, & humano generi cõmoda, nemo eſt qui ambigat. Scripſere Philoſophi multa, ſcripſere Mathematici excogitata & inuenta, ad ingenia hominũ excolenda. Magnum fuit (ne mentiar) ſecreta naturæ rimari, & cælos ſcandere, atque inde ad nos doctrinam & artem earum rerum traducere, quæ autor & parens omnium Deus procul ab oculis mortalium collocauerat: vt cùm tantam pulchritudinem, tantum ac tam perpetuum ordinem admirantes intueremur, maieſtatem diuini numinis meritò collauderemus. Negari certè non poteſt, quin ex hac philoſophandi ratione magna utilitas ad homines peruenerit, ingenio præſertim utentes: quippe qui pulchritudine diuinitatis commoti, humana contemnentes, uitam cæleſtem in terris ducere nituntur. Verùm (vt ait Poeta) non omnia poſſumus omnes. Inuenienda igitur via fuit, quæ omnibus aditum ad felicitatem præſtaret, ne ſolis Philoſophis conſultum videretur. Ea certè rerum antea geſtarum cognitio eſt, quas ipſa hiſtoria continet, ex qua non quid vna, ſed quid omnes ætates egregiè fecerint colligentes, magiſtram vitæ noſtræ vetuſtatem ipſam habituri, priuati etiam quouis imperio digni exiſtimamur. Præterea verò ex hac cognitione ad prudentiam, ad fortitudinem, ad modeſtiam, ad omnes denique virtutes animi hominum ita concitantur, vt laude ipſa nil antiquius, turpitudine autem nil deteſtabilius exiſtiment. Quòd ſi veteres illi apud quos virtus in pretio fuit, celebrari maiorũ ſuorum ſtatuas in foro collocatas, pro templis ac alijs in locis publicis volebant, ad vtilitatem hominum reſpicientes: quanti à nobis facienda eſt hiſtoria, quæ nõ muta vt ſtatuæ, non vana vt picturæ, veras præclarorũ virorum imagines nobis exprimit, quibuſcum loqui, quos conſulere & imitari vt viuos fas eſt? Addo præterea quòd hiſtoriæ lectio, quæ vitam hominũ continet, ad eloquentiam, ad humanitatem, ad vſum rerum quauis facultate gerendarum confert plurimum, atque adeo quidem, vt eos etiam qui rebus geſtis nequaquam interfuere, dum aliquid compoſitè atque eleganter narrant, ſupra cæteros ſapere & intelligere arbitremur. Tu itaque Theologorum ac Philoſophorum princeps, maxime Pontifex, hac hominum vtilitate motus, ſimulq́ue dignitati Eccleſiaſticæ conſulens, non fruſtra mandaſti, vt res geſtas pontificum ſcriberem, ne illorum benefacta perirent negligentia ſcriptorum, qui ſuo ſudore & ſanguine hanc rempublicam Chriſtianam tam amplam nobis, tamq; præclaram reliquere: vtq; deinceps haberent poſteri noſtri, quo ad benè beateq́ viuendum

uendum incitarentur, cùm legendo perdiſceret, quid imitari, quidúe fugere oporteret. Non ſum tamen neſcius, futuros quoſdam, qui dicant me hoc onus fruſtra ſuſcepiſſe, cùm id anteà à pleriſq; factum ſit. Leguntur certè multi (Damaſum ſemper excipio) qui nullum flörem orationis, nullam compoſitiönem & elegantiam ſequuntur, non de induſtria (vt ipſi iactitant) ornatum fugientes, quòd eleganti ſtylo res ſacræ ſcribi nõ debeant, ſed inſcitia & ignoratione bonarum literarum. His autem obijcere Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij, Gregorij, Leonis, Cypriani, Lactantij eruditionem & doctrinam ſit ſatis, qui hac in re Ciceronis autoritatem ſequentes, arbitrati ſunt, nil eſſe tam incultum & horridum, quod non ſplendeſceret oratione. Non negauerim tamen, huic generi ſcribendi difficultatem quandam ineſſe, cùm nudis verbis interdum, ac minùs latinis quædam exprimenda ſunt, quæ in noſtra Theologia continentur. Hæc autem ad latinitatem qui referat, magnas perturbationes ingenijs noſtrorum temporum hac conſuetudine imbutis afferat neceſſe eſt, mutatis præſertim terminis, vnde omnis diſputandi ac ratiocinandi ſeries colligitur. Sed habeat hanc quoq; autoritatem ætas noſtra, vel Chriſtiana theologia potiùs: fingat noua vocabula, latina faciat, ne veteribus tantummodo id licuiſſe videatur. Verùm iam tandem huic proœmio finem imponam, vbi lecturos priùs admonuero, non eſſe mirandũ, ſi cùm pontificum vitas & mores ſcripturum me pollicitus ſum, imperatorum quoq;, principum, ac ducum res geſtas inſeruerim. Adeo enim hæc ſimul cõnexa ſunt, ſi primos imperatores dum Chriſtianis aduerſantur, ſi vltimos dum fauẽt, inſpicis, vt alterum integrè ſine altero exprimi nequiuerit. Legant ergo æquo animo: & ſi quid emolumenti ex hac ſcriptione noſtra perceperint, tibi ſoli Pontifex optime, gratias agant, cuius ſanctiſſimo imperio libenter obtemperaui.

PLATINAE DE VITIS PONTIFICVM HISTORIA, QVAM A' VITA CHRISTI MERITO AVSPICATVS EST, AD Sixtum IIII. Pont. Max.

CHRISTVS.

MAximam nobilitatis partem duci ex his maioribus,
qui clari iuſtique fuêre, quique ob ſingularem ali-
quam virtutem impetrauerunt, nemo eſt qui ambi-
gat, niſi qui Platonis autoritatem non adeo probat,
cuius quadripartitam de nobilitate diuiſionē, quan-
tum ad genus pertinet, Chriſtus rex noſter conſecu-
tus eſt. Quem enim ex gentilibus habemus, qui glo
ria & noīe cum Dauid & Salomone, quiq; ſapientia
& doctrina cum Chriſto ipſo conferri meritò debeat
ac poſsit? Neminem certè. Naſcitur Chriſtus ex tri- Chriſti
bu Iuda, nobiliſsima quidem ob vetuſtatem & im- genealo
perium inter Hebræos, vnde Propheta Iacob inquit: Non auferetur ſceptrum de gia.
tribu Iuda, quoad venerit qui mittendus eſt: Is erit profectò expectatio gentium. Gen. 49.
Quot autem reges vel duces, vel pontifices in ea tribu fuerint, non attinet dicere,
cùm libri tum noui, tum veteris Teſtamenti, huius nobiliſsimæ genealogiæ men-
tionem faciant. Verùm cùm poſt longiſsima tempora inter Ariſtobulum & Hyrca
num Alexandri regis & pontificis filios, orta ſeditio de principatu eſſet, tandē He-
rodi alienigenæ regnum Iudæorum à Romanis traditur: ex patre enim Idumæo, &
matre Arabe natus, & Iudęorum legiſperitos interfecit, & genealogias incendit, ad
integendam generis ſui notam. Ceſſauit ergo, ac meritò quidem eorum vnctio,
hoc eſt, imperium, quia ex Danielis ſententia ſanctus ſanctorum venerat, quē Ma- Dan. 9.
ria virgo angelo annunciante ex Spiritu ſancto concepit, & peperit in Bethlehem
Iudæ, Cyrino tum Syriæ præſide, anno ab vrbe condita dcclij. imperij verò Augu-
ſti Cæſaris, qui tum orbi imperitabat, anno xlij. Imperium enim à Caio Cæſare, tū
propinquitatis, tum hæreditatis iure accipiens, vel potiùs pulſis ac interfectis par-
ricidis tyrannisq; remp. vſurpare conantibus, monarchiam orbis terrarum in me-
liorem formam redigens, ſuis temporibus miram felicitatem præſtitit. Nā pacatis
rebus tum externis, tum domeſticis, tanto in honore non ſolùm apud ſuos, verum-
etiam apud exteros reges fuit, vt eius nomine ciuitates conderent, quas Sebaſtas
vel Cæſareas appellarunt. Venêre etiā multi reges ad vrbē viſendi hoīs cauſa, quos
ita comiter & pbenignè ſuſcepit, vt ex amicis ſibi amiciſsimos redderet. Cum ciui-
bus autē ſuis humaniſsimè vixit: in delinquentes clemens, erga amicos liberaliſsi- Auguſti
mus eſt habitus: in comparandis amicis ratus, in retinendis conſtantiſsimus. Libe humanitas.
ralium artium adeo ſtudioſus fuit, vt nullus pene laberetur dies, in quo non lege-
ret aliquid, aut ſcriberet, aut declamaret. Ingenio & doctrina Salluſtij, Liuij, Virgi-
lij, Horatij, Aſinij Pollionis, Meſſalę Coruini oratoris inſignis, delectatus eſt: quo
rum ſcriptis etiam eius res geſtæ immortalitati commendatæ ſunt. Vrbem Romā
ita exornauit, vt gloriatus ſit, ſe vrbem lateritiam inueniſſe, marmoreā relinquere.
hanc felicitatē, quę (ne mētiar) magna fuit, maiorē certè reddidit ſaluberrimo ortu
ſuo Chriſtus rex noſter. Interceſſere aūt à creatione mundi vſque ad hunc feliciſsi-
mum natalem diem, anni quinq; millia centum & xcix. Naſcitur puer ſine dolore
matris: quippe qui diuinus erat, non humanus partus, vnde mater integra ſtatim
ſurrexit, & infantem de more pānis inuoluit. E taberna autē meritoria in tranſti-

berina regione ex terra oleum erupit, vt ait Euſebi⁹, fluxitq; toto die ſine interuallo, Chriſti gratiã gentibus oſtendẽs. Narrat Oroſius, Auguſtũ Cęſarẽ eadẽ die mã-

Auguſt⁹ Chriſto nato noluit ſe Dominũ vocari, Oroſius lib. 6. ca. 22.

daſſe, ne quis ſe Dominũ deinceps vocaret: diuinantẽ credo, verum principẽ orbis terrarũ ac mundi totius natum eſſe. Idẽ quoq; mandauit, vt in orbe Romano omniũ hoĩm capita cenſu notarentur, acſi maiori principi rationẽ gubernati imperij aliquãdo redditurus eſſet. Huic aũt cenſui Cyrinum virum cõſularẽ ex ſenatuſconſulto præfecit. Pax p̃terea & quies tanta fuit tum domi tum foris, quanta nunq̃ antea. Hunc enim iuſtitiæ & pacis regem prophetæ appellarunt. Defertur autem octaua die ad templum circuncisionis cauſa: neq; enim venerat abrogare legem, ſed ad-

Matt. 5.

implere. Erat autem circuncisio teſtamenti ſignum inter Deum & homines, vt ait Auguſtinus. Die verò tertiodecimo adoratur à Magis, & muneribus donatur, qui ex Oriente Hieroſolymam eius rei cauſa venerant: Magos enim quidam orientales populi reges ſuos & ſapientes appellant. Ne verò legem Moſeos prætermittere videretur, mater purificationem ſumptura, licet intacta & incorrupta luſtratione minimè indigeret, puerum ad templum defert. Hunc autem Simeon vir iuſtus & ſingularis religionis, in vlnis retinens, diuino numine afflatus, regem ſuum & ſaluatorem profitetur, vnde Ieſus Chriſtus appellatus eſt. Nam Ieſus nomen ſaluatoris eſt, Chriſtus verò regis, qui myſtico illo chriſmate vnctus, quo reges oẽs, Meſsias Hebraicè dicitur. Vt enim Romani imperatores purpura, ſic Hebræorum reges vnguento cæteris inſigniores habebantur. Idem fecit Anna ſpiritu prophetico incitata. Quid de Chriſto ſenſerint Sibyllæ, non eſt cur ſcribamus, cùm omnes ferè eius ſaluberrimum aduentũ prædixerint. Celebrata hac luſtratione, recognitoq; iure primogenitorum ſecundum legem diuinã, in Nazareth patriam rediêre ciuitatem Galilęæ: vbi per quietem Ioſeph, exiſtimatus Chriſti pater, ab angelo admonetur, vt fugiens in Aegyptum, puerum ſecum & matrẽ deferat: Futurum enim paulo pòſt, niſi id fecerit, vt Herodes puerum occideret. Verùm id agere tunc quod deſtinauerat, homo crudeliſsimus nõ potuit. A filijs enim ob ſæuitiam accuſatus,

Herodes filios ſuos in Cæſarea laqueo peremit.

Romam ad cauſam dicẽdam proficiſcitur: qui ſimulata concordia in prouinciam rediens, Ariſtobulum & Alexandrum filios, adoleſcentes quidem egregios & doctos, quippe qui apud Cæſarem Auguſtum fuerant educati, in Cæſarea laqueo peremit. Ad necem deinde puerorũ conuerſus homo regnandi cupidus, quòd natum eſſe alterum regem Iudęorum à prophetis intellexerat, omnes qui tum in Bethlehẽ erant & finibus ſuis, à bimatu & infrà occidi iubet, ſecundum tẽpus quod à Magis exquiſierat: nec filio proprio eius ætatis parcit. Vnde ferunt, Auguſtum Cæſarem

Maluit Auguſt⁹ Herodis eſſe porc⁹ quàm filius.

crudelitatem hominis deteſtatum, hoc dixiſſe: Maluiſſem Herodis porcus eſſe q̃ filius. Iudæi enim ex lege non modò deguſtare, ſed tangere etiam ſuillam carnẽ prohibentur: quare fit, vt neq; eos alant neq; comedant: hanc ob rem in porcos clementes dicuntur. Ioſeph autem ſeptennio in Aegypto cõmoratus, vbi Herodẽ tyrannũ tabo & ſacro igne mortuum intellexit, Hieroſolymam cum puero p̃ficiſcitur: nec diu ibi immoratus, quòd Archelaum Herodis filium regnare intellexerat, in partes Galilææ, alterius imperio obtemperantes, ſeceſsit, & Nazareth ciuitatem incoluit, vnde puer Nazareni nomen ſumpſit. Dum autem in Aegypto eſſet, cecidêre

Deorum ſimulacra in Aegypto cecidere. Iſaiæ 19.

(vt Hieronymus ait) Deorum oĩm ſimulacra, ceſſarunt oracula, & mors quorundã dæmonum ſubſecuta eſt ex vaticinio Prophetæ: Ecce, inquit, leuem nubẽ conſcendet, & mouebuntur ſimulacra Aegypti ab eius cõſpectu, & cor Aegypti in eius medio tabeſcet. Annum verò xij agens, Hieroſolymã cũ parẽtibus de more ad diem feſtũ celebrandũ p̃ficiſcitur. Hi verò poſtea pacto ſacro abeũtes, cũ puerũ ſubſequi nõ viderent, ſolicitudine pleni ad templum redeunt, eumq; doctores ſciſcitantem offendunt, quod maximè adoleſcentem deceret. Supra ætatem enim ſapiebat: quia

Luc. 2.

(vt Euangeliſta ait) Dei gratia & virtus in illo erat. Parentes deinde benè monentes ſecutus, in patriam reuertitur. Quid verò egerit in hac ætate vſq; ad trigeſimũ annum, quo à Iohanne Zachariæ filio aqua baptizatus eſt, dicere prætermittam, cùm

non ſolùm Euangelia & Epiſtolę rebus à ſe optimè ac ſanctiſsimè geſtis plenę ſint,
verumetiam eorum libri, qui ab eius vita, moribus & inſtitutis abhorruêre. Flaui- Antiquitatū lib. 18. ca. 19.
us ille Ioſephus, qui lingua Græca antiquitatem Iudaicā viginti libris conſcripſit,
cùm ad Tiberij principis imperium veniſſet: Fuit, inquit, eiſdem temporibus IESVS,
vir quidam ſapiens, ſi tamen virum eum nominare fas eſt: Erat enim mirabilium o-
perum effector, ac hominum doctor, eorum maximè, qui quæ vera ſunt, liben-
ter audiunt. Hanc ob rem multos tum ex Iudæis, tum ex gentibus ſibi adiunxit,
CHRISTVS hic erat. Hunc autem cùm Pilatus à principibus noſtrę gentis inſtigatus,
in crucem agendum cenſuiſſet, non tamen hi deſeruêre, qui eum ab initio dilexe-
rant. Eiſdem præterea die tertio poſt mortem viuus apparuit, quemadmodum di-
uinitus inſpirati prophetæ, & hæc & alia de eo innumerabilia miracula futura eſſe
prædixêre. Perſeuerat & vſque in hodiernum diem celebre Chriſtianorum nomen
ab ipſo ſumptum: perſeuerat & genus. Idem quoque Ioſephus, Iohannem Baptiſtā Eodem cap. 10.
verum Prophetam, & ob eam rem ab omnibus in pretio habitum, iuſſu Herodis,
magni Herodis filij, paulo antè mortem Chriſti cæſum fuiſſe affirmat in caſtello
Machærunta: non quòd ſibi & regno timeret, vt idem ait, ſed quòd Herodiadem A-
grippæ ſororem, ac Philippi fratris viri optimi vxorem, inceſtis nuptijs ſibi con-
iunxerat. Hic eſt ille Iohannes, quo nemo maior inter natos mulierum fuit, Salua-
toris noſtri ſententia. Interficitur & CHRISTVS verus Dei filius, veritatis, iuſti-
tiæ, pietatis, religionis aſſertor, anno decimooctauo Tiberij Cęſaris: ętatis verò ſuę
anno trigeſimotertio, & eò magis, quòd ei vita propagata eſt ab octauo Calendas Ia-
nuarij, vſque ad octauum calendas Aprilis, quo die conceptus in virginis vtero eſt
de Spiritu ſancto. Accuſatus à Iudæis, quòd ſabbatis non vacaret, ſaluti hominum
quouis tempore conſulens, & quòd baptiſmum circuncisioni anteferret, & quòd
abſtinentiam ſui ille carnis auferret, quibus in rebus Iudaicæ religionis ſacramen-
ta conſiſterent. Cædis autem tam nefariæ, etiam cæli ipſi ſigna dedere. Nam & ſolis
tanta defectio facta eſt hora ſexta diei, vt & dies in obſcuram noctem verſus ſit: &
Bithynia etiam, licet multum ab Hieroſolymis diſtet, terræmotu concuſſa: & mul-
ta Nicenæ vrbis ædificia corruere: & velum templi, quod ſeparabat duo tabernacu-
la, ſciſſum: audita & vox ex aditu templi Hieroſolymitani, Tranſmigremus ciues Vox audita, trāſmigremus hinc.
ex his ſedibus. Admonitus Tiberius à Pilato de Chriſti morte ac dogmate, ad ſena-
tum retulit, cenſuitq; Chriſtum in Deos referendum ac templo honorandum. Fie-
ri id non modò ſenatus vetuit, quòd non ad ſe priùs, ſed ad Tiberium ſcripſiſſet Pi-
latus: verumetiam pellendos vrbe tota Chriſtianos cenſuit. Propoſita ſunt accuſa-
toribus præmia, quos Tiberius à tanto ſcelere minis & morte prohibuit. Autores
autem tam nefarij parricidij pœnas dedere. Nam & Iudas laqueo vitam finiuit, &
Pilatus maximis calamitatibus vexatus, ſibi manum iniecit: licet ſint, qui ſcribant
eum ſceleris pœnituiſſe, ac veniam à Deo meritum. Iudæi autem amiſſa libertate,
iuſti ſanguinis meritas pœnas adhuc luunt. Hæc ſunt ferè quæ de vita Chriſti re-
gis ac pontificis noſtri, quàm breuiſsimè ſcribenda cenſui, quò & mihi facilior adi-
tus ad opus mente conceptum daretur, & legentibus gratior fieret lectio, quæ tan-
quam irriguus fons ab imperatore Chriſtianorum, in Pontifices Romanos per or-
dinem vſque ad tempora Sixti quarti deriuaretur.

PETRVS.

POſt Chriſti mortem & reſurrectionem, cōpletis iā diebus pētecoſtes, Spi-
ritum ſanctū accepêre diſcipuli: quo imbuti, varijs linguis res geſtas ſum-
mi Dei locuti ſunt, etſi pleriq; eorum ſine vlla eruditione ſint habiti, ma-
ximè verò Petrus & Iohannes. Eorū aūt vita ad vtilitatem communē re-
ſpiciebat: nil ꝓprii habebāt, quicqd ante pedes eorum ob religionē ponebatur, id to-
tum vel partiebātur inter ſe ad cōmoda naturæ, vel pauperibus erogabant. Hi verò
prouincias partiti ſunt: Thomas Parthos ſortitus eſt, Matthæ' Aethiopiā, Bartho-

ſit & ſeditiones in Iudæa à quibuſdam pſeudoprophetis cōcitatas. Obtrita etiā ſunt triginta millia Iudæorum in portis Hieroſolymitani templi azymorū diebus, Cumano eius iuſſu procurante Iudæam. Laboratum eodem quoq; tempore annonæ caritate vbique eſt, Agabo Propheta tantam calamitatem prædicente. Ab externo hoſte ſecurus perfecit aquæductum, cuius ruinas apud Lateranū cernimus à Caio inchoatum. Emittere quoq; fuſcinum lacum eſſe aggreſſus, non minùs compendij ſpe q̄ gloriæ, cùm quidam priuato ſumptu emiſſurū ſe polliceretur, ſi ſibi ſiccati agri cōcederentur. Per tria aūt paſſuum millia partim effoſſo monte, partim exciſo, cuniculum ægrè abſoluit poſt vndecim annos, triginta millibus hominum ibi ſine intermiſsione elaborantibus. Portum quoq; Oſtienſem, quem adhuc cum admiratione intuemur, extruxit, ductu dextra læuaq; brachio ad coercēdos maris fluctus. Meſſalina vxore cōuicta probri interfecta, Agrippinā Germanici fratris ſui filiam contra ius faſq; ducit vxorem: à qua poſtea imperij decimoquarto anno boletis veneno illitis necatur. Petrus itaq; Romam caput orbis terrarum tunc venit, & quòd hanc ſedem pontificali dignitati conuenientem cernebat, & huc profectū intellexerat Simonē Magum Samaritanum quendam, qui pręſtigijs ſuis eò erroris iā deduxerat populum Romanum, vt Deus crederetur. Romæ enim iam titulum adeptus erat inter duos pontes poſitum, ac Latinis literis ſic ſcriptum, Simoni Deo ſancto. Hic dum in Samaria eſſet, tam diu ſe credere in Chriſtum ſimulauit, quoad baptiſmum à Philippo vno ex ſeptem Diaconis acciperet, quo quidem poſtea in malam partem vtens, multarum hæreſum fundamenta iecit, cum Selene impudica muliere, quam ſceleris ſociam habuit: prouocare Petrum miraculis morte pueri homo nefarius auſus eſt, quem eius carmina primò mouere viſa ſunt. Verùm cùm poſtea nihilominus puer iaceret, in nomine Ieſu Petro iubente ſurrexit. Hanc ob rem indignatus Simon, vidente populo ſe volaturum ex Capitolino monte in Auentinum pollicetur, ſi Petrus ſubſequi vellet: ea ratione dignoſci poſſe, vter ipſorum ſanctior haberetur, & Deo charior. Cùm iam volaret, rogatu Petri ad cælum manum tendentis ac rogantis Deum, ne deludi magicis artibus tantum populum ſineret, Simon decidit, ac crus infrēgit: cuius dolore non ita multo pòſt Ariciæ mortuus eſt: Nam eò poſt tantam ignominiam delatus à ſuis fuerat. Hinc Simoniaci hęretici originem habent, qui donum Spiritus ſancti emere ac vendere conſueuiſſent: quique affirmabant, creaturam non à Deo eſſe, ſed ex ſuperna quadam virtute prouenire. Conuerſus deinde ad propagandum verbum Dei Petrus ſermone & exemplo, rogatur à Romanis, vt Iohanni cognomēto Marco, eius in baptiſmate filio, conſcribendi Euangelij negotium tradat. Probata nanq; erat eius vita, probati mores. Is enim, vt Hieronymus ait, in Iſrael ſacerdotium agens ſecundum carnem Leuita, id iſt, additus vel appoſitus, ad Chriſti fidem conuerſus, in Italia Euangelium ſcripſit, oſtendens quid generi ſuo deberet & Chriſto. Extant eius Euangelia teſtimonio Petri comprobata. Deinde verò in Aegyptum miſſus, vt ait Philo Iudæus ſcriptor egregius, vbi docendo & ſcribendo Alexandrinam Eccleſiam optimè conſtituiſſet, doctrina ac moribus inſignis, viij. Neronis anno Alexandriæ moritur, & ſepelitur, in locumq; demortui Ananus ſufficitur. Anno verò antea moritur & Iacobus, cognomēto Iuſtus, Domini frater. Nā ex Ioſeph & alia vxore natus ęrat, vel, vt alij volūt, ex ſorore Mariæ Chriſti matris. Hic enim, vt Egeſippus ait Apoſtolorū tēporibus vicin⁹, in vtero matris ſanctus fuit, vinū & ſicerā nō bibit, nil carnis deguſtauit vnquā, intonſus, nec balneo, nec vnguento vſus eſt, veſtibus lineis tantummodo indutus. Sancta ſanctorū ingreſſus, ita aſsiduè flexis genibus pro ſalute populi orabat, vt eius genua camelorum more occaluerint. Verùm abeunte ex Iudæa Feſto ipſius prouinciæ gubernatore, priuſquam ei Albinus ſuccederet, pontifex Ananus Anani filius, cōpellens publicè Iacobū Chriſtū Dei filium negare, recuſantem lapidibus obrui iuſsit: qui cùm præceps de pinna tēpli deiectus eſſet, ſemiuiuus adhuc, & manus ad cælum tendēs pro perſecutoribus oraret, fuſte quo fullones vtūtur,

Actu. 18. Agabus Propheta. Actu. 11. — Actu. 8. De Simone Mago. — Simoniaci. Actu. 8. — Marcus. — Iacobus Domini frater. — Ioſeph' anti. lib. 20. cap. 16.

tandem necatur.Refert aũt Ioſephus,hunc tantæ ſanctitatis fuiſſe, vt propter eius
necẽ publicè creditum ſit,Hieroſolymã eſſe ſubuerſam.Hic eſt ille Iacobus,cui Do-
Hiero. minus poſt reſurrectionẽ apparuit,cuiq; panẽ benedicẽs ac frangẽs,dixit: Mi frater,
ex Euangelio ſecundum Hebræos. comede panẽ tuũ,quia filius hoĩs à morte reſurrexit. Annis verò triginta Hieroſoly
mitanæ Eccleſiæ pfuit,id eſt,vſq; ad ſeptimũ Neronis annũ. Cuius ſepulchrũ iuxta
tẽplum,vnde deiectus fuerat,cum titulo,Hadriani tẽporibus adhuc extabat. Mor-
tuum quoq; Barnabam Cyprium,qui Ioſeph Leuites cognominatus eſt,ante Petri
martyrium conſtat.Hic enim cũ Paulo gẽtium Apoſtolus electus,vnã tantũ epiſto-
Barnab. Act.4. lam ad Eccleſiam pertinentem cõſcripſit,licet ea quoq; inter Apocryphas ſcriptu-
Actu. 13. ras habeatur.Diſſentiens item à Paulo ob Marcum diſcipulum, in Cyprum profi-
Actu. 15. ciſcitur Marco comite:vbi Chriſti fidem prædicans,martyrio coronatur.Paul' aũt
qui antea Saulus dicebatur,ex tribu Beniamin & oppido Iudææ Giſcalis originem
ducebat:quo à Romanis bello capto, cum parentibus ſuis Tharſum Ciliciæ com-
Paulus Apoſt. migrauit:inde Hieroſolymam ob ſtudia legis miſſus, à Gamaliele viro doctiſſimo
eruditur.Acceptis deinde epiſtolis à pontifice templi,eos perſequens, qui Chriſtũ
verũ Deũ eſſe profiterentur,Stephani protomartyris neci interfuit. At verò cũ Da-
Actu. 7. Actu.9. maſcum pergeret,ſpiritu diuino ad fidem compulſus,vas electionis vocari meruit,
nomenq; à Paulo procõſule Cypri accepit, quẽ prædicatione ad fidem redegerat.
Vnà deinde cum Barnaba multis vrbibus peragratis,Hieroſolymam rediens,à Pe-
Gal.2. tro,Iohanne,Iacoboq; gentium Apoſtolus eligitur.Hic autem poſt Chriſti mortem
anno vigeſimoquinto,id eſt,Neroniani imperij ſecundo, eodem tempore quo Fe-
Actu.27. ſtus procurator Iudææ Felici ſucceſſit,Romam vinctus,Ariſtarcho concaptiuo co-
mitante,vt ciuis Romanus mittitur:vbi biennio in ſatis libera cuſtodia manens,
cum Iudæis quotidie diſputabat.Dimiſſus tandem à Nerone & prædicauit multa,
Actu.28. & ſcripſit.Extant & eius decem ac quatuor epiſtolæ: ad Romanos vna, ad Corin-
Epiſtolæ Pauli quot. thios duæ,ad Galatas vna,ad Epheſios vna,ad Philippẽſes vna,ad Coloſſenſes vna,
ad Theſſalonicenſes ij.ad Timotheũ ij,vna ad Titum,ad Philemonẽ altera:q̃ ad He-
bræos eius nomine fertur,incerta babebatur propter ſtyli ſermoniſq; differentiã.
Erant etiam olim,qui hanc & Lucæ, & Barnabæ,& Clementi aſſcriberent.Scripſit
Petri Epiſtola. & Petrus duas epiſtolas,quæ canonicæ nominantur. Secũda à pleriſq; eius eſſe ne-
gatur,quòd à ſtylo primæ diſſideat.Verùm quia pluribus intentus eſſe nõ poterat,
cùm orationi & prædicationi vacaret,duos Epiſcopos ordinauit, Linum ſcilicet &
Cletum,qui ſacerdotale miniſterium Romano populo & aduenis benè ſentienti-
bus exhiberent.His rebus intentus vir ſanctiſſimus,tantũ noĩs ſibi apud oẽs com-
parauerat,vt iam ferè pro Deo coleretur. Hanc ob rem indignatus Nero, mortem
hominis quærere: vnde Petrus monentibus amicis ad declinandam inuidiam &
iram principis,via Appia ab vrbe diſcedens, ad primum lapidem Chriſto, vt ver-
Libro 3. cap.2. bis Egeſippi vtar,fit obuiam,quem quidẽ adorans rogat,Domine quò vadis? Tum
Chriſtus:Romam iterum crucifigi.Extat ſacellum eo in loco, vbi hæc verba ſunt
habita.Tum Petrus de martyrio ſuijpſius dictum exiſtimans, quòd in ſe Chriſtus
paſſurus videretur,ad vrbem redijt:ac ſtatim Clementem Epiſcopum cõſecrat, eiq;
Verba Petri ad Clementem. cathedram & Eccleſiam Dei commendat his verbis:Eandem ego tibi poteſtatem li-
gandi & abſoluẽdi trado,quã mihi Chriſtus reliq̃t:ſpretis ac contẽptis rebus omni-
bus,tum corporis, tum fortunæ,oratione & prædicatione ſaluti hominum, vt bo-
num paſtorem decet,conſule.Cùm hæc autem ita diſpoſuiſſet, nõ multo pòſt vnà
cum Paulo iuſſu Neronis necatur,vltimo eius anno, diuerſis tamen cruciatibus.
Petrus enim cruci affigitur capite in terram verſo, eleuatiſq; in ſublime pedibus:
ita enim voluit,quòd diceret,ſe indignum eſſe,qui mortem Saluatoris imitaretur.
Sepnltus eſt autem in Vaticano via Aurelia ſecus hortos Neronis,non longè à via
triumphali,quæ ad Apollinis templum ducit.Sedit autem annis xxv. Paulus verò
eodem die capite multatus, funeratur via Oſtienſi,anno poſt mortem Chriſti tri-
geſimo ſeptimo.Hoc idem approbat Caius hiſtoricus in Proculum quẽdam Cata-
phrygum

phrygum diſputans:Ego,inquit, trophæa apoſtolorum habeo quæ oſtendam:ſiue enim via regali pergas,quæ ad Vaticanũ ducit,ſiue Oſtienſi, trophæa eorum inuenies,qui hanc ſtabiliuêre Eccleſiã:duo certè fuêre,Petrus & Paulus. Præterea verò in eiſdem Neronianis hortis multi cineres ſanctorum martyrum reconditi ſunt. Nam cùm incendium tempore Neronis à cliuo Scauri ad Eſquilias vſque ſex diebus vagatum, multas fortunas ciuium conſumpſiſſet, ac omnis culpa principi aſſcriberetur,ipſe,vt ait Cornelius Tacitus,abolendo rumori intentus, falſos teſtes ſubornauit, qui id factum à Chriſtianis cauſarentur. Vnde tot capti & interfecti ſunt,vt ex eorum cadaueribus per aliquot noctes lumina continuata dicãtur.Sunt tamen qui dicant, illud incendium ab eo excitatum fuiſſe, vel vt Troiæ ardentis ſimilitudinẽ cerneret,vel offenſus deformitate veterum ædificiorum, & anguſtijs flexibusq; vicorum homo libidinoſus, intemperans, ſæuus, & auunculo Caligula omnibus in rebus nequior ac ſceleratior.Nam & magnam partem ſenatus interfecit,& turpiter in ſcena videntibus omnibus cecinit ac ſaltauit. Tantæ præterea luxuriæ fuit,vt frigidis lauaretur vnguentis,tribusq; aureis piſcaretur, quæ attrahere funibus purpureis conſueuerat.Hæc omnia vitiá principiò imperij ſui ita occultauit,vt bonam ſpem omnibus præ ſe ferret.Nam cùm admoneretur,vt in ſupplicio cuiuſdam capite damnati ex more ſubſcriberet: Quàm vellem, inquit, neſcire literas.Splendidè tamen cùm in vrbe, tum foris ædificauit. Nam & thermas ſuo nomine Romæ,& domum auream, & porticum trium millium paſſuum mira celebritate perfecit:& portum Antij, quem ego nuper mira cum voluptate inſpexi, ſumptuoſiſsimis operis extruxit.Ad ſæuitiam eius redeo,qua in Senecã præceptorem,in Marcum Anneum Lucanum poetam egregium, in matrem Agrippinam, in vxorem Octauiam, in Cornutum Philoſophum præceptorem Perſij, quem in exilium egit: in Piſonem,in oẽs denique qui aliquo in pretio apud ciues ſuos erãt, vſus eſt.Tandem verò populi Romani iram & odium ita in ſe concitauit,vt ad pœnas quæſitus quàm diligentiſsimè ſit. Quæ tales profectò erant, vt vinctus in publicum ſub furca duceretur,& virgis vſque ad necem cæſus in Tiberim proijceretur.Verùm is fugiens ad quartum miliarium, in ſuburbano liberti ſui inter Salariam & Nomẽtanam viam ſemetipſum interfecit,ætatis ſuæ anno trigeſimo ſecundo,imperij verò decimoquarto.

Incendium tempore Neronis

Lib.15.

LINVS I.

ij.Pont.

Linus natione Tuſcus, patre Herculaneo,ab vltimo Neronis anno vſq; ad Veſpaſiani tẽpora puenit:à cõſulatu Saturnini & Scipionis vſq; ad Capitonem & Ruffum conſules.Hoc aũt interuallo imperarunt, ſed breui tẽpore,Galba,Otho, Vitellius. Galba enim vir antiqſsimæ nobilitatis, in Hiberia impator à militib' creat',vbi Neronis mortẽ cõperit,Romã cõfeſtim venit. Verũ cũ oẽs auaritia ac ſegnitia offenderet, inſidijs Othonis Romæ ad lacũ Curtij iugulat',ſeptimo imperij ſui mẽſe,cũ Piſone nobiliſsimo adoleſcẽte,quẽ in filiũ per adoptionẽ ſuſcepat. Vir certè fuit vita priuata inſignis,militaribus ac domeſticis in rebus.Sæpe tamẽ cõſul,ſæpe proconſul,frequenter dux fuit grauiſsimis bellis.Hũc vt laudẽ,facit M. Fabij Quintiliani doctrina, quẽ ſecũ Galba ex Hiſpania Romam duxit.Otho verò materno genere q̃ paterno nobilior,vita priuata,mollis, qppe qui Neronis familiaris fuerat,inter tumultus,vt dixi,cædesq; inuaſit imperiũ.Cũ autẽ ciuile bellum contra Vitelliũ in Germania imperatorẽ creatũ molitus, tribus leuibus prælijs ſuperior fuiſſet,vno ad Alpes,alio apud Placentiã, tertio ad Caſtorem, quarto apud Bebriacũ ſupatur:vnde rerũ deſperatione ſibimet manũ iniecit, imperij ſui menſe tertio.At Vitellius familia magis honorata,quàm nobili,Romã veniens, ac imperio potitus,in omnẽ nequitiam,ſæuitiã & ingluuiem prolapſus eſt.Nã tantæ voracitatis fuit,vt ſæpiùs in die comederet,& vna cœna ſuo iuſſu duo millia piſciũ,& ſeptẽ millia auium appoſita ſint.Verũ vbi cõperit, Veſpaſianũ apud Iudæam Palæſti-

Galba imperator.

Otho imperator.

Palæſtinæ ab exercitu imperatorē creatum, cum legionibus aduētare, primū deponere imperium cōſtituit: poſtea verò quibuſdā animatus, ſumptis armis, Sabinum Veſpaſiani fratrē cum Flauianis in Capitolium cōpulit: quo quidē ſuccenſo, oēs cō cremati ſunt. Quare ſuperueniēte Veſpaſiano, cùm nullū veniæ locū ſibi reliqſſet, è cella palatij, in qua delituerat, turpiſsimè tractus p viam ſacrā, nudus ad ſcalas gemonias ducitur, vbi excarnificatus, in Tiberim proijcitur. Hoc itaq; tēpore Linus fuit Petri ſucceſſor. Sunt q hunc locū Clementi aſſcribāt, & Linū ac Cletū ptermittant, quos non ſolū hiſtoria, verumetiā Hieronymi autoritas reprehendit: Quartꝰ, inquit, poſt Petrū Romę Epiſcopus Clemēs fuit: ſiquidē Linus ſecundus, Cletꝰ tertius ſunt habiti, tametſi Latinorum pleriq; poſt Petrū ſtatim Clementē numerent: quē certè cōſtat, tantę modeſtiæ fuit, coegiſſe Linū ac Cletum ante ſe munus pontificatus obire, ne poſteris hęc principatꝰ ambitio pnicioſi exēpli haberetur: licet eidē Petrꝰ quaſi ex teſtamento ſucceſsionis locū tradiderit. Linus verò ex mādato Petri cōſtituit, ne qua mulier niſi velato capite tēplum ingrederetur. Pręterea verò ex ſacris ordinibus bis in vrbe habitis, presbyteros x. & viij. Epiſcopos xi. creat. Scripſit & res geſtas Petri, maximè verò eius contentionē cum Simone mago. Huiꝰ aūt tēporibus fuit Philo Iudæus natione Alexandrius, q multa ita eleganter & grauiter ſcripſit, vt dictum meritò ſit, Aut Plato Philonem ſequitur, aut Platonem Philo. Is autem ſua doctrina & elegantia, Appionis temeritatem contra Iudæos ab Alexandrinis miſſam cōpeſcuit. Romæ verò imperāte Claudio, cōſuetudinem cū Petro habuit. Inde multa de laudibus Chriſtianorū cōſcripſit. Ioſephus quoq; Matathiæ filius, & Hieroſolymis ſacerdos à Veſpaſiano captus, ac cū Tito filio tantiſp relictus, donec Hieroſolymæ caperentur, Romā veniens, Iudaicæ captiuitatis libros ſeptem patri ac filio obtulit Lini pōtificatu: qui etiā in bibliothecā publicā repoſiti ſunt, & autor ipſe ob ingenij gloriā ſtatua, ac meritò certè donatꝰ eſt. Scripſit & alios xxiiij. antiquitatū libros à principio mundi vſq; ad xiiij. Domitiani Cæſaris annum. Linus autem cùm ſanctitate & moribus in ptio haberetur, dæmones fugaret, & mortuos in vitā reduceret, à Saturnino cōſule, cuius filiam à dæmonibus liberauerat, capitali ſupplicio afficitur: ſepeliturq; in Vaticano iuxta Petri corpus, die xi. Calendas Octobris, cùm ſediſſet in pontificatu annos vndecim, menſes tres, dies xij. Sunt qui ſcribant, Gregorium Epiſcopum Oſtienſem corpus ſanctiſsimi pontificis Oſtiam ex voto tranſtuliſſe, & in templo diui Laurentij magnificè collocaſſe.

Ioſephus Mathathiæ filius.

CLETVS I.

iij. Pont.

CLetus patria Romanꝰ, de regione Vicopatritij, patre Aemiliano, adhortāte Clemēte, pōtificatus onꝰ inuitus ſuſcepit, licet doctrina, moribꝰ, & dignitate plurimū apud ſuos valeret. Fuit aūt tēporibus Veſpaſiani & Titi, à cōſulatu Veſpaſiani ſeptimo & Domitiani qnto, vſq; ad Domitianū & Ruffum cōſules, vt Damaſus ſcribit. Veſpaſianꝰ enim, vt antea dixi, Vitellio ſucceſſit, bellumq; Iudaicū biennio ante protractū, Tito filio cōmendauit, quod quidē biennio pòſt cōſtantiſsimè abſoluit. Nā capta Iudęa, euerſis Hieroſolymis, temploq; ſolo æquato, ad DC. millia hoīm interfecta referunt: licet Ioſephꝰ Iudæus eo bello captꝰ, ac vita donatꝰ, qꝫ & mortem Neronis, & Veſpaſianū imperatorē breui futurū prędixerat, vndecies cētena millia ferro ac fame eo bello perijſſe ſcribat: captaq; ad centū millia, ac publicè venundata. Nec id verò diſſonū videri, cū referat azymorū dies tū fuiſſe, quo tēpore ex omni Iudæa Hieroſolymā tanq̄ in publicum carcerē, tū vel maximè die phaſe, quo Chriſtū occiderunt, ſunt pfecti, daturi pœnas, & frequentis cō tra populū Romanum defectionis, & ſceleris atq; pfidiæ, qua Chriſtū innocentem peremêre. Deuictis itaq; Iudæis, triūpharunt pater & filius, eodē curru vecti, ſubſequēte Domitiano equo albo inſidente. Extāt adhuc in via noua huius triūphi monimenta: apparent inſculpta candelabra, apparent tabulæ veteris legis è templo ablatę, & in triūphum ductæ. Hac etiā in victos humanitate vſus, vt oēs qui ex familia

Dauid

Dauid ſuperfuiſſent, velut ex regia ſtirpe cōquiſitos in pretio habuerit. Idē quoq;
imperio ſemp modeſtiſsimè vſus eſt. Tātæ enim lenitatis & clementiæ fuit, vt reos
etiā maieſtatis, verbis tātùm caſtigatos dimitteret: petulantiū & loquaciū dicta con
tēneret, offenſarū & inimicitiarū immemor. Colligendarū tamen pecuniarum ni-
mium ſtudioſus habitus eſt, licèt ex alieno nō raperet, eius deniq; pecunijs ad libe-
ralitatē & magnificentiā vteretur. Nā & tēplum pacis foro proximū diui Claudij
cœptum pfecit, & amphitheatrū, cuius partē cum admiratione adhuc cernim⁹, in-
choauit. Virtutē aūt Titi filij tanti ſemp fecit, vt tumultuantibus quibuſdā ob cupi
ditatē imperandi dixerit, Aut neminē, aut filium imperio potiturum: & meritò q-
dem, cùm ob virtutē & integritatē animi, Titus amor & deliciæ humani generis ha
beretur. Nā & eloquentiſsimus in pace, & fortiſsimus in bello, & clementiſsim⁹ in
delinquentes eſt habitus: ita comis & liberalis, vt nulli quicquā negaret. Hoc cùm
reprehenderent amici, reſpondiſſe fertur, Neminem à vultu principis triſtem diſ-
cedere oportet. Addidit & illud, recordatus quòd nihil cuiquam muneris dediſſet,
Amici, diem perdidi. Nemo ante ſe magnificentia maior fuit, abſoluto atq; dedica-
to amphitheatro, thermiſq;, edita venatione ferarum quinq; millium. Reuocauit
etiam ab exilio Muſonium Ruffum Philoſophum inſignem, & Aſconij Pædiani
viri doctiſsimi familiaritate delectatus eſt. Perijt autem anno imperij ſui ſecundo:
delatuſque ad ſepulchrum eſt publico luctu, acſi parente orbati omnes eſſent. Sunt
autem qui ſcribant, anno ſecūdo Veſpaſiani, qui annis decem imperium obtinuit,
Cletum Lino ſucceſsiſſe. Vtcunque ſit, conſtat Cletum virū optimū ac ſanctiſsimū
fuiſſe, nihilq; ꝑtermiſiſſe, quod ad augēdam eccleſiam dei ptineret. Huius aūt tem-
poribus fuit Lucas medicus Antiochenſis, Græci ſermonis apprimè doctus, Pauli
apoſtoli imitator, & omnis peregrinationis eius comes ac ſocius. Scripſit aūt euan
geliū, quod à Paulo laudatur. Vnde meritò Euangeliū illud ſuū eſſe Paulus dicit. 2.Cor.8.
apoſtolorū verò res geſtas, quēadmodum viderat, cōſcripſit. Vixit annos octogin-
ta tres: vxorem habuit in Bithynia, ſepultus eſt Cōſtantinopoli: ad quam vrbē xx.
Conſtantij anno eius oſſa cū reliquijs Andreæ Apoſtoli de Achaia tranſlata ſunt.
Philippus quoq; eadem tēpeſtate ex Scythia, quam viginti annis in fide, exemplo,
prædicatione retinuit, in Aſiam rediens, Hieroſolymis moritur. Cletus autē cùm
eccleſiam dei optimè pro tempore conſtituiſſet, redactis in ordinem ex mādato Pe-
tri vigintiquinq; presbyteris, ſub Domitiano martyrio coronat̄, ac ſepelitur apud
beati Petri corpus in Vaticano, quinto calēdas Maij. Affecti & alij multi martyrio:
inter quos eſt habita & Flauia Domicilla, Flauij Clementis conſulis ex ſorore ne-
ptis, in inſulam Pontiam relegata, quia Chriſtianam ſe faſſa eſt. Sedit autem Cletus
annis xij. menſe vno, diebus xi. Sedes autem huius morte diebus viginti vacat.

CLEMENS I.

CLemens patria Romanus, de regione Cælij mōtis, patre Fauſtino, Domi- iiij.Pon.
tiani tēporibus fuit: qui ab Auguſto non⁹ Tito ſucceſsit, Neroni aut Ca- Domitianus Tito
ligulæ ſimilior q̄ patri Veſpeſiano aut fratri: moderatior tamē primis an ſucceſſit.
nis eſt habitus. Mox in ingentia vitia prorupit, libidinis, deſidiæ, iracun-
diæ, crudelitatis, quib⁹ criminib⁹ tantū odij in ſe cōcitauit, vt penè patris ac fratris
nomē aboleuerit. Multos aūt ex nobilitate interfecit, pleroſq; in exiliū miſit, eoq;
in loco truncari iuſsit. Tantæ verò deſidiæ fuit, vt in cubiculo ſolus muſcas ꝑacuto
ſtylo configeret: vnde quidam prodiens, interrogatus, eſſetne quiſpiā cum Cæſare?
reſpondit per iocum, Ne muſca quidem. Eò præterea dementiæ & iactantiæ venit,
vt ſe Dominum ac Deum vocari, ſcribi, coliq; iuſſerit. Hic autem ſecundus poſt Ne
ronem Chriſtianos perſequitur. Exquiri quoq; quæſtionibus & tormentis genus
Dauid inter Iudæos mādauit, conquiſitumq; funditus perdi ac deleri. Tandem ve-
rò diuina ſuperueniente vltione, in palatio à ſuis interficitur anno imperij deci-
moquinto. Huius verò cadauer ꝑ veſpillones delatum ignominioſe ſepelitur. Phi-
lix enim

lix enim in ſuburbano ſuo latina via illud funerauit. Clemens autem quartus, vt di
xi, tum erat Romæ poſt Petrum Epiſcopus. Nam Linus ſecundus eſt habitus, terti
us Cletus, tametſi plerique Latinorum ſecundum poſt Petrum putauerint Clemē
tem fuiſſe: quod etiam Epiſtola ad Iacobum Hieroſolymitanum Epiſcopū planè ſi-
gnificat: Simon Petrus vbi finem vitæ ſuæ adeſſe ſenſit, in corona fratrum poſitus,
apprehenſa manu mea, hunc, inquit, vrbis Epiſcopum conſtituo, qui mihi in re-
bus omnibus poſteaquam Romam veni, comes fuit. Subterfugiebam ego tantum
onus. Tum ille: Tibi tantummodo conſules, populum Dei in fluctibus ambulan-
tem deſeres, cùm periclitanti ſubuenire poſsis? Verùm hic omnium modeſtiſsim᷒,
vt dixi, Linum & Cletum ſpontè ſibi in tanto honore prętulit. Scripſit item Roma
næ Eccleſiæ noīe ad Corinthios epiſtolā quidē perutilem, nec characteri epiſtolæ
differentem, quæ ſub Pauli nomine ad Hebræos fertur. Legitur hæc publicè à nō-
nullis: extat & ſecunda eius nomine, quam veteres non adeo probarunt. Diſputa-
tionem quoque Petri & Appionis, longo ſermone ab eodem conſcriptam, Euſebi
us in tertio hiſtoriæ ſuæ volumine coarguit. Perueniſſe autem ad hæc vſq; tēpora
Iohānem Apoſtolum conſtat, Zebedæi filium, Iacobi fratrem. Hic verò omniū no-
uiſsimus Euangelium ſcripſit, ac ea confirmauit, quæ à Matthæo, Marco, Luca cō-
ſcripta fuerant. Ferunt & id ob eam rem à Iohāne poſtremò factum, quò Ebionita-
rum dogma conſurgens infringeret, qui aſſerebant, & impudenter quidem, Chri-
ſtum ante Mariam non fuiſſe: eius enim diuinam naturam Iohānes explicat. Scri-
pſit & alia multa, tum verò Apocalypſim, relegatus à Domitiano in Pathmos inſu
lam: quo poſtea interempto, & actis eius ob nimiam crudelitatem à ſenatu reſciſ-
ſis, imperante Nerua Epheſum rediȷt, ibique vſque ad Traianum principem conſi-
lio & ſcriptis Eccleſias Aſiæ ſuſtentans, ſenio confectus, ſexageſimooctauo poſt
paſsionem Chriſti anno in Domino quieuit. Clemens autem pietate, religione, do
ctrina multos ad fidem Chriſti quotidie traducebat. Quam ob rem P. Tarquinius
ſacrorum princeps cum Mamertino vrbis præfecto Traianum in Chriſtianos con
citat. Cuius imperio in inſulam Clemens deportatur: vbi ad duo millia Chriſtiano
rum ad ſecanda marmora damnatorum inuenit. Dum ibi verò aquæ penuria labo-
raretur, quam ſexto milliario repetebant, Clemens collem haud longè poſitum cō
ſcendens, agnum vidit, ſub cuius dextro pede fons diuinitus abundantem aquam
ſcaturiebat: qua quidem & recreati omnes ſunt, & multi ad fidem Chriſti conuer-
ſi. Hanc ob rem motus Traianus, ex ſatellitibus ſuis quoſdam mittit, qui Clemen-
tem in mare proiȷcerent, alligata ad collum ancora: cuius ſacratiſsimū corpus non
ita multo pòſt ad litus delatum eſt; atque eò loci ſepultum, extructo templo, vnde
fons diuinitus emanauerat. Hoc autem factum narrant xix. calendas decembris, an
no tertio Traiani principis. Sedem verò Petri retinens annis nouem, menſibus
duobus, diebus decem, & regiones ſeptem notariȷs diuiſit, qui diligenter res ge-
ſtas martyrum ſcriberent: & habitis quoque de more ſacris ordinibus, dècembri mē
ſe, presbyteros decem, diaconos duos, Epiſcopos quindecim creat. Eius autem in
morte dies xxiȷ. ſedes vacat.

Iohānes quando ſuū euangelium ſcripſerit

ANACLETVS I.

V. Pontifex. Nerua imperator.

ANacletus natione Græcus, patria Athenienſis, Antiocho patre natus Cle
menti ſuccedit, Neruæ Traiani temporibus. Nerua enim moderatæ vitæ,
tum publicæ tum priuatę princeps, ęquiſsimum ſe atque vtilem reip. prę
ſtitit. Præterea verò eius opera ex ſenatus decreto Domitiani acta abroga
ta ſunt, vnde multi ab exilio rediere. Plerique verò bona ſua, quibus antea ſpoliati
fuerant, huius beneficio recepere. At Nerua cùm iam ſenio premeretur, & mors in-
ſtaret, reip. cauens, Traianum principem in filium per adoptionem accipiens, ſe-
cundo & ſeptuageſimo ætatis anno moritur, imperȷ verò ſui anno primo & men-
ſe quarto. Nerua itaque Traianus genere Hiſpanus, cognomento Vlpius Crinit᷒,
impe-

imperium accipiens,militari gloria, vrbanitate & moderatione oẽs principes ſupe
rauit.Nam fines imperij longè & latè diffudit,Germaniam tranſrhenanam in pri-
ſtinum ſtatum reduxit,Daciam & multas trans Danubium gentes imperio Roma
no ſubegit,Parthos recepit,Albanis regem dedit,Euphratem & Tigrim prouinci-
as fecit,Armeniam,Aſſyriam,Meſopotamiam,Seleuciam,Cteſiphontem,Babylo-
na vicit & tenuit,vſq; ad Indiæ fines, & mare rubrum acceſsit, in quo etiã claſſem
conſtituit,qua Indiæ fines vaſtaret.Anacletus autem inſtitutis & moribus Eccleſiã
Romanam confirmaturus,conſtituit,ne præſul, neúe clerici barbam vel comã nu-
trirent,neúe Epiſcopus à paucioribus q̃ à tribus Epiſcopis ordinaretur:vtq; clerici
publicè,non priuatim,ad ſacros ordines adſciſcerentur. Omnibns quoq; fidelibus
præcepit,vt peracta conſecratione cõmunicarent:qui verò nollent, è ſacris ædibus
eliminarentur.Augebatur hac ratione mirum in modum Chriſtiana reſp. Quare
Traianus veritus ne quid detrimenti Romanũ imperium inde caperet,tertiam per-
ſecutionem in Chriſtianos conceſsit,qua quidem multi interempti ſunt: maximè
verò Ignatius Antiochenæ Eccleſiæ tertius poſt Petrum Epiſcopus, qui captus &
damnatus ad beſtias dum Romam à ſatellitibus traheretur, quos decem leopardos
vocat, omnes Chriſtianos in itinere oratione vel literis in fide cõfirmabat: Sic in-
quiens,vt Ieſum Chriſtum inueniam,ignis,crux,beſtiæ,confractio oſsium,& toti-
us corporis contentio,& tormenta diaboli in me veniant, dummodo Chriſto fru-
ar.Cùm autem iam audiret leonum rugitum,frumentũ ſuum,inquit,dentibus be-
ſtiarum molar,vt panis mũdus inueniar. Moritur autem vndecimo Traiani anno,
eiusq; reliquiæ Antiochiæ iacent extra portam Daphnicam. At verò Plinius Secũ-
dus,qui tum prouinciam gubernabat,miſericordia ob multitudinem interempto-
rum motus,ad Traianum ſcribit: Innumera hominum millia quotidie obtrũcari,
in quibus nihil omnino ſceleris deprehenderetur, aut aliquid quod Romanas le-
ges offenderet,niſi hoc ſolùm, quòd antelucanos bymnos Cbriſto cuidã canerent
Deo: adulteria verò aut huiuſmodi crimina apud eos licita haberi. Vnde permo-
tus Traianus,reſcribit,Cbriſtianos quidem non eſſe requirendos,oblatos tamẽ pu
niri oportére.Perijt etiam illo tumultu Simon Domini conſobrinus,Hieroſolymi
tanus Epiſcopus in cruce poſitus, filins Cleophæ,qui cẽtum & viginti compleuit
annos.Hæc autem quæ dixi,ſub hoc pontifice geſta ſunt, non autem ſub Cleto, vt
Euſebius in tertio hiſtoriæ ſuæ libro oſtendit.Damaſus enim Cletum ab Anacle-
to patria & genere mortis differre oſtendit.Nam Cletus natione Romanus,ſub Do
mitiano,Anacletus verò Athenienſis,ſub Traiano principe moritnr.Hic autem &
memoriam patri compoſuit,& ſeorſum à plebe loca vbi martyres ſepelirentur aſsi-
gnauit:& ſacris ordinibus ſemel menſe decembri habitis,presbyteros quinq;, dia-
conos tres,Epiſcopos diuerſis in locis ſex numero creauit:quo quidem vltimo ſup
plicio perempto,vacat Epiſcopatus diebus tredecim.Sedit autem annis nouem,mẽ-
ſibus duobus,diebus decem.

EVARISTVS I.

EVariſtus natione græcus,patre Iudæo,nomine Iuda,ex Bethlehẽ ciuitate, vj. Pont.
ad Traiani tempora peruenit:cuius principis ob ſingularem iuſtitiam &
humanitatẽ libenter mẽtionem facimus.Nã vbiq; terrarum ita ſe æqua-
lẽ oĩbus p̃buit,vt vſq; ad Iuſtiniani tẽpora in creatione principũ ſit accla
matum,Felicior ſit Auguſto,ac Traiano melior. Præterea verò tantæ comitatis & Traian' impera-
humanitatis fuit in viſendis ægrotis,ſalutandis amicis,celebrandisq́; paſsim feſtis tor.
diebus,inuitantiumq́; conuiuijs,vt ei tanta benignitas vitio daretur, vnde dictum
illud imperatore dignũ prodijt, Talẽ priuatis imperatorẽ eſſe oportere,quales ſibi
priuatos optat habere.Honores autem, diuitias,facultates, præmia benemerenti-
bus æquè diſtribuit. Nulli quicquam iniuriarum fecit augendi ærarij gratia. Im-
munitates ciuitatibus inopia laborantibus dedit. Fluminum traiectiones ac iti-

nera periculoſa tuto & ſaluberrimo opere compoſuit. Portum Anconitanum, ducto præalto & lato muro ad coercendos maris fluctus, muniuit: nihil in vita agens, nihil cogitans, quod ad communem vtilitatem non pertineret. Hac tãta gloria belli domiq; parta, apud Seleuciam Iſaurię ciuitatem profluuio ventris perijt, anno imperij eius decimooctauo, menſe ſexto: cuius oſſa Romam poſtea delata ſunt, & in vrbe ſepulta vrna aurea in foro, quod ipſe ſtruxit ſub columna cochlide, quam adhuc cernimus, cuiusque altitudo centum & quadraginta pedum eſt. At Euariſtus (vt Damaſus ait) titulos in vrbe Roma presbyteris diuiſit, & ſeptem diaconos in ordinem redegit, qui cuſtodirent Epiſcopum prædicantem propter ſtylum veritatis. Idem conſtituit, ne plebis in Epiſcopum accuſatio reciperetur. Ordinationes ter habuit menſe decembri, ac presbyteros ſex, diaconos duos, Epiſcopos per diuerſa loca numero quinque creauit. Huius tempore Papias fuit, Iohannis auditor, Hieropolitanus Epiſcopus, qui non tantum hiſtoriæ veterum diſcipulorum Domini, quantum voce Ariſtonis & ſenioris Iohannis adhuc viuentis, delectatus eſt. Vnde apparet ex ipſa nominum dinumeratione, cùm omnium ferè Apoſtolorum mentionẽ feciſſet, alium eſſe Iohãnem, qui inter Apoſtolos locatur: alium ſeniorẽ Iohãnem, quem poſt Ariſtonem numerat, qui certè doctiſsimus eſt habitus; quẽq; etiam multi ſecuti ob doctrinam ſunt, vt Irenæus, Apollinaris, Tertullianus, Victorinus Pictauienſis, Lactantius Firmianus. Quadratus quoque Apoſtolorum diſcipulus, ecclesiã Dei tũ periclitantem, fide & induſtria ſua quoad fieri potuit, ſuſtentauit. Nam cùm Hadrianus tum Athenis hyemem agens, ſymmyſtesq; Eleuſinæ omnibus penè ſacris initiatus, occaſionem ſæuiendi in Chriſtianos dediſſet, Quadratus ipſe librum Hadriano porrexit de honeſtate religionis Chriſtianæ cõpoſitum, plenum fidei & rationis. Idem fecit Ariſtides Athenienſis philoſophus, ſub priſtino habitu Chriſti diſcipulus: volumen nanq; noſtri dogmatis rationem continens, eodem tempore, quo & Quadratus, Hadriano principi obtulit. His autẽ apologeticis libris factum eſt, vt Hadrianus iniuſtum fore exiſtimans, Chriſtianos indicta cauſa vbique occidi, Minutio Fundano Aſiæ proconſuli ſcripſerit, neminẽ occidendum, niſi de accuſatore & crimine conſtaret. Euariſtus autem (vt quidam tradunt) martyrio coronatur vltimo Traiani principis anno. Sed melius cenſent, qui ſub Hadriano nondum in Chriſtianos placato, id ei contigiſſe ſcribũt, annis enim nouem ſedit, menſibus decem, diebus duobus. Sepultus eſt autem Euariſtus in Vaticano apud beati Petri corpus, ſexto calendas nouembris. Vacat tum ſedes dies xix.

ALEXANDER I.

vij. Pont. ALexander patria Romanus, patre Alexandro, ex regione Capitetauri, iuuenis ætate, moribus ſenior, vſque ad Aelij Hadriani tempora peruenit. Hadrianus enim conſobrinæ Traiani filius, imperium accipiens, primò quidem Chriſtianis aduerſatus eſt, poſtea (vt deinceps dicetur) cognita eorum religione & pietate, in eos admodum beneficus fuit. [Hadrianus imp.] De populo Romano benè meritus, pater patriæ ſtatim appellatur: eiusq; vxor Auguſtæ nomẽ ſuſcepit. Vtraque verò lingua eruditiſsimus, & leges multas compoſuit, & bibliothecam inſignẽ Athenis retulit, Plutarchi Cheronęi, Sixti, Agathoclis & Enomai philoſophi doctrina ac familiaritate delectatus. Athenienſibus autem leges petentibus, ex Draconis & Solonis ſententia iura compoſuit. Idem quoque ſacris Eleuſinę initiatus, multa Athenienſibus dona contulit, eorumq; pontẽ reſtituit, quem Cephyſus fluuius inundatus alluuione diſſoluerat. Fecit & Romæ ſui nominis pontem, qui adhuc extat: & ſepulchrum in Vaticano apud Tiberim, quo nunc pontifices pro arce vtuntur. Tiburtinam quoq; villam miro ſumptu ædificauit, quæ quidem hodie Tibur vetus appellatur: in eaq; prouinciarum & locorum celeberrima nomina inſcripta erant. Peluſium autem veniens, Pompeij tumulum magnificẽtiùs extruxit,

murum duxit in Britannia octoginta millia paſſuum: qui barbaros Romanosque
diuideret, Septicio Claro prætorij ſui tum præfecto, & Suetonio Tranquillo epiſto
larum magiſtro. At verò Alexander Romanus pōtifex, primus ob memoriam paſ-
ſionis Chriſti in ſacrificio addidit, Qui pridie quàm pateretur, vſque ad hanc clau
ſulam, Hoc eſt corpus meum. Inſtituit item, vt aqua, quam ſanctam appellamus, ſa-
le admixta interpoſitis ſacris orationibus, & in templis, & in cubiculis ad fugan-
dos dæmones retineretur. Voluit quoque aquam admiſceri vino in conſecratio-
ne ſanguinis & corporis Ieſu Chriſti: quo ſignificatur, Chriſtum Eccleſiæ coniun-
ctum eſſe. Oblationem quoque ex azymo, non autem ex fermentato, vt antea, fieri
mandauit: quia hoc modo purior ac potior haberetur, & Ebionitis hæreticis ca-
lumniandi occaſio auferretur. Huius verò temporibus fuit Agrippa cognomento Agrippa
Caſtoris, q Baſilidis hæretici volumina in Euangelium ſcripta, ſua doctrina mirifi- cogno-
cè confutauit, Barrabam & Barthecab eius Prophetas, conficta ſcilicet ad terrorem mento
nomina, & Deum maximum eiuſdem Abraxas, deridens. Mortuus eſt autem ea Caſto-
tempeſtate Baſilides, qua & Cothebas dux Iudaicæ factionis Chriſtianos varijs ſup ris.
plicijs perſecutus eſt. Huius verò atque Iudæorum omnium pertinaciam Hadria-
nus imperator vltima cæde perdomuit, præcepitq́ue, ne cui Iudæo facultas intro-
eundi Hieroſolymam daretur, Chriſtianis tantummodo ciuitate permiſſa: quam
mœnibus & ædificijs inſtaurans, de ſuo nomine Aeliam appellauit. In eadem ve-
rò ciuitate Marcus ex gentibus primus apiſcopus conſtituitur, ceſſantibus his qui
fuerant ex Iudæis. Huius qunque pontificis tempore martyrium pro fide Chriſti
Sapphira Antiochena, & Sabina Romana mulier paſſæ ſunt, & Fauorinus, Palęmō,
Herodes Athenienſis, Marcus Byzantius Rhetores inſignes habentur. At Alexan
der poſt ordinationes tres, quas habuit menſe decembri, quibus presbyteri quin-
que, diaconi tres, apiſcopi per diuerſa loca quinque creati ſunt, martyrio corona-
tur cum Euentio & Theodoro diaconis, ſepeliturq́; in via Nomentana, vbi interfe-
ctus eſt ſeptimo ab vrbe miliario. v. nonas Maij. Sedit annis x. menſibus vij. diebus
duobus. Vacauit autem ſedes dies vigintiquinque.

SIXTVS I.

SIxtus natione Romanus, patre paſtore, vel vt alij volunt, Heluidio fuit, viij. pōt.
Hadriani tempore, vſque ad Verum & Anniculum conſules. quem qui-
dem Hadrianum inter bonos principes numerandum cenſnimus, libe-
ralis enim, ſplendidus, magnificus, ac clemens fuit. Nam & ſeruum in ſe
gladio furentem, medicis curandum tradidit, & ægrotos bis terúe in die inui-
ſit, & Alexandriam à Romanis euerſam ſua inſtaurauit impenſa: Romæ pantheon
reſtituit, ac munera aromatica populo dedit. Moriens hos verſus feciſſe dicitur:

Animula, vagula, blandula,
Hoſpes, comesq́ corporis,
Quæ nunc abibis in loca,
Pallidula, rigida, nudula,
Nec vt ſoles, dabis iocos.

Moritur autem morbo intercutaneo, xxij. imperij ſui anno, ac ſepelitur Puteolis
in villa Ciceroniana. Sixtus autem rei diuinæ (vt par erat) curam gerens, conſtitu-
it, ne à quoquam niſi à miniſtris ſacrorum myſteria & vaſa ſacra tangerentur, ma-
ximè verò à fœminis: neúe, quod ſacerdotes corporale vocant, ex alio quàm ex li-
neo panno, & quidem puriſsimo, fieret. Idem cenſuit, ne Epiſcopi ad ſedem Apoſto
licam vocati, redeuntes à ſuis reciperentur, niſi ſecum deferrent literas pontificis
plebem ſalutantis. In celebratione verò mandauit, vt ſanctus, ſanctus, ſanctus Do-
minus Deus ſabaoth, cantaretur. Nuda primò hæc erant, & omnia ſimpliciter tra-
ctabantur. Petrus enim vbi conſecrauerat, oratione Pater noſter, vſus eſt. Auxit

hæc myſteria Iacobus Epiſcopus Hieroſolymitanus:auxit & Baſili⁹, auxêre & alij. Nam Cæleſtinus Miſſæ introitum dedit,Gregorius Kyrieeleyſon,Gloria in excelſis Deo Teleſphorus,collationes Gelaſius primus,Epiſtolam & Euangelium Hieronymus,Alleluia verò ſumptũ eſt ex Eccleſia Hieroſolymitana. Symbolum in cõcilio Niceno:Mortuorum autem commemorationem Pelagius inuenit. Thus Leo tertius,Oſculum pacis Innocentius primus. Vt caneretur Agnus Dei,Sergius pontifex inſtituit. Cùm verò Sixti temporibus propter frequentes cædes pauci reperirentur,qui nomen Chriſti profiteri auderent,&Galli Chriſtiani præſulem ſibi depoſcerent,eò peregrinum Romanum ciuem miſit,qui cõfirmatis in fide Gallis,romam rediens,vltimo ſupplicio afficitur in via Appia,eo loci vbi Chriſtus diſcedenti Petro apparuit. Eius corpus in Vaticanum per fideles delatum,apud ſepulchrum

Aquila cum Priſcilla.

Petri reconditur. Aquila quoque Iudæus natione Ponticus,cum Priſcilla vxore edicto Claudij diſcedens,vſque ad hæc tempora (vt nonnulli aiunt) ſuperuixit, ſecundus Moſaicæ legis interpres,poſt illos lxx. qui Philadelphi temporibus fuere. At verò Sixtus vbi ordinationes ter menſe decembri habuiſſet, quibus presbyteros xj. diaconos vndecim,Epiſcopos per diuerſa loca iiij. creauit, martyrio coronatur,& in Vaticano apud Petrum ſepelitur. Sedit autem annis decem, menſibus tribus, diebus viginti vno. Vacat tum ſedes biduo tantùm.

TELESPHORVS I.

Ix. pont.

TEleſphorus natione Græcus,ex patre Anachoreta, Antonini Pij temporibus fuit,cuius quidem imperatoris paternum genus è Gallia ciſalpina originem habuit. Imperauit autẽ cũ filijs Aurelio & Lucio annis ij. ac viginti, menſibus tribus,tanta cũ modeſtia & benignitate,vt meritò Pij co

Antoninus Pi⁹.

gnomentum adeptus ſit,ac pater patriæ appellatus. Nulli enim vnquã tum priuatim,tum publicè acerbus fuit,aut in redimendis pecunijs, aut exactione tributi, quod quidem interdum ita remiſit, vt cautionibus incenſis omnium debita relaxaret. Quid plura de hoc principe dicam? Qui religione, piètate, gratia, humanitate, clementia, iuſtitia, modeſtia cum Numa Pompilio bonorum omnium ſententia comparari poteſt? Is præterea cùm Tiberis inũdatione plurima Romę vaſtaſſet ædificia,tum priuata,tum publica,ſua impenſa ciues in reſtituenda vrbe liberaliſsimè iuuit. Tarracinenſem quoque & Getharum portum miris operibus, vt nũc etiam apparet,reſtituit:eius quoque impenſa erectam eſſe columnã illam cochleã putarim,à qua vrbis celeberrima regio nomen accepit. Teleſphorus autem quem diximus Sixto ſucceſsiſſe, conſtituit, vt ſeptem hebdomadibus ante paſcha ieiunium obſeruaretur:vtque in natali Ieſu Chriſti noctu tres miſſæ celebrarentur: Prima in dimidio noctis,quo Chriſtus in Bethlehẽ naſcitur:ſecunda, illuceſcente aurora,quando à paſtoribus cognitus eſt:tertia,eadem hora diei,qua nobis dies redẽptionis & veritatis illuxit,quum omni reliquo tempore ante horam tertiam celebrare interdictum eſſet,qua hora Dominus noſter in crucem ponitur, vt Marcus ait. Conſtituit itẽ,vt ante ſacrificium hymnus ille caneretur,Gloria in excelſis Deo. Huius temporibus multum elaborauit pro fide Chriſti Iuſtinus philoſophus ex Neapoli vrbe Palæſtinæ,qui & Antonino Pio principi ac filijs eius librum dedit contra gentes ſcriptum,& dialogum contra Tryphonem principem Iudæorũ habuit. Inuectus eſt & in Marcionem, qui Cerdonis dogma ſecutus,alterum bonum, alterum iuſtum Dominum aſſeruit,tãquam duo contraria principia creationis & bonitatis. Impugnauit & Creſcentem Cynicum vt guloſum,mortis timidũ, luxuriæque ac libidinum appetentiſsimũ,Chriſtique blaſphemũ: cuius inſidijs ad extremum circunuentus, pro dignitate Chriſtiani nominis ſanguinem fudit. Hunc autem Iuſtini hoſtem non philoſophum fuiſſe, ſed Philopompum, id eſt, amato-

Valentiniana hæreſis.

rem arrogantiæ, ſcribit Euſebius. Eodem quoque tempore inualuiſſe Valentinianam hæreſim conſtat. Hi quidem Valentini cuiuſdam Platonici ſactatores

dicebant

dicebant Chriſtum de corpore virginis nil ſumpſiſſe, ſed per eam tanquam per fiſtulam quandam purum tranſiſſe. Photinus autem tum Lugdunenſis Epiſcopus, vir certè ſingularis virtutis & doctrinæ (vt ait Iſidorus) iam nonagenarius, martyrij coronam conſtanti animo perpeſſus eſt. At verò Teleſphorus cùm ordinationes quatuor menſe decembri habuiſſet, creaſſetq́; presbyteros quindecim, diaconos octo, Epiſcopos tredecim, martyrium ſubiens, apud beati Petri corpus in Vaticano ſepelitur. Sedit annis vndecim, menſibus tribus, diebus xxij. Vacat tum ſedes dies ſeptem.

HIGINVS I.

I Pont.

Higinus natione Græcus, patria Athenienſis, patre philoſopho, Antonino Pio imperante, Teleſphoro ſucceſsit. Addere verò aliquid etiã de laudibus Pij, antequã ad Higinũ veniã, hoĩs virtus me cogit. Qui adeò moderatæ gloriæ fuit in re militari, vt defendere magis ꝓuincias quàm augere ſtuderet: vtq́; hanc Scipionis ſententiã ſæpius vſurparet ac diceret, Malle ſe vnum ciuẽ ſeruare, quàm mille hoſtes occidere, cõtra Domitiani inſtitutũ, qui populi Romani exercitũ hoſtibus obijciebat, quò rarior in patriã reuerteretur, adeo multitudinẽ oderat, & reformidabat ob eius ſæuitiam. Tantæ autem iuſtitiæ Pius fuit, vt multi reges, multæq́; nationes poſitis eius iuſſu armis, ad hominem controuerſias ſuas liteſq́; deferrent, eiuſdem ſententiæ ſtatim parêrent. Ob hæc autem merita, quæ maxima ſunt, populus Romanus mortuo & flaminem, & circenſes, & templum & ſodales Antonianos, lachrymantibus omnibus, conſtituit. At Higinus vrbis Romæ Epiſcopus, tum maximè clerum prudenter in ordinem redegit, gradus diſtribuit, inſtituitq́ue ne templa ſine celebratione dedicarentur, neúe augerentur diminuerenturq́; ſine arbitratu metropolitani vel Epiſcopi. Vetuit item, ne tigna reliquaúe materies ad ædificanda templa congeſta, in prophanos vſus conuerterentur: poſſe tamen ad ſtructuram alterius templi vel cœnobij, concedente Epiſcopo, transferri. Voluit item vnum ſaltem patrinum vnamúe matrinam baptiſmo intereſſe: Sic enim eos appellant, qui infantes tenent dum baptizantur, licet reuera patrimus & matrima aliud ſignificent. Eſt enim patrimus (teſte Feſto) qui cùm pater ſit, patrem adhuc habeat: idem de matrima dicendum eſt. Inſtituit præterea, ne metropolitanus Epiſcopum prouinciæ ſuæ alicuius criminis reum faceret & damnaret, niſi priùs à prouincialibus Epiſcopis cauſa diſcuſſa & cognita fuiſſet. Sunt tamen qui hoc poſtremum Pelagio Pontifici aſſcribant. Huius quoque tempore fuit & Polycarpus Iohannis Apoſtoli diſcipulus, Smyrnæus Epiſcopus ab eo creatus, ac totius Aſiæ religione & doctrina tum facilè princeps. Is autem Romam veniens, plurimos fidelium Marcionis & Valentini falſa perſuaſione deceptos, ad fidem reduxit. Cùm autem Marcion fortè huic obuiam factus, diceret, Mé ne cognoſcis? reſpondit, Cognoſco quidem primogenitum diaboli. Negabat enim patrem Chriſti Deum eſſe creatorem, qui per filium mundum fecerat. Poſtea verò imperãte M. Antonino & L. Aurelio Commodo, quarta poſt Neronem perſecutio Smyrnæ ſedente proconſule, igni crematus eſt. Melito quoq; Aſianus Sardenſis Epiſcopus, Frontoniſq́; oratoris diſcipulus, librum de doctrina Chriſtiana M. Antonino tradidit. Huius ingenium Tertullianus mirum in modum laudat: dicitq́; à plerisq; noſtrorum Prophetam habitum eſſe. Scripſit & Theophilus Antiochẽſis Eccleſię epiſcopus librum contra Marcionem, imperante M. Antonino: Scripſit & librum cõtra Hermogenis hęreſim, qui materiam non naturam introducens, Deo, nõ autem naturæ eandem comparauit, materiam elementorum & Deum appellans. Higinus autem benè de Eccleſia dei meritus, cùm ordinationes tres decembri menſe habuiſſet, creaſſetq́; presbyteros quindecim, diaconos quinq;, Epiſcopos ſex, moritur, & apud beati Petri corp' in Vaticano ſepelitur tertio idus Ianuarij. Sedit annos quatuor, menſes tres, dies quatuor. Sedes autem quatriduo tum vacat.

Laudes Antonini Pij imperat.

Polycarpus Iohãnis Apoſtoli diſcipul.

PIVS I.

xi. Pont.

Marcus Antoninus Verus imp.

PIus natione Italus, patria Aquileienſis, patre Ruffino, M. Antonini Veri tempora attigit, qui tũ vnà cũ L. Aurelio Commodo fratre annis decem & nouem imperium æquo iure adminiſtrauit. Bellũ autem contra Parthos ſimul ſuſceptum, admirabili virtute & felicitate geſſerunt, de hoſtibusq; triumpharunt. Verùm non ita multo pòſt apoplexiæ morbo è medio ſublato Commodo fratre, Antoninus ſolus imperium obtinet: quẽ certè ob eius præſtantem in omni genere virtutis animum, mirari faciliùs quàm laudare licet. Hic enim & quia à teneris annis eiuſdem animi eiuſdemque vultus in quauis fortuna ſemper eſt habitus, & quia benignitas naturæ cum doctrina à Collatino Frontone oratore habita, in eodem viro certabat, ab omnibus Philoſophus meritò appellatus eſt Platonis ſententia, quam ſemper (Capitolino teſte) in ore habuit ſæpius repetitam, tum demum florere ciuitates, ſi aut philoſophi imperarent, aut imperantes philoſopharentur. Adeò autem doctrinæ auidus fuit, vt imperator etiam Apollonium philoſophum & Sextum Plutarchi nepotem, legentem audiuerit. Frontonis quoque præceptoris ſtatuam honoris cauſa in ſenatu collocauit.

Hermes.

Hoc tempore Pius Pontifex conſuetudinem, & quidem magnam cum Hermete habuit, qui librum ſcripſit titulo paſtoris inſignitum. Quo quidem in libro angelus paſtoris perſonam induens, ei mandat, vt omnibus perſuadeat paſcha die Dominico celebrari: quod etiam fecit. Conſtituit item Pius, ne hæreticus quiſpiam ex Iudæorum hæreſi ſuſciperetur & baptizaretur. Rogatu primo Praxedis ſanctiſsimæ fœminæ, thermas Nouati in vico patricij in honorem ſororis ſuæ diuæ Pudentianæ dedicauit: multaque dona huic templo obtulit, ac ſæpius eodem in loco ſacrificium Deo præſtitit. Vbi & fontem baptiſmi conſtituit, ac benedicens conſecrauit, multosque venientes ad fidem in nomine Trinitatis baptizauit. Illis quoque pœnam conſtituit, qui negligentes ſunt in attrectando Chriſti ſanguine & corpore: Pœnitentiam (inquit) agant quadraginta diebus, quorum negligentia in terram aliquid deciderit: ſi ſuper altare, tribus diebus: ſi ſuper linteum quatuor: ſi in aliud linteum, nouem diebus. Vbicunque deciderit, ſi recipi poteſt, lambatur: ſin ſecùs, aut lauetur, aut radatur: lotum & raſum aut comburatur, aut in ſacrarium reponatur.

Apollinarius Aſiæ Hieropolitanus.

Huius tempore in pretio eſt habitus Apollinarius Aſiæ Hierapolitanus Epiſcopus, qui inſigne volumen de fide Chriſti M. Antonino ſecundo tradidit. Scripſit & in Cataphrygas, qui tunc etiam cum Priſcilla & Maximilla inſaniebant vaticinantes, incipiente tamen Montano: quorum omnium hæc erat opinio, aduentum Spiritus ſancti non in Apoſtolis, ſed in ſe traditum fuiſſe.

Tatian' hæreticus.

Illis quoque temporibus laudabatur & Tatianus vir doctiſsimus, quàmdiu ab opinione Iuſtini martyris præceptoris ſui non diſceſsit. Nam poſtea inflatus opinione ſui, nouam hæreſim condidit, quam poſtea Seuerus auxit, vnde Seueriani appellati. Hi vinum non bibunt, carnes faſtidiunt, & vetus teſtamentum ac reſurrectionem non recipiunt. Prætetea verò Philippus Cretenſis Epiſcopus, præclarum contra Marcionem librum hoc tempore edidit: Nam (ſicuti dixi) Marcioniſtæ Cerdonis dogma ſequebantur.

Muſan' contra hæreticos.

Scripſit & Muſanus librum contra quoſdam, qui ad Eucratitarum hæreſim declinabant: horum quidem opinio cum Seuerianis conuenit. Omnem enim coitum ſpurcum putabant, ciboſque damnabant, quos Deus generi humano propoſuiſſet. At verò Pius vbi in ordinationibus ſuis, quæ quinque fuere, menſe decembri presbyteros decem & nouem, diaconos vnum & viginti, Epiſcopos decem creaſſet, moritur, & apud beati Petri corpus in Vaticano ſepelitur, quinto Idus Iulij. Sedit verò annis vndecim, menſibus quatuor, diebus tribus. Vacauit tum ſedes dies tredecim.

ANICETVS I.

ANicetus natione Syrus, patre Iohanne de Vicomurco, vel (vt Damaſo placet) Humiſia, eiuſdẽ Antonini Veri tempore fuit, de quo in Pio diximus: quẽ quidẽ Antoninum philoſophia nequaquam à rebus in bello gerendis retardauit. Nam Germanos, Marcomannos, Squados, Sarmatas ingenti virtute & felicitate vnà cum filio Commodo Antonino ſuperauit, ac triumphum egit. Iturus autem ad hoc bellum, cùm non haberet vnde ſtipendia militibus præberet, exhauſto ærario, omnem imperatoriam ſuppellectilem, omnemque ornatum vxoris in foro Traiani haſtæ ſubiecit. Verùm cùm poſtea ſuperato hoſte in patriam rediſſet, emptoribus pretia reſtituit. Nemini tamen moleſtus fuit, qui reddere empta noluiſſet: parta victoria, in omnes de rep. meritos liberalis fuit. Tributa quibuſdam prouincijs remiſit. Fiſcalium titulorum monumenta in foro congeſta cremari iuſsit. Leges ſeueriores nouis conſtitutionibus temperauit. His rebus geſtis factum eſt, vt ab omnibus ita diligeretur amareturq;, vt ſacrilegi nomen incurreret, qui eius imaginem domi non habuiſſet. Anicetus autem Eccleſiæ Romanæ conſulens, ne moribus petulantium quorundam labefactaretur, inſtituit, ne clericus vllo modo comam nutriret ſecundum Apoſtoli præceptum: néue Epiſcopus conſecrari poſſet à paucioribus quàm à tribus eiuſdem ordinis viris: quod poſtea Nicæna ſynodus confirmauit. Vbi verò metropolitanus conſecrandus eſt, omnes prouinciales intereſſe debent. Statuit præterea (vt Ptolomæus ait) ne Epiſcopus crimen metropolitani ſui ad alium, quàm ad primatem aut ad ſedem Apoſtolicam deferret: quod & dicta ſynodus, & autoritas ſummorũ Pontificum deinceps confirmauit. Eiuſdem etiam inſtitutum fuit, ne Archiepiſcopi niſi ex ſingulari titulo primates nominarentur. Hi autem meritò patriarchæ vocantur, cæteri autem Archiepiſcopi nominentur, vel (vt quidam volunt) metropolitani. Huius temporibus Egeſippus laudator fidei noſtræ fuiſſe dicitur, qui omnem à paſsione Domini vſque ad ſuam ætatem Eccleſiaſticorum operum texuit hiſtoriam ſermone ſimplici: vt quorum vitam quàm diligentiſsimè obſeruauit, eorum quoque dicendi genus imitaretur. Affirmat autem ſe Romam Aniceti tempore * decimi poſt Petrum Epiſcopi perueniſſe, ac perſeueraſſe vſque ad Eleutherium, qui Aniceti quondam diaconus fuerat. Multa verò in idololatras ſcripſit, quòd tumulos mortuis templaq; facerent, vt Hadrian⁹, qui in honorẽ Antinoi ſerui, quem in delicijs habuerat, gymniacũ agona conſtituit apud Antinoum ciuitatem, quã de nomine ipſius conditã vocauit, ac prophetas in templo ſtatuit. Sunt qui & Dionyſium huius ætate fuiſſe dicant. Variantur hoc loco tempora, cùm alij Pium, alij Anicetum præponant: variantur & hiſtoriæ. Vtcunque ſit, in tam remota hiſtoria, tantaq; maiorum negligentia ſatiùs erit, res ipſas paulo antè vel pòſt geſtas aliqua ex patre attingere, quàm eas omnino prætermittere. Anicetus autẽ vbi ex ordinationibus quinq;, quàs menſe decembri habuit, presbyteros nouẽdecim, diaconos quatuor, Epiſcopos nouem creaſſet, martyrio coronatus, ac ſepultus eſt in Caliſti cœmiterio via Appia xv. calend. Maij. Sedit annos vndecim, menſes quatuor, dies tres. Sedes verò dies ſeptendecim poſt eius mortem vacat.

xij. Pont.

SOTER I.

SOter natione Cãpanus, patria Fundanus, ex patre Concordio, L. Antonino Commodo imperante fuit. Hic enim omnibus incõmodus, vt Lãpridius ait, nil commune cum patre habuit, niſi quòd & ipſe contra Germanos adiuuantibus Chriſtianis militibus feliciter pugnauit. In eo bello cũ exercitus Commodi penuria aquæ laboraret, ferunt precibus Chriſtianorum militum aquam diuinitus è cælo miſſam, pluraq; fulmina in Germanos & Sarmatas cecidiſſe: quod etiam imperator ipſe accidiſſe literis ſuis teſtatus eſt. Cæterùm ad vrbem rediens, in omnia luxuriæ & obſcœnitatis dedecora prolabitur, nihil virtutis & pietatis habens. Gladiatorijs quoq; armis in ludo, Neronem imitatus,

xiij. pon.

Antoninus Cõmodus.

depugnauit: In amphitheatro feris ſeſe frequenter obiecit: Plurimos quoque ſenatores interfecit, & eos maximè, quos nobilitate induſtriaque excellere animaduertit. Soter autem à tantis malis animum ad rem diuinam conuertens, inſtituit, ne monacha vlla pallam attrectaret, neúe thus in acerram poneret dum ſacrificia fierent. Eius extabat epiſtola hac de re ſcripta ad Epiſcopos Italiæ. Inſtituit item, ne legitima baberetur vxor, niſi cui ſacerdos ex inſtituto benedixiſſet, & quam parentes ſolemni pompa more Chriſtiano marito collocaſſent: quamque etiam paranymphæ de more cuſtodiuiſſent. Hoc autem conſtituit multa pericula reijciens, quæ in nouas nuptias cadere ſolent ex præſtigijs & magicis artibus quorundam improborum. Gratianus tamen hoc decretum Euariſto aſſcribit. Vtri verò ſit attribuendum, legentes dijudicent. Non enim multum refert, illi ne an huic attribuatur. Soteris temporibus fuiſſe Dionyſium Corinthiorum Epiſcopum ſcribit Euſebius, qui tantæ eloquentiæ & induſtriæ fuit, vt non ſolùm ſuæ ciuitatis & prouinciæ populos, verumetiam aliarum vrbium ac prouinciarum Epiſcopos ſuis epiſtolis erudiret. Inſtructus enim Pauli Apoſtoli doctrina, facilimè potuit ſanctitate & eruditione alios in officio continere. Multa & Theodotion genere Aſianus Tatiani diſcipulus, ad laudem religionis noſtræ tum ſcripſit,

Apelles hæreticus.

Maximè verò Apellem hæreticum ſcriptis ſuis percommodè irridet, quòd Deum quem coleret, ignorare ſe diceret. Affirmabat enim Chriſtum non Deum in veritate, ſed hominem in phantaſia apparuiſſe. Non deſunt qui dicant, Cataphrygarum hæreſim hoc tempore ortam, autore Montano.

Cataphrygarum hæreſis.

Clemens præterea Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter multa conſcripſit, è quibus illa ſunt Stromatum id eſt, varietatum libri octo: Hypotypoſeon, id eſt, informationum libri totidem: contra gentes vnus.

Origines Clementis diſcipulus.

Huius autem diſcipulum Originem fuiſſe conſtat. Huius quoque ætati & Pinytum Cretenſem virum eloquentiſsimum, & Oppianum, qui Halicutica ſcripſit, poetam inſignem, & Herodianum grammaticum quidam aſſcribunt. Soter autem vbi per ordinationes quinque, menſe decembri habitas presbyteros octo, diaconos nouem, Epiſcopos vndecim creaſſet, moritur, ac ſepelitur via Appia in cœmiterio Caliſti. Sedit annos nouem, menſes tres, dies vnum & viginti. Vacat tum ſedes dies totidem.

ELEVTHERIVS I.

xiiij. Pôtifex.

ELeutherius natione Græcus, patria Nicopolitanus, patre Abundio, temporibus L. Antonini Commodi fuit, cuius flagitioſæ vitæ vrbs ipſa pœnam tulit. Nam Capitolium fulmine ictum vnà cũ egregia illa bibliotheca maiorũ cura parata, cõcrematur. Aedes quoq; in proximo ſitæ eãdem

L. Antonin' imperator.

calamitatẽ ſenſere. Exortum eſt deinde aliud incendium, quo & ædes Veſtę, & palatium, bonaq; vrbis pars exuſta eſt, ac ſolo æquata. Tantæ præterea temeritatis fuit, vt & ſuæ imaginis caput coloſſo permagno & egregio, priore detracto, imponi iuſſerit: & menſem decembrem ad imitationem Auguſti Cæſaris, Commodum appellari voluit: quæ omnia poſt mortem eius abrogata ſunt, ipſeq; mortuus, etiã humani generis hoſtis adiudicatus eſt: adeo eius vita flagitijs contaminata omnibus erat odio. Strangulatus in domo Veſtalium duodecimo imperij ſui anno, & menſe ſeptimo è medio ſublatus eſt. Eleutheri' autem, quem diximus Soteri ſucceſsiſſe, inito pontificatu, ſtatim epiſtolam accepit à Lucio rege Britanno, qua rogabatur, vt ſe ac ſuos in Chriſtianorum numerum reciperet. Quare Fugatium & Damianum viros optimos eò miſit, qui regẽ ipſum ac populum baptizarent. Erant tum in Britannia pontifices quinque & viginti, quos flamines vocabãt. Inter hos autem tres archiflamines habebantur, quorum in loco Archiepiſcopi tres conſtituti ſunt, vt Ptolemæus ait. Protoflaminum verò loco primitiua Eccleſia patriarchas inſtituit. Idem etiam ſtatuit, ne quis ob ſuperſtitionem cibi genus vllùm reſpueret, quo humana conſuetudo veſceretur. Noluit præterea quempiam de gradu ſuo deijci, niſi

accuſatus

accuſatus, reus criminis conuinceretur, exemplo Saluatoris, qui errorem Iudæ, licet rei, nondum tamen conuicti, ita æquo animo tulit, vt quicquid interim egiſſet, pro dignitate Apoſtolatus ratum firmumque manſerit. Prohibuit etiam, ne abſente eo quem accuſator reum facit, vlla in cauſa decerneretur: quam quidẽ ſententiam & Damaſus pontifex, & ius pontificum poſtea confirmauit. Huius autẽ pontificatu & Eccleſijs pax data eſt ac quies, & nomen Chriſtianum per omnem terram mirum in modum auctum, Romæ potiſsimùm, vbi multi ex nobilitate Romana cum coniugibus & liberis in fidem recepti, baptiſmi charactere notati ſunt. Solus verò Appollonius orator inſignis, martyrium rum paſſus eſt, habita priùs oratione de laudibus Chriſtianæ fidei, quod illis temporibus capitale habebatur. Mortuo Appollonio, multæ hæreſes inualuere. Marcionis quippe ſecta variè diuiſa eſt. Alij enim vnum principium fatebantur, alij duo, alij tria: & tres naturas confirmantes, fidem Prophetis abrogabant. Florinus quoque & Blaſco noua contra veritatem machinabantur figmenta, Deum creaſſe mala, contra illud, Deus omnia bona fecit. Contra bos ſenſere Quulitiani, affirmantes, Deum non creaſſe mala, cõtra id quod ſcriptum eſt, Ego ſum Deus creans malum. Sunt qui dicãt & Galenum Pergamenum medicum inſignem, & Iulianum legúmlatorem, & Frontonẽ rhetorem his temporibus fuiſſe, quod ego in tanta perturbatione temporum & hiſtoriæ nec affirmo, nec refello. De Modeſto verò & Bardezane affirmare auſim: quorum alter in Marcionem ſcripſit, alter verò in Valentinum. Nam cuius primùm ſectator fuerat, eius poſtea confutator factus eſt. Hunc Hieronymus concitatiſsimum in dicendo fuiſſe affirmat, cùm eius ſcripra ex Syra lingua in Græcam conuerſa vidiſſet: & ſi, inquit, tanta vis eſt in interpretatione, quantam putabimus eſſe in ſermone proprio? Eleutherius autem vbi ax tribus ordinationibus menſe decembri habitis, presbyteros duodecim, diaconos octo, epiſcopos quindecim creaſſet, moritur, & apud beati Petri corpus ſepelitur ſeptimo calendas Iunij. Sedit autem annos quindecim, menſes tres, dies duos. Vacat tum ſedes dies quinque.

Appollonius orator inſignis.
Hæreſes multę inualuere.
Quolitiani.
Iſa. 45.

VICTOR I.

Victorem natione Aphrum, patre Felice, fuiſſe Aelij Pertinacis temporẽ crediderim: qui quidã Aelius cùm grandis natu eſſet, ſeptuageſimũ enim agebat annum, ex præfecto vrbis, quem magiſtratũ tum gerebat, ſenatusconſulto imperator creatur. Rogatus deinde vt & vxorem Auguſtam faceret, & filium Cæſarem appellaret, id facere recuſauit, teſtatus ſufficere, quòd ipſe imperaret inuitus. At verò quoniam in imperatore nihil auaritia turpius eſt, cùm illiberalis ac ſordidus haberetur, quòd dimidiatas lactucas & cardos conuiuis apponeret, nemine contradicente, à Iuliano iuriſperito in palatio occiditur, imperij ſui menſe ſexto. Hic eſt ille Iulianus, qui perpetuum edictum compoſuit, quiq; ſeptimo menſe poſteaquàm imperare cœperat, apud pontem Miluium victꝰ à Seuero ciuili bello, & interfectus eſt. At Victor põtifex reip. Chriſtianæ, vt par erat, curam gerens, conſtituit vt paſcha dominico die celebraretur ex Eleutherij ſententia (vt Damaſus ait) à quartadecima luna primi menſis, vſque in xxj. Cuius decretis obtemperans Theophilus Paleſtinæ vrbis Epiſcopus, cuntra eos ſcripſit, qui xiiij. luna cum Iudæis paſcha celebrabant. In hanc verò opinionem inuectus eſt Polycrates Epheſiorum Epiſcopus, qui ex vetere conſuetudine xiiij. luna cum Iudæis paſcha celebrabar. Se enim Apoſtoli Iohannis, & veterum autoritatem ſecutum oſtendit: nos (inquit inuiolabilem celebramus diem, neque addentes quicquam, nec diminuentes. Hanc verò opinionem ſecutus eſt Philippus Hierapoli mortuus: Hanc Iohannes, qui ſupra pectus Domini recubuit, & pontifex eius fuit, auream laminam in fronte portans: Hanc Polycarpus, Traſeas, Melito, & Narciſſus Hieroſolymitanæ Eccleſiæ Epiſcopus. Idem quoque Victor decreuit,

xv. pon.
Aelius Pertinax
Iulianus iuriſp.
Paſchatis celebratio.
Cõcilio in Palæſtina quę interfue runt.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMAN.

decreuit,vt in quauis aqua baptiſmum petentes,baptizarentur , ſi neceſsitas inſta-
ret:hanc ob rem quidam exiſtimant concilium in Palæſtina habitũ eſſe, cui Theo-
philus,Irenæus,Narciſſus,Polycarpus,Bacchylus,Aſianæ prouinciæ inſignes E-
piſcopi interfuere.Res tamen integra in Nicænum concilium tranſlata, in quo eti
am conſtitutum eſt, vt Paſcha poſt quartamdecimam lunam celebraretur , ne Iu-
dæos imitari videremur.Fuere huius pontificis tempore multi doctiſsimi viri . Nã
& Appion tum Hexaemeron fecit: & Paulus Samoſatenus vnà cum Theodoto Co-
riario exiſtimauit Saluatorem purum hominem fuiſſe : & Sextus de reſurrectione
conſcripſit,& Arabianus opuſcula edidit ad Chriſtianam doctrinam pertinentia.
** Iudas quoque * Chriſtoriographiam ſuperiorum temporum vſque ad decimum
Seueri annum conſcripſit, in qua tamen erroris arguitur , quòd aduentum Anti-
chriſti ſuis temporibus futurum dixerit:in quem errorem ideo incurriſſe putant,
quòd & vitia hominum & crudelitatem eò perueniſſe cernebat , vt diutiùs tolera-
ri humanum genus à Deo non poſſet,quæ res & Lactantium poſtea & Auguſtinũ
fefellit. Victor autem,compoſitis etiam quibuſdam de religione voluminibus, mo
ritur,& apud beatum Petrum in Vaticano ſepelitur:cuius diem feſtum quinto ca-
lendas Auguſti celebramus. Sedit autem annis decem,menſibus tribus,diebus de-
cem. At ſedes dies xij.tum vacat.

ZEPHYRINVS I.

xvj.Pon. ZEphyrinus natione Romanus,ex patre Abundio,Seueri temporibus fuit,
qui genere Apher,ex oppido Lepti vnà cum imperio cognomentũ Per-
tinacis à Iuliano cæſo accepit.Is enim fiſci procurator,mox tribunus mi-
litaris per gradus alios vſque ad imperium peruenit . Parcus admodum,
natura ſæuus, multis bellis laceſsitus, fortiſsimè quidẽ remp. licet laborioſiſsimè,
gubernauit.Ad bellicam gloriam laudem quoque literarum addidit, philoſophiæ
admodum ſtudioſus.Foris Parthos & Adiabenos ſuperat.Arabas autem interiores
Seuerus imperat. ita cecidit,vt regionem eorum prouinciam Romanam faceret . Hãc ob rem trium-
phans,vt in eius arcu ſub Capitolio poſito adhuc apparet,Parthicus,Arabicus,A-
diabenicus cognominatur.Aedificijs præterea publicis vrbem exornauit . Nam &
thermas Seuerianas & ſeptizonium extruxit , non longè à circo maximo Palatinũ
inter & Cælium montem. Paululum autem abfuit , quin Pauli ſecundi Pontificis
iuſſu lapicidæ quidam ſuperioribus annis eam partem ſeptizonij,quæ adhuc extat,
demolirentur.At Zephyrinus pontifex rei diuinæ magis q̃ humanæ intentus, con
ſtituit,vt aſtantibus clericis & laicis fidelibus , & Leuita & Sacerdos ordinaretur,
quod poſtea in Chalcedonenſi concilin confirmatum eſt.Statuit item,vt conſecra-
tio diuini ſanguinis in vitreo vaſe,non autem in ligneo,vt antea,fieret.Hæc quoq;
inſtitutio ſequentibus temporibus immutata eſt.Vetitum enim eſt,vt neque in li-
gno fieret propter raritatem qua ſacramentum imbibitur, neque in vitro propter
fragilitatem,neque ex metallo ob tetrum ſaporem,quem inde concipit:ſed fieri vo
luêre ex auro argentoúe aut ex ſtanno,vt in Tribugienſi & Remenſi concilio ſcri-
ptum apparet.Idem præterea inſtituit,vt omnes Chriſtiani annos pubertatis attin
gentes,ſingulis annis in ſolenni die paſchæ publicè communicarent. Quod quidẽ
inſtitutum Innocentius tertius deinceps non ad communionem ſolùm , verumeti
am ad confeſsionem delictorum traduxit . Mandauit item , ne Epiſcopus vel à pa-
triarcha,vel à primate,vel à metropolitano ſuo in iudicium vocatus , ſine autorita-
te Apoſtolica damnaretur. Voluit poſtremò presbyteros omnes adeſſe celebrante
Epiſcopo,quod etiam(vt dictum eſt)Euariſto placuit. Huius autem temporibus
fuere & Heraclitus,qui in Apoſtolum commentarios ſcripſit:& Maximus,qui fa-
moſam quæſtionem inſigni volumine diſcuſsit:& Candidus,qui Hexaemeron cõ-
poſuit : & Origines , qui decimo Seueri Pertinacis anno perſecutione in Chri-
ſtianos mota,Leonida patre interempto, quem ipſe adoleſcens ad martyrium ad-
hortatus

hortatus eſt,cum ſex fratribus & matre vidua, pauper relinquitur, redactis in fiſcum paternis bonis,quòd Chriſtum verum Deum profiterentur, vnde grammatica ſibi ac ſuis victum quæſiuit.Diſcipulum autem Plutarchum habuit, qui poſt ea martyrio coronatus eſt. Totus deinde ad religionem conuerſus, catechizandi, hoc eſt,prædicandi officium habuit.Tanti autem ingenij fuit, vt nulla eum lingua, nulla literatura latuerit.Mira vtebatur continentia in cibo & potu, abſtinentia in rebus alienis.Nam & paupertatem Chriſti imitatus eſt,& multis annis nudis ambulauit pedibus:illud quoque quod in Euangelio dicitur,ſecutus eſt,etſi puerile habetur,quia ſunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt,propter regnum Dei. Hui' virtutem plerique imitati,martyrium pro fide Chriſti æquo animo paſsi ſunt: maximè verò Potamiena mulier,calida pice in caput eius fuſa. Zephyrinus autem cùm ex ordinationibus quatuor,menſe decembri habitis,presbyteros tredecim, diaconos ſeptem,Epiſcopos tredecim creaſſet,moritur Seueri tempore: ac in via Appia non longè à cœmiterio Caliſti ſepelitur ſeptimo calendas ſeptembris. Sedit autem annos octo,menſes ſeptem,dies decem. Vacat tum ſedes dies ſex. Matt.19.

CALISTVS I.

CAliſtus natione Romanus,patre Domitio, ex regione vrbis Rauennatū, vſque ad Seueri tempora peruenit, cuius cum animo fortuna mutata eſt. Nam vbi quintus à Nerone perſecutionem in Chriſtianos mouet, continuò varijs periculis & bellis diſtrahitur: hinc à Peſcennio Nigro, qui magnos in Syria motus concitauerat: hinc à Clodio Albino, quem tamen in Gallia non incruento prælio ſuperauit.Inde verò in Britanniam profectus,deficientibus ferè ſocijs omnibus, varijs caſibus afflictatus,apud Eboracum Galliæ moritur anno imperij ſui decimoſeptimo, duobus filijs relictis, Baſsiano & Geta: quorum Geta hoſtis publicus iudicatus eſt ac interfectus, cùm ob vitam eius omnibus probris contaminatam: tum vel maximè, quia Papinianum iuris ciuilis alterum aſylum, ſua manu necauerat. At Baſsianus ſumpto à ſenatu Antonini nomine, imperio potitus eſt: ac Caracallæ cognomentum accepit à genere veſtis, quam populo dono dedit. Is autem patre aſperior, & omnium libidine intemperantior, nullum genus facinoris in vita prætermiſit. Nam & fratrem Getam occidiſſe putatur,licet Geticum triumphum eius nomine duxerit, & nouercā ſuam in vxorem duxit.Nihil egregiū de ſe reliquit præter thermas Antoninas,quas ipſe inchoauit,& Alexander perfecit:muniuit & viam nouam.Eos præterea capitali pœna affecit,qui remedia quartanis ac tertianis collo geſtarent. Damnati præterea ab eo ſunt qui ad ſtatuas minxiſſent.Hic poſtremò dum bellum in Parthos mouet,inter Edeſſam & Cartas ab hoſtibus circumuentus,occiditur ſeptimo imperij ſui anno,dum leuandæ veſicæ cauſa ex equo deſcendiſſet. Caliſtus autem pontifex in tanta rerum perturbatione tamq; ſceleratis imperatoribus, nequaquam ab inſtituto ſuo diſcedens,cõſtituit vt ter in anno ieiunaretur,die ſabbati,præſertim frumenti, vini & olei gratia,ſecundum prophetam,videlicet quarto menſe,ſeptimo & decimo, inchoando annum Hebræorum more. Verùm poſtea mutata ſententia, id in quatuor anni tempora tranſtulit, in vernale ſcilicet, æſtiuale, autumnale & hyemale, quibus temporibus deinceps ratio ſacrorum ordinum habita eſt,cùm antea id quidem tantummodo decembri menſe fieri conſueuiſſet. Idem quoque inſtituit,ne clericorum delatores & accuſatores vel infames,vel ſuſpecti,vel inimici, in accuſationibus & iudicijs reciperentur. Eos verò hæreticos putauit, qui arbitrantur,ſacerdotes poſt crimen admiſſum etiamſi dignam pœnitentiam ſubijſſent,ad priſtinos honores redire non poſſe.Hunc ædificaſſe baſilicam in tranſtiberina regione in honorē beatæ virginis,Damaſus ſcribit. Non tamen crediderim hāc illā eſſe,quam hodie tam celebrem & amplā cernimus,cùm ea tēpeſtate ob crebras pſecutiones occulta eſſent omnia,& ſacella potiùs atq; eadem abdita,& plerumque ſubterra-

xvij.Pontifex.

Caracalla.

Pſal. 4.

Ieiuniū quatuor tēporum

ſubterranea,quàm apertis in locis ac publicis fierent. Cœmiterium quoq; de ſuo nomine condidit via Appia, eo loci vbi multorum martyrum cineres antea repoſiti fuerant. Vnde mirum cuipiam videri non debet, ſi priùs multos eiſdem in locis ſepultos diximus,cùm nomen illud poſtea à notiore perſona traxerit: inuiſi ego hæc loca cum amicis quibuſdam religionis cauſa. Viſuntur adhuc cineres & oſſa martyrum,viſuntur ſacella,vbi priuatim ſacrificia fierent, quæ publicè quorundam imperatorum edicto exhiberi Deo non poterant. Huius temporibus fuit Tertullianns Afer, centurionis proconſularis filius, quem Hieronymus primum poſt Victorem & Apolloniũ inter doctos latinos commemorat. Acris enim ingenij fuit, multa volumina ſcripſit. Vidi ego, Hieronymus inquit, Paulũ quendam Concordiæ, quod oppidum Italiæ eſt, qui ſe beati Cypriani notarium, cùm ipſe admodum adoleſcens eſſet, Romæ vidiſſe diceret, referretque Cyprianum nunquam abſque Tertulliani lectione vnam diem præterijſſe. Is verò cùm vſque ad mediam ætatem presbyter manſiſset, inuidia deinceps & contumelijs clericorum Romanæ vrbis ad Montani doctrinam lapſus, contra Eccleſiam volumina compoſuit, maximè verò de pudicitia, de monogamia, de ieiunijs. Scripſit & contra Apollonium libros ſex. Eiſdem quoque temporibus multa præclarè geſsit Origenes. Nam & Hebioneorum hæreſim impugnauit: qui & Chriſtum ex Ioſeph & Maria natum, purum eſſe hominem dicebant,& legem Iudaico ritu ſeruandã prędicabant. Hoc idem & Symmaehus ſentiebat. Traduxit etiam ſua doctrina ad verã fidem Ambroſium quendam Valentiniani dogmatis(vt ait Euſebius)imitatorem: vel(vt Hieronymo placet) Marcionitem, cui protheochriſto preshytero liber Originis de martyrio inſcribitur. Hunc quidem etſi hoſtem ſibi Porphyrius deſumpſerit, Chriſtiani nominis acerrimus perſecutor: ita tamen interdum laudat, vt nunc doctiſsimum, nunc philoſophorum principem vocet: & cùm dicat eum omnia Platonis ſecreta conſecutum, carpit tamen quòd religioni Chriſtianæ ſe addixerit. Scripſiſſe Originem ad ſex millia voluḿina librorum, Hieronymus ipſe refert. Errauit tamen (vt eidem & Auguſtino placet) in pleriſque, maximè verò in libro de principatu, quem Periarchon appellauit. Hũc verò & Pamphilus martyr, & Euſebius, & Ruffinus Aquileienſis presbyter, mirificè commendant. At Caliſtus vbi ex ordinationibus quinquies per menſem decembrem actis, presbyteros ſedecim, diaconos quatuor, Epiſcopos octo creaſſet, martyrio coronatus eſt, ac ſepultus in cœmiterio Calopodij via Aurelia, tertio ab vrbe miliario, pridie Id. octobris. Sedit annos ſex, menſes decem, dies decem. Vacat tum ſedes dies ſex.

Tertullianus.

Origenes multa pręclarè geſsit.

VRBANVS I.

xviij. Pōtifex.

VRbanus natione Romanus, patre Pōtiano, M. Aurelio Antonino imperatore fuit, anno Chriſti ducenteſimo vigeſimoſexto, ab vrbe verò condita, noningenteſimo & ſeptuageſimo. Hic autem (vt putabatur) Caracallę filius (Erant enim qui dicerent eum vulgò conceptum) Romam veniens, magna omnium expectatione imperium adeptus, Heliogabali nomen ſumpſit à ſole, cuius ſacerdos erat edito templo: Phœnices enim Heliogabalum ſolem vocant. Verùm ita præter expectationem is vixit, vt nullam de ſe, niſi flagitiorum totiusq; obſcœnitatis memoriam reliquerit. Nam & in virgines veſtales inceſtum commiſit, & probroſas mulieres ſemper domi habuit, & iracundia incitatus, Sabinum conſularem virum (ad quem Vlpianus ſcripſit) è medio tolli iuſsit. Dignitates autem & honores malis ac flagitioſis committebat: quos quidem ita aliquando deridebat, vt cùm ſecum accubuiſſent, ſtratis follibus in cœna, eiſdemq́ue reflatis, ſubitò ſub menſa omnes reperirentur. Ita autem inhoneſtè ridebat, vt publicè in theatro ſolùs audiretur. Primus Romanorum holoſerica veſte, menſis ac capſis argenteis vſus eſt. Admonentibus amicis, caueret ne ad inopiam redigeretur, reſpondit: quid melius quàm vt ipſe mihi hæres ſim & vxori meæ? Eò veſaniæ interdum prouectus

Marcus Antoninus imp.

uectus eſt, vt decem millia pondo aranearum collegerit, qua ex re dicebat magnitudinem vrbis Romæ comprehendi poſſe. Exhibuit præterea decem millia murum, mille muſtelas, mille ſorices: Hac verò inſania adeò contemni cœptus eſt, vt tumultu militari exorto, ipſe cum matre necaretur. Aiunt, cùm ei à ſacerdoribus Syrijs dictum eſſet, vi moriturum, eum paraſſe funem ſerico & cocco intortum, quo vitam laqueo finiret: Moritur autem quarto imperij ſui anno, quo tempore in Palæſtina Nicopolis vrbs, quæ priùs Emmaus dicebatur, condita eſt, legationis induſtria eius rei gratia ſuſcipiente Africano rerum ac temporum ſcriptore. Vrbanus verò qui huius monſtri tempore fuit, non autem Diocletiani (vt quidam volunt) multos ſanctitate vitæ & doctrina ſingulari ad fidem traduxit. Inter hos autem Valerianum virum præſtantiſsimum, beatæ Cæciliæ ſponſum, & Tiburtium eiuſdem Valeriani fratrem, qui poſteà martyrium conſtanti animo tulere. Quam conditionem etiam virgo ipſa ſubijt in domo paterna, iam antea ſuo rogatu ab Vrbano Deo dicata. Eiuſdem quoque Vrbani inſtitutum fuit, vt Eccleſia prædia ac fundos à fidelibus oblatos reciperet, partireturque prouentus clericis omnibus viritim, nihilque cuiuſpiam priuatum eſſet; ſed in commune bonum, quod hodiè obſoleuit: tanta eſt hominum rapacitas & libido. Sunt qui huic attribuunt diſtinctionem quatuor tem[p]orum ac ieiunij, quæ antea confundebantur hominum imperitia. Huius tempo[r]ibus Triphonem Origenis auditorem fuiſſe conſtat, qui librum præcipuè compoſuit de vacca ruffa in Deuteronomio. Minutius item Felix, inſignis tum Romę cauſidicus, dialogum ſcripſit, quo Chriſtianum & Ethnicum diſputantes inducit. Scripſit & contra mathematicos, cuius etiã Lactantius meminit. Alexander quoque Hieroſolymitanus Epiſcopus bibliothecam illam Hieroſolymis tum inſtituit, vnde tantum laudis conſecutus eſt. At vbi ex ordinationibus quinquies menſe decembri habitis, presbyteros nouem, diaconos quinque, Epiſcopos nouem creaſſet, martyrio coronatus eſt, & ſepultus in cœmiterio Prætextati via Tiburtina: Sedit annos quatuor, menſes decem, dies xij. Sedes autem dies XXX. tum vacat.

Nicopolis.

Nihil priuatim cuiuſpiam.

Numeri 19. de vacca ruffa.

[Sic dialogus legitur inter Arnobij libros.]

PONTIANVS I.

PONTIANVS natione Romanus, patre Calphurnio, temporibus Alexandri imperatoris fuit, anno ab vrbe condita. DCCCC. LXXIIII. anno verò Chriſti CC. & XLV. Inter imperium verò Heliogabali & Alexandri tres imperatores ſunt habiti, Diadumenus, Macrinus, & Albinus: quorum nomina prætermittere inſtitui, cùm quia parum imperarunt, tum vel maximè, qa nihil memoria dignum geſſere. ſolus tamen Albinus ob edacitatem nomẽ aliquod apud poſteros conſecutus eſt, vt ait Cordus, qui centum perſica campana, decem melones Oſtienſes, quingentas ficos paſſarias, quadringenta oſtrea vnà cœna comedebat. Sed omittamus hæc monſtra, ad Alexandrum venio vnicum virtutis exemplar, qui ſenatus ac militum ſtudio imperator creat[u]s, ad componẽdam remp. vitio ſuperiorum principum labefactatam, animum adie[c]it. Adiutores autem ad hanc rem habuit & Iulium Frontinum virum doctiſsimum, Vlpianum & Paulum viros in iure ciuili præſtantiſsimos. Iuſtitiam verò ita coluit, vt nemo vnquã de illata ab eo iniuria queſtus ſit. Procul omni pompa & ambitione vixit, vnde ſemel tantùm dum conſul eſſet, picta toga vſus eſt. Si quis autem inter ſalutandum caput flexiſſet, aut blandiùs aliquid dixiſſet, vt adulator reijciebatur. Erat præterea tantæ prudentiæ, vt à nemine decipi poſſet: vnde Turinum qui munera accipiebat, quòd magnæ eſſe autoritatis apud imperatorem videretur, in foro tranſitorio ad palum alligatum fumo necari iuſsit, præcone clamante: Fumo punitur, qui fumũ vendidit. Pecunias autem, quarum mater Mammea vt mulier ſtudioſa fuit, omnino contempſit. Gemmas reiecit, vt res muliebres, dictitans, in Virgilio (quem Platonem poetarum vocabat) plures & meliores gemmas eſſe. Lenonum vectigal &

xix. Pontifex.

Alexander vnicum virtutis exemplar.

meretricum & exoletorum,in ſacrum ærarium inferri vetuit,idque ſumptibus publicis aſsignandum cenſuit,quo & theatrum & circus & amphitheatrum & ſtadium inſtaurarentur.Statuas ſummorum virorum vndique conquiſitas,in foro trāſitorio locauit.Thermas verò Antonini Caracallæ,quæ hodie Antonianæ vocantur,perfecit & ornauit.Templum Chriſto ædificare voluit,eumque inter Deos recipere. Habuit præterea Chriſtum ipſum,Abraham & Ophreum in * lario ſuo.A-
* larario lexander igitur tot virtutibus inſignis,iuuenis admodum imperator creatus, bellum ſtatim contra Perſas ſuſcepit,ac Xerxem eorum regem conſtantiſsimè vicit. Diſciplinæ verò militaris adeò ſeuerus emendator fuit, vt quaſdam etiam integras legiones exautorauerit. Qua ſeueritate factum eſt, vt militari tumultu apud Maguntiacum in Gallia occideretur. Pontianus autem Pontifex Romanus, inſtigantibus ſacrificulis idolorum, mandato principis ab vrbe Roma in Sardiniam inſulā cum Philippo presbytero deportatur,eo potiſsimùm tēpore, quo Origenes Germanum presbyterū Antiochenum,& Beryllum Arabiæ Epiſcopum,ab hæreſi ad veritatem reduxit.Negabat Beryllus Chriſtum ante incarnationem fuiſſe. Aliqua opuſcula hic ſcripſit,maximè verò epiſtolas aliquot, quibus Origeni pro ſana doctrina gratias agit.Extat & dialogus Originis & Berylli,in quo Beryllum hæreſeos arguit.Tanti autem ingenij fuit Origenes & doctrinæ, vt ſeptē notarij ſibi inuicem ſuccedentes,homini vix ſufficerent.Librarios habuit totidem,& puellas ap-
Librarij Origenis primè eruditas,quos omnes ingenij copiam & hubertatem effundendo defatigabat.Ab Antiochia verò accerſitus Romam à Mammea Alexandri matre, in quam filius vnicè pius fuit,in pretio habitus Origenes, mulierem Chriſtianam fidem edoctam relinquēs,Antiochiam redijt.Pontianus verò multas calamitates & grauia tormenta pro fide Chriſti in Sardinia paſſus,tandem moritur:cuius corpus poſtea à Fabiano pontifice Romam cum magna veneratione ac totius cleri ſupplicationibus reportatum eſt,ac ſepultum via Appia in Caliſti cœmiterio. Hic autē ex ſacris ordinibus bis menſe decembri habitis,ſex presbyteros,diaconos quinque,Epiſcopos ſex creauit.Vixit autem in pontificatu annis nouem,menſibus quinque, dieb9 duobus.Vacat tum ſedes à martyrio eius dies decem.

ANTHERVS I.

xx.Pont. ANtherus natione græcus,patre Romulo,pontifex creatur Maximino imperante: qui anno ab vrbe condita,dcccclxxxvij,ex corpore militari, poſteaquam bellum in Germania proſperè geſſerat,ſine vlla ſenatus autoritate imperator electus eſt.Fuit autem ingentis ſtaturæ vir, adeò vt pe-
Adagiū. des octo excederet.Pedem habuit tantæ magnitudinis, vt poſtea in prouerbij locū ceſſerit,cùm de longis & ineptis hominibus loquimur, Maximini caligam requirit.Pro annulo autem vxoris dextrocherio vtebatur.Tātæ verò bibacitatis erat, vt vini amphoram vna cœna biberet. Verùm cùm ſextus à Nerone Chriſtianos cædibus perſequeretur,tertio anno poſteaquam regnare cœperat,à Pupieno Aquileiæ,
Maximinus imp. quam obſidebat,vnà cum filio Maximino interfectus,perſecutioni ſimul & vitę finem impoſuit,Mammeæ mulieris Chriſtianæ & Originis mortem permaximè cupiens. Ferunt in ea obſidione Aquileienſes fœminas funes ex capillis ſuis feciſſe, cùm nerui deeſſent aut funes,ad emittendas ſagittas. Vnde in honorem matronarum templum Veneri Caluæ ſenatus dedicauit.Antherus autem primus ſtatuit,vt res geſtæ martyrum diligenter exquiſitæ à notarijs ſcriberentur:conſcriptas recōdi in ærario Eccleſiæ mandauit,propter Maximum quendam qui martyrio coronatus eſt,ne vnà cum vita benè agentium memoria aboleretur.Cenſuit item, Epiſcopum omiſſo primo Epiſcopatu ad alium neceſsitatis cauſa & vtilitatis, non ſui ipſius,ſed creditarum ouium poſſe transferri, interpoſita ſummi pontificis autoritate, quod hodiè à pleriſq; contrà fit: ad vtilitatem enim propriam reſpicientes, imò voluptatem,vt habeant vnde expilent,ad huberiorem ſemper reſpiciunt: non quòd

quòd oues, & qua ratione paſcendæ ſint quærentes, quod eſt officium boni paſtoris: ſed ſciſcitantes quantum ſingulis annis inde excerpi poſsit. De cura animarũ parua fit mentio, de augẽdis prouentibus magna: quò multa iumenta & plures ſeruos, ac eos quidem ignauos & ſtolidos, domi alant. Huius autem temporibus Iulius Africanus fuit inter ſcriptores nobilis, conſtituta etiam (vt Euſebius ait) Cæſareæ ſuo nomine inſigni bibliotheca. Hic ſub M. Aurelio Antonino legationem ſuſcepit pro inſtauratione Emmaus, quæ poſteà Nicopolis appellata eſt, vt antèdiximus. Scripſit item epiſtolam ad Originem, qua oſtendit fabulam Suſannæ apud Hebræos non haberi: contra quem poſteà Origenes ob hanc rem grandem epiſtolam ſcripſit. Geminus quoque Antiochenæ Eccleſiæ presbyter, & Heraclas Alexandrinæ Eccleſiæ pontifex, tum quidem in pretio ſunt habiti. Antherus verò vnò tantùmmodò Epiſcopo creato, martyrium ſubiens, in cœmiterio Caliſti via Appia ſepelitur tertio nonas ianuarij. Sedit annis vndecim, menſe vno, diebus duodecim. Vacat tum ſedes dies tredecim.

Epiſcop⁹ non ſua ipſi⁹ cauſa transferri ad alium Epiſcopatum poteſt.

FABIANVS I.

xxj. Pont.

FAbianus natione Romanus, ex patre Fabio, à Gordiano & Philippo vſq; ad Decium imperatorem peruenit. Gordianus enim imperium adeptus, cùm Parthos iam erumpentes ingenti clade ſuperaſſet, ad triumphum rediens, à Philippis necatur. Cuius hæc fuit precipua laus, quòd ad ſexaginta duo millia librorum in bibliotheca habuiſſe dicitur. Philippus autem anno ab vrbe condita noningẽtiſimo nonageſimoſeptimo, reductis militum copijs è Syria, in Italiam vnà cum filio Philippo annos quinq; imperat. Hunc autem primum imperatorem Chriſtiani habuere: qui quidem myſteria adire nunquam eſt auſus niſi cõfeſſus. Poſt tertium verò imperij ſui annum, milleſimus ab vrbe condita annus impletus eſt: vnde & ſeculares ludi celebrati ſunt, qui centeſimo quoque anno repetebantur, inſtituti à Valerio Publicola poſt exactos reges, à ſeculo nomen ducentes, quod eſt humanæ vitæ ſpacium. Hi tamen Decij fraude, licet diuerſis in locis, interfecti ſunt: nam Philippus pater Veronæ, ſed Romæ filius occiditur. Fabianus autẽ pontifex ſeptem diaconis regiones diuiſit, qui à notarijs martyrum res geſtas colligerent ad cæterorum exemplum, qui Chriſti fidem profitebantur. Idem quoque in cœmiterijs pro dignitate martyrium ædificauit. Statuit præterea, vt ſingulis quibuſque annis in cœna Domini chriſma renouaretur, ac vetus in Eccleſia comburetur. Huius tempore exorta eſt Nouatiana hæreſis. Nouatianus enim vrbis Romæ presbyter, ob cupiditatem Epiſcopatus omnia diuina atque humana miſcebat, ne in manus Cornelij, qui Fabiano ſucceſsit, pontificatus deueniret. Ab Eccleſia enim ſeperatus, ſemet ac ſuos καθαρούς, id eſt, mundos appellabat. Negabat apoſtatas etiã pœnitentes, recipiẽdos eſſe. Hanc ob rẽ Romæ conciliũ ſexaginta Epiſcoporum, totidem presbyterorum cum diaconis pluribus habitũ eſt, quo Nouatiani opinio vt falſa improbatur, quòd Saluatoris exemplo nemini pœnitenti denegãda ſit venia. Eiſdem quoque temporibus Origenes hæreſim quorundam ſuſtulit, affirmantium animos hominum vnà cum corporibus interire: rurſumque in anaſtaſi (quam noſtri reſurrectionem vocant) vnà cum corporibus ſuſcitari. Suſtulit & hæreſim Helcheſatarum, qui Paulum Apoſtolum omninò reſpuunt: quiq; aſſerunt, negantem in tormentis Chriſtum nihil criminis habiturum, modò integri & recti ſit cordis. Scripſit etiam idem autor in Celſum Epicureum Chriſtianos impugnantem. Literas quoque de fide ad Philippum & Seueram eius vxorem dedit. Ad Fabianum poſtremò de ordine fidei multa conſcripſit. Alexander verò Cappadociæ Epiſcopus, cùm deſiderio ſacrorum locorum Hieroſolymam perrexiſſet, cogitur à Narciſſo eiuſdem vrbis Epiſcopo iam ſene, adminiſtrationem Epiſcopatus ſecum ſuſcipere. Verùm ſub Decio ardente perſecutione, quo tempore Babylas Antiochiæ martyrium paſſus eſt, Cęſaream ductus, ob confeſsionem Chriſti necatur.

Gordianus imp.

Nouatiana hæreſis.

At Fabianus pontifex, cui dum Anthero ſucceſſor quæreretur, columba, vt creditum eſt, ſupra caput aſtitit, eiuſdem formæ qua illa viſa eſt, quæ Spiritum ſanctum ſupra caput Ieſu apud Iordanē detulit, martyrio coronatur, vbi ex quinq; ordinationibus menſe decēbri habitis, presbyteros duos & viginti, diaconos ſeptem, Epiſcopos vndecim creaſſet: ſepultus eſt autem in cœmiterio Caliſti via Appia xiiij. calendas februarij. Sedit annos xiiij. menſes vndecim, dies vndecim. Vacat autem ſedes diebus ſex.

CORNELIVS I.

xxij. Pontifex.

Cornelius natione Romanus, patre Caſtino, Decij temporibus fuit. Qui Pannonia inferiore Budaliæ natus, interfectis Philippis, imperium ſumpſit, odio in Chriſtianos exardens, propter Philippos eiuſdem ſectæ imitatores. Verùm cùm poſtea biennio cum filio Cæſare imperaſſet, à barbaris opprimitur, adeo vt eius cadauer nuſquam repertum ſit. Digno certè damnatus iudicio, qui ſeptimā poſt Neronē perſecutionē in Chriſtianos mouens, multos ſanctiſsimos viros interemit. At verò ſub Epiſcopatu Cornelij, qui apoſtatas recipiendos cenſebat, pœnitentes ꝑſertim, Nouatus Nouatianū extra Eccleſiā ordinauit, & in Africa Nicoſtratum: quam ob rē confeſſores qui à Cornelio ſeceſſerant, cum maximo presbytero ac Moſe ſentientes, ad Eccleſiam reuerſi, veri confeſſoris nomen adepti ſunt. Verùm poſtea inſtantibus hæreticis, Cornelius Centumcellas in exilium mittitur, ad quem Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus in carcerē coniectus, literas mittit, quibus intellexit & amici calamitatem, & exilij ſui confirmationem. Extant & aliæ Cypriani ad Cornelium epiſtolæ, plenæ religionis & fidei: ſed illa potiſsimùm elegans habetur, qua Nouatum diſcipulum quendam ſuum accuſat & damnat. De eadem quoque hæreſi & Dionyſius Alexandrinæ vrbis Epiſcopus, Originis olim auditor, ad Cornelium ſcripſit. Nouatum præterea alia epiſtola reprehendit, quòd à communione Romanæ Eccleſiæ diſceſsiſſet, quodq; etiam ſe inuitū ad pontificatum obeundum diceret eſſe deductum. Tum ille: Si inuitus Nouate (vt dicis) deſignatus eſt, probabis, cùm volens ſeceſſeris. Cornelius autem priuſquam in exilium mitteretur, inſtante Lucina matrona ſanctiſsima, corpora Petri & Pauli è catechumbis, vbi minùs tuta eſſe videbantur, noctu leuant. Paulum Lucina in prædio ſuo via Oſtienſi collocat, eo loci vbi interfectus fuerat: Petrum verò Cornelius apud locum reponit, vbi crucis martyrium ſubierat, in templo Apollinis ad radices aurei montis tertio calendas Iulij. At verò Decius vbi intellexit, Corneliū literas à Cypriano accepiſſe, eum à Centumcellis Romam perduci iubet, quem ita in Telluris templo, aſtante vrbis pręfecto, alloquitur: Sic (inquit) obſtinate vitam ducere inſtituiſti, vt neq; deos cures, neq; præcepta vel minas principum timeas, & contra remp. literas accipias ac mittas? Huic Cornelius: De laudibus Chriſti, de ratione redimendorum animorum, non de imminutione imperij, literas accepi & reddidi. Tum Decins iratus, ſanctiſsimum virum plumbatis cædi (genus id flagelli eſt) atque deinceps ad templum Martis duci iubet, vt ſimulacrum eius adoraret: id ſi facere abnueret, pœna capitali afficeretur. At vir ſanctus dum ad ſupplicium duceretur, omnia bona ſua Stephano archidiacono commiſit. Poſt hoc verò tertio nonas Maij obtruncatur. Huius corpus beata Lucina vnà cum quibuſdam clericis noctu ſepeliuit in arenario prędij ſui, via Appia non longè à cœmiterio Caliſti. Sunt qui ſcribant, hunc pōtificem ſub Gallo & Voluſiano paſſum. At ego multo magis Damaſo credo, qui Decij iuſſu hoc factum affirmat. Cornelius autē menſe decembri ſacrorum initiandorum poteſtatem bis fecit, vnde presbyteros quatuor, diaconos quatuor, Epiſcopos ſeptem creauit. Sedit annis duobus, mēſibus duobus, diebus tribus. Sedes autem diebus quinque & triginta tum vacat.

Decius imperator mouet perſecutionē in Chriſtianos.

LVCIVS I.

Lucius

LVcius natione Romanus,patre Porphyrio, imperante Gallo Hoſtiliano xxiij. Pō
pontifex eligitur.Gallus enim cum Voluſiano filio imperium obtinuit: tifex.
quorum temporibus in vltionem Chriſtiani nominis tanta peſtis exor- Gallus
ta eſt,vt paucæ domus,nedùm ciuitates & prouinciæ extiterint,quę non imperat.
tantam calamitatem ſenſerint.Verùm Gallus & Voluſianus dum contra Aemilia-
num res nouas agitantem bellum ciuile moliuntur, Interamne necantur, nondū
completo imperij ſui biennio. Aemilianus verò obſcuro loco natus, tertio menſe
occupatæ tyrannidis opprimitur.Mox autem Valerianus in Rhetijs & Norico ab
exercitu,Gallienus Romæ à ſenatu imperatores eliguntur. Quorum imperiū per- Valeria-
nicioſum Romano nomini fuit,principum ignauia,& in Chriſtianos ſæuitia: Nā nus & Gal
& Germani Rauennam vſque peruenere,ferro ac flamma omnia vaſtantes:& Vale- lienus
rianus in Meſopotamia bellum gerens,à Parthis captus,in ſeruitute turpiter vixit: imperatores.
eo enim vt ſcabello Pacorus Perſarum rex equum inſcenſurus vtebatur:ac meritò
quidem,cùm ſtatim vbi imperium arripuit,octauus à Nerone adigi tormētis Chri
ſtianos,idola colere,abnegantesq; interfici vbique iuſſerit.Territus autem tam cla
ro Dei iudicio Gallienus,pacem Eccleſijs tribuit.Serò tamen,iam enim Dei volun
tate barbari omnes in fines Romanos eruperant,& tyranni quidam pernicioſi ex-
orti ſunt,qui quod domi relictum erat ab externo hoſte, peſſundarent. Gallienus
verò cùm remp.deſeruiſſet,ac Mediolani libidinibus operam daret,occiditur. Lu-
cius igitur mortuo Voluſiano exilij pœna liberatus, Romam veniens; conſtituit;
vt duo presbyteri, diaconi tres vbique locorum Epiſcopum comitarentur, eius vi-
tæ & actionis teſtes.Huius autem temporibus martyrium paſſus eſt Cyprianus,qui
primò rhetoricam docuit:deinde ſuadente presbytero Cæcilio,vt Hieronymus ait;
à quo & cognomen ſortitus eſt,ad Chriſtianos trāſiens,omnes facultates ſuas pau
peribus erogauit.Presbyter primò,deinde Carthaginenſis Epiſcopus creatus; ſub
Gallo & Voluſiano martyrij pœna afficitur. Cuius vitam & martyrium Pontius
eiuſdem Cypriani presbyter & exilij comes,egregio volumine compoſuit: Antè
verò quàm moreretur Cyprianus,venerat in ſententiam Eccleſiæ Romanæ, non
eſſe rebaptizandos hæreticos,ſed ſola manus impoſitione in gratiam recipiendos.
Hac enim de re inter Cyprianum & Cornelium magna fuerat olim contentio. Lu-
cius verò antequam ad martyrium iubente Valeriano duceretur, omnem poteſta-
tem Eccleſiæ Stephano archidiacono ſuo permiſit.Ter autem dandis ordinibus ſa-
cris vacauit decembri menſe,vnde presbyteros quatuor,diaconos quatuor, epiſco
pos ſeptem creauit.Sepultus eſt in cœmiterio Caliſti via Appia octauo calendas ſep-
tembris.Sedit annis tribus,menſibus tribus,diebus tribus.Dies quinque & trigin
ta ſedes tum vacat.

STEPHANVS I.

STephanus natione Romanus,patre Iulio, cùm iam de imperio Romano xxiiij.
actum videretur,pontifex eligitur, eo potiſsimùm tempore, quo Poſthu Pontifex
mus in Gallia tyrannidem occupat,cum maximo reip.emolumento. Nā
annis decem ingenti moderatione vſus,pulſis hoſtibus, prouinciā in pri Imperij
ſtinam formam redegit.Huic deinde militari tumultu apud Maguntiacum interfe vacatio.
cto,Victorinus ſucceſsit,vir quidem in re militari ſtrenuus:ſed dum nimiæ libidi-
nis eſſet,& aliena matrimonia corrumperet,Agrippinæ occiditur.Stephanus autē
ad ordinandam Eccleſiam conuerſus, inſtituit, ne ſacerdotes & leuitæ veſtibus ſa-
cris alibi quàm in Eccleſia, & peragendis ſacris vterentur:ne ſi ſecùs facerent,pœ-
nam Balthaſſar regis Babylonis ſubirent,qui vaſa ſacra prophanis manibus attige
rat.De rebaptizandis autem his qui ad fidem redijſſent,eadem ſenſit quæ Corneli-
us pontifex:neque vllo modo his recommunicandum eſſe qui rebaptizarēt. Vnde
Dionyſius,qui antea hac de re cum Carthagienſibus & orientalibus ſenſerat,mu-
tata ſententia,ad Stephanum ſcribens,eum bono eſſe animo iubet,cùm Eccleſiæ tā

Aſianæ quàm Africanæ, mutata opinione, in ſententiam Romanæ ſedis iam veniſſent. Iuuit & Eccleſiam dei illa tempeſtate Malchion eloquentiſsimus Antiochenæ Eccleſiæ presbyter. Hic enim contra Paulum Samoſatenum Epiſcopum Antiochenum ſcripſit, quòd dogma Artemonis inſtaurare conaretur, affirmantis, Chriſtum communis naturæ hominem tantummodo fuiſſe, nec ſemper fuiſſe, ſed à Maria ſumpſiſſe principium. Quæ opinio poſtea in Antiocheno concilio omnium conſenſu improbata eſt. Hac autem de re idem Malchion grandem epiſtolam nomine Synodi ad Chriſtifideles ſcripſit. Stephanus autem cùm opere & verbis multos gentiles ad fidem Chriſti conuertiſſet, conquiſitus à Gallieno, vt quidam volunt: vel ab his qui ex Deciano edicto Chriſtianos perſequebantur, vnà cum pleriſq; ſuorum ad martyrium rapitur. Capite enim mulctatus, in Caliſti cœmiterio via Appia ſepelitur, quarto nonas Auguſti, cùm iam ex ordinibus ſacris bis menſe decembri propoſitis, presbyteros ſex, diaconos quinq;, Epiſcopos tres creaſſet. Sedit annis ſeptem, menſibus quinque, diebus duobus. Sedes autem ad dies duos & viginti tum vacat.

Malchion presbyter.

SIXTUS II.

xxv. Pontifex.

SIxtus ſecundus natione Græcus, patria Athenienſis, ex philoſopho Chriſti diſcipulus factus eſt, durante adhuc Deciana & Valeriana perſecutione. Sed non erit à re noſtra alienum, reliquos tyrannos, vt cœpimus, ſparſim ſcribere, quoad verum principem attigerimus. Nã Victorino in Gallia interempto, Tetricus ſenator, qui tum Aquitaniam gubernabat, abſens à militibus imperator creatur. At verò dum hæc in Gallia agerentur, per Odenatum Perſæ victi, defenſa Syria, Meſopotamia vſque ad Cteſiphontem recepta eſt. Eaq; tempeſtate exorta doctrina eſt apud Ptolemaidem, quæ olim Barce vocabatur, Pentapoleos ciuitatem, plena blaſphemijs in Deum patrem & in Chriſtum, quem ſummi Dei filium eſſe negabant, primogenitumq́ue omnis creaturæ, ſimul etiam Spiritusſancti intellectum auferebant. Hi Sabelliani à Sabellio autore, tam peruerſæ ſectæ inuentore, vocati ſunt. Quid dicam de ſpurciſsimo Cherinti dogmate? Qui poſt mille annos futuram anaſtaſim, & regnum Chriſti in terris dicebat: vnde Chilioſtos à Græcis vocatus eſt. Is autem quia libidinum & cupiditatum impatiens erat, voluptates ipſas in promiſsionibus futuri regni ſanctis proponebat, abũdantiam ciborum & mulierum copiam. Idem ſentiebat & Nepos in partibus Aegypti Epiſcop'. In delicijs enim corporis & voluptatibus omnibus regnaturos in terra ſanctos cum Chriſto dicebat. Hinc Nepotiani, tam turpis ſectæ imitatores vocati ſunt. Confutare & extinguere has opiniones Sixtus aliquando meditabatur, verùm accuſatus quòd Chriſti fidem contra imperatorum decreta prædicaret, captus ad Martis templum ducitur, vt aut Marti ſacrificet, aut ſi id facere noluerit, pœnam capitis ſubeat. Euntem ad ſupplicium Laurentius archidiaconus ita alloquitur: Quò (inquit) progrederis ſine filio pater? Quò ſacerdos optime ſine miniſtro properas? Cui Sixtus: Ego te non deſero fili, maiora tibi pro fide Chriſti ſuperſunt certamina, poſt triduum me ſequeris ſacerdotem leuita. Interim autem ſi quid in theſauris habes, id pauperibus diſtribue. Eodem verò die vnà cum Sixto diaconi ſex interficiuntur, Feliciſsimus, Agapitus, Ianuarius, Magus, Innocentius, Stephanus ſexto idus Auguſti. Laurentius verò tridùo pòſt vnà cum Claudio ſubdiacono, & Seuero presbytero, & Creſcentio lectore, & Romano oſtiario, varijs cruciatibus necatur quarto idus Auguſti. Exuſtum igni Laurentium ferunt. Vincentius verò, quem Sixti diſcipulum fuiſſe conſtat, in Hiſpaniã profectus, huic martyrio intereſſe non potuit. Sixtus autem in Pontificatu ſuo ſacrorum ordinum poteſtatem bis fecit menſe decembri, vnde & presbyteros quatuor, diaconos ſeptẽ, Epiſcopos duos creauit. Sixti corpus in cœmiterio Caliſti via Appia ſepelitur. Reliqui verò martyres iacent in cœmiterio Prætextati in agro Veranio via tiburtina.

Stephanus, Laurẽtius & cæteri necãtur.

Sedit

Sedit autem Sixtus annos duos, menſes decem, dies tres & viginti. Vacat tum ſedes dies quinque & triginta.

DIONYSIVS I.

DIonyſius, cuius originem Damaſus inueniri potuiſſe negat, ex monacho pōtifex creatus, presbyteris Eccleſias & cœmiteria in vrbe Roma ſtatim diuiſit. Parochias & diocœſes foris diſtribuit, quò quiſq; finibus ſuis limitibusúe contentus eſſet. Huius temporibus fuiſſe Claudium exiſtimauerim, qui vbi ex voluntate ſenatus imperium ſuſcepit, Gotthos annis iam quindecim, Illyricum Macedoniamque vaſtantes, bello adortus, incredibili clade ſuperauit. Hanc ob rem in curia aureus clypeus, in Capitolio aurea ſtatua eidem à ſenatu decreta eſt. Morbo autem correptus apud Syrmium moritur, nondum expleto biennio in imperio. Quo mortuo ſtatim Quintilius frater ab exercitu imperator eligitur, vir quidem vnicæ moderationis, & qui ſolus fratri pręferri poſſet. Is quoque decimoſeptimo imperij die interficitur. Dionyſij verò temporibus Paulus Samoſatenus ab orthodoxa fide deſciſcens, Artemonis hæreſim ſuſcitauit. Nā in demortui locum Antiochenus Epiſcopus creatus, ſuperbè nimiùm ſeſe habebat. Inter eundū enim præ ſuperbia & literas relegebat, & dictabat epiſtolas, multis conſtipato agmine præcedentibus ac ſubſequentibus, vnde propter hominis arrogantiā, Chriſtianam religionem plerique deteſtabantur. Sed quid facerent noſtra tempeſtate, qua nil vel ſuperbiæ vel pompæ, nolo dicere luxuriæ, addi poteſt, ſi tot adoleſcentes anteambulones ſericatos & coccinatos in equis præferocibus, ac phaleratis viderēt? ſique ſubſequentium presbyterorum turbam cernerent, chlamydibus optimi cuiuſque coloris hinc inde ab equis deauratis pendentibus? execrarentur eos ſat ſcio: dicerent nil eis cum Chriſto præter ſimilitudinem quandam religionis commune eſſe. Ad Paulum redeo, quem tutiùs reprehendere licet. Is enim inflatus opinione ſuijpſius, ac tribunal altius quærens, negabat Dei filium è cælo deſcendiſſe, ſed à Maria cepiſſe originem, & initium è terra habuiſſe. Hanc ob rem in concilio Antiocheno omnium Epiſcoporum, qui aderant, conſenſu publicè damnatus eſt: maximè verò Gregorij Cæſarienſis Epiſcopi, viri ſanctiſsimi ſententia, qui tanto concilio interfuit, & poſtea pro fide Chriſti martyrij pœnam ſubijt. In Paulū verò Malchio Antiochenus presbyter multa diſſeruit & ſcripſit, quia Artemonis hæreſim (vt dixi) inſtaurare conabatur. Huic autem concilio propter ſenium intereſſe Dionyſius non potuit. Ea tamen de re ad eum per Maximum Alexandrinum Epiſcopū latè perſcriptum eſt. Mortuus autem Dionyſius ſepelitur in cœmiterio Caliſti, vbi ex inſtitutionibus duabus menſe decembri habitis, presbyteros duodecim, diaconos ſex, Epiſcopos ſeptem creaſſet. Sedit annis ſex, menſibus duobus, diebus quatuor. Vacat tum ſedes dies ſex.

xxvj. Pōtifex.

Claudi⁹ imperat.

Paulus Samoſa. Epiſcop⁹

Gregori⁹ Cæſarienſis Epiſcopus.

FELIX I.

FElix natione Romanus, patre Conſtantino, Aureliani tempore fuit, qui anno ab vrbe condita milleſimo ac vigeſimoſeptimo imperium adept⁹, vir militari diſciplina clarus, Gotthos apud Danubium graui prælio ſuperat. In Aſiam deinde traijciens, Zenobiam, quæ occiſo Odenato marito orientis tenebat imperium, apud Thymas haud longè ab Antiochia terrore magis quàm prælio vincit, eamq; in triumphum vnà cum Tetrico ducit: quo apud Catalaunos ſuperato, Gallias receperat. Aureliani tamen clementia & humanitate Zenobia honorificè in vrbe conſenuit: vnde Zenobia familia Romana originem habuit: & Tetricus conſeruatus, Lucanis deinde præfuit. Ad pacis verò opera conuerſus imperator, & templum Apollinis, & muros vrbis magnificentiſsimis operibus extruit. Hic autem poſteà mota in Chriſtianos perſecutione, nonus à Nerone de cęlo tactus, inter Conſtantinopolim & Heracleam in Zenophrurio occiditur.

xxvij. Pōtifex.

Aurelianus imp.

Felix autem martyrum glorię conſulens, ſtatuit, vt quotannis ſacrificia eorum nomine celebrarentur, vtque nullibi quàm in ſacro loco & à viris ſacris initiatis ſacrificium, quod Miſſam appellant, celebraretur, neceſsitatem ſemper excipiens. Quòd ſi de conſecratione templi ignorarum fuerit, vtpotè vetuſtate & abolitione monumentorum, conſecrari denuò mandat. Neque enim (vt ipſe aiebat) iteratum dicitur, quod factum eſſe neſcitur. Huius tempore Manes quidam gente Perſa, vita & moribus barbarus, profiteri ſe Chriſtum auſus eſt, aſcitis in ſocietatem duodecim diſcipulis, quo fidem rebus in omnibus faceret. Vt autem tum impugnatur Manes ob impietatē & ſuperbiam, ita maximè laudatur Anatolius Laodicenus Epiſcopus propter religionem & doctrinam. Auſus etiam eodem tempore Saturninus eſt nouam Antiochiam condere, exercitus opera fretus. Verùm dum audacter nimiùm imperium quoque molitur inuadere, Apameæ tandem occiditur. Felix autem vbi repetitis ſacris ordinibus menſe decembri, presbyteros nouē, diaconos quinque, Epiſcopos quinque creaſſet, martyr via Aurelia ſepelitur, tertio calendas Iunij in baſilica, quam antea in honorem Dei condiderat, ſecundo ab vrbe miliario. Sedit autem annis quatuor, mēſibus tribus, diebus quindecim. Vacat tum ſedes dies quinque.

Manes hæretic'

EVTYCHIANVS I.

xxviij. Pont.

EVtychianus natione Tuſcus, patre Maximo, temporibus Aureliani fuit: cui quidem interempto Tacitus ſuccedit, vir certè idoneus reipub. gubernandæ ob eius virtutem & integritatem. Verùm in Ponto ſexto menſe poſt adeptum imperium occiſus eſt. Florianus quoque qui Tacito ſucceſſit, tertio demum imperij ſui menſe apud Tarſum occiditur. Eutychianus autem inſtituit, vt in altari frugibus benediceretur, maximè verò fabæ & vuæ. Conſtituit itē, ne, q martyres ſepelire vellent, ſiue Dalmatica, colobioúe purpureo id facere auderent, ſe neſciente præſertim. Sunt qui ſcribāt huius temporibus Dorotheum eunuchum fuiſſe, virum certè græca & hebraica lingua doctiſsimum: cuius doctrina mirificè delectatum Aurelianum feruut. Nam ita primis imperij ſui annis Chriſtianis fauit, vt Pauli Samoſateni ſectam ab Eccleſia ſeparauerit. Verùm poſtea malis conſilijs ſubornatus, in Chriſtianos (vt dixi) perſecutionem mouens, ſcriptis iam ea de re ad præſides prouinciarum literis, diuino iudicio interimitur. Ipſius autem Dorothei ſcripturas ſacras exponentis, auditor Euſebius etiā adoleſcens fuit. Anatolius quoq; Alexandrinus Laodiceæ Syriæ Epiſcop', multæ doctrinæ vir, præclara quædam in mathematicis & ſcriptura ſacra tum compoſuit. Iu uectus eſt & in Manichæorum hæreſim, quæ tum maximè inualuerat. Hi ad reliquos errores & duas ſubſtantias introduxerunt, bonam & malam, dixereque animas ex Deo quaſi ex aliquo fonte manare. Teſtamentum vetus omninò reſpuebant: nouum verò aliqua ex parte recipiebant. At Eutychianus vbi ex ſacris ordinibus menſe decembri habitis, presbyteros quatuordecim, diaconos quinque, Epiſcopos nouem creaſſet, martyrio coronatur: & in cœmiterio Caliſti via Appia ſepelitur octauo calendas Auguſti. Sedit annum vnum, menſem vnum, diem vnum. Vacat tum ſedes dies octo. Sunt tamen qui ſcribant, eum annis octo, menſibus decem in pontificatu vixiſſe: ſed ego multo magis Damaſo credo, qui primæ ſententiæ autor eſt.

Florian' ſucceſsit Tacito.

CAIVS I.

xxix. pōtif ex.

CAius natione Dalmatæus, patre Caio, ex genere Diocletiani imperatoris, primùm Probi tempore fuit, deinde Caio & Carino imperantibus. Probus autem rei militaris gloria inſignis, ſuſcepta reip. adminiſtratione, Gallias à barbaris occupatas ingenti felicitate reſtituit. Saturninum imperium vſurpare conantem in oriente, Proculū & Bonoſum Agrippinæ magna celeritate oppreſsit. Apud Syrmium tamen vir acer & iuſtus, tumultu militari & licentia

tentia occiditur, anno imperij eius ſexto: poſt quem Carus Narbonenſis imperium ſuſcepit, ac biennio tenuit. Hic cùm filios duos, Carinum & Numerianum ad gubernacula imperij traduxiſſet, bello Parthico captis etiam Celenis & Cteſiphonte nobiliſsimis vrbibus, in caſtris fulmine ictus concidit. Numerianus verò qui tum cum patre erat, rediens Apri ſoceri ſui fraude necatur. Carinus autem probris omnibus contaminatus, à Diocletiano, difficili tamen bello in Dalmatia victus, ſcelerum ſuorum pœnas tandem luit. Caius verò ordines in Eccleſia diſtinxit, quibus tanquam gradibus quibuſdam ad Epiſcopatum aſcenderetur. Hi erant, oſtiarius, lector, exorciſta, acolytus, ſubdiaconus, diaconus, presbyteri, Epiſcopus. Idem quoque (vt quondam Fabianus) regiones diaconis diuiſit, qui res geſtas martyrum conſcriberent. Conſtituit etiam, ne prophanus quiſpiam ſacris initiatum in iudicium vocaret: neúe paganus aut hæreticus accuſandi Chriſtianum hominem poteſtatem haberet. Huius tempore fuiſſe Victorinum Petabionenſem Epiſcopum conſtat, qui multa commentaria in ſacros codices ſcripſit. Inuectus eſt etiam in hæreſes omnes, licet non æquè græcam linguam ac latinam nouerit, vt Hieronymo placet, qui affirmat eius ſcripta grandia ſenſu, compoſitione viliſsima apparuiſſe. Pamphilus verò presbyter Euſebij Cæſarienſis Epiſcopi neceſſarius, adeò diuinorum voluminum cupidiùs fuit, vt magnam partem librorũ Origenis ſua manu deſcripſerit: quos quidem libros Hieronymus affirmat ſe vidiſſe in bibliotheca Cæſarienſi tanta auiditate, vt Crœſi diuitias conſecutum ſe arbitraretur. Scripſit idem Pamphilus Apologeticum pro Origine, quod etiam Euſebius non multo pòſt fecit. At verò Caius orta in Chriſtianos tempore Diocletiani tanta perſecutione, quanta nunquam antea, in ſubterraneis locis, quas cryptas vocant, diu latuit. Captus deinde à perſecutoribus vnà cum Cabinio fratre, eiuſque filia Suſanna, martyrio coronatur, & via Appia in cœmiterio Caliſti ſepelitur decimo calendas Maij. Sunt etiam qui ſcribant, Luciam, Agatham, Hagnetem non multo pòſt martyrium paſſas fuiſſe. Sedit autem Caius annis vndecim, menſibus quatuor, diebus duodecim. Quo quidem tempore presbyteros quinque & viginti, diaconos octo, Epiſcopos quinque creauit, quater ordinibus ſacris menſe decembri habitis. Vacat tum ſedes dies vndecim.

Carus Narbonenſis.

Victorinus Petabionẽſis Epiſcopus.

Pamphilus Euſebij neceſſarius.

MARCELLINVS I.

MArcellinus natione Romanus, patre Proiecto, Diocletiani Dalmatæ obſcuro loco nati, & Maximiani temporibus fuit. Diocletianus enim anno ab vrbe condita M.xlj. ab exercitu imperator electus, Aprũ, qui Numerianum interfecerat, ipſemet occidit. Verùm moto in Gallia tumultu potiùs quàm bello, eò cum exercitu Maximianum cognomento Herculeum miſit, qui agreſtes facilè compeſcuit. At verò circunſtrepentibus vndique bellis, cùm ſolus Diocletianus reſiſtere tot periculis non poſſet, Maximianum, Auguſtum: Conſtantium verò & Maximianum Galerium, Cæſares creat. Maximianus autẽ Herculeus Carauſio fraude Alecti interempto, Britanniam poſt annos decem recipit. At Conſtantius cùm primò in Gallia malè pugnaſſet, renouata ſecundò pugna, multa millia alemannorum occidit, qui eò venerant mercede conducti: ac Gallias pacatas reddidit. Diocletianus interim captam Alexandriam, quam Archilleo reſiſtente menſibus octo obſederat, diripiendam militibus dedit. Præterea verò Maximianus Galerius cùm duobus prælijs contra Narſeum benè pugnaſſet, poſtremò inter Galietium & Carras ſuperatur. Atque tam ſiniſtra pugna amiſsis copijs, ad Diocletianum confugit: à quo ita arroganter acceptus eſt, vt per aliquot millia paſſuum purpuratus ante currum eius cucurriſſe dicatur. Is autem hac cõtumelia motus, repetito bello hoſtes ſuperat ac domat. Pacatis hoc modo vndique rebus, Diocletianus in oriente, Maximianus verò Herculeus in occidente vaſtari Eccleſias, Chriſtianos affligi interficiq; mãdant, decima poſt Neronẽ perſecutione: quę certè omnibus

xxx. Pontifex.

Diocletianus imperat.

Decima Chriſtianorũ perſecutio.

omnibus diuturnior & immanior eſt habita. Nam & ſcripturæ ſacræ igni exuſtæ ſunt: & ſi quis Chriſtianus in magiſtratu fuiſſet, eo ſublatò remanebat infamis. Præterea verò ſerui qui in Chriſtianiſmo perdurabant, libertatem conſequi non poterant: milites item Chriſtiani cogebantur aut immolare idolis, aut militiam pariter vitamq́ue deponere, edicto principis in foro poſito. Hoc verò quidam lacerare auſus, pelle nudatus, ſuperfuſo aceto & ſale tamdiu cruciatur, quoad vita ſuperfuit. Hunc in fide confirmarunt Dorotheus & Gorgonius viri clariſsimi. Iiſdem diebus fortè fortuna in vrbe Nicomediæ regia domus incendio conflagrare cœpit: vnde imperator à Chriſtianis id factum falſa ſuſpicione exiſtimâs, multos i oterfici, pleroſque viuos in ignem conijci iubet. Eadem quoq; ſæuitia vſi ſunt, qui in Militeoe prouincia, in Syria, in Aphrica, in Thebaide, in Aegypto cum imperio erant. In planitiæ verò Palæſtinæ & Tyri multis ſęuiſsimis beſtijs expoſiti ſunt. Nullum autem genus tormenti Chriſtianis tum non adhibitum eſt. Pro vngulis enim teſtas fictilium vaſculorum adhibebant: quibuſdam verò arũdines acutæ ſub vnguibus figebantur. Hoc etiam tormento vexatę mulieres ſunt, arundinibus ipſis per pudenda corporum ádactis. Vrbs quædam in Phrygia tota combuſta eſt, quia ciues idolis ſacrificia exhibere recuſarunt, Adaucto Romaoo viro ſanctiſsimo eos in fide retineote: ad hæc poſtremò venere ſæuiſsimi tortores, vt oculis effoſsis, ac câterio aduſtis ſæuirent. Paſsi etiam martyrium ſunt Anthimus Nicomediæ Epiſcopus, Lucianus presbyter Antiochenus vir doctiſsimus, Pamphilus Cæſarienſis, Phileas Aegyptius, qui & Thmuenus vocabatur. Is enim capitali pœna afficitur, quòd & librum de laudibus martyrum compoſuit, & impugnare iudices malè iudicantes auſus eſt. Quid plura? cùm Damaſus referat, xvij. millia hominum vtriuſq; ſexus diebus xxx. per diuerſas prouiocias martyrio coronata fuiſſe. Omitto eos, q in inſulas relegati ſuot, vel ad metallum vel ad opus metalli, vel ad fodiẽdas arenas excidendoſq́; lapides damnati: quæ multitudo propè infinita eſt habita. At Marcellinus pontifex ad ſacrificia gentium ductus, cùm minis inſtarent carnifices, vt thura dijs exhiberet, metu perterritus Deos alienos adorauit. Habito deinde non ita multo pôſt coocilio centum & LXXX. Epiſcoporum in Sinueſſa vrbe Campaniæ, eò & Marcellinus ſqualidus & puluerulentus ac cilicio indutus proficiſcitur, petitq́ue, vt ſibi pro inconſtantia debita pœna tribuatur. Qui eum damnaret in tanto concilio ne vnus inuentus eſt, cùm dicerent omnes, ea fermè ratione Petrum ſpeccaſſe, ac flendo peccati pœnam luiſſe. Redijt Romam Marcellinus iratus, Diocletianum adijt, hominemq́ue increpat, qui ſe impulerit dijs gentium immolare. Ducitur ad martyrium Diocletiani iuſſu Marcellinus cum Claudio Cyrino, Antonino Chriſtifidelibus. Inter eundum verò Marcellum presbyterum admonet, ne Diocletiani præceptis obtemperet in rebus maximè ad fidem pertinentibus: neúe corpus ſuum ſepulturæ traderet, quòd diceret ob negatum Saluatorem ſe id nequaquã mereri. Horum ſimul aũt intetemptorum corpora, Diocletiani iuſſu ad dies ſex & triginta inſepulta iacuerunt via publica. Vnde Petri Apoſtoli iuſſu, qui Marcello in ſomnis apparuit, via Salaria in cœmiterio, quod Priſcillę deinceps nomeo habuit, ſepeliuntur ſexto calendas Maias apud beati Creſcentionis corpus. Tandem verò aperuit oculos Deus (vt Euſebius ait) & eò Diocletianum compulit, vt depoſito imperio priuatus viueret. Idem fecit & Maximianus eius collega, acerrimus perſecutionis Chriſtianæ autor, qui poſt aliquot annos multis varijsq́ue morbis vexatus, ac poſt longos cruciatus inſania mentis percitus, furijsq́ue ſcelerum agitatus, ſeipſum tandem peremit. Hanc autem calamitatẽ, quam noſtri paſsi ſunt, à Deo permiſſam refert Euſebius, propter corruptos nimia libertate & indulgentia Chriſtianorum mores: maximè verò Eccleſiaſticorum, quorum peruerſitatem diuina iuſtitia frenare hac perſecutione inſtituit, dum ſimulationem in vultu, dolum in corde, fallaciam in eorum verbis cerneret. Hi enim liuore, ſuperbia, inimicitijs, odijs inter ſe certantes, tyrannidem potiùs quàm ſacerdotium ſapere videbantur,

Phileas Aegyptius ex vrbe Thmuit.

Chri-

Chriſtianæ pietatis omninò obliti,ac dinina myſteria prophanantes potiùs q̃ cele-
brantes.Sed q̃d futurũ noſtra ętate arbitramur?qua vitia noſtra eò creuere,vt vix a-
pud Deũ miſericordiæ locũ nobis reliquerint.Quãta ſit auaritia ſacerdotũ,& eorũ
maximè qui rerũ potiuntur,quãta libido vndiq; cõquiſita,quãta ambitio & põpa,
quanta ſupbia & deſidia,quãta ignoratio tũ ſuijpſius,tũ doctrinę Chriſtianæ,q̃ par
ua religio,& ſimulata potiùs q̃ vera,q̃ corrupti mores,vel in prophanis etiam homi
nibus(quos ſeculares vocant)deteſtandi,non attinet dicere,cũ ipſi ita apertè & pa-
làm peccent,ac ſi inde laudem quærerent.Veniet(mihi credite, vtinã falſus ſim va-
tes)veniet Turcus hoſtis Chriſtiani nominis,Diocletiano & Maximiano violenti-
or.Italiæ clauſtra iam pulſat:nos deſides & ſomniculoſi interitũ communẽ expecta
mus,voluptati priuatæ potiùs quàm cõmuni vtilitati cõſulentes.Ad Marcellinum
venio,quem vtinam aliquando imitati,ad ſanitatem redeamus.Hic enim(vt dixi)
cognito errore ſuo,quo à fide defécerat,ad ſe rediens, martyrium pro fide Chriſti
conſtanti animo paſſus èſt,vbi ex ſacris ordinibus bis mẽſe decembri habitis,pres-
byteros quatuor,diaconos duos,epiſcopos quinque creaſſet.Sedit autem annis no
uem,menſibus duobus,diebus ſedecim.Vacat tum ſedes dies quinque & viginti.

MARCELLVS I.

MArcellus natione Romanus,patre Benedicto,ex regione Viæ latæ,à Con xxxj.Pontifex.
ſtantio & Galerio vſque ad Maxentium peruenit. Conſtantius enim &
Galerius,abdicantibus ſe ab imperio Diocletiano & Maximiano, impe- Conſtantius, Galerius, Maxentius imperatores.
rij gubernacula ſuſcipientes,prouincias inter ſe partiti ſunt.Nam Gale-
rius Illyricum,Aſiam & orientem ſortitus eſt:Conſtantius verò ſingulari modera-
tiõe vſus,Gallia tantũ & Hiſpania cõtentus fuit,licet ei & Italia ſorte obtigerit.Vn
de Galerius duos Cęſares legit,Maximianũ, quem oriẽti præfecit:& Seuerum, cui
Italiam commendauit:Illyricum ipſe retinuit, quòd eâ barbaros hoſtes populi Ro.
iter facturos ſentiebat.At Conſtantius vir ſingularis manſuetudinis & clementiæ,
Gallis omnibus clariſsimus fuit,præcipuè verò quòd & Diocletiani vafrum inge-
nium, & Maximiani crudelitatem non ſine magno diſcrimine euaſerat. Moritur
autem Conſtantius Eboraci in Britannia principatus ſui anno decimotertio, atq;
in diuos ſummo omnium conſenſu refertur. At Marcellus diuino cultui intentus,
vbi Priſcillam matronam Romanam impuliſſet cœmiterium ſuis ſumptibus via
Salaria conſtruere,titulos quinque & viginti in vrbe Roma conſtituit, quaſi diœ-
ceſes,ad commoditatem baptiſmi,& opportunitatem eorum, qui ad fidem ex gen-
tibus quotidie veniebant:conſultum iri & eo modo ſepulturis martyrum videbat.
Maxentius verò vbi Lucinam matronam Romanam inſtituiſſe Eccleſiam Dei re-
rum ſuarum hæredem intellexiſſet,iratus & mulierem ipſam relegauit ad tempus,
& Marcellum captum impellere minis conatus eſt,vt & epiſcopatu ſe abdicaret, &
Chriſtianum nomen deponeret: quem vbi contemnere & deridere ſua præcepta
vidit, in cacabulum ad cuſtodieuda animalia publica (vt quidam volunt) ſtatim
incluſit:quo in loco nec orationes vnquam, nec ieiunia prætermiſit.Parochias
item non ſecùs ac ſi liber eſſet, epiſtolis gubernabat.Menſe autem nono captiuita-
tis ſuæ à clericis noctu à cacabulo liberatus eſt:qua ex re maiore percitus ira Max-
entius,ſanctiſsimum virum in cacabulum redegit:vbi cùm fœdè & incommodè ha
bitaret, pedore & ſitu mortuus eſt.At verò Lucina ſanctiſsimi viri corpus via Sala-
ria in cœmiterio Priſcillæ condidit decimoſeptimo calendas februarij.Poſtea au-
tem re Chriſtiana creſcente, cacabuli domus in Eccleſiam erigitur beati Marcelli
nomine,quæ etiam ætate noſtra inuiſitur.Sunt autem qui ſcribant, Mauritium cũ
vna Chriſtianorum legione apud Rhodanum flumen à perſecutoribus cæſum. His
additur Marcus,Sergius,Coſmas,Damianus,alijq́ue complures, qui vbique terra
rum cædebantur. Marcellus autem annis quinque ſedens,mẽſibus ſex, diebus vno
& viginti,ex ſacris ordinibus menſe decembri habitis, presbyteros ſex & viginti,
diaco-

diaconos duos,Epiſcopos vnum & viginti creauit.Vacat tum eius morte Romana ſedes dies viginti.

EVSEBIVS I.

xxxij. Pōtifex.

EVſebius natione Græcus,patre medico,pontificatum adijt Conſtantino & Maxentio imperantibus.Nam mortuo Conſtantio (ſicut dixi) Claudij ex filia nepote,Conſtantinus eius & Helenæ in gratiam Herculei repudiatæ filius,occidentis imperium maximo omnium conſenſu adeptꝰ eſt.Romæ interea prætoriani excitato tumultu, Maxentium Maximiani Herculei filium,Auguſtum nuncupant.Vnde Maximianus ſpe recuperandi imperij ex ſolitudine Lucaniæ Romam venit,literis Diocletianum adhortatus, vt idem ipſe faceret.Contra hos motus miſſus à Galerio Seuerus cum exercitu,dum vrbem Romam obſidet,fraude militum,qui cum Maxentio ſentiebant,circumuentus, fugiens demum Rauennæ occiditur.Paululùm etiam abfuit,quin Maximianus pater militū beneuolentiam pollicitationibus & largitione quærens,à filio Maxentio occideretur.Is autem in Gallias ad Conſtantium generum profectus, dum circumuenire hominem ſtudet, detecto per Fauſtam eius filiam dolo, quæ rem omnem marito aperuit,fugiens,ac Maſsiliæ oppreſſus,ſuorum ſcelerum pœnas tandem luit:vel ſeipſum(vt quidam volunt)deſperatis rebus interfecit.Dum autem Euſebius in pontificatu viueret,crux Domini inuenta eſt quinto nonas Maij,& ab Helena Conſtātini matre exornata,ac in magna veneratione habita.Baptizatur & Iudas crucis inuentor,quem poſtea mutato nomine Cyriacum vocarunt.Hæreticos quoque idē pontifex reconciliauit,impoſita tantummodo manu.Inſtituit præterea, ne prophani,quos laicos vocant,Epiſcopum in iudicium vocarent. Huius verò temporibus fuiſſe Lactantium Firmianum conſtat Arnobij diſcipulum. Hic cum rhetoricam Nicomediæ doceret,infrequentia diſcipulorum motus,quòd id in græca ciuitate ageret,ad ſcribendum ſe contulit:qua in re tantum valuit,vt poſt tempora Ciceronis ab eo ſecundus habeatur.Multa ſcripſit, ſed illa potiſsimùm extant, quæ contra gentiles, de opificio hominis,de ira Dei conſcripſit.In extrema ſenectute conſtitutus,Cæſaris Criſpi,filij Conſtantini præceptor fuit in Gallia. Euſebius quoq; Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopus, ac bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentiſsimus inueſtigator,multa eiſdem temporibus ſcripſit, maximè verò libros Euangelicæ præparationis,Eccleſiaſticæ hiſtoriæ,in Porphyrium Chriſtianorum hoſtem acerrimum.Apologias item ſex pro Origine compoſuit: de vita Pamphili martyris, à quo ob amicitiam cognomentum accepit,libros tres. Euſebius autem Pontifex,habita ſemel ratione ſacrorum ordinum menſe decembri, cùm presbyteros tredecim,diaconos tres,Epiſcopos quatuordecim creaſſet, Romæ moritur, ac in cœmiterio Caliſti via Appia ſepelitur ſexto nonas Octobris.Sedit autem annis ſex,menſe vno,diebus tribus.Vacat tum ſedes diem vnum.

Iudas crucis inuentor.

Lactantius Firmianus.

MELCIADES I.

xxxiij. Pōtifex.

MElciades natione Afer, Maxentij, Licinij, Maximini temporibus fuit.Licinius enim ex Dacia oriundus, à Galerio in partem imperij recipitur, propter eius in re militari præſtantiam. Hi quòd Conſtantinum videbant apud omnes magno eſſe in pretio, Chriſtianis parcebāt. Maxentius tamen milites clanculùm mittebat, qui obuium quenque cæderent. Arte quoque magica delectatus,grauidas,maximè verò Chriſtianas,funeſtis ſacris adhibitas ſcindebat infantum cauſa,quorum cineribus in magia vtebatur, vt oſtenderet tyrannidem ſeruari etiam per nefas poſſe.Simili veſania & crudelitate Maximinus quoque in oriente vtebatur,qui magorum magiſtris & malarum artium doctoribus præmia etiam decernebat,augurijs ac diuinationibus fidem præſtans. Sæuior cæteris in Chriſtianos hæc omnia contemnentes eſt habitus. Vetera autem delu-

delubra renouari,ac more veterum ſacra dijs exhiberi iubet. In hos verò Conſtan
tinus mouens,& Maxentium graui prælio victum apud pontem Miluium ita ſu-
perat,vt dũ præ dolore ſuarum fraudum oblitus, pontẽ ad decipiendum hoſtem
ſtructum decipulis tranſit,cum magna parte ſuorũ ſatellitum ſubmergatur.Et Li
ciniũ ſororium nauali ac terreſtri prælio victum,apud Nicomediã dedere ſeipſum
coëgit,vitamq; Theſſalonicæ priuatã ducere:ac meritò quidẽ, cùm à fide ob inui-
diã deficiens,Chriſtianos Conſtantino fauentes grauibus ſupplicijs perſequere-
tur.Maximinus verò diuina vltione inflatis ſubitò viſceribus, ſuppuratiſq; inte-
ſtinis ita diſtenditur,vt inter ſe & putridum cadauer nil intereſſet,ſcatentibus vn
diq; vermibus,& tabo ſerpente,tanto pedore,vt ſuſtineri fœtor nõ poſſet.Hoc vo-
lebant eius merita,qui & noſtros ad cœmiteria conuenire vetabat,& ſimulacrum
Antiochiæ conſecratum,ſubornatis ſacerdotibus,qui ex aditis id enunciarẽt, cla
maſſe dicebat,pellendos ab vrbibus Chriſtianos, & præmia in prouincijs diſtri-
buit ſacerdotibus ſimulacrorum,qui contra Chriſtianos agerent. Tandem verò
tyrannus pœnitentia ductus,medico verum dicente,decreto publico vetuit Chri-
ſtianos lædi,eoſq; ſuis legibus vti ſiuit.Sed hoc nihil ei profuit cùm vi fierent om
nia. Nam grauiſsimis morbis diutiùs cruciatus, viuendi finem tandem fecit, ho-
mo ſæuus & varius:nunc enim in Chriſtianos,nunc pro Chriſtianis agebat. His
autẽ cladibus multi Chriſtiani interfecti ſunt,maximè verò Dorothea virgo ſan- Dorothea
ctiſsima & pulcherrima,quæ mortẽ potiùs quàm ſtuprum tyranni pati voluit.So
phronia quoq; à Maxentio ſæpiùs de ſtupro appellata,cùm diutiùs vitare pericu
lum non poſſet,ſeipſam interfecit,Lucretiam imitata. Melciadis autem inſtitutũ
fuit,ne dominico,néve quinta feria ieiunaretur, quia hos dies pagani quaſi ſa-
cros celebrant.Multa quoq; in oblationibus faciendis cõſtituit,quòd Manicheo
rum hæreſis in vrbe Roma tum maximè inualeſcebat. His autem peractis, Maxi-
mini iuſſu martyrio coronatur.Idem fatum ſubiere & Petrus Alexandrinus Epi-
ſcopus,& Lucianus Antiochenus presbyter,vir moribus & doctrina inſignis, &
Timotheus presbyter Romanus, alijq; cõplures Epiſcopi & ſacerdotes. Sepultus
eſt autem Melciades via Appia Caliſti crypta quarto idus decembris. Viuens ad-
huc ex ordinibus ſacris ſemel habitis,presbyteros ſeptem, diaconos ſex, Epiſco-
pos duodecim creauit.Sedit annis quatuor,menſibus ſeptem,diebus nouem. Va-
cat tum ſedes dies ſeptendecim.

SYLVESTER I.

SYlueſter natione Romanus,patre Ruffino,Cõſtantini temporibus fuit, xxxiiij. Pontifex.
anno ab vrbe cõdita milleſimo nonageſimoprimo, Domini verò anno
cccxxxix.Sub hoc tandẽ principe Chriſtiani à tyrannis antea oppreſsi,
nonnihil reſpirare incipiunt.Nam corporis ac animi dotibus cum opti
mo quoq; principe cõparari Cõſtantinus potuit:militaris enim gloriæ appeten-
tiſsimus fuit,in bello fortunatus.Pacẽ petentibus libenter dedit, liberalibus ſtu- Conſtantinus imp.
dijs,vbi per otium licebat,delectabatur.Liberalitate & gratia omnium beneuolẽ-
tiam ſibi comparabat.Multas leges rogauit ex æquo & bono,ſuperfluas abſcidit,
ſeueras nimiũ emendauit.Vrbẽ in Byzantij ruinis de nomine ſuo condens,eã Ro
mæ magnitudine ædificiorum parem facere conatus,ſecundam Romam vocauit
vt literæ ſub equeſtri eius ſtatua indicabant.Is igitur tantus princeps omnia cir-
cunſpiciens,omnia conſiderans,vbi honeſtatem Chriſtianæ religionis intellexit,
qua ſeruare parſimoniam,paupertate gaudere,manſuetudinem colere,paci ſtude-
re,ſimplicitate & conſtantia vti iubemur,eam ita complexus eſt, vt iturus ad bel-
lũ,non alio quàm crucis ſigno vteretur.Quod ſereno cælo dum in Maxentiũ ty-
rannum copias mouet,& viderat & adorauerat,aſtanteſq; angelos audierat di-
centes:Conſtantine,ἐν τυτῷ νίκα,quod etiã fecit,ac tyrannos oẽs à ceruicibus po-
puli Romani Chriſtianorumq; omnium depulit, maximè verò Licinium, qui

Chriſtianos & domo & militia pulſos,aut relegatione,aut carcere(vt dixi)ad mortem vſq; macerabat:aut leonibus obijciebat:aut ſuſpenſos tanquam porcos membratim lacerans diſsipabat.Tantum itaq; ptincipẽ ac tam humanum Syluester nactus,relicto Soracte monte, quo à tyrannis ſæuientibus relegatus fuerat (vel vt quidã volunt)ſeceſſerat,Romã veniens,Conſtantinum erga Chriſtianos benè animatum,promptiorẽ ad optimè de Eccleſia Dei promerendum reddidit.Nam & pontificibus diadema aureum diſtinctum gẽmis concedebat:quod quidem Syluester aſpernatus,tanquã religioſo capiti minimè cõueniens, phrygia mitra & cãdida tantummodò contentus fuit.Permotus autem Conſtantinus ſanctitate Syluestri,Eccleſiã in vrbe Roma condidit in hortis Equitij,non longè à thermis Domitianis, quæ titulum Equitij vſq; ad tempora Damaſi præ ſe ferebat.Cui quidem Eccleſiæ Imperator munificus hæc etiã dona præſtitit: patenam argenteam librarum viginti,ſcyphos duos viginti librarum, calicem aureum duarum librarum, & alia vaſa tum argentea,tum aurea,quæ enumerãre longum eſſet. Fundũ quoq; Valerianum dono dedit in agro Sabino poſitum,vnde quotannis ſolidos octoginta capiebat.Hortũ intra vrbem ad regionem duorum adamantum, vnde ſolidi quindecim capiebantur.Domum in regione Orphea intra vrbẽ, vnde ſolidi octo & quinquaginta proueniebant.Verùm dum hæc Romæ agerentur,apud Alexandriã presbyter quidã Arius nomine,vir ſpecie & forma magis q̃ virtute inſignis, & laudis ac gloriæ potiùs q̃ veritatis cupidus,ſerere diſcordiam in fide Chriſti cœpit.Separare enim filium ab æterna & ineffabili Dei patris ſubſtantia conabatur his verbis:Erat aliquando quando non erat,non intelligens filium patri coæternum eſſe,& eandẽ in trinitate ſubſtantiam,cùm dictũ ſit,ego & pater vnũ ſumus. Cùm autem Alexander Alexandrinæ vrbis Epiſcopus fruſtrà reuocare Arium ab errore tentaſſet,Conſtãtini mandato,adhibita etiã impenſa munificè quidẽ, apud Niceam vrbem Bithyniæ concilium generale indicitur, cui trecẽti & octodecim Epiſcopi interfuere.Diſputatũ eſt in eo loco aliquandiu,& quidẽ acriter.Nam viri aliquot in quæſtionibus callidi,Ario tum quidẽ fauebant, ſimplicitati fidei noſtræ aduerſantes,licet ex his quidã doctiſsimus philoſophus diuino ſpiritu mot⁹, vno momento fidẽ noſtrã quã antea impugnabat, vt ſanctã & integrã ſtatim amplexus ſit.Tandem verò re ipſa in concilio diligenter diſcuſſa,concludit ὁμοούσιον ſcribi debere,id eſt,eiuſdem cum patre ſubſtantiæ filium confiteri. Qui verò cum Ario ſentirent,fuere ad decem & ſeptem,affirmantes extrinſecùs creatum eſſe Dei filium,& non ex ipſa patris diuinitate progenitum.Cognita autem tantæ controuerſiæ veritate,Conſtantinus decretum Concilij affirmat,propoſito contradicentibus exilio,vnde ſex tantùm cum Ario exulauere:reliqui enim in ſententiam benè iudicantium venere.In eodem concilio damnatos ferunt & Photinianos, à Photino Epiſcopo Gallogræciæ nomen ducentes, qui Ebionitarum hæreſim imitati,affirmabant Chriſtum à Maria pio coitu fuiſſe conceptum.Damnati & Sabelliani,qui vnam tantùm perſonam patri & filio & ſpiritui ſancto aſſcribunt. In eodem verò concilio querimoniarum libellos (vt fit) Epiſcopi ipſi Conſtantino dabant,ſe inuicem accuſantes,expetenteſq; à principe iudicium:quibus ita imperator optimus reſpondet,combuſtis eorum libellis,eos Dei tantummodò & nõ hominũ iudicium expectare debere.Præterea autem in eodem concilio decretum eſt, ne qui ſe impatientia libidinis caſtrarent,in clerũ amplius reciperentur:néve neophytus antequã cautiùs examinaretur, clericus fieret: & ne in militiam Dei aſcitus,cũ extraneis mulieribus habitet:cũ matre verò,ſorore,amita id tantũmodò licere:ne Epiſcopus in ordinem aſciſceretur,niſi ab omnibus vel ſaltem à tribus prouinciæ Epiſcopis:& ne,quẽ alius Epiſcopus expulerit, vel clericum vel laicum alius ſuſcipiat.Decernitur etiam,ac quidẽ ſanctè,ne cuiquã fieret iniuria, vt ſingulis annis concilium in prouincia habeatur. Quare hoc ſanctum inſtitutũ aboleuerint noſtræ ætatis pontifices,nõ video,niſi cenſuras benè viuentium ac ſentien-

Conciliũ Nicęnum.

ſentientium reformidabant.Conſtitutum quoq; eſt,vt qui abſq; tormětis in per-
ſecutionibus lapſi fuerint,annos quinq; inter catechumenos vitã ducant.Poſtre-
mò verò decernitur,ne quis de minore Eccleſia ad maiorem tranſeat ambitiôis &
auaritiæ cauſa:qund certè non obſeruatur,cùm ſiccis faucibus,tanquã lupi fame-
lici, precibus, pollicitationibus, muneribus, largitione buberiores epiſcopatus,
omiſsis primis,omnes quærant & efflagitent.Syluestri aũt conſtitutiones hę ſunt
habitæ,vt chriſma ab Epiſcopo tantùm cõſecraretur,vt Epiſcopi baptizatũ ſigna-
rent propter hæreticam ſuaſioně,vt baptizatum chriſmate liniat presbyter,occa-
ſione mortis.Addit præterea,Laicus clericum in iudicium ne vocet.Diaconus in
Eccleſia celebrãdi cauſa dalmatica induatur,& palla linoſtima læua eius tegatur.
Clericus cauſas in curia ne agat:nec ante iudicě ſecularem cauſam dicat. Presby-
ter celebraturus neq; ſerico,neq; panno tincto vtatur,ſed lineo, & quidem albo.
Sic in albis celebrandum eſſe dicebat,quemadmodũ in linea ſindone & alba Chri
ſti corpus ſepultum fuit.Gradus quoq; in ordinibus Eccleſiaſticis conſtituit, vt
vnuſquiſq; vno tantùm ordine cõtentus ſit,& vnius ſolũ vxoris vir.Cõſtantinus
autě augendæ Chriſtianæ religionis cupidus,baſilicam Conſtantinianam(quam
Lateranenſem vocant)ædificauit, doniſq; plurimis eandem exornauit. Nam &
faſtigium argenteũ templo obtulit, habens in fronte Saluatorem ſedětem in ſella
quinq; pedũ,centum & triginta librarũ,& xij.apoſtolos in quinis pedibus libra-
rum nonaginta cũ coronis argenti puriſsimi. Saluatorě quoq; addidit reſpicien-
tem in apſida,ſedentem in throno V. pedum,cuius pondus centum quadraginta
librarum erat.Angelos quatuor ex argento ponderis centum & quinq; librarũ,
coronas quatuor ex auro puriſsimo cũ delphinis viginti librarum,altaria ſeptem
ex auro puriſsimo ducentarũ librarum.In vſum verò luminum maſſæ gargilianę
prouentum ex agro * Sueſſano conſtituit ſolidos cccc.Addit & maſſa vrbana,quæ
in agro Antiati eſt.Sacrumq; præterea fontě inſtituit apud eandem baſilicã ex la- * Sinueſſano.
pide prophyretico,cuius tota pars illa quæ aquã continet,ex argento erat. In me-
dio aũt fontis columna porphyretica poſita erat,in qua aurea phiali L. librarum
balſamo plena,in celebritate paſchæ vſum nocturni luminis præſtabat. In labro
fontis ſtabat agnus auri puriſsimi,vnde aqua fundebatur.Non lõgè ab agno erat
Saluatoris ſtatua argenti puriſsimi centum & lxx librarum.Ad alterã partem ſta-
bat Iohannis Baptiſtę ſtatua argentea centũ librarũ,hunc titulũ præ ſe ferens,Ec-
ce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi.Septem verò cerui aquam fundebant:
quorum ſinguli octoginta librarum erant.Prouětus aũt ſacri fontis ex maſſa Sta-
tiliana in agro Corano,ex fundo Baſsi,ex domibus & hortis,aliquot in vrbe poſi
tis,ex quibuſdam fundis in Africa,Numidia,Græcia ſitis. Idem etiam Conſtan-
tinus rogatu beati Syluestri Petro apoſtolorũ principi baſilicam in Vaticano ędi
ficat,non longè à templo Apollinis,quo in loco eiuſdem Apoſtoli corpus ſplen-
didè ac mirificè collocauit:ex ęre enim & cupro vndiq; clauſum erat.Supra beatiſ
ſimi apoſtoli ſepulchrũ crux centũ & quinquaginta librarum extabat ex auro pu
riſsimo.Aderãt circumquaq; candelabra iiij.argento cõcluſa, cum ſigillis argen-
teis, vnde Apoſtolorum actus cernebantur.His addidit calices aureos tres libra-
rũ duodecim,calices argenteos xx.quorũ ſinguli x. librarum erant. Metretas ar-
genteas iiij.cc.librarũ.Patenã aureã cum thure & columba ornatã gěmis hyacin-
thinis & margaritis xxx.librarum. Ipſum aũt altare erat clauſum argěto & auro,
diſtinctumq; pluribus gěmis.Hos verò prouětus huic baſilicæ addidit, in Antio-
chia domũ Daciani,ſolidos centum & L.præſtantě.Cellã in Aphrodiſia ſolidos d.
xv.præbentě.Hortũ Maronis,thermas cõplures,popinas,piſtrina cõdonauit, vn-
de multũ colligebatur ad vſum ſacerdotum. Idě quoq; Cõſtantinus inſtante Syl-
ueſtro,baſilicã Pauli via Oſtienſi extruxit: corpus verò Apoſtoli ita condidit, vt
de Petro diximus. Vaſa etiã aurea, argentea, ænea totidě donauit, quod D. Petro; Baſilica Pauli ædificatur.
maximè aũt crucem aureã centum & quinquaginta librarum,ſuper loculũ Beati

Pauli collocauit. Venere prouentus ad eandem baſilicam ex Tarſo Ciliciæ:ex poſ-
ſeſsione Tyri venit oleum,venere aromata & çaſsiæ:venit balſamum ex locis hęc
eadem ferentibus:venit crocum,ſal,piper,cinnama. Aedificatur etiã imperatoris
iuſſu baſilica in atrio Seſſoriano ſub titulo ſanctæ crucis in Hieruſalẽ, vbi ſanctæ
crucis partem aliquam repoſuit,inuentã ab Helena matre,fœmina incõparabilis
Helena. fidei & religionis. Hæc eoim magnitndine animi mota & viſis nocturnis,Hieroſo
lymã petijt,vt lignũ crucis perquireret. Difficile id quidem erat,quia ab antiquis
perſecutotibus eo loci ſimulachrum Veneris collocatum fuerat,vt chriſtiani Ve-
nerem Saluatoris loco adorarent. At mulier religione percita, vbi locũ ipſum ru-
deribus purgaſſet,tres confuſo ordine cruces reperit. In vna inſcriptio illa legeba-
tur tribus lioguis, IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM. Aſtabat autẽ Ma-
carius illius vrbis tum Epiſcopus,qui vnam ex his manibus cnm religione reti-
nens,veram eſſe dioebat. At tertia mulieri mortuæ admota, eidem vitam reſtituit.
Haoc ob rem Conſtantinus motus,edicto vetuit,ne quiſpiam deioceps eo ſuppli-
cio vteretur. Helena verò ędificato eo in loco templo,vbi crucem repererat,abiẽs,
clauos quibus Chriſti corpus cruci affixum fuerat,ſecum ad filium portat. Horũ
ille voum in frenos equi tranſtulit,quibus in pręlio vteretur:alio pro cono galeæ
vtebatur:tertium in mare Hadriaticum(vt ait Ambroſius)ad compeſcendas ſæui-
eotis maris procellas deiecit. Illa autem crucis pars,quam eadem mulier ſecum in
thecis argenteis detulerat,gemmis & auro diſtincta in baſilica Seſſoriana colloca-
tur. Huic hęc munera addunẽ,argentea candelabra quatuor,argentei ſcyphi qua-
tuor,calices aurei decẽ,patena argẽtea auro clauſa librarum L. altare argeoteũ cc.
librarum,agros quoq; circa palatium poſitos,Eccleſiæ dono dedit. Ex Faliſcis aũt
& Nepeſino agro fundos quoſdã donauit. Suot qui ſcribant & baſilicã ſanctæ Ha
goetis Conſtantini iuſſu ædificatam eſſe,rogatu Cooſtantiæ eius filiæ,& baptiſte
rium Eccleſiæ additum:vbi & filia & ſoror Cooſtaotioi eiuſdem nominis, bapti-
zatæ ſunt. Huius baſilicæ hæc fuere muoera:patena aurea librarum viginti, calix
aureus librarum decem,calices argentei quinq;,fuodus ex agro Fideoatium,fun-
dus ex vico Piſonis. Idem quoq; imperator baſilicã ſancti Laurentij extra muros
ædificat in agro Veranio ſuper arenarium cryptæ,gradusq; extruxit, quibus aſcẽ
ſus ac deſcenſus his daretur,qui ad viſendũ beati Laurentij corpus accederẽt. Tẽ-
pli ornamentũ erat,abſis argento & porpbyreticis lapidibus ornata. In aditu cry-
ptæ,lucerna erat ex auro puriſsimo librarum viginti. Ante corpus martyris erãt
lucernæ x. argenteæ librarum xv. Fundus aũt Cyriacetis fœmioæ, quẽ fiſcus per-
ſecutionum tempore occupauerat:huic baſilicæ aſsignatur:fundus item Verani-
us,vnde ſolidi lx. veniebanr. Via etiã Lauicana idem imperator inter duas lauros
baſilicam beatis martyribus,Marcellino presbytero & Petro Exorciſtæ ædificat.
Non longè verò mauſoleum erexit in honorẽ matris,quam ſepulchro Porphyre-
tico incluſit. Huic templo martyrum & matris gratia hæc dona data ſunt: patena
ex auro puriſsimo librarum quinq; & triginta,candelabra argẽtea iiij. auro clau-
ſa pedibus xij. calices aurei tres cum gẽmis praſiois & hyaciothinis: amæ aureæ
duæ,ara ex argento puriſsimo librarum. cc. ſcyphus ex auro puriſsimo librarũ vi
ginti:fundus Laurentinus cum baloeo iuxta formã prodeuotis aquæ poſito:fun-
dus Auguſtæ Helenæ,vnde ſolidos trecentos & viginti ſacerdotes quotannis ha-
bebãt. Sunt qui ſcribãt(ſine autore tamẽ)Sardiniã cũ fundis ſuis & Meſanã & Ma
tiniã cum mõte argentario,ac fundis omnibus huic Eccleſię dono datã. Ad has ba
ſilicas in vrbe Roma ædificatas,alias quoq; foris extruit. Nã & Hoſtiæ non longè
à portu eius mãdato tẽplum ædificaẽ in honorẽ beatorũ Apoſtolorũ Petri & Pau
li ac Iohãnis Baptiſtæ,quibus etiã hæc dona eius muoificentia oblata ſunt:patena
argẽtea librarũ xxx. calices argẽtei x. patena argentea chriſmalis librarũ x. peluis
ex argẽto ad vſum baptiſmi librarũ xx. His muneribus additi & Gracchorum fun
di Ardeatini agri, fundus Quirini in agro Hoſtienſi. In Albano quoq; Iohanoi

Baptiſtæ

Baptiſtæ templum ædificat, cui hæc dona obtulit, patenam argenteam librarũ triginta, ſcyphum argenteum deauratum librarum duodecim, amas argenteas librarum viginti, fundum Laurentinum cum adiacentibus prædijs, fundum cum lacu Albano, fundum Tiberij Cæſaris. Capuę etiã Baſilicam Apoſtolorum condidit, quã ciues Conſtantinianam appellarunt. Cui & hæc dona oblata, patenæ argenteæ xl. librarum, candelabra Græca iiij. cum pedibus x. His additur fundus ex agro Caietano, & fundus paternus ex agro Sueſſano. Aliam poſtremò baſilicam Neapoli ædificauit, vt ait Damaſus: in cuius honorem eam erexerit, non ſatis conſtat. Proinde reticere donaria templo dedicata inſtitui, ne videar cum alijs errare. Sunt etiam qui ſcribant, Syluestrum titulum ſuum in tertia regione vrbis apud thermas Domitianas inſtituiſſe, Equitium quidam vocant. Huic titulo multa dona Conſtantinus obtulit, vt patenam argenteam librarum xx. ceroſtrata ænea xvj. fundum Barbatianũ ex agro Ferenati, fundum Sulpitianũ ex agro Corano. Ne autem nouæ Romæ ſacerdotes imperatoriæ munificentiæ expertes eſſent, duas item baſilicas Conſtantinopoli ædificat, quarum altera Irene, altera Apoſtolorum vocatur, euerſis prius paganorum templis, aut in vſum Chriſtianorum tranſlatis, ſublatiſque è medio tripodibus delphicis, vnde infinita mala oriebantur. Hæc ſunt Conſtantini dona, quę antea narrauimus, quibus hoc etiam addidit: (Certùm enim vectigal à ciuitatibus pendi ſolitum, Eccleſijs prouincialibus cleroque diſtribuit. Rationem verò ipſam, decreti ſui autoritate validam in perpetuum eſſe voluit. Vt autem virginibus & qui in cœlibatu viuerent, teſtari liceret, aliquidque ſacerdotibus ex teſtamento relinquere, (qua ex re ego arbitror Eccleſiæ patrimonium auctum eſſe) legem ſuſtulit antea latam ad propagandam ſobolem, qua illi vetabantur hæreditatem adire, qui vigeſimoquinto ætatis anno vxorem non duxiſſent. Hinc ius illud trium librorum inuentum à principibus eſt, quo in amicos prole carentes plerunque vtebantur. Hæc Socrates & Sozomenus in tripartita ſua accuratè ſcribunt.) Fuere autem & Silueſtri temporibus multi præclari viri, quorum opera & labore gentes & nationes pleræq; ad fidem noſtram venere, maximè verò Iuliani, Frumentij & Edifij prædicationibus: quos philoſophi quidam Alexandrini eò perduxerant. Iberorum quoque gens, quæ ſub axe pontico iacet, fidem Chriſti intelligunt à captiua muliere, & credunt, Baccurio rege omnes ad id cohortante. Valuit etiam multum illis temporib⁹ ad mouẽdos homines Antonij Eremitæ ſanctiſsimi autoritas, cui literis & nuncijs Helena ſe ac filios ſæpius commendauit: eius cibus ſolus panis erat, aqua potus: nec vnquam, niſi in occaſu ſolis comedebat: homo Aegyptius omnino contemplationi deditus. Huius quidem vitam Athanaſius Alexandrinæ vrbis Epiſcopus inſigni volumine perſcripſit. Silueſter autem vbi ex ſacris ordinibus ſepties menſe decembri habitis, presbyteros duos & quadraginta, diaconos ſex & triginta, Epiſcopos quinque & ſexaginta creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cœmiterio Priſcillę via Salaria tertio ab vrbe milario, pridiè calendas Ianuarij. Sedit autem annos tres & viginti, menſes decem, dies vndecim. Vacat tum ſedes dies quindecim.

Hęc parẽtheſis in pleriſq; deſideratur.

Antoni⁹ Eremita.

Athanaſius Alexandriæ Epiſcopus.

MARCVS I.

xxxv. põtifex.

MArcus natione Romanus, patre Priſco, Magni Conſtantini temporibus fuit, de quo varia ſcribunt hiſtorici. Sunt enim qui affirmant, Conſtantinum vltimis imperij ſui annis, inſtigante ſorore, Arrium ab exilio reuocaſſe, quòd inuidia damnatum hominẽ mulier diceret, in eiuſq; dogma declinaſſe. Hos ego deceptos ſimilitudine nominis puto, & patri illud aſcribere, quod filij ſcelere factum eſt. Neque enim ſimile veri eſt, principem illum ſapientiſſimum, quod ſemper improbauerit, ea potiſsimùm ętate qua ſapere datur, illud idẽ collaudaſſe. Scribunt præterea, Conſtantinum ab Euſebio Nicomediæ Epiſcopo Arriani dogmatis imitatore, baptizatum eſſe. Quod quidem falſum eſſe, & religio principis oſtendit, & baptiſterium huius rei cauſa Romæ ab eo magnificentiſsimis

operis ædificatum. A Sylueſtro enim vnà cum Criſpo filio baptizatur, pulſis ab vrbe tyrannis, fidemque edocetur. Aiunt qui aliter dictum ſentiunt, Conſtantinum tantam rem diſtuliſſe, quoad ei ad Iordanem pernenire contingeret, in quo ad imitationẽ Saluatoris baptizari cupiebat. Verùm dum in Parthos proficiſcitur, Meſopotamiam incurſionibus vaſtantes, vno & trigeſimo imperij ſui anno, ætatis verò ſexto & lx. apud Nicomediam villa publica diem extremum obijſſe: nec ad Iordanem baptiſmi cauſa peruenire potuiſſe: atque illic tum demum extremo vitæ tẽpore baptizatum fuiſſe. Miſceant iſti, vt volunt, rem hanc: & nos quod omnes fermè ſentiunt, credamus, conſtantinum qui in ſigno crucis toties hoſtes vicerat, qui tot templa in honorem Dei ædificauerat, qui ſacris concilijs interfuerat, qui toties cum ſanctis patribus in myſterijs orauerat, baptiſmatis charactere, vbi ſapere cœpit, muniri etiam contra hoſtem humani generis voluiſſe. Non latet me certè quid Socrates & Sozomenes in tripartita ſua velint, quidque alij plerique: veritatem ſequor optimi principis religioni & pietati conuenientem. Quòd verò in lepram inciderit, vt vulgo dicitur, baptiſmoque mundatus ſit, conficta priùs de ſanguine infantum neſcio qua fabula, nullo modo credo, Socratem hac in re ſecutus, qui affirmat, Conſtantinum ipſum vbi ſexageſimum quintum ætatis annum attigiſſet, ægritudine captum, ex vrbe Conſtantinopoli ad aquas calidas egreſſum valetudinis cauſa, nulla de lepra mẽtione habita. Præterea verò hac de re à nullo ſcriptorum fit mentio: non dico ab his, qui Ethnici ſunt habiti, ſed ne à noſtris quidem. Non reticuiſſet hoc Oroſius, non Eutropius, non illi qui Conſtantini res geſtas quàm diligentiſsimè ſcripſere. Ante verò tanti principis mortem ſtellam crinitam inuſitatæ magnitudinis (quam Græci cometen appellant) fulſiſſe aliquandiu, conſtat. Marcus autem Romanus pontifex ad curam Chriſtianæ religionis conuerſus, inſtituit, vt Epiſcopus Hoſtienſis, à quo Romanus conſecratur, pallio vteretur. Voluit præterea diebus ſolemnibus ſtatim poſt Euangelium ſymbolum à clero & populo magna voce decantari: & eo modo quo fuerat in Nicæno concilio declaratum. Duas item Eccleſias Romæ condidit, vnam via Ardeatina, in qua ſepultus eſt: alteram in vrbe Roma ad Palatinas: quas quidem Conſtantinus his muneribus exornauit & auxit: fundo Roſarum cum omni agro campeſtri, patena argentea librarum xx. ſcypho argenteo x. librarum, corona argentea librarum x. fundo Antoniano, qui eſt via Claudia, fundo ad bacchanas via Appia, fundo marmoreo via Ardeatina. Huius autem & Conſtantini temporibus
Iuuenc' Hiſpan' presbyt. fuit Iuuencus Hiſpanus presbyter, genere nobilis, qui tetrauangelia hexametris verſibus ferè ad verbum transferens, quatuor libris compoſuit. Scripſit & quædam eo genere metri ad ſacramentorum ordinem pertinentia. Marcus autem poſteaquam ex ſacris ordinibus bis menſe decembri habitis, presbyteros quinque & viginti, diaconos ſex, epiſcopos octo & viginti creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cœmiterio Balbenæ via ardeatina tertio nonas octobris. Sedit autem annis duobus, menſibus octo, diebus viginti. Vacat tum ſedes dies viginti.

IVLIVS I.

xxxvj. Pont. IVlius natione Romanus, patre Ruſtico, temporibus Conſtantij fuit, qui cum Conſtantino & Conſtante fratribus imperium adeptus, annis qua-
Conſtanti' imp. tuor & viginti imperauit. Habit' eſt etiã inter ſucceſſores magni Conſtãtini Dalmatius Cæſar fratris fili', adoleſcẽs ſanè pclaræ indolis, q haud ita multo pòſt tumultu militari opprimitur, ſinente potiùs Conſtante q̃ iubẽte. Interea verò Arriana hæreſis inualuit fauente Cõſtantio, q noſtros cogebat Arrium
Arriana hæreſis inualuit recipere. Secundo itaq; Conſtantij anno apud Laodiceam vrbem Syriæ, vel vt alij volunt, apud Tyrum concilium indicitur. Eò conuẽnere Catholici & Arriani: diſputatur qtotidie, homouſión ne an ſecùs, Chriſtum cũ patre vocarent. Inſtabat Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus rationibus & argumentis, affirmans, filium patri

patri homouſion eſſe. Id cùm refellere Arrius non poſſet, ad conuitia verſus, magicas artes Athanaſio viro ſanctiſsimo obijcit, prolato in loculis Arſenij brachio. Damnatur itaque violenter iubente Conſtantio Athanaſius: qui quidem fugiens, ſex continuis annis in lacu ciſternæ carentis aqua ita delituit, vt ſolem nunquam viderit. Indicante deinde ancilla quadam, cùm in eo eſſet vt caperetur, Dei monitu ad Conſtantis partes confugit, qui fratrem Conſtantium minis certè coegit Athanaſium recipere. Arrius interim Epiſcoporum & populi frequentia ſtipatus, dum leuandi ventris cauſa ad publicum locum declinat, egerere conatus, inteſtina omnia in cuniculum latrinæ demiſit, mortem certè paſſus vita turpiſsima condignam. Iulius autem pontifex multis incommodis vexatus in tanta rerum perturbatione, tandem poſt menſes decem Romam ab exilio redijt, audita præſertim Conſtantini morte: qui bellum fratri Conſtantij inferens, dum apud Aquileiam inconſultè dimicat, occiditur. Non deſtitit tamen Iulius orientales Epiſcopos reprehendere, maximè verò Arrianos, qui iniuſſu Romani pontificis Antiochiæ concilium indixerant, cùm id ſine eius autoritate fieri non poſſet, quòd Romana Eccleſia cæteris præeſſet. Confutabant id orientales, non ſine ironia, quòd dicerent, à ſe ad occidentem Chriſtianæ religionis principes commigraſſe: hanc ob rem ſuam Eccleſiam tanquam perennem fontem, vnde tanta gratia manauerat, cæteris præferendam. Conſtat autem Iulium ipſum omiſsis his contentionibus, duas ædificaſſe baſilicas: vnam iuxta forum Romanum, aliam in transtiberina regione. Tria item cœmiteria extruxit, vnum via flaminea, aliud via Aurelia, tertium via portuenſi. Conſtituit præterea, ne ſacerdos alibi, quàm apud iudicem Eccleſiaſticum cauſam diceret. Voluit item vt omnia ad Eccleſiam pertinentia, per notarios aut per primicerium notariorum conſcriberētur: hos hodiè (vt arbitror) protonotarios vocamus, quorum officium eſt res geſtas præcipuè conſcribere. Verùm noſtra ætate adeò plerique (nolo dicere omnes) literarum ignari ſunt, vt vix ſciant nomen ſuum latinè exprimere, nedum aliorum res geſtas perſcribere. De moribus nolo dicere, cùm è lenonum numero, & paraſitorum quidam in hunc ordinem relati ſint. Conſtantini autem & Conſtantij tempore in pretio fuit Marcellus Ancyranus Epiſcopus, qui multa ſcripſit, maximè verò contra Arrianos. Feruntur tamen contra hunc Aſterij & Apollinarij libri, eum Sabellianæ hæreſis arguentes. Eiuſdem quoque erroris eum Hilarius arguere conatur: quem certè Marcellus refellens, ſe tamen nequaquam cum Iulio & Athanaſio ſentire oſtendit. Contra hunc præterea ſcripſit & Baſilius Anquiranus Epiſcopus librum vnum de virginitate. Nam Baſilius Macedoniæ partis vnà cum Euſtachio Sebaſteno princeps fuit. Theodorus quoque Heracleæ Thraciarum Epiſcopus, elegantis copioſæq; elocutionis vir, multa tum ſcripſit, maximè verò commentarios in Matthæum, in Iohannem, in Pſalterium, in Apoſtolum. Iulius verò cùm ex ſacris ordinibus ter menſe decembri in vrbe habitis, presbyteros octodecim, diaconos tres, Epiſcopos nouem creaſſet, moritur, ac ſepelitur via Aurelia in cœmiterio Calopodij, ab vrbe Roma miliario tertio, pridie idus Auguſti. Sedit annos quindecim, menſes duos, dies ſex. Vacat tum ſedes dies quinque & viginti.

Athanaſius Alexādrinus.

LIBERIVS I

Liberius natione Romanus, patre Auguſto, Conſtantij & Conſtantis temporibus fuit. Conſtantinus enim (vt ante dixi) dum Cōſtantem fratrem bello incautiùs perſequitur, ab eius militibus opprimitur. Conſtās aūt varia fortuna contra Perſas vſus, cùm nocte intempeſta ſeditione militū ſuſcipere prælium cogeretur, tandē vincitur. Verùm poſtea cùm à ſeditioſis militibus ſuſcipere pœnas inſtituiſſet, Magnentij dolo ac fraude in oppido Helena interficitur anno imperij ſui xvij. ætatis verò xxx. Mortuo autem Conſtante, rurſum in Athanaſium conſurgunt veteres illi Arrianæ hæreſis ſuſcitatores. Nam concilio

xxxvij. Pōtifex.

apud Mediolanum habito, omnes qui Athanaſio fauebant, in exilium pelluntur. Præterea verò cùm in ſynodo Ariminenſi orientales ſacerdotes callidi homines & acuti, occidentales ſimplices & imperitos argumentis ac fallacijs conuincerent, prætermittere eam diſputationem pro tempore ſatiùs viſum eſt. Chriſtum enim cũ patre homouſion eſſe negabant. Hoc autem, quia primùm Liberius pontifex apertè impugnabat, quodq́; etiam damnare Athanaſium iubente imperatore nolebat, in exilium ab Arrianis pellitur, atque ita triennio ab vrbe abfuit. At verò ſacerdotes congregata ſynodo, in Liberij locum, Felicem presbyterum virum optimum, pontificem crearunt, qui ſtatim octo & xl. Epiſcoporum conuentu duos presbyteros, Vrſatium & Valentem ab Eccleſia ſeparauit, quòd cum Conſtantio Auguſto in fide ſentirent. Hanc ob rem rogatu & precibus eorundem, Conſtantius Liberium ab exilio reuocat, qui imperatoris beneficio motus, cum hereticis in rebus omnibus (vt quidam volunt) ſentiens, illud tamen cum Catholicis tenebat, hæreticos ad fidem redeuntes, non eſſe rebaptizandos. Ferunt Liberium apud cœmiteriũ ſanctæ Hagnetis aliquandiu habitaſſe cum Conſtantia Conſtantij ſorore, quo eius rogatu & auxilio vrbem tutiùs ingrederetur: ſed mulier Catholica dolũ ineſſe ſentiens, id ſe facturam omnino recuſauit. Tandem verò Conſtantius, inſtigantibus Vrſatio & Valente, pulſo Felice, Liberium introduxit. Vnde perſecutio ita vehemẽs exorta eſt, vt in Eccleſijs ipſis presbyteri & clerici paſsim necarentur. Sunt tamen qui ſcribant, mulieres Romanas in circenſi ſpectaculo reditum Liberij ab imperatore precibus impetraſſe. Pontifex autem tametſi cum Arrianis ſentiebat, Eccleſias Dei quàm diligenter exornauit, maximè autem ſepulchrum beatæ Hagnetis, & baſilicam, quam de nomine ſuo fecit apud macellum Lydiæ. Fuit autem hac miſera tempeſtate Euſebius Emiſſenus Epiſcopus, quí multa contra Iudæos, gentes & Nouatianos doctè admodum & eleganter ſcripſit: Triphylius quoque Cypri Ledrenſis, ſiue λευτεώνος Epiſcopus, in Cantica Canticorũ copioſè & accuratè commentarios compoſuit. Præterea verò Donatus Afer (à quo Donatiani nomen ſumpſere) multa in Catholicos ſcribens, totam penè Africam & Iudæam ſua perſuaſione decepit. Affirmabat enim Patre minorem eſſe filium, & Spiritum ſanctum minorem filio, Catholicosq́ue rebaptizandos eſſe. Extabant autem Hieronymi tempore eius multa ſcripta ad hæreſim pertinentia, & de Spiritu ſancto liber, Arrianę doctrinæ conueniens. Et ne quicquam Arrianę perfidiæ tum deeſſet, Aſterius eius factionis philoſophus, imperante Conſtantio, multa ſcripſit in epiſtolam ad Romanos, in Euangelia, in pſalmos, quæ ab hominibus ſuæ hæreſis ſtudioſiſsimè leguntur. Lucifer præterea Caracalitanus Epiſcopus, cum Pancratio & Hilario Romanis clericis ad Conſtantium à Liberio miſſus, cùm nollet ſub nomine Athanaſij Nicænam damnare fidem, relegatus, contra Conſtantium imperatorem ſcripſit, librumq́ue ei legendum miſit: moritur tamen ſub Valentiniano principe. Ferunt autem, Fortunatianum Aquileienſem Epiſcopum Liberium fidei cauſa in exilium pergentem, vt in hæreſim & diſcordiam laberetur, ſolicitaſſe. Serapion quoque, qui ob elegantiam ingenij, Scholaſtici cognomen meruit, edidit tum aduerſum Manichæum librum egregium: nec vnquam Conſtantij minis à confeſsione veritatis deſtitit: ad hominem enim profectus, quò eum pacatiorem magno Athanaſio redderet, minis tanti principis è gradu conſtantiæ nunquam decidit. Ideo autem Athanaſius magnus eſt habitus, quòd paganis & hæreticis conſtanti animo ſemper reſtitit. Liberius verò vbi ex ſacris ordinibus bis in vrbe Roma habitis, presbyteros 18. diaconos quinque, Epiſcopos xix. creaſſet, moritur: ac ſepelitur via Salaria in cœmiterio Priſcillæ xix. calendas maij. Sedit autem annos ſex, menſes tres, dies quatuor. Vacat ſedes dies ſex.

Liberius cũ hæreticis ſentiens.

Aſterius Arrianæ factiõis philoſophus.

Lucifer Caracalitanus Epiſcop^9.

FELIX II.

Felix

xxxviij. Pontifex Conſtan: Imperat.

FElix ſecundus, natione Romanus, Patre Anaſtaſio, Conſtantij temporibus fuit. Qui ſolus poſt interfectum à Magnentio Conſtantem, imperio potitius eſt. Mox Iulianum patruelem ſuum, quippe qui ex Conſtātio patris Conſtantini fratre natus erat, Cæſarem creatum in Gallias ſeditione quorundam tyrannorum tumultuantes miſit, qui breui & Gallorum & Germanorum motus virtute ſua cōpeſcuit: vnde militum omnium conſenſu Auguſtus appellatur. Quo audito, Conſtantius rebus parthicis occupatus, ad bellū ciuile conuerſus, apoplexià in itinere obijt inter Ciliciam Cappadociamque in Mopſocrene oppido, anno imperij quarto & vigeſimo, ætatis quinto & quadrageſimo. Hoc autem morbo dixere medici hominem interijſſe ob dolorem animi & grauem cogitationem, in quam rebellante Iuliano inciderat. Ob eius autē moderationem (Chriſtianorum cauſam ſemper excipio, in qua vnicè impius fuit) & comitatem, inter diuos more veterum referri meruit. Nam poſt ſuſceptum imperium, romam cum triumpho via Flaminea ingreſſus, aureo carpento ciues obuiā factos, mira benignitate inſpexit & veneratus eſt, dictitans illud Cyneæ Pyrrhi legati verum eſſe, tot ſe videre reges in vrbe Roma, quot ciues. In vna tamen re populum Romanum ad riſum potiùs, quàm ad indignationē concitauit, quòd portas vrbis ingrediens, celſas & faſtigiatas, arcusq; triumphales præaltos & latos, homo paruæ ſtaturæ caput incuruaret, more anſerum læſionem veritus. Is præterea campum Martium cum admiratione inſpiciens ſepulchrum Auguſti Cæſaris tot ſimulachris marmoreis & æneis ornatū, forum Romanum Iouis Tarpeij delubra, thermas, porticus in prouinciæ modum auctas: amphitheatrum Tiburtino lapide extructæ tantę altitudinis, vt eò vix inſpicere humanus oculus poſſet: Pantheon mira altitudine ſpatioſis molibus formatum, templum pacis, Pompei theatrum, circa maximum, ſeptiſolium, tot arcus triumphales, tot aquæ ductus, tot ſtatuas per vrbem ad ornatum poſitas, obſtupuit: ac tandem dixit, naturam vires omnes in vnam vrbem effudiſſe. Stabat Traiani equus æneus in atrio, cuius inſtar alterum ſibi fieri Conſtantinopoli Conſtantius petebat ab Hormiſda architecto, quem ſecum duxerat. Cui Hormiſda, Stabulum quoq; tale cōdas oportet, ſi voles equum latè ſuccedere. Idem quoq; Hormiſda à Conſtantio interrogatus, quid de vrbe Roma ſentiret, Id tantùm ſibi placere reſpondit, quòd didiciſſet ibi quoque homines mori, vt Philoſophum decebat locutus. Felix autem, quem diximus in Liberij locum à Catholicis ſubrogatum eſſe, licet id factum ab hęreticis Euſebius & Hieronymus affirment, quod certè miror, ſtatim vbi pontificatum inijt, Conſtātium Magni Conſtantini filium, hæreticum & ſecundo rebaptizatum promulgat ab Euſebio Nicomedienſi Epiſcopo in Aquilone villa nō longè à Nicodemia. Hinc autem deprehendi error poteſt, quo ducuntur nonnulli, qui hanc hæreſim Magno Conſtantino aſcribunt. Quod profectò (vt ex hiſtoria vides) in tantum principem, tamq; religionis chriſtianæ amantiſsimum nec debuit cadere, nec potuit. Dum autem altercatio eſſet, & quidem magna (vt diximus) inter Liberiū & Felicem, Ariana hæreſis bifariam diuiditur. Nam Eunomius (vnde Eunomiani) vir corpore & animo leproſus, nec ſecùs interius quàm exterius morbo regio correptus, affirmabat in rebus omnibus & filium diſsimilem patri, & ſanctū Spiritum cum patre & filio nihil habere commune. Macedonius autem, quem noſtri ante errorē Conſtantinopolitanum Epiſcopum fecerant, ab Arianis expellitur, quia filium patri ſimilem fatebatur, licet Spiritum ſanctum non ſecùs atq; illi blaſphemaret. Aiunt quidem Felicem concilium octo & quadraginta Epiſcoporum habuiſſe, in quo decernitur, vt Epiſcopi omnes aut ad concilium generale veniant, aut literis rationem reddant, quare id facere nequeant: quòd quidem inſtitutum Carthaginēſi concilio poſteà renouatum eſt. Huius autem temporibus fuit Acacius, quem quia luſcus erat, μονοφθαλμὸν vocarunt. Hic verò cæſarienſis Eccleſiæ in Paleſtina Epiſcopus, multa in Eccleſiaſten cōſcipſit: tātęq; autoritatis

ob elo-

ob eloquentiam & verſutiam apud Conſtantinum fuit, quemadmodum Hieronymus ait, quod ego certè miror, vt Romæ in Liberij locum Felicem Arianum Epiſcopum conſtitueret: quem profectò Catholicum fuiſſe conſtat (vt ſcripſimus) & Arianos ſemper damnaſſe. Felix autem poſtremò cùm nulla in re orthodoxæ fidei deeſſet, ab aduerſarijs captus, vnà cum multis ſecum benè ſentientibus interficitur, ſepeliturq; in baſilica, quam ipſe ædificauit via Aurelia, ſecundo ab vrbe Roma miliario, duodecimo calendas Decembris. Sedit autem tantummodò annum vnum, menſes quatuor, dies duos, propter ſeditionem à Liberio motam, quē, Damaſum ſecutus, licet immeritò, inter Pontifices numeraui.

DAMASVS I.

xxxix. Pontifex.

Iulianus Imperat.

Damaſus natione Hiſpanus, patre Antonio, Iuliani temporibus fuit, viri certè egregij, ſi domi, ſi foris eius ingenium reſpicis. Nam & Eubolo ſophiſta & Libanio philoſopho præceptoribus vſus, liberalibus diſciplinis ita erat imbutus, tum Græcè, tum Latinè, vt cuius optimo principi comparari poſſet. Multæ erat memoriæ, ingentis facundiæ, in amicos liberalis, prouincialibus iuſtiſsimus, gloriæ cupidus. Verùm hæc omnia ad extremum euertit, dum Chriſtianos perſequitur. Callidior tamen cæteris perſecutor, non vi neq; tormentis primò, ſed præmijs, honoribus, blanditijs, perſuaſionibus maiorem ferè populi partē, quàm ſi atrocior fuiſſet, elicuit. Vetuit aūt ne Chriſtiani autorum gentilium ſtudia adirent, néve ſcholę niſi his qui deos deasq; venerarentur, paterent. Vni tamen Prohæreſio viro doctiſsimo cōceſſum eſt, vt Chriſtianos publicè doceret, quā gratiā ipſe indignatus contempſit. militare cingulū dari niſi gentibus vetuit. Statuit prætereà, procurationes prouinciarum iuriſq; dictionem Chriſtianis nō debere permitti, quippe quibus lex ipſa Chriſtiana proprio vti gladio vetat. Athanaſiū tamen apertè oppugnat, atq; in exilium mittit, à Magis, ab auguribus inſtigat', quorum artibus maximè delectabatur, quòd diceret, Athanaſium obſtare quo minùs eorum artes in pretio eſſent. Cū Daphnius quoque in ſuburbano Antiochiæ iuxta fontem Caſtalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quęrebantur, reſpōſa ſuſciperet, cauſasq; ſilentij percontaretur à ſacerdotibus, dæmones aiunt ſepulchrum Babylę martyris prope aſtare, & ideò reſpōſa non reddi. Tum Iulianus Galilæis imperat, hoc enim nomine Chriſtianos appellabat, vt ſepulchrum martyris inde auferant. Qui dum ſepulchrum mira exultatione traherent, dicentes: Confundantur oēs qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis, ita iram Iuliani principis cōcitarunt, vt multos præter inſtitutum ſuū interfici iuſſerit. Miror ego id à Iulia io factum, cùm diaboli artes tam vanas eſſe cognoſceret. Semel enim magum quendam in ſpeluncam ſecutus, cùm voces dæmonum perhorreſceret, ſigno crucis vſus eſt, quo fugati ſunt dæmones. Cùm verò Iulianus diceret, ſigno crucis aliquid mirum ineſſe, reſpondit Magus, dæmones etiā genus illud ſupplicij formidare. Hanc ob rem Iulianus pertinacior quàm anteà factus eſt, adeò vanitati magicæ deditus erat, licet priùs Chriſtianam religionē ſimulato aīo amplexus fuiſſet, vt conſtātij odium vitaret, legiſſetq; publicè diuinos codices, ac baſilicam nomine martyrum ædificaſſet. Præterea verò idem imperator quò noſtris ſtomachum faceret, Iudæis tēplum Hieroſolymitanum reſtituit, cùm dicerent, ſe alibi ſacrificare non poſſe. Qui certè tanta arrogantia elati ſunt, vt maiore impenſa q̄ antea reſtituere templum conarentur. Verū nō ita multò pòſt terræ motu templum corruens, & multos Iudæos ſimul oppreſſit, & illud approbatum eſt, lapidē ſupra lapidem poni non debere. Sequenti autē die incendio diuinitus immiſſo, & ferramenta ipſa conſumpta ſunt: & eo miraculo multi Iudæi perterriti, ad fidem Chriſti venere. In Perſas verò proficiſcens Iulianus, quos intellexerat res nouas moliri, in reditu ſuo malam quidem rem chriſtianis minatur. Cùm autem ſuperatis hoſtibus incompoſito agmine victor rediret,

diret,apud Cteſiphontem confoſſus perijt.A ſuis,an ab hoſtibus id factum ſit,incertum eſt,quanquam ſunt qui ſcribant ſagitta ex incerto miſſa transfixum fuiſſe,eundemq; exclamaſſe manu ad cælum extenſa, Viciſti Galilæe, viciſti: nam Chriſtum,Galilæum appellabat & fabri filium: vnde illud adoleſcentis in Libanium ſophiſtam,interrogantem quid ageret fabri filius:Iuliano, inquit, locellum componit:nam paulò pòſt eius cadauer locello auectus eſt.Sunt etiam qui ſcribãt, hunc antea clericum fuiſſe,ac poſteà à fide noſtra defeciſſe,vnde hominem apoſtatam vocant.Perijt aũt poſt annum & octo imperij ſui menſes,anno verò ętatis ſecundo & trigeſimo.Huic deinde ſuccedit Iouinianus, qui ab exercitu imperator electus,non priùs profiteri imperatoris nomen voluit, quàm omnes conclamarent,ſe Chriſtianos eſſe.Quibus collaudatis,& imperium ſuſcepit,& exercitum è manibus barbarorum liberauit,Niſibi ac magna Meſopotamię parte Sapori regi Perſarum relicta. Hic antem octauo imperij ſui menſe,crudelitate ſtomachi, ſiue tetro odòre prunarum moritur. Damaſus autem electus ad pontificatum obeundum,Vrſicinum diaconum competitorem habuit in baſilica,quæ Sicinini appellatur,vbi multi vtrinq; cecidere in ipſo templo,cùm res non ſuffragijs tãtùm, ſed vi & armis tractaretur. Verùm non ita multò pòſt ſacerdotum ac populi conſenſu Damaſus Epiſcopus confirmatur,& Vrſicinus ad Neopolitanam Eccleſiã traducitur.Damaſus autem adulterij accuſatus,publico concilio cauſam dixit: vbi & innocens abſoluitur,& concordius atque caliſtus diaconi falſi accuſatores dãnati,ac reiecti ab Eccleſia ſunt: cautumq; lege eſt, vt deinceps pœnam talionis ſubeant,qui aliquem falſo accuſauerint. Pacata tandem Eccleſia, Damaſus otio literario delectatus, vitas Pontificum omnium, qui ante ſe fuere, conſcripſit, easque ad Hieronymum miſit. Non deſtitit tamen & templa & cultum diuinum augere.Duas enim baſilicas ædificauit:vnam iuxta theatrum, alteram via Ardeatina ad catechumbas.Dedicauit & Platoniam, vbi corpora Petri & Pauli aliquando iacuerant. Verſibus quoque eligantibus ſanctorum corpora eo loci ſepulta exornauit ad memoriam poſteritatis.Preterea verò baſilicam,quam ipſe in honorem diui Laurentij non longè à theatro Pompeiano condiderat,maximis muneribus ornauit,patena argentea librarum viginti, ama argentea librarum quindecim,ſcypho argenteo anaglypho librarnm decẽ,calicibus argenteis quinq;,coronis argenteis V. domos quoq; circa baſilicam poſitas dono dedit:fundum etiam Papyrianum agri verentinatis:fundum Antonianum:balnea non lõgè à templo poſita,vt pſalmi quoq; alternis vicibus in Eccleſia canerentur,in fineq; eorũ verba hæ ponerẽtur,Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto,inſtituit.Primus etiam Hieronymi ſcriptis autoritatẽ dedit,cũ priùs lxx. interpretũ ſcripta tantũmodò in pretio eſſent.Nã & Biblia Hieronymi legi cœpta eſt, & pſalmi eiuſdẽ fideliter ex Hebraico traducti,cũ antea apud Gallos potiſsimũ incõpoſitè legerẽtur.Mãdauit itẽ,vt in principio celebratiõis(quã Miſſam vocant)confeſsio diceretur,vt hodie fit.Idẽ verò Damaſus,vbi ex ſacris ordinibus quinquies habitis,presbyteros vnum & xxx.diaconos xj.Epiſcopos ij.& lx.creaſſet,moritur,ac ſepelitur via Ardeatina cum matre & ſorore in baſilica à ſe condita,tertio Idus Decembris. Sedit annos xix.menſes iij.dies xj. Vacat tum ſedes diem vnum & viginti.

Viciſti Galilæe,Iulianus.

Iouinianus imp.

Vrſicinus.

SYRICIVS I.

SYricius natione romanus,patre Tiburtio,Valentiniani tẽporibus fuit. Qui à Iuliano multa incõmoda ob fidẽ Chriſti paſſus, pulſusq; militia cũ ſcutatorũ princeps eſſet.Mortuo aũt Iouiniano,militum omniũ cõſenſu imperator electus,Valentẽ fratrẽ in partẽ imperij accipiens, eidẽ Orientem aſsignat.Poſteà verò imperij ſui anno tertio Gratianum filium,necdũ benè puberem, ſocrus & vxoris hortatu Auguſtum creat. Procopium quidem apud Conſtantinopolim res nouas molientem, cum ſatellitibus ſuis mira

xl. Pont.

Valẽtinianus imp.

Eudoxius Ariani dogmatis Epiſcopus.

celeritate opprimit. Sed Valens ab Eudoxio Ariani dogmatis Epiſcopo baptizatus, in ſæuiſsimam hæreſim declinans, noſtros perſequitur, & in exilium pellit, mortuo præſertim Athanaſio, quo viuente res Chriſtiana ſex & quadraginta annis mirificè ſuſtentata eſt. Inſtabat Lucius hæreticus hoſtilem in modum noſtros perſequens, neq; illis quidem parcens, qui in eremo erant: eos enim immiſsis militibus aut trucidabat, aut in exilium mittebat. Magnæ autoritatis tũc erant Antonij diſcipuli, Macharij duo in Syria, quorum alter in ſuperiore, alter in inferiore habitabat eremo. Iſidorus quoque tum in pretio erat, Panucius, Pambos, Moſes, Beniamin, Paulus, Apheliotes, Paulus Phocenſis, Ioſeph qui mons Antonij dicebatur. Hos cùm exilio vexaret Lucius, mulier phanatica proclamat, viros Dei in inſulam Aegypti nequaquàm mittẽdos eſſe. Mannia quoq; Saracenorum gentis regina, cùm frequentibus prælijs Romanorum opes attriuiſſet, Palæſtini & Arabici limitis oppida vaſtans, orata pacem, non aliter repromittit, niſi Moſen Chriſtianum virum ſanctiſsimum, genti ſuę Epiſcopum deſignarent. Id agere Lucius conabatur, verùm Moſes inclamat, Arguunt te ô Luci, per metalla damnati Chriſtiani, in inſulas relegati, & carcere incluſi: quare manus tuas ad me conſecrandum nunquàm inijcies. Reuocatis itaque Epiſcopis qui ſe conſecrarent, datur reginæ Præſul, ac pax Romanis redditur. Sæuiebant in Chriſtianos Valens & Lucius, licet Themiſtij Philoſophi literæ eum Valentem aliquãtulò mitiorẽ reddiderint. Sæuiebat & Athanaricus Gotthórum Rex, qui plurimos barbarorum martyrio affecit. Interim verò Valentinianus Saxones gentem in Oceani littoribus poſitam locis inuijs, & Burgundiones virtute ac rei militaris ſcientia oppreſſit. At verò dum Sarmatæ ſeſe per Pannonias effudiſſent, bellumq́ue in eos parat, ſubita ſanguinis effuſione apud Brigionem oppidum moritur. Tum Gotthi ſedibus ſuis pulſi, per omnes ſe Thracias effundunt: quibus dum Valens ire obuiam cum exercitu parat, reuocatis priùs, ſed ſerò ab exilio epiſcopis & monachis, quos etiam militare coegerat, prælio victus, igni exuritur. Hæc quidem clades Romani imperij ac totius Italiæ exitium fuit. Syricius autem (dum hæc agerentur) cenſuit monachos, quorum vita probata eſſet, poſſe ſacris initiari à primis ordinibus vſq; ad epiſcopatum. Cenſuit item ordines per interualla dandos. Manichæos prætereà qui in vrbe erant, vetuit communicare cum fidelibus. Pœnitentes autẽ & redeuntes ad gremium orthodoxæ fidei, recipiendos eſſe cenſuit, ſi monaſteriũ ingrederentur, atq; ibi ieiunijs & orationibus ſe toto ſuę vitę tẽpore macerarent. Viaticum ſiquidem tum demùm ab Eccleſia recipiebant, vbi de optima eorũ vita conſtaret. Conſecrari autem Presbyterum ab Epiſcopo tantùm cenſuit. Inſtituit item, vt quicunq; aut viduam, aut ſecundam vxorem duxiſſet, ab officio eccleſiaſtico pelleretur. Hæreticos quoq; per manus impoſitionem recipiendos cenſuit.

Themiſtius Philoſophus.

Hilarius Pictauorũ Epiſcopus

Huius temporibus Hilarius fuit, vrbis Pictauorum Aquitaniæ Epiſcopus, qui & contra Arianos duodecim libros ſcripſit, & alterum contra Valentem & Vrſatiũ: atq; non ita multò pòſt Pictauis moritur. Victorinus autem natione Afer, Romæ tum primùm rhetoricam docuit: poſteà verò in extrema ſenectute fidei noſtrę ſe tradens, contra Arium libros more dialectico ſcripſit. Multa quoq; compoſuit ad commẽdationem fidei noſtræ Gregorius Bæticus Iliberi Epiſcopus. Photinus autem Gallogræcus, Marcelli Ancyrani Epiſcopi diſcipulus, Hebionis hæreſim inſtaurare tum conatus eſt. Hebion enim Chriſtum pio coitu Mariæ natum, virũ iuſtum putauit. Is quidem à Valentiniano imperatore pulſus, plura ſcripſit volumina, ac præcipua contra gentes. At Didymus Alexandrinus, à teneris annis oculis captus, & ob id etiam primarum literarum ignarus, ita geometriam & dialecticam, quæ magno vſu indigent, iam grandis natu cum primis elementis didicit, vt præclara quædam opera in mathematicis ſcripſerit: in Pſalmos quoque, & in Euangeliũ Matthæi ac Iohãnis, & contra Arianos multa edidit. Optatus quoque Afer Epiſcopus Miliuitanus, libros ſex contra Donatianos compoſuit.

Victorinus Afer.

Gregorius Bæticus.

Photinus.

Optatus Epiſcopus Miliuitanus.

Seuerus

Seuerus autem Aquilius Hiſpanus, agnationem ab illo Seuero ducens, ad quẽ Lactantij duo extant apiſtolarũ libri, volumen compoſuit, quod Cataſtrophen vocauit. Syricius verò compoſitis Eccleſiæ rebus, ac creatis ſex & viginti Presbyteris, Diaconis ſedecim, Epiſcopis duobus & triginta, ex ſacris ordinibus quinquies habitis, moritur, ac ſepelitur in cœmiterio Priſcillæ via Salaria octauo calendas Martij. Sedit enim annos quindecim, menſes vndecim, dies quinque & viginti. Vacat tum ſedes dies viginti.

ANASTASIVS I.

xli. Pont.

Gratianus imperat.

ANaſtaſius natione Romanus, patre Maximo, imperante Gratiano, vrbis Romæ Epiſcopus creatur. Nam Gratianus adoleſcens religione clarus, militia ſtrenuus, apud Argẽtariam oppidum Galliç, vno prçlio ad triginta millia Alemannorum fines Romanorum vaſtantes, cum minimo ſuorum incommodo interfeçit. In Italiam deinde rediẽs, pulſa Ariana hæreſi, totam prouinciam ad veram Chriſti fidem redegit. At verò cũ inſtantibus Gothis, rempublicam in magno diſcrimine videret, Theodoſium ex Hiſpania oriundum virum clariſsimum, ſocium ac imperij comitem ſibi delegit, qui ſuperatis Alanis, Hunnis & Gotthis, orientale imperium reſtituit, icto cum Athalarico Rege Gotthorum fœdere: quo qnidem mortuo, ac Conſtantinopoli egregiè ſepulto, omnes eius milites Theodoſium virum optimum ſecuti ſunt. Interim verò Maximus in Britannia tyrannidem occupans, ac in Galliam traijciens, apud Lugdunum Gratianum interfecit: quare Valentinianus iunior frater metu perterritus, ad Theodoſium in Orientem confugit. Sunt autem qui ſcribant, hos quidem fratres in tantam calamitatem incidiſſe matris Iuſtinæ crimine, quæ Arianam hæreſim fouens, Chriſtianos perſequebatur, maximè verò Ambroſium, quem etiam inuitum populus Mediolanenſis tum Epiſcopum delegerat. Mortuo enim Auxentio hæreticorum Epiſcopo, ſtatim ſeditio Mediolani exorta eſt. Cùm hanc itaque reprimere Ambroſius conaretur, qui tum conſularis eiuſdem prouinciæ faſces regebat, Eccleſiamq; ingreſſus multa de concordia partium diſſeruiſſet, ab omnibus ſucclamatum eſt, non alteri quàm Ambroſio epiſcopatum committi debere: quod etiam factum eſt. Ex catechumeno enim Chriſtianus factus, & ſacris initiatus, Mediolanenſis Epiſcopus creatur. Cuius doctrina & ſanctitas quãta fuerit, eius vita ac opera doctiſsimè & elegantiſsimè ſcripta oſtendunt. Tunc autem Anaſtaſius rei diuinæ cauens, conſtituit ne Sacerdotes vllo modo ſederent, ſed curui & venerabundi ſtarent, cùm ſacrum Euangelium aut caneretur aut legeretur in Eccleſia Dei: Néve peregrini, maximè autem tranſmarini, in clerum reciperentur, niſi quinque Epiſcoporum præ ſe ferrent chirographa. Hoc autem factum eſſe aiunt propter Manichæos, qui tum in Africa magno in pretio erant, & ad corrumpendam fidem de ſuis quoquouerſum mittebant. Conſtituit item, ne debiles & manci, néve aliquo membro carentes, in numerum clericorum reciperentur. Baſilicam quoque, quæ Creſcentina vocatur, in regione ſecunda via Mamertina dedicauit. Huius & Damaſi & Syricij tempora, illuſtrarunt non modò optimi imperatores, Iouinianus, Valentinianus, Gratianus, Theodoſius, verùm etiam ſanctiſsimi atque excellentes in quauis facultate doctores, tum Græci, tum Latini. Gregorium nobis Chriſtianis cum Baſilio Cappadocia genuit, vt ait Euſebius: ambo fuere nobiles, ambo Athenis eruditi. Baſilius enim Cæſareæ Cappadociæ, quæ priùs Mazaca vocabatur, Epiſcopus contra Eunomium égregios libros edidit. Scripſit & volumen de Spiritu ſancto, & monachorum inſtituta. Duos habuit fratres, Gregorium & Petrum viros doctiſsimos. Gregorij extabant Euſebij temporibus aliqua volumina. At Gregorius Nazanzenus, qui Baſilium ad monaſterium perduxit, Hieronymi præceptor, multa ſcripſit, maximè verò in laudem Cypriani, Athanaſij, Maximi Philoſophi. Scripſit &

Gregorius Baſilius,

contra Eunomium libros duos, contra Iulianum imperatorem librum vnū. Laudauit & nuptias & virginitatem hexametro verſu. Leuauit & Conſtantinopolitanos ab hæreſi rationibus, & ſuo elegantiſsimo dicendi genere, in quo Polemonē virum eloquentiſsimum ſecutus eſt. Is poſtremùm dum ſenex admodum eſſet, ſuccesſorem ſibi deligens, ruri vitam monachi duxit. Baſilius autem ſub Gratiano, hic verò ſub Theodoſio moritur. Epiphanius quoque Cypri Salaminæ Epiſcopus, hæreſes omnes elegantiſsimis voluminibus impugnauit. Compoſuit rum etiam multa ſermone Syro Efiæm Edeſſenæ Eccleſiæ diaconus: qua ex re ad rantam venit dignitatem, vt poſt lectionem ſcripturæ ſacræ, publicè in quibuſdā Eccleſijs eius ſcripta legerētur. Anaſtaſius autem vbi ex ſacris ordinationibus bis in vrbe menſe decembri habitis, presbyteros octo, diaconos quinq; epiſcopos decem creaſſet, moritur, & ſepelitur in cœmiterio ad vrſum pileatum quinto calendas Maij. Annos verò tres, dies decem ſedit. Vacat tum ſedes dies vnū & viginti.

INNOCENTIVS I.

xlij. Pont.

Theodoſius imp.

INnocentius natione Albanus, patre Innocentio, particeps Theodoſij temporum fuit, qui ſingulari celeritate & conſilio vſus, Maximum tyrannum Gratiani interfectorem, apud Aquileiam occidit. Hanc calamitatem Maximo ipſi Martinus vir ſanctiſsimus antea prædixerat, dū Britanniam militaribus copijs ſpoliat, in Italiam contra ius faſq; venturus. Tunc enim à Circio Scoti, ab Aquilone Picti, inſulam vacuam militibus ingreſsi, longè ac latè omnia vaſtarunt. Theodoſius autem diuino auxilio fretus, & Andragatium Maximi comitem, & Victorem eiuſdem tyranni filium, Arbogaſtem & Eugenium tyrannos, mira celeritate vſus opprimit, vnde meritò Claudiani poëtæ carmina in laudem Theodoſij extant:

O nimiùm dilectè Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Theodoſius ab ingreſſu Eccleſiæ prohibitus.

Accedit Thodoſio ad diſciplinam militarem laus ingens, quo plurimum valuit, & religiónis. Nam cùm Mediolani ingredi Eccleſiam vellet myſteria viſurus, prohibitus ob quoddam facinus (vt fieri ſolet) ab ingreſſu Eccleſiæ, niſi pœniteret, ita æquo animo id tulit, vt vltrò ipſi Ambroſio gratias egerit, atque pœnituerit. Huius vxor Flacilla fuit, ex qua Arcadium & Honorium ſuſcepit. Iratus ſemel Theodoſius, quòd Theſſalonicenſes in theatro militem occidiſſent, vel (vt alij volunt) iudicem ſuum, ægrè retentus à ſacerdotibus Italicis eſt, quò minùs omnes Theſſalonicenſes occideret. Qui poſteà ad ſe rediens, re cognita, & lachrymis pœnitentiam propè patrati ſceleris egit, & legem tulit, vt ſententiæ principum ſuper animaduerſione prolatæ, in * tertium diem differrentur, quò miſericordiæ vel pœnitentiæ locus daretur. Ferunt principem ipſum, ſi quando ira percitus fuiſſet, hac deinceps cunctatione vſum, vt notas omnes literarum expreſſe recenſeret, quò interim iræ daretur locus. Affirmāt quidam principem ipſum familiaritate cuiuſdam Iohannis monachi Anachoretę in Thebaide vſum, cuius conſilio, tum bellum tum pacem gerebat. Theodoſius autem quinquageſimum ætatis agens annum, Mediolani moritur. Innocentius verò tanta imperij tranquillitate & benignitate principis vſus, multa ad religionem Chriſtianam pertinentia meditatus eſt. Conſtituit enim vt ſabbato ieiunium celebraretur, & quòd tali die Chriſtus in ſepulchro iacuiſſet, & quòd eius diſcipuli ieiunaſſent. De Iudæis quoq; & paganis, deq; monachis regulas quaſdā tulit. Cataphrygas autem hæreticos, quorū autores fuere, Mōtanus, Priſcilla, & Maximilla, vt antè dixi, ab vrbe expulit, Theodoſio annuente: vel in monaſteria (vt alij volūt) relegauit. Præterea verò Pelagium monachum & Cæleſtinum hæreſeos damnauit, & quòd liberum arbitriū diuinæ gratiæ anteferrent, & quòd dicerent ad implēda diuina iuſſa, voluntatē per ſe ſufficientē eſſe. Cōtra hos quoq; multa ſcripſit

Pelagius & Cæleſtinus damnantur.

Auguſti-

Auguſtinus. Pelagius autem in Britanniam proficiſcens, totam inſulam errore
ſuo infecit, adiuuante Iuliano tâti mali comite & ſocio. Baſilicam verò Geruaſij
& Protaſij dedicauit, Veſtinæ mulieris impenſa ſtructam & ornatam, diuenditis
eius bonis ex teſtamento relictis iuſto pretio. Templi dona hæc fuere: patenæ ar-
genteæ duę ſexaginta librarum, coronæ duodecim, ceroſtrata argentea quatuor.
Ad ornatum baptiſterij ceruum obtulit quinq; & viginti librarum, fundentem
aquam: vas chriſmatis ex argento librarum quinque, ſcyphos duôs argēteos ana-
glyphos viginti librarum. Dos autem templi erat: domus ad baſilicam Blinam,
balneum ad templum Mamuri, domus item in cliuo Salutis balneatæ, fundus in
agro Cluſino, alter fundus in agro Fundano. His addita domus Emeriti in cliuo
Mamertino, domus altera in vico longo: balneū quoq; in eodem vico. Curam ve-
rò & adminiſtrationem huius baſilicæ & ſanctæ Hagnetis, Leopardo ac Paulino
Presbyteris commiſit. Huius temporibus fuit Apollinarius Laodiceæ Syrię Epi-
ſcopus, vir ſanè in diſputando vehemens, & ita acutus, vt auſus ſit dicere, corpus, Apollinarius Epiſcopus.
non animam, à Domino in diſpenſatione ſuſceptum. Poſteà verò cùm rationibus
vrgeretur, ait eum quidem habuiſſe animam, non tamen ex ea parte qua rationa-
bilis eſt, ſed ex ea ſolùm qua corpus viuum reddit: ad ſupplementum verò rationa
bilis partis, ipſum verbum Dei fuiſſe perhibebat. Quæ quidem ſententia, & à Da-
maſo anteà, & Petro Alexandrino Epiſcopo exploſa eſt. Hinc Apollinariſtæ ori- Apollinariſtæ.
ginem habuere. Marcianus autem Barcilonæ vrbis Epiſcopus, caſtitate & elo-
quentia inſignis, benè cum fide ſenſit, & Nouatianos ſcriptis ſuis impugnauit.
Cyrillus verò Hieroſolymitanus Epiſcopus, ſæpè pulſus Eccleſiâ, & receptus, ad
extremum ſub Theodoſio Principe annis octo Epiſcopatum tenuit, multaq; ſcri-
pſit. Euzoius item apud Theſpeſium Rhetorem cum Gregorio Nazanzeno Epi-
ſcopo adoleſcens Cæſareæ eruditus, plurimo labore Origenis & Pamphili corru
ptam bibliothecam membranis inſtaurare conatus eſt: ſcripſit & ipſe multa. Eo-
dem quoque tempore Hieronymus Presbyter in Bethleem habitans, ingenio ac
facundia ſua Chriſti fidem mirum in modom auxit: quod etiam eius ſcripta decla Hieronymi habitatio.
ranr. Improbatur item eo tempore in Synodo Burdegalenſi Priſcilliani dogma,
ſumptū ex Gnoſticorum & Manicbæorum hæreſi, de qua ſuperiùs diximus. In-
nocentius verò vbi per ſacros ordines quater in vrbe habitos, Presbyteros trigin-
ta, Diaconos duodecim, Epiſcopos quatuor & quinquaginta creaſſet, moritur, ac
ſepelitur in cœmiterio ad vrſum pileatum quinto calendas Auguſti. Sedit annis
quindecim, menſibus duobus, diebus quinque & viginti. Vacat tum ſedes dies
duos & viginti.

SOZIMVS I.

SOzimus natione Græcus, Patre Abrahamo, mortuo Theodoſio, Arca-
dij & Honorij, qui Patri in imperio ſucceſſere, temporibus fuit. Hi qui- xlij Pon.
dem gubernacula imperij ſuſcipientes, paribus auſpicijs illud rexere,
diuiſis tantummodò adminiſtrationibus. Arcadius enim Orientē, Ho-
norius verò Occidētem gubernabat, licet Theodoſius filijs adhuc adoleſcentibus Arcadius & Honorius.
tres Duces reliquerit, qui Romanum gubernarent imperium: Ruffinum qui Ori
entem, Stiliconem qui Occidentem, Gildonem qui Africam regerent. Qui dein-
ceps cupiditate imperandi moti, ſpretis paruulis, regnum occupare conati ſunt.
Gildoni res nouas in Africa molienti, Maſcezel frater eius crudelitatem veritus,
cum exercitu obuiam factus, hominē fundit fugatq;: qui vel dolore animi, vel ve-
neno non ita multò pòſt moritur. Idem quoque Maſcezel tanta victoria elatus,
cùm nec Deo nec hominibus parceret, à militibus occiditur. Ruffinus verò ab
Arcadio opprimitur, dum orientale imperium conatur inuadere. Ingreſſus tum
Italiam Rhadagaſus Gotthorū Rex immaniſſimus, ferro ac flamma oīa vaſtabat.
Verùm Romani compagato exercitu, Barbarū in Feſulanis montibus opprimūt,

duce Stilicone. Huic verò ſucceſsit Alaricus, quem Stilico regni cupidus, cùm ſuperare poſſet, & fouit & iuuit. Verùm poſtremò cùm Alaricus in Galliam proficiſcens, concedente eo loci ſedes ad incolendum Honorio apud Polentiam conſediſſet, Saulum gente & religione Hebræum, à Stilicone cum militibus immiſſum, quò fœdus turbaretur, hoſtē ſenſit. Facile enim fuit, barbaros nil tale ſuſpicantes, & diē Paſchæ obſeruantes, incautos perturbare. Verùm ſequenti die ſumptis armis, & Saulum exercitu ad internetionem cędit, & omiſſa Gallia, in Stiliconem & Romanos mouet. Quibus ſuperatis, vrbem Romam poſt longam & grauem obſidionem capiunt, anno eiuſdem conditæ milleſimo ac centeſimo & ſexageſimoquarto: ſalutis verò Chriſtianæ, anno duodecimo & quadringenteſimo. Hac tamen moderatione Alaricus vſus eſt & clementia, vt ſuis mandauerit, à cæde & ſanguine quoad fieri poterat, abſtinere: vtq; confugientibus ad baſilicas Petri ac Pauli, parceretur. Rex verò tertia die ab vrbe diſcedens, minùs calamitatis quàm putaretur perpeſſa (parùm enim incendij ſenſerat) in Lucanos & Brutios proficiſcitur, vbi apud Conſentiā vi captā & direptā, moritur. Cui ſtatim omniū Gotthorum conſenſu Athaulphus ob affinitatem & genus ſuccedit, quem quidē ad vrbem Romam cum exercitu redeuntem, Galla Placidia ſuperioris Theodoſij filia, eius vxor, ita placauit, vt à cædibus & rapinis temperatum, & ſuis magiſtratibus vrbs dimiſſa ſit. In animo certè ei priùs fuerat, vrbem Romam delere, ac nouam condere, eamq; Gotthiam appellare, & imperatoribus nomē de ſe relinquere, vt non Auguſti deinceps, ſed Athaulphi vocarentur. Mentē hominis Placidia non modò à tanto facinore auertit, verùmetiam fœdus inter Athaulphū, Honoriū & Theodoſium iuniorem compoſuit, Arcadij iam mortui filium. Sozimus autem in tanta rerum perturbatione rem diuinā nunquàm omiſit. Conſtituit enim vt diaconi dum celebraretur, læuas tectas haberent linoſtimis. Conceſsit item, vt in parochijs cerei ſancto ſabbato benedici poſſent. Bibere autem in publico clericis vetuit: In cellis fidelium id fieri poſſe non negauit. Vetuit etiam ne ſerui in clerū reciperentur, quòd huiuſcemodi viros liberos & integros eſſe oporteret. Aſciſcūtur nunc nō modò ſerui, & vulgo concepti ac nati, verùmetiam flagitioſi omnes ex flagitioſo quoq; geniti: quorum ſceleribus Eccleſia Dei magnum aliquod incommodum tandem capiet. Ferunt tum Sozimum miſiſſe ad Carthaginenſe concilium Fauſtinum epiſcopum, duosq; vrbis Romæ Presbyteros, vt oſtenderet nil vſquàm publicè agi debere ſine conſenſu eccleſiæ Romanæ. Huius autem pontificatu fuit Lucius Arianę partis epiſcopus, qui variarum hypotheſeon libellos ſcripſit. Diodorus quoque Tarſenſis Epiſcopus, dum Antiochiæ Presbyter eſſet, multa tum ſcripſit, Euſebij ſententias, non autem eloquentiam imitatus, propter ignorationem ſecularium literarum. Scripſit & Tiberianus Apologeticū ob ſuſpicionem hæreſeos, quia cùm Priſcilliano accuſabatur. Euagrius preterea acris & feruentis ingenij, vitam beati Antonij de græco Athanaſij, in ſermonem noſtrum tranſtulit. Scripſit & Ambroſius Alexandrinus auditor Didymi, in Appollinarium volumen præclarum. Fuere tum etiam in pretio Iohannes Conſtantinopolitanus & Theophilus Alexandrinus illuſtres Epiſcopi. Hunc ego arbitror Iohannem Chryſoſtomum fuiſſe, qui ob elegantiam dicendi hoc cognomentum meritò adeptus eſt, quique Theodorum & Maximum condiſcipulos ſuos ad fidem Chriſti traduxit, relictis Præceptoribus Libanio & Andragathio Philoſopho. Interrogatus Libanius iam morti propinquus, quem potiſsimùm in ſchola ſucceſſorem relinquere vellet, non alium quàm Chryſoſtomum dixit, niſi hominem Chriſtiani ad ſe traduxiſſent. Perlata tum etiam ſunt ad Sozimum Synodalia decreta, quibus confirmatis, Pelagiana hæreſis vbique damnatur. Sunt qui ſcribant & Petronium Bononienſem Epiſcopum virum ſanctiſsimum, & Poſsidoniū Africæ prouinciæ Epiſcopum, magnā ſanctitatis opinionē de ſe tū concitaſſe. Scripſit & multa contra hęreſes Primaſius ad Fortunatum

Lucius Arianæ partis Epiſcopus.

Tiberianus.

Euagrius.

Epiſcopum.

Epiſcopum. Sunt qui ſcribant Probam Adelphi Proconſulis vxorem, Centonas
Virgilij in laudem Chriſti tum compoſuiſſe. Hanc certè laudem quidã Eudoxię
aſſcribunt, Theodoſij iunioris vxori. Auguſtinus verò beati Ambroſij in fide di-
ſcipulus, homo certè omnium qui tum fuere, doctiſsimus, Hippone in Africa E- Auguſtinus Hipponenſis.
piſcopus, fidem nnſtram ſcriptis & diſputationibus tum maximè tuebatur. At So
zimus creatis in vrbe Roma presbyteris decem, diaconis tribus, Epiſcopis octo,
moritur, ac ſepelitur via Tiburtina apud corpus beati Laurentij martyris ſeptimo
calendas Ianuarij. Sedit annum vnum, menſes tres, dies duodecim. Vacat tum ſe-
des dies vndecim.

BONIFACIVS I.

Bonifacius natione Romanus, Patre Iucundo Presbytero, Honorij tem- xliiij. Pontifex.
poribus fuit. Orta quidem tum in clero ſeditio eſt. Nam dum Bonifaci- Honorius Imperat.
us in baſilica Iulij, vrbis Romæ Epiſcopus creatur, Eulalius in Conſtã-
tiniana electus, huic ſtatim obijcitur. Quod vbi Honorius, qui tũ Me-
diolani erat, intellexiſſet, inſtante Placidia cum filio Valentiniano, ambo ab vrbe
pelluntur. Reuocatur tamen ſeptimo menſe pòſt Bonifacius, & ſolus vrbis Præ-
ſul conſtituitur. Intereà verò mortuo Athaulpho, Gotthorum Rex Vallias decer-
nitur, qui Dei iudicio perterritus, Placidiam apud ſe tamen honeſtè habitam, Ho
norio fratri reddidit, pacemq; cum eo datis lectiſsimis obſidibus inijt. Idem fece-
re Alani, Vandali & Sueui. Placidiam verò Honorius Conſtantio, quẽ Cæſarem
declarauerat, in matrimonium collocat: vnde Conſtantius Valentinianum filiũ
ſuſcepit: quæ poſteà à fratre pulſa, ad Orientem cum filijs Honorio & Valentinia
no proficiſcitur. Bonifacius autem Pontifex tum conſtituit, ne mulier vlla aut
monacha ſacratam pallam attrectaret, aut thura contingeret: néve ſeruus aut ob-
noxius, vel obæratus, in clerum reciperetur. Condidit prætereà oratoriũ in cœ-
miterio ſanctæ Felicitatis martyris, eiuſq; ſepulchrum ornauit marmoribus & ar
gento. Nam & patenam argenteam dono dedit librarum viginti, & ſcyphum ar-
genteum librarum decem, & coronas argenteas tres, calices minores duos. Huius
quoq; Pontificatum inſignem reddidere multi præclari viri, maximè verò Hiero
nymus Presbyter, Patre Euſebio natus oppido Stridonis, quod à Gotthis euer-
ſum, Dalmatiæ quondam Pannoniæq; in finibus fuit. Quantum iſte iuuerit Ec-
cleſiam Dei vita & ſcriptis, non attinet dicere, cùm & vita eius ſanctiſsima omni
bus præluceat, & ſcripta eius ita in pretio & honore ſint, vt nemo magis legatur,
ab eruditis præſertim. Moritur autem Hieronymus in Bethleem ætatis ſuę anno
lxxxxi. pridie calendas octobris. Laudatur & Gelaſius Cæſareæ Paleſtinæ poſt
Euzoium Epiſcopus, vir accurati elegantiſq; ingenij. Scripſit & hiſtoriã Dexter
Paciani filius ad Hieronymum. Laudauit & Spiritum ſanctum Amphilochius
eleganti ſtylo. Laudat & Sophronium Hieronymus, quòd de euerſione Serapis li
brum copioſè ac doctè ſcripſerit. Aiunt & Lucianum Presbyterum Deo innuen
te, tum quidẽ reliquias Stephani Protomartyris & Gamalielis Pauli Præceptoris
inueniſſe, deq; ea re ſermone Græco ad omnes Eccleſias ſcripſiſſe: quam ſcriptio
nem poſteà Abundius Presbyter Hiſpanus latinam fecit ad Oroſium Presbyterũ.
Sunt etiam qui huic ætati addant Ioannem Caſsianum & Maximium viros do-
ctiſsimos. De Eutropio autem Auguſtini diſcipulo, non ita ambigitur, qui hiſto
riæ Romanæ epitomen fecit, ab vrbe condita vſq; ad tempora ſua ſatis eleganti
ſtylo & oratione. Scripſit & ad duas ſorores Chriſto dedicatas de pudicitia & a- Iuuenalis Epiſcopus
more religionis. Laudatur & Iuuenalis, qui tũ conſtantinopolitanus Epiſcopus
erat. Fuit in pretio Heros vir ſanctus, ac beati Martini diſcipulus, Arelatenſis E-
piſcopus iniuriâ pulſus. Bonifacius autem vbi ex ſacris ordinibus ſemel habitis,
Presbyteros tredecim, Diaconos tres, Epiſcopos ſex & triginta creaſſet, moritur,
ac via Salaria ſepelitur apud corpus ſanctæ Felicitatis martyris octauo calendas
nouembris.

nouembris. Sedit annis tribus, menſibus octo, diebus ſeptem. Mortuo Bonifa-
cio, clerici quidam Eulalium ſtatim ad vrbem reuocant: qui vel indignatione,
Eulali⁹ reuocatur. vel contemptu rerum humanarnm reuocationem ſpernens, anno poſt Bonifaci-
um moritur. Vacat tum ſedes dies nouem.

CAELESTINVS I.

xlv. Pont. CAeleſtinus natione Campanus, Theodoſij iunioris temporibus fuit.
Hic enim mortuo Honorio principe clariſsimo, Valentinianum Pla-
Theodoſius iunior. cidiæ amitæ ſuæ filium Cæſarem creatum, ad regendum occidentale
imperium mittit. Qui ſtatim totius Italiæ conſenſu imperator creatus,
gubernacula imperij apud Rauennam ſuſcipiens, hoſtes Romani nominis, maxi-
mè verè Iohannem tyrannum, mira felicitate in Italia compeſcuit. Intereà verò
Iohannes tyrannus. Vuandalorum, Alemannorum, & Gottborum effera gens, ab Hiſpania in Afri-
cam Genſerico rege traijciens, prouinciam ferro ac flamma depopulata, fidem
quoque Catholicam Ariana impietate fœdauit, pulſis etiam in exilium quibuſ-
Auguſtin⁹ moritur. dam Epiſcopis benè ſentientibus, in qua perturbatione beatus Auguſtinus Hip
ponenſis Epiſcopus, tertio obſidionis menſe, quinto calendas ſeptembris mori-
tur, ſeptimo & lxx. ætatis anno. Vuandali autem capta Carthagine in Siciliam
traijcientes, inſulam depopulantur & vaſtant. Idem fecere Pictaui & Scoti, in-
ſulam Britanniam occupantes. Accitus autem à Britannis in auxilium Aeti-
us patritius, vir bellicis artibus inſignis, non modò laborantibus auxilium nō
fert, verumetiam regnandi cupidus, Hunnos ad inuadendam Italiam ſolicitat.
Vnde Britanni ab Aetio deſtituti, ab Anglis auxilium petiere, quos hoſtes dein-
ceps, non auxiliares ſenſere. Ab his enim oppreſsi, & patriam ſimul & nomen
amiſere. Interim verò Theodoſio Conſtantinopoli mortuo, ſeptimo & vigeſi-
*Belda. mo imperij ſui ac patrui Honorij anno * Bleda & Attila fratres Hunnorum re-
ges, Illyricum ingreſsi, omnia incendunt & vaſtant. At Cæleſtinus diuino cultui
intentus, conſtituit vt pſalmi Dauid ante ſacrificium antiphonatim ab omnibus
canerentur, quod antè fieri non conſueuerat. Perlecta enim epiſtola & Euāgelio,
finis ſacrificio imponebatur. Refert Martinus Caſsinas, Iudica me Deus & diſceer
ne cauſam meam, quod in principio ſacrificij dicitur, eius inuentum fuiſſe. Gra-
duale quoque huic aſſcribitur. Multa præterea cōſtituit de omni Eccleſia, quæ tū
in archiuis legebantur. Dedicauit & baſilicam Iuliam, cui etiam hæc dona obtu-
lit: patenam argēteam librarum v. & xx. ſcyphos ij. argenteos xx. librarum: aqua-
manulos argenteos xx. librarum, candelabra argentea duo lx. librarū: cantharos,
ceroſtrata ænea quatuor & viginti magni ponderis. Neſtorius autem Conſtanti-
Neſtorius Conſtant. nopolitanus Epiſcopus, nouum tum errorem inducere conatus eſt. Prædicabat
enim Chriſtum ex Maria hominem tantùm, & non Deum natum, atque diuini-
tatem collatam eſſe pro meritis: cui impietati & Cyrillus Alexandrinus Epiſco-
pus, & Cæleſtinus Pontifex, mirum in modum aduerſati ſunt. Nam habita apud
Epheſum ſynodo cc. Epiſcoporum, impius Neſtorius cum hæreſi nominis ſui,
cumq; Pelagianis omnibus, qui dogma illud propè conatum iuuabant, omnium
conſenſu xiij. canonibus eorum ſtultitiam impugnantibus damnantur. Prȩterea
Germanum Antiſiodorenſem Epiſcopum in Britanniam mittit, qui deturbatis
hæreticis, inſulares ad catholicam fidem redigeret. Miſit ad Scotos Chriſti fidem
optantes Palladium, quem ipſe Epiſcopum creauerat. Huius certè atque ſuorum
opera, magna pars occidentis ad veram Chriſti fidem conuerſa eſt. Ferunt hoc tem
Diabolus perſonam Moſi indutus. pore diabolum perſonam Moſi indutum, multos Iudæos decepiſſe, dum eos ex
Creta in terram promiſsionis ad ſimilitudinem hiſtoriæ veteris ſicco pede per
mare deducere pollicetur. Multi enim ex his falſum Moſen ſecuti, in vndis
perire. Aiunt autem illos ſolos euaſiſſe, qui tum Chriſtum verum eſſe Deum
credidere. At Cæleſtinus vbi ex ſacris ordinibus ter in vrbe menſe decembri
habitis,

habitis, presbyteros duos & triginta, diaconos duodecim, Epiſcopos duos &
lx.creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cœmiterio Priſcillæ via Salaria octauo idus
Aprilis. Conſederat annis viij. menſibus x. diebus xvij. Vacat tum ſedes dies
vnum & viginti.

SIXTVS III.

SIxtus III. natione Romanus, patre Sixto, Valentiniani tempora attigit, xlvi.Pont.
qui occidentalis imperij gubernator, pacem cum Genſerico Vuandalo
rum rege inijt, ac certis finibus Africam ſibi ac Genſerico diuiſam, Vuã Valentinia
dalis incolendam dedit. Subornatus deinde Genſericus ab Arianis, anus imp.
eorum impietatem extollens, varijs terroribus Epiſcopos noſtros perſequitur.
Interim verò dum Valentinianus Conſtantinopolim proficiſcitur, & Theodoſij
filiam in vxorem ducit, Vuandali Genſerico duce Carthaginem iterum capiunt
ac diripiunt, anno quingenteſimo & lxxxiiij. poſteaq̃ Romanorum eſſe cœperat.
Dum hæc autem in Africa gererentur, Attila cum Belda fratre Hunnorum reges,
non contenti occupaſſe Pannonias, Macedoniam, Myſiam, Achaiam & vtraſque
Thracias ferro ac flamma deuaſtat, Beldamq; fratrem obtruncat, quò ſolus regno
potiretur. Inde verò animos ſumens ad occupandum occidentale imperiũ copias
vndiq; celeriter colligit, atq; iter ſtatim carpit. Quod vbi Aetius intellexiſſet, le-
gatos de pace ſtatim Tholaſſam ad Theodoricum regem mittit, cum quo fœdera
ita ſunt inita, vt communi impenſa & paribus copijs bellum contra Attilã gere-
retur. Romanorum ac Theodorici auxiliares copiæ fuere, Alani, Burgundiones,
Franci, Saxones, atq; omnes ferè occidentales populi. Tandem verò ſuperuenien-
te Attila in campis Catelaunicis, magno ardore animorum prælium vtrinq; cõ-
mittitur. Pugnatum erat aliquandiu atque acriter, cùm vox ſuperueniẽs incerto
autore, certamini finem impoſuit. Ad centum & octoginta millia hominum in
eo prælio vtrinque cecidiſſe conſtat, neutra inclinante acie, aut cedente. Ferunt
tamen Theodoricum Thuriſmundi regis patrem, eo prelio cecidiſſe. At Sixtus põ
tificatum iniens, à Baſſo quodam reus in iudicium accerſitur. Hic autem congre
gata ſeptem & quinquaginta Epiſcoporum Synodo, ita cauſam dixit, vt ab omni-
bus vno conſenſu abſolueretur. Damnatur Baſſus calumniator iniquus, annuen
te Valentiniano & Placidia eius matre: in exiliumq́ue mittitur, ita tamen, vt vlti-
mo die viaticum ei ob pietatem Eccleſiæ non negaretur. Eius autem prædia non
fiſco, ſed Eccleſiæ aſſcribunt. Aiunt Baſſum poſt exilium nõ multum vixiſſe, ter-
tio enim menſe diem extremum obijt: cuius corpus Sixtus Epiſcopus linteami-
nibus inuolutum, & aromatibus conſperſum, proprijs manibus ad ſanctũ Petrũ
ſepeliuit in loculis parentum. Adificauit autem Sixtus baſilicam beatæ Mariæ vir
ginis, quæ ab antiquis Liberij cognominabatur iuxta macellum * Libyæ. Accepit
deinde nomen ad Præſepe: poſtremò verò ſancta Maria maior, vocata eſt. Sixtum
autem huius templi autorem fuiſſe, titulus ipſe in frontiſpicio primi fornicis de-
clarat his verbis: Xyxtus Epiſcopus plebi Dei. Per x enim in principio & y ſcribi-
tur Græca orthographia, licet noſtra ætas conſuetudini ſeruiens, Sixtũ ſcribat per
s & iota. Huic quoq; templo idem pontifex hæc dona obtulit: altare argenteum
puriſſimum, cccc. librarum, patenas argenteas tres, c. & xx. librarum, ſcyphos ar-
genteos quinque, calices decem, coronas argenteas octo & viginti, candelabra ar-
gentea tria, thymiamaterium librarum quindecim, fundum Scauri in agro Caie-
tano, fundum Sceleris, ceruum argenteum fundentem aquam in fontem baptiſte-
rij. Ornauit & ambonem Eccleſiæ Porphireticis lapidibus, quem nos ſuggeſtũ ap
pellamus, vbi euangelium & epiſtola canitur. Præterea verò rogatu Sixti Valenti-
nianus templa quædam ſanctorum mirificè excoliuit. Nam & ſupra confeſsio-
nem beati Petri auream Saluatoris imaginem gẽmis aureis diſtinctam collocauit,
& faſtigium argenteum baſilicæ Conſtantinianæ à barbaris ſublatum reſtituit.

Ornauit & confeſsionem beati Petri ex argento. Aiunt præterea huius temporibus Petrum Epiſcopum natione Illyricum, ædificaſſe templum diuæ Sabinæ in monte Auentino non longè à monaſterio ſancti Bonifacij, in quo diuus Alexius iacet. Quod ego factum Cæleſtini primi tempore crediderim, vt etiam carmina heroica indicant, quæ adhuc leguntur his ferè verbis:

Culmen Apoſtolicum cùm Cæleſtinus haberet,
Primus & in toto fulgeret Epiſcopus orbe,
Hæc quæ miraris, fundauit presbyter vrbis,
Illyrica de gente Petrus, vir nomine tanto
Dignus, ab exortu Chriſti nutritus in aula.
Paupertas locuples, ſibi pauper, qui bona vitæ
Præſentis fugiens, meruit ſperare futura.

Sunt etiam qui ſcribant huius temporibus fuiſſe Euſebium Cremonenſem & Philippum Hieronymi diſcipulos, qui pleraq; eleganti oratione ſcripſere. Laudatur & Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus doctrina dicendi copia. Non improbatur poſtremò Hilarius Arelatenſis Epiſcopus, vir ſanctitate & doctrina ea tempeſtate inſignis. Sixtus autem cùm omnia quæ habuerat, aut in ædificijs & ornamentis Eccleſiarum, aut pauperibus erogaſſet, creatis preſhyteris octo & viginti, diaconis duodecim, Epiſcopis duobus & quinquaginta, moritur ac ſepelitur in crypta via Tiburtina apud corpus beati Lamberti. Sedit autē annis viij. diebus xviiij. Vacat tum ſedes dies duos & viginti.

LEO I.

xlvij. Pōt. LEo natione Tuſcus, patre Quintiano, eo tempore fuit, quo Attila à pugna Catelaunica rediens, in Pannonias comparatis magnis copijs, Italiam hoſtili manu ingreſſus, ac primo Aquileiam in limitibus prouinciæ poſitam, triennio obſedit. Verùm cùm iam deſperatis rebus in eo eſſet vt ſtatiua moueret, vidiſſetq́; ciconias ex vrbe in agros pullos ſuos deferentes, auſpicio motus, adhibitis machinis, miſeram ciuitatem acriter oppugnatam, tandem capit, diripit & incendit: nec vlli generi hominum parcit, flagellum Dei ſe vo-

Attila flagellū Dei. citans. Inde Hunni veluti ruptis clauſtris, per totam Venetiam ſeſe effundentes, vrbes omnes occupant, Mediolanum ac Ticinum diripiunt. Iturus deinde Romam infeſtis ſignis, cùm eo loci conſediſſet, vbi Mintius Padum influit, amnem traiecturus, vir ſanctiſsimus Leo Pontifex, calamitatem Italiæ & vrbis Romæ miſeratus, adhortante etiam Valentiniano, ei fit obuiam, perſuadetq́; Alarici exemplo, qui ſtatim Dei iudicio poſt captam vrbem mortuus eſt, ne vltrà progrediatur. Monitis Pontificis optimi obtemperans Attila, quòd dum ſimul loquerentur, cernere duos viros ſupra caput ſuum ſtrictos tenentes gladios, ac mortem minitantes, niſi pareret, viſus eſt. Ij Petrus & Paulus Apoſtoli putati ſunt, inde mouens, Pannonias repetit: vbi non ita multò pòſt, effundente ſe hubertim propter ebrietatem è naribus ſanguine, moritur. Leo verò ad vrbem rediens, totus ad confirmandam catholicam fidem conuertitur, quæ tum potiſsimùm à multis hæreticis impugnabatur, maximè autem à Neſtorianis & Eutychianis. Neſtorius enim Conſtantinopolitanus Epiſcopus, virginem non Dei, ſed hominis tantummodò genitricem dixit, vt aliam carnis, aliam diuinitatis perſonam faceret, & ſeiunctim alterum eſſe Dei filium, alterum hominis oſtenderet. Eutyches autē Conſtantinopolitanus Abbas, ne ſentire cum Neſtorio videretur, diuinā cum humana natura in idem compoſitum recidiſſe affirmabat, vnumq́; factum, nec vllo modo inter ſe diſtingui debere. Hanc hæreſim cùm Flauianus Conſtantinopolitanus Epiſcopus damnaſſet, Theodoſio annuente, Synodus Epheſina indicitur, in qua Dioſcoro Alexādrino Epiſcopo præſidente, Eutyches reſtituitur, Flauianus

verò

verò damnatur. At Leo, mortuo Theodoſio, in eiuſque locum ſuffecto Marciano principe catholico, concilium Chalcedonenſe indicit, in quo ſexcentorum & triginta Epiſcoporum autoritate decernitur, credendum duas naturas in Chriſto fuiſſe: vtque vnus idemque Chriſtus Deus & homo crederetur, ac ſtatim Neſtorius & Eutychius nefandus Manichæorum præſul damnarentur. Combuſti etiam publicè ſunt Manichæorum libri, calcata & depreſſa eſt Dioſcori ſuperbia atque hæreſis. Interim verò mortuo à ſuis Valentiniano, Maximus tyrannus imperium occupat, Eudoxamque quondam Valentiniani vxorē ſibi violētis nuptijs adiungit. Hanc ob rem Vuandali ex Africa acciti, Genſerico duce Romam hoſtili manu ingreſsi, Maximum in illo tumultu ab Vrſo milite Romano occiſum, in Tiberim proijciunt, vrbem diripiunt atque incendunt, templa & ſacraria ſpoliant, nec Leonem Pontificem exaudiunt clamantem & dicentem, vt vrbi & templis parcentes, prædam quò vellent abigerent. Abeuntes quartodecimo die poſt vrbem captam, atque Eudoxam cum filia & ingenti captiuorum numero ſecum trahentes, in Africam reuertuntur. At Leo ad reparandam vrbem & templa conuerſus, Demetriam ancillam Dei impulit, vt baſilicam beato Stephano via Latina tertio ab vrbe miliario in fundo ſuo conderet. Ipſe verò in honorem beati Cornelij Epiſcopi baſilicam via Appia ędificauit. Templa diffracta reſtituit, ſacrorum vaſa comminuta aut ablata vel denuò renouauit, vel ex integro quoàd fieri potuit reſtituit. Cameras præterea treis condidit in tribus baſilicis, Iohannis, Petri ac Pauli. Sepulcris quoq; Apoſtolorum cuſtodes addidit ex clero Romano: hos cubicularios appellauit. Præterea verò monaſterium propè ſanctum Petrum condidit, conſtituitq; vt intra actionem myſterij diceretur: HOC ſanctum ſacrificium, &c. néve vlla monacha velamen capitis benedictum acciperet, niſi approbatum fuiſſet, eam quadraginta annis caſtè & integrè vixiſſe. Dum autem his curis vir ſanctus intentus eſſet, ſubitò exorta eſt Acephalorū hæreſis: qui ideo Acephali vocati ſunt, quia ſine cerebro & ſine autore habebantur. Hi autem Chalcedonenſe concilium improbant, proprietatem duarum ſubſtantiarum in chriſto negant, vnam tantùm in eiuſdem perſona naturam prædicantes: quam quidem hæreſim epiſtolis ſuis eleganter & doctè ad Chriſti fideles ſcriptis acerrimè confutauit. Sunt qui ſcribāt Paulinum Nolanæ vrbis Epiſcopum, Proſperum Aquitanum virum doctum, Mamercum Viennenſem Epiſcopum, in pretio tum fuiſſe. Primus enim Mamercus (vt aiunt) ſupplicationes, quas Græci litaneias vocant, inſtituit, ob frequentes terræ motus, qui tum maximè Gallias vexabant. Leo poſtremò creatis ex inſtitutione ſacrorum lxxxj. presbyteris, diaconis xxxj. Epiſcopis ſex & lxxx. moritur, ac ſepelitur apud ſanctum Petrum in Vaticano iiij. idus Aprilis. Sedit annis vno & viginti, menſe vno, diebus tredecim. Vacat tum ſedes dies octo.

Neſtorius Conſtantinopolitanus Epiſ. pus.

Acephalorū hęreſis.

HILARIVS I.

Hilarius natione Sardus patre Criſpino, ad Leonis tempora peruenit. Leo enim primus ex Græca natione, in locū Marciani imperatoris demortui ſufficitur, qui ſtatim filium ſuum eiuſdem nominis, Auguſtū creat. Sub hoc quidem imperatore reſpublica Romana magnas calamitates paſſa eſt, ſubortis quibuſdam tyrannis imperium vſurpare conantibus. Hac verò opportunitate illectus Genſericus Vuandalorum rex, ex Africa in Italiam ſtatim nauigat, Romanum imperium inuaſurus. Quod vbi intellexit Leo, * Baſilicum patricium cum valida claſſe in auxilium Anthemij principis Romani mittit. Hi coniunctis copijs & animis ad Populoniam Genſerico fiūt obuiam, hominemq; claſſe decernere impellunt: qui quidem ſuperatus ingenti clade, turpi fuga in Africam redijt. Vexare interea vrbem Romam parabat Ricimer ille Patricius, qui Biorgū Alanorū regem in montibus Tridentinis ſuperauerat,

xlviij. Pōt.

Leo prim. imperat.

elatus

elatus tanta victoria, ni Epiphanius Ticienſis Epiſcopus hominem Anthemio vrbem defendenti conciliaſſet. Hilarius autem in tanta perturbatione rerum, diuinam rem intermiſit nunquam. Præterea verò inſtituit, ne Pontifices deinceps ſucceſsorem ſibi deligerent, quæ inſtitutio ad omnes Eccleſiaſticos gradus pertinet. Fecit & decretalem, ac per vniuerſum orbem ſparſit. Epiſtolas quoque conſcripſit de fide catholica, tres Synodos confirmantes, Nicænam, Epheſinam, & Chalcedonenſem, quibus item Eutychem, Neſtorium, & Dioſcorum cum ſectatoribus damnat. In baptiſterio autem Conſtantinianæ baſilicæ tria oratoria ædificauit, auro & prætioſis lapidibus diſtincta, tribus ſanctis dedicata, Iohanni Baptiſtæ, Iohanni Euangeliſtæ, & ſanctæ cruci: quorum ianuæ erant æneæ argento cælato clauſæ. In oratorio autem τ̃ σωρ̃ erat lignum crucis auro clauſum, & ornatum gemmis. Stabat & eo loci agnus aureus duarum librarum in columna onychina: ante oratorium erant columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur hecaton. In fonte Iohannis erat lucerna aurea librarum decem: cerui argentei tres, octoginta librarum, aquam fundentes: columba aurea duarum librarum. Addidit & oratorium ſancti Stephani baptiſterio Lateranenſi. Duas quoque bibliothecas apud eundem locum ædificauit. Ad Lunam verò monaſterium in vrbe ſtruxit. Omitto dona templis oblata, quæ quidem propè infinita fuere, ax auro, argento, marmoribus & gemmis. Sunt qui ſcribant, Germanum Altiſiodorenſem & Lupum* Trecharenſem Epiſcopos, huius temporibus fuiſſe, qui tum multum iuuere Chriſtianam fidem, gentilium ac Pelagianorum opera plurimum labefactatam. Gennadius præterea Conſtantinopolitanus Epiſcopus, ingenio, doctrina, & moribus Eccleſiæ Catholicæ multum profuit. Victorinus autem natione Aquitanus Arithmeticus inſignis, rationem Paſchæ ad curſum lunæ tum redegit, Euſebium & Theophilum ea in re ſuperans. Sunt qui Merlinum Anglum vatem inſignem his temporibus aſſcribant, de quo plura fortaſſe quàm ſatis eſt, ſcribuntur. Hilarius autem vbi ea peregiſſet, quæ ad optimum Pontificem pertinebant, tum in extruendis templis ornandiſque, tum etiam docendo, admonendo, caſtigando, eleemoſynásve vbi erat opus præbendo, moritur, creatis priùs de more quinque & viginti presbyteris, diaconis quinque, Epiſcopis duobus & viginti. Sepelitur autem in crypta ſancti Laurentij apud corpus beati Sixti. Sedit annos ſeptem, menſes tres, dies decem. Vacat tum ſedes dies decem.

*Tracaſſenum

Gennadius Epiſcopus.

Victorin' Aquitan'.

Merlinus vates.

SIMPLICIVS I.

xlix. Põt.

Leo ſecundus, & Zeno imp.

SImplicius patria Tiburtinus, patre Caſtino, imperante Leone ſecundo & Zenone fuit. Nam Leo primus valetudine correptus, Leonem ſecundum ex Mariagene ſorore ſua nepotem, & Zenonis Iſaurici filium, ſucceſſorem imperij deſignauit: qui non ita multò pòſt graui morbo oppreſſus, cùm finem vitę ſibi adeſſe cerneret, patri Zenoni imperium reliquit. Interim verò Odoacer cum maxima Tucilingorum & Herulorum manu Italiam ingreſſus, Oreſtem patricium apud Ticinum ſuperatū & captum, Placentiæ inſpectante exercitu interfecit. At Zeno calamitates Italiæ miſeratus, Theodoricum Gotthorum regem iam antea apud ſe in honore habitum, contra Odoacrem cum ingentibus copijs in Italiam properè mittit, qui ducis Odoacris non procul Aquileâ ad Sontium amnem graui prælio ſuperat. Eadem quoque fortuna cõtra Odoacrem ſæpius vſus, hominem triennio Rauennæ obſeſſum eò perpulit, hortante etiam Iohanne Epiſcopo, vt ſe imperij ſocium acciperet. Verùm ſequenti die cum filio contra datam fidem interficitur, vnde ſtatim nemine aduerſante Theodoricus totius Italiæ imperio potitus eſt. Simplicius autem vir ſanctiſsimus has baſilicas interim dedicat, baſilicam Stephani Protomartyris in Cælio monte, baſilicam Andreæ Apoſtoli non longè à templo

ſanctæ

ſanctæ Mariæ maioris, in qua adhuc veſtigia quædam antiquitatis apparent, quæ perſæpè flendo etiam inſpexi ob incuriam eorum, quibus ipſa templa iam ruinam minantia, commiſſa ſunt. Hoc autem in templo hæc carmina legiſſe me nemini muſiuo opere deſcripta:

Hæc tibi mens validè decreuit prædia Chriſte,
Cui teſtator opes detulit ille ſuas:
Simpliciusq́; Papa ſacris cæleſtibus aptans,
Effecit verè muneris eſſe tui.
Et quòd apoſtolici deeſſent limina nobis,
Martyris Andreæ nomine compoſuit.
Vtitur hæc hæres titulis Eccleſia iuſtis,
Succedensq́; domo myſtica iura locat.
Plebs deuota veni, perq́; hæc commercia diſce
Terreno cenſu regna ſuperna peti.

Dedicat & aliam baſilicam Stephani Simplicius apud ſanctum Laurentium. Baſilicam quoque Vinianæ martyris ad palacium Lucianum, vbi corpus virginis repoſitum eſt. Hebdomadas quoque inſtituit, vt presbyteri, tum ad Petri, tum ad Pauli, tum ad Laurentij martyris templa viciſſim manerent propter pœnitentes & baptiſmum requirentes. Vrbem præterea presbyteris in quinque regiones diuiſis, prima erat Petri, ſecunda Pauli, tertia Laurentij, quarta Iohannis Lateranenſis, quinta ſanctæ Mariæ maioris. Inſtituit poſtremò, ne clericus vllus poſſeſsionem beneficij à laico recognoſceret, quod poſteà à Gregorio & alijs pontificibus confirmatum eſt. Romam autem ſedem eſſe primam omnium Eccleſiarum, declarant Acacij Epiſcopi Conſtantinopolitani, & Timothei viri doctiſsimi ſcripta, quibus rogatur Simplicius Pontifex magnus, vt Petrum Alexandrinum Epiſcopum Eutychetis imitatorem, hæreſeos damnet. Quod etiam factum eſt, hac conditione tamen, vt pœnitenti tempus aſſcriberetur. Sunt qui dicant huius temporibus fuiſſe Remigium Remenſem Epiſcopum virum ſanctiſsimum, qui Clodeueum (vt hiſtoriæ referunt) regem Francorum baptiſauit. Scripſit etiam multa eo tempore contra Eutychetem Theodorus Syriæ Epiſcopus: edidit & decem libros Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, Euſebium Cæſarienſem imitatus. Tum verò omnes ferè Aegyptij declinarunt in Dioſcori hæretici errorem, de quo multa ſuperiùs diximus. Vexauit & Catholicos in Africa Himericus Vuandalorum rex, Arianos imitatus. Quamobrem Eudoxa Theodoſij neptis, mulier catholica eius vxor, ſimulans ſe Hieroſolymam voti cauſa ituram, à marito hæretico diſcedens, Hieroſolymis poſt longam peregrinationem, & mulieri præſertim grauem, moritur. Feruntea tempeſtate & Eliſei oſſa in Alexandriā tranſlata eſſe: & corpus Barnabę apoſtoli cū Euāgelio eius manu ſcripto, repertum. At Simplicius cùm Eccleſiam Romanam non inſtitutis ſolùm, verumetiam donis auxiſſet, creaſſetq́; ex ordine ſacrorum presbyteros octo & quinquaginta, diaconos vndecim, Epiſcopos ſex & octoginta, moritur, ac ſepelitur in Petri baſilica ſexto nonas Martij. Sedit autem annos quindecim, menſem vnum, dies ſeptem. Vacat tum ſedes dies ſex & viginti.

FELIX III.

Felix tertius, patria Romanus, patre Felice presbytero, ex regione Faſciolæ, à rege Odoacre, qui annis quatuordecim Italiæ imperauerat, vſq; ad Theodoricū peruenit. Qui etſi Rauennam ſedem regni feciſſet, tamen vrbem Romam quò ad fieri potuit, exornauit. Nam & ſepulchrū Octauij inſtaurauit, & ſpectacula de more exhibuit, & ędificia ac baſilicas pleraſq; reſtituit, 1. Pōtifex. Odoacer.

reſtituit,nihilque omiſit quod ad optimum principem pertineret. At verò vt regnum aliquando ſtabiliret,& Clodouei Franciæ regis filiam Andefledā in vxorem duxit,& ſororem Honorico Vuandalorum,& filiarum ſuarum alteram Alarico Veſogotthorum,alteram Gundibato in matrimonium collocauit. Felix autem tum maximè intellexerat,Petrum Eutychianum,quem antè diximus ob heresim in exilium pulſum,inſtigante Acacio, tunc demum ab eodem reuocatum eſſe.Quare ſanctus pontifex fraudem ſubeſſe veritus, ex autoritate ſedis Apoſtolicæ concilio benè ſentientium approbata,Petrum & Acacium damnat.Poſt annos verò tres cùm Zeno fidem faceret hos homines pœnitere, Felix eò miſit Epiſcopos duos,Meſſenum & Vitalem,qui re cognita damnatos abſoluerent.Hi itaque Heracleam ciuitatem ingreſsi,pecunia corrupti,nihil ex ſententia Felicis egere.Vnde pontifex meritò indignatus,habita de more ſynodo, hos vt præuaricatores & Simoniacos à communione deiecit. Meſſeno tamen pœnitentiæ tempus aſſcriptum eſt,quia errorem ſuum faſſus eſt,pœnitendique tempus petijt.Idē quoque Felix baſilicam ſancti Agapeti ædificauit non longè à baſilica Laurentij martyris. Conſtituit item,vt Eccleſiæ non niſi ab Epiſcopis conſecrarentur. Aiunt
Theodorꝰ presbyter. autem huius tempore Theodorum presbyterum Græcum, librum contra hæreticos ſcripſiſſe de conuenientia veteris ac noui Teſtamenti. Sunt etiam qui huic ætati aſſcribant Iohannem Damaſcenum,virum doctiſsimum ac Theologum inſignem.Hic enim librum ſententiarum compoſuit, in quo Gregorium Nazanzenum,Gregorium Niſenum,Didymum Alexandrinū imitatus eſt:libros quoq; medicæ artis compoſuit,quibus morborum cauſam &medelas deſcribit.At Felix cùm ex inſtitutione ſacrorum ordinum,quos in vrbe Roma menſe decembri bis habuit,presbyteros octo & viginti,diaconos quinque,Epiſcopos triginta creaſſet,moritur ac ſepelitur in Pauli baſilica.Sedit annos octo,menſes xj.dies x. & ſeptem.Vacat tum ſedes dies quinque.

GELASIVS I.

lj. Pont. GElaſius natione Afer,patre Valerio,eo tempore fuit quo Theodoricus Clodoueo ſocero ſuo Francorum regi bellum intulit,quòd Alaricum generum Veſogotthorum regem, in agro Volgadenſi interfeciſſet, Vaſconiamque occupaſſet, vterque affinis erat.Iuſtior habebatur Alarici cauſa,vnde ſocerum genero prætulit.Superatis itaque Francis ingenti prælio, Vaſconiam recipit,receptamque pro Almarico Alarici filio,donec adoleſceret,gubernat.Idem Theodoricus,Siciliam,Dalmatiam, Liburniam, Illyricum, Narbonenſem Galliam, Burgundiam ſuo regno adiecit. Tridentum vrbem in Alpibus muro cinxit,& Italiam ab externo hoſte tutatus eſt,collocatis Erulis in extremis Italiæ partibus apud prætoriam Auguſtam,quorum regem adhuc adoleſcentem in adoptionem ſuſceperat.Gelaſius autem Manichæos in vrbe deprehenſos exilio damnat,eorumq; libros apud baſilicam diuæ Mariæ publicè comburit.Inſtante præterea ſynodo,cognita Meſſeni pœnitentia,eum libello priùs ſatis facientem, purgatum Eccleſiæ ſuæ reſtituit.Cùm verò intellexiſſet Petri & Acacij ſeditionibus multa flagitia & parricidia in Eccleſijs Græciæ committi,confeſtim eò miſit, qui hos ſi non ſtatim pœniterent,in perpetuum damnarent. Erat autem conſuetudo primitiuæ Eccleſiæ,diutiùs expectare ad gremium pietatis ſuæ aliquando redituros.Confugerat tum Iohannes Alexandrinus Epiſcopus, vir catholicus illorum ſeditionibus vexatus,ad pontificem Romanum, à quo perbenignè & comiter ſuſceptus eſt.Dedicauit Gelaſius Eccleſiam Euphemiæ martyris in ciuitate Tiburtina.Dedicauit & baſilicam ſanctorum Nicandri & Eleutherij via Lauicana,& baſilicam ſanctæ Mariæ via Laurentina in fundo Criſpi vigeſimo ab vrbe lapide.Clerum quoque amauit & auxit. Pauperes ſemper mira beneuolentia & charitate complexus eſt. Ciuitatem Romanam à multis periculis liberauit,

maximè

maximè verò ab inopia rerum & fame. Hymnos etiam compoſuit ad imitationem
beati Ambroſij, edidit & libros quinque contra Eutychen & Neſtorium: Duos
item contra Arium. Orationes habuit elegantes & graues. Epiſtolas præterea ad
amicos & domeſticos fidei ſcripſit, non minùs graues quàm doctas: quæ opera in
publicis bibliothecis tum legebantur. Sunt qui ſcribant Gelaſium excommuni-
caſſe Anaſtaſium imperatorem Conſtantinopolitanum, Zenonis ſucceſſorem,
quòd hæreticis & Acacio faueret: vnde conſtat imperatorē errantē in fide & moni- Anaſtaſi' imperat.
tum, ſi non paruerit, à pontifice Ramano excommunicari poſſe. Eadē autoritate
vſus eſt etiam contra Vuandalos eorumque regem, qui Ariana infecti hæreſi, Ca-
tholicos cruciatibus & ſupplicijs perſequebantur. Fuere etiam in primo huius
Pontificis tempore Germanus & Epiphanins, quorum alter Ticinenſis, alter ve
rò Campanus Epiſcopus fuit. Hi multum antoritate & ſauctitate ſua Italiam à
barbaris vexatam iuuere, orationibus & blandicijs barbarorum corda mollien-
tes. Multum præterea tum in Gallia profecere, & Lannociatus Abbas Carno-
tenſis, & Aurelianus & Mezentins Pictauienſis viri optimi ac docti, qui Clo-
doueum regem Franciæ, ac Crocildim eius vxorem eò perpulere, vt Chriſtia-
niſsimi fierent, & fidem catholicam vbique tutarentur. Sunt qui hanc lau-
dem Remigio viro ſanctiſsimo aſſcribant. Gelaſius autem poſteaquam pres-
byteros duos & triginta, diaconos duos, Epiſcopos ſeptem & ſexaginta cre-
aſſet, moritur, ac ſepelitur in baſilica beati Petri Apoſtoli vndecimo calendas de-
cembris. Sedit annis quatuor, menſibus octo, diebus decem & ſeptem. Vacat tum
ſedes dies ſeptem.

ANASTASIVS II.

ANaſtaſius ſecundus, patria Romanus, patre Fortunato, Anaſtaſio im- Iij. Pont.
perante fuit, quo tempore Tranſamundus Vuandalorum rex, & catho- Anaſtaſi-
licas Eccleſias claudit, & centum ac viginti Epiſcopos exulatum in Sar us imp.
diniam mittit. Ferunt tum apud Carthaginem Olympium quendam
Arianum Epiſcopum, ſanctam trinitatem publicè in balneis deteſtantem, tribus Olimpius
fulminibus ictum concidiſſe, eiuſq; cadauer exuſtum omninò fuiſſe. Cumq; item de cœlo ta
Barbas quidam Arianus Epiſcopus, neſcio quem baptizaturus eſſet his verbis, ctus.
Baptizat te Barbas in nomine patris per filium in ſpiritu ſancto, ferunt aquam
nuſquam comparuiſſe: quo miraculo permotus, qui characterem expectabat, con
feſtim ad noſtros tranſijt. Anaſtaſius verò (vt quidam ſcriptores referunt) Anaſta
ſium imperatorem excommunicauit, quòd Acacio faueret, tametſi poſteà ipſe ab
Acacio ſeductus, dum eum reuocare clanculùm tentat, clerum à ſe grauiter alie-
nauit, qui ſe à communione pontificis tum maximè ſubtraxit, quòd etiam ſine
catholicorum conſenſu Photino Theſſalonicenſi diacono communicaſſet, qui
tum Acacij errorem imitabatur. Hanc ob rem ferunt diuino nutu hominem ſubi
tò morbo correptum interijſſe. Sunt qui dicant eum in latrinam effudiſſe inteſti-
na, dum neceſsitati naturæ obtemperat. Huius temporibus Fulgentius natione Fulgētius
Afer, Rupenſis Epiſcopus, qui in Sardiniam quoque cum alijs Catholicis Africæ
à Tranſamundo exulatum miſſus eſt, nil prætermiſit quod ad veram Chriſti fidē
pertineret, docendo, prędicando, monendo. Edidit & libros de Trinitate, de libero
arbitrio, de regulis fidei. Scripſit & contra Pelagianam hæreſim. Orationes quo-
que habuit ad populos elegantes quidem & graues. Iuuit etiam ſcriptis ſuis Ec-
cleſiam Dei Egeſippus vir doctiſsimus, qui & monachorum regulas compoſuit, Egeſippus
& ſancti Seuerini Abbatis elegāti ſtylo vitam edidit. Fauſtus autem apud Gallos
Epiſcopus multa tū ſcripſit copioſe & ornatè, ſed eius illud opus potiſsimū lauda
tur, quod contra Arianos ſcripſit, in quo oſtendit, τριάδα, hoc eſt, trinitatem eſſen
tialem eſſe. Scripſit & contra eos qui dicunt, in creatis aliquid incorporeū eſſe:
qua in re oſtendit, tum patrum ſententijs, tum diuinæ ſcripturæ teſtimonijs, ſolū

Denm incorpóreum dici poſſe,ne etiam creata incorporea dicerẽtur.Hæc de Anaſtaſio & eius pontificatu,qui ex ſacris ordinibus ſemel decembri mẽſe in vrbe habitis,presbyteros duodecim,Epiſcopos ſedecim creanit. Sepultus eſt autem in baſilica Petri xiij.Calendas Decembris.Sedit annum vnum, menſibus decem, dies quatuor & viginti. Vacat tum ſedes dies quatuor.

SYMMACHVS I.

liij. Pont. SYmmachus natione Sardus, patre Fortnnato, mortuo Anaſtaſio, pontifex creatur,non ſine magna diſcordia. Nam dum pars cleri Symmachum apud baſilicam Conſtantinianã pontificem decernit, pars altera apud baſilicam Mariæ in via noua,Laurentium in locũ demortui Anaſtaſij ſufficit,ſeditio ingens in ſenatu ac populo Romano bifariam diuiſo orta eſt,
Rauenna concilium vnde omnium conſenſu concilium Rauennæ indicitur: diſcuſſaque re præſente Theodorico,Symmachus tandem in pontificatu cõfirmatur,qui certè magna clementia vſus,Laurentium competitorem Nucerinis Epiſcopum dedit. Verùm anno quarto pòſt clerici quidam ſeditionibus gaudẽtes,adiuuantibus Feſto & Probino ſenatorij ordinis viris,Laurentinm reuocant:qua ex re indignatus rex, Petrum Altini Epiſcopum romam mittit,qui pulſo vtroque ſedem teneret. Verùm Symmacbus habita centum & xx. Epiſcoporum ſynodo, & obiecta conſtanti animo diluit,& omnium ſententijs obtinuit,vt Laurentius & Petrus malorum omnium capita relegarentur. Orta antem ob hanc rem tanta ſeditio Romæ eſt, vt multi tum ex clero, tum ex populo paſsim cæderentur, nec ſacris virginibus parcerent. Opprimitur eo tumultu Gordianus presbyter, vir optimus ad vincu-
Gordian' presbyter. la ſancti Petri. nec finis tantæ cædis factus fuiſſet, ni Fauſtus conſul clericos miſeratus, contra Probinum tanti mali autorem, arma ſumpſiſſet. Reſpirante dein de aliquantulum republica Cbriſtiana,Clodoueus pulſis Arianis hęreticis,& Catbolicos reduxit, & Pariſiorum ciuitatem regni caput conſtituit. Symmachus verò Maniebæos tum ab vrbe expulit, eorumque libros ante fores Conſtantinianæ baſilicæ concremauit. Baſilicas verò multas aut ornauit, aut à fundamentis erexit. Nam & templum beati Andreæ Apoſtoli apud ſanctum Petrũ ædificauit,multoq; argento & auro exornauit,& templum ipſius Apoſtolorum principis ac porticum cum marmoribus opere vermiculato in auguſtiorem formam tedegit:Gradus quoq; ipſius baſilicæ ampliores fecit, aliosq; gradus ſub diuo dextra læuaq;:Epiſcopia præterea conſtruxit. Aedificauit etiam baſilicam Agathæ martyris via Aurelia in fundo Lardario. Baſilicam ſancti Pancratij cũ arcu argenteo librarum quindecim. In baſilica Panli renouauit apſidam, cui ruina imminebat,picturiſq; ornauit:poſt apſidam verò aquam introduxit,balneumq;fundamẽto erexit. In vrbe autem baſilicam ſanctorum Sylueſtri & Martini à fundamentis
Ciborium extruxit iuxta Traiani tbermas,vbi & ſupra altare ciborium fecit argenteum librarum centum viginti,arcus argenteos librarum decem:confeſsionẽ argenteã librarum quindecim:ſuggeſtum quoq; erexit porphyreticis & cruſtis marmoreis inſignem. Fecit & gradus baſilicæ Iohannis & Pauli poſt apſidam. Auxit & baſilicam archangeli Michaelis,aquamq; intruduxit. Sanctorum Coſmi & Damiani Oratoria à fundamentis erexit via Tiburtina in fnndo Paciano,adiuuantibus Albino & Glapbyra illuſtribns viris. Pauperibus quoque ad baſilicas Petri & Pauli habitacula extruxit,curauitq; ne quid eis deeſſet,qnod ad victũ pertineret. Amator enim pauperũ fuit,& Epiſcopis ac cæteris clericis in Africa & Sardinia propter catholicam fidem exulantibus, pecunias & veſtes ſubminiſtrabat. Reparauit etiam baſilicam ſanctæ Felicitatis:& aſpidam beatæ Hagnetis cũ baſilica,quæ ruinam minabantur, in meliorem formam reſtituit. Redemit & captiuos in diuerſis prouincijs multa pecunia. Conſtituit item vt die Dominico,vel natalitijs martyrum caneretur hymnus,Gloria in excelſis Deo. Cœmiterium quoq; Iordanorũ

vel

vel fecit, vel in meliorem formam redegit. Nil poſtremò omiſit, quod ad omnipotentis Dei gloriam pertineat. Huius quoque tempore Eccleſiam Dei multum iuuit Gennadius Maſsilienſis Epiſcopus, qui diligens Auguſtini imitator, & librum de dogmatibus compoſuit: & quid cunque neceſſarium eſſet, declarauit. Scripſit item de viris illuſtribus, Hieronymum imitatus. Symmachus autem creatis duobus & lxxxx. Presbyteris, Diaconis xvi. Epiſcopis cxxij. habitis de more ſacris ordinibus, moriens ad baſilicam Petri ſepelitur xiiij. calendas Augusti. Sedit autem annis quindecim, menſibus ſex, diebus viginti duobus. Vacat tum ſedes dies ſeptem.

Gennadi⁹ Maſsilien. Epiſcopus

HORMISDA I.

HOrmiſda patria Fruſinonius, patre Iuſto, ad Theodorici & Anaſtaſij tẽpora peruenit, à conſulatu* ſenatoris vſque ad conſulatum Boethij & Symmachi, quos Theodoricus ob ſuſpicionẽ affectatæ libertatis, exilio primò, mox carcere afficit. In hac calamitate conſtitutus Boethius, multa ſcripſit quę adhuc leguntur. Tranſtulit & pleraque ex Ariſtotele, in eademque commentatus eſt. In mathematicis doctiſsimus eſt habitus, quod eius muſice & arithmetice oſtendunt. Poſtremò verò cũ Symmacho ſenatore Theodorici iuſſu necatur. Sunt autem qui ſcribant, Boethium tantam calamitatem ſubijſſe, quòd in Arianos inueheretur, ad quos Theodoricus declinauerat. Superior ſentẽtia mihi verior videtur. Hormiſda autem hortante Theodorico, prouincialem Synodum in vrbe habuit, omniumque conſenſu Eutichianos iam antea improbatos, damnauit. Iohannem quoque Conſtantinopolitanum Epiſcopum literis & nuncijs adhortatus eſt, vt ab eadem hæreſi deſiſteret, crederetque duas in Chriſto naturas eſſe, diuinam & humanam. Deſijt parere Iohannes Anaſtaſij viribus fretus, quẽ non ita multò pòſt fulmine ictum, dediſſe pœnas creditum eſt, tum propter hæreſim quæ grauis erat, tum vel maximè, quia legatos ab Hormiſda miſſos, contra ius gentium magna affecerat contumelia: reiectos enim à ſe, naui quaſſa & rimoſa ea conditione nauigare iuſsit, vt rectà in Italiam redirent, nec vllum Græcię littus attingerent. Hæc etiam eiſdem mandata ad Pontificem dediſſe referunt, vt ſciret imperatoris proprium eſſe imperare, & non imperata pontificis aut cuiuſuis alterius accipere. Fuere autem legati, Euodius Ticinenſis Epiſcopus, Fortunatus Catinenſis, Venantius vrbis Romæ Presbyter, & Vitalis diaconus. Mortuo itaque Anaſtaſio vij. & xx. imperij anno, Iuſtinus orthodoxæ fidei amator imperium accipit, ac ſtatim nuncios ad Pontificem mittit: qui & ſedis Apoſtolicæ autoritatem confirmarent, & pacem Eccleſijs omnibus exquirerent, quantum per religionem concederetur. Quare permotus Hormiſda, Theodorico annuente, Germanum Campanum Epiſcopum, Iohannem & Blandum presbyteros, & Felicem ac Dioſcorum diaconos, legatos ad Iuſtinum mittit, qui eos nullo nõ genere honoris adhibito, effuſa obuiam honoris gratia monachorum, ac magna orthodoxorum & illuſtrium virorum multitudine, honorificè accepit, congratulante clero vnà cum Iohanne Conſtantinopolitano Epiſcopo. At qui cum Acacio ſentiebant, iſtorum aduentum veriti, ſe in templo quodã munitiſsimo incluſerunt, & nuncios habita conſultatione ad imperatorem miſere, affirmantes ſe nullo pacto in ſententiam Apoſtolicę ſedis venturos, niſi ei reddita fuerit ratio, quã ob rem Acacius damnatus eſſet: hos omnes Iuſtinus ex templo atque ab vrbe expulit. Idem fecit Hormiſda contra Manichæos iterũ in vrbe Roma pullulãtes, eorumq; codices ante fores baſilicæ Conſtantinianæ incendio conſumpſit. Eodem tempore mortuo in Africa Tranſamundo Vuandalorum rege, Ildericus filius, quem ex captiua Valentiniani filia ſuſceperat, regnum obtinet. Hic non hæreſim paternam imitatus, ſed matris catholicæ monita ſecutus, omnes catholicos, quos Tranſamundus in exilium miſerat, reduxit, atq; eos ſuo inſtituto viuere permiſit.

liiij. Pont.

Theodoricus imperator.

Boethius.

Iuſtinus imperat.

Dona prætereà multa ac pretióſa eodem tempore Romam ad ornandas baſilicas ſanctorum ſunt miſſa. Gemmas enim magnæ æſtimationis Clodoueus rex Franciæ miſit. Delata & dona tum aurea, tum argentea: Delata Euangelia cum tabulis aureis gemmis diſtinctis à Iuſtino imperatore voti gratia. Miſit & patenam auream librarum viginti cum hyacinthis: ſcyphum aureum gemmis circundatũ. Ornauit & templum beati Petri Theodoricus rex trabe argentea M.& xl. librarũ, ceroſtratis argenteis duobus librarum lxx. Certauit & Hormiſda muneribus cũ his Principibus. Locauit enim ante altare Conſtantinianæ baſilicæ coronam argenteam librarum viginti, cantharos argenteos ſex. Ornauit etiam templũ Pauli ſcyphis argenteis decem, amis argenteis tribus. His demum ex ſententia peractis, cùm etiam de more Presbyteros vnum & viginti, Epiſcopos quique & l. creaſſet, moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri octauo idus Auguſti, conſulatu Maximi. Sedit annis nouem, diebus octodecim. Vacat tum ſedes dies ſex.

IOHANNES I.

Iv.Pont.

IOhannes natione Tuſcus, patre Conſtantio, à conſulatu Maximi vſq; ad conſulatum Olibrij peruenit, Theodorici regis temporibus & Iuſtini Auguſti, qui orthodoxæ fidei diligentiſsimus obſeruator, vt tandem hæreticorum nomen extingueret, Arianos expulit, eorumque Eccléſias Catholicis aſsignauit. Quam quidem rem Theodoricus ægrè ferens, Iohannem pontificem, Theodorum, duosque Agapetos oratores ad Iuſtinum mittit, qui eum adhortarentur, vt Arianos reſtitueret: ſin ſecùs animatus eſſet, ſciret ſe omnes Italiæ Eccleſias, Catholicas præſertim, demoliturum. Magnificè & perbenignè primò quidem excepti legati ſunt: qui vbi rationem legationis expoſuere, cùm flectere Iuſtinum non poſſent, ad lachrymas verſi, ac ſuppliciter petentes, vt perituræ Italiæ vnà cum Catholicis omnibus ſubuenirét, eò tandem pium hominem perpulere, vt Arianos reſtitueret, atque eos viuere ſuis legibus & inſtitutis ſineret. Sunt qui ſcribant Theodoricum rabie ſæuienditum incitatum, Symmachum & Boethium reuocatos ab exilio & carcere, eo tempore occidiſſe. Vtcunque ſit, necatos Theodorici iuſſu conſtat, nec multum refert Hormiſdæ ne, an Iohannis temporibus aſſcribantur. Iohannes autem Rauennam ad Theodoricum rediens, in carcerem properè conijcitur: ac parum abfuit quin eum ſtatim occideret: adeo in hominem exarſerat, & fide & moribus cum Iuſtino ſentientem. Perijt tamen ſanctiſsimus homo in carcere pedore, ſiti, & inedia: quam quidem ſæuitiam ira diuina non ita multò pòſt grauiore pœna compeſcuit. Apoplexia enim Theodoricus moritur, eiusque anima (vt quidam Eremita vir ſanctiſsimus retulit) in ignem lipareum immerſa eſt. Theodorico autem in regnum Amalaſiuntha filia ſucceſsit, cum gnato Athalatico, quem ex Euchario marito ſuſceperat. Quæ quidem mulier ſupra ſexum prudentià vſa, & patris decreta, mala præſertim emendauit, & Boethij ac Symmachi filijs bona paterna in fiſcum delata reſtituit, & filium optimis diſciplinis erudiuit, aduerſantibus Gotthis, & acclamantibus, non literis, ſed rei militaris diſciplina, regem ſuum imbuendum eſſe. Iuſtinus autem ſenex admodum, eodem fermè tempore Iuſtiniano ſororis ſuæ filio imperatore relicto moritur, & Clodoueus Franciæ rex, filijs quatuor in regno relictis. Fuere tum in pretio & Benedictus Vrſinus, qui rationem monaſticæ vitæ Italis dedit, & Brigida Scotica mulier ſanctiſsima, & Iohannes Antiochenæ Eccleſiæ presbyter, qui multa contra eus ſcripſit, qui in vna tantùm ſubſtantia Chriſtum adorandum cenſebant. His addidit Iſidorus Cyprignium quendam Epiſcopum Hiſpanum, qui eleganter in Apocalipſim ſcripſit. Iohannes autem pontifex, antequàm Conſtantinopolim proficiſceretur, tria cœmiteria reſtituit: Primum fuit Nerei & Achillei via Ardeatina: Secundum, ſanctorum martyrum Felicis & Adaucti: Tertium, Priſcillæ. Ornauit

Benedictus Brigida.

etiam

etiam altare ſancti Petri gemmis & auro. Detulit & ſecū Iuſtini imperatoris munere patenam auream librarum viginti, calicem aureum cum gemmis librarum quinque, quæ dona vnà ſecum periſſe arbitror. Creauit etiam habitis de more ſacris ordinibus Epiſcopos xv. Feruntcorpus viri ſanctiſsimi Rauenna ad vrbem delatum, ſepultumque in Baſilica Petri vi. calendas Iunij Olibrio conſule. Sedit autem annis duobus, menſibus octo. Vacat tum ſedes dies octo & quinquaginta.

FELIX IIII.

lvi. Pont. — Iuſtinian⁹ — Theodat⁹

FElix quartus, natione Samius, patre Caſtorio, Iuſtiniani tempora attigit, qui Belliſario duce in prælijs vſus, de Perſis & Vuandalis triumphat, quorum gentem in Africam traijciens, idem dux præſtantis animi & ſingularis virtutis ſuperauit, ac propè deleuit, capto eorum rege Geliſmero, & in triumphum ducto. Amalaſiuntha verò ſeditionibus Gotthorum diu vexata, mortuo filio Athalarico, quo cum moleſtè vixit, Theodatū conſobrinum ſuum regni conſortem fecit. Erat autem Theodatus ita Græcis & Latinis literis edoctus, vt & temporum ſuorum hiſtoriam eleganter ſcripſerit, & Platonicam diſciplinam optimè calluerit: ſegnis tamen ad res agendas habebatur. Verùm hortante Amalaſiuntha, Burgundiones & Alemannos felicibus prælijs ſuperauit. Felix autem rei diuinæ interim curam gerens, & patriarcham Conſtantinopolitanum declinantem à fide, anathemate notauit, & ſanctorum Coſmæ & Damiani templa, quæ adhuc extant in vrbe via ſacra apud forum Romanum, ædificauit, quod carmen vermiculato opere notatum adhuc indicat. Baſilicam quoque ſancti Saturnini via Salaria incendio conſumptam reſtitiuit. Sunt qui ſcribant Caſsiodorum hac ætate fuiſſe, qui & ſenator de regenda repub. multa conſcripſit: & monachus pſalterij ſententias eleganti oratione ac ſtylo edidit. Ferunt etiam Priſcianum Cæſarienſem grammaticum inſignem, librum ſuum grammatices tum compoſuiſſe. Arator quoque vrbis Romę ſubdiaconus, verſibus hexametris euangelia conſcripſit. Laudatur & Iuſtinianus Valentinæ Eccleſiæ Epiſcopus: multa enim prædicauit & ſcripſit ad doctrinam Chriſtianam pertinentia. At Felix habitis de more ſacris ordinibus, vbi presbyteros quinque & quinquaginta creaſſet, Diaconos quatuor, Epiſcopos nouem & viginti, moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto idus octobris. Annis quatuor ſedit, menſibus duobus, diebus tredecim. Vacat tum ſedes dies tres.

Caſsiodorus. — Priſcian. grammaticus.

BONIFACIVS II.

lvij. Pont.

BOnifacius ſecundus, patria Romanus, patre Sigiſmundo, Iuſtiniano imperante fuit. Quem quidem imperatorem tanti conſtat ingenij, tantæque doctrinæ fuiſſe, vt mirum non ſit, ſi leges Romanas ſparſas & incompoſitas in ordinem ad vtilitatem hominum redegerit, eaque abſciderit quæ ſuperuacanea & inutilia videbantur. Hac tamen in re, conſilio & opepera Iohannis patricij Tribuniani, Theophili, Dorothei vſus eſt, qui tum doctrina & autoritate inſignes habebantur. Immenſum namque illud librorum pelagus (ad duo enim ferè millia librorum fuiſſe conſtat) coaceruatis ſimul ab vrbe condita vſque ad hæc tempora tot iudicijs, in quinquaginta libros titulatim digeſsit, quos nunc Digeſta, nunc Pandecta appellant, quòd omnem ciuilem doctrinam contineant. Idem quoque legum Epitomen fecit librorū quatuor. Has autem leges, inſtitutiones vocat. Dicimus etiam Iuſtiniani codicem & volumen eſſe. Sunt prætereà qui dicant Iuſtinianum ipſum libros de incarnatione Domini eleganter ſcripſiſſe, templumque in honorem Dei patris (nam filius ſapientia patris eſt) ſanctæ Sophiæ, quo nullum eſt in orbe maius, ſua impenſa, ſuoque iuſſu ædificatū. Huius itaq; tempore Bonifacius Pontifex creatur, non ſine cōtentione

tamen: nam & Dioſcorus diuiſo biſariã clero, in demortui Felicis locũ ſubrogatur. Exagitatus autẽ clerus hac ſeditione diebus octo & viginti, morte Dioſcori à tanta perturbatione tandẽ liberatur: vnde Bonifacius ad confirmandã Eccleſiam conuerſus, inſtituit ne quiſpiã ſibi in Epiſcopatu ſucceſſorẽ deligeret, quod poſteà multi Pontifices confirmarunt. Inſtituit itẽ vt in demortui locũ alter Pontifex, ſi fieri poſſet, tertia die ſufficeretur, ne dilatio ſeditionẽ faceret. Diuiſit & populũ à clero dũ celebraretur. Hoc eodẽ tempore multi ex Romana nobilitate Benedicti ſanctitate moti, in montẽ Caſsinũ peruenere religionis gratia: inter quos Maurus quidẽ ac Placidus inſignes habẽtur. Laudatur & Dionyſius Abbas, qui tum Romę Paſchæ calculũ mira ratione compoſuit. Facundi quoq; ſcripta cõtra Eutychianos quoſdã tum pullulantes, laudantur. Martinus præterea gentẽ Sueſſionũ prædicatione & ſcriptis ab Ariana hæreſi ad noſtros traduxit. At Bonifacius cùm in pontificatu ſediſſet annis ij. diebus ij. moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Sedes autẽ menſibus duobus tũ vacat.

IOHANNES II.

lviij. Pōt. IOhannes ſecundus, patria Romanus, patre Proiecto ex Cælio monte, Iuſtiniani tẽpore fuit: qui ſtatim vbi Pontificatũ inijt, Anthimũ Epiſcopũ damnauit, quòd in Arianã hęreſim declinaſſet. Sunt qui ſcribant hunc Epiſcopũ Conſtantinopolitanũ fuiſſe. Iuſtinianus verò ſedẽ Romanã veneraturus, Hyppatũ & Demetriũ Epiſcopos Romã cum muneribus miſit, qui & Romanũ Pontificẽ ſuo nomine ſalutarẽt, & munera hæc beati Petri tẽplo offerrẽt, ſcyphũ aureum circundatũ gemmis librarũ ſex, ſcyphos argẽteos duos librarũ duodecim, calices argẽteos duos librarũ quindecim. Interim verò dum hęc dona miſiſſet, Mundus exercit⁹ Iuſtiniani Dux, Salonas vrbẽ munitiſsimã cepit, ac Gotthos ꝓlio vincit nõ incruẽta victoria. Vnà enim cũ filio egregię virtutis adoleſcẽte Mũdus eo ꝓlio occidit, quo nihil potuit Iuſtiniano moleſtius nunciari: tãti faciebat hoĩs virtutẽ & fidẽ. Iohannes autẽ Põtifex, de quo pauca admodũ ſcribunt Hiſtorici, moriť, vbi ex ſacris ordinibus ſemel habitis, presbyteros quindecim, Epiſcopos vnũ & viginti creaſſet, ſepeliturq; in baſilica Petri ſexto calendas Iunij. Sedit annis duobus, menſibus quatuor. Vacat tum ſedes dies ſex.

AGAPETVS I.

lix. Pont. AGapetus patria Romanus, patre Gordiano presbytero Eccleſiæ ſanctorũ Iohannis & Pauli, Pontifex creatus à Theodato, ſtatim ad Iuſtinianũ mittitur, ei infenſum, quòd Amalaſiuntham Athalarici matrem in inſulã lacus Volſinienſium relegauerat, interficiq; iuſſerat. Erat enim hæc fæmina ita Græcis & Latinis literis imbuta, vt eũ quouis docto diſputando congredi auderet. Pręterea verò ita linguas barbarorum omnium callebat, vt ſine interprete cum his omnibus loqueretur, qui tũ Romanum inuaſerãt imperium. Huius autẽ mulieris interitum Iuſtinianus ita ægrè tulit, vt bellum Theodato ſe illaturũ minaretur. Agapetus itaq; eò miſſus, ac benignè & honorificè ſuſceptus, cùm pacem impetraſſet ab Imperatore, tentatur vt Eutychianam opinionem cõfirmaret. Verùm cùm Iuſtinianus ab ea re hominem ſanctiſsimum abhorrere cerneret, precibus minas addit. Tum Agapetus, Ego, inquit, ad Iuſtinianũ Chriſtianiſsimum principẽ venire optaui, ſed Dioeletianũ inueni, quem Chriſtianorũ hoſtẽ fuiſſe conſtat. Hac libertate loquendi & Dei nutu Iuſtinianus permotus, & fidẽ catholicã amplexus eſt, & pulſo Anthemio Cõſtantinopolitano epiſcopo, qui Eutychianã hæreſim tuebatur, Mennã catholicũ in eius locũ ſuffecit Agapeto conſecrãte, qui haud ita multò pòſt Conſtãtinopoli moritur, cuius corpus loculis plumbeis clauſum, Romam defertur, ac in baſilica Petri ſepelitur. Sedit autem mẽſibus ij. diebus vndeuiginti. Vacat tum ſedes menſem j. dies 9. & viginti.

Amalaſiuntha.

SILVE-

SILVERIVS I.

Silnerius natione Campanus, patre Hormiſda Epiſcopo, Theodato iu- Ix. Pont.
bente Pontifex creatur, cùm antea non regum, ſed imperatorum auto-
ritas interueniret. Plus autem valuere Theodati minæ quàm decreti ra
tio. Mortem enim his clericis minatus eſt, qui nomina ſua non ſubſcri-
berent in creatione Siluerij. Hanc ob rem, & vt etiam Amalaſiunthæ necem vl-
ciſceretur Iuſtinianus, Belliſarium patriciũ cum exercitu in Italiam mittit. Nani-
gâs hic primò Siciliã attigit, eamq; in fide imperatoris retinuit. Interim verò mor-
tuo Theodato, cùm Gotthi regem contra volnntatem Iuſtiniani creaſſent, Belli-
ſarius è Sicilia mouens, Italiam à tyrannide Gotthorum liberaturus, in Campani
am veniens, Neapolim mandata imperatoris nequaquam facientem vi capi-
ens ac diripiens, Gotthos omnes qui in præſidio erant, ac magnam partem ci-
nium interfecit, abactis inde virginibus ac pueris cum omni præda. In tanto
autem belli furore & templa ſpoliata, & virgines ſacras violatas fuiſſe conſtat.
Inde verò Romam cum exercitu properans, noctu vrbem ingreſſus, tantùm
terroris Gotthis, qui in præſidio erant incuſsit, vt omnes relictis portis ac mœ-
nibns Rauennam confugerint. Belliſarius autem ſuperuenturum Vitigim cum Vitigis.
ingenti exercitu ratus, cui aperto marte nequaquam par eſſe poſſet, mœnia vrbis
pro tempore vallo ac foſſa vbi opus eſſe videbatur, quàm celerrimè muniuit. Su-
perueniente deinde Vitigi cum ingenti exercitu (ad centum nanque millia ho-
minnm ſecum duxiſſe fertur) continere ſe mœnibus Belliſarius contentus fuit,
cùm non amplius quinque millibus hominum ſecum duxiſſet. Caſtra inter duos
aquæductus locat Vitigis, quò munitiora ſint: quorum alter ad Latinam viam, al
ter verò ad Præneſtinam vergit, ſeque inuicem iungunt quinto ab vrbe miliario:
& ne aqua vrbem Romam influeret, omnes aquæductus, quos ad quatuordecim
fuiſſe conſtat, interciſi ſunt. Portum quoque Vitigis cũ parte copiarum occupat,
qua ex re magna calamitas Romanis illata eſt, cum & bello ſimul & fame labora-
tum ſit. Interea verò inſtigante Vigilio diacono ciue Romano & apocriſario,
Theodora Auguſta Siluerio imperat, additis etiam minis, vt pulſo Menna ab vr-
be Conſtantinopoli, Anthemum reuocet, quem diximus ob Eutychianam hære-
ſim damnatum eſſe. Id autem cùm facere pontifex recuſaret, ſcribit ad Belliſariũ
mulier, vt pulſo Siluerio, in eius locum Vigilium ſufficiat. Belliſarius autem rei
bellicæ intentus, rem Antoninæ vxori ſuæ committit, quæ quidem ſubornatis à
Vigilio teſtibus, qui affirmarent Silueriũ vrbem Romam Gotthis hoſtibus pro-
dere voluiſſe, hominem coegit abdicare ſe pontificatu: ac poſito pallio cucullam
monaſticam ſumere, qui in Pontiam inſulam in exilium miſſus, non ſine opinio-
ne ſanctitatis moritur. Ferunt Gallos hoc tempore nuncijs & literis Benedictum
rogaſſe, vt vnum aliquem ex diſcipulis ſuis ad ſe mitteret, qui Gallos monaſticã
vitam edoceret. Quare Benedictus Maurum eò miſit, qui omnibus vita & mori-
bus rationem benè ac beatè viuendi dedit: quiq; etiam multa monaſteria conſti-
tuit. Vigilius autem clericis Romanis ex Antoninæ ſententia ita petentibus, pon
tifex creatur. At verò Siluerius vbi annum vnum, menſes quinq;, dies duodecim Vigilius pontifex creatur.
in pontificatu vixiſſet, vt dixi, in inſula Pontia moritur, ac ſepelitur duodecimo
calendas Iulij. Vacat tum quidem Epiſcopatus dies ſex.

VIGILIVS I.

Vigilius patria Romanus, patre conſule, imperante Iuſtiniano Pontifex Ixi. Pont.
creatur, cuius temporibus Conſtantinopoli quinta ſynodus habita
eſt contra Theodorum & omnes hæreticos, qui affirmabant beatiſsimã Synodus Conſtantinopolitana.
virginem ſolùm hominem, non etiam Deum & hominẽ peperiſſe: qua
quidẽ in ſynodo ſtatutũ eſt, vt beata virgo θεοτόκος diceretur, quod deũ ſuo partu

 nobis

nobis edidiſſet. Interim verò Belliſarius auctis copijs, cùm per annum integrum & dies nouem mœnia vrbis tutatus eſſet, egredi conſtituit, & collatis ſignis cum Vitige decernere. Is autem copijs ſuis diffidens, incenſis caſtris, Rauennam magnis itineribus proficiſcitur. Eò & Belliſarius properè mouet, ac Vitigim in vrbe captum cum omni familia & magna procerum parte, recuperataque ferè tota Italia, Conſtantinopolim ſecum ducit, quinto anno poſteaquàm in Italiam venerat. Idem quoque Mauros Africam vaſtantes, mira celeritate perdomuit, deque hoſtium manubijs crucem auream gemmis diſtinctam librarum centum, ceroſtrata duo magni pretij, Petro Apoſtolorum principi dono miſit. Duo item xenodochia, quæ nos domos hoſpitales appellamus, ſua impenſa Romæ ædificat: quorum alterum in via lata, alterum via Flaminea extabat. Condidit & monaſterium ſancti Iuuenalis apud Ortam vrbem, additis fundis vnde monachi paſcerentur. Inſtabat tum Theodora, vt Vigilius Pontifex Conſtantinopolim proficiſceretur, Anthemumque vt pollicitus fuerat, reſtitueret. Negat Vigilius ſe id facturum, quòd malis promiſsis ſtandum non ſit. Cenſere enim ſe quæ Agapetus & Siluerius contra Anthemum hæreticum egiſſent, iure facta eſſe: & propterea eorum acta nullo modo ſibi reſcindenda videri. Irata Theodora, Romanis quibuſdam adiuuantibus, Vigilium in iudicium vocat: & quòd eius fraudibus Siluerius circunuentus exulatum abierit: & quòd ipſo iubente, adoleſcens quidam à nepote Vigilio Aſterij conſulis filio cæſus ad necem ſit. At verò ne iudicij pœnam Vigilius refugeret, Anthemum quendam cum his mandatis Romam mittit, vt Vigilium parere recuſantem, ad ſe vi etiam perduceret. Is verò Romam veniens, mandata facturus, in baſilica ſanctæ Cæciliæ hominem comprehendit, munera populo ob diem natalem ſuum diſtribuentem more Romano, ac captum quibuſdam Romanis adiuuantibus, Conſtantinopolim perducit. Ferunt Vigilium naui per Tiberim deuectum, fuſtibus & ſaxis cum execratione à populo impetitum: cumque hac exprobratione malè meritus de Romanis es, mala omnia tecum veniant. In Siciliam verò perueniens, concedentibus his qui captum ducebant, quoſdam ad ſacros ordines aſciuit, ex hiſque Ampliatum presbyterum, & Valentinum Epiſcopum, qui clerum & Romanam Eccleſiam interim gubernarent. Ei verò è Sicilia Conſtantinopolim mouenti, Iuſtinianus cum magno comitatu fit obuiam. Ingrediuntur vrbem clero præcedente, vſque ad templum ſanctæ Sophiæ. Tentare tum Theodora Vigilium, vt quod pollicitus erat præſtaret. Cui ille, malle ſe quoduis ſupplicium pati reſpondit, quàm ſententiam mutare: & cùm mulier & qui ſecum aderant, minis inſtarent, ad Diocletianum ſe, non ad Iuſtinianum, quemadmodum arbitrabatur, veniſſe dicens, ita cæſus eſt, vt paulum abfuerit, quin tum occideretur. Fugiens itaq; in templum ſanctæ Euphemiæ, quod haud procul aberat, inde à craſſatoribus trahitur, & iniecto in collum eius fune, tanquam latro per totam vrbem vſque ad veſperam trahitur. Deinde verò carceri incluſus, pane & aqua tantummodò aliquandiu vitam duxit, ita patienter & æquo animo, vt ſemper diceret ſe etiam peiora meritum, ſi digna pro peccatis pœna irrogaretur. Clerici autem qui hominem ſecuti fuerant, partim in exilium, partim ad excidenda metalla deportati ſunt. Verùm poſtea rogantibus Romanis omnibus, qui iam ſententiam mutauerant, & inſtante Narſete, quem Iuſtinianus contra Gotthos Romam miſerat, Vigilius ac exules omnes in patriam remittuntur. At verò cùm Syracuſas in Siciliam perueniſſent, Vigilius quem tot mala, tot curæ occidere non poterant, ex calculo moritur, eiusque corpus Romam defertur, & apud ſanctum Marcellum via Salaria ſepelitur. Vixit autem in Pontificatu cùm Romæ tum alibi annis xv. menſes ſex, dies ſex & viginti. Vacat tum ſedes eius morte menſibus tribus, diebus quinque.

PELAGIVS I.

PElagius primus, patria romanus, patre Iohanne viecario, eò tẽpore fuit, quo Totila Gotthorũ rex Taruiſio mouit cũ magno exercitu, Italiã inuadens, ac diripiens, adeò vt propter ſæuitiã & rabiẽ, flagellũ Dei vocatus ſit. Perueniẽs deinde ad montẽ Caſsinatẽ in Campaniã iturus, gregarij militis habitu à Benedicto viro ſanctiſsimo dignoſcitur, & minis deterretur, ne tantoperè in Chriſtianos ſæuiat. Inde verò mouẽs, in Samniũ proficiſcitur, Beneuentum oppugnat, vrbis mœnia demolitur, Neapolim obſidet, Cumas recipit, & magna benignitate ac modeſtia vſus, pleraſque matronas Romanas ibi captas, Romam ad ſuos intactas remittit. Capta deinde Neapoli, atque occupata omni illa Italiæ parte, quæ ad Siciliam vergit, in Romanos mouet, quos quidẽ occupato priùs portu, vnde ſubuehi cõmeatus poterãt, tã acri obſidione preſsit, vt inopia rerum, humana quidã veſcerẽtur carne. Tandẽ verò Totila p hoſtiẽſem portã vi irrũpens, vrbẽ capit, ac direptã incẽdit. Sunt tamẽ qui ſcribãt ei in animo fuiſſe vrbem ſeruare, miſiſſeq; noctu præcones per vrbem, qui militibus mandarẽt, vt vrbi parcerẽt. Hoc verò vbi Iuſtinianus cõperit, Narſetẽ Eunuchũ cum magno exercitu in Italiã properè mittit. Narſes enim, vt nonnulli ſcribunt, primò quidem bibliopola fuit. Hunc cũ in cubiculũ ſuũ accepiſſet imperator, cognita hominis virtute, eũ in ordinẽ patriciatus aſciuit. Pietatis enim, religionis, miſericordiæ, munificẽtiæ, gratiæ poſtremò vnicum exemplar tum omnibus erat. Is igitur acceptis etiã auxiliaribus copijs ab Alboino Longobardorum rege, Gotthos inuadit, obtrũcat, perſequitur. Nam & Totila apud Brixellum malè pugnãs occiditur, & Theias in eius locum ſuffectus, non longè à Nuceria fortiter pugnans, virtute Narſetis opprimitur. Atq; ita ſecundo & ſeptuageſimo anno poſtea quàm Theodoricus eorum rex primò Italiam ingreſſus eſt, Gotthorum nomen cum regno interijt. Iuſtinianus quoq; non multò pòſt quadrageſimo imperij ſui anno moritur, vir quidem memoria dignus, cùm merito ſuo Alemannicus, Gotthicus, Vuandalicus, Perſicus; Africanus, more veterum imperatorum appellari poſſet, licet aliorum opera & ſuo conſilio hæc geſta ſunt. Pelagius autem Eccleſiam Dei in tantis perturbationibus non deſerens, conſtituit, vt hęretici & ſchiſmatici coerceri etiam ſecularium manu poſſent, quando ad ſanitatem rationibus non deducerentur. Hic autem accuſatur, quòd malorum Vigilij cauſa fuiſſet, cùm Iuſtinianus eum Vigilio prẹferret, vidente populo & clero crucem tangens & euãgelium, iureiurando ſuſcepto; ſe à tanto crimine purgat. Inde Narſes ad vrbem veniens, ſupplicationes pro rebus benè geſtis à ſancto Pancratio vſq; ad ſanctum Petrum celebrãt, vrbemque à Gotthis liberatã, quoad fieri poteſt, inſtaurat. Vnà verò cum Pelagio inſtituit, nẽ vllus ambitione vel pretio ad quoſuis ſacros ordines admittatur. * Vigilius præterea Valentinum notarium ſuũ, virũ probatæ fidei & religionis, theſauris Eccleſiæ præficiens, baſilicam Apoſtolorũ Iacobi & Philippi inchoat. Sunt qui ſcribant Caſsiodorum monachũ virum doctiſsimum, vſque ad tempora Pelagij perueniſſe, qui primùm conſul, inde ſenator factus, poſtremò monaſticam vitam, ſpretis rebus omnibus, complexus eſt. Aiunt & Victorem Campanum Epiſcopum librũ phaſetum compoſuiſſe, quo potiſsimùm Dionyſium Abbatem Romanum inſcitiæ arguit, ꝙ paſchalem calculum ineptè nimiũ cõpoſuiſſet. Ornarunt etiam Pelagij tempora ſanctitate & doctrina Sabinus Canuſinus, Gregorius Lingonenſis, Bedaſtus beati Remigij diſcipulus, & Attrebatum Epiſcopus. Herculanus verò Peruſinus antiſtes à Totila interemptus, in ſanctos refertur. Pelagius autem vndecimo ſui pontificatus anno, menſe decimo, die octauo & vigeſimo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur: vbi ex ſacris ordinibus bis menſe Decẽbri habitis, presbyteros ſex & viginti, diaconos vndecim, Epiſcopos vndequadraginta creaſſet. Vacat tum ſedes menſibus tribus, diebus ſex & viginti.

lxij. Pont.

Totila Gotthorũ rex.

Narſes mittitur.

Alboinus.

Victor Cãpanus.

IOHAN:

IOHANNES III.

lxiij. Pont.

Iuſtin° Iuſtiniano ſucceſsit.

IOhanoes tertius, patre Anaſtaſio ex illuſtri genere orto, Iuſtini temporibus fuit, qui Iuſtiniano ſucceſsit, cuius certè nulli in re ſimilis fuit. Auarus enim, improbus, rapax, deorum atque hominum contemptor habitus eſt. Hanc ob rem, cùm totus auaritiæ & cupiditati inhæreret, libidine habendi in inſaniam vertitur: cuius vxor Sophia imperium vſque ad Tiberij ſecundi tempora gubernauit. Hæc autem mulier inſtigaotibus quibuſdam delatoribus, qui Narſetem oderant, hominem ab Italia ad ſe cum ignominia verborum reuocat, videlicet vt eunuchus ad lanam & penſa rediret. Ferens id iniquo animo, vt par erat, Narſes, reſpondet ſe talem orſurum telam, quæ inextricabiles errores æmulis atque inimicis ſuis præſtaret, quod etiam fecit. Alboinum nanque Longobardorum regem cum omnibus copijs è Pannonia in Italiam ad capeſſendas ſedes uberiores quàm quas in Panonia occupauerant, literis & ouncijs accerſit. Obtemperans itaque Narſetis monitis Alboinus, Italiam per Syrmium ingreſſus cum coniugibus & liberis, cumque exercitu lectiſsimo, primò quidem omnem Venetiam occupat: inde Inſubriam ingreſſus, Mediolanum vi capit ac diripit. Papiam triennio obſeſſam, in poteſtatem ſuam tandem redigit. Hac autem victoria lætus Alboinus, Veronam ſe contulit, quam regni totius ſedem conſtituerat. Vbi verò conuiuio exhilaratus, Rhoſimundam vxorem ea patera bibere compellit, quam ex patris ipſius mulieris capite à ſe occiſi, in poculum redegerat. Erat autem in exercitu Alboini *Nelmelchidis Longobardus adoleſcens forma inſignis, & nobilitate atque armis præſtantiſsimus, cuius conſuetudioe Rhoſimunda quidem delectabatur: quemque in cubiculum ſecretò ducens, propoſita regni ſpe, Alboinum obtruncare compulit. Verùm cũ aduerſantibus Longobardis de ſpe regni decidiſſent, ambo ad Longinum, qui tũ Rauennæ præerat, confugere. Nec ita multò pòſt ſeipſos inuicem veneno potentes, diem extremum claudunt. Multas clades tum paſſa Italia eſt, irrumpentibus in prouinciam barbaris, quas quidem portendere prodigia illa tempeſtate viſa, & igneæ acies in cælo apparentes: ita etiam in immenſum Tiberis creuit, vt inundatione ſua populo romano magnas calamitates intulerit. Interim verò Iohannes pontifex & ſanctorum cœmiteria reſtituit, & Iacobi ac Philippi Eccleſiam à Vigilio inchoatam perfecit. Et Narſetem Romanis non diſsimulanter iratum, quòd de ſe malè opinarentur, idque ad Sophiam ſcripſiſſent, è Neapoli ad vrbem ducit: vbi haud ita multò pòſt Narſes moritur, cuius corpus loculis impoſitum, Conſtantinopolim defertur. Actum tum demum de nomine Italico putaſſem in tanta rerum perturbatione, niſi ſanctiſsimi viri periture prouinciæ ſuccurriſſent. Nam & Paulus patriarcha Aquileienſis, & Felix Epiſcopus Taruiſinus, Alboinum vbi Italiam attigit, mitiorem ciuibus ſuis & prouinciæ reddidere. Et Fortunatus vir ſingularis literaturæ & eloquentiæ, Gallos ad mitiorem cultum redegit ſcriptis & exemplo. Ad Sigibertum enim eorum regem, libellum de gubernando regno perſcripſit, ac beati Martini vitam eleganter compoſuit. Sunt qui ſcribant Germanum Pariſieoſem Epiſcopum, virũ quidem ſanctiſsimum hoc tempore fuiſſe, qui Franciæ reges ſemper in officio cõtinuit, & adeò quidem, vt inter ſe certatum religione, pietate, gratia, humanitate ſit. Nil enim in Germano cernebant, quod ipſi non imitarentur, tantùm valent boni paſtoris exempla. Iohannes autem, cuius temporibus Armenij fidẽ Chriſti recepere, moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur pontificatos ſui anno duodecimo, menſe vndecimo, die ſexto & vigeſimo. Vacat tum ſedes eius morte menſibus decem, diebus tribus.

Helmechildis

Paulus Patriarcha.

Paſtoris boni exẽpla.

BENEDICTVS I.

Benedi-

lxiiij. Pōt.

BEnedictus patria Romanus, patre Bonifacio, Tiberij ſecundi temporibus fuit, quem quidem Iuſtinus per adoptionem in filium & regni hæredem ſuſceperat, ac meritò certè, cùm in homine ea ornaméta eſſent, quæ in optimo principe requiruntur, clementia, iuſtitia, pietas, religio, ſapientia, conſtantia & perpetua fortitudo. Verùm inter alias eius virtutes benignus & liberalis in omnes, potiſsimùm verò erga pauperes habitus eſt, & ob eam rem Dominus largas opes ei ſubminiſtrauit. Nam dum ſemel per ædes ſuas contentiùs inambularet, cerneretque in pauimento marmoream crucem, eam religionis cauſa, ne pedibus conculcaretur, auferri iuſsit, meliorią; loco atque honeſtiore reponi. Poſt hanc verò vna atque altera inuenta eſt: ſub qua tantam vim auri & argenti reperit, quantam hominis beneficentia requirebat: cuius quidem magnam partem pauperibus erogauit. Ferunt etiam Narſetis theſauros ad eum ex Italia delatos fuiſſe, quibus conflatis ad munificentiam & liberalitaté vſus eſt. Ad Sigibertum namque Francorum regem, qui ſe per legatos inuiſerat, cum reliquis muneribus, quæ magna fuere, aureos etiam quinquaginta ſingularum librarum miſit: quorum pars vna imagine principis ſignata erat his literis, Tiberij Conſtantini perpetuò Auguſti. Altera verò pars quadrigam continebat cum aſcenſore, atque his literis, Romanorum Gloria. Et ne quid ad integram eius felicitatem deeſſet, exercitus quem in Perſas miſerat, victor rediens, tantam prædam cum elephantis viginti auexit, quantum nullus vnquàm anteà. Hoc requirebant eius merita erga genus humanum: hoc religio in Deum ſaluatorem noſtrum: hoc poſtremò eius beneficentia erga populum Romanum, quem & armis quoad fieri potuit, ab hoſtibus tutatus eſt: & immiſſo ex Aegypto frumento, à ſæuiſsima fame liberauit, interuenientibus Bonifacij pontificis precibus: quem Tiberius mirum in modum dilexit & obſeruauit. Adeo enim Longobardi longè & latè Italiam vexauerunt diutino bello, vt ex illa vaſtatione rerum omnium caritas & inopia oriretur. Dum hæc in Italia agerentur, Iohannes Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopus, orientalem Eccleſiam quoad fieri potuit, in fide continuit, legendo, diſputando, ſcribendo, monendo, docendo, licet multos aduerſarios habuerit. Idem quoque fecit Leander Toletanus, vel (vt quidam volunt) Hiſpalenſis Epiſcopus, in quo doctrina & eloquentia pari lance certabant. Multa enim compoſuit, tum ad confirmationē noſtri dogmatis, tum ad coufutationem Arianæ perfidiæ, quam tanquam teterrimā labem Vuandali ex Africa in Hiſpaniam à Belliſario pulſi, ſecum detulerant. Benedictus autem (vt quidam ſcribunt) ſolicitudine & dolore, quem in calamitatibus vrbis Romæ & prouinciæ Italiæ conceperat, moritur quarto pōtificatus ſui anno, menſe vno, & diebus octo & viginti. Vacat tum ſedes menſibus duobus & diebus decem.

Leander Toletanus.

PELAGIVS II.

lxv. Pont.

PElagius ſecundus, patria Romanus, patre Vingeldo, à Tiberio ad imperatorē Mauricium Tiberij generū peruenit. Huic enim & ſi Cappadox erat, imperium tamē ob virtutem & ſtrenuitatē in rebus agendis commiſſum eſt. At verò Longobardi, cùm poſt mortē Alboini xx. annis ſub ducibus fuiſſent, Autharim regem ſibi creant; quē & Flauium appellarunt: quo quidē cognomento oēs Longobardorū reges deinceps vſi ſunt. Mauricius autem pellere Italia Longobardos conatus, Sigibertū Francorum regē mercede ad id bellū ſolicitat:* qui ſtatim comparato Gallorū & Germanorum magno exercitu, cū Authari decertans, magno accepto incommodo ſuperatur. Hac autē elati victoria Longobardi, vſq; ad fretum Siculū peruenere, vrbes Italiæ in poteſtatē ſuam redigētes:* quò minùs verò vrbe Roma diu obſeſſa potirentur, fecere imbres, & quidem frequētes: quibus hoſtes à mœnibus repellunt. Tāta enim tū aquarū inundatio fuit,

Mauricius Tiberij gener.

vt Noe

vt Noe diluuium renouatum crederetur. Hæc autem vna fuit cauſa, quare Pelagius iniuſſu principis tum Pontifex creatus ſit, cùm extra obſeſſam ab hoſte vrbem mitti quiſpiam non poſſet. Nil enim tum à clero in eligendo pontifice actũ erat, niſi eius electionem imperator approbaſſet. Miſſus itaque Conſtantinopolim ad placandum imperatorem Gregorius diaconus vir optimus atque doctiſſimus, vbi ex ſententia Pontificis omnia peregiſſet, nequaquam otio & ingenio ſuo abuſus, & libros moralium in Iob compoſuit, & Eutychium quendam Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopum, ita præſente Auguſto diſputationibus conuicit, vt omnia quæ in libro ſuo de reſurrectione conſcripſerat, retractare coactus ſit. Dicebat enim corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria vento aereque ſubtilius futurum, & ob eam rem tangi non poſſe. Quod contra illud dominicum eſt, Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodum me videtis habere. Pelagius autem vbi Gregorium rogatu populi Romani ad vrbem reuocaſſet, & domum paternam in xenodochion pauperum ſenum redegiſſet, Hermetiſque martyris cœmiterium ac baſilicam Laurentij martyris à fundamẽtis extruxiſſet, peſtilentia moritur, quæ tum maximè Europam omnem vexabat, anno pontificatus ſui x. menſe ſecundo, die decimo. Sepultus eſt autem in Eccleſia beati Petri in Vaticano. Vacat tum ſedes menſibus ſex, diebus octo & viginti.

Aquarũ inundatio.

Luc 24.

GREGORIVS I.

lxvj. Pont.

Gregorius patria Romanus, patre Gordiano, viro ſenatorio, vno omnium conſenſu inuitus etiam pontifex creatur, anno Domini dc. ac xix. monachus namque erat ac Leuita. Is autem cùm principis conſenſus re quireretur, vt antea dixi, nuncios cum literis miſerat, qui Mauritium obſecrarent, ne pateretur electionem cleri & populi Romani ea in re valere. Interceptæ ſunt literæ à præfecto vrbis, ac diſcerptæ, ſcriptæque aliæ, quibus rogabatur, vt quem populus ac clerus pontificem legiſſet, eundem imperator cõfirmaret, quo nihil ei nunciari iucundius ac gratius potuit, cùm ſecum familiariter, dum Conſtantinopoli erat, Gregorius vixiſſet, filiumque eius è fonte baptiſmatis leuaſſet. Remittit itaque Mauritius nuncios, ac quidem properè, qui oregorium confirmarent, cogerentque hominem ſanctiſsimum pontificatus guberna cula in tanta perturbatione rerum ſuſcipere. Is itaq; non ſibiipſi, ſed vtilitati hominum, ac honori diuino conſulens, quem certè ob religionem & pietatem rebus omnibus ſemper antetulerat, ſpretis opibus, poſthabitis voluptatibus, atq; omni ambitione & potentia, gubernacula reipublicæ Chriſtianæ ſuſcipiens, ita vixit, vt vſque ad tempora noſtra neminem ex ſucceſſoribus parem habuerit, nedum ſuperiorem vel ſanctitate vitæ, vel diligentia in rebus agendis, vel doctrina & ſcriptis. Nam & librũ de ſacramentis compoſuit, & antiphonarium tam diurnum quàm nocturnum, & commentarios in Ezechielem, in * quadraginta euangelia: in Iob quoq; (vt dixi) allegoricè, ad mores & hiſtoriam reſpiciens, elegãter ſcripſit. Edidit & libros quatuor in dialogo: & librum quem paſtoralem appellauit, ad Iohannem Epiſcopum Rauennatem de ratione gubernandæ Eccleſiæ. Inſtituit præterea, ne quid ornatus & concentus inter ſacrificandum deeſſet, vt antiphonæ canerentur, hæc vulgo introitus vocant. Eius quoque inuentum eſt, vt nouies kyrie eleiſon caneretur, & alleluia, interpoſitis ſeptuageſimæ diebus vſq; ad paſcha. Cantatur etiam poſt Euangelium, poſt communionem ſuo mandato. Idem quoque in canonem redegit, Dieſq; noſtros in tua pace diſponas. Præterea verò ſupplicationes maiores, quas græci letanias vocant, primus inſtituit. Stationum quoque magnam partem, maximè autem quæ in baſilica Petri habentur, die natali Ieſu Chriſti, in Epiphania, in Dominica paſsione, in albis paſchæ, in Aſcenſione, in Pentecoſte, natalibus Apoſtolorum, in tertia dominica aduentus, in dedicatione eiuſdem baſilicæ, die feſto ſancti Andreæ, in cathedra Petri: dum maior

Mauritius imperat.

Fortè quatuor.

maior letania fit in ſabbato quatuor temporum. Quid plura de hoc ſanctiſsimo viro commemorem? cùm omnis inſtitutio Eccleſiaſtici officij, veteris præſertim, ab eo ſit inuenta & approbata: quem quidem ordinem vtinam ſequeremur. Non abhorrerent hodie à lectione officij viri docti, quemadmodum faciũt propter barbariem (neſcio quam) illi latinitati & compoſitioni additam. Ne verò vlla in re vir ſanctiſsimus Eccleſiæ deeſſet, ſynodum habuit apud ſanctum Petrũ quatuor & viginti Epiſcoporum, qua certè multa ſuſtulit quæ nocitura, multa etiam addidit quæ profutura fidei noſtræ videbantur. Miſit & viros optimos in Britanniam, Auguſtinum, Melitum, & Iohannem, eumque his monachos quoſdã probatiſsimæ vitæ: quorum monitis & prædicationibus fidei noſtræ dogma Angli tum primùm integrè receperunt. Rediere etiam Gotthi Gregorij opera ad vnionem Catholicæ fidei. Sunt præterea qui ſcribant Gregorium dialogum ſuum de moribus ad Theudelindam Longobardorum reginam miſiſſe, cuius lectione præferocem & indomitum viri ſui Antharis animum, ad religionem & mitiorẽ cultum redigeret. Erat enim matrona inſignis, & fidei Chriſtianæ ſtudioſiſsima. Nã & baſilicam beati Iohannis Baptiſtæ Modoetiæ ædificauit, quod oppidum decẽ millibus paſſuum à Mediolano diſtat: & eandem Eccleſiam prædijs ac vaſis aureis ornauit. Ferunt eo tempore, quo Hermichildus à patre Leuigildo Gotthorũ rege interfectus eſt, quòd fidem Catholicam confiteretur, Ieſu Chriſti tunicam, quæ ſorte vni militum obtigerat, inuentam eſſe apud vrbem Zaphat in arca marmorea eo loci repoſitam, Thomæ Hieroſolymitani Epiſcopi, & Iohannis Cõſtantinopolitani, ac Gregorij Antiocheni tempore. Interea verò Mauritius, ſuperatis in Hetruria & Campania hexarcho Romano duce Lõgobardis, in omnia vitia & omnem arrogantiam prolapſus, legem tulit, vt qui Romanæ militiæ aſſcriptus eſſet, niſi finita militia, aut mancus & debilis ex vulnere factus, Deo militare non poſſet. Hanc ob rem motus Gregorius, hominem admonet, ne eius religionem impugnet, cuius benignitate ex infima ſorte hominum, ad ſummum gradum dignitatis peruenerat. Præterea verò cùm Iohannes Conſtantinopolitanus Epiſcopus habita Græcorum ſynodo, ſeipſum Oecumenicum, id eſt, vniuerſalem patriarcham creaſſet, monuiſſetq; Gregorium Mauritius, vt Iohanni obtemperaret: Reſpondit homo conſtantis ingenij & fidei, poteſtatem ligandi & ſoluẽdi Petro traditam, eiuſq; ſucceſſoribus, non Epiſcopis Conſtantinopolitanis: proinde deſineret iram Dei in ſe concitare, dum ſeditiones ſtudioſe nimium in eius Eccleſia ſerit. Nequaquam verò his malis contentus Mauritius, reuocatis militibus ſuis qui in Italia erant, Longobardos adhortatur, vt ſpretis fœderibus iã ictis, Romanos adorirentur: quare Agilulphus ex Ciſalpina mouens, vaſtatis longè ac latè Hetruriæ agris, quâ iter faciebat, vrbem Romam magnis illatis calamitatibus integrum annum obſedit: quo quidem tempore Seuerus Aquileienſis Epiſcopus in hæreſim prolapſus eſt, quæ multorum malorum ſeminarium fuit. Nam Seuero mortuo, Aquileienſis Eccleſia bifariam diuiſa eſt, cùm Agilulphus Longobardorum rex, Iohannem Aquileienſem, Gregorius Candianum Gradenſem Foroiulianis Epiſcopos præfeciſſent. Agilulphus verò omiſſa ſpe potiundæ vrbis, obſidionem ſoluens, Mediolanum redijt. At Mauritius non ſpontè, ſed coactè pœnitentia ductus, cum Gregorio mitiùs agere cœpit, quòd intellexerat quendam monachi habitu indutum, ſtrictum gladium in manu tenentem, in foro Conſtantinopolitano clamaſſe, imperatorem breui gladio moriturum: hoc idem eius ſomnium confirmauit, quo ſe, vxorem ac liberos cædi videbat. Interim verò milites ſtipendijs ſuis defraudati, Phocam centurionem imperatorem creant, & Mauritium obtruncant vndeuigeſimo imperij ſui anno. At Gregorius exornatis quibuſcunque rebus potuit baſilicis Romanis, dedicataque Gotthorum Eccleſia, quæ in ſuburra eſt Agathæ martyris nomine, Fl. Ricimerij viri conſularis opus (vt literæ muſiuæ indicant) paternam domum in Cliuo

Angli & Gotthi receperunt fidem.

Seuerus Aquileienſis.

Phocas creatur imperat.

Scauri poſitam non longè à circo maximo, in monaſterium redegit, quo in loco & hoſpites continuò accipiebat, & pauperes vndiq; confluentes, cibo & potu in vita retinebat. Vir certè omni laude dignus, ſi vitam, ſi mores, ſi doctrinam, ſi ſolertiam in rebus tum diuinis, tum humanis inſpicis. Neque eſt cur patiamur Gregorium hac in re à quibuſdam literarum ignaris potiſsimùm carpi, quòd ſuo mandato veterum ædificia ſint dirupta, ne peregrini & aduenæ (vt ipſi fingunt) ad vrbem religionis cauſa venientes, poſthabitis locis ſacris, arcus triumphales & monumenta veterum cum admiratione inſpicerent. Abſit hæc calumnia à tanto pontifice Romano, præſertim cui certè poſt Deum patria quàm vita charior fuit. Multa profectò ex collapſis ædificijs exedit vetuſtas. Multa præterea demoliuntur homines ædificandi gratia, vt quotidie cernimus. Impacta illa foramina quæ tum in concauo fornicum, tum in coniuncturis marmorum quadratorúmve lapidum videntur, non minùs à Romanis quàm à barbaris auellendi æris cauſa crediderim. In fornicibus enim, quò leuior eſſet moles, ollas cum nummiſmatibus collocabāt. Lapides verò quadratos æneis clauis firmabāt. Factum id quoq; à Romanis dixi, ſi Epirotæ, Dalmatæ, Pannonij, & fæx totius orbis terrarum huc miſſa, Romani appellari poſſunt. Gregorius autem confirmata omni ratione Eccleſia Dei, anno xiij. menſe vj. die x. pōtificatus ſui moritur: Phocę verò imperatoris anno ſecundo, ſepeliturq; collachrymantibus omnibus in baſilica Petri ante ſecretarium, quarto Idus Martij. Eius verò in morte menſibus v. diebus xix. ſedes Romana tum vacat.

SABINIANVS I.

lxvij. Pōt. SAbinianus, cuius patria ignoratur, ac meritò quidem, Gregorio ſucceſſit. Homo enim obſcuro loco natus, obſcurior moribus, rebus geſtis Gregorij viri ſanctiſsimi aduerſatus eſt. Nam cùm ſuo pontificatu fame laboraretur, inſtarentq; pauperes, vt pietatem Gregorij eleemoſynis imitaretur, nil aliud reſpondebat, quàm Gregorium popularem famam aucupantem, patrimonium Eccleſiæ largitionibus diſsipaſſe. Paululum etiam abfuit quin libri eius comburerentur, adeò in Gregorium ira & inuidia exarſerat homo maleuolus. Sunt qui ſcribant Sabinianū inſtigantibus quibuſdā Romanis, hoc in Gregorium molitum eſſe, quòd veterum ſtatuas tota vrbe dum vixeret & obtruncauerit & dijecerit: quod quidem ita à vero diſſonum eſt, vt illud quod de abolendis ædificijs maiorum, in vita eius diximus. Iacent ſtatuæ tum propter vetuſtatem collapſæ, tum etiam quia baſibus ſublatis, vel æris vel etiam marmorum cauſa, ſtare tantæ moles non poterant. Quòd autem capitibus careant, mirum nequaquā videri debet, cùm ipſius ſtatuæ caſu ea pars, vtpote fragilior, & ad accipiendam læſionem paratior, potiſsimùm frangatur. Sed quid ego has coniecturas quæro? Videmus ſtatuas excīſis capitibus non diffractis iacere, quia facilius eſt caput ſtatuæ quàm totum corpus deferri: quod hodie quoque fit, ab his pręſertim, qui antiquitatis ſtudioſi ſunt. Non eſt igitur cur tantum facinus Gregorio obijciatur. Ad Sabinianū redeo, cuius hoc fuiſſe inſtitutum ferunt, vt & horæ in Eccleſijs diſtinguerentur officij gratia, & accenſæ lampades continuò retinerentur, potiſsimùm verò in Eccleſia beati Petri. Sunt qui ſcribant Phoca annuente pacem tum cum Longobardis ictam, reddita Agilulpho eorum regi filia, quæ in bello capta fuerat. Tanta verò hoc tempore apparuerant prodigia, quanta nunquam antea, quibus certè futuræ calamitates portendebantur. Nam & cometes viſus eſt perlucidus, & Byzantij puer quadrupes naſcitur. Et apud Delon inſulam duo marina monſtra omnino humanam ſpeciē habentia viſa ſunt: Sirenes fortaſſe fuere Achelois filiæ, vt aiunt poëtæ: quod ſi ita fuiſſet, nequaquā pro monſtro habēda erant, cùm elementum aquæ, animalia terreſtribus ſimilia, in omni ſpecie producat. Sūt qui ſcribant tempore Sabiniani & Iohannem patriarcham Alexandrinum virum

Prodigia.

pietate

pietate & doctrina inſignem, & Latinianum Epiſcopum Carthaginenſem Iohāni nequaquàm diſsimilem, dignitatem vtriuſque Eccleſiæ mirum in modum auxiſſe. Seuerus quoque Latiniani familiaris, vir doctiſsimus, multa tum in Vincentium Cæſarē Auguſtanum Epiſcopum ſcripſit, qui in Arianum dogma declinauerat. Idem quoque de virginitate librum ad ſororem ſcripſit, quem Aureolum appellauit. At Sabinianus cùm annum vnum, menſes quinque, dies nouē in pontificatu ſediſſet, moritur, funusq́ue eius à ſancto Iohanne per portam Aſinariam & pontem Miluium ad baſilicam Petri defertur. Vacat ſedes eius morte menſes vndecim, dies ſex & viginti.

BONIFACIVS III.

lxviij. Pōt. Phocas imperat.

BOnifacius tertius, patria Romanus, à Phoca imperatore obtinuit, magna tamē contentione, vt ſedes beati Petri apoſtoli, quę caput eſt omnium Eccleſiarum, ita & diceretur & haberetur ab omnibus: quem quidē locum Eccleſia Conſtantinopolitana ſibi vendicare conabatur, fauentibus interdum malis principibus, affirmantibusq́ue eo loci primam ſedem eſſe debere, vbi imperij caput eſſet. Affirmabant Romani pontifices vrbem Romam, vnde Conſtantinopolis Colonia deducta eſt, caput imperij meritò habendam eſſe, cùm etiam Græci ipſi literis ſuis principē ſuum τὸν ῥωμαίων αὐτοκράτορα, id eſt, Romanorum imperatorem vocent, ipſiq́ue Conſtantinopolitani etiam ætate noſtra ῥωμαῖοι, non Græci vocentur. Omitto quòd Petrus Apoſtolorum princeps ſucceſſoribus ſuis pontificibus Romanis, regni cælorum claues dederit, poteſtatemq́ue à Deo ſibi conceſſam reliquerit, non Conſtantinopoli, ſed Romę. Illud tantùm dico, multos principes, maximè verò Conſtantinū comparandæ ſynodi ac diſſoluendæ, confutandi vel confirmandi ea quę in Synodis decreta erant, Romanæ ſedi tantummodo conceſsiſſe. Meritò igitur ſedes Romana cæteris anteferturm cuius integritate & conſtantia cunctæ hęreſes confutatę ſunt & exploſæ. Idem quoq; Bonifacius inſtituit, habita ſynodo Epiſcoporum duorum & lxx. presbyterorū xxx. diaconorū trium, ne quis ſub anathematis culpa in locum demortui pontificis aut epiſcopi ſubrogaretur, niſi tertia ſaltē poſt obitum eius die, vtve anathematizarentur qui largitione & gratia ad pontificatum vel epiſcopatū aditū ſibi quærerent. Voluit item electionem Epiſcopi à clero pariter & populo fieri, eamq; ita ratam fore, ſi à principe ciuitatis approbata eſſet, & ſi ſummus pontifex denique his verbis autoritatem ſuam interpoſuiſſet, Volumus & Iubemus: ſancta quippe inſtitutio & perneceſſaria, noſtris pręſertim temporibus, quibus in peius omnia dilabuntur. Eſt enim ſimile veri, clerum & populum ac principem ciuitatis, ſi libera ſuffragia ſunt, non alium electuros, quàm qui meritò poſsit & debeat alijs præeſſe, quod eſt Epiſcopi proprium, vt vocabuli etymologiam huic rei accommodatam repetamus: licet reuerà (pace bonorum dicam) multi epiſcopatū deſiderent explendæ auaritię & libidinis ſuæ cauſa, nō quò communi vtilitati, vt eorū expoſcit officium & nomen, conſulant. Quæritur enim quantū reddat epiſcopatus, nō quot oues paſcuę in eo ſint. Sed de his ſatis. Ad Bonifacium redeo, cuius cū vita, vt video, etiā decreta extincta ſunt, pontificatus ſui menſe nono. Sepultus eſt autem in baſilica Petri. Vacat tum ſedes menſe vno, diebus ſex.

Largitionibus non quærendus epiſcopatus.

BONIFACIVS IIII.

lxix. Pont.

BOnifacius quartus, natione Marſus, patris Valerienſis, patre Iohanne medico, templū ſanctę Mariæ rotūdę, quod veteres Pantheō, quia Cybeli & omnib' dijs cōmune eſſet, à Phoca imperatore obtinuit, conſecrauitq; iiij. id' Maij in honorē beatę virginis oīmq́ue martyrū, eiectis priùs genitū ſimulachris, luſtratoq; tēplo. Vnde poſteà virgo ad martyres appellata eſt. Hoc eodē tempore Perſæ

Maria rotunda.

rege Coſdroa in Romanas prouincias irrumpentes, ſuperato Phocę exercitu, Hi-
eroſolymam occupant. Templa Chriſtianorum prophanant & diripiunt. Lignū
dominicæ crucis inde auferunt. Zachariam virum ſanctiſsimum eiuſdem ciuita-
tis patriarcham, in captiuitatem abducunt. Hanc ob rem ab omnibus, potiſsimū
verò à ſenatu ſpretus Phocas, ab Heraclio copiarum & Africæ & prouinciæ duce,
imperio ac vita priuatur. *Cacannus verò Bauarorum rex, per Pannoniam & Il-
Cacamus lyricum in Italiam irrumpens, Longobardorum reges ita ſuperat, vt paulùm ab-
fuerit quin prouinciā ipſam caperet, ita tamē Forumiulij proditione Romildæ eius
amore captæ diripuit, vt vix ipſius prouinciæ cernerentur veſtigia. Dum hæc a-
Iohannes gerentur in Italia, Iohannes Gerundenſis Epiſcopus religionem Chriſti prædi-
Gerundenſis. catione & ſcriptis vbique tuebatur. Hic enim genere Gotthus, in Luſitania na-
tus, vbi ſapere aliquid per ætatem cœpiſſet, Conſtantinopolim proficiſcens, ita
græcè & latinè doctus inde diſceſsit, vt in Luſitaniam rediens, Arianam hæreſim
quæ tum inualuerat, facillimè confutaret: hanc ob rem Barchinonam ab hæreti-
cis relegatur. Verùm poſteà mortuo Lemungildo rege, qui hæreticis fauebat, in
patriam rediens, & multa ſcripſit ad doctrinam noſtram pertinentia, & monaſte-
rium condidit, rationemque viuendi monachis conſcripſit. Eutropius quoque
Valentinus Epiſcopus, Hiſpanos doctrina & exemplo in fide continuit. Præterea
verò Columbanus abbas vir ſanctiſsimus, genere Gotthus, vt quidam affirmant,
ex Scotia in Burgundiam primò veniens, *Lixonenſe monaſterium egregium id
quidem extruxit: inde in Italiam abiens, apud Bobium in Apennino aliud mo-
naſterium amplum ſanè ædificant inter Hetruſcos, Ligures & Inſubres. His au-
tem hac in re nequaquam cedens Bonifacius pontifex, domum paternam in mo-
naſterium redigit, fundoſque ſuos monaſterio aſſcribit in monachorum vſum.
Verùm non ita multò pòſt diem extremum obiens, ſexto pontificatus ſui anno,
menſe octauo, die decimotertio. Quo quidem tempore, peſte, fame, & inundatio-
ne aquarū laboratum eſt, ſepelitur in baſilica Petri. Vacat tum ſedes eius morte
menſibus ſeptem, diebus quinque & viginti.

DEVSDEDIT I.

lxx. Pont. DEuſdedit patria Romanus, patre Stephano ſubdiacono, pontificatum
omnium ſuffragijs adeptus, clerum mirum in modum dilexit & auxit.
Ferunt quidam hunc tantæ ſanctitatis fuiſſe, vt quendam obuium ele-
phantiæ morbo laborantem, oſculo ſuo lepra ſtatim liberauerit. Con-
ſtituit autem vir optimus, ne filius patrini puellam è ſacro fonte à patre leuatam,
ducere in vxorem poſſet. Eodem quoque tempore Heraclius magno comparato
Heraclij imperat. geſta. exercitu, multas prouincias à Perſis occupatas, in poteſtatem ſuam redigit. Du-
cem Perſarum ſingulari certamine ex equo deturbat & interficit, Coſdroā regē
Perſarum opprimit, filium eius captum & baptizatum, in regnum paternum re-
ſtituit. Perſidem ingreſſus, turrim Coſdroæ theſauris plenam capit, quorum par-
tem militibus tribuit, partem verò reparandis templis, quæ Perſæ diripuerant &
vaſtauerant, deſignat. Ipſe præterea alia onuſtus præda cum ſeptem elephantis
Hieroſolymam rediens, crucem Domini à Perſis ablatam ſecum deferens, eo lo-
ci reponit, in quo anteà fuerat. Captos à Perſis, in patriam remittit. Rediens de-
inde Conſtantinopolim, literis & otio delectatus, ad aſtrologiam ſe contulit. So-
roris tamen ſuæ filiam tantus imperator contra ius faſq; in vxorem accipit: & vt
ſceleri ſcelus adderet, quod fieri conſueuit, vbi quis in peiora labitur, ad Euty-
chianos tranſijt, eo potiſsimùm tempore, quo Anaſtaſius Perſa monachus ſub
nomine Chriſti à ſuis captus, martyrium paſſus eſt: cuius reliquiæ poſtea Ro-
mam aduectæ ſunt, & in monaſterio beati Pauli repoſitæ ad aquas Saluias, vt vul-
Siſebutus Gotthorū rex. gò dicitur. Ferunt eodem tempore Siſebutum Gotthorum regem, plurimas Hiſpa-
niæ ciuitates, quę ad Romanos defecerant, in fidem recepiſſe, Iudæoſq; omnes in

regno

regno deprehenſos, grauioribus ſupplicijs ad Chriſti fidem compuliſſe rogatu (vt aiunt) Heraclij, qui in fatis habuerat, ſibi cauendum à circumciſis eſſe, cùm tamen poſtea haud ſatis fati neceſsitatem circunſpiciens, à Saracenis circunciſionem obſeruantibus oppreſsus ſit. Agebantur hæc in Oriente, nec ſuis athletis pro fide Chriſti carebat Occidens. Arnolphus enim Metenſis Epiſcopus conſilio & ſanctitate Dogobertum Francorum regem in officio continebat, adiuuante Amando Traiectenſi Epiſcopo, viro quidem optimo, & religionis Chriſtianæ defenſore acerrimo. Hiſpanis quoque Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus Leãdri ſucceſſor, multa tum ſcripſit, quæ fidem Chriſtianam mirificè iuuant. De ſummo enim bono, de viris illuſtribus, de vocabulis grammatices, & etymologijs libros compoſuit. Hiſtoriam præterea ab Adam vſque ad tempora Heraclij, vitas quorundam ſanctorum, hiſtoriam Longobardorum, & breuem quandam coſmographiam ſtylo ſatis eleganti edidit. In eo homine pluris facienda eſt certè ſanctitas quàm eruditio. Sunt qui ſcribant Iſidorum Germanum fuiſſe, quanquam Hiſpani hunc ſuum eſſe affirment: vtcunque ſit, ſatis conſtat, eum fuiſſe quauis laude dignum ob doctrinam & ſanctitatem. Deus autem dedit, cuius tempora ad hæc etiam quæ diximus, notiora fecere & terremotus, & ſcabies quædam ita ad ellephantiam tendens, vt deformitate cognoſci homines non poſſent: moritur pontificatus ſui anno tertio, die tertio & vigeſimo, ac ſepelitur in baſilica Petri ſexto idus Nouembris: eius morte Epiſcopatus tum vacat menſem vnum, dies xvj.

BONIFACIVS V.

BOnifacius quintus, natione Campanus, patre Iohanne, eo tempore põtificatum inijt, quo Eleutherius patricius Romam ab Heraclio miſſus, vindicata Iohannis hexarchi morte, ſemetipſum regem Italiæ creat. At verò cùm Romam proficiſceretur, à militibus ſuis necatur, eiusq; caput Conſtantinopolim mittitur. Huius in locum poſteà Iſatius patricius Conſtantinopolitanus, hexarchus ſuffectus eſt. At Theudelinda (vt diximus) mortuo Adoaldo marito, vnà cum filio regnum Longobardorum ſapienter & integrè gubernans, inter Longobardos & Italos pacem decennio continuit, Eccleſias multas donis & muneribus exornauit, fundos quoq; his adiecit, quorum prouentibus ſacerdotes vterentur. Anno verò duodecimo Heraclij Mahometus Arabs, vt quidam volunt, vt alij Perſa, nobili genere natus, patre qui deos gentium coleret, matre Hebraica Hiſmaelitici generis, magnum in Chriſtiano populo excitauit incendium: & ita magnum, vt verear ne eius ſecta, noſtra potiſsimùm ætate, reliquias Chriſtiani nominis penitùs extinguat: adeò tepeſcimus, & animo ac corpore lãguidi interitum noſtrum expectantes cõcidimus. Inualeſcit eius ſecta nũc multò magis ꝙ anteà. Nam tota Aſia & Africa magnaq; pars Europæ Mahometanis principibus ſubiecta eſt. Inſtant nunc Turci terra ac mari, vt nos tanquã cuniculos ex his Europæ latebris eruant: Sedemus otioſi, alterum expectantes, quaſi hoc malum vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ non immineat. Expectant ſacerdotes, vt à ſecularibus hoc tantum bellum & tam neceſſarium ſumatur. Expectant item ſeculares, vt presbyteri tuendæ religionis cauſa pecunias in ſumptus bellicos polliceantur & ſubminiſtrent, nec in peiores vſus effundant, quemadmodum facere plerique conſueuere, pecunias eleemoſynis & ſanguine martyrũ comparatas, in aurea & argentea vaſa & prægrandia quidem fundentes, parùm de futuro ſoliciti, Dei, quem tantùm vtilitatis gratia colunt, & hominum contemptores. Ad Mahometum redeo, virum adeò verſutum & acris ingenij, vt cùm inter Chriſtianos diu verſatus eſſet, omnesq; omnium qui antè fuere, ſectas cognouiſſet, nouam quandam ſuperſtitionem introduxit, vt videmus, qua propè noſtra religio extincta eſt. Auſus eſt etiam comparato ingenti Arabum exercitu,

lxxj. Pont.

Eleutheri patricius.

Mahometus Arabs.

fines Romani imperij turbare, cuius motus Heraclius citò compeſcuit, ſolicitatis eius ad defectionem militibus pollicitationibus & præmijs. Bonifacius autem pontifex vir ſingularis humanitatis & clementiæ, magna in omnes benignitate & gratia vtens, nullum genus officij, quod bonum paſtorem deceret, prætermiſit. Inſtituit præterea ne qui ad Eccleſias confugerent, inde vi retraherentur: néve acoliti reliquias martyrum attrectarent, quod eſt presbyteri, aut ſubdiaconi officium. Mandauit item vt quouis in loco ſacrilegi anathematizarentur: vtve teſtamentum iuſſu principis vbique valeret. Cœmiterium autem beati Nicomedis fecit & dedicauit. In clericos verò integrè viuentes, vnicè liberalis & munificus fuit. Gallus autem beati Columbani diſcipulus, ita in Occidente tum viuebat, vt etiam in vita ſancti nomen mereretur. Huius veſtigia ſecutus eſt

*Elidius Euſtachius Abbas, ſecuta & ſancta Aurea, in cuius honorem beatus *Eligius monaſterium virginum ædificauit. Ferunt etiam Baſilium quendam Iſidoro æqualem vita, moribus & doctrina inſignem tum habitum fuiſſe. Moritur autem Bonifacius pontificatus ſui anno quinto, die decimo, & in baſilica Petri collachrymátibus omnibus ſepelitur. Eius autem in morte diebus tredecim ſedes tũ vacat.

HONORIVS I.

lxxij.Pont HOnorius natione Campanus, patre Petronio viro conſulari, eo tempore pontificatum inijt, quo Theudelinda moritur, eiusque filius Adoaldus è regno deijcitur, ſuffecto in eius locum Arioaldo. Inſtabat tum (vt dixi) Heraclius, qui de Perſis triumphauerat, vt omnes Iudęi imperio ſubiecti baptizarentur. Hanc ob rem Saraceni & Arabes arma ſumentes, à natiuitate Chriſti anno dc. iij. ac vigeſimo, ita Heraclij duces ſuperarunt, vt hominem felicem primò, mox infeliciſſimum reddiderint, duce Mahometo, qui cùm magnum ſe Dei prophetam aſſereret, magicis artibus Aſianos & Africanos deludens, ita populos quoſdam concitauit noua à ſe religione imbutos, vt paulùm abfuerit quin omninò imperij nomen deleret, capta Alexandria, multisque alijs Syriæ & Ciliciæ vrbibus. Saracenos ſectatores ſuos habuit, à Sara Abrææ legitima vxore ita appellatos, quaſi legitimos diuinæ profeſſionis ſucceſſores & hæredes. Secutus eſt homo callidiſſimi ingenij hac in re Hieroboam exemplum, qui tribui ſuæ alios colendi ritus conſcripſit, ne vnquam Iudæorum imperio ſubeſſent. Idem poſteà fecere Græci à Catholicis diſſentientes, non ob religionem tantummodo, ſed ob imperium, cuius gratia Neſtorianorum, Iacobitarum & Hebionitarum errores ſecuti ſunt. Verùm poſtremò hac pertinacia eò deducti ſunt, vt vnà cum religione & ſecta imperium omnino amiſerint, in turpiſſimam ſeruitutem redacti. Mahometes autem (vt in Alcorano legitur) quò magis ſectatores ſuos à religione Chriſtiana ſeiungeret, hęreticos quoſdam in componendis legibus, maximè verò Neſtorianos ſecutus eſt, multa hinc inde contra legem Moſeos & Euangelij Dei aſtutè colligens, ac in vnum quaſi corpus redigens. Ferunt Heraclium tum quidem deſperatione & fœdam pacem cum Saracenis inijſſe, & Pyrrhi patriarchæ Conſtantinopolitani & Cyri Alexandrini Epiſcopi fraudibus deceptũ, in hæreſin quoq; Monothelitarũ incidiſſe, vnã tantummodo voluntatẽ in Chriſto eſſe dicentiũ, vnde nomen accepere. Hos tamẽ poſteà tanti erroris autores, hortante Honorio, & verum ante oculos literis & nuncijs ponente, relegauit Heraclius. Honorius aũt à rebus externis aliquantulũ quietis adeptus, doctrina, moribus ſanctiſſimis omnẽ propè clerum renouauit. Baſilicam beati Petri tegulis ęneis ex Ioue Capitolino ſumptis cooperuit. Aedẽ Hagnetis martyris via* Momẽtana, vt carmẽ in apſide indicat, ędẽ Pancratij via Aurelia reſtituit. Tẽpla quoque Anaſtaſij ad aquas Saluias, templũ quatuor coronatorũ martyrum, templũ beati Cyriaci via Hoſtienſi miliario ſeptimo, templum Seuerini apud vrbẽ Tiburtinam magnificentiſſimis operis ædificauit, & argento, auro, porphyreticis, &

marmoreis

marmoreis lapidibus incruſtatione parietum, opere tectorio, opere vermiculato exornauit. Reſtituit etiam cœmiterium Marcellini & Petri via Lauicana. Eccleſiam quoque beatæ Hagnetis apud ſanctum Syluestrum, Eccleſiam beati Hadriani in tribus foris huius mandato & impenſa ædificatas fuiſſe, ſcribunt nonnulli: vt verò vno quoque ſabbato à ſancto Apollinari ad diuum Petrum iretur cum litanijs, primus inſtituit. Moritur autem vir ſanctiſsimus anno pontificatus ſui duodecimo, menſe vndecimo, die xvij. ac in baſilica Petri ſepelitur quarto idus Octobris. Eius morte annum vnum, menſes ſeptem, dies decē & octo ſedes interim vacat.

SEVERINUS I.

lxxiij. Pōt.

SEuerinus patria Romanus, patre Labieno, in demortui Honorij locum ſubrogatus, ab Iſatio totius Italiæ hexarcho in pontificatu confirmatur. Vana tunc enim habebatur cleri ac populi electio, niſi id imperatores, aut eorum hexarchi confirmaſſent. Iſatius itaq; ob eam cauſam Romam profectus, cùm pontificem confirmaſſet, ne gratuitò tātum laboris ſuſcepiſſe videretur, theſaurum & ſacrarium baſilicæ Lateranenſis adiuuantibus Romanis quibuſdam ſpoliat, reſiſtentibus aliquandiu, fruſtrà tamen, ſacerdotibus templi, quorum primates omnes poſtea in exilium miſit. Indignabatur enim Iſatius eos tantum in theſauris habere, neque quicquam in vſus bellicos conferre, præſertim cùm milites inopia rerum omnium tunc laborarent. Huius prædæ partem militibus conceſsit, partem ſecum Rauennam detulit, reliquum verò ad imperatorem miſit. Saraceni autem, quos pretio conductos ab Heraclio diximus, cùm eis auarè maligneque pacta merces perſolueretur, in Syriam profecti, Damaſcum imperio ſubiectam vi capiunt. Deinde verò cum reliquis Arabibus, qui domi remanſerant coniuncti, commeatibus & armis adiuti, Mahometi furore incitati, Phœniciam & Aegyptum peruagati, reſiſtentes tum imperio ſuo, tum legi Mahometanæ, paſsim cædunt. Verſi deinde in Perſas, Hormiſda Perſarum rege interempto, non priùs vaſtandi omnia finem fecere, quàm Saracenorum legem & imperium ſuſcipiunt. Verùm Heraclius audita Saracenorum licentia, capta præſertim Antiochia, veritus ne Hieroſolymam occuparent, crucem Domini Conſtantinopolim deferendam curauit, ne iterum in Agarenorum manus deueniret. Agarenos enim Græci Arabas appellarunt ob ignominiam, quaſi ab Agar ancilla Abrææ ortos: neque ita multò pòſt Hieroſolyma capta eſt. Mahometo autem (vt quidam ſcribunt) ad Mecham mortuo; in principatu Calipha ſuccedit. Poſt hunc Hali. Quo quidem pulſo, quòd nimium ſuperſtitioſus eſſet, alterum Calipham ſibi ducem Aegyptij creauere. Ferunt tum etiam ne quid calamitatis deeſſet, quod Romanum vexaret imperium, Siſebutum Gothorum regem omnes Hiſpaniæ ciuitates Romanis ademiſſe, ac tum demùm Romanos imperare in Hiſpania deſijſſe. Seuerinus autem Pontifex vir ſingularis pietatis & religionis, amator pauperum, in calamitoſos benignus, in omnes munificus, in raparandis templis ſplendidus, pontificatus ſui anno primo, menſe ſecundo moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri quarto nonas Auguſti. Vacat tum ſedes menſes iiij. dies vndetriginta.

Electionē Pontificis imperator confirmare ſolebar.

IOHANNES IIII.

lxxiiij. Pō.

IOhannes quartus, natione Dalmata, patre Veniantio, pontificatū iniēs ſtatim mira pietate vſus eſt. Ex reliquis enim theſauris, quos Iſatius apud Lateranum reliquerat, captiuos omnes, quos potuit Iſtrios & Dalmatas à captiuitate redemit. Interea verò Rhotaris, qui Arioaldo in Lōgobardorum regnum ſucceſſerat, licet iuſtitia & pietate inſignis habitus ſit, ad Arianos tamen declinat, paſſusq; eſt, vt eodē tēpore omnibus regni ſui ciuitatibus

Rhotaris Arioaldo in regno ſucceſsit Arianæ ſectæ.

 duo

duo Epiſcopi pari poteſtate præeſſent: alter enim Catholicus, alter Arianus habebatur. Tanti præterea ingenij fuit, vt leges quę ſola memoria & vſu retinebantur, in ſeriem quandam redegerit, codicemque ipſum edictum appellari præceperit. In re autem militari ita præſtans fuit, vt Hetruriam omnem & Liguriam cum ora maritima Maſsiliam vſque, in ſuam redegerit poteſtatem. Anno deinde ſexto regni ſui moriens, Rhodoaldo filio regnum reliquit. Ferunt ſacerdotem quendam Rhotaris corpus apud templum Iohannis baptiſtæ ſepultum, noctu aperto tumulo ſpoliaſſe: ſolent enim pretioſa quædam cum regum corporibus reponi. Hāc ob rem beatus Iohannes homini apparens, ei mortem interminatus eſt, ſi deinceps templum ſuum ingrederetur. Huic enim ſancto Rhotaris mirum in modum in vita deditus fuerat. Idem contigit temporibus noſtris Alouiſio Cardinali, patriarchæ Aquileienſi. Eruto enim ſepulchro ab his ſpoliatur, quos ipſe ex infima ſorte hominum ad dignitatem ſacerdotalem & meliorem fortunam erexerat. Rhodoaldus igitur regni gubernacula ſuſcipiens, Gundibergam reginæ Theodelindæ filiam in vxorem accepit, quæ religionē matris imitata, vt illa Modoeciæ, ſic ipſa Tarracinæ Iohannis Baptiſtæ templum ædificat, plurimoque auro & argento exornat. At Rhodoaldus in adulterio deprehenſus, à marito adulteræ interficitur. Huic autem ſucceſsit Aripertus Gudualdi filius, Theodelindæ reginæ frater, qui apud Ticinum Saluatoris oraculum condidit, varijsq; ornamentis inſigniuit, & fundis dotauit. Iohannes autem pontifex veritus, ne corpora Vincentij & Anaſtaſij aliquando in manus barbarorum deuenirent, vt Romam quàm diligentiſsimè ferrentur, curauit, ac iuxta fontem Lateranenſem in oratorio beati Iohannis Baptiſtæ magna cum veneratione collocauit. Sunt qui ſcribant huius pontificis tempore & Vincentium Beluacenſem Epiſcopum, & Muardum Archiepiſcopū Remenſem, ſanctitate & doctrina in pretio fuiſſe. His addunt & Reginulphā Gallam matronam genere & ſanctitate inſignem: & Renaldum Traiectenſem Epiſcopum, vita & miraculis clarum. Iodocus quoq; his nequaquam inferior eſt habitus, qui Britonum regis filius, ſpreto regno, cùm aliquandiu in eremo vixiſſet, tādem in pago Pontio moritur. Iohannes autem pontificatus ſui anno primo, menſe nono, die nono moriens, in baſilica Petri ſepelitur quarto idus Octobris. Vacatum ſedes menſem vnum, dies tredecim.

THEODORVS I.

lxxv. Pōt.

THeodorus natione Græcus, patre Theodoro Epiſcopo Hieroſolymis oriundo, pontificatum iniens, omnia quæ ad dignitatē religionis Chriſtianæ pertinere arbitrabatur, circunſpiciebat vt bonum paſtorem decet: in omneis, maximè autem erga pauperes, mira benignitate vtens. Interea verò Heraclius trigeſimo imperij ſui anno, morbo intercutaneo perijt, cū paulò antè Theodorum cognomento Caliopam mortuo Iſatio hexarchum in Italiam miſiſſet. In locum verò demortui Heraclij primò ſufficitur Conſtantinus filius, qui quarto ſuſcepti imperij menſe, veneno opprimitur Martinæ nouercæ & Heracleonis inſidijs, quos quidem ad tantum facinus (vt aiunt) Pyrrhus patriarcha inſtigauerat. Heracleon itaque mortuo fratre imperium occupat, eo potiſsimùm tempore, quo Cyrus, Sergius & Pyrrhus Acephalorum hæreſim inſtaurantes, vnam operationem in Chriſto, humanitatis ſcilicet & diuinitatis, vnamque voluntatem prædicabant. Ex his autem Pyrrhus audita Heraclij morte, redeundi in patriam cupidus, ex Africa, vbi exulabat, Romam veniens, ac errati veniam petens, non ex animo, ſed fictè, à Theodoro viuendi formam accepit. Verùm prius vitam amiſit, quàm tanto ſcelere quæſitam dignitatem potuerit obtinere. Senatus enim populuſque Conſtantinopolitanus cognito ſcelere, in Martinam Heracleonemque conſurgens, cùm hunc naſo, illam lingua mutilatam relegaſſet, Pyrrhum de fuga retractum interficit. Conſtantium verò Conſtantini

Conſtantinus filius in locum Heraclij ſufficitur.

dolo

dolo necati filium imperatorem creat. In locum autem Pyrrhi Paulum Epiſco-
pum ſufficit, quem Theodorus pontifex Romanus dignitate priuauit, quia orthó
doxæ fidei normam & rationem ſuſcipere recuſabat, adiuuante eius ſtultitiã Cõ-
ſtantio, in eandem hæreſim ſtolidè nimjum prolapſo. Conuerſus deinde ab hoc
certamine pontifex ad ornanda ſanctorum corpora, Primi & Feliciani marty-
rum reliquias ex arenario viæ Nomentanæ ablatas in vrbem deferens, in baſilicã
Stephani protomartyris in Cælio monte collocat, multis ornamentis, tũ ex argen
to, tũ ex auro adhibitis. Idem quoq; baſilicam ędificat via Flaminea nõ lõgè à põte
Miluio, & ſtatim dedicat. Duo poſtremò oratoria cõſtruxit & ornauit: quorũ alte
rum erat apud Lateranenſem baſilicã beato Sebaſtiano: alterũ verò via Hoſtienſi,
Eupulo martyri dedicatum. His ita conſtanter & ſanctè peractis, moritur pontifi
catus ſui anno ſexto, menſe quinto, die decimooctauo: ſepeliturq; in baſilica Pe-
tri pridiè Idus Maij. Epiſcopatus aũt diebus duobus & quinquagintatum vacat.

MARTINVS I.

MArtinus primus, patria Tudertinus, patre Fabricio, in Theodori locũ lxxvj. Põt,
ſuffectus, legatos ſtatim Conſtantinopolim miſit, qui Paulum ad-
hortarentur, vt omiſsis erroribus ſuis, aliquando veritatis callem in-
grederetur. Is autem non modò pontifici benè monenti non obtem-
perat, verùmetiam eius legatos Conſtantij autoritate abuſus, in diuerſas inſulas
relegat. Quamobrem indignatus Martinus, ſynodum centum & quinquaginta
Epiſcoporum Romæ habuit, in qua Cyri Alexandrini, Sergij ac Pyrrhi damna-
tionem renouauit, & Paulum patriarcham omni anathematis vinculo damnatũ,
priuauit. Interea verò dum hæc ita agerentur, pax Italiæ, quæ inter Romanos &
Longobardos annis triginta durauerat, turbari iam cœpta eſt, Longobardis om-
nia ad vtilitatem ſuam trahentibus: contrà verò recuſantibus Romanis, quę prę-
ter ius faſq; mandarentur, maximè verò cùm Rhotaris Ariana labe inquinatus,
nullam fermè ciuitatem haberet, cui non Arianum pariter & Catholicũ Epiſco-
pum præpoſuiſſet. Hunc autem errorem emendare conati Theodorus & Marti-
nus, rem ſæpius fruſtrà tentauerant. Ob has igitur cauſas inſtante etiam Theodo-
ro Italiæ hexarcho, bellum Longobardis indicitur. Non detractarunt illi certamẽ.
Ad Scultennam ſiquidem Mutinæ amnem acriter vtrinque pugnatum eſt. Tan-
dem verò Theodorus ſuperatus funditur & fugatur. Quo quidem in prælio ex
ſuis ad ſeptem millia deſiderati ſunt. Rhotaris autem tanta victoria elatus, Ligu-
riam omnem haud magno negotio breui in poteſtatem ſuam redigit. Interea ve-
rò Conſtantius fortunam cum duce mutaturus, reuocato Thedoro, Olympium
hexarchũ in Italiam ſtatim mittit, qui primò quidem & Monothelitarum ſectam
per omnem Italiam ſpargeret, & Martinum pontificem aut interficeret, aut ca-
ptum ad ſe perducendum curaret. At Olimpius Romam veniens, vbi iam ſyno-
dus habebatur contra hunc atq; alios Oriẽtalis Eccleſiæ errores, cùm virus con- Olympius
ceptum ſpargere non poſſet, lictorem ſuum immiſit, qui Martinum in Eccleſia
ſanctæ Mariæ maioris caperet, & ad ſe perduceret: vel ſaltem parere recuſantem
interficeret. Facturus mandata lictor, Dei miraculo ſubita cecitate corripitur.
Atque ita diuinæ maieſtatis nutu tantum diſcrimen tum Martinus euaſit. Hac
verò Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ diſcordia freti Saraceni, Alexãdria cũ in
genti claſſe ſoluentes, Rhodum peruenere: captaq; vrbe, coloſſum fama celeberri
mum demoliti ſunt, ex cuius ære nongentos camelos onuſtos ferunt. Erat enim Rhodus à
ſeptuaginta cubitorum, cuius autor Chares Lyſippi diſcipulus habitus eſt. Dein- Saracenis
ceps verò occupatis multis Aegei maris inſulis, in Siciliam nauigantes, multa da- capitur.
mna Siculis intulere: ob quod Olympius Martini precibus motus, eos inſula de-
pulit, non ſine magna nauium, militũ ac ſuijpſius iactura: ibi enim morbo corre
ptus moritur. Cõſtantius verò tot calamitatibus nihilò melior factus, Theodorũ
Calio.

Caliopam eum his mandatis iterum in Italiam mittit, vt primo quoque tempore
Martinum pontificem ad ſe vinctum mitteret: eiq; rei ſocium addidit Paulũ Pel-
larium, qui tantum facinus curaret. Theodorus à romanis perbenignè exceptus,
cùm ſalutandi cauſa adire pontificem ſimularet, homini catenas inijcit, eumq; cõ
ſtantinopolim mittit. Vnde poſtea in Cherſoneſum põti exilij cauſa deportatur,
vbi quondam beatus Clemens Romanus præſul exulauerat. Martinus autẽ mul
tis calamitatibus circunuentus, ac inopia rerum omnium preſſus, tandem in exi-
lio moritur, pontificatus ſui anno ſexto, menſe vno, diebus ſex & viginti. Sedes
autem Romæ quatuordecim menſibus tum vacat, quia nil certi de ſanctiſsimi vi-
ri morte habebatur.

EVGENIVS I.

lxxvij. Põt EVgenius primus, patria Romanus, patre Ruffiniano è Cælio monte,
Martino in põtificatu ſucceſsit, eodem fermè tempore, quo Petrus in
locum Pauli hæretici Conſtantinopoli ſufficitur. Hic enim etſi meli-
ùs aliquantulum de religione ſenſit quàm Paulus, non tamen vſque-
deò eandem fidei normam tenuit, quam ſancta Romana Eccleſia prædicat & ſer-
Literę Eugenij negantes duas operationes & volũtates in Christo uat. Cuius quidem literæ Romam miſſæ, duas operationes & voluntates in
Chriſto negantes, ita ſunt exploſæ, vt clerus ipſe interdicere pontifici auſus ſit,
quò minùs in Eccleſia ſanctæ Mariæ maioris ſacrificaret, niſi priùs tam propha-
nas literas reieciſſet. Intereà verò Grimoaldus dux Beneuentanus Rhomoaldo fi-
lio Beneuenti duce relicto, cum ingenti exercitu in Galliam Ciſalpinam mo-
uens, Papia Pertheritem, Mediolano Gundibertum Arithperti filios expulit.
Quod vbi Clodoueus Francorum rex intellexiſſet, caſum adoleſcentum miſera-
tus, magnas copias ſtatim in Italiam miſit, quæ adoleſcentes in regnum pater-
num reſtituerent. In Tranſpadana regione prælium vtrinque magna virorum
concitatione committitur, cùm illi redire in ditionem paternam, hi retinere bel-
lo partum conarentur. Tandem verò ſe inclinãte ad Grimoaldum fortuna, fuſi ac
fugati Galli Italia expelluntur. Sunt tamen qui ſcribant Gallos hac ratione de-
ceptos eſſe. Longobardi enim ſimulata fuga, caſtra rerum omnium copia ac vi-
ni potiſsimùm plena relinquentes, haud longè in inſidijs conſtiterant: Galli
verò caſtra ingredientes, rati veram eſſe hoſtium fugam, in omnem volupta-
tem effunduntur, epulis & vino replentur: quare ſuperuenientibus hoſtibus, cùm
ſomno etiam grauati paſsim veluti pecora ſine cuſtode iacerent, ita ab hoſtibus
cæduntur, vt vix nuncius ſuperfuerit, qui tantam cladem Clodoueo nunciaret.
Hac victoria fretus Grimoaldus, omnem prouinciam ſtatim in poteſtatem ſu-
am redigit. Eugenius autem pontifex, vir miræ pietatis, religionis, manſuetu-
dinis, comitatis, munificentiæ, pontificatus ſui anno ſecundo, menſe nono mo-
ritur, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto nonas Iunij. Vacat tum ſedes menſem
vnum, dies viij. & xx.

VITALIANVS I.

lxxviij. Pontifex. VItalianus patria Signinus, ex oppido Volſcorum, patre Anaſtaſio, eo
tempore pontificatum inijt, quo Cæſarea Perſarum regina, neſciente
marito, cum paucis fidelibus Conſtantinopolim venit, anno ſexcente-
ſimo tertio ac lxxx. Quæ quidem ab imperatore honorificè ſuſcepta,
non multò pòſt characterem baptiſmi ſuſcepit, cuius rei cauſa profectò venerat.
Hoc vbi intellexiſſet Perſarum rèx, legatos ſtatim Conſtantinopolim mittit, qui
vxorem ab imperatore repetant. Reſpondet imperator, in arbitrio reginæ eſſe ſtã-
di vel diſcedendi, proinde eam ſciſcitentur. Interrogata regina reſpondet, nun-
quam redituram in patriam, niſi rex Chriſtiani nomen ſuſciperet: qui ſtatim re
cognita cum quadraginta millibus hominum Cõſtantinopolim pacato agmine
veniens

veniens,perbenignè ab imperatore ſuſceptus,vnà cum militibus ſuis baptizatus, in regnum cum vxore reuertitur. Poſteà verò Conſtantius Conſtantino filio in partem imperij ſuſcepto, comparata ingenti claſſe, Conſtantinopoli ſoluens, Tarentum peruenit, copias etiam terreſtres nauibus onerarijs ſecum vehens: Inde verò terreſtri itinere in Samnium veniens, obſidere Beneuentum inſtituerat. Verùm vbi intellexit vrbem valido præſidio, multiſque commeatibus Rhomoaldi diligentia munitam eſſe, Luceriam mouens, vrbem vi cepit, ac direptam ſolo æquauit. Inde autem Acherontiam profectus, cùm vrbem munitiſsimam capere non poſſet, Beneuentum oppugnare adortus, ſtatim obſidionem ſoluit, quòd intellexerat, Grimoaldum propediē cum magnis copijs affuturum, vt filio Rhomoaldo opem ferret. Neapolim igitur primò, mox Romam, inde * Conſtantius petens, magna incommoda in itinere paſſus eſt. Saburro autem ciue Romano cum viginti millibus hominum apud Phormias relicto, qui hoſtes reprimeret, tandem ad vrbem peruenit, prodeunte obuiam pontifice cum clero & populo vſque ad ſextum lapidem honoris cauſa. Ductus per vrbem plaudente multitudine ad baſilicam Petri, pallium auro intertextum ſancto * obtulit. Interim verò Rhomoaldus patris auxilio fretus, Saburrum aggreditur & ſuperat, ac plurimos Græcos interficit. Hac deſperatione motus Cōſtantius, quinta poſteaquàm vrbē ingreſſus eſt die, ad direptionem conuerſus, omnes ſtatuas ex ære & marmore ad ornatum vrbis locis inſignibus poſitas, omnia Eccleſiarum ornamenta paulò decentiora diſtrahit, ac nauibus ad id ſubuectis imponit: pluſque ipſe ornamentorum ſeptem diebus vrbi detraxit, quàm barbari anteà ducentis & quinquaginta octo annis, ne dicant maleuoli, hiſtoriarum ignari, Gregorij pontificis iuſſu comminutas eſſe maiorum ſtatuas & monimēta. Duodecimo autē die Roma in malā rem abiens Græculus nequā & perfidus, Neapolim contendit: inde quoq; in Siciliam proficiſcitur, vbique tributa adeo acerbè colligens, vt filij obærati à parentum complexibus diuellerentur. Commoratus aliquandiu in Sicilia homo auariſsimus, dum Syracuſis in balneo libidini vacat, à ſuis occiditur: in eiuſque locum Mezentius, cuius fraude necatum putant Conſtantium, imperator à militibus creatur. Magna fuit in hoc homine varietas. Nam primò quidem vbi intellexit Vitalianum pontificatum iniſſe, nuncios miſit, qui ei ſuo nomine gratularentur, quique euangelia aureis literis ſcripta, ac multis gemmis ornata, beato Petro condonarent. Deinde verò mūtata ſententia, nec dijs nec hominibus pepercit, diuina humanaque omnia confundens. At Vitalianus cultui diuino intentus, & regulam eccleſiaſticam compoſuit, & cantum ordinauit, adhibitis ad conſonantiam (vt quidam volunt) organis. Theodorum quoque archiepiſcopum, & Hadrianum abbatem viros doctiſsimos atque optimos in Britanniam mittit (quam Angliam vocant) cum magna poteſtate ligandi & ſoluendi, quò Britannos in fide, prædicationibus & exemplo continerent. Fecere mandata ac quidem diligenter viri optimi. Librum præterea Theodorus ſcripſit, quo declarauit, qua pœnitentia dilui vnumquodque peccatum poſsit. Sunt tamē qui hoc opus Theodoro pontifici aſſcribant. Vitalianus autem benè & ex ſententia, quantum in eo fuit, gubernata Eccleſia, anno decimoquarto pontificatus ſui, menſe vj. moritur: ac ſepelitur in baſilica Petri vj. Calendas Februarij. Epiſcopatus autem tum vacat menſibus quatuor, diebus quindecim.

Cantus ordinatur à Vitaliano.

ADEODATVS I.

lxxix. Pontifex.

ADeodatus patria Romanus, patre Iouiniano, ex monacho pontifex creatur, eo tempore potiſsimum, quo Lupus Foroiulianorum dux, regnum Italiæ occupare conatus eſt. Grimoaldus enim (vt diximus) à filio Rhomoaldo duce beneuētano cōtra Conſtantiū imperatorē in auxiliū accitus, Lupo (vt aiūt) regnū & oues commēdauit. In Hetruria enim, aemilia

& tranſpa-

Lupus Foroiuliano rum dux.

& tranſpadana Italia omnia tumultu Lupus inuoluit. Hanc ob rem Grimoaldus Bauaros duce Cacanno in Lupum pecunijs & pollicitationibus mouet: qui primo congreſſu à Lupo ſuperati ſunt. Verùm ſequenti die prælium repetentes, Lupum ſuperant & obtruncant, ac totum Forumiulij diripiunt. Grimoaldus autem abeunte ex Italia Conſtantio in Ciſalpinam rediens, Forumpopilij ſabbato ſancto aggreſſus, ceſis omnibus diripuit, ac ſolo æquauit, propter iniuriam quàm eo loci à Rauennatibus acceperat, cùm in auxilium filij proficiſceretur. Dum verò Arnifites Lupi filius, adiuuantibus Dalmatis, ducatum paternum repetit, ad Natiſonem fluuium à Longobardis ſuperatus, duce Vectari Vicentinorum comite cæditur. Opitergini quoque hanc calamitatem ſenſere. Domo enim & patria pulſi ſunt, quia Arneſitis ſtudioſi erant. In Sicilia verò tum quoq; laboratum eſt: eò enim ex omnibus prouincijs Romanis profecti milites ſunt, ad opprimendũ Mezentium, cuius dolo Conſtantius interfectus fuerat. Quo ſublato, cùm omnes paſsim dilaberentur, ſuperuenientibus cum magna claſſe Saracenis, & Syracuſæ & tota inſula occupatur. Vnde poſtea onuſti præda Alexandriam redeuntes, vrbis quoque Romæ ea ornamenta ſecum detulere, quæ Conſtantius Syracuſas aduexerat eo animo, vt inde Conſtantinopolim traijcerentur. Indicabat profectò tot clades, tot mala, & ſtella crinita, quam Græci cometem appellant: quæ tribus continuis menſibus apparuit: & pluuiæ magnæ, ac frequentia tonitrua, qualia nunquam antea fuere. Sed cecum eſt humanum genus: etſi enim futura præuidet, non tamen vt deceret, ſibi cauet. Ferunt aũt his frequẽtibus pluuijs, omnes ſegetes conculcatas iterũ renatas eſſe, & ad maturã frugẽ perueniſſe, in ciſalpina potiſsimùm. Interea verò Adeodatus vir religione & omni comitate p̃ditus, in delinquẽtes clemẽs, in pauperes beneficus, in hoſpites benignus, erga calamitoſos miſericors, Eccleſiam beati Petri via Portuenſi iuxta pontẽ Meruli tum inſtaurauit ac dedicauit. Auxit & monaſterium ſancti Eraſmi in Cælio monte ædificijs & fundis, vbi ipſe monaſticam vitam duxerat. Supplicationes quoque frequentes habuit ad abolenda prodigia, quæ diximus tum apparuiſſe. Demum verò peractis pontificatus ſui annis iiij. menſibus ij. diebus v. vir ſanctiſsimus moritur, & ab omnibus fletus ad baſilicam Petri ſepelitur, ſexto calendas Iulij. Vacat tum ſedes menſibus quatuor, diebus viginti.

Cometis apparitio.

DONVS I.

lxxx. Põt.

Grimoaldus Longobard.

DOnus patria Romanus, patre Mauritio, eo tempore pontificatum inijt, quo Grimoaldus Longobardorum rex moritur ix. die poſt phlebotomiam in brachio factam, dum arcu in columbam ſagittam acriter intendit, quod fieri non ſine magna neruorum & venarum contentione ſolet, vnde ſanguis ſine vlla intermiſsione prodijt. Fuere in hoc rege multæ præclaræ corporis & animi dotes. Tantum enim prudentia & conſilio valuit, non ſolùm in rebus externis, verumetiam in domeſticis, vt quædam capitula ac quidem vtilia, Rhotaris regis edicto addiderit, quæ poſtea legis formam accepere. Fuit præterea mediocris ſtaturæ, corpore validus, capite caluo, promiſſa barba, nec animo minùs in rebus agendis quàm corpore promptus. Sepultus eſt autem Papiæ in baſilica beati Ambroſij, quam ipſe ſua impenſa ædificauerat. Pertaris autem Arithperti regis filius, quẽ pulſum à Grimoaldo diximus, dum exul in Britanniam traijceret, incerta voce admonetur, vt mortuo Grimoaldo regnum paternum repetat: qua quidem voce permotus, licet incertus haberetur autor, in Italiã rediens tertio menſe poſt Grimoaldi mortem, regno paterno ſine contentione potitus eſt. Eodem fermè tempore Dagobertus Francorum rex, vir callidi & aſtuti ingenij, nec conſilio minùs quàm manu promptus moritur, cuius animam è manibus dæmonum lipaream inſulam propè attingentium, liberatam ferunt Dionyſij ac Mauritij martyris, ac etiã Martini confeſſoris auxilio, quos ſemper

dum

dum vixit, vt patronos coluit, & templis honoratiores reddidit. Donus autem pontifex honori & cultui diuino conſulens, veſtibulum beati Petri (quod paradiſum vocant) quadriporticum marmoribus ſtrauit, ſublatis (vt arbitror) ex illa pyramide, quæ in Vaticano eſt è regione molis Hadrianæ. Inſtaurauit præterea & reſtitutas dedicauit Eccleſiam Apoſtolorum via Hoſtienſi: & eccleſiã beatæ Euphemiæ via Appia ſitam. Clerum quoque diuerſis ordinibus diſtinxit, & honoribus auxit. Monachos verò quoſdam Syros cum Neſtorianis ſentientes, in monaſterio Boëthiano deprehenſos & caſtigatos, in varia monaſteria diuiſit: Boëthianũq; Romanis incolendum tradidit. Præterea autem tantum doctrina & ſanctitate vitæ valuit, vt Rauennatũ Eccleſiã à Romana iã pridem ſegregatam, & ob eam rem Allocephalim appellatam, ſedi Apoſtolicæ obtemperantem reddiderit, Theodoro eiuſdem Eccleſiæ præſide in hanc opinionem deſcendente. Sunt etiam qui ſcribant huius temporibus & Proiectum Epiſcopum in agro Cameracenſi ob fidem Chriſti martyrij pœnam & gloriam ſubijſſe: & Mezelindim fœminam incomparabilis pudicitiæ tum habitam, quæ ab Ardenio amatore petita, & varijs cruciatibus affecta, etiam pro perſecutore ob crimẽ Dei nutu obcæcato, ita orauit, vt eius precibus homini ſceleſto & intemperanti lux tandem ſit reddita. At Donus pontificatus ſui anno v. menſe v. die x. moritur, ac ſepelitur ad baſilicam Petri Apoſtoli iij. Idus Aprilis, cuius in morte Epiſcopatus vacat menſibus ij. diebus ſedecim. Allocephalis Eccleſia.

AGATHO I.

Agatho natione Siculus, patre Romano, anno Domini dcclj. ex monacho pontifex creatur, vir certè tantæ ſanctitatis, vt leproſum obuium factum oſculo ſuo ſtatim liberauerit. Tantæ præterea manſuetudinis & humanitatis fuit, vt neminem à ſe vnquam triſtẽ dimiſerit. Nactus itaq; imperatorẽ moribus ſuis haud quaquam diſsimilem, Monothelitarum cauſa concilium habere conſtituit. Expectauit itaque donec Conſtantinus à bello in patriam rediret, qui Saracenos à ſe victos, imperio Romano vectigales reddidit. At verò cùm Bulgari ex Scythia venientes, Thraciam tum inuaſiſſent, eorumque impetum retardare imperator conaretur, ab hoſtibus Pannoniam inter & Mœſiam ingenti clade ſuperatur. Hanc ob rem pacem non æquis conditionibus inire neceſſe fuit. Pannonia ſiquidem & Mœſia his ad incolendum conceſſa eſt, non ſine magno Reipublicæ Chriſtianæ emolumento & commodo. Hi enim tanquam propugnatores noſtri, bellum iam ſeptingentis & ſeptuaginta annis contra Turcos Chriſtiani nominis hoſtes, aſsiduè gerunt. Pace itaque hac ratione parta, Agatho Pontifex ſtatim legatos Conſtantinopolim mittit, Iohannem Portuenſem Epiſcopum, & Iohannem Romanæ Eccleſiæ Diaconum. Hos perbenignè ſuſceptos, mira charitate Conſtantinus adhortatus eſt, vt omiſsis cauillationibus & ſophiſticis altercationibus, ex æquo & bono omni controuerſia ſublata, duas eccleſias vnam tandem facerent. Aderant in ea ſynodo ducenti & nonaginta nouem epiſcopi. Delati in medium ſunt imperatoris iuſſu è bibliotheca Conſtantinopolitana libri, vnde antiquorum patrum ſententiæ & decreta perlegerentur. Inuertebant veras maiorum ſententias *Gregorius Patriarcha Cõſtantinopolitanus & Macarius Antiochenus, vnam tantùm voluntatem & operationem in Chriſto eſſe dijudicantes. Verùm cùm orthodoxi rationibus & autoritatibus inſtarent, ac *Gregorium in veram ſententiam deduxiſſent, Macarium pertinacem anathematizant, eiuſque ſectatores: & Theophanium abbatem vera ſentientem, in locum Macarij Antiochenum Epiſcopum creant. Hac autem re ex ſententia feliciter geſta, vt Deo gratiæ agerentur, quòd vtranque eccleſiam vnam feciſſet ſententia & animis, Iohannes Epiſcopus Portuenſis octaua Paſchæ coram principe ac Patriarcha, coramq; populo Conſtantinopolitano in baſilica ſanctę Sophię miſſam latinè celebrat, approbantibus omnibus, qui tum aderant, verum eſſe ac ſanctum

lxxxj. Pont.

Conſtantinus Saracenis deuictis Romã redit.

*Georgius

illum ſacrificandi morem:& qui aliter ſentiunt,à recto & honeſto diſcedere.Hæc
Sexta ſynodus. eſt autem ſexta vniuerſalis ſynodus ducentorum & octogintanouem epiſcoporũ
Conſtantinopoli habita,qua Cyrilli,Athanaſij,Baſilij,Gregorij,Dionyſij,Hila-
rij,Ambroſij,Auguſtini,Hieronymi,ſententia concluſum eſt,duas naturas & o-
perationes in Chriſto eſſe,exploſaque illorum pertinacia,qui vnicam eſſe in Do-
Prima ſynodus Nicææ. mino voluntatem dicerent,vnde Monothelitæ vocati ſunt. Prima enim ſynodus
trecentorum & xviij.patrum(vt antea diximus)Nicææ habita eſt,pontifice Iulio,
ac Conſtantino principe,contra Arrium,qui diuerſas in trinitate ſubſtantias po
nebat.Secunda Conſtantinopoli centum & quinquaginta patrũ,Gratiani princi
Secunda. pis & Damaſi Papæ temporibus contra Macedonium & Eudoxũ, negantes Deũ
eſſe Spiritum ſanctum.Tertia in Epheſo ducentorum patrum,magno Theodori-
Tertia. co principe,& pontifice Cæleſtino,contra Neſtorium Conſtantinopolitanũ Epi-
ſcopum,qui Virginem non Dei,ſed hominis tantũ genitricem appellauit: quiq;
aliam perſonam carnis,aliam faceret diuinitatis: & ſeiunctim alterum eſſe filium
Quarta. Dei,alterum hominis prædicaret. Quarta Chalcedonæ, quæ vrbs è regione By-
zantij eſt,ſexcentorum & triginta patrum, Leone põtifice & Martiano principe,
contra Euthycen Conſtantinopolitanum Abbatem:qui aſſerere non dubitabat,
Chriſtum poſt humanam aſſumptionem,non ex duabus naturis cõſiſtere, ſed ſo
Quinta. la diuina contentum eſſe.Quinta Conſtantinopoli contra Theodorum & hæreti
cos omnes,qui Mariam virginem ſolùm hominem peperiſſe dicebant, non Deũ
& hominem:qua in ſynodo conſtitutum eſt, vt beata virgo theotocos diceretur,
quia verum Deum & hominẽ pepererat.De ſexta ſynodo ſatis ſuperius diximus,
in qua etiam plurimum valuere literæ Damiani Epiſcopi Ticinenſis, Manſueti
Archiepiſcopi Mediolanenſis nomine miſſæ,quibus hęc potiſsimũ inerant:Hæc
eſt vera Dei & hominis fides,vt duæ credantur in Deo voluntates, duæ operatio-
nes.Ego,inquit,quantum ad diuinitatem,& pater vnum ſumus: quantum verò
ad humanitatem pertinet,pater maior me eſt. Præterea verò ſecundum humani-
tatem eum in naui dormientem cernis:ſi diuinitatem inſpicis, ventis & mari im-
perat.Agatho verò,cuius tempore poſt lunæ ac ſolis eclipſim peſte,ac grauiſsima
quidem laboratum eſt,pontificatus ſui anno ſecundo,menſe ſexto,die quintode-
cimo moritur,ac ſepelitur ad ſanctum Petrum quarto Idus Ianuarij:cuius morte
annum vnum,menſes v.ſedes tum vacat.

LEO II.

lxxxij. Pontifex. LEo ſecundus,natione Siculus,patre Paulo,vir doctiſsimus fuit latinè ac
græcè, vt eius ſcripta indicant. Præterea verò adeo muſices peritus eſt
habitus,vt pſalmodiam compoſuerit, hymnosq; ad meliorem concen-
tum redegerit,artem exercitatione confirmans. Idẽ quoq; inſtituit, vt
in celebratione pax populo daretur.Sextam verò ſynodũ(de qua in Agathone di-
ximus)ita ſuſcepit,vt eoſdem anathematizauerit, quos ſancta ſynodus præſente
Conſtantino damnauerat.Contudit etiam ſuperbiam præſulũ Rauennatũ,quod
Agatho inchoauerat:Inſtituit enim,ne electio cleri Rauẽnatis valeret, niſi eadem
Romanæ ſedis autoritate confirmata fuiſſet.Antea verò hexarchorũ potentia fre
ti,diuina atq; humana omnia pro arbitrio animi miſcebant, nemini obtemperan
Pallij vſũ archiepiſcopi tempore Leonis non emebant. tes,quaſi Romanis pontificibus pares.Leonis quoque inſtitutum eſt, ac quidem
ſanctum,quod vtinam hodie obſeruaretur,ne ad archiepiſcopatũ aſſumptus, pro
vſu pallij aliorumúe officiorum quicquam Eccleſiæ perſolueret, cùm ex hac lar-
gitione multa quotidie mala orirentur.Agebantur hæc à Leone, cùm Rhomoal-
dus dux Beneuentanus comparato magno exercitu,Tarentum, Brunduſium,ac
totam Apuliam occupat,eiusq; vxor Theodata mulier pientiſsima,ex his manu-
bijs non longè à Beneuento baſilicam in honorem beati Petri ędificat,addito ſa-
crarum virginum cœnobio.Moritur deinde Rhomoaldus:cui Grimoaldus filius

ſine ſtir-

ſine ſtirpe virili ſuccedens, Giſulpho fratri ducatum reliquit. At Leo, in quo præter doctrinam & eloquentiam ſingularis religio, mira pietas & clementia fuit, quique omnes verbis & exemplo ad iuſtitiam & fortitudinem, humanitatem, benignitatem adhortabatur, pontificatus ſui menſe decimo moritur, ſepeliturque collachrymantibus omnibus tanquam publico parente orbatis, ad baſilicam Petri quarto Calendas Iulij. Poſt eius mortem menſibus vndecim, diebus vno & viginti epiſcopatus vacat. Breuis fuit huius ſanctiſsimi viri pontificatus, ſed gloria tanta, vt diutius vixiſſe appareat, cùm eius nomen omnium laudibus meritò celebretur.

Giſulph.

BENEDICTVS II.

lxxxiij. Pontifex.

Benedictus junior, patria Romanus, patre Iohanne, ab ineunte ætate Chriſto militans, diuinæ ſcripturę ita operam dedit, vt doctrina & exercitatione in rebus diuinis ſingularis tum haberetur. Addo eius humanitatem, pietatem, gratiam in omnes, maximè verò erga pauperes, quibus virtutibus hominum corda ita ſibi deuinxit, vt eum vnus haberetur, qui omnium ſuffragijs in locum demortui Leonis meritò ſubrogaretur. Ad hunc autem Conſtantinus imperator, hominis ſanctitate permotus, ſanctionem miſit, vt deinceps quem clerus, populus, exercituſq; Romanus in pontificem delegiſſet, eundē ſtatim verum Chriſti vicarium eſſe omnes crederent: nulla aut Conſtantinopolitanj principis, aut Italiæ hexarchi expectata autoritate, vt antea fieri conſueuerat. Id enim ratum erat in creando pontifice, quod princeps confirmaſſet, vel qui eius vices in Italia gerebat. Pertharis verò Longobardorum rex, religionem Benedicti & pietatem imitatus, monaſterium Papiæ in honorem ſanctæ Agathæ ædificat. Eius autem vxor Rhodelinda viri exemplo permota, extra mœnia Ticinenſium baſilicam beatæ Virgini extruit, quæ ad Perticas dicitur. Hoc autem fecere æmulatione moti, quòd intellexerant Benedictum pontificem Romæ beati Petri Apoſtoli, Laurentij martyris in Lucina, beati Valētiniani via Flaminea, virginis genitricis ad martyres templa magnis ſumptibus reſtituiſſe, eademq; ophitico & porphyretico lapide, incruſtatione parietum, opere tectorio & vermiculato, argēteis atque aureis vaſis, veſtibus inauratis & holoſericis exornaſſe. Erat & Perthari in animo maiora templa extruere, ſed eum retraxit Alalchis Longobardus Tridentinus dux, qui elatus victoria, quòd Bauaros ingenti clade ſuperaſſet, in regē ſuum arma mouet. Verū Pertharis cōparato exercitu hominē primo impetu fundit ac fugat, clauſumq; Tridenti aliquandiu obſidet: quo quidē noctu fuga inde abeunte, Tridento potitur. Tanta præterea Pertharis regis clementia fuit, vt & hominē ad ſe redeuntem in gratiā reciperet, & eum Brixianorum ducem creauerit. Sūt qui ſcribant Benedicti tēporibus, ſtellā iuxta Vergilias per aliquot dies & noctes apparuiſſe ſereno cælo inter natalem domini & Epiphaniam. Stellam ipſam apparuiſſe nō negauerim, & quidem crinitam, atq; aliquid portendentē. Sed de ortu Vergiliarum non cohæret, niſi id quoq; prodigioſe factum arbitremur. Aequinoctio enim verno oriūtur Vergiliæ, cùm ſol Arietis ſignum ingreditur: quod fieri conſueuit nono Calendas Aprilis, occidereq; incipiunt æquinoctio autumnali. Quòd autem ex Veſuuio monte Campaniæ tantus ignis tum eruperit, vt loca circunquaq; poſita exuſta ſint, minus mirum videtur, cùm Plinius ille, qui naturalem hiſtoriam ſcripſit, ex claſſe, cui tū iuſſu Traiani præerat, ad viſendum ſpectaculum profectus, cōſumptus incendio dicatur. Vtcunq; ſit, cōſtat tamē non ita multo pòſt, cædes, rapinas, incēdia, mortes principū ſubſecutas eſſe, maximē verò Benedicti Pōtificis: qui vt æquè omnibus in vita charus fuit, ita poſt mortem ab omnibus vt ſanctus, & bene de humano genere meritus celebratur. Moritur autē pōtificatus ſui menſe decimo, die duodecimo, ſepeliturq; apud beatum Petrum Idibus Maij. Eius autem in morte ſedes vacat menſibus duobus, diebus quindecim.

Conſtantini ſanctio de Pontifice.

IOHANNES V.

lxxxiiij. Pontifex.

Iuſtinian⁹ ſecundus filius Conſtantini imperat.

IOhannes quintus, natione Syrus, patria Antiochenus, patre Cyriaco, Pontifex creatur eo fermè tempore, quo Imperator Conſtantinus decimoſeptimo imperij ſui anno moritur, filio Iuſtiniano ſecundo in imperio relicto: qua quidem tempeſtate Saraceni Libyam & Africam inuaſere, omniaq; mari expoſita haud magno negotio occuparunt. Verùm Iuſtinianus confirmato aliqua ex parte imperio, comparatoq; ſatis magno exercitu, in Saracenos mouens, eorum duci Abimelech (quem Admiratum vocant) tantũ terroris incuſsit, vt vltrò pacem petierit, atque Africam reſtituerit. Sunt qui ſcribant, pacem in decennium his conceſſam: hac conditione tamen, vt mille nũmos aureos, ſeruum vnum ex gente ſua equo inſidentem Romano imperatori ſingulis diebus penderent. Iohannes itaque vir ſingularis religionis & manſuetudinis, vno omnium conſenſu Pontifex creatus in Eccleſia Saluatoris, quæ Conſtantiniana appellatur, ad Lateranum, ea ratione, qua Leo ſecundus, conſecratur à tribus Epiſcopis, Hoſtienſi, Portuenſi & Veliterno: quem quidem morẽ poſteri deinceps tenuere. Huius pontificatum celebrem etiam fecere & Felix Flauiani patruus, vir tantæ integritatis & doctrinæ, vt Condiperthus Arithperti filius Longobardorum rex, ei baculum argento & auro inſignitum, virtutis gratia dono dederit: & Iohannes Bergomatum Epiſcopus, cui ob ſanctitatem & doctrinam reges etiam & principes honoris gratia aſſurgere conſueuerant. Iohannes autem & antea & in pontificatu valetudinarius, cùm libellum de pallij dignitate compoſuiſſet, pontificatus ſui anno primo moritur, ſepeliturq; ad ſanctũ Petrum iiij. nonas Augusti. Eius in morte ſedes vacat menſibus ij. diebus xix.

CONON I.

lxxxv. Põt.

COnon Thracia oriundus, in Sicilia educatus, Inde Romanę Eccleſię militans, ex presbytero pontifex creatur. Nam dum Romani Petrum archiepiſcopum, exercitus verò Theodorum presbyterum in Iohannis demortui locum ſufficere conarentur, tandem poſt longam altercationem in hanc ſententiam venere omnes nutu diuino impulſi, vt Cononem eligerent, virum certè tãto principatu dignum, ſi animi dotes, ſi corporis inſpicimus. Erat enim moribus, literatura, pietate, religione, dignitate, ſpecie inſignis, quem nonnulli angelicum ob venerandam caniciem & dignitatem formæ appellarũt: animi ſimplicis & integri, modeſtiæ & iuſtitiæ ſingularis, conſtantiæ & prudẽtiæ pluſquam humanæ ſemper eſt habitus. Hanc ob rem è veſtigio omnes, ad quos pertinebat, eũ confirmarunt cum maxima acclamatione laudum ſuarum. Idẽ fecit Theodorus hexarchus Rauennas, cui quidem in magiſtratu mortuo, non ita multo pòſt Iohannes Platina in hexarchatu ſucceſsit: hunc ego crediderim dediſſe nomen meo natali ſolo, quod Platina appellatur, in agro Cremoneſi poſitum. Nam cùm inter hexarchos & Longobardorum reges frequentia bella committerentur, haud diſſonum vero fit, cùm ille locus propè medius inter Rauennam & Papiam ſit, quarum altera Longobardorum, altera hexarchi ſedes haberetur, ibidem aliquando vel pugnatum eſſe, vel caſtra habita: quibus ex reb⁹ locis ipſis plerunque nomina indita legimus: vt in eodẽ agro Vitellianam oppidum à Vitellianis caſtris, & vicũ Bebrignanum nõ longe à Bebriaco Othonis clade inſignem videmus. Ad Cononẽ redeo, qui poſt initum pontificatum ſtatim in valetudinem incidit: vnde Paſchalis archipresbyter, ac theſauri Pontificij diſpenſator, regnandi cupidus, Iohannẽ hexarchũ pecunia ſolicitat, vt eius ſuffragijs poſt mortẽ Cononis põtificatus ſibi decernatur. Accepit pecuniã hexarchus, quanquã nihil eorũ quę promiſerat, deinceps pręſtiterit. Non erat certè alio pręmio quàm fruſtratione dignus homo auarus, & imperãdi cupidus, q theſaurũ Eccleſię, quẽ mãdato

Platina in agro Cremonenſi.

Paſchalis archipreſbyter pecunia ſolicitat pro pontificatu.

Cononis

Cononis,tum in eleemoſynas pauperum,tum in reſtitutionem templorum erogare debuerat,in largitionem effuderit:quo nihil poteſt eſſe,in viro præſertim ecclesiaſtico,deteſtabilius.Hoc non feciſſet Gubertus Epiſcopus Britannus, vir ea tempeſtate doctrina & integritate vitæ inſignis:non Leodegarius martyr Epiſcopus Auguſtodunenſis,qui Theodorici Francorũ regis iuſſu interfectus eſt, quòd eum perſæpè tyrannidis arguerit.Non Audoenus Rhotomagenſis Archiepiſcopus,doctrina & ſanctitate nulli ſecundus.Hi enim non in ambitione & auaritia, ſed in Deo & doctrina ſpem omnem ſuam collocarunt: vnde poſteà condignam, cùm apud Deum,tum apud homines accepere mercedẽ felicitatis æternæ ac gloriæ. Moritur autem Conon pontificatus ſui menſe vndecimo, die tertio,ſepeliturque ad ſanctum Petrum vndecimo Calendas Octobris. Vacat tum ſedes menſibus duobus,diebus tribus & viginti.

SERGIVS I.

lxxxvj. Pontifex.

SErgius natione Syrus,patria Antiochenus,patre Tiberio, Adeodati pontificis tempore Romam veniens,in clerum Romanum aſciſcitur.Deinde verò ob eius doctrinam & diligentiam circa myſteria ac rem diuinam,per ordines conſcendens,ſanctæ Suſannæ ad duas domos presbyter cum titulo eius loci creatur.Frequentare tum magis atq; magis cœmiteria cœpit,eiſdemq; in locis ſolennia celebrare: quã ex re tantũ ſibi nominis comparauit,vt defuncto Conone,in eius locum ſuffectus ſit, nõ ſine altercatione tamen.Populus enim Romanus bifariam diuiſus,hinc Theodorum, hinc Paſchalem Archidiaconũ petebat.Irruperat iam Theodorus cũ factione ſua interiorem partem epiſcopatus Lateranenſis: exteriora verò Paſchalis occupauerat,ab oratorio ſancti Syluestri vſq; ad baſilicam domus Iuliæ, quæ campo imminet.Verùm cùm ibi tanta altercatio & rixa eſſet,vt de pugna non ambigeretur,cũ alter alteri ceſſurus non videretur,niſi vi & armis pulſus:principes ciuitatis cleri militiæq; Romanæ vnum in locũ ſecedentes,quid maximè fieri oporteret ad tollendam ſeditionẽ,conſultant.Tandem verò re ipſa diſcuſſa, cùm neutri eorũ,qui ob ambitionem tantos motus concitauerat, demandandũ pontificatũ cenſerent, Dei nutu nemine aduerſante,Sergiũ pontificem deligunt: eundemq; è media turba humeris tollentes,primò in oraculũ Cęſarij martyris, mox in Lateranenſem Epiſcopatum detulerunt,refractis vi foribus,repulſiſq; his qui locum occupauerant.At verò Theodorus cognito omniũ conſenſu, Sergiũ pontificem ſalutat & oſculatur.Idem fecit Paſchalis alter cõpetitor,licet inuitus, cogente multitudine quę armis circunſtrepebat. Hic tamen clanculũ Iohannẽ Platinam hexarchũ Rauennatem literis,nuncijs & pollicitationibus adeo concitauit,vt quę anteà pollicitus erat,largitione corruptus tandẽ præſtaret,vt idem Iohannes Romam confeſtim veniret,nullis pręmiſsis nuncijs,quò negligẽtes & incautos opprimeret.Verùm vbi intellexit Sergium omnium conſenſu põtificem declaratum, inſtaretq;, vt quæ Paſchalis pollicitus erat ſibi pręſtarentur,aduerſante Sergio,quòd tantam largitionem improbaret,donaria quędã ex baſilica Petri ſuſtulit. Verùm Paſchalis tanti mali cauſa,magices accuſatus & conuictus,vt ſortilegus archidiaconatu priuatur,in monaſteriumq; pœnitentiæ cauſa retruditur: vbi quinquennio pòſt eadem ſemper pertinacia vſus,moritur.Intereà verò Iuſtinianus cùm in Deũ, tum in homines mira inconſtantia vſus,& Saracenos & Bulgaros pręter fœdera pacis initæ adoritur:à quibus certè plus incommodi accepit quàm intulit:& Conſtantinopolim rediens,à ciuibus omnibus odio habitus, quòd ſæuitiã præfecti vrbis non compeſcuiſſet,ſynodum habuit,in qua nõnulla approbata ſunt, orthodoxæ fidei nequaquam congruentia.Eadem quoq; Sergij apocriſarius, qui tum Conſtantinopoli erat,ſubſcriptione ſua ſtolidè nimiùm confirmauit.Verùm cùm poſteà Romam delata à Sergio exploderentur,qui non vnam,ſed duas in Chriſto na-

Populi diuiſio ob electionem

turas tenebat,ac virginem θεοτόκον fuiſſe,ira percitus Iuſtinianus,Zachariam pro-
toſpatbarium(quem nos principem militię dicere poſſumus)Romam miſit, qui
Sergium ad ſe vinctum traberet:quod vbi ſenſere milites hexarchatus Italici, ra-
ptis properè armis,nō ſolùm pontificem à tanta iniuria tutati ſunt,verùmetiā pa
rum abfuit quinZachariā occiderent:quem pontifex ad ſe confugientem,in cubi
culo ſuo aliquandiu conſeruatum,clanculùm ad imperatorē remiſit. Agebantur
hæc Romæ cùm Leontius annuente Gallinico patriarcha, plebe Conſtantinopo
litana ad arma excita, refractis omnibus cuſtodijs vrbis : vnde multi nexi prodie-
re,Iuſtinianum imperio deiecit,ac truncis naribus exulatū in Cberſoneſum Pon
ti mittit.Hæc vt intellexiſſet Abimelech Saracenorum Admiratus, Africā ſtatim
inuadit ſeditionibus Conſtantinopolitanorum fretus:eò properè & Leontius co
pias ſuas mittit,quæ barbarorum impetum retardarent.Verùm nō ita multo pòſt
ſeditione inter eos orta, Tiberium qnendā ciuem Conſtantinopolitanum impe-
ratorem creant,qui cōfeſtim Conſtantinopolim cum exercitu adnauigans,Leon
tium capit,& eodem affectum ſupplicio, quo Iuſtinianum diximus, in carcerem
conijcit,maiori ludibrio bomitrem reſeruans.Philippum prętereà Nicophori pa
tricij filium,qui ei in adipiſcendo imperio fauerat,in exilium mittit,quòd æqua-
libus ſuis narrauerat ſe per quietē vidiſſe aquilam caput ſuum alis obtegere, veri
tus ne imperinm adoleſcenti portenderetur.Dum hæc Conſtantinopoli ageren-
tur,Pipinus Auſtriæ gubernator & dux,occupandi regnum Franciæ fundamen
ta iecit.Cùm enim intellexiſſet Bertarium quendā ignobilē,cuius opera Theodo-
ricus Franciæ rex plurimū vtebatur,omnibus odio eſſe,coactis in vnnm ingenti-
bus copijs in Galliā traijcit,ac Theodoricum cnm Bertario obuium factum , col-
latis ſignis fundit fugatque.Salutem ſibi Bertarius fuga quæſiuit. In regnum ve-
rò Theodoricus ſeſe recipiens,Pipinū victorē pace ſequeſtra regni gubernatorē
& maiorem domus(vt Galli aiunt)efficir.Is aūt in Auſtriam rediens, quòd à Ger
manis & Sueuis vexari ſuos intellexerat,ſuperatis hoſtibus,in Franciam denuò re
dijt,quòd mortuo Theodorico regnū ad Childepertum fratrem eius perueniſſe
cognouerat:eò perueniens,& à rege perbenignè ſuſceptus,cùm filium Grimoal-
duin domus regiæ gubernatorem inſtituiſſet,in Sueuos & Germanos iterum re-
bellantęs infeſtò animo redijt.At verò Sergius Pontifex relegato Inſtiniano pa-
ce ac quiete vſus,baſilicam Petri ablatis rnderibus renouatisq; tignis , ſtillicidijs
ac parietibus,in antiquā formam reſtituit.Frontiſpicinm baſilicæ opere vermicu
lato exornauit,candelabra atq; alia tēpli ornamenta ex auro & argento cōficit in
eadem baſilica,& partē Dominicæ crucis inuenit in capſula ænea,&beati Leonis
corpus viliùs vſq; ad tempora ſua iacens,q̄ eius merita requirebant,honeſtiore ac
celebratiore loco repoſuit.Statuas Apoſtolorū vetuſtate exoletas renouauit.Mul
tarum præterea eccleſiarum,quas cōmemorare longum eſſet, ornamēta collapſa,
vel reſtituit,vel noua de integro fecit.Cōſtituit prætereà,vt in fractione dominici
corporis caneretur, Agnus Dei qui tollis peccata mūdi,miſerere nobis:vt letanię
quoq; à ſancto Hadriano qnotannis dicerentur per vrbē die annunciationis ſan-
ctæ genitricis ac Simonis,inſtituit:Rauennatibus aūt Damianū , Berflauardū ve-
rò Britannis Archiepiſcopos dedit.Eccleſiam Aquileienſem quintā ſynodū non
Lăbertus Epiſcopus omuino approbantē,ad ſanitatē doctrina &autoritate ſua tandē perduxit.Sūt qui
ſcribant Lambertum virū ſanctiſsimū,apud Leodium ea tempeſtate martyrium
ſubijſſe,q̄ Pipinum reprehenderit,qui vxori pellicem Alpiadem ſuperinduxerit.
Hoc aūt facinus ipſius Alpiadis fratrē cōmiſiſſe, qui poſtea morbo pediculari cō-
ſumptus eſt.Sunt etiā qui ſcribāt , Sergij virtute & ſanctitate Saxones tum primū
fidei noſtræ characterē ſumpſiſſe.His tot rebus vir ſanctiſsimus inſignis,pontifi-
catus ſui anno xiij.mēſe octauo,die iij.& xx.morit,in baſilica Petri collachrymā-
tibus omnib.præ dolore ob amiſſum Pontificē,cōmunem omniū parentē,magno
funere ſepelitur vj.Idus Septēbris . Vacat tū ſedes menſem vnum,diebus viginti.

IOHAN-

IOHANNES VI.

IOhannes ſextus, natione Græcus, eo tempore pontificatum inijt, lxxxvij. Pontifex.
quo Theophylacius hexarchus Italiam petens, primò in Siciliam
venit. Quod vbi ſenſere milites Itali, veriti ne quid mali eius aduē
tus portenderet, quòd ſuperioribus tēporibus ferè magis cū pon-
tificibus q̄ cum imperatoribus ſenſiſſent, ingreſſurū vrbē Romā
interficere cōſtituerant. Verū Theophylacius autoritate Iohānis
pōtificis defenſus, qui ſequeſtrū ſe inter ducē & milites fecerat, cōpoſitis rebus o-
mnibus Rauennam proficiſcit̄. Interea verò Giſulphus Beneuentanus dux mili-
tū & hexarchi diſcordia fretus, Cāpaniam inuadit, Sorā & Arpinū occupat: villas
incēdit, ruſticos & pecora abigit: quibus malis permotus Pontifex, legatos ad Gi-
ſulphum mittit, qui ei mandent, vt omiſsis Cāpaniæ & Hernicorū oppidis, in Sa-
mnium reuertatur: quòd ſi ſecùs fecerit, breui ſenſurū omnipotētis Dei in ſe irā.
His monitis pterritus Giſulphus, oppida quæ ceperat reſtituens, Beneuentū re-
uertitur. Captiuos aūt oēs quoad per ærarium Eccleſiæ ſibi licuit, Iohannes rede-
mit ex toto Samnio conquiſitos. At Iuſtinianus (quē diximus à Tiberio in Cher-
ſoneſum Ponti relegatum) inde fugiens, ad * Cacannum Bauarū peruenit, à quo * Cacamū.
primò ita perbenignè ſuſceptus eſt, vt ei filiā in vxorē ſpopōderit: verū poſtea pe-
cunia & muneribus à Tiberio corruptus, hoſpitem & generū ei prodere inſtitue-
rat. Hoc vbi Iuſtinian⁹ intellexiſſet, ad Trebelleū Bulgarorū regem cōfugit, à quo
etiā nō ita multo pòſt vi & armis in imperiū reſtituitur. At verò dū hęc in Europa Saraceni
agerentur, Saraceni occupata Libya & Africa, ex Septa ſoluentes tranſmiſſo Atlā- occupata
tico freto, omnes Hiſpanias præter Aſtures & Cātabros occupant. Hi enim ſicuti Lybia &
vltimi fuere in Hiſpania, quos Romanū ſubigeret imperium, vltimi quoq; qui ab Africa Hi-
eo deficerent, ſoli poſtremo, qui Veſogottho rū à ſe diſcuterent iugum: ita nūc de- ſpanias oc
mū accepta Chriſti fide & religione armis ſe à perfida Saracenorum gente conſtā- cupant.
tiſsimè tutati ſunt. Africa igitur quæ à Belliſario primi Iuſtiniani duce recupe-
rata, centum & ſeptuaginta annis Romano paruit imperio, Saracenis vnà cū Bæti
ca Hiſpanię (quā nunc Granatā vocāt) tū occupata, eorū moribus & legibus iā ſe-
ptingētis & quadraginta annis obtemperat, cū maxima Chriſtiani nois ignomi-
nia: * etſi Hiſpani qui iactare ingenium & fortitudinem ſolent, nequeant tantam
labem ab Europa propellere. Sunt qui ſcribant, Bedam, qui eiſdem tēporibus fuit,
hanc calamitatem literis ad principes Chriſtiani nominis ſcriptis lamentatū fu-
iſſe, quo bellum in hoſtes Dei atq; hoim̄ ſuſciperent. Beda enim præter Græcę at- Beda vene
que Latinæ linguæ doctrinā, quā nō mediocriter tenebat, ob religionē etiam atq; rabilis.
modeſtiam, Venerabilis cognomentum adeptus eſt. Scripſit enim multa in Actus Strabo &
Apoſtolorum, in Lucā. Edidit & librum de temporibus, & homilias pleraſq;, qui- Haymo
bus multum Gallici ſacerdotes vtuntur. Strabo quoq; & Haymo viri doctiſsimi, Bedæ fra
Bedæ fratres ſunt habiti: quorum alter pleraſq; homilias eleganti ſermone com- tres.
poſuit: alter verò geneſim commentatus eſt. At Iohānes Pontifex reſtituta baſili-
ca ſancti Andreę in Vaticano, ſarctoq; tecto diui Marci, atq; ornato altari princi-
pis Apoſtolorum Petri, ductis columnis dextra leuaq;, moritur pontificatus ſui
anno iij. menſe iij. martyrio, vt quidam volunt: ſed à quo martyrium paſſus ſit,
nō ſatis cōſtat. Sepultū ad catechumbas Sebaſtianas via Appia quidam affirmant.
Eius ex morte vacat tum ſedes menſem vnum, dies vndeuiginti.

IOHANNES VII.

IOhannes ſeptimus, natione Græc⁹, patre Platone, eo tēpore pōtificatū lxxxviij.
inijt, quo Iuſtinian⁹ Cōſtantin. reuerſus, Tiberiū & Leontiū, à quo fue- pontifex.
rat imperio deiect⁹, ſpectāte populo interfici iuſsit. multos ꝑterea ex ini
micis è medio ſuſtulit vario genere mortis, pleroſq; in carcerē cōiecit:

quorum de numero quotidie aliquem ſupplicio afficiebat, cùm nares emungendo illatæ iniuriæ reminiſcebatur. Præterea verò Gallinicum patriarchã Conſtantinopolitanum confoſſum oculos, Romam exulatum miſit: Cyrumq; abbatem, cuius munificentia in Ponto vixerat, in locum Gallinici patriarcham ſufficit. Eadem verò ſtultitia vexatus, qua fuerat ante amiſſum imperium, Sergio pontifice duos Metropolitanos Romam miſit, qui Iohannem adhortarentur, vt habita ſynodo, quæ de homuſio crederent Orientales, eadem vera etiam Occidentales affirmarent, præpoſitis libellis, in quibus ei ſubſcribendum erat. Homines autẽ re infecta ad imperatorem pontifex remiſit, neque tamen (vt par erat) errores male de Deo opinantium emendauit cenſuris & interdictis, quemadmodum conſtantem pontificem decuiſſet. Sunt qui ſcribant (ſine autore tamen) Arithpertum Longobardorum regem religione motum, cõdonaſſe alpes coctias beato Petro: & quicquid à Taurinis & Medullis Genuam vſq; Liguſticamq; protenditur. Alij autem affirmant donationem ipſam ab Arithperto confirmatam fuiſſe. Verùm cùm de donatione nil certi habeatur, paleamq; põtificij iuris periti appellent, quòd ſine frumento ſit, nihilq; Conſtantinianæ elegantiæ ac dignitatis habeat, quomodo de confirmatione conſtabit? Ad Iohannem pontificem redeo, virum certè multæ eloquentiæ & ſanctitatis, qui in baſilica Petri oratorium (ita enim appellant locum orandi) in honorem Dei genitricis extruxit, cuius parietes vermiculato opere intecti, dextera læuaq; quorundam ſanctorum patrum vultus oſtendebant. Baſilicam præterea ſanctæ Eugeniæ reſtituit, iampridem vetuſtate collapſam. Cœmiteria quoque ſanctorum martyrum Marcellini, Marci, Damaſiq; pontificis exornauit. Poſtremò verò multas baſilicas pictura & ſtatuis ſanctorum cultiores reddidit. Has autem qui cernebant, ipſum pontificem intueri videbantur, vnde exemplaria grauitatis & dignitatis pictores ac ſtatuarij ſumpſerant. Moritur autem Iohannes ſecundo pontificatus ſui anno, menſe ſeptimo, die xvij. ſepeliturque in baſilica Petri ante altare Dei genitricis, quod ipſe extruxerat, quintodecimo calendas Nouembris. Eius autem in morte tribus menſibus ſedes vacat.

SISINIVS I.

lxxxix. Pontifex.

SIſinius, vel (vt alij volunt) Soſimus, natione Syrus, patre Iohãne, 20. tantùm diebus in pontificatu vixit, quo quidem tempore ferunt S. Benedicti corpus è monte Caſsino furto ſublatum propter ſolitudinem loci, & in Galliam translatum fuiſſe. Soſimus autem licet podagra & chiragra ita laboraret, vt neque ambulare, neque cibum capere poſſet: tamen ita vrbis Romæ & Reip. Chriſtianæ curã geſsit, vt nil prætermiſerit, & ante pontificatũ & in ipſo magiſtratu, quod bonum pontificem deceret. Iam enim materiam omnem parabat, qua & mœnia vrbis & tẽpla vetuſtate collapſa, in meliorem formã reſtitueret, celebrarioraq; redderet. Verũ ſubita morte correptus, in baſilica Petri ſepelitur octauo Idus Nouẽbris. Vacat tum ſedes menſem vnũ, & dies decem & octo.

CONSTANTINVS I.

xc. Pont.

COnſtantinus natione Syrus, patre Iohanne, eo tempore pontificatum inijt, quo Romæ triennio fame laboratum eſt: qua quidem in re ita omnes, tum vel maxime pauperes iuuit, vt Conſtantinum cælitus miſſum homines arbitrarentur. Interea verò Iuſtinianus odio pontificij nominis Mauritium patritij ordinis virum & Heliam Spatarium in Cherſoneſum, vbi exulauerat, cum claſſe mittit, qui omnes pubertatem ſupergreſſos occiderent. Fecere mandata præfecti claſsis, vt rabiem imperatoris explerent. Et ne in homine ſolam crudelitatem fuiſſe exiſtimes, tantæ ingratitudinis fuit, vt Trebellium regem, cuius ope & copijs in imperium reſtitutus fuerat, cum Thracibus contendentem, de improuiſo hoſtili manu adortus ſit: quem certè Trebellius non modò

Iuſtinianus imperator.

ſuſtinuit,

ſuſtinuit, verumetiam cum detrimento repulit. De priſtina vita ob calamitates, quas perpeſſus fuerat Iuſtinianus, nil immutauerat, præter hoc tantùm, quòd ſedem Apoſtolicam contrà atq; antea conſueuerat, veneratione deinceps obſeruauit, tutatusq; eſt. Nam cùm Felix Archiepiſcopus Rauennas ordines à Romano Pontifice accepiſſet, cogereturq; de more formulam obtemperandi ſcripto, & pecuniam Romam mittere, neque id præ arrogantia faceret, Iuſtinianus re cognita, Theodorum patricium claſsis præfectum ſtatim admonet, vt primo quoq; tempore ex Sicilia in Rauennates moueat. Is autem dicto imperatoris obtemperans, & Rauennates prælio ſuperatos, maximis affecit cladibus, & Felicem catenis vinctum Conſtantinopolim miſit, quem poſtea Iuſtinianus in Pontum relegauit, orbatum priùs luminibus æneo vaſe concauo, ac quidem candente diu inſpecto. Inde enim pyramis ignea exit, quę facilimè oculorum aciem perſtringit & obcęcat. Nequaquam tamen hanc ſæuitiam Conſtantinus probauit: redigere enim hominem ad ſanitatem volebat, non tantis malis affici. Interea verò cùm hæc à Pontifice & imperatore agerentur, Aiſprandus regnum auitum repeteos, auxilio Bauarorum fretus, in Italiã deſcendens, collatis ſignis cum Arithperto dimicat, & vincit, regnoq; Longobardorum potitur, Arithperto ipſo dum trepidè nimium aufugit, in rapido flumine ſubmerſo. Verùm Aiſprandus non ita multo pòſt moriens, Luithprandum filium regni ſucceſſorem approbantibus omnibus reliquit. Iuſtinianus autem videndi Conſtantini Pontificis admodum ſtudioſus, hominẽ rogat, vt ad ſe proficiſcatur, præmiſſa claſſe, quò tutiùs nauigaret. Appropinquãti autem vrbi regiæ Cõſtantino, Tiberius Iuſtiniani filius cum regio comitatu, & Cyrus patriarcha cum omni clero honoris cauſa ad octauum lapidem obuiam prodeunt, eumq; camelanto pontificali amictu indutum, ſolenni pompa vrbem ingreſsi, in regiam perduxere. Inde verò Nicomediam proficiſcens, quò venturus & imperator Nicæã erat, non ſecùs quàm Conſtantinopoli à Nicomedienſibus ſuſcipitur. Iuſtinianus autem non ita multo pòſt vrbem ingreſſus, non ſolùm Põtificem amplectitur, verumetiã eius pedes venerationis cauſa exoſculatur. Cũ verò ſequentibus diebus multa inter ſe collocuti fuiſſent, confirmaſſetque Iuſtinianus pontificum decreta, Conſtantinus abiens hominem adhortatur, nẽ in Philippicum Cherſone exulantem grauiùs aliquid decerneret, veritus ne aliquid mali oriretur, quòd Philippicum magni animi eſſe & conſilij virum intellexerat. Verũ Iuſtinianus cõſilio Põtificis bene monentis nequaq̃ obtẽperans, claſſem in Pontum mittit eo animo, vt Philippicum interficeret: qui quidem deficiẽtibus ad ſe militibus, eadẽ claſſe vſus, duodecimo ab vrbe Conſtantinopoli miliario cũ Iuſtiniano & Tiberio dimicãs, eos vincit & interficit, imperioq; ſtatim omniũ cõſenſu potitur. Deinde verò Cyro Patriarcha in Pontũ relegato, ꝙ bene cũ Pontifice Romano ſentiret, in eius locum Iohãnnem Monachum hęreſiarchã ſufficit. Cuius quidem dogmata ſtatim Romã miſit, mandauitq; vt omniũ conſenſu approbarent. At Cõſtantinus habita Synodo, nõ modò Philippici & Iohãnis Monachi opiniones improbat, verumetiã decernit, vt ſanctorum Patrum imagines, qui ſex Cõcilijs ab omnibus probatis interfuerant, in porticu beati Petri depingerenẽ, cùm intellexiſſet eas à Philippico è parietibus ſanctæ Sophiæ ignominiæ cauſa abraſas fuiſſe. Præterea verò idem Pontifex conſtituit, ne imperatoris hæretici nomen publicis ſcriptis, aut priuatis in ære, argento, plumbóve reciperet. At Anaſtaſius cognomẽto Arthemius, ſumptis armis Philippicum imperio deiecit, anno primo & menſe imperij vj. eumq; captum oculis priuauit. Literas præterea ad Conſtantinum Pontificẽ mittit, quibus ſe Catholicæ fidei ac ſextę Synodi acerrimum defenſorẽ futurum pollicetur. Verùm hic quoq; triennio pòſt à militibus ſpretus, imperio deijcitur, cogiturq; à Theodoſio, qui in eius locũ ſuffectus eſt, ſacros ordines recipere, ne ei ſacris initiato amplius redire ad imperiũ liceat. Theodoſius autem Catholicus imperator ſtatim imagines ſanctorum patrũ (vt diximus) à

Cyrus Patriarcha

Camelantum.

Imagines ſanctorũ Patrũ depingi in parietib⁹.

Imperator hæreticus.

mus) à Philippico demolitas, reſtitui priſtino in loco mandauit. Felix verò (quem diximus in Pontum à Iuſtiniano relegatum) à priſtina hæreſi diſcedens, in patriam reuertitur, ac ſedem vnde pulſus fuerat, repetit. Declaratum eſt etiam eodem tempore, Ticinenſem Epiſcopum Romanæ ſedi tantùm, non etiam Mediolanenſi archiepiſcopo obtẽperare debere. Ea enim de re magna & diuturna inter vtrunque antiſtitem contentio fuerat. Sunt qui ſcribant duos reges Saxonum hoc eodẽ tempore Romam voti & religionis cauſa veniſſe, mortuosq́; ibidem eſſe peſte, vt arbitror. Poſt hos verò non ita multo pòſt moritur Conſtantinus vij. pontificatus ſui anno, die xx. ac in baſilica Petri ſepelitur ij. Idus Februarij. Sedes autem huius in morte menſem vnum & dies xl, tum vacat.

Ticinẽſis Epiſcopus cui vt obtemperet decretum.

GREGORIVS II.

xcj. Pont.

GRegorins ſecundus, patria Romanus, patre Marcello, ſub Sergio Pontifice ſacris initiatus, ſacellis & bibliothecæ præfuit, tantæ fidei & integritatis eſt habitus. Sumens deinde Diaconatus ordinem, Conſtantinopolim cum Conſtantino Pontifice proficiſcitur: vbi cùm acriter diſceptaretur quibuſdam de rebus ad fidem pertinentibus, ita acutè reſpondit, vt omnibus ingenij ſui & doctrinæ admirationem inijceret: tãtæ enim eruditionis & facundiæ erat, vt facilè conuinceret malè de fide noſtra opinantes. Inito autem Põtificatu, & mœnia vrbis aliqua ex parte vetuſtate collapſa inſtaurat, & trabes baſilicæ principis Apoſtolorum Laurentijq́ue martyris extra muros annoſitate quaſſas reſtituit, reſartis tectis ac parietibus, introductisq́; de more aquis, compaginatis fiſtulis iamdudum vetuſtate & hominum incuria viciatis. Alias quoq; Eccleſias reſtituit, muneribusq́; tum aureis, tum argenteis exornauit, quas quidem enumerare longum eſſet. Non reticebo tamẽ, reſtitutũ eſſe ab eo monaſteriũ via Hoſtienſi poſitũ, non longe à baſilica Pauli, cuius ruinas adhuc cernimus. Reſtitutumq́; etiã monaſteriũ beati Andreæ, quod Barbaræ nuncupatur, ibiq́; diſpoſitos monachos, q die ac noctu laudes deo canerẽt. Huius ꝑterea hæc peculiaris laus eſt, quòd eius opera Germani ad fidẽ noſtrã conuerſi ſunt, miſſo eò Bonifacio monacho, qui eos è tenebris educeret propoſita veritatis luce. Ipſorũ aũt Germanorũ magnã partem Romam venientẽ, ſuis manib. vir ſanctus baptizauit. Impulit itẽ ſua autoritate Luithprandũ, primò quidẽ recuſantẽ, Aritberti donationẽ (de qua antea diximꝰ) cõfirmare: qui quidẽ Luithprãdus principio regni ſui & Baiouariæ magnã partẽ occupat, & Rauennã obſidet ac capit. Eiuſdẽ tẽporibus Tiberis adeò in immenſum creuit, vrbẽ porta Flaminea influens, vt & in via lata hominis magnitudinem aquâ ferè æquaret, & à põte Miluio vſque ad gradus ſancti Petri nauigaretur lintribus non paruis. Durauit autem hæc illuuies diebus ſeptem cum maximo ciuiũ damno & detrimento, euerſis domibus ac erutis arboribus ſatisq́; Luna quoq; eclipſim tum paſſa, vſq; ad mediam noctẽ colorem ſanguineum præ ſe tulit. Dedit & ſigna futuri mali cometes, extenſa ad ſeptentrionem cauda. Gregorius aũt quò ſummi Dei irã à ceruicibus Chriſtianorum auerteret, frequentes ſupplicationes vrbe tota facit. Dum hæc Romæ à Pontifice agerentur, nunciatũ eſt Longobardos Beneuentano duce arcem Cumanã inſidijs occupaſſe: qua ex re Gregorius vehementer commotus, Longobardos admonet, vt arcem præter fœdera pacis fraude occupatam reddant, aliter eos breui indignationẽ omnipotentis Dei ſenſuros. Verùm cùm hoſtes ſæpius moniti, res repetitas nõ redderẽt, Neapolitanus Pontifex adhortatur propoſito præmio, præmiſsisq́; etiam quibuſdam militibus Romanis, vt arcẽ vi occupent. Hi verò mandata ſtrenuè facientes, Theoduno ſubdiacono hanc rem curante arcem recipiunt, cæſisq́; trecentis ex his qui in præſidio erant, ad quingentos viuos capiunt, ac Neapolim perducũt, vbi ſtatim militibus præmia reddita ſunt. Pace itaq; foris parta, Gregorius raparandis locis ſacris animum adijcit. Baſilicam namq; ſanctæ crucis in Hieruſalem iampridem deſtitu-

Germani ad fidem conuerſi.

deſtitutam reſtituit, porticus circunquaq; poſitas inſtaurat fornicibus & tectis. Oratorium Oſannæ in monte Cælio,à fundamentis extruxit. Domum paternam mortua matre in honorem Agathæ Chriſti martyris dedicauit, eoq; loci monaſterium extruxit,additis ſuburbanis & ruſticis prædijs,ad monachorum vſum & commoditatem.Saraceni autem diſcordia Chriſtianorum freti, ex Septa Africę in Hiſpaniam traijcientes, prouinciam omnem præter Bæticam à ſuis iam antea poſſeſſam depopulantes,ad Aquitaniam vſque cum coniugibus & liberis peruenere,eam quoque prouinciam occupaturi. Erat tum Carolus Martellus Pipini regis filius magno apud omnes in pretio. Duos enim filios Pipinus tum habuit, mortuo Grimoaldo, Carolomannum & Carolum Martellum, qui poſtea ſolus hoc quoq; mortuo regnum Franciæ obtinuit,multis tamen aduerſantibus:maximè verò Eudone Aquitaniæ duce,& Chilperico rege, quem Franci quidam poſt Theodoricum æmulatione moti regem conſtituerant. Verùm carolus Martellus tranſmiſſo Seqnana fluuio,in Aurelianos mouens, vno impetu hoſtes fundit fugatq;,ac regno Franciæ ſolus potitur. Rhenũ deinde traijciens,Saxones, Alemannos,Sueuos,Bauaros regno ſuo adijcit. Verùm cùm intellexiſſet Saracenos ab Eudone in Galliam euocatos,magnis itineribus in hoſtem proficiſcitur, pugnãdiq; poteſtatem facit,& vincit non longè à Turonum finibus. In eo autem prælio ſcribunt hiſtorici ad trecenta & lx.millia Saracenorũ cecidiſſe: ex Francis verò mille tantummodo centum & quinquaginta deſideratos. Sunt tamen qui ſcribant, Eudonem tanto periculo motum, poſtremò cum Carolo ſenſiſſe. Hac itaq; ratione Saraceni beneficio caroli à ceruicibus Hiſpanorum & Gallorũ pulſi,rabiem omnem & indignationem ex tanta clade conceptam, in conſtantinopolitanos verte re:vrbem enim terra mariq; triennio obſident. Verũ cùm fame,frigore,peſte, bello,poſtremò magna incommoda paterentur, obſidionem ſoluentes, ad ſua quiq; redîere:Ex conſtantinopolitanis autem ad trecenta millia eadem peſte cõſumpta traduntur. In Italia verò Longobardi duce Luithprando, Rauennã diu obſeſſam, tandem capiunt & diripiunt:inde Ticinum,auferẽtes quicquid præclarum in vrbe erat:vnde crediderim tum equum illum æneum viro inſidente, Papiam aduectum,quem accolæ Regis ſolem vocant. Sed ita fit, in rebus humanis viciſsitudo eſt. Quod enim Theodoricus alijque reges Gotthorum, atque deinceps hexarchi Rauennates Roma Rauennam detulerant, id poſtea in varia loca diſiectum eſt. Interim verò Romæ à quibuſdam ſeditioſis in pontificem coniuratur, principibus coniurationis Baſilio,Iordane Cartulario,Iohãne ſubdiacono cognomen to Lurion,Marino Spathario, qui ducatui Romano imperatoris nomine tũ præerat. Verùm dilata in aliud tempus res eſt, quòd Marinum imperator reuocauerat. Tentare & Paulum hexarchum coniurati cœpere, quo quidem duce in tanta re vti volebant. Sed Romanus populus re ipſa tandem patefacta,arma capit,Iohannem & Lurionem interficit,reliquosq; coniuratos diſsipat. Baſiliũ monaſterio includit:vbi & vitam finiuit. Paulus autem vehementer pontifici infenſus, quòd ab eo prohiberetur,quo minùs noua vectigalia exigeret,clàm & apertè mandato imperatoris viri ſanctiſsimi mortẽ quærere: ſed Romani & Longobardi ſumptis armis,quo minùs id fieret prohibuere. Tũ verò Leo tertius imperator,cùm apertè inuehi in pontificem non poſſet,edictum proponit,vt omnes qui ſub imperio Romano eſſent,ſanctorum omnium,martyrum & angelorum ſtatuas atq; imagines è templis abraderent & auferrent,tollendæ(vt ipſe dicebat)idololatriæ cauſa: qui verò ſecùs feciſſet,eum ſe pro hoſte publico habiturũ. Gregorius autẽ tantæ impietati non modò non obtemperat,verumetiã omnes catholicos admonet, ne in tantũ errorem timore vel edicto principis vllo modo dilabantur. Qua cohortatione adeo certè animati ſunt Italiæ populi,vt paulum abfuerit,quin ſibi aliũ imperatorẽ deligerẽt. Quo minùs autẽ id fieret,autoritate ſua obſtare Gregorius annixus eſt. Rauẽnę tamẽ tanta ſeditio orta eſt,cũ alij imperatori,alij põtifici obtemperandum

Martellus.

perandum

Seditio Rauennæ propter imperatorem & Pontificem.

perandum dicerent, vt in ipſo tumultu Paulus hexarchus cum filio occideretur. Mittitur deinde ab imperatore Eutychius eunuchus, qui pollicitationibus & donis Longobardos à beneuolentia & ſocietate Romani Pontificis ſepararet. Verùm cùm id fruſtra quæreretur, rem toties tentatam ad tempus omiſit: vnde Pontifex tanta moleſtia liberatus, loca pauperum & baſilicas inuiſere cœpit, eaque reſtituere, quæ ob vetuſtatem & incuriam, ruinam minabantur. Pacem prętereà inter regem Longobardorum & duces Spoletinum ac Beneuentanum compoſuit. Hos enim rex ipſe opprimere inſtituerat, cuius animũ adeo Pontifex ad manſuetudinem redegit, interpoſita Saluatoris noſtri autoritate, vt omiſſo bello, armillas, baltheum, enſem, ac reliqua arma tẽplo principis Apoſtolorum offerret: cum exercitu enim vſque ad Vaticanum peruenerat, pacato tamen agmine, hac de re cum Pontifice locututus. Leo autem imperator phanatico ſpiritu iterum incitatus, omnibus mandat, vt ſimulacra, vel lignea vel ænea vel marmorea ad ſe deferant, & delata ſtatim incendit: non deferentes verò capit & obtrũcat. Germanum Patriarcham id potiſſimùm improbantem, in exilium mittit, in eiuſque locum Anaſtaſium malè ſentientem ſufficit, quem poſtea Gregorius ſynodo habita priuauit, & ab officio diuino ſemouit, niſi ad Catholicã fidem reuerteretur. Sæpius præterea, vt ſanctiſſimùm virum decuit, literis imperatorem admonuit, vt omiſſis quorundam improborum erroribus, veram tandem amplecteretur fidem: & abolere ſanctorum imagines deſineret, quorum memoria & exemplari ad virtutem & imitationem excitarentur homines. Sunt qui ſcribant Bonifacium huius Pontificis tempore è Britannia Romam veniſſe, & ex monacho ob eius ſanctitatem Epiſcopum factum, ac in Germaniam ad confirmandos prædicatione & exemplo Germanos in fide miſſum: quod quidem ita egregiè fecit, vt Maguntinus Epiſcopus creari meruerit. In Africam deinde proficiſcens, cùm verbum Dei elegantiſsimè prædicaret, ab hoſtibus Chriſtiani nominis occiditur. Ferunt & ſanctum Aegidium natione Græcum, exemplo & miraculis inſignem tum habitum fuiſſe, & Petronium ciuem Romanum ex voto baſilicã beati Benedicti propè derelictam, ſua impenſa reſtituiſſe. At Gregorius, qui ſuo exemplo omnes ád virtutem & ſanctitatem incitabat, pontificatus ſui anno ſextodecimo, menſe nono, die vndecimo moritur, ſepeliturq́; ad baſilicã Petri tertio Idus Februarij: eius in morte Epiſcopatus tum vacat dies quinque & xxx. centum autem & viij. ac lx. Epiſcopos toto ſuo pontificatu creaſſe dicitur.

Germanus patriarcha in exilium mittitur.

GREGORIVS III.

xcij. Pont.

Gregorius tertius, natione Syrus, patre Iohanne, anno Domini ſeptingenteſimo quinquageſimonono omniũ conſenſu pontificatum inijt. Fuit autem vir ſingularis doctrinæ, & humanitatis præcipuæ, Græca atque latina lingua eruditus, mentem diuinæ ſcripturæ ita callens, vt nemo tum diſertior prædicatione atque interpretatione rerum occultarum & admirabiliũ haberetur. Præterea verò, ne verbo tantùm & cohortatione populos mouiſſe arbitreris, omnia quæ exemplo mouere poſſunt, ita aſsiduè obibat, vt iudicare difficile ſit, promptior ne lingua quàm opere habendus eſſet. Orthodoxæ fidei ita acerrimus defenſor fuit, vt ob eam rem maximorum principum graues ſimultates & inimicitias ſuſceperit, non armis, non potentia, non minis cuiuſpiam è gradu conſtantiæ ſuæ deiectus. Tantæ poſtremò humanitatis fuit, vt & pauperes mira charitate complecteretur, ac eleemoſynis foueret, captiuos redimeret, ære alieno nexos ſolueret, viduas & pupillos, quo minùs à potentibus circumuenirentur, tutaretur adeo, vt ferè omniũ parens ac paſtor merito vocaretur. Hic ſtatim vbi Pontificatum inijt, cleri Romani conſenſu, Leonem tertium Imperatorem Conſtantinopolitanum, imperio ſimul & communione fidelium priuat, quòd ſanctas imagines è ſacris ædibus abraſiſſet, & ſtatuas demoliť eſſet, quodq́;

Leo tertius imperator à Gregorio & imperio & cõmunione fideliũ priuatur.

etiam de

etiam de homouſio malè ſentiret. Interim verò cùm Luithprandus Longobardorum rex cupiditate imperandi motus, vrbem Romam obſideret, captis circunquaq; oppidis omnibus, Gregorius legatos naui, quia terreſtri itinere non licebat, ad Carolum Franciç principem ſtatim mittit, qui hominẽ rogatent, vt primo quoq; tempore laboranti Romæ & Eccleſiæ auxilium ferret. Conſueuerant autem Pontifices Romani, ſi quid mali ab externo hoſte immineret, auxilia ab imperatore Conſtantinopolitano petere. Quod facere Gregorius ſubſtitit, cùm ob eaſdem cauſas quas paulò ante commemoraui, tum vel maximè quòd vrbem regiam ægrè Leo à Saracenis tutaretur, nedũ alios defenderet. His itaq; rationibus accidit, vt tunc primùm tutela Eccleſiæ ab imperatoribus Conſtantinopolitanis ad alios trauslata ſit. Carolus autem rogatu Gregorij patrocinium Eccleſiæ ſuſcipiens, Luithprandum regem amicum & compatrẽ rogat, vrbem ne obſideat, ac Pontificem ne vexet, hac re nil ſibi fieri moleſtius quicquam aut grauius poſſe. Obtemperat Carolo Luithprandus, atq; vrbem obſidione ſoluit. Nam inito iam antea inter ſe fœdere, carolus Pipinum filium in ciſalpinam Galliam ad Luithprandum miſerat, vt ei capillum de more ſacrorum ſuccideret, vnde compatres more chriſtiano inuicem facti ſunt, quod eſt quoddam affinitatis vinculum. Remiſerat puerum ad parentes Luithprandus multis ac maximis donatum muneribus. At Carolus pacatis Italiæ rebus, in Burgundiones verſus, eos vi capit, & præ modeſtia ſocios appellat: Phryxiones idololatras opprimit: Lugdunum, Arelate, Maſsiliam dę Veſogotthis occupat, qui Athimum Saracenorum regem in auxilium vocant. Is itaque cum magno exercitu Rhodanum traijciens, Auenionem vi capit, opportunitate loci pro arce vſurus. At Carolus re cognita eò properè cũ exercitu mouet, & Auenionem recuperat, interfectis Saracenis omnibus, qui in præſidio erant. Inde Narbonam proficiſcitur, quò aufugiſſe Athimum cognouerant. Ab obſidione Narbonæ diſcedens, quòd Amoreum alterũ ex Saracenis Hiſpaniæ regẽ, venire in auxiliũ Athimo cũ magno exercitu intellexerat, haud procul inde in vallem Corbariam deſcendit, vbi inerat planities ad dimicandũ aptiſſima. Amoreus autem arbitratus Carolum deſperatione rerũ in fugam verſum, in vallem ingreditur, ſtatimq; pugnandi copiã facit. Non detrectat certamen Carolus, licet hoſtium numerus propè infinitus eſſet. Tandem verò vbi acriter aliquandiu vtrinq; pugnatum eſſet, cadente autẽ in primis aciebus Amoreo, fundũtur hoſtes fuganturq;: quorum pars magna in proximis paludibus & ſtagnis, quò confugerant, oppreſſa eſt. Athimus verò fortè fortuna nauigium nactus, inde in Hiſpaniam vlteriorem fugiens, omnes inſulas quas adijt, deſperatione rerum ferro ac flamma vaſtat. Eodem fermè tempore beati Auguſtini corpus, quod antea ducentis & quinquaginta annis ab Hippone in Sardiniam translatum fuerat, cùm Vuandali prædabundi Africam vaſtarent, diligentia Luithprandi ex inſula ipſa Papiam delatum eſt, & egregio in loco reconditum. At Saraceni his cladibus domiti, intra Pyrenęum ſe deinceps continent, vnde Veſogotthi omnes, qui citeriorem Hiſpaniam & partem Galliæ occupauerant, auxilio carentes, in poteſtatem Caroli deuenere, atq; ita Gotthi, qui trecẽtis propè annis imperauerãt, funditus deleti ſunt præter paucos, quos Barchinonenſes ab interitu liberarunt. Sunt qui ſcribant, Luithprandum copias auxiliares in tãto bello Carolo miſiſſe, atq; ita rebus bene geſtis ſuos omnes onuſtos præda domum redijſſe. Interim verò Gregorius põtifex nequaquam otio & pace abutens, ad exornandas eccleſias animũ adijcit. Nã & altare beati Petri ſex colnmnis onychinis auguſtius reddidit, dextra ac læua poſitis apud Philopareas vetuſtate ferè comminutas. Stabant in his columnis trab' argẽto delibutæ. In trabibus verò æquis ſpacijs Saluatoris & Apoſtolorũ ſimulacra diſtinxit. Struxit & oratorium in eadẽ baſilica, in quo de reliquijs ferè ſanctorum omnium recondidit, celebrariq; eo loci quotidie mãdauit, atq; in canone celebritatis hęc verba addidit, marmoribus circunquaq; poſitis inſculpta:

Auguſtini corpus Papiam delatum eſt.

Quorum ſolennitas in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur Domine Deus noſter toto in orbe terrarum,&cętera. Quibus verbis nunc ſacerdotes in ſecretis nõ vtuntur. Præterea verò huic baſilicæ multa argentea vaſa condonauit: eius quoq; iuſſu & impenſa aurea Dei genetricis imago Saluatorẽ amplectens, extructa eſt, & in baſilica ſanctæ Mariæ ad Præſepe collocata. Reſtituit etiam tectum ſancti Chryſogoni, eoq; in loco monachos collocauit, qui rem ſacram quotidiè celebrarens. His addidit & fundos vnde viuerent. Monaſteria quoq; multa partim reſtituit, partim verò à fundamẽtis extruxit, addita regula qua monachi integrè & ſanctè viuerent. Inſtaurauit & mœnia vrbis, magna ex parte vetuſtate collapſa. Idem etiam Centumcellis fecit iam propè deſertis propter collapſa mœnia. Inſtituit præterea, vt fere ſine interuallo & à presbyteris hebdomadarijs & à monachis in Eccleſia ſancti Petri diuina officia celebrarentur: vnde apparet & Monachorum & presbyterorum ſecularium domicilia multis in locis contigua fuiſſe, qui æmulatione moti, Deo quàm diligẽtiſsimè ſeruiebant. Gregorius verò benè de Deo & hominibus meritus, anno pontificatus ſui decimo, menſe octauo, die quarto & vigeſimo moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto Calendas Decembris, collachrymantibus omnibus tanquam cõmuni parente orbatis. Sedes autem dies octo tantummodo tum vacat.

ZACHARIAS I.

xciij. Põt. ZAcharias natione Grecus, ex patrẽ Polycramio, inter optimos Pontifices annumeratur. Fuit enim vir mitiſsimi ingenij, miræ ſuauitatis & gratiæ, omni virtute prædictus, cleri ac populi Romani amatori ad iram tardus, ad miſericordiam & clementiam promptiſsimus, nulli malum pro malo reddens, ſed ad imitationem Saluatoris malum in bono vincens: & adeo quidem, vt quos habuerat æmulos & inimicos, eoſdem poſtea inito pontificatu honoribus & præmijs affecerit. Cùm autem initio pontificatus ſui ardentem bellis Italiam offendiſſet, legatos de pace componenda ſtatim ad Luitbprãdum Longobardorum regem miſit, perſequentem bello Tranſamundum Spoletinum ducem. Verùm cùm à legatis ea de re nil fieret, ipſe comitante clero Romano in Sabinos proficiſcitur. Ferunt autem octauo miliario à Narnia regem Pontifici honoris cauſa obuiam factum, ex equo deſcendiſſe, ac pedibus virum ſanctiſsimum in vrbem comitatum fuiſſe. Qui ſequenti die inter Miſſarum ſolennia orationem publicè habuit, & quidem elegantem, qua oſtendit, quid maximè regem Chriſtianum deceret, ſiue pacem, ſiue bella gerat. Hac oratione ita permotum regem ferunt: vt ſtatim arbitrium omne componendæ pacis ei commiſerit. Iam verò Tranſamundum ducatu Spoletino rex priuauerat, in eiusque locum Agrandum nepotem ſuum ſuffecerat. Accipitur tamen in gratiam Tranſamundus rogatu Pontificis, & ex duce in clericatum aſſumitur. Redduntur item Romanis oppida ſua ex Sabinis capta: redditur Narnia & Ancona ex Picentibus, & quicquid à Longobardis triginta iam annis in Hetruria occupatum fuerat. Redduntur & captiui omnes eo bello capti. Mira etiam humanitate Pontifex vſus eſt: adhibito enim rege in conuiuium, nullũ genus comitatis & gratiæ prætermiſit. Inde verò rex pacato agmine abiẽs, non ita multo pòſt moritur, anno regni ſui trigeſimo ſecundo. Fuit autem vir tanto regno dignus: quippe qui ſapientia, prudentia, conſilio plurimum valebat, ac ita manu promptus erat, vt nemo veteranus eo pugnacior haberetur. Iuſtitia autem & clementia ita inſignis babebatur, vt difficilè iudicaretur, vtra in re maiorem landem mereretur. Huic autem in regno Aldeprandus nepos ſuccedit: quo quidem poſt menſes ſex defuncto, Rachis dux omnium ſuffragijs rex decernitur, vir certè omni laude dignus, ſi vitam eius, ſi mores, ſi animi integritatẽ inſpicis. Redintegratũ quoq; fœdus cum hoc rege à Pontifice eſt miſsis legatis, quibus omnia ex animi ſententia

ſententia rex ipſe pius & religionis amator, benigniſsimè conceſsit. Poſt quar-
tum verò regni ſui annum rex diuino numine tactus, ſpreto regno, vitam
monaſticam amplectitur: vxorem & filios, vt idem ipſi facerent, adhortatus.
Huius quidem frater Aiſtulpbus regnum occupat, qui ob aſtutiam ingenij &
ferocitatem animi omnibus arma intentabat, maximè verò Pontifici & Ro-
manis: quorum ditionem ſibi vendicare armis conabatur. Interea verò Caro-
lus Martellus graui morbo correptus, ſuadentibus amicis, regna à ſe armis
occupata filijs ſuis diuidit. Nam Carolomanno maiori natu Auſtria & Sue-
uia, Pipino verò iuniori Burgundia & pars Franciæ obtigit. Moritur autem
Carolus vir animi magni & ſapientiæ ſingularis villa Cariſiaco apud Iſarim
fluuium, anno magiſtratus ſui (quem maiorem domus vocant) quinto & trige-
ſimo, ſepeliturque Pariſijs in baſilica Dionyſij martyris. Habuit & alium fili-
um Carolus ex prima vxore ortum, quem Gryphonem appellabant: cuius cum
nomine etiam mores conueniebant. Rapere enim ex alieno conſueuerat, vnde
& bella fratribus intulit, & Saxones gentem ferociſsimam contra eos ſolicita-
uit. * Carolus autem & Pipinus hoſtili manu prouinciam Saxonum ingreſsi,
Theodoricum gentis principem in deditionem accipiunt. Ab hac autem expe-
ditione digrediens Carolomannus, Romam venit, ibiq; dimiſſa imperiorum &
regni gloria, in montem Caſsinatem ad monaſterium ſancti Benedicti proficiſci-
tur: vbi & Monachi habitum & mores ſuſcipit. At Pipinus regnandi cupidus, le-
gatos ſuos ad Pontificem mittit, eumq; rogat, vt regnum Franciæ ſibi autoritate
ſua confirmet. Annuit Pontifex eius poſtulatis, accepti beneficij & veteris bene-
uolentiæ memor, quæ inter Pontifices & principes huius familiæ interceſſerat:
atque ita eius autoritate regnum Franciæ Pipino adiudicatur, anno Domini ſe-
ptingẽteſimo quinquageſimo tertio: ex maiore namq; domus, qui poſt regẽ ſum-
mus erat apud Francos magiſtratus, reges Franciæ deinceps à Pipino ſecundo e-
iuſq; familia originem habuere. Ferunt * Carolum, quem diximus Monachi ha-
bitum ſumpſiſſe, ex monte Caſsino cum alijs Monachis ad Zachariam pontificẽ
veniſſe, ab eoq; precibus obtinuiſſe, vt eis liceret repetere ſancti Benedicti corpus
furtim ablatum, quod tum in Floriacenſi monaſterio regni Franciæ collocatum
fuerat. Annuit iſtorum precibus Pontifex, & literis Pipinum adhortatur, vt pa-
tiatur Monachos ſancti Benedicti corpus repetere. Quod quidem rex haud gra-
uatè conceſsit, quia inde furtim ablatum à monachis quibuſdam ſenſerat. Zacha-
rias autem pace iam vbiq; * parata, multas baſilicas ruinã minantes reſtituit. Por- * parta.
ticum quoque & turrim ante baſilicam Lateranenſem à fundamentis erexit: vbi
& cancellos & portus æneas extruxit. In ipſo frontiſpicio porticus, vbi orbis ter-
rarum imago deſcripta erat, ſanctorum imagines vetuſtate exoletas renouauit.
Lateranenſes ædes auxit & exornauit: Bibliothecam beati Petri reſtituit: Vectigal
præterea vnicuiq; baſilicæ aſsignauit, vnde oleum pro lampadibus emeretur. Cõ-
donauit & veſtem altari beati Petri, auro gemmiſq; diſtinctam, in qua depicta in-
erat Ieſu Chriſti natiuitas. Idem quoq; baſilicam beati Georgij in Velabro condi
dit, eoq; loci caput ipſius ſancti collocauit. Aedificauit & oratorium beatæ Ceci-
liæ via Tiburtina quinto ab vrbe miliario. Huic autem baſilicæ oratorium quo-
que addidit in honorẽ beati Cyri Abbatis: addidit & fundos, vnde ſacerdotes vi-
uerent. Reſtituit & tectum Euſebij martyris, quod ſuo tempore corruerat. Con-
ſtituit item, vt bucellarij quotidie eleemoſynas è Lateranenſi palatio cuiuſuis ge-
neris præberẽt. Venetis præterea inhibuit ſub anathematis pœna, ne ſeruos Chri
ſti ſigno notatos, Saracenis & Gentilibus venderent, vt mercatores facere conſue-
uerunt. Poſtremò verò ne literas in tanto rerum faſtigio eum prætermiſiſſe arbi-
treris, quatuor libros Gregorij in dialogo è Latino in Græcum tranſtulit, vt ha-
berent Græci vnde benè viuendi rationem perdiſcerent. Cùm verò ita ſanctè &
integrè populum Dei annis decem, menſibus tribus cum maxima omnium be-

neuolētia gubernaſſet,moritur,ac ſepelitur in baſilica Petri Idibus Martijs. Eius autem ex morte Epiſcopatus tum vacat diebus duodecim.

STEPHANVS II.

xciiij. pōt. STephanus ſecundus,natione Romanus,patre Conſtantino,per gradus Eccleſiaſticos ad pontificatum peruenit,licet defunctoZacharia Stephanum quendam presbyterum Romanum Pontificem populus ſtatim creaſſet:qui tertia die pontificatus ſui ſomno excitus,dum res domeſticas diſponere incipit,morbo apoplexiæ correptus interijt. Poſt hūc verò cleri ac populi conſenſu in templo ſanctæ Dei genitricis ad Præſepe Stephanus ſecund⁹ Pontifex creatus,humeris omnium(adeò erat omnibus gratus) in baſilicam Saluatoris,quæ etiam Conſtantiniana dicitur,deportatur,atq; inde in Patriarchiū Lateranenſem.Erat autem vir ſingularis religionis & prudentiæ, amator cleri, eccleſiarum reſtitutor,Chriſtianæ doctrinæ diligens prædicator & ſcriptor,pater pauperum,pupillorum & viduarum defenſor acerrimus, fortiſsimus & conſtans in rebus agendis,non tamen pertinax.Placare enim Aiſtulphum, Romanorum agros & fines bello vexantem,primò quidē verbis & muneribus conatus eſt. Nā tributum ſibi rex auariſsimus pendi volebat à populoRomano,quotannis ſingulis aureis in capita collatis:vnde Pontifex coactus ad externa auxilia confugere, adConſtantinum imperatorem Conſtantinopolitanum legatos mittit,qui auxilium petant contra Aiſtulphum totam Italiam vexantem, quiq; iam Rauennam hexarchatus ſedem & magnam partem Flamineæ cæperat. Verùm cùm id fruſtra ac ſæpiùs tentaſſet,eius rei cauſa proficiſci ad Pipinum regem Franciæ inſtituit. Mittit itaq; legatos ad regem,qui Aiſtulpho mandent,vt ei tutò liceat iter facere per regnum ſuum.Poſtulata conceſsit Aiſtulphus Pipini rogatu. Stephano iam fines regni Franciæ attingenti,Carolus Pipini filius,cui poſtea à rebus geſtis Magno cognomentum fuit,ad centeſimum lapidem honoris cauſa fit obuiam.Idem facit Pipinus tertio ab vrbe lapide,qui ex equo deſcendens,&pedes ſanctiſsimi viri exoſculatus eſt, & à freno equi,quo Pontifex vehebatur,pedes ipſe nunquā diſceſsit,donec hominem in vrbem perduceret,&in cubiculo,vbi diuerſaturus erat, collocaret. Aiſtulphus autem veritus, ne quid mali in ſe Stephanus moliretur, Carolomannum monachum ad fratrem Pipinum mittit, qui eum adhortaretur, ne Stephani gratia bellum Longobardis inferret: qui certè non modò Monacho nō obtemperat,verumetiam eum in Viennenſe monaſterium relegat, vbi non multo pòſt dolore animi & cruciatu moritur.Intereà verò cùm pro anni tempore bellum geri non poſſet,Pipinus veteri amicitiæ multum tribuens, legatos ad Aiſtulphum mittit,qui hominem adhortentur,res repetitas redderet: aliter enim ſe eas bello & armis breui repetiturum.Non paruit ſanis admonitionibus Aiſtulphus:vnde Pipinus apparente iam vere,copias in Longobardos mouet, præmiſſis leuis armaturæ militibus,qui Aiſtulphi præſidia è clauſtris alpium deturbarent.In planitiem deinde Inſubrium deſcēdēs,cū longè ac latè omnia depopulatus eſſet,nemine obſtante,Papiam Longobardorum ſedem obſidione cingit & oppugnat,defendente Aiſtulpho,& qui cum eo in præſidio erant. At Stephanus tot calamitatibus hominis pertinaciſsimi & prouincialium motus, pacem vltro Aiſtulpho pollicetur,modò ablata reſtituat. Accepit tandem conditiones pacis Aiſtulphus,&plura etiam quàm quæ peterentur,promiſit,iureiurando interpoſito.Hanc ob rē Pipinus ſatisfactum Pontifici arbitratus, ſoluta obſidione in patriam reuertit,relicto Varreno huiuſce pacis arbitro. Eunt Romam Stephanus & Varrenus,arbitrati Aiſtulphū promiſſa breui præſtiturum, qui contractis celeriter vndiq; copijs, tumultuario magis quàm iuſto exercitu eos ſubſecutus,Romā obſidione cingit,ac ſuburbano omnia vaſtat & incendit,maiore propè damno ex hoc latrocinio accepto,quàm trecētis iam antè & quatuor ac quadraginta annis ab incli-

Papia Longobardorū ſedes.

ab inclinatione imperij ſenſiſſent. Rogatus denuò Pipinus à Pontifice, vt vrbi Romæ perfidia & rabie Aiſtulphi laboranti opem ferret, exercitum quanta maximè celeritate poteſt comparat. Interim verò Turci meliores ſedes expetentes, Alanos primò, mox Colchos, & Armenios: inde minoris Aſiæ populos, poſtremò Perſas & Saracenos vincunt & opprimunt, anno Domini ſeptingenteſimo quinquageſimoquinto. Sunt qui ſcribant hos fuiſſe Scythas, ex his præſertim, quos Alexander Macedonum rex intra Hyperboreos ferreis repagulis clauſit, hac metaphora vſi, quòd gentem indomitam in angulum illum tanquam in ergaſtulum incluſiſſet. Verùm cùm poſt multas illatas inuicem & acceptas clades, de pace inter Saracenos & Turcos conueniſſet, decretum eſt, vt Turci, qui in Perſide habitabant, Saraceni appellarentur: atque ita æquiore animo Saraceni in Aſia regnare Turcos paſsi ſunt: & quòd etiam eos breui accepturos Mahumetanam ſuperſtitionē videbant, adeo erant eorum ingenia ad malum prona. Pipino autem iam in Italiam cum exercitu deſcendenti, Gregorius Conſtantini quarti imperatoris protoſecretarius fit obuiam, hominem imperatoris nomine admonet, ne hexarchatū Rauennatē oppreſſum à Longobardis, ad ſe pertinentem, vel Pontifici, vel Romanis dedat, ſi ei contigerit Longobardos ſuperare: cui Pipinus ita reſpondet, ſe quidem in Italiam ideo veniſſe, vt & pontifici & populo Romano rem gratam faceret, conſulturumq; eorum commodis quoad eius fieri poterit. Deinde verò Papia mouens, ita Aiſtulphum obſidione preſsit, vt breui eum coegerit priſtinas conditiones pacis accipere. Redditus itaq; Romanis hexarchatus eſt: quicqd Padum & Apenninum interiacet à Placentinis vſque ad ſtagna Venetorū: & quicquid intra Iſaurum flumen, Apenninum & Hadriaticum cōtinetur. Addo etiam quæ Aiſtulphus de Hetruſcis & Sabinis ceperat. Pipinus autem, qui ad radices alpium tamdiu conſtiterat, donec deditio fieret, relicto abbate Pholcado cum parte copiarum, qui Aiſtulphū in officio contineret, non priùs alpes tranſcendit, quàm intellexit Aiſtulphum in venatione apoplexia interijſſe, nōdum planè deditione facta. Deſiderius autem, qui dux Hetruriæ erat, copias Longobardorum ſtatim vndique contrahit, regnum inuaſurus. Idem quoque facit Ragiſius Aiſtulphi frater, quem diximus Monachi habitum ſumpſiſſe. Hunc autem Longobardi omnes, præter eos qui in Hetruria erant, ſecuti ſunt. Verùm Deſiderius multa Pōtifici & Romanis pollicitus, eos ſtatim in ſententiam ſuam trahit: qui quidē properè legatos ad Ragiſium miſere, atque inter hos Pholcadum Abbatem, qui homini mandarēt, vt ab armis diſcederet, ac Deſiderio obtemperaret. Atq; ita Fauētia & Ferraria poſtremò Pontifici reddita, nomen hexarchatus ceſſat, qui cētum & ſeptuaginta durauerat annos, à Narſete vſque ad captam ab Aiſtulpho Rauennam. Foris itaq; pace parta, atque aucta mirum in modum Eccleſiæ ditione, Stephanus habita ſynodo, oues ſuas atque earum paſtores recenſet, delinquentes caſtigat ſeruata clementia: errantes in viam rectam deducit, ignaros docet & admonet quid deceat Epiſcopum, quid presbyterum: quid denique omnes ſacris initiatos, proponit. Letanias præterea inſtituit ad placandam Dei iram. Itum eſt primo ſabbato ad ſanctam Dei genitricem ad præſepe: ſecundo ad beatum Petrum in Vaticanum: tertio ad ſanctum Paulum via Hoſtienſi. Reſtituit & baſilicas quaſdam ab Aiſtulpho, dum vrbem obſideret, comminutas, non tamē recuperauit ſanctorum reliquias, quas idem rex Papiam ſecum detulerat, ibique non indecorè in quibuſdam baſilicis collocauerat. His itaque artibus Stephanus vir ſanctiſsimus bene de Deo, de patria, de ciuibus ſuis, deque omnibus Chriſtianis meritus, pontificatus ſui anno v. menſe primo moritur, ac ſepelitur in baſilica Petri collachrymantibus omnibus, tanquam communi parente orbatis, vj. Calendas Maij. Vacat tum ſedes dies duos & xxx.

Turci quos vicerunt.

Pholcad' alij Holcadus.

PAVLVS I.

XCV. pont. PAulus natione Romanus, patre Conſtantino, Stephani ſecundi frater, in Patriarchatu mores & doctrinam eccleſiaſticam perdidicit, ſub Gregorio ſecundo & Zacharia pontificibus, à quo in Diaconatus ordinem cum fratre aſcitus eſt: verùm mortuo fratre in ipſo pontificatu cùm ſucceſſor quæreretur, fuere qui Theophylacum archidiaconum proponerent. Fuere item qui dicerent, Paulum ob integritatem vitæ & doctrinam in demortui fratris locum ſubrogandum eſſe. Exploſo itaque poſt longam contentionem Theophylaco, ſolus bonorum omnium ſuffragijs Paulus pontifex decernitur Conſtãtini & Leonis temporibus. Erat autem Paulus vir mitiſsimi ingenij, clementiæq; ſingularis, & adeo ſaluatoris noſtri imitator, vt nulli vnquam malum pro malo redderet, ſed contrà malos, à quibus perſæpè iniuria afficiebatur, in bono vinceret. Hic autem tantæ pietatis & humanitatis fuit, vt noctu cum duobus & eo amplius tribus familiaribus cubicula pauperum ægrotantiũ circuiret, vnumquenque eorum & verbis & eleemoſynis ad recuperandam valetudinem cohortatus. Carcerem quoque frequenter adibat, indeq; pleroſque ære alieno nexos, perſolutis creditoribus pretio dimittebat. Pupillos & viduas circumuentas fraude cauſidicorum tuebatur, & eleemoſynis ſuſtentabat. Idem quoque cõgregato clero vniuerſoq; populo Romano, corpus beatæ Petronellæ Petri filiæ, vnà cũ ſepulchro marmoreo his literis notato, Petronellæ filiæ dulciſsimæ, ex via Appia in Vaticanum detulit canentibus (vt fit) ſacerdotibus, populoq; celebritatem agente. Atq; corpus ipſum ſanctiſsimum in templo Apollinis ad caput baſilicæ patri dedicatæ collocauit. Interea verò cùm Conſtantinus imperator ſacras imagines vbique demolitus, Conſtantinũ regiæ vrbis Epiſcopũ, impietati ſuæ reſiſtentẽ, verberibus necaſſet, in locumq; demortui Nicetam ſpadonem ſui ſacrilegij conſciũ ſuffeciſſet, pontifex ipſe omni ex parte religioni conſulens, nuncios Conſtantinopolim mittit, qui Imperatorẽ adhortarentur, vt ſacras imagines & ſtatuas reſtitueret: id ſi facere recuſaret, eidem anathematis cenſuram minarentur. Sed Conſtantinus in ſacrilegio ſuo pertinax, & ſanas admonitiones contempſit, & Sabinum Bulgarorum regem in demoliendis ſacris imaginibus eius impietatem imitatũ, in gratiã recepit, cũ antea bello Bulgaros perſecutus fuiſſet. Aſcito deinde Leone filio eius nominis quarto in partem imperij, cui Irenen Athenienſem mulierum omnium pulcherrimam, in matrimoniũ collocarat, fœdus cum Saracenis inijt, ſtomachum orthodoxis Chriſtianis facturus. Interea verò Pipinus & Taxillonẽ Bauarorum ducem ſuo imperio ſubijcit, & Saxones in amicitiã recipit: hac tamen conditione, vt trecentos equites, quoties bellum gerere oporteret, auxilio mitterent. Cum Aquitanis diuturnum ei fuit bellum: quod quidem poſtremò Carolo adoleſcenti cõmiſit, cùm ipſe ſenio confectus intereſſe non poſſet. Hoc bello abſoluto, Carolus Borbonium, Claromontẽ, & multa de Aluernis oppida vi cepit. At Pipinus, quem diximus annis graueẽ eſſe, non ita multo pòſt moritur, duobus filijs Carolo ac Carolomanno in regno relictis. Sunt qui ſcribant hoc tempore mortuum eſſe Aiſtulphum Longobardorum regem, quem diximus multa ſanctorum corpora Romã Papiã ſecum detuliſſe: eorumq; ſacella ædificaſſe, ac monaſteria virginum, vbi & filias Deo dicauit. Monachos autem ſupra modum dilexit, quorũ etiam in manibus regni ſui anno ſexto, menſe quinto moritur. In principio regni nimiùm ferox & audax, in fine moderatus. Tãtę præterea literaturæ fuit, vt edicta Longobardorũ in leges retulerit. Huic autẽ (vt dixi) Deſiderius dux militaris ſucceſsit, langueſcente iam ob delicias Longobardorum virtute. Morit & Paulus in baſilica Pauli via Hoſtiẽſi, reſtitutis qbuſdam eccleſijs vetuſtate collabẽtibus, pontificatus ſui anno decimo, menſe I. eiuſq; corpus magna ac ſolenni pompa in Vaticanum defertur. Vacat tum ſedes annum vnum, menſem vnum.

STEPHANVS III.

Stepha-

STephanus tertius,natione Siculus, patre Olibô, anno Domini ſeptin- xcvj. Pôt.
genteſimo ſexageſimooctauo pontificatum inijt,vir certè doctus atque
eruditus,& in rebus agendis,maximè verò Eccleſiaſticis, ſtrenuus ad-
modum ac conſtans.Hic enim à teneris annis Romam veniens, mandâ
to Gregorij tertij in monaſterio ſancti Chryſogoni rationem benè viuendi,& do-
ctrinam eccleſiaſticam perdidicit,accepto clerici ac monachi ordine.Vocatus de-
inde à Zacharia pontifice in Patriarchatum Lateranenſem, cùm eius vita & do-
ctrina ab omnibus probaretur,ſanctæ Ceciliæ presbyter cum titulo inſtituitur,
quẽ tamen & Zacharias & Stephanus & Paulus à ſe nunquam dimiſere: tãtæ pro-
bitatis erat & præſtantiæ in agendis rebus.Mortuo autem Paulo, quem nunquã,
ne in extremo quidem ſpiritu reliquit,Deſiderius,quem ex duce regem Longo-
bardorum creatum eſſe adiuuante Paulo diximus, liberatus omni metu Pipini
morte,Totonem Nepeſinum ducem adhortatur,vt Conſtantinum fratrem vi eti
am,quando largitione & ambitione fieri non poſsit,Pontificem deligat.Is itaque
Romam cum exercitu profectus, Conſtantinum fauentibus quibuſdam amicis
largitione & pollicitationibus corruptis,Pontificem creat. Fuere etiam qui Phi-
lippum quendam huic præponerent,qui ſtatim abdicare ſe magiſtratu armis cô-
pulſus eſt.Cogitur & Gregorius Præneſtinus Epiſcopus, Conſtantinum ipſum Conſtanti
laicum ſacris ſtatim initiare,atque Epiſcopum inungere,cuius manus ita ob eam nus laicus
rem exaruiſſe miraculo dicuntur,vt eas ori admouere non poſſet.Cùm verò Con initiatur
ſtantinus munera pontificatus per annum obſtinatè exercuiſſet, tandem è ſede ſacris.
deijcitur à populo Romano, ira & indignitate rei percito, in eiusq; locum om-
nium ſuffragijs Stephanus tertius ſufficitur.Hanc ob rem Conſtantinus in baſili
cam Saluatoris perductus,vidẽtibus omnibus ac ſacris canonibus perlectis, vt fie
ri ſolet, depoſito pontificali habitu, magiſtratu ſe abdicat, in monaſterio vitam
priuatam ducere iuſſus. Tunc verò Stephanus in baſilica ſancti Hadriani inter
tria fora à tribus Epiſcopis côſecratus,& ab vniuerſo clero ac populo vt ver⁹ pôti
fex ſalutatus,ad corrigẽdos mores quorundã improborũ, labefactare integritatẽ
Eccleſiæ Romanæ volentiũ,animũ adijcit.Indicto itaq; côcilio, Carolũ literis ac
nuncijs adhortatur,vt primo quoq; tẽpore Epiſcopos quoſdã Galliæ ad hãc rem do
ctrina & integritate morum idoneos,Romam quàm primùm mittat.Idẽ quoque
cæteris principibus Chriſtiani nominis ſcribit.Obtemperarunt omnes mandato
Pôtificis.In Lateranenſi baſilica conciliũ habetur. Multa inter ſe de côponendis
Eccleſiæ rebus collocuti,Conſtantinum ad ſe perduci iubent.Nam cùm Deſiderij
Longobardorum regis ſubornatione & Pauli cognomento Aphiartæ imperato-
ris Conſtantinopolitani fraude,crebræ ſeditiones in populo Romano orirentur,
quòd Deſiderius reuocare animos Romanorũ à Carolo ad imperatorẽ ſtuderet:
& interfecti pleriq; ſunt,& Conſtantinus,cuius cauſa tot mala committebantur,
ab aduerſa factione reclamante Stephano & indignante,oculis capit.Sed ire obui-
am populo in furorẽ verſo non licet.Perductus itaq; in medium Conſtantinus &
accuſatus,ꝙ nullis ſacris initiatus,ſedẽ Apoſtolicam occupaſſet,omne crimen in
vim populi & quorundã facinoroſorũ reijcit,ꝙ ſe etiam inuitum coegerint Pon-
tificatum obire. Cùm verò in pauimento pronus & ſupplex iaceret veniã petens,
commiſeratione moti qui aderant,eum è medio duci iubent:atq; ita rem integrã
in ſequentem diem reijciunt,maturiùs côſulturi,quid in tali re facere oporteret.
Verùm Conſtantinus ſequenti die in côcilium rediẽs,mutata ſententia, oſtendit
quæ adhuc egerat,maiorum exemplo feciſſe:ꝙ & Sergius Rauennatũ archiepiſco
pus,& Stephanus Neapolitanorum,ex laico Epiſcopus creatus ſit. Ob hanc verò
impudentiam indignati,qui in concilio aderant,eum turpiter eijcientes, ad com
ponendam rempublicã Chriſtianam animũ adiecere,abrogatis primò Conſtanti
ni decretis.Inſtitutum eſt aũt omnium conſenſu,ne quiſquam laicus,niſi per gra
dus Eccleſiaſticos aſcendẽs,pontificatũ occupare auderet ſub anathematis pœna.

 Promul-

Promulgatum eſt item, vt qui epiſcopatus dignitatem Conſtantini tempore con ſecuti fuerant, magiſtratu ſe abdicantes, ad priſtinos ordines reciderent. Quòd ſi iſtorum vita & doctrina à populo probata fuiſſet, placere, vt ad ſedem apoſtolicam venientes, denuò conſecrarentur. Idem de presbyteris & diaconis adiudicatum eſt. Vetitum tamen eſt, ne qui iſtorum maiores gradus attingerent: vetitos credo, ne quid erroris, aut ſecta aliqua inde oriretur, tanquam ex ſeminario quodam diſcordiæ ac ſeditionis. Conſtitutum eſt prætereà, vt quæ Conſtantinus in re ſacra egiſſet, irrita haberentur, præter baptiſmum & chriſma. Poſtremò verò abrogata ſynodo Conſtantiniana, qua decretum inter Græcos fuerat, vt ſanctorum ſimulachra & ſtatuæ è templis abraderentur eijcerenturve: conſtitutum eſt, vt eædem ſtatuæ vbique reſtituerentur, anathematizantes execrabilem & pernicioſam illam ſynodum, qua Dei immortalis conditio peior quàm hominum fieret. Referre enim ſtatuas mortalium bene de repub. meritorum licet, ne ingrati videamur, vtque eorum facta æmulatione imitari cogamur: Dei non licet, quem ſemper ante oculos, ſi fieri poſſet, habere deberemus, ſi eius merita erga humanum genus, ſi naturæ diuinæ dignitatem inſpicimus? His verò ex ſententia peractis, decretum eſt vt ſequenti die ſupplicationes haberentur, quibus & Deo gratias agerent, & iram ipſius, ſi qua ex hominum peccatis concepta eſſet, placarent. Itum eſt autem
omnibus à Lateranẽſi baſilica ad ſanctum Petrum cum maxima omnium religione nudis pedibus, & à pontifice & ab hominibus qui tum aderãt. Nunc verò adeò refrixit pietas & religio, non dico nudis pedibus, ſed caligati & cothurnati vix ſupplicare dignantur. Non flent inter eundum, vel [illegible]m ſacrificatur, vt illi ſancti patres: ſed rident, & quidem impudenter, de his eti[illegible] loquor, quos purpura inſigniores facit: non hymnos canunt, id enim ſeruile [illegible]detur, ſed iocos & fabulas ad riſum concitandum inter ſe narrant. Quid plura? [illegible]uo quis dicacior eſt & petulantior, eo maiorem in tam corruptis moribus laudem meretur. Seueros & graues viros reformidat hic noſter clerus. Quid ita? quia in tanta licentia malunt viuere, quàm benè monenti, aut cogenti obtemperare, & ob eam rem Chriſtiana religio quotidie in peius labitur. Ad Stephanum virum ſanctiſsimum redeo, qui peractis ſupplicationibus, ſtatim quæ in concilio acta erant, & voce apocriſarij & ſcripto promulgauit, pœnamque anathematis illis propoſuit, qui abrogare auderent, quæ in ſancta ſynodo inſtituerant. Verùm non ita multò pòſt mortuo Sergio Rauennatum archiepiſcopo, Michael eiuſdem eccleſiæ ſcriniarius ſedem occupat, nullis ſacris initiatus, adiuuante Deſiderio rege & Mauritio Ariminenſium duce, quos Michael pecunia & largitione corruperat, pulſo Leone archidiacono, quem potiſsimum clerus expetebat. Auſi quinetiam miſsis ad Stephanum legatis eum pecunia ſubornare, vt eundem Michaelem in eccleſia confirmaret: qui non modò dona reiecit, verumetiam edictum propoſuit, quo ille anathematis pœna notaretur, niſi ſedem relinqueret, quam contra ius faſque occupauerat. Tam diu tamen vi Rauennatum eam obtinuit, quàmdiu aliquid habuit & prophanum & ſacrum, quod Deſiderio munerum cupientiſsimo elargiretur. Verùm cùm pontifex eò legatos ſuos miſiſſet, cum oratoribus Caroli regis ob eam rem in Italiam miſsis, admonuiſſentque quid maxime pontifex expeteret, ſtatim eiecto Michaele Leonem deligunt, quem pontifex confirmauit. At verò cùm ob hanc rem à Deſiderio clanculum vexaretur, Carolum rogat Deſiderium admoneat, vt ab iniuria inferenda caueat. Fecit id Carolus, & quidem perdiligenter: retinere tamen hominem in officio armis non potuit, quòd ei mortuo fratre, qui ſecum paribus animis biennio regnauerat, multa bella obire neceſſe fuit. Aquitanos enim, quod bellum pater inchoauerat, in poteſtatem ſuam redegit, Guaſcones domuit in Aquitania poſitos. Deinde verò tranſmiſsis Pyrenæis montibus, fuſis ac fugatis Saracenis, vſque ad Bætim flumẽ peruenit, quo nunc in Hiſpania Saraceni Granatæ ſe continent. Interim verò Stephanus paſtor quàm diligentiſsimus,

tiſsimus,& verus Petri ſucceſſor,ac Chriſti imitator, quarto pontificatus ſui anno moritur,menſe quinto,die vij.& xx.ſepeliturq́ue in baſilica Petri.Eius autem ex morte dies nouem ſedes tum vacat.

HADRIANVS I.

HAdrianus primus,patria Romanus, patre Theodoro ſummæ nobilitatis viro,pontificatum iniens, nequaquã à maioribus ſuis degenerauit. Nam magnitudine animi,conſilio,doctrina,& ſanctitate vitæ,cũ quouis optimo pontifice comparari poteſt.Cuius amplitudinem Deſiderius Longobardorum Rex veritus,ſtatim de pace ineunda & de amicitia mentionẽ per legatos fecit.Verùm Hadrianus cognita hominis perfidia pluſquam Punica, in aliud tempus pacem diſtulit. Intereà verò mortuo Carolomanno, Berta eius coniunx Hildegardæ caroli vxori ob amplitudinem mariti inuidens,Adoarij cuiuſdam conſilio vſa,cum filijs ad Deſiderium regem in Italiam confugit,qui eam perbenignè ſuſcepit: & quòd ſe tutiorem futurum hac ratione ab impetu Gallorum exiſtimabat,& quòd Francos propoſitis carolomanni filijs, faciliùs ſumpturos arma in carolum regem,ſi quid in ſe moueret,arbitraretur. Verũ cũ obtinere ab Hadriano precibus non poſſet, vt filios carolomanni reges inungeret,ad vim conuerſus,in Rauennates mouens ditioni Romanæ obtemperantes, Fauentiam & comachum vi cepit. Præerat tum Rauennæ archiepiſcopus & tribuni tres,qui primo quoq; tempore ab Hadriano auxilium petiere.Pontifex autem primò quidem Deſiderium nuncijs & literis adhortatus eſt, vt ſuis finibus ſe cõtineret,nec ditionem eccleſiæ inuaderet.Deinde verò vbi intellexit eum Vrbinum, Senogalliam & Eugubium cepiſſe,tum magis atque magis minari,cùm paulò pòſt affuturum Deum vindicem violati fœderis diceret. Qui quidẽ in tantis minis nil aliud dicebat,quàm pontifici in ſuas partes trãſeundum eſſe. Separare enim hominem ab amicitia caroli omnino nitebatur,& ob hanc rem cùm precibus & pollicitationibus id obtinere non poſſet,minabatur ſe vrbẽ breui obſeſſurũ.Iam enim Spoletum cum Aldagaſio carolomanni filio venerat:inde tamen ad vrbem peruenturus(vt ipſe dicebat)pacato agmine voti gratia.Verũ Hadrianus redactis in vrbem reliquijs omniũ baſilicarũ,quæ extra vrbis mœnia habebantur, tres epiſcopos ad Deſideriũ miſit,qui ei ſub anathematis pœna minarentur, ne vllo modo fines Romanos attingeret. Rex igitur veritus,ne iram Dei incurreret,in ciſalpinã ſtatim redijt.Interea verò carolus ab Hadriano de iniuria ſibi illata certior factus, Deſiderium per legatos admonet,ac fruſtrà quidẽ, vt res iniuriâ ablatas pontifici reſtitueret:aliter ſe breui cum exercitu affuturũ, vt quod ſponte nollet,id vi facere cogeretur.Vtrinq; igitur magni parãtur exercitus,ſed carolus mira celeritate vſus, præmiſſa parte copiarum,quę in tranſitu alpium Iouis montem occuparet,cũ reliquo exercitu per montẽ Ciniſium in Italiam deſcendit, fuſoq́; ac fugato Deſiderio obuiam facto,omnia longè ac latè populatur & capit.Deſiderius autẽ deſperatis rebus tanto accepto incommodo,Papiam ſe recepit,vxore ac liberis Veronam miſsis. At Spoletini,Reatini ac Longobardi omnes,qui eas regiones incolebant, audita Deſiderij calamitate,Romam venientes,ſe ac ſua omnia Romani pontificis fidei committũt,adhibito iureiurando,depoſito capillo & barba, quod apud eam gentem maximum veræ deditionis ſignum erat.Horum ſecuti exemplum Anconitani,Auximates,Firmani,pontifici ſe ac ſua liberè dedunt.Longobardis autem ad ſuos redire nolentibus,Varicani ſedes ad incolendum conceſſa, quò poſteà ex tota Italia multi ſuæ gentis confluxere,iſtorum exemplo permoti. At Carolus relicto Bernardo patruele ſuo in obſidione Ticinenſis vrbis, cum parte copiarum Veronam proficiſcitur. Quæ quidem ciuitas haud ita multò pòſt inclinante in partes Francorum Berta ac Carolomanni filijs, deditionem fecit. Aldegiſius verò Deſiderij filius inde abiens, ad imperatorem Conſtantinopolitanum cõfugit. xcvij. põt

Carolus

Carolus autem acceptis in deditionem omnibus fermè Tranſpadanæ Italiæ vrbibus,Romam petit,vnà cum pontifice reſurrectionis feſtum celebraturus:cui iam vrbi appropinquanti ad tria millia iudicum honoris gratia accurriſſe,Bibliothecarius ſcribit:iudices eos vocans, qui nequaquã ſordidis artibus impliciti eſſent. Expectabat hominẽ Hadrianus eum clero ſuo in gradibus ſancti Petri: quẽ quidem accedentem mira beneuolentia complexus eſt, nec retinere eum potuit,quo minùs pedes ſuos exoſcularetur.Inde poſt datam acceptamque ſalutem,baſilicam ingreſsi, cùm ad altare apoſtoli ſimul perueniſſent, iurauerunt mutuò Carolus ac pontifex,Romani ac Franci,& perpetuam ſe amicitiam ſeruaturos:& communes eorum hoſtes fore, qui alteram partem laceſsiſſent. Vrbem deinde ingreſſus, omnes baſilicas piè admodum & religioſe inuiſit, ac muneribus quibuſdam ornauit.Nudius verò quartus poſteaquam vrbem ingreſſus fuerat, quod dono pater Pipinus Gregorio tertio dederat, eadem ipſe amplioribus priuilegijs confirmauit iureiurando interpoſito.Quæ quidem(vt Bibliothecarius refert)hęc ſunt, quicquid in Liguria ab vrbe Luca iampridem euerſa vſque ad alpes Italiæ fines pertinet, huic ditioni additur,& Corſica inſula: & quicquid Lucam & Parmam interiacet.Additur & Foruminiulij cum hexarchatu Rauennatum, cumque Beneuentano & Spoletino ducatu.His autem rebus ita compoſitis,Carolus cum bona Hadriani gratia in Tranſpadanam rediens,ſexto menſe poſtea quàm obſideri cœpta eſt,Papiam deditione occupat.In Deſiderium autem clementia vſus,hominẽ ſpoliatum regno,non etiam vita, Lugdunum cum vxore & liberis exulatum mittit. Verſus deinde Arachim Beneuentanum principem Deſiderij generum, qui eius furores iuuerat,hominem pacem petere breui coegit,duobus filijs obſidibus datis.At verò dum iter in Ciſalpinam facit,ad Caſsinum diuertẽs religionis cauſa,omnia monaſterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Atque ita ſedatis in tota Italia rebus, propoſitiſque Ciſalpinæ firmiſsimis præſidijs, cum magna præda & gloria in patriam reuertitur, Caroli fratris vxorem & liberos ſecum ducens, quos quidem ſemper in honore habuit. Paulum quoque Longobardum Aquileienſis patriarchatus diaconum, Deſiderio ob doctrinam & ingenium admodum charum,ſecum in Galliam ducens, libertate donauit, in pretioque aliquandiu habuit. Verùm cùm poſtea comperiſſet hominem Deſiderij libertatem quærere,eum in Diomedis inſulam relegauit,vnde poſt aliquot annos aufugiẽs,& ad Arachim perueniẽs, rogatu Adelpergæ Deſiderij filiæ & Arachis vxoris,Eutropij hiſtoriæ duos libros addidit,à Iuliano principe vſque ad primi Iuſtiniani tempora omnia perſcribens.Mortuo inde Arachi, Caſsinenſe cœnobium ingreſſus, reliquum vitæ ſanctiſsimè vſque ad mortem ducens, ſæpè ad Carolum regem literas elegantes,& humanitatis plenas ſcripſit, ab eodemque à quo fuerat ob literaturam ſeruatus, viciſsim accepit. Longobardi itaque quarto & ducenteſimo anno poſtquam in Italiam venerant, regnum amiſere, anno domini ſeptingenteſimoſeptuageſimoſexto.Carolus autem nulla interpoſita mora in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam diſceſſum rebellauerant, mouet, eoſdemque, quibus cum ad triginta annos bella geſſerat, vincit, & fidem Chriſti omnino ſuſcipere cogit.Conuerſus deinde in Hiſpanos, à noſtra quoq; fide alienos,Pampalunam & Auguſtam vi captas militibus diripiendas conceſsit.Neque Hiſpanis pacem & quietem daturus erat, niſi ipſi quoque integrè fidem Chriſti recepiſſent. In Galliam verò tum quoque rediens, rebus ex ſententia geſtis,dum Pyrenæos tranſit, in*Guaſconum inſidias incidit: quo in prælio licet ſe acriter tutatus ſit,Anſelmum tamen & Egibardum ſummos in bello duces amiſit. Sunt qui eo quoque prælio cecidiſſe ſcribant Rolandum Caroli ex ſorore nepotẽ, poſt editam ingentem hoſtium cædem & ſtragem.Perieritne ſiti(vt aiunt)an vulnere, haud ſatis conſtat.*Vaſcones verò tandem à carolo ſuperati, defectionis ac perfidiæ meritas pœnas dedere. Mouent bellum in Francos Taxillo Baiouariæ dux

Deſiderij

Deſiderij gener, ſolicitatis Hunnis, quod quidem celeritate ſua priùs penè Carolus confecit, quàm inchoatum ſit: huic quoque pacem non negauit, acceptis priùs obſidibus. Dum hæc in Gallia gererentur, Conſtantinus in Oriente imperator elephantiæ morbo correptus, vnde fortaſſe nata eſt illa de lepra magni Conſtantini vana opinio ob ſimilitudinem nominis, moriens, Leonem quartum imperatorem reliquit, qui adeo gemmis delectatus eſt, vt direpto ſacrario ſanctæ Sophiæ, coronam magni ponderis ac pretij ſibi conſtituerit: qua quidem ita frequenter vtebatur, vt aut propter pondus, aut ob frigiditatem lapillorum ſubito morbo correptus ſit. Idē quoq; accidiſſe noſtra ætate Paulo ſecundo putauerim, qui adeo his muliebribus delinimētis delectatus eſt, conquiſitis vndique magno pretio gemmis, & exhauſto penè Eccleſiæ Romanę ærario, vt quotieſcunque in publicū prodiret, Cybeles quędā phrygia ac turrita, nō mitrata, videretur. Hinc ego ortā tum ſudore prępinguis corporis, tum gemmarū pondere apoplexiā illam puto, qua correptus ſubito morbo interijt. Leone itaque mortuo, Irene eius vxor & filius Conſtātinus ſextus, imperiū accipiētes, concilio trecentorū & quinquaginta Epiſcoporum in Nicęna vrbe ſecundo habito inſtituere, vt qui ſacras imagines delendas dicerent, perpetuo anathemate notarentur. Quam quidem conſtitutionem Conſtantinus adoleſcens patris flagitia ſecutus, quorundam improborum ſuaſu, non ita multò pòſt & abrogauit, & matri omnino adminiſtrationem imperij abſtulit. Repudiata deinde vxore, Theodoram eius ancillam corona imperij auguſtiorem redditam, in ſuos complexus traduxit. Subornauit & duces ſuos, quos in Italia habebat contra finitimos: hos quidem vnico nuncio ſua autoritate Carolus in officio continuit, qui tum in Sclauos & Hunnos (quos Vngaros meritò dicemus) copias mouerat, quòd horum incurſionibus circa Danubium vexarentur omnia: quibus certe perdomitis, in Franconiam duxit maiorum ſuorum natale ſolum: vnde Franci nomen ſumpſere. Qua quidem prouincia haud magno negotio in poteſtatem ſuam redacta, biennio pòſt Theophylactus & Stephanus Epiſcopi inſignes Hadriani nomine ſynodum Francorum Germanorumque Epiſcoporum habuere: in qua & ſynodus (quam ſeptimam Græci appellabant) & hæreſis Feliciana de tollendis imaginibus abrogata eſt. Hadrianus verò opera & autoritate Caroli à terrore bellico ſecurus, ad exornandam vrbem ſacraſque baſilicas animam adijcit: Nam & corpus beati Pauli laminis argenteis incluſit: & altare Petri pallio exornauit auro intertexto, in quo depicta hiſtoria inerat, quemadmodum angelus beatum Petrum è vinculis liberauerat. Reſtituit item & ſtrauit marmoribus Pauli Apoſtoli atriū, iam antea vetuſtate collapſum. Inſtituit item, vt ſingulis diebus centum pauperes in atrio Lateranenſi paſcerentur, in quo etiam diſcumbenes pauperes picti cernebantur. Reſtituit præterea magna impenſa aquæ ductus quoſdam & vetuſtate & hoſtiū maleficio collapſos: Alphentinum potiſsimùm ductū, iam antea ab Auguſto via Claudia ex lacu Alphentino duobus ac viginti millibus paſſuum in ſubiacentē tranſtiberinam regionē magis ad vſum hortorū, naumachię, thermarúmve, quàm ad potum, cùm aqua illa inſalubris haberetur. Sabatinum verò ex lacu Sabatino nomē ducens, quem quidem lacum alio nomine angularem appellāt, à tribus angulis, quos præ ſe fert, via Aurelia in Vaticanum duxit, vt eo vterentur ſacerdotes beati Petri, tum ad vſum baſilicæ, tū ad lauandos Chriſti pauperes, qui in Paſchate eleemoſynam accepturi lauabātur ad imitationem Apoſtolicæ doctrinę & religionis. Molendi quoque vſum ea aqua interdum pręſtabat, è Ianiculo in planum cadens. Sabatinum autem lacum angularem etiam appellatum fuiſſe declarat emptio Polæ Rutiliæ, quæ fundum hac ratione in ripa latus Sabatini vel angularis emit, vt quicquid agri exhauſto lacu deficcaret, id fundo Polæ adiudicaretur, quaquà verſum fundus tenderet. Reſtituit & Iuliam à duodecimo lapide via Latina in vrbem ductam: quæ quidem (vt ait Frontinus)

Synodus ſeptima abrogata & hæreſis Feliciana.

*Te-

* Tepulæ ex agro Tuſculano ductæ riuum intercipitur. Ita verò Claudiam formã reparauit via Sublacenſi conceptam ad trigeſimumoctauum lapidem ex duobus fontibus ampliſsimis, vt eius aquæ pars in baptiſterium Saluatoris ad Lateranũ deriuaretur. Reſtituit etiam virginis formam ab octano lapide via Collatina in vrbem introductam. Tecta quoque multarum baſilicarum ob vetuſtatem ruinam minantia reſarſit. Dum verò his operibus detineretur Hadrianus, adeò in immẽ-

Tiberis inundatio.

ſum excreuit Tiberis, vt & portam Falmineam à fundamẽtis euerterit, & pontem Antonini Pij, quem olim ſublicium vocarunt, inter Ianiculum & Auentinum, & multa vrbis ædificia demolitus ſit, ſecum & arbores & ſegetes & vrbis ornamẽta trahens. In tanta autem calamitate hac diligentia Hadrianus vſus eſt, vt per vicos nauiculas mitteret, vnde cibaria ob excreſcentiam aquæ egredi domo nequeuntibus ſubminiſtrarentur. Eos præterea qui tanta calamitate magis ac magis vexati fuerant, & verbis & muneribus cõſolatus eſt. Turres & vrbis muros collapſos reſtituit, centum auri libris in eo ſumptu expenſis. Quid plura? nil prętermiſit in vita Hadrianus, quod ad bonum principem, & ad optimum pontificem pertineret. Nam & religionem Chriſtianam, & libertatem ciuium ſuorum & vitam pauperum, pupillorum, viduarum acerrimè tutatus eſt. Moritur autem pontificatus ſui anno tertio & vigeſimo, menſe decimo, die decimoſeptimo, ſepeliturq; magna cum laude in baſilica Petri ſexto calendas Ianuarij.

LEO III.

xcviij. Põtifex.

LEo tertius, patria Romanus, patre Azzupio, pontifex creatur, ac meritò quidem: Ab ineunte enim ętate ita erat educatus & eruditus diſciplina eccleſiaſtica, vt dignus eſſet qui cæteris anteferretur. Fuit præterea vir caſtus, integer, pudicus, facundus. Doctorum virorum ita amator, vt eos vndequaque ad ſe pręmijs alliceret, eorumq; conſuetudine mirum in modum delectaretur. Præterea verò ægrotos viſere, eoſque ad patientiam adhortari, eleemoſynas indigentibus præbere, deſperatos conſolari, errantes in viam rectam deducere, prædicationibus, admonitionibus, quibus plurimùm ob eloquẽtiam & doctrinã valebat, ei peculiare fuit: homo certè ita mitis ingenij, vt omnes diligeret, neminem odio haberet, tardus ad iram, ad miſerendum promptus, inſignis pietate, fortiſsimus rerum eccleſiaſticarum, honoriſque diuini procurator & defenſor. Creatur itaque (vt dixi) pontifex vno omnium conſenſu in natalicijs Stephani protomartyris, ſequentique die acclamantibus omnibus præ fauo-

Irene Conſtantini imperatoris mater.

re in ſede Petri collocatur. Iiſdem verò temporibus Conſtantini imperatoris mater Irene, filij flagitia nequaquam ferens, impellentibus quibuſdã ciuibus Conſtantinopolim reuertitur, ac Conſtantinum captum oculis in carcerem conijcit: vbi & meritò tanquam ſacrilegus minimæque pietatis, quippe qui matrem relegauerat, vitam finiuit. Interim verò cùm Carolus multis rebellantibus vndiq; laceſſeretur, Pipinum filium in Vngaros miſit: quos quidem grauibus prælijs ſuperatos, tandem ad deditionem compulit. Adelphonſus autem Aſturiæ & Gallecię rex, acceptis à Carolo auxiliaribus copijs, ſuperatiſque Saracenis, Vlixibonã vi cepit: qui verò in pręſidio Barchinonæ erant, Carolo, audita Adelphonſi victoria, ſe confeſtim dedunt. Superantur & Bauari, qui Foroiulianos vexabãt ab Henrico Caroli præfecto. Interea verò Leo tertius, dum ſupplicationes à beato Gregorio inſtitutas, Romæ agit cum pupulo & clero, Paſchalis primicerij & Campuli presbyteri fraudibus apud ædem beati Sylueſtri captus, ac pontificali amictu priuatus, multiſque verberibus adeo cæſus, vt oculis & lingua captus putaretur, in monaſterio ſancti Eraſmi in vincula conijcitur: vnde poſtea Albini cubicularij induſtria cuſtodes fallens, in Vaticanum ſeſe proripuit: ibique tamdiu latuit, quoad Vinigiſius Spoletinorũ dux clanculũ accerſitus, eum incolumẽ Spoletũ perduxit, cohortibus militũ in itinere ſtipatũ, ne aliqua hoſtium vi obrueretur.

At

At ſeditioſi cùm ſæuire in Leonem & Albinum non poſſent, eorùm domos à fundamentis diruunt. Iidem quoque (adeo audaces erant & temerarij) ad Carolum, qui tum bellum contra Saxones gerebat, quoque Leonem profectum intellexerant, accuſandi hominis cauſa peruenere. Verùm Carolus reiecta in aliud tempus diſceptatione, pontificem cum egregio comitatu Romam mittit, ſe eò breui peruenturum pollicitus, componendarum rerum Italicarum gratia. Leoni verò ad ponte Miluium honoris & gratulationis cauſa clerus ac populus Romanus obuiam factus, virum ſanctiſsimum in vrbem introducunt. Carolus autem non diu immoratus per Maguntiacos in Belgis poſitos, Noricumque montem in Forumiulij deſcendens, Taruiſinos graui ſupplicio afficit, quòd Henricum præfectu occidiſſent. Creato verò in huius demortui locum altero, Rauennam primò, mox Romam expectatus proficiſcitur. Vrbem ingredienti omnia certè, & meritò quidem, honoris genera adhibita ſunt. Octauo autem die poſtea quàm vrbem ingreſſus fuerat, in baſilica Petri aſtante populo & clero, Epiſcoporum omnium, qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, ſententias de vita & moribus pontificis rogat: verùm ab omnibus vna voce reſponſum eſt, ſedem apoſtolicam omnium Eccleſiarum caput, à nemine (laico præſertim) iudicari debere. Omiſſa autem ob tam graue reſponſum à Carolo quæſtione, Leo pontifex qui id iudicium maximè expetebat, ſuggeſtum conſcendens, ac Euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit, ſe omnium rerum, quæ ſibi obijcerentur, inſontem eſſe. Fuit is dies Idibus Decembris ſalutis anno octingenteſimo. Dum hæc autem Romæ agerentur, Pipinus mandato patris Beneuentanos duce Grimoaldo finitimos ſuos vexantes aggreſſus, magnis cladibus ita perdomuit, vt ægrè ſe mœnibus tuerentur: cui bello Vinigiſium Spoletinum ducem præficiens, ad patrem reuertitur, imperij coronam breui ſumpturum. Nam pontifex Carolo optimè de Eccleſia Dei merito aliquam gratiam relaturus, cùm videret imperatores Conſtantinopolitanos ægrè id nomen tueri, ac ob eam rem vrbem & Italiam ipſam magnas calamitates paſſam, in baſilica Petri poſt ſolennia ſacra, populi Romani ſcito ac precibus ipſum Carolum magna voce imperatorem decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano: Carolo Auguſto adeo coronato magno & pacifico imperatori vita & victoria. Pontifex item homine inunxit vnà cum Pipino filio, quem Italiæ regem ſolenni decreto pronunciauit. Accepta itaque imperij poteſtate Carolus, Campulum & Paſchalem coniurationis reos, capite plectendos cenſet. At pontifex omni ex parte clemens, à Carolo rege tamen obtinuit, vt his vita condonaretur, in Franciamque tantummodo relegarentur. Poſt hoc verò fuere qui Carolo ſuaderet, vt omnes Longobardos Italiâ expelleret. Verùm cùm id nequaquam tutum videretur, quòd multis Italiæ populis ſanguine & affinitate coniuncti eſſent, ſenſuere ſimul & Carolus & Leo, Longobardorum nomen ibi tantummodo remaneret, vbi ea gens præcipuè ſedem habuiſſet. Pipinus autem cùm in Samnium rediſſet, fruſtraque per aliquot menſes Beneuentum oppugnaſſet, Theate ſe conferens, oppidum vi captum incendit ac diripit. Inde Ortonam & Luceriam mouens, eas ciuitates timore perculſas in deditionem ſtatim accipit, ac Grimoaldum Beneuentanum ducem Luceriæ capit: qui non ita multò pòſt dolore animi perijt. Interea verò Conſtantinopolitana imperatrix miſsis in Italiam legatis, cum Carolo pacem & fœdus inijt, imperiumque his terminis diuiſit, vt Irene ea Italiæ parte potiretur, quæ ad dexteram Neapoli incipiens, ad ſiniſtram Siponto (quæ vrbs nunc Manfredonia dicitur) infero ſuperoque mari clauditur vnà cum Sicilia. Reliqua verò Italiæ pars Carolo ipſi ex fœdere obtigit: ea tamen loca ſemper excipio, quæ ditionis eccleſiaſticæ habebantur. At Nicephorus patricius ægrè ferens Irene mulieris imperium, cùm eam dolo captam Lesbum in exilium miſiſſet, fœdus iam antea initu per legatos cum Carolo renouat, qui tum Saxones toties deficientes, migrare in Franciā cum vxoribus & liberis compulit, eos in iti-

Sedes apoſtolica omniū eccleſiarum caput.

in itinere cum legionibus ſubſequens, ne quid maleficij inter eundũ committerent. At Leo cùm ſeditionibus ſemper vexaretur, ab vrbe diſcedens, Mantuã proficiſcitur ad viſendum Chriſti ſanguinem, qui tum miraculis magno in pretio erat. Is autem à Mantuanis perbenignè ſuſceptus, approbato Chriſti ſanguine ob frequentia miracula, ad Carolum proficiſcitur, vt hominem veritatis cognoſcendæ cupidum, eius rei certiorem faceret: ſimulque etiam vt de componendis rebus Italicis inuicem colloquerentur. Rediens deinde in Italiam, adiuuante Pipino rege, mandato patris de coniuratis quibuſdam & ſeditioſis non ſine clementia ſupplicium ſumpſit. Carolus autem iam ſenio grauis, cùm intellexiſſet, Pipinum, quẽ (vt diximus) Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuum eſſe, Lodouicum filium minorem natu, Aquitaniæ regem & imperij ſucceſſorem, Bernardum verò nepotem Italiæ regem declarat, eique mandat, vt Lodouico rebus in omnibus obtemperet. Fines imperij hos eſſe voluit: in Gallia Rhenam ac Ligerim, qui in Celtis oriẽs, eos à Biturigibus diuidit: in Germania verò Danubium & Saum fluuios: his autem prouincijs Aquitaniam, Guaſconiam, magnã partem Hiſpaniæ, ciſalpinam Galliam, Saxoniam, vtramque Pannoniam, Iſtriã, Tiburinos addidit: maritima verò Dalmatię imperio Conſtantinopolitano ſubiecta erant. Rebus autem ita compoſitis, dum Aquiſgrani eſſet valetudinis cauſã, propter aquas calidas, quæ ibi ſcaturiunt, febre ac dolore laterum moritur, ætatis ſuæ anno ſecundo & ſeptuageſimo, quinto Calẽdas Februarij: ſalutis verò anno octingenteſimo ac quintodecimo. Eius autẽ corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo beatæ virginis, quod ipſe magnis ſumptibus Aquiſgrani extruxerat, ſepelitur, hoc addito Epigrammate:

MAGNI CAROLI REGIS CHRISTIANISSIMI, ROMANORVMQVE IMPERATORIS CORPVS HOC SEPVLCHRO CONDITVM IACET.

Fuit autem Carolus, ſi eius res geſtas tum domi, tum foris inſpicis, tantæ amplitudinis & integritatis imperator, vt poſtea neminem ſuperiorem, nedũ parem habuerit: adeo autem (cùm ei per otium liceret) ſtudiis literarum delectatus eſt, vt primus (ſuadente tamen Albino) gymnaſium Pariſienſe inſtituerit. Tres autem menſas argenteas habuit, quarum vnam (in qua vrbs Conſtantinopolitana inſculpta erat) baſilicæ beati Petri: aliam (vbi imago vrbis Romæ cernebatur) Eccleſiæ Rauennati dono dedit. Tertiam filijs reliquit, vbi inerat orbis terrarum deſcriptio. Sunt item qui ſcribant, hanc auream fuiſſe. At verò Leo pontifex reſtituto ſancti Pauli tecto, quod terræmotu conciderat, ædificatoq́; à fundamẽtis apud ſanctum Petrum ampliſſimo hoſpitali, quod Gręci Xenodochion vocant, necnõ inſtitutis trium dierũ ſupplicationibus ante diẽ Aſcenſionis, quibus prima die ab Eccleſia Dei genitricis ad Præſepe ad baſilicam Conſtantinianam, ſecunda ab Eccleſia beatæ Sabinæ martyris ad ſanctum Paulum, tertia à ſancta cruce in Hieruſalem ad Laurentium extra muros ibatur: moritur primo ac vigeſimo pontificatus ſui anno, quo etiam cometes apparuit (vt nonnulli putant) tantæ calamitatis indicium. Sepelitur autem in baſilica Petri pridie Idus Iunij: eius in morte ſedes tum vacat diebus decem.

STEPHANVS IIII.

xcix Pont. STephanus quartus, patria Romanus, patre Iulio, pontificatus ſui menſe tertio ad Lodouicum imperatorem in Gallias proficiſcitur: quam ob rem aũt id fecerit, haud ſatis conſtat. Sunt tamẽ qui coniectant, id ab eo factũ ad vitandã ſeditionem, & reliquias Campulianę coniurationis, quę iam inualeſcebat mortuo Leone. In Aurelianis tunc erat Lodouicus imperator cognomẽto Pius: qui vbi intellexit pontificẽ aduentare, ſtatim ei honoratiſſimum quemq; obuiam miſit: maximè verò Theodolphum Aurelianorum Epiſcopum, cũ clero & magna populi parte. Ipſe verò ad primum lapidẽ prodiens, cùm homi-

hominem vidiſſet, ex equo deſcendit, atque eum, data acceptaq; ſalute, cum maxima veneratione in vrbem introducit, præcedente clero, ac ſæpè carmen repetẽte, Te Deum laudamus. Erat enim Stephanus ex nobili genere ortus, tantæ doctrinæ & integritatis, vt facilè apud omnes ſanctitatis nomẽ nanciſceretur: quippe qui ſub duobus ſanctiſsimis viris Hadriano & Leone educatus, rationem benè ac beatè viuendi didicerat. In vrbem introductus, ſuſtentante eum imperatore propter impetum multitudinis ſtudio videndi concurrentis, in regiam diuertit, vbi & ſæpè cum imperatore de componendis Italiæ rebus collocutus eſt: & ita ſe mutuò conuiuijs excepere, vt rarò alter ſine altero conuiuaretur. Retinuiſſet hominem apud ſe diutiùs imperator, niſi tum grauibus implicitus bellis, ſeſe obijcere hoſti neceſſe fuiſſet. Nam & Vaſcones ab imperio defecerant, quos breui in poteſtatem ſuam redegit. Britones res nouas molientes, armis in officio cõtinuit, & conuentu Aquiſgrani habito, legatis Saracenorum Cæſaream Auguſtam incolentium pacem conceſsit. Abiturus itaque Stephanus ad imitationem Saluatoris noſtri, qui etiam inimicis pepercit, à Lodouico impetrauit, vt exulibus omnibus & captiuis, quos ſceleris conuictos in Leonem admiſsi Carolus mulctauerat, redire ad vrbem Romam liceret. Secum quoque detulit crucem magni ponderis magnæque æſtimationis, quam Lodouicus ſua impenſa beato Petro dicauerat: At verò ſanctiſsimus Pontifex ad vrbem rediens, ſeptimo pontificatus ſui menſe vita functus, in baſilica Petri ſepelitur. Sedes autem eius morte dies vndecim tum vacat.

PASCHALIS I.

PAſchalis patria Romanus, patre Bonoſo, nulla interpoſita imperatoris autoritate Pontifex creatur: hanc ob rem vbi pontificatum inijt, ſtatim legatos ad Lodouicum miſit, qui eius rei culpam omnem in clerum & populum reijcerent, quòd ab his vi coactus eſſet pontificium munus obire. Accepta hac ſatisfactione Lodouicus reſpondit populo & clero, maiorum inſtituta & pacta ſeruanda eſſe, cauerent ne deinceps maieſtatem læderent. In conuentu autem apud Aquiſgranum habito, Lotharium filium maiorem natu, imperij ſocium ſibi deligens, Pipinum ſecundum à Lothario Aquitaniæ, Lodouicum tertium Bauariæ reges appellauit. At verò cùm Bernardus Italiæ rex, inſtigantibus quibuſdam Epiſcopis & ſeditioſis ciuibus, ab imperio defeciſſet, coegiſſetq; ciuitates quaſdã & populos in ſua verba iurare, Lodouicum in ſe concitauit, qui præfectos quoſdam cum ſatis valida manu in Italiam miſit. Horũ verò impetus retardare conatus Bernardus in alpibus ſuperatur. Seditionis autores ſtatim capti necantur. Ipſe verò Bernardus quamuis ſupplex veniam peteret, Aquiſgrani ſupplicio capitali afficitur. Epiſcopi autem tanti mali autores, Synodali decreto in monaſteria quædam relegantur. Sedato itaq; Italico tumultu veriùs quàm bello, in Saxones, qui ab imperio defecerant, copias mouet, eorumq; tyrannum Viromarchum regnum affectantem, & ſecum congredi auſum, ſuperat atque interficit. Deinceps verò Lotharium filium regem Italiæ declaratum, ad Põtificem miſit, à quo in baſilica Petri inungitur, & Auguſtus appellatur. Interea verò tumultuante Italia, & ad res nouas ſpectante, cùm Lotharius tantis motibus nequaquam ſe parem cerneret, maiores exercitus paraturus, ad patrem ſe cõtulit. Hanc ob rem Theodorus primicerius, & Leo nomenclator Romæ in Lateranenſi palatio per ſeditionem confoſsis oculis necantur. Fuere qui tantum crimẽ in Paſchalem reijcerẽt: qui quidem in Synodo triginta Epiſcoporum habita, & coniecturis, & rationibus, & iuramẽto, à tanto ſe crimine liberauit. Accepit hanc ſatisfactionem Lodouicus, & vt Bibliothecarius ait, cùm Paſchali reſcriberet, ne deinceps ſeditio ex re incerta oriretur, ciuitates Hetruriæ imperio ſubiectas literis declarauit: Aretium, Volaterras, Cluſium, Florentiam à patre Carolo

c. Pont.

reſtitutam & auctam, Piſtorium, Lucam, Piſas, Peruſiam, & vrbem veterem: cætera verò Eccleſiæ Romanæ aſſcribebat. Addidit & Tudertum in Vmbria & vltra apenninum Flamineam, ac Rauennæ vrbis hexarchatum. Idem quoq; Bibliothecarius ſcribit, Lodouicum liberam eligendorum Epiſcoporum poteſtatem Paſchali dediſſe, cùm antea ea quoque in re imperatores conſulerentur: quam poteſtatem ab Hadriano pontifice Carolo conceſſam, idem autor refert. Paſchalis itaque, quem Stephanus ob eius virtutem & doctrinam, dum viueret, monaſterio beati Stephani martyris in Vaticano præfecerat, pontificatum iniens, & corpora ſanctorum minùs religioſe iacentia, in vrbem cum maxima veneratione introducta, honeſtiore loco recondidit. Et captiuos perſoluto creditoribus pretio, è vinculis liberauit. Idem quoque Praxedis beatiſsimæ Chriſti martyris templum à fundamentis extruxit, non longè à veteri, quod iam vetuſtate & incuria ſacerdotum ruinam minabatur: quo quidem in templo à ſe dedicato & perſæpè celebrauit, & multorum corpora ſanctorum collocauit, iam antè in cœmiterijs paſsim, & ſine veneratione iacentia. Extat & in eadẽ baſilica oratorium beatæ Hagneti dedicatum, quod ipſe pluribus ornamentis auguſtius reddidit. Idem quoq; beatæ Cæciliæ templum extruxit, quod carmen in apſide notatum nunc etiam indicat: eo quoque loci & ipſius virginis & eius ſponſi Valeriani, Tiburtij, Maximi martyrum, Vrbani, Lucij, pontificum corpora collocauit, multis additis muneribus & ornamentis ex auro, argento & quouis genere marmorum. Reſtituit præterea beatæ genetricis templũ ad Præſepe vetuſtate quaſſum, eiusq; apſida in meliorem formam redegit. Qui non ita multò pòſt nullo religionis, pietatis, humanitatis, benignitatis exemplo prætermiſſo, ſeptimo pontificatus ſui anno, menſe tertio, die decimoſeptimo moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum ſedes dies quatuor.

Libera poteſtas eligendorũ Epiſcoporũ Paſchali data.

EVGENIVS II.

cj Pont.

Evgenius ſecundus, patria Romanus, patre Boemundo: tantæ religionis, ſanctitatis, doctrinæ, humanitatis & eloquentiæ fuit, vt omnium conſenſu pontifex crearetur, eo maximè tẽpore, quo Lotharius in Italiam veniens, magiſtratum delegit, qui populo Romano ius diceret. Romani enim imperante Carolo ac filijs, libertate aliqua poſt longam & grauẽ ſeruitutẽ vſi ſunt. Interim verò Lodouicus cũ quadraginta diebus ferro ac flamma Britanniã vaſtaſſet, acceptis obſidibus Rhotomagũ petit, vbi Michaelis Conſtantinopolitani imperatoris oratores audit, eũ conſulentes, quid de ſacris imaginibus faciendũ cenſeret, abolendę ne, an reſtituẽdę viderentur. Hos aũt ad pontificẽ reiecit, cuius maximè intererat ea de re decernere. Bulgaros deinde Pannonias inuadentes, primò quidem repulit: verùm cùm Haydo Aquitaniæ præfectus rebellaſſet, Abderamanni Saracenorum regis auxilijs fretus, omittere tantum bellum neceſſe fuit: hanc ob rem Bulgari per medias Pannonias in Dalmatiam infeſto agmine penetrarunt. Sed antequam Lodouicus in Haydonẽ mouiſſet, magnam Hiſpaniæ partẽ deficientibus populis iam occupauerat, dimiſſa circũquaq; claſſe, quæ maritimas ciuitates vexaret. Solus autẽ Bernardus Barchinonenſium comes terra mariq; vexatus, in imperatoris fide permanſit. At Eugenius dignitate corporis & præſtantia animi inſignis, ſpretis rebus omnibus humanis, vel potiùs fortunæ bonis, ad munificentiam & liberalitatem verſus, adeo rem frumentariam curauit, vt nullibi viliùs quàm Romæ annona venderetur. Præterea verò pauperum, pupillorum, viduarum cauſas & vitam ita tutatus eſt, vt ab omnibus meritò pauperum pater diceretur. Hoc autem genere viuendi, & ante pontificatum vſus eſt: & dum beatæ Sabinæ in Auentino presbyter eſſet, quam pontifex in meliorem poſtea cultum reſtituit: & dum baſilicæ Lateranenſis archipresbyter eſſet, quo ex loco deinceps, tantę integritatis & modeſtię fuit, ad pontificatum

omnium ſuffragijs traductus eſt. Huius præterea opera precibus captiui omnes & exules ex Gallia tandem ad vrbem redière, quos bonis paternis & fortunis omnibus ſpoliatos, ſuis facultatibus ſuſtentauit, & in vita retinuit. Per eum quoque non ſtetit, quo minùs Sico dux Beneuentanus Neapolitanos obſidione ſolueret, quos tum vehementer premebat: vnde beati Ianuarij corpus Beneuentum tranſtulit, & in maiori baſilica cum Deſiderio & Feſto honorificè collocauit. Siconem nanque mouere in Saracenos Pontifex adhortabatur, qui Panhormum in Sicilia iam cœperant. Cùm his itaque artibus in pontificatu annis quatuor vixiſſet, moritur Pontifex optimus collachrymantibus omnibus, & ſuam vicem potiùs quàm mortem ſanctiſsimi viri dolentibus, cùm mors ei ad fœlicitatem via optatiſsima eſſet: ſepelitur autem in baſilica Petri Apoſtolorum principis.

VALENTINVS I.

Valentinus patria Romanus, patre Leontio, tantæ virtutis & ſanctitatis fuit, vt nõdum presbyter, ſed Diaconus, ſummum Pontificatus gradum meruerit: nec mirum, quippe cùm apud Paſchalem & Eugenium viros ſanctiſsimos & doctrinam & rationem benè ac ſanctè viuendi à teneris annis vſque ad maturam ætatem didicerit. Non ludis, non iocis, aut voluptatibus intentus, vt pleriq; omnes adoleſcentes facere conſueuerunt: ſed doctrinam & beatè viuendi normam ex lectione veterum, & exemplo ſanctorum pontificum ſumens. Fuit præterea in homine tanta ingenij dexteritas, tanta eloquentia, vt facilè quod vellet, ſuaderet & diſſuaderet: nil niſi ſanum, & quod doctrinam ſaperet ac modeſtiam, proponens. Poſtremò autem pietate, clementia, liberalitate, tum in vita priuata, tum in pontificatu, nulli maiorum ſecundus eſt habitus. Has ob res omniũ conſenſu Pontifex creatus, meritis hominum, qui tum erant, id fortaſſe exigentibus, quadrageſimo Pontificatus ſui die moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur, conquerentibus omnibus eum hominem ſibi morte ſublatum eſſe: quo ſtante labefactari Romana libertas & Chriſtiana religio vix poterat. Vacante autem ſede Sicardus dux Beneuentanus, qui patre mortuo tyrannicam vitam ducebat, Deuſdedit montis Caſsini Abbatem, à quo pecunias expetebat, in carcerem coniecit: quo in loco non ſine opinione ſanctitatis mortuus eſt. cij. Pont.

GREGORIVS IIII.

Gregorius quartus, patria Romanus, patre Iohanne, tituli ſancti Marci presbyter, eo tempore pontificatum inijt, quo & Saraceni Aſiam occupantes, ad ſancta Palæſtinæ loca Chriſtianis aditum intercluſere, & Mauri in Siciliam claſſe delati, ipſius inſulæ magnam partem vaſtauernnt, occupato (vt dixi) Panhormo: nec prohibere Veneti potuere quo minùs id facerēt, eò claſſe rogatu Michaelis imperatoris Conſtantinopolitani contēdentes. Maior enim erat Maurorum claſſis, maiores etiam nauales copiæ. Creſcebat tum res Veneta, quæ originem à Venetis * omnibus habuerat, eo maximè tempore, quo Hunni Attila rege Aquileiam, Concordiam, Altinum, aliaſq; Venetię prouinciæ vrbes ceperunt ac diruerũt, à ſæuitie barbarorum ſolis æſtuarijs & paludibus ſe ipſos tuentes. Dux Venetorum Iuſtinianus patricius tum erat, cuius nomē ideo commemorare libuit, quòd ſuis temporibus corpus ſancti Marci Alexandriâ à mercatoribus Venetis in patriam delatum eſt: vbi nunc in maxima veneratione habetur, extructo egregio templo in celebriore vrbis loco, multiſq; donarijs in ipſo ſacello reconditis. Hinc primùm Veneti Marci imaginē vrbis patroni in vexillis retulere. At verò Gregorius cùm intelligeret à Venetis Barbaros pelli ex inſula non poſſe, legatos ad Lodouicum & Lotharium miſit, qui eos ro-

ciij. Pont. Saraceni Aſiam occupauerunt.

Corpus ſancti Marci à Venetis mercatoribus in patriam delatum eſt.

garent,vt primo quoq; tempore Siculis auxilium ferrent. Tergiuerſabantur hi, cùm dicerent id bellum ad Michaelem imperatorem Conſtantinopolitanũ pertinere, ſe tamen paratos eſſe communi impenſa communibusque copijs rem ipſam gerere. Interea verò cùm legati ea de re vltro citroque mitterentur, Bonifacius Corſicæ comes cum fratre Bertario, & auxilio quorundam populorum Hetruriæ, claſſe in Africam delati,inter Vticam & Carthaginem quater cum hoſtibus congreſſus,tantam hominum ſtragem edidit,vt coacti ſint Mauri, vt olim à Scipione vexati, ſuos ex Sicilia reuocare,qui patriæ laboranti auxilium ferrent. Hac igitur ratione Sicilia à barbarorum manibus liberata eſt.Rediſt itaque ex Africa in Corſicam Bonifacius cum claſſe victrici ingenti præda onuſta. Sunt qui ſcribant,dum omnia vbiq; in Italia pacata eſſent, Lotharium ægrè ferentẽ quòd Lodouicus Carolũ natu minimum,cui poſtea Caluo cognomentum fuit, rebus in omnibus ſibi præferret, patri vincula indidiſſe, nec ita multo pòſt eum liberũ dimiſiſſe:eaque opportunitate barbaros illectos; ex Africa cum ingenti claſſe in Italiam delatos, Centumcellis applicuiſſe, vrbemque(quæ nunc ciuitas vetus appellatur)vt quidam volunt,deleſſe.Atque inde Romam mouentes, vrbem ipſam cepiſſe,quod quidem vero diſſonum eſt. De Centumcellis non negauerim. Barbaros verò vrbem oppugnare adortos conſtat:ſed Guidone Ciſalpinæ Marchione eam acriter defendente, incenſis ſuburbijs ac baſilicis Petri & Pauli via Latina,in ſaltum Caſsinatem mouentes,vbi ſancti Germani oppidum & monaſtrium beati Benedicti in monte poſitum euertiſſent, iuxta Lyrim fluuium ad mare deſcendentes claſſe ab Hoſtia eò aucta,Tarentum & Siciliam inuaſere: atque(vt dixi)Bonifacij virtute in patriam à ciuibus bello oppreſsis reuocati ſunt. Crediderim ego tum Bartholomæi Apoſtoli corpus ex Lipari Siciliæ Beneuentum tranſlatum fuiſſe à Sicardo Beneuentanorum principe,qui tanto bello interfuit, ne ſanctiſsimi Apoſtoli corpus in hoſtium Chriſtiani nominis manus deueniret. Ad Gregorium redeo,qui tantæ modeſtiæ fuit,vt electus à clero populoque Romano,non priùs Pontificium munus obire voluit,quàm à legatis Lodouici imperatoris ob eam cauſam Romam miſsis,qui diligenter tantam electionem diſcuſſerant, confirmatus eſt.Fecerat id Lodouicus non ſuperbia motus,ſed ne iura imperij amitteret, quippe qui natura clemens & humaniſsimus ſit habitus,quique iura Eccleſiæ & dignitatẽ ſemper tutatus ſit. Inſtituit enim,ne Chriſti ſerui vlli ſeruituti humanæ ſubiecti eſſent:& vt vnaquæq; Eccleſia ſuos prouẽtus haberet, vnde ſacerdotes viuerẽt,ne ob inopiam rerum cultũ diuinum desererent:néve ob neceſsitatem quæſtui ſeſe dederent. Idem præterea octingenteſimo ac trigeſimo dominicæ incarnationis anno, ſynodum multorum epiſcoporum habuit, excogitatã ad honorẽ Dei & vtilitatẽ eccleſiaſticę dignitatis:in qua quidem conſtitutũ eſt,ne apiſcopi & clerici cuiuſuis gradus pretioſas & exquiſitas veſtes, vtpote ſericas & coccinei coloris aut bracteatam ferrent: neúe in digitis gemmas, niſi dum pręſules ſacrificant:ne in cingulis,calceis,aut crepidis aurum & argentum ferrẽt: quæ certè procul omni religione ſunt,& magnæ incontinẽtiæ ac vanitatis ſigna manifeſtiſsima. Vtinam noſtris temporibus Lodouice viueres. Indiget nunc Eccleſia tuis ſanctiſsimis inſtitutis,tua cenſura:adeò in omnem luxum & libidinem ſeſe effundit Eccleſiaſticus ordo:coccinatos & trabeatos nunc inſpiceres nõ homines,quod leue fortaſſe videretur,ſed equos & iumenta, præcedente dũ incedũt magno adoleſcentum, & altero presbyterorum agmine ſubſequente:non in aſinis,vt Chriſtus noſtri dogmatis autor, & benè viuendi vnicum in terris exẽplar, ſed in equis præferocibus & phaleratis, acſi ex hoſte deuicto triumphum ducerent.De argenteis vaſis,& egregia eorum ſupellectile,deq; cibarijs nõ attinet dicere,cũ & Siculæ dapes,& Attalica ornamẽta, & vaſa Corinthia, ſi hæc inſpicias, nullius pretij dici poſsint. Quid verò ex hac intemperantia naſcatur, prætermittam,n eos(vt ipſi aiunt)in cœlũ ponam.Ad Lodouicum redeo,qui his artibus &
humanis

humanis & diuinis rebus conſulēs, imperij ſui anno trigeſimoſexto moritūr, ſepeliturque meritis in baſilica beati Arnulphi. Hunc autem non multò pōſt ſecutus eſt Gregorius pontifex, nobilitate inſignis, ſanctitate clarus, doctrina & eloquentia præcipuus, diligentia ac ſolicitudine, tum in rebus diuinis; tum in humanis admiratione dignus. Nam & populi ſui commoda mirum in modum curauit, diuites in officio continendo, pauperes paſcendo, deſperatos ſolando, errātes ſanis admonitionibus in viam rectā deducēdo, Eccleſias quoq; multas vetuſtate collapſas reſtituit. Electos in ſortē domini doctrina, & exemplo, quoad vixit, in officio continuit. Tranſtulit idē ſanctiſsimus pōtifex beati Gregorij corpus, atq; eo loci collocauit, vbi nunc iacet magnis adhibitis ornamentis, quo in loco multi tēporibus illis, religionis aut voti cauſa excubare cōſueuerant. Ferunt & ab eodē corpora Sebaſtiani & Tiburtij à cœmiterijs, in quibus ante iacebant, ad baſilicam Petri tranſlata fuiſſe. Sunt qui ſcribant rogatu Lodouici Gregorium ſanctorum omnium celebritatem Calendis Nouembris inſtituiſſe, eamq; rem magnopere à Rabano monacho theologo inſigni, carminibus & proſa laudatam fuiſſe. In his enim duobus dicendi generibus vir doctus, vt illa maximè tempeſtate, ſatis valebat. Commentatus eſt idem Rabanus & librum Paralipomenon, & Machabæos. Habuit etiam ſermones ſatis elegātes ad populum: ſed is potiſsimū laudatur, quē habuit in celebritate omnium ſanctorum. Moritur autē Gregorius pontificatus ſui anno decimoſexto, ſepeliturq; in baſilica Petri, ac ſedes eius in morte diebus quindecim vacat.

SERGIVS II.

SErgius ſecundus, patria Romanus, patre Sergio, è regione quarta: eo tēpore pontificatū inijt, quo Michael imperator Conſtantinopolitanus moritur. Sunt qui Sergium primò quidem os porci appellatum fuiſſe dicant, & ob turpitudinem cognomenti, Sergij nomen ſumpſiſſe, eamque conſuetudinem ad noſtros manaſſe, vt qui pontifices crearentur, ſuo omiſſo, maiorum nomina ſibi inderent, licet ab omnibus non ſit obſeruatum. Vtcunq; eſt, conſtat Sergium ex illuſtri familia ortum, nequaquam à maioribus ſuis degeneraſſe, adiuuantibus eius præclarum ingenium, Leone tertio, Stephano quarto, Eugenio ſecundo, & Gregorio quarto: ſub quorum moribus & doctrina ita vixit, vt ſolus mortuo Gregorio dignus haberetur qui pontificium munus obiret. Exarſerat tum inter Lodouici filios tantum odij propter imperij diuiſionem, vt in Antiſiodorenſi agro apud Frontanicum acerrimè à Lodouico & Carolo contra Lotharium fratrem dimicatū ſit: quo quidē multi vtrinq; cecidere. Lotharius enim tandem victus, Aquiſgranū confugit, atque inde quoq; deturbatus inſtantibus hoſtibus, Viennam cum coniuge & liberis ſe contulit. Inſecuti & eò cum exercitu fratres, ad quos quidem placandos non ſolum multi regni ipſius proceres, ſed ex Italia quidam iuſſu Sergij profecti ſunt, inter quos Georgius archiepiſcopus Rauēnas primus eſt habitus: qui cùm ſecundo prælio apud Lothariū componendę rei cauſa eſſet, ac fortuna ad Lodouium & Carolum inclinaſſet, totum comitatum in prælio amittēs (eò enim cū trecentis equitibus venerat) vix ſolus è tanta ſtrage fuga prolapſus eſt. At verò hi communem totius regni calamitatem & interitum miſerati, fœdera pacis in hunc modum inēūt, vt pars illa occidētalis regni, quæ à Britannico oceano vſq; ad Moſam flumen pertinet, Carolo obtemperaret, in eaq; etiam Francorum nomē maneret: vtq; Lodouico Germania contingeret vſq; ad Rheni fluēta, & trans Rhenum quicquid genitor poſſediſſet. Lotharius autē cùm imperij titulo vrbē Romam obtineret cum Italia & ea parte Gallię, quę olim Narbonēſis, nunc Romana prouincia vocatur: huic autem addidere eam quoq; partem, quæ inter Scaldem & Rhodanum fluuios Lotharingiæ nomē accepit à Lothario, vt arbitror. Rebus autē ita cōpoſitis,

ciiij Pont.

Nomina pontificū immutādi cōſuetudo

Lotharius Lodouicum filium, quem regni ſocium aſciuerat, in Italiam cum ingēti exercitu mittit: huic ſocios addidit Drogonem Matenſem Epiſcopum, atque alios viros Eccleſiaſticos prudentia & autoritate dignos, quorum conſilijs vteretur. Is autem adoleſcens nimia felicitate elatus, quacunque iter facit, cædibus omnia & rapinis vaſtat, incendit & diruit. Verùm cùm vrbi appropinquaſſet, eique obuiam honoris cauſa Romani ciues prodijſſent, depoſita ferocitate illa Gallica, mitior eſſe cœpit, quòd ei præter ſententiam ingredi vrbem pacato agmine liceret. Prodeunt & obuiam ad primum lapidem ſacerdotes cum crucibus, & hoc cātu: Benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis. Atque eum vſq; ad gradus ſancti Petri comitantur: ibi Pontificem offendens, mutuo oſculo, mutuaque ſalute data & accepta, ad argenteas portas ſimul peruenere clauſas quidem. Tum Pontifex: Si pacato magis quàm hoſtili animo ad nos veniſti, ſicq; ad reipub. Chriſtianæ vtilitatem magis reſpicis quàm ad voluptatem ſæuiendi prædandiúe, meo iuſſu ingredere: ſin aliter animatus es, fores ne tetigeris: nam ſupra caput enſem habes ſcelerum omnium vltorem. Cùm autem bono animo eſſe pōtificem iuſsiſſet, ſtatim eius iuſſu fores patuere. Ingreſsi itaque pariter magna Romanorum ac Francorum multitudine tum præcedente, tum ſequente, cùm ad altare beati Petri perueniſſent, procidentes ſimul omnipotenti Deo & apoſtolorum principi gratias egerunt, quòd ſine vllo maleficio res ex ſententia acta eſſet Pentecoſtes octaua. Verùm cùm poſteà à multitudine militum ſuburbia vaſtarentur, parumq; abeſſet quin vrbem prædandi cauſa irrumperent, octauo ex quo venerat die, videntibus omnibus qui aderant, Lodouicum regem oleo ſancto inungit, corona donat, Italię regem decernit. Ad quem Siginolphus dux Beneuētanus ſalutandi hominis cauſa ſtatim venit: qua quidem multitudine & arbores truncatæ, & pecora diſtracta, & ſegetes (vt fit) in pabulum equorum ſucciſę ſunt. His itaque Pontifex quicquid petiere, honeſtum præſertim, facilè conceſsit, quo citiùs ab vrbe diſcederent. Vnde Romani tyrannicæ immanitatis metu liberati, ſanctiſsimum Pontificem verum Chriſti vicarium & vnicum patriæ parentem prædicabant. Qui quidem ad ornanda templa conuerſus, baſilicam ſanctorum Syluestri & Martini vetuſtate collapſam reſtituit, in eaque vnà cum ipſis Confeſſoribus Fabiani, Stephani, Sotheri, Aſterij, Ciriaci, Mauri, Smaragdi, Anaſtaſij, Innocentij, Quirini, Leonis, Arthemij, Theodori, Nicandri corpora collocauit. Struxit & à fundamentis ad ipſius baſilicæ latus, in honorem Petri ac Pauli monaſterium, vbi continuò res diuina agebatur. Demum verò ſanctiſsimus Pontifex re Eccleſiaſtica benè ac integrè gubernata, tertio pontificatus ſui anno moritur, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum eius in morte Romana ſedes menſibus ij. diebus xv.

Lodouic. Italiæ rex decernit.

LEO IIII.

cv. Pont.

LEo quartus, patria Romanus, patre Rhadulpho, anno incarnationis octingenteſimo quadrageſimo octauo Pontifex omnium conſenſu decernitur, ac meritò quidem. Vir enim fuit in omni vita priuata etiam religione, innocentia, pietate, humanitate, gratia, liberalitate, doctrina Eccleſiaſtica præcipuè inſignis. Tantæ præterea prudentiæ & virtutis fuit, vt Euangelij ſententia, ſerpentis aſtutiam, vbi oportebat, & columbæ ſimplicitatem imitaretur. Tam conſtanti autem fama impulſus Sergius ſecundus Romanus Pontifex, hominem totius virtutis exemplar, ex ſubdiacono presbyterum creat, eundemq; titulo ſanctorum quatuor coronatorum præficit. Vnde poſtea mortuo Sergio ad Lateranenſem baſilicam ductus, ac in ſede Petri collocatus, vt verus & dignus Pontifex ab omnibus ſalutatur. Exoſculati ſunt etiam eius pedes qui propè aderant, morem antiquum ſeruantes. Sunt qui arbitrantur huius ſanctiſsimi viri orationibus Deum permotum, Saracenorum rabiem naufragio, dum

dum onuſti præda domum redeunt, compeſcuiſſe. Nam ſuperato apud Tarentum nauali prælio Theodotio Michaelis imperatoris duce, Italiam nemine obſtante longè ac latè populati, captaq; Ancona ac direpta, vexatoq; item Dalmatico ſinu, dum læti domum redeunt, volente Deo procellis fluctuum obruuntur. Liberatus Saracenorum metu Leo, & ſedilia in veſtibulo atrij Lateranenſis poſita ex marmore conſtruxit, & ſolarium à Leone tertio inchoatum perfecit. Inſtituit item pius antiſtes, vt quotannis à cuncto clero in baſilica Pauli, ipſius Apoſtoli natali die hora veſpertina celebraretur. Mandauit præterea ne laicus quiſpiā presbyterium ingrederetur, dum ſacra fierent. Habitæ etiam ſuo iuſſu eiſdem fermè diebus ſupplicationes ad auertendam iram Dei, quam frequentes terræmotus præ ſe ferebāt. Crucem quoque, quam Carolus Romanorum imperator Conſtantinianæ baſilicæ donauerat, furto gemmis ſpoliatam, mirum in modum exornauit. Hunc autem tantæ ſanctitatis fuiſſe conſtat, vt & baſiliſcum ſerpentem (quem Latini regulum appellare poſſunt) ſuis orationibus è fornice ſanctæ Luciæ virginis in Orphea expulerit, cuius halitu & veneno multi mortalium perierant: & incendium illud ſigno crucis extinxit, quod diu per domos Saxonum & Longobardorum vagatum, diui Petri baſilicæ appropinquabat. Hoc autem factum eſt octaua die ab aſſumptione beatæ Dei genetricis, qui dies poſtea vt feſtus celebratus eſt, non longè à baſilica Laurentij martyris extra mœnia. Eo namque loco ipſius virginis templum extabat, cui munificentiſsimus Pontifex multa dona ex argento auroque obtulit. Præterea verò opus muſiuum baſilicæ ſancti Martini & Syluestri in montibus, incruſtationemq; parietum à Sergio inchoatam ipſe perfecit, vt epigramma indicat, quod ſolum ſupereſt: nam pictura iam pridem corruit, vel incuria hominum, vel vetuſtate & ſitu. Suo quoque iuſſu crux illa quæ ante Pontificem à ſubdiacono fertur ex auro facta, gemmis ornatur, nullum genus ornamenti relinquēs, quod ad dignitatem ſaluatoris noſtri pertineret. Reſtituit quoq; vrbis mœnia, & portas vetuſtate collapſas. Ad hæc verò xv. turres propugnacula vrbis à fundamentis erexit: harum duas permaximè neceſſarias, hinc dextera, hinc ſiniſtra Tiberis amnis poſuit infra Ianiculum & Auentinū, ne ſubuehi naues hoſtium ad diripiendam vrbem poſſent. Idem quoque ſua diligentia corpora ſanctorum quatuor coronatorum inuenit, eorumq; templum in ſplendidiorem formam inſtaurauit. Sanctos ipſos ſub altari collocauit, Sempronianū, Claudium, Nicoſtratum, Caſtorium. His addidit & corpora Seueri, Seueriani, Carpophori, Victorini, Marij, Felicisſimi, Agapeti, Hippolyti, Aquilæ, Priſci, Aquini, Narciſsi, Marcellini, Felicis, Apollinis, Benedicti, Venantij, Diogenis, Liberalis, Feſti, Marcelli: Addidit & caput ſancti Proti, * Cæciliæ, Alexandri, Sixti, Sebaſtiani, Praxedis. At verò dum his rebus, vt ſanctiſsimum virū decebat, quàm diligentiſsimè vacaret, nunciareturq; Saracenos cum magna claſſe diripiendæ vrbis cauſa aduentare, & Neapolitanos ac cæteros illius oræ maritimæ paulò pòſt ipſi vrbi auxilio futuros, ipſe ſtatim cum quanta potuit manu Hoſtiam proficiſcitur, eoq; omnes auxiliares copias conuocat, cum hoſtibus dimicaturus, ſi copiam pugnandi feciſſent. Suos autem ſanctiſsimus Pontifex ad communionē primò adhortatus, vbi id obſequentiſsimè feciſſent, orationem ad Deum his verbis habuit: Deus, cuius dextera beatum Petrū ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit, & coapoſtolum eius Paulum tertio naufragantem de profundo pelagi liberauit, exaudi nos propicius, & concede, vt amborum meritis horum fidelium tuorū brachia contra inimicos Eccleſiæ tuæ ſanctæ dimicantia, omnipotenti dextera tua corroborentur & conualeſcant, vt de recepto triumpho nomen ſanctum tuū in cunctis gentibus glorioſum appareat. His dictis, ſtatim facto ſigno crucis pugnandi copiam fecit, qui ita alacriter pugnam iniere, acſi victoriam certam ſibi propoſitam viderent. Tādem verò poſt longum & acre certamen hoſtes ſuperantur fuganturq;: multi in ipſo prælio vtpote nauali periere: pleriq; tamē viui capti, Oratio Pōtificis prima.

&Ro-

& Romam perducti ſunt. Placuit etiam ciuibus Romanis quoſdam ad terrorem non longè à portu Romano furca ſuſpendere, aduerſante tamen Leone ob manſuetudinem & clementiam, qua potiſsimùm inſignis habebatur: ſed ire obuiam multitudini, in tanto præſertim furore, non licuit. Eorum verò opera, qui viui Romam perducti ſunt, vſus eſt Leo in reſtituendis Eccleſijs, quas ipſi Agareni quondam diruerant & incenderant, in extruendis mœnibus, quibus Vaticanum cinxit, Leoninamque vrbem de ſuo nomine appellauit: idq; potiſsimùm effecit,

Leonina vrbs.

ne deinceps hoſtibus liceret Eccleſiam beati Petri vna vel leui incurſione ſpoliare & incendere, vt ante conſueuerant. Non caruere ſuis præcationibus portæ. In

Oratio Pōtificis ante portam prima.

ea enim quæ ad ſanctum Peregrinũ ducit, hæc erant in marmore cæſa: Deus, qui Apoſtolo tuo Petro collatis clauibus regni cæleſtis, ligandi atque ſoluendi pontificiũ munus tradidiſti, concede vt interceſsionis eius auxilio à malis nexibus liberemur, & hanc ciuitatem, quam nouiter te adiuuante fundauimus, fac ab ira in perpetuum manere ſecuram, & de hoſtibus, quorum cauſa constructa eſt, nouos

Secunda.

ac multiplices habere triumphos. In ſecunda verò porta, quæ apud Hadriani molem ad prata ducit, hæc verba inerant: Deus, qui ab ipſo huius mundi principio hanc ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Romanam Eccleſiam ab hoſtibus cuſtodire & confirmare dignatus eſt, iniquitatis noſtræ chirographum propitiatus emenda, & vrbem hanc, quam tuo ſancto nomini per Apoſtolorum Petri & Pauli ſuffragia nouiter dedicauimus, ab omnibus inimicorum inſidijs ſecuram permanere concede. Tertia autem precatio erat in frontiſpicio portæ, quâ ibatur ad

Tertia.

ſcholam Saxonum, his verbis: Præſta quæſumus omnipotens & miſericors Deus, vt ad te toto corde clamantes, intercedente beato Petro Apoſtolo, tuæ pietatis indulgentiam conſequamur, vt vrbs, quam ego famulus tuus Leo quartus Epiſcopus Romanus, te auxiliante meo nomine Leoninam vocaui, nouoq; opere dedicaui, ſecura atque illæſa permaneat, apud clementiam tuam iugiter exoramus. Hanc autem vrbem primò pontificatus ſui anno incboatam, demùm ſexto abſoluit, eamq; Corſis, quos Saraceni ex inſula depulerant, incolendam dedit, aſſignatis viritim agris vnde viuerent. Sed miror in portis ipſis aliam nunc inſcriptionem legi verſibus hexametris ineptis quidem, quos certè Leonis nullo modo eſſe arbitror, licet ſub eius nomine ferantur. Ex manubijs verò Saracenorum dona quædam, tum ex auro, tum ex argento baſilicis Romanis obtulit. Sunt qui ſcribant eius mandato etiã baſilicã ſanctæ Mariæ in via noua ædificatã fuiſſe, & turrim in Vaticano apud ſanctum Petrum, quam adhuc cernimus. Fores præterea ſancti Petri ab Agarenis direptas, ex argento reſtituit. Synodum vij. & xl.

Synodus ſeptem & quadraginta Epiſcoporũ.

Epiſcoporum habuit, in qua ex decretis maiorum ſuorum Anaſtaſium presbyterum Cardinalem ſancti Marcelli, multis criminibus conuictum damnat, & ab Eccleſia reijcit, eò maximè, quòd parochiam ſuam per annos quinq; cõtra Canonum inſtituta deſeruerit. Colonias præterea ex Sardinia Corſicaq;, quæ pulſis Saracenis iam reſpirare cœperant, Hoſtiam, cultoribus propter inſalubritatem aëris & frequẽtes direptiones vacuam, duxit. Lothario poſtremò egregiè ſatisfecit, qui delatione quorundam impulſus Romam venerat, quòd intellexerat Leonẽ transferendi imperiũ ad Conſtantinopolitanos conſilia miſiſſe. De delatoribus in mendacio deprehenſis (vt par erat) ſupplicium ſumitur, atq; amicitia inter vtrunque integratur. Sunt qui ſcribant Iohannem Scotum huius temporibus fuiſſe, virum in rebus diuinis doctiſsimum, qui in Franciam veniens, regis Lodouici iuſſu hierarchiam beati Dionyſij è Græco in Latinum trãſtulit, nec ita multò pòſt (vt aiũt) à diſcipulis ſtylo confoſſus perijt. Tanti ſceleris cauſa nuſquam traditur. Ferunt item Alidulphum Angliæ regẽ, ob religionem, inſulam vectigalem Eccleſiæ Romanæ feciſſe, ſingulis nummis argenteis in ſingulas domos quotannis collatis. Moritur autem Leo vir ſanctiſsimus, & optimè de Eccleſia Dei, deque vrbe Roma ac nomine Chriſtiano meritus, conſilio, autoritate, diligentia, doctrina, magnificentia

gnificentia præclarorum operum, anno pontificatus ſui octauo, menſe iij. die ſe-
xto, xvj. Calendas Auguſti, ſepeliturque in baſilica Petri. Vacat tum ſedes men-
ſibus duobus, diebus xv.

IOHANNES VIII.

IOhannes Anglicus, ex Maguntiaco oriundus, malis artibus (vt a- cvj Pont.
iunt) pontificatum adeptus eſt: Mentitus enim ſexum, cùm fœmi-
na eſſet, adoleſcens admodum Athenas cum amatore viro docto pro
ficiſcitur: ibique præceptores bonarum artium audiendo tantum pro-
fecit, vt Romam veniens, paucos admodum etiam in ſacris literis pares haberet,
nedum ſuperiores. Legendo autem & diſputando doctè & acutè, tantum be-
neuolentiæ & autoritatis ſibi comparauit, vt mortuo Leone in eius locum (vt
Martinus ait) omniũ conſenſu pontifex crearetur. Verùm poſtea à ſeruo com-
preſſa, cùm aliquandiu occultè vẽtrẽ tuliſſet, tandẽdum ad Lateranẽſem baſili-
cam proficiſceretur, inter theatrum (quod coloſeum vocant) à Neronis coloſſo,
& ſanctum Clementem, doloribus circunuenta peperit: eoque loci mortua, pon-
tificatus ſui anno ſecundo, mẽſe vno, diebus quatuor, ſine vllo honore ſepelitur.
Sunt qui ob hæc ſcribant pontificem ipſum, quando ad Lateranenſem baſilicam
proficiſcitur, deteſtandi facinoris cauſa, & viam illam conſultò declinare, & eiuſ
dem vitandi erroris cauſa, dum primò in ſede Petri collocatur, ad eam rem perfo
rata, genitalia ab vltimo diacono attrectari. De primo non abnuerim, de ſecundo
ita ſentio, ſedem illã ad id paratã eſſe, vt qui in tanto magiſtratu conſtituitur, ſciat
ſe non deum, ſed hominem eſſe: & neceſsitatibus naturæ, vtpote egerendi ſubie-
ctum eſſe, vnde meritò ſtercoraria ſedes vocatur. Hæc quæ dixi vulgò feruntur,
incertis tamen & obſcuris autoribus: quæ ideo ponere breuiter & nudè inſtitui,
ne obſtinatè nimium & pertinaciter omiſiſſe videar, quod ferè omnes affirmant:
erremus etiam nos hac in re cum vulgo, quanquam appareat, ea quæ dixi, ex his
eſſe, quæ fieri poſſe creduntur. Sunt qui dicant huius temporibus beati Vincentij
corpus è Valentia citerioris Hiſpaniæ ciuitate, à quodam monacho in pagum Al
bienſem vlterioris Galliæ deportatum. Dicunt præterea Lotharium iam gran-
dem natu, ſumpto monachorũ habitu, filium Lodouicum imperatorẽ reliquiſſe,
qui ſtatim in Germaniam prouinciã rediens, omnes ad arma ſpectantes ſua præ-
ſentia in officio continuit.

BENEDICTVS III.

BEnedictus tertius, patria Romanus, patre Petro, meritò Benedictus cvij Pont.
appellatus eſt, ob ſanctitatem vitæ, & rerum diuinarum gratiam: Sub
Gregorio enim militans, cùm ab eo ſubdiaconatus gradum accepiſſet,
ita deinceps vixit, vt mortuo Leone vnus Benedictus tanti pontificis di
gnus ſucceſſor haberetur. Ad hunc itaque concurrentes omnes tanquam ad vni
cum & benigniſsimum ſidus à Deo in terras miſſum, eum pontificẽ decernunt.
Qui flens, & Deum ac ſanctos teſtes faciens, ſe nequaquam dignum eſſe, qui tantæ
ſedi præficeretur, dicebat. Acclamantibus itaq; omnibus, & electionem approban
tibus, inuitus tandem pontificium mùnus ſuſcipiens, in atrium Lateranenſe per-
ducitur, & in ſede Petri collocatur. Inde verò in equo albo ſedens, ad Eccleſiã ſan-
ctę Marię ad Præſepe ductus, ieiunijs triduo & orationibus vacauit, Deũ rogans,
vt ſibi liceret ſanctè & integrè Eccleſiam ſuã gubernare. Eo autem poſt diem ter-
tium iterum venere omnes, & eius pedes de more oſculati ſunt. Hi potiſsimùm,
qui Rhodoaldi Portuenſis Epiſcopi factionem ſecuti, alium neſcio quẽ, vel (vt
quidam volunt) Anaſtaſium à Leone pontificatu deiectum, hominem ignotum
pridie eius diei Benedicto præferre conati fuerãt: ſed cognito errore (vt dixi) ve-
niam petentes, in ſententiã bonorum tandem venere, & hominẽ ſanctiſsimum

de more adorarunt. Idem fecere & Lodouici imperatoris legati, ad confirmandã cleri ac populi electionem Romam miſsi. Sequenti verò die comitante populo ad baſilicam Petri deductus, videntibus omnibus, vt mos eſt, & antiqua traditio dictat, conſecratus inſignia pontificis ſuſcepit, acclamantibus omnibus & plaudentibus: Tantæ enim manſuetudinis fuit, tantæ dignitatis corpore & animo, vt tam in magiſtratu conſtitutus, quàm in vita priuata charus omnibus & gratus videretur. Hic quidem ad cultum diuinum conuerſus, multas Eccleſias vetuſtate collabentes reſtituit, & dona pleraque in earundem ſacraria repoſuit. Inſtituit prætereà, vt funeribus Epiſcopi, presbyteri aut diaconi, pontifex vnà cũ clero intereſſet honorandi corporis defuncti, & commendandæ animæ gratia: mandauitque vt viciſsim clerus mortui pontificis funus celebraret. Ipſe verò quod inſtituit dum in vita eſſet, non verbis tantùm, ſed re ipſa comprobauit. Sacerdotum enim funeribus ſemper interfuit. Aegrotos prætereà inuiſit, pauperes aluit, deſperatos & calamitoſos conſolatus eſt, viduas & pupillos acerrimè tutabatur. His artibus vitã ſanctiſsimam traducens, ſuo magis quàm populi Romani tempore, moritur pontificatus ſui annno ſecundo, menſe. vj. die ix. Sepultus eſt autẽ ante fores baſilicæ beati Petri Apoſtoli. Interim verò dies xv. epiſcopatus vacat.

NICOLAVS I.

cviij Pont.

NIcolaus primus, patria Romanus, patre Theodoſio, benè ac ſanctè à teneris annis educatus: primò quidem ſubdiaconus à Sergio, mox verò diaconus à Leone creatur. In quo ordine adhuc conſtitutus, nullum genus pietatis omittens, Benedicti corpus ſuis manibus tumulo collocauit, non ſine multis lachrymis. At verò cùm peracto de more funere, creare alterum pontificem neceſſe eſſet, cumque ieiunijs, vigilijs, orationibus inſtarent homines, vt talem à Deo conſequerentur pontificem, qualem amiſerant, in baſilica ſancti Dionyſij confeſſoris atque pontificis (eò namque eius rei cauſa conuenerant) poſt longam conſultationem Nicolaum abſentem pontificem creant: & fugientem in Vaticanum, latitantemque vitandi honoris cauſa, conquiſitum in atrium Lateranenſe perduxerunt, & nolentẽ etiam in ſolio apoſtolico collocarunt. Deinde verò in baſilica Petri conſecratus, ſumptaq; de more pontificia corona, multa cum Lodouico Cæſare, qui tum aderat, collocutus eſt, tum ad pontificatum, tũ ad imperium pertinentia. Cùm verò Lodouicus ipſe ab vrbe diſceſsiſſet, conſediſſetque in loco, quem Romani Quintum appellabant, eò profectum Nicolaum ferunt cum proceribus vrbis Romæ: itaque honorificè ſuſceptum, vt imperator ad mille paſſus pontifici obuiam factus, ex equo deſcendens, cum freno manibus attrectato in caſtra perduxerit. Erat enim tantæ venerationis & maieſtatis, tantæ eloquentiæ & doctrinæ, vt ab omnibus tanquam numen coleretur. Habito autẽ ſimul longo & ſecreto colloquio poſt epulas, oſculoque inuicem dato & accepto, ad vrbem pontifex redijt: quam quidẽ excreſcentia Tiberis ita vexatam inuenit, vt non niſi lintribus de vico ad vicũ tranſire liceret: Nam & Eccleſiam ſancti Laurentij in Lucina, & monaſterium beati Syluestri, & totam illam planitiem, quæ à via lata ad radices Tarpeię rupis, ad viam Argentariam, ad Auentinum ducit, ita occupauerat, vt inſtare diluuium vulgò putatum ſit. Hac inundatione & multæ domus euerſæ ſunt, & plures arbores euulſæ, & ſata paſsim diſiecta. Neque hoc ſemel eo anno, ſed iterũ decembri menſe Romæ accidit. Emendare hæc damna vel potiùs delinire pontifex enixus, nullum genus officij & pietatis in ciues ſuos omiſit. Interim verò Michael Theophili filius Conſtantinopolitanæ vrbis imperator, legatos cum muneribus Romam miſit, qui & limina apoſtolorum & pontificem inuiſerent. Hæc autem munera fuere, patena aurea, & calix aureus iuſti ponderis cum gemmis magnæ æſtimationis. Hic eſt ille Michael, quẽ poſtea Baſilius conſors imperij factus, dolo necauit, vt ſolus imperio potiretur. Habiti ſunt autẽ à pon-

Tiberis excreſcẽtia tã magna, vt diluuiũ inſtare Romani putauerint.

à pontifice perbenignè legati, & domum viciſsim cum muneribus miſsi. Nicnlaus verò pontificiæ dignitati admodum conſulens, Iohannē archiepiſcopum Rauennatem, ad ſedem apoſtolicam propter obiecta crimina venire recuſantem, dignitate priuauit. Is autem Papiam ad Lodouicum confugiens, ab imperatore literas commendatitias ad pontificē obtinuit, & legatos, qui à pontifice impetrarēt, vt Iohanni archiepiſcopo Romam ad cauſam dicendam tutò proficiſci liceret: quod haud grauatè pontifex conceſsit. Iohannes autem facta dicendi copia in magno præſulum conuentu in domo Leonina, nil aliud faſſus eſt, quàm ſe maieſtatis reum eſſe, ob eam rem & à pontifice, & ab his qui eo in conuentu aderant, ſe veniam petere. Motus hac confeſsione pontifex, & precibus qui tum aderant, his conditionibus Iohannē in gratiam recipit, vt & ſe in concilio de hæreſi purgaret, vtq; quotannis Romā ſe profecturū polliceretur, quoad fieri poſſet: & ne electos etiā canonicè in Flaminea Epiſcopos, conſecrandi facultatē haberet, niſi id ſibi à ſede apoſtolica literis concederetur: néve eoſdē Epiſcopos Romā proficiſci quotieſcunq; vellent probiberet, vtq; ei nullam exactionem, quam ſacri cannnes nō recipinnt, nullum morē, nullam conſuetudinem introducere liceret. Poſtremò verò ei ſub anathematis pœna mandatum eſt, ne de bonis Eccleſię quicquam immutaret aut decerneret inconſulta ſede apoſtolica: néve etiam prophana ei recipere liceret, niſi id placere ſummo pontifici intellexiſſet. Has aūt ſanctiſsimas iuſsiones tota ſynodus ita approbauit, vt ab omnibus ter acclamatum ſit, Rectum iudicium ſummi prę ſulis, Iuſta diffinitio paſtoris vniuerſalis Eccleſiæ, Salubris inſtitutio Chriſti diſcipulis omnibus placet. Omnes aūt eadem dicimus, eadem ſapimus, eadem iudicamus. Tum verò Iohannes videntibus omnibus, eadē ſe conſeruaturum iureiurando & ſcripto confirmauit. Atq; ita ſoluta ſynodo, Iohannes Rauennā ad ſuos redijt. Liberatus aūt hac moleſtia pontifex, Eccleſiam Dei genitricis (quę priùs antiqua, nunc vulgò noua appellatur) reſtituit, egregijsq; picturis exornauit. Regem Bulgarorum cum omni prouincia ad fidē Chriſti literis & ſanis admonitionibus conuertit, eiſdemq; Bulgaris Epiſcopos & presbyteros dedit, qui Neophytos in fide confirmarent, pulſo Photino, cuius fraude in errorem Bulgari dilapſi fuerant. Pacem pręterea inter Lodouicum imperatorē & Andaliſium Beneuentanum ducem compoſuit. Saracenos Beneuentum vſque aliquando peruagatos repulit. Pnſtremò verò approbante Lodouico imperatore inſtituit, ne princeps vllus ſecularis aut imperator concilijs clericorum intereſſe auderet, niſi de fide ageretur, licere tum ac par eſſe cenſuit. Sunt qui ſcribant beatum Cyrillum ex Gerſona Ponti, ſancti Clementis corpus Romam tum detuliſſe: idq; in Eccleſia his temporibus ſancti Clementis appellata, reconditum fuiſſe, nec ita multò pòſt Cyrillum mortuum eo loci ſepultum iacere. Nicolaus autem in omni genere virtutis vnici viri exemplar, ſeptimo pontificatus ſui anno, menſe nono, die decimotertio moritnr, & ante fores baſilicæ beati Petri ex teſtamento ſepelitur. Sunt qui ſcribant poſt mortem eius annis octo, menſibus ſeptem, diebus nouem ſedem vacaſſe.

HADRIANVS II.

HAdrianus ſecundus, patria Romanus, patre Talaro Epiſcopo, Sergio pontifici familiaris fuit: à quo cùm aliquando denarios quadraginta dono accepiſſet, domum rediens diſpenſatori mandauit, vt eos peregrinis & pauperibus, qui in veſtibulo domus ſuę ſtabant, erogaret. Facere ille mandata conatus, cùm videret ne minimæ quidē parti* tantutula re ſatisfieri poſſe, ad Hadrianum rediens, rem ipſam exponit. Tum Hadrianus accepta pecunia ad pauperes veniens, & ternns denarios ſingulis præſtitit, & totidem ſibi, rei familiari ſatisfacturus, reſeruauit, admirante diſpenſatore miraculo rei. Cui Hadrianus, Vides, inquit, quàm benignus & largus ſit Dominus, his præſertim, cix. Pont.

qui liberales & munifici in pauperes ſunt?Hac & alijs virtutibus tanto in pretio apud omnes fuit, vt cùm de pontifice creando ſermo haberetur, certatim omnes vnicum Hadrianum deligerent, quem etiam ab Eccleſia ſanctæ Dei genitricis ad Præſepe, ad Lateranenſem baſilicam nolentē detulere, ac ſtatim pontificem crearunt. Non eſt habita in tanto tumultu cuiuſpiam ratio. Hanc ob rem Lodouici legati, qui eius rei cauſa aderant, indignati, quòd nuſquam (vt par erat) dum hæc agerentur, intereſſe potuiſſent, & autoritatem imperatoris in creando pontifice interponere. Legatis autem hac ratione ſatisfactum eſt, quòd dicerent multitudinis voluntatem in tanto tumultu moderari non potuiſſe, eos tamen rectè facturos, ſi virum optimum, quem & clerus & populus elegerat, de more pontificem ſalutarent. Fecere id Legati, quanquam apertè cernerent, clerum & populū eligendi pontificis totam autoritatem ſibi vendicare, ne deinceps principis cuiuſpiam nutus expectaretur: fortè etiam vt libertas eccleſiaſtica tum * molleſceret. Superuenere à Lodouico imperatore literæ, quibus Romanos admodū laudat, quòd ſummum pontificem ſanctè & integrè creaſſent, non expectato aliorum voto, qui fortè ea in re ob ignorationem perſonarum minus iudicij habuiſſent. Quî enim fieri poſſe dicebat, vt peregrinus & hoſpes dignoſcere poſsit in aliena republica, quis potiſsimùm cæteris præferendus ſit? Id maximè ad ciues pertinere, & ad eos præſertim qui cum inquilinis familiariter vixere. Hadrianus autem pontificatum adeptus, omnia quæ ad honorem ſummi Dei pertinerent, diligenter circunſpiciebat, verbis, exemplo, autoritate, tum ſua, tum maiorum, vnumquemque ad benè beatéque viuendum cohortatus. Circunuentos etiam aliorum iudicijs & potentia, acerrimè tutatus eſt. Haberi enim ſynodum Conſtantinopoli paſſus eſt, qua & pulſus Photius vir ſeditioſus, & reſtitutus Ignatius iam antea iniuriā pulſus. Habita etiam in eadem ſynodo longa contentio eſt, Bulgári ne (quorum legati tum aderant) ſedi Romanæ, an Conſtantinopolitanæ ſubiecti eſſent. Tandē verò Baſilio contradicente, Romanæ ſedi adiudicantur. Quare Hadrianus à Bulgaris rogatus, vt virum vita & doctrina* in prouinciam mitteret, cuius autoritate & exemplo in fide Chriſti retinerentur: tres ſanctiſsimos viros eò cum ſumma poteſtate miſit, qui Eccleſias illas ex ſententia ad meliorem cultum redigerent. Hi autē fuere, Syluester ſubdiaconus, Leopardus Anconitanus, Dominicus Tatuiſinus, qui rem omnem ex ſententia pontificis breui compoſuere. Quanquam Bulgari non ita multò pòſt donis & pollicitationibus à Conſtantinopolitanis corrupti, pulſis Latinis ſacerdotibus, Græcos receperint: quę quidem ſeditio multorum malorum incendia inter Græcos & Latinos ſuſcitauit. Hadrianus verò ſeſe omnibus Eccleſiæ hoſtibus, quoad fieri poterat, obijciens, cùm mortuo Lodouico Carolum filium inuncturus eſſet, moritur pontificatus ſui anno v. menſe ix. die xij. Eius autem ante mortem & tribus diebus ſanguine apud Brixiam pluit, & locuſtæ Gallias mirum in modum vaſtarunt, tam calamitoſæ mortis indicia permaxima.

*Alij, inoleſceret.

Tribus diebus ſanguine pluit.

IOHANNES IX.

ex Pont.

Carolus imperat.

IOhannes nonus, patria Romanus, patre Gundo, initio pontificatus ſui Carolum, qui tum Romam venerat, imperatorem decernit. Hanc ob rem indignati duo Caroli, Lodouici regis Germaniæ filij, contractis vndique copijs in Italiam deſcendunt, patruum Carolum imperio ſimul & vita priuaturi. Is autem Tridentinos ſaltus nepotibus clauſurus, cum exercitu Veronam properans, apud Mantuam valetudine correptus, venenata potione moritur, quam Zedechias Iudæus, quo medico vtebatur, curandæ valetudinis cauſa (vt creditum eſt) ei dederat. Ea re cognita, Iohannes pontifex omnibus viribus annitebatur, vt Lodouicus rex Franciæ Caroli filius, imperator decerneretur. Quo minùs autem id faceret, obſtitere Romani proceres, Carolum tertium Germaniæ regem,

regem, qui cum fratre Carolomanno iam partem Italiæ occupauerat, imperatorem eſſe cupientes. In tanta verò ſeditione cùm non deeſſent, qui etiam Lodouico fauerent, pontifex capitur, & in vincula conijcitur. Hanc ob rem non ita multò pòſt adiuuantibus quibuſdam amicis, è vinculis prolapſus, ad Lodouicum cognomento Balbum, in Franciam confugit: vbi per annum immoratus & regem inunxit, & controuerſias quaſdam inter Eccleſiaſticos ortas ſuſtulit. Nam Gibertus Neumanenſis Epiſcopus, Leonem abbatem poſſeſsione monaſterij ſui vi priuauerat. Erat enim monaſterium ſancti Petri, in quo beati Aegidij corpus quieſcebat. Situs autem loci Flauianus appellatus eſt à valle Flauiana, quam Flaui us quondam rex beato Aegidio donauerat: is poſtea eo loci in honorem Petri & Pauli monaſterium condiderat. Multis itaq; Epiſcopis & iudicibus aſtantibus, pontifex cognita cauſa Leoni monaſterium adiudicat. A relate hæc contentio extincta eſt: vnde Iohannes abiens, annuente Lodouico, apud Trecas ciuitatem concilium habuit: in quo & multa ad fidē pertinentia ſunt inſtituta, & Flandris, qui tum primùm ex locis nemoroſis ad meliorem cultum venerant, Epiſcopus datus eſt. Verùm cùm Italia à Saracenis vaſtaretur, eumq; iam montis Caſsini monaſterium cepiſſent ac diruiſſent, Iohannes Romam accitus, adiuuantibus principibus Chriſtianis, Agarenorum magnam partem Italiâ ac Siciliâ expulit. Carolum præterea, quo ei liberiùs in vrbe viuere liceret, imperij corona donauit, tertiusq́ue Carolus appellatus eſt. Qui poſtea in Normannos mouens, Franciam & Lotharingiam vaſtantes, ita eos perdomuit, vt Rothifredus eorum rex, pacem petere & fidem Chriſti ſuſcipere coactus ſit: quem imperator in gratiam recipiens, è baptiſmatis fonte leuauit, vt ſcribit Anaſtaſius, qui tum in pretio erat, Romanæ Eccleſiæ Bibliothecarius, vir ſanè ita vtraque lingua doctus, vt è Græco in latinum & ſeptimam vniuerſalē ſynodum, & Hierarchiam Dionyſij Areopagitæ, & vitas multorum ſanctorum, Caroli gratia in latinum eleganter & doctè tranſtulerit. Sunt qui ſcribant Carolum ipſum multa monaſteria condidiſſe, ac rem diuinam auxiſſe. Sed hæc eius præcipua laus, quòd multos ad ſcribendum impulit. Nam & Milo beati Amandi monachus, eiuſdem ſancti vitam accommodatè perſcripſit: & Iohannes Scotus quædam noſtræ religionis acutiſsimè diſputata, grauiſsimè compoſuit. Non caruit etiam hac laude ſcribendi Iohannes pontifex, dum adhuc priuatus eſſet. Diaconus enim, primi Gregorij vitam quatuor libris egregiè conſcripſit. Cùm verò in pontificatu annis decē, diebus duobus vixiſſet, moritur, & in baſilica Petri ſepelitur.

MARTINVS II.

MArtinus ſecundus, natione Gallus, patre Palumbo, poſt Iohannem pontificatum inijt. Sunt qui hunc Martinum vocent, quos ego ſimilitudine ſcriptionis deceptos puto. Martinus itaque, cuius vita ideo breuior eſt, quia breui tempore in pontificatu vixit, imperantibus apud Conſtantinopolim Leone & Alexandro Baſilij filijs, in occidente verò Carolo tertio, quem ab Iohanne octauo coronam accepiſſe ſcripſimus: quemq́ue Normannos Galliam infeſtantes, ita continuis prælijs attriuiſſe, vt eos & fidem Chriſti, & leges victoris accipere cogeret. Sunt qui ſcribant Martini fraude, vt in Formoſo dicetur, Iohannem pontificem ita ſeditionibus agitatum fuiſſe, vt ei in vincula coniecto aufugere neceſſe fuerit. Martinus autem malis artibus pontificatū adeptus, breui moritur. Annum enim & menſes quinque tantummodo in pontificatu vixit, nil dignum memoria gerens, vel ob breuitatem temporis, vel quòd nil tum accidit, quo nomen eius fieret illuſtrius, vel quòd Dei nutu malis artibus principatus acquiſiti, veram gloriam, vnicum optimi principis cibum, amittunt. cxj Pont.

HADRIANVS III.

cxij Pont.

HAdrianus tertius, patria Romanus, patre Benedicto, tanti animi fuit, vt initio pontificatus ſui, ſtatim ad ſenatum populumq́ue retulerit, anno Domini octingenteſimo nonageſimoquinto, ne in creando pontifice imperatoris autoritas expectaretur, vtq́ue libera eſſent & cleri & populi ſuffragia: quod quidem inſtitutum à Nicolao primò tentatum potiùs, quàm inchoatum diximus. Illectum credo hac opportunitate Hadrianum, quòd Carolus imperator ab Italia cum exercitu diſcedens, in Normannos rebellantes mouerat. Fuerat ei in animo gentem inquietam omnino delere. At verò cùm id difficile videretur, nec fieri ſine magna ſuorum clade poſſet, partem illam Galliæ ad incolendum his conceſsit, quæ vltra Sequanam flumen eſt, queq́ue hodie à gente ipſa, Normandia vocatur. Pendere autem quotannis vectigal regibus Franciæ ſunt iuſsi, ne vi, ſed benignitate imperatoris Caroli loca illa obtinuiſſe viderentur. Interea verò Guilielmus cognomento Pius Aquitaniæ dux & Aluerniæ comes, cùm ſtirpe virili careret, Cluniacenſe monaſterium in fundo paterno Burgundiæ pago Maſticenſi magnificentiſsimis operibus inchoauit, eidemq́ue loco Bernonem abbatem præfecit, deſignatis prouentibus, vnde monachi viuerent. Ante tempus verò Guilielmus moriens, monaſterium imperfectum reliquit, Elbo comite Pictauienſi hærede inſtituto, qui rem ipſam ex teſtamento curaret. Hadrianus autem pontifex, de quo clerus populusq́ue Romanus magnam ſpem conceperat ob eius virtutem & magnitudinem animi, anno primo & menſe ſecundo pontificatus ſui moritur, ſepeliturq́ue in baſilica Petri, collachrymantibus omnibus & ingemiſcentibus tantum parentem iniquo tempore tam repentè ſibi ablatum eſſe.

STEPHANVS V.

cxiij Pont.

STephanus quintus, patria Romanus, èx via lata, patre Hadriano, pontificatum inijt eo tempore, quo Normanni adiunctis ſibi Dacis omnem fermè Galliam ruptis fœderibus vaſtarunt. Timore verò tantæ incurſionis beati Martini corpus Turone Altiſidorum deportatum eſt, & in Eccleſia ſancti Germani collocatum. Accidiſſe miraculũ tum ferunt, orta inter monachos diſcordia, cui potiſsimùm ſancto nomen Eccleſiæ aſſcriberetur. Hanc ob rem diſcutiendæ ambiguitatis cauſa leproſus in medio vtriuſque ſancti collocatus, ea parte ſanatur, quæ ad Martinum vergebat: conuerſus deinde in alteram partem virtute beati Martini, integer omnino redditur. Hoc totum à Germano hoſpiti ſuo tributum creditur, ne de ſanctitate eius ob translationẽ quicquam diminutum videretur. Sunt qui ſcribant huius pontificis tempore Carolum cognomento Craſſum, qui iam annis xij. imperauerat, poteſtate deiectum ab optimatibus ſuis fuiſſe ob ſegnitiem corporis & ingenij tarditatem: in locumq́ue eius Arnulphum nepotem ſuffectum fuiſſe, qui ſeptimus à Carolo Magno imperator eſt habitus. Hac itaque perturbatione rerum illecti Hunni gens Scythica, vt Vincentius & Martinus ſcriptores referunt, in Pannoniam inferiorem ad conſanguineos Vngaros deſcendentes, pulſis inde Gepidis & Auaribus, ipſam occupant: inde in Germaniam hoſtili agmine mouentes, ad Belgicam vſque Galliam peruenere, ferro ac flamma omnia vaſtantes. Stephanus verò in tanta rerum perturbatione ſanctitate Luithprandi Ticinenſis Eccleſiæ diaconi, Valdridi Bauari, Bernardi Pictauienſis, mirificè recreabatur. Quorum vita ac moribus ita Chriſtiana fides inoleuit, vt & monaſteria multa & ſacella magnis ſumptibus in vtraque Gallia ſint condita. Moritur autem Stephanus pontificatus anno ſexto, die xj. Vacat tum ſedes diebus quinque.

FORMOSVS I.

For-

FOrmoſus Portuenſis Epiſcopus,poſt Stephanum pontifex creatur,qui cxiiij Pōt.
ſtatim inito magiſtratu Eccleſiam Petri principis Apoſtolorum leui pictura exornauit.Hic aliquando Iobannis pontificis ſeueritatem veritus,epiſcopatum ſuum deſerens,in Gallias aufugit. Verùm cùm reuocatus redire abnueret,anathemate notatus,Romam veniens,omni eccleſiaſtica dignitate priuatus, prophana indumenta ſimul cum moribus aſſumens. Sunt qui arbitrantur boc ideo Formoſo accidiſſe, quòd eius coniurationis conſcius & autor fuerit,qua Iohannes captus & in vincula coniectus eſt. Hac itaque contumelia motus Formoſus,ab vrbe diſcedens, iureiurando affirmauit, ſe nunquam poſteà vel Romam,vel ad epiſcopatū rediturum. At verò Martinus pontifex Iohannis ſucceſſor,hominē poſtea iuramento ſolutum, in patriam & priſtinam dignitatem reſtituit,vnde ad pontificatum non ita multò pòſt largitione potiùs,quàm virtute contradicentibus quibuſdam aſſumitur. Arnulphus autem, quem ſeptimum à Carolo imperatorem diximus,primò quidem ſtrenuè ſumptis armis Normannos adhuc rebellantes,magnis cladibus perdomuit.Verùm poſtea nimio ſucceſſu elatus, ita contumax in omnes, tum vel maximè Eccleſiaſticos factus eſt,vt Dei nutu pediculari morbo breui conſumptus ſit. Huius in locū poſtea ſuffectū Lodouicum imperatorem legitur,quem tamen nuſquam habuiſſe imperij coronam accepimus.Hic autem(vt Martinns ſcribit)cum Berengario duce Foroiuliano,à regibus Longobardorum originem ducente,& auium paternumq; regnum repetente, armis decernens, eum primò quidem ſuperat & vincit. Mox renouato prælio apud Veronam Lodouicus ſuperatus ingenti ſuorum clade, capitur, & oculis priuatur. Atque ita imperium, quo annis ferè centū Franci potiti ſunt, demum in Longobardos transfertur, imperante apud Græcos Conſtantino Leonis filio. Verùm neſcio quo fato accidiſſe dicam, vt vnà cum induſtria imperatorum, ſimul etiam pontificum virtus & integritas defecerit: quæ quidem tempora infeliciſsima eſſe arbitror, cùm autoritate Platonis tales ſoleant eſſe reliqui ciues,quales ſunt in republica principes. Ad Formoſum redeo,cuius tempora ne omnino infeliciſsima haberentur, effecit Remigij Altiſiodorenſis virtus & doctrina. Hic enim multa commētatus eſt,& ſcripſit,in Matthæum potiſsimùm & Pauli Epiſtolas. Sunt qui ſcribant huius interpretationis autorē fuiſſe Remigium Remenſem,non aūt hunc de quo loquimur:vtcunq; ſit, conſtat vtrumque Remigium doctiſsimum fuiſſe. Formoſus autem pontificatus ſui anno quinto, menſe ſexto moritur. Vacat tum ſedes diebus duobus.

BONIFACIVS VI.

BOnifacius ſextus,natione Tuſcus, in demortui Formoſi locum ponti- cxv Pont.
fex creatur. Quantum autem in pontificatu vixerit,magna controuerſia eſt. Plus enim alij, minus quidam temporis huic aſſcribunt. Sentio ego cum pluribus, qui affirmant pontificem hunc diebus tantummodo ſex & xx.in pontificatu vixiſſe.Hoc vt credā, faciūt hiſtoriç,in quib9 nulla,vel parua de hoc hoīe mentio. Quo enim modo fieri poſſet, vt huius tempora ſub ſilentio præterirentur,ſi annis duodecim (vt quidā referunt) in ſede Petri vixiſſet? Ponere itaque hunc bominē in catalogo ſummorum pontificum inſtitui, non propter res geſtas, quæ nullç ſunt, (Quid enim geri in tanta breuitate temporis potuit?) ſed quia legitimè & rectè pontifex creatus eſt.Moritᷣ enim (vt dixi)pontificatus ſui die ſexto & vigeſimo,ſepeliturque in baſilica Petri.

STEPHANVS VI.

STephanus ſextus, patria Romanus, Anagninus Epiſcopus, pontifex cxvj Pont.
creatus,tanto odio perſecutus eſt Formoſi nomē, vt ſtatim eius decreta abrogauerit, res geſtas reſciderit, licet quidā ſcribant ipſum Stephanū

epiſcopatum Anagniæ à Formoſo conſecutum fuiſſe: ſed ego arbitror hoc odium ex ambitione ortum fuiſſe, cùm iam eò deueniſſent Eccleſiaſtici, vt non coacti, vt antea, ſed ſponte & largitionibus pontificium munus obirent. Hinc odium ortũ eſt, quo etiam in mortuũ Stephanus ſęuiebat, quòd ei antea impedimento fuiſſet, quo minùs optata ſede potiretur. Refert Martinus ſcriptor, Stephanum tanta rabie deſæuiſſe, vt habito concilio corpus Formoſi è tumulo tractum, pontificali habitu ſpoliatum, indutumq́ue ſeculari, ſepulturæ laicorum mandauerit, abſciſsis tamen dextræ eius duobus digitis, illis potiſsimùm, quibus in conſecratione ſacerdotes vtuntur: in Tiberimq; proiectis, quòd vt (ipſe dicebat) contra iura ſacramenti Romam & ſacerdotium repetiſſet, quo à Iohanne octauo iure ſpoliatus fuerat. Magna fuit hæc controuerſia & peſsimi exempli, cùm poſtea ferè ſemper ſeruata hæc conſuetudo ſit, vt acta priorũ pontificum, ſequentes aut infringerent, aut omninò tollerent. Quod hactenus certè ab optimis illis pontificibus, quorũ vitas conſcripſimus, alienum fuit: paulũm certè abfuit, quin noſtra tempeſtate Paulus ſecundus Venetus Formoſi nomen (vt fit) ſibi inderet, quòd id nomen ei maximè conuenire videretur, propter proceritatem corporis & maieſtatem. Quo minùs autẽ id faceret, deterruere eum Cardinales quidam hiſtoriæ non ignari, ne poſt mortem id accideret, quod olim Formoſo. Tulit id ægrè Paulus, qnia nil ei præter hoc nomen ad ſummam felicitatem deeſſe videbatur. Interim verò ignauia pontificum fretus Conſtantinopolitanus imperator, Symbaticnm patricium protoſpatarium ſuum, in Italiam cum exercitu mittit, qui Beneuentũ tertio menſe poſtea quàm obſideri cœptum eſt, in poteſtatem ſuam redegit, poſſeſſum antè à Longobardis annis ccc. & xxx. Verùm anno tertio pòſt Guido Longobardus, pulſis Græcis, vrbem recuperat, atque ita denuò ad Longobardos recidit. Ad Stephanum redeo, qui pontificatus ſui anno primo, menſe tertio moritur: Sedes autem eius ex morte tribus diebus tum vacat.

Martinus hiſtoriarũ ſcriptor.

ROMANVS I.

cxvij Pót. ROmanus, patria Romanus, vbi pontificatum inijt, Stepbani pontificia decreta & acta ſtatim improbat abrogatq́ue. Nil enim aliud hi pontificuli cogitabant, quàm & nomen & dignitatem maiorũ ſuorum extinguere, quo nihil poteſt eſſe peius & anguſtioris animi: qui enim his artibus nitnntur, nulla virtute muniti, eo de loco abradere benè merentes conantur, quem ipſi ob ignauiam & malitiam attingere nõ poſſunt. Neminem ſiquidem vnquam inuenies aliæ famę inuidere, niſi qui omnibus probris contaminatus, deſperat ſuum apud poſteros celebre nomen aliquando futurum: hi ſunt qui fraude, malitia, dolo, maledicentia de humano genere benè meritos mordent, lacerant, accuſant, corrodnnt, tanquam ignaui canes & inutiles, nec feris ſeſe obijcientes ob timiditatem, ſed vinctas & caueis incluſas mordentes. Commemorare tamen huius pontificis nomen libuit, quia de more Petri ſedẽ obtinuit, in qua tertio pontificatus ſui menſe demoritnr.

THEODORVS II.

cxviij Pó. THeodorus ſecundus, patria Romanus, pontifex creatus, veſtigia ſeditioſorũ ſequitur. Nam & Formoſi acta reſtitnit, & eius ſectatores in pretio habnit, imperãte adhuc in Italia (vt quidã volunt) Arnulpho, regnante in Francia Carolo Simplici, Conſtantinoq; Leonis filio oriẽtale imperium gubernante. Quo quidẽ tempore Saraceni Apuliam ingreſsi, occupatoque ſancti Angeli monte, magnã vim hominum & pecorũ cepere. Verùm Itali tumultuaria mann comparata, magna ex hoſtibus edita ſtrage, prædã recuperant. Agebantur hæc in Italia, cùm Guilhelmus cognomento Sector* ferri, Engoloſinæ comes, à Carolo Caluo originẽ ducẽs, monaſterio Carthuſiẽſi reliquias ſanctorũ,

Sectorani Engoloſinę comes.

quæ

quæ incurſionis Normânicę tempore inde ablatę fuerãt,reſtitui mandauit. Videbat enim ſeditionem inter populos orituram,quieſcentibus iam Normannis,niſi in loco priſtino reliquiæ collocarentur. Qui fuerint Normanni, haud ſatis conſtat.Sunt tamen qui dicant eos ex Noruegia in Galliam deſcendiſſe. At Theodorus vigeſimo pontificatus ſui die moritur, nulla magnopere de ſe relicta memoria ob breuitatem temporis.

IOHANNES X.

Iohannes decimus,patria Romanus, pontifex creatus,Formoſi cauſam in integrum ſtatim reſtituit, aduerſante magna populi Romani parte: qua ex re tanta ſeditio orta eſt, vt paulũ admodũ ab iuſto ꝑlio abfuerit. Is aũt Rauennam ꝓfectus, iiij.&lxx.Epiſcoporũ habito conuẽtu,& Stephani res geſtas improbauit,& Formoſi acta reſtituit, dijudicãs ꝑperã à Stephano factũ, q cenſuit eos iterũ ordinãdos eſſe, quos Formoſus ad ſacros ordines aſciuerat.Hoc tũ accidiſſe putauerim ego,cùm qa pontifices ipſi à Petri veſtigijs diſceſſerãt: tũ vel maximè,quia reſpub.Chriſtiana ignauos & deſides principes habebat, quorũ maximè intererat nauiculã Petri fluctibus exagitari: ne ſi gubernator aliquãdo*reſipiſceret, principes ipſos vt malos nautas è rep. deijceret. Deditus erat voluptatibus Arnulphus, nõ multũ diſtabat à ſuo cognomẽto Carolus rex Franciæ,quem ſimplicẽ, vel potiùs ſtolidũ vocabant.Hac aũt opportunitate illecti Vngati, gens quidẽ fera & indomita, hoſtili manu Italiam primò, mox Germaniã & Galliam ita inuadit, nemine propè reſiſtente, vt ferro ac flamma oĩa quoquò proficiſceretur abſumeret, nulli mortaliũ ætati aut ſexui parcens. Præterea verò Afri Calabriam ingreſsi, cùm iam magnam prouinciæ partem cepiſſent, oppugnarentq; Coſentiam, eorum rege in oppugnatione ictu fulminis diuinitus mortuo, paſsim dilabuntur, & ad ſuos redeunt. Deus enim populi ſui calamitatẽ miſeratus à principibus terræ derelicti, tum demum telum ſuum in hoſtes Chriſtiani nominis direxit: quod niſi feciſſet, de nomine Italico, de Eccleſia actum profectò tum putabatur,adeo ſocordes & nullius pretij homines in principatibus tũ erant.Iohannes autem pontificatus ſui anno ſecundo,die xv.moriens, nil de ſe dignum memoria reliquit, niſi quòd ſeditiones quaſdã propè extinctas reuocauit.

cxix Pont.

* reſipiceret.

Vngari Italiam, Germaniam& Galliã inuadunt.

BENEDICTVS IIII.

Benedictus quartus,patria Romanus,pontifex creatur ob eius humanitatem & clementiam.Verùm nil ſuo tempore geſtum eſt,quod magnopere collaudari poſsit. Acciderat huic ætati, quod alijs interdum ſolet, vt hominum induſtria in quouis genere virtutis conſeneſceret, nullis calcaribus adhibitis, quibus hominũ ingenia ad laudẽ excitarentur, quod fieri à benè inſtitutis populis optimisq; principibus conſueuit. Conſtat enim (vt antea dixi)Lodouicũ Arnulphi filium imperiũ paternum repetere conantẽ,eo tempore Veronæ captum & interfectũ à Berengario fuiſſe, atq; tũ primùm genus Caroli Magni ignauia poſteriorũ principum tam Franciæ,quàm etiã Germanię,imperij titulos amiſiſſe.Verum eſt certè quod Criſpus ait,quę orta ſunt,occidunt:quę aucta,ſeneſcunt.Imperiũ ipſum magnum habuit incrementũ: verùm poſtea principum ac populi Romani ignauia ſplendor ille Romani nominis in obſcuras tenebras conuerſus eſt:tum vel maximè,vbi remiſſa exercitatione virtutis, voluptatibus ſe & thermis ad effœminanda corpora inuentis, tradidere. Idem etiã accidiſſe pontificali dignitati dicere poſſumus.Sanctitate enim & doctrina,quę nõ niſi magnis laboribus conſummataque virtute comparantur, pontificium decus ſine vllis opibus primò quidem auctum eſt inter tot hoſtes & obſtinatos perſecutores Chriſtiani nominis:mox verò vbi cum ipſis opibus laſciuire cœpit Eccleſia Dei, verſis eius cultoribus à ſeueritate ad laſciuiã,peperit nobis tanta licẽtia peccandi,

cxx Pont.

 nullo prin-

nullo principe flagitia hominum tum coercente, hęc monſtra, hęc portenta: à qui bus ambitione & largitione ſanctiſsima Petri ſedes occupata eſt potiùs quàm poſſeſſa. Hæc tamē Benedicti laus eſt, quòd in tam corruptis moribus grauiter & cōſtanter vitam ducens, pontificatus ſui anno tertio, menſe quarto moritur. Vacat tum ſedes diebus ſex.

LEO V.

cxxj Pont. LEo quintus, cuius patriam hiſtorici non ponunt, pontificatū adeptus, à Chriſtophoro eius familiari dominandi cupidine capitur, & in vincula conijcitur: quod quidem fieri non ſine magna ſeditione & multorū interitu potuit. Quantæ enim autoritatis pontificatus tum eſſet vitio priorum pontificum, ex hoc vel maximè comprehendi poteſt, quòd à viro priuato tanta dignitas vi & factione vno ferè momento occupata eſt. Verum eſt certè quod dici ſolet, plus autoritatis dignitates ex hominibus capere, quàm ex dignitatibus homines: vt in cenſura Romana apparuit, quæ primò vt exiguus magiſtratus poſthabita eſt: verùm vbi ciuitatis optimates obire munus illud dignati ſunt, tantam ei autoritatē tribuēre, vt inter optimates infelix propè haberetur, qui cenſoriam dignitatem conſecutus in vita non fuiſſet. Chriſtophorus itaque ſedem occupat xl. Leonis in pontificatu die: quem ego præ dolore animi paulò pòſt perijſſe crediderim, quòd ab eo potiſsimùm honore ſpoliatus fuiſſet, quem ipſe vt lupum domi aluerat: vt illud Theocriti, Euutrito lupos qui te comedant.

CHRISTOPHORVS I.

cxxij Pōt. CHriſtophorus, cuius patria & cognomentum ob ignobilitatem ignoratur, pontificatum malis artibus adeptus, malè amiſit. Septimo enim menſe dignitate, ac meritò quidē eiectus, monaſticam vitam, vnicum calamitoſorū refugium, obire cogitur. In monaſteria enim tanquam in Inſulas clerici malè de Eccleſia Dei meriti, tū relegabantur. Sunt qui ſcribant Chriſtophorum deiectum pontificatu fuiſſe, Lodouico tertio imperante: alij hæc tempora Berengario aſſcribunt, quem diximus è duce Foroiuliano imperatorem creatum, quòd in Italia oriundus eſſet è ſtirpe Longobardorum regum: quodque etiam in eo ſolo ſpes vnica imperij collocari tum maximè poterat ob virtutem & nobilitatem. Vt autem credam Berengarium tum imperaſſe, facit & pontificum qui antè fuere breuis vita, quos tanquam monſtra quædam è medio breui Deus ſuſtulit: & ipſius imperatoris tempus, qui ſuperato Guidone duce Spoletano, interfectoque Ambroſio comite Bergomate, quos primò hoſtes habuerat, accepta à Formoſo imperij corona, annis ix. vixit. Quid verò poſtea Chriſtophoro acciderit è pontificatu deiecto, in Sergio dicetur.

SERGIVS III.

cxxiij Pōt. SErgius tertius, patria Romanus, patre Benedicto, pontificatum iniens, baſilicam Lateranenſem, quæ tum corruerat, reſtituit, Chriſtophorum è monaſterio tractum, in vincula coniecit. Rebus deinde confirmatis, in Gallias profectus, Lotharij gratia & amicitia fultus, qui tum regnabat, in Italiam rediens, & Chriſtophorum arctiore cuſtodia reuinxit, & Formoſi acta ita improbauit, vt denuò ad ſacros ordines eos admittere neceſſe fuerit, quos Formoſus antea ſacerdotali ordine dignos cenſuerat. Neque hanc quidem ignominiam mortuo intuliſſe contentus, eius cadauer è ſepulchro tractum, capitali ſupplicio, ac ſi viueret, afficit: corpusq; ipſum in Tiberim proijcit, tanquā ſepultura & honore humano indignum. Ferunt piſcatores corpus ipſum inter piſcandum repertum, ad baſilicam Petri detuliſſe, atq; dum funus celebratur, ſanctorum imagines, quæ in templo locatæ erant, corpus ipſum veneratas fuiſſe: & ob eam rem

credi-

creditum eſſe, Formoſum iniuria quidem tali ignominia affectum fuiſſe. Sed factum ne ſit hoc à piſcatoribus, haud ſatis conſtat, viuente præſertim Sergio, qui Formoſi factionem perſequebatur, quòd antea ei impedimento fuerat, quo minùs pontificatum conſequeretur. Vide quæſo, quantum iſti degenerauerint à maioribus ſuis. Illi enim, vtpote viri ſanctiſsimi, dignitatem vltrò oblatam contemnebant, orationi & doctrinæ Chriſtianæ vacantes: hi verò largitione & ambitione pontificatum quærentes, & adepti, poſthabito diuino cultu, inimicitias non ſecùs, ac ſæuiſsimi quidam tyranni inter ſeſe exercebant: ſuas voluptates poſtea ſecuriùs expleturi, cùm nullibi extarent, qui eorum vitia coercerent. Crediderim ego Sergium hæc facere à Lothario compulſum, quòd Formoſi opera à Gallis in alienigenas imperium translatum ſit. Sergius autem his artibus vitam ducens, ſeptimo pontificatus ſui anno, menſe quarto, die xvj. moritur: cùm paulò antè igneæ faces in cælo & ſtellę micantes, diſcurrentesque præter conſuetudinem ſint viſæ. Vnde non ita multò pòſt Vngari Italiam cum exercitu ingreſsi, multas viciſsim intulere accepereque clades.

ANASTASIVS III.

ANaſtaſius tertius, patria Romanus, eo tempore pontificatũ inijt, quo Landulphus Benèuentanus princeps, graui pręlio in Apulia cum Gręcis decertauit, & vicit. Nam patricius Leonis Conſtantinopoliani imperatoris dux Italiam ingreſſus, ſe omnia breui euerſurum minabatur, niſi Leoni properè obtemperarent. Verùm (vt dixi) Landulphi virtute impetum ſimul cũ loquacitate omiſit, quanquam verò à Berengario iam pararentur copiæ, quæ patricio obuiam fierent, plus terroris, quàm virium ſecũ ferenti. Anaſtaſius autẽ, à quo nil memoria dignum geſtum eſt, ſecundo anno pontificatus ſui moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Hunc tamen pontificem hac vna in re laudare poſſumus, quòd neminem eorum qui ante ſe in pontificatu fuere, ignominia aliqua notauerit, vel maledicentia perſecutus ſit: modeſtè enim & integrè vixit, nec in ſe quicquam habuit, quo reprehendi poſsit. cxxiiij. Pontifex.

LANDVS I.

LAndus, patria Romanus, Anaſtaſio ſucceſsit. Huius autem vita ita obſcura fuit, vt etiam ſint qui eum inter pontifices non numerent, maximè autem Vincentius hiſtoricus. Aliter tamen Martinus & Cuſentinus ſentiunt: horũ de numero & Gothifredus eſt, qui ſcribit Landum autoritatem ſuam interpoſuiſſe, quo minùs Berengarius & Rodulphus comitis Guidonis filius, inter ſe decertarent. Sunt qui ſcribant Rodulphum apud Veronã Berengarium ſuperaſſe, ac imperio tribus annis potitũ eſſe. Magna enim tum erat inter Italos, Germanos & Frãcos de poſſeſsione imperij concertatio. Vnde & grauiſsima bella orta ſunt, nec extincta ſine multorum interitu, omniumq; prouinciarum calamitate. Annitebantur tamen Romani Italique imperij nomen in prouincia retinere, obſtantibus Barbaris omnibus, licet duce & autore tam præclari facinoris indigerẽt, extinctis iam non ſolùm illis præclaris luminibus, quæ Italiam quondã per totum orbẽ terrarum illuſtrarunt, verumetiã ſublato omnino & exciſo illo egregio ſeminario, vnde tam præclaræ radices pullulabant. Landus autẽ ſexto pontificatus ſui menſe, die xxj. moriens, in baſilica Petri ſepelitur. cxxv Põt.

IOHANNES XI.

IOhannes vndecimus, patria Romanus, patre Sergio pontifice, anno domini nongẽteſimonono pontificatũ inijt. Pręſul Rauẽnas is antea fuerat, epiſcopatu deiectus populi tumultu. Verũ Lando mortuo, pontificatũ adeptus, ſpũs militares magis, q̃ religioni deditos geſsit. Indigebat huiuſce- cxxvj Põt.

huiuſcemodi puntifice tum quidẽ & Eccleſia & Italia. Nam Græci (vt diximus) vt Landulphi virtute ſuperati, Saracenos in Italiam vocant, qui ex Calabris & Apulis in Lucanos & Campanos mouentes, vrbi Romæ exitiũ ſe illaturos propediem minabantur. Hoc autẽ periculo motus Iohannes, Alberico Hetruriæ marchione in auxilium accito, habito delectu cum Saracenis confligens & ſuperans, ab vrbis finibus ſubmouit. Verùm nil actum ea victoria exiſtimans, niſi fugientes inſequeretur, eos ad Lirim fluuium nactus (quem Gariglianum vocant) apud Minturnas tanta clade ſuperat, vt de relinquenda omnino Italia cogitauerint, locaque omnia fermè quæ in littore Italico obtinebant, incenderint. Poſtea tamen mutata ſententia, occupato monte Gargano, incurſionibus loca circunquaque poſita vexabant. Interim verò Iohannes in triumphi modum Romam rediens, cùm omnia ſibi vendicaret, Alberici odium ita in ſe concitauit, vt ingens ſeditio ſit orta: qua quidem marchio pulſus Ortam proficiſcens, oppido munito & arce, Vngaros præmijs ſolicitatos in Italiam vocat: qui certè prouinciam ingreſsi, plus propè calamitatis Italiæ intulere, quàm olim Saraceni. Pueros enim & virgines abducebant, grandioribus natu necatis: neque ipſis quidem Hetruſcis pepercere, quos ex fœdere Alberici intactos eſſe oportebat: imo verò magis in hos, quàm in cæteros Italos ſæuitum eſt, incenſis & euerſis fere omnibus oppidis, quæ ipſi occupauerant. Crediderim ego Berengarium, qui tum Ciſalpinam tantummodo tuebatur, hoſtibus iter in Hetruriam dediſſe, modò ſine vllo ſuorũ maleficio tranſirent. Hac autem dulcedine prædæ illecti Vngari, frequenter deinceps Italiam repetebant. Qua calamitate Romani permoti, cùm ſæuire in hoſtem præferocem & potentem non poſſent, Albericum capiunt & obtruncant. Iohannes quoque ſeditione militari, maximè verò à militibus Guidonis comitis captus, & in vincula coniectus, ceruicali in os coniecto necatˉ pontificatus ſui anno xiij. menſe ſecundo, die tertio. Cuius in locum alter Iohannes ſubrogatur: verùm quia vi ſedẽ occupauerat, è loco ſtatim deiectus, connumerari inter pontifices non meruit.

LEO VI.

cxxvij. Pont. LEo ſextus, patria Romanus, legitimis ſuffragijs pontiſex creatus, nil tyrannicum in vita præ ſe tulit, integrè ac modeſtè vitã ducens, ac rei diuinæ conſulens, quantũ illa tempora in tam corruptis moribus patiebanť. Reuocare enim ciues ad concordiã, temeritate & ſtultitia priorũ pontificũ adhuc tumultuãtes, componere res Italas, pacare externũ hoſtem, ꝓpulſare Barbaros à ceruicibus Italiæ conatus eſt: quo certè nil melius aut laudabilius in tam breui magiſtratu fieri potuit. Septimo enim menſe, die xv. pontificatus ſui moritur, ſepeliturq; in baſilica Petri magno ſui apud Romanos deſiderio relicto.

STEPHANVS VII.

cxxviij. Pont. STephanus ſeptimus, patria Romanus, eo tempore pontificatũ inijt (vt quidam ſcribunt) quo Vngari Alemanniã Saxoniamq; populantes, ab Henrico Germaniȩ rege apud Moreſpurgã ingenti clade ſuperati ſunt. Ferunt tũ etiam Rodulphũ Burgundiorum regẽ, in Italiam hoſtili manu contra Berengarium ſecundũ deſcendiſſe, eumq; ſuorum fraude regno ſpoliatũ ad Vngaros confugiſſe: ꝗ ſumptis armis, tertio anno poſt pulſum Berengariũ in Italiam cũ magno exercitu duce Salardo venientes, Papiam vi captã, ferro & igne magna ex parte vaſtarunt. At verò Itali cùm nõ ſatis viriũ in Rodulpho cernerent, Vgonem Arelatenſem comitẽ in Italiam vocant. Huic aũt non ſine contentione tamen Rodulphus cedens, cùm hoſtes acriter inſtarent, in Burgundiam ſeſe recepit. Vgo verò nõ ſatis his fidens, qui ſe vocauerant, multos in exiliũ pepulit: qui quidẽ ad Arnoldum Bauarorum ducem confugientes, hominẽ regnandi cupidum mouere copias in Italiam propellunt. Deſcendentẽ itaq; ex alpibus Veronen-

ronēſes ſtatim intra mœnia benignè ac comiter recipiūt. Verū Vgo in eū mouēs, commiſſo prælio hominem ſuperat, Veronamque ſtatim recipit. Mortuo autem apud Bauaros Berengario, vt alij volunt, apud Vngaros, Berengarius tertius primi Berengarij ex filia nepos, in Italiam veniens, anno ſalutis nongenteſimo trigeſimoquinto imperio potitur. Sunt autem qui hæc quæ ſcripſi, huius pontificis temporibus aſſcribant. Ego verò & priorum quorundam & ſequentium temporibus aſsignanda crediderim, cùm ea quæ breuiter ſcripſi, non ſine diuturnitate geri potuerint. Sed ſatiùs fuit in tanta ſcriptorum varietate & temporum, omnino aliquid ſcribere, quàm quæ ſunt aliquando geſta, ob incertos autores omittere. Conſulimus poſteritati, nec ita ſuperſtitioſi ſumus, vt nolimus ea credere, quæ varij autores ſparſim conſcripſere. Huius quoque pontificis tempori meritò aſſcripſerim ſanctum Vgibertum nobilem Lotharingiæ principem, qui Gemalienſe cœnobium propria impenſa magnis * operis breui extruxit. Ferunt & hac tempeſtate Spireneum Bohemiæ ducem, fidem Chriſti tum primùm recepiſſe. Nam duces antea, qui Bohemiæ præerant, nunc demum reges appellantur auctis opibus & copijs. At Stephanus, cuius vita manſuetudinis & religionis plena fuit, ſecundo pontificatus ſui anno, mēſe I. die duodecimo moritur, inq; Petri baſilica ſepelitur.

IOHANNES XII.

cxxix. Pont.

IOhannes duodecimus, patria Romanus, patre Sergio pontifice, vt quidam volunt, eo tempore pontificatū inijt, quo ſanguinis fons (vt Martinus & Vincentius aiunt) Genuæ largiſsimę effluxit, futuræ magnæ calamitatis indicium. Nam & Genua à Saracenis ex Africa venientibus tum capitur ac diripitur: & Vngari Italiam ingreſsi, longè omnia ac latè populati ſunt. Verùm dum onuſti præda Pelignorum fines attigiſſent, à Marſis, qui repentè arma ceperant, opprimuntur, atque ita prædam omnem cum vita amiſere. Scripſit tū multa Racherius ex monacho Veronenſis Epiſcopus factus, in exiliumque Papiam ab Vgone rege miſſus, quòd apertè nimiùm in eius mores inueheretur. Iohannes autem pontificatus ſui anno quarto, menſe decimo, die xv. moritur. Vacat tum ſedes diebus duodecim.

Racherius Epiſcopus Veronenſis.

LEO VII.

cxxx. Pont.

LEo ſeptimus, natione Romanus, Vgone & Lothario in Italia imperantibus, pontificatum adeptus, nil dignum memoria geſsit. Huius autem tempora illuſtriora fecere Spireneus Bohemiæ dux (vt Martinus refert) iuſtitia & religione inſignis, & eius filius Vinceſlaus, nequaquā à patre degenerans, à fratre Boleslao interemptus ob regni cupiditatem: qui quidem Vinceslaus poſtea in ſanctos referri meruit, comprobata eius vita, approbatiſque miraculis in vita & poſt mortem editis. Leo autem pontificatus ſui anno tertio, menſe ſexto, die decimo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Vacat tum ſedes dies tres.

STEPHANVS VIII.

cxxxj. Pont.

STephanus octauus, natione Germanus, pontificatū iniēs, ita à Romanis ſeditionib⁹ vexatus eſt, vt nil memoria dignū ab eo geri potuerit, imò verò (vt Martinus refert) in tanta ſeditione mutilatus turpiter aliquādiu vitā duxit, cùm ob inhoneſta vulnera ꝑdire in publicū erubeſceret. Parabat quidē rex Vgo tantā iniuriam vlciſci, ſed in ipſo apparatu morit: cui quidē Lotharius fili⁹ in regno ſuccedēs, hac de re nullā mentionē fecit, vel ꝙ populi Romani amicus eſſet, vel ꝙ breui regnauit: biennio enim tantū poſt mortē patris ſupuixit. Otho aūt Germanorū rex, Vinceslai Bohemię regis mortē vlturus, in Boleslaū

qui

qui fratrem per ſcelus interfecerat, copias mouens, hominem tandem poſt multas illatas acceptaſque clades, in poteſtatem ſuam redegit. Stephanus verò pontificatus ſui anno tertio, menſe quarto, diebus xij. moritur. Vacat tum ſedes diebus x.

MARTINVS III.

cxxxij. Pont.

Martinus tertius, patria Romanus, manſuetudinem & placabilitatem Stephani ſeptimi imitatus eſt: pontificatum enim adeptus, bella omittens, religioni ſeſe totum addixit, templa vetuſtate collapſa inſtaurans, pauperes eleemoſynis paſcens. Non caruit tamen huius temporibus Europa ipſa bellica rabie. Nam cùm Otho anniteretur Italiam ingredi aduerſante Lothario, magnæ cædes vtrinque commiſſæ ſunt. Adhortante tamen eos Martino pontifice, vt ab armis diſcederent, tum vel maximè, cùm vbique fame & penuria rerum omnium laboraretur, ſuccisis vndique arboribus, proſtratis ſegetibus, & abductis grauiſsimo bello colonis ac pecoribus: apud Conſtantinopolim quoque tumultuatum vehementer eſt. Nam ciues ipſi Conſtantinum imperatorem captum, abraſo capite, in Inſulam relegarunt. Verùm nō ita multò pòſt Conſtantinus Leonis filius imperium adeptus, ſeditioſos ciues eadē turpitudine tantùm affectos, qua ipſi Conſtantinum notauerant, in eandem Inſulam exulatum mittit. Martinus autem tertio pontificatus ſui anno, menſe ſexto, die decimo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur. Eius autem in morte ſedes Romana diebus duodecim tum vacat.

AGAPETVS II.

cxxxiij. Pont.

Agapetus ſecundus, natione Romanus, ardente tumultu bellico in Italia pontifex creatur. Vngari enim tum etiam hoſtili manu Italiam ingreſsi, iam ferè omnem oram Tranſpadanam occupauerant, cùm Henricus Bauariæ dux, ſumptis properè armis, comparatoque exercitu in prouinciam mouens, non ſine magno incolarum incommodo duobus grauiſsimis prelijs eos ſuperat, ac prouinciam omnem ab Aquileia Papiam vſq; occupat. Vnde non ita multò pòſt properè in Auſtriam diſceſsit, quòd iam aduentare Berengarium cum magno exercitu intellexerat. Potitus autem Italia Berengarius, imperatoris nomen ſibi indit, filiumque Albertum regem Italiæ nuncupat, coniecta in carcerem Alunda Lotharij fratris filia, ne Papiam vrbem dotalem repeteret. Interim verò Agapetus pontifex, Italiæque proceres, cognita Berengarij ſuperbia, quòd omnia ſibi contra ius faſque vendicaret, Othonē Germaniæ regem in Italiam vocant: qui quidem per Forumiulij prouinciam cum quinquaginta millibus hominum ingreſſus, deturbatis ſtatim è regno Berengario & Alberto, Alundam Lotharij filiam è carcere ductam, in vxorē accepit, ex qua poſtea filium ſuſcepit, cui Othoni ſecundo nomen fuit. Otho tamen Italiā decedens, hac moderatione vſus eſt, vt Berengario & Alberto gubernandæ prouinciæ arbitrium permiſerit, compoſitis inter pontificem & Berengarium rebus. Idem quoque Otho Lodouicum regem Franciæ magnis eò properè deductis copijs iuuit, quem proceres prouinciæ adiuuante Vgone Pariſiorum comite, ipſius Othonis ſororio, propè è regno depulerant. At verò Albertus Berengarij filius, qui tum Rauennæ prę erat, Comaclenſium claſſe & auxilijs fretus, mercatores Venetos aduerſante Agapeto pontifice infeſtabat: vnde Veneti ira incenſi comparatis ꝑperè quibuſdā nauigijs, Comaclum expugnatum incendunt. Dum hæc itaq; hoc modo agerentur, Agapetus pontifex vir innocens, & reip. Chriſtianæ amator, pontificatus ſui anno nono, menſe ſeptimo, die decimo moritur, eo ferè tempore, quo Oddo Cluniacenſis monaſterij abbas in Domino quieuit. Cuius quidē diſcipulus habitus eſt Domaielus vir miræ ſanctitatis & monaſticæ diſciplinæ reſtitutor.

Henricus Bauariæ dux.

IO-

IOHANNES XIII.

IOhannes decimuſtertius, patria Romanus, de via lata patris Albrici potentia fretus, pontificatum occupat. Octauianus is quidem primò vocabatur, homo ſanè ab adoleſcentia omnibus probris ac turpitudine contaminatus, venationibus magis, ſi quid tẽporis à libidinibus ſupererat, quàm orationi deditus. Erant tum Romæ duo annui Conſules, ex nobilitate præfectus vnus, qui ius populo diceret: ex plebe autem Decarchones xij. creabantur, qui vicem ſenatus gererent. Non carebant aliqua ditione Romani. Nam & vicina Hetruriæ oppida intra Vrbeuetanũ Tudertinumq́; agrum, & quicquid à Neapoli Beneuentoq́; à Marſis, à Reatinis ad vrbem ſpectat, Romanæ ciuitati obtemperabat. Vlteriora partim Græci, partim Saraceni occupauerant. Quis tum Picenũ Spoletinumq́; agrum obtineret, incertum eſt. Octauianus itaq; patris potentia in ſatis libera ciuitate fretus, pontificium munus humeris ſuis nequaquã conueniẽs, ſibi deſumit. Hac quidẽ indignitate moti duo Cardinales, literis Othonem obſecrant, vt clerũ populumq́; Romanũ è manibus Berengarij Iohannisq́; * duodecimi vendicare conetur, aliter Chriſtianam fidẽ vnà cum imperio perituram. Otho enim tum magno in pretio erat, domito Bodeslao (vt dixi) Bohemię rege, ſuperatisq́; tribus grauiſsimis prelijs, Vngaris Germaniã vaſtantibus, ac captis tribus eorũ regulis, quos Germani contradicente imperatore, vitã finire laqueo coegere. Interim verò, dum Otho expectaretur, re per indices patefacta, Iohannes pontifex Cardinales ipſos capit, & huic naſum, illi verò manum abſcindit. Hanc ob rem Otho in Italiam mouens, primò quidẽ Berengarium & Albertum filium in poteſtatem ſuam redigit, alterumq́; Conſtantinopolim, alterum in Auſtriam relegat. Mox vrbem ingrediens, ab ipſo Iohanne honorificentiſsimè ſuſcipitur, coronaturq́; (vt quidã tradunt) accepto Germanię Pannonięq́; titulo: quod reliqui imperatores deinceps obſeruarunt, tranſlato tum primùm ad Germanos imperio. Alij verò à Leone octauo, de quo paulò pòſt dicemus, hoc factum exiſtimant: quorum opinionẽ Gratianus in decreto ſecutus eſt: priorem ſententiam Richardus & Cuſentinus non improbant. Lateranenſis autem Bibliothecarius Othonem Iohannis tempore Romam veniſſe ſcribens, de coronatione eius nullã mentionem facit, adeo confuſa ſunt & perturbata hæc tempora ſcriptorum negligentia & incuria. Otho autem compoſito aliquantulum ſtatu ciuitatis, cum Iohanne ſecretò collocutus, hominẽ primò blandè appellando à flagitijs deterrens, ad virtutem adhortabatur: verùm cùm nequaquam moueri à ſententia verbis eum cerneret, ad minas conuerſus, concilium indicit, conuocatis Epiſcopis Italiæ, quorum iudicio vita ſceleratiſsimi hominis dijudicaretur. Is itaque iudicium benè ſentientium reformidans, in Hernicos aufugit, in ſyluisq́; more feræ aliquandiu delituit. Hanc ob rem Otho perſuadente clero, Leonem Romanum ciuem Lateranenſis Eccleſiæ ſcriniarium, pontificem creat. Verùm abeunte imperatore, Iohannis cognati & clientes, pulſo Leone, Iohannem ipſum reuocant: quem quidẽ diuinitus eiſdem fermè diebus perijſſe creditum eſt, ne Eccleſia Dei pernitioſa ſeditione iam * gliſcente labefactaretur. Sunt qui ſcribant hunc ſceleratiſsimum hominem, vel hoc monſtrum potius, in adulterio deprehenſum & confoſſum interijſſe. Verùm non ita quoq; leuata ſeditio eſt. Nam Romani mortuo Iohanne in eius locum Benedictũ ſubrogant, idq́; ab imperatore, qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt. At imperator iratus, non ſolùm Romanos, vtpote iniqua poſtulantes, à ſe repulit, verumetiam eoſdẽ armis (vt poſtea dicetur) coegit, abrogato Benedicto, Leonẽ ſuſcipere. Ferunt multa prodigia tum in Italia apparuiſſe. Nam & lapis de cælo miræ magnitudinis cecidit, ſequente ventorum atq; imbriũ procella, & in veſtibus multorum ſignum crucis, ac quidem cruentæ, diuinitus apparuit. Quæ quidem portenta indicare magnas clades & calamitatem Eccleſiæ

cxxxliij. Pontifex.

Romę duo annui conſules.

*xiij.

Prodigia multa apparuerunt

multi interpretabantur. Iohannes aũt vir omnium qui vnquam ante ſe in ponti-
ficatu fuere, pernitioſior & ſceleratior, pontificatus ſui anno ix.menſe iij. die v.
moritur.Eius verò in morte ſedes in ſeditione dies duodecim tum vacat.

BENEDICTVS V.

cxxxv. Pontifex. BEnedictus quintus, patria Romanus, ex diacono in ſeditione pontifex
creatur, ab his potiſsimùm, qui Iohanni cognatione factioneque con-
iuncti fuerant, ægrè ferentes, Leonem ab Othone Iohanni antelatum.
Verùm cùm imperator hanc electionem nequaquam probaret, Roma-
nos id maximè expetentes à ſe repulit,eosque ferro & flamma omnia circa vrbem
poſita vaſtans,compulit,pulſo Benedicto vel dedito potius, Leonē ſuſcipere,ada-
ctos ſacramēto,nil ſe earum rerũ immutaturos,quas ipſe imperator in re pontifi-
cia conſtituiſſet. Compoſitis autem hoc modo rebus, Otho in Germaniam redi-
ens,ſecum Benedictum ipſum duxit,qui non multò pòſt dolore animi apud Hay
ſpurgam moritur, vbi relegatus erat. Vixit autē in pontificatu menſibus ſex, die-
*xx. bus quinque: Sedeſque deinceps diebus*xxx.vacauit.

LEO VIII.

cxxxvj. Pontifex. LEo octauus (vt antè dixi) protoſcriniarius, à clero populoq; Romano,
pulſo Iohanne, pontifex creatur. Nam cùm Iohannes flagitioſe nimiũ
& intemperanter viueret,inſtarentq; Romani apud imperatorem, vt al
terum pontificem abrogato Iohanne crearet,reſpondit electionē ad po-
pulum & clerum pertinere: Eligerent quem maximè idoneum putarent, ſe eum
ſtatim approbaturum. Vnde cùm Leonem elegiſſent, quem ipſe confirmauerat,
deinde mutata ſententia abrogato eodem, Benedictum ſuffeciſſent, iratus Otho,
eos vi & armis compulit,dedito etiam Benedicto Leonē ſuſcipere, qui ſtatim Ro-
manorum inconſtantiam pertæſus,autoritatem omnē eligendi pontificis à clero
populoque Romano ad imperatorem tranſtulit. Verùm Leo in pontificatu non
diu vixit. Anno enim primo,menſe quarto moritur.

IOHANNES XIIII.

cxxxvij. Pontifex. IOhannes decimuſquartus, Narnienſis Epiſcopus,patria Romanus,pa-
tre Iohanne Epiſcopo, Leoni ſucceſsit. Verùm Romani inita iam con-
ſuetudine pellendi pontifices,hunc quoque ſeditionibus fatigant. Ac-
cerſito enim Iofredo Campaniæ comite,Lateranenſes ædes vi irrumpē
res,Iohannē capiunt,captumq; primò in Hadriani molē perducunt:mox inde ho-
minē in Campaniam exulatũ mittunt. Verùm interfecto Iofredo eiusq; vnico fi-
lio à Iohanne Campano principe,pontifex xj.menſe ſui exilij Romam properè re-
dijt. Otho prçterea cognita pontificis calamitate, cũ Othone filio ingentibusque
copijs magnis itineribus Romam perueniens, conſules & præfectũ cum Decar-
chonibus captos in vincula conijcit,ſciturus coniurationis capita. Quæſtionibus
aũt re cognita,conſules in Germaniam mittuntur: Decarchones verò laqueo ſu-
ſpenſi, pœnas ſtatim dedere. Petrus aũt vrbis præfectus, malorum omnium fons
& origo,diu cum ignominia per publica vrbis loca tractus ac virgis cæſus,in Ger
maniam vinctus mittitur. Sunt qui ſcribant Petrum ipſum excarnificandũ pon-
tifici traditum abraſa barba, capillis ſuſpenſum ad caput equi Conſtantiniani ali
quandiu ſtetiſſe, vt eius exemplo talia facinora malefici declinarent. Inde autem
ablatum,aſinoq; ſuperimpoſitum,verſo ad clunes vultu,& manibus ſub cauda li-
gatis, atq; ita per vrbem ductum, & virgis cæſum ferè vſque ad interitum fuiſſe:
poſtea verò in Germaniam exulatum miſſum. Hac etiam ſeueritate(exempli gra-
tia) in Ioſredum à Iohanne principe Campano (vt diximus) cæſum, imperator
vſus eſt,vt eius ac filij cadauera è loco ſacro tracta, in prophanum proijci iuſſerit.

Inte-

Interea verò Sclaui, qui Hadriani tertij pontificis, & Sueropyli principis Dalmatiæ tempore fidem Chriſti ſuſceperant, in Italiam traijcientes, Saracenos ingenti clade ſuperatos monte Gargano deiecerunt. Horum autem exemplum & virtutē imitati Vngari, reliquias Saracenorū ita attriuere, recuperata Conſentia iam ab hoſtibus capta, vt Othoni magni Othonis filio eò cū exercitibus miſſo, haud difficile fuerit reliqas bellorū abſoluere. Nec contētus Saracenos cedere, Græcos quoque qui cum Mauris fœdera inierant, grauiſsimis prēlijs ita perdomuit, vt eos ferè omni Calabria & Apulia eiecerit. Sunt qui ſcribant idcirco Othonē Græcos perſecutum fuiſſe, quia Nicephorus Conſtantinopolitanus imperator filiam iam ei pactam, in matrimonium daturū ſe negabat. Conſtat tamen Othonem ipſum adoleſcentem egregium, pulſo Nicephoro, & Iohannem filium in imperio confirmaſſe, & Theophaniam ſororem in vxorem accepiſſe: quam quidem Iohannes tertiuſdecimus vnà cum marito apud Lateranenſem baſilicam corona imperij exornauit, annuente Othone ſene, qui filium conſortem imperij creauerat. In tanta autem & tam publica lætitia, campana Eccleſiæ metropolitanæ nomen à Iohanne pontifice conſecuta eſt. Otho verò in Germaniam proficiſcens, ſenio confectus, Viennæ moritur: quem non ita multò pòſt Iohannes pontifex ſexto pontificatus ſui anno, menſe xj. die v. ſubſecutus eſt. Eius in morte dies xiij. ſedes tum vacat.

BENEDICTVS VI.

Benedictus ſextus, patria Romanus, Iohanni in pontificatu & calamitatibus ſucceſsit: à Cynthio enim Romano ciue, & quidem præpotenti captus, in Hadrianam molem (quam ſancti Angeli arcem nunc vocant) cuſtodiam noxiorum, vel potius innocentium, includitur, eodemq; in loco non multò pòſt ſtrangulatur: vel (vt Cuſentinus refert) fame moritur. De tanta iniuria nullam ſumptam eſſe vindictam, vel à ciuibus Romanis aduerſæ factionis, vel ab Othone imperatore, non poſſum ego nō admirari, præſertim cùm Otho ipſe vir optimus ſit habitus, & eccleſiæ Romanæ defenſor acerrimus. Sed vereor ne talia fuerint Benedicti merita, quale premium à Cynthio conſecutus eſt. Malè tamen à Cynthio actum eſt: neq; enim ad ſe pertinebat, etiamſi Benedictus grauiter deliquiſſet, pontifici manus inijcere. Sed heus vt rerum omnium viciſsitudo eſt. Nam Romani pontifices noſtra ætate Romanos ciues, aut delinquētes, aut ob potentiam ſuſpectos, eo loci tanquam in Tullianum carcerem includunt & macerant. Crediderim ego Othonem alijs negotijs implicitum, Romano pontifici præſtare auxilium nequiſſe, ob eamq; rem anno primo, menſe ſexto pontificatus ſui mortuum eſſe.

cxxxviij. Pont. Cincius alij.

DONVS. II.

Donus ſecundus, patria Romanus, tantæ modeſtię fuit, vt ſi nihil in pontificatu geſſerit, quo magnopere laudaretur, non tamen vel aliqua iniuria affectus, vel ignominia notatus eſt. Huius autem tempora, ne omnino obſcura eſſent, effecere res quędam, tū à principibus quibuſdam, tum à ſanctis viris geſtæ. Nam Baianus artis magicæ peritus Bulgarorum princeps, ita Baſilium & filiū Conſtantinum Byzantinos principes bello vexabat, vt paulum ab capienda vrbe regia abeſſet, negligentia Græcorum propè derelicta. Inita tamen ſunt inter eos fœdera, licet non æqua, & pax compoſita eſt. Adalbertus autem Bohemus Pragenſis Epiſcopus, tantæ ſanctitatis tum habitus eſt, vt diuino ſpiritu impellente in Pannoniam deſcendens, & regem Vngarorum baptizauerit, & omnes prouinciæ Epiſcopos ad benè de Deo promerendum exēplo & vita inſtruxerit. Profectus deinde in Pruſiam, dum fidem Chriſti quàm diligentiſsimè prædicat, martyrio coronatur. Ferunt & beatū Eduardum Angliæ

cxxxix Pont.

regem, ſanctitate in pretio tum habitum fuiſſe, quem certè nouercæ dolis & fraude interfectum conſtat. His addit & Richardus ſcriptor ſanctum Maiolum abbatem, qui in Cluniaco magnum ſui apud poſteros vita & miraculis exemplum reliquit. Donus autem anno pontificatus ſui primo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur: diebus tantummodo duobus ſedes tum vacat.

BONIFACIVS VII.

cxl. Pont.

Bonifacius ſeptimus, cuius cognomen & patria ob ignobilitatem credo reticetur, pontificatum malis artibus adeptus, malè etiam amiſit. Nam inito magiſtratu conſpirantibus ſimul bonis ciuibus, relinquere vrbē coactus, pretioſiſsima quęque è baſilica Petri ſubtrahens, Conſtantinopolim confugit: vbi tandiu ſubſtitit, quoad diuenditis quæ ſacrilegio abſtulerat, magnam vim pecuniarū comparaſſet: quibus tanquam adminiculis occupandæ tyrannidis fretus, vrbē repetit, ciues Romanos largitione corrupturus. Obſtabāt conatibus ſuis viri boni, maximè verò Iohannes diaconus cardinalis, quem capiū adiuuantibus quibuſdam pernicioſis hominibus, oculis ſtatim priuauit. Atque ipſe tantorum malorum autor* gliſceſcente maiorem in modum ſeditione, ſiue timore, ſiue pœnitentia patrati ſceleris, turpiter vitam finiuit. Vide quæſo, quantum degenerauerint hi pontifices à maioribus ſuis, qui hanc rempublicam Chriſtianam tam amplam, tamq; magnificam ſuo ſanguine nobis reliquere. Pontifex Romanus ſacrorum pater & rex, ſacra ipſa furto abſtulit: & qui vindicare ſacrilegia debuerat, tanti ſacrilegij factus eſt autor. Hoc aūt contingere in quauis rep. conſueuit, quando plus malorum ambitio & auaritia valet, quàm bonorum virtus & grauitas. In clerum igitur deligendi eſſent, quorū vita & doctrina probata ſit: non autem hi, qui cùm nil virtutis & religionis habeant, ambitione & largitione ſibi potentiam quærunt. Vixit autem Bonifacius in pontificatu menſibus ſeptem, diebus quinque. Vacat tum ſedes dies viginti.

BENEDICTVS VII.

cxlj. Pont.

Benedictus ſeptimus, patria Romanus, ſtatim inito pontificatu, Arnulphū Epiſcopum Remenſem ſeditione quorundā pulſum, habita ſynodo in integrum reſtituit, eo maximè tempore, quo Otho ſecundus & Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lothoringiam Romani imperij prouinciam occupauerat, Aquiſgranenſemq; agrū populatus fuerat. Otho aūt ſuperato Lothario, vaſtatisq; Sueſsionum agris, ac incenſis Pariſiorum ſuburbijs, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam fluuiū nōnihil incommodi accipit. Deinde verò comparato maiore exercitu in Italiam contra Baſilium & Conſtantinum imperatores Græcorum venientes, qui iam Calabriam & eam partem Italiæ occupauerant, quæ ad Siciliam vergit, apud Baſentellum ſuperatus, ſcapham conſcendens, ſalutem ſibi fuga quærebat. A piratis autem fortè fortuna captus, in Siciliam defertur. Verùm Siculi redempto homine, ac Romam miſſo, de piratis ſupplicium ſumpſere. Otho deinde comparato ſatis iuſto exercitu, animaduertere in Romanos & Beneuētanos conſtituerat, à quibus initium fugiendi factum fuerat, dum ad Baſentellum contra Græcos pugnaretur. Agere id in Romanos minùs tutum viſum eſt: in Beneuentanos itaque conuerſus, vrbem capit & incendit, translato inde ſancti Bartholomæi corpore, Romæque in Inſula Tiberina collocato, eo loci maximè, qui olim Iouis hoſtia Lycaonia dicebatur, quique triremis puppim præ ſe fert. Nam Inſula, vt adhuc ex Tiburtino lapide cernitur, triremis formā habuit, ad ſimilitudinē illius credo, qua Aeſculapius Romam aduectus eſt. Viſitur adhuc ſerpens lapidi inſculptus, viſuntur tranſtra, adeo viri illi excellentes ſtudioſi erant, vel naturā in artem redigere, vel artē ad naturam. Ad Othonē redeo, qui nō multò

Bartholomæi corpus transfertur.

pòſt

póſt tranſlatum ſancti Bartholomæi corpus Romæ moritur,& in veſtibulo beati Petri(paradiſum vocant)labro porphyretico, quod adhuc introeuntibus ad leuã apparet, honorificentiſsimè ſepelitur. Cùm autem de creando nouo imperatore conſultatio haberetur, & alij Othonẽ tertium ſecundi filium,alij verò Henricum Bauariæ ducem,primi Othonis ex fratre nepotem expoſcerent,inſtarentque Itali quidam,vt Creſcentio Nomentano viro clariſsimo res committeretur,Germani ſtatim, qui tum frequentes Romæ aderant, Othonem tertium delegere. Inſtabat Benedictus vir optimus vnumquenque rogando, vt in creando imperatore reip. Chriſtianæ conſulerent, quæ tum maximè perito & ſolerti gubernatore indigebat. Tandem verò,ne ſeditio aliqua oriretur,Germanorum ſententiam approbat. Moritur & ipſe pontificatus ſui anno octauo, menſe ſexto. Vacatque ſedes diebus quinque,Valderico Amburgenſi Epiſcopo tum maximè in pretio exiſtente, doctrina,moribus & ſanctitate vitæ.

IOHANNES XV.

IOhannes decimusquintus, patria Romanus: vel (vt nonnulli volunt) Papienſis, poſt adeptum pontificatũ menſe tertio à Romanis capitur, & in mole Hadriani,vt in publica cuſtodia incluſus, ibi tamdiu pedore carceris,inedia & moleſtia animi maceratur,quoad vitam turpiter finiuit. Snnt qui ſcribant eum vi mortuum fuiſſe à Ferucio Bonifacij ſeptimi parente, magnæ potentiæ viro, ob eam rem credo, quòd filio in pontificatu aduerſatus fuiſſet. Vtcunque eſt, conſtat eum in carcere mortuum,& in baſilica Petri ſepultum. Deiectùs ne pontificatu fuerit,vel ob impotentiam & tyrannidem, vt quidã coniectant, vel ob inuidiam maleuolorum & ſeditioſorum quorundam,haud ſatis conſtat:adeo ſunt confuſæ iſtorum temporum hiſtoriæ: fuiſſe tamen in pretio hac tempeſtate conſtat & Odium abbatem Cluniacenſem,& Berengarium Turonenſem, viros ſanctitate & doctrina inſignes: quanquam ſint qui dicant Berengarium amplitudine doctrinæ confiſum, primò in fide erraſſe,cùm de ſacramento Euchariſtiæ malè opinaretur, erroréque ſuum poſtea publico concilio Romæ habito emendaſſe, ac ſtatim omiſſo ſtudio Sophiſticæ diſciplinæ,cùm eſſet archidiaconus Andegauenſis,omnia pauperibus erogans,labore manuum ſuarum victum ſibi quæſiuiſſe. cxlij Pôt.

IOHANNES XVI.

IOhannes decimuſſextus,patria Romanus,patre Leone presbytero,è regione Gallinæ albæ, pontificatũ adeptus, miro odio in clericos exarſit, vnde meritò ab ipſis clericis odio habitus eſt, maximè verò quòd diuina humanaque omnia cognatis & affinibus ſuis elargiebatur, poſthabito Dei honore & Romanæ ſedis dignitate: quem certè errorem ita poſteris tradidit, vt ad noſtram quoque ætatem peruenerit. Qua quidem conſuetudine nil certè dici pernicioſius poteſt,cùm non ob religionem & Dei cultum appetere pontificatum noſtri ſacerdotes videantur, ſed vt fratrum vel nepotum vel familiarium ingluuiẽ & auaritiam expleant. Apparuiſſe cometem tum ferunt futuræ calamitatis indicium: nam & fame & peſte diu laboratum eſt, & terręmotu Beneuentum ac Capua concuſſa, eaque mala ob ſuperbiam & rapacitatem pontificis, contemptumque Dei & hominum accidiſſe putatum eſt. Moritur autem Deo volente octauo pontificatus ſui menſe,ſepeliturque in baſilica Petri. cxliij Pôt.

IOHANNES XVII.

IOhannes decimuſſeptimus,patria Romanus,pontificatum inijt Othone imperante,ſed nondum coronam imperij adepto. Fuit autẽ Iohannes vir tantæ doctrinæ, vt multa quidem eleganter ediderit, quemadmodum Marrinus ſcribit. cxliiij. Pont.

Agitatus deinde ſeditionibus à Creſcentio conſule Romano, imperium vrbis ſibi vendicare conante, cupiditati hominis cedens, exulatum in Hetruriam abijt. At verò Creſcentius cognita Iohannis indignatione, qua percitus Othonem contra ſe cum exercitu in Italiá vocabat, ipſius pontificis cognatos & amicos qui in vrbe remanſerant, ad hominem mittit rogatum, vt omiſſa accerſendi Othonis cura, ad vrbem cum poteſtate redeat: pollicetur que ſe ei rebus in omnibus obtemperaturum. Precibus autẽ ſuorum motus Iohannes, veritus etiam, ne ſi Otho cum exercitu Italiam ingrederetur, plus maleficij quàm beneficij ſecum afferret, ad vrbem veniens, prodeunte obuiam Creſcentio cum omnibus magiſtratibus, & vrbana multitudine, in ædes Lateranenſes magno comitatu introducitur: quarum in veſtibulo eius pedes Creſcentius & omnes ſeditionis autores, petita venia, exoſculati ſunt. Atque ita in concordiam redacti, vitam ſimul quiete traduxere. Ferunt tum Henricum abbatẽ Lobienſem in Lotharingia, & Adeoboldum Epiſcopum Vltraiectenſem, qui multa in laudem beatæ virginis, ſanctæque crucis ſcripſit, & Albonem abbatem Floriacenſem (qui poſtea in Vaſconia ob fidẽ Chriſti martyrium paſſus eſt) doctrina, religione, ſanctitate, magno in pretio habitos. Moritur autem Iohannes pontificatus ſui anno decimo, menſe ſexto, die decimo. Vacat tum ſedes diebus ſex.

GREGORIVS V.

cxlv Pont. GRegorius quintus, natione Saxo, patre Othone, Bruno antè vocatus, Othonis tertij autoritate ob affinitatem pontifex creatur. Verùm abeunte in Germaniam Othone, ſeditionibus Romanorum exagitatus, in Hetruriam primò, mox in Germaniam ad imperatorem confugit. Interim verò Romani Creſcentium denuò cum ſumma poteſtate conſulem decernunt, qui ſtatim Iohannem quendam natione Græcum, Epiſcopum Placentinum, non minùs pecunioſum quàm doctum, pontificem* creat: cuius certè nomẽ inter pontifices quidam ſupprimunt, vtpote minùs legitimè creatũ: alij verò xvij. hunc vocant, quòd populi clerique Romani conſenſu, ad quos electio ſpectabat, pontificatum inijſſet. At Creſcentius cognito Othonis cum magno exercitu ad vrbem aduentu, vrbis mœnia & portas quàm diligentiſsimè firmat, molem Hadriani munit, poſitis in vnaquaque ſtatione firmiſsimis præſidijs. Hinc eſt quòd poſtea moles Hadriani, Creſcentij arx appellata eſt, ſumpto nomine ab ipſo munitore Creſcentio. Superueniente deinde imperatore, vrbemq; oppugnare adorto, populus Romanus cùm nequaquam tantis copijs par eſſe poſſet, clementia Othonis fretus, Germanis portas aperit. Tum Creſcentius & Iohannes conſilij & auxilij inopes, in arcẽ Hadriani confugientes, ſeſe acriter contra hoſtes tuebant.

Germanis ſolis electio imperatoris permiſſa. Verùm ꝓpoſita ſpe veniæ, dum ex arce ad imperatorẽ ſe conferũt, multis vulneribus à multitudine Creſcẽtius confodit. Iohannes aũt, effoſsis priùs oculis, pontificatu ſimul & vita priuat, in priſtináq; ſedẽ Gregorius xj. menſe, poſteaq̃ pulſus fuerat, reſtituit. Is aũt cognita imperij imbecillitate varietateq; fortunæ, quò diutiùs apud Germanos ſumma poteſtas remaneret, illeq; cæteris præeſſet, q virtute & dignitate cæteris præſtaret, ſanctionem retulit haud abnuente Othone de imperatorẽ eligendo anno Chriſti M. ac ſecundo, quã vſq; ad tempora noſtra ſeruatã videmus, videlicet ſolis Germanis licere principẽ deligere, q Cæſar & Romanorũ rex appellatus, tum demũ imperator & Auguſtus haberet, ſi eum Romanus pontifex cõfirmaſſet. Hos aũt imperatoris eligẽdi autoritatẽ primò habuiſſe Ptolemæus refert, archiepiſcopũ Maguntinũ Germaniæ, archiepiſcopũ Treuirenſem Galliæ, archiepiſcopũ Colonienſem Italiæ noĩe.

Principes electores. His additi & iiij. principes, Marchio Brandenburgenſis, imperatoris poſt electionẽ camerarius, comes Palatinus, qui dapes, dux Saxoniæ, q enſem fert. Sunt qui ſcribant Boemiæ regẽ vij. electorẽ, imperatoris pincernã eſſe, hisq; in eligendo additũ eſſe ad tollendã diſcordiam partiũ: ad veros

enim

enim inclinaſſet, ea pars certè potior habebatᷓ. Tuliſſe hoc iniquo animo Francos aiunt. Verùm quia in Lodouico Lotharij filio genus Caroli Magni defecerat, regnumque illud ad Hugonẽ ducem cognomento Caputiũ venerat (nam à regibus ad duces res aliquandiu tranſlata eſt) repetere imperium deſtitere: maximè verò quia ipſi duces noui homines, illa fortuna tum contenti, moliri maiora non ſunt auſi: quippe qui nondũ benè regni fundamenta iecerant. Laudatᷓ tamẽ, & meritò quidem, Robertus magni Hugonis filius, regnũ à patre accipiẽs, fortitudine, iuſtitia, modeſtia & religione. Hic enim etſi rei militaris admodũ ſtudioſus erat, tamẽ vbi per otium licebat, ita Dei templa frequentabat, diuinaq; officia celebrabat, acſi ſacrorum oĩm initiatus fuiſſet. Ferunt cantum illũ eius inuentum fuiſſe, Sancti ſpiritus aſsit nobis gratia. His artibus aũt nõ minùs quàm armis crediderim ego Robertũ conciliaſſe ſibi animos vulgi, eosq; à prima illa Caroli Magni ſtirpe, ad genus ſuum nouũ tranſtuliſſe. Ferunt tum quoq; magno in pretio fuiſſe Robertum quendã Carnotanum Epiſcopum doctrina & ſanctitate vitę. Multa enim ſcripſit, & canendi modum in ſacris meliuſculum reddidit. Gregorius autẽ ſecundo pontificatus ſui anno, menſe quinto moritur. Vacat tum ſedes diebus quindecim.

IOHANNES XVIII.

IOhannes decimuſoctauus, Placentinus epiſcopus, vt diximus, potentia cxlvj Pōt.
Creſcentij Romani conſulis fretus, quem pecunia corrupiſſe creditum eſt, tempore Gregorij quinti per factionẽ pontificatum occupat. Tantum enim pecuniarum ex Conſtantinopoli ad vrbẽ ſecum detulerat, vt conſtantes etiam ſua largitione ad maleficium impelli potuiſſent, nedum Creſcẽtius homo auariſsimus & regnãdi cupidus. Miror ego hiſtoricos Iohannẽ ipſum inter pontifices numeraſſe, cùm viuente adhuc Gregorio ſedem occupaſſet, niſi fortè in conſcribendis pontificum vitis ita faciendum cenſent, vt in perpetua hiſtoria fit. Nam & tyrannorum peruerſe facta, optimorum principum rebus geſtis annumerantur, vt quantum inter ſe boni & mali diſsideant, à legentibus cognoſci poſsit, quò malorum exemplo à vitijs deterreantur: & bonorum exemplo ad virtutem impulſi, vitam ducant in terris felicem & beatam: qua quidem beatudine Iohannes caruit, fur certè in pontificatu & latro: non enim, vt par fuerat, per oſtium intrauit. Moritur autem, atque cum ignominia quidem, decimo vſurpati pontificatus menſe. Vacat tum ſedes dies viginti.

SYLVESTER II.

SYlueſter ſecundus, Gilbertus antea vocatus, natione Gallicus, malis ar- cxlvij Pōt.
tibus (vt aiunt) pontificatũ adeptus eſt. Adoleſcens enim & Floriacenſi cœnobio in Aureliana diœceſi poſito dedicatus monachus & addictus, relicto monaſterio, diabolũ ſecutus, cui ſe totum tradiderat, Hiſpalim ciuitatẽ Hiſpanię bonarum artiũ cauſa peruenit. Erat enim admodũ doctrinæ & literaturę cupidus: qua in re tantũ profecit, vt breui ex diſcipulo optimus pręceptor ſit habitus. Diſcipulos aũt eius hos fuiſſe Martinus teſtatur, Othonẽ imperatorẽ, Robertum Francię regẽ, Lotharium virum nobilitate & doctrina inſignem, qui poſtea Senonenſis archiepiſcopus creatus fuit. Gilbertus igitur ambitione & diabolica dominandi cupiditate impulſus, largitione primò quidem archiepiſcopatum Remenſem, inde Rauennatem adeptus, pontificatum poſtremò, maiore co- Sylueſter
natu adiuuante diabolo, conſecutus eſt: hac tamen lege, vt poſt mortem totus il- diabolo adiuuãte
lius eſſet, cuius fraudibus tantam dignitatem adeptus erat. Nam cùm Gilbertus pontificatum ade-
regnandi cupidus, diabolum ſciſcitaretur, quamdiu in pontificatu victurus eſſet, ptus.
reſpondit humani generis hoſtis ambiguè, vt ſolet: ſi non attigeris Hieruſalem, diu viues. Dum itaque pontificatus ſui anno quarto, menſe vno, die decimo in baſilica ſanctę crucis in Hieruſalem Romæ ſacrificaret, fato moriturum ſe ſtatim

cognouit:vnde pœnitentia motus,& errorē ſuum corā populo faſſus,omnes primò poſthabita ambitione & diabolicis fraudibus,ad benè & ſanctè viuendum adhortatus eſt: deinde verò vnumquenque rogauit, vt poſt mortē truncum corporis ſui laceri & diſiecti, quemadmodum merebatur, bigæ ſuperimponerent, eoq; loci ſepelirent,quo ſpontè ab equis vectum foret. Ferunt itaq; Dei nutu & prouidentia, vt ſcelerati ſciant apud Deum locum veniæ ſibi relictum eſſe, ſi in vita aliquando pœnituerint , equos ipſos ſpontè ad Lateranenſem baſilicam perueniſſe,eoq́ue loci ſepultum eius corpus fuiſſe. Scribit idem Martinus tam ex colliſione oſsium,quàm ex ſudore ipſius ſepulchri,vel humectatione potiùs,deinceps morituri pontificis ſigna, & quidem manifeſtiſsima colligi, idq; ipſius ſepulchri epitaphiū indicare. Verùm ne ſit,an ſecùs,ipſi pōtifices viderint ad quos pertinet.

IOHANNES XIX.

cxlviij. Pont.

Satius eſt benè viuēdo laudē & gloriā, quàm malè agendo diuitias cum ignominia reportare.

IOhannes decimuſnonus,cuius cognomentū & patria ob ignobilitatē ignoratur,quarto menſe,die xx.poſt initū pōtificatū moritur. Vnde ob breuitatē pontificatus nil ab eo vel à quopiā alio geſtum memoria dignū ſcribitur, niſi quòd * illi quinque meſtri pontificio multa prodigia apparuere,futura mala indicantia: viſus & cometes,& terræmotu multæ vrbes concuſſæ. In his autem malis vnicum leuamen Hugo præfectus Othonis in Italia, & Hetruriæ gubernator eſt habitus: adeo enim iuſtè & integrè prouinciā ſibi creditā rexit, vt optimi principis deſiderium nemini prouincialiū reliquerit. Quē poſtea Piſtorij mortuū Hetruſciones non ſecùs ac publicū parentē luxere , nullo non genere honoris funeri eius adbibito. Placuit hoc loco Hugonis laudes cōmemorare, vt gubernatores prouinciarū intelligant,ſatius eſſe benè & integrè viuendo laudem & gloriam, quàm malè agendo diuitias malèpartas cum ignominia & nota ſempiterna reportare.

IOHANNES XX.

cxlix. pon.

Robertus rex Frāciæ.

Princeps illiteratus

IOhannes xx. patria Romanus , è regione portæ Metropolitanæ , pontificatum iniens , ad otium conuerſus,nil dignum memoria geſsit. Laudari vel maxime Robertus rex Franciæ poteſt, qui ea tempeſtate non minùs piam quàm regalem vitam ducebat. Nam & doctrina & ſanctitate omnes reges Chriſtianos ita anteibat,vt diſputationibus nulli ſecundus haberetur: longè aliter ſentiēs,quàm quod noſtrorum temporum reguli arbitrantur, nequaquam principe dignum eſſe dictitantes, ſcire literas , cùm eos maximè deceat, qui populos regunt,benè gubernandi rationem ex aliorum præceptis colligere: quod fieri ſine doctrina & lectione non poteſt. Quid enim aliud eſt princeps illiteratus,quàm imago leonis cæteris feris imperantis? Sedent affectus tum ſuos,tum populorum neceſſe eſt,qui digni haberi volunt, vt alijs imperent. Meritò igitur Robertum laudamus , cuius præterea tanta fuit religio,vt quoties ſibi per occupationes bellicas liceret, horas canonicas vnà cum ſacerdotibus caneret . Hac autē pietate hoc meritum ferunt, vt cùm oppidum quoddam ex hoſtibus obſideret, neq; horas ſuas intermitteret, mœnia hoſtium diuinitus corruerent, ſtatimq́ue irruentibus ſuis oppidum caperetur. Iohannes verò (vt quidā autores ferunt) pontificatus ſui anno quarto, menſe item quarto moritur , ſepeliturq́ue in baſilica Petri . Vacat tum ſedes diebus vndeuiginti.

SERGIVS IIII.

cl. Pont.

SErgius quartus, patria Romanus, patre Martino, vir ſanctiſsimæ vitæ grataq́ue conſuetudinis, & ante pontificatū & in ipſo magiſtratu fuit. In pauperes liberalis,in amicos & familiares iucundus,in delinquentes clemens,in contumaces modeſtus. Tantę præterea prudentię fuit,vt toto ſuo pontificatu nil commiſſum ſit, quo meritò reprehendi gubernantis negligentia

gentia poſſet. In Deum enim omnem mentem conuertens (quod facere pontifices omnes deberent) iuſtè atque integrè omnia ex animi ſui ſententia benè natura & moribus inſtituti, gubernabat. Interea verò huius conſilio & monitionibus principes Italiæ compoſito fœdere conſilia ineunt pellendi Saracenos è Sicilia. Idque moliri paribus animis & copijs inſtituunt. Erant tum in Italia Tancredi magni Normandiæ ducis filij plerique, quorum de numero Guilielmus cognomento Farrebach, tanti animi fuit, vt aſſumpto in ſocietatem expeditionis Molacho Michaëlis Catalaici Conſtantinopolitani imperatoris copiarum duce, Saracenos è Sicilia breui expulerit, adiuuantibus etiam Campano & Salernitano principibus. Verùm cùm poſtea Malochus prædam malignè diuideret, Guilielmus diſsimulandum eſſe ad tempus ratus, in Italiam rediens cum quadraginta millibus Normannorum militum, qui tum ab expeditione Hieroſolymitana redierant, Apuliam Græcis obtemperantem occupat: ad Melphiam Malochum cum exercitu occurrentẽ fundit, fugatq;. Atque ita virtute Guilielmi à Gręcis ad Normannos regnũ Apuliæ trãſit. Verùm poſtea mortuo ſine hæredibus Guilielmo, Drogus frater, Drogo autem Hanfredus iunior ſucceſsit, vnde poſtea Robertus Guiſcardi & Rogerius frater originem habuere. Dum hæc autem in Apulia agerentur, laborante Italia ac ferè toto orbe terrarum fame ac peſte, Sergius vir ſanctiſsimus ſecundo pontificatus ſui anno, die quintodecimo moritur, ſepeliturq; in baſilica Petri. Vacat tum ſedes diebus octo.

BENEDICTVS VIII.

Benedictus octauus, patria Tuſculanus, patre Gregorio, inito pontificatu in demortui Othonis tertij locum Henricum primũ è gente Bauara imperatorem, ſecundum inſtitutionem Gregorij quinti creatum, corona imperij donat. Sunt qui ſcribant Othonem ipſum Romæ mortuum, eiusque corpus in Germaniam delatum fuiſſe: alij autem in baſilica Petri ſepultum affirmant. Vtcunque eſt, conſtat Henricum Bauarorum ducem virum optimum ac ſanctiſsimum imperatorem creatum, habuiſſeque vxorem, quæ nequaquam mariti laudibus, pietate, religione, humanitate cederet. Verùm dum is res Germaniæ componit, Saraceni Italiam ingreſsi, Capuã occupant, Barum obſident. Barenſibus autem fame laborantibus, Veneti annonam claſſe important. At verò dum nihilominus ciuitas ipſa obſideretur, ijdem Veneti adiuuantibus Græcis Saracenos aggreſsi, multis interfectis, Barum obſidione liberant, anno ſalutis octauo & milleſimo: quo quidẽ tempore Turci Hieroſolymis captis, non tamẽ ſepulchrum Domini Eccleſiasque montis Sion aut Bethleem violauere. Laborantibus Hieroſolymis, ſuccurrere Venetis erat in animo, niſi *Hiadrenſes hoſtes eos diſtinuiſſent. Quos quidem Veneti apud Lauretum tanta clade perdomuere, vt nunquam poſtea inferre bellum finitimis ſint auſi. Henricus autem compoſitis Germaniæ rebus, Romam veniens, accepta imperij corona, Capuam mouens, Saracenos inde expulit, ac Bubaganum Græcorum ducem, qui Mauris fauerat, acerrimo bello adeo perſecutus eſt, vt eum quoque è Troia eiecerit, quæ in finibus Apuliæ à ſe eo loci condita fuerat, vbi olim Hannibalis caſtra ſunt habita. Sunt autem qui ſcribant Henricum cum vxore Cunegunda ita caſtè ac ſanctè vixiſſe, vt vterque in morte miraculis claruerit. In vita enim nil prætermiſere, quod ad honorem Dei pertineret. Nam & Bambergenſem fundauit epiſcopatum, & ſororem ſuam regi Vngarorum in vxorem collocauit, cuius opera rex ipſe & populi omnes imperio eius ſubiecti, integram Chriſti fidem accepere. Moritur aũt Henricus octauo imperij ſui anno, magno de ſe relicto apud ſuos deſiderio. Benedictus verò mortuo Henrico, quo defenſore rebus in omnibus vtebatur, per ſeditionem alio in locum eius ſuffecto pellitur. Verùm poſtea inita cum inimicis ſuis concordia, pulſo adulterino pontifice, in vrbem cum dignitate rediens, vndecimo pontificatus ſui anno

cij. Pont.

Bambergẽſis epiſcopatus.

Adulterinus Pontifex.

anno, menſe I. die xiij. moritur,ſepeliturque in baſilica Petri.Sunt etiam qui referant,Epiſcopum quendam die in ſolitudine vidiſſe Benedictum equo nigro inſidentem, eumq; interrogaſſe, quid cauſæ eſſet, cur mortuus equo nigro veheretur: Tum Benedictum hominem rogaſſe, vt pecunias quas occultauerat (locum indicat) pauperibus ſuo nomine erogaret:quę antea datę fuerãt eleemoſynarũ nomine,nil ei profuiſſe,quia ex rapinis partas conſtabat. Facit mandata Epiſcopus, ac ſtatim epiſcopatu ſe abdicat,& vitam monaſticam amplectitur.Scribit Vincentius Gerardum Canodienſem Epiſcopum, doctrina & moribus eiſdem temporibus magno in pretio fuiſſe:huic addit Cuthet Epiſcopum Pragenſem,doctrina & ſanctitate vitæ tum præcellentẽ, & ob eam rem ab hoſtibus orthodoxę fidei martyrio coronatum. Tanta præterea eodem tempore peſte laboratum eſt, vt plures mortui,quàm ſuperſtites ſint habiti. Quam quidem calamitatem in Lotharingia fons ſaluberrimè indicauit, in ſanguinem tum verſus.

IOHANNES XXI.

clij Pont.

IOhannes vigeſimus primus, patria Romanus, patre Gregorio,Epiſcopus Portuenſis,vt quidã volunt:vt alijs placet, nullis ſacris antè initiatus, pontificiũ munus ſuſcepit, eo tempore,quo Conradus Sueuus in demortui Henrici locũ triennio pòſt legitimis ſuffragijs imperator creatur.Hoc aũt interregno crediderim ego multas Italiæ ciuitates ſpe libertatis erectas,ab imperio defeciſſe. Hanc ob rem Conradus vir in re militari præſtãs, quippe qui apud Henricum diu ordinũ dux fuerat, coactis properè copijs in Italiã deſcendens, primò in Mediolanenſes ducit tantæ defectionis autores, eos obſidet, ſuburbia incẽdit,excidiumq; & interitũ vrbi minat.Mutata deinde ſententia obſidionẽ ſoluit, Colonienſi antiſtite id ei ſuadẽte, quod diceret beatũ Ambroſium ei inter miſſarũ ſolennia apparuiſſe,exitiumq; omnibus minitantẽ,niſi ab vrbe diſcederent,cuius patrociniũ ipſe ſumpſerat.Romam itaq; Conradus proficiſcens,accepta à Iohanne pontifice imperij corona,in Sclauos & Vngaros ducit,qui rebellantibus Italicis auxilia pręſtiterant,eosq; breui perdomuit.At verò Rodolphus Burgundionum dux,ſuorum ſeditionibus vexatus,Conradi fidei & patrocinio ſe cõmiſit. Quamobrem Burgundia deinceps imperialis prouincia aliqua ex parte habita eſt. Ferunt Conradum ipſum leges multas ac perutiles quidem tuliſſe, hanc præcipuè,vt cuiuis principi capitale eſſet pacem & quietẽ prouinciarum turbare. Hac itaque ratione motus, Lapuldum comitem Germaniæ acerrimè perſecutus eſt, quòd ab eo turbandi otij & quietis initium ortum fuerat. Nuncios præterea miſit,qui Græcis & Normannis inter ſe de regno Apuliæ concertantibus imperarent, vt ab armis diſcederent.Romanis quoque exitium interminatus eſt, ſi diutiùs quemadmodum cœperant,pontificem ſeditionibus vexaſſent:cuius tempore quorundam abbatũ ſanctitate & vita monaſtica religio in Gallia præcipuè floruit, & Himericus beati Stephani Vngarorum regis filius, ſanctiſsimus ob miracula eſt habitus.Iohannes autem,cuius vita mirificè laudatur,vndecimo pontificatus ſui anno,die nono moritur. Vacat tum ſedes diebus octo.

Burgundia imperialis prouincia.

BENEDICTVS IX.

cliij.Pont.

BEnedictus nonus, vt quidam volunt,Iohannis nepos, patria Tuſculanus, patre Alberico, eo tempore pontificatum inijt, quo Cumitus Anglorum rex, voti & religionis gratia Romam venit: qui voti compos factus, in patriam rediens, filiam ſuam Henrico Conradi filio in matrimonium locat. Verùm non ita multò pòſt Conrado vita functo, Henricus filius eiuſdem nominis ſecundus, patri ſuccedens, comparato ſtatim exercitu, cũ Olderico Bohemorum rege dubio Marte decertat. Repetito deinde certamine Oldericum ſuperat & capit, vectigalemque factum incolumem dimittit. Mouens deinde in Vngaros de

regno

regno inter ſe diſsidentes, Petrum ab Alboino pulſum, in regnum reſtituit. Interim verò Romani Benedictum hominem ignauum, & nullius pretij peroſi, è ſede deijciunt, in eiusq; locũ ſufficiunt Iohannẽ Sabinum Epiſcopum, Sylueſtrũ tertium appellantes, quo poſt nouẽ & quadraginta dies pulſo, denuò Benedictus reſtituitur. Is autẽ cùm cerneret ſe iterum ſubiturum eadẽ diſcrimina, Iohanni archidiacono ſancti Iohannis ad portam latinã, qui poſtea Gregorius ſextus appellatus eſt, pontificiũ munus liberè ceſsit, vel (vt quidam affirmant) vendidit. Hanc ob rem meritò ab omnibus Benedictus ipſe accuſatus eſt, & iudicio diuino damnatus. Conſtat enim ſimulacrũ eius admodũ monſtruoſum poſt mortẽ cuidam apparuiſſe, interrogatumq́;, quid illa horrida imago prę ſe ferret, cùm antea pontifex fuiſſet: Quia (inquit) in vita ſine lege & ratione vixi, ideo volente Deo & Petro, cuius ſedẽ omnibus probris fœdaui, ſimulacrum meum plus feritatis quàm humanitatis in ſe habet. Nam cùm annis decẽ, menſibus quatuor, diebus nouem per interualla ſedẽ Petri occupaſſet, tandem moritur. Nec vacaſſe tum ſedes dici poteſt, cùm pontificatum vendiderit. Sunt qui ſcribant hoc tempore Gerardum Venetum Vngarorum Epiſcopum, virum optimum & doctiſsimum, ab hoſtibus Chriſtianę fidei martyrium æquiſsimo animo paſſum. Ad currum enim ligatus, ex altiſsimo monte in præceps demittitur, ac laceratur.

SYLVESTER III.

SYlueſter tertius, patria Romanus, patre Laurentio, in locum pulſi Benedicti ſubrogatus, non diu in pontificatu manſit. Nono enim & quadrageſimo die factione ſuorum Benedictus reſtituitur. Eò enim tum pontificatus deuenerat, vt qui plus largitione & ambitione, non dico ſanctitate vitæ & doctrina valeret, is tantummodo dignitatis gradum bonis oppreſsis & reiectis obtineret: quem morem vtinam aliquando non retinuiſſent noſtra tempora. Sed hoc parum eſt, peiora (ni Deus caueat) viſuri aliquando ſumus. Ad Sylueſtrum redeo cardinalem Sabinum pontificem creatum, non dico à collegio patrum, quod tolerabilius fuiſſet, ſed largitione, vt quidã tradunt: quo quidem pulſo ac meritò, cùm non per oſtium, ſed per poſticum intraſſet, vt fur & latro, Benedictus denuò reſtituitur tumuluante vrbe, & nunc vnum, nunc alium appetente, quod fieri ab his populis conſueuit, qui duce & rectore carent, quique malos pluris quàm bonos faciunt.

cliiij. Põt.

Quò deuenerit pontificatus.

GREGORIVS VI.

GRegorius ſextus, ſancti Iohannis ad portam latinam archidiaconus, pontificatum (vt diximus) à Benedicto nono accepit. Has ob res Henricus ſecundus in Italiam cũ magno exercitu veniens, habita ſynodo, cùm Benedictũ nonum, Sylueſtrum tertiũ, Gregorium ſextũ tanquam tria teterrima monſtra abdicare ſe magiſtratu coegiſſet, Syndegerũ Bambergẽſem Epiſcopũ, cui Clementi ſecundo appellatio fuit, pontificẽ creat. Gilbertus tamen hiſtoriarũ ſcriptor, affirmat Gregorium benè de Eccleſia Dei meritũ eſſe, cùm ſedis apoſtolicę dignitatẽ negligentia priorum pontificum labefactatam, ſua autoritate & animi magnitudine breui reſtituerit. Nam & ditionem Eccleſiæ recuperauit, & latrones circa vrbem poſitos, quorum ſæuitia peregrini ad vrbem religionis cauſa accedentes necabantur, è medio ſuſtulit, priùs execrationibus & interdictis admonitos, deinde vi & armis domitos. Hanc ob rem ferunt à pernitioſis hominibus vulgò homicidam, ſimoniacum, & ſanguinis humani appetẽtiſsimum habitum, idq́; à cardinalibus etiam quibuſdam prædicari ſolitum. Motum itaq; Gregorium ipſum in ea ægritudine, qua poſtea moritur, cardinales ad ſe vocatos verbis caſtigaſſe, quodq́ue iuſtè & ſanctè feciſſet, ipſi liuore moti reprehenderent: Et vt, inquit, ſcire poſsitis, vbi mortuus fuero, rectè an perperã fecero,

clv. Pont.

corpus

corpus meũ ante fores Eccleſiæ ſiſtite vectibus obſeratas: ſi diuino nutu aperientur, cenſetoto me dignum Chriſtianũ ſepulturę: ſin ſecùs, corpus meum vnà cum anima damnatum, quò volueritis, eijcitoto. Fecere mandata Cardinales, itaq; ita portæ coorto graui vento apertæ ſunt, & corpus cum admiratione omniũ & opinione magnæ ſanctitatis introlatum eſt. Hæc ferè ſunt, quæ à varijs autoribus de Gregorio ſcribuntur: quem quidem conſtat in pontificatu ſediſſe annis duobus, menſibus ſeptem, durante ſchiſmate.

CLEMENS II.

clvj. Pont. Clemens ſecundus, Syndegerus antea vocatus, Banbergenſis Epiſcopus in ſynodo pontifex creatur, annuente Henrico ſecundo, vel imperante & cogente potiùs. Verùm Henricus accepta à Clemente imperij corona, Romanos in verba ſua iurare coegit, pontificũ electioni ſe nequaquam interfuturos, niſi iuſſu imperatoris id facere cogerentur. Videbat enim imperator eò licentiæ factioſum quemque & potentem, quamuis ignobilem, deueniſſe, vt corruptis ſuffragijs tantam dignitatem conſequeretur: quæ certè niſi ſanctitate & doctrina benè meritis volente Deo demandari cuipiam nõ deberet. Inde verò Capuam profectus, rebus in prouincia benè diſpoſitis, conductiſque eo loci militibus, qui Saracenis hoſtibus reſiſterent, Româ deinceps in Germaniam iter facit. Abeunte itaque imperatore, vt quidam ſcribunt, Romani pontificẽ iniuſſu ſuo creatum, veneno è medio ſuſtulere, pontificatus ſui menſe nono. Scribunt autores venenum ipſum in hos vſus à Stephano paratum, qui ei pontificatu ſucceſsit, Damaſusque ſecundus appellatus eſt, eo maximè tempore, quo Odiloni abbati Cluniacenſi in magna ſanctitate mortuo Hugo abbas ſubſtituitur, vir genere, pietate, religione, clementia, doctrina inſignis, regnante altero Henrico in Francia, Alphonſo in Hiſpania, Michaele cum filio Conſtantino Byzantij: quod quidem imperium iam tum maximè labefactatum erat.

DAMASVS II.

clvij. Pon. Damaſus ſecundus, natione Bauarus, cognomento Bagniarius, vel Pepon, vt quidam volunt, pontificatum per vim occupat, nullo cleri populique conſenſu. Adeo enim inoleuerat hic mos, vt iam cuique ambitioſo liceret Petri ſedem inuadere. Sed obſtitit Deus iuſtus vindex, vt is ceteris exemplo eſſet, ne quod virtus dare conſueuit, ambitione & largitione quęreretur. Nam tertio & xx. pontificatus ſui die moritur. Cenſent nonnulli hunc inter pontifices nequaquam numerandum eſſe, cùm non rectè pontificatum adeptus ſit: miranturq;, cur Romani tanta rei indignitate moti contra iuſiurandum Henrici iuſſu habitum abdicare ſe magiſtratu hominem ſtatim non coegerint. Sed cùm breui admodũ tempore vixerit, cumque vix ſui colligendi Romanis facultas data ſit, nequaquam eos aliqua cenſura dignos putauerim. Ad Leonem deinceps trenſeamus.

LEO IX.

clviij. Põt. Leo nonus, natione Alemannus, anno Domini milleſimo quadrageſimonono, pontificatum hac ratione inijt. Nam cùm Romani legatos ad imperatorem miſiſſent oratum, vt optimum pontificem ſibi daret, is ſtatim Brunonem Epiſcopum Tullenſem, virum bonum & ſimplicis ingenij, legatis & Eccleſiæ Romanę obtulit. Cui quidem Romam pontificio habitu petenti, abbas Cluniacenſis & Ildebrandus monachus Soana oriundus, obuiam facti perſuaſere, vt depoſito pontificali ornatu, Romam priuatus ingrederetur, quòd dicerent Henricum nullam creandi pontificis poteſtatem à Deo habere, ſed ad clerum populumq; Romanum id pertinere. Motus his verbis Leo, cùm etiam

vocem

vocem è cælo inter eundũ audiuiſſet, Ego cogito pacis cogitationes, non afflictionis, depoſito pontificio apparatu, priuatus vrbem ingreditur, ſeipſum accuſans, quòd imperatori maluerit quàm Deo obtẽperare. At verò Romanus clerus ſuadente Ildebrando eundẽ Baunonem in pontificẽ eligunt, eò libentiùs, ꝙ omnem autoritatẽ eligendorum pontificum ab imperatore (vt par erat) ad clerum tranſtuliſſet. Fecerant tamen vitia quorundam pontificum, quemadmodum ſcripſimus, vt meritò ipſi clero ſublata poteſtas videretur Dei iudicio, quò in melius eorum mentes flagitijs contaminatę aliquando verterentur, ne Chriſtiana reſp. malis rectoribus commiſſa peſſundaretur. Pontificatum itaque hoc modo Baunon adeptus, ac mutato nomine Leo nonus appellat', Ildebrandũ ipſum ſtatim ſanctę Romanæ Eccleſiæ diaconum cardinalẽ creat: eidemq; ſancti Pauli Eccleſiam gubernandam committit, vt quaſi conſors pontificij muneris ſecũ videretur, cùm alter Petri, alter Pauli templum tueretur, & regeret. Interim verò Drogone Normannorum comite in Apulia mortuo, Giſulphus frater regnum adeptus, Beneuentũ vrbem Romano pontifici deditam per vim occupat. Nam cùm Henricus imperator in honorẽ beati Georgij templum Bambergæ condidiſſet, cuperetq; id in cathedralẽ Eccleſiam conſecrari, annuente Benedicto octauo quotannis cenſus nomine daturam Eccleſiam ipſam Romano pontifici, centum argenti marcas cum equo albo ac phalerato. Leo nonus dono Beneuentum ab imperatore accipiens, Bambergenſis Eccleſiæ tributũ remiſit. Hanc itaq; ob rem Leo ſuo iure & copijs imperatoris fretus, cùm in Giſulphum incompoſito agmine mouiſſet, ab eo ſuperatur, & capitur. Nec ita multò poſt Romam incolumis cum magno comitatu remittitur. Sunt qui ſcribant Robertum Guiſcardi è Gallia in Italiam cum exercitu profectum, fugatis Græcis & Afris, Apuliam occupaſſe, ſtatuamq; reperiſſe circa caput æneum circulum habentem, his literis notatum: Calendis Maij oriente ſole aureum caput habebo. Vnde Saracenus quidam Magicæ obſeruationis peritus, à Roberto Guiſcardi captus, notato termino vmbræ ipſius ſtatuæ, Calendis Maij oriente ſole effoſſo loco theſaurum inuenit, quo ſe à Roberti manibus liberauit. Ad Leonem redeo, virum certè pietate, innocentia, benignitate, gratia, hoſpitalitate adeo inſignem, vt eius domus peregrinis & pauperibus ſemper patuerit. Nam cùm ſemel ante fores ſuas leproſum pauperem inueniſſet, eumq́ue præ miſericordia collocari in lecto ſuo mandaſſet, apertis manè à ianitore foribus, nuſquam pauper inuentus eſt, Chriſtum pauperis nomine eo loci recubuiſſe creditum. In rebus præterea ad religionem pertinentibus tanta diligentia & ſolertia vſus eſt, vt & in concilio Vercellenſi Berengarium hæreſeos autorem damnauerit, & Conſtantinopolitanum imperatorem ſuis monitionibus impulerit, ſepulchrum Domini Hieroſolymis à Barbaris diruptum reſtituere, eo maximè tempore, quo & Theobaldus nobilis Francus ſanctitate vitæ apud Vicentinos in pretio fuit, & Vincentius Franco Leodienſis Epiſcopus doctrina & moribus inſignis, ad Hermannum præſtantis ingenij virum de quadratura circuli doctè multa & acutè ſcripſit. Moritur autem Leo pontificatus ſui anno quinto, menſe ſecundo, die ſexto.

VICTOR II.

Victor ſecundus, Glebardus antea vocatus, natione Alemannus ex Bauaria, pontificalem dignitatem poſt Leonem adeptus eſt, magis Henrici gratia, quàm liberis ſuffragijs. Verebatur enim clerus populusq́ue Romanus Henrici potentiam, quem in creandis nouis pontificibus aliquando læſerant. Ne itaq; contra iuſiurandum moliri aliquid viderentur, Victorem proponunt, legato Ildebrando ad Henricum ob eam rem miſſo, qui omnia ex ſententia Romani cleri imperatorisq; perfecit. At Victor in ſede omnium conſenſu confirmatus, magnũ ſynodum* abnuente imperatore Florentię habuit: in qua clix. Pont. Gebehardus

quidem multos Epiſcopos,tum ſimoniæ,tum fornicationis cauſa epiſcopatu priuauit,clerumq́; admonuit,quid maximè ad ſe pertineret,propoſita pœna his,qui leges canonicas tranſgrederentur.Sunt qui ſcribant Victorem ad Henricum profectum, magnificentiſſimeq́; ab eo habitum. Sed ego ſolum Ildebrandum eò profectum puto, qui autoritate legationis fretus, Henricum tertium Henrici filium, Cæſarem creat.Interim verò dum Capua à Saracenis obſideretur,trepidarentq́ue omnes finitimæ ciuitates, Robertus Guiſcardi ſumptis armis, fugatis Saracenis, & Campanos obſidione, & finitimos omni formidine vno impetu liberat. Vnde autem originem habuerit Robertus ipſe,haud ſatis conſtat, cùm alij Normannũ, alij Francum fuiſſe exiſtiment. Vtcunque ſit, conſtat eum magni animi excellentis & ingenij fuiſſe, & ob eam rem meritò Apuliæ regnum adeptum. Victor autẽ pontifex,de quo nunc ſermo fit, ſecundo pontificatus ſui anno, menſe tertio,die quartodecimo moritur. Vacat tum ſedes diebus xj.

STEPHANVS IX.

+ frater erat Ducis Gothifredi. clx.Pont.

Eccleſia Mediolanenſis Romanæ reſtituta.

STephanus nonus,Fredericus antea vocatus,natione Lotharingus,Caſſinenſis abbas,pontificatum adeptus, ſtatim curauit, vt Mediolanenſis Eccleſia,quæ à Romana ducentis ferè annis ſe ſubtraxerat,nunc demũ eidem obtemperaret, vt veræ omnium Eccleſiarum parenti & altrici, quam poſtea non ſecùs obſeruauit,ac veræ filiæ pientiſſimam matrem facere conſueuerunt. Hoc ferè tẽpore & Henricus tertius in locum Henrici patris demortui ſufficitur: & Alexius Nicephoro imperatori Conſtantinopolitano ſuccedit. Et Robertus Guiſcardi Grecos magno prelio ſuperatos,è Calabria omnino expulit, relictis tantummodo Græcis ſacerdotibus,qui vſq; ad noſtram ætatem linguã ſeruant cum moribus. Adeo enim Conſtantinopolitanum imperium iam erat imminutum à Saracenis,vt ægrè Thraciam,Galatiam, Pontum, Theſſaliam,Macedoniam, Achaiam obtineret, è quibus prouincijs nunc Turci,nunc Saraceni quotidie aliquid ſubtrahebant.Stephanus autem ſeptimo pontificatus ſui menſe, die octauo Florentiæ moritur, eo quoque in loco honorificè ſepelitur, vt Martinus ſcribit. Sunt qui dicant Stephanum pontificem in Henricum imperatorem hæreſeos nomine inuectum eſſe, quòd ſummorum pontificum autoritatem diminueret,contempta religione,ſpretoque immortali Deo.

BENEDICTVS X.

clxj.Pont.

BEnedictus decimus,natione Campanus, qui priùs Nuncius dicebatur, Veliternus Epiſcopus,factione quorundã nobilium eo maximè tempore pontifex creatur, quo Hagnes Henrici tertij mater, Gibertum Parmenſem virum inſignem, regni Italici gubernatorem inſtituit. Erat & tum in Italia Gothifredus Mathildis comitiſſæ fœminę nobiliſſimæ maritus, vir ſanè potens. Nam Mathildis mater Beatrix, Henrici ſecũdi imperatoris ſoror fuerat,nupſeratq́; Bonifacio cuidam viro potentiſſimo ac nobili Luca vrbe Hetruriæ oriundo:quo mortuo,omnis potentia primò ad Beatricem,poſtea ad Mathildim & maritum Gothifredum peruenit. Nam & Lucam & Parmam & Rhegium Lepidi & Mantuam,& eam partem Hetruriæ poſſidebant, quam nunc patrimonium ſancti Petri vocamus. Ad Benedictum redeo, ab Ildebrando pontificatu pulſum,quòd non per oſtium, quemadmodum decebat,ſed per vim & largitionẽ intraſſet. Fidem enim dederant clerici omnes Ildebrando archidiacono, non priùs ſe habituros ſuffragia noui pontificis creandi, quàm ipſe Florentiã,quò tum proficiſcebatur,ad vrbem reuerteretur. Rediens itaq; cum Gerardo Epiſcopo Florentino, in omnes acerbiſſimè inuectus eſt,tum vel maximè in eos,qui fidẽ dederant ſe eius aduentum expectaturos. At verò cùm hac de re magna contentio eſſet,probarentq́ue nonnulli Benedictum ipſum vt virum optimum & ſapientiſſimum,

contrà

contrà autem eam electionem plerique magnis clamoribus improbarent, vtpote minùs canonicè & legitimè factam, tandē plurimorum conſenſu Ildebraodo inſtante, Gerardus vir tanto magiſtratu dignus, eiecto Beoedicto, pontifex creatur. Sunt tamen qui ſcribant hanc electionem Senis factam, cùm libera ſuffragia Romæ ob factionem quorundam potentum haberi non poſſent. Benedictus itaque menſe ix. die xx. pontificatu deiectus, Velitras exulatum abijt.

NICOLAVS II.

Nicolaus ſecundus, natione Allobrogus, Gerardus antea vocatus, epiſcopus Florentinus, nb virtutem & animi præſtantiam abrogato Benedicto, haud legitimè creato, pontifex maximus Senis decernitur, qui ſtatim inito pontificatu Sutrium conſceſsit: ibique anno Domioi milleſimo quioquageſimooono concilio habito, cui non ſolùm Epiſcopi, verùm multi Italiæ proceres ioterfuere, Beoedictum abdicare ſe pontificio munere & habitu coegit, & Velitras exulatum abire. Inde verò Romam proficiſcens, ſecundo apud Lateranum coocilio habito legem tulit, vt in decretis legitur, Romanæ Eccleſiæ admodum ſalubrem, quæ talis eſt: Si quis pecunia vel gratia humana aut populari militarive tumultu ſine concordi & canonica electione Cardinalium fuerit in throno Petri collocatus, is non apoſtolicus, ſed apnſtaticus, id eſt, à ratione deficiens meritò vocetur: liceatque Cardinalibus, clericis & laicis Deum colentibus, illum vt prædonem anathematizare, & quouis humano auxilio à ſede apoſtolica propellere: atq; quouis in loco, ſi in vrbe non liceat, catholicos huiuſce rei cauſa congregare. In eodem quoq; cocilio reuocatum ab errore ſuo Berengarium diaconum Andegauenſis Eccleſiæ ferunt, qui arbitrabatur in ſacramento Euchariſtiæ & calicis oon eſſe verum Chriſti corpus, integrumq; ſanguioem, niſi vt in ſigno & figura myſteriòve: quem quidem errorem inſtante & vrgente Nicolao & Alberico diacono viro doctiſsimo, publicè confeſſus eſt, affirmans illud eſſe verū Chriſti corpus, integrumq; ſanguioem. Scripſimus huoc errorem à Leone nono damnatum, oon tamen emeodatum fuiſſe. Quæ certè laus tota Nicolai eſt, vt Lāfrancus ſcribit, vir ea tempeſtate doctiſsimus, qui errores eiuſdē Berengarij præclaro opuſculo notauit. Dum hæc à pontifice Nicolao Romæ agerentur, Gothifredus Normaonus, qui Drogoni fratri in Apuliæ Calabriæq; comitatum ſucceſſerat, moriens Bagelardum filium comitatus hæredem inſtituit: verùm Robertus Guiſcardi frater (vt quidam volunt) hoc ægrè ferens, pulſo nepote, Apuliam & Calabriam occupat, adiecta Troia, quæ pontificibus Romaois parere conſueuerat. Haoc aūt ob rem indignatus pontifex, nonnihil Roberto ſuccenſuit. Is verò cùm poſtea rogatu Roberti in Apuliam profectus fuiſſet, receptis quæ de Eccleſia amiſerat, non ſolùm homioem in gratiam accepit, verumetiam eundem vectigalem Eccleſiæ factum, Calabriæ & Apuliæ prouiocias Romanæ Eccleſiæ cenſuarias ducem erat. Accepto deinde magno à Roberto exercitu, ad vrbem rediens, Præneſtinos, Tuſculanos, Nomentanos Romanæ Eccleſiæ rebelles perdomuit. Tiberim quoque traijciens, direpta Galleta, alijsque Gerardi comitis Sutrium vſque caſtellis expugnatis, ditionem Romanam tutiorem reddidit. Sunt qui ſcribaot Henricum tertium à Nicolao ſecundo coronam imperij accepiſſe, totoque tempore pontificatus ſui ob beneficium acceptum, nil cootra eccleſiaſticos molitum eſſe. Nicolaus autem vir omoi vita probatus, tertio pontificatus ſui anno, menſe ſexto, die ſexto & vigeſimo moritur. Vacat tum ſedes diebus duodecim. clxij. Pōt.

ALEXANDER II.

Alexander ſecundus, Anſelmus antea vocatus, patria Mediolanēſis, Epiſcopus Luceoſis, mortuo Nicolao, ob humanitatē, benignitatem & doctrinam clxiij. Pōt.

N a abſens

abſens etiam pontifex creatur. At verò Ciſalpini Epiſcopi arbitrati ob dignitatẽ prouincię ſuæ, par eſſe, vt è ſuo numero aliquis eligeretur, Giberto Parmenſi viro potentiſsimo admodum annitente, ab Henrico imperatore obtinuere, reclamante eius vxore Hagnetæ, vt alter quoq; pontifex eligeretur. Quare Epiſcopi ipſi habito concilio, Cadolum Parmenſem Epiſcopum pontificem creant. Cui ſtatim Ciſalpini omnes obtemperauere, præter Mathildim optimam fœminam, & cum Eccleſia Romana benè ſentientem. Superueniente deinde Cadolo, ab his qui Alexandro aduerſabantur accito, in pratis Neronianis ſub radicibus aurei montis graue pręliũ committitur: in quo multi vtrinq; cecidere, Alexandro & Gothifredo Mathildis viro ſeſe ad ædes Lateranenſium continentibus. Incerti enim erant quibus potiſsimùm ſe tutò committerent, adeo omnia infida & fluxa videbantur. Sunt qui ſcribant Alexandrum ante prælium commiſſum, Lucam profectum vitandæ cædis cauſa, eoq; loci quietè aliquandiu vixiſſe: neq; ingratum tantæ erga ſe Lucenſium beneuolentiæ, Eccleſiam & ciuitatem multis priuilegijs, vt in eorũ annalibus apparet, inſigniorem reddidiſſe. Repulſus tandem ab vrbe Cadolus, non diu in prouincia quieuit: accitus enim à Romanis quibuſdam, quorum maximè intererat omnia Romę perturbari explendarum voluptatum cauſa, comparato maiore exercitu quàm antea, Romam venit, ac vrbẽ Leoninam Eccleſiamq; beati Petri vi occupat. At verò erumpentibus Romanis cũ Gothifredi copijs, tantus error repentè hoſtes inuaſit, vt & effuſa fuga, omnes abierint, & paulum abfuerint, quin Cadolus caperetur à ſuis derelictus, quẽ Cincius Romani præfecti filius, facto cum ſuis cuneo, per media ciuium agmina ægrè in arcẽ Hadriani perduxit, vbi aliquandiu obſeſſus, cùm nullum liberè abeundi ſubeſſe ſpem videret, trecentis argenti libris ab his ſe redimens, qui arcẽ obſidebant, conſcenſo ſtigoſiſsimo equo, inde ſolus aufugit. At verè Otho Coloniẽſis archiepiſcopus, apud Henricum adoleſcentem Hagnetem criminatus, quòd contra maieſtatẽ imperij Chriſtiana reſp. mulieris nutu gubernaretur, accepta poteſtate componendæ ex arbitrio Eccleſiæ Dei Romam veniens, Alexandrum primò quidẽ grauiſsimis verbis increpat, quòd ſedem Romanam iniuſſu Cęſaris, & contrà atq; conſuetudo & lex ipſa iubebat, occupaſſet. Tum Ildebrandus archidiaconus, qui fortè tum aderat, partes pontificis acerrimè tutatus, quòd diceret electionẽ ad clerum pertinere, ſi ius, ſi antiquam conſuetudinẽ vellet inſpicere, facilè Othonem in ſententiam traxit. Quare Henricus cognito errore, ad ſe poſtremò rediens, Alexandrum rogat, vt concilium quo ſe peruenturum pollicetur, indicet. Vrbs Mantua ad eam rem potiſsimùm idonea viſa eſt, eò proficiſcuntur omnes, ad quos pertinere videbatur Eccleſiæ ſalus & tutela. Vbi compoſitis rebus omnibus, imperator ipſe nõ ſolùm in gratiam pontificis redijt, verumetiam precibus ab eo impetrauit, vt & Cadolo veniam petenti ignoſceret, & Gibertum tanti mali (vt diximus) autorem, Rauennatis Eccleſię archiepiſcopum crearet. Primum haud grauatè fecit, ſaluatoris noſtri exemplum imitatus, qui nouit etiam pro perſecutoribus exorare: ſecundum inuitus conceſsit, & non niſi precibus Henrici fatigatus, quòd verebatur, ſicuti poſtea accidit, ne ea res Eccleſiæ Romanæ magnas calamitates afferret. Abiens Mantua pontifex, ac Luca iter faciens, Eccleſiam maiorem, cuius epiſcopus anteà fuerat, ſacris ſolennibus adhibitis conſecrat, tam diu ibi immoraturus, quoad ab Ildebrando archidiacono res in Apulia pacatiores redderentur. Is enim acceptis à Mathildi comitiſſa auxiliaribus copijs, non ſolùm Richardi & Guilielmi impetus repreſsit, verumetiam eos coegit, quę de Eccleſia cepiſſent reſtituere. Veniens itaque ad vrbem Alexander pontificatus ſui anno vndecimo, menſe ſexto moritur, in baſilicaq; Lateranenſi ſepelitur, nullo genere honoris, quod impendi ſummo pontifici poteſt, non adhibito, & à clero & à populo. Ferunt tum magno in pretio fuiſſe Iohannem Gualbertum monachum vallis vmbroſæ, & illius ordinis autorem virum ſanctiſsimum ac miraculis inſignem.

GRE-

GREGORIVS VII.

GRegorius ſeptimus, Ildebrandus antea vocatus, natione Hetruſcus, pa- clxiiij.
tria Soanenſis, patre Bonicio, omnium bonorum conſenſu pontifex Pontifex.
creatur. Ipſius autẽ electionis verba ita annotata ſunt: Nos ſanctæ Ro-
manæ Eccleſiæ cardinales, clerici, acolyti, ſubdiaconi, presbyteri, ꝑſen- Verba qui
tibus epiſcopis, abbatibus, multisq́; tum eccleſiaſtici, tum laici ordinis, Eligimus bus in pon
hodie decimo Calendas Maij in baſilica ſancti Petri ad vincula, anno ſalutis M. tificibus eligendis
lxxij, in verum Chriſti vicariũ Ildebrandum archidiaconum virum multæ doctri vtebant.
næ, magnæ pietatis, prudentiæ, iuſtitiæ, conſtantiæ, religionis, modeſtum, ſobriũ,
continentem, domum ſuam gubernantem, pauperibus hoſpitalem, in gremio ſan
ctæ matris Eccleſiæ liberè à teneris annis vſque ad hanc ætatem educatum, doctũ:
quem quidem cùm ea poteſtate Eccleſiæ Dei præeſſe volumus, qua Petrus Dei
mandato quondam præfuit. Adeptus pontificatum Gregorius, ſtatim Henricum
imperatorem admonet, ne deinceps largitione corruptus, epiſcopatus & benefi-
cia alicui per ſimoniacam cupiditatem committat, aliter ſe vſurum in ſe & delin-
quentes cenſuris eccleſiaſticis. His admonitionibus & quidem ſanis, non modò
non obtemperauit Henricus, verumetiam Hagnetem imperatricem benè admo-
nentem, quid fieri cum religione oporteret, omni adminiſtratione depulit: quæ
Romam profecta, non diu ſuperuixit, dolore animi vitam cum morte permutans.
Tandem verò multis legationibus vltrò citroque miſsis, imperator in gratiam
cum Gregorio redijt, eundemq́ue in pontificatu confirmauit, vt tum imperato-
rum mos erat. At verò cùm Henricus in bono leuis, in malo pertinax, ſimoniam
nequaquam omitteret, ſæpiùs admonitus, omnes illos anathematis cenſura pon-
tifex notauit, qui epiſcopatus & beneficia largitione adepti erant. Et ne id temerè
feciſſe videretur, concilio apud Lateranum habito, in quo multi Epiſcopi inter-
fuere, maximè verò Gibertus Parmenſis archiepiſcopus Rauennas, rationem red
didit, quamobrem cenſuris eccleſiaſticis ſimoniacos notaſſet: facturum quoque
id imperatorẽ crebrò dicebat, niſi ſententiam mutaret. Tum verò Gibertus ſolu- *idem in*
to concilio, & eriminandi Gregorij occaſionem nactus, ad pontificatum viam
quærens, Cincium Romanum ciuem Stephani præfecti vrbis filium, hominem
temerarium & ſeditioſum, in pontificem animat, magna ei pollicitus imperato-
ris nomine, ſi tantum facinus ex ſententia confeciſſet. Structis itaque inſidijs Cin
cius, dum pontifex media nocte natalis Domini noſtri celebrat in templo beatæ
Mariæ ad Præſepe, quæ maior nunc dicitur, irrumpens cum ſatellitibus & con-
iuratis, dum hoſtiam ſacrificij comminuit, hominem capit, & in regionem Pario
nis ſecum trahens, in turri quadam munitiſsima eum collocat. Sequenti verò die
populus Romanus, cognito facinore, in Cincium arma ſuſcipit, pontificem libe-
rat, ædes ac turrim ſcelerati hominis à fundamentis euertit, familiamq́; eius nares
mutilate ab vrbe pellit. Ipſe verò Cincius tanti mali autor, fuga ſalutẽ quærens, in
Germaniã varijs tramitibus ad imperatorẽ tandẽ peruenit. Gibertus aũt tanti do-
li machinator, cũ inſidię ex voto nõ ſucceſsiſſent, ſimulata beneuolentia à pontifi
ce dimiſſus, Rauennã peiora moliturus ſe cõtulit. Nam & Theobaldũ Mediolanẽ-
ſem archiepiſcopum, & pleroſq; alios Ciſalpinę antiſtites coniurare in Gregoriũ
pollicitationibus perpulerat. His addidit Hugonẽ Candidum ſanctę Romanę Ec
cleſię cardinalẽ: qui etſi antè idem fecerat, in gratiamq́; ſimulato animo redierat,
nunc malũ animum, malam mentẽ prę ſe tulit. Is enim viribus omnibus annixus
eſt imperatorẽ & Normannos inter ſe de imperio diſsidentes, compoſita pace, ini-
tisq́; fœderibus, in pontificẽ concitare. Quod vbi Gregorius reſciuit, cõgregata
ad Lateranũ ſynodo, ꝑpoſitis rationibus quare id faceret, Gibertum & Hugonẽ
dignitatibus priuatos anathemate notat. Dum hęc Romæ agerent, Henricus cũ
Saxonibus hoſtibꝰ feliciter pugnãs, adeo felicitate illa elatus eſt, vt habito conuẽtu

apud Vuormatiam, Sigifredo archiepiſcopo Maguntino negotium procurante, interdicere omnibus auſus ſit, ne vlla in re pontifici Romano obtemperarent: ex illo aũt conuentu mandato Henrici Romandus clericus Parmenſis Romam veniens, & Gregorio publicè interdixit, ne quid ageret deinceps quod ad magiſtratũ pontificis pertineret: & cardinalibus ipſis mandauit, vt relicto Gregorio, aliũ habituri pontificẽ, ad ſe proficiſcerentur. Tum Gregorius tantam iniuriam diuinæ maieſtatis cauſa non diutius ferens, & Sigifredum alioſq; clericos cum Henrico ſentientes, dignitatibus ac beneficijs priuauit, & imperatorẽ ipſum anathemate notauit, priuatum priùs omni regia adminiſtratione. Abrogationis aũt pontificię habita ferè hæc formula eſt: Beate Petre apoſtolorum princeps, inclina quęſo aures tuas, & me ſeruum tuum exaudi, quẽ & ab infantia educaſti, & vſq; ad hunc diem ab iniquorũ manibus vendicaſti, qui me pro mea in te fide oderunt & perſecuti ſunt, tu mihi teſtis es optimus, & pia Ieſu Chriſti mater, & frater tuus Paulus tecum martirij particeps, me non ſpontè, ſed inuitum pontificatus gubernacula ſuſcepiſſe. Non quòd rapinam arbitratus ſim ſedem tuam legitimè conſcendere, ſed mallebam vitam meam in peregrinatione degere, quàm locum tuum pro forma & gloria tantùm occupare. Fateor ego, ac meritò quidem, mihi tua gratia, nõ meritis meis, populi Chriſtiani curam demandatam eſſe, conceſſamq; ligandi & ſoluendi poteſtatẽ. Hac itaq; fiducia fretus, pro dignitate & tutela Eccleſię tuę ſanctæ, omnipotentis Dei nomine patris, filij, & ſpiritus ſancti, & Henricum regem, Henrici quondã imperatoris filiũ, qui audacter nimiũ & temerariè in Eccleſiam tuam manus iniecit, imperatoria adminiſtratione regiaq; deijcio, & Chriſtianos omnes imperio ſubiectos, iuramento illo abſoluo, quo fidẽ veris regibus præſtare conſueuerunt. Dignum eſt enim, vt is dignitate careat, qui maieſtatẽ Eccleſiæ imminuere conatur. Præterea verò, quia monita mea, imò tua ad ſuiipſius populorumq; ſalutẽ pertinentia contempſit, & ſe ab Eccleſia Dei, quam ſeditionibus peſſundare cupit, ſeparauit, eum anathematis vinculo colligo, certò ſciens te eſſe Petrum, in cuius petra, vt in vero fundamento rex noſter Chriſtus ædificauit Eccleſiam ſuam. Fuere tum multi poſt execrationẽ, qui pacis mentionem facerent. Quibus ita Gregorius reſpondit: ſe pacis conditiones non abnuere, modò Henricus ipſe primò cum Deo pacẽ ineat. Non ignoratis, inquit, quandiu & quantis malis Romanã affecerit eccleſiam, quotieſq; à me ſit admonitus, vt meliorẽ vitam moreſq; probatiores indueret. Hoc tribuimus beneuolentiæ & charitati, qua Hẽrico patri coniuncti olim fuimus. Sed nil profecimus, adeo mores à patre auerſos imbibit. Inſtabant tamẽ ex his qui aderant nonnulli regẽ non ita citò anathematizandum eſſe. Quibus ita pontifex reſpondit: Quando, inquit, Chriſtus Eccleſiam ſuam Petro commiſit, & dixit, Paſce oues meas, excepit ne reges? Nam cùm eidem ligandi & ſoluendi poteſtatẽ daret, nullum excepit, vel neminem eius potentiæ ſubtraxit. Hanc ob rem, qui dicit ſe vinculo Eccleſiæ ligari non poſſe, reſtat etiam, vt fateatur ſe abſolui ab eius poteſtate nullo modo poſſe: & qui hoc impudenter negat, à Chriſto & Eccleſia eius ſe omnino ſeiungit. At Henricus cognita Gregorij cenſura, multas literas ad gentes & nationes conſcripſit, quibus ſe contra ius faſq; damnatũ à pontifice oſtendebat. Gregorius aũt id à ſe iure factum nõ verbis tantùm & literis, verumetiã ratione & teſtibus comprobabat, re ipſa ante oculos omnium propoſita. Interim verò cùm pars regni ab Henrico defeciſſet, & iam Saxoues bellum contra Henricum quàm diligentiſsimè pararent, Alemanni principes veriti, ne quid mali in prouincia naſceretur, conuentu habito decernunt, vt ſi Gregorius in Alemanniam pergat, Henricus ſupplex veniam errati petat. Quod ſe facturum rex ipſe interpoſito iuramento pollicitus eſt. Motus itaque pontifex his pollicitationibus & precibus Treuirenſis archiepiſcopi Henrici oratoris, Auguſtam prætoriam petiturus, Vercellas vſque iam peruenerat, vbi ab Epiſcopo loci ipſius regni Italię cancellario, clàm reſciuit, Henricum hoſtili in ſe

Abrogationis pontificiæ formula.

animo

animo cum exercitu aduentare. Tum verò pontifex omiſſo inſtituto itinere, Ca-
noſſum ſe recepit, oppidum agri Thegienſis, ditioni Mathildis comitiſſę ſubiectũ.
Venit & eò properè cum omnibus copijs Henricus, qui ſtatim depoſito regali or-
namento, nudis pedibus, vt oppidanos ad miſericordiam commoueret, portæ op-
pidi appropinquans, ſuppliciter intromitti petebat. Denegatum ingreſſum æquo
animo tulit, aut tuliſſe diſsimulauit, quamuis aſpera eſſet hyems, & gelu cuncta
rigeſcerent. In ſuburbio quidem oppidi triduo immoratus, continuò veniam pe-
tens, tandem rogatu Mathildis, & Adelai Sabaudienſis comitis, & Cluniacenſis
abbatis introductus abſoluitur, & Eccleſiæ reconciliatur, pace iureiurando con- Regij iu-riſiurandi formula.
firmata, obedientia promiſſa. Regij autẽ iuriſiurandi hæc formula eſt: Rex Hen-
ricus compoſita pace ex ſententia Domini noſtri Gregorij ſeptimi, affirmo me
pacta & fœdera conſeruaturum, curaturumque, vt quoquò voluerit idem ponti-
fex, ſine vllo diſcrimine ſuijpſius & comitatus proficiſci poſsit, maximè autẽ per
loca imperio noſtro ſubiecta, neq; per me ſtaturum, quo minùs liberè pontificio
munere vbique locorum vti poſsit, & hæc obſeruaturum me iureiurando addico.
Actum Canoſsi quinto Calendas Februarij, indictione decimaquinta. Tum verò
rebus ita ex ſententia peractis, dilabentibus inde omnibus varijs itineribus, dum
Henricus Papiã iter facit, Cincium amittit ſubita febri correptum, non tamen
mortuo tam pernitioſo homine, Henricus rebus nouis ſtudere deſtitit. Pacis e-
nim fœdera abrumpens, eò Alemannos principes indignitate rei motos perpu-
lit, vt Rodolphum Saxoniæ ducem, regem prouinciæ crearent, poſthabito Henri-
co. Petijt primò quidem Henricus à pontifice, vt Rodolphum execrationibus ab
occupatione regni depelleret. Id verò cùm impetrare nequiſſet, ſumptis armis
magna clade & incerta victoria vtrinq; dimicatum eſt. Miſsi tum quidem ab vtro
que legati ad pontificem rogatum, vt in partes ſuorum declinaret: quibus nil ali-
ud ipſe reſpondit, quàm vt ab armis diſcederent. Pugnarunt iterum ſimul æquo
Marte Henricus & Rodolphus. Verùm cùm tertiò prælium inijſſent, magna cæ-
de vtrinque commiſſa, ac ſuperior aliquantulum Henricus videretur, Rodolphi
legatos pacem petentes audire noluit, ad pontificemq; denuò ſcripſit, vt Rodol-
phum regnum occupare conantem, execratione anathematis notaret. Quod cũ
facere Gregorius recuſaret, tanta ira percitus Henricus eſt, vt die noctuq; nil ali-
ud cogitaret, quàm quod ad pontificis pernitiẽ & exitium vergeret. Interea verò
ne quid in orbe Chriſtiano deeſſet, quod ſeditionibus non agitaretur, Michael cũ
Andronico filio à Nicephoro cognomento Bucamor, vi ab imperio Conſtantino
politano deiectus, ad Gregorium confugit, qui & Nicephorũ excommunicauit,
& Rogerio Romanæ Eccleſiæ feudatario negotiũ dedit, vt Michaelem, quo cum
Ceparani locutus eſt, in imperiũ reſtitueret. Is itaq; mandato pontificis compara
ta claſſe, Rogerio minore natu in Italia dimiſſo, Boemundum alterũ filium ſecum
ducens, Auleon primò adnauigat, & ad Byrrachium caſtra facit, vrbem tanto bel-
lo perneceſſariam primò occupaturus. Sed Dominicus Syluius dux Venetus cum
Nicephoro ſentiens, Rogerium ab obſidione repellit, magno illato acceptoque
incommodo. Verùm nõ ita multò pòſt Nicephorus ab Alexio cognomento Me-
ga, copiarum ſuarum duce deceptus, libertate ſimul & ciuitate priuatur, quam tri
duo Alexius militibus diripiendam ex pacto conceſsit. Captus ipſe Nicephorus,
in templo ſanctæ Sophiæ vita donatur, hac conditione tamen, vt monachi habi-
tum cum vita ſuſciperet. At verò Gregorius cùm videret Henricum contra Ec-
cleſiam Dei à quibuſdã ſeditioſis Epiſcopis concitari, habita ingenti ſynodo, Gi-
berto Rauennati archiepiſcopo ob ſuperbiam & malitiam interdicere ſub anathe
matis pœna, ne epiſcopali & ſacerdotio munere fungatur. Vocatus pręterea ad ſe-
dem apoſtolicam, ſcelerum ſuorum conſcius parere deſierat, qua ex re tantum-
modo pœnam anathematis merebatur. Rolandumque Taruiſinum cenſura no-
tauit, quòd legatus ad res componendas inter Henricũ & ſe factus, conſequendi

epiſcopatus cauſa ſemina diſcordiarum, non pacis ſeuerat. Nec Hugoni quidem
tituli ſancti Clementis cardinali pepercit, quòd cum Cadolo Parmenſi Epiſcopo
in ſeditionibus & hæreſi ſenſiſſet. In eodem poſtremò conuentu iij. legatos dele-
git, Bernardum diaconum, alterum Bernardum Maſsilienſem abbatem, Odonẽ
Treuirenſem archiepiſcopum, qui de latere ſedis apoſtolicæ ad componendas res
inter Henricum & Rodolphum proficiſcerentur. Videbat enim ſapientiſsimus
pontifex eam diſcordiam, niſi ſedata foret, magnas aliquando calamitates populo
Chriſtiano parituram. Verùm quia certò ſciebat nõ defuturos pernitioſos quoſ-
dam, qui id quo minùs fieret, impedire conarentur, quòd eorum maximè intere-
rat diſcordias augeri, non tolli, literas apoſtolicas in hunc modum conſcriptas,
Literæ ponti. legatis ad principes & nationem dedit: Cognita imbecillitate, cupiditate, & ambi
tione humani generis, mandamus, ne quiſpiam, cuiuſuis conditionis ſit, vel rex,
vel archiepiſcopus, epiſcopus, dux, comes, marchio, ſiue miles, aliqua elatione te-
merarióve auſu, fraude, dolo, cupiditate ductus, legatis noſtris reſiſtere audeat, ne
pacem & concordiã ex æquo & bono componere poſsint: Quicunq; autem teme-
ritate ductus, quod non optamus, huiuſce noſtræ conſtitutionis violator extite-
rit, legatiſque noſtris impedimento fuerit, quo minùs pacem componant, eum
anathematis vinculo alligamus: & non ſolùm in ſpiritu, verumetiam in corpore,
atque in omnibus fortunæ bonis apoſtolica poteſtate colligamus, victoriamq́ue
in armis partam ei auferimus, vt ſaltem confundatur, ac duplici pœnitentia con-
uertatur. Mandatum præterea legatis eſt, vt in Alemannia conuentu habito, ma-
turè decernant, vtri duorum regum ex æquo & bono ius competat, eidemq́; con-
ſenſu bonorũ regnum decernant, cuius cauſa iuſtior & potior videbitur: ſe verò
poſtea recognita, quod egerint, confirmaturum, interpoſita omnipotentis Dei &
beati Petri autoritate, qua nulla poteſt eſſe maior. Interea verò Gregorius, ne Ro-
mana Eccleſia ob largitionem & ſimoniacam cupiditatẽ aliquid incommodi ca-
Pontificis decretum. peret, conuentu habito, maiorum decreta ad reſcindendam hanc labem pertinen-
tia confirmauit, his verbis: Sanctorum patrum inſtituta nunc ſequentes, quemad
modum in prioribus concilijs fecimus, autoritate omnipotentis Dei decernimus
ac confirmamus, vt qui deinceps epiſcopatum vel cœnobium, vel aliquod aliud
eccleſiaſticum beneficium à laico acceperit, nullo modo in numero Epiſcoporũ,
abbatum, vel clericorum is cenſeatur: néve idem ſub cenſura anathematis limina
apoſtolorum attingat, priuſquam locũ ambitione & contumacia conquiſitum,
quod eſt idololatriæ ſcelus, reſipiſcendo commutauerit. Eiſdem quoque cenſu-
ris teneri volumus & alligari reges, duces & principes, qui epiſcopatus eccleſiaſti
cásve dignitates, quod contra ius faſque eſt, demandare alicui fuerint auſi. Con-
firmamus præterea anathematis ſententiam meritò latam in Theobaldum Medi-
olanenſem, Gibertum Rauennatem archiepiſcopum, in Rolandum Taruiſinum
præſulem, & Petrum olim Redonenſem epiſcopum, nunc aũt inuaſorem Narbo-
nenſis Eccleſiæ, pari cenſura damnamus. Præterea verò gratiam ſancti Petri &
ingreſſum Eccleſiæ his interdicimus, quouſque pœnituerint, ſatisfecerintq́ue,
ſiue Normanni ſint, ſiue Itali, vel cuiuſuis nationis, qui aliqua ex parte læſerint,
aliquóve incommodo affecerint Marchiam Firmanam in Picentibus, ducatum
Spoletinum, Campaniam in Hernicis, agrum Sabinum, Tiburtinum, Prẹneſtinũ,
Tuſculanum, Albanum, & quicquid in Volſcis & Hetruſcis ad mare vergit. His
addo monaſterium ſancti Benedicti, & quicquid in Caſsinatum agro poſitum eſt,
nec Beneuentum in Samnitibus excipio. At ſi quis iſtorum auferendi res repeti-
tas & nõ redditas habere iuſtã cauſam ſe dixerit, priùs à nobis vel à magiſtratibus
noſtris iuſtitiã requirat: quòd ſi eis nõ fuerit factum abundè ſatis, concedimus, vt
ad res ſuas recuperandas inde tantũ auferant, quantum ſat eſt: nec more prẹdonũ
modum excedant, ſed agant vt Chriſtianos decet, & eos maximè, qui ſua magis
repetunt, quàm aliena percupiant: quiq́; & irã Dei & execrationẽ beati Petri re-
formi-

formidant ac timent. Præterea verò execrationem in Henricum his verbis denuò
confirmauit: Beate Petre apoſtolorum princeps, & tu Paule gentium doctor, ve-
ſtras quæſo aures mihi paululum præbete, meque clementer exaudite: nam veri-
tatis diſcipuli eſtis & amatores: quæ dicam, vera ſunt. Hanc cauſam ſuſcipio veri-
tatis gratia, vt fratres mei, quorum ſalutem exopto, mihi obſequentiùs acquie-
ſcant, ſciant, intelligant quòd veſtro auxilio fretus poſt Chriſtum & matrem eius
ſemper virginem, flagitioſis & iniquis reſiſto: fidelibus autem pręſto adſum & au-
xilium fero. Non enim volens & libens hanc ſedem conſcendi, ſed inuitus & la-
chrymans, quòd me indignum iudicabam, qui in tam excelſo throno ſederem.
Hæc autem dico, quia non ego vos, ſed vos me elegiſtis, & grauiſsimum pondus
humeris noſtris impoſuiſtis. In me autem veſtro iuſſu montem ipſum conſcendē
tem, clamantem & annunciantem populis eorum ſcelera, & filijs Eccleſiæ pecca-
ta, membra diaboli conſurrexere, & ad ſanguinem vſque manus ſuas in me con-
iecere. Aſtiterunt enim reges terræ & principes ſeculi, cum his coniurarunt eccle
ſiaſtici quidam & vulgares in Dominum & nos chriſtos eius, dicentes: Dirumpa
mus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipſorum: hoc autem fecere, vt
me vel morte vel exilio mulctarent: quorum de numero fuit Henricus, quem re-
gem vocant: Henricus inquam, Henrici imperatoris filius, qui cornua & calcem
contra Eccleſiam Dei ſuperbè nimiùm erexit, facta coniuratione cum multis Epi
ſcopis Italici, Gallici, Germaniciq; nominis, cuius ſuperbiæ veſtra adhuc reſtitit
autoritas, qui fractus potiùs, quàm ad ſanitatem redactus, ad me in Ciſalpinam
perueniens, abſolutionē anathematis ſuppliciter quæſiuit. Hunc ego, quē ad pœ-
nitentiam veniſſe crediderам, in gratiam recepi: huicq; tantummodo communi-
onem reddidi, non tamen in regnū, è quo eum in Romana ſynodo meritò depule-
ram, reſtitui, nec vectigalibus regni, vt ad fidem rediret, conceſsi. Hoc ideo feci, vt
ſi redire in gratiam cum finitimis ſuis, quos ſemper vexauerat, differret, redderéq;
res tum eccleſiaſticas, tum prophanas ex fœdere abnueret, cogi ad officium execra
tionibus & armis poſſet. Hac opportunitate adiuti quidam Germaniæ Epiſcopi,
& principes ab hac fera beſtia diu vexati, in locū Henrici ſuis flagitijs è regno ca-
dentis, ducem ſuum & regem Rodulphum deligunt. Qui regia modeſtia & inte-
gritate vſus, ſtatim nuncios ad me miſit, à quibus intelligerem, ſe coactū regni gu
bernacula ſuſcipere, non eſſe tamen adeo regnandi cupidum, vt non malit nobis,
quàm regnū pollicentibus obtemperare: futurū ſe in Dei poteſtate ſemper ac no-
ſtra, idq; vt arbitremur* nos facturos, filios obſides pollicitus eſt. Stomachari tum
Henricus cœpit, & nos primò quidē precari, vt Rodulphū ab occupatione regni
execrationibus propelleremus. Dixi me velle videre, cui ius competeret, & eò miſ
ſurum nuncios, qui rem omnē reſciſcerent, meq; deinceps iudicaturū, vter ipſo-
rum in cauſa potior habendus eſſet. Vetuit Henricus, quo minùs rex à legatis no
ſtris decerneret, multosq; tum ſeculares, tū eccleſiaſticos interfecit, Eccleſias diri
puit & ꝓphanauit, atq; hoc modo ſeſe anathematis vinculis illigauit. Hanc ob rē
fidens in Dei iudicio & miſericordia, inq; patrocinio beatę virginis, fultus etiā au
toritate veſtra, ipſum Henricū eiuſq; fautores vinculo anathematis colligo, atq;
iterum regiam ei poteſtatē adimo, interdicoq; Chriſtianis omnibus illo iuramen
to abſolutis, quò fides regibus dari conſueuit, ne Henrico vlla in re obtemperēt,
Rodulphum in regē ſuſcipiant, quem multi prouinciæ principes abrogato Hen-
rico in regem optimum ſibi delegere. Etenim par eſt, vt ſicuti Henricus ob ſuper-
biam & contumaciā facultatibus ſuis priuat: ita Rodulphus omnibus gratus, pro
ſua pietate & religione, regia dignitate & poteſtate donetur. Agite igitur apoſto-
lorū ſanctiſsimi principes, & quod dixi veſtra autoritate interpoſita confirmate,
vt oēs nunc demum intelligant, ſi poteſtis in cælo ligare & ſoluere, in terra quoq;
imperia, regna, principatus, & quicquid habere mortales poſſunt, auferre & dare
*nos poſſe. Si enim quę ad Deum pertinēt, iudicare poteſtis: quid de his inferiori- *vos.

Execratio pontificis in Henricum.

bus &

bus & prophanis cenſendum eſt?Et ſi angelos dominantes ſuperbis principibus veſtrum eſt iudicare,quid iu ſeruos illorum facere vos decet?Ediſcant nunc reges huius exemplo & omnes ſeculi principes, quid in cælo poſsitis, quantique apud Deum ſitis, ac deinceps timeant ſanctæ Eccleſiæ mandata contemnere. Hoc autē iudicio citò iu Heuricum exercete, vt intelligant omnes iniquitatis filium non fortuitò, ſed veſtra opera è regno cadere. Hoc tamen à vobis optauerim, vt pœnitentia ductus, in die iudicij veſtro rogatu gratiā à Domino conſequatur. Actum Romæ Nonis Martij indictione tertia. Ad hoc verò Gibertum diſcordiarum omnium & hæreſum, quæ tunc erant, autorem, ab Eccleſia Rauennate deijciens, ſacerdotibus omnibus eidem Eccleſiæ obtemperantibus mandauit, ne Giberto facinorum omnium autori, & ob eam rem execrationis vinculo illigato, vlla in re obedirent: & ne populi illi gubernatore indigerent, Petrum imitatus, qui Apollinarem quaſi ſupplementum mittere conſueuerat, vbi oportebat, eò alterum archiepiſcopū proficiſci iubet cum integra poteſtate, qui & hæreſim Giberti auelleret, & mentes hominum in fide confirmaret. Tum verò Henricus irritatus magis his cenſuris, quàm monitus, capto Hoſtienſi Epiſcopo è legatione redeunte, habitoque Epiſcoporum ſecum malè ſentientium conuentu, Gibertum olim Rauennatem archiepiſcopum, pontificē creat, Clementemq; appellat. Verùm cùm à Saxonibus premeretur, relicto ad tempus nouo pontifice, in eos mouet, ac commiſſo prælio magno ſuorum incommodo ſuperatur. Victor Rodulphus accepto vulnere paululum abſcedens, mortuus inuentus eſt. Ferunt Henricum ea clade adeo perterritum fuiſſe, vt vix decimoſeptimo die repertus ſit: quo quidem tempore Germani Heuricum eius filium eiuſdem nominis quartum, in locum patris ſuffecerant. Qui ſimul poſtea coniunctis copijs in Italiam venientes, Clementem ſuum in pontificatum collocaturi, pulſo Gregorio, Mathildim obuiam cum exercitu factam, leui prælio ſuperant. Quæ quidē mulier primò marito mortuo, paulò ante Azonem Marchionē Eſtenſem prioris viri conſanguineum, ac tertio gradu affinitatis ſibi coniunctum, in coniugem accepit. Verùm re poſtea cognita, ſuadente Gregorio, diuortium cum Azone fecit. Henricus itaque ſuperata apud Parmam Mathildi, eiuſq; marito Azone, Romam hoſtili animo proficiſcens, iu pratis Neronianis caſtra collocat, vrbem Leoninam ingreditur, ſancti Petri baſilicam cum ſuo Clemente prophanat, porticusque demolitur. Idem quoq; factum de baſilica Pauli conſtat. At verò cùm vrbē ingredi non poſſet, Tibur concedens, inde tanquam ex arce belli iu Romanos quotidie incurſiones faciens, vaſtatis rebus omnibus, eò inopiæ eos redegit, vt pacem quauis conditione expeterent. Admotis itaque copijs, Henricus re per transfugas cognita, vrbem ingreditur. Tum pontifex haud ſatis populo fidens, in molē Hadriani ſe confeſtim recepit, vbi aliquandiu obſeſſus eſt, acriter qui in præſidio erant, arcem ipſam defendentibus. Non eſt vſus ea fortuna Gregorij nepos ex fratre, qui eo tumultu ad ſeptem ſolia Seueri Afri opus confugiens, cùm ferre oppugnationem non poſſet, deditionem turpiter fecit. At verò Henricus, cognito Guiſcardi aduentu Apuliæ ducis, in auxilium Gregorij, non amplius immorandū ratus, ad dolos conuerſus, Cluniacenſem Epiſcopum ad Gregorium iu arcē mittit, qui diceret ſe in Germaniam prope rē cū exercitu redituru, ſi ab eo in Laterano coronaretur: populus quoq; Romanus, vt idē fieret, precibus inſtabat. Facturum ſe id Gregorius dicebat, ſi errata ſua Henricus corrigeret, veniamq; peteret: quod cùm facere recuſaret, & iam aduentare cum exercitu Guiſcardum ſentiret, Clementem antipapam iu Lateranenſi baſilica corona pontificia publicè donat, eam rem procurantibus Bononienſi, Ceruienſi, Mutinenſi Epiſcopis. Quo facto ſtatim Senas proficiſcitur, Clemente ſecum ducto. Guiſcardus autem per portam Flamineam irrumpens, reſiſtentibus ciuibus vſq; ad triumphalē Domitiani arcum vrbem incendio conſumpſit. Muniuerant capitolium ciues, & ſe acriter contra Guiſcardum defendebant, qui Latera-

teranum iam ceperat. Vnde cùm multa crebrò vtrinq; committerentur certamina,& illa pars vrbis euerſa eſſet, quę Lateranũ & Capitolium interiacet,& ipſum Capitolium poſtremò vi captum, ferè vſq; ad ſolum æquatur. Inde verò ſuperata iam & capta Roma, fortuniſq; ciuium militibus in prædam datis, ad molem Hadriani profectus, vbi pontifex obſidebatur, hominem multis calamitatibus vexatum, tandem è manibus hoſtium liberat, ſecumque Caſsinum ac Salernum perducit. Vbi non ita multò pòſt pontificatus anno xij. menſe vno, diebus tribus ſanctè & piè moritur. Vir certè Deo gratus, prudens, iuſtus, clemens, pauperum, pupillorum, viduarum patronus: atque vnicus eccleſiæ Romanæ fortiſsimus & acerrimus defenſor contra hæreticorum improbitatem,& malorum principum potentiam res eccleſiaſticas per vim occupare conantium.

VICTOR III.

VIctor tertius, Deſiderius antea vocatus, montis Caſsini abbas, pontifex creatus, ſtatim Gregorij partes ſuſcepit. Hanc ob rem crediderim eũ quoq; Henricum regẽ hoſtem habuiſſe, cuius fraude (vt Martinus ſcribit) veneno in calicem iniecto dum ſacrificat, necatur. Vincentius tamẽ longè aliter ſentit, cùm dyſenteria perijſſe hominem dicat; quòd à ſuſpicione dati veneni nequaquam alienum eſt, vnde in dyſenteriam veneno petiti interdum vertuntur, corruptis & labefactatis inteſtinis. Vindicaſſet autem tantam iniuriã Guiſcardus, ni ei mori properè nimiùm contigiſſet. Superatis enim Græcis, in Caſſiopam inſulã delatus moritur, cui abſente Boemundo Rogerius natu minor in Apuliæ ducatu ſucceſsit. Ferunt & eodẽ tempore in toto ferè orbe terrarũ fame laboratũ eſſe, qua quidẽ occaſione Auful Gallatiæ rex, Tolletũ multis annis obſeſſum de Saracenis cepit, eandemq; vrbẽ Chriſtianis incolendam tradidit. Henricus præterea in Germania ſiniſtro Marte cũ Saxonibus dimicans, quatuor millia militum amiſit Deo volente, vt tandẽ deſiſteret Eccleſiam ſuam perſequi,& calamitatibus vexare. Sunt qui hoc tempore multa ꝓdigia apparuiſſe ſcribant, quòd & aues domeſticæ, vtpote gallinæ, anſeres, columbi, pauones, ad loca montana confugerint, ſylueſtreſq; ſint factę,& piſces tum fluuiales, tum marini, magna ex parte perierint. Terræmotu etiam quædam vrbes adeo concuſſę ſunt, vt Syracuſis maior baſilica corruens, dum veſperæ celebraretur, omnes qui tum in templo aderant, contriuerit, duobus tantùm diuinitus ſuperſtitibus, diacano ſcilicet & ſubdiacono. Sunt qui dicant hoc tempore corpus ſancti Nicolai Barum translatũ à mercatoribus eſſe, ibique in pretio habitum, vt Martinus Scotus vir magnæ doctrinæ, ſingularisque vitæ, in ſua hiſtoria conſcribit. Victor autem, cuius gratia Deusdedit librum canonum in ordinem redegit, anno vno, menſe quarto pontificatus ſui non ſine ſuſpicione dati veneni moritur.

clxv. Pōt.

Nicolai corpus tranſlatũ.

VRBANVS II.

VRbanus ſecundus, Otho vel Oddo antea vocatus, monachus Ebomacenſis primò, deinde cardinalis Hoſtienſis, poſtremò quinto menſe poſt mortem Victoris pontifex creatur, ac meritò quidem. Doctrina enim & ſanctitate vitæ quouis grandi magiſtratu dignus erat. Tum verò Rogerius opportunitatem nactus, quòd mortuo Gregorio res ad Vrbanum nouum hominem deueniſſet, Capuam vrbem & quicquid inde vſque ad Tiberim pertinet, de Romanis & pontifice vi cepit. Hanc ob rem Vrbanus parum etiam Romanis iam pridẽ rebus nouis ſtudentibus fidens, Melphim ſe contulit: ibi verò ſynodum habiturus, quò tutiùs eò proficiſci liceret, Rogerio & Boemundo inter ſe de ducatu Apuliæ contendentibus imperat, vt ab armis diſcedant: hac tamẽ conditione, vt Rogerius permiſſa Boemundo Apulię parte, ipſe reliquã patris ditionẽ haberet. Tum põtifex ex ſentẽtia animi ſedatis rebus Italicis, compoſitoq; rei eccleſiaſticæ ſtatu, quan-

clxvj. pōt.

quantum in tanta perturbatione licuit, Troiam proficiſcitur, recogniturus quid maximè clerus eo loci ageret, correcturusq; errores quorundã malè viuentium. Interim verò Boemundus fratre Rogerio in Sicilia contra Saracenos bellum gerente, Melphim furto occupat. Hanc autem ob rem Rogerius è Sicilia rediens, viginti millibus Saracenorum bello conductis, fratrem Boemundum Melphi obſidet, acriter ciuitatem qui in præſidio erant defendentibus. Pontifex itaq; cùm in Italia nullibi quietis locum cerneret, in Gallias profecturus, Placentiæ ſynodum habuit, in qua licentiam quorundam eccleſiaſticorum mirificè compeſcuit. Inde verò in Gallias abiens, rem memoratu dignam aggreſſus eſt. Concilio enim apud Clarum montem habito, ita principes Galliæ ad recuperandam Hieroſolymam à Saracenis iam diu occupatã animauit, vt anno ſalutis milleſimo & octogeſimo quarto trecenta millia hominum nomen in militiam Chriſti dederint, ſignumq; crucis ſuſceperint: quo facto, Romam ſtatim redijt, vt compoſitis in Italia rebus, Italos ad eam quoque rem animaret. Non deſtitit interim Henricus rex homo pernitioſus, Robertum Flandriæ comitẽ prælio laceſſere, quò eum à ſancta expeditione auerteret. Multi tamen Petrum quendã Eremitam virum incomparabilis ſanctitatis ſecuti, per Germaniã & Pannonias iter facientes, Conſtantinopolim communem belli ſedem peruenere, quos non ita multò pòſt ſecuti duo fratres ſunt, Gotbifredus Euſthatius & Balduinus cognomento Bolioni, Galatiæ comites, viri & animi conſtantia, & corporis robore inſignes. Præterea verò & Podienſis Epiſcopus, & Raymundus ſancti Aegidij comes, & Hugo Magnus Philippi regis Francorum frater, & duo Roberti: quorum alter Normandiæ, alter Flandriæ comes erat, & Stephanus Cornoti comes, tranſmiſsis Alpibus magnis copijs iter per Italiam facientes, primò Romam peruenere. Vnde recognitis priùs ſanctorũ locis, ſacellisque inuiſis, accepta à pontifice benedictione, Brunduſium peruenere, inde in Epirum traiecturi. Verùm quia non omnes idem portus capiebat (tanta erat multitudo) pars Barum, pars Idruntum petijt. Boemundus autem (quem diximus Melphim occupaſſe) cupiditate gloriæ incenſus, relicta Melphi, cum duodecim millibus delectorum hominum Italicæ iuuentutis in eandem expeditionem proficiſcitur. Huius autẽ virtus & animi præſtantia adeo fratrem Rogerium permouit, vt poſitis armis dixerit ſibi omnia cum fratre communia deinceps fore: ac ſtatim Tancredum filium pugnandi cupidum, belli comitem fratri tradidit. Peruenerat iã Conſtantinopolim Petrus Eremita, & in ſuburbijs caſtra metatus, tot mala ciuibus inferebat, non ſpontè, ſed militum licentia, vt omnium interitum Græci peroptarent. Permotus itaq; ſuorum malis Alexius imperator, Petrum compulit negato commeatu, ante tempus Boſphorum traijcere: qui Nicomediam primò, mox Nicæam peruenientes, ciuitatem ipſam natura & præſidio Saracenorum munitam, oppugnare adorti ſunt. Verùm cùm obſidentibus commeatus deficerent, dilaberenturque paſsim milites Chriſtiani, eius rei cauſa à Saracenis inſidijs oppreſsi, ac relinquere obſidionẽ coacti, tantum in fuga detrimẽtum accepere, vt & Reynaldus dux Alemannorum abnegata Chriſti fide, cum aliquot militibus deditionem fecerit, & Petrus legationis nomine ſine militibus Conſtantinopolim redierit. Quæ res Alexio grata admodum fuit, quòd ſperaret Chriſtianos tanto accepto incommodo, eam expeditionẽ omiſſuros. Interea verò ſuperuenientibus alijs copijs, cùm eos aperto Marte repellere Alexius nõ poſſet, clàm noctu in ſuburbijs Conſtantinopolitanis caſtra metantes aggreditur: ſed nil eſt actũ, acriter qui in ſtatione erant caſtra defendentibus, donec reliqui milites ſomno excitati, arma caperent. Pugnatum eſt item ſequenti die paruo vtrinq; accepto incommodo. Tum Boemundus exercitus nomine ad Alexiũ miſſus, hominẽ partim minis, tum pollicitationibus ad pacẽ ineundum compulit his fœderibus, vt & iter tutũ per loca imperio eius ſubiecta facere liceret, & commeatum ac ſupplementa præberet, vtq; quod è Saracenis caperetur, eius imperio ſubijceret, exce-

Placentiæ ſynodus.

excepta Hieroſolyma. Peractis his rebus ex ſententia, tranſmiſſoq; Boſphoro, primò Nicomediam, inde Niceam ventum eſt, à Turcis, qui in præſidio erant, acriter defenſam. Saraceni enim & Turci paribus copijs auſpicijsque bellum contra Chriſtianos tum gerebant. Ad ſexaginta enim Turcorum millia, qui proximos montes inſederant, ſigna eruptionis oppidanis præbentes, Chriſtianorum caſtra adorti, magno accepto incommodo, ad montes ipſos, re infecta, redierе. Difficile tamen erat vrbem oppugnare, quia commeatus & ſupplementa militum ſubmitti per lacum vrbi adiacentẽ continuò poterant. Verùm ſuperuenientibus è Conſtantinopoli Lembis non paucis, in lacumque miſsis, rerum omnium inopia oppidani preſsi, dies poſt duos & quinquaginta ab initio obſidionis deditionẽ fecere, Turcis, qui in præſidio erant, cum rebus ſuis & armis abire permiſsis. At verò Chriſtiani munita Nicæa, inde abeuntes, cùm iter per loca deſerta facere neceſſe eſſet, bifariam copias diuiſere. Cùm autem Boemundus herbidũ ſolum ad riuum quendam inueniſſet, caſtris poſitis, reficere militem labore itineris feſſum inſtituerat, cùm ſubitò eum Saraceni & Turci Solimanno duce adorti ſunt: quem certò oppreſsiſſent abundante vndiq; multitudine, ni Hugo & Gothifredus cum quadraginta millibus equitum, & confeſtim re per nuncios cognita, opem tuliſſent. Pugnatum eſt vtrinque acriter & diu, nec dirimi, niſi noctis interuentu certamẽ potuit. Eo autem prælio, quo Medi, Turci, Syrij, Chaldæi, Saraceni, Arabes interfuere, ad quadraginta millia hominum cecidiſſe ſequenti die cognitum eſt. Solimannus autem effuſa fuga inde abiens, ac vbique prædicans ſe victorem fuiſſe, decem millia Arabum ad exercitum venientium obuiam habuit, quos ſtatim ſecũ in Lycaoniã duxit, Chriſtianis eò pficiſcentib᷑, cõmeatus & iter intercepturus. At Chriſtiani ſegetibus iam matureſcentibus adiuti, ſine vllo incommodo Iconiũ * primùm Lycaoniæ ciuitatem peruenere: qua in poteſtatem dedentibus ciuibus redacta, pari felicitate Heracleam, Tarſumque cepere. Tum Balduinus præſtantis animi & ingenij vir, primus omnium in Aſia dominatum adeptus eſt, Tarſo donatus, & quicquid in ea regione caperet: qui quidem paulo pòſt Edeſſa & Manista vrbibus potitus eſt. Flexit inde in Ciliciam maior exercitus, quæ nunc minor Armenia vocatur. Quam quidem primo impetu captam, Palinuro Armenio cum noſtris militare ſolito, regendam commiſere. Capta deinde Cæſareo Cappadociæ, in Antiochiam mouere, tranſmiſsis altiſsimis montibus. Antiochiæ verò Caſsianus rex tum præerat, quæ vrbs anteà Reblata appellata eſt. Hanc autem duplici muro circundatam, de ſuo nomine rex ille quondam Aſiæ dominator appellauit, ductis circunquaque quadringentis & ſexaginta turribus. Hæc item quondam Petri apoſtoli ſedes fuit. Hinc Lucas Euangeliſta, & ille Theophilus originem duxerunt, ad quem Lucas Euangelium & Actus apoſtolorum ſcribit. Hic tamen primùm baptiſmatis fonte renati, Chriſtianos ſe appellauere, in eaque ſub Chriſtiano imperio mille annis floruere. Centum etiam ac lx. Epiſcopos ſub patriarcha Antiocheno fuiſſe conſtat ante vrbẽ à Barbaris captam, in qua ad trecentas & lx. Eccleſias fuiſſe legimus. Anno igitur ſalutis noſtræ milleſimo nonageſimoſeptimo, vrbs Antiochia magnis operibus obſideri cepta eſt. Quo quidem tempore Vrbanus Maximus ſeditionibus exagitatus, in domo Petri Leonis potentiſsimi ciuis biennio ſe continuit, apud Eccleſiam ſancti Nicolai in carcere Tulliano. Verùm mortuo Iohanne pagano ſeditioſiſsimo homine, liberior factus, ad componendum Eccleſiæ ſtatum animum adijcit. Nam & archiepiſcopum Mediolanenſem iam anteà magiſtratu pulſum, quòd ab vno tantùm Epiſcopo contra ius diuinum conſecratus fuerat, in gratiam recepit, cùm antea mutato habitu, eius rei cauſa in cœnobio ſponte ac ſanctiſsimè vixiſſet, & eidem pallium ſuppliciter petenti cum integra poteſtate tranſmiſit, his verbis: Literis tuis exorati, cum apoſtolicæ ſedis benedictione pallium fraternitati tuæ mittimus, quod quidem dignitatis genus nulli antè, niſi præſenti conceſſum eſt. Præterea verò Toletano archiepiſcopo,

Sedes Petri apoſt.

po,qui Romam veniens, de more in verba pontificis iurauerat, pallium & priuilegia quædam conceſsit,eundemque totius Hiſpaniæ primatem inſtituit. Regem aũt Gallatiæ cum omni diœceſi ſancti Iacobi, anathematis vinculo illigauit: quia prouinciæ Epiſcopum in carcerẽ,inaudita cauſa,coniecerat. Eodem ferè tempore Henricus Sueſsionenſis Epiſcopus Romam ad Vrbanũ veniens, epiſcopatu, quẽ à rege Francorum acceperat, liberè ſe abdicat, ſine vlla reſtitutionis ſpe. Hanc ob rem Vrbanus cùm neceſsitas prouinciæ ita exigeret, nolenti & recuſanti epiſcopatum reſtituit, accepto iureiurando. His tamen verbis in reſtitutione hominem vſum ferunt, Excommunicatis ab hac ſede deinceps ſciens & volens non communicabo: Similiter verò conſecrationibus eorũ, qui epiſcopatus vel cœnobia à laicis contra ius faſq; acceperint, nunquam interero:& ita me Deus adiuuet,& hæc ſancta Dei Euangelia,vt nunquam de ſententia cedere inſtituerim. Idem quoque in Beluacenſem Epiſcopum actum ferunt. Nec eſt, cur eum ob has res pertinacẽ quiſpiã fuiſſe putet. Didicerat enim vbi erat opus,mutare ſentẽtiam,quod eſt viri boni proprium. Nam cùm clericum quendam à Giberto antipapa ad ordinẽ ſubdiaconatus anteà profectum,iterum ad ſacros ordines admiſiſſet,ſententiam mutauit, quòd ea res mali exempli videretur, pariturаq; aliquando eſſet ingentia mala. Ciſtercienſem aũt ordinem primò in Burgundia excitatum, ſua autoritate confirmauit. Sunt etiam qui ſcribant, Carthuſienſes religioſos huius pontificis tempore originem habuiſſe. Alij autẽ temporibus Victoris tertij hoc aſſcribunt.

Ciſtercienſium ordo confirmat & Carthuſienſes, vt quidã ſcribunt, ex huius tempore originẽ habuere.

At verò cùm Vrbanus ſanctiſsimus pontifex non opere ſolũ & exemplo, verumetiam ſcriptis contra hæreticorum dogmata Eccleſiam Dei confirmaſſet, duodecimo pontificatus ſui anno, menſe quarto, die decimonono, apud ſanctum Nicolaum carceris Tulliani in ædibus Petri Leonis ciuis egregij moritur, quarto Calendas Auguſti: cuius corpus per trãſtiberinam regionẽ ad vitandas inimicorum inſidias, qui etiam mortuum lædere conabantur, ad ſanctum Petrum in Vaticano delatum eſt, ibique honorificentiſsimè ſepultum.

PASCHALIS II.

clxvij. Pont. PAſchalis ſecundus, Rainerius ante pontificatũm vocatus, natione Italus è Flaminea, patre Creſcentio, matre Alphacia, eo ferè tempore pontifex creatur, quo Chriſtiani in Aſia dimicantes Antiochiam cepere, Pyrrho Antiocheno ciue admodum potente, vrbis ingreſſum præbente. Qui Boemundi virtutẽ admiratus, dediturum ſe illis vrbem ſpopondit, ſi reliqui Chriſtiani eidẽ cum imperio præeſſe Boemundum paterentur. Ingreſsi vrbẽ Chriſtiani, omnibus ferè pepercere, in præſidia Saracenorũ tantummodo ſæuitum eſt. Caſsianus aũt rex ad loca montana confugiens, ab Armenijs trucidat. Sola arx ſupererat: quam dum Boemundus acerrimè oppugnat, femur ſagitta traijcitur,& adeo grauiter, vt per aliquot dies ab oppugnatione deſtiterit. Verùm ſuperuenienti* Corbane Perſarum regis militiæ principe, cum Senſadolo Caſsiani filio Antiochiam recuperaturis, Boemundus iam ex vulnere integer obuiam cũ exercitu factus, ſtatim pugnandi copiã facit. In montibus ſe hoſtes continebant, nec elici ad certamẽ vllo modo poterant. Quare Boemundus penuria rerũ omnium vrgente, decertare omninò inſtituit, etiam iniquo loco. Prælata itaq; lancea illa tanquam vexillo optimo, qua Chriſti latus transfixum à Longino fuit, nuper in baſilica ſancti Andreæ Antiochiæ reperta, hoſtes primò acriter reſiſtentes ſuperat & cædit, quorum de numero ad centum millia perijſſe conſtat. Præterea verò in eorum caſtris ad quindecim millia camelorum capta traduntur: indeq; tanta præda auecta, vt ab extrema inopia ad ſummã rerum omnium hubertatẽ ventum ſit. Præfectus autem arcis, cognita ſuorum calamitate, & arcem Boemundo tradidit,& Chriſti fidẽ ſuſcepit: permiſſum & his, qui in præſidio erant, vt ſi Chriſti fidem amplecterentur, abire cũ rebus ſuis liceret, quoquò vellent. Magna de-

inde inter Boemundum & Raymundum concertatio orta eſt, cùm Boemundus ſibi Antiochiam depoſceret, & Raymundus iſtaret, vt imperatori Conſtantinopolitano ex fœdere priùs inito ſine vlla controuerſia traderetur. Sacerdotes autem quibus eius rei arbitrium commiſſum eſt, Boemundo Antiochiam ſtatim adiudicant. Interea verò mortuo Hugone Magno, qui componendarum rerum cauſâ Conſtantinopolim ierat, reliqui duces, Raymundo excepto, qui Cæſaream Cappadociæ obſidebat, proficiſci Hieroſolymam cum exercitu inſtituere, in Lyciam ſimul conuenientes. In itinere autem Tortoſam oppugnare adorti, tribus menſibus fruſtra conſumptis, ſoluta obſidione, Tripolim mouere: cuius regulus pecunia, commeatu, armis benignè præbitis, pacem hac lege impetrauit, vt ſi Hieroſolymæ caperentur, Chriſtianum nomen amplecteretur, & fidem. Inde verò mouẽtes, ac Cæſaream Palæſtinę prætereuntẽs, quinis caſtris Hieroſolymam tandem peruenere, in arduo monte ſitam, ac pluribus conuallibus diſtinctam, adeo, vt nõ niſi à maximis exercitibus obſideri vrbs poſſet. Adde, quòd aquis fontanis & fluuialibus caret, quæ exercitibus permaximè neceſſariæ ſunt. Solus enim Syloe amnis, & is quidem æſtate pertenuis, ac interdum nullus, per montem Sion in conuallem Ioſaphat delabitur. Sunt tamen permultæ in vrbe & in agris ciſternæ, quæ ſolis ciuibus aquam præſtent, non etiam magnis exercitibus & iumentis militaribus. Chriſtiani tamen comparato omnifariam commeatu, quatuor locis oppugnare vrbẽ magnis viribus adorti, eam Hieroſolymitanis acriter defendentibus, Idibus Iulij vi cepere, trigeſimonono die, poſteaquam obſideri cepta eſt, anno ſalutis milleſimo nonageſimonono: anno quadringenteſimo nonageſimoque, poſteaquam imperante Heraclio à Saracenis occupata fuerat. Præcipua tamen in recuperanda tanta vrbe laus Gothifredi fuit, qui partem muri ei ac fratribus ad oppugnandum aſsignatam primus conſcendit: Balduinoque poteſtatem fecit, vt in Rubem deſcendens, Chriſtianis portas recluderet: quibus certè irrumpentibus, tanta cædes facta eſt, cùm in vrbe, tum vel maximè in templo, vt morientium cruor talos hominum ſupergrederetur. Cepiſſent eadem quoque die templum, niſi nox ſuperueniſſet. Verùm ſequenti die repetita oppugnatio eſt, & his venia conceſſa, qui poſitis armis, ſuppliciter ſalutem petiere. Chriſtiani autem tanta victoria potiti, vbi & diebus octo à bellicis rebus quieuiſſent, & ſancta vrbis loca ac Domini ſepulchrum de more viſum iuiſſent, vno omnium conſenſu Gothifredum humeris etiam in regiam delatum, regem decernunt. Qui regni quidem titulum non abnuit, coronam verò auream reiecit, indignum arbitratus illic aureo diademate hominem vti, vbi rex regum Chriſtus ſpineam coronam pro redemptione humani generis tuliſſet. Præterea verò Arnulphus presbyter patriarcha creatus, ab Epiſcopis, qui tum aderant, conſecratur. Perterriti autem hac victoria Neapolitanæ vrbis Aſſyriæ ciues, legatos ad Gothifredum miſere, qui ſe ac ſua omnia illi dederent. Verùm cùm non ita multò pòſt nunciatum fuiſſet, Solimanni Babylonis regis ingentem exercitum Aſcalonem perueniſſe, vrbem viginti millibus paſſuum ab Hieroſolymis diſtantem, Hieroſolimitanoque populo ſemper infenſam, occurrere hoſti Gothifredus ſtatuit, Petro Eremita ad cuſtodiendã vrbem relicto, reuocatoq; Euſtachio & Tancredo, quos Neapolim cum duabus legionibus miſerat. In hoſtem itaq; profectus, cùm ex captiuis comperiſſet Clemẽtem eſſe regis Babyloniorum Solimanni militiæ principem, quo cum quinquaginta millia hominum militarent, eundemq; habere claſſem frumento & machinis onuſtã, decertare omninò inſtituit. Vnde pugna commiſſa, victoriæ compos, ad xxx. millia hominum interfeciſſe traditur. Clemens autem hoſtium dux, naui fugiens, ſalutem ſibi quæſiuit. Aſcalonitę verò tanto accepto incommodo, vrbem ſtatim Gothifredo tradidere, in qua tantũ auri & argenti deprehenſum eſt, quantum alio vnquã in loco. Recuperatis itaq; Hieroſolymis, multi principes voti cõpotes facti, redire in Europam ad ſuos inſtituere. Inter quos ſancti Aegidij Tran-

denſique comites ſunt habiti. Gothifredus autẽ cum fratribus mira felicitate victoriæ vſus,& Ioppem maritimam,& Ramulam vrbem expugnauit,quæ impedimento Chriſtianis erat, quò minùs tutò ab Aſcalone Hieroſolymam proficiſcerentur.Obſedit & Caipham,quæ alio nomine Prophoia dicitur,ad Carmeli radices ſitam , & quatuor millibus paſſuum ab Accon ſemotam. Verùm durante adhuc obſidione, Tiberias Galilææ vltrò ſeſe obtulit, Caipha non ita multò pòſt ex fœdere recepta.Sed nihil in humanis rebus,quod ad felicitatem pertineat,diuturnum eſt.Anno enim vno poſt captam tot laboribus Hieroſolymam,Gothifredus febri correptus moritur, cui ſtatim Chriſtiani, ne ob interregnum aliquid detrimenti caperent, Balduinum fratrem in regnum ſufficiunt, anno ſalutis noſtræ centeſimoprimo ac milleſimo.Ad Paſchalem aũt redeo, quẽ quidẽ Gregorius ſeptimus ob virtutem & doctrinam, ſancti Clementis presbyterum creauit:in quo quidem loco clerus ipſe poſt Vrbani mortem eundem Paſchalem vita priuata contentum,quippe qui antea monachus fuerat,etiam nolentem & latitantem pontificem creat, quòd diceret humeros ſuos nequaquam tanto oneri ſuffecturos, ſed expetente populo, eligente clero, collaudante cardinalium ſenatu, pontificium munus ſuſcepit : maximè verò cùm ter acclamatum eſſet, Sanctus Petrus Rainerium virum optimum pontificem elegit, cui poſtea primicerinij & ſcribæ regionarij, Paſchalis nomen indidere. Indutus deinde coccineam chlamydem, tiaraque capiti eius impoſita, comitante populo & clero, equo albo ad Lateranum perducitur,maximè verò ad eam porticum,quæ ad auſtrum verſa,in baſilicam Saluatoris ducit,quam * Conſtantinopolitanam vocant:vbi cùm in ſede ad eam rem de more parata aliquandiu quieuiſſet, atrium Lateranenſe conſcendens, balteo ſuccingitur, vnde ſeptem claues ſeptemque ſigilla pendebant, vt intelligeret ſe ſecundum ſeptifariam ſancti ſpiritus gratiam ſanctarum Eccleſiarum , quibus Deo autore præerat, claudendi, ſigillandi , aperiendi, recludendique rationem habere. Inuiſit ſceptrum pontificium manibus gerens ea quoque loca, quæ ſolis pontificibus ſunt adiudicata: ſequentibus verò diebus conſecrationem accepturus,ad baſilicam beati Petri proficiſcitur, in qua eum chriſmate inunxere Oddo Hoſtienſis Epiſcopus,Mauritius Portuenſis, Gualterus Albanus, Bono Lauicanus,Nilo Præneſtinus,Offo Nepeſinus.Oddoni Hoſtienſi primæ partes,quas adhuc retinet, obtigere.Poſt vnctionem verò in vrbem rediens, coronam de more accepit. Hoc ita futurum Albertus Alatrinus Epiſcopus aliquando diuinauit. Nam cùm ab amico interrogaretur, quẽ Vrbano ſucceſſurum putaret, Raineriũ, inquit, propter fidem & conſtantiam Deus eliget. Ferunt & eundem Albertum tempus ipſum quo in pontificatu victurus erat, prædixiſſe. At verò Paſchalis Eccleſiæ Dei prope labenti quorundam ſeditionibus conſultarus,copias ſuas in Gibertum antipapam mittit malorum omnium caput. Vt autem tanto bello ſufficere pontifex poſſet, Rogerius Siciliæ comes ei turmas aliquot, & mille auri vncias auxilio miſit. Albæ Marſorum Gibertus homo pernitioſus tum degebat. Qui vbi intellexit hoſtes aduentare, haud ſatis copijs ſuis fidens, à Richardo Campano comite acceptis,relicta Alba in Furconenſium montana,quę nũc Aquilanorũ mutato nomine habentur,ſeſe proripuit. Vbi non ita multò pòſt ſubita morte correptus,ſui ſceleris pœnas luit. A malis tamẽ Eccleſia Dei non ſtatim,tam pernitioſo homine ſublato, quieuit. Richardus enim,quẽ diximus Giberto copijs & opibus fauiſſe,in locum demortui Albertum quendam ſufficit Attelanum ciuẽ,quę vrbs Auerſa nunc dicitũ,inter Neapolim & Capuam poſita:qui ſtatim à benè ſentientibus abdicare ſe magiſtratu coactus, relegatur. Cauenſes autẽ agri Præneſtini incolæ, Richardi ſtultitiam & arrogantiam imitati, Theodoricum quendam pontificem creauere. Verùm hi quoq; pœnitentia ducti, quinto & centeſimo die è pontificatu deiectum, anachoritæ habitum induere cogunt, & vitã ducere priuatam. Tertius præterea Maginulphus Romanus ciuis apud Rauennam pontificatus titulum

Conſtantinianam.

tulum vſurpare auſus eſt: quem quidem & Romani exilio mulctarunt, & Rauennates omni humana ope deſtitutum, ab vrbe ſua pepulere. Pacata autẽ hoc modo Romana Eccleſia, Paſchalis vir magni ingenij atque animi, à religione ad arma conuerſus, adiuuante Rogerio, vrbem Caſtellanam & Beneuentum ab hoſtibus occupatum recipit. Interim verò Petrus Columna Romanus ciuis, impellente Richardo Campano comite, cuius maximè intererat copias pontificis diſtrahere, Cauas occupat pontificiæ ditionis oppidum. Hanc ob rem pontifex in eum mouens, non ſolùm Cauas recepit, verumetiam Zagarolum & Columnam paternæ hæreditatis caſtella ei abſtulit. Ex Columna hanc familiam cognomentũ duxiſſe certè putauerim. Erat & alia familia Romæ admodũ potens, Corſi hi ſunt appellati, Gregorio ſeptimo adeo fideles, vt eorũ domus ſub Capitolio poſitę, ab Henrico tertio ſint exuſtæ & ſolo æquatæ. Verùm poſtea mutato conſilio, Stephanus eiuſdem familiæ princeps, abſente Paſchali, ſancti Pauli baſilicam & caſtellum eo loci ædificatum, furto occupat: vnde incurſionibus mirum in modum vrbem Romam continuò vexabat. Hanc ob rem omiſsis rebus externis, pontifex ad vrbem properè rediens, Stephanum inde vi deiecit: quem ideo incolumem abijſſe credimus, quòd monachi habitum indutus, irrumpentes decepit. Apparuiſſe tum multa prodigia autores plerique ſcribunt, quòd & mare quibuſdã in locis littus præter ſolitum viginti paſsibus occupauerit: in quibuſdam verò, à littore in altũ centum exceſſerit. Hoc ego quoq; ſuperiore anno apud Puteolos vidi, exeſis quibuſdam columnis marmoreis vſque ad tres cubitos, quas mare (vt incolæ dicebant) triennio antè abluere conſueuerat. Apparuiſſe & cometem miræ magnitudinis tum affirmant, qui in occaſu cadente ſole, ſtatim apparebat. Non mouebatur his prodigijs Paſchalis, quippe qui fieri hæc naturâ cernebat. Verùm cùm intellexiſſet Florentinum Epiſcopum affirmare ſolitum Antichriſtum natum eſſe, eò ſtatim proficiſcitur, conciliòque habito re ipſa admodum diſcuſſa, cùm leuitate quadam, vt alicuius magnæ rei autor videretur, motum Epiſcopum cerneret, hominem verbis caſtigatum dimittit, atq; inde in Ciſalpinam proficiſcitur. Vbi ad Guardaſtallum conuentu multorum principum & Epiſcoporum habito, de homagijs, de feudis, de ſacramentis Epiſcoporum laicis anteà exhibitis, exhibendisve, magna eſt habita ratio. At verò cùm intelligeret Gallos ſacerdotes, non ita integrè, vt decebat, vitam ducere, eò profectus, apud Trecas conuentu habito, redactis ad laudabiliorem cultum Eccleſijs, earumq; præſidibus partim pulſis, partim caſtigatione emendatis, in Italiam properè redijt, quòd intellexerat omnia ſeditioſorum quorundam factionibus perturbari. Stephanus enim Corſus montẽ altum & Ponticlum de ea parte Hetruriæ, quàm nunc principis apoſtolorum patrimonium vocant, ceperat, præſidijsque muniuerat, vnde frequenti incurſione omnia circunquaque vexabat, quem pontifex inſecutus, ex altero caſtello deiecit: alterum vi capere non potuit, natura loci obſtante, & hyeme, quæ iam appetebat. Iturus itaque in Apuliam componendarum rerum Italicarum gratia, Lauicano Epiſcopo Eccleſiam, Petro Leonis, & Leoni Fregepani vrbem vrbanaque omnia, Ptolemæo Sublacenſi domino, quæ circa vrbem ſunt, quàm diligentiſsimè commendauit, relicto Gualfredo nepote militiæ principe, qui vnà cum his ditionem eccleſiaſticam tueretur. Verùm abſente pontifice, quem ferunt Ptolemæum tanti mali autorem dicere ſolitum, nunquam ampliùs ad vrbem rediturum, ab Eccleſia Dei hi omnes defecere: Petrus Columna, quem pontifex in gratiam receperat, Farfenſis abbas cũ Anagnis, Præneſtinis, Tiburtinis, Tuſculanis, Sabinis. Auſus & idem Ptolemæus comparato exercitu, Albam Latinã oppugnare, ciuibus ipſis acriter vrbem defendentibus. Verùm ſuperueniente pontifice cum principe Caietano, cumque Richardo Aquilano egregijs copiarum ducibus, pulſis tyrannis Eccleſiam Dei occupare conantibus, & Albam obſidione liberat, & reliqua oppida quæ iam defecerant, in deditionem recipit. Tibur obſtinatè reſiſtens, expugnat

Familię cognomentũ ex Columna.

Prodigia.

Conuẽtus ad Guardaſtallũ.

non ſine magno vtriuſque partis incommodo, montem altum deiecto inde Stephano, recipiens totum patrimonium breui pacatum reddidit. Pace deinde compoſita, ad bellũ Aſiaticum animum adijcit, principes Chriſtianos literis & nuncijs ad eam rem quàm diligentiſsimè animat, quòd intellexerat Gothifredo Hieroſolymis mortuo, Saracenos recuperandę Hieroſolymę cauſa magnos exercitus eò duxiſſe, ſuperatiſque Chriſtianis ingenti clade, & comitẽ Burgundiæ in ipſo prælio cecidiſſe, ac Boemundum viuum in manus hoſtium deueniſſe, ipſum verò Balduinum regem Gothifredi fratrem, ægrè ex tanta clade ſeſe proripuiſſe, nec paulùm abfuiſſe, quin vrbs caperet. Veruntamẽ Barbari tanta victoria potiti, obſidere Hieroſolymas nequaquam ſunt auſi. Tancredus aũt egregiè defenſa Antiochia, Laudiceam vrbem imperio Conſtantinopolitano ſubiectam vi cepit, quòd intellexerat Alexium imperatorem Chriſtianorum clade delectatum, militibus quoq; noſtris impedimento fuiſſe, quò minùs ſupplementi cauſa ex Europa in Aſiam traijcerent. Felicitate & audacia Tancredi Balduinus rex percitus, comparato properè exercitu, in Accon ducere ſtatuit, vocatis in auxilium Genuenſibus & Venetis, qui eò properè cum octoginta roſtratis nauibus ac triremibus pleriſque profecti ſunt: quare & vrbs terra mariq́ue acriter oppugnata, vigeſima die tandẽ capitur, & Saraceni, qui eò venerant tuendæ vrbis cauſa, fuſi fugatiq́ue ſunt. Tancredus autem tantæ fuit pietatis in patruum Boemundum ab hoſtibus triennio in vinculis detentum, vt ei magna vi auri redempto, Antiochię principatum reſtituerit. Poſtea verò idem Boemundus Antiochiam ipſam Tancredo committens, in Italiam primò, mox in Galliam profectus, Conſtantiam Philippi regis Francorum filiam in vxorem accepit. Cognito deinde Alexij imperatoris Conſtantinopolitani conatu, qui maritimas Antiochiæ vrbes infeſtabat, in Italiam rediens, parata claſſe in Dalmatiam nauigat, Dirrachiumq́ue obſidet, vt ea ratione Alexiũ à bello Aſiatico reuocet, quod etiam breui factum eſt: pacem verò petenti Boemundus hac lege dedit, vt bello Antiocheno omiſſo, militibus Francis nullo maleficio per ſua loca tranſeuntibus, iter in Aſiam tutò facere liceret. Compoſita autem pace, cum ea claſſe, quam in Alexium parauerat, in Aſiam Boemundus contendens, adeo Chriſtianorum animos recreauit, vt Balduinus rex Berytum vrbẽ maritimam Phœniciæ inter Sidonem & Byblum poſitam, ac Tyro metropoli obtemperantem, obſeſſam duobus menſibus vi tandem ceperit, non ſine magno ſuorum incommodo. Hanc ob rem & paſsim in omnes ſæuitum eſt, & vrbs ipſa tanquam colonia Chriſtianis omnibus conceſſa eſt. Eodem quoque tempore capta & Sidon eſt. In tanta verò Chriſtianorum felicitate Boemundus clariſsimus princeps morte ſublatus, luctu omnia compleuit, qui Boemundum filium paruulum admodum, ex Conſtantia vxore ſuſceptum, principatus Antiocheni ſucceſſorem relinquens, Tancredo nepoti donec adoleſceret, commẽdauit. Interea verò Henricus quartus mortuo patre, quem apud Leodium bello ſuperauerat, compoſitis in Germania rebus, in Italiam veniens, apud Sutrium ſubſtitit, quòd ſenſerat eius aduentum Paſchali parum admodum gratum eſſe, quippe qui & Eccleſias multas in bellis euerterat, & epiſcopatus contra ius faſque pro libidine animi, cui placuiſſet, demandauerat. Verùm miſsis vltrò citroq́ue legatis, cùm imperator iureiurando interpoſito polliceretur, ſe & pacato agmine vrbẽ ingreſſurum, & coacturum ſuos Epiſcopos, vt ſe à poſſeſsione epiſcopatuum abdicarent, quos largitione acceperant & potentia, portæ repentè apertæ ſunt. Nam Sutrio mouens Henricus ad montem Guadij, vel (vt alij volunt) ad montem malum (ſunt etiam qui montẽ aureum hunc appellent) caſtra poſuerat: vnde poſtea annuente populo prodeunteq; obuiam honorato quoq;, vrbem Leoninã primò ingreditur, præcedentibus ſacerdotibus cũ infulis & reliquijs ſanctorũ à mole Hadriani. Nam per eam portã vrbem Leoninam ingreſſus eſt vſq; ad baſilicam ſancti Petri, cuius in gradibus pedes pontificis eouſq; cũ cardinalibus prodeuntis, exoſculatus eſt. Poſitis deinde mili-

militibus ſuis in ſtationibus, vnà cum pontifice, ad dexterã tamen, templũ ingreditur: in quo poſt orationem ad altare factam, à pontifice petit, vt illos confirmet, quibus ipſe epiſcopatus dederat, licet iuſiurandum antea interpoſuiſſet, ſe nunquam id à pontifice petiturum. Paſchalem verò id facere recuſantem intromiſsis militibus, dato ſigno, vnà cum cardinalibus ſtatim capit, eumq; cum magna parte cleri ſpoliati, priùs in caſtra perducit. Permotus tam inſigni iniuria populus Romanus, ſumptis armis, Teutonicos ex vrbe Leonina pellit, portasq; omnes cludit. Tum verò imperator ad Soractis montẽ perueniens, quem nunc ſancti Syluestri vocant, in loco excelſo & munitiſsimo pontificẽ & cardinales collocat, diſpoſitis circunquaq; custodibus & præſidijs, ne inde aufugere vel retrahi ab aliquo poſſent: quo facto, ſtatim reliquas copias vrbẽ oppugnaturus mouens, ad Anienem peruenit. Vnde occupato priùs ponte Mammeo, à Mammea matre Alexandri imperatoris nomen ducente, ac tanti operis autore, incenſis circunquaq; villis, incurſiones continuò in Romanos faciebat. Quare pontifex incommodis ciuium & precibus motus, ad pontem Salarium perductus, accitis ex vrbe notarijs, qui pacta conſcriberent, eos omnes (licet inuitus) in epiſcopatu confirmauit, quos antè Hẽricus delegerat. Hoc itaq; modo compoſitis rebus, dimiſsis captiuis omnibus, imperator à pontifice coronatur in baſilica ſancti Petri, clauſis priùs vrbis portis, ne populus erumperet, firmataq; ſtationibus ipſa ab Henrico baſilica. Vnde non ita multò pòſt voti compos factus, in Germaniã rediit. Pontifex verò pacata aliquantulum Italia, Piſanos nauali gloria admodum potentes adhortatur, vt ex inſulis Balearibus, quas iam antea occupauerant, in Saracenos moueant, mare noſtrùm & littora Chriſtianorum infeſtantes. Quare Piſani cupiditate gloriæ capti, comparata ingenti claſſe, impoſitaq; maiore iuuentutis ſuæ parte, in hoſtem proficiſcuntur. Verũ dum apud vada Volaterrana ventum expectant, Lucenſes eorũ vrbem defenſoribus vacuam inuadunt, quam quidem Florentini Piſanorum precibus moti, repulſis Lucenſibus, acerrimè tutati ſunt. Ob quam rem Piſani de Saracenis victores domum redeuntes, Florentinos duabus porphyreticis columnis donant, quæ adhuc ad portam ſacelli beati Iohannis Baptiſtæ viſuntur. Interim verò Paſchalis concilio apud Lateranũ habito, omnia quæ Henrico promiſerat, reuocat, quòd coactus, non libens in eius ſententiã armis, non rationibus munitã deſcendiſſet, inſtantibus cardinalibus, qui in vinculis erant, populoq; Romano, qui ab Henrico bello vexabat̃, vt quanis conditione pacẽ componeret. Satius itaq; viſum eſt retractare malè acta, violenter p̄ſertim, quàm pati exemplo p̃nitioſo, vt id quoq; reliquis principibus licere videat̃, ꝙ Henricus ab inuito pontifice extorſerat. Hoc aũt tempore Mathildis comitiſſa admodũ ſenio cõfecta moriẽs, Romanę eccleſiæ ex teſtamẽto reliquit, quicquid à Piſsia amne & ſancto Quirico agri Senenſis vſq; ad Ceperanũ inter Apenniũ & mare p̄tinet, addita Ferraria, quę adhuc Romanæ Eccleſiæ vectigalis eſt. Sunt q̃ ſcribant, quorũ de numero Vincentius eſt autor egregius, hanc mulierẽ Florentię mortuã eſſe eo incendio, quo & magna pars vrbis conſumpta eſt, & ad duo millia hoĩm combuſta tradunt̃, eiusq; corpus poſtea in Ciſalpinã translatum eſſe, & in monaſterio ſancti Benedicti, ꝙ ab vrbe Mantua xij. millibus paſſuum diſtat, ſepultum. Crediderim ego mulierẽ ipſam Mantuæ diem extremũ obijſſe, ſuoq; iuſſu ad ſanctũ Benedictum ſua impenſa ædificatum, translatã & ſepultam, procurante eam rem Anſelmo viro ſanctiſsimo ac tanti monaſterij autore: quippe qui operam dederat Mathildis impenſa, vt cœnobium tam amplum tamq; magnificum ædificaret. Eodem quoq; in loco ſepultum fuiſſe eundẽ Anſelmum Epiſcopũ Lucenſem comperi, ac Mantuã deinceps translatum in Eccleſiam cathedralem, ob eam rem credo, ne à vicinis furtò ſurriperetur, cum miraculis continuò clarior fieret. Affirmant Lucenſes corpus Mathildis apud ſe eſſe: quod ne credam, facit Guidonis Gonzagę autoritas. Qui dum monaſteriũ ſancti Benedicti reſtitueret, inuentum corpus honeſtiore loco (vt par erat)

erat)collocauit. Alium quoque Anſelmum fuiſſe his temporibus quidam autores ſcribunt, virum doctiſsimum, & apud Anglos tanti pretij hăbitum, vt breui ex monacho abbas, deinde Cantuarienſis archiepiſcopus ſit factus: qui etiam libros de meditationibus, cur Deus homo, de libero arbitrio, de ſimilitudinibus, de cruce, de beato Iohanne Baptiſta conſcripſit. Felicia certè hæc tempora fuere, quæ & Sigibertum monachum Celbatenſem virum ſpectatæ doctrinæ, & Bernardum ex Caſtilione Burgundiæ nobili genere ortū, protulere. Is xxij. annum attingens, ſub abbate Stephano, qui tertius fuerat ab inchoato Ciſtercienſi monaſterio, vnà cum triginta ſocijs monachi habitum ſuſcipiens, tanti pretij ob doctrinam & ſanctitatem eſt habitus, vt breui abbas Clareuallenſis monaſterij, tum primùm Roberti viri illuſtris impenſa ædificati, creatus ſit, cui certè loco cum maxima gloria ad annos ſex & triginta præfuit. Moriens deinde Bernardus, præter ſanctitatem, multa quoque ſcriptis ingenij ſui monumenta reliquit: maximè verò commentarios in cantica canticorum, conſiderationes diuinæ contemplationis ad Eugenium pontificem, vnde pontificij muneris ratio duceretur: ſcripſit & varias epiſtolas, vnam potiſsimùm ad Romanos, qua eos vehementer carpit: ſcripſit & apologeticum, & ſermones in ſolennibus habitos. Ad Paſchalem redeo, qui in concilio apud Guardaſtallum habito decreuit, ne vrbes Aemiliæ, Placentia, Parma, Rhegium, Mutina, Bononia, Rauennati Eccleſiæ anteà Metropoli ſubiectæ amplius eſſent, quòd ſæpiùs ob ſuperbiam in Romanam ſedem præſules Rauennates cornua erexerant. Pontificem verò ad Vrbem redeuntem rogarunt ciues quidam, vt in locum Petri præfecti vrbis demortui filium ſubrogaret. Quod cùm facere pontifex negaret propter ætatem pueri, qui vix decimum attigerat annum, tanta repentè ſeditio exorta eſt, vt ei abire ex ciuitate neceſſe fuerit, ne magna aliqua cædes inter ciues committeretur, cùm multi ineſſent, qui nequaquam tantum magiſtratum puero committendū dicerent. Neque ita quoq; ſeditionis ſemina abſtulit. Nam cùm Albæ eſſet, intellexiſſetq; Petrum Leonis Eccleſiæ fautorem, in ædibus ſuis ab aduerſa factione oppugnari, eò properè Ptolemæum mittit, ab Aricia accitum cum ſatis valida manu, qui pulſos in Tranſtiberinam regionem aduerſarios partim interfecit, partim capit, ac per municipia cuſtodiendos diuidit. Sed magna repentè in Ptolemæo inconſtantia apparuit. Nam quos ipſe paulò antè ceperat, eoſdem poſteà ſuo quoq; nutu ad municipia proficiſcentes, dum iter per Algidum faciunt, ex inſidijs adortus capit, & Laritiam ſecum ducit: inter quos & demortui præfecti filius erat. Nō contentus autem tanti admiſsi facinoris Ptolemæus, Sarminetum, Tiberiam, Nymphæū, oramq; maritimam occupat. Interim verò Henricus è Germania in Italiam cum exercitu deſcendens, magno terrori omnibus fuit. Verùm cùm is Romam veniſſet, abſente pontifice, qui tum in Apulia concilium habebat, cumq́ue ſe priuatum dignitate imperij putaret, vnà cum poteſtate dandorum epiſcopatuum, à Bracharenſi archiepiſcopo patria exule, iterum coronatus ante beati Gregorij corpus, in patriam abijt. Paſchalis autē abſoluto conuentu, ex Apulia Romam cum copijs Normannorum rediens, & multa oppida ab hoſtibus occupata recepit, & Præneſte Caloiohannis imperatoris Cōſtantinopolitani, qui patri Alexio ſucceſſerat, oratores libenter audiuit, eiſdemq; in mandatis dedit, vt Caloiohannem ſuo nomine contra Saracenos animarent. At verò Farfenſis abbas & Ptolemæus, qui nullum ſibi veniæ locum apud pontificem ob ſua maleficia reliquerant, latebris deliteſcentes, tandem per amicos in Paſchalis viri mitiſsimi gratiam redeunt. Pacatis hoc modo rebus, dedicataque Præneſti Agapeti baſilica, Romam effuſa obuiam vrbana multitudine honoris cauſa tandem redijt: qua quidem ex frequentia in valetudinem incidens, ſe paulò pòſt moriturum cognouit: quare acceptis Eccleſiæ ſacramentis, cohortatusq́ue clerum ad pacē & concordiam, pontificatus ſui anno decimooctauo, menſe ſexto, die ſeptimo moritur decimoquinto Calendas Februarij, ſepeliturq; honorificen-

tiſsi-

tiſsima pompa in baſilica Conſtantiniana. Suo aũt pontificatu facta poteſtate ſacrorum ordinum, presbyteros quinquaginta, diaconos triginta, Epiſcopos centum creauit. Romę præterea Eccleſias quindecim conſecrauit, maximè verò baſilicam ſancti Hadriani in tribus foris prophanatam quorundam factioſorum ſcelere: eccleſiam ſanctę Marię Monticelli in regione Ariolæ: poſtremò verò reſtituit & conſecrauit baſilicam ſanctorum coronatorum, eo tempore diruptam, quo Robertus Guiſcardi Salernitanus princeps eam partem vrbis incendit, quæ à Laterano ad Capitolium vergit, vt in vita Gregorij ſeptimi diximus.

GELASIVS II.

clxviij. pontifex

GElaſius ſecundus, Iohannes antea vocatus, patria Caietanus, patre Creſcentio, nobili genere natus, ingenueque à teneris annis educatus & doctus, in monte Caſsino religionis fundamenta perdidicit ſub Odriſio abbate viro ſanctiſsimo. Hanc ob rem ab Vrbano ſecundo Romam accitus, cognita hominis virtute & fide, ſemper in pretio eſt habitus. Verùm in primis eius fides perſecta eo tempore eſt, quo Vrbanus pontifex à Germanis, & Giberti antipapæ factionem ſequentibus in inſula Lycaoniæ Romæ inter duos pontes obſeſſus eſt. Solus enim vnà cum Petro Leone viro illuſtri, hominem ſanctiſsimum nunquàm deſeruit. Hanc ob rem poſtea cùm Vrbanus meliore fortuna vteretur, tanti beneficij memor, Gelaſium primò quidem ſecretis ſuis admouet ob fidem & doctrinam, eique negotium dedit ob elegantiam compoſitionis ſuæ, vt Romanæ curię ſtylum negligentia & ignorantia maiorum labefactatam, in meliorem formam & ornatum redigeret. Poſtea verò cognita hominis amplitudine, eundem referre in cœtum cardinalium inſtituerat, eaque de re ſæpiùs in ſenatu locutus fuerat, aſſentientibus omnibus. Verùm mortuo nõ ita multò pòſt Vrbano, Paſchalis meritorum tanti viri non immemor, ſtatim eum diaconũ cardinalem decernit. Mortuo deinde Paſchali, cùm de creando nouo pontifice ratio haberetur, ob eamq; rem cardinales omnes in monaſterio ad Palladium paululũ infra ædes Leonis & Cincij Fregepanis congregati eſſent, vno omnium conſenſu Iohannes Caietanus Gelaſius pontifex creatᷣ. Verùm Cincius Fregepanis ira ob hanc electionẽ percitus, quòd vnũ ex ſuis cardinalibus collegio propoſuerat, quẽ pontificẽ eligerent, in monaſteriũ Palladij cum armatis ſatellitibus irrumpens, refractis foribus, obuiũ quenq; percutit: pontificẽ obtorto collo in terrã deiectum calcibus conterit, in vinculaq; conijcit. Cardinales aũt fugam parãtes, ex mulis & equis deijcit, nullumq; genus contumelię prætermittit, quo affici tantus ſenatus poſſet. Non tulit aũt tantã iniuriã populus Romanus. Ad ædes Cincij Fregepanis armatus cõcurrit, eiq; ac familię interitum minatᷣ, niſi ꝑperè Gelaſium incolumẽ reddat. Faciunt mandata Fregepanes: maxĩe verò Leo, ꝗ pontificis pedes videntibꝰ oĩbus ſępiùs exoſculatus, veniã ſuppliciter petebat. Equũ itaq; albũ conſcendens pontifex, via ſacta in Lateranũ ducitᷣ, comitante clero populoq; Romano, ibiq; de more coronatᷣ. Interea verò Balduinus, quẽ ſtatim literis & nuncijs pontifex adhortatus eſt, vt Barbarorũ impetum tamdiu ſuſtineret, quoad in Aſiã noua ſupplementa mitterentᷣ, caſtellũ in Syria Sobal vocitatum occupat & munit, vt Chriſtianis cõtra Barbaros continuè dimicantibus receptaculũ eſſet. At verò Boemundo adoleſcẽte mortuo, Tancredus tutor Antiochiæ princeps ab oĩbus chriſtianis declaratᷣ: quẽ ꝗdem confirmato priùs principatu, Balduinus Hieroſolymitanus rex ad ſe cũ militibus ſuis vocat, dimicaturus cũ hoſtibꝰ Turcis, Saracenis, Arabibus, ꝗ cum magno exercitu prouinciã Hieroſolymitanã ingreſsi erant. Eò itaq; veniẽs Tancredus, cognita chriſtianorum paucitate, fruſtrà Balduino diſſuaſit, ne collatis ſignis cum hoſte decerneret, néve rem chriſtianã in ſummum diſcrimẽ adduceret. Nam cùm hoſtibus ipſis pugnandi copiam feciſſet, ingenti clade ſuperatus, ægrè cum paucis Hieroſolymã ſe recepit, diuerſis præterea tramitibus Tancredus

Cincius Fregepanis homo factioſus.

Antio-

Antiochiam perueniens, fuga ſalutem ſibi quæſiuit. Elati autem tànta victoria hoſtes, montẽ Tabor conſcendentes, monaſterium eo loci poſitum diruunt, monachis ad vnnm omnibus interfectis. Nec interim quietus ab externo hoſte Gelaſius fuit, qui Henrici imperatoris furorem Italiam vaſtantis, iam iamq́ue vrbem hoſtili animo ingreſſuri deuitans, ad ædes Vulcaminì potentiſsimi ciuis primò confugit. Verùm cùm ibi quoque nequaquam tutus videretur, vnà cum ſuis triremes conſcendens: duæ enim iam ad id inſtructæ paratæq́ue erant, Hoſtiam Tiberi delabrtur, inſequentibus Germanis militibus, & pontificem telis ac ſagittis petentibus. Cùm Hoſtiã verò perueniſſet, neq; ingredi mare propter inſtantes pcellas liceret, terteſtri itinere Ardeam proficiſcitur, Hugone xij. apoſtolorum cardinali viro ampliſsimo ſemper eum comitante. Cadentibus autem fluctibus, Hoſtiam reuerſus, Tarracinam primò, mox Caietam adnauigat, vbi perbenignè à ciuibus ſuis ſuſcipitur. Conuenere eò ſtatim & Guilielmus Apuliæ dux, & Robertus Campanus princeps, ac Richatdus Aquilanus, pollicẽtes ſe in eius poteſtate ſemper futuros, vt veros decet Eccleſiæ Dei vectigales. Cùm igitur parari exercitum contra ſe Henricus intellexiſſet, Mauricium Bracharenſem archiepiſcopum Antipapam creat, quem potiſsimùm Gelaſio obijceret, eumq́ue Fregepanum familiæ commendauit: Gregorius is appellatus eſt. Non contentus autem tam pernitioſo exemplo Henricus, in Anagninum agrum copias ſuas mouens, omnia hoſtilem in modum diripit & capit. Turriculum quoque munitiſsimum locum iam oppugnabat, cùm ſubitò nunciatum eſt, Gelaſium cum proceribus Apuliæ, magnoq́ue cum exercitu aduentare: quare motis caſtris, Italiã cedens, cuncta cædibus & rapinis compleuit. Gelaſius autem remiſsis in Apuliam proceribus, Romam venit, arbitratus ob diſceſſum Henrici omnia deinceps pacata fore. Verùm longè ſecùs, quàm putarat, accidit. Nam cùm intellexiſſet Antipapam Fregepanũ auxilio fretum Romæ manſiſſe, potentiam iſtius familiæ veritus, apud amicos quoſdam priùs delituit. At verò cùm poſtea in Eccleſia ſanctæ Praxedis myſteria celebraret, inſtantibns hoſtibus cum factione ſua, vix ſeſe ab eorum manibus fuga ſubtraxit, Corſis, Normannis, familijs egregijs ac Creſcentio nepote acerrimè defendẽtibus. Sequenti verò die à ſuis armis & clientelis benè munitis, in vrbem vocatus (nam ad ſanctum Paulum confugerat) habito catdinalium conuentu, diſcedere ab vrbe inſtituit, ne creſcente indies magis magisq́ue ſeditione, magna aliqua clades oriretur. Relicto itaq; Petro Portuenſi Epiſcopo, qnivices eius, quantum ad rem ſacram pertinebat, Romæ gereret, commendataq́ue Beneuentanæ ciuitatis cura Hugoni cardinali xij. apoſtolorũ, Piſas primò adnauigat, cùm terreſtre iter nequaquam ſibi ac cardinalibus, quos comites ſociosq́ue habebat, tutum videretur. Exceptus itaque perbenignè à Piſanis, cùm rationem diſceſſus ſui ab vrbe audientibus omnibus reddidiſſet, inde ſoluens in Galliam, ad portam ſancti Aegidij peruenit: vbi cum abbate Cluniacenſi viro optimo, tum à monachis, & omnibus fidelibus, qui eò eius rei gratia vndique conuenerant, magnificè ac ſplendidè ſuſcipitur. Deinde verò per continentem honeſtò comitatu magis quàm ſplendido, vt nunc fit, incedens, inter eundum baſilicam ſanctę Cæciliæ in Stagello, Eccleſiam ſancti Syluestri in Tillano, Eccleſiam ſancti Stephani in Tornaco dedicat, lapidibusq́ue Eccleſiarum terminos notat. Tandem verò ad Cluniacenſe monaſterium perueniens, pleureſi correptus, pontificatus ſui anno I. die v. moritur, vir ſanctiſsimus & omni laude dignus, ſi vitam continentiſsimam, ſi mores, ſi doctrinã inſpicis: quibus ex rebus fit, vt facilimè credam eum, qui ita conſtanter & ſanctè in tantis procellis humanarum perturbationum vixerit, nunc beatam & ſempiternam vitam in cælo ducere. Sepelitur autem eius corpus intra limina Cluniacenſis cœnobij. Sunt qui ſcribant huius pontificatu inchoatam eſſe templariorũ militum originem, qui non longè à ſepulchro Domini habitantes, peregrinos ſuſcipiebant, eosq́ue per loca ſacra armati ducebant, ac reducebant: quò eius ſine

Templarij milites.

vllo

vllo maleficio inuiſere loca ſancta liceret.Hos vita,fide,gratia mirum in modũ
Cuſentinus commendat.

CALISTVS II.

CAliſtus ij. Guido antea vocatus, natione Burgũdus, Viennenſis Ar- clxix. Põt.
chiepiſcopus,originem à regibus Franciæ ducens,ab his Cardinalibus
Pontifex creatur,qui mortuo Gelaſio Cluniaci tum aderant. Verùm is
non priùs pontificium habitum ſibi deſumpſit, quàm intellexit ſe ab
his quoque Cardinalibus confirmari,qui Romæ & in Italia remanſerant.Re ita-
que literis & nuncijs cognita,Romã veniens,populo obuiã prodeunte ac honora
to quoq; vrbẽ ingreditur,congratulantibus omnibus tum pontifici, tum ciuitati
Romanæ,quòd hunc quietis & pacis autorem futurũ cernebant.Rebus aũt ex ſen
tentia Romæ compoſitis, Beneuentum proficiſcitur, quò & principes omnes
ſtatim conuenere,ſalutandi(ut mos eſt)pontificis cauſa,maximè verò Guilielmus
Apuliæ dux,Iordanus Campaniæ comes,Arnulphus Ariola,Robertus Lorotelli
comes,viri inſignes,& ſine cõtentione illius partis Italiæ facilè principes:qui etiã
polliciti ſunt adhibito iureiurando,ſe in poteſtate põtificis ſemp futuros.Caliſtus
aũt qui nil aliud meditabaĩ quàm bellum Aſiaticũ,in quo de Chriſtianis ęgrè tot
barbaras gentes ſuſtinentibus addubitabatur,Romã rediens, Lambertum Hoſti-
enſem Epiſcopũ,Saxonem ſancti Stephani in Cęlio monte presbyterum Cardina
lem,Gregorium ſancti angeli Diaconum,legatos ad imperatorem mittit: qui pa-
ce ſine vlla contentionę compoſita,ad vrbem redeuntes,tabellam pacis ad Latera
nenſem baſilicam ſuſpendêre.Qua quidem perlecta,tanta repente lætitia publica
exorta eſt,vt paſsim congratulantium cœtus audirentur.Verũ ne diuturnior hęc
lætitia videretur,effecit Rogerius Siciliæ comes,qui Calabriam & Apuliã abſente
Guilielmo comite occupat.Guilielmus enim Alexij imperatoris Conſtantinopo
litani filiam in vxorem ducturus, abiens Calabriã & Apuliã pontifici cõmenda-
uerat.Hanc ob rem Caliſtus ab vrbe diſcedens,Beneuentum peruenit, indeq; Hu
gonem Cardinalem ad eum miſit,arcem Nicephorim tũ in Calabria obſidentem.
Monitus aũt Rogerius vt ab armis diſcederet,nequaquã Pontificis edicto obtẽpe-
rat,imò acriùs inſtabat,ne Guilielmus cõſobrinus rediens ei impedimento foret,
quo minùs Apulia & Calabria potiretur.Parabat iã arma pontifex, cùm ſubitò
vna cũ magna parte ſenatus febri correptus redire ad vrbem re infecta compelli-
tur.Hanc ob rem Rogerius nemine aduerſante, Apulia & Calabria potitur. Atq;
hoc modo Guilielmus vxore fruſtratus, ac principatu deiectus, apud Salernitanũ
principem vitam degens,ſine hæredibus breui moritur. Rogerius itaque tanto
aduerſario ſublato,regem Italiæ ſe nuncupat. Caliſtus autem recuperata valetu-
dine, apud Lateranum noningentorũ patrum conciliũ habuit, in quo quidem
deliberatum eſt,vt primo quoque tempore ſupplementa militiæ iam deficientis
Chriſtianis in Aſia bellum gerentibus ſubminiſtrarentur. Qua ſpe erectus Bal-
duinus Hieroſolymitanus rex,Gazim regem Turcorum minorẽ Aſiam incolen-
tium,cum magno exercitu in ſe mouentem ſuperat,& captum in carcerem conij-
cit.Eadem quoque fortuna vſus,Damaſci regem Hieroſolymas cum exercitu ho-
ſtili animo petentem,fundit fugatq;,duobus millibus hoſtiũ cæſis,milleq; captis.
Verùm ſuperueniente cum magnis copijs Balahac Parthorũ rege,cui ſtatim nul-
lis expectatis auxilijs congredi auſus eſt, tanta clade ſuperatur Balduinus, vt
etiam ipſe vnà cum proceribus multis captus & in vincula coniectùs ſit. Quare
Caliſtus pontifex maturandum ratus, ne reliqui Chriſtiani amiſſo rege opprime
rentur,inſtante Veramundo Hieroſolymitano patriarcha viro optimo ac doctiſ-
ſimo,Venetos ſpe gloriæ & præmij concitos in hoſtem magna claſſe permouit,
Dominico Michaele duce,milleſimo centeſimo ac vigeſimo ſecundo ſalutis no-
ſtræ anno:qui quidem ad Ioppẽ claſſe delati,quam Saraceni Babylonis terra ma-
rique

riqueobſidebant,ſuperatis Barbaris ingenti clade, obſidionem ſoluunt. Itum eſt & in Tyrum,quam diu obſeſſam haud incruenta victoria cepere,pacti tamen priùs,vt Tyri & Aſcalonis dimidium obtinerent, ſi eorum opera in Chriſtianorum poteſtatẽ deuenirent. Verùm Emanuel Græcorum imperator Caloiohanni ſuffectus, tantam victoriam Latinis inuidens, vel latina literatura vtentibus, Venetis mandat, vt claſsis ſuæ præfectum reuocent:qui certè eorũ dicto obtemperans, ira incenſus,Rhodum,Chium,vnde corpus beati Theodori martyris Venetias tranſlatum tum eſt, Samum,Mitylenen,Andron imperatoris inſulas, diripuit: Motonium ſpoliatum,incolis muniuit. Tragurium ex Vngaris captum, ditioni Venetę ſubiecit.Lapidem prętere a ſecum in patriam detulit,ſuper quo apud Tyrum Chriſtus ſediſſe fertur. At verò Balduinus, quem diximus ab hoſtibus captum, pretio redemptus, Hieroſolymas rediens, Chriſtianam remp. iam labentem aliquandiu ſuſtinuit. Hanc ob rem Caliſtus aliquid quietis à rebus externis nactus, & cardinales xij. creat,& baſilicas multas vetuſtate collapſas,reficit. Mœnia vrbis inſtaurat,aquam in vrbem inducit,arces Eccleſiæ munit,donaria plurima argenti auriq; baſilicis diuidit. Fundos pleroſq; coemptos beato Petro donat. Eccleſiã beati Nicolai in palatio ædificat. Verùm ne tanta felicitas ſine aliquo incommodo diutius in terris eſſet,Gregorius antipapa,Burdinus anteà vocatus,nomen pontificis vſurpare conatus, Sutrij ſe continens, auxilio quorundam tyrannorum fretus,& Romanos incurſionibus vexabat,peregrinos negotij ac religionis cauſa ad vrbẽ accedentes ſpoliabat. Quare Caliſtus comparatis repentè copijs, præmiſſoq; cum expeditiſsimo quoq; Iohanne Cremenſi ſancti Chriſogoni presbytero cardinali,ſubſequens ipſe hoſtem,vincunt,Sutrium capiunt;Burdinum camelo impoſitum, in triumphi ſpem Romam ducunt:quẽ pontifex vita donatum, Cauenſi monaſterio incluſit. Caliſtus autem de Deo deq; hominibus benè meritus, pontificatus ſui anno quinto,menſe decimo,die ſexto in Domino moritur. Vacat tum ſedes dies viij.

HONORIVS II.

clxx. pontifex.

HOnorius ſecundus, qui & Lambertus, ex agro Imolenſi oriundus, Hoſtienſis Epiſcopus,eo tempore pontifex creatur,quo Balduinus ab hoſtibus pretio redemptus, Antiochiam Hieroſolymitano regno adiunxit,mortuis his omnibus,ad quos principatus ille iure deueniebat. Verùm cùm tantus principatus retineri ſine præſide non poſſet, eidem præficit Raymundum Guilielmi ducis Auſtriæ filium, cui ſuperioris Boemundi filia nupſerat. Hoc aũt modo compoſitis rebus,regem Aſcalonitarum, Aegyptiorum copijs fretum,& ob eam rem Hieroſolymitanos infeſtantem, vnico prælio repulit. Balduinum præterea Damaſci regulum idem molientem, ſed maioribus copijs, tribus grauiſsimis prælijs fundit fugatque, multis paſsim more pecorum cæſis. Ad Honorium redeo, qui etſi obſcuro loco natus erat, tamen literatura & moribus tanto magiſtratu dignus videbatur. Verùm nõ adeo eius ingreſſus laudatur, cùm ambitione quorundam potiùs,quàm omnium bonorum conſenſu pontificatum inierit. Mortuo enim Caliſto, cùm de legendo nouo pontifice ratio haberetur, Leo Fregepanis omnibus cardinalibus interdixit, ne vſque ad diem tertium pontificem crearent,quò & maturiùs deliberare,& Canones inſpicere liceret, quamuis non ea mente id fecerit homo acutus & ad fallendum vafer, quàm verbis præ ſe ferebat, ſed ei tantiſper diſponere hominũ ſuffragia liceret, quibus Lambertus pontifex crearetur. Nam populus ipſe Saxonem ſancti Stephani cardinalem, pontificem percupidè nimiùm optabat. Id quoque ſe cupere Leo Fregepanis oſtendebat, quò & populum & patres negligentes & incautos in ſententiam ſui quauis arte pelliceret. At verò cùm id velle Leonem cardinales quidam cernerent, ne ex eius ſententia pontificem legerent, omiſſo Saxone, Thebaldum ſanctæ Anaſtaſiæ pres-

presbyterum cardinalem, pontificem deligunt, quem Cæleſtinum appellarunt. Tunc autem Leo non amplius immorandum ratus, quòd iam offenſum hac electione populum cernebat, Lambertum (de quo antè diximus) pontificem magna voce præponit, acclamante populo, cleroq; eam electionem manibus & nutibus approbante. Tum Leo maturandum ratus, ne ſententiæ hominum immutarentur, in Simijs, loci nomen eſt, non longè ab eccleſia ſancti Syluestri, hominem pontificali habitu exornat. Qui etſi primò artibus quibuſdam tantum magiſtratum adeptus eſt, tamen poſtea omnium conſenſu pontifex maximus cõſalutatur. Pontificatum adeptus, cardinales quoſdam viros inſignes creauit, quorum opera poſtea magnis in rebus vſus eſt. Familiaritate enim præclarorum virorum mirificè delectatus eſt. Nam Pontium quendam abbatem Cluniacenſem, virum induſtriũ Romæ retinuit: Ingenium quoque Hildeberti Cenomanenſis epiſcopi mirificè extulit: quem deinceps Turonenſem archiepiſcopum creauit, quòd plurimum heroico, elegiacóue carmine valeret. Huius quoque tempora clariora fecit Hugo de ſancto Victore, ſi cognomentum inſpicis: ſi patriam, Pariſienſis doctor inſignis. Hic enim tum dicendo, tum ſcribendo ingenij ſui præclara monimenta reliquit. Extat eius liber de ſacramentis, liber ſententiarum, liber in dialogo, qui Didaſcalus appellatur: liber de cura animæ, liber de artibus & doctrinis. Hos autem omnes tanta beneuolentia Honorius pontifex amplexus eſt, vt nullum genus officij prętermiſerit, quo eos ad honeſtiorem dignitatis gradum euehi poſſe exiſtimaret. Vnum tamen ſuis temporibus accidit, quod nequaquam probandum eſt: Arnulphus enim Chriſtianæ religionis prædicator egregius, clericorum inſidijs Romę necatur, ꝗ acerbè nimiùm in eorum laſciuiam & libidinem inueheretur, quodq; eorum pompam, & in comparandis diuitijs nimium ſtudium improbaret, paupertatem Chriſti & integerrimam vitam ad imitationem omnibus proponens. Hunc multi ex nobilitate Romana tanquam verum Chriſti diſcipulum & prophetam ſequebantur. Hunc laudibus ad cælum tollebant. Hinc odium, hinc irę in pernitiem benè ſentientis vſque ad necem excitatæ. Fuerit ne hic ſanctiſsimus vir presbyter, an monachus, an eremita, haud ſatis conſtat. Sunt qui ſcribant Honorio ipſi id admodum diſplicuiſſe, non tamen tanti facinoris autores vnquam inuentos. At verò cùm in pontificatu rectè gubernato quinquennio ac menſibus duobus vixiſſet, collachrymantibus omnibus moritur, & in baſilica Lateranenſi nullo non genere honoris adbibito ſepelitur. Vacat tum ſedes diebus octo. Neſcio ego quid ſibi velit marmor illud ſuo nomine inſcriptum, quod ante ædes beatæ Praxedis adhuc extat.

INNOCENTIVS II.

INnocentius ſecundus, patria Romanus, ex Tranſtiberina regione, patre Iohanne, Pontifex creatus, in Rogerium Rogerij comitis Siciliæ filium, hæredem nuncupatum, quòd mortuo Guilielmo Apuliæ duce, omniq; Roberti Guiſcardi familia in eo deficiente, dominatum Apulię occupare nitebatur, ſtatim mouet. Nam is ad ſanctum Germanũ caſtra habebat, quem certè primo impetu repulit: tantum valuit Romani exercitus fortitudo & virtus: oppidoq; ipſo capto, tyrannum in Galucio aliquandiu acriter obſedit. At verò Guilielmus Calabriæ dux cum magnis copijs adueniens, & patrẽ vnico pręlio feliciter habito obſidione liberat, & Pontificẽ cum his Cardinalibus capit, qui in exercitu Romanorum erant. Hos aũt omnes non ita multò pòſt Rogerius mira modeſtia vſus, vnà cum Pontifice liberos facit. Quam ob rem deinceps quod voluit facilè à Pontifice obtinuit, præter regni titulum, quem maximis præmijs & pollicitationibus impetrare contendebat. Interim verò Petrus Romanus ciuis, Petri Leonis potẽtiſsimi hominis filius, Romæ antipapa creatur, quorundã facinoroſum ſeditionibus, Anacletusq; appellatur: qui ſpoliatis Romanæ vrbis tem- clxxj. Põt.

plis,ſpoliatis Eccleſiarum theſauris,vi irrumpens, maximè verò in baſilicam Pe-
tri,vnde crucifixum aureum & coronas pendentes ſuſtulit, tantum pecuniarum
conflauit, vt perfacilè largitionibus ſeditioſum quenque Romæ in ſententiam
ſuijpſius alliceret.Innocentius autem ad vrbem rediens,vbi ſeditionibus plena o-
mnia cerneret,ſpectareq; rem ipſam ad cædem multorum videret, ſponte cedens,
primò quidē Piſas adnauigat,deinde Genuam, poſtremò in Franciam peruenit.
Interim verò Anacletus antipapa,tanto aduerſario ſubmoto,&animos ciuium cū
Innocentio ſentientium quoad fieri poteſt,ſibi largitionibus conciliat, & Rogeri
um in partes ſuas facilè deſcendentem,quò magis ei obnoxius eſſet, vtriuſque Si-
ciliæ regem creat.Innocentius autem celebrato apud Clarum montem concilio,
in quo Petrum antipapam cùm ſectatoribus damnauit, Aurelianum ſe contulit,
viſoq; rege Philippo,à quo perbenignè eſt habitus, Carnotū in Belgis petijt: vbi
Henricum Angliæ regem in itinere obuiam factum,multis rationibus ad expedi-
tionem in Saracenos adhortatus eſt.In Lotharingiam inde flectens,Lothariū Leo-
dij repertum,à Germanis tū regem creatum, de ſe reſtituendo multa pollicentē,
ſacramento adigit expeditionem parare,qua quidem tutus etiam ad vrbem redu-
ceretur.Remis deinde in Belgis altera ſynodo habita, in Italiam redijt, celebrato-
que concilio apud Placentiam,Piſas ſe contulit:quam ciuitatem iam pridem cum
Genuenſi populo diſsidentem, in gratiam tandem redegit.Genuenſem quoque
Epiſcopum, qui Mediolanenſi ſuberat, archiepiſcopum creat, tribus Corſicæ
Epiſcopis illi cum Bobienſi parere iuſsis. Piſanis quoque Archiepiſcopum de-
dit, tribus item alijs Corſicæ Epiſcopis cum Populonienſi eidem ſubiectis. Lo-
tharius autem cum magno exercitu in Italiam veniens, admonito pontifice quid
fieri oporteret, partitis copijs ad vrbem mouet.Nam dum ipſe occupato priùs Ia-
niculo vrbem ingreditur, Innocentius Anienem ponte Mammeo traijciens in
Lateranum perducitur,nuſquam apparente antipapa, cuius factionem Lothari-
us mira felicitate ad ſanitatem redegit,cauitq; quantum in eo fuit,ne deinceps ve-
xari ab aduerſarijs Innocentius poſſet. Tāto itaq; beneficio deuictus Innocenti-
us mortuo Henrico,Lotharium imperatorem Romanum creatum, imperij coro-
na exornat, quo ſtatim in Germaniam abeunte ad compeſcendos Leuticorum
motus,dum pontifex concilium Piſis pro repub. Chriſtiana, proque tuenda fide
de more habet,rurſum antipapa, quem in eodem cōcilio damnauit, factioſis qui-
buſdam & Rogerio adiuuantibus, in pontificem ſurgit. Quare & Lotharius im-
perator iterum cum exercitu ſuperatis Leuticis Italiam repetit, & Piſani claſſem
potentiſsimam in auxilium pontificis educunt, quibus copijs & Romæ ſedi o-
nem oppreſſere,& Rogerium terra mariq; oppugnatum,amiſsis rebus omnibus,
Italiâ in Siciliam breui pepulere.Audita tanta victoria Iohannes Conſtantinopo-
litanus imperator,qui Rogerio aduerſabatur, legatos ſtatim ad Lotharium mit-
tit de ſuperato hoſte congratulatum,quorum de numero quidam philoſophus e-
rat,qui diſputationibus oſtendere nitebatur, latinam Eccleſiam admodum erra-
re, quòd contra ſententiam Nicæni concilij, vt ipſe dicebat, quo declaratum eſt,
ſpiritum ſanctum à patre procedere,Latini à filio quoque id fieri addidiſſent.Tum
Petrus diaconus homo doctus & argutus, qui tum in corona aderat diſputandi
gratia:Si,inquit,Latini damnandi ſunt,quòd addiderint ſpiritum ſanctum à filio
quoque procedere,damnandi multò magis Græci videntur, qui id fieri à ſolo pa-
tre addiderint,cùm ipſum concilium à patre dixerit.Deluſus homo audax tam a-
cuto reſponſo,ſubſtitit amplius hac de re diſceptare. At verò pontifex ne abeunte
imperatore,Rogerius iterum Apuliam repeteret,Rameonem Lotharij imperato-
ris comitē,cum aliquot cohortibus ad propulſandū iniuriā relictum,ducem Apu
liæ creat.Mortuo deinde antipapa,occulteq; à ſuis ſepulto,cùm etiā eius cardina-
les in fidē Romani pontificis deueniſſent,quietura iā reſp. Chriſtiana videbatur,
cùm ſubitò Romani quidam ſeditionibus potentiā quærētes, ſenatores creauere,
qui

qui remp. Romanam, deditionemq; ad ſe pertinentem gubernarẽt. His autẽ dum põtifex reſtitit, habito apud Lateranũ concilio, quo inſtituit, ne quis laicus manũ violentã clerico inijceret, põtificatus ſui anno xiiij. menſe vij. die xiij. moritur, M. C. viij. ſalutis noſtræ anno, quo tempore magno in pretio ſunt habiti & Gilibertus è Britannia oriundus, vir tantę doctrinę, vt ob varietatem diſciplinarũ vniuerſalis appellaretur: & Ambertus Remenſis archiepiſcopus* Giliberto præceptore nequaquam eruditione & doctrina inferior. Huius quoque pontificis illud opus eſt, quod adhuc cernimus in fornice ſanctæ Mariæ tranſtiberinæ è muſiuo.

CAELESTINVS II.

CAeleſtinus ſecundus, Guido antea vocatus, ſancti Marci presbyter cardinalis, natione Tuſcus, è caſtro Felicitatis, quod nonnulli ciuitatẽ Caſtelli eſſe affirmant, Typhernum ab antiquis appellatum, pontifex in demortui Innocentij locum omniũ conſenſu creatur, eo maximè tempore, quo in Aſia Balduino rege vita functo, Andegauenſium comes Fulco, Balduini gener tertio loco, ſi ordinem ſucceſsionis inſpicis, regnum Hieroſolymitanum accepit, quod duorum etiam filiorum virtute fretus, aliquandiu acerrimè tutatus eſt. Nam cùm Turci ſinum Perſicum incolentes, in agrum Antiochenum incurſiones feciſſent, eos nõ ſolùm fudit rex Fulco, verumetiam ex his ad tria millia interfecit, totidemq; cepit. Hac aũt clade excitus Alaph genere Turcus, Babylonum auxilijs fretus, Edeſſam Meſopotamiæ ciuitatẽ, Arach ab Hebręis vocatam, inuaſit: quam antea diximus Balduinũ à fratre Gothifredo precibus obtinuiſſe. Capta eſt aũt vrbs, & à Barbaris crudeliter direpta, occiſis omnibus Chriſti fidem abnegare recuſantibus, ſtupratis etiã nobiliſsimis matronis ſuper altari ſancti Iobannis Baptiſtæ, quod ſciebant à noſtris piè ac ſanctè cultũ fuiſſe. Sed neſcio quo fato dum parantur copiæ, Fulco in venatione leporem concitatè nimiùm & incautè inſequens, caſu equi moritur: cui filius Balduinus eiuſdem nominis tertius in regno ſucceſsit. Cæleſtinus autem pontificatus ſui menſe v. moritur, ſepeliturq; in Lateranenſi baſilica, vna tantùm re felix, ob breuitatem temporis, vt arbitror, quod nullis ſeditionibus toto ſuo pontificatu vexatus fuit. clxxij. Pō.

LVCIVS II.

LVcius ſecundus, patria Bononienſis, patre Alberto, eo tempore pontificatum inijt, quo Edeſſæ vrbis euerſio nunciata eſt. Ea enim ciuitas Edeſſa eſt, ad quam Tobiam miſiſſe filium Gabelo ſacræ literæ teſtantur, quamq; Thaddæus apoſtolus ad fidem chriſti conuertit: & in qua beati Thomæ oſsibus ornata Abagarus regnum obtinuit, qui datis ad Ieſum literis, ſcripta manu Dei reſponſa accipere meruit. Hac verò clade audita, Bernardus Clarauallenſis vir & ſanctitate & doctrina, vt dixi, inſignis, patrociniũ religionis chriſtianæ aſſumens, principes omnes Chriſtianos tũ literis, tum nuncijs adhortatus eſt, vt crucẽ in Saracenos Chriſti vexillum ſumerent. Hanc ob rem Conradus Sueuus, qui Lothario in regnum Romani nominis ſucceſſerat, in militiam nomẽ dedit. Dum hæc autem pro fide Chriſti in Gallia & Germania pararentur, Rogerius pontificum negligentia in Italiam reuerſus, quæ amiſerat breui recuperauit, nullo repugnante: qua ex re copijs deinceps & animis auctus, claſſe in Africam traijciens, adeò regẽ Tuneſij vexauit, vt hominem data pace perſoluere tributum quotannis coegerit, quod certè ad triginta annos cõtinuò exegit. Conradus verò magno cruce ſignatorum comparato exercitu, Conſtantinopolim perueniens, ab Emanuele ſecundo Græcorum imperatore precibus compellitur, nullo cõparato cõmeatu, Iconium ſtatim ducere: ſe enim præſtaturũ oĩa quæ exercitui neceſſaria erant, Emanuel pollicebat. Obſeſſa eſt vrbs natura & artificio munita aliquandiu atq; acriter. Verùm cùm ſceleſtus imperator Græco vſus ingenio, gypſum fa-

clxxiij. Pont.

Edeſſam Thadæus ad fidem Chriſti cõuertit.

rinæ miſcuiſſet, ex eaq́; re panis fieret, quo exercitus Chriſtianorum aleretur, tot ſtatim milites periere, vt re infecta, relicta obſidione, in Thraciam ſecedere oportuerit. Hoc tamen emolumenti illa expeditio p̃ſtitit, quòd Balduinus quartus Hieroſolymitan' rex animo auctus, Aſcalonã din obſeſſam vi tandẽ cepit, cũ paulo antè Gazam vrbẽ antiquiſsimam penitus ab hoſte derelictam ædificaſſet, incolendamq́; fratribus templarijs conceſsiſſet. Auſus quinetiam idẽ Balduinus Turcorum ſatrapas Hiericontinos infeſtantes propulſare, quorum de numero vnico prælio ad quinq; millia interfecta referuntur. Noradinum quoq; Damaſcenæ militiæ principem, Hieroſolymitanum agrum vexantem, tanta clade ſuperauit & perſecutus eſt, vt ægrè Chriſtiani retenti ſint, quo minùs vnà cum hoſte Damaſci mœnia ingrederentur. Ad Lucium Pontificem redeo, qui interim nil prætermittebat, quod ad tantam expeditionem, tamq́; neceſſariã pertineret. Credo ego hominen ipſum miro amore excitatum retinendæ Hieruſalem, quòd tituli ſanctæ crucis in Hieruſalem presbyter Cardinalis, pontifex creatus fuerat, quam quidẽ baſilicam totam fermè reſtituit. Eius præterea conſenſu in Gallia ſynodus epiſcoporum quorundam & Abbatũ facta eſt cõtra Ealiardum philoſophum peripatheticum, virum multæ doctrinæ, non bene in quibuſdam cum fide noſtra ſentientẽ, qui præſente etiam Lodouico rege, rationibus victus, non modò ſententiam mutauit, verumetiam monaſticam vitam & religionem induit, ac deinceps vnà cum quibuſdam diſcipulis in loco deſerto ſanctiſsimè vixit. Lucius autem pontificatus ſui menſe xi. die iiij. moritur, ac in baſilica Lateranenſi ſepelitur.

EVGENIVS III.

clxxiiij. Pont. EVgenius tertius, Piſis oriundus, ſancti Anaſtaſij Abbas, in monachum antea à Bernardo viro ſanctiſsimo electus, in Eccleſia ſancti Cæſarei põtifex creatur. Nam cùm haud ſatis inter Cardinales conſtaret, quem potiſsimùm è numero ſuo deligerent, diuino nutu perciti, virum ſanctiſsimum Eugenium deligunt. Qui vbi Romanos inſtare minis etiam cognouit, quo ſui confirmarentur ſenatores, ad Farfenſe monaſterium noctu in Sabinos abijt, comitante Cardinalium cœtu, ibiq́; conſecrationis munus ſuſcepit. Verùm cùm poſtea Romanorum non minas tantummodò, ſed etiam facta contemneret, ſenatores ipſos eò perpulit, vt petita pace magiſtratu ſe abdicarent. Romam itaq; rediens, vbi intelligit Romanos nequaquam bono animò, ſed fraude in gratiam ſecũ rediſſe, inſidias veritus Tibur dilabitur, fugientem Romani telis & ſagittis inſequuntur. Poſtea verò Piſas profectus, nauigio in Franciam contendit, regemq́ue Lodouicum cruce ſignatum in Turcos & Saracenos animat, quem Conſtantinopolim cum exercitu profectum nõ ſecùs Emanuel fraude circumuenit, quàm olim Cõradum Sueuum. Perſuaſum enim iniquo tempore ducere copias per deſerta Syriæ, eò neceſsitatis eum compulit, vt lacerum exercitum difficultate & inopia rerum Antiochiam re infecta ducere coactus ſit. Hãc ob rem Rogerius Siciliæ rex Emanueli infenſus, claſſe in Græciam delatus, Corcyram inſulã, Corinthũ, Thebas & Euboiam de imperio Emanuelis occupat, duxiſſetq́; eodem animo Conſtãtinopolim, ni Veneti inſtructa in Hadriatico ſexaginta triremiũ claſſe, quo minùs id faceret prohibuiſſent. Flexit itaq; Rogerius ad littora Aſiæ Deo volente. Nam tum fortè Saracena claſsis Lodouicum regẽ Franciæ circumuenerat, qui non lõgè à portu ſancti Simeonis ſoluens, Palæſtinam petiturus erat. Rogerius itaq; barbaros in anguſto nactus oppugnat & vincit, Chriſtianumq́; regem cum exercitu ab interitu liberat. Interim verò claſsis Veneta, quæ Emanueli admodũ fauebat, ea loca recipit quæ Rogerius occupauerat, immunitaq́; ac ſine vllo præſidio reliquerat. Rogerius autẽ dimiſſo apud Ioppen Lodouico Cõſtantinopolim delatus, ſuburbia vidente Emanuele incendens, eouſq; victoria delatus eſt, vt & ædes imperatoris aliquandiu oppugnauerit, & poma ex hortis eiuſdem manu legerit.

Verùm

Verùm cùm poſtea inde in Siciliã cõpoſita claſſe abiret,in Venetos incidẽs inſtructos,& ad dimicandum paratos,ex ſuis triremibus xx.amiſit, ægreq; fuga ſibi ſalutem quæſiuit.Interim verò Cõradus, Lodouicus & Balduinus iunctis copijs animiſq;,Damaſcum magnis conatibus obſident:quam vrbẽ ſeruos Abrahæ fundaſſe conſtat,loco campeſtri naturaq; arido, ſed artificio hubere atque fœcundo. Ager enim effoſsis cuniculis ductiſq; fiſtulis,vnde irrigari poteſt, miram hubertatem præ ſe fert.Paruus amnis in regione vnicus non longè ab vrbis mœnibus præterlabens,lingulam quandam facit,in qua noſtri caſtra poſuerant,vnde facilè cohibere ab aquatione oppidanos poterant: verùm Aſſyrio quodam perſuadente,cui maximè Balduinus in rebus arduis credebat,caſtra ad alteram vrbis partem transferuntur,ꝙ diceret faciliùs irrumpi hoſtium mœnia eo loci poſſe,vtpote minùs munita.Motis itaq; caſtris,Damaſceni repente ſtatiua noſtrorum occupant ac muniunt,noſtroſq; ab aquatione & cõmeatu prohibent. Quare cũ ſiti fameq; laboraretur,tandem non ſine contumelia obſidionem ſoluunt: Hieroſolymã Balduinus,in Europam Lodouicus & Conradus cõminutis varijs caſibus exercitib⁹ reuertuntur,M.C.LII.ſalutis anno. Venerat tum Romam Eugenius,excitis ad expeditionem Chriſtianis,qui egregio apparatu & magna ciuium charitate ſuſceptus eſt.Tarracina autẽ,Setia,Norbano ac Fumonis arce receptis,quæ loca hoſtes ac tyranni circunquaq; poſiti occupauerunt, Tibur recreandi animi gratia conceſsit.Vbi non ita multò pòſt pontificatus ſui anno viij. menſe iij. die vigeſimo moritur:cuius corpus Romam delatum,magna,vt decebat,pompa in baſilica Petri ſepelitur.Eius autem iuſſu & impenſa extructa eſt porticus,vel reſtituta potius ſanctæ Mariæ ad Præſepe,quemadmodum ex inſcriptione apparet.

ANASTASIVS IIII.

ANaſtaſius iiij. patria Romanus, patre Benedicto, Abbas antea ſancti Ruffi Veliternæ diœceſis,ex cardinali pontifex creatur,eo potiſsimùm tempore,quo Alphonſus Hiſpaniæ rex ab expeditione Hieroſolymitana rediẽs moritur,in eiuſq; locum ſufficitur Sanctius filius, cui paulo pòſt mortuo pro Chriſti fide in Arabia bellum gerenti,Ferdinandus frater in regno ſuccedit.Anaſtaſius autem pontificatum adeptus,& calicẽ pulcherrimi operis magnæq; æſtimationis Lateranenſi baſilicæ cõdonauit, & ædes egregias apud Pantheon,quod ſanctam Mariam rotundã vocant,breui ædificauit. Plura quoq; mente deſtinauerat,tum ad dignitatem Eccleſiæ,tum ad ornatũ vrbis Romæ pertinentia, ſi ei aliquandiu viuere licuiſſet.Fecit tamen cùm ſpes ex eo concepta,tũ Richardi de ſancto Victore doctrina,ne eius tempora ignobilia viderẽtur. Richardus enim doctor inſignis multa & grauiter & copioſe tum ſcripſit,pręcipuè verò librum de Trinitate.Habuit & ſermones ad populum non minùs doctè quàm eleganter.Laboratum hoc etiam tempore in tota ferme Europa fame eſt, Anaſtaſio pontifice & clàm & apertè pauperibus ipſis eleemoſynas præbente, qui pontificatus ſui annn vno,menſe quarto,die quarto & vigeſimo moritur,ſepeliturq; in Lateranenſi baſilica concha Porphyretica.

clxxv. Põ.

Alphõſus rex ab expeditione Hieroſolymitana reuertitur.

Richardus de ſancto Victore.

HADRIANVS IIII.

HAdrianus quartus,natione Anglicus,Albanus Epiſcopus & Cardinalis ab Eugenio creatur,ꝙ in * Nouergiam miſſus,prædicãdo & bene monendo prouinciam illam ad Chriſti fidem redegerat. Mortuo deinde Anaſtaſio pontifex creatus,tentatuſq; à Romanis tum precibus,tũ minis,vt conſulibus liberam vrbis adminiſtrationem relinqueret,id ſe facturũ conſtantiſsimè renuit.Inſtabat Romanus clerus vt in Lateranum proficiſceretur faciendæ conſecrationis cauſa,quod etiã facere recuſauit, niſi priùs Arnoldus Brixianus hæreticus,ab Eugenio antea dãnatus,ex vrbe pelleretur. Hoc aũt ægrè ferens

clxxvi. Pont.

Fortè Noruegiam.

populus, Cardinalem ſanctæ Pudentianæ ad pontificem via ſacra proficiſcẽtem, vno atque altero vulnere afficiunt. Hanc ob rem iratus pontifex, eos acerba etiam execratione perſecutus eſt, quoad mutata ſententia, & Arnoldum ab vrbe pepulere, & conſules abdicare ſe magiſtratu coegere, relicta pontifici adminiſtrandæ vrbis libera facultate. Interim verò Guilielmus Siciliæ rex, qui mortuo Rogerio ſucceſſerat, Beneuentana ſuburbia, Ceperanum Baucumq; in Hernicis de Eccleſia occupat. Ob quam rem indignatus pontifex, regem graui anathemate notat, eiusq; ditioni ſubiectos omni ſacramento liberat, quo faciliùs à rege deficerent, nullo iureiurando aſtricti. Fredericus autem primus hoc tempore ex gente Sueua imperator creatus, Ciſalpinam Galliam cum exercitu ingreſſus, cùm Dertonam haud ſatis imperio obtemperantem aliquandiu obſeſſam, vi tandem cepiſſet, magnaq; celeritate Romam verſus iter ſtatim fecit. Pontifex autem Viterbij tum agens, confirmaturus in fide Eccleſiaſticas ciuitates circunquaque poſitas, Oruetum & ciuitatem Caſtellanam adijt. Verùm cùm poſtremò ſe imparem tanto exercitui cerneret, pace per internuncios compoſita, in agro Sutrino imperatori fit obuiam: qui ex equo deſcendens, eum vt verum Chriſti vicarium ſalutat. Cùm verò ad vrbem veniſſent, & pontifex in baſilica Petri Fredericum imperij corona donaret, populus Romanus clauſis tum portis, ne quid tumultus excitaretur, per Hadriani pontem vi erumpens, Teutonicos cum pontifice præter eorum voluntatem ſentientes, paſsim cædit. Excitus quidem tanto tumultu imperator intromiſſo exercitu, qui in pratis Neronianis cõſederat, Romanos ex Vaticano in vrbem retrudit, multis cæſis captisque: pontificis tamen precibus imperator lenitus, captiuos incolumes dimittit. Verùm cùm poſtea, vt mos eſt, ituri ſimul ad Lateranum pontifex & imperator eſſent, fieriq; id nequaquam tutò viderent, Romanis ad arma ſpectantibus, Mallianam ſimul proficiſcuntur: vbi tranſmiſſo flumine, per Sabinos & pontem Lucanum ad Lateranum peruenientes, ſolennia perſoluere. Dum hæc autem Romæ agerentur, Tiburtini ad imperatorem venientes, ſe ac omnia ei ſpontè dedunt. Verùm cùm imperator intellexiſſet vrbem illam ad pontificatum pertinere, eandem Hadriano ſtatim reſtituit, neque ita diu immoratus, in Germaniam redijt. At pontifex à proceribus Apuliæ rogatus, Beneuentum ſe contulit, maioremq; regni partem ſua tantùm præſentia Guilielmo abſtulit. Interea verò Palæologus vir quidam nobilitate inſignis, Emanuelis ſecundi imperatoris Conſtantinopolitani nuncius & orator, Anconam primò nauigio delatus, terra deinde Beneuentum petijt, pontificiq; imperatoris nomine ſpontè obtulit auri libras quinq; millia, fugaturumq; ſe ex Italia Guilielmum, ſi tres maritimæ in Apulia vrbes ei ex fœdere rebus bene geſtis darentur. Quod vbi Guilielmus reſciuiſſet, pontificem ad miſericordiam cohortatus, pollicetur non modò ſe reſtituturum quæ de Eccleſia abſtulerat, verũ vltrò quædã alia condonaturũ, Romanosq; Eccleſiæ rebelles in officio retenturũ, ſi vtriuſq; regni titulis tam citra quàm vltra Pharũ poſiti, inſignior fieret. Facere id quidẽ pontifici nequaquã licuit, aduerſantibus quibuſdã cardinalibus. Hanc ob rem Guilielmus inſtructo exercitu Apuliam hoſtili animo ingreſſus, cùm omnia ferro ac flãma conſumpſiſſet, in Græcos & Apulos mouens, qui apud Brundusium caſtra poſuerant, eos facilè ſuperat: vnde Salentini Apuliq; omnes deditionem ſtatim fecere. Pontifex autem cardinalibus infenſus, qui obſtiterant quo minùs pax componeretur, Guilielmum in gratiam recipit, eidemq; vtriuſq; regni titulos aſſcripſit, adhibito priùs ſacramento, ſe nil deinceps moliturũ quod Eccleſiam Romam offenderet. Rebus autem ex ſententia cõpoſitis, põtifex per Caſsinates, Marſos, Reatinos, Narnienſes, Tudertinos iter faciens, ad Oruetum tandem peruenit, primus pontificum Romanorum, à quo ea vrbs & inhabitata & cultior reddita eſt. Cùm verò inſtantibus Romanis ad vrbem redijſſet, vexareturque à conſulibus libertatem Romanam reſtituere conantibus, Arignanum petijt: vbi non ita multò

pòſt moritur,pontificatus ſui anno quarto, menſe decimo, relicta magno in pre-
tio Eccleſiæ Romanæ ditione.Nam & circa lacum ſanctę Chriſtinæ multa caſtel-
la muninit,& Radicophanum, quod nunc Senenſes obtinent, muro & arce pro-
pè inexpugnabile reddidit. Horum autem temporum hiſtoriam ſcripſit ſatis ele-
ganti ſtylo & oratione Richardus Cluniacenſis monachus, quem alij ſcriptores
non parum laudant. Corpus autem Hadriani Romam delatum, in baſilica Petri
ſepelitur,non longè à ſepulchro Eugenij pontificis.

ALEXANDER III.

ALexander tertius, patria Senenſis, patre Ranucio, mortuo Hadriano, clxxvij. Pont.
duorũ & viginti cardinaliũ ſuffragijs pontifex creaẽ,licet Octauianum
Romanum ciuẽ tituli ſancti Clementis presbyterum cardinalẽ, Victo-
rem appellatum, tres tantùm ſubrogauerint, vnde ſchiſma ortum eſt.
Tum verò Alexander, ne diutiùs ſeditio illa cum pernicie Eccleſiæ Romanæ pro-
traheretur,Fredericum imperatorem Cremonam tum obſidẽtem,per legatos ro-
gat,vt interpoſita autoritate imperatoria,ſeditionẽ tollat.Reſpondit ille vtrumq;
pontificem Papiam ire oportere,quò & ipſe proficiſcetur,cognoſcendę diſcepta-
tionis cauſa. At verò cùm Alexander accepto tali reſponſo, Anagniam ſe contu-
liſſet, Octauianus Anagniam occupat. Tum imperator indignatus, quòd dicto
ſuo pontifex non obtemperaſſet,Epiſcopos duos ad Alexandrũ mittit,qui eũ non
pontificem,ſed cardinalẽ appellatum,ad concilium citarent.Hi autem ab Alexan
dro confutati & reiecti,ad Octauianum ſtatim ſe conferunt,eumq́ue Papiam per-
ducunt,vt haberent,quem Alexandro obijcerent.Habito deinde concilio,Frederĩ
cus Octanianum pontificem confirmat, eumq; equo albo inſidentem per vrbem
Ticinenſem ducit, & de more adorat. Qua iniuria Alexander permotus,præmiſſa
admonitione Octauianum & Fredericum anathematis vinculo colligat, literasq;
mittit ad Chriſtianæ reip.principes & populos, quibus intelligant id à ſe iure ac
meritò fieri. Rediens deinde Romam Alexander pontificatus ſui anno ſecundo,
multos aduerſarios in vrbe inuenit, in ſe cornua palàm erigentes, quòd Frederi-
ci exercitus præter vrbẽ veterem & Anagniam, omnem Eccleſiæ ditionẽ iam oc-
cupauerat.Qnare Alexander adhortãte etiam Philippo Francorum rege,Tarraci-
nam profectus, conſcenſo nauigio, ad eam rem mandato Guilielmi Siciliæ regis
parato, in Franciam contendit:conuentuq; in Claro monte habito, anathema in
imperatorẽ & Octauianum factum ſtatim enunciat.Dum hæc aũt in Europa age-
rentur,mortuo apud Hieroſolymã Balduino iij.Almericus frater ſtatim regnum
accepit,ne ob interregnũ in tanta barbarie & perfidia aliquid noui exoriretẽ.Verũ
compoſitis pro tempore rebus in Aegyptios ducẽs, Drogonẽ copiarũ præfectum
edita ingenti cæde,ſtatim ſuperat,Alexandriamq; obſidet,quã Tiracinus Soldanĩ
Saracenorum regis præfectus, in ſuam poteſtatem fraude redegerat. Alexandrinĩ
aũt cùm nec diutiùs pati obſidionẽ poſſent,nec ſubijci Chriſtianorũ imperio vel-
lent,Almerico ſe hac conditione commiſere,vt in Soldani poteſtatẽ pulſo Tiraci-
no tyranno redigerenẽ. Almericus itaq; ingenti pecunia recepta, Soldano vrbem
reſtituit. Verùm cùm ſecum fraude homo ingratus ageret, nec pactam pecuniam
præſtaret,in eum ducẽs,Cares vrbẽ,nunc Cairum appellatam,obſidet.Fredericus
aũt tyrannica poteſtate vſus,direpta Dertona & Mediolanum ſolo æquauit:vnde Magorum
translata Magorum corpora Coloniam tñ crediderim à Rodolpho Coloniẽſium corpora
archiepiſcopo: & Cremonenſes magnis incommodis affecit.Quare Veronenſes, Coloniã
Vincentini,Patauini,Veneti, communi periculo moti decreuere,ne amplius vlla transfe-
auxilia Frederico Ciſalpinam vaſtanti pręſtarentur.Fredericus itaq; ira incenſus, runtur.
Veronam ducens oppugnandæ vrbis cauſa, cùm eò perueniſſe aliarum vrbium.
auxilia intellexiſſet,retrocedẽs,ac Papiam ſeſe recipiens,literis & nuncijs Francię
regem adhortatur,vt tollendi ſchiſmatis cauſa Alexandrum ſecum ad concilium

 ducat,

ducat, quò & ſe vnà cum Victore profecturum pollicetur. Apud Diuonem locus eſt, vbi Sauo fluuius Gallos à Germanis diuidit. Is locus concilij eſt habitus, quò Fredericus rebus Italiæ pro tempore compoſitis, profectus cum Octauiano eſt, Scotiæ ac Boemiæ regibus, magniſq; armatorum copijs ſtipatus. Verùm cùm Alexander ad id ſe profecturum concilium recuſaret, quod ipſe nō indixiſſet, Turoniq; id inchoaſſet, Fredericus ira ac minarum plenus in Germaniam rediens, Octauianum, quem paulò pòſt ſecuturus erat, in Italiam miſit: quo quidem Lucę mortuo, Guido Gremenſis in antipapam Octauiano ſubrogatur. At verò Romani creatis conſulibus, Alexandro pontifici amicis, eum ſtatim ex Francia reuocant: qui primò in Siciliam, mox Romam nauigio delatus, congratulãtibus omnibus perbenignè ſuſcipitur. Aduentu autem Alexandri Ciſalpinæ Galliæ populi in ſpem libertatis erecti, anno ſalutis m.c.lxv. in Fredericum ſeuè nimiùm imperantem arma ſumunt, præſidiaq; eius ex arcibus quibuſdam deijciunt. Verùm Fredericus comparato magno exercitu in Italiam veniens, præter ſpem nulli noxius, traiecto ratibus Pado, in agrum Bononienſem deſcendens, copias partitur. Cohortes enim quaſdam Lucam miſit, quarũ præſidio tutus antipapa eſſet, qui tum Lucę erat. Ipſe verò cum reliquo exercitu Anconam profectus, vrbem aliquandiu obſidens, in ſuam tandem redegit poteſtatem. Interim verò ſociæ Ciſalpinæ Galliæ ciuitates, Mediolanum reſtituunt ac muniunt: Laudenſes Mediolanenſium hoſtes in ſocietatem recipiunt, quò faciliùs Frederico reſiſtere poſſent, ſi in eos moueret. Verùm Fredericum maior cura inceſsit. Mortuo enim Guilielmo Normanno Siciliæ rege, Emanuel Græcus imperator legatos ad pontificem miſit, qui ei pollicerentur, & magnas copias in Fredericum, & vnicam mentem omnium Græcorum cum Eccleſia Romana conuenientem, vt orientalis cum occidentali eadem fieret, ſi pateretur imperium Romanum anteà diuiſum, in vnum corpus redigi. Legatis autem quid ſit reſponſum, haud ſatis conſtat, cùm bellum inter Romanos, Tuſculanos, atque Albanos ortum, pontificem impedierit, quò minùs certum reſponſum legatis daret. Nam cùm Tuſculani Albanique pendere Romanis tributa immoderatiùs imperata recuſarent, incenſus ira populus Romanus, reclamante pontifice, populariter in Tuſculanos mouent. Tuſculanorum remp. tum maximè gubernabat Aino comes, quem Rogerius ducatu Apuliæ deiecerat. Is itaque in re militari peritus, accerſitis Germanis, qui apud Nepeſum Sutriumque conſederant, tanta Romanos clade affecit, vt deinceps vix ſe tueri mœnibus, nedum hoſtē foris laceſſere potuerint. Tum verò Fredericus vlciſcēdi iniurias (vt ipſe dicebat) ab Alexandro acceptas occaſionem nactus, Ancona deſcendens, Romam mouet. Poſitis autem in pratis Neronianis caſtris, irrumpere ſuburbium Vaticani conatus, à familiaribus Alexandri conſtantiſsimè repellitur. Sequenti verò die baſilicam Petri inſcendiſſet, ſi æditui furentem ac iam facem intentantem admiſiſſent. Pontifex autem haud ſatis tutò in Laterano conſiſtens, quòd iam iam irrupturos Germanos videbat, in ædes Fregepanum ad Palladium diuertentes confugit. Tum verò Guilielmus Siciliæ rex magni Guilielmi filius, audito pontificis diſcrimine, magnam vim pecunię & triremes duas paratiſsimas ei miſit. Inſtabat cum populo Romano Fredericus, cui pacem promittebat, vt de duobus pontificibus digniorem eligeret, altero eliminato & reiecto. Quæ res certè cùm tota ad Frederici nutum ſpectaret, pontifex noctu abiens nauigatione, ſalutem ſibi fuga quæſiuit, Caietam primò, mox Beneuentum delatus. Expulit & Fredericum ab vrbe Roma peſtis, qua paſsim veluti pecora & ciues & milites oppetebant. Venienti autem in Ciſalpinam Galliam Frederico imperatori, fœderatæ ciuitates cum exercitu obuiam fiunt: quos acriter nimiùm inſtantes detrectato certamine ſtudioſè vitans, in Germaniam peruenit. Abeunte itaque Frederico, ſociæ ciuitates Alexandriam de nomine Alexandri pontificis nuncupatam, apud Rouretum Taro amni adiacentem, paribus animis impenſaq; condũt, in eamque

ex

Conciliũ apud Diuonem.

ex omnibus ciuitatibus quindecim millia hominum ad incolendum mittunt, diuiſis agris viritim,partitisque in vrbe locis ad ædificandum.Romani autem acceptæ cladis memores,abeunte Frederico Albam vi capiunt ac diruunt.Idem etiam in Tuſculanos feciſſent,ni pontifex eos nunc minis,nunc execrationibus à tanto facinore deterruiſſet. Miſit tum etiam Emanuel imperator Conſtantinopolitanus alios oratores, qui maiora pollicebantur, ſi pontifex in ſententiam ſuam deſcendiſſet:quibus Alexander ita reſpondit,ſe nolle id in vnum coniungere, quod olim de induſtria maiores ſui diſiunxiſſent. Moritur interim Guido * Cremenſis antipapa in baſilica ſancti Petri, quam magno Frederici præſidio adhuc obtinebat,cuius in locum à ſeditioſis quibuſdam ſufficitur Iohannes Sarmięſis abbas ex Pannonia,vir pridem furto infamis, cuiq; Aino comes ſibi timens ob cladem anteà Romanis illatam,Tuſculum tradidit,montem Flaſconem ex pacto recepturus. Verùm cùm Aino à Flaſconenſibus non reciperetur, recuſarentq; Tuſculani antipapam recipere, Tuſculum rediens, omninò excluditur. Inde verò ad Alexandrum,qui tum Veruliserat, abiens, ius omne ſuum, quod in Tuſculo habebat, ei condonauit.Vnde Tuſculani publico etiam decreto ac conſilio adhibito, ponti ficem recipiunt, quo in loco Henrici Angliæ regis oratores auditi ſunt, regem ſuum purgantes,quòd falſo diceretur in necem beati Thomæ archiepiſcopi Cantuarienſis coniuraſſe.Hanc ob rem pontifex cùm non facilè oratoribus regis crederet,in Angliam duos cardinales cum magna poteſtate mittit, qui rem ipſam diligenter inſpicerēt, quibus certè rex omiſſo hybernico bello,quo erat implicitus, honoris cauſa apud Normanniam occurrit: req; diſcuſſa,ad hoc ventum eſt,vt Hēricus iuramento adhibito, cùm non ſatis de facto conſtaret, ſeſe purgauerit, promiſeritq; ſe pœnitentiam pro nece ſanctiſsimi viri acturum: cuius etſi fuiſſet inſons atq; inſcius, occaſionem tamē præſtitiſſe ſit viſus, quòd viuentē ſimultate & odio perſecutus ſit.Additum præterea, vt cc.milites Hieroſolymam mitteret,qui ſuis auſpicijs,ſuaq; impenſa per annū contra Saracenos dimicarent:vtq; ipſe triēnio cū quanto poſſet exercitu contra Barbaros bellum gereret,libertatē Eccleſiaſticam in ſuo regno tuerer̄,appellationibus ad curiam Romanam factis nō aduerſaret.His aūt rebus iureiurando confirmatis,regni Anglici titulū in ſe atq; in hæredes ſuos transferri meruit, pontifice annuente. Hinc autem obſeruatum eſt, vt omnes Anglici reges à Romano pontifice regni iura recognoſcāt. Alexander aūt diu cū Romanis colluctatus,cùm diceret ſe vrbē eorum pace ingreſſurum,nil amplius, quàm rem diuinā curaturum, omiſſa eis cura rerum ſecularium:cùm id etiā nō impetraret,Segniam proficiſcitur: ibi auditis legatis,qui ex Anglia venerant, cognitisq; beati Thomę miraculis,eū in numerum ſanctorū refert.Fredericus aūt in Italiam per montē Ciniſium rediens, Secuſam dolo captam diruit: Aſtenſes timore perculſos,in deditonē accipit: Alexandria menſes quatuor graui obſidione premens,magnum incommodum ab erumpentibus accipit.Poſtea verò pertæſus longitudine laborum,in die Paſchatis obſidionē ſoluens, Papiam venit,vbi de pace Italiæ eſt actum, interpoſita pontificis autoritate, quam Veneti cū imperatore Conſtantinopolitano anteà ſentiētes, libēter amplexi ſunt,ob violatum à Græcis ius gentium. Henricum enim Dandalum ciuem ſuum, legatum ad Emanuelem miſſum,tam diu candētia ęnea inſpicere coegere,quoad oculorum aciē amitteret. Interea verò Almericus Hieroſolymitanus rex Cairum obſidens, quamuis ſpe potiundæ vrbis nō careret, tamen ingenti pecunia accepta, obſidionem ſoluit,in Aſcalonā mouens,quam paulò pòſt re itē infecta reliquit,quòd commeatibus indigeret, quodq; etiam milites feſſos diutino & graui labore cerneret: domum aūt rediens,cùm nō diu ſuperuixiſſet,moriens filio Balduino regnū reliquit. Qui etſi lepra ac quidē vehementi laborauit,regnū tamē conſtantiſsimè ac prudentiſsimè gubernauit. Alexander aūt pontifex cùm iā pacata eſſe omnia exiſtimaret,Alexādrię nouæ vrbi Epiſcopum dedit,anno ſalutis noſtræ milleſimo centeſimo ſeptua

geſi-

geſimoquinto. Verùm non ita diu pòſt Fredericus in Italiam cum magnis exercitibus deſcendens, omnia ſtatim infeſta reddidit. Mediolanenſes tamen adiuuantibus ſocijs omnibus, eius copias ita atterinere frequentibus prælijs, vt paulùm abfuerit, quin ipſe quoque imperator ſubſoſſo eius equo interficeretur. Ex Papienſibus autem & Comenſibus, qui imperatori fauebant, multi deſiderati ſunt. Ipſum verò Papienſem Epiſcopum pallij & ferendæ crucis dignitate priuauit pontifex, quia in partes imperatoris declinauerat. Tum verò Frederici proceres arbitrati idei accidiſſe, quòd Eccleſiam Dei perſequeretur, palàm minari ſe in patriam redituros, omiſſa tam iniqua militia, ni properè cum pontifice in gratiam rediret. Dum itaque pax in Italia tractaretur, in locum Noradini Saracenorum regis demortui, Saladinus vir fortiſsimus ſufficitur: qui rege Aegypti armis capto atque occiſo, Aegyptum ſtatim ac Syriam ſuo adiecit imperio. In Chriſtianos deinde mouens, nequaquam certè tali fortuna vſus eſt. Nam primo prælio apud Aſcalonam, ſecundo ad Tiberiadem duce Balduino ſuperatur. Comparatis deinde copijs contra Emanuelem in Siciliam profectum, exercitum mouet, quem ſimulata fuga in anguſtas conualles protractum ſuperat & capit: eaque conditione omittit, vt quæ in Aſia ceperat, ſtatim dimitteret. Conuenerat iam Venetias Alexander componendæ pacis Italiæ cauſa, eò & Fredericus accedens, in veſtibulo ſancti Marci pontificis pedes exoſculatur: ſimul deinde ad altare maius profecti, accepta dataque ſalute, de fœderibus pacis inter ſe multùm diuque collocuti ſunt, quæ poſtea ſequenti die ex ſententia confecta eſt. Abiens deinde imperator cum bona pontificis venia, Rauennam primò, mox Bertonorium ſe contulit: quod oppidum cùm retinere ob opportunitatem loci inſtituiſſet, rogatu Alexandri Eccleſiæ tandem reſtituit. Abiens quoque Venetijs Alexander cum triremibus xiij. Guilielmi Siculi & iiij. Venetorum, ornato ob beneficium acceptum eorum ſummo magiſtratu inſignibus quibuſdam & muneribus, Sipontum primò ventis delatus, atque inde Troiam & Beneuentum, per Caſsinenſem ſaltum Anagniam ſe contulit: vbi non diu immoratus, Tuſculum petens, de abrogandis COSS. agere cum Romanis cepit, antequam pax componeretur. Verùm quia res in I. annum protracta, tolli difficilimè videretur, pacti ſunt, vt nō priùs electi à populo COSS. magiſtratum inirent, quàm in verba pontificis iurarent, ſe Eccleſiæ Romanæ fideliſsimos fore, nihilque vnquam molituros, quod dignitati pontificiæ obeſſet. Hoc itaque modo rebus compoſitis, pontifex tertiùm Romam profectus, prodeunte obuiam gratulationis & honoris cauſa honoratiſsimo quoq;, concilium ſtatim in Laterano concelebrat: tū vt mores curiæ iam nimia licentia labefactatos componeret, tum vel maximè, vt decerneretur ſub anathematis pœna, ne quis ferrū, ligna, armáve infidelibus & à religione noſtra alienis importaret. Moriens hoc ferè tempore Emanuel Conſtantinopolitanus imperator, Alexium filium hęredem imperij reliquit, Andronico Græco regia progenie tutore dato: qui aliquot annis imperium ſapienter & ſumma cum fide adminiſtrauit. Eius quoq; conſenſu Philippus Francię rex, Hagnetem filiam adoleſcenti in matrimonium locat. Balduinus item quartus huius nominis Hieroſolymitanus, quò rem ſuam ſtabiliorem redderet, ſororem Sibyllam Guilielmo Montis ferrati Marchioni, cognomento Longaſpata, viro in re militari præſtantiſsimo, in vxorem collocat: arbitratus, ſi opus eſſet, Guilielmum ipſum cum alijs Chriſtianis principibus rei ſuæ laboranti opem ſtatim allaturum. Interim verò Alexander poſt longos & aſsiduos labores, cùm iam quieturus à tyrannicis perturbationibus videretur, pontificatus ſui anno xxj. die xix. Romæ moritur, ſublatis priùs è medio iiij. ſchiſmaticis pontificibus, quorum ſeditionibus Eccleſia Romana ferè ſubuerſa eſt.

LVCIVS III.

LV-

LVcius tertius, natione Tuſcus, Luca vrbe, gente nobili oriundus, omnium conſenſu eo tempore pontificatum inijt, quo Andronicus Græcus, quem diximus Alexio pupillo tutorem datum, pulſis Latinis, qui puero fauebant, Conſtantinopolitanum imperium vſurpauit, necato in vndis puero, dum laxandi animi cauſa paruo nauigio huc illuc temerè dilabitur. Præterea verò ne facinore partam tyrannidem amitteret, facinus haud paruum addidit. Nam proceres omnes, quorum virtutem ſuſpectam habebat, breui interfecit. At verò Guilielmo Longaſpata Hieroſolymis mortuo, Balduinus rex nepoti conſulturus, Sibyllam nouo marito collocat Guidoni Luſigniano è Pictauorum gente oriundo, hac tamen lege, vt ſe mortuo Guido pro nepote Balduino, quoad pueritiam ſupergrederetur, regnum gubernaret, illudque deinceps nepoti traderet. Agebantur hæc omnia Lucij pontificis autoritate, qui ad Christianam rempublicam pertinere arbitrabatur, principes Aſiæ quàm maximè inter ſe beneuolentia & affinitate connexos eſſe, quò faciliùs Saracenis & Turcis in bello reſiſterent. Is tamen ex vrbe deijcitur, dum fauentibus quibuſdam ciuibus Romanis, abolere conſulum nomē annititur. Fautoribus eius in vrbe deprehenſis effoſſi oculi ſunt. Accepta autē tam inſigni contumelia pontifex Veronam profectus, concilio habito, & Romanorum licentiam ac ſuperbiam improbauit, & principes omnes Christianos adhortatus eſt, vt noſtris in Aſia pro fide Christi laborantibus ſuccurreretur: maximè verò cùm ſeditione principum noſtrorum hoſtes freti, duce Saladino Hieroſolymitanum agrum popularentur. Nam pulſo Guidone Luſigniano ab adminiſtratione regni ob ſuperbiam, Bertrando comite Tripolitano tutore deſignato, ad arma ciuilia res ipſa ſpectare videbatur. Non deſtitit tamen pontifex & literis & nuncijs eos adhortari, vt poſitis ſimultatibus, vna mente eodemque animo tam diu hoſtibus reſiſterent, quoad nouæ copiæ in ſupplementum militiæ ſubmitterentur. Iam enim inſtante Heraclio patriarcha Hieroſolymitano, qui primò Veronam eius rei cauſa ad Lucium venerat, deinde ad Philippum Franciæ regem acceſſerat, milites cruce ſignati ad tantam expeditionem mittebantur. Verùm Guilielmus Siciliæ rex, iniquo tempore iniurias Latinis ab Andronico Conſtantinopolitano imperatore illatas vlturus, cum armato exercitu in Græciam traijciens, omnia perturbauit. Nam & Theſſalonicam Macedoniæ vrbem vi cepit, & multas Græciæ Thraciæque ciuitates varijs calamitatibus affectas partim cepit, partim diripuit, nuſquam occurrente Andronico, & dijs & ciuibus ſuis infeſto, propterea quòd multos occiderat, pleroſq; exilio damnauerat. Hac verò neceſſitate impulſi & coacti Conſtantinopolitani ciues, Iſaac quendam regia progenie ortum, è Peloponneſo ad imperium vocant, qui Andronicum prælio ſuperatū & captum, varijs cruciatibus interfecit. Quo ſublato, Lucio pōtifici haud difficile fuiſſet, Guilielmū regem pace cū Iſaac compoſita, impellere pollicitationibus & præmijs, vt in Aſiam traijceret. Verùm dum ob hanc rem nuncij vltrò citroq; mitterentur, Lucius vir optimus pontificatus ſui anno quarto, menſe ſecundo, die decimooctauo Veronæ moritur, ſepeliturque magna adhibita pompa, ante altare cathedralis baſilicæ. Hic aūt pontifex non immemor patriæ ſuæ, eam multis muneribus, tum diuinis, tum humanis ante mortem ornauit. Ab imperatore enim Frederico, quo cum in pace vixit, obtinuit, ne Hetruſci alia, quàm moneta Lucenſi vterentur, quemadmodum Longobardi ſolam Papienſem admitterent ſignatam imperatoria nota. Nam Ciſalpinos iam antea pontifex imperatori conciliauerat. Scribit *Ptolomes Lucenſis & Petrum Comeſtorem, qui hiſtoriam vtriuſq; teſtamēti conſcripſit, & Ioachimum abbatem in Calabria apud monaſteriū Floris ab eo conditum, in pretio tum fuiſſe doctrina & diuinandi arte, quam ſub ambagibus quibuſdam præ ſe ferebat.

clxxviij. Pont.

*Fortè Ptolemæus.

VRBANVS III.

VR-

clxxix. Pontifex.

VRbanus tertius, patria Mediolanenſis, patre Iohanne, è gente Cribella, pontificatum iniens, reuocare ad concordiam Chriſtianos principes primò annixus eſt, ne diſsidentes à Barbaris opprimerentur. Verum mortuo Balduino quarto lepra laborante, non potuit Tripolitanus comes, tutor Balduini quinto deſignatus, curam eius ſuſcipere, Sibylla pueri matre Guidoneque Luſigniano prohibentibus. Non ſuperuixit diu puer: octauo enim menſe poſt patrem moritur, cuius mortem tam diu occultauit mater, donec largitionibus ac blanditijs in ſententiã ſuijpſius deducto patriarcha & proceribus, Guidonem creari regem obtinuit. Tulit eam quidem rem grauiter & iniquo animo Raymundus tripolitanus comes, atque quò ei faciliùs vlciſci iniurias ſuas liceret, inducias cum Saladino paciſcitur. Hoc itaque modo Tripolis & Tiberiadis & Galilææ principatus à Chriſtianis auulſus eſt. Raymundo enim comiti tum parebant ob vxorem, quam nuper duxerat: & ne quid Saladino deeſſet, occaſioné belli gerendi enixè quærenti, Montis regalis Chriſtianus princeps, qui vltra Iordanem longè ac latè imperitans, annonam, & quidẽ abundantem, Hieroſolymis perpetuò ſubminiſtrabat, inducias temerè violauit. Hanc ob rem Saladinus veniſſe tempus ratus, quod maximè expetebat, comparato ingenti peditum atq; equitum exercitu, ad Ptolemaidam caſtra ponens, cum templarijs in præſidio poſitis acerrimè dimicat. Fuere ſuperiores templarij, optimo tamen quoque de ſuis occiſo. Nam & magiſter militiæ, & plerique alij conſilio ac manu prompti, eo prælio cecidere. Auxit exercitum Saladinus, & à calamitate animum ſumens, templarios magis magisq; vrget. Hanc ob rem Raymondus haud ſatis Saladino credens, Tiberiadi vxore relicta, quam firmiſsimo præſidio munierat, Tripolim reuerſus, in gratiam cum Guidone rediens, Barbarorum inducias contempſit: quare Saladinus belli gerendi occaſionem nactus, Ptolemaida omiſſa, in Tiberiadem ſuo iure mouet. Inſtantibus itaq; Chriſtianis omnibus, maximè verò templarijs, vt exercitus in hoſtem duceretur, Guido rex in Saladinum mouens, qui loco irriguo & amœno caſtra poſuerat, repulſus ab hoſte, haud longè caſtra metatus loco iniquo & arido, ſequenti die ad pugnam compellitur, ac magna clade ſuperatur, laborantibus ſiti Chriſtianis. In tam verò ſiniſtra pugna capti ferè omnes principes ſunt, maximè autem Guido rex & templariorum magiſter: quorum de numero multi ſecuri percuſsi ſunt. Hac itaque victoria potitus Saladinus, Aconem properè duxit: quam ſtatim Chriſtiani dedidere, cũ ſingulis veſtimentis abire permiſsi. Eadẽ quoque fortuna vſus, Berytum, Byblum ac maritima omnia occupat: ſoli Aſcalonitę munitionibus fiſi, reſponderunt, ſe nõ niſi poſt captã Hieroſolymam deditionem facturos. Multum certè Saladini humanitas & fides Chriſtianis obfuit. Nemo enim (adeo ſe æqualem omnibus præbebat) eius imperium aſpernabatur. Is itaque Aſcalonam mouens, decem dierum oppugnatione eam his conditionibus in deditionem accepit, vt reddito Guidone rege & templi magiſtro, quos in vinculis habebat, ciuitatẽ dedentibus incolis acciperet. Vt hæc autẽ ſeditio quàm primùm fieret, Saladinus properabat, quòd iam Tyrum perueniſſe Conradum intellexerat Montis ferrati marchionem, cum claſſe ab Iſaac imperatore Conſtantinopolitano accepta, cuius ſororem nuper in vxorem duxerat, eoq; peruenturũ breui ſuſpicabatur Guilelmum Siciliæ regem cum triremibus xl. At verò Turci cùm intellexiſſent tanta cum gloria Chriſtianos à Saladino ſuperatos, æmulatione gloriæ moti, Laodiceam profecti, vrbe recepta, in Antiochenum agrum deſcendunt: quo in loco à Chriſtianis tanta clade ſuperati ſunt, quantam Saladinus Chriſtianis intulerat. Oppugnabat tum Saladinus vrbem Hieroſolymitanam, & quidem acriter: quam tandem ij, qui in pręſidio erant, deſperatis ſuppetijs, hac cõditione dedidere octauo & octogeſimo anno, poſteaquam à Gothifredo capta fuerat, vt tantũ abeunti cuiq; ferre liceret, quantum ſuis tantummodo humeris ſuſtinere poſſet. Migrantium Chriſtianorũ pars Tyrum, pars Antiochiam, pars Ale-

xan-

xandriam delata eſt. Inde verò multi deinceps Sicula claſſe in Italiam delati ſunt. Saladinus autem Hieroſolymam ingreſſus, campanas primò è turribus deiecit, mox baſilicas omnes præter Salomonis templum prophanauit: quod priuſquam ingrederetur, aqua roſacea lauiſſe ferunt. Manſere Hieroſolymis Chriſtiani Aſiatici, Syriani, Armenij, Iacobitæ, Georgiani, Græci, permittente Saladino: qui relicto eo loci firmiſsimo præſidio, Tyrum properè ducit: quam Guilielmus publico conſilio auxilioq; defendendam acceperat. Hic itaq; Siculæ claſsis auxilio fretus, Saladinum ab vrbe repulit. Verùm cùm poſtea conſtaret hominem ferocem Antiochiam oppugnandæ vrbis cauſa profectum, Vrbanus pontifex, qui omnibus viribus annixus fuerat ne Hieroſolymæ caperentur, Venetias comparandæ claſſis gratia proficiſcens, dolore animi, quem ex calamitate Chriſtianorum acceperat, Ferrariæ in itinere moritur, pontificatus ſui anno primo, menſe decimo, die vigeſimoquinto.

GREGORIVS VIII.

GRegorius octauus, patria Beneuentanus, ſummo omnium conſenſu Pontifex creatus, ſtatim nūcios & literas ad principes Chriſtianos mittit, eos cohortatus, vt viribus omnibus vnà ſecum comparato exercitu, terra mariq; Hieroſolymam ab hoſtibus captam recuperarent. Quò verò id liberiùs fieri liceret, ipſe Piſas ſtatim proficiſcitur, vt compoſita inter Piſanos & Genuenſes pace, vtrunque populum bello maritimo præpotentem, in ſanctam expeditionem concitaret. Verùm dum hæc intentiore cura vir ſanctiſsimus agit, Piſis moritur, pontificatus ſui die lvij. clxxx. Pont.

CLEMENS III.

CLemens tertius, patria Romanus, patre Iohanne, cognomento Scholaris, pontificatum iniens, ſtatim de bello in Saracenos gerendo edictum proponit. Nam Saladinus ſecundam victoriæ fortunam ſecutus, iam ciuitates quinque & viginti de principatu Antiocheno ceperat, ipſamque Antiochiam corrupto largitionibus patriarcha denique occupauerat. Hanc ob rem moti Chriſtiani principes, bene admonente pontifice arma ſumunt, quorum de numero præcipui fuere Fredericus imperator, Philippus Franciæ, Richardus Angliæ reges, & Otho Burgundiæ dux, ſubſequentibus multis Epiſcopis archiepiſcopiſq;. Veneti quoque & Piſani paratiſsimas eduxere claſſes. Venetæ præfuit archiepiſcopus Rauennas, Piſanæ Piſanus præſul. Guilielmus autem Siciliæ rex, pacato à piratis mari, annonam omnifariam ex Sicilia & Apulia proficiſcentibus ſubminiſtrabat. Friſones præterea, Dani & Flandrēſes cum quinquaginta triremium claſſe inter nauigandum ad Africæ littora flectentes, Saracenos magnis incommodis afflixere, capta ac direpta Silnma eorum vrbe. Bela autē Poloniæ rex, ſaluti Chriſtianorum conſulens, Vngaris pacē dedit, quò omnibus proficiſci faciliùs ad tantam expeditionem liceret. Tyrum iam peruenerant omnes, indeq; paribus animis è Ptolemaida mouerant, vrbemq; oppugnabant: tū ſuperueniente cum magno exercitu Saladino, & à tergo & à fronte eodem tempore contra hoſtem dimicare neceſſe fuit. Pugnatum eſt diu atque acriter, & iā ad Chriſtianos victoria inclinabat, cùm equus è manibus gregarij cuiuſdā elapſus, Chriſtianis fugiendi initium fecit, arbitrātibus ſuos in fugā verſos. Verùm Gaifredus Luſignianus ad cuſtodiam caſtrorum relictus, eruptione facta & hoſtes repreſsit, & ſuis animum ad reſiſtendum dedit. Conſtat tamen ex Chriſtianis ad duo millia eo die cæſos fuiſſe. Periere item ex acceptis vulneribus templariorum magiſter, & Andreas Bremenſis comes. Durante autem diutiùs obſidione, tanta fame obſidentes oppreſsi ſunt, vt etiam ab hoſte annonam peterent. Quare Saladinus benè gerendæ rei opportunitatem nactus, caſtra rerum omnium copia referta ſine vllo clxxxi. Pont.

cuſtode dimiſit: ad quæ diripienda cùm paſsim nullo ſeruato ordine Chriſtiani accurriſſent, Saladinus rediens, multos incautos & nil tale opinantes opprimit. Non deſeruere tamen tam granem & diutinam obſidionem Chriſtiani, licet ad cætera mala, dyſenteria quoque in caſtris laboratum ſit: quo quidem morbo & Sibylla Guidonis vxor, & quatuor filij, quos ex ea ſuſceperat, in caſtris periere. Interim verò dum hæc in Aſia agerentur, Guilielmus Siciliæ rex, Panhormi moritur: cuius regnum ad Eccleſiam recidebat, nullo legitimo hærede relicto, licet inſulæ proceres Tancredum ſtatim ſuffecere, ex Rogerio Normanno & pellice quadam genitum, hominem certè tantæ ſocordiæ, vt eum Guilielmus negaret ex Rogerio genitum. Repetiturus itaque ſua iura Clemens pontifex, copias eò celeriter miſit: quibus dum Tancredus reſiſtit, rapinis & cædibus omnia repleta ſunt. Mouerat iam copias ſuas in hoſtes Chriſtiani nominis Fredericus, & per Vngariam iter faciens Thraciamque, iam Conſtantinopolim peruenerat: quem certè Iſaac imperator eius potentiam veritus, traijcere Boſphorum ſtatim adhortatus eſt. Tranſmiſsis itaque copijs, Fredericus inſtante etiam literis & nuncijs Clemente, & Philomenam vrbem de Turcia capit: & agrum Iconico adiacentem populatur: & Armeniam minorem in poteſtatem ſuam redigit. Verum dum lauandi cauſa rapidum amnem inexploratò ingreditur, in vndis perijt. Tũ verò eius exercitus in Antiochenum agrum delatus, partim morbo, partim fuga conſumptus eſt. Philippus autem Richardusque reges, Gallico Tyrrhenoque pelago Meſſanam ſimul delati, varia fortuna deinceps vſi ſunt. Nam Philippus proſpera nauigatione vſus, Ptolemaidæ portum attingens, Chriſtianorũ exercitum & animos auxit. Richardus verò tempeſtate in Cyprum delatus, cùm à Græcis portu prohiberetur, inſulam vi ingreſſus, expugnatam ſpoliatamque firmo ſuorum communiens præſidio, Ptolemaidem tandem in caſtra peruenit. Oppugnabatur tum acriter vrbs: ſed inerat validum Saladini præſidium: quo quidem perſæpe erumpente, Chriſtiani magna incommoda recipiebant. At verò Clemens omiſſo tantiſper Tancredo, donec Chriſtiani contra Saracenos dimicantes, meliorem fortunam nanciſcerentur, ad componendas res Eccleſiaſticas animum adiecit. Nam & mores clericorum quorundam non ſatis probatos ſeueritate ſua emendauit, & clauſtrum ſancti Laurentij extra muros ædificauit, & Laterani ædes non mediocri impenſa reſtituit, templumque vermiculato opere ac muſiuo exornauit. Moriens deinde haud ita multò pòſt pontificatus ſui anno tertio, menſe quinto, in baſilica Lateranenſi ſepelitur, ducta ingenti funeris pompa.

CAELESTINVS III.

clxxxij. Pont.

CAeleſtinus tertius, patria Romanus, patre Petro, cognomento Bubonis, pontificatum adeptus, ægrè ferens Tancredum regno Siciliæ potiri, Conſtantiam rege Rogerio natam, occultè è monaſterio Panhormitano eduxit, eamq́; licet Deo dicatam, Henrico ſexto Frederici Barbaroſſæ filio, diſpenſatione apoſtolica in matrimonium collocauit, hac conditione, vt regnum Siciliæ cis & vltra Pharum dotis nomine repeteret, reſeruato cẽſu qui pontifici feudatario iure quotannis ſolueretur. Hac autem beneficentia motus Hẽricus, Tuſculum (quod ipſe firmo præſidio munierat) Cæleſtino reddit, quod ſtatim Romani à pontifice acceptũ, adeo diripuere euertereq́;, vt ſaxa demolitæ vrbis in Capitolio vſq; ad multam ætatem in memoriam tantæ cladis ſeruata ſint. At verò Henricus & Conſtantia Neapolim oppugnantes, ſoluere obſidionem coacti ſunt, peſte exercitum populante. Chriſtiani autem, qui biẽnio Ptolemaidem obſederant, tandem eam dedente præſidio receperunt, his conditionibus, vt & pars Dominicę crucis, quam ſuperiùs amiſſam diximus, à barbaris redderetur, & eiſdẽ cum ſingulis veſtimentis abire liceret. At verò cũ Dominica crux nõ reperiretur,

multos

multos è barbaris Richardus trucidauit. His itaque malis perterritus Saladinus, deſperanſq; poſſe reliqua tueri, quarundam vrbium mœnia demolitus, de reddenda Chriſtianis Hieroſolyma cogitauit: quod certè ne faceret, diſcordia inter Philippum Richardumq; orta de principatu inter ſe contendentes, effecit. Verùm abeunte ex Aſia Philippo, ſimulato interim morbo, Richardus maiori animo rem bellicam deinceps aggreditur, eo potiſsimùm tempore, quo Conradum Mõteferratum Tyri in foro agentem, ſicarij duo (arſaculas Saraceni vocant) gladijs confodere, deuoti priùs ac iurati ſe hoſtes omnes ſuæ ſuperſtitionis ea ratione interfecturos. Hi autem poſtea de fuga retracti, exquiſitiſsimis cruciatibus ſunt interempti. Henricus verò Campaniæ comes, Iſabella regina in vxorem ducta, Tyri dominatu potitus eſt. At Richardus Guidonem Luſignianum blandè eum appellando, in eam ſententiam tandem adduxit, vt ſibi regni Hieroſolymitani iura permitteret, quem titulum Anglici reges adhuc vſurpant. Auctus itaq; animo Richardus, obſidere Hieroſolymam inſtituerat. Verùm in itinere à Saladino extremum agmen carpente vexatus, cùm iniquo loco decertare neceſſe eſſet, hoſtem magno ſuorum incommodo tandem ſuperat. Qui poſtea non longè à Bethleem munitiſſimo loco caſtra metatus, intercipere commeatus inſtituerat, quo minùs ab Aegypto ad Chriſtianos Hieroſolymam obſeſſuros importarentur. Ob hanc itaq; cauſam, & ob hyememque iam appetebat, Richardus relicta tam neceſſaria obſidione, ad quam pontifex eum continuò ſubminiſtratis pecunijs animabat, Aſcalonã conceſsit, quam pariter & Gazam à Saladino antea deletas inſtaurauit. Dilabentibus deinde paſsim maritimis copijs, Piſani in Hadriaticum delati, Polam capiũt, eo loci hybernaturi. Hanc ob rem Veneti aucta maiorem in modum ſua claſſe, Piſanos Pola eijciunt, vrbemq; diripiunt, eos quouis in loco perſecuturi, ni Cæleſtinus reip. Chriſtianæ cauens, vtrunq; populum ad pacem cohortatus fuiſſet. Inſtabat iam ver, & mouere copias Hieroſolymam Richardus inſtituerat, cùm ſubitò nunciatum eſt, regem Franciæ Normanniam ea mente vexare, vt in Angliam traijciens, regnum illud fratri Iohanni acquireret. Mutata itaq; ſententia Richardus pacem cum Saladino componit his conditionibus, vt ſibi omnia præter Tyrum & Ptolemaidem haberet: reliqua autem quæ in poteſtate Chriſtianorum remanerẽt, nequaquàm vexaret. Ictis hoc modo fœderibus, Richardus in Europam rediens, ab hoſtibus capitur. Redemptus autem ingenti pecuniæ vi, tandem in Angliam proficiſcens, ſæpe cum rege Franciæ decertauit, inclamante pontifice, qui ſuo ac Chriſtianorum omnium iniquo tempore tantum certamen excitaſſent: maximè verò, quòd Saladino mortuo tum maximè recuperari Hieroſolyma poſſet. Ferũt Saladini viri clariſsimi trophæum hoc in funere habitum. Eius enim interior tunica lancea ſuſpenſa, ante funus deferebatur, precone clamante, Saladinum Aſiæ dominatorem, ex tanto regno tantiſq; opibus nil aliud ſecum ferre. Dignum ſanè tanti principis ſpectaculum, cui nil aliud ad ſummam laudem defuit, quàm Chriſti character. Tum verò Saladino mortuo, Cæleſtinus in magnam recuperãdæ Hieroſolymæ ſpem veniens, Henricum imperatorem, qui mortuo Tancredo regnum Siciliæ occupauerat, ad bellum Aſiaticum adhortatur: quod cùm ipſe obire non poſſet, eò Maguntinum archiepiſcopum & Saxoniæ ducem cum magnis copijs properè mittit. Idem quoque feciſſet & Franciæ rex, ni Saraceni Mauritaniam incolentes, in vlterioremq; Hiſpaniam traijcientes, capto rege Caſtellæ, Bæticam omnino cepiſſent, quæ hodie Granata dicitur. Non enim quieturos barbaros Galli arbitrabantur, tanta victoria elatos, ſed illaturos bella finitimis. Hanc itaq; ob rem militem in Europa retinebant. Germani verò in Aſiam traijcientes, & Berytum à Saracenis deſtitutum muniuere, & Ioppen obſidione preſſam liberauerunt, petituri deinceps Hieroſolymam, ni Cæleſtino tum mori contigiſſet pontifici ſanctiſsimo, & qui nil in vita prætermiſit, quo terra ſancta (ita enim Hieroſolymas vocant) recuperaretur. In tantis autem perturbationibus

rerum, tantoque ſumptu bellico ædes egregias, tum apud ſanctum Petrum,
tum ad Lateranum ædificauit, qua recipi pontifices percommodè poſſent. Ex-
tant adhuc in Laterano valuæ æneæ è regione Sancta ſanctorum ſuo iuſſu,
ſuaque impenſa fabrefactæ. Præterea verò ciuitatis nomen Viterbio dedit, Ec-
cleſiamque eorum cathedralem fecit, Tuſcanenſem & Centumcellenſem ita
in eandem transferens, vt vnus Epiſcopus omnibus præeſſet. Moritur au-
tem Cæleſtinus pontificatus ſui anno ſexto, menſe ſeptimo, die vndecimo,
ſepeliturque in baſilica Petri, bonis omnibus præ dolore & deſiderio hominis
lachrymantibus.

INNOCENTIVS III.

clxxxiij. Pont. INnocentius tertius, patria Anagninus, patre Traſimundo è familia co-
mitum, vir etiam ante pontificatum doctrina & moribus inſignis, à Cæ-
leſtino in numerum cardinaliũ refertur: quo mortuo in eius locum o-
mnium conſenſu pontifex ſufficitur. Hic autem ſtatim vbi magiſtratũ
iniijt, bello Aſiatico animum adijciens, Germanos propter Henrici mortẽ in Aſia
tumultuantes retinere in officio literis, nuncijs, præmijs, pollicitationibus cona-
tus eſt. Verùm id quidem fruſtra tentauit. Germani enim nemini obtemperantes,
relicta Aſia, in Europam cum maximo Chriſtianorum detrimento tranſeunt: po-
tiſsimùm verò Ioppenſium, in quos omni ope deſtitutos delati Turci, Saracenique
etiam deditionem facturos, vi captos ad vnum omnes interfecere, euerſa ſtatim à
fundamentis vrbe. Orta & in Germania ſeditio non parua eſt, cùm pars electorũ
Othonẽ Saxoniæ ducẽ, pars Philippũ Germanum Hetruriæ ducẽ, quem Henri-
cus tutorem filij moriens reliquerat, imperatorẽ optaret. Et ne quid mali ad per-
turbanda omnia deeſſet, rex Franciæ Philippo, Othoni rex Anglię fauebat. At ve-
rò Innocentius ne tumultu omnia complerentur, Othonem imperatorem confir-
mat, legitimè ab his ad quos pertinebat, electum. Nõ deſtitit tamen Philippus ob
hanc rem, & Hetruriam in Italia, & Sueuiam in Germania firmo præſidio muni-
re. Idem fecit & Conſtantia Henrici vxor, quæ Frederici ſecũdi filij ſui adhuc pue-
ri Siciliæ regnum cis & vltra Pharum præter conditionẽ ſexus, ad propulſandam
vim hoſtium conſtantiſsimè muniuit. Increbeſcẽtibus itaq; hoc modo diſcordijs,
non omittendum bellum Aſiaticum Innocentius ratus, ſua autoritate & Boniſa-
cium Montisferrati Marchionem, & Balduinum Flandriæ, & Henricum ſancti
Pauli, & Lodouicum Sabaudię comites in Saracenos mouit. Hi aũt oẽs coniunctis
copijs Venetias delati, non priùs Venetos perpulere claſſem in Turcos & Sarace-
nos armare, q̃ polliciti ſunt oẽs paribus animis Iaderam, quæ iterũ ad Vngaros de-
fecerat, recuperaturos. Cõparata itaq; claſſe, & Tergeſtinos mare infeſtantes com-
peſcunt, & Iaderenſes poſt longam obſidionem capiunt. Agebantur hæc in ſinu
Adriatico, cũ Alexius Iſaac fratrem imperatorẽ Cõſtantinopolitanũ, quo Latini
amiciſsimo vſi ſunt, imperio depulit, & captum oculis in vincula coniecit. Hãc ob
rem Alexius adoleſcens Iſaac filius, ex fuga in caſtra perueniens, opem pro patre
contra tyrannum petit, quæ profectò hac conditione ei conceſſa eſt, vt & Græ-
cam Eccleſiam Romanæ ſubijceret, & auri marcas xxx. millia perſolueret ob
damna, quæ olim Emanuel imperator Venetis Franciſque intulerat. Hoc au-
tem modo ictis fœderibus ab Iadera mouentes, dum Cretam præterlabuntur,
eam puer Alexius in deditionem accipiens, Bonifacio Montisferrato ſibi co-
gnatione coniuncto condonauit. Inde verò Conſtantinopolim profecti, dum
terra marique vrbem oppugnant, Theodorum Laſcari, Alexij tyranni gene-
rum erumpere conantem, intra mœnia retrudunt, vrbemque biduo continuata
oppugnatione vi capiunt. Aufugerat noctu Alexius, relicto magno auri ponde-
re apud Irenem virginem Deo dicatam. Redeuntes itaq; in vrbem pater Iſaac &
filius Alexius, non diu ſuperuixere. Pater enim morbo, filius autem veneno
penitus

penitus interiere. Interea verò Bonifacius Montisferratus regno Theſſaliæ potitus, cùm pecunia indigeret, ſuadente Balduino accepta ingenti vi auri, Cretam Venetis dedit. His autem pecunijs fretus Bonifacius, Hadrianopolim à tyranno preſſam oppugnans, & Valachos olim *Romanos vlteriorem Danubij ripam incolentes, & Bulgaros vicinos in ſe exciuit. Multitudinem itaq; hoſtium timens, Conſtantinopolim petijt, Soldano Iconij iturus obuiam, qui Satellia vrbe Græca capta, maximis calamitatibus Chriſtianos quotidie vexabat. Innocentius autem tot hoſtibus vndiq; laceſſitus, conquiſitum vndequaq; militem continuò ſubmittebat. Qui vbi accepit Hilminolinum maxima claſſe in Hiſpaniam traieciſſe, Toletumq; oppugnare, publico edicto omnes qui ferre arma poſſent, ad extinguendum tantum incendium concitauit. Conuenerant eò multi Galli opem Hiſpanis allaturi: qui ſtatim in patriam rediere, vbi aduentum ſuum Hiſpanis minimè gratum ſenſere. Hanc ob rem Hilminolinus vtranq; Hiſpaniam incredibili celeritate hoſtilem in modum peruagatus, Arelatum vſq; & Auenionem perueniens, cædibus omnia & populationibus compleuit. Hac autem calamitate perciti quatuor Hiſpaniæ reges, Caſtellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, & Nauarræ, copijs ſimul iunctis, cum Saraceno congreſsi, maximâ victoriam adepti, nil præter Granatam Hilminolino reliquere. Oborta tum apud Toloſam hæreſis eſt, quam Innocentio procurante beatus Dominicus, qui poſtea in ſanctos relatus eſt, mira celeritate compeſcuit, adiuuante etiam Simone Nonforti. Non enim diſceptationibus verborũ tãtùm, verumetiam armis opus fuit, adeo inoleuerat tanta hæreſis. Otho interim Romanorum imperator, vbiq; à Philippo ſuperatus, cùm in Agrippina colonia obſideretur, eruptionem infeliciter tentaſſet, à Colonienſibus excluditur, qui ſtatim Philippo deditionem fecere. Non diu tamen ſuperuixit Philippus: à comite namq; Palatino inſidijs petitus necatur. Cognita verò huius morte, Germani ducem Saxonium imperatorem deligunt, Othonem quintum appellatum, quem Innocentius ſequẽti anno Romæ coronauit. Veneti autem tum maximè rei maritimæ ſtudentes, cùm obire omnia publicè non poſſent, priuatis etiam ciuibus negotium dedere, vt quã vellent inſulas occuparent, modò in fide *rei permanerent. Vnde multi ciues inſulas Ionij & Aegei occuparunt, publicè tamen Corcyram, Motonium, Coronum in ſuam redegere poteſtatem. Otho verò, quẽ diximus ab Innocentio coronam imperij ſuſcepiſſe, cõtra ius faſq; occupatis Mõteflaſcone, Radicophano, multiſq; Eccleſiæ Romanę oppidis, in regnum Neapolitanum mouens, id adoleſcenti Frederico ſecundo ſublaturus, cuius ob ætatem curam tutores adhuc gerebant, iram pontificis in ſe concitauit: à quo & anathemate notatur, & imperij titulis priuatur, cùm monitus vt ab iniuria diſcederet, parere deſierit. Hanc ob rẽ Boemiæ rex cũ Maguntino & Treuirenſi archiepiſcopis, Lantgrauio Turingiæ, atq; Auſtriæ duce ſuadente, Fredericum ſecundum Siciliæ regẽ, vigeſimum agentem annum, Romanorum imperatorem deligunt. Otho itaque in Germaniam rediens, paternæ ditioni conſulturus, Innocentio recuperandi omnia quæ in Italia cœperat, facultatem dedit. Veneti autem rebellantem Cretam in fide armis cõtinentes, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quartodecimo, eãdem in Coloniæ formã redigere, miſsis eò ciuibus qui Cretẽſes in officio continerẽt. Venerat tum Romam Fredericus ſecũdus coronæ gratia: quam vbi ab Innocentio impetrare nequiuiſſet, in Germaniam profectus, regni Germaniæ diadema à Maguntino archiepiſcopo accipiens, cum Lodouico rege Franciæ amicitiæ & fœderis ſocietatem inijt: qua quidẽ amicitia Lodouicus ipſe fretus, Iobanni Angliæ regi bellũ ſtatim intulit. Verùm Iohannes auxilio diuino & humano vſurus, Angliã Hiberniamq; Romanæ Eccleſiæ vectigales faciens, centum auri marcas quotannis ſoluturum ſe pollicebatur, quod poſtea aliquandiu ſeruatum eſt. Fredericus autem Othonem perſequens, à Lodouico rege Franciæ graui bello ſuperatum Aquiſgranum cepit: ibiq; iterum Innocentij pontificis authoritate fretus, vexillũ

Dominicus hæreſim apud Toloſam cõpeſcit.

crucis ſuſtulit, laturus (vt ipſe dicebat) opem & quàm primùm Chriſtianis contra Saracenos in Aſia dimicantibus. Preterea verò vt grati animi ſignum aliquod præ ſe ferret, Fundanum comitatum Eccleſiæ Romanæ dono dedit: vel datum antea, & vſurpatum deinceps, reddidit. At pontifex vbi videret Saracenorum potentiam in Aſia concreſcere, apud Lateranum maximum concilium celebrat, cui interfuere Hieroſolymitanus, Conſtantinopolitanus patriarcha, Metropolitani lxx. epiſcopi quadringenti, duodecim abbates, priores conuentuales octingenti, Græci & Romani imperij legati: regum verò Hieruſalem, Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ & Cypri oratores. Venere multa tum quidem in conſultationem, nec decerni tamen quicquam apertè potuit, quòd & Piſani & Genuenſes maritimo, & Ciſalpini terreſtri bello inter ſe certabant. Eò itaque proficiſcens tollendæ diſcordiæ cauſa pontifex, Peruſij moritur pontificatus ſui anno decimooctauo, mẽſe ſeptimo, die decimoſexto, cuius vita adeò probata fuit, vt poſt eius mortẽ nil earum rerũ quæ in vita egerit, laudauerit, improbaueritq́; immutatũ ſit. Nam & decreta pleraq; retulit, quibus tam laicorum quàm clericorum mores componerentur. Scripſit & libros de ſacramento euchariſtiæ, de ſacramento baptiſmi, de infelicitate conditionis humanæ. Habuit item ſermones temporibus & ſolennibus diebus accommodatos. Improbauit præterea abbatis Ioachimi libellum quendam, non ſanã doctrinam præ ſe ferentem. Damnauit & errores Almerici hæretici, qui poſtea Pariſijs cum ſectatoribus ſuis exuſtus eſt: qui ad reliquos errores affirmarat, ideas, quæ ſunt in mẽte diuina, & creare & creari, cùm ex ſententia beati Auguſtini in mente diuina nil niſi æternum & incommutabile ſit. Dixerat præterea in charitate conſtituto nullum peccatum imputari. Iuuere autem huius pontificis virtutem & doctrinam beati Dominici, vnde Prædicatorum, & Franciſci Aſiſiatis ſanctitas, vnde Minorum ordo tum originem habuit. Sunt qui ſcribant & Gratianum compilatorem decreti, & Papiam Lombardum, qui vocabula latina in ordinem redegit, tempore Innocentij fuiſſe. De Papia non ambigitur: Gratianum Alexandri tertij pontificis temporibus quidã aſcribunt. Et ne exiſtimes Innocentiũ opera pietatis in tanto pontificatu prętermiſiſſe, ſcito eius opera & impenſa hoſpitale ſancti ſpiritus conditũ fuiſſe, auctũque adeò magnis prouentibus, quibus & peregrini & ægroti & vulgò concepti ac orphani alerentur. Ornauit & altare ſancti Petri opere vermiculato, vt eius imago & literæ in fornice ipſo ſcriptæ indicant. Vniuerſis præterea vrbis Romæ Eccleſijs libram argenti dedit, vnde calices ſacrificandi gratia conficerentur. Reſtituit & beati Sixti Eccleſiam iam vetuſtate collabantem. Hoc ideo factum ab eo maledici dicebant, ne omnem impenſam in turrim quandam, nunc comitum appellatam cognomento, familiæ ſuæ tranſtuliſſe videretur. Vtcunque eſt, conſtat eum in quouis genere vitæ probatiſſimum fuiſſe, dignumq́; qui inter ſanctos pontifices cenſeatur.

Hoſpitale ſancti ſpiritus conditur.

HONORIVS III.

clxxxiiij. Pon.

HOnorius tertius, patria Romanus, patre Americo, omnium ſuffragijs pontifex creatur, ad quem Petrus imperator Conſtantinopolitanus cum Iole vxore veniens, in baſilica ſancti Laurentij extra muros coronatur, deligiturque ſtatim Iohannes Columna cardinalis Romanus, qui legatus ad res Aſiæ componendas cum ijs copijs proficiſceretur, quas Innocentius ad eam rem collegerat. Peruenerant iam Aconem Chriſtiani proceres Honorio hortante: maximè verò Andreas Vngariæ rex, Venetorum nauigio fretus, quibus ob tantum beneficiũ ius omne cõceſſit, quod in Dalmatia dux Auſtriæ habuerat. Andream quoq; ſecuti ſunt & Henricus comes Niuernẽſis, & Gualterus regis Frãciæ camerarius. Hi aũt oẽs inito conſilio cum Iohanne Hieroſolymitano rege, Damyatam Aegypti vrbem obſidere inſtituentes, anno ſalutis

mille-

milleſimo ducenteſimo ac decimooctauo, menſe Maij eò proficiſcuntur. Aeliopolis hæc vrbs quondam appellata eſt, ab Aelio Pertinace, qui eam triplici muro circundedit, deducta Nili particula, quæ vrbem in inſulæ formam redigeret. Suburbia habebat circunquaque poſita plena mercimonijs: hæc primò miles diripuit. Verùm cùm poſtea flantibus zephyris Nilus in immenſum creuiſſet, corrupta annona, laborare inopia rerum Chriſtiani tum cepere, præcipuè autem obſidente aditus Soldano, ne quid importaretur, qui non longè à noſtris caſtra poſuerat. Hac itaque difficultate rerum moti Chriſtiani, in Soldanum copias mouent. Is autem terrore perculſus, relictis caſtris rerum omnium copijs refertis, noſtris obſidendi vrbem, quam liberaturus venerat, facultatem præſtitit. Cordirius autem magni Soldani filius, Hieroſolymæ retinendæ ſpem abijciens, ſi Damyata Chriſtiani potirentur, dirupto vrbis muro, turrim Dauid & templum Domini tantummodo integrum reliquit: nec ſepulchrum Chriſti violauit, motus (vt aiunt) illorum Chriſtianorum precibus, qui ea loca incolebant. Dum noſtri autem Damyatam acriter oppugnant, Soldanus cum maioribus copijs rediens, inter Cairum & Damyatam caſtra poſuit, nec vnquam elici ad certamen conuitio aut maledicto potuit. Hac verò indignitate moti Galli, ſine ordine in eos ruentes, magnum incommodum ab erumpentibus accepere: non tamen obſidio Damyatæ relicta eſt, quę tandem menſe decimoquinto à Chriſtianis capitur: direpta, militem ingenti præda locupletauit. Interim verò Honorius Romæ & ordinem beati Dominici ipſo inſtante confirmat, & Fredericum ſecundum anathemate notatum, imperij dignitate priuat, quòd mortua matre Conſtantia, quæ ipſum in officio continebat, Romam veniens, contra ius faſque ditionem pontificiam vexabat. Hanc igitur ob rem motus Soldanus, quòd de inimicitia pontificis & imperatoris ei conſtabat, maiorem quàm nunquam anteà comparauit exercitum, arbitratus Chriſtianos nuſquam apparituros: qui ſtatim ſuadente Iohanne Columna cardinali Romano ſumptis armis, hoſti ad Nilum obuiam fiunt. Is verò timorem ſimulans, ne à loco in quo conſederant, abirent, Nili excreſcentiam expectauit: quæ paulò pòſt apertis vndique ipſius fluminis cataractis, ita omnia inundauit, vt cubitum quouis in loco excederet. Hoc aût malo perterriti Chriſtiani, pacem ſtatim hac conditione iniere, vt Damyata relicta, captiuis vtrinq; dimiſsis, reddito à Barbaris crucis ligno Chriſtianis, Aconem Tyrumq; redire liceret. Damyata itaq; in celebritate purificationis beatæ virginis à Chriſtianis priùs habitari cepta, in eiuſdē natali die Barbaris tum ex fœdere reddita eſt, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo & vigeſimoprimo. Quo quidem anno Tartari gens Scythica, vel (vt alij volunt) à montibus Indiæ digreſſa, vaſtata Parthia, Media, Perſia, Aſsyria, Armenia, in Sarmatas tandē peruenit, atq; nō longè à Mæotidos palude concedentibus accolis ſedes poſuit. Chriſtianorum autē duces cùm moliri in Aſia nil poſſe viderēt, obſtantibus hoſtibus, cū Iohanne Columna in Italiam redeūt: quos ſubſecutus Iohannes Hieroſolymitanus rex, cùm Romam veniſſet, perbenignè magnis donatus muneribus, ab Honorio ſuſcipitur. Frederico deinde, quē diximus anathemate pontificis notatum, filiam ex Iole vxore ſuſceptam, in matrimonium locat, eiq; ius illud condonat dotis nomine, quod ſibi hæreditario iure in regno Hieroſolymitano competebat. Hinc eſt, quòd omnes Siciliæ Neapolitaniq; reges, titulum Hieroſolymitani regni verbis, non etiam armis ſibi vindicant. Iohannes deinde in Franciam proficiſcens, meliore certè fortuna quàm anteà vſus eſt. Nam Philippus rex Francię moriēs, ei ex teſtamento quadraginta millia librarum argenti, totidemq; magiſtro templi Hieroſolymitani reliquit: quo adminiculo fretus, in Hiſpaniam proficiſcens, ad perſoluendum votum beato Iacobo promiſſum, Berengariam regis Hiſpaniæ ſororē in vxorem accipit: eo præſertim anno, quo Dominicus vir ſanctiſsimus Bononiæ morit, quoq; Fredericus Henricum filium decennem adhuc, Alemanniæ regem promulgat. Ho-

Ordo Dominici cōfirmatur.

norius autem ſatis à rebus externis quietus, & Eccleſiam ſancti Laurentij extra muros, & baſilicam Sancta ſanctorum, & Eccleſiam ſanctæ Viuianæ reſtituit. Aedes præterea Caſæ Marij ædificauit: ſemifornicem & Cyborium beati Petri miris operis exornauit. Decretales quoq; epiſtolas compilauit. Ordinem beati Frácíſci comprobauit, quem biennio póſt Gregorius in catalogum ſanctorũ retulit. Hoc autem modo Honorius benè ac beatè vitam ducens, vt bonum paſtorem decebat, anno pontificatus ſui decimo, menſe ſeptimo, die decimotertio moritur, ſepeliturq; in baſilica ſanctæ Mariæ maioris ad Præſepe. Poſt cuius mortem tanti terræmotus repentè exorti ſunt, vt in montibus Saluijs ad quinque millia hominũ perijſſe conſtet, cadentibus domibus, ſaxiſq; ex cacuminibus montium in habitatas conualles paſsim ruentibus.

GREGORIVS IX.

clxxxv. Pont. GRegorius nonus, natione Hernicus, patria Anagninus, è familia comitum, Innocentij tertij nepos, apud Septizodium pontifex creatus, Fredericum ſtatim monuit ſub anathematis pœna, vt primo quoque tempore in Aſiam cum exercitu proficiſceretur recuperandæ Hieroſolymæ cauſa. Promiſit quidem Fredericus ſe id facturum: atque omnibus cruce ſignatis mandauit, vt Brunduſij ad certam diem cum armis adeſſent. Venerat eò magna multitudo, præcipuè verò è Germania Lantgrauius Haſsiæ, qui Brunduſij vnà cum magna parte militum moritur, dum Fredericus ægritudinem ſimulans, in Sicilia ſe continet. Hæc autem fraus ita apertè deprehenſa eſt, vt conſtet ipſum Fredericum cognita Lantgrauij morte, eò celerrimè adnauigaſſe, omnemque eius ſupellectilem diripuiſſe: non deſtitit tamen fingere ſibi in animo eſſe in Aſiam traijcere. Eò enim poſt rapinam nauigationem direxit, omnibus qui cum aderant ſubſequi iuſsis, licet nõ ita multò póſt (vt ipſe dicebat) procellis agitatus, Brunduſium redierit. Hac autem fama percitus Iohannes rex Hieroſolymitanus, cum Berengaria vxore pontifici rem gratam facturus, Bononiam venit, Venetorum nauigio in Aſiam traiecturus. Verùm pontifex cognita Frederici fraude, ne Iohanni re infecta abire liceret, eum & hexarchatus Rauennatis gubernatorem inſtituit, & Honorij tertij ſententiam in Fredericum latam, confirmauit. Grauioraque in eum molitus fuiſſet, ni Maurorum impetum reformidaſſet claſſe, tum potentium, quos tandem Ferdinandus Aragonum rex tanta clade ſuperauit, vt breui Maiorica inſula vna ex Balearibus, & Valentia vrbe potitus ſit, pulſis Saracenis, incolas locorum ſuſcipere Chriſtianos ritus impulerit. Nauigauit tandem Fredericus amicorum precibus & minis pontificis feſſus, in Cyprum vſque, vt Chriſtianis in Aſia bellantibus, quos ſæpe deceperat, aliquam ſpem daret. At verò dum inde Soldani vires explorat, Rainaldus eius præfectus, quem in Sicilia dimiſerat, in pontificem mouens, multa Picentini agri oppida occupat. Erat tum Peruſij pontifex Aſiſium petiturus, vt quæ de Franciſco viro ſanctiſsimo miracula audierat, præſens cognoſceret. Quam ob rem eum re (quẽadmodum audierat) comperta, in ſanctorum numerũ ſtatim retulit, magno Chriſtianorum conuentu ob eam rem habito. Dum hæc à pontifice agerentur, alter Frederici ſatelles Fulgineum per factionem occupat: vnde paulò póſt armis bene cùm Eccleſia Dei ſentientiũ depellitur. Inſtabat literis & nuncijs Fredericus Anconam iam profectus, vt à pontifice abſolueretur, quòd diceret ſe deinceps in eius poteſtate futurum. Verùm pontifex cognita hominis fraude, & Chriſtianos milites in Aſia dimicantes admonet, vt ſibi à Frederici inſidijs caueant, aliquid noui ſemper machinãtis in hominum perniciem: & Iohannem Hieroſolymitanum regem comparato exercitu in Rainaldum mittit, Picenum agrum rapinis & incendijs vexantem. Alijs verò copijs, quibus cardinalem Columnam præfecerat, è ſancto Germano præfectum Frederici deijciens cum Saracenis mercede conductis, omnia

omnia ab eo ſaltu Capuam vſque pertinentia, in deditionem breui recepit. Hac
autem calamitate moti, qui in Vmbria & Picentibus Frederici nomine milita-
bant, relictis quæ occupauerant, in regnum trepidè redennt. Interim verò Fre-
dericus Brunduſium rediens, pacis admodum cupidus, vltrò pontificem rogat,
vt in gratiam recipiatur, imperatorque appelletur, ac pro regno Siciliæ verus Ec-
cleſię feudatarius. Quod quidem non prius impetrauit, quàm vncias auri centum
& viginti millia ecclesiæ Romanę ob illata damna perſoluiſſet, ipſeq; pro ea re ſup
plicatum ad pontificem Anagniam veniſſet. Cùm autem Gregorius ad omnia
intentus (vt bonum paſtorem decebat) Peruſinorum res ab exulibus perturbatas,
eò profectus componere ſtudioſus eſſet, ſtatim Romæ tanta ſeditio orta eſt & hæ-
reſis, quanta nunquam anteà, Hannibale ex gente Hannibala cum quibuſdam
ſacerdotibus malè ſentiente: quo quidem autore populus Romanus vſus, in Eccle
ſiam Dei coniurauerat: ſed hunc diuina vltio citò compeſcuit. Nam & Tiberis
ſupra modum inundans, multa damna mortalibus intulit: & tanta peſte labora-
tum eſt, vt decimus quiſque vix ſuperfuerit. Pontifex tamen mira clementia vſus,
Romam veniens, populo Romano ignouit, pulſo è ſenatorio ordine Hannibale,
conuictis de hæreſi ſacerdotibus errorem faſsis, ac ſaniorem opinionem ſubire
iuſsis. Adornandam verò vrbem deinde conuerſus, & veteres cloacas* elimina- *elimatas
tas reſtituit, & nouas extruxit, vrbis dignitati & valetudini vno tempore conſu-
lens. Ab vrbe deinde abiens valetudinis gratia, & Reate (vt quidam volunt) bea
tum Dominicum principem ordinis Prædicatorum, & Spoleti Antonium Vly-
xibona oriũdum, Patauij mortuum, ſecundum à Franciſco ordinis Minorum au-
torem, in ſanctos retulit. Anagniam deinde rediens, omnia circunquaque poſita
muniuit, Romanorum contumaciam veritus, quorum ſenator more veterum le-
gem rogauerat, populusque ſciuerat, vt omnia oppida circa vrbem poſita, Roma-
nis vectigal penderent: non eſt tamen veritus pontifex diſſuadentibus cardinali-
bus Romam proficiſci, quò Romanos ad ſanitatem reduceret, tum monendo, tum
caſtigando. Verùm cùm nihil proficeret, Reate ſe contulit, quò & Fredericus im-
perator. Collocuti ſimul de rebus agendis, in hanc ſtatim ſententiam venere, vt
primo quoque tempore Romanos coniunctis copijs adorirentur. Decepit tum
quidem pontificem, vt anteà ſemper, Fredericus. Namque in Germaniam abi- Pontifex
ens, militibus ſuis mandauit, vt Romanis rebus in omnibus obtemperarent. Hac ab impera
itaque perfidia pontifex motus, Germanis militibus ad caſtra ſua confugienti- tore deceptus.
bus magnum propoſuit præmium: qua re tanta multitudo confluxit, vt poſtea
Romani aperto Marte cum Eccleſiæ copijs congredi nuſquam ſint auſi. Recupe-
rato igitur & patrimonio ſancti Petri, & agro Sabino, ſpretisque Soldani legatis,
qui ſuppliciter pacem petebant, multos ex Franciſci & Dominici fratribus per
Europam miſit, qui prædicatione Chriſtianos ad arma contra Saracenos concita-
rent, quorum opera tanta multitudo militum breui comparata eſt, quanta nun-
quam anteà. Interim verò dum tanto exercitui dux idoneus quæreretur, Eliſabet Eliſabet
regis Vngarie filiam, mulierem optimam, ac miraculis claram, pontifex in ſanctas regis Vngariæ filia
retulit. Theobaldus autem Nauarræ rex, & Aimiricus Montisfortis, Henricusq;
Bari ac Campaniæ comes, iter per Germaniam & Vngariam cum magnis copijs
facientes, Conſtantinopolim primò, mox traiecto Boſphoro Ptolemaidam per-
uenere, longè ac latè omnia populantes. Verùm non ita multò pòſt ſuperuenien-
te magna hoſtium multitudine, cùm ſe* cædendo biduo defendiſſent, cum optimo
quoque milite cadunt. Atque hoc modo expeditio magno conatu incboata, breui
recidit imperitia ducum. Pontifex autẽ tantam calamitatem ægrè ferens, Romam
perſuadentibus Romanis & obſecrantibus, redire inſtituerat, faciendarum ſuppli-
cationum cauſa, ad placandam Dei iram, ſi quam ex peccatis hominũ conceperat.
Quò minùs autem id faceret, vetitus à Petro Fregepane, qui partes imperatoris ſe-
quebatur, Peruſiã Viterbium ſe contulit, iturus contra imperatorem armato mili
te,

te, quem intellexerat tranſpadanam Italiam iam tum attigiſſe, ac contra ius faſq; ſocias ciuitates oppugnare iam feſſas calamitate, alia ſuper aliam ab Ecelino Patauino tyranno accepta. Ecelinus enim cognomento*Romano, cuius auus Theutonicus ſub Othone tertio in Italia ordines duxerat, copias à Friderico ſecundo accipiens, magnam tyrannidem in tranſpadana Italia ſibi comparauit, redactis in poteſtatem ſuam Taruiſio, Patauio, Vincentia, Verona, Brixia. Fredericus itaque aui fœdera nequaquam obſeruans, Mediolanenſes & ſocias ciuitates apud nouam Curtem (ita enim locus vbi pugnatum eſt, appellabatur) ingenti clade ſuperatos trucidat. Hanc ob rem pontifex omiſſa deinceps ſpe rei benè gerendæ, ob illatum ſocijs incommodum, redire ad vrbem inſtituit, Iohanne Cincio vrbis ſenatore contradicente: cuius audaciã Iacobus Cappocius Romanus ciuis infringens, pontificem magnificè ac ſplendidè ſuſcepit. Hic eſt ille Iacobus, cuius nomen adhuc legitur in tabernaculo opere muſiuo ſua impenſa extructo in ſancta Maria ad Præſepe, qua in baſilica Petrus quoque Cappocius ſepultus eſt ſanctæ Romanæ Eccleſiæ cardinalis, qui Fredericum imperatorem ſchiſmaticum perſecutus eſt, quique & hoſpitale ſancti Antonij non longè ab eadem baſilica, & Peruſij gymnaſium (quod Sapientiam vocant) ſua impenſa extruxit. Gregorius autem pacata vrbe, & Fredericum iterum anathemate notat, ac imperio priuat, & legatos Genuenſium ac Venetorum iam ad arma ſpectantium, componendæ rei cauſa ad ſe vocat: hiſque rationibus inter vtrumque populum fœdera componit, ne alter ſine altero cum imperatore Conſtantinopolitano fœdus ineat, vtq; bella gerenda vtrique communia eſſent, & ſigna vtriuſque viciſsim ferrent. Illis autem, qui fœdera hæc in nonum inita annum rupiſſent, interdictum ſibi à ſacris anathematis vinculo ſcirent. Balduinus autem, qui mortuo Iohanne biennio Conſtantinopolitanum tenuerat imperium, cùm ægrè ſe ab hoſtibus inopia ærarij tutaretur, & filium pignori mercatoribus Venetis ob æs mutuo acceptum dedit: & ex ædibus ſacris ablatum plumbum, ac item lanceam illam ſpongiamque, qua Chriſtus ſaluator noſter hinc potus eſt, hinc vulnus accepit, Venetis pecunioſis vendidit. Fredericus autem Venetis admodum infenſus, quòd Gregorij partes tuerentur, eos tum paludibus concluſos vehementer oppreſsit, ac maximis calamitatibus afflixit. Interim verò conſpirantibus omnibus tranſpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Montelongo, Bononienſis ciuitatis legato, Ferraria, quæ ab Eccleſia Romana ad imperatorem defecerat, capitur, Salinguerra viro fortiſsimo eam acerrimè aliquandiu defendente. Capta autem, Azoni Eſtenſi, qui bello interfuerat, Eccleſiæ nomine gubernanda committitur, ſalutis noſtræ anno milleſimo ducenteſimo ac quadrageſimo. At verò imperator, qui tum Piſis erat, cùm non ſatis ſibi conſtaret, qui partes ſuas, quive pontificis ſequerentur, ciuitates Italiæ in duas factiones tum primùm diuiſit. Nam qui pontifici fauebãt, Guelphi, qui verò imperatori, Gibellini appellati ſunt. Hæc quidem teterrimarum factionum nomina, ad perniciem humani generis inuenta, primùm apud Piſtorienſes audita ſunt, cùm cancellarij Panzaticos Gibellinos ab vrbe eieciſſent, cumq; alteri factioni Guelph, alteri Gibel Theutonici fratres fauerent, vnde tantæ perniciei nomina indita ſunt. Florentini præterea nobiles ſuos Piſanis Gibellinarum partium fauentes, in exilium eijciunt. Pellunt & Guelphos viciſsim ab vrbe ſua Aretini & Senenſes, quorum exempla multæ ciuitates Italiæ ſecutæ, bella pluſquam ciuilia inter ſe commiſere. Hinc multæ ciuitates à pontifice deſciuere, tum in Vmbria, tum in Hetruria, præcipuè aũt Viterbiẽſes. Defeciſſent etiam Romani ciues, ni pontifex delatis per vrbẽ ſupplicando apoſtolorum capitibus, populũ ad commiſerationem mouiſſet, habita etiam in baſilica ſancti Petri oratione digniſsima: qua tumultuantes, ita in ſententiã ſuam traxit, vt eos impulerit pro Eccleſia Dei crucẽ & arma ſuſcipere. Hi poſtea venientẽ hoſtili agmine ad vrbis mœnia Fredericum armis ſubmouere, qui indignabundus captiuũ quenque varijs cruciatibus ne-

Guelphi & Gibellini.

Veriorem originem collige ex Othonis Friſingenſis libro 2° de geſtis Friderici. cap. 2°.

necans, in Samnium conceſsit: Beneuentum vi captum diripuit, ac mœnia circunquaque euertit. Iterum aût ad vrbem rediens, via Latina hoſtili animo Caſsinenſe monaſterium ſpoliar, eiectis inde monachis: Soramque quondam Samnitium ciuitatem, ad Lyris fluuij caput ſitam, ferro flammaque vaſtat, Templariorum bona vbique diripit. Saracenos verò adeo dilexit, vt eorum opera præ cæteris in bello vteretur, magiſtratusque eis ac propriam vrbem conceſſerit, quæ noſtris quoque temporibus Nuceria Saracenorum vocatur. Fratrem præterea regis Tuniſij, Panhormi baptiſmum petentem, ne id faceret, verbis deterruit. Rauennam autem repentino incurſu petitam, in poteſtatem ſuam redegit. Hanc ob rem Gregorius concilium apud Lateranum indixit, in quo de abrogando Frederico ratio haberetur. Verùm Fredericus terra mariq; vias præcluſit, & quoſdam cardinales ac prælatos de via & nauigatione captos, adiuuantibus Piſanis, in carcerem cóniecit. Qua ex re tantum dolorem Gregorius cepit, vt non diu ſuperuixerit. Moritur enim pontificatus ſui anno quartodecimo, menſe tertio, cùm paulò antè ſolis eclipſis tanta apparuiſſet, quanta nunquam anteà. Raymundum autem Barchinonenſem, quo adiutore in compilando libro decretalium Gregorius vſus eſt, ita quidam tum laudant, vt maiori commendatione laudari nemo poſsit.

Solis eclipſis ante mortem Gregorij.

CAELESTINVS IIII.

clxxxvij. Pont.

CAeleſtinus quartus, patria Mediolanẽſis, è familia Caſtilionum, Epiſcopus Sabinus, vita & doctrina inſignis, ſenex admodum & valetudinarius in lõcum Gregorij ſuffectus, decimooctauo pontificatus ſui die moriens, in baſilica Petri ſepelitur, magno ſui deſiderio relicto, quòd homines ſperabant ſe eius pontificatu felices futuros. Vacat tum ſedes vno & viginti menſibus. Cenſuere enim, qui tum autoritate in Eccleſia Dei valebant, neminem in pontificem eligendum eſſe, donec cardinales à Frederico in carcere detinerentnr. Interim verò ſede vacante, Fredericus agrum Picenum percurrens in Flamineam vſq;, Fauentiam & Bononiam aliquantulum reſiſtentem vi occupat, ſcbolamque Bononienſem, quibus admodum infenſus erat, tum primùm Patauium transfert. Omnes præterea, quos fautores Eccleſiæ intellexerat, varijs calamitatibus afficit. Balduinus autem Conſtantinopolitanus imperator, omiſſa ſpe omni benè gerendæ rei in Aſia, cum Raymundo Toloſano comite in Italiam veniens, tantum precibus valuit & autoritate apud Fredericum, qui tũ Parmę erat, vt cardinales captiuos aliosq; eccleſiaſticos incolumes dimitteret. Qui non ita multò pòſt Anagniæ conuentu habito, de creando nouo pontifice rationem habuere.

INNOCENTIVS IIII.

clxxxviij. Pont.

INnocentius quartus, Synebaldus anteà vocatus, patria Genuenſis, familia Fliſca, è Lauanię comitibus, Anagnię pontifex creatur: quo nuncio Fredericus imperator non admodum delectatus eſt. Notat enim hominis virtutẽ magnitudinemq; animi. Anteà namq; ſimul familiariter aliquandiu vixerant, & ob eam rem verebatur, ne à ſe anteactę vitę rationem expoſceret. Quare congratulantibus amicis dixiſſe ferunt, Synebaldum cardinalem ex amico optimo in hoſtem acerrimum ob pontificatum mutatum eſſe. Innocentius autem pontificium habitum indutus, Romam veniens, prodeunte obuiam honorato quoque, magno omnium applauſu ſuſcipitur: qui ſtatim peractis, quę de more in conſecrandis coronandisque pontificibus fieri conſueuerunt, de pace cum Frederico ineunda mentionem facit, Balduino ad rem conficiendam autoritatem ſuam interponente. In longum verò protracta res, quatuor menſium tempus inſumpſit, conuentumque inter eos tandem, vt pontifex ciuitatem Caſtellanam

pe-

petens, eo loci imperatorem opperiretur, ſecum de componēdis rebus ſermonem habiturum. Verùm cùm Innocentius paratas ſibi à Frederico inſidias, tum Romæ, tum in itinere certo indice comperiſſet, Genuenſium nauigio fretus, quòd apud Centumcellas in portu conſederat, in Franciam proficiſcens, ſecunda nauigatione vſus, Lugdunum peruenit, ab omnibus benignè & comiter ſuſceptus. Concilio deinde eo loci indicto, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quadrageſimoſexto, literis, nuncijs, præcone poſtremò imperatorem ad ſe citat, propoſita pœna niſi dicto obtemperet. Imperator autem Sinueſſanum quendam iureconſultum eò mittens, nihil aliud præter dilationem temporis à Pontifice petens, iturum ſe breui pollicetur. Datum eſt tempus quo id fieri deberet. Verùm cùm Fredericus fallendi arte callidus, occaſionem calumniandi & opprimendi Innocentij quæreret, omnium conſenſu imperio & regnis priuatur. Hanc ob rem Fredericus ita incenſus, ædes ac villas cognatorum quorundam Innocentij, qui eius monitu Parma, vbi fundos habebant, Placentiam commigrauerant, dirui iuſsit. Inito deinde fœdere cum duce Burgundiæ, proficiſci Lugdunum inſtituit, parato ingenti comitatu. Peruenerat iam quidem ad Taurinos, cùm ei nunciatum eſt, Parmenſes exules, ſuperatis ad Tarum fluuium ciuibus ſuis, vrbem vi ingreſſos maximam cędem edidiſſe. Hanc ob rem Fredericus omiſſo itinere quod cœperat, conuocatis ex tota Italia copijs ſuis, quæ ad ſexaginta millia hominum fuiſſe conſtat, obſidere Parmam inſtituit, ad quam tuendam magna profectò ciuitatum ſociarum cum legato apoſtolico auxilia conuenerant. Is autem biennio conſtanti animo obſidionem paſſus, tandem erumpens, Fredericum nil tale metuentem fundit fugatq́;, cumq́; caſtris rerum omnium copia refertis ſpoliat. In vrbis enim modum castra vallo ac foſſa Fredericus ipſe hac mente munierat, vt direpta & euerſa Parma, in quam magnum conceperat odium, eo loci vbi ſtatiua habuerat, nummosq́; conflarat, Victorinos appellatos, Victoriam vrbem conderet. Sunt qui ſcribant Fredericum ea clade & coronam maximi pretij, & vaſa aurea magni ponderis amiſiſſe, ægreque ex tanta calamitate ad Cremonenſes confugiſſe: quorum tamen vrbem intrare nequaquam auſus eſt, quòd multi ex Cremonenſibus cum Frederico militantibus eo prælio ceciderant. At verò Innocentius, vbi intellexit Fredericum tanta clade infractum animo, voluptatibus ſeſe dediſſe, extructis amœniſsimis hortis, in eiſdemque incluſo cum ſpadonibus ſuis pulcherrimarum mulierum agmine, nominis ſortem miſeratus, omiſſo concilio, legatos per Franciam & alias prouincias miſit, qui populis ſuaderent militiam Chriſti ſuſcipere, Lodouicumque regem Franciæ ſequi in Aſiam traijcere properantem: id enim ſe facturum Lodouicus dum graui valetudine cruciaretur, pollicitus eſt, & vouit. Impedire tamen hanc expeditionem nonnihil viſi ſunt Tartari, qui agmine bipartito Europam tum & Aſiam inuaſerant. Nam qui Aſiam petiere, Georgianam ſuperioremque Armeniam peruagati, Iconium vſque Turcorum regiam peruenere. Alia verò manus Batone duce Poloniam & Vngariam populati, ad mare Ponticum deflexere, vbi Ruſsiam ſiue Rutheniam & Gazam ampliſsimas regiones vaſtarunt. Eodem quoque tempore Groſſoni gens Arabica, Soldano Babylonis impellente templarios aggreſsi eos fundunt, ac Hieroſolymam facilè capiunt mœnibus carentem: Chriſtianos qui tum in ea erant trucidant: Sepulchrum Chriſti quouis genere turpitudinis fœdant. Hanc ob rem motus Innocentius, Lodouicum regem accelerare iter in Aſiam cohortatur cum eo exercitu, quē ad eā * comparauerat. In Cypro hyemare ei neceſſe fuit, quia eò iniquo anni tempore peruenerat. Vere autem appetente, Damyatam contendens, & claſſem Soldani repulit, & pugnantes in littore terreſtres hoſtium copias ſuperat, ibiq́; ſtatiua tamdiu habuit, donec ab Italia reliquæ copiæ ſubſequerentur. Quo minùs autem ex Italia eò miles proficiſceretur, Frederici rabies effecit, qui à libidinibus, quibus aliquan-

aliquandiu immerſus fuerat,ad arma conuerſus,totam prouinciã cõpleuerat,impuleratq́; quaſdã ciuitates ſtudio partium à põtifice deſciſcere,maximè verò Forolivienſes, Ariminenſes, Vrbinates,ac totum Picenũ.In Vmbria pᵹterea defecerant oẽs preter Tudertinos,Peruſinos,Aſiſiates. Soli aũt Florentini in Hetruria põtificem ſequebantur,quos certè adeo bello Fredericus vexauit,vt tandẽ eos coegerit Guelphos cõciues ſuos ab vrbe pellere. Bononienſes verò cum Henrico Frederici pręfectoq́; pugnare auſi,hominem vincunt & obtruncant.Sunt autem qui ſcribant Fredericum hoc tempore,dum in Siciliam traijcit,Panhormi mortuum.Alij verò affirmant eum in Apulia graui morbo laboraſſe, & iam conualeſcentem à Manfredo filio adoleſcente ex nobili concubina ſuſcepto, compreſſo vi ore, mori coactum. Illud certè conſtat, Fredericum paulò ante mortem Manfredo, quem Tarentinis principem dederat,multa etiam oppida,præter ipſum principatum dediſſe:Conradum verò ex Iole Iohannis Hieroſolymitani regis filia ſuſceptum,hæredem rerum omnium reliquiſſe,quem poſtea Manfredi opera veneno petitum cõſtat, cùm tamen priùs Neapolim & Aquinum vi captum diripuiſſet, obſtante pontifice, & fruſtra reclamante, qui pacem Italiæ ea mente quærebat, vt ei tranſmittere militem Italum ad Lodouicum iam Damyatam oppugnantem liceret. Verùm capta Damyata, cùm Robertus Pictauienſis comes nouas ex Gallia copias traieciſſet,Damyata mouens, ad Pharamiam vrbem exercitum mouet, quò Soldanus cum magnis copijs id veritus iam peruenerat. Fluuius certè duos exercitus dirimebat, qua ex re factum eſt, vt nunquam collatis ſignis ad ſummam dimicationem ventum ſit. Leuia interdum committebantur prælia,vtroque exercitu caſtra ſua tuente. Robertus tamen maiora auſus, cùm temerè progrederetur,ab hoſtibus capitur. At verò Innocentius incendijs bellorum iam penè in Italia extinctis, ad vrbem redire inſtituit, redacto tamen priùs in ſanctorum numerum Hedimundo confeſſore Cantuarienſi Epiſcopo. Cùm verò Peruſiam iam perueniſſet, Romam conſultò declinans ob ſenatoriam poteſtatem, quæ nimia ei ac curiæ Romanæ videbatur, Petrum Veronenſem ordinis Prædicatorum, ab hæreticis Mediolanum & Comum inter cæſum, in ſanctos Chriſti martyres retulit. Idem fecit de ſancto Staniſlao Cracouienſi Epiſcopo, qui in vita miraculis claruit. Accerſitus deinde à proceribus regni Siculi, Neapolim nuper inſtauratam ſtatim proficiſcitur,ibique moritur, ac ſepelitur in Eccleſia ſancti Laurentij, pontificatus ſui anno vndecimo, menſe ſexto, die duodecimo,dum breui ſe toto regno potiturum arbitratur. Ipſius autem Innocentij viri optimi decretum fuit, vt octaua natiuitatis beatæ Mariæ virginis in Eccleſia Dei quotannis celebraretur.Idem verò bono conſilio vſus, cardinalium ſedes iam pridem vacuas optimo quoq; in collegium cooptato repleuit, ſtatuitq́; vt cardinales equo in publicum vecti,galero rubro vterentur,honeſtandi ordinis cauſa. Multa quoq; vir doctiſſimus in tanto rerum faſtigio collocatus,edidit & compilauit. Apparatus namque decretalium compoſuit, quo ipſi canoniſtæ plurimum vtuntur. Continent enim diſputationes quaſdam,quæ rem ipſam mirificè aperiunt.Edidit & alium in concilijs approbatum, quem Hoſtienſis in ſumma ſua Authenticas vocat. Scripſit & librum de iuriſdictione imperij & autoritate pontificis, contra Petrum quẽdam cognomento Vineam,qui imperij & aliorum rerum omnium arbitrium imperatori tantùm aſſcribebat.Hunc librum poſtea Innocentius apologeticum vocauit. Doctorum quoque virorum familiaritate mirificè delectatus eſt, quos etiam ad dignitatis gradum euexit.Hugonem enim vita & doctrina inſignem,ſanctæ Sabinæ cardinalem promulgauit,qui ob dignitatem acceptam à priore vita nuſquam deceſſit, ordinis ſancti Dominici priùs habebatur. Scripſit idem Hugo & gloſſas in Bibliam & concordantias, vt iſtorum vocabulo vtar.Huius quoque pontificis tempore & mandato, Alexander ordinis Minorum frater, qui iam grandis natu religionẽ ingreſſus fuerat, ſummam in theologiam ſcripſit admodum copioſam.

Cardinales rubro galero vtuntur.

R Edi-

Edidere & libros ſuo tempore in decretales, quos apparatum vocarunt, Bernardus Parmenſis, & Compoſtellanus, viri doctiſsimi, ad hanc laudem diligentia & benignitate Innocenij excitati. Pontificis verò nepos Guilielmus, patruum non multò pòſt ſequitur, cuius quidem ſepulchrum in ſancto Laurentio extra muros adhuc cernitur.

ALEXANDER IIII.

clxxxiij. Pont.

ALexander quartus, natione Campanus (nam Hernicos olim, nunc Campanos vocant) patria Anagninus, in locum Innocentij ſuffectus, Manfredum ſtatim admonet, ne quicquam contra dignitatem Eccleſiæ moliatur: qui accerſitis à Nuceria Saracenis, copias Eccleſiæ nil tale metuentes apud Foſſam aggreſſus, partim occidit, partim cepit, iam pridem animos regios gerens, mortuo (vt ipſe fingebat) Coradino, cuius ſe hæredem meritò futurum dicebat. Chriſtiani autem, quos diximus ad Pharamiam caſtra habuiſſe, peſte ac fame laborare cœperunt, parte Nili ab hoſtibus occupata, per quam commeatus in caſtra vehebantur. Eò enim Hieroſolymitanus patriarcha cum multis nauigijs profectus, ab hoſtibus capitur. Hanc ob rem Lodouicus ne fame opprimeretur, Damyatam repetens, in maximas incidit hoſtium copias, à quibus bello ſuperatus, cum Alphonſo Pictauienſi & Andegauenſi comite fratribus germanis capitur. Verùm interfecto à ſuis poſt tantam victoriam Soldano, alter qui ei ſuffectus eſt, recuperata Damyata, & accepta pecunia, Chriſtianos omnes liberos & incolumes Ptolemaidam perduxit. Lodouicus autem rex ſuadente Alexandro pontifice, remiſsis in patriam fratribus, tamdiu in Aſia commoratus eſt, quoad Cæſarea, Ioppe & Sidon, quæ oppida Chriſtiani de Saracenis nuper receperant, inſtaurata præſidijs firmarentur. Tum demum verò ſexto expeditionis ſuæ anno in patriam reuertitur. Interea quidem Alexander pontifex excommunicato Manfredo, Anagniam profectus, Octauianum Vbaldina gente ortum, Eccleſiæ Romanæ cardinalem, Neapolim mittit, qui Neapolitanos contra Manfredum in fide confirmaret, pollicitus ſe breui Campanis omnibus ac Neapolitanis auxilium allaturum. Sed Manfredus non contentus Neapolitanos vexare, in Hetruria quoque factiones mouet: maximè verò Florentiæ, quæ mortuo Frederico, ſtatim in libertatem ſeſe vendicauerat. Vnde communi decreto placuit Guelphos ſub Frederico eiectos in patriam reducere, qui Gibellinorum conatibus reſiſterent. Hac itaque ratione Guelpha factio tantum in Hetruria valuit, vt Piſtorienſes, Aretinos, Piſanos, Senenſes, qui Guelphos ciues ſuos eiecerant, graui odio & maximis bellis perſequerentur: Lucenſes contrà Piſanos potiſsimùm adiuuantes, quos certè Florentini tum oppreſsiſſent, ſuperatos ad Arſetim fluuium, niſi Bonitij oppidi ſuſpectam fidem habuiſſent. Erat enim Bonitium in valle Helſæ ſitum, à Senis duodecim millibus paſſuum diſtans, loco, natura & arte munitum: quo quidem Gibellini vt arce belli in Guelphos vtebantur: hoc vi ſublato & euerſo, Florentini, contra quos Manfredus ſenſerat, Alexandro pontifici Manfredi aduerſario copias pollicentur. Hanc ob rem Manfredus iam Panhormi rex declaratus, conducto Saraceno milite, & legatum apoſtolicum magnis cladibus attriuit, & Iordanem copiarum ſuarum præfectum cum mille & quingentis equitibus in auxilium Senenſium contra Florentinos miſit, qui nõ ita multò pòſt Florẽtinos ad Arbiam flumẽ tanta clade ſuperarunt, vt relinquere vrbẽ hoſtibus ſint coacti. Non deſtitit tamẽ pontifex tyrannos vbiq; locorũ perſequi. Cũ enim Ecelinus tyrannus, quẽ diximus totã ferè Venetiã occupaſſe, Mantuã obſideret, Philippũ Fontanẽſium archiepiſcopũ Rauennatẽ Alexander Venetias properè miſit, qui prædicata Chriſti cruce, cõparatoq; exercitu, Anſelmum Ecelini ex vxore nepotem, è Patauio expulit. Hanc ob rem Ecelinus Mantuam obſidione ſoluens, ac Veronã concitato gradu petẽs, cùm recuperandi

Pata

Patauij ſpem omnino omiſiſſet, Patauinos omnes (ad duodecim millia fuiſſe in caſtris conſtat) varijs cruciatibus necauit. Tum verò Theologi quidam ordinis Minorum Brixiam miſſi, eò prædicando ciuitatem deduxere, vt & Guelphos extorres reciperent, & partes Eccleſiæ ſequerentur. Idem quoque Placentini & Cremonenſes feciſſent, ni Obertus Pallauicinus dominatum adiuuantibus Gibellinis occupaſſet. In hunc verò & Ecelinum belli ſocium, legatus apoſtolicus Brixia mouens, adiuuantibus Guelphis, apud Gambaram magna accepta clade ſuperatur & capitur cũ epiſcopo Brixiano, & factionis Guelphæ optimatibus, quos omnes Ecelinus accepta priùs Brixia incolumes ſtatim dimiſit, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quadrageſimonono. Legatus autem apoſtolicus veritus, ne Ecelini potẽtia ſupra modum creſceret, ſeiungere Obertum Pallauicinum ab Ecelino inſtituit. Id autem potiſſimùm per Boſum Donarium ciuem Cremonenſem & domi nobilem tentat, qui Obertum impulit, propoſita cum deteſtatione Ecelini crudelitate & ſæuitia, vt omiſſo Ecelino, cum Mediolanenſibus & Mantuanis, alijsq; ſocijs ciuitatibus fœdus iniret. Tum verò Ecelinus ira percitus, quòd omnes propemodum in ſe coniuraſſe cerneret, comparato ad Caſſanum exercitu, omnem Inſubriam vaſtans, ſocias ciuitates ad bellum exciuit, à quibus non ita multò pòſt ſuperatus & captus, Soncini moritur: eò enim poſt acceptum graue vulnus delatus fuerat. Omnes itaque Ciſalpinæ ciuitates libertatem mortuo tyranno conſecutæ, Alexandri pontificis deinceps auſpicia & monita ſecutæ ſunt. Legatus autem apoſtolicus, qui Patauinos in libertatem vindicauerat, reliquias bellorum perſecutus, Albericum Ecelini fratrem Taruiſio pulſum, cum vxore & liberis obtruncat. Alexander verò pontifex ſublatis tyrannis, extincto tanto incendio, repetere bellum Aſiaticum inſtituerat: ſed diſcordia inter Genuenſes & Venetos orta effecit, ne tam pium bellum tamq; neceſſariũ ſumeretur. Ptolemaidam Tyrumque, vrbes admodum diuitijs & opibus præpotentes, Chriſtiani tum incolebant: maximè verò Genuenſes, Piſani, Veneti mercatores, qui per annos iam quatuor & ſexaginta, omnes ferè orientis atque occidentis mercaturas eò cõtraxerant. Hi autem mercatores ſeparatas habebant areas, ſeparatos vicos, portoria propria, nec quicquam commune inter Venetos Genuenſeſque apud Ptolemaidam erat præter diuina templa. De monaſterio ſancti Sabæ orta contentio eſt, quod vtraque ciuitas ſibi vendicare conabatur. Componere hanc litem pontifex annixus, literas vtrique dedit, quibus oſtendebat, ſibi placere monaſterium vtrique ciuitati commune eſſe debere. Sed Genuenſes cognita priùs põtificis voluntate, fretique beneuolentia Philippi Montiſfortis vrbis præfecti, excluſo Veneto monaſterium capiunt, & in arcem munitiſſimam redigunt. Hanc ob rem Veneti populariter abeuntes, inito fœdere cum Manfredo Siciliæ rege, contra Genuenſes arma ſumunt, eorumque claſſem duarum triremium & triũ ac viginti magnarum nauium in portu Ptolemaidæ vi irrumpentes incẽdũt, ac monaſterium ſancti Sabæ eodem impetu captum euertunt. Genuenſes autem hac calamitate magis irritati quàm perterriti, comparata denuo claſſe, apud Tyrum Venetis occurrunt, qui induſtria cedentes, in Pontum delati, Selymbriam vrbem de Saraceno expugnatam diripiunt. Interim verò auctis vtrinque copijs, Tyrum communem belli ſedem ab vtroque contenditur. At pontifex veritus, ne aliqua magna clades ex hac contentione oriretur, legatos vtriuſque populi ac Piſanos ad ſe vocar componendæ pacis cauſa: quæ propemodum compoſita erat, cùm nunciatum eſt, inter Tyrum & Ptolemaidam Piſanos ac Venetos eo bello ſocios, Genuenſes ingenti clade ſuperaſſe, vigintiquinque eorum nauibus partim captis, partim ſubmerſis, atque victores Ptolemaidam, victos Tyrum redijſſe. Ptolemaidæ autem omnia Genuenſium ædificia diruta, omnia bona direpta fuiſſe, pulſoſque inde ciues omnes. Hanc cladem ita moleſtè tuliſſe dicitur pontifex, vt non priùs admittere Venetorum legatos voluerit,

 quàm

quàm captiuos Genuenſium incolumes dimitterent:& ne vni tantùm incommodo pontifici mederi neceſſe eſſet, Balduinus imperator Conſtantinopolitanus, quo ſtante,ſpes aliqua recuperandæ terræ ſanctæ ſupererat, de relinquenda Conſtantinopoli cogitabat.Michael enim Palæologus duorum Theodori Vatari filiorum ob affinitatem ex teſtamẽto patris tutor, omni genere iniuriarum Latinos perſequebatur,pulſo ex Achaia Guilielmo Franco, vexatoque Balduino & domi & foris armis ac ſeditionibus.Quo quidem abeunte ad tuendam oram Ponticam ab hoſtibus vexatam, Conſtantinopolitani ciues nocte concubia Palæologum in vrbẽ admiſere. Hāc ob rem Balduinus & Pantaleo patriarcha Ponto in Europam flectentes, contentiones bellorũ omiſere. Tum vero Palęologus ſublato æmulo & hoſte, occiſis clàm pueris, imperium ſibi deſumit, quod poſt annos octo & quadraginta à Latinis in Græcos rurſum trāſlatum eſt.Interea verò Octauianus cardinalis Vbaldinus,re Neapolitana parum feliciter adminiſtrata,ſtatim ad pontificem rediјr: qui vbi Claram virginem ordinis ſancti Franciſci Anagniæ in ſanctas retuliſſet, Viterbium ſtatim proficiſcitur, pacem inter Genuenſes & Venetos cōpoſiturus. Qua in re diutiùs vexatus,eo loci tædio animi tandem moritur, & in Eccleſia ſancti Laurentij honorificè ſepelitur,pontificatus ſui anno ſeptimo. Vacat tum ſedes menſibus tribus,diebus quatuor.Huius pontificis vita ab omnibus certè mirificè laudatur. Beneficus enim & liberalis eſt habitus,maximè verò erga pauperes Chriſti,& benè de religione Chriſtiana meritos:vnde libellos quoſdam contra paupertatem editos à quodam Guilielmo de ſancto amore, perpetuo edicto aboleuit. Affirmabat enim vir ille pernitioſus,pauperes religioni deditos, & eleemoſynis viuentes,non eſſe in ſtatu ſalutis.Combuſsit etiam vidente curia Romana libellum peſtiferum, quo autor aſſerebat ſtatum gratiæ non à lege Euangelij, ſed à lege ſpiritus procedere. Quæ opinio ex libris Ioachimi abbatis ſumpta dicebatur.Hic autem liber à ſectatoribus Euangelium æternum dicebatur.Ipſe verò Alexander vbi ab externis negotijs vacuus fuit, aliquid ſemper quod ingeniũ ſaperet,edidit:nam & decretales epiſtolas compilauit,& viris doctis ita fauit, vt eos ad cardinalatum vſque prouexerit, maximè verò Henricum cardinalem Hoſtienſem,virum diuini humaniq́ue iuris peritiſsimum. Vſus eſt & magna liberalitate erga Bartholomęum Brixianum doctorem,qui multa in decretales edidit:quibus ex rebus præter doctrinam ſingularem & ſanctitatem, magnam conſecutus eſt laudem:eius quoq; opera redactum eſt templum teſtudineum,quod apud ſanctam Hagnetem cernimus,ad cultum diuinum,cùm anteà Baccho dicatum eſſet, conſecrationemq́ue altaris beatæ Conſtantiæ huius manibus factam, literæ ipſæ indicant,in veſtibulo templi poſitæ.

VRBANVS IIII.

clxxxix. Pont. VRbanus quartus,ex Trecenſi Gallica vrbe oriundus,patriarcha Hieroſolymitanus,pontifex creatus,ſtatim è Gallia milites conuocauit, quos Manfredo ditionem Eccleſiæ vexanti ôbijceret. Hanc ob rem Iordanis copiarum Manfredi in Hetruria contra Guelphos dux, reuocatus in regnum,Guelphis reſpirandi facultatem aliquantulam dedit: maximè verò Florentinis & Lucenſibus, quos è medio tollere omnino Gibellini inſtituerant. Laboratbaur & eadem peſte in Ciſalpina Gallia, Vberto Pallauicino factionem Gibellinam vbique extollente, contrariamq́ue deprimente. Tantæ etiam verſutiæ is fuit, vt Brixia potitus ſit, vtraque factione id approbante, cùm ſe omnibus pariter affuturum oſtendit. Tum verò Mutinenſes & Rhegienſes Ferrarienſium ac Bononienſium conſilio vſi, qui verebantur, ne Pallauicinus omnia occuparet,in partes Eccleſiæ declinantes,Gibellinos ciuitatum ſuarum eijciunt, eorumq́ue bona Guelphis Florentinorum exulibus condonant, quò factio ſua vbique validior haberetur.Fiebant hæc in Ciſalpina Gallia,pontifice ipſo omnes

continuò ad pacem cohortante. Apud Conſtantinopolim verò Palæologum Venetı imperio deieciſſent, niſi à Genuenſibus ſocijs & amicis fuiſſet adiutus. Factus deinde potentior Palæologus capta Manouaſia, Venetis & Guilielmo Achaiæ principi facilè reſiſtebat. Parauerat iam legatum pontifex, qui pacem inter Venetos & Genuenſes componeret, cùm ſubitò Manfredus comparatis nouis Saracenorum copijs, agrum Picenum iam antea nutantem occupat. Pontifex itaque eundem legatum in Galliam mittit, qui Gallos cruce ſignatos, iam antea ea de re monitos, maturare iter precibus & pollicitationibus impelleret: qui certè duce Guidone Epiſcopo Antiſiodorenſi in Italiam deſcendentes, ſuperato ad Brixiam Pallauicino, nemine deinceps reſiſtente, Viterbium vſque peruenere. Vnde non ita multò pòſt accepta pontificis benedictione digreſsi, per Vmbros & Marſos iter facientes, Saracenos qui eò confugerant, facilimè ſuperant, & ad Lirim vſque propellunt. Eodem quoque tempore Romani etſi ditionem Eccleſiæ nequaquam vexarent, non tamen pontificis imperio obtemperabant, magiſtratus in vrbe ſuo nutu creantes. Deſinentes itaque ſenatores ex ciuitate Romana creare, tum primùm ex exteris Brancaleonem Bononienſem magni animi conſilijq; virum, ad tantum magiſtratum magno propoſito præmio acciuere. Verùm poſtea mutata ſententia, hominem comprehenſum in carcerem conijciunt. Hac autem iniuria Bononienſes moti, Romanos quoſdam captos non alia conditione dimiſſuros ſe affirmant, niſi reſtitutum in libertatem ciuem ſuum Brancaleonem intellexerint. Tum verò Romani ſuis cauentes, non ſolùm Brancaleonem dimittunt, verumetiam eundem in priſtinam dignitatem reſtituunt: alio etiam ex omni regione vrbis deiecto magiſtratu (quem Bāderenſios appellabant) penes quem vitæ ac necis hominum arbitrium eſſet. Hac autem inſolentia ideò vti Romanos pontifex intelligebat, quòd ſe à Manfredo vexari armis cernerent, nec eorum conatibus poſſe reſiſtere. Quare tyrannos à ceruicibus Eccleſiæ aliquando reiecturus, legatos ad Lodouicum Franciæ regem mittit, qui eum adhortentur, vt primo quoque tempore Carolum prouinciæ & Andegauiæ comitem, conſobrinum & generum ſuum, cum exercitu in Italiam mittat, quòd ſibi in animo eſſet Manfredo pulſo, hominem regem Siciliæ citra & vltra Pharum creare. Feciſſet tum id quidem (adeo erat ad tantam rem ob ingratitudinem Manfredi animatus) ni ægritudo à rebus gerendis eum abſtraxiſſet. Quod deinceps à ſequenti pontifice poſtea factū autumant. Sunt qui aſſcribant huius pontificis ætati Albertum Theutonicum ordinis Prędicatorum fratrem, quem ob amplitudinem doctrinæ Magnum appellant. Qui & omnia opera Ariſtotelis commentatus eſt, & theologiam Chriſtianā acutiſsimè aperuit, & de paruis naturalibus quàm diligenter ſcripſit. Edidit & librum de coæquæuis, in quo quidem res naturales theologiæ, quantum fieri poteſt, perſimiles oſtenduntur. Expoſuit & magnam partem Bibliæ. Euangelia ac Pauli epiſtolas gloſsis optimis aperuit. Inchoauit etiam ſummam theologiæ, ſed non perfecit. Tantæ præterea modeſtiæ fuit, adeoque lectionum appetentiſsimus, vt Ratiſponenſem epiſcopatum abnuerit, quem tumultu & armis gubernare interdum opus erat, vt nunc etiam apud Germanos mos eſt, quorum plerique Epiſcopi enſe & militerem ſuam tutantur. Priuatus itaque Coloniæ aliquandiu publicè legit. Tandem verò octogeſimum ætatis agens annum, eodem in loco moritur, multis diſcipulis qui poſteritati conſulerent relictis, maximè autem Thoma Aquinate: qui relicta patria inſigni; cognatione (originem enim è comitibus Apuliæ ducebat) Coloniam pergens, tantum profecit, vt poſt aliquot annos apud Pariſios primum in doctrina locum teneret: vbi & quatuor libros in Sententias edidit. Scripſit & librum cōtra Guilielmum de ſancto amore, virum pernicioſum, vt antea diximus. Duos præterea libros edidit, quorum alter eſt de qualitate & eſſentijs, alter verò de principijs naturæ. Romam deinde ab Vrbano accerſitus, ſpretis dignitatibus, quæ vltrò ei offerebantur, totum ſeſe lectioni & ſcriptioni dedit.

Albertum Magnum hoc tēpore fuiſſe aliqui ſcribunt.

Thomas Aquinas Alberti diſcipulus.

Nam & ſcholam Romæ inſtaurauit, & rogatu Vrbani multa conſcripſit, & totam ferè naturalem philoſophiam ac moralem commentationibus expoſuit, & contra gentiles librum edidit. Declarauit & Iob, catenamq; auream contexuit. Compoſuit & officium de Chriſti corpore, quo in opere plurimæ figuræ teſtamenti veteris continentur. Ad Vrbanum pontificem redeo, qui pontificatus ſui anno tertio, menſe primo, die quarto Peruſij moritur, in cathedralíq; baſilica ſepelitur. Vacat tum ſedes menſibus quinque.

CLEMENS IIII.

cxc. Pont. CLemens quartus, Guido Fulcodij antea vocatus, natione Narbonẽſis, è villa ſancti Aegidij, meritò ob ſanctitatem & doctrinam pontifex creatur. Is enim iureconſultus totius Galliæ ſine contentione primarius, in curia regia cauſas integerrimè agens, vxorem & liberos habuit: qua mortua, primo Podienſis, deinde Narbonenſis epiſcopus, poſtremò cardinalis omnium conſenſu creatus, ſolus ob integritatem & autoritatem deligitur, qui lites inter Henricum Angliæ regem, & Simonem Montisferrati comitem componeret. Poſtea verò pontificatum adeptus (vt quidam tradunt) mendicantis religioſi cuiuſdam habitum indutus, Peruſium incognitus peruenit: eò deinceps profecti cardinales, quem etiam abſentem in pontificem delegerant, hominem ipſum Viterbium honorificè perducunt. Carolus autem, quem diximus ab Vrbano in regnum accitum, cum triginta triremibus Maſſilia ſoluens, Tiberi amne ſubuectus, Romam ingreſſus, tamdiu ſenatorium munus mandato pontificis obiuit, quoad ſuperuenere cardinales à pontifice miſsi, qui hominem in Lateranenſi baſilica Hieruſalem & Siciliæ regem declararunt, hac conditione, vt Carolus ſacramento adactus, quotannis feudi nomine quadraginta millia nummûm aureorũ Eccleſiæ Romanæ perſolueret, neue imperium Romanum etiam vltrò oblatum acciperet. Magna enim de imperio contentio iam orta erat inter Alphonſum regem Caſtellæ, imperium armis & largitione quærentem, & Cornubiæ comitem regis Angliæ fratrem, ad quem electores non facilè reſpicebant. Ne igitur Manfredo ſpes vlla ſubeſſet diſcordiarum inter Alphonſum & Carolum, ad quem magna pars hominum imperium deferebat, ſublata petendi facultate, pontifex hominem in Manfredum concitabat Eccleſiæ Romanæ contemptorem. Iam enim Caroli copiæ, ſuperatis Alpibus, in Ciſalpinam deſcenderant, factoq; per Flaminiã itinere, omnes factionis Guelphæ milites Romam vſq; perduxerant. Vnde Carolus mouens & Ceperanum capit, pulſo inde Manfredi præſidio: & ſaltum Caſsinatẽ occupat, quẽ Manfredus ipſe cuſtodiendũ acceperat: quanq̃ deinde mutato cõſilio, Beneuentũ profectus expectare hoſtẽ in planis patẽtibusq; locis inſtituerat, ꝙ plurimũ equitatu valeret. Mouit & eò Carolus: & facta pugnãdi copia, licet ex itinere feſsi milites eſſent, præliũ nõ detrectat. Ciet vterq; dux ſuos in pugnã. Verũ dũ Carolus laborãti ſuorũ turmę intẽtiùs, vt fit, ſuccurrit, ex equo cõſternatus, ita hoſtiũ aĩos auxit, vt Manfredus extra ordinẽ incautiùs pugnãs interfectus, apparente ſubitò Carolo, fortunã belli ſtatim mutauerit. Ex ſuis enim in fugã verſis multi interfecti ſunt, pleriq; verò viui capti. Carolus autem tãta victoria potitus, Beneuentum mouens, vrbẽ dedentibus vltrò ciuibus ingreditur. Nuceriã deinde oppugnare adort⁹, quò ſe noui veteresq; Saraceni receperãt, magiſtrũ militiæ ſuæ (quem Mareſcallum vocãt) cum quingentis equitibus in Hetruriam mittit, qui Guelphos extorres in ciuitates ſuas reduceret. Is itaq; profectus, abeuntibus ſpontè Gibellinis, magiſtratũ ſine prouocatione Florẽtiæ cõſtituit, quẽ accolæ factiõis Guelphæ capitaneos vocãt. Inde verò in Senenſes mouens, oẽs Gibellinos Hetruriæ, maximè verò Piſanos, in ſe concitauit, dũ ad Bonitium caſtra habet, quod Gibellini acriter defendebant. Carolus autẽ vtroq; regno in poteſtatẽ recepto, excepta Nuceria, Saracenis tãdem pacem cõcedit, permiſsis etiam ſuis legibus in Italiã viuere.

viuere. Ipſe verò cum exercitu vocante pontifice, Viterbium ſe contulit, quò & Henricus à fratre rege Caſtellæ pulſus, paulò antè peruenerat: quem pontifex Caroli commendatione motus, & multis muneribus donauit, & ſenatorem vrbis creauit. Carolus autem in Hetruriam mouens, Gibellinos domiturus, qui Corradinum adoleſcentem Conradi Sueui nepotem, in Italiam contra Guelphos vocabant, Bonitium egregiè defenſum & natura munitum, cùm vi capere non poſſet, fame ad deditionem compellere inſtituit: quo tandem poſt longam obſidionem recepto, in Piſanos mouens, Mutronium eorum oppidum captum, Lucenſibus dono dedit. Moliturus etiam maiora tum Carolus videbatur, niſi à ſuis in regnum properè vocatus fuiſſet, ob factioſos quoſdam, qui Corradini rebus fauebant, maximè verò Saracenos, quos deinceps munitiſsimis caſtellis in Nuceria concluſit, quò ei tutiùs in Corradinum proficiſci liceret: quem Piſani in regnum deducere conabantur, vaſtatis priùs Lucenſium agris, ſuperatoq; atq; interfecto apud Aretium Caroli Mareſcallo, adiuuante præſertim Guidone Ferretano, totiuſq; Ciſalpinę factione Gibellina. Ferunt pontificem (dum adoleſcens per agrum Viterbienſem iter in regnum faceret) eius caſum miſeratum, prophetica voce dixiſſe, Corradinum ipſum vt victimam ad cædem duci. Is itaque Romam proficiſcens, Henricum ſenatorem ad pontem Miluium cum populo Romano obuium habuit, imperatoris nomine ſępiùs acclamato: timore ne id fecerint, an ſtudio partium, haud ſatis conſtat. Dimiſſo autem Romę Guidone Ferretano, ipſe cum exercitu in regnum properans, vbi intellexiſſet Carolū ſaltus Hernicos latinamq; viam occupaſſe, flexit inde ad æquicolos montes, quos Tagliacotij vocant, in Marſos profectus. Caſtra itaq; primò non longè à lacu poſuit, ferè aquæductu vetere & ædificiorum ruina munita. Mouerat & eò Carolus, decimo inde ſtadio ad concauæ vallis fauces caſtra locans: qui Alardi Neapolitani conſilio vſus (is enim cum Germanis diu militauerat) partem exercitus ſtatim præmiſit cum Mareſcallo regia veſte induto, laceſſendi hoſtis cauſa. Ipſe verò citra collē cum fortiſsimo quoq; in inſidijs bene gerendæ rei occaſionē interim expectabat. Ad tres aūt horas iam pugnatum eſt dubio Marte, cùm Mareſcallus fortiſsimè pugnans occidit: cuius in morte cedentibus Gallis, Germani ferociores facti, paſsim ſine vllo ordine inſequebātur. In hos itaq; incompoſitè ruentes Carolus delatus, ſtatim fundit fugatq;, magna in fuga edita hoſtium ſtrage. Henricus aūt ſenator Reate in fuga captus eſt: & Corradinus cum duce Auſtriæ cognitus, dum traijcere Tiberim nauigio in Hetruriā tentat, ad Carolum pertractus, capitali ſupplicio afficitur: quod vt diximus, pontifex futurum propediem diuinauerat. Carolus itaq; anno ſaluti, milleſimo ducenteſimo ſexageſimooctauo, tanta victoria potitus, totoque regno ſine contentione in poteſtatem ſuam redacto, Romam proficiſcens, ſenatorium munus volēte pontifice aliquādiu adminiſtrauit, miſſo Mareſcallo ſuo in Hetruriam: cuius certè & induſtria & opera pax inter Senenſes & Florentinos compoſita eſt. Verùm mortuo Clemente, pontificatus ſui anno tertio, die vigeſimoprimo, eodemq; Viterbij ſepulto, tanta repentè non ſolùm inter populos Italiæ, quos aliquantulum in officio ſanctiſsimus pontifex autoritate ſua continebat, verumetiā inter cardinales diſcordia orta eſt de creando nouo pontifice, vt biennio ſedes vacanerit. Tum verò Carolus oīa circunſpiciens, ne quid mali eccleſiaſticæ ditioni obueniret, cū parte exercitus in Hetruriam profectus, Bonitium oppidum (vnde initium turbandæ pacis ortum eſt) captum Florentinis vendidit. Quo demolito, nouum haud longè in plano condidere, Pogium Bonitium appellatum. Carolus deinde inita cum Piſanis pace, quorū nauigijs in Africam traiecturus vel inſtituerat, redire in regnum conſtituit, relicto cum parte copiarum in Hetruria Ruffo Anguillarię comite, qui Hetruſcos in officio contineret. Interim aūt Lodouicum regem Maſsilia ſoluentem, tres filij adoleſcentes, rexq; Nauarræ Theobaldus, & comes Campaniæ cū legato apoſtolico ſecuti ſunt. Tuniſium itaq; ſimul appli-

eantes,vrbem obſidione eingunt,incurſionibus omnia cireunquaque poſita vaſtantes. Verùm orta in caſtris peſtilentia,ac diutius per ignota capita vagata, Lodouieum regem eum filio minore natu, cumque legato Apoſtolico è medio ſuſtulit: euius in locum Philippus filius ſuffectus, de diſceſſu eogitare iam ceperat. Superueniente autem Carolo Siciliæ rege, hae eonditione pax compoſita eſt, vt di miſsis vtrinque captiuis, rex gentis Carolo tributum penderet, liberamq́; in Africa Chriſti prædicationem ſineret. Reductis deinde in Siciliã copijs, mortuo apud Drepanum rege Nauarræ & Campaniæ comite, Philippo & Carolo placuit, partim pietate motis, partim vitandæ contagionis cauſa, Centumcellas adnauigare, inde terreſtri itinere Viterbium ituri: vbi de eligendo põtifice cardinales adhne contendebant, quo certè tantorum regum præſentia moti, Theobaldum Placentinum, Leodienſem archidiaconum abſentem, pontificem erearunt. Ad Clementem redeo, cuius vita omni ex parte laudanda eſt doctrina, pietate, religione, humanitate, modeſtia, charitate in proximum & pauperes Chriſti. Bona autem Eccleſiæ ita accuratè diſpenſauit, vt plus Deo quàm affinitati & cognationi tribuiſſe videatur. Duas babuit filias ex mortua vxore ante pontificatum ſuſceptas, quarum alteræ in monaſteriũ collocatæ triginta libras Turonenſiũ paruorũ dedit: alteræ aũt, quæ marito ſuæ conditionis nupſerat, treeentas libras Turonenſiũ dotis nomine numerari iuſsit, hae eonditione, ne quid vnquã amplius peteret. Habuit & nepotem clericum: quem vbi cõperit tres præbendas (ita enim canonicatus vocant) habere, optionem facere compulit, vt quam vellet ex his retineret, duas relinqueret. Verùm inſtantibus amicis, vt non ſolùm quæ habebat, nepoti dimitteret, ſed maiora & plura tribueret, Reſpondit vir ſanctiſsimus (quem vtinam noſtræ ætatis pontifices imitati eſſent) ſe Deo, non autem carni & ſanguini acquieturum. Deum ita velle, vt ſua in pias cauſas erogarentur, nec eſſe dignum Petri ſucceſſorem, qui plus cognationi quàm pietati & Chriſto tribueret. Dum autem Viterbij eſſet, referreturq́; quotidie Ednigem Poloniæ duciſſam iampridem mortuam, miraculis ſummo in pretio eſſe, eam in ſanctas retulit. Delectatus eſt etiam mirificè doctrina Bonauenturæ, ordinis Minorum Generalis: qui grauiter & copioſe rum ſcripſit in primum, ſecundum, tertium, & quartum Sententiarum librum. Hae autem commendatione moriens vir ſanctiſsimus, magnum ſui apud omnes deſiderium reliquit. Hine eontentio inter cardinales orta eſt, cùm dignus Clementi ſueeeſſor quæritur.

Bonauentura ordinis Minorum Generalis.

GREGORIVS X.

cxci. Pon.

GRegorius deeimus. Theobaldus antea vocatus, natione Iralus, patria Placentinus, Leodienſis archidiaconus, in Aſia exiſtens, Viterbij à collegio cardinalium pontifex creatur. Eo enim tempore, quo Lodouicus in Africam nauigauit, Herdardus regis Angliæ filius, ex Anglia cum ingenti elaſſe in Aſiam traiecit, reeuperandæ terrę ſanctæ cauſa. Verùm dum Ptolemaidæ tam diu immoratur, quoad Lodouicus rex Franciæ, vt pollicitus erat, eò ex Africa victor traijceret, ab Arſacida familiari, dum ſolus in cubiculo eſſet, tribus vulneribus petitus, ægrè mortis periculum euaſit, adiuuante altero familiari, qui mannm ſicarij tam diu retinuit, donec à domeſticis diſcerptus & extractus è cubieulo ſceleratus Arſacida eſt. Herdardus autem vbi ex vulneribus conualuit, Theobaldum contubernalem ſuum, magno ſemper in pretio habitum, quippe qui omnes reges & principes Chriſtianos continuò in Saracenos animauerat, iturum Romam pontificatus gratia à cardinalibus accitum, nauigio, pecunijs, egregio comitatu mirificè iuuit, eo potiſsimùm tempore, quo Henricus adoleſcens, Richardi paulò antè mortui comitis Cornubiæ filius, Viterbium videndi Clementis cauſa venerat. Quo mortuo, dum adoleſcens ipſe ibi aliquandiu moram trahit, malo fato ſublatus eſt: à Guidone enim *Monteforti, qui tum cum

Phi-

Philippo Francorum rege cathedralem Eccleſiam audiendæ rei diuinæ cauſa petierat, ante aram interficitur, quòd à Richardo pater eius Simon in Anglia dolo necatus fuerat. Vltus hoc modo patris necem, ad Ruffum Hetruriæ præfectum incolumis euaſit. Abiere Viterbio hac indignitate moti, non ita multò pòſt, & Philippus in Galliam, & Carolus in Apuliam: qui pace cum Saracenis inita, Theobaldum Sipontum, quod & Manfredoniā nunc vocant, nauigijs appulſum, Ceperanum vſque comitatus eſt. Inde verò pontifex per Marſos & Sabinos iter faciēs, Viterbium tandem peruenit: vbi à cardinalibus perbenignè & honorificentiſſimè ſuſceptus, coronaque pontificia ornatus, omnem poteſtatem accipit, quam Chriſtus Petro reliquit. Compoſito deinde pro tempore pontificatu, ad componendam pacem inter Genuenſes & Venetos animum adijcit. Hi enim populi inter ſe magnis cladibus iamdudum decertauerant. Hanc ob rem Philippus rex Franciæ Cremone ſubſiſtens, pontificis rogatu vocatis Genuenſium & Venetorum legatis, pacem inter eos in quinquennium compoſuit, quò ſimul omnibus proficiſci in Saracenos liceret. Quieſcebat iam Italia, cùm initium perturbandi omnia à Venetis ortum eſt, noua vectigalia exigentibus. Inſtituerant enim ne quis in ſinu Hadriatico nauigaret, maximè verò Polā Venetias, niſi ſoluto portorio e mercium numero. Hanc autem indignitatem non ferentes Bononienſes, qui magnæ Flaminię parti tum præerant, triennio varia fortuna cum Venetis decertarunt. Demum verò feſſi, hac lege pacem acceperunt, vt dirupto caſtello, quod in primo Padi oſtio ædificauerant, quarundam mercium liberam eductionem haberent, oſtiorum Padi Veneto libera cuſtodia dimiſſa. Ancohitani quoque indignabundi, quòd Veneti Hadriatici maris dominatum ſibi vendicarent, vectigalque à nauigantibus exigerent, ea de re apud pontificem conqueruntur, cuius officium eſt prohibere, ne noua vectigalia imponantur. Is autem Venetis ſtatim imperauit, vt exactionem illam tollerent: qui certè nil aliud reſpondere, quàm pontificem non habere rei ipſius planam cognitionem, verùm re cognita, tum meliùs iudicaturum. Non potuit Gregorius rem inchoatam ex ſententia perficere. Eundum erat ad concilium, quod Lugduni indixerat: quò & Palæologus imperator Conſtantinopolitanus cum magno comitatu profectus, tertiadecima vice in ſententiam Romanæ Eccleſiæ Græcos toties deficientes pertraxit. Huius præterea autoritatem quidam Tartari proceres ſecuti, ſacrum baptiſma tum recepere. Interea verò vacante imperio occidentali, Rodulphus Aſſani comes ab electoribus hac conditione imperator creatur, vt ſequenti anno Romam peteret coronæ accipiendæ cauſa. Florentini autem Guelphi Gibellinos conciues ſuos à Gregorio (dum iter in Galliam facit) in patriam reductos, ſtatim eijciunt. Hanc ob rem iratus pontifex, eis ius faſq; omne interdixit, paulumque abfuit, quin idem quoque in Bononienſes ageret, qui Lambertelcios Aſmelloſque Gibellinos cum præclaris familijs eiecerant: ſed hi non ita multò pòſt pœnas dedere. Nam cùm exercitum in Foroliuianos duxiſſent, qui exules ſuos perbenignè ſuſceperant, eruptione facta, de Bononienſibus ad octo millia cæſa traduntur: qua quidem calamitate confiſæ quædam Flaminiæ ciuitates, ab ipſis Bononienſibus ſtatim defecere, maximè verò Ceruia, vnde magnum ſalis vectigal ſuſcipiebant. Gregorius autem abſoluto Lugdunenſi concilio, in quo multa decreta ſunt, ad electionem ſummi pontificis, ad expeditionem in Saracenos, ad vnionem Græcæ Latinæq; Eccleſiæ, ad pacem Chriſtianorum pertinentia, iter in Italiam faciens, obuium habuit Alphōſum Caſtellæ regē apud Bello cadorum, admodum conquerētem, quòd Imperium Rodulpho mādaſſet. Verùm accepta pontificis ſatisfactione, ius omne ſuum Rodulpho conceſsit. Pontifex autem perbenignè ab omnibus Italis ſuſceptus, dum iter per Hetruriam facit, Florentinos ſpontè deuitans, ne interdictum tolleret, Aretium peruenit, vbi Pontificatus ſui anno quarto, menſe ſecundo, die decimo moritur, & ſepe-

Conciliū Lugduni.

ſepelitur: vir certè in omni vita clarus, prudentia rerum gerendarum, fortitudine animi, qua pecunias & res humiles contemnebat: humanitate, clementia, benignitate in pauperes Chriſti, & eos potiſsimùm, qui ad gremium ſedis apoſtolicæ confugiebant.

INNOCENTIVS V.

cxcij.Pon. INnocentius quintus, Petrus Tarantaſienſis antea vocatus, natione Burgundus, ordinis ſancti Dominici, vir in ſacris literis doctiſsimus, anno domini M. cclxxv. Aretij pontifex creatur: vnde paulò pòſt Romam abiens, in ſancto Petro coronatus, ſtatim animum ad pacandas res Italas adiecit. Quare legatos magnæ autoritatis viros miſit, qui & Hetruſcos in perniciem Piſanorũ conſpirantes, & Genuenſes ac Venetos de vita ac ſanguine inter ſe certantes, ab armis diſcedere ſub anathematis pœna cogerent. Aderant & oratores Caroli regis, cuius etiam autoritate rem magis ex ſententia confici poſſe ſperabat. Fecere mandata Hetruſci, maximè verò Florentini, quos ob hanc rē pontifex ab interdicto Gregorij abſoluit. Genuenſes autem & Veneti, quorum odia magis inoleuerant, in armis continuò erant, ſeſe inuicem mutuis cladibus conficientes, quos tamen Innocentius in ſententiam ſuam traxiſſet, ſi ei diutiùs viuere licuiſſet, adeo ad eam rem animatus erat. Moritur autem pontificatus ſui menſe ſexto, die ſecundo, ſepeliturq́; in Lateranenſi baſilica. Quo minùs autē mors eius moleſta presbyteris ſecularibus videretur, effecit eius iudicium paulo antè latum. Nam cùm Viterbij inter ſacerdotes cathedralis Eccleſię & fratres Prędicatores de corpore Clemētis quarti orta cōtentio eſſet, vterq; enim ordo ſanctiſſimum corpus apud ſe volebat, adindicauit id fratribus cōmitti debere, quòd diceret ſanctiſsimum pontificem id ita dum viueret inſtituiſſe. Hanc itaque ob rem leuem offenſiunculam Innocentius contraxit, alioqui vir optimus, & de quo bona omnia ſperari poterant.

HADRIANVS V.

cxciij.Pōt. HAdrianus quintus, patria Genuenſis, familia Fliſca, Othobonus antea vocatus, Romæ in atrio Lateranenſi pontifex creatur. Fuit autem Innocentij quarti nepos, ſanctiq́; Hadriani diaconus cardinalis ab eodem creatus, & in Angliam legatus cum ſumma poteſtate miſſus ad ſedandum tumultum inter regem & barones ortum. Creatus itaque pontifex, Viterbium ſtatim proficiſcitur, Rodulphumq́; imperatorem ad comminuendam Caroli potentiam, qui tum Romæ omnia pro arbitrio agebat, in Italiam vocat. Verùm Rodulphus Boemico implicitus bello, Hadriano ſatisfacere non potuit. Carolus autem ad declinandam inuidiam intentus, omnem vim belli in Achaiam transfert, viam ſibi ad imperium Conſtantinopolitanum facturus. Verùm mortuo Hadriano, pontificatus ſui die quadrageſimo, in Italiam redijt. Moritur autem pontifex Viterbij ante munus conſecrationis ſuæ, ſepeliturq́ue in conuentu fratrum Minorum. Fuerat quidem ei in animo, & ditione Eccleſiæ tutiorem à tyrannis reddere, & conſtitutionem Gregorij de eligendo pontifice, in meliorē formam redigere, non omnino tollere. Eius autem conatibus & animi magnitudini mors obſtitit. Vacat tum ſedes dies octo & viginti.

IOHANNES XXII.

cxciiij. Pont. IOhannes vigeſimusſecundus, natione Hiſpanus, patria Vlyxibonenſis, Petrus antea vocatus, ex Epiſcopo Tuſculano pōtifex creatur. Hic etſi doctiſsimus eſt habitus, tamen ignoratione rerum gerendarum, & morum inæqualitate, plus detrimenti quàm honoris & emolumenti pontificatui attulit. Multa enim ſtoliditatem

ditatem & leuitatem præ ſe ferentia egit, in vno tãtùm commendatione dignus, quòd adoleſcentes literarũ ſtudioſos, inopes maximè, beneficijs eccleſiaſticis & pecunia iuuit. Vexabant tũ Veneti Anconitanos, quòd in Dalmatia mercaturã exercerent, nullo perſoluto Venetis portorio: neque eos (vt par erat) vectigales eccleſiæ pontifex ipſe tuebatur, in verbis tantummodo promptus, in rebus agendis timidi & infracti animi. Anconitani autẽ pontificis auxilio deſtituti, ſe ipſos colligẽtes, eruptione facta, Venetos vrbem obſidẽtes, magno illato incommodo propellunt. Vſus tamen conſilio Iohannis Caietani, cuius nutu omnia tum gerebãtur, quòd ipſius auxilio & ſuffragijs pontifex creatus fuerat, legatos tum ad Palæologum, tum ad reges occidẽtales miſit, qui eos ſuo nomine cohortarẽtur, vt pace inter ſe inita, arma in Saracenos & hoſtes Chriſtiani nominis pararent. Pollicebatũ homo ſtolidus ſibi longam vitam, & diu ſe victurum omnibus prędicabat, quippe cuius vita & mores omnibus patebant, adeo erat inuerecundi & ſocordis ingenij. Sedecce dum hanc ſtultitiam omnibus prędicabat, camera quædã noua, quam in palatio Viterbienſi extruxerat, ſubitò corruit, atque inter ligna & lapides inuẽtus ſeptima die poſt tantam ruinam acceptis omnibus Eccleſiæ ſacramentis, pontificatus ſui menſe octauo moritur, Viterbijq́; ſepelitur, vir (vt dixi) admodum literatus, ſed parum prudens. Multa enim in vita ſua ſcripſit, potiſsimùm vtrò canones quoſdam ad medicinam pertinentes. Nam medendi arte admodum peritus habebatur. Scripſit & librum, quem theſauros pauperum vocat. Edidit & problemata quæda m, Ariſtotelem imitatus. Sed hoc neſcio quo pacto compertum eſt, vt viri quidam admodum literati, ad res agendas parum idonei videantur. Neſcio quo pacto dixi, cùm mirum potiùs omnibus videri debeat, vt qui contemplatione delectatur, idem etiam rebus terrenis animum applicet.

NICOLAVS III.

NIcolaus tertius, patria Romanus, ex familia Vrſina, Iohannes Caietanus antea vocatus, pontifex tandem creatur, protracta in ſex menſes electione, non ſine magna cardinalium contentione, quorum conclaui ſenator Siciliæ rex præfuit, qui admodum inſtabat, vt vnus aliquis ex natione Gallica eligeretur. Nicolaus autem inito pontificatu, anno domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimooctauo, Caroli potentiam comminuturus, Hetruriæ vicariatum ei abſtulit, quòd diceret Rodulphum id ægrè ferentem, non aliter expeditionem pro terra ſancta promiſſam acturum, cùm Hetruria imperatoriæ iuriſdictionis haberetur. Hoc conſecutus pontifex, nihilominùs Flaminiam, ipſamque Bononiam cum hexarchatu Rauennatum, quæ tum imperatori ſuberant, in poteſtatem ſuam redegit: eoq́; miſit Bertholdum nepotem Ramandiolæ comitem declaratum. Miſit & alterum nepotem Latinum cardinalem legatum in Hetruriam, qui reſtitutis vbique Gibellinis, Florentiæ ac in cæteris Hetruriæ vrbibus pro arbitrio animi magiſtratus impoſuit. Munus verò ſenatorium, quod principibus & regibus demandari conſueuerat, ipſe ſolus obiuit. Legatos Venetorum (qui tum Anconitanos bello vexabant) à conſpectu ſuo reiecit. Abeuntes præterea ex itinere reuocatos, grauiſſimis verbis increpauit, & perniciem eorum ciuitati comminatus eſt, ni ab Ancona oppugnanda deſiſterent. Tandem verò multis vltrò citroque illatis incommodis, æquis conditionibus pax inter vtramque ciuitatem componitur. Huic autem pontifici in animo fuerat duos reges creare, vtrumq; Vrſinum: quorum alterum Hetruriæ, alterum Lombardiæ præficeret: qui inde Theutonicos partem Alphium incolentes, hinc Gallos Siciliam & regnum Neapolitanum tenentes, armis in officio continerent. Vt verò id ei facere liceret, Petro Aragonũ regi perſuaſerat, vt iure hæreditario Conſtantiæ vxoris ſuæ regnum Siciliæ repetere anniteretur. Senatoriam autem dignitatem ipſe à Carolo ad ſe tranſtulit, vetuit-

cxcv. Pôt.

vetuitq́ue perpetuo edicto, ne quis rex aut princeps magiſtratum ipſum petere aut obire auderet. Fuit autem Nicolaus pontifex (vt autores ſcribunt) vir magni animi atque conſilij, adeoq́ue moribus & vita integer, vt vernacula lingua compoſitus vulgo diceretur. Amator & cultor doctorum virorum, & eorum maximè, qui doctrinam cum prudentia & religione coniunctam haberent. In partiendis autem dignitatibus & honoribus communis omnibus eſt habitus. Nam ſemel habita poteſtate ſacrorum initiandorum, Albanum epiſcopum ex ordine Minorum, Hoſtienſem & Portuenſem ex ordine Prædicatorum delegit. Præneſtinus & Tuſculanus Epiſcopi ſeculares fuere. Creauit & duos presbiteros, videlicet Gerardum tituli duodecim apoſtolorum, & Hieronymum ordinis Minorum, tituli ſanctæ Pudentianæ. His addidit duos diaconos, videlicet Iordanem fratrem ſuum tituli ſancti Euſtachij, virum multæ doctrinæ & innocentiæ: & Iacobū Columnam tituli ſanctæ Mariæ in via lata, virū exactæ religionis & grauitatis. Aedificijs præterea ædes pontificias exornauit. Aedes enim apud ſanctum Petrū percommodè extruxit, quarum partem aliquam adhuc cernimus. Has poſtea Nicolaus quintus magna impenſa reſtituit. Cinxit etiam mœnibus in vrbis modum pometum ſancti Petri, quod viridarium nunc vocant. Eccleſiam quoque ſancti Petri ferè vetuſtate collabētem reſtituit, ac pictura ſummorum pontificū exornauit. Idem etiam fecit in baſilica Pauli. Auxit præterea mirū in modū diuinum cultum, aucto canonicorum numero, & ſeruientium Eccleſijs prouentu. Diuiſit etiam ordines eccleſiaſticos inter ſe, & quid cuique conueniret oſtendit. Habitationes quoque vnicuique aſsignauit: vt & aduenæ ſcire poſſent, quo in loco quiſque magiſtratus, curialis præſertim, inueniri poſſet. Perfecit etiam Lateranenſes ædes ab Hadriano quinto antea inchoatas. Condidit præterea à fundamētis Sancta ſanctorum, primo ſacello iam vetuſtate collapſo: templumq́; ipſum opere vermiculato (vt adhuc cernitur) & cruſta marmorea exornauit: eoq́; tranſtulit Apoſtolorū capita, donec templum Conſtantinianum ſua impenſa reſtitueretur. Quo facto, ſtatim in capſulis argenteis ſuo iuſſu extructis, comitante populo in templum reſtituit, conduntur q́; in ſacello ad eam rem percommodè fabricato. Eodem quoq́; die baſilicam ipſam conſecrauit, pridie Nonas Iulij is dies eſt habitus. Scribunt hiſtorici quidam, neminem ante ipſum ſacrificare religioſiùs viſum, cùm ſemper dum ſolennia ageret, lachrymas funderet. Erat enim religionis obſeruātiſsimus, & adeo ordinis Minorum, ob contemptum rerum humanarum, amator, vt ipſe etiam decretali epiſtola quædam ipſius ordinis ambigua declarauerit. Vacātibus Eccleſijs nullus pontifex celeriùs ac maturiùs conſuluit, cùm eas ſtatim optimo cuique & idoneo committeret. Priùs enim mores hominum & doctrinam inſpiciebat, deinde vacantes ſedes his ſtatim committebat, quòd diceret in mora periculum eſſe, cùm non deeſſent qui diuina etiam cupidiſsimè diriperent & occuparent. Notarios & tabelliones, vtpote ſanguine pauperum & litigantium viuentes, à ſe vt peſtiferos reiecit, Gregorium decimum & Iohannem vigeſimumprimum, hac in re imitatus. Verùm quoniam vbiq́; terrarum magna in magiſtratibus corruptela erat, conſtituit ne magiſtratus ipſi vllo in loco magis quàm annui crearentur: eos ſi quiſpiam retinere vlterius auſus fuiſſet, anathematis pœna notabatur, à qua niſi à pontifice abſolui non poſſet. Multa præterea conſtituit, ad vtilitatem cleri populiq́; Chriſtiani pertinentia, vt in titulis ſuis apparet. Non caruit tamen in tantis laudibus reprehenſione. Suos enim ita amaſſe dicitur, vt aliunde raperet quod eis condonaret. Nam quibuſdam nobilibus Romanis caſtella vi abſtulit, ac ſuis dono dedit, maximè verò Surianum. Vbi idem pontifex cibi ac potus continentiſsimus, ſubita tamen morte correptus, tertio ſui pontificatus anno, menſe octauo, die quintodecimo moritur. Quam mortem prædixiſſe quendam ferunt, notato per excreſcentiam Tiberis vaticinio. Adeo enim in immenſum excreuerat, vt altare ſanctæ Mariæ rotundæ quatuor pedibus & eò amplius excederet. Eius

Tiberis inundatio.

autem

autem corpus Romam delatum, in ſacello tituli beati Nicolai à ſe condito in baſilica ſancti Petri ſepelitur, tumulo marmoreo & vermiculato opere exornato, quem adhuc cernimus anno domini M.CCLXXX. aſſumptionis octaua die. Quo quidem anno Carolus rex beatæ Magdalenæ corpus iam antea à beato Maximino in villa ſui nominis conditum, ornatiore ſepulchro & maiore ſacello exornauit, caputq; eius ſeorſum in theca argentea condidit. In morte autem Nicolai vacaſſe pontificatum quinque menſibus ferunt. Nam dum Viterbij à cardinalibus noui pontificis electio fieret, præeſſetq; conclaui Richardus ex Hãnibalum familia Romana, ac ſine contẽtione primaria, qui paulo ante Vrſum mortui Nicolai nepotem prætura Viterbienſi deiecerat: erat enim huius familiæ hoſtis acerrimus: duo cardinales ex familia Vrſina impediebant, quo minùs electio fieret, niſi Vrſus in præturam reſtitueretur. Hanc ob rem Viterbienſes Richardum ſecuti, conclaue ingreſſi, cardinales capiunt, & in vincula conijciunt. Quod vbi Romæ ſcitum eſt, eadem Hãnibalum factio familiam Vrſinam ab vrbe pellit, quæ ſtatim populariter cum ſua factione abiens, Præneſte ſeceſsit. Poſt quintum itaq; menſem Gallici cardinales abſentibus Vrſinis, ſuffragijs Italos ſuperantes, Gallicum pontificem creant.

MARTINVS IIII.

Martinus quartus, Simon antea vocatus, tituli ſanctæ Cæciliæ presbyter cardinalis, natione Gallicus, patria Turonenſis, pontifex electus, Viterbij coronari noluit, quòd ei ciuitati ob impetum in cardinales factum, interdictum ſacris putabat. Vrbem itaque veterem petens, quod Oruietum vocant, eo loci omnia ſolennia peregit decimo Calendas Aprilis. Reſurrectionis autem die ſex cardinales creauit: quorum de numero fuit & comes Mediolanenſis tituli ſanctorum Marcellini & Petri, & Benedictus Caietanus ſancti Nicolai in carcere Tulliano diaconus. Regem verò Carolum ad ſe venientem non modò perbenignè ſuſcepit, verùm & eidem ſenatoriam dignitatem, qua à Nicolao priuatus fuerat, reſtituit: quod non ita ab omnibus probatum eſt, cùm ea res excitatura videretur magnas in vrbe ſeditiones, reuerſis iam Vrſinis & pulſis Hannibalibus. Vrſinis enim ob odium in Nicolaum conceptum, Carolus mirificè aduerſabatur. Iohannes itaq; Latini fratris vlturus iniurias, tutaturusq; dignitatem ſibi à populo Romano traditam, comparato ſatis iuſto exercitu, in Viterbienſes mouens, eorum agros longè ac latè populatus eſt. At Martinus, qui tum in Monteflaſcone erat, Viterbienſium calamitate permotus, Matthæum ex gente Vrſina cardinalem, Romam properè miſit ad res componendas: qui ex itinere Iohannem populi Romani capitaneum (ita enim populi ducem appellant) ſecum duxit. Venerant & eò omnium factionum capita mandato legati: maximè verò Richardus Hannibal, vt ab interdicto, quod Viterbij contraxerat, dum conclaue violenter irrupit, & cardinales Vrſinos in carcerem coniecit, abſolueretur legati autoritate. Is itaque ad cardinalis pedes prouolutus, laqueũ collo gerens, quod eſt maximũ pœnitentiæ ſignum, ac veniam petens, abſoluitur. Compoſita autem hoc modo inter vtranq; factionem pace, reuocatoq; exercitu Romano ab iniuria Viterbienſium, pontifex Romanis ſtatim conceſsit, vt ex ciuibus duos ſenatores ſibi deligerent, qui vrbem gubernarent. Delecti itaq; duo, Hannibal Petri Hannibalis filius, & Pandulphus Sabellus, qui ciuitatẽ toto ſuo magiſtratu optimè gubernarunt: eo potiſsimum tẽpore, quo Martinus pontifex Palæologũ vnionis pacta non ſeruantem, inſtante Carolo Siciliæ rege, excommunicauit. Tũ verò Palæologus Caroli potentiam veritus, clàm fœdera cũ Petro Aragoniæ rege init, qui regnum Siciliæ ob Conſtantiam vxorem Manfredi filiam, & Corradini neptem, ſuo iure repetebat. Communi itaq; impẽſa magna claſsis ab vtroq; parabatur. Quare pontifex legatum ad Petrum mittit ſciſcitatũ, quid ſibi vellent tanti appa- cxcvi. Põt.

S

ti apparatus. Cui ille ita reſpondit, interiorem ſe tunicam laceraturum, ſi illam arbitraretur ſuarum cogitationum conſciam fieri poſſe. Abijt itaque re infecta legatus. Petrus verò comparata iam claſſe in Africam contendens, Hipponenſium littora vehementer populatus, in Sardiniam redijt, expectans vt à Iohanne Prochita res nouæ in Sicilia orirentur, quemadmodum inter eos conuenerat. Oborti ſunt interim & noui motus in Ciſalpina Gallia. Nam vicecomites familia nobiliſsima, duce Luchino Turrianos admodum potentes, Mediolano pellunt. Inde verò Luchinus in Hetruriam vicarius ab imperatore miſſus, apud Miniate oppidum ſe continens, Florentinos & Lucenſes grauiſsimis incurſionibus vexabat, ſpretis pontificis interdictis, quibus hominem à ceruicibus ſociorum remouere conabatur. Peruſini quoque ſumptis armis, ita Fulginiates tum inuadunt, vt eorum vrbem vi ceperint, & mœnia aliqua ex parte demoliti ſint. Quam ob rem à pontifice ſacris interdicti, veniam deinceps meruere, perſoluta tamen priùs magna pecunia pœnæ nomine. Interim verò Siculi, quorũ motus rex Petrus in Sardinia expectabat, ſuperbiam ac libidinem Gallorum amplius ferre nequeuntes, ſuadente Iohanne Prochita, in Carolum coniurationem ineunt, data die ad rem conficiendam, vt cùm primùm veſperi campana audita fuerit, vbique Galli nullo ſexus diſcrimine habito cæderentur. Qua in re adeo certè ſæuitum eſt, vt etiam mulieres Gallico compreſſu prægnantes cæſæ dicantur. Hinc tritus ille ſermo eſt, cùm quis multorum interitum exoptat, vt veſperas Siculas commemoret. Malum quoque fatum expertus eſt eodem tempore Guido Appius cum octingentis equitibus Gallici nominis, ad recuperandam Romandiolam miſſus pontificis nomine. Nam dum Forumliuij obſidet, eſſentque erumpendi cupidi ciues, Guido Bonatus aſtrologiæ peritiſsimus, conciues ſuos adhortatus eſt, expectata aſtrorum benignitate, vt tum demum erumperent, quando eis ſignum daret. Fecere illi mandata, & in tempore erumpentes, Guidonem cum omnibus fere Gallis interfecere: Atque ita vrbs tanta obſidione liberata eſt. Carolus autem audita Siculorum defectione & ſæuitia, cum magnis copijs in Siciliam traijciens, primò Maſſanam vrbem obſidet, quam certè per deditionem tandem cepiſſet, niſi Galli vltionis cupidi, deleturos ſe vrbẽ minati fuiſſent. Tum verò Petrus Arago tantos motus (vt diximus) expectans, ea de re certior factus, è Sardinia properè in Siciliam traijciens, Panhormum contendit, à ciuibus & Siculis perbenignè ſuſceptus: à quibus etiam regium nomen conſecutus eſt, confluente vndique ad eum omni multitudine. Hanc ob rem Carolus perterritus, Meſſana relicta, in Calabriam ſe ſtatim recepit, expectaturus filium Salerni principem, quem paulò pòſt è Narbonenſi prouincia cum aliquot cohortibus venturum ſciebat. Reprehenſus à Carolo Petrus Arago, quòd affinis conſanguineusq; regnum inuadere auſus eſſet, reſpondit ſe miſericordia motum, calamitoſo populo & indigna ferenti petitam opem negare non potuiſſe: quanquam id quoq; regnum iure hæreditario ei deberetur, propter vxorem Conſtantiam Manfredi filiam, & Corradini neptem. Concreſcentibus autem vltrò citroq; iurgijs, res tandem ad ſingulare certamen deducta eſt: hac conditione tamẽ, vt vterq; rex centum ſibi ad tantum certamen commilitones cooptaret, loco certandi apud Burdegalam delecto. Vtrique enim rex Angliæ affinitate coniunctus erat, qui tantum certamen, adiuuante Martino pontifice, tandem diremit. Verũ cũ nihilominùs Petrus Carolũ bello premeret, Martinus Gerardum Parmenſem cardinalem legatum Neapolim miſit, qui & populos in fide Caroli contineret, & Carolum ipſum adoleſcentem conſilio & autoritate iuuaret. At verò cùm Petrus Rogerim Loriam claſsis ſuæ præfectum Neapolim miſiſſet, Carolus aliter ſentiente legato & reclamante, nequaq̃ tantum regnum fortunæ committendum eſſe, in hoſtem mouens, non longè à Neapoli ingenti ſuorũ clade ſuperatur: & captus in Siciliam primò, deinde in Aragoniam perducitur. Hoc certè ei non accidiſſet, ſi benè

ſi benè mnnenti legato(vt par erat)obtemperaſſet.Nam paulò pòſt pater Carolus cum ingenti claſſe ſuperuenit, qua etiam cum hoſte nondum victore decertare potuiſſet. Martinus autem calamitate Caroli permotus, Petrum Aragouenſem anathemate uòtat, eiuſque regnum in prædam id occupare volenti exponit, ſubiectos à Petri iuramento abſoluit, cruce ſignatos in homiuem concitat, bonorum eccleſiaſticorum vſurpatorem, vt ipſe dicebat. Milites quoque eccleſiaſticos carolo auxilio miſiſſet, ni ei bellum in Flaminia gerere neceſſe fuiſſet contra Foroliuianos, qui adiuuante Guidoue Montisfeltri comite, deficere ab eccleſia ſuut auſi, & quædam etiam caſtella haud longè poſita oppugnare. Verùm cùm Guido ipſe pœnitētia ductus, pacē cum pōtifice iniјſſet, & mœnia Foroliuianorum demolitus eſt in vltionem Guidonis Appij, & magnam partem Flaminiæ breui recepit. Vrbinum quoque, quod tum oppugnabat, cepiſſet, ni Rubeus Auguillarius Hetruriæ comes, in oppugnatione ipſa mortuus fuiſſet. Duo tum caſtris præerant duces, quorum alter in Hetruriam miſſus eſt, ad eam oram tuendam, quæ ad Soanam vergit: alter verò (quem Iuuenatij comitem vocabant) obſidionem iuſſu pontificis continuabat, ſubminiſtrante clanculùm auxilio & commeatu oppidanis ipſis Guidone Moutefeltrano. Interim verò cùm Martinus curis agitatus addubitaret, à quo duorum populorum, Piſanorum ſcilicet & Genuenſium, contra Petrum Aragouenſem auxilium peteret, tanta repentè inter hos de poſſeſsione Corſicæ contentio exorta eſt, vt ipſi aliunde auxilium peterent. Legatum tamen apoſtolicum pontifex adhortatus eſt, vt tam diu populos in fide contineret, quoad Carolus cum ſupplemento copiarum ſuperueniſſet. Ingreſſus deinde Neapolim Carolus, confirmatisque ciuium animis, in Africam proficiſcens, febri correptus moritur: quare ad legatum ipſum totum gubernandæ prouinciæ pondus recidit. Erat tum rumor, ac propè conſtans fama, Philippum regis Franciæ filium, comitem Attrebatenſem, eius regni cauſa aduentare: qui tamen deterrere Petrum non potuit, quo minùs regnum vexaret, cùm iam conſtaret eum cum paruis copijs aduentare. Nam pater Philippus in Aragoniam cum magno exercitu profecturus erat, ad occupandum Petri regnum à Martino pontifice grauibus cenſuris priùs interpoſitis, in prædam occupanti datum. Pontifex autem tot curis circuuuetus, Vrbeuetanis etiam tumultuantibus (nam Gibellini Guelphos expulerant) Perſium proficiſcitur. Vbi non multo pòſt lenta febri diu vexatus, tandem moritur, pontificatus ſui anno quarto, menſe primo, ſepeliturque in cathedrali baſilica. Ad cuius ſepulchrum multi valetudinarij delati, multi cæci perducti, muti & claudi, priſtinam valetudinem ſanctiſsimis pontificis meritis à Deo recepere.

HONORIVS IIII.

HOnorius quartus, patria Romanus, è gente Sabella, familia nobiliſsima, cxcvij.
Iacobus antea vocatus, diaconus cardinalis, Perùſij pontifex creatus, pontifex.
Romam venit anno domini milleſimo ducēteſimo octogeſimoquinto, fratre eius Pandulpho ſenatoriam dignitatem tum gerēte. Tantæ enim ſeueritatis & iuſtitiæ Pādulphus eſt habitus, vt quoties Romani ciues purgare vrbem latronibus, ſicarijs, furibus, parricidis vellent (quorum tum in ſolo Romano magna copia ob ſeditiones ciuium erat) non aliū ſenatorem, quàm Pandulphum expoſcerent. Is etſi podagra & chiragra vexabatur, nō tamen animi magnitudine & conſtantia à bene valentibus ſuperabatur. Eodem quoque morbo ita etiam interdum Honorius laborabat, vt ei inſtrumentis quibuſdam ad id aptè fabrefactis, ſacrificare neceſſe eſſet. Conſilio tamen & prudentia tantum valuit, vt non multum corporis vires in eo deſiderarentur, quippe cùm ſolus plura propè videret, quàm omnes ſimul qui tum in vrbe aderant. Habitauit hic in Auentino apud ſanctam Sabinam, egregiaſq; ædes (quarum veſtigia adhuc cernuntur) in monte

ipſo ædificans,eò ad incolendum multos quoque Romanos excitauit,vnde breui mons ipſe frequentibus ædificijs incoli cœptus eſt.Cùm autem neminem lædere in pontificatu ſuo conſtituiſſet, omnibus prodeſſe quoad fieri poterat, prouocatus Petri Aragonum regis iniuria,qui regnum Siciliæ occupare conabatur, Martini interdicta contra Petrum confirmauit.Rodulphus autem imperator comparandæ pecuniæ ſtudioſus, cancellarium ſuum è gente Fliſca in Hetruriam miſit,qui populos omnes liberos faceret,& eos potiſsimùm qui ſe pecunia redimerent.Perſoluere autem ob eam rem Lucenſes duodecim millia nummû auri: Florentini verò ſex millia:qui ſtatim liberi omnino facti,magiſtratum (quẽ priores artium vocant)addito vexillifero iuſtitiæ creauere. Non diſplicuit hæc venditio Honorio,licet indigna tanto principe videretur, quòd ea ratione eccleſiaſtica ditio futura ſecurior videbatur,cùm non amplius imperatori liceret liberas ciuitates vexare. Dum verò rex Franciæ vrbem Gerundenſem obſideret, curaretq; Petrus Arago,quo minùs in caſtra hoſtium commeatus à Narbona ferrentur, acri prælio commiſſo graue vulnus accipiens,paulò pòſt malè curatus moritur,atque ita Gerunda dedentibus ex pacto ciuibus, in poteſtatem regis Franciæ redacta eſt,qui non diu ſuperuixit.Ex febre enim moritur contracta in caſtris, dum Perpinianum obſidet. Cuius etiam claſsis non multò pòſt in portu Narbonenſi à Rogerio Loria capta & incenſa eſt. Duos habuit filios Petrus Arago, Ferdinandum & Iacobum:Ferdinandum autem natu maiorem Aragoniæ,Iacobum verò Siciliæ regem ex teſtamento reliquit. Hac autem ratione mortuis primis regibus, bella ad ſecundos tranſlata ſunt:qui hinc Piſanos, hinc Genuenſes maritimis prælijs inſignes,trahere in partes ſuas conabantur. Verùm hi odio & armis inter ſe certantes,tanta rabie apud Lamellum inſulam Piſano portui vicinam concurrunt, vt ex Piſanis,qui triremes quadraginta nouem amiſere,duodecim millia hominũ deſiderata ſint,partim cæſa,partim capta: quam quidem calamitatem Honorius ita ægrè tulit,vt paulum abfuerit quin Genuenſes obſtinatè nimiùm Piſanos inſequentes,interdicto eccleſiaſtico notaret. Ea calamitas adeò certè Piſanos attriuit,vt nũquàm poſtea vires recuperauerint.Edoardus verò Angliæ rex in Vaſconiam tum ſe contulit,pacem compoſiturus inter Carolum adoleſcentẽ regis Franciæ filium,quem diximus bello captum,& Ferdinandum Aragoniæ regem.Confecta iam ex ſententia res erat,& de libertate Caroli agebatur, cùm interim legatus apoſtolicus & comes Attrebatenſis,Auelini comite adiuuante,* Cathinam vrbem occupant,eoq; ex Hetruria collectas copias tranſmittunt. Hanc ob rem Edoardus re infecta in patriam redijt.Rogerius autem Loria gallicam claſſem ex Sicilia redeuntem occupans,Ferdinandi regis fortunam meliorem reddidit. Adijcere certè animum huic bello Honorius non potuit,quòd armis à Guidone Feltrano in Flaminia vexaretur. Verùm tandem ſuperato Guidone, totã Flaminiam breui recipit.Non diu tamen pòſt moritur pontificatus ſui anno ſecundo,die vno, corpusq; eius à ſancta Sabina ad baſilicam Petri magna funeris pompa transfertur: ſepeliturq; ſepulchro marmoreo,quod adhuc extat in numerum à Pio pontifice tranſlatum,vt inſignia familiæ indicant,eiusq; epigrãma:& meritò quidem,cùm vir fuerit omni vita probatiſsimus,& Chriſtianæ religionis amantiſsimus. Nam & ordinem carmelitarum non ſatis in concilijs probatum,mutatis chlamydibus nigris in albas:& ordinem eremitarum apud Pariſios improbatum, confirmauit. Solum autem cardinalem Iohannem Boccamatium epiſcopum Tuſculanum,ſuo pontificatu creauit,viros dicens,& eoſdem bonos ac doctos,non etiam rudes & rerum humanarum ignaros,in tantum collegium cooptandos eſſe. Adeò verò aulicos amauit,vt quotannis,æſtate præſertim,Tibur proficiſceretur,vitãdi æſtus vrbani cauſa,vnde multæ ægritudines oriuntur.Mortuo autem Honorio,decẽ mẽſibus ſedes tum vacat.Nam cùm apud ſanctam Sabinam conclaue haberetur, multi cardinales repentina ægritudine ſunt correpti: quorum de numero moritur

Iordanus

Iordanus Vrſinus comes Mediolanenſis, Hugo Anglicus, Geruaſius Andeanenſis decanus Pariſienſis, & Antherius vir inſignis. Hanc ob rem ſoluto conclaui, in aliud tempus magis ſalubre rem ipſam reijciunt, maximè verò cùm terræmotus ipſi, qui tum permagni fuere, religionem quãdam iniecerint, quò minùs tum quidem id fieret.

NICOLAVS IIII.

NIcolaus quartus, natione Picentinus, patria Aſculanus, Hieronymus anteà vocatus, ordinis Minorum frater & generalis, deinde presbyter cardinalis apud ſanctam Sabinam, decimo menſe poſt mortem Honorij pontifex creatur, collocaturque in ſede Petri, ipſius ſancti cathedra. Reate deinde profectus, ob ſeditiones quę tum Romæ ſubortæ erant, quoſdam cardinales creat eò omni ferè religione. Omnes enim pariter amabat: nec plus ſe debere affinibus & cognatis, quàm cuiuis bono arbitrabatur. Virtutes & vitia faciebant, vt in hunc magis quàm in illum inclinaret. Horum de numero quos cardinales creat, fuere Neapolio, Petrus Columna, Hugo Colionius ordinis Prædicatorum doctor inſignis, Matthæus Aquaſparta fratrum Minorum generalis, Epiſcopus Portuenſis. Romam deinde poſt annum rediens, ſedatis aliquantulum perturbationibus ciuium, apud ſanctam Mariam maiorem habitauit, quam baſilicam ipſe vnà cum Iacobo Columna reſtituit, vt in fornice maiori apparet: vnde ſaluatoris ipſiusq; pontificis, ac Iacobi cardinalis imago ex opere muſiuo adhuc cernitur. Idem quoq; pontifex anteriorem poſterioremq; partem baſilicæ Lateranenſis reſtituit, ornauitq; opere vermiculato, quemadmodũ literæ ipſæ indicant. Interim verò reges Aragoniæ & Sicilię his fœderibus, adhortante Nicolao pacem ineunt, vt rex Carolus è vinculis miſſus, ſua impenſa Iacobum Aragonem Siciliæ regem conſtitueret: quòd niſi triennio id effeciſſet, in carcerem ſe rediturum pollicebatur, datis ob eam rem obſidibus duobus filijs, Carolo, cui poſtea regi Vngarię creato, Marcello cognomentum fuit, & Loyſio, qui poſt benè actam in ordine beati Franciſci vitam, in ſanctos relatus eſt. Dum hæc autem in Europa gererentur, Soldanus diſcordijs Chriſtianorũ fretus, Tripolim Aſiæ ciuitatem inſignem quidem, interfecto Chriſtianorum præſidio, igni ferroq; euertit. Parem quoq; calamitatem Sidon & Barutum pertulere, nemine adiuuante. Reſtabat Ptolemaida in annos duos inducias à Soldano conſecuta: hanc vt tueretur Nicolaus pontifex annixus, milites ad vexillum chriſti vocat, ære ſuo conductos. Hi ad mille & quingenti fuere. Hos poſtea multi nullo dato nomine, nullis ſignis & auſpicijs ſecuti, cùm Ptolemaidam perueniſſent, non minora Chriſtianis quàm Saracenis damna intulere. Soldanus autẽ cùm res ſuas repetijſſet, nec redditæ eſſent, noſtris omnibus exitiũ comminatus eſt. Magna inter Chriſtianos de poſſeſsione Ptolemaidæ cõcertatio tum orta erat, cùm eam patriarcha Conſtantinopolitanus, Templarij Theutonici, rex Cypri, Siciliæ rex Carolus vindicare anniterentur. Erat & Piſanis in animo Ptolemaidã repetere (vt ipſi dicebãt) ſuo iure, quos profectò bellum in Hetruria ortum, à tanta rei fœditate auertit. Hi enim Vgulino comite cum duobus filijs, totidemq; neptibus in carcerem coniectis, inedia interemptis, animos Gibellinorũ in Guelphos ita concitarunt, vt omnibus pariter exitiũ minarentur. In Aretinos primùm arma conuerſa ſunt, petentibus id exulibus Gibellinis: prę-erat tamẽ Aretio Guilielmus Petramala eiuſdẽ ciuitatis Epiſcopus, cui Feltranus comes & Florẽtini auxilio venerant. Verùm cùm Florentini non ſatis ſuis copijs fiderent, etiam eò miſere Carolum ſecundum cũ aliquot cohortibus, qui ad pontificem iturus, fortè eâ tum iter faciebat. In agro Tiphernate collata ſunt caſtra caſtris: Tiphernum, ciuitatem caſtelli mutato nomine nunc vocãt. Commiſſo itaq; prælio, magna ſtatim de Florentinis cædes fieri cœpta eſt. Verùm non ita multò pòſt mutata fortuna, cadentibus tamẽ in prælio Guilielmo Epiſcopo, & Feltrano

cxcviij. Pont.

comite,ex Gibellinis ad tria millia interfecta,& duo millia capta dicuntur. Campaldinum locum vbi pugnatum eſt,accolæ dixere. Carolus autem tanta victoria potitus,rectà ad Nicolaum proficiſcitur, ac vtriuſque Siciliæ regnum feudatario iure obtinet. Hoc vbi Iacobus Arago intellexit, oppugnare Caietam ſtatim aggreditur. Ne quid autem deeſſet ad perturbandam Chriſtianorum quietem,inter Philippum Franciæ & Eduardum Angliæ reges grauiſsimum bellum exortum eſt: quæ res & Chriſtianos in Aſia mirificè perturbauit, & hoſtibus noſtris delendi in Aſia Chriſtianum nomen audaciam & ſpem dedit. Soldanus enim,qui tum ęgrotabat,ad centum & quinquaginta millia hominum,filio duce Ptolemaidam miſerat. Interim verò duorum menſium obſidione protracta, patre mortuo, filius ſtatim ſufficitur: qui certè acrioribus animis vrbem oppugnans, completis foſsis,prædaque militibus promiſſa, ad mœnia vſque iam pugnando peruenerat,cùm à Chriſtianis erumpentibus magno ſuorum incommodo in caſtra retruditur. Dum hæc in Aſia gererentur, Nicolaus pontifex duos è latere legatos, Benedictum Caietanum, & Gerardum Parmenſem in Franciam properè mittit, qui compoſita inter duos reges pace, eos contra Saracenos Ptolemaidam oppugnantes animarent. Nam & pacem inter Iacobum Aragonenſem,& Carolum captum his conditionibus (quas ſuprà memorauì) iam compoſuerat, quò omnibus in hoſtem liberiùs proficiſci liceret: & parare claſſem cœperat, de pace fere certus. Sed nec reges ipſi pontifici bene monenti obtemperarũt, nec qui in præſidio Ptolemaidæ erant,inter ſe diſsidentes(quemadmodum poterant)vim hoſtium propulſarunt. Dilabentibus enim quotidie multis, ſoli tum ad duodecim millia remanſere,qui poſtea cum patriarcha Hieroſolymitano per dromonẽ ad id ſeruatum,fugientes,primò ſecunda nauigatione vſi,tandem ſub ipſam Cyprum naufragio periere. Soldanus autem deſertam cultoribus vrbem ingreſſus, eam ferro ac flamma ſtatim euertit, anno centeſimo nonageſimoſexto, poſteaquam à Gothifredo capta fuerat. In tantis autem malis inſula Cyprus & Armenia minor, Celicia priùs appellata, in fide Chriſtianorum tamen permanſere. Inſtabat tum vel maximè Nicolaus, veritus ne hoſtes reliquum Aſiæ occuparent, vt imperator Rodolphus eò copias ſuas mitteret. Quo non ita multò pòſt mortuo, cùm Adolphus Haſſo electus ſucceſſor, imperij iura repeteret, ab Alberto Rodolphi filio in agro Spirenſi prælio interficitur. Vir quidem inſignis, ſed parum milite ac pecunijs potens: oppreſſus enim multitudine hoſtium potius quàm ſuperatus dicitur. Nicolaus autem pontifex tædio animi (vt quidam putant) quòd malè ſibi cedere omnia videret, quodque etiam pluſquàm pontificem decebat, in partes declinauerat, Romæ apud ſanctam Mariam maiorem,pontificatus ſui anno quarto, menſe primo,die octauo moritur, eoque loci ſepelitur,ad caput baſilicæ apud Petri Columnæ cardinalis ſepulchrum, vt in pauimento cernitur,emblemate & porphyreticis lapidibus notato. Poſt eius verò mortem cardinales Peruſium profecti; quò eis liberiùs eligere pontificem liceret,rem ipſam diſcordijs inteſtinis biennio menſeq́; tertio in longum deduxere. Interim autem Michael Palæologus imperator Conſtantinopolitanus moritur. Quo minùs autem eius corpus in loco ſepeliretur ſacro,vetuere ſacerdotes & monachi,quòd occidentali Eccleſiæ in Lugdunenſi concilio acquieuiſſet. Andronicus autẽ Michaelis filius, libẽter tum quidem cum Latinis ſenſiſſet, ſi quid auxilij à noſtris habuiſſet. Verùm cùm ſedes vaceret,deſtitutus auxilio Andronicus,à fide Catholica tandem defecit. Hæc autem incommoda Carolus ſecundus rex Neapolitanus proſpiciens,è Narbonenſi prouincia Peruſium veniens,cardinales ipſos ſæpius ad concordiam & electionem pontificis adhortatus eſt. Nec id quidem facere deſtitiſſet vir inſignis,niſi acriter reprehenſus à Benedicto Caietano patria Anagnino,quòd inſtando acerbè nimiùm,ipſis cardinalibus vim afferre videretur,quorum ſuffragia libera eſſe deberent.

CAELE-

CAELESTINVS V.

CAeleſtinus quintus, Petrus Moroneus antea vocatus, profeſsione anachorita, patria Eſernienſis, ſecundo à Sulmone miliario cœnobium incolens, inſtante Carolo rege & Latino cardinali, pontifex creatur: adeo maiore omnium admiratione, quò ob ſanctitatem vitæ à tanto faſtigio rerum ſponte remotior eſſe videbatur, * Aquilam itaque poſt creationem ſuam profectus, eò ſtatim cardinales omnes Peruſio ad ſe vocat. Inſtabant tamen illi & literis & nuncijs, vt Peruſium proficiſceretur ciuitatem pontificali dignitati magis conuenientem. Vicit demum Cæleſtini ſententia, quòd ita velle Carolum regem intelligebat. Omnes igitur eò profecti, Cæleſtinum ipſum vt verum pontificem adorant. Eius autem coronationi interfuiſſe ducenta millia hominum Ptolemæus ſcribit: & ſe etiam adfuiſſe fatetur: homines credo motos nouitate rei & ſanctitate viri, quòd homo eremita ad tantum dignitatis gradum non niſi diuinitus prouectus eſſe videretur poſt tam longam eligentium contentionem. Inito itaque pontificatu, duodecim cardinales ſtatim creat, viros integerrimos, quorum de numero duo eremitæ ſunt habiti. Verùm cùm Cæleſtinus à priore vita ob pontificatum nequaquam declinaret, adeo benignus & facilis omnibus petentibus erat, vt eadem diuerſis concederet: vnde & contemptus dignitatis, & imminutio pontificatus oriebatur. Erat ſiquidem ob priuatam vitam, quam antea in eremo duxerat, rebus agendis parum idoneus. Hanc ob rem de abrogatione eius mentio fieri cœpta eſt: maximè verò mortuo Latino cardinali viro optimo, eius autoritate Cæleſtinus tantum pondus adhuc ſuſtinebat. Verùm inſtantibus acriter cardinalibus quibuſdam, maximè verò Benedicto Caietano, viro in iure ciuili & canonico peritiſsimo vafroq́; qui primum locum apud pontificem tenebat, vt ſe pontificatu abdicaret, ne Eccleſia Dei ob imperitiam gubernantis periclitaretur, de omittendo pontificatu cogitare cœpit. Hac autem eius leuitate & ſuperſtitione motus Carolus, hominem amiciſsimum Neapolim perducit, eiusq́; animum à tanta fœditate rei amouere conatur, clamante vbique locorum populo, ſe nolle alium pontificem quàm Cæleſtinum, idq́; ab eodem pontifice precibus & obſecrationibus contendente. Cui pontifex reſpondit, nil aliud ſe eſſe facturum, quàm quod Deus vellet, quodq́; ipſe è rep. Chriſtiana eſſe cenſeret. Tum verò cardinales abdicationem hominis quærentes, vehementer inſtant, vt id quàm primùm agat, propoſito reip. Chriſtianæ diſcrimine, quòd ſua ignoratione imminere omnium ceruicibus oſtendebant, affirmantes omnia mala tum accidentia, die iudicij ſibi imputatum iri. Motus his verbis vir ſanctus & ſimplex, futurum ſe in eorum poteſtate dixit, modò id iure fieri poſſet. Quare conſtitutio omnium conſenſu facta eſt, licere pontifici abdicare ſe magiſtratu. Quam quidem conſtitutionem Bonifacius octauus eius ſucceſſor poſtea confirmauit, quemadmodum libro ſexto decretalium apparet. Tum verò Cæleſtinus ad priuatam vitam ſe redigens, alterius ſubrogandi pontificis cardinalibus ex inſtituto poteſtatem dat, pontificatus ſui menſe ſexto. Atque ita Benedictus Caietanus plurimorum conſenſu pontifex creatus, Cæleſtinum ad eremum abeuntem, ex itinere ad ſe retrahit, eundemque præfecto arcis Fumonis, quæ in Hernicis eſt, cuſtodiendum tradit. Hac ratione motus, vt ipſe dicebat, ne autores ſeditionum aliquam calamitatem hoc duce Eccleſiæ Dei aliquando inferrent, licet reuera hominis ſanctitatem admirarentur. Vtcunque eſt, conſtat hominem ipſum magnæ ingratitudinis & calliditatis fuiſſe: quippe qui ambitionis cauſa & virum ſanctũ deceperit, dũ eũ magiſtratu ſe abdicare cõpulit: & captũ vitam eremiticam appetentem, in arce Fumonis dolore animi ante tempus mori coegerit, anno vno, menſe quinto poſt initum pontificatum. Sunt autem qui ſcribant, Cæleſtinum poſt mortem adeo miraculis claruiſſe, vt plerumque in concilijs de eo in ſanctos

cxcix. Põt.

* Aquilã.

referendo habita mentio ſit, fuiſſeq́; pleroſque qui eum pro ſancto colerent, & in catalogo confeſſorum recenſerent. Eius autem celebritas quartodecimo Calendas Iulij, qua die moritur, quotannis obſeruatur ex inſtitutione Clementis quinti Auenioni facta.

BONIFACIVS VIII.

ex. Pont.

Bonifacius octauus, natione Hernicus, patria Anagninus, Benedictus Caietanus antè vocatus, Neapoli pontifex creatur in vigilia natalis domini M.CC. xciiij. vir quidem doctrina & experiẽtia rerum inſignis. Diu enim in curia verſatus fuerat, & per omnes dignitatis gradus ad pontificatum, non ſine tamen ambitionis crimine, peruenerat. Nam dum eſſet ſancti Martini in montibus presbyter cardinalis, adeo dignitatẽ pontificatus exoptauit, vt nil ambitione & fraude prætermiſerit, quod ad eam rem conſequendam pertinere arbitraretur. Tantæ præterea arrogantiæ fuit, vt & omnes ferè contemneret, & gratias à Nicolao quarto & Cæleſtino quinto factas reuocauerit. Gibellinos quoque mirificè perſecutus eſt. Hinc oritur illa inter pontificem & Columnenſes Gibellinos contentio, qui etiam Anagniæ contra pontificem factionis ſuæ partes fouebant. Hos itaque, maximè verò cardinales duos, Petrum & Iacobum eiuſdem familiæ viros inſignes, calumniari cœpit, quòd theſauros eccleſię in morte pontificum diripuiſſent, quodq́; libellos famoſos contra ſe ſparſiſſent. Scripſerunt ſiquidem poſt illatam ſibi iniuriam ad reges, ad principes, ad nationes de arrogantia Bonifacij, de ambitione, quòd contra ius faſq́; pontificatus ſedem occupaſſet, reiecto fraudibus cæleſtino, eodemq́; in carcerẽ cõiecto. Sunt enim qui ſcribãt, Bonifaciũ immiſiſſe ſubornatores clanculùm quoſdam, qui noctu dimiſſa quaſi cælitus voce in cubiculum Cæleſtini hominis ſimplicis, ei perſuaderent vt pontificatum dimitteret, ſi ſaluus fieri vellet. Citati autem cardinales cùm nuſquam apparuiſſent, Bonifacij pertinaciam veriti, Nepeſum enim ſeceſſerant vna cum tota Columnenſium familia, publico decreto ſciſmatici habentur, beneficijs, dignitatibus, fundis paternis, caſtellis, oppidis priuantur: quam priuationem Bonifacius poſtea in decreti formam retulit, vt libro apparet, quem Sextum appellãt. Sumptis deinde armis Bonifacius, concitatiſq́ue multis cruce ſignatis, eos opprimere conatus, Præneſte, quò ſe cum Sarra viro inſigni eorum patruo receperant, obſidione cingit. Dilapſos inde, capto ac direpto Præneſte, Zagalarum & Columnam confugientes perſequitur: vnde non ita multò pòſt abire ob multitudinẽ hoſtium neceſſe fuit, à quibus hæc item caſtella diripiuntur, maximè verò Columnę paternum ſolum. Cardinales autem inde quoq; dilapſi, Reate petiuere. Sarra verò apud Antium multum diuq́; in nemoribus vixit, ſæuitiam Bonifacij veritus: ſed in piratarum manus incidens, remigio admotus, multas calamitates perpeſſus eſt: quanquàm ſic quidem æquiore animo exilium pati mallet, quàm ſæuitiam Bonifacij experiri, qui Gibellinos omnes vno odio perſequebatur. Notum eſt illud certè quod Procheto dixerit Genuenſi archiepiſcopo, ad pedes eius die cinerũ procumbenti. Nam cùm dici à ſacerdote tum ſoleat, Memento homo quia cinis es & in cinerem reuerteris, dixit mutatis quibuſdam verbis, Memento homo quia Gibellinus es & cum Gibellinis in cinerem reuerteris: in eiuſque oculos cinerem conieci t, non in caput, vt mos eſt. Eundemq́ue ob nomen factionis archiepiſcopatu priuauit, licet poſtea in integrũ reſtituerit, cùm intellexiſſet cardinales Columnẽſes, quemadmodum ipſe ſuſpicabatur, Genuam non petijſſe. Pulſis hoc modo Colũnenſibus, Bonifacius duplicem celebritatem, & apoſtolis & Euangeliſtis, & quatuor Eccleſiæ doctoribus, Gregorio, Auguſtino, Hieronymo, Ambroſio ſtatuit. Idẽ etiam dum in vrbe veter. eſſet, beatum Lodouicum ex regia Frãcorum ſtirpe ortũ, vtpote ex Carolo ſecundo ordinis ſancti Franciſci profeſſum, vt quidam volunt, in ſanctos retulit. Idem quoque Eccleſiam cathedralem ſanctæ Cæcilię Albienſis ciui-

imo vero ipſũ S. Ludouicũ Gallorũ regem. vt eſt apud gaguinũ lib. 7.

ciuitatis canonicis ſecularibus pulſis inde, regularibus commiſsis, inſtante Bernardo Caſtaneto Albienſi Epiſcopo. Edidit præterea ſextum pontificij iuris codicem, ſuo iuſſu à tribus doctiſsimis viris compilatum, quibuſdam decretis nouis à ſe additis. Vrbem quoq; Eugubium, quæ Gibellinorum auſpicijs ab Eccleſia defecerat, breui recuperauit. Alberto duci Auſtriç, imperij confirmationem bis terúc petenti, negauit. Mortuo autem Iacobo Aragonio, cùm Robertus Caroli filius Calabriæ dux in Siciliam traieciſſet, Cathinamque cepiſſet, tantum repentè bellum exortum eſt, vt tota ferè Italia tumultuaret. Nam & Siculi Aragonenſibus fauentes, comparata claſſe, Philippum Roberti fratrem bello ſuperant, & captum in carcerem conijciunt. Quare Robertus relicta Cathina, re infecta, in Italiam reuertitur. Fredericus autem Arago ex Hiſpania cum exercitu in Siciliam delatus, non ſolùm Siciliam totam, verumetiam Calabriam recuperauit. In Hetruria verò adeo contra Piſanos Genuenſes exarſerant, vt & Liburnum ceperint, incendioque euerterint; & naues onerarias in fluminis oſtio demerſerint, ne Piſanis nauigare liceret. Fiebant hæc in Italia cum magno prouinciæ detrimento, pontifice nullibi ad pacem conficiendam autoritatem ſuam interponente. Et ne exiſtimares tum Deum cum hominibus pacem habuiſſe, tantus repentè terræmotus exortus eſt, quantus nunquam antea: quo quidem multis diebus per interualla plurima durante, ædificia paſsim corruere. Reate pontifex tum erat cum tota curia: qui certè veritus, ne ruina ædificiorum opprimeretur, caſulam quandam ex tabulatis ſubtilibus, in medio clauſtro fratrum Prædicatorum, prato admodum lato, ædificari iuſsit, eoque in loco aliquandiu reſedit, licet horrida ſæuiret hyems. In celebritate namque ſancti Andreæ hæc perturbatio exorta eſt. Apparuit tum quoque cometes, magnæ alicuius futuræ calamitatis indicium. Verùm Bonifacius poſt tantos & tam diuturnos terræmotus ad ſe rediens, cardinales aliquot creauit: quorum de numero fuere archiepiſcopus Toletanus, Richardus Senenſis, Nicolaus Taruiſinus ordinis Prædicatorum magiſter, Iohannes Murro ordinis Minorum generalis, Petrus Hiſpanus. Iubileum quoque idem retulit anno milleſimo trecenteſimo, quo plenam delictorum omnium remiſsionem his præſtabat, qui limina apoſtolorum viſitaſſent, ad exemplum teſtamenti veteris, licet primò quidem apud Iudæos huius longè alia ratio habita ſit. Iubileum namque quinquageſimo quoque anno repetebant, quo debitores à creditoribus laxabantur, vt ait Ioſephus, & ſerui libertatem vendicabant: vnde libertatis nomen præ ſe fert tam animi, quàm corporis. Nam liberi verè hi dici poſſunt, quibus peccata remittuntur. Idem etiam centeſimo quoque anno obſeruari mandauit. Ob hanc rem eo anno tanta vndique hominum multitudo Romam venit, vt vix incedere per vrbem, amplam quidem & vaſtam, liceret. Venerat & Romam Carolus Valeſij comes, Philippi Francorum regis frater, qui filiam Balduini vltimi Conſtantinopolitani imperatoris in vxorem duxerat, à Bonifacioque impetrauerat, vt ſocero ſuo liceret imperium ipſum repetere, à quo depulſus fuerat. Fecerat id quidem libenter Bonifacius, quòd ei in animo erat horum principum auxilio exercitum in Aſiam tranſmittere, qui Hieroſolymam recuperaret. Interim verò dum res ipſæ componerentur, & Carolum ipſum patrimonio ſancti Petri cum omni poteſtate præfecit, & legatum in Hetruriam miſit, qui nouas ſeditiones compeſceret. Nam à Gibellinis & Guelphis, ad Albos & Nigros tranſierant. Verùm cùm legatus nil proficeret, propoſitis etiam interdictis, Carolus Valeſius eò pontificis mandato profectus, continere Florentinos non potuit, quò minùs Albos non ſine magna cæde ab vrbe ſua pellerent. Albi enim Gibellini tum appellati ſunt. Sed pontifex Hieroſolymitanam expeditionem iam pridem meditatus, Apameenſem Epiſcopum ad Philippum regem Francorum mittit, qui hominem ad eam rem cohortaretur. Is itaque eò profectus, cùm nil precibus impetraret, minas quidem addidit.

Iubilei ratio. Antiquitatum lib.3.ca.14

Hanc

Hanc itaque ob rem iratus Philippus, hominem ſubitò in carcerē conijcit. Quod vbi Bonifacius reſciuit, eò ſtatim miſit Narbonenſem archidiaconum, virum certè inſignem, qui pontificis nomine Philippo mandaret, vt miſſum faceret Epiſcopum Apameenſem. Id ſi non impetraret, diceret audientibus omnibus, regnum Franciæ ad Eccleſiam deuolui ob cōtumaciam Philippi, & violatum ius gentium: adderetque anathema, & omnes Francos à iuramēto regio abſolueret. Fecit omnia quàm diligētiſsimè archidiaconus, ac regem compulit Epiſcopum Apameenſem dimittere. Rex autem aliqua ex parte iniurias ſibi à pontifice illatas vlturus, edictum propoſuit, ne quiſquam è regno ſuo Romam proficiſceretur, aut eò pecunias mitteret. Secundo verò poſt iubileum anno, Carolus Valeſius ad Carolum ſecundum conſobrinum ſuum ſe contulit: cuius aduentu motus Fredericus Arago, pacem his conditionibus petijt & impetrauit, vt redditis quæ in Italia ceperat, ei Siciliam quoad viueret, retinere liceret. Verùm abeunte ex Hetruria Carolo Valeſio, Albi Florentia pulſi, Forumliuij populariter commigrarunt: quorum de numero habitus eſt Dantes* Aldegerius vir doctiſsimus, & ſua vernacula lingua poeta inſignis, qui poſtea redire in patriam perſępè conatus eſt, ſed fruſtra adiuuantibus etiā Bononienſibus, & Canegrandi Veronenſium domino, quo cum poſtea familiariter aliquandiu vixit. Sunt qui ſcribant Bonifacium hoc tempore Hermanij cuiuſdam corpus apud Ferrarienſes iam viginti annis pro ſancto cultum, exhumari mandaſſe ac comburi, habita de eius hæreſi quàm diligentiſsima inquiſitione. Hunc ego Fratricellis fuiſſe crediderim, quorum ſecta tum maximè inualeſcebat. Interim verò Philippus rex Franciæ, Bonifacij arrogantiam iniquo animo ferens, habito apud Pariſios eccleſiaſticorum & nobilium magno conuentu, commemoratiſque iniurijs à Bonifacio acceptis, eiuſque ambitione & malis artibus ad occupandum pōtificatum, quem iniuſtè teneret, ad ſedem apoſtolicam, vt ipſe dicebat, vacantem, futurumque concilium appellauit. Qua quidem re percitus Bonifacius, habito generali concilio, Philippum eiuſq; regnum Alberto imperatori ſubijcit, quem in initio pontificatus ſui repulerat. Tum verò Philippus ſuperbiam hominis domiturus, Sarram Columnenſem in portu Maſsiliæ cognitum, à piratis redemptum, cum Nogaretio Gallo equite fidiſsimo Romam mittit, hac ratione (vt ipſe palàm dicebat) vt appellationem ſuam publicarent. Verùm ei longè alia mens fuit. Nam Sarra ſeruili habitu Latium ingreſſus, collectis vndique amicis, Nogaretium cum ducentis equitibus Gallis mercede conductis, è militia Caroli Valeſij Ferentinum præmittit, qui inde ei, ſi opus eſſet, auxilium ferret. Ipſe verò Anagniam clàm noctu ingreſſus, adiuuantibus Gibellinis, quos Bonifacius diu multumque vexauerat, pontificem nil tale metuentem in domo paterna capit, refractis valuis, captumque Romam perducit, vbi quinto & trigeſimo die pòſt dolore animi confectus perijt, pontificatus ſui anno octauo, menſe nono, die decimoſeptimo, ſepeliturq; in baſilica Petri, ſepulchro à ſe antea extructo: quod quidem adhuc extat in ſacello à ſe condito opere vermiculato. Idem quoque ſuggeſtum condidit cum porticu apud baſilicam Lateranenſem, in quo execrationes in cœna Domini fiunt: quoque in loco & Philippum regem Franciæ, & Columnēſes anathemate notauit. Moritur autem hoc modo Bonifacius ille, qui imperatoribus, regibus, principibus, nationibus, populis, terrorem potiùs, quàm religionem inijcere conabatur, quique dare regna & auferre, pellere homines ac reducere pro arbitrio animi conabatur, aurum vndique conquiſitum plus quàm dici poteſt, ſitiens. Diſcant itaq; huius exemplo principes oēs tam religioſi, quàm ſeculares, præeſſe clero & populis, non ſuperbè & contumelioſe, vt hic de quo loquimur, ſed ſanctè & modeſtè, vt Chriſtus rex noſter, eiuſq; diſcipuli ac veri imitatores, & malint à populis amari quàm timeri, vnde tyrannorum pernicies oriri meritò ſolet. Sunt qui ſcribant hunc quoq; diſcordias inter Italos aluiſſe: maximè verò inter Genuenſes & Venetos, populos quidem nauali prælio ſatis potentes.

BE-

BENEDICTVS XI.

BEnedictus vndecimus, natione Italus, patria Taruiſinus, Nicolaus antè vocatus, cardinalis Hoſtienſis, Romæ Calendis Nouembris pontifex creatur. Hic enim ab ineunte adoleſcentia ordinem Prædicatorum ingreſſus, tantum virtute & doctrina apud fratres ſuos valuit, vt eum per omnes magiſtratus ad Generalis dignitatem prouexerint. Vnde & pontifex creatus, magnum breui tempore virtutis ſuæ documentum præſtitit. Ita enim vixit, vt poſt mortem inter beatos meritò cenſeatur. Inito autem pontificatu, Nogaretium & Sarram, omnesq; Anagninos cum his in capiendo Bonifacio ſentiẽtes, & citatos antea ad iudicium, nec apparentes, grauiori anathemate notat. Cognita quoque regis Philippi cauſa, hominem Bonifacij cenſuris irretitum abſoluit. In gratiam prætetea recipit Iohannem & Iacobum cardinales Columnenſes, quos ingenti odio Bonifacius factionis Guelphæ ſtudioſus, plus quàm pontificem decebat, perſecutus fuerat. His quoque bona reſtituit, à galero tantùm rubeo, quo à Bonifacio priuati fuerant, ſed breue tempus abſtinere ſunt iuſſi. Compoſitis autem hoc modo in vrbe rebus, creatisq; cardinalibus quibuſdam, quorum de numero Nicolaus Pratenſis ordinis Prædicatorum eſt habitus, animum ſtatim ad componendam Italiæ pacem adijcit. Verùm quia in Hetruria magis quàm alibi ſeditionibus laborabatur, eò Nicolaum epiſcopum Hoſtienſem cum ſumma poteſtate mittit, qui & nouos magiſtratus Florentiæ conſtituit, in illisq; ædibus collocauit, quas nuper ad recipiendos magiſtratus ædificauerant, dominorum palatium nunc vocatur. Tum verò Nicolaus plura his ſibi licere arbitratus, de reducendis exulibus mentionem facit: quod vbi ex animi ſententia non impetrauit, propoſito anathemate, Pratum ſe contulit. Mortuo deinde non ita multò pòſt Benedicto pontifice, tumultuantibus in Hetruria omnibus, exules omnium ciuitatum in agrum Bononienſem conuenientes, primò ingredi Florentiam inſtituunt, atque ita clàm noctu apud portam, quæ Bononiam ducit, mœnia nondum perfecta ſuperingreſsi, vſque ad templum diuæ Reparatæ paulò antè inchoatũ perueniunt. Verùm dum & prædam cupidè nimiùm quærunt, & amicos conſulunt, quid maximè agendum cenſeant, hoſtibus ſuis ſumendi animos, & capiendi arma tempus dant: à quibus non ſine multorum cæde properè expellũtur. Conducto deinde Roberto Calabriæ duce, non ſolùm ſua tueri, verùm etiam aliena oppugnare auſi, Piſtorium obſidione cingunt, adeo egregiè ab his, qui in præſidio erant defenſum, vt eruptione facta, Robertum cum exercitu Pratum vſque repulerint. Benedicti autem viri optimi ac ſanctiſsimi mens fuerat, pacata Italia, Tartaros, Syriam & Palęſtinam ingreſſos iuuare, à quibus literis & nuncijs ad tãtam rem conficiendam continuò inuitabatur. Mortuus itaque Peruſij (eò enim profectus cum curia fuerat) pontificatus ſui menſe octauo, die decimoſeptimo, rẽ deſtinatam omittit. Sepelitur autem magna pompa, vt par fuit, in eccleſia fratrum Prædicatorum, Nonis Iunij milleſimo trecenteſimotertio. Fuiſſe autem Benedictum virum optimum ac ſanctiſsimum, declarant miracula à ſe poſt mortem edita, ſanatis ægrotis, pulſisq; dæmonibus è cordibus obſeſſorum. Vacauit tum ſedes à Nonis Iunij vſque ad Nonas Iulij inſequentis anni, licet cardinales in conclaui ob eam rem conſtituti, à Peruſino populo impulſi perſæpe ſint, minis interdum additis, vt pontificem deligerent. ccj. Pont.

CLEMENS V.

CLemens quintus, natione Vaſco, Burdegalenſis epiſcopus, Bertrandus Gottho antea vocatus, Peruſij à collegio cardinalium abſens, poſt longam contentionem pontifex tandem creatur. Is autem electioni cõſentiens, ex Burdegala Lugdunum profectus, eò cardinales omnes ccij. Pont.

ad ſe

ad ſe vocat,qui ſine mora pontifici obtemperarunt:atq; ita curia Romana in Gallias tranſlata eſt,milleſimo trecenteſimoquinto,vbi etiam ad ſeptuagintaquatuor annos remanſit cum magno Chriſtianorum incommodo,potiſsimùm verò vrbis Romæ, cuius templa magna ex parte ob ſolitudinẽ & ſitum corruêre, abſentibus his,ad quos quidem ea reſtituere pertinebat.Coronationi autem pontificis interfuere, & Philippus rex Franciæ, eiuſque frater Carolus nuper ex Italia reuerſus, Iohannes Britanniæ dux, qui ruina muri oppreſſus moritur cum pleriſque alijs, dum pompa coronationis,vt fit,per vrbem ducitur.Philippus quoque rex ea ruina aliqua ex parte debilitatus eſt. Pontifex autẽ in tanta trepidatione ex equo deturbatus,ſolum carbunculum ex tiara amiſit,pretij aureorum ſex millium,vt quidam ſcribũt. Peracto deinde ſolenni, ſedatiſque rebus omnibus, Clemens multos cardinales Gallicos tum creat;ex Italia nullum,licet Iohãni & Iacobo Columnenſibus dignitatem cardinalatus integram reſtituerit. Tres præterea cardinales cum ſenatoria poteſtate Romam miſit,quorum auſpicijs vrbs ipſa atque Italia gubernaretur. At verò cùm cerneret Genuenſes & Piſanos inter ſe grauiſsimo bello implicitos,interimque Sardiniam à Saracenis occupatam eſſe, inſulam hac conditione Frederico Siciliæ regi conceſsit,vt primo quoque tempore eam pulſis inde hoſtibus recuperaret. Veneti autem cum Carolo ſecundo cõtra imperatorẽ Conſtantinopolitanum fœdus ineuntes, eò Raſsianum regem perpulere, milleſimo trecenteſimoſeptimo, vt orthodoxæ fidei rationem à Romano pontifice petierit. Verùm cùm poſtea Veneti ac Carolus refrixiſſent,Raſsiani ipſi malo exemplo ſententiam mutant.Interim verò apud Nouarienſes noua hęreſis à Dulcino & Margarita inuenta eſt, qua mares & fœminæ ſimul habitantes, in omnem libidinem prolabebantur.Fratricelli hi ſunt appellati,quos opprimere Clemens conatus,eò ſtatim milites quoſdam cum apoſtolico legato miſit, qui eos in alpibus poſitos, partim inedia & frigore,partim armis oppreſsit.Dulcinus autẽ & Margarita viui capti,membratim lacerantur,eorumq; oſſa combuſta diſsipantur.Reſcitum quoque eodem ferè tempore eſt, templarios olim Chriſti milites, à noſtris ad Saracenos defeciſſe.Hanc ob rem interfecti illi ſunt,qui comprehendi potuere,eorumq; bona partim Rhodijs militibus,qui inſulam paulò antè occupauerant,partim verò nouis religionibus ſunt attributa. Iudæos quoque Philippus rex Franciæ cum ſingulis veſtimentis è prouincia ſua deiecit,direptis eorũ bonis ob maleficia quædam & auaritiam. Verùm cùm non ita multò pòſt Albertum imperatorem Iohannes ex fratre nepos interfeciſſet, oẽs ferè ciuitates Ciſalpinæ Galliæ dominos ſibi eos delegere,quos anteà capitaneos habuerãt.Capitaneos enim præfectos vrbium vocant:vt Verona Scaligeros, Mantua Paſſerinos, Patauiũ Carrariẽſes.Eſtenſes aũt iampridẽ dominatu Ferrariæ potiebantur,ſed tunc potiſsimùm Mutinã in poteſtatẽ ſuam redegere.Nec indignatus eſt Carolus ſecũdus Neapolitanus rex, Beatricẽ filiam Azoni marchioni Eſtenſi vxorẽ tum collocare. Verùm Friſcus eius filius nouercã ſibi ſuperinductam cernens, patrem in carcerem coniectũ necat, Ferrariaq; potiť, impetrato à Venetis auxilio ad expugnandum Thedaldum, caſtellum (ita accolę vocant) ponti impoſitũ.Tum verò cardinalis cognomento Pelagura, Bononiam à Clemẽte miſſus, Venetis ſub anathematis pœna imperat,vt à re Ferrarienſi abſtineãt.Optabant quidem Ferrarienſes ipſi ditioni eccleſiaſticę ſubeſſe.Hanc ob rem Veneti maturandum rati,caſtellum die noctuq; oppugnatum,tandẽ capiunt: quo facto,Friſcus ipſe vindictę cupidus,dimidiam Ferrarię partem incendit,potiſſimùm verò eorum domos, qui rebus nouis ſtudere videbantur. At ciues tantam iniuriam nõ diutiùs laturi,ſumptis armis,Friſco dominatu eiecto,Venetis ſeſe dedunt, cùm cernerent ſe ab his egregiè defendi poſſe. Quare Pelagura indignatus, cruce ſignatos in Venetos & Ferrariẽſes vndequaq; properè ad ſe vocat.Clemens verò cognita Venetorum contumacia & regnãdi cupiditate,eis anathemate notatis,ſacra interdicit,pro ſeruisq;,direptis eorum bonis, vbicunq; locorum reperirentur,

Hæreſis apud Nouarienſes.

Templarij ad Saracenos defecerunt.

rentur, haberi iuſsit. Quamobrem gens ipſa mercaturæ admodum dedita, & in Anglia & in Gallia maxima incommoda perpeſſa eſt. Alios præterea cardinales in Hetruriam bellis tumultuantem pontifex miſit, qui Roberto Calabriæ duci, Florentinis ac Lucenſibus, reliquiſque prouinciç populis mandarent, vt oppugnare Piſtorium deſiſterent. Paruere tum omnes præter Florentinos & Lucenſes: quare his quoque à ſacris interdictum eſt. Verùm abeunte Roberto Auenionem ſalutandi pontificis cauſa, Piſtorienſes diutino bello fatigati, deditionem tandem fecere. Captę vrbis Florentini & Lucenſes mœnia euertunt, foſſas complent, agrum ſibi diuidunt: à ſanguine tamen ciuium temperatum eſt: Solum vrbis vtrique populo commune remanet. Quod quidem Florentini nõ ita multò pòſt contra fœdera inter ſe & Lucenſes inita occuparunt, ducto circunquaq; muro, eliminatiſq; foſsis. Iidem præterea, vt omnia circunquaque tutiora haberent, Acianum gentis Vbaldinæ caſtellum in agro Mugellano poſitum, emptum pecunia diruunt, in planoque haud longè Scarpariam, vt paucis antè annis, in valle Arni Caſtelfrancum & ſanctum Iohannem condunt. Miſſus tum quidem in Hetruriam Neapolio cardinalis Vrſinus, qui res ipſas componeret, ſpretus à Florentinis & Lucenſibus, eò iræ prorupit, vt anathemata & interdictum publicè continuaret. Hanc ob rem Florentini clerum ipſum grauiſsimis exactionibus diu multumq; vexarunt. Vſi præterea hac ſæuitia ſunt, nam Curſium Donatum ciuem egregium, & de republica benè meritum, interfecere, quia Vgutionis Fagiolani filiam in vxorem duxerat, adeo nobilitatem odio habebant. Verùm cùm poſtea Pelaguram legatum in recuperanda Ferraria caſtelloq; Thedaldo à Venetis occupato iuuiſſent, à pontifice in gratiam recipiuntur, milleſimo trecenteſimonono. Eodem verò anno Carolo ſecundo rege Neapolitano mortuo, filius Robertus in regnum à pontifice miſſus, Bononiam ad Pelaguram proficiſcitur, quem ſtatim Eccleſiæ nomine tumultuanti Ferrariæ præfecit. Is autem Neapolim iturus, Degum Catelanum virum inſignem, cum cohorte equitum in præſidio reliquit. Qui vbi continere Ferrarienſes verbis & minis in officio non poſſet, equites ex arce in ciues demiſit: quorum de numero multos certè trucidauit. Ad octo namque & viginti ex optimatibus Eſtenſium dominatum appetentes laqueo necauit. Eodem verò tempore Henricus Lucenburgenſis à Germanis imperator electus, hac quidem lege à pontifice confirmatur, vt intra biennium coronam Romæ habiturus, Italiam ingrediatur. Hoc autem animo id egerat pontifex, vt imperatoris aduentu motus Italici comprimerentur. Imperator itaque omnia ſe facturum pollicitus, oratores ſtatim in Italiam ad populos & principes mittit: maximè verò ad Florentinos, qui tum Aretinos vexabant, petitque vt ſibi & exercitui ſuo hoſpitium in vrbe parent, ac vexare Aretinos deſinant. Reſpondere tum Florentini, tantum quidem principem imprudenter agere, qui Barbaros in Italiam ducere conetur, quam ipſe imperij cauſa à Barbaris tueri deberet. Aretinis præterea imperatorem ipſum non benè conſulere, quos ſciret Guelphos quidem ciues ſuos expuliſſe: exules enim ab imperatore inſtitui conſueuiſſe, & extorres retineri. Ferunt tum Dantem Florentinos cæcos appellaſſe, quòd imperatori tam inſulſe reſpondiſſent: quo certè nil poterat eſſe magis à republica ſua alienum, maximè autem tanto principe cum tanto exercitu hoſtili animo aduentante. Animos ſiquidem eis dabant Roberti regis promiſſa, qui in regnum proficiſcens, factionis Guelphæ defenſorem acerrimum vbiq; ſe futurum pollicitus erat. Imperator autem ad Taurinos alpes tranſgreſſus, in plana deſcendens, omnes ferè ciuitatum principes honoris cauſa obuios habuit. Duæ tum præerant Mediolani factiones, quarum altera Turrianorum, altera vicecomitum habebatur. Guelphis præerat Guido Turrianus populi capitaneus, vt gentis vocabulo vtar: Gibellinis verò Maffeus vicecomes. Veritus autem Guido, ne vicecomes Henrici gratiam ob factionem præoccuparet,

contracto exercitu in agro Mediolanenſi caſtra ponit, viſurus, vt ipſe dicebat, quinam vrbem ſe inuito ingrederentur. Tum verò Maffeus nuncijs imperatorem ipſum properè Mediolanum vocat, ad vrbem, vt ipſe dicebat, imperij Romani domicilium. Henricus itaque copias vrbi admouens, magnos tum quidem tumultus ingreſſo iam Guidone concitauit: quos ſtatim rebus hoc modo compoſitis repreſsit, vt Guido Vercellis potiretur, Maffeus verò equitum ſuorum dux & præfectus haberetur. Potitus Mediolano imperator, omnes ferè ciuitates ſtatim in deditionem accepit, præter Alexandrinos. Coronam itaque ferream Mediolani accipiens, quam modò etiam de more capere debuerat, tanta ciues impenſa vexauit, vt grauata onere plebs, quæ libertatem ſperabat, arma ſumpſerit. Tum verò Germani cùm ab vtraque factione ſuos cædi viderent, ex ſuburbijs vrbem ingreſsi, factionum capita aduocant. Galeatius autem Maffei vicecomitis filius, relicto domi genitore, cum magna clientum manu ad imperatorem proficiſcitur, oſtenditque Turrianos tyrannidem vrbis affectantes, tantum tumultus concitaſſe. Hanc ob rem Germani cum Gibellina factione in vnum conuenientes, Turrianos nonnihil apud plateam ſanctæ Mariæ nouæ reſiſtentes, ab vrbe pellunt: qui Guidone ſuadente, Vercellas populariter petunt. Ex hac autem factione ad triginta interfecti referuntur, quorum de numero quatuor Turriani fuere. Mouens deinde in Cremonenſes & Cremenſes Henricus, qui Gibellinos eiecerant, Guelphos ad ſupplicium vocat: ſed libera Cremonenſium deditio Hēricum mitiorem reddidit. In Cremenſes aliquantulum ſæuitum eſt, & eorum mœnia funditus euerſa ſunt. Parmenſes autem timore perculſi, qui Giberto Corrigia ſuadente, Rubeos in vrbem acceperant, pulſis Guelphis, imperatoris vicarium recipiunt. Tutati ſunt aliquamdiu ſe Brixiani: verùm cùm acriter ab Henrico oppugnarentur, noctu ad Montana confugientes, vacuam cultoribus vrbem reliquere. Ingreſsi itaque Germani, vrbis mœnia confeſtim demoliuntur. His autem vicinorum calamitatibus perterriti Mantuani, Veronenſes, Vincentini, Patauini, Taruiſini, Veneti, mandata imperatoris ſtatim fecere. Placentini quoque pulſo Alberto Scoto Guelphorum duce, imperatoris præfectum ſuſcipiunt. Compoſitis itaque hoc modo Ciſalpinæ Galliæ rebus, imperator Amedeo Sabaudiæ comite, Piſanorum Genuenſiumque oratoribus ſubſequentibus, per Placentinos iter faciens, Genuam proficiſcitur. Quò etiam non ita multò pòſt applicuere & legati Roberti Neapolitani, & Frederici Siculi regis: illi ſimulatam, iſti veram amicitiam præ ſe ferentes. Nam Robertus rex mareſcallum ſuum cum duobus millibus equitum in Hetruriam miſerat, qui Florentinis & Lucenſibus, ſi opus videretur, contra imperatorem auxilio eſſent. Verùm Henricus Piſas claſſe delatus, præmiſsis terreſtribus copijs, maximis incommodis Lucenſes afficit. Libuit hactenus commemorare hæc incommoda Italis illata, quorum omnis culpa à quibuſdam in Clementem transfertur, qui Henricum impulerit cum exercitu Italiam ingredi. Sunt tamen qui ſcribant id ex vtilitate prouinciæ à Clemente factum ob inteſtina mala, quæ quotidie cum magna hominum cæde in vnaquaque ciuitate, imò in quouis paruo etiam caſtello, committebantur. Cædebantur ciues, necabantur ſenes, allidebantur infantes, nec vllus crudelitatis modus inerat: vnde Clementi placuit, quod ſcriptum apud Homerum eſt, vnus ſit princeps, ad quem omnia referantur. Henricus autem Romam verſus iter arripiens, cum quingentis equitibus Lodouicum Saubaudienſem Amedei filium præmittit, qui certè apud Stephanum Columnam non longè à Lateranenſi palatio diuertens, magnum Vrſinæ factioni timorem iniecit. Henricus tamen Viterbium primò, inde Romam veniens, effuſo obuiam honorato quoq; cum vrbana multitudine, perbenignè ſuſcipitur. Coronatus deinde à tribus cardinalibus, Romanos omnes in verba ſua, vt mos eſt, iurare compulit, edito ingenti conuiuio, cui omnes ciuitatis proceres, exceptis duntaxat Vrſinis, interfuere. Ne tamen in

tanta

tanta celebritate quicquam tumultus ob concitatas hominum mentes oriretur, milites ſuos in theatris, thermis, locisque munitis pro ſtatione collocauit: quibus præſidijs adeo confiſus eſt, vt auſus ſit etiam tributum inſuetum à populo exigere. Qua ex re omnes vtriuſque factionis ciues, ad Vrſinos confugiunt, qui ædes ſuas prope Tiberim & Hadriani pontem ſitas, validis præſidijs communierant. Tum verò imperator ira percitus, ſagittarios nauales à Piſanis miſſos, in vrbem contra Romanos vocat, quos certè nil tale metuentes, Iohannes Roberti regis frater, qui ſuas nauales copias ſub Auentino collocauerat, facilè in fugam vertit: & intromiſſo equitatu haud longè in ſtatiuis collocato, populo Romano adiuuante, imperatorem ipſum Tibur abire coegit. Diſceſsit & Iohannes Roberti frater cardinalium iuſſu, vrbemque pacatam reliquit. Henricus autem Peruſio iter faciens, cùm Aretium perueniſſet, Robertum regem maieſtatis reum facit, citatumque, nec apparentem regno priuauit, improbante eam rem Clemente, quòd in loco nequaquam idoneo tãtam rem, nec ad ſe pertinentẽ peregiſſet: põtificis enim proprium eſſe dicebat, regnũ Sicilię cis & vltra Pharum dare & adimere. Mouens Aretio imperator, in Florẽtinos & Lucenſes cum Roberto ſentientes, copias ducit. Verùm cùm vrbem oppugnare non poſſet, occupato Bonitio, eodemque munito, Senenſibus bellum indicit, qui auarè nimiùm ac malignè commeatus ei ſubminiſtrabant. At verò cùm ægrotare cepiſſet, ad Macereti balnea ſe contulit, vnde multò imbecillior quàm anteà ad Bonconuentum redijt: vbi poſt aliquot dies moritur, non ſine ſuſpicione dati à Florentinis veneni, ſubornato pollicitationibus & præmijs monacho quodam, qui ei euchariſtiam veneno illitam dederat, vt nonnulli ſcribunt. Piſani autem mortuo imperatore Florentinorum potentiam veriti, Vgutionem Fagiolanum ducem ſibi ac tyrannum deligunt: qui paulò pòſt ab equitatu cum Henrico militare ſolito aditus, Lucenſes agris mulctatos, in poteſtatem ſuam redegit. Clemens verò ad cætera mala quæ Italia patiebatur, audito incendio baſilicæ Conſtantinianæ, vehementer indoluit, pecuniaſque clero ac populo Romano miſit ad templum reſtituendum, licet eo anno tanta caritate & penuria rerum laboratum in regno ſit, vt vix ad cibum & potum ſatis pecuniarum haberet. Quæ quidem mala & frequentes eclipſes ſolis cometæque portendebant, & ipſa peſtis, qua ferè vbique tum laboratum eſt. Clemens autem cùm animum ad componendum Eccleſiæ ſtatum adieciſſet, ſacris ordinibus ter habitis, & pleroſque cardinales viros optimos creauit, & tribus concilijs diuerſis in locis varijſque temporibus habitis, multa prudenter & maturè egit. Nam & Dulcini ſectam eccleſiaſticos impugnantem, vt dixi, perdomuit: & templarios ſuſtulit in maximos errores prolapſos, Chriſtum ſcilicet abnegantes, eorumque bona Hieroſolymitanis militibus addixit, & regi Franciæ apud Pictauium quædam inboneſta petenti, quo minùs id impetraret, reſtitit: nam & damnari Bonifacium, & abſolui Nogaretium ac Sarram petebat. Primum certè nunquam obtinuit, ſecundum poſtremò impetrauit, pollicente Nogaretio ſe iturum pœnitentiæ gratia contra Saracenos. Quam quidem expeditionem Clemens ipſe maximè optabat, vt ex eius concilijs apparet. Præterea verò & Cæleſtinum quintum, approbatis eius miraculis, in ſanctos retulit ſub nomine Petri confeſſoris: & librum Clementinarum à ſe compoſitum in Viennenſi concilio edidit. Deinceps verò varijs ægritudinibus afflictatus, nunc enim dyſenteria, nunc ſtomachi ac laterum dolore cruciabatur, octauo pontificatus ſui anno, menſe decimo, die quintodecimo moritur. Vacat tum ſedes annis duobus, menſibus tribus, diebus ſeptendecim, dum non ſatis inter cardinales conſtat, quem potiſsimùm deligant. Nec minor quidem diſcordia inter electores imperij tum fuit mortuo Henrico, cùm alij Lodouicum Bauariæ, alij Fredericum Auſtriæ duces proponerent. Quibus inter ſe prælio concurrentibus, ſuperato Frederico, tanta ſuperbia Lodouicus elatus eſt,

vt abſque autoritate Romanæ ſedis,& imperatorem ſe appellauerit, & ita viceco-mitibus in Ciſalpina fauerit,vt Mediolano potiti ſint, quo ei faciliùs Romã proficiſci liceret ad coronam auream, vt mos eſt, accipiendam. Tum verò Hetruſci omnes,ac maximè Guelphi,trepidare cœperunt,quòd cernebant Lodouicum imperatorem omnia imperij iura, adiuuantibus vicecomitibus & Vgutione Fagiolano Piſanorum & Lucenſium tyranno,breui repetiturum. Hanc ob rem & Guidonem Petramalam Epiſcopum Aretinum ac dominum, & Philippum Tarentinum principem Roberti regis fratrem,in partes ſuas pollicitationibus & muneribus pellexere. Multum enim Philippus equitatu & diſciplina rei militaris tum valebat.

IOHANNES XXIII.

cciij. Pōt. IOhannes vigeſimuſtertius, Iacobus Caturcenſis anteà vocatus, Epiſcopus Portuenſis, poſt longam viginti trium cardinalium altercationem Lugduni pontifex creatus,Nonis Septembris in Eccleſia cathedrali coronam pontificatus accepit.Inde verò Auenionem cum curia profectus, octo cardinales in ieiunijs quatuor temporum aduentus Domini creauit: quorum de numero fuit Iacobus Caturcenſis eius ex ſorore nepos, & Iohannes Caietanus tituli ſancti Theodori diaconus cardinalis è gente Vrſina. Præterea verò in ſanctos confeſſores retulit Lodouicum Epiſcopum Toloſanum, quòdam Caroli regis Siciliæ filium. Sunt tamen qui hoc Bonifacio octauo aſcribant, vt anteà dixi. Abdicare autem ſe epiſcopatu & ſacerdotio compulit Hugonem Caturcenſem Epiſcopum, priuatum omnibus pontificalibus inſignibus, anulo, mitra, cappa, pileo, camiſiaque Romana. Priuatum autem degradatum, & vt iſtorum vocabulo vtar, ac curiæ ſeculari traditum, omnibus cruciatibus coactum eſſe vitam cum morte commutare, quòd in pontificem coniuraſſet. Eccleſiam verò Toloſanam, quam vnicè dilexit, ad archiepiſcopatum tranſtulit: cuius quidem caſtella ſex in ciuitates erexit, vt haberet archiepiſcopus Toloſanus quibus cum dignitate præeſſet. Diœceſes quoque archiepiſcopatui Narbonenſi aſcripſit, Limoſam & abbatiam ſancti Pontij. Adeo præterea rebus nouis pontifex ipſe ſtuduit, vt & ſimplices epiſcopatus bifariam diuiſerit, ac diuiſos in vnum redegerit, & abbatias in epiſcopatus, & epiſcopatus in abbatias viciſsim tranſtulerit. Nouas quoque dignitates, noua collegia in Eccleſijs conſtituit, ac conſtituta priùs in aliam formam tranſtulit. Hac tamẽ gratitudine vſus eſt, quòd Clementinarum editionem confirmauit, mandauitque doctoribus omnibus publicorum gymnaſiorum, vt librum ipſum publicè legerent. Ordinem autem Grandimontenſem, quorundam improborum factionibus labefactatum, in meliorem formam redegit, amputatis his, quæ ordini obeſſent, additiſque inſtitutionibus quibuſdam, quibus tanta religio conſtaret. Cùm verò Cæſaraugustanam Eccleſiam admodum diligeret, eam in metropolitanam erexit, quinque cathedralibus Eccleſijs ex vndecim, quæ Tarraconenſi ſubſunt, huic aſsignatis. Inſtituit & nouum ordinem militum, qui militare ſub Chriſto dicerentur in Luſitania, quæ Portugalia dicitur, qui Saracenis reſiſterent, Bæticam & Africam incolentibus. Bætica apud antiquos ea pars Hiſpaniæ dicebatur, quæ ad mare mediterraneum vergit, noſtris temporibus Granatæ nomen obtinens, à cocco,vt arbitror,quo ea pars Hiſpaniæ maximè abundat. Coccum autem nunc granum vocant, vnde lanæ inficiuntur. Huius autem ordinis, quem diximus à pontifice conſtitutum, caput in maritimo Syluenſis diœceſis oppido repoſitum eſt, militibuſque omnia bona templariorum, annuente rege Portugalliæ conceſſa ſunt, quo liberiùs militiæ Chriſti vacarent. Cuius cenſor & moderator eſt abbas Alcohaſiani monaſterij Ciſtercienſis ordinis Vlyxibonenſis diœceſis, qui & conſcribendi & exautorandi militem facultates habet. Dein-

Deinceps verò duos Thomas in ſanctos retulit, Thomam ſcilicet Epiſcopum Herferdenſem virum nobilem genere, probatum moribus, doctrina inſignem, miraculis clarum: & Thomam Aquinatem ordinis ſancti Dominici doctorem præcellentem, de cuius vita & ſcriptis multa ſuperiùs annotauimus. Creatis deinde ſeptem cardinalibus ſecunda ordinatione, milleſimo treceteſimo vigeſimoſecundo, ſtatim edictum propoſuit, quo eos declarauit pertinaces & hæreticos, qui affirmarent, Christum eiuſque diſcipulos nihil priuati vel proprij habuiſſe: quod certè non multum cum ſacra ſcriptura conuenit, quæ multis in locis teſtatur, Chriſtum eiuſque diſcipulos ac veros imitatores nil proprij habuiſſe, vt illud Euangelij: Qui non vendiderit omnia quæ habet, & pauperibus dederit, non poteſt eſſe dignus me diſcipulus. Præterea verò hæreticum putauit eſſe, ſi quis affirmaret ipſis diſcipulis vendendi, donandi, teſtandi, acquirendi ſuopte ingenio ius non competere, quòd ad religionem euntes, in alterius arbitrium tranſeant: vnde fit, vt Domini mancipia non ſibi; ſed Domino acquirant, vel acquiſita priùs, ex arbitrio & mandato eius pauperibus diſtribuant. Harum autem inſtitutionum literas apoſtolicas ad gymnaſia publica tranſmiſit, ne amplius ſcholaſtici ea de re diſputare auderent. Damnauit præterea gloſſulam quandam fratris Petri ordinis Minorum, qui conuentum quendam tertij ordinis ad imitandam Chriſti paupertatem animauerat, quorum de numero multi damnati & exuſti fuere. Habita præterea conſtitutione, vt eorum vocabulo vtar, decem cardinales creauit: inter quos Iohannis Columnæ, & fratris Matthæi è gente Vrſina, ordinis Prædicatorum, ratio eſt habita. Dum hæc à pontifice agerentur, Florentinus exercitus ingenti clade non longè à monte Catino ab Vgutione Fagiolano ſuperatus eſt. Verùm Lucenſes non diutiùs tyrannidem Vgutionis laturi, capta occaſione, Nerium eius filium vrbe eijciunt, dum Caſtrucium virum domi nobilem & manu promptum, quem in carcerem coniecerat ob prædam ex hoſtibus captam, ad ſupplicium ducit. Pulſus itaque Luca Nerius, patrem in Lucenſes concitat: cui quidem ex vrbe in hoſtem prodeunti, Piſani ſtatim clauſere portas. Is autem cum filio ad Malaſpinas confugiens, tentato ſæpiùs ac fruſtra ad tyrannidẽ reditu, tandem in Flaminiam ſolum paternum pontifice iubente, redijt. Atque ita Caſtrucius ab extrema calamitate ad ſummam felicitatem perducitur: è carcere enim ad dominatum ciuitatis Lucenſis traductus eſt. At verò pontifex intelligens & Eſtenſes, pulſo præſidio eccleſiaſtico, omninò Ferraria, & vicecomites adiuuante Lodouico Bauaro Mediolano potitos eſſe, omiſsis, vt ipſe dicebat, ad tempus Eſtenſibus, vicecomites interdictis notauit, magis in Lodouicum, qui titulos imperij ſibi vſurpabat, quàm in vicecomites inuectus. Eodem quoque tempore Gibellini Genuenſes à conciuibus ſuis Guelphis pulſi, adiuuante Roberto rege, cuius poteſtati ciuitatem commiſerant, Sauonam populariter migrauere. Hos poſtea etiam extorres bello inſequens Robertus, dum in Gallias traijcit, vnà cum Sauonenſibus in poteſtatem ſuam redactis, aliquandiu malè habuit. Pontifex autem intelligens diſceſſu Roberti Guelphos vbique opprimi, Carolum Valeſij comitem, Franciæ regis Philippi filium, in Italiam mittit, qui Guelphis præſidio eſſet, & his potiſsimùm, qui apud Vercellas cum Turrianis erant, vrbis ditione potitis. Verùm ſuperueniente Lodouici imperatoris iuſſu Galeatio vicecomite ante aduentum Caroli, Turriani Vercellis pelluntur, eaque vrbs in poteſtatem vicecomitum redigitur. Potitur & Caſtrucius non ita multò pòſt Piſtorio, vt Guido Petramala paulò antè Tipherno, Florentinis aduerſantibus. Sed Caſtrucius Galeatij vicecomitis auxilio fretus, nam Accium filium cum mille & quingentis militibus ei auxilio miſerat, Florentinos magna clade ſuperatos ad mœnia vſque perſequitur. Tum verò pontifex videns in Bauaro turbandi omnia principium ineſſe, ei ſacra interdicit more ſolenni, vt fieri conſueuit, Guidonemque Petramalam poſt occu-

Math. 19.

patum Tiphernum, ſacerdotio exautorauit. Cortonam quoque à diœceſi Aretina ſeparatam in ciuitatem erexit, creato Iohanne Viterbienſi Cortonienſium Epiſcopo. Interim autem Nicolaus Eſtenſis Ferrariæ dominus, Argentam Rauennatis Eccleſiæ oppidum vi occupat, adiuuante Paſſerino Bonacoſsio vrbis Mantuæ tyranno, qui ſororem Nicolai paulò antè in vxorē duxerat. Hi etiam iunctis ſimul copijs Bononienſes aggredi ſunt auſi, ſed à Beltrando Eccleſiæ copiarum duce ſuperati, cum magno incommodo abiere, non ita multò pòſt à pontificea anathemate notati. Ferrariæ præterea interdictum ſacris, donec Argenta redderetur. Caſtrucius verò adeò Florentinos tum vexabat, capta oppido Signa, vnde frequentes incurſiones in eos faciebat, vt deſperatione rerum adducti, Carolum Roberti filium in dominum vocauerint. Tum verò Iohannes pontifex Iohannem Vrſinum in Italiam properè mittit, qui Florentinos & Guelphos omnes in Bauarum confirmaret, iam alpes cum magnis exercitibus tranſeuntem. Is autem Romam iter facturus, primò Mediolanum proficiſcitur, Gibellinorum precibus motus. Verùm cùm accepta ferrea corona pecunijs indigeret, atque eas à populo exigeret, quem Galeatius tuebatur, omnibus vicecomitibus in carcerem coniectis, quatuor & viginti ciues deligit, qui remp. adminiſtrarent, addito præfecto, quem ex gente ſua vrbi præfecit. Bauarus tamen poſtea Caſtrucij precibus motus, vicecomites omnes incolumes dimiſit, dum Lucæ eſſent, vbi imperator à Lucenſibus magna cum benignitate ſuſceptus eſt. Inde verò abiens, comitante cum mille & quingentis equitibus Caſtrucio, Romā peruenit, vbi apud ædes Laterani iuſſu cleri populique Romani à Stephano Columna coronatur. Præerant tum vrbi duo ex nobilitate Romana, quos Romani imperatoris vicarios appellabant. Tum verò cùm Nicolaus comes alter collega abeſſet, Stephano ea ſors obtigit. Coronatus imperator, Petrum Corbarienſem ordinis Minorum, ex Reatino agro oriundum, pontificem ſtatim creat, Iohannis vigeſimitertij æmulum futurum: hominem quidem humili loco natum, ſed doctum, & ad res agendas aptiſsimum. Habuit hic primò vxorem, qua renuente ac clamante, religionem & habitum ſancti Franciſci ſuſcepit. Creatus itaque ſpeudopontifex, ac Nicolaus quintus appellatus, ab imperatore & his qui tum cum eo aderant, vt verus Chriſti vicarius conſalutatur. Creauit is quoque cardinales & epiſcopos homines ſui jpſius conſimiles. Interea verò cum equites Galli in præſidio Florentinorum relicti, noctu inſidijs Piſtorium occupaſſent, Caſtrucium Roma abire confeſtim cogunt: qui primò iunctis cum vicecomitibus copijs, Piſas Lucamq; peruenit: inde verò in Piſtorium mouens, ciuitatē diu obſeſſam fame ad deditionem tandem compulit. Subſequens autem Caſtrucium cum exercitu Bauarus, Viterbij antipapam reliquit, Florentiam oppugnaturus: quā fortaſſe occupaſſet, ni Caſtrucio graui morbo ex immenſis laboribus contracto, mori contigiſſet. Bauarus tamen tanti accepti beneficij immemor, eius filios Piſis ac Luca expulit, dū in ciuitatibus præſidia diſponerent, vrbibusq; ipſe potitus eſt. Mortuo quoq; eodē tēpore Galeatio vicecomite, eius filij ad Bauarū confugiunt, hominem rogantes, vt accepta grandi pecunia, quam ipſi pollicebantur, ſe in patriam remittat. Tum ille pecuniæ admodum cupidus, Accium in patriam remittens, Marcum fratrem tamdiu obſidem apud ſe detinuit, quamdiu ei pecuniæ redderentur. Verum Bauarus relicto Piſis antipapa, Marcoq; vicecomite, Mediolanū profectus, in Germaniā iturus, nequaquā ab Accio in vrbem recipitur paternarū iniuriarū memore. Germani autē milites, qui in Hetruria Marcū vicecomitē obſidē retinebant, cognita hominis virtute, in eius verba iurauere, ex captiuo ducē creātes: qui ſtatim dedentibus arcē Caſtrucianis militibus, Luca potitus eſt. Verū nō ita multò pòſt abſente Marco Germani milites mutata ſententia, Lucā vrbem cuidā Genuenſi ex gente Spinola, qui multū claſſe valebat, vendidere. Abeunte præterea in Germaniam Bauaro, re omni infecta ad imperium ſpectante,

ſtante, Bonifacius Piſanus comes rem gratam Iohanni pontifici facturus, antipapam Auenionem perducit: vbi in carcerem coniectus, vitam cùm morte permutauit. Tum verò pontifex duabus maximis curis liberatus, quòd antipapam è medio ſuſtulerat, quodque Bauarus in Germaniam relicta Italia abierat, inſtante Franciæ rege, expeditionem in Saracenos promulgat, impoſitis decimis, quæ Philippo ipſi ad expeditionem ituro darentur. Ceperant tum Lucam Florentini, vnde à militibus Boemicis ſtatim expelluntur, quos antea Brixiani contra Bergomates in Italiam accerſierant, quorumque auxilio fretus, pontificis legatus, Parmam, Rhegium, Mutinamque ceperat. Is autem inita cum Iohanne rege Boemiæ amicitia, omnem rationem factionum Italicarum repentè commutauit. Nam quibus pontifex & Boemiæ rex amici ac ſocij erant, illis Robertus ac Florentini repentè aduerſabantur, nullo Guelphorum aut Gibellinorum diſcrimine habito. Maſtinus enim Scala Veronæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ, Carrarienſes Patauij, Eſtenſes Ferrariæ domini, amicitiam & ſocietatem cum Roberto ineunt, cuius etiam auxilio Florentini adiuti, Piſtorium capiunt, dedentibus tamen vrbem quibuſdam ciuibus, nemineque aduerſante. Interea verò marchiones Eſtenſes non priùs ab interdicto eccleſiaſtico abſoluti ſunt, quàm Ferrarienſium precibus fatigati, Argentam à ſe occupatam eccleſiæ Rauennati reddidere. Hi tamen auxilio Scaligerorum freti, caſtellum ſancti Felicis agri Mutinenſis obſidere incipiunt. Verùm ſuperueniente Carolo Boemiæ regis filio, Manfredoque cognomento Pio Carpi domino, qui ſocietatem ſimul inierant, Eſtenſes funduntur fuganturq;. Ex eorum militibus ad octingentos cecidiſſe ea pugna cõſtat, multosque ex nobilitate captos, maximè verò Nicolaum Eſtenſem Rainaldi marchionis fratrem. Hac autem opportunitate motus legatus Bononienſis, comparato ſatis iuſto exercitu, cui & Galeotus Malateſta Ariminenſis, & Franciſcus Ordelapus Foroliuienſis, & Richardus Manfredus Fauentinus, & Hoſtaſius Polentanus Rauennas præfuere, Ferrariam obſidet. Nam hi omnes ſuarum ciuitatum dominatum paulò antè occupauerant, cùm priùs earum capitanei haberentur. Oppugnabatur tum acriter Ferraria, capto ſancti Antonij ſuburbio, cùm auxiliares copiæ à Philippino Gonzaga, à Maſtino Scala, ab Vbertino Carrarienſi miſſæ, animum ad erumpendum Ferrarienſibus dedere, qui & hoſtes fundunt, & omnes ferè duces capiunt. Captus autem Romandiolæ comes, cum Nicolao Eſtenſi commutatur: reliqui deinceps incolumes ad ſuos remittuntur, hac conditione tamen, ne arma amplius contra Eſtenſes capiant. Elatus verò tanta victoria Rainaldus Eſtenſis, in agrum Bononienſem mouens, longè omnia populatus, à capienda vrbe paululum abſuit. Venturum quidem in auxilium legati regem Boemiæ Bononienſes ſperabant, & iam eſſe in itinere dicebatur, cùm ſubitò ei nunciatum eſt, & Maſtinum Scalam Brixiam ac Bergomum in deditionem accepiſſe: & Accium vicecomitem Papiam ingreſſum, arcem oppugnare. Hanc ob rem ab inſtituto itinere diſcedens, relicto Parmæ filio, cum aliquot cohortibus Papiam ipſe profectus, cum ſuperare munitiones vicecomitis non poſſet, vaſtato Mediolanenſium agro, Parmam deinceps re infecta rediјt: vbi quoque intellexit Americum Caſtrucij filium, Lucam amicorum opera recepiſſe. Oppugnabatur tamen arx, quam etiam rex accepta grandi pecunia Lucenſibus & Americo reliquit, breui in Germaniam iturus, Italicas factiones pertæſus. Nam vicecomites capta iam arce Papienſi, longè & latè vires ſuas diffundebant. Mutinæ itaq; & Rhegij impoſito Germanorum præſidio, commendataq; Parma Marſilio & Petro Rubeo, in Germaniam abijt, celerem reditum cum maioribus copijs pollicitus. Abeunte autem rege, Bononiẽſes ipſi adiuuantibus Florẽtinis, & marchione Eſtenſi, pulſo legato, in libertatem ſe vindicant, cęſo tum in vrbe, tũ in agris eccleſiaſtico præſidio. Hâc ob rem legatus omni ope deſtitutus. Auenionẽ proficiſcit anno domini milleſimo trecenteſimo trigeſimoquarto, quo tẽpore

eodem in loco Iohannes pontifex moritur, ætatis ſuæ anno nonageſimo, pontificatus verò xix. menſe quarto, relicta in theſauris tanta vi auri, quantam nullus ante ſe pontifex. Sepelitur autem in eccleſia cathedrali cum magna funeris pompa. Sunt qui ſcribant, Petrum Murronem, quondam pontificem, à Iohanne in ſanctos relatum, Gentilemque Fulginatem & Dynum Florentinum medicos inſignes magnis præmijs & honoribus tum ab eo affectos. Amator enim doctorum virorum eſt habitus.

BENEDICTVS XII.

ccxiij. Pót.

BEnedictus duodecimus, patria Toloſanus, ordinis Ciſtercienſis, Iacobus antea vocatus, ſanctæ Priſcæ presbyter cardinalis, ſextodecimo die poſt Iohannis mortem Auenione pontifex creatus, ſtatim cenſuras in Bauarum à Iohanne factas, vt in vſurpatorem imperij, confirmauit. Hac autem ratione vacante imperio, ad arma omnia reſpiciebant, cùm vnuſquiſque quantumuis paruus dominus, rapere ex alieno conaretur. Scaligeri enim non contenti Veronæ, Brixiæ, Bergomi dominatu, Parmam adimere Rubeis conabantur: Gonzaga Rhegium, Eſtenſis Mutinam, Florentini Lucam appetebant. Verùm cùm Scaligeri potiri Parma nequirent, acriter qui in præſidio erant, vrbem defendentibus, maximè verò Germanis militibus, qui Scaligero infenſi habebantur, in Vincentinos exercitum mouent: vnde re infecta abeuntes, cùm Germanos milites abijſſe Parmâ intellexiſſent, eò profecti, vrbe ſtatim potiuntur, Rubeis ipſis eam dedentibus. Nicolaus quoque Eſtenſis, Beatrice Guidonis Gonziaci filia in vxorem accepta, ſoceri copijs adiutus, Mutinam capit. Philippinus item Gonzaga ciuibus ipſis vltrò dedentibus, Rhegium Lepidi in poteſtatem ſuam ſtatim recipit. Tum verò creſcente Maſtini Scalæ potentia, qui & Parmam & Lucam & Patauium, dedente Vbertino Carraria, in poteſtatem ſuam redegerat, ad tantum dominatum extinguendum omnes ferè Italiæ populi & principes ſimul coniurarunt: maximè autem Veneti, & Lucinus vicecomes, qui Accio paulò antè mortuo in dominatu ſucceſſerat. Cinxerunt Veronam obſidione Veneti, Gonzaga, Eſtenſiſque, dum Luchinus alio exercitu Brixiam & Bergomum in ſuam poteſtatem redigit. At verò cùm Veneti timerent, ne dum potētiam vnius extinguere parant, alterius augerent, pacem hac conditione cum Maſtino Scaligero ineunt, vt omiſſo Patauio Carrarienſibus, dimiſſaq; Brixia & Bergomo vicecomiti, quas vrbes nuper occupauerat, ipſe Veronam, Vincentiam, Parmā Lucamque retineret. Diſplicuit vehementer hæc pax Florentinis ſocijs & amicis, qui potiri Luca admodum cupiebant: ſed reiecta in aliud tempus querela, tum quidem reticuere. Pontifex autem miſſo in Italiam legato, ſenatui populoq; Romano perſuaſit, vt ſenatoriam dignitatem, quam diu regio nomine geſſerant, ſuis tandem & Eccleſiæ auſpicijs adminiſtrarent. Hanc ob rem & Stephano Columnę ſenatoria dignitas in quinquennium prorogata eſt, & collegæ annui ei dati ſunt.

Franciſc⁹ Petrarcha

Verum cùm pontifex Stephanum ad ſe Auenionem vocaſſet, Vrſus Anguillariæ comes, Stephani collega, Franciſcum Petrarcham virum eloquentiſsimum, maximè autem vernacula lingua rhythmiſque vulgaribus, corona poetica in capitolio donauit, aſtante populo omnique Romana nobilitate, anno ſalutis milleſimo trecenteſimo trigeſimooctauo. At pontifex veritus, ne vacante imperio Italia ab aliquo externo hoſte inuaderetur, Luchinū vicecomitem, Iohannemque eius fratrem archiepiſcopum Mediolanenſem, Mediolani aliarumque vrbium, quas poſsidebant, vicarios inſtituit. Eandem quoque poteſtatem Maſtino Scalæ, Veronæ & Vincentiæ: Philippino Gonzagæ Mantuæ & Rhegij: Albertino Carrariæ, Patauij: Obicioni Eſtenſi Ferrariæ, Mutinæ, Argentæ ſuo iure (vt ipſe dicebat) tribuit; quòd vacante imperio, omnis eius poteſtas in pontificem recidat, Ieſu Chriſti ſuperni regis vnicum in terris vicarium. Obicioni tamen Eſtenſi hoc

vectigal impoſuit, vt quotannis decem millia nummûm auri Eccleſiæ Romanæ perſolueret. Semel autem toto ſui pontificatus tempore ſex presbyteros cardinales creauit, viros egregios, non de ſua ſtirpe, vt nunc fit, ſed vndequaque ad tantam dignitatem vocatos. Non improbos tamen eos, qui ob cognationem & affinitatem ad ſummos dignitatis gradus eriguntur, ſi tanta conditione digni ſunt. Tantæ præterea conſtantiæ fuit, vt dimoueri à recto vel vi vel precariò vel pollicitationibus nunquam potuerit. Bonos enim diligebat, & viciſsim malos ac ſceleratos apertè odio habebat. Componere item pacem inter Philippum Franciæ, & Eduardum Angliæ regem ſæpe tentauit per legatos, at fruſtra, qui maximis cladibus quàm ſæpiſsimè inter ſe concertarunt. Nam Eduardi claſsis ſupra Scluſas non longè à portu Flandriæ, tanta vi cum Gallis dimicauit & vicit, vt ad triginta tria millia Gallorum vna pugna interfecta referantur. Pontifex autem rem ſæpius tentatam omittens, ædes pontificias cum turribus & pometis inchoauit ac perfecit, ſuoque iuſſu impenſaque baſilicæ ſancti Petri tectum reſtituit, quemadmodum epigramma ad eius ſtatuam in eadem baſilica poſitum indicat. Moritur autem pontificatus ſui anno ſeptimo, menſe tertio, die decimoſeptimo. Multam vim auri non cognatis ſuis & affinibus, ſed eccleſiæ reliquit. Zotum pictorem illa ætate egregium, ad pingendas martyrum hiſtorias in ædibus ab ſe ſtructis conducere in animo habuit. In morte autem optimi pontificis & doctiſsimi omnes ferè collachrymarunt, idq; in pompa funeris qui aderant, fletibus & gemitu præ ſe tulere.

CLEMENS VI.

CLemens ſextus, patria Lemonicenſis, Petrus antea vocatus, primò monachus, deinde archiepiſcopus Rhotomagenſis, poſtremò pontifex Auenione creatus eſt. Fuit autem vir multæ doctrinæ: compoſitæq; eloquentiæ, liberalis in omnes, comis & perhumanus. Electus itaque Nonis Maij, milleſimo treceenteſimo quadrageſimoſecundo, coronatur xiiij. Calendas Iunij. Sequentibus verò ieiunijs pontificatus ſui anno primo, octo presbyteros cardinales creat, diaconos duos, ſcilicet fratrem ſuum monachum Tutellenſis profeſsionis, & Guilielmum ex ſorore nepotem. Ex his præterea quos presbyteros creauit, vnus ei affinitate coniunctus fuit. Sequenti autem anno duos item creauit, quorum alter eius erat ex altera ſorore nepos. Petentibus ſiquidem Romanis, vt quemadmodũ Bonifacius octauus olim conceſſerat, vt centeſimo quoque anno (quod ſeculum antiqui appellabant, vnde ludi ſeculares nominati ſunt) plenam peccatorum omnium remiſsionem viſitantibus limina apoſtolorum Petri & Pauli, quinquageſimo quoque anno id facere libenter annuit, cùm diceret, ætatem hominum iubileum illum centum annorum attingere non poſſe. Verùm cùm intelligeret totam Italiam in tumultu eſſe, ſolos Luchinum & Iohannem vicecomites, vicarios Inſubriæ confirmauit, de reliquis Italiæ principibus nulla mẽtione habita. Exiſtimabat enim ſolos vicecomites Bauaro reſiſtere poſſe, in Italiam (vt ipſe prædicabat) deſcenſuro, qui viciſsim, vt par pari pontifici redderet, in ditione eccleſiaſtica multos vicarios imperiali autoritate confirmauit. Nam Iohannem de Vicourbis, præfectum Viterbij: Galeotum Malateſtam & fratres, Arimini, Penſauri, Fani: Antonium Feletrarium, Vrbini: Nolphum & Gallaſinm fratres, Callij: Alegretum Clauellum, Fabriani: Bulgarutium, Macelicæ: Iſmedutium, ſancti Seuerini: Gentilem Varraneum, Camerini: Michaelem, montis Milonis: Pongonium, Cingoli: Nicolaum Boſcaretum, Eſij: Guidonem Polentenſem, Rauennæ: Franciſcum & Synebaldum, Foroliuij & Ceſennæ: Iohannem Manfredum, Fauentiæ dominos confirmauit: licet antè quidam ex his loca ipſa partim vi, partim beneuolentia ciuium adepti fuerant, vt in Benedicto diximus. Interim verò Freſcobaldi Florentini ciues admodum potentes,

ccv. Pont.

Vide Sabel licũ lib. 8. Ennead. 9. non lõge à fine.

potentes,à ciuibus ſuis pulſi, Piſanos ad arma concitant, iniquo quidem tempo-
re. Florentini enim Parmam à Scaligeris empturi tum erant: & ob eam rem fili-
os obſides iam Ferrariam miſerant, quingenta millia nummûm auri polliciti.
Sequeſter enim ad eam rem conficiendam Ferrarienſis ab vtroque electus eſt.
Verùm cùm Florentini alia ſuper aliam clade,tum à Piſanis, tum ab eorum ſo-
cijs afflictati eſſent, omittere tantam emptionem coacti ſunt: ferre tamen auxi-
lium Lucenſibus à Piſanis obſeſsis non omiſere, adiuuantibus etiam ſocijs, cu-
piarum duce Malateſta Atiminenſi,cognomento Vngaro, qui Piſanos à ceruici-
bus Lucenſium armis quidem repulit. Tum verò Robertus Florentinorum ami-
cus,ſociorum calamitatibus permotus,Gualterium quendam Gallum Athenarũ
ducem appellatum,cum paruo equitatu in Hetruriam miſit: qui artibus exquiſi-
tiſsimis deiecto Malateſta,vt imperito belli duce, ita gratiam Florentini populi
aucupatus eſt, vt breui & copijs eorum & vrbi præficeretur, deiectis & extinctis
omnibus vrbis magiſtratibus. Huius qnoque fortunam iuuere Aretini, Piſtori-
enſes & Volaterrani, qui homini ſeſe ſtatim dedidere. At cùm Accius Corrigi-
enſis Parmam vrbem,quam ipſe tueri non poterat,Obicioni Eſtenſi dediſſet,Phi
lippinus Gonzaga bello ab ipſo Obicione laceſsitus, comparato exercitu in agro
Rhegienſi hominem inuadens,collatis ſignis tanto impetu fundit, vt fugientem
Ferrariam vſque perſecutus ſit. Tum verò Obicio deſperatione rerum motus, Par
mam ipſam,quam retinere non poterat,Luchino vicecomiti tuendam tradit, an-
no domini milleſimo trecenteſimo ſexageſimoſexto. Cùm autem Florentini fer-
re Gualterij tyrannidem diutiùs non poſſent,necarenturq; quotidie multi, in eũ
ob libertatem coniurantes,Angelus Acciaiolus vrbis Epiſcopus, ciues armatos
in epiſcopatum properè ad ſe vocat,patriam in libertatem vendicaturus. Quare
tyrannus imparem ſe ciuibus videns,epiſcopo ipſo pacis ſequeſtro adhibito,inco
lumis cũ militibus & rebus ſuis decimo tyrannidis ſuæ menſe abijt. Verùm plebs
ipſa ingrata, vt ſemper, nobiles ciuitatis,quorum conſilijs & armis libertatem cõ
ſecuta erat, exules facit,direptis eorum bonis,ædibusque euerſis. Et ne quid de-
eſſet ad perturbandam totam Italiam, in regno quoque Neapolitano magnæ
diſcordiæ exortæ ſnnt. Rex enim Robertus ſine ſtirpe virili moriens, Iohannam
filiam Andreæ nepotis ſui, Caroli regis Vngariæ filio vxorem dedit. Neapolim
enim illis diebus adoleſcens venerat. Verùm Iohanna hominem ſocordem pero-
ſa,eum in vrbe aduerſa per inſidias interimit, alteriq; fratrueli nubit, Lodoui-
co olim Tarentini principis filio, quem Roberti quoque fratrem fuiſſe conſtat.
Tum verò Lodouicus rex Vngariæ primi mariti frater, tantum ſcelus vlturus,
cum paratiſsimo exercitu in Italiam veniens, primò Sulmonenſes reſiſtere au-
ſos oppugnare adoritur. Interim autem Romæ creandorum ſenatorum ex auto-
ritate apoſtolica commutata ratione, Nicolaus Rentij ciuis Romanus populicus
ſcriba,vir quidem erecti ad libertatem excelſiq; animi, occupato armis capitolio,
tantum ſibi beneuolentiæ & autoritatis apud omnes comparauit, vt facilè quò
vellet, mentem populi Romani flecteret. Is autem quò magis animos hominum
commoueret,hoc titulo vſus eſt: Nicolaus ſeuerus & clemens libertatis, pacis iu-
ſtitiæq; tribunus,ac ſacræ Romanæ reip. liberator illuſtris. Hac autem verborum
pompa tantam de ſe & admirationem & opinionem concitauit, vt omnes Italici
nominis per legatos pacem amicitiamque ab eo petierint. Fuere & quædam exter-
næ prouinciæ,quæ ad Romani imperij gloriam renaſcentem,vt ipſę putabant,re-
ſpicerent. Sed parum inoleuit fucata gloria: nam dum parti ciuium conſulit,par-
ti aduerſatur,repentè ex parrono tyrannus eſt habitus. Hanc ob rem ſeptimo ma-
giſtratus ſui menſe, ſponte ſua, ignaris omnibus, mutata veſte, per obſcuram
noctem Româ abiens, ad Carolum Iohannis filinm in Boemiam proficiſcitur:
quem Clemens pontifex ob multarum linguarum literarumque peritiam, in
Bauari etiam contumeliam, ab electoribus in Cæſarem deſignari paulò antè
fecerat.

fecerat. Captus itaq; tribunus à Carolo,& Auenionem miſſus, pontifici dono da
tur. Lodouicus autem Sulmone poſt longam oppugnationem potitus, regnum
deinceps facilè occupat, abeuntibus in prouinciam Narbonenſem ob timorem
Iohanna & adultero Lodouico, relicto ad regni cuſtodiam duce Dyrachino Ro-
berti regis nepote: quem Carolus prælio ſuperatum & captum vltimo ſupplicio af
fecit. At verò cùm ferè in tota Italia peſte laboraretur, Carolus relicto ſatis magno
præſidio, tertio menſe in Vngariam reuertitur, eo maximè tempore, quo Iohan-
nes archiepiſcopus magni animi conſilijq; vir, mortuo fratre Lucbino, vicariatũ
Mediolanenſem à pontifice ſuſcepit. At Clemens retento in vinculis Nicolao,
cardinales quoſdam Romam miſit, qui ſtatum vrbis componerent: ad quos Fran-
ciſcus Petrarcba perſcribens eis perſuadet, vt promiſcuè ſenatores ad tollendam
ſeditionem ex plebe ipſa creent, cùm non ſatis conſtet in ipſa vrbe Roma, qui ſe-
natorij, quique plebei ordinis ſint, quòd omnes fere peregrini ſint,& ignotis pa-
rentibus orti. Declarati itaque ſenatores ſunt Petrus Sarra Columnenſis, & Io-
hannes Vrſi filius. Quo quidem tempore peſtis adeo triennio totam Italiam per- Peſtis in
uagata eſt, vt vix decimus quiſque ex milleſimo homine ſuperfuerit. Nec id qui- Italia.
dem mirum, cùm ob iubileum contagione hominum & multitudine vndiq; Ro-
mam commigrantium, ſqualore, ſitu, pedore, omnia inficerentur. Venere au-
tem tum in poteſtatem Florentinorũ Collis oppidum, & Geminianum. Venit &
in poteſtatem archiepiſcopi Mediolanenſis Bononia, ciuibus ipſis vltrò dedenti-
bus. Quare pontifex commotus, miſſo in Italiam legato, Florẽtinos & Maſtinum
Scalam in vicecomitem concitat. Sed mortuo Maſtino, archiepiſcopus *Canem
*grandem Maſtini filium, omneſque Flaminiæ & Hetruriæ Gibellinos in fœ-
dus amicitiamque ſui pelliciens, Bernabouem nepotem Bononiam miſit, qui ci-
ues in fide contineret. Interim verò Florentini nemine vetante, Piſtorienſes ac
Pratenſes aggreſſi, eos tandem in poteſtatem ſuam armis redigunt. Verùm poſtea
ab archiepiſcopo vexati, duce copiarum Iohanne Aulegio, vix tum quidem ſe mœ
nibus tutati ſunt. Defeciſſe tum Anglare & Burgum ſancti ſepulcbri eccleſiæ op-
pidum ad vicecomites conſtat. Pugnaſſe tum etiam legitur Genuenſes & Ve-
netos inter ſe bello nauali, in quo primo victi Genuenſes ſunt: mox victores
præfecto claſsis Philippo Auria, & Chium inſulam de Venetis cepere, & Eubo-
iam (quam Necropontum vocant) magnis cladibus vexarunt. Clemens autem
quieti Italiæ tandem conſulturus, Lodouicum Tarentinum principem, regem
Neapolitanum decreuit, pacem cum Vngaro inſtaurat. Vrbem Auenionenſem
à Iohanna regina emit, eius enim patrimonium habebatur. Perſoluitur preti-
um feudi permutatione: tantundem enim & eò amplius ob regnum Neapolita-
num eccleſiæ Romanæ debebat. At verò dum Anglerianus vicecomes Scarpe-
riam in Mugello obſideret, Senenſes, Aretini, Peruſini ſuis rebus timentes, no-
uam ſocietatem cum Florentinis contra vicecomites ineunt. Sentire cum vice-
comitibus Piſani apertè non poterant, ob Gambacurios familiam potentem Flo-
rentinis amicam: qui reſiſtere vicecomiti nequeuntes, Carolum imperatorem in
Italiam vocant. Hanc ob rem motus pontifex, veritusq; ne Italia ferro ac flãma va
ſtaretur, quemadmodũ ſe facturũ imperator minabatur: & vicecomitibus Bono-
niã hac lege permittit, vt xij. millia nummũ auri quotannis Eccleſiæ perſoluerẽt:
& pacẽ inter vicecomites & Florentinos cõponit, his conditionibus, vt neuter iſto
rũ Piſanos, Lucenſes, Senenſes, Peruſinos vexaret, vtque Burgus ſancti ſepulchri
Eccleſiæ obtemperaret, libertatemq; Cortonenſium vicecomites tuerentur. Pacẽ
quoq; & fœdus componere inter Philippum regẽ Franciæ, & Eduardum Angliæ
annixus eſt, ſed fruſtra: adeo erant ad bellum animati, in quo Eduardus victor cæ-
ſis viginti Gallorũ militibus, Caleſiũ vndecim menſibus obſeſſum, vi tandẽ cepit.
Eadem quoq; fortuna ſuperantur Scotij, ab his qui Eduardi auſpicijs in Scotia tũ
militabant. Pontifex aũt boni paſtoris officio functus, cũ foris prodeſſe Chriſtia-
nis non

nis non poſſet, domi eccleſiaſtico ſenatui conſuluit. Aliquot enim præſtantes viros in cardinales legit: maximè verò Aegidium Hiſpanum archiepiſcopum Toletanũ, Nicolaũ Cappocium Romanum ciuem, Rainaldũ Vrſinum eccleſiæ Romanæ protonotarium. Nepotem quoque ſuũ huic numero aſſcripſit, qui poſtea pontificatũ adeptus eſt, & Gregorius vndecimus appellatus. Sunt qui ſcribant, hunc pontificem in ſanctos retuliſſe Iuonem presbyterũ & confeſſorem Britannicum. Pontificatus autem ſui anno decimo, menſe ſexto, die vigeſimooctauo milleſimo trecenteſimo quinquageſimoſecundo mortuus, Auenione ſepelitur, adhibita à cardinalibus, qui tum aderant, honeſta funeris pompa.

INNOCENTIVS VI.

ccvj. Pōt.

INnocentius ſextus, patria Lemonicenſis, Stephanus antea vocatus, pōtificij ciuilisque iuris vir conſultiſsimus, procurator primò, mox epiſcopus Claromontanus, deinde cardinalis, pontifex tandem creatur, anno domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimoſecundo, decimoſexto Calendas Decembris. Fuit autē vir integerrimæ vitæ, magnæq́; conſtantiæ & ſeueritatis. Beneficia autē eccleſiaſtica non niſi probatiſsimis ſacerdotibus, tum vita, tum doctrina dedit. Poſt verò coronationem ſuam multas reſeruationes à Clemente factas ſuſpendit, conſtituitq́; ſtatim, vt omnes pręlati, omnesq́; qui beneficia habebant, ad eccleſias ſuas ſub anathematis pœna proficiſcerentur. Dicebat enim oues paſcuas à proprio paſtore, non à mercenario cuſtodiri debere. Impenſam quoq; domeſticam, quæ magna erat, imminuit, familiā ſuā ad certū & honeſtum redigens numerum. Nec domi voluit niſi viros habere probatiſsimos. Idē vt facerent cardinales, acerrimo edicto mandauit, dictitans, ſuā ac omniū eccleſiaſticorū vitam cęteris exēplo eſſe debere, ad imitationem ſaluatoris noſtri, cuius tota vita ad inſtitutionem humani generis reſpiciebat. Præterea verò ſacri palatij auditoribus ſalaria inſtituit, ne muneribus corrūpi in decernendis litibus ob inopiā poſſent. Dicebat enim famelicos non facilè etiā ab alieno cibo abſtinere, ſi ſit oblata quouis modo edendi facultas. In victu parcus eſt habitus, in ſumptu bellico largiſsimus, dū bello repetit quæ à tyrannis ſuperioribus tēporibus occupata fuerant. Aegidiū nanq; Hiſpanum è gente Carilla cardinalem Sabinum virū inſignē, è latere ſuo in Italiam miſit, qui bello tyrannos perſequeretur, ditionemq́; eccleſiaſticam tutiorem redderet, eo maximè tempore, quo imperator Conſtantinopolitanus, Aragonū rex, & Veneti, contra Genuenſes fœdera inter ſe iniere. Hi autē cōparata ingenti claſſe, numero nauium & copia militum ſuperiores, Genuenſes inter Conſtantinopolim & Chalcedonem aggrediuntur loco ipſis Genuenſibus iniquo, vento aduerſante. Pugnatum eſt ab aurora vſque ad veſperam: ac tandem Græcis in fugam verſis, Veneti ac Catelani magna ex parte cū præfecto claſsis cæduntur, Pagano Auria duce. Veneti autem tantam cladem & ignominiā iniquo animo ferentes, redintegrata cum Catelanis claſſe, Nicolao Piſano Venetæ claſsis præfecto, ſequenti anno non longè à Corſica Genuenſes fundunt, eorumq́; triremes quadraginta viris onuſtas demergunt. Hac clade perterriti Genuenſes, archiepiſcopo Mediolanenſi ciuitatem ac ſua dedunt: qui Venetos bello aggreſſus, Patauinū principē, Veronenſem, Ferrarienſem, Mantuanum, & Florentinos in ſe concitat, veritos ne ſuperatis Venetis, ad ſe demum iretur. Pugnabatur terra mariq́;: ſed Genuenſes præfecto Pagano Auria, mira felicitate nauali pugna vſi, apud Sapientiā Peloponneſi promontorium Venetos ſuperant, eorumq́; præfectū Nicolaum Piſanū captum cū quinq; millibus hominū Genuam perducunt, anno domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimoquarto. Verū ſequenti anno mortuo archiepiſcopo Mediolanenſi, Veneti ac ſocij magna cura liberati ſunt. * Bernabos & Galeatius ex Luchino fratre nepotes, patrui hæredes fuere. Sola Genua ab his defecit, inito cum Venetis fœdere, inchoato priùs à Bernabone & Galeatio,

Vita Eccleſiaſticorū alijs exemplar.

ſuadente

ſuadente pontifice Aegidioque eius legato. Interim verò Caloiohannes Conſtan
tinopolitanus imperator in patriam redijt, pulſo armis Catacuſino imperij con-
tra ius faſque occupatore. Id autem factum eſt Franciſci Gataluſij Genuenſis ope
ra, viri rerum maritimarum peritiſsimi, cui Mytilenem cum Lesbo dono dedit,
grati animi ſignum pręſe ferens: quam certè inſulam ſuperioribus annis Turcus
Gataluſijs ipſis vi abſtulit, occupata priùs Conſtantinopoli, totaque Thracia. Nec
Romæ certè minor perturbatio, quàm Conſtantinopoli tum fuit. Franciſcus e-
nim Baroncellus Romanus ciuis admodum potens, pulſis ſenatoria dignitate Io-
hanne Vrſino & Petro Columnenſi, tribunitiam dignitatem ſibi vſurpat cum hiş
titulis, Franciſcus Baroncellus ſcriba ſenatus, Dei gratia almæ vrbis tribunus ſe-
cundus, ac Romanus conſul. Tum verò Innocentius pontifex re cognita, ad com-
primendam hominis audaciam Nicolaum Gencij, qui eodem modo dominatum
appetierat, è carcere Auenionenſi ductum, Romam mittit ad tribunatum repeten
dum. Is itaque vrbem ingreſſus, adiuuante nobilitate, ac magna plebis parte, Ba-
roncellum è Capitolio deiectum interficit, ac ſolus tribunatu potitur. Verùm
cùm non ita diu priſtinæ conditionis immemor, nobilitatem perſequeretur, ma-
ximè verù Columnenſes à porta Exquilina in Hernicos cum clientela proficiſcen
tes, magno incommodo pulſus, in Capitolinum ſe recepit: vnde fugiens inſtan-
tibus hoſtibus, mutata veſte, cognitus à ciuibus Romanis obtruncatur. Tum ve-
rò autoritate apoſtòlica Guido Iordanis vnicus ſenator ad annum creatur. Impera
tor autem regis Boemiæ filius, perbenignè à Carrarienſibus, Gonziacis, viceco-
mitibus ſuſceptus, Mediolani coronam ferream, vt mos eſt, accipit. Inde verò Pi-
ſas abiens, legatos Senenſium, Volaterranorum, totiusque ferè Hetruriæ obuios
habuit, qui dicerent, ſe paratos eſſe eius mandata facere. Idem feciſſent Florentini,
niſi priùs data ingenti pecunia, ſe ab eius manibus redemiſſent. Romam autem
proficiſcens, hac conditione à duobus cardinalibus ad eam rem miſsis corona-
tur, vt neque Romę, neque in Italia diutius immoraretur. Quo quidem in Germa
niam abeunte, Aegidius legatus omnia ferè oppida breui recepit, quæ tyranni in-
ſtigante Bauaro in Flaminia, quam Romandiulam vocamus, in Marchia Anconi
tana, in patrimonio ſancti Petri occupauerant. Eos tamen vicarios in oppidis ſu-
is confirmauit, quos viderat Eccleſiæ Romanæ obſequen‹..›s, vtpote Ga‹..›othum
Malateſtam, & Guidonem Polentanum in Flaminia, Varr. ‹..›aenſes in Pi‹..›o. Or-
delaphos autem nequaquam Eccleſię Romanę obtemperantes, bello bien‹..›io per-
ſecutus, eos tandem è Foroliuij Foroque Popilij, ac Ceſenna deturbauit. Potuiſ-
ſent hi quidem aliquam partem dominatus retinere, adiuuante Iacobo cardinali
Columnenſi, viro huic familiæ amiciſsimo, ſed maluere totum conſtanter amit-
tere, quàm parentem turpiter retinere. Aegidius autem pacata Flaminia, adeo Fo-
roliuij delectatus eſt, vt & ærarium Eccleſiæ, & pecuniā ab Auenione miſſám, vn-
de arces Italię ædificarent, eo loci repoſuerit, & inſtitutiones quaſdam ibi compo-
ſuerit, quibus adhuc prouincia ipſa vtit. Cùm autem Aegidius Italiam pacaſſet, ar
ceſque in ditione eccleſiaſtica plures ac perneceſſarias ædificaſſet, omneſq; Italos
principes ac populos ad officium redegiſſet, ad annum quintū legationis ſuę ſuc-
ceſſorem habuit Arduinum Burgundum abbatem Ciſtercienſem, hominē rebus
agendis nequaquam idoneum. Hanc ob rem abeunte Aegidio, omnes Italiæ prin-
cipes ac populi arma capiunt. Nam & Piſani Florentinos adeo vexauere, vt cùm
nemo prodire obuiam auderet, agrum omnem Florentinum diriperent, capto Fi-
gino ſuperioris Arni caſtello, incenſiſq; villis omnibus, quæ paſsim in agris ædi-
ficatæ erant. Dux autem Florentini exercitus Pandulphus Malateſta tum erat,
quem populus abdicare ſe magiſtratu coegit, quia nunquam congredi cum hoſte
auſus eſt. Tum verù Piſani elatiores facti, non tam ſpe potiundę vrbis, quàm infe-
rendæ cōtumeliæ cauſa, leuibus aliquot prælijs ante portas commiſsis, cū magna
pręda domum redeunt, inſtante iam Autumno. Bernabos quoq; Bononiam bello

agitatam,acriter eam defendente abbate Cluniacenſi,multis caſtellis ſpoliat.Erat quidem Bononia,vt antea diximus,vicecomitum dominatui ſubiecta, ſed Aulegianus eam abbati Cluniacenſi prodidit,Firmum in mercedem proditionis accepturus.Verùm dum Bernabos Bononiam & Rhegium bello premit, legatus apoſtolicus accitis in ſocietatem belli Philippino Gonzaga, Cane Veronenſi, Nicolao Eſtẽſi, in Brixianos mouet. Tum Bernabos Brixianorum periculo motus,relicta Bononia ac Rhegio,in hoſtem proficiſcens,apud Montemclarum tanto prælio ſuperatur,vt ægrè deinceps vrbis mœnia tutatus ſit. Eodem ferè tempore Florentini Galeotho Malateſta duce Piſanos ſuperant, illectis priùs ad ſe eorum militibus pecunia.Hanc ob rem Piſani in Cambacurtos ciues ſuos prępotentes,omne crimen conijcientes,quòd auarè maligneq́; ſtipendia militibus perſoluerent, Iohannẽ Agnellum exulem Bernabonis amicũ, & Cambacurtis aduerſantem, reuocant,qui ciuitatem breui in poteſtatem ſuam redegit, ſublatis è medio aduerſæ factionis amicis. Verùm compoſita à pontifice inter Piſanos & Florentinos pace, Iohannes Haucut Piſanorum ſtipẽdijs militare ſolitus, milites omnes paſsim per omnem Italiam ſparſos colligens,magnum omnibus terrorem iniecit, tumultuante potiſsimùm ciuitate Romana in creandis ſenatoribus: quam diſcordiam Innocentius optimè ſedauit, externo ſenatore ad vrbem miſſo, Raymũdo Ptolemęo ciue Senenſi,qui annum integrum magiſtratũ geſsit,anno domini milleſimo treceteſimo quinquageſimo nono.Non qnieuere autem compoſitis etiam hoc modo rebus Romani.Nam pulſo ſenatore, ſeptẽ ciues crearunt cũ ſumma poteſtate, quos Reformatores totius reipublicæ vocarũt.Hãc ob rem Innocentius Hugonẽ Luſignaneum,Cypri regem,ad bellum,quod in Turcos gerebatur,proficiſcẽtem, ſenatorem creauit, mãdauitq́; vt magiſtratum Reformatorum omnino aboleret. Erat aũt tum maximè intentus abolendo bello quod inter Anglos & Gallos gerebatur,quò omnibus proficiſci in Turcnm liceret.Verùm cùm Angli in Pitirienſi agro Gallos ſuperaſſent, cepiſſentq́; regem cum Philippo filio, rem difficiliorẽ factu feciſſe videbantur.Cùm Eduardus magnitudine animi motus, captiuos oẽs hac conditione liberat,ne amplius contra ſe bella gerant: qui non ita multò pòſt pacis fœdera rumpentes,Eduardum capere arma,& obſidere Pariſios impellunt. Parare & claſſem contra hoſtes Chriſtiani nominis Innocentius conſtituerat, cũ & Piſani,qui rem nauticam optimè norant,cum Florentinis,& Veneti,qui claſſe plurimum valebant,cum Lodouico Vngariæ rege bella tum gererent. Taruiſium enim rex magnis copijs tũ obſidebat:nec ſeditionibus inteſtinis Veneti carebãt. Nam Marinus dux affectatæ tyrannidis conuictus,ſecuri percutitur. In tantis verò animi perturbationibus afflictatus Innocentius, pontificatus ſui anno nono, menſe octauo,die ſexto moritur:eo potiſsimùm tempore,quo & Bartholus Saxoferratus vir illa ætate omnium conſultiſsimns. Ante verò pontificis mortem tanta ſolis defectio facta eſt,quanta nunquam antea.Viſum itaque omnibus eſt, tantæ mortis planetas etiam ſigna aliqua dediſſe.

Bartholus Saxoferratus.

VRBANVS V.

ccvij.Pon.

VRbanus quintus,patria Lemonicenſis,Guilielmus Griſant antea vocatus,ſancti Victoris Maſsilienſis abbas,abſens etiam omnium conſenſu pontifex creatur. Legatione enim tum apud vicecomites in Italia fungebatur. Vocatus itaque Auenionem, pontificatum iniens, vir ſingularis virtutis, ingentis animi, innocentiſsimæque vitæ, ſtatim ad tuendam libertatem eccleſiaſticam animum adijcit, eorumq́; opera vtitur, qui ad eam rem animati erant.Aegidium enim Hiſpanum virum præſtantem (de quo antea diximus)in Italiam cum ſumma poteſtate mittit:qui ita Lodouicum Gonzagam, Nicolaum Eſtenſem,Franciſcum Carrarium initis fœderibus in Bernabouem concitauit,vt prælio ab his ſuperatus,& ſaucius ægrè aufugerit, amiſſo in bello filio, captisq́;

captisque Andrea Pepulo Bononienſi exule, Synebaldo Ordelapho, Paulo Mirandula, Guidone Foliano, Azone Corrigienſi, Guilielmo Caualcabóue, egregijs copiarum ſuarum ducibus. Permoti autem calamitate vicecomitum Franciæ, Angliæ, ac Cypri reges, legatos ad Aegidiū miſere oratum, vt vicecomitibus pacem redderet: non diſceſſere re infecta legati. Reddita ſiquidem pax eſt, quæ non diuturna fuit. Iohannes enim Haucut vicecomitibus militans, cùm Florentinos bello laceſſerat, eorum copias apud Miniate oppidum grauiter profligauit. Hanc ob rem Aegidius legatus Thomam Obicionem egregium copiarum ducem, cum tribus millibus equitum, & ſatis magno peditatu Florentinis auxilio mittit. Pugnatum eſt inter Aretium & * Cortonam dubio Marte quatuor horis: atque demùm Thomas ita hoſtes ſuperat, adnitēte peditatu, vt ex ſex millibus equitum, qui cum Anglico militabant, pauci euaſerint, atque ipſe dux in deditionem venerit. Huius autem tantę victoriæ fama permoti, qui ab Eccleſia defecerant, ſtatim deditionem fecere. At verò cùm Vrbanus ad quartum ſui pontificatus annum in Italiam veniſſet, componendarum rerum cauſa, ei legatus Aegidius Corneti fit obuiam, rationemq; adminiſtratæ prouinciæ reddens, dum Corneto Romam proficiſcitur, liberatus tantæ legationis onere, quieturus ob ſenium Viterbium redijt, vbi & tertio menſe pòſt moritur: vir certè ſingularis virtutis, præſtantiſq; animi, quiq; dignitatem eccleſiaſticam, dum vixit, mirificè tutatus eſt. Eius aūt corpus Aſsiſsinum delatum, in Eccleſia beati Franciſci tumulatur, ſepulchro à ſe condito dum viueret. At verò cùm Carolus imperator intellexiſſet, Vrbanum Romam profectum, eò & ipſe quoq; cum vxore & liberis ſtatim aduolans, in itinere Lucam Piſanis, Miniate oppidum Florentinis adimit, ſibiq; vendicat. Profectús ne ſit Romam, haud ſatis conſtat, cùm ab Innocentio ſexto pontifice Romano coronam imperij accepiſſe dicatur, cardinali Hoſtienſi Romam ob eam rem miſſo. Accepta autem à Florentinis ingenti pecunia, ne eos bello vexaret, tertio menſe poſteaquam venerat, Italiā ceſsit, anno milleſimo trecenteſimo ſexageſimooctauo. Vrbanus verò apoſtolorum capita diu quæſita, tandem inuenit: deſierant enim in honore eſſe, propter deſuetudinem & ignorationem hominum. Apud verò Sancta ſanctorum reperta, ac locellis argenteis recondita, ad altare maius baſilicæ Lateranenſis cum maxima veneratione & celebritate collocantur, aſtante clero populoque Romano. Idem quoque pontifex ædes pontificias tum in vrbe veteri, tum in Monteflaſcone conſtruxit, vt ei ac cæteris pontificibus eò proficiſci liceret, vitandi vrbani æſtus cauſa. Breui autem in Galliam reuerſurus, Iohannem Haucut egregium copiarū ducem è carcere miſſum, copijs illis omnibus præfecit, quæ ante ſub Aegidio militauerant, vt tam diu ditionem eccleſiaſticam ab hoſte tueretur, quoad ipſe reuerteretur. Redire namque ad Italiam ei in animo fuit. Verùm dum in Gallias proficiſcitur, pontificatus ſui anno octauo, menſe quarto Maſsiliæ moritur: vel (vt alij volunt) Auenione vitam finiuit, eo maximè tempore, quo Brigida deuotiſsima Chriſti mulier, Suetię princeps, Romam voti cauſa venerat, motusq; nonnulli in Apulia exorti ſunt, mortuo Nicolao Acciolo, eiuſdem prouinciæ gubernatore, viro ſtrenuo, ac in rebus agendis ſapientiſsimo.

GREGORIVS XI.

Gregorius vndecimus, patris Lemonicenſis, Petrus Belſortis anteà vocatus, ſanctæ Mariæ nouæ diaconus cardinalis, Auenione pontifex omnium conſenſu creatur. Hunc enim adoleſcentem, vix decimumſeptimum annum attingentem, Clemens ſextus eius patruus cardinalem creauit: & ne videretur carni ac ſanguini magis quàm Eccleſiæ conſuluiſſe, eundem ad exquiſitiſsimos doctores, maximè verò ad Baldum, qui tum Peruſij legebat, diſciplinę gratia ſtatim miſit: vbi tantum in quouis genere doctrinæ profecit, vt idem Baldus eius autoritate in confirmandis rebus dubijs plerumq; vteret. ccviij. Pont.

Fuit prætetea tantæ innocentiæ & placabilitatis, adeoq́ue humanus & pius, vt ab
omnibus vnicè diligeretur. Eo itaque tempore, quo pontificatum inijt, Romæ
ſenator ſingulo ſemeſtri à pontifice datus, ius populo dicebat. Vrbis autem custo-
diam, totamq́; reipublicæ adminiſtrationem & curam Bandereſij rum gerebant.
Bandereſij enim appellati ſunt germanico verbo à vexillis, quibus in bello vteban
tur. Singulæ enim curiæ ſigno internoſcebantur ſuo: capita regionum nunc vo-
cantur, qui vrbis tribubus præſunt. In Ciſalpina autem principes illi, quos dixi-
mus in vicecomites coniuraſſe, Rheginm à vicecomitibus poſſeſſum, proditione
occupant. Supererat arx, per quam Bernabos vrbem ingreſſus, hoſtes primo im-
petu fundit, Rheginmq́ue liberè recipit, Lucio theutonico duce inde deturbato.
Agebantur hæc in Italia, cùm Perinus Cypri rex, Petro genitori in regnum ſuf-
fectus, magnarum diſcordiarum inter Genuēſes & Venetos cauſa fuit. Nam dum
Famaguſtæ coronationis ſuæ pompam duceret, adeſſetq́ue Genuenſis & Vene-
*balius. tus * baiulus (ita enim appellant mercatorum prætores) velletq́ne vterque ad
dextrâ regis incedere, tantus repentè tumnltus exortus eſt, vt Genuenſes cæſi ac
pulſi per ignominiam ſint, rege in Venetos magis, quàm in Genuenſes inclinan-
te. Hanc ob rem Gennenſes Petri Fregoſi auſpicijs, Dominici Fregoſi ducis fra-
tris, comparata quadraginta triremium claſſe, Cyprum hoſtili animo inuadunt,
quatuordecim millibus hominū in inſulam poſitis, qui omnia ferro ac flamma va
ſtarent, ob violatum ius gentium. Rex verò ab omnibus auxilio deſtitutus, ad miſe
ricordiam confugiens, dedita Famaguſta, quadraginta millia nummûm auri quo
tannis Genuenſibus pollicetur, ſi pacem reddiderint. At verò cùm legatus pontifi
cis in Italiam veniſſet, resq́ue eccleſiaſticas recenſeret, inita cum vicecomitibus pa
ce, initium perturbandi omnia à Pratenſibus ortum eſt. Hi enim vindicare ſe in
libertatem à populo Florentino quærentes, exercitum Eccleſię permittente lega-
to, in Hetruriam vocant: quem ita Florentinus populus pecunia cornpit, vt eo-
rum auxilio Pratum ingreſſus, & coniurationis capita vltimo ſupplicio affecerit;
& multa vexilla libertatis literas & nomen præ ſe ferentia, pluribus cobortibus
diſtributa, ad oppida tranſmiſerint, populos vt dominos cohortantes, vt libertatis
Eccleſiæ memores, iugum reijcerēt. Primi autem Tiphernates (quos Caſtellanos
vocant) ab Eccleſia deſciuere: hos deinceps Peruſini, Tudertini, Spoletini, Eugu-
bini, Viterbienſes, Foroliuienſes, Aſculani ſecuti ſunt. Occupauerat tom etiam
Aſtorgius Manfredus ſub Bauaro, tyrannidis dulcedine guſtata, Granariolum
agri Fauentini caſtellum, ad quem opprimendum è Bononia legatus Iohannem
Haucut cum aliquot cohortibus mittit. Tutati ſunt Aſtorgium Florentini & Bo
nonienſes, qui excluſo Haucut cum omni præſidio, in libertatem ſe vindicaue-
rant. Haucut verò cernens Fauentinos ad rebellionem ſpectare, & ciuitatem cru-
deliter diripuit, cæſis paſsim omnibus, quos obuios miles babuit, & ſolum vrbis
viginti milſibus nummûm auri Nicolao & Alberto Eſtenſibus fratribus vendi-
dit, occupato Bagnacauallo, vbi impedimenta exercitus ſui ad tempus repoſuit.
Tùm verò pontifex cognita tanta rerum permutatione, cardinalem Gebennen-
ſem legatum cum ſex millibus equitum Britonum in Italiam mittit: qui per Tau-
rinos deſcendentes, ſine vllo maleficio vſque ad Bononiæ portas peruenere, vr-
bem obſeſſuri. Sed legatus cognito Florentinorum aduentu, qui Rodolpbo Var-
raneo duce Bononiēſibus ſuppetias ferebant, cum copijs ſuis Ceſennam hyema-
tum conceſsit: in qua vrbe ita tumultuatum eſt ob ſuperbiam Gallornm, vt ſex-
centi Britones interfecti ſint, reliqui vrbe eiecti. Qui poſtea per arcem ingreſsi,
aucti numero, cædibus & rapinis omnia compleuere, neque his quidem parcen-
tes, quorum ætas ſnppliciter veniam petit: ſolæ virgines & iuniores matronæ ad
iniuriam reſernatæ ſunt. Foroliuienſes autem veriti, ne à legato inopia conſilij &
gubernatoris opprimerentur, Synebaldum, Pynum, Iohannem, Theobaldum, Or
delaphos dominos in vrbem recipiunt, quorum virtute ab impetu Britonum de-
fenſi

ſenſi conſtantiſsimè ſunt. Exiſtimans autem Gregorius pontifex hæc omnia mala,quæ in Italia committebantur, ſua abſentia fieri,naufragiumq́ue tam diuturnum abſente gubernatore committi, de profectione ſua ad Italiam vir bonus diu multumq́ue cogitare cœpit: ſed hominem permaximè mouere cuiuſdam epiſcopi verba, qui interrogatus à pontifice, dum ſimul inambularent, cur non rediret ad eccleſiam ſuam, quam haud par erat tam diu ſine paſtore nudam relinqui: Cur, inquit, tu ſummepontifex cæteris exemplum daturus, tuum epiſcoparum non repetis, eccleſiamq́ue Romanam? Motus his verbis pontifex, paratisq́ue in Rhodano vna & viginti triremibus, aliò ſe iturum ſimulans, ne à Gallis retineretur,ſi ſe profecturum ad vrbem intellexiſſent:ipſam namque curiam emolumenti cauſa in Gallia volebant.Genuam itaque primò, inde Cornerum contendit: vnde terreſtri itinere nauigatione pertæſus, hyeme præſertim, Romam peruenit anno domini M. CCCLXXVI. Idibus Ianuarijs, pontificatus ſui ſeptimo, migrationis verò Romanę curiæ in Gallias anno ſeptuageſimo.Quo autem apparatu, quamq́ue incredibili populi Romani lætitia ſuſceptus in vrbem ſit,honorato quoq; obuiam prodeunte,non attinet dicere,cùm vultu,geſtu, acclamationibus omnem lætitię ſpeciem effuderint,vt filij ſolent redeunte peregrè exoptato parente.Indigebant omnia aduentu pontificis. Nam & mœnia & baſilicæ & publica ac priuata ædificia vbiq; ruinam minabãtur,quæ certè magna ex parte reſtituit,vt turris ſuo iuſſu ædificata ad ſanctam Mariam maiorē indicat. Labefactati etiam ita ciuitatis mores erant,vt nihil vrbanitatis habere videretur, vtq; illi mores aliundè petendi eſſent,quæ totum orbem terrarum quondam ad vrbanitatem redegerat.Collocata itaq; in vrbe ſede ſua pontifex (vt bonum paſtorē decet) omnia circunſpicere cœpit,de medelaq; vulneribus inferēda cogitare: pax igitur qua ſanari nondum obducta vulnera poterãt,ſibi diu multumq; cogitanti oblata eſt.Legatum itaq; primò ad Florentinos mittit,qui ad arma ſpectabant, eosq; adhortatur, vt æquas pacis conditiones non detrectent. Hi verò pontificis potentiam ſuſpectam habentes, ne ad pacem cogerentur, cum Bernaboue hoſte paterno auitoq; fœdus & amicitiam ineunt.Poſtea verò Iohannem Haucut pecunia & pollicitationibus corruptū,ab eccleſia in partes ſuas trahunt: quo ſucceſſu elati, nullum iniuriæ contumeliæq; genus prætermittunt, quod in pontificem transferri poſſet:qua ex re anathemate notati,hac inſolentia vſi ſunt,vt etiam ſacerdotes ſuos, quibus à ſacris interdictum erat,celebrare contra ius faſq; coegerint.Tum verò pontifex à precibus ad arma conuerſus,conciliatis priùs Bononienſibus, qui ſuo nomine vrbem gubernarent,Varraneum mercede conducit, hac in re Florentinorum artibus vſus,eiq; exercitum eccleſiæ committit, paulò pòſt in Florentinos moturo.Id nę vt deſtinauerat ſtatim faceret,diſcordia inter Genuenſes & Venetos orta effecit. Veritus enim eſt ne aliqua externa vis Italiam inuaderet, ſi ipſe quoque cum Florentinis decertaret.Nam dum Andronicus Genuenſium auxilio fretus,quibus Tenedon inſulã mercedem facinoris permiſerat, patrem Caroli Iohannē Conſtantinopolitanum imperatorem regno deturbaſſet, Veneti eundem in patriam reduxerunt,ac Tenedon inſulã ab eo accepere.Qua ex re indignati Genuēſes,in aliud tēpus vindictã diſtulere,veriti pōtificis anathema, qui vtriq; populo interminabatur,niſi ab armis diſcederēt,cū diceret neutri eorum bellum illud competere.Sed dum vir ſanctus accuratè agit omnia,quæ ad pontificem pertinent,intolerabili veſicæ dolore moritur, ſui pontificatus anno ſeptimo, menſe quinto,quinto Calendas Aprilis, milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimooctauo: ſepeliturq; in baſilica beatæ Marię in via noua ſepulchro marmoreo,quod adhuc viſitur,tanto omnium cum gemitu & lachrymis,quanto nunquam antè quiſquã ſepultus eſt: parente enim & vnico genitore priuati omnes videbantur: Lugebantq; nō modò præſentem,verumetiam futuram calamitatem, in quam ſublato optimo pontifice ob patrum diſcordiam incidere.

VRBANVS VI.

ſcix. Pôt. MOrtuo itaque Gregorin, cùm de creando nouo pontifice mentio haberetur, clerus pnpulusq; Rnmanus ad cardinales concurrunt, eosq; rogant, vt vnum aliquem virum præſtantem deligant è natione Italica, qui & Eccleſiam Rnmanam, & Chriſtianam rempublicam integrè ac ſanctè gubernet: aliter de Chriſtiano nomine, illo maximè rempore actum eſſe, niſi optimns paſtor tum deligeretur. Italum autem requirebant, ne ſi Gallus deligeretur, Romanæ curiæ iterum migrare vltra montes neceſſe eſſet, cum maximo vrbis Romæ totiusque Italiæ detrimento & damno, quòd dicerent abſente pontifice omnem prouinciam vrbemque Rnmam tyrannicis ſeditionibus continuò vexari, eccleſiasque Rnmanas neglectas & incultas ſitu, ſqualore iam magna ex parte prolabi, tollique nb eam rem pnpulnrum pietatem Romam continuè proficiſcentium, cùm videant & ſedem pontificiam, titulos cardinalium & monaſteria, ac ſacratiſsima martyrum loca ſine recto, corruentibus iam parietibus, pecoribus & brutis animalibus patere: æquum eſſe, vt eo loci pontifex reſideat, vbi Petrus ſedem pontificiam, relicta patria ſua, relicta natione, volente Deo collocanerit, auxeritque martyrum, confeſſorum, ſanctiſsimnrum pontificum cineribus ac ſanguine: vnde paſtores Eccleſiæ vndequaque circunſpicientes mandatnrũ Chriſti memores, incitatiq; maiorum exemplis, qunrũ martyria & rex geſtas ante oculos haberent, ſaluti hominum cnnſulerent, patrimonium beati Petri recuperarent, quòd pontificnm abſentia in Hetruria, in Sabinis, in Hernicis, in Vmbris, in Picenn, in Flaminia, à tyrannis quibuſdam occupatũ fuerat. Reticere ſe in præſentiarũ, quàm imminuta ſit hominũ pietas & peregrinatio ad vrbem Romam, imò ad ſanctnrum corpora & reliquias viſendas nb põtificum abſentiam, quę adhuc redintegrari pnſſet, ſi pontifex Italicus crearetur. Reſpõdere tum cardinales, ſibi curæ fore, vt virum optimum deligerent, qui eccleſiæ Dei præeſſet, nulla perſonarum aut nationum acceptione habita, ad imitationem ſaluatoris, qui ad apoſtnlatnm viros ex nmni natinne delegiſſent ipſi, & bono animo eſſent, arbitrarenturq; ſe nil acturos, quod non totum ad honorem Dei, ad vtilitatem Eccleſiæ Romanæ, totiusq; Chriſtiani populi pertineret. Diſpoſito deinde apud ſanctum Petrum conclaui, collocatisq; in Vaticano militum ſtatinnibus, ne tumultu aliquo tanta electin impediretur: vbi de ineundis ſuffragijs mentinnem faciunt, magna cnntentin ſubitò exorta eſt. Tredecim erant cardinales Gallici: hi pontificem è ſuo corpore volebant, quatuor erant Italici: quorũ vnus ex gente Vrſina ad pontificatum maximè aſpirabat. Inclinabat autẽ in Gallos, quippe qui plures erãt, res ipſa: ſed fortè fortuna inter Lemonicenſes & reliquos Gallos orta diſcordia, cùm vtraq; pars è ſuis aliquem creari vellet, effecit, vt Barthnlnmæum Barẽſem archiepiſcnpum, patria Neapnlitanum, vel vt alibi legitur, Piſannm, extra collegiũ cardinalium pontificem crearẽt, abſentem quamuis, Vrbanumq; ſextũ appellarent. Priùs tamen quàm in publicum prodirent, ſcitnmq; ſit Vrbanum pnntificẽ creatum eſſe, calumniari Galli electinnem illam fraudibus & metu extortam, inſtantibus Romanis vi & armis, vt Italus aliquis crearetur. Cardinales autem è conclaui prodeuntes, partim in Hadriani molem, partim verò ad montana loca confugere, impetum populi furẽtis vitaturi. Seceſsit & ad Vicnuarum cardinalis Vrſinus, in tanta diſcordia magnam ſpem conſequendi pontificatus collocans. Verùm nõ ita multò pòſt cardinales pœnitentia ducti, ad vrbem venere, Vrbanumq; antè electum cnnfirmarunt, conſalutaruntq;, vt verum pontificem decebat. Pnſt menſem verò tertiũ in calores vrbanos Galli culpam reijcientes, à pontifice petunt, vt ſibi proficiſci Anagniam cum bona eius venia liceat, aerem mutaturi peſtilẽtem, æſtate præſertim, maximè verò Gallis: ſed reuera ſeueritatem Vrbani veriti, abiere. Nã ſemel atq; iterũ eos ad ſe vocatos admonuit, vt manus abſtinentes haberẽt,

non

non dona aliqua,non munera acciperent, dum cauſas agunt,dum patrociniũ ſuum beneficia petenti præſtant. Interminatusq́ue eſt ſe acerrimè puniturum in ſimonia deprehenſos,aut iniuſtas cauſas fouentes. Præterea verò oſtendit ſibi placere,& ita velle,vt pompam dimitterent,tantamq́; familiarium turbam & equorum,cùm id quod in tales ſumptus conſumerenr, eccleſiæ Romanæ pernicioſos, pauperibus & ruſtituendis corruentibus baſilicis deberetur: ſe deinceps bonorum delectum habiturum dicebat, affirmans malos ſuorum flagitiorum pœnas laturos, niſi ſententiam mutarent. Et quia ſentiebat cardinales Gallicos de reditu curiæ Romanæ in prouinciam ſuam aliquando mentionem facere, apertè oſtendit ſe Romæ manſurum,neque cuiquam ſuadenti vt inde abiret,obtemperaturum,quòd diceret fundamentum vniuerſalis eccleſiæ fideiq́ue Chriſtianæ,Romæ iactum & anctum ad culmen eſſe.His itaque rationibns moti cardinales Gallici,& hi maximè, qui theſauros eccleſiæ in morte pontificum expilauerant,quiq́ue pro arbitrio animi ſui omnia priùs agebant, Anagniam primò,mox Fundos confugere,vbi primò in Vrbanum (vt falſum pontificem) inuecti ſunt,quòd dicerent hominem vi creatum, vi etiam coronam pontificatus accepiſſe, cùm electio illa & coronatio in loco minimè tuto ſit habita, in qua liberæ deberent eſſe hominum voluntates, libera ſuffragia, cùm contrà ipſi à populo Romano coacti ſint Italicum potiùs quàm Gallicum eligere. Has autem ob cauſas ſede vacante,vt ipſi dicebant, (octo namque erant)Iobanna regina fauente,Gebennenſem cardinalem, qui antè legatus in Italia fuerat, pontificem deligunt, eiq́ue Clementi ſeptimo indita appellatio eſt.Hinc magna diſcordia in eccleſia Dei orta, & diuturna, quam ſchiſma vocant, cùm pars Chriſtianorum principum Vrbano, pars Gebennenſi faueret. Neque hoc modo contenti ſeditioſi cardinales, Britones, qui multa eccleſiæ caſtella, multas vrbis villas iam diripuerant, arceſq́ue occupauerant,in pontificem & Romanos mittunt. Ad pontem Salarium Romanus populus hoſti incompoſito agmine obuiam factus, ſuperatur & cæditur. Verùm cùm poſtea apud Marinũ pugnã magna animorũ cõcitatione inijſſent, adeò Britones cædunt,vt vix nuncius tantæ cladis ſuperfuerit.Qui in arcibus erant,ſe aliquãdiu ac ſuos tutati ſunt,maximè verò arcis Surianæ præfectus,qui poſt multos annos Martino pontifici deditionem fecit.Interim verò Genuenſes odiũ quod in Venetos mente cõceperant,oſtendunt,aſcito in ſocietatem belli Lodouico Vngariæ rege,Franciſco Carrarienſi Patauino domino,Auſtriæ duce,patriarcha Aquileiẽſi.Sentiebãt tũ cũ Venetis Perinus Luſignaneus Cypri rex, & Bernabos vicecomes.In primo aũt cõgreſſu nauali prælio ſuperiores Veneti fuere,in littore Antiatũ,Victore Piſano claſsis ꝑfecto. Ex decẽ nanq; Genuenſiũ triremibus quinq; amiſſæ ſunt.Tũ verò marchiones Carreti, adiuuãte Cernaboue, Albingaunium (quod nunc Arbingã vocant)Naulũ &caſtrũ Francũ de Genuẽſibus occupãt.Verũ non ita diu pòſt in gratiã cũ Genuẽſibus redeũtes,oĩa reddidere.Genuẽſes pręterea cõiecto in carcerẽ Dominico Fregoſo duce,eiusq́; fratre Petro,& Nicolaum Gualchum ducatui,& Lucianum Auriã claſsi maritimæ præficiunt.Bernabos verò,qui filiã regi Cypro in matrimonium collocauerat,eum cum duodecim triremibns,ſex Catelanis,& totidem Venetis, honorificè ad maritum in Cyprũ miſit: qbus triremibus Perinus deinceps tetra mariq́; Famaguſtã oppugnat, ſed fruſtra, acriter qui in pręſidio erant vrbẽ defendẽtibus,diſiectaq́ue etiam ventis & procellis claſſe. Non ceſſabant hinc Veneti, hinc Genuenſes maria ipſa, tum inferum, tum ſuperum vexare.Nã dum Carolus Zenus claſsis Venetæ præfectus, Tyrrhenum mare Genuenſibus infeſtum reddit,Lucianus Auria Adriaticũ cum magno Venetorum detrimento diſcurrit,ab Iadera,vbj ſtationes habebat,in Venetos mouens:Iadera nanq; regis Vngariæ erat.Ob hanc autem iniuriam commoti Veneti, cùm allicere ad certamen Lucianum nõ poſſent, Catarum & Sibinicum ipſius regis oppida,incendunt.Interim verò mortuo Galeatio vicecomite,anno domini

milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimonono, tota ferè Inſubria ad Bernabouem in clinatura videbatur: qua ex re maximam voluptatem cepere Veneti, ſed fruſtra: nam & dimidia pars regionis primò, deinde tota Iohanni Galeatio nepoti obtigit. Lucianus autem Genuenſium præfectus, Polam mouẽs, claſſem Venetorum in portu ipſo ſuperat & capit. Verùm dum incautè nimiùm in hoſtem fugientem ruit, lancea transfixus moritur. Vtraque claſsis & victrix & victa, Iaderam perducitur, quò ſtatim Genuenſes Petrum Auriam in demortui fratris locum miſere cum triremibus nouem, alijsq́ue nauigijs compluribus. Qui victoriam fratris recenſens, ad duo millia captiuorum inuenit, deprehenditq́ue multos in prælio & in vndis perijſſe. Oppugnabâtur & terra Veneti à Carrarienſi eiuſq; ſocijs, quos anteà commemoraui, quibus Veneti Albricum Barbianum Cunij comitẽ, egregium copiarum ducẽ oppoſuere. At Petrus Auria Genuenſium præfectus, ſexaginta triremium, totidemq; nauigiorum comparata claſſe, Venetias contendens, Gradum, Comaclum, Caprulas vi captas incendit. Inde verò Clugiam mouens, à præſidio Veneto aliquandiu egregiè defenſam, tandem eam vi capit, Patauino tyranno commeatum ſubminiſtrante. Cecidiſſe ea oppugnatione ad ſex millia hominum conſtat, & ad nongentos & quinquaginta ex Venetis captos, Iaderamq; miſſos: muliebri tamen pudicitiæ in tanta clade ignotum eſt. Fracti autem tanta calamitate Veneti, cùm nec terra, nec mari auxilia ſperarent, captiuis Genuenſium è carcere liberatis, eisq́ue Clugiam ad præfectum Genuenſium impetrandæ veniæ cauſa miſsis, pacem petiuere, eas accepturi leges quas victor impoſuiſſet. Genuenſes verò ſuperbia elati, vt victores facere conſueuerunt, Venetos reijciũt, niſi ſe ac ſua omnia dedẽtes. Qui ad tuendam patriam conuerſi, deductis ante portus fauces catenis ferreis, diſpoſitisq; in littore portus trecentis equitibus, totidemq; peditibus, ad vnum aliquem ex ciuibus reſpiciunt, quem bello præficerẽt. At verò dum fluctuarent in tanta perturbatione, quem potiſsimùm deligerent, incerto autore vox audita eſt, vnicum Victorem Piſanum, qui Genuenſes optimè noſſet, idoneum eſſe qui tantæ rei pręficeretur. Non eſt audita temerè ea vox, quaſi auſpicato emiſſa. Ad carcerem concurrunt omnes: eò enim deductus fuerat ob rem malè ad Polam geſtam, eductumq́ue, bello maritimo ſolum præficiunt. Inſtabant Genuenſes, & captis circumquaq; caſtellis, ingredi vrbem parabant: quos poſt longam pugnam Iohannes Barbadicus armatis lembis quibuſdam perfacilè repulit, cùm progredi vlterius in æſtuarijs illis triremes Genuenſium non poſſent. Hac etiam arte Barbadicus vſus eſt: inuenta tum primùm à quodam Theutonico bombarda fuit, à ſono & tonitru ſic dicta: nulla erat ſcapha Venetorum, nullus lembus, qui non duas bombardas & eò amplius haberet: quibus multi Genuenſes, vt à re inſolita, nec ad præcauendum ſcita, opprimebantur. Singulæ enim bombardæ vno ictu binos ternósve plerunque necabant, cùm præſertim in triremibus declinare ictus, vt in terra, non liceat. Adhortabantur autem Veneti Bernabouem vicecomitem, ſocium & amicum, ita Genuenſes bello premere, vt obſidione tum graui liberarentur: iam enim commeatibus carebant. De Venetis tũ quidem actum fuiſſet, ſi (vt Carrarienſis admonebat) Genuenſes cauiſſent, ne commeatus mari Venetis importari poſſent. Bernabos autem Venetis aliqua ex parte ſatis facturus, exercitum ſuum in Genuenſes mittit, qui vallem Pulcepheræ deprædatus, acceptisq́ue decem & nouem millibus nummûm auri, omiſsis Genuenſibus, auro cum Bernaboue, non ferro decernentibus onuſtus, præda in Inſubriam redijt. Non eſt vſus ea felicitate Aſtorgius Fauentinus, eò cum equitatu à Bernaboue miſſus. Vrbi enim appropinquans, ab erumpente populo Genuenſi funditur fugaturq́ue: ægrè quidem Aſtorgius euaſit ruſtico cucullo indutus. At Caloiohannes imperator Græcorum cum Venetis ſentiens, Peram Genuenſium Conſtantinopoli vicinam, oppugnare adoritur. Videbat enim Genuenſes pluribus bellis, & quidem grauiſsimis implicitos: ſed Andronicus eius filius, patri ac

Bombardæ vſus primus.

tri ac Veneto æquè hoſtis, Turcorum Bulgarorumque præſidijs & ſocietate fretus, eam acerrimè defendit, eoq́; terroris patrem deduxit, vt in partes Genuenſiũ ſtatim tranſiret. Interim verò Vrbanus non intentus cõponendæ paci inter Chriſtianos, vt par erat, ſed iniurias à Iohanna regina acceptas vlciſci cupiens, Lodouicum Vngariæ regem impulit, vt Andreaſij fratris mortem ſe adiuuante vlciſceretur: qui Carolum filium in Taruiſinis contra Venetos dimicantem, in Iohannam concitans, res Venetorum propè afflictas, meliuſculas facit. Superuenit & Carolus Zenus Venetus, vir bello nauali egregius, qui depreſsis duabus onerarijs nauibus ante portum Clugienſem, eò neceſsitatis Genuenſes perduxit, cùm educere naues ſuas non poſſent, clauſis reliquis oſtijs, vt ipſi obſidentes quàm obſeſſi maiore rerum omnium penuria laborarent. Sed nihil æquè Genuenſes afflixit, quàm Petri Auriæ mors ictu bombardæ interfecti, dum munimenta Clugiæ acriter defendit. In cuius locum Matthæus Ruffus ſtatim ſuffectus, dum Clugiam peteret cum nouis triremibus, apud Manfredoniam Thaddæum Iuſtinianum cum ſex triremibus annona onuſtis cepit. His verò cladibus motus Agapetus cardinalis Columna, & Genuenſes & Venetos ſæpe ac fruſtra ad pacem adhortatus eſt. Sed hi de vita & ſanguine, non de imperio inter ſe dimicantes, ſanis bene admonentium conſilijs nuſquam obtemperarunt. Poſtremò itaque Genuenſes Clugiæ obſeſsi, cùm erumpere non poſſent, premente Veneto, haberéve commeatus nequirent à Matthæo Ruffo Patauinoque Domino, qui id ſe facturos breui pollicebantur, deditionem fecere Calendis Iulij, milleſimo trecenteſimo octogeſimo. Capti autem ſunt ea deditione ex hoſtibus ad quatuor millia trecenti & quadraginta. Plures autem fame & ferro in ipſa oppugnatione perijſſe conſtat. Non quieuere tamen tanta accepta clade Genuenſes, qui cum triremibus octo & triginta Tergeſtinos deficere à Venetis ad Patriarcham Aquileienſem compulere. Cepere & Iuſtinopolim, excepta duntaxat arce. Aucta deinde claſſe, Venetias iterum contendunt: ſed cùm nemo ad certamen prodiret, in Iſtriam redeuntes, Polam vrbem vi captam incendunt. Multæ vtrinque cædes inuicem acceptæ, datæque ſunt. Veneti tamen bello terreſtri à Carrario opprimebantur, licet Iacobus Caballus egregius copiarum dux, eos acerrimè tutaretur, dum Taruiſium oppugnatur, quod fame in hoſtium poteſtatem ferè venerat. Verùm cùm feſſus & defatigatus iam vterque populus tam diutino & atroci bello eſſet, dux Sabaudiæ pacẽ inter eos hac formula componit octauo Calendas Septembris, milleſimo trecenteſimo octogeſimo primo, vt regi Vngarium decimo quoque anno Veneti ſeptẽ millia nummûm aureorum perſoluerent, ſi nullum piratam in ſuis Dalmatiæ locis tutum eſſe pateretur, ſiq́; nullibi ſalem fieri ſineret, vtq́; patriarchæ Aquileienſi in Foroiulio eadem maneret conditio, quæ ante bellum fuerat. Venetis autem & Genuenſibus imperatum, vt captiuos alterutrum incolumes dimitterent: de præda vtrinque capta nulla mentio. Mandatum Patauino, vt ab obſidione Taruaſij recederet, vtque arces & turres in ſtagnis & ad fluuiorum oſtia excitatas, ſtatim demoliretur, termini inter Venetum & Patauinum poſiti. Interea verò Carolus, quem diximus à pontifice ex Vngaria contra Iohannam accitum, cum octo millibus equitum in Italiam veniens, Aretium primò in poteſtatem ſuam redegit, Guelphorum & Gibellinorum ſeditionibus diu agitatum. Inde verò in Florentinos mouens, à Iohanne Haucut, qui tum Stagiæ erat, propellitur. Sed Florentini veriti, ne ſuſtinere tanti regis impetum non poſſent, pacem à rege datis quadraginta millibus nummûm auri redimunt, Haucutque ſine ſtipendio dimittunt, qui Bagnacauallum Nicolao Albertoque Eſtenſibus vendidit, quo faciliùs retinere Fauentiam in poteſtate ſua poſſent: quam tamen haud ita multò pòſt amiſere, Aſtorgio Manfredo eam quidem proditione adepto. Carolus verò ſalutato Romæ Vrbano, regnum ingreſſus, ſuperatis etiam Iohannæ ducibus, Neapolim dedentibus ciuibus capit. Obſidebatur in caſtello nouo

regina, cùm Aretioi Guelphi tumultu excitato, Iacobus Carazolum Neapolitanum ciuem, eò à rege miſſum, fugere in arcem compellunt. Confugere eò & Gibellini, quibus certè vir æquus non magis quàm Guelphis conſulebat. Volebat enim omnia pari iure in ciuitate agi. Accito itaque ob acceptā iniuriam Albrico Barbiaoo è Tudertinorum finibus, vrbem ingreſſus; dum Guelphos ad officium redigere conatur, Gibellinorum quoque dona diripit. Ferrabac autem alter copiarum dux Albricum ſecutus, quod reliquum ſuperfuerat in Aretio, abraſit. Dum hæc ad Neapolim & Aretium agerentur, noua belli nubes Italiam inumbrauit. Nam Lodouicus Andegauenſis à regibus Francorum originem ducens, Italiam ingreſſus, cum triginta millibus equitum, non longè à Bononia conſederat, à Clemente antipapa impulſus, non tam vt reginam Iohannā obſeſſam liberaret, quàm vt Vrbanum armis pontificatu deijceret. Hanc ob rem Carolus omiſſo Aretio, Albricum & Ferrabac ad ſe vocat. Florentioi quoque Iohaonem Haucut rogatu Vrbani ad Carolum miſere. Lodouicus autem per Marſos iter faciens, ad Caſsinenſem ſaltum iam peruenerat. Adhuc enim ad duodecim millia equitum expectabat: qui Italiam ingreſsi duce Andegranio, per Placentinum, Lucenſem, Florentinum, Senenſem agrum iter facientes, Aretium iam peruenerant, vrbemq; à Guelphis introducti, poſt illatam ab Albrico cladem diripuere. Defendebatur arx Guelphorum præſidio, quæ diebus quadraginta oppugnata, in Gallorum poteſtatem propediem ventura erat, niſi Lodouici Andegauenſis mors interueniſſet. Tum Aodegranius re cognita, hortantibus Aretinis in arce obſeſsis, vrbem Florentinis vendidit, in Galliasq; rediit. Andegaueoſes autem milites morte ducis conſilio carentes, bini ternive mendicantes etiam in patriam rediere. Tum verò Vrbanus terrore Gallico liberatus, Neapolim ſe conferens, à rege petit, vt ſibi liceat creare nepotem ſuum Campanum principem: quod cum impetrare nequiuiſſet, homo ſub ſpecie iuſti & honeſti minùs vrbanus, ac nulli gratus, ad minas conuerſus, eò iracondiæ regem compulit, vt cuſtodijs adhibitis per aliquot dies prodire in publicum nequiuerit. Verùm diſsimulata ad tempus iniuria, Nuceriā ad vitandos æſtus, vt ipſe dicebat, cum bona regis venia profectus, communitaq; firmis præſidijs vrbe, & nouos cardinales creat, & ſeptem ex veteribus in carcerē conijcit, quòd diceret eos cum rege & antipapa contra ſe coniuraſſe. Præterea verò & proceſſum, vt iſtorum more loquar, contra regem inchoauit, miſſa de more citatione: qui breui ſe venturum Nuceriam reſpondit, diluiturumque obiecta crimina, non verbis modò, verumetiam armis. Nuceriam itaque cum ſatis magno exercitu veniens, vrbem obſidet. Motus autem hac indignitate Raymundus Balcianus è gente Vrſina, comitis Nolani filius, qui poſtea Tarentinus princeps eſt habitus, ſuis copijs fretus, quas ſub rege ductauerat, Vrbanum cum tota curia ad proximum littus deductum, Genuenſium triremibus ad id inſtructis paratisque impoſuit. Quibus dum Genuam pontifex defertur, ex ſeptem cardinalibus Nuceriæ captis, quinque ſaccis inuolutos, in mare demerſit. At verò mortuo Lodouico Vngariæ rege, proceres Vngari Carolum ſtatim per legatos accerſunt: qui eò profectus, dum conuentum ad res componendas celebrat, curante regina quę odium diſsimulauerat, obtruncatur, anno milleſimo trecenteſimo octogeſimoquinto, quo tempore Iohannes Galeatius Bernabouem vicecomitem, cui erat ex fratre Galeatio nepos, captum in carcerem Modoetiæ conijcit, ac coniectum vſque ad mortem detinet, eiusq; ne ditione potitur. Priùs enim dum patrimonium diuidūt, Papia, Vercellæ, Nouaria, Dertona, Alexandria, & cætera ad Apenninum alpesq; pertinentia Galeatio: Placentia verò, Cremona, Parma, Lauda, Brixia, & Bergomum Bernaboui ſorte obtigerant: Mediolanum autem vtrique commune erat. At Vrbanus circumacto anno, quo ſe Genuam contulerat, intelligens eccleſiaſticas ciuitates à Florentinis ad libertatem, vt antea, incitari, Lucam primò, mox Senas & Peruſiū peruenit. Confirmatis deinde aduētu ſuo ciuitatibus, deſiderio, vt ipſe

vt ipſe dicebat, videndi Neapolim, Ferentinum vſque proficiſcitur: ea mente re-uera, vt Ladiſlaum admodum puerum, & Iohannem Caroli filios, hæreditate paterna deturbaret. Multi enim proceres Lodouico Andegauenſi ſtudere ſoliti, potiundi regni ſpem ei pręſtabant, ſed magna vſi fide Caietani, pueris in vita retentis, regnum quoque cum ſumma laude ſeruauerunt. Pontifex itaque re infecta Romam rediens, cum magno apparatu honoreque plus quàm dici poteſt, à populo Romano in vrbem ſuſcipitur: licet haud ita multò pòſt à Bandereſijs inſidias perpeſſus ſit, quas certè omninè deuitauit & ſuſtulit, creatis vna die nouem & viginti cardinalibus, quorum de numero Romani tres ſunt habiti: Reliqui verò ferè omnes Neapolitani fuere. Interea verò Antonius Scala Veronenſis, & Franciſcus ſenior Patauinus dominus, grauiſsimo inter ſe bello contendere, Iohanne Vbaldino Carrarij, & Iohanne Ordelapho Scaligeri copias ducẽtibus. Verùm Galeatius vicecomes inſtigante Carrario ſuperatis Scaligeris, Verona Vincentiaq; potitur. Neque hoc quidem contentus Galeatius, paucorum menſium obſidione Patauium capit, ac Franciſcum Carrarium in carcerem Modoetianum conijcit. Eius verò filius Franciſcus iunior, fuga ſalutem ſibi quæſiuit. Florentini quoque augendę ditionis cupidi, Politianũ & Lucinianum oppida ex veteri Senenſium dominatu, arte magis quàm viribus in poteſtatem ſuam redegere. Præterea verò Carolum Bernabouis filium, & Antonium Scalam cum quinque millibus equitum in agrum Senenſem hoſtili animo immittunt. Hanc ob rem Galeatius motus, legatos ad Florentinos mittit, qui ſuo nomine conquerantur, Carolum vicecomitem, & Antonium Scalam hoſtes ſuos, à populo Florentino, quo cum ipſe pacem anteà inierat & fœdus, mercede conductos eſſe, vexariq; ab eis bello Senenſes amicos & ſocios contra ius faſque. Legatis item mandatũ eſt, vt niſi ab iniuria Senenſium diſcederent, exautorarentq; ſuos belli duces, Florentino populo bellum indicerent. Quo minùs verò id ſtatim Galeatius faceret, Petri Gambacurtæ Piſanorum tyranni precibus factum eſt, qui Galeatio & Florentinis amicus, rem inter vtrumque compoſiturum ſe prædicabat. Interim verò Vrbanus pontifex pontificatus ſui infeliciter acti, anno vndecimo, menſe octauo, Romæ moritur, ſepeliturque in beati Petri baſilica, paucis admodum eius mortem, vtpote hominis ruſtici & inexorabilis, flentibus. Huius autem ſepulchrum adhuc viſitur cum epitaphio ſatis ruſtico & inepto.

BONIFACIVS IX.

Bonifacius nonus, patria Neapolitanus, Petrus cognomento Tomacellus anteà vocatus, Romæ cardinalium omnium conſenſu pontifex creatur, anno Domini milleſimo trecenteſimo octogeſimonono. Hic etſi annorum circiter triginta eſſet, dum pontificatum inijt: ita tamen deinceps vixit in tam florida ætate, & tanta peccandi licentia, vt nulla ei libido, nulla voluptas impingi vel obijci poſſet. Iuuentutẽ certè cũ ipſa ſenectute cõmutaſſe videbat. Fuit præterea tanti animi conſilijq;, vt primus populi Romani vim omnem in pontificem tranſtulerit, creatis ſuo nutu magiſtratibus oĩbus, munitaq; ſancti Angeli arce, in mole Hadriani ſita, ad Tiberis pontẽ, quo ab vrbe in Vaticanũ itur. Munitisq; itẽ pontibus, quibus in tranſtiberim Romani cõmeant. Verùm dũ Bonifacius nonus adhuc in pontificatu eſſet, Galeatius Florentinos & Bononienſes bello aggreditur, Iohanne Vbaldino & Lantedeſco Petramala copiarũ ſuarum ducibus, qui vallẽ Arni ſuperioris ingreſsi, omnia longè ac latè populabantur. Iacobusq; Vermes Bononienſem agrum ſuo nomine ingreſſus, ciuitati quoq; multa damna intulit. Tum verò Florentini ad præcauẽda mala ſoliciti, & Iohannẽ Haucut, & Carolũ Bernabouis filium, & Antonium Scalam cum quatuor equitum, peditum duobus millibus, Bononienſibus ſocijs & amicis auxilio miſere. Sollicitare præterea literis & nuncijs Stephanum Bauariæ ducem, ad quem Franciſcus ccx. Pont.

iunior

iunior confugerat: & Iacobum Armeniaci comitem magna mercede cõductum, vt in Italiam contra vicecomitẽ deſcenderent, eumq; à ceruicibus ſuis ad propria tuenda auerterẽt. His cohortationibus motus Frãciſcus iunior, mutata veſte fauẽtibus Venetis, ſecretò tamen, Patauium ingreditur, vrbeq; potitur. Subſecutus verò Bauariæ dux, vrbem ingreſſus, oppugnare arcẽ non deſtitit. Veronenſes aut harum rerum permutatione moti, pulſo vicecomitis pręſidio, Antonium Scalam ad ſe vocãt, qui ferè his diebus in Hetruria mortuus erat, relicto vnico filio in prima pueritia adhuc ſuperſtite. Qua quidẽ re cognita, pœnitentia ducti, in primis Vgolotum Blancardum, qui in Cremonenſi agro cum exercitu Galeatij erat, ad ſe vocant, impetrata priùs errati venia, perſolutisq; aliquot millibus nummũ auri, ad redimendam tanti erroris culpam. Ingreſſus vrbem Blãcardus, retinere milites à direptione tã opulentæ vrbis nequaquã potuit. Vxc verò Galeatij tantæ ciuitatis calamitatem miſerata, triduo pòſt militibus direptionem inhibuit. At dux Bauariæ conqueſtus, ſe mercede à Florentinis defraudatum, ab oppugnatione Patauinæ arcis in Germaniam diſceſsit. Tum Florentini præbente aditũ Alberto Eſtẽſi, qui iam pridem ab amicitia Galeatij diſceſſerat, Iohannem Haucut Carrarienſi ſocio auxilio miſere: cuius fortitudine & aſtu arx Patauina in deditionẽ breui recepta eſt. Vnde Galeatij copiæ, quæ eò recuperandæ vrbis cauſa venerãt, in Vincẽtinos ſeceſſere. Deſcenderat iam tum etiam comes Armeniaci è Florentinis mercede conductus, per Taurinos in Italiam cum viginti millibus equitum, Caſtellatinmq; in Alexandrinis vi captum diripuerat: quare Galeatio neceſſe fuit copias ſuas è Vicentinis reuocare, quas hoſti opponeret. In ſuburbio Alexandrino conſederant Mediolanenſes, in quos delati Armeuiaci ſine vllo ordine, excidium ipſis militibus & ciuibus minabantur. Pugnatum eſt pro portis aliquandiu, & ab Italis tandiu protracta pugna eſt, donec ſui (quos circumacto itinere ad carpendum extremum hoſtium agmen miſerant) nil tale opinantes, aggrederentur. Dũ pugnatur, ſuperuenere illi: atque ita à tergo, à lateribus, à fronte cæſi, priùs penè oppreſsi ſunt ingenti cæde, oppidanis etiam ſuperuenientibus, quàm diſcrimen, in quod delati fuerant, cognouerint. Comes ipſe Armeniaci tanti exercitus dux captus, ex vulnere in prælio accepto ſtatim moritur. Capti & Rainaldus Lanfigliatius, & Iohannes Ricius Florẽtini equites, qui Armeniacum in Italiam duxerãt. Tum verò Galeatius tanta victoria fretus, partem copiarum in Haucutum mittit, qui ea mente Ateſim & Mintium traiecerat, vt ſe cum Armeniaco coniungeret. Verùm Haucutus re cognita, quanta maximè celeritate potuit, in Patauinos mouit, non paucis ſuorum in itinere amiſsis, ob deriuatas paſsim à ruſticis aquas, ne redire hoſti impunè liceret. At Florentini bello preſsi à Iacobo Verme, qui eò à Galeatio cum duodecim millibus equitum, peditum quatuor, miſſus fuerat, Haucutum reuocãt, quibus hoſtes Florentinorũ, qui par eſſe aperto marte non poterat, miris artibus ludificatus eſt. Interim verò hortante Bonifacio pontifice, & Antonio Adurno Genuenſiũ duce, pax æquis conditionibus inter Galeatium & Florentinos Genuæ compoſita eſt. Sed dum vnum incendium extinguitur, alterum exardeſcit. Nam & Franciſcus cognomento Vicus, vrbis præfectus Viterbium põtifici proditione abſtulit: & Petrus Gambacurta Piſarum dominus, à Iacobo Appiano publico ſcriba, & omnium conſiliorum ſuorum participe cum filijs occiditur, ipſeq; Appianus dominatu potitur. Mortuo autem Alberto Eſtenſi, Accius & ipſe Eſtenſi familia ortus, iam pridem patria pulſus, adiuuantibus Cunij comitibus, redire in patriã inſtituerat. Sed tutores Nicolai pueri Alberti filij, ſumptis armis Acciũ Ferraria ſummouẽtes, Lucã & Cõcilicæ oppida Iohãni Cunio promiſere, ſi Accium interficeret. Tum Iohannes compoſita fallacia virum Accio perſimilem interficit, & acceptis oppidis, verum Accium in publicum producit. Non commiſiſſet tantum facinus Albricus ex eadem familia ortus, cui plus Itali debẽt quàm omnibus ducibus qui tum fuere: primus enim docuit Italos bella gerere,

iampri-

iampridem arma ferre deſuetos, quibus ſe deinceps ab inteſtino externoq; hoſte tutati ſunt. Priùs enim ſi quid gerere Itali vel inter ſe, vel in Barbaros voluiſſent, accite externum militem opus erat. Sed tanta militum copia hoc duce breui ſuborta eſt, ſub vexillo ſancti Georgij, vt Britones, qui prouinciam noſtram & Eccleſiæ caſtella euerterant, Theutonicos, Anglicos, poſtremò omnia vaſtantes Italiâ expulerit. Hinc Brachiani & Sfortiani milites originem habuere, quorum * armis Italia apud exteros tantum nominis conſecuta eſt, vt aut exteri timore perculſi, quieuerint: aut aditum ad nos tentantes, magnis cladibus ſuperati ſint. Interea verò mortuo Clemente ſeptimo adulterino pontifice, in eius locum à cardinalibus râti ſchiſmatis autoribus, Petrus Luna Benedictus decimuſtertius appellatus, Auenione ſufficitur. Succeſsit tum etiam Carolo imperatori romano Venceſlaus filius, à quo Iohannes Galeatius vicecomes Mediolanenſis, ducatus titulum accepit, miſſo oratore Petro Philargi Mediolanenſi archiepiſcopo: qui poſtea Romanum pontificatum adeptus, quintus Alexander appellatus eſt. Galeatius autem mortuo Iohanne Haucut Florentiæ ſepulto, quo vno duce in rebus bellicis tum maximè Florentini vtebantur, mittere Albricum cum ſuis copijs in Hetruriam conſtituit, qui Florentinos Appianû Piſanorum tyrannum bello laceſſentes, in officio contineret. Erant in eo exercitu Paulus Vrſinus, Ceculus, Brolia Brandulinus, Paulus Sabellus, Lucas Canalis, cohortium præfecti inſignes: qui ſimul coniunctis copijs animiſque oppugnare Florentiam adorti, ad monaſterium Carthuſienſe caſtra poſuerant, vnde crebris incurſionibus tum agros, tum ciuitatem Florentiam continuò vexabant, cædibus, rapinis incendijſque omnia complentes, anno Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimoſeptimo. Quo quidem tempore & Bonifacius Peruſium ſe contulit, nobilitatem plebeijs Raſpantibus conciliaturus. Sed plebs præſente pontifice præter datam fidem arma capiens, interfectis ad octoginta ex optimatibus, Biordum & Michilotum plebeiarum partium principes in vrbem intromiſſos, dominos conſtituunt. Indignatus autem ob eam rem pontifex, * Aſiſium petens, inde ad ducem Galeatium oratores miſit, qui eum adhortarentur, vt oppugnare Mantuam deſineret, quam tum aqua & terra obſidione premebat, accito in Ciſalpinam Galliam ad id bellum Albrico Barbiano. Hanc autem ob rem ex fœdere Florentinis licuit, & Venetis belli ſocijs Mantuano auxilium mittere, Carolo Malateſta Mantuani ſororio tantarum copiarum duce, qui ingenti clade Galeatij exercitum apud Gouernolum profligauit. Erat tum quoq; in animo Florentinis Piſanos bello perſequi, ſed eos à tanta re auertebant Pupij Balneique comites, & Vbertini rebelles, qui Florentinæ ciuitati exitium minabantur, ſi in Piſanos mouerent. Verùm mortuo non ita multò pôſt Iacobo Appiano, filius Gerardus patri ſuccedens, cùm retinere Piſas in poteſtate ſua non poſſet, ob ſeditiones à Florentinis excitatas, vrbem ipſam Galeatio vicecomiti vendidit, Plumbino oppido tantummodo ſibi ac ſuis retento, milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono. Interfecto autem Biordo Lantedeſci inſidijs, Peruſini vindicare ſe in libertatẽ conati ſunt. Verùm cùm Vgolinus Trincicus Fulginas pôtificis vicarius, eius nomine Peruſium in ditionem Eccleſię trahere conaretur, indignati ciues, Galeatio ſeſe dedunt: qui poſt menſes duos Bononia quoque & Luca falſò potitur. Hinc maior timor Florentinos inceſſit, paſſim de ſe ac libertate ſua actum dicentes, niſi Galeatius morte è medio auferretur. Appropinquâte verò Iubilei anno, legati Romanorum pontificem adeunt, rogantes, vt Aſiſio Romam proficiſceretur, qui etſi id magnoperè cuperet, tamẽ diſsimulato deſiderio, facturum ſe quod petebant, negauit, quòd diceret eos voluiſſe recipere ſenatores ex nobilitate externa ſecundũ conſuetudinem & inſtituta pontificum, quodqne camerę conſeruatores ſuopte ingenio elegiſſent, homines quidem parum idoneos, & quorum licentia Bandereſijs omnia licerent. Tum verò Romani, vt rem gratam pontifici facerent, & Bandereſios tollunt,

* Barchiani.

Clemens adulterinus pontifex.

lunt,& Malateſtam Pandulphi filium Piſauriēſem, virum doctum,pontificis nomine in ſenatorem recipiunt,pecuniasque inſuper Bonifacio dant, quò ei proficiſci ad vrbem liceret. Vrbem itaque ingreſſus,munita mole Hadriani(vt anteà diximus) * mœnijs & turribus,dominatu vrbis ſenſim potitus eſt. Celebrato deinde Iubilei anno MCCCC. quò innumera ferè hominum multitudo ad vrbem religionis cauſa venerat, Florentini Galeatium à ceruicibus ſuis auertere cupientes, Robertum Bauariæ ducem, quem imperij electores, abrogato ob ignauiam Venceſlao Boemo,delegerant; hac conditione in Italiam vocant, vt nō priùs promiſſam mercedem accipiat,quàm vicecomitis ducatum attigiſſet: qui Brixianum agrum ad Benacum ingreſſus, parte pecuniarum accepta, cum Galeatij copijs congrediens ſuperatur, ac Tridentum fuga petit. Retinere hominem Veneti, & Florentini multa polliciti,quo minùs in Germaniam rediret,nequaquam potuere. Tum verò Bonifacius,ſiue vicecomitum potentiam veritus,ſiue augendæ ditionis eccleſiaſticæ cupidus, Annatarum vſum beneficijs eccleſiaſticis primus impoſuit, hac conditione, vt qui beneficium conſequeretur, dimidium annui prouentus fiſco apoſtolico perſolueret. Sunt tamen qui hoc inuentum Iohanni vigeſimoſecundo aſcribant. Hanc autem conſuetudinem omnes admiſere,præter Anglos,qui id de ſolis epiſcopatibus conceſſere,in cæteris beneficijs non adeo. Confirmata hoc modo pecunijs arce, magiſtratibus ſuo nutu in vrbe delectis ditione eccleſiaſtica, pontifex Ladiſlaum adoleſcentem Caroli Neapolitani regis filium, in regnum paternū reſtituit,à tyrannis & populis occupatum, qui Lodouici Andegauenſis partes ſecuti fuerant. Quo autem faciliùs & honeſtiùs id fieret, priuationem Caroli ab Vrbano ſexto Nuceriæ factam, abrogauit, cardinalemque Florentinum Caietam miſit, quæ ſola in fide remanſerat, vt & eo loci adoleſcentem coronaret,vbi ſumma cum fide ſeruatus fuerat. Vicecomes autē redeunte in Germaniam imperatore Roberto, copias ſuas Albrico duce ad opprimendum Iohannem Bentiuolum miſit, qui Bononienſem vrbem in ſuam redegerat poteſtatem, pulſo vicecomitū præſidio. Militabant tum in exercitu Galeatij Franciſcus Gonzaga, cōpoſita inter eos pace: militabat Pandulphus Malateſta, Caroli frater: aderat & Octobonus Rubeus, Parmenſis ciuis: quorum nominibus perterriti Florentini, Bernardonem copiarum ſuarum præfectum, Bononienſibus socijs auxilio mittunt: cuius aduentu Bononiēſes animis aucti, hoſti mœnibus appropinquanti occurrere audent: quo prælio ſuperati, omnem equitatum cum Bernardone in ipſa pugna interempto amiſere. Captus etiam eo prælio Iacobus Carraria, Franciſci Gonzagæ precibus conſeruatur. Aufugerat tum cum paucis Bentiuolus in vrbem: quam dum acriter nimiùm tutatur, in globum incidens, cùm viuus capi non poſſet, obtruncatur. Potitus itaque deinceps, nullo reſiſtente, Bononia Galeatius, magnum terrorem Florētinis iniecit. Eò enim ſe breui moturum omnem belli impetum oſtendebat. Verùm morte eius adiuti,vt ipſi optabant,non ita multò pòſt tanto metu liberati ſunt. Mortuo autem ex febre Iohanne Galeatio apud Meregnanum,cùm antè cometes tantæ mortis indicium apparuiſſet,anno milleſimo quadringēteſimoſecundo, multi repentè tyranni oborti ſunt,aut ciuitatum ſuarum principes,aut cohortium præfecti,à militibus ducis ob largitionem ad occupandas ciuitates adiuti. Oborta tum quidē infinita mala ſunt, cùm nemo vnus præeſſet, qui vitia hominum imperio & autoritate compeſceret. Innouata eſt etiam Guelphorum & Gibellinorum pernitioſa ſeditio, quæ ducentis & eò ampliùs annis per Italiam vagata, omnes ciuitates ita ad arma ciuilia concitauit, vt fermè ad internetionem certatum ſit. Nam Vgolinus Caualcabos,oppreſsis Gibellinis, Cremonæ imperitabat: Parmam Ottho tertius, interfectis ac pulſis Rubeis, obtinebat, Soardi Bergomum, Ruſconij Comum, Viginatæ Laudam: Vercellas, Alexandriam,plurimaq; per eam regionē oppida Fazinus Canis dux copiarum egregius, vi occupauerat. Omitto reliquos tyrannos à Galeatio pulſos,qui tum quidem

Annatæ.

dem redeundi ad tyrannidem & dominatum ſpem aliquam ſumpſere. Maximè verò Guilielmus Scala,& Carolus vicecomes Bernabouis filius,qui principes omnes & populos ad defectionem ſolicitabant.Hinc etiam Pynus Ordelaphus patria pulſus,Foroliuio potitur.Albricus quoque Cunnij comes, Fauentiam bello preſſam in * ſui poteſtatem redegiſſet,niſi à Ladiſlao adhortante etiam pontifice in regnum accitus properè fuiſſet,magnusq́; comeſtabilis, vt eorum vocabulo vtar, creatus.Miſerat & eò cum ſatis iuſto exercitu fratrem ſuum pontifex,vt regi auxilio eſſet:qui à Neapolitanis repulſus,Peruſium mouens,ciuitatem ipſam in poteſtatem pontificis breui redegit.At Baldeſar Coſſa Neopolitanus ciuis, ſancti Euſtachij cardinalis,Bononienſes aliquandiu obſeſſos, redire tandem ad Eccleſiam cōpulit,Brachio Montonio copias eccleſiaſticas ducente,quem vt virum in re militari præſtantem Albricus in Flaminia reliquerat.Sub eo enim ab ineunte ætate militauerat,ordinesq́; duxerat.Idem etiam contigerat Sfortiæ, è Cotignola Flaminiæ oppido originem ducente:quorum virtute militia Italica ita breui creuit, vt qui duce in re bellica deinceps indigerent,altero iſtorum vterentur.Hinc illæ factiones militares exortæ ſunt, vt ſexaginta iam annis nil propè geſtū in Italia ſit, quod non alteri iſtarum aſſcribi poſsit.Qui enim à Brachianis opprimebatur, vicisſim à Sfortianis alteram factionē pretio cōducebat.Albricus autē(vnde tanquā ex equo Troiano innumerabiles belli principes emanarunt) Neapolim diu oppugnatam,tandem in poteſtatem Ladiſlai recepit. Qua victoria moti omnes regni principes ciuitatesq́;,ſtatim in deditionem regis peruenere. At verò Ladiſlaus regnandi cupidus,priuſquam fundamenta regni Neapolitani confirmaſſet,accitus ab Vngaris,ad illud quoque regnum iure hæreditario ſuſcipiendum, cùm copias traieciſſet,Iaderamq́; obſideret,certior ab amicis fit, Neapolitanos,& aliquot regni proceres ad defectionem ſpectare.Iadera itaque potitus, eademq́; Venetis diuendita,Neapolim redijt, reuocatoq́; è Flaminia Albrico (eò nanque ad ſuos viſendos profectus erat)omnes proceres dominatu priuauit. Recuſantes autem parere,patria deiecit.In Seuermatum verò familiam crudeliter animaduertit,primatibus ipſis vltimo ſupplicio affectis.Bonifacius autem in tāta rerum perturbatiōe diu afflictatus,dolore laterum tandem moritur, pontificatus ſui anno quartodecimo,mēſe nono,milleſimo quadringēteſimoquarto.Sepeliturq́; in baſilica Petri ſepulchro marmoreo,vermiculato opere diſtincto,quod adhuc cernitur,cū gētilitijs inſignibus:quæ item indicant,multa ædificia tū in mole Hadriani,tū in Capitolio,tū in palatio Vaticani,huius iuſſu & impenſa ædificata tum fuiſſe. Huic aūt pōtifici ad ſummam gloriam nil certè defuiſſet, niſi affiniū & cognatorum affinitatibus obtemperans,aliquam notam contraxiſſet.Multa enim crimina per ſimoniacam prauitatem committebantur,petentibus contra ius faſq́; omnia tum fratribus,tum cognatis,quorum magna multitudo quęſtus gratia Romam venerat. Indulgentiæ verò,& quidem plenariæ,ita paſsim vendebantur, vt iam vileſceret clauium & literarum apoſtolicarum autoritas. Reuocare hæc omnia Bonifacius conatus,cognatorum precibus eò identidem redire cogebatur. Vnde meliùs actū cum eccleſia Dei cenſerem,ſi pontifices reiectis affinibus & cognatis, vel ſaltem in mediocri fortuna collocatis,pōtificiæ dignitati potius quàm carni & ſanguini conſulerent. Maximè verò hoc tempore,quo mortuo Taburlano, qui Turcos ſuperauerat,eorumq́; regē catenis vinctū ſecum trahebat,Armenios,Perſas, Aegyptios, Aſſyrios ſine gubernatoribus reliquerat: qua ex re facilè Chriſtianis tum fuiſſet Hieruſalem,ac ſanctum domini ſepulchrum recuperare. In noſtros enim conuerſus,Albos ſuo pontificatu nouam ſuperſtitionem introducentes perſecutus eſt.Ex alpibus nanq; deſcendiſſe in Italiam anno ante iubileum presbyterum quēdam cūmagna hominum multitudine, ex patre meo, qui hominem viderat, intellexi.Is quidem albo indutus panno, tantam modeſtiam vultu ac verbis præ ſe ferebat, vt ab omnibus ſanctus haberetur. In Italiam itaque deſcendens, magnam

Indulgētias vēdere luſus erat, qua re vileſcebant.

Noua ſuperſtitio introducta.

gnam hominum ac mulierum multitudinem in ſententiam ſuijpſius breui dedu-
xerat. Linteis albis circunuoluti omnes ſine diſcrimine, mares an fœminę, ruſtici
an ciues, ſerui an liberi eſſent, paſsim veluti pecora, vbi nox oppreſsiſſet, dormie-
bant. Publicè in vicis epulabantur, perlatis vndique certatim quaſi ad ſacrum epu
lis. Crucifixum ſacerdos ipſe præ ſe ferebat, quem lachrymari ob hominum erra-
ta dictitabat. Id quoties accidiſſet, ſucclamabant omnes, veniam à Deo petentes.
Laudes beatæ virginis canebant euntes & ſtantes, hymnis ad id aptè compoſitis.
Ex Ciſalpinis autem in Flaminiam, Hetruriam, Picentes, aucta opinione ſanctita-
tis veniens, non plebem modò rudem & crudelem, ſed & principes & Epiſcopos
ciuitatum in ſententiam ſuam facilè pertraxit. Subſtitit Viterbij cum magna mul
titudine labore itineris feſſus, Romam inde, vt ipſe dicebat, ad viſenda loca ſancta,
ſanctorumq; corpora venturus. Sed Bonifacius fraudem ſubeſſe veritus, quòd di-
ceret, hominem ſuperſtitioſum pontificatum appetere, adiuuante illa multitudi-
ne, milites aliquot præmittit, qui hominem comprehenſum ad ſe perducant. Sunt
qui ſcribant huius fraudem quæſtione detectam fuiſſe, hominemque in tanto fa-
cinore deprehenſum, meritas pœnas luiſſe, igne ſcilicet, quo exuſtum ferũt. Sunt
etiã qui dicant nil fraudis in homine deprehenſum fuiſſe, ſed id fictum à pontifice
abolendo rumori, quo hominem per inuidiam captum & necatum affirmabant.
Vtrum verius ſit, Deus nouit. Hoc tamẽ conſtat, poſt tantam colluuionẽ, quæ par
tim hac ſuperſtitione, partim frequẽtia iubilei obuenerat, magnam hominũ mul-
titudinem peſtilẽtia conſumptam fuiſſe. In tantis aũt malis, quibus prouincia no-
ſtra afflictabatur, vnum tamẽ bonum in Italiam aduectum eſt. Ad nos enim Chry
Chryſoloras Bizantius. ſoloras Bizantius literas Græcas attulit, quæ annis iam quingentis in Italia con-
ticuerant. Hinc Grææ Latinæque linguæ ſcholę exortæ ſunt, Guarino, Victori-
no, Philielpho, Ambroſio monacho, Leonardo Aretino, Caroloque, ac pleriſque
alijs, tanquam ex equo Troiano in lucem prodeuntibus, quorũ æmulatione mul
ta ingenia deinceps ad laudem excitata ſunt.

INNOCENTIVS VII.

ccxj. Pont. INnocentius vij. patria Sulmonẽſis, Coſmatus anteà vocatus, ſanctę cru
cis presbyter cardinalis, Romæ pontifex creatur, tumultuante tota Ita-
lia. Mortuo enim Iohanne Galeatio, duobus filijs ſuperſtitibus, ſed ado
leſcẽtibus, adhuc tota Italia ad arma reſpiciebat. Iohannes Maria maior
natu, id enim ei nomẽ erat, ducatũ Mediolani ſibi vendicat: Philippus verò Maria
minor natu, Papię dominatum, cuius comes iure habebatur, facilè obtinuit. Reli-
quę ciuitates, vt anteà dixi: ad v. enim & xx. fuiſſe conſtat: ab imperio vicecomitũ
defecere. Nam & Paulus Guiniſius ciuis Lucẽſis, patriæ dominatum ſibi vſurpa-
uit: & Franciſcus Carrarius ſublato è medio tanto duce, cuius arma mirum in mo
dum timuerat, augendæ ditionis in magnã ſpem veniens, Veronam, Brixiam, Ber
gomum, Cremonã, legatos ad ſolicitandos in partes ſuas Guelphos miſit. Verùm
vbi videt Guilielmum Scalam, & Carolum vicecomitẽ, qui imperia ciuitatum ſua
rum deſiderabant, poſſe conatibus ſuis obſtare, Guilielmo Veronę, Carolo Medi-
olani, acceptis ab eo mutuo triginta millibus aureis, dominatum pollicitus eſt. Re
ducto itaq; in patriam Guilielmo, eodemque non ita multò pòſt veneno ſublato,
Verona ipſe potitur. Eadem quoq; fraude Carolum aggreſſus eſt, cùm is inſtaret,
vt nõ apparẽtibus promiſsis, pecuniam ſaltẽ mutuo datam ſolueret. Literis quo-
que Franciſcum Gonzagam admonet, vt deſcẽdere in partes ſuas ſponte velit, am-
plectiq; eius amicitiam & ſocietatem: ſin ſecùs eſſet animatus, habiturum ſe eum
pro hoſte, facturumq;, vt breui eius pertinaciæ pœniteat: fieri perfacilè id poſſe di-
cebat, cùm Veronam Mantuanis finitimam adeptus, Brixiam quoq; in poteſta-
tem ſuam breui ſit redacturus, vnde percõmodè Mantuanos bello premat. Nil re-
ſpondere Frãciſcus inſtituit, priuſquam Venetorũ legatos audiret, quos in via ad
ſe eun-

ſe euntes intellexerat. Veneti enim Carrariorum potentiam ſuſpectam habentes, Vincentiã dedentibus vltrò ciuibus in deditionẽ & tutelam recipiunt, quòd Franciſci arma vererentur, quodque ſub quouis alio, quàm ſub Patauino domino eſſe malebant: quippe cùm inter Patauinos & Vincentinos immortale odium intercedat. Admonet tum Franciſcum Carrarium Venetus, ne Vincentinos vectigales ſuos bello attingat, vtque ab expugnanda colonia (quam ſuæ ditionis eſſe rebantur) abſtineat: aliter Venetos bello perſecuturos illatas iniurias. Reſpondet Franciſcus, mirari ſe Venetorum impotentiam, qui cùm nullum ius in continenti habeant, leges tamen meritò imperantibus velint præſcribere: irent, & æſtiuarijs ſe ac paludibus continerent, eoſq; præeſſe ciuitatibus ſinerent, qui eam facultatem à maioribus ſuis accepiſſent. Indignati mirum in modum Veneti, legatos ſuos qui in via erant admonent, vt fœdus & ſocietatẽ cum Franciſco Gonzaga ineant, eumq; primum copiarum ſuarum ducem deligant, addita pecuniarum ſumma, quæ ei ſtipendij nomine quotannis daretur. Tum verò Franciſcus icto fœdere maturandum ratus, quòd iam hoſtes potitos colonia intellexerat, conſcripto magno militum numero, Veronenſes ad eam partem adoritur, qua ad Mantuanos vergunt. Idem faciunt Veneti, ex Vincentinis eò mouentes. Quo impetu Veronẽſes perterriti, cùm nulla ſpes auxilij ſubeſſet, deditionem fecere. Oderant etiam ciues Franciſcum Carrarienſem, qui Guilielmum Scalam veneno necaſſet, eiusque filios, occupata fraude Verona, in carcerẽ conieciſſet. Dum vrbem verò inſtructis aciebus ingrediunt, ne qua fraus ab hoſte ſubeſſet, Iacobus Carraria, qui ibi cum præſidio erat, repentè cum militibus aliquot Hoſtiliam profugit. Sed dum Padum traijcit, captus Venetias mittitur. Munita aũt firmiſsimo præſidio Verona, inde cum omnibus copijs Veneti Patauiũ mouentes, vrbẽ præaltis muris ac profunda foſſa munitam, defenſamq; firmo præſidio obſident, & tandem poſt aliquot menſes interclusis vndiq; commeatibus, in deditionem accipiunt. Confugerat in arcem Franciſcus cum filijs ac nepotibus, quam tamẽ Veneti non ita multò pòſt cepere, vrgente eos, qui in pręſidio erant, ad deditionẽ fame. Franciſcus autẽ captus, ac Venetias miſſus, vnà cum fratre necatur. Hunc exitum & finem habuit, qui humanam cupiditatem ſecutus, ſpreta pace, omnia bello occupaturus videbatur. Neque in hoc quidẽ malorum omnium finis fuit. Nam vel ignauia pontificum, qui interdictis anteà, minis, armis poſtremò tollere diſcordias conſueuerant, vel ſchiſmate potiùs (quo tum Eccleſia Dei multum laborabat) eò ventum erat, vt viliſsimus quiſque tyrannus poſt mortem Iohannis Galeatij, vnumquodque facinus, quantumuis magnum, aggrederetur. Innocentius enim dum adhuc cardinalis eſſet, carpere negligentiam & timiditatẽ priorum pontificum conſueuerat, quòd diceret eorum ſocordia factum, ne ſchiſma Eccleſię Romanæ, totiusq; reipublicæ Chriſtianæ pernicies, hactenus extinctum & ſublatum eſſet. Verùm ipſe pontificatum adeptus, ſecutusq; in quibuſdam Vrbani & Bonifacij veſtigia, quos priuatus carpebat, non modò quod tantoperè laudabat, effecit, verumetiam iniquo animo ferebat, ſi quis apud ſe ea de re verbum vllum feciſſet. Præterea verò adeo tumultuoſe omnia gubernabat, vt cùm ſemel Romani reſtitui in libertatem, reddiq; ſibi Capitolium, pontem Miluium, & arcem Hadriani peterent, inſtarentque item vt ſchiſma rem pernitioſi exempli de eccleſia tolleret, bella extingueret, & ſeditiones tege Gallorum ad eam rem conficiendam operam ſuam pollicente, ac Petro Luna antipapa nequaquam tantam concordiam abnuente, Romanos ipſos pontifex ad Lodouicum nepotem diuertentem apud hoſpitale ſancti ſpiritus via ſaxea, tanquam ad certum carnificem miſerit. Vndecim enim ciues reipublicæ ſuæ labenti in negligentia pontificis conſulturi, ſtatim necantur, è feneſtriſque deijciuntur, quòd diceret eo modo tolli ſeditiones & ſchiſma, nõ alio quidẽ poſſe. Hac autẽ ſæuitia motus populus Romanus, accito Ladiſlao Apuliæ rege, arma capit, ſupplicium de Lodouico ſumpturus. Verùm pontifex declinaturus populi furorem, Viterbium

terbium cum Lodouico citato greſſu proficiſcitur. Tum verò populus cùm ſæuire in autorem tanti facinoris non poſſet, in aulicos iram conuertit, quorũ bona magna ex parte direpta ſunt. Seruati tamen quidam dicuntur in ædibus cardinalium Romanorum, qui adiuuantibus clientibus, ægrè tamen, ad ſe confugientes tutati ſunt. Capto deinde capitolio, occupatoque ponte Miluio, arcem Hadriani oppugnare fruſtra conati ſunt, adiuuãtibus etiam Romanos Iohanne Columna Troiæ comite, Gentile Monterano, comite Carrariæ, egregijs tum copiarum ducibus, & Ladiſlai regis auſpicijs militantibus. Verùm ſuperueniente Paulo Vrſino mandato pontificis cum Moſtarda & Cecchalino turmarum præfectis, in pratis Netonianis Iohannem Columnam, & reliquam Ladiſlai militiam fundunt. Hanc ob rem Romani quidem multis incommodis circumuenti, cùm & homines & eorum pecora abigerentur, reſidente etiam ira iam antea concepta, pontificem in gratiam recipiunt, rogantq́; vt ad vrbem redeat. Erat enim natura comis & blandus, adeoq́; pontificij ciuilisq́; iuris peritus, vt facilè homines tum rationibus tũ ſuauitate dicendi in ſuiipſius ſententiam alliceret. Rebus itaq; hoc modo compoſitis Romam veniens, plures cardinales deligit: quorum de numero fuit Angelus Carrarius, patria Venetus, tituli ſancti Marci presbyter cardinalis, in pontificatu Gregorius dnodecimus appellatus. Fuit & Petrus Philardi natione Cretenſis, baſilicę duodecim apoſtolorum presbyter cardinalis, Alexander quintus deinde creatus. Tertius habitus eſt Otthn Columna, natus è principibus Romanis ad Vellus aureum, ſancti Gregorij diaconus cardinalis, Martinus quintus poſtea vncatus. Confirmatn autem hoc modo pontificatu ſuo, Lodouicum nepotem agri Piceni Marchionẽ creat, eundemq́; Firmanum principem conſtituit. Ipſe verò non diu pòſt Romæ moritur pontificatus ſui anno ſecundo: ſepeliturq́; in baſilica Petri in ſacello quod olim pontificibus dedicatum erat, quodq́; vetuſtate & ſitu corruens, Nicolaus quintus poſtea reſtituit, notatu etiã hoc epitaphio hominis ſepulchro: INNOCENTIO SEPTIMO PONTIFICI MAXIMO CVM NEGLECTI EIVS SEPVLCHRI MEMORIA INTERIISSET, NICOLAVS QVINTVS PONTIFEX MAXIMVS RESTITVI CVRAVIT. Interim autem cùm & vero pontifice, & optimo imperatore carerent Itali, vnicuique ſcelerato peccandi licentia data eſt. Nam Cabrinus Fundulus, cuius opera Carolus Caualcabos multum & belli & pacis artibus vtebatur, ſpe occupandæ tyrannidis elatus, quòd ei non ſecùs ac Carolo magiſtratus omnes atque arcium præfecti parerent, redeuntem Lauda Pompeiana Carolum, ad Machaſturmam ab vrbe Cremona decem millia paſſuum cum fratribus & cognatis obtruncat. Inde verò properè anteqnam res in vrbe ſciretur, cum aliquot militibus Cremonam properãs, occupata arce ac portis omnibus, forum armato ingreſſus milite, quos videt conatibus ſuis obſtare poſſe, aut obtruncat aut pellit. Obtinendæ autem tyrannidis cauſa, nullum genus crudelitatis omittit. Erant tum quoque in armis Mediolanenſes principes, ne dicas eorum opera tyrannos opprimi potuiſſe, inſtante præſertim Gutecaldo Genuæ præfecto regis Gallorum nomine, qui tum redigere Mediolanum in poteſtatem regis conabatur: contrà verò Fazinn Cane egregio tum copiarum duce, retinere Iohãnem Mariam in dominatu paterno conante, Ottho quoque tertius Parmẽſis dominus, ad colloquium ſpe compnnendæ pacis cum Nicolao Eſtenſi pellectus, ad Ruberam, caſtelli nomen eſt, obtruncatur. Cnius quidem cædis Sfortia Cotignola, iubente Nicolao, autor habitus eſt. Mortuo autem Otthone, Rhegio ſtatim & Parma dedentibus ſpontè ciuibus, qui oderant Otthonis nomen, Nicolaus potitur. Ladiſlaus verò occupata Roma, vt antea dixi, acceptaq́; in deditionem Peruſia, quam tum armis Brachius vexabat, in Hetruriam hoſtili animo mouet: quæ certè indnſtria & auſpicijs Malateſtæ Piſaurienſis egregiè defenſa eſt. Repulſus enim inde Ladiſlaus, in regnum trepidus ſeſe recepit, maiore propè accepto quàm illato hoſtibus incommodo. Liberati

autem

antem tanto hoſte Florentini, in Piſanos conuerſi, poſt longam oppugnationem Piſas tandem capiunt, Tartalia, Sfortia ducibus, anno domini milleſimo quadringenteſimoſexto.

GREGORIVS XII.

AT verò dum ſchiſma in Eccleſia Dei longiùs protraheretur cum pernicie Chriſtiani nominis, altero pontifice Romæ creato, altero Auenione, principes Galliæ, duces ſcilicet Bituricenſis, Burgundus, Aurelianus, qui tum ob valetudinem regis Gallias gubernabant, calamitatem Eccleſiæ tandem miſerati, Auenionem ad Petrum Lunam, Benedictum decimumtertium appellatum, perueniunt, hominemque rogant, vt collabenti eccleſiæ tandem conſulat, etiamſi abdicare ſe pontificatu neceſſe eſſet, quemadmodum in conclaui ſe facturum promiſerat iureiurando interpoſito, dum pontifex creatur. Spondent præterea alterum pontificem, qui tum Romæ crearetur poſt mortem Innocentij, idem facturum. Ita enim inter hos principes, & qui in Italia erant, reip. Chriſtianæ amantiſsimi, conuenerat, vt abrogatis duobus de pontificatu contendentibus, quorum alter Gallicæ, alter Italicæ factionis haberetur, vnus aliquis poſtea deligeretur omnium nationum pater & pontifex. Reſpondet Benedictus, ſe quidem grauiter Deum offenſurum, ſi Eccleſiam Dei deſereret, cui patronus & publicus pater conſenſu bonorum non furtim, ſed publicè aſſcriptus eſſet, nolle ſe in dubium ponere, quod iuſtis ſuffragijs ſibi demandatum fuerat: quòd dicerent, ſublato ſchiſmate, de concordia agendum eſſe, ſibi admodum placere, modò id in loco fieret libero, ne coactus quiſpiam potius quàm ſponte facere aliquid videretur. Vnum tamen ſe polliceri, idq; iureiurando affirmare, ſi aliter tolli ſchiſma non poſſet, depoſiturũ omnem pontificiam dignitatẽ, modò idem eodem tempore ab altero antipapa ſtatim fieret. Principes itaq; cognita hominis voluntate, conſultare inter ſe cœperunt, quónam modo Benedictum in ſententiam ſuã perducerent: quorum colloquia & conſultationes Benedictus veritus, pontificias ædes armis & cõmeatu optimè muniuit: in quibus aliquot mẽſes obſeſſus, tandem paratis ad fugam triremibus, per Rhodanum in Cateloniam, vnde oriundus erat, adnauigauit. Sunt autẽ qui ſcribant principes Gallos id molitos in Benedictum eſſe, inſtantibus cardinalibus Gallicis, qui eum oderãt, quòd alterius nationis eſſet, & nõ Gallicæ. Nam cùm poſt mortem Clementis de creãdo põtifice Gallico inter eos non cõueniret, hunc poſt longã altercationẽ crearũt, vt virum bonũ, & reipublicę Chriſtianæ amantiſsimũ: qui eos ſæpe admonuit, vt honeſtè ac ſanctè viuerent, vtq; à ſimoniaca prauitate cauerent, aliter ſe in eos grauiter animaduerſurũ. Huius itaq; mores ferre nequeuntes, principes Gallos in virum optimum & conſtantis vitæ concitaſſe. At verò cardinales, qui poſt mortem Innocentij Romæ erant, cognita trium priorum pontificum in tollendo ſchiſmate negligentia, cognitoque etiam diſcrimine, in quo reſpublica Chriſtiana vbiq; terrarum, maximè verò in Gallia verſabatur, in vnum conuenientes, conclaui ad ſanctum Petrum in Vaticano habito iurarunt ſinguli maximis execrationibus interpoſitis, abdicaturos ſe ſtatim pontificatu, ſi ſibi deligi ad tantum magiſtratum contigiſſet, hac conditione tamen, vt id quoque ab antipapa fieret. Venerat autem in hanc ſententiam, vt & Gallicę nationi ſatisfacerent, quæ ob impotentiã creandi antipapæ conſuetudinem introduxerat, à qua remoueri non ſine ignominia videbatur, inſi id quoque ab Italis fieret: vtq; in ſententiam Benedicti venirẽt, qui hac vna ratione, non alia, ſanari Eccleſiam poſſe dicebat. Quòd ſi ſibi contigiſſet vtrunq; abrogari, vnum verum pontificem omnium, qui tum erãt, cardinaliũ conſenſu creandum eſſe, cui omnes reges & principes obtemperarent. Creatus itaq; Romæ anno domini milleſimo quadringẽteſimoſexto pridie Calendas Nouẽbris, Angelus Corarius Venetus, tituli ſancti Marci presbyter cardinalis, qui

ccxij. Põt.

(vt dixi)Gregorius duodecimus appellatus eſt,ſtatim quod ante pontificatũ promiſerat ſe facturum,ſcripto,adhibitis etiam notarijs & teſtibus, cõfirmauit,ſuaq; manu ſcripta tabellionum notauit. Cùm verò de eligendo loco, quò ſine diſcrimine vterq; venire poſſet,mentio haberetur, neque ea de re ſatis inter eos conueniret,colluſores & fidifragi ab vtroque cardinalium conuentu ſunt habiti: qui Piſas,hinc Roma,hinc Auenione adnauigantes,vno conſenſu Gregorium & Benedictum dignitate pontificia priuarunt, conſentientibus in tam granem ſententiam omnibus nationibus, præter Hiſpaniam citeriorem, regem Scotiæ,& comitem Armeniaci, qui Benedicto fauebant. Inita deinde creandi noni pontificis ratione, qui benè ac ſanctè ſine vlla ſeditione eccleſiam Dei gubernaret, venere in hanc ſententiam,vt Alexandrum quintum crearent. Dum autem Gregorius abeſſet, creandique Alexandri ratio haberetur, armis omnia Romæ circũſonabant. Ladislaus enim rex occupata Hoſtia pedeſtribus naualibusq; copijs, adeo Romanos incurſionibus vexauit, vt inita pace honorificè poſtea in vrbem receptus tanquam dominus, & magiſtratus mutauerit, & portas ac mœnia pro arbitrio animi ſui operibus & cuſtodijs firmauerit. Verùm ſuperueniente Paulo Vrſino eccleſiaſtico duce,apud ſanctum Iacobum in Septimiano acerrimè pugna tum eſt,multis vtrinque deſideratis. In tranſtiberi namque rex ſuos tum continebat,arbitratus ſe illo in loco tutiorem eſſe ob nauales copias,quas Hoſtiã Romam ſubuexerat. Is verò deinceps cedens potius quàm fugiens Vrſinæ factioni,quæ indies magis magiſq; augebatur,Neapolim proficiſcitur,debilitata præſertim factione ſua ob ſuperatos ante ingreſſum ſuum Columnenſes,Iohanne Columna,Baptiſta Sabello,Iacobo Vrſino,Nicolao Columna ducibus,qui occupata ſancti Laurentij porta,vrbem iam ingreſsi erant. Verùm ſuperueniente Paulo Vrſino,ſuperati (vt dixi) & capti magna ex parte fuerant. Ex his capitali ſupplicio duo affecti ſunt: quorum alter Galeottus Normannus eques inſignis, alter verò Richardus Sanguineus eſt habitus,è familia nobili ac vetuſta originem ducens. Reliqui verò incolumes dimiſsi fuerant: hac tamen conditione, ne amplius Ladislai auſpicijs militarent. His autem perturbationibus adeo Romæ annonæ caritas inualuit,vt menſura tritici (quam rubium vocãt) florinis decem & octo venderetur,propter abacta pecora,&ruſticos partim captos,partim necatos,vt in bello fieri conſueuit.

ALEXANDER V.

ccxiij. Põtifex.

ALexander quintus,natione Cretẽſis, Petrus antea vocatus,ordinis Minorum frater, archiepiſcopus Mediolanenſis, vir doctrina & ſanctitate vitæ præclarus,omnium cardinalium conſenſu,qui tum in concilio Piſano erant, pontifex creatur. Hanc ob rem Gregorius in Auſtriæ ciuitatem profectus, quaſi profugus de concilio generali mentionem fecit. Verùm cùm eo in loco nequaquam ſe tutum arbitraretur, Ariminum profectus,à Carolo Malateſta perbenignè & ſplendidè eſt habitus. Benedictus autem poſt habitum in Perpiniano concilium,quò tutior eſſet,ad caſtellum * Paniſcholæ,locum municiſsimum confugit, vbi diutius immoratus eſt. Vterque autem licet in Piſano concilio exautorati eſſent, tanquam veri pontifices,cardinales crearunt, maximè verò Gregorius,qui dum Lucæ eſſet, de cõſenſu cardinalium,qui nondum ab eo diſceſſerant, Gabrielem Condelmerium cardinalem creat: qui poſtea in pontificem electus, Eugenius quartus appellatus eſt. Ad Alexandrum redeo, virum in omni vita & ætate præſtantem. Hic enim ab adoleſcentia ordinem Minorum ingreſſus, adeo Pariſijs liberalibus ſtudijs, theologicæq; doctrinæ vacauit, vt breui & publicam ſcholam habuerit,& in libros ſententiarum doctè & acutè ſcripſerit. Magnus quoque orator,magnus prædicator eſt habitus. Hanc ob rem à Iohanne Galeatio duce Mediolanenſi accitus,primum locum in conſultationibus ſuis habuit. Creatur deinde rogatu Galeatij Vincentinus epiſcopus,poſtea Nouarienſis muta-

mutato loco:poſtremò præſul Mediolanẽſis factus, ab Innocentio ſeptimo cardinalis baſilicæ xij. apoſtolorum creatur:quo quidẽ gradu pontificiam dignitatẽ adeptus,meritò Alexandri nomẽ conſecutus eſt,cùm & liberalitate, & magnitudine animi,cũ quouis optimo principe cõferri poſſet. Adeo enim munificus erat in pauperes,& viros ſua benignitate dignos,vt breui nil ſibi reliquerit. Vnde per iocum dicere interdũ ſolebat,ſe diuitẽ Epiſcopum fuiſſe,pauperẽ cardinalem, mendicum pontificem.In eo enim defuit illa habendi cupiditas,quę vnà eũ re & ætate accreſcit ſimul.Sed hoc vitiũ cadere in viros bonos, & rerum humanarũ contemptores nõ poteſt:qui quò magis conſeneſcunt,eò minùs viatici indigere ſe cognoſcunt,& ob hanc rem cupiditates ſedant,refrenant auaritiam,ac cæteras animi labes expellunt.Tanti præterea animi Alexander fuit,vt Ladiſlaum regẽtum potentiſsimum,qui ditione Eccleſiæ pontificibus abſentibus diu multumq; vexauerat, oppidaq; aliquot vi occupauerat,in concilio Piſano approbantibus,qui tum aderant,regno priuauerit,iuſque illud Lodouico Andagauiæ duci competere declarauerit. Soluto autem concilio Piſano, pontifex Bononiam proficiſcitur, cui ciuitati tum præerat Baldeſar Coſſa ſancti Euſtachij cardinalis, quem Alexander in legatione confirmauit,quòd eius induſtria ac præſidijs Piſanum concilium habitum fuiſſet:quodque etiam vir erat,qui percommodè tyrannis,ac rem eccleſiaſticam occupare conantibus,obijci quouis tempore poſſet.In homine tamen plus ferociæ, pluſque audaciæ & ſecularitatis (vt ita dicam) erat, quàm eius profeſsio requirebat. Militaris propè habebatur eius vita, militares mores, adeo, vt multa etiam, quæ loqui fas non eſt, ſibi licere arbitraretur. Cùm verò Alexander grauiter ægrotare cœpiſſet, noſſetque mortem propè inſtare, cardinales ad ſe venientes, ad concordiam, ad pacem, ad tuendam Eccleſiæ dignitatem, adhortatur. Teſtatus præterea eſt per eam mortẽ, quam ante oculos ſe cõtinuò cernere dicebat: nec reformidare, conſcientia benè actæ vitæ motus, ſe exiſtimare & credere, quæ in concilio Piſano decreta fuiſſent, rectè atq; integrẽ facta eſſe omnia, ſine dolo malo, fraudéve. Cùm hæc dixit, lachrymantibus omnibus, qui aderant, illud ſaluatoris verbum ægrè proferens: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, ſtatim moritur, pontificatus ſui menſe octauo, ſepeliturq; Bononiæ in Eccleſia fratrum Minorum. Laboratum eſt autem hoc anno fame ac peſte.

IOHANNES XXIIII.

Iohannes vigeſimus quartus, patria Neapolitanus & nobilis, Baldeſar cognomento Coſſa anteà vocatus, Bononiæ omnium conſenſu pontifex creatur. Sunt autem qui ſcribant id factum violenter eſſe, quòd & legatus Bononienſis eſſet, & armatos milites tum in vrbe, tum in agris pro ſtatione habuerat, vt ſi precariò id obtinere non poſſet, minis & armis tandem conſequeretur. Vtcunque eſt, conſtat eum pontificem creatum fuiſſe, ad eamque dignitatem ſemper aſpiraſſe. Nam cùm adoleſcens eſſet, ac Bononiæ aliquot annis iuri ciuili operam dediſſet, aſſumpto (vt nunc fit) doctrinæ gradu, Romam iter inſtituit. Interrogatus autem ab amicis, quò proficiſceretur, ad pontificatum reſpondit. Romam itaque veniens, à Bonifacio nono in cubiculum ſecretum recipitur. Creatus deinde ſancti Euſtachij cardinalis, legatus è latere Bononiam mittitur, quam breui conductò milite vnà cum magna Flaminiæ parte, in poteſtatem Eccleſiæ redegit, pulſis quibuſdam tyrannis, alijſque extremo ſupplicio affectis. Verùm poſt nouem annos cùm longa pace ciuitatem Bononienſem mirum in modum auxiſſet, grandemque pecuniam ſibi comparaſſet, mortuo Alexandro, largitione vſus, maximè verò ergo cardinales à Gregorio creatos, pauperes adhuc, pontifex creatur. Quo facto, oratores ſtatim ad electores imperij miſit, eos oratum, vt Sigiſmundum Lucimburgum Vngariæ & Boemiæ regem, imperatorem crearent, virum ſtrenuum (vt ipſe dicebat) & ad omnia fortiter agenda promptiſsimum. ccxiiij. Pont.

Hac

Hac enim ratione hominis gratiam aucupabatur. Vbi verò hoc ei ex ſententia accidit, cùm in conuentu Piſano conſtitutum eſſet, vt ad certum tempus concilium haberetur, ne alibi transferretur, celebraturum ſe id Romæ prædixit: & quò liberiùs eò proficiſci omnibus liceret, pacare Italiam conatus eſt, maximè verò Ciſalpinam, in qua bellum indies magis magisque creſcebat, Fazino Cane diſcordias ſuſcitante, qui mercenarios milites retinere ſine bello apud ſe nequaquã poterat. Eos enim rapinis, direptionibusque vrbium paſcere conſueuerat. Fortè tum accidit, vt Papienſes, quos Philippus ob tenellam adhuc ætatem retinere inofficio non poterat, ſtudio partium concitati, ad arma concurrerent. Hinc Gibellini Beccaria familia duce, Fazinum cum exercitu in vrbem introduxere, pacti fortunas Guelphorum. Verùm is cum armato milite ingreſſus, neutri in diripiendis fortunis pepercit. Querentibus autem Gibellinis, ſua quoque bona contra datam fidem diripi, reſpondit, ac egregiè quidem, Gibellinos ſaluos fore: eorum verò bona, quòd Guelpha eſſent, militibus ſe in prædam conceſſurum, deridens vtriuſq; factionis ſtultitiam & cupiditatem. Inde verò abiens, relicto in portis & in arce firmo præſidio, tutelam Philippi donec adoleuiſſet præ ſe ferens, contra Pandulphũ Malateſtam ducens, Brixianos & Bergomates incurſionibus ac rapinis vexat: nec à Cremonenſibus quidem abſtinuit, quibus tum Cabrinus Fundulus imperitabat. Dũ hæc autem in Brixiano agerẽtur, Vngariæ rex iturus (vt ipſe prædicabat) Romam libero itinere ad accipiendam imperij coronam, duodecim millia equitum, peditum octo in Venetos mittens, capto primo impetu Foroliuio, Taruiſiũ oppugnat. Huic verò tanto exercitui Veneti Carolum Malateſtam obijciunt, qui cunctando magis quàm dimicando exultantem victoria hoſtem remoraretur. Parum etiam abfuit quin Veneti eodem anno Veronam proditione quorundam ciuium amitterent, ad rapinam magis quàm ad libertatem ſpectantium. De nocentibus pœna ſumpta, ac ſtatim ſedata ſunt omnia. Mortuo autem eodem anno Fazino Cane, coniurati quidam Iohannem Mariam Mediolani ducem interficientes, Bernabouis filios & nepotes in vrbem recipiunt. Tum verò Philippus perſuadentibus amicis, Beatricem viduam ob Fazini mortem ditiſsimam, & cuius autoritate, qui ſub marito militauerant, admodum mouebantur, duxit vxorem. Qua ex re & ciuitates omnes, quæ Fazino paruerant, ſtatim in deditionem accepit, & Carmignolam, Siccumque Montagnanum, qui legionem mortuo Fazino per ſeditionem diuiſerant, in ſuam militiam perſuadente Beatrice, pertraxit: quibus ducibus Philippus poſtea vſus, Aſtorgium Bernabouis filium Mediolano pellens, in expugnatione Modoecię interfecit. Agebantur hęc in Inſubria, cùm Iohannes Franciſcus Gõzaga, Franciſci iam mortui filius, cum ſatis iuſto equitũ peditumque numero, Bononiam præſidij cauſa proficiſcit, mandato Iohannis pontificis, cuius auſpicijs tum militabat. Nam Malateſta Ariminenſis Ladiſlai regis mercenarius, vrbem ipſam graui bello tum premebat. Is itaque adiuuantibus Bononienſibus, grauia aliquot prælia cum hoſtibus fecit: quibus ſuperior factus, vrbẽ acerrimè tutatus eſt. Sequenti verò hyeme Iohãnes pontifex à Ladiſlao bello vexatus, Romã Florentiam, atque inde Bononiam veniens, haud ita multò pòſt Mantuam proficiſcitur, vbi ſplendidè ac magnificè à Iohanne Franciſco Gonzaga ſuſceptus eſt. Quem inde abiens cum magna parte copiarũ Laudam Pompeianam (quò venturum Vngariæ regem ſciebat) ſecum ducit. Multum enim huic principi fidebat, euius fidem & integritatem Bononienſi bello optimè norat, quamuis pollicitationibus & donis in partes regias à Malateſta ſolicitaretur. Cùm itaque pontifex ac rex haudquaquam ſe tutos Laudæ arbitrarentur, Iohannem Franciſcum Mantuam (quò ſe velle ire dicebãt) ad parandos commeatus, diſponendamque vrbem, quò recipi commodè tanta multitudo poſſet, properè mittunt: qui breui paratis rebus omnibus, Cremonam (quò iam perueniſſe pontificem ac regem intellexerat) redijt. Hos autem inde Mantuam abducens, populo omni ferè obuiam effuſo,

opinio-

opinionem omnium benignitate & gratia ſuperauit. His verò conuentibus, qui Laudæ, Cremonæ, Mantuæ ſunt habiti, de pellendo ex Latio, Vmbria, Hetruria Ladiſlao, qui Romam & multa Eccleſiæ oppida occupauerat, eſt actum. Videbant hi Italiam incendijs bellorum aliter liberari non poſſe, de impenſa bellica nō Mantuæ, ſed Bononiæ (cum eò veniſſent) agendum cenſuere. Verùm maior eos cura inceſsit. Ad concilium nanque Iohannes omnium nationum conſenſu citatus, ad tollendum ſchiſma, duos cardinales ſtatim in Germaniam miſit, qui vnà cum principibus Gallicæ & Germanicæ nationis locum concilio idoneum deligerent. Conſtantia Maguntinæ prouinciæ ciuitas, ad id potiſsimùm idonea eſt viſa. Eò itaque ad certam diem ex inſtituto proficiſcuntur omnes: proficiſcitur & Iohannes pontifex, admonentibus tamen quibuſdam ne id faceret, quòd vererentur, ne eùm pontifex accederet, priuatus reuerteretur: quod etiam contigit. Eò namq; proficiſcens cum viris quibuſdam in omni genere doctrinæ pręſtantibus, diu multumq; Germanos diſputationibus incertos & ambiguos tenuit, quid potiſsimùm decernerent. Verùm ſuperueniente Sigiſmundo, factaq; omnibus dicendi quod liberet poteſtate, multa crimina, & quidem grauiſsima, pontifici obiecta ſunt: quorum cauſa mutato habitu familiaq;, Conſtantia clanculùm Scaphuſam ſe contulit, veritus ne quid grauius in ſe conſuleretur. Erat Scaphuſa Frederici Auſtriæ ducis ciuitas, quò etiam plerique cardinales à ſe creati, fuga peruenere. Verùm bis poſtea concilij autoritate reuocatis, Iohannes Scaphuſa Friburgum confugit, iturus inde, ſi tutò fieri poſſet, ad Burgundiæ ducem. Sed curante concilio, Iohannes capitur, & in inſula ſancti Marci prope Conſtantiam in carcerem conijcitur, pontificatus ſui anno quarto, menſe decimo. Cauſam fugæ diſquirere concilium tum cœpit, certosq; iudices viros grauiſsimos & doctiſsimos delegit, qui crimina Iohanni obiecta diſcuterent, eademque concilio ex ordine refert. Pōtifex capitur, & in carcerē pe Conſtātiam conijcitur. Ad quadraginta capitula & eò amplius contra hominem probata ſunt: quorum aliqua cùm in eo minimè immutari poſſent, adeò erant inueterata, contra fidem iudicata ſunt: aliqua verò Chriſtianis omnibus, ſi non damnarentur, ſcandalum paritura. Venientibus itaque omnibus in eandem ſententiam, Iohannes meritò è pontificatu deiectus, ſententiam in ſe latam comprobat. Quo facto, ſtatim ad Lodouicum Bauarum, qui cum Gregorio duodecimo ſentiebat, cuſtodiendus mittitur, donec aliud decerneretur. In Haldeberga caſtello munitiſsimo, triennio ſine vllo cubiculario famulóve Italico diligenter aſſeruatus eſt. Theutonici erant cuſtodes omnes, quibus cum Iohannes nutu & ſignis loquebatur, cùm nec ipſe linguam Theutonicam, nec illi viciſsim Italicam ſcirent. Abrogatum Iohanni pontificatum ab his tantummodò, qui cum eo antè ſenſerant, ferunt. Nondum enim qui cum Gregorio & Benedicto ſentiebant, conuenerant. Hi igitur vt abrogationem à ſe factam, veram & integram iudicarent, omnes ſynodicum decretum promulgarunt, quo affirmabant, concilium generale legitimè congregatum, habere ſtatim à Chriſto poteſtatem. Hoc quidem fundamento conceſſo, ipſum etiam pontificem concilio ſubijciebant. Quare Gregorio neceſſe fuit, ſuadente etiam imperatore Sigiſmundo, vnum aliquem ad concilium mittere, cùm ipſe proficiſci recuſaret, qui ſuo nomine concilij ſententiam approbaret. Miſſus itaque Carolus Malateſta vir certè inſignis, cùm videret omnes in hanc ſententiam venire, vt Gregorius quoque pontificatu ſe abdicaret, in publicum prodiens, ac in ſede Gregorij non aliter extructa, ac ſi ipſe adeſſet, collocatus, perlecta renunciandi facultate, Gregorium pontificatu abdicat: quem ſtatim conuētus omnis pro tam libera abdicatione, agri Piceni legatum creat. Is itaque non multò pòſt Recaneti moritur, dolore animi (vt aiunt) propter ſubitam abrogationem ante conſtitutum tempus à Carolo factam. In longum enim reprotrahi volebat, in mora ſpem aliquam ponens. Mortuus igitur ante Martini pontificatum, in Recanetenſi eccleſia ſepelitur. Sublatis duobus pōtificibus, tertius, in quo abrogando

abrogando maior difficultas inerat, reſtabat, Petrus Luna, Benedictus tertiusdecimus (vt antea dixi) vocatus. Vt autem is etiam nolens abdicare ſe magiſtratu cogeretur, Sigiſmundus imperator vnà cum oratoribus concilij ad Franciæ & Angliæ reges peruenit, eosq; adhortatus eſt, vt pro ſalute Chriſtiani nominis iam ob ſchiſma periclitantis, in abrogando Benedicto, ſublatis alijs duobus, eius ſequerentur ſententiam. Grato autem reſponſo accepto, inde Narbonem properat ad Ferdinandum Aragonum regem, cuius populi magna ex parte Benedicto obtemperabant. Quo cum inter alia capitula hoc pactus eſt, vt Benedictum rationibus moueret ea facere, quæ Gregorius & Iohannes in concilio Cōſtantienſi egiſſent: id verò ſi facere recuſaret, populos cogeret ab eo ad concilium Conſtantienſe deficere. Benedictus autem in caſtello * Pauiſcholæ loco munitiſsimo ſe continens, moueri perſuaſionibus è ſententia ſua non poterat, quòd diceret, & ſe verū Chriſti vicarium eſſe, & Conſtantiam non eſſe locum libertati eccleſiaſticæ conuenientem, cùm Iohannes vigeſimuſtertius ab his etiam abdicare ſe pontificatu coactus fuerat, qui partes ſuas antea ſequebantur. Tum verò principes Hiſpaniæ cernentes pertinaciam Benedicti, concilij opinionē ſecuti, in reliquorū ſententiam venere. Gerebantur res in concilio quinq; nationū ſuffragijs, Italica, Gallica, Germanica, Hiſpanica, & Anglica. Quicquid verò harum nationum ſuffragijs decernebatur, id ita ratum erat, atq; per preconem, aut per notarium publicum pro curia enunciabatur, ſi omniū conſenſu poſtea confirmatū fuiſſet. Qua quidem autoritate Benedictus, diſcuſſa aliquādiu re, pontificatu tandē priuatur, abſentibus, reiectisq; nationibꝰ quę cū eo ſentiebant, maximè verò Scotis & comite Armeniaci. In eodem quoq; concilio condēnata eſt Iohānis Viglef hæreſis: & duo ex ſectatoribus eius cōbuſti ſunt, Iohannes Hus, & Hieronymus eius diſcipulus, tanquam hæreſiarchæ, ꝙ inter cæteros errores dicerēt, eccleſiaſticos ad imitationem Chriſti pauperes eſſe debere, cùm ex tanta rerum copia & luxu populi omnes ſcandalizarentur. Rebus autem hoc modo compoſitis, cùm de reſtituēda eccleſia, emendādisq; moribus clericorum mentio haberetur, fieri id non poſſe exiſtimarunt vacante ſede. Vnde de eligendo nouo pontifice ſermo eſt habitus, quòd decreta concilij maiorem deinceps autoritatem haberent. Cùm igitur hac de re verbum haberetur, placuit ex vnaquaque natione viros ſex deligi, & quidem probatos, qui vnà cum cardinalibus conclaue ingreſsi, pontificem deligerent. Anno igitur milleſimo quadringētesimo decimoſeptimo, ſexto Idus Nouēbris conclaue ingreſsi, conſentientibus cardinalibus duobus & triginta, nationibusq; omnibus, præter omnium ſpem & opinionem, cùm iam quadriennio vero pontifice caruiſſet Eccleſia, multique ſchiſmatici tum intereſſent, tertio Idus Nouembris, in celebritate beati Martini hora tertia, Ottho Columna Romanus princeps, ſancti Georgij ad Vellus aureum diaconus cardinalis, pōtifex creatur, tanta omnium lætitia, vt præ gaudio loqui vix homines poſſent. Effuſus nimio gaudio imperator, nullo habito dignitatis ſuæ diſcrimine, conclaue ingreſſus, & gratias omnibus egit, qui tātum virum & tam neceſſarium reipublicę Chriſtianæ propè extinctę delegiſſent: & ante pontificem proſtratus, cum ſumma veneratione eius pedes exoſculatus eſt: quē contrà pontifex amplexus, nō ſecùs ac fratrem in pretio habuit, eiq; gratias egit, quòd ſua opera & induſtria pax tandem eccleſiæ Dei reddita eſſet. Vocari autem Martinus voluit, quòd ea electio in Martini celebritate habita fuiſſet. Interim verò dum hæc Conſtantię agerentur, mortuo etiā Ladiſlao contra Florentinos proficiſcente, Romæ ad arma & libertatē conclamatū eſt. Cogitur à populo Petrus Mattheucij etiam nolens gubernacula reip. ſuſcipere: qui poſtea magiſtratu ſe abdicauit, cùm intellexiſſet, legatum à Iohanne pontifice iam antea deſignatum, paulò pòſt affuturum cum ſenatore ciue Bononienſi: qui vrbem ingreſsi, & Paulum Palonium, & Iohannem Cincium ſeditioſos ciues, capitali ſupplicio affecere. Sequenti verò anno Brachius Montonius Romam cum exercitu veniens, vrbe

Hæreſis Viglef.

potitus,

potitus, oppugnare arcem ſancti Angeli adortus eſt, quæ firmo Iohannæ reginæ pręſidio defendebatur. Nã Iohanna Ladiſlao fratri in regnũ ſucceſſerat. Verùm ſuperueniente Sfortia militũ reginę duce, nõ ſolùm Brachium ab oppugnanda arce dimouit, ſed etiã hominem pugnantẽ continuò ab vrbe expulit, Romanis in neutram partem inclinantibus. In ea pugna occiditur Iohannes Columna à milite, qui olim cum Paulo Vrſino militauerat, quẽ Lodouicus Columna cum Brachio militans, in agro Fulginati interfecerat. Erat autem militi in animo, Lodouicum obtruncare vlciſcendæ Pauli necis cauſa, ſed Iohannes Lodouicũ defenſurus, innocens moritur. Dum autem Roma hoc modo fluctuaret, in varias partes declinans, creato Martino, ſpem aliquam exoptatæ quietis tandem concepit.

MARTINVS V.

MArtinus quintus, patria Romanus, Ottho cognomento Columna priùs vocatus, non magis ſuo, quàm Eccleſiæ iam labentis tempore pontifex in cõcilio creatur, nationũ omnium & cardinaliũ conſenſu. Is enim à teneris annis cura parentũ moribus & literis imbutus, vbi adoleuiſſet, iuri pontificio Peruſij operam dedit, vnde ad vrbem rediens, ob integritatem & doctrinam Vrbani ſexti referendarius factus eſt: quod munus tanta cum humanitate, iuſtitia, & manſuetudine geſſit, vt diaconus cardinalis ab Innocentio ſeptimo creatus ſit. Nec ob eam quidem rem à natura ſua diſceſſit. Humanior enim quàm anteà factus, patrocinium ſuum omnibus præſtabat, ita tamen, vt in rebus publicis nõ multũ ſe immiſceret. Nam cùm in conuẽtu Conſtantienſi multæ in vtranq; partẽ altercationes haberẽtur propter diuerſa factionũ ſtudia, ipſe medium quoddam tenuit, quo in alterutram partẽ inclinare nullo modo videbatur, communi vtilitati ſemper conſulens. Hanc ob rem & imperatori, & cardinalibus, ac denique omnibus gratus, pontifex creatur. Quo in magiſtratu non ſomno & otio, ſed negotio & ſolicitudini deditus, audire, refellere, approbare, ſuadere, diſſuadere, hortari, deterrere accedentes ad ſedem apoſtolicam conſueuerat, cognita petentium honeſtate, vel ſecùs. Mira enim vtebatur facilitate, & honeſta petentes à ſe voti cõpotes dimittebat. In conſultationibus aũt miræ prudentiæ vir eſt habitus. Nam & quid agẽdum, & quid vitandum eſſet, ſtatim re propoſita, acutiſsimè dijudicabat. Breuis in dicendo, cautior in agendo, adeo vt priùs rem factam cernerẽt homines, quàm ab eo excogitatam putarent. Eius autem ſermo plenus ſententijs erat. Ex ore eius nullum verbum tam crebrò, quàm iuſtitiæ nomen prodibat. Ad ſuos perſæpè conuerſus, maximè ad eos, qui prouincias & ciuitates gubernabant, his verbis vtebatur: Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram. Indigebat tum profectò tali pontifice Eccleſia Dei, qui nauiculam Petri ſchiſmatis & ſeditionũ omnium fluctibus quaſſam, redigere in portum ſalutis gubernaculo admotus ſciret & poſſet. Adeptus itaq; tantum magiſtratum, cùm reſtare adhuc caput renaſcentis hydræ cerneret, Benedictum Lunam cum aliquot cardinalibus & prælatis peninſulę tanquam in arce ſchiſmatis ſe continentem, quibuſdam Aragoniæ populis in vtram partẽ inclinarent adhuc titubantibus, approbante concilio, Alemannum Ademarium virum doctiſsimum, & cuius ſepulcrum in ſancta Maria noua adhuc cernimus, patria Florentinum, ſancti Euſebij presbyterum cardinalem, legatum è latere ſuo in Aragoniam mittit, qui ſub pœnis & cenſura eccleſiaſtica Petrum admoneret, vt ſe pontificatu abdicaret. Cardinales autem, qui cum Petro ſentiebant, intelligentes vltimam concilij & pontificis ſententiam, Petrum ipſum adeunt rogantq;, vt de Eccleſia Dei tandẽ omne ſchiſma tollat, quo iam multis annis Chriſtiana reſpublica magnis calamitatibus afflictata erat. Id autem ob ſalutem labentis Eccleſiæ à Gregorio & Iohanne factum eſſe. Reſpondit Petrus cauillationibus quibuſdam, id ſibi nequaquam integrum eſſe, ſibi autem cum Martino conuenturum, ſi vera eſſent, quæ de hominis integritate & humanitate dicerentur, ccxv. Põt.

Y ſine-

ſinerent ſibi id negotij, nec ampliùs ea de re ſoliciti eſſent. Ex quatuor verò cardinalibus duo pertinaciam hominis inſpicientes, ab eo ad Martinum ſtatim defecere. Qui autem in fide manſere, anticardinales ſunt habiti, quorum alter Carthuſienſis fuit, alter verò Iulianus Dobla appellatus eſt. Martini quoque autoritatem Hiſpania omnis ſtatim ſecuta eſt. Idem fecere non multò pòſt & Scoti, & Armeniaci. Atque ita omnis reſpublica Chriſtiana, vna duntaxat peninſula excepta, Martini autoritatem ſecuta eſt. Compoſita autem ex ſententia tanta re principum omnium eccleſiaſticorum & ſecularium, maximè verò Sigiſmundi imperatoris labore & induſtria, de componendis moribus nimia licentia iam labefactatis, tam laicorum quàm clericorum, mentio haberi cœpta eſt. Verùm quia quadriennio Conſtantienſe concilium iam durauerat, cum magno prælatorum & Eccleſiarum incommodo, Martino placuit approbante concilio, rem tantam in aliud tempus magis idoneum transferre. Dicebat enim rem ipſam maturitate & conſilio indigere, quia ex Hieronymi ſententia, vnaquęque prouincia ſuos habet mores, ſuos ſenſus, qui tolli ſine perturbatione rerum ſubitò non poſſunt. Verùm quia ſchiſma ex parua re anteà ortum fuerat, diutiusque cum magna calamitate Chriſtianæ reipublicæ durauerat, de celebrandis concilijs talem ſententiam promulgauit: maximè verò, vbi intellexit, Iohannem vigeſimumtertium è cuſtodia lapſum aufugiſſe. Verebatur enim, ne rurſum aliud concilium incohoaretur. Eius autem ſententia & decretum tale fuit, vt à fine concilij Conſtantienſis non niſi ad quinquennium vſque concilium denuò celebraretur: atque à quinquennali in ſeptennium aliud transferretur: ab hoc verò in decennium res protracta, legis haberet locum, vt ſingulis quibuſque decennijs generale concilium idoneo haberetur in loco, vbi de rebus omnibus ad fidē & rempublicam Chriſtianam pertinentibus, mentio fieret. Ad hanc autem inſtitutionem approbandam patentibus literis (quas bullas vocant) comprobari Martinus rem voluit, in eius ſententiam concilio veniente. Omnia autem decreta ante pontificatum ſuum in ſchiſmate facta, niſi ad fidem & bonos mores pertinerent, omninò ſuſtulit. Vt verò omnes intelligerent ſibi in animo eſſe concilium habere, locum ad id aptum publico concilio diſquirit, ac tandem approbantibus omnibus, Papiam quàm idoneū habendi concilij locum decernit, literaſque apoſtolicas in hanc ferè ſententiam ſuper ea re edidit: Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad futuram rei memoriam: Cupientes, ac etiam volentes huiuſce generalis concilij decreto ſatis facere, concilio approbante & conſentiente, cùm de loco ambigeretur, Papiam vrbem autoritate noſtrarum literarum deſignamus. Nulli ergo hominum liceat huius noſtri decreti paginam infringere. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, omnipotētis Dei iram, beatorumq; Petri & Pauli apoſtolorum eius ſe noſcat incurſurum. Datum & actum Conſtātiæ in loco publicæ ſeſsionis tanti concilij, decimotertio Calendas Maij, pontificatus noſtri anno primo. Præterea verò diſſoluendi concilij cupidus, anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimooctauo, conuentum habuit publica ſeſsione: quo ſublato conſenſu omnium, maximè verò imperatoris, hæc verba mandante pontifice ab Ibaldo ſancti Viti in Marcello diacono cardinali, audientibus omnibus, enunciata ſunt: Domini, ite in pace. Abeundi itaq; omnibus poteſtas facta eſt. Cùm autem pontifex hinc ab imperatore & Germanis rogaretur, vt in Germania aliquamdiu remaneret, hinc à principibus Gallicis, vt in Galliam proficiſceretur, oſtendit ſibi id nequaquam integrum eſſe, quòd diceret patrimonium Eccleſiæ, abſente pontifice, à tyrannis quibuſdam in Italia occupatum, diſtrahi & lacerari, vrbemque Romam religionis Chriſtianæ caput, cùm rectore ſuo careret, penè ad interitum redactam eſſe, peſte, fame, ferro, igne, ſeditionibus. De baſilicis verò ac ſanctorum martyrum ſacellis nolle dicere, quæ abſente pontifice aut iam corruerent, aut paulò pòſt collapſurę viderentur. Proinde ſibi abeundum eſſe dicebat. Ferrent æquo animo, quod vellent ratio & neceſsitas,

pate

paterenturque eum ſedere in ſolio Petri,quem pontificem omnium conſenſu decreuerant.Eccleſiam Romanam caput eſſe & matrem omnium Eccleſiarum,proinde in ea immorandum pontifici eſſe, ne verus gubernator à puppi ad proram transferatur,cum magno nauigantium (hoc eſt, in Chriſtiana republica viuentium) periculo & detrimento.Abiens itaque Conſtantiâ, ac per Sabaudiam iter faciens, dum Italiam petit, Mediolanum peruenit. Vbi à Philippo duce,populoque Mediolanenſi, nullo non genere honoris adhibito, perbenignè ſuſcipitur. Erat tum quidem Philippus in armis, ditionem paternam repetens, deſendentibus ſe acriter tyrannis, qui guſtata ſemel imperandi voluptate, non ita facilè de poſſeſsione pellebantur. Vrgebat tum Carmignola, primus Philippi copiarum dux,Pandulphum Malateſtam,qui capto Bergomo,prodente arcem præfecto,pecunia & pollicitationibus corrupto, in Brixianos mouens, eum omni dominatu breui ſpoliaſſet,niſi à Venetis ingenti pecunia ac firmiſsimo equitatu eſſet adiutꝰ: & à Martino pontifice, qui autoritate & gratia Philippum ad pacem cum Pandulpho Malateſta ineundam perpulit,quæ poſtea Mantuæ,Martino eò accedente,Ioanne Franciſco ſequeſtro adhibito, his legibus compoſita eſt, vt Pandulphus perſoluto quotannis tributo,tamdiu Brixia potiretur,quoad ei viuere liceret,nulla in teſtat do de ciuitate,quæ meritò ad Philippum deuolueretur,relicta poteſtate.Hanc verò pacem ſequenti anno Pandulphus diſturbauit, annixus pecunijs & milite retinere Cabrinum Fundulũ in vrbe Cremona, quem armis Philippus cõtinuò vexabat,ciuitatem paternæ ditionis, tot annis à tyranno poſſeſſam,repetẽs. Erat tamen fama, Pandulphum vrbem ipſam à Cabrino emiſſe, Salodij Riperiam (ita ripam Benaci vocant) in pretium pollicitus. Ab hoc autem bello Iohannes Franciſcus deterrere hominem ob affinitatem conatus eſt,miſsis legatis,qui eum admonerent contra ius fasque agere,quòd fœdera ſperneret,quòd tyrannum tutaretur,quòd contra eum arma ſumeret, à quo dominatu Brixiano donatus fuerat. Non eſſe contemnendam autoritatem Martini, de ſua nolle dicere, cuius autoritate pax erat compoſita: ſi hominum autoritatem cõtemneret, Deum ſaltem inſpiceret,quem teſtem violati ab eo fœderis,dum pax fieret,inuocauerant. Abiens autem Mantuâ pontifex quarto poſt acceſſum menſe, Ferraria ac per Flaminiam iter faciens,Florentiam peruenit,vitata de induſtria Bononia: quæ, poſteaquàm intellexerat Baldeſarem Coſſam coactum eſſe abdicare ſe pontificatu,pulſis eccleſiæ magiſtratibus, in libertatem ſe vindicauerat. Inſtat tum acriter Carmignola iubente Philippo, qui ſuo iure ducere exercitum in Pandulphum poſſet, atq; breui capta magna Brixiani agri parte, ad Montemclarum caſtra locat,cum Lodouico Meliorato Innocentij ſeptimi nepote certaturus, qui aduentare cum magno equitatu in auxilium Pandulphi dicebatur. Affines namque erant, & id Lodouicus neceſsitudini tribuebat. Conſerto itaque prælio, ac Lodouico turpiter fugato, Carmignola haud ita multò pòſt Brixiam in poteſtatem Philippi redegit. Potitur & breui Cremona Philippus, ac Cabrinum tyrannum ad Caſtellionem captum, capitali ſupplicio afficit. Hoc tanto Philippi ſucceſſu Nicolaus Eſtenſis motus,ſpontè facturus id,ad quod armis cogi potuiſſet, Mediolanũ profectus,Parmam(quam mortuo Otthone tertio occupauerat)Philippo reddidit,retento Rhegio Martini pontificis rogatu feudi nomine. Profectus & eò Iohannes Franciſcus Mantuanus princeps,Philippo gratulatum pro re benè geſta,cùm minùs comi fronte inſpiceretur, cumque intelligeret Philippo in animo eſſe, quicquid de Cremonenſibus & Brixianis teneret,iure ſuo repetere, properè Mediolano abiens, Venetorum deinceps & Florentinorum amicitiam ac ſocietatem ſecutus eſt.Hi enim duo populi ſibi timentes,vnumquemque in partes ſuas blanditijs & pollicitationibus alliciebant,quòd Philippus regnandi cupidus,ruptis legibus initi fœderis,& vltra Macram Sarzanam oppidum Lunenſis agri,Thomæ Fregoſo dediſſet, quem è principatu vi & armis deiecerat,ne cum Genuẽſibus exulibus

quicquam aduerſus ſe moliretur: & Bononienſes Florentini populi ſocios ad de-
fectionem concitaſſet,eorumq; milites ſtipendio conduxiſſet,& Forumliuij nunc
ob Thebaldi pueri tenellam ætatem, nunc ob Ferrarienſis principis gratiam (vt
crebrò dicebat)occupaſſet,cùm fœderibus cautũ eſſet,ne Philippus Bononiam &
Flaminiam armis attingeret. Verebantur item, ne trium ſimul potentiſsimorum
principum, Philippi, Martini pontificis, Alouiſij regis, quos ſocietatem inijſſe
conſtabat,vi & armis occuparentur omnia,cùm contrà Philippus omnium malo
rum crimina in Venetos & Florentinos reijceret, quòd Veneti retinere Pandul-
phum in dominatu Brixiano ſint annixi,quodque Florentini&Genuenſes quoſ-
dam hoſtes ſuos commeatu pecuniaque iuuiſſent, quòd Liburnum ditionis Ge-
nuenſis, quam tum in poteſtatem ſuam redegerat, centum millibus nummis au-
reis emiſſent. Satis tum quidem ad concitandum bellum hæc diſcordiarum ſemi-
na videri poterant: ſed nihil eſt quod æquè Venetorum animos ad bellum impu-
lerit,quàm autoritas Franciſci Carmignolæ, viri bellica laude inſignis, atque ea
ætate clariſsimi,qui(vt ipſe dicere ſolebat)ægrè ferens Philippi inſolẽtiam,ad Ve-
netos tum confugerat,eoſque ad bellum animauerat,operam ſuam in ea re polli-
citus. Quare hi duo populi,aſcito in ſocietatem belli principe Mantuano & Ferra
rienſi,partitaque bellica impenſa,cum exercitu equitum duodecim,peditum octo
millibus, cui Carmignola præficitur, cum fluuiali & maritima claſſe Philippum
eodem tempore multis à lateribus oppugnare adorti, à Guelphis Brixianis, qui
Philippo aduerſabantur, in vrbem vocantur:qua quidem ex parte occupata, Ve-
neti tandem ſeptem menſium oppugnatione totam denique in poteſtatem ſuam
redegere. Ducente deinde Carmignola ad capienda Brixianorum caſtella,Marti-
nus pontifex Philippi ducis calamitate motus,cardinalem ſanctæ crucis ad Vene-
tos mittit,qui pacem inter Philippum & Venetos componeret: qua infecta,quòd
Veneti & Florentini iniqua poſtulare viderentur,rurſum magnis viribus bellum
vtrinque parari cœptum eſt. Pugnatum eſt ter eo anno, collatis ſignis ad Goto-
lengum Brixianorum caſtellum, ad ſummum Cremonenſem vicum, quibus in
locis æquo Marte vtrinque diſceſſum eſt. Ad Maclodium tertia pugna eſt habita:
quo in prælio ſuperantur Philippi copiæ, capiturque Carolus Malateſta totius
exercitus dux. Conſtat aũt hanc tantam fuiſſe cladem, vt ſi milites captos retinere
Carmignola voluiſſet, ſignaq; ociùs perterritis inferre, eijcere principatu Philip
pum conſternatum, tanto accepto incommodo, haud magno negotio potuiſſet.
Captus(vt dixi)eo prælio Carolus à Mantuano principe, ob affinitatẽ incolumis
dimittitur. Interim verò dum Carmignola ad oppugnanda Brixianorum oppida,
quæ in Philippi fide permanſerant,copias ducit,eidem Philippo reſpirandi ſpati-
um dat. Nã & pacẽ cum Amedeo Sabaudiæ duce,à quo bello premebatur,datis ob
id Vercellis,componit,& Sigiſmundum ac Brunorum Scalam in Venetos conci-
tat. Martinus autem pontifex Philippi rem in maximo diſcrimine videns, cardi-
nalem ſanctæ Crucis ſecundò ad componendam inter Philippum & Venetos pa-
cem mittit:qui Ferrariæ ſubſiſtens,eò proficiſcentibus cum mandatis principum
ac ciuitatum legatis,ita pacem compoſuit,vt Brixiam Veneti & oppida Brixiano-
rum Cremonenſiúmve, quæ anteà ceperant, retinerent. Præterea, vti Philippus
Bergomum Bergomatémve agrum Venetis ex fœdere dederet, hac conditione,
ne ſocios Venetorum Florentinorumque bello laceſſeret, aut ad id defectionem
concitaret. Approbauit hanc pacem Martinus, veritus, ne Philippus ducatu o-
mninò pelleretur. Homini enim amiciſsimo cùm ob religionem auxilio eſſe nõ
poterat, tũ vel maximè, quòd ſuperioribus annis ærarium põtificium exhauſtum
omninò fuerat, eo bello, quod contra Brachium geſſerat. Nam eo tempore, quo
Florentiam profectus eſt, offendit Brachium Montouium, virum in re militari
præſtantem,Peruſiam,ducatum Spoletinum,& magnam patrimonij partẽ ita oc-
cupaſſe,conductis mercede quibuſdam tyrannis circunquaq; poſitis,vt ipſe tutò
pro-

proficiſci Romam non poſſet. Cùm verò admonitus Brachius redire ad ſanitatem nollet, armis ſpiritualibus, hoc eſt, cenſuris, primò in eum pontifex vſus eſt. Interdictum enim à ſacris his omnibus eſt, qui brachio parerent, vetitique ſacerdotes decreto pontificis eiſdem in locis celebrare. Hanc ob rem Florentini moti amici Brachij incommodo, de pace cum Martino agunt, hac conditione, vt Brachius ad pedes Martini prouolutus, veniam peteret: quod etiam fecit: oppidaq; aliquot Eccleſiæ redderet: vtq; etiam ſtipendijs pontificis militans, Bononiam rebellem in Martini poteſtatem redigeret. Cui quidē bello Gabriel Condelmerius, tituli ſancti Clementis presbyter cardinalis & legatus præfuit: cuius induſtria, & Brachij virtute Bononia in poteſtatē Eccleſiæ breui redacta eſt. Interim verò dum hęc Bononiæ agerentur, quatuor illi cardinales, qui olim cum Petro Luna adulterino pontifice ſenſerant, Florentiam ad Martinum venientes, cum magno & honorificentiſsimo comitatu publico conſiſtorio ſuſcepti, dignitatum ſuarum titulos retinuere. Tres enim diaconi cardinales erant: quartus verò, qui antea canonicus regularis fuerat, presbyter cardinalis eſt habitus. Cùm autem Baldeſar Coſſa adhuc in vinculis apud Heidelberg in germania à comite Palatino detineretur, quidam Florentini ciues, quorum de numero Coſmus habitus eſt, rogare pontificem Martinum omnino non deſiſtebant, vt tandem è carcere Baldeſarem liberaret: facturum ſe id pontifex pollicitus eſt. Verùm dum eò legatum ob eam rem mittit, Baldeſar morę impatiens, triginta millibus nummûm aureorum Palatino comiti perſolutis, ſe è vinculis redimens, in Italiam veniens, vt rectà Florentiam proficiſceretur, apud Petrum Rubeum agri Parmenſis baronem veterem amicum diuertens, parari ſibi inſidias intelligit. Hanc ob rem noctu cùm legato pontificis, qui eum in via conuenerat, ad Thomam Fregoſum veterem amicum confugiens, magnam iniecit omnibus ſuſpicionē, ne rurſum ſchiſma innouaretur. Erat enim vir magni animi, ſagaciſsimiq; ingenij, & qui priuatam vitam nequaquam pateretur. Non deerant præterea qui hominis audaciam ad res nouas moliendas concitarent, adeò tum rebus nouis ſtudebatur: ſed Deus omnipotens eccleſiæ ſuæ cōſulturus, Baldeſarem impulit, nullis pactionibus interpoſitis, nulla requiſita cautione, Florentiam ad Martinum proficiſci: quò cùm veniſſet, admirantibus omnibus, exoſculato pontificis pede, eundē audiētibus omnibus, vt verum pontificē & Chriſti vicariū canonicè electū ſalutauit. Mira profectò hæc res omnibus viſa eſt, & Dei potiùs quàm hominum induſtria eò deducta, quòd homo regnandi cupidus, in ſummo rerum faſtigio antè collocatus, in loco libero, vbi plurimū ab omnibus diligebatur amabaturque, tanta vteretur manſuetudine. Quæ certè omnibus præ gaudio lachrymas excuſsit, maximè verò his cardinalibus, qui eum priùs vt pontificem ſecuti fuerant. Martinus autem viciſsitudine rerum humanarum motus, poſt aliquot dies hominem in numerum cardinalium aſciſcens, epiſcopum Tuſculanum creat, atq; deinceps eo habuit in honore, quo reliquos cardinales tam publicè quàm priuatim. Verùm Baldeſar dolore animi, vt putatur (ferre enim vitam priuatam non poterat) aliquot poſt menſes Florentiæ moritur, ſepeliturq; honorificentiſsimo ſepulchro in templo ſancti Iohannis, non longè ab eccleſia cathedrali, magna adhibita funeris pompa, eam rem Coſmo Medice procurante: quem homines exiſtimant pecunia Baldeſaris opes ſuas in tantum auxiſſe, vt & primarius apud Florentinos ciues, & ditiſsimus omnium apud Italos, ac fortaſſe apud exteras quoque nationes deinceps ſit habitus. Sepulchro hominis hæc verba ferè inſcripta ſunt, BALDESARIS COSSAE IOHANNIS XXIII. QVONDAM PAPAE, CORPVS HOC TVMVLO CONDITVM. Interim verò dum hæc Florentiæ agerentur, oratores imperatoris Conſtantinopolitani ad pontificem venere, pollicentes Græcos, quod ad fidem pertineret, velle in ſententiam Latinorum venire, ſi æquæ conditiones proponerentur. Hos & perbenignè ac ſplendidè pontifex ſuſcepit, & legatum è latere creauit, Petrum

Fonteſicum ſancti Angeli cardinalem hominem Hiſpanum in quauis facultate doctum,qui Conſtantinopolim ad res componendas proficiſceretur.Verum priuſquam virum integerrimum à ſe dimitteret, eò præmiſit fratrem Antonium Maſſanum ordinis Minorum generalem gubernatorem , qui imperatoris ac Græcorum explorata ſententia,quid ea in re poſtea ſperandum eſſet, pontificem admoneret.Inſtantibus autem Romanis,vt demum pontifex Romam proficiſceretur, Martinus cum bona Florentinorum gratia diſceſſurus, ciuitatem honore metropolitico exornauit.Nam cùm antea ab ipſa penè vrbis origine epiſcopatum tantummodò habuiſſet, in archiepiſcopatum eorum cathedralem Eccleſiam tranſtulit,eique ſubiecit vt matri,Volaterranam,Piſtorienſem ,Eeſulanam Eccleſiã. Dedicauit præterea ipſemet maius altare ſanctæ Mariæ Nouellæ ordinis Prædicatorum,apud quam baſilicam tamdiu diuertit,quamdiu Florentię fuit.Eſt enim conuentus ille ad recipiendos pontifices permaximè commodus. Abiens itaque Florentia,Romam tandem peruenit,effuſa obuiam omni vrbana multitudine,effuſis principibus tantę vrbis,qui hominem non ſecùs ac quoddam ſalutare ſidus, vel vnicum patriæ parentem expectabant.Diem illum in faſtis annotauere Romani,decimo Calendas Octobris,anno domini milleſimo quadringenteſimo vigeſimoprimo. Vrbem Romam adeò diruptam & vaſtam inuenit, vt nulla ciuitatis facies in ea videretur.Collabentes vidiſſes domos,collapſa templa,deſertos vicos, cœnoſam & oblitam vrbem,laborantem rerum omnium caritate & inopia.Quid plura?nulla vrbis facies,nullum vrbanitatis indicium in ea videbatur. Dixiſſes omnes ciues aut inquilinos eſſe, aut ex extrema omniũ hominũ fæce eò commigraſſe.Ciuium itaque ſuorum calamitate permotus pontifex optimus, animum ad exornandã ciuitatẽ,componendosq; ciuium mores ita adiecit,vt breui conualeſcens,meliorem faciem pręſe tulerit.Hanc ob rẽ ciuitas ipſa eũ non modò ſummum pontificem,verumetiã patriæ parentem appellauit. Sed ne tam publica lætitia diuturna eſſet ſine aliqua moleſtia,ſequenti anno menſe Nouembris in Vigilia beati Andreæ,adeò in immenſum Tiberis creuit,vt per portam Flaminiam ingreſſus,totam vrbem in plano ſitam inundauerit,templumq; Pantheon vſque ad altare maius repleuerit. Decreſcens aũt biduo pòſt,multa animalia paſsim ſecum traxit,multaq; ciuibus damna intulit:qui non ſecùs per vicos nauigabant,ac per alueum Tiberis facere conſueuerunt. Alouiſius autem rex Lodouici regis filius, eodem tempore Romam ad pontificem veniens,regniNeapolitani titulum à Martino conſecutus eſt, cardinalium omnium conſenſu .In regnum nanq; per adoptionem à regina Iohanna Ladiſlai ſorore vocatus, ſine vllo marte hoc modo conſecuturum ſe regnum putabat. Verùm ſtudio partiũ ab vrbe Neapoli ſubmotus, in Calabriam ſeceſsit.Cùm aũt concilij tẽpus inſtaret(vt ex decreto Cõſtantienſi inſtitutũ erat)Martino placuit,ſentientibus etiã ita cardinalibus omnibus, præmittere quoſdam prælatos,qui Papiæ illud inchoarent. Is enim locus ad eam rem oĩbus permaximè cõmodus videbat.Miſsi itaq; eò ſtatim Petrus Donatus archiepiſcopus Cretẽſis,Iacobus Cãplo epiſcopus Spoletinus,Petrus Roſarius Aquileienſis diœceſis abbas,frater Leonardus Florentinus,fratrũ Prædicatorũ generalis, concilium inchoarunt:ad quod nemo quidẽ adhuc venerat, præter duos abbates Burgũdos.Differre itaq; rem in aliquot dies placuit,donec ex omni natione vnus aliquis ſuperueniret. Ex Gallica enim & Germana natione nondum quis venerat.Parui nanq; momenti fore putabãt,quod ſine iſtorum autoritate & ſuffragijs eſſet inchoatũ.Sed ecce dũ hos expectant,tãta repentè peſtis Papiã inuaſit,vt pręſidẽtes cõcilij mutare locũ & tẽpus ſint coacti. Placuit itaq; oĩbus ex ſententia pòtiũ cis Senas migrare:quò maior ex omni natiõe multitudo q̃ Papiã peruenit.Alphõſus aũt Aragonũ rex Martino infenſus,qui titulũ regni Siciliç & Neapolis habere nequiuerat,datũ(vt antea dixi)Alouiſio regis Lodouici filio, oratorẽ ad conciliũ mittit,q; & conciliũ in longũ duceret, & cauſam Petri Lunæ adhuc in Paniſchola ſuper-

ſuperſtitis reſtitueret, largitione, pollicitationibus ambiẽdo vnumquenq; ex his, qui in cõcilio autoritatẽ haberet. Hãc ob rem Martinus nõ ignarus, quantã calamitatẽ ea res Eccleſię Romanæ allatura eſſet, quantumq; periculi in mora haberetur, mandauit conciliũ ſtatim diſſolui, approbatis decretis in concilio habitis, quæ ad fidẽ pertinebant. Et ne ſubterfugere conuentum Chriſtianorum videretur, in ſequens ſeptennium concilio adiudicauit, quod in baſilica celebraretur. Atque hoc modo ſchiſmatis & diſcordiarũ ſemina à quibuſdam in concilio Senenſi iacta & ſparſa, ſublata hominis prudentia & altu ſunt. Tũ verò Alphonſus palàm de Martino conqueſtus eſt, quòd diceret eius opera, & ſe à regina Iohanna abrogatum regno eſſe, quem priùs hęredẽ inſtituerat, & Alouiſium regis Sicilię filium, nouum hæredem inſtitutum. Refellebat quidẽ hæc crimina perfacilè Martinus, quòd diceret, Alouiſium hæredem Iohannæ ab Alexandro quinto, & Iohanne vigeſimotertio in regno priùs cõfirmatum fuiſſe, reijceret eam omnẽ culpam in reginam, non aũt in ſe, ad quem pertinere feudatarios Eccleſiæ confirmare, non autẽ tollere, niſi aliquod grande facinus in ſedem Romanam commiſiſſent: ſe non videre cur Alouiſius Iohannæ ſuo iuſſu coronatæ, legitimus hæres eſſe non poſſet. At verò Brachius cùm videret pontificẽ multiplici cura implicitum, ob ſimultatem cum Alphonſo contractam, multis oppidis Eccleſiæ per vim potitus, Aquilam vrbem regni Neapolitani graui obſidione premit. Hanc ob rem motus pontifex, comparato ſatis iuſto exercitu, liberare Aquilam annixus, adiuuantibus his, qui cum regina & Alouiſio militabant, non longè ab Aquila patenti campo Brachium ſuperat & interficit. Aderant in eo prælio Sfortiani, Franciſco duce Sfortiæ filio, qui ſuperioribus annis, dum Piſcariam flumen traijcit, quod Aternum veteres appellabant, in vndis perierat. Delatum itaque Romam Brachij cadauer, in loco propbano extra portam ſancti Laurentij ſepelitur. Hac autem victoria tanta deinceps tranquillitas exorta eſt, redactis ad ditionem Eccleſiæ Peruſio, Tuderto, Aſiſio, alijſque oppidis, quæ Brachius occupauerat, vt Auguſti Octauij felicitas & pax rediiſſe ſua ætate videretur. Licebat tum frui otio, & liberè per ſyluas noctu etiam ac tutò commeare. Nulli latrones tum extabant, nulli ſicarij & fures, adeo hoc hominũ genus perſequebatur, ſublato è medio Tartalia, Lauello, alijſque tyrannis, qui latrocinijs potiùs, quàm militia vitam traducebant. Huic autem felicitati obſtare Boëmi hæretici videbantur, qui hæreſi & armis Germanos catholicos continuò vexabant. Vt igitur hi quoque rationi & Eccleſiæ obtemperarent, cùm benè monenti parere noluiſſent, legatos in Germaniam miſit, qui catholicos ad arma concitarent. Ac primò quidem, ſeorſum tamẽ, Henricum ſancti Euſebij cardinalem, deinde Bartholomæum Placentinum, poſtremò verò his reuocatis Iulianum Cæſarinum ſancti Angeli cardinalem eò miſit, qui certè non ſua culpa, ſed ignauia militum, magnum incommodum ab hoſtibus accepit. Martinus autem ob eam rem haud animo concidens, maiora in hæreticos parabat. Verùm priuſquam tantam rem aggrederetur, ſedare Italorum diſcordias inſtituerat. Nam pace, vt diximus, à Martino compoſita inter Philippum & Venetos, Florentini ægrè ferentes, Ladiſlaum Pauli Guiniſij tyranni Lucenſis filium ſuperiore bello ſub Philippo militaſſe, occaſionem opprimendæ Lucæ nacti, quòd ſuperiore pace nil ſcriptis de Guiniſio cautum fuerat, in agrum Lucenſem copias mouent, Nicolao Fortebrachio copiarum duce. Captis itaque non ita multò pòſt quibuſdam caſtellis circunquaque poſitis, vrbem obſidione cingunt. Tum Philippus ſolicitatus Pauli precibus, veritusque, ne ſi Luca in Florentinorum poteſtatem deueniret, acriores eos, vtpote propinquiores haberet hoſtes, Franciſcum Sfortiam cum magno equitatu primò in Parmenſem agrum mittit, vnde pedeſtres copias conſcriberet. Qui quidẽ vere iam appetente Apenninum tranſgreſſus, tantum terroris Florentinis iniecit, vt priuſquam in vallem nebularum, ita enim accolæ vocant, deſcẽderet, hoſtes mouere caſtra, ac Lucam obſidione liberare præ metu coegerit.

Y. 4 Eius

Eius autem aduentus eò gratior Lucenſibus fuit, quòd pulſis hoſtibus, ac capti tyranno, liberi omninò Franciſci auxilio futuri videbantur. Verùm Franciſcus acceptis quinquaginta millibus nummûm aureorũ ex æratio Florẽtino deprompτis, Lucenſes maiore in diſcrimine, quàm vnquam anteà fuerãt, reliquit: pactus ob datam pecuniam ſe eo toto ſemeſtri Philippi imperio non obtemperaturum. Obſideri deinde Lucenſes acriùs ſunt cœpti. Quare Philippus inſtante Martino pontifice, qui Lucenſium quoque vices dolebat, Nicolaum Picennium cum maximo equitatu eò ſtatim mittit: qui fuſis ac fugatis hoſtibus, nõ ſolùm Lucam obſidione liberauit, verùm etiam inde mouens, ex Piſanis ac Volaterranis multa caſtella vi cepit, Senenſibus etiam rem gratam facturus, qui tum Florentinos bello inuaſerant. Martinus aũt ab externo hoſte quietus, ad exornandam patriam baſilicasque Romanas animum adijciens, porticum ſancti Petri iam collabentem reſtituit: & pauimentum Lateranenſis baſilicæ opere vermiculato perfecit: & teſtudinem ligneam eidem templo ſuperinduxit: picturamque Gentilis, opus pictoris egregij inchoauit. Aedes præterea vetuſtate collabentes ad duodecim apoſtolos reſtituit, vbi & annos aliquot habitauit. Huius autem ſtudia cardinales ſecuti, titulos ſuos ita certatim reſtituunt, vt iam aliqua facies redijſſe vrbi Romæ videretur. Creauit & cardinales, quorũ de numero fuit nepos ſuus Proſper Columna, ſancti Georgij ad Vellus aureũ diaconus cardinalis. Interea verò mortuo Petro Luna in Paniſchola, ne aliquid deeſſet, quod Eccleſiã vexaret, duo illi anticardinales, de quibus mentionẽ fecimus, Alphonſo Martini hoſte adhortante, Aegidiũ cognomento Munionis, canonicũ Barchinonenſem genere nobilem, pontificẽ deligunt, Clementemq; viij. appellãt: qui ſtatim & cardinales creauit, & fecit, quæ à põtificibus fieri conſueuerunt. Verùm cùm Martinus in gratiã cum Alphonſo redijſſet, eò ſtatim Petrũ de Fuſo cardinalẽ miſit apoſtolicæ ſedis legatũ, in cuius manus iubẽte Alphonſo Paniſcholę domino, Aegidius oĩa pontificatus iura depoſuit: ergaquẽ hac benignitate Martinus poſtea vſus eſt, vt eum Maioricenſem Epiſcopum declarauerit. Cardinales aũt ab Aegidio creati, ſpontè cardinalatu ſe abdicarunt. Illi aũt duo, quos à Petro Luna creatos diximus, in ſuaq; pertinacia manſiſſe, cùm pontifici Romano parere nollẽt, in carcerẽ à legato conijciuntur. Atq; hoc modo Martini pontificis ſapiẽtia & induſtria omne ſchiſma vndiq; ſublatum eſt. Pacata hoc modo vndiq; Eccleſia Dei, in dandis beneficijs mira prudẽtia vſus eſt. Non enim vnicuiq; petẽti ea conferebat, ſed ſtatim mẽte agitabat, quis potiſsimũ eſſet idoneus, cui talis cura demandaretur. Quòd ſi homines prouinciarũ non noſſet, in quibus vacare beneficia cõtigiſſet, ſtatim peritos regionũ conſulebat, quis aut in curia, aut in gymnaſijs publicis eſſet doctrina, nobilitate, moribus tanta prouincia dignus. Atq; hac quidẽ ratione & Eccleſijs, & hominibus honore dignis, pariter conſulebat, cũ maxima celebritate nominis ſui. Tantę præterea conſtantię fuit, cùm duos haberet fratres, quorũ alter Iordanus princeps Salernitanus maior natu, peſte moritᷓ: alter verò minor natu, Laurentiũ appellant, in turri igne caſu iniecto, exuſtus eſt, vt nil ex eo ſit auditum, nil viſum, quod impatiẽtiæ aut abiecti animi ſignũ aliquod pręſe ferret. Hic aũt vir in omni vita integer, demũ põtificatus ſui anno xiiij. menſe iij. Romæ apoplexia moritᷓ, ætatis ſuæ anno ſexageſimo tertio, ſepeliturq; eius mandato in baſilica Conſtãtiniana ante capita apoſtolorũ, ſepulchro æneo, comitãte populo Romano, comitãte clero nõ aliter flente, quàm ſi eccleſiam Dei, ſi vrbs Roma vnico atq; optimo parẽte orbata fuiſſet. Vacat tũ ſedes dies xij.

EVGENIVS IIII.

ccxvj. Pont. EVgenius quartus, patria Venetus, familia Condelmeria, populari quidem, ſed antiqua, patre Angelo natus, põtificatum hac ratione adeptus eſt: Creato enim pontifice Gregorio duodecimo è gente Coraria, patria Veneto, Antonius Corarius Gregorij nepos, Cæleſtini habitu canoni-

cus

cus congregationis ſancti Georgij in Alga, Romam iturus, Gabrielem Condelmerium,qui eiuſdem profeſsionis erat,quo cum ab ineunte ætate familiariter vixerat,ſecum aliquandiu recuſantem duxit: cuius ingenio & ſolertia delectatus Gregorius,eum primò theſaurarium fecit, deinceps verò epiſcopum Senenſem creauit, præfecto Bononienſibus in eadem dignitate Antonio nepote. Recuſarunt aliquandiu Senenſes Gabrielem in Epiſcopum,quòd dicerent,hominem aliunde natum,nequaquam in tanta re ciuibus Senenſibus præficiendum, eam curam debere ciuis alicuius eſſe,qui mores hominum & ritus ciuitatis noſſet. Verùm cùm poſtea Gregorius rebus ſuis diffidens, Roma Lucam profectus fuiſſet, aucturus cardinalium numerum,Antonium nepotem,&Gabrielem Condelmerium in cardinales retulit.Gabrielis autem opera in magnis rebus poſtea Gregorius,& Martinus abrogato Gregorio vſus eſt: maximè verò in legatione Picentina, qua & Picentes in fide Eccleſiæ confirmauit, ſumpta de quibuſdam ſeditioſis & coniuratis pœna: & templum ſanctæ Hagnetis Anconæ diruptũ, portumq; eiuſdem ciuitatis ad imitationem diui Traiani magna impenſa reſtituit, fluctibus quaſſum,& vetuſtate conſumptum. At verò cùm Martinus intellexiſſet Bononienſes rebus nouis ſtudere,eò è Piceno Gabrielem legatum miſit, qui ſuo aduentu ſeditionem omnem ſtatim ſuſtulit.Cùm autem inde Romam veniſſet, mortuo haud multò pòſt Martino, ſolus è duobus de viginti cardinalibus, qui tum in conclaui apud Mineruam aderant,pontifex creatur,anno milleſimo quadringenteſimo triceſimoprimo, quinto Nonas Martij, Eugeniusq; mutato nomine, vt fit, appellatus, ad ſanctum Petrum comitante populo & clero ſtatim perducitur.Accepta deinde corona pontificia de more,inuiſaque baſilica ſancti Iohannis Lateranenſis,in Vaticanum rediens, cõſiſtorium generale propoſuit in dicta die: qua certè tanta multitudo affuit,vt cùm trabes deficerent eius loci,vbi nunc conſiſtorium publicum fit,trepidatum adeo tumultuoſe ſit,vt in ipſa fuga Senogallię epiſcopus ciuis Romanus è gente Mellina,obtritus perierit. Nondum enim ædes ipſæ pontificiæ hanc formam, quam nunc habent,acceperant. Dimiſſo conſiſtorio,Eugenius tumultus deinceps ex induſtria vitauit.Inſtantibus deinde quibuſdam delatoribus, qui dicerent Martinum congregandi auri cupidum, maximos theſauros reliquiſſe, idque ſciturum Eugenium ex Martini familiaribus nepotibusque, eò veſaniæ hominem perpulere, vt *Oddum Poceium Martini vicecamerarium comprehendi iuſſerit, idque negotium Stephano Columnæ dederit, quem copijs ſuis præfecerat.Ab alijs enim Columnenſibus is ſolus diſſentiebat, cardinali Vrſino & cardinali Comitum inſaniã hoĩs adiuuãtibus, quorũ artibus hæc oĩa cõtra Colũnenſes geſta putanẽ,ob inueterata factionũ odia. Mandauerat Eugenius vt * Oddo ad ſe ſine vllo tumultu,ſine ignominia pduceretur, quod cõtrà à Stephano factũ eſt:nã & eius bona à militibus direpta ſunt, & ipſe vi tanquã latro per ora hominũ ad pontificem tractus eſt.Hac indignitate motus Eugenius, Stephano admodum ſuccenſuit,eique interminatus eſt, quòd & Oddonem & epiſcopum Tiburtinum olim Martini cubicularium, ita indecenter ad ſe pertraxiſſet. Veritus itaque Stephanus Eugenij iram,& Præneſte ad principem Columnã confugit,eumq; adhortatus eſt,ſuas opes pollicitus, vt Eugenium ab vrbe pelleret,quòd diceret ei in animo eſſe nomen Columnenſium extinguere:id ſe optimè ſcire,eiuſque conſiliorum participem fuiſſe,& ob eam rem aufugiſſe, quòd ſciret partẽ illius calamitatis ad ſe quoq; (niſi tantum mali ſimul declinarent oẽs) peruenturam.Motus his verbis princeps,& eorũ calamitatibus qui Martini pontificis familiares fuerant,ſumptis properè armis,pontificẽ aggredi inſtituit.Subſtitit tamen aliquandiu, donec Proſper frater diaconus cardinalis, quem quidem præmonuerat, ab vrbe diſcederet. Viſo autem fratre,è Præneſte Marinum, atque deinceps Romã tanquam ex arce belli in Eugenium mouens,occupata per Iohannẽ Baptiſtam porta Appia, vrbẽ armato milite ſine vllo maleficio primò ingreditur.

Iam

Iam peruenerant ad ſanctum Marcum,& in vicum Columnã, cùm ſubitò cis ob-
uiam facti ſunt pontificis milites,magna populi parte adiuuante. Pugnatum eſt
in vrbe aliquandiu, atque acriter: qua in pugna multi vtrinque cecidere & rapti
ſunt.Quare Columnenſes cùm viderent populum Romanum longè aliter ſenti-
re,quàm arbitrarentur,cedere ex vrbe inſtituentes,omnia paſsim rapiunt,pecora
abigunt,homines abducunt.Talionem tamen his reddidere pontificis milites,Ro
mano populo mixti.Nam & Proſperi cardinalis,& Columnenſium omnium, ac
eorum qui cum Martino familiariter vixerant, domos hoſtilem in modum diri-
piunt & vaſtant.Irritatis hoc modo vtrinque animis,non ſolùm aperto Marte, ve
rumetiam proditionibus res agi cœpta eſt.Capitur nanque archiepiſcopus Bene-
uentanus Antonij Columnæ filius:ac quidam Maſius frater, qui faſſus eſt quæ-
ſtione adhibita, ſibi in animo fuiſſe, arcem ſancti Angeli dolo capere, interfecto
ipſius arcis præfecto,camq; Colũnenſibus prodere,qua occupata, & põtificem &
Vrſinos ab vrbe pellerent.De Maſio ſacerdotio abrogato, quod degradare appel-
lant,ſumptum ſupplicium eſt in campo Floræ,eiuſque corpus quadrifariam ſub
furca diuiſum,ad quatuor vrbis celeberrimas vias ſuſpenſum eſt, de archiepiſco-
po Beneuentano nulla mentione habita. At verò cùm Eugenius in ægritudinem
quandam incidiſſet, vel dolore animi, quo in tantis perturbationibus affligeba-
tur:vel veneno,quo appetitum à Soldano ſuo quidam dicebant:agere de pace cum
Columnenſibus cœpit,curante eam rem Angeloto Foſco ciue Romano, quem nõ
ita multò pòſt vnà cum Franciſco Condelmerio nepote ſuo cardinalem creauit.
Diuulgata itaque pace quanta maximè celeritate potuit, quòd iam ingreſſum in
Italiam Sigiſmundum intellexerat,Romam venturum, nepotem Franciſcum ca-
merarium inſtituit, huicq; viros quoſdam præſtantes addidit, quorum conſilijs
vteretur in gubernanda eccleſiaſtica ditione. Dum hæc autem Romæ agerentur,
Florentini & Veneti elatiores facti, quòd & Philippum Genuæ dominum claſſe
in littore Genuenſi ſuperaſſent, quodq; Eugenium ciuem pontificem haberent,
Philippum ipſum bello terreſtri aggrediũtur:qui accito properè ex Hetruria Ni-
colao Picẽnino,& claſſem Venetam ad Cremonam diſiecit,& Carmignolę impe-
tus facilimè retardauit,quem Veneti haud ita multò pòſt quæſtionibus,literis,te-
ſtibus conuictum,vt ipſi dicunt,capite mulctarũt,quòd per eum ſtetiſſet,quo mi-
nùs Cremona potirentur,capta à Caualcaboue ipſius vrbis porta:quodque etiam
claſsis ſub ipſius oculis diſiecta ab hoſtibus fuiſſet, cùm ex propinquo loco à tan-
to exercitu id fieri perfacilè potuiſſet.Tum verò Florentini aduentum imperato-
ris in Italiam veriti, quòd Philippi rebus fauere videretur, Nerio Capponio ciui
ſuo negotium dant,vt quibus rationibus maximè poteſt, Eugenio oſtẽdat & per-
ſuadeat,aduentum imperatoris ad vrbem,non minùs apoſtolicæ ſedi, quàm Flo-
rentinis exitium ac perniciem minari:deſtineri hoſtem facilimè poſſe,quo minùs
Arnum ad Senenſes tranſeat,qui Florentinos iampridem bello laceſsierant,ſi Ni-
colaus Tollentinas,qui tum pontificis nomine ſtipendia faciebat,cõiunctis copijs
& animis cum Micheletro Cotignola Florentinarum copiarum duce,ad Arnum
Sigiſmundum coerceat, ne flumen cum Germano equitatu traijciat. Venerat in
eandem ſententiam perfacilè Eugenius:& cùm de impenſa bellica aliquantulum
addubitaretur,rem Nerius ita ſtatim partitus eſt,vt duobus millibus equitum Eu
genij populus Florentinus tamdiu ſtipendia præberet, quoad bellum illud pro-
traheretur.Tum verò Nicolaus Tollentinas iuſſu pontificis ex hybernis mouens,
dum Senenſes incurſionibus & rapinis vexat,Sigiſmundo traijciendi Arnum tẽ-
pus & facultatem dat,adiuuante Antonio Pontadera egregio tũ copiarũ duce, &
acerrimo Florentinorum hoſte,qui deinde per Volaterranum iter faciens, pacato
magis quàm hoſtili agmine ab omnibus expectatus proficiſcitur. At impera-
tor cùm iam ſex menſibus Senis ſubſtitiſſet,cum magna populi Senenſis impenſa,
tentatam fruſtra cum Florentinis pacem omittens, ad Eugenium conuerſus, in-

ito cum eo fœdere Romam profectus, perbenignè à pontifice populoq; Romano ſuſceptus,corona imperij donatur. Verùm dum è Vaticano,vbi coronam acceperat,ad Lateranum,vbi diuertebat,proficiſcitur,in ponte Hadriani,vt imperatorũ mos eſt,multos tum Italos,tum Germanos in equeſtrem ordinẽ aſciuit. Sunt qui ſcribant Eugenium hominem vſq; ad pontem comitatũ,ad ſanctũ Petrũ rediſſe. Abiens deinde cũ bona Eugenij gratia,imperator per Picentes & Flaminiã iter faciens,Ferrariã atq; Mantuam peruenit. Vbi aliquot dies immoratus, & Iohannẽ Franciſcũ Mantuę dominũ marchionali dignitate additis imperij ſignis ornauit, & Barbarã Iohãnis marchionis Brandeburgẽſis filiã,Lodouico Iohãnis Franciſci filio ſpopondit in vxorẽ:quæ nuptiæ honeſtare familiã Gonziacã ſunt viſæ, & quę Sigiſmundo imperatori puella affinitate cõiuncta erat,& quòd pater Iohannes poteſtatẽ ineundi ſuffragia ad creandum imperatorem habebat. Abeunte aũt ab Italia imperatore,cùm iã omnia bello feruerent, Nicolaus Eſtenſis Ferrarienſis marchio,hortante Philippo Venetias profectus,Venetos ad pacem multis rationibus adhortatus eſt:qui & hominis autoritate permoti, & quòd etiam nimia belli impenſa exhauſti priuatim ac publicè eſſent, legatos Ferrariam cum Nicolao mittũt,vbi Calendis Aprilis,anno trigeſimotertio ſupra quadringenteſimũ & milleſimum veniente in eandem ſententiam Eugenio,pax his conditionibus compoſita eſt,vt Philippus Glarea Abduę,id ei loco nomen eſt,decederet, vtq; marchioni Montisferrati & Orlando Pallauicino dominatum redderet: Vtrunq; enim ditione paterna ſpoliauerat,Florentinorum,Lucenſium,Senenſiúmve,quę bello capta fuiſſent,ad priſtinos dominos reciderent, cõmuni omnium hoſte habito, qui infra trigeſimum diem capta nõ reddidiſſet. Pace autem hoc modo vbique parta, quietura aliquandiu omnia videbantur,cùm ſubitò omnis belli vis in Eugenium conuerſa eſt. Nam Philippus nouarum rerum cupidus, & Franciſcum Sfortiam cum magnis copijs in Flaminiam miſit,hominem iturum in Apuliam ſimulans, quam Alphonſus bello vexabat, defenſurum ea oppida, quæ pater Sfortia eo loci adeptus erat. Qui quidem paratiſsimis copijs per Picentes & Vmbros iter faciens, oppida illa ex improuiſo adortus,breui in poteſtatem ſuam redegit. Non hoc contentus Philippus, Nicolaum Fortebrachium, virum ingenio & manu promptum,cum delecto equitatu adeò celeriter in Eugenium miſit, vt priùs propè & pontem Miluium,& portam Flaminiam occupauerit,quàm aduentare hoſtem ſit cognitum. Militauerat priùs ſub Eugenio Nicolaus, & eius nomine præfectum vici Vetralla & ciuitate veteri ſpoliauerat, adiuuantibus Venetorum triremibus, quæ mari arcem continuò oppugnabant. Verùm cùm poſtea Nicolaus ſtipendia ſua peteret,reſpondit Eugenius,tantum prædæ ex caſtellis præfecti eum auexiſſe, maximè verò ex direpto vico,vt ei pro ſtipendio ſat eſſe poſſent. Quam obrem indignatus Nicolaus, agrum Romanum ingreſſus, tantum tumultus concitauit, ingenti præda tum hominum,tum pecorum abacta, vt Eugenius aliquandiu incertus remanſerit,quorſum iret. Concurrebãt Romani ciues ad Eugenium, queſtum de illatis iniurijs,quos Pontifex eò potiſsimùm tẽpore conſilij expers & honæ valetudinis,ad Franciſcum camerarium remittebat: qui otio & voluptatibus deditus, nil aliud reſpondebat, cùm crebræ de ablatis pecoribus querelæ fierent, eos nimiam ſpẽ in pecoribus collocaſſe:Venetos quidem ſine gregibus & iumẽtis longè vrbaniorem vitam ducere. Indignati huiuſcemodi reſponſis Romani, cùm iam Nicolaus & Tibur, pulſo inde comite Tagliacocij, & Sublacenſe oppidum cepiſſet,traxiſſetque in partes ſuas Colũnenſes omnes, interfecto à principe Stephano Colũna,qui ſemper diuerſa ſentiebat,ad libertatem reſpiciẽtes, ſublato clamore ad arma & libertatẽ conclamatũ,pulſis omnibus Eugenij magiſtratibus, ac capto Franciſco camerario, nouos ipſi magiſtratus creant. Septem fuere è ciuibus Romanis,quos ipſi gubernatores appellabant, penes quos vitæ ac necis hominum ſumma poteſtas erat. At verò Eugenius in tanta rerum perturbatione incertus,

certus,quid potiſsimùm faceret,de fuga cogitare cœpit.Mutato itaq; habitu,ſumptoq; monaſtico cucullo,vnà cum Arſenio monacho nauiculam ingreſſus, Tiberi Hoſtiam vehebatur.Cùm ſubitò Romani quidam cognita hominis fuga, cũ lapidibus,ſagittisq; inceſſunt.Diſtinere enim hominem tamdiu cupiebant, quoad arce ſancti Angeli potirentur.Abeunte autem Eugenio Nonis Iulij,eodemq; Piſas,ac deinde Florentiam triremibus ad id paratis delato, Romani ad oppugnandam arcem ſeſe accingunt,vallo & aggeribus omnia loca munientes,quæ dare acceſſum hoſtibus poſſent.Contrà autem qui in arce erant,prodire in certamen nónunquam conſueuerant.At verò præfectus artibus agendum cum Romanis ratus, adiuuante Baldeſare Aufida viro ſagaciſsimo, qui inferiorem arcis partem tuebatur,vni ex militibus ſuis in certamen prodeũtibus negotium dat, vt captus de induſtria ab hoſte,caſtellani ſæuitiam & auaritiam criminetur,polliceaturque eis,ſi velint pactam mercedem præſtare,& mortem præfecti,&arcis proditionem. Fecit ille mandata diligenter. Captus, nullo non genere maleficij in Antonium Ridium coniecto,(ita enim arcis præfectus vocabatur)fidem dat ſe cum ſocijs omnia tranſacturum.Dimiſſus itaq;, arcem ingreditur,veſtes Antonij ac caligas,addita etiam capitis forma,ſuſpendit:à longè idem videbatur. Clamabat Baldeſar de ſcelerato ſumptum eſſe ſupplicium,ingrederentur aliquot ex optimatibus,& enumerata pecunia iam pacta arcem reciperent.Credidere miſeri nullam ſubeſſe fraudem,ingreſsi aliquot,ſtatim capiũtur.Fit clamor exultantium in arce,conijciuntur in populum Romanum miſsilia,bombardæq;.Deriſi autem hoc modo Romani,de redimendis captiuis cogitantes,& camerarium Eugenij nepotem,quem in vinculis babebant,dimittunt,ſuos qui in arce erant recepturi, & demùm in Eugenij poteſtatem veuiunt, quinto poſt libertatem adeptam menſe. Creati itaque magiſtratus eccleſiæ nomine,ſtatim capitolium firmo præſidio & commeatibus muniunt.Superueniente deinde Iobanne Viteleſcho,quẽ patriarcham vocabant, abeunte ad Eugeniũ Franciſco nepote, tantus repentè terror Romanis incuſſus eſt,vt hiſcere prę metu non auderent.Erat enim Viteleſchus homo imperioſus & ſæuus,& tyrannicam magis quàm religioſam vitam præ ſe ferens.Agebantur hęc Romæ,cùm Alphonſus interim Neapolim & Caietam oppugnat,à mercatoribus Genuenſibus acriter defenſam.Succurrendum itaque ſuis Genuẽſes rati, claſſem quanta maximè celeritate poſſunt, inſtruunt, Philippo vicecomite eorum duce annuente,ac pedites aliquot præbente.Facti non longè à Caieta hoſti Alphonſo obuiam,cum eo confligunt. Poſt longam & acrem pugnam ſuperatur Alphonſus rex,& capitur vnà cum ſuis omnibus: quorum de numero aliquot principes fuere.Perducitur Mediolanum ad Philippum Alphonſus,ſuſcipiturq; non vt captiuus & Genuenſium hoſtis,ſed vt rex &amicus.Habitus autem honorificentiſſimè per aliquot dies,multisq; & magnis muneribus à Philippo donatus, in regnum abiens,Caieta ſtatim potitur. Tum verò Genuenſes indignabundi, quòd Alphonſum hoſtem,quem tanto cum periculo captum,tã leuiter dimiſiſſet,Thoma Fregoſo autore,à Philippo deſciuere, eundemque Thomam ducem crearunt. Tum verò Picenninus in Genuenſes miſſus, cùm ciuium pertinaciam cognouiſſet,capta Sarzana,in Piſanos mouens, ſimulata in regnum profectione iuuandi Alphonſi gratia,multa ex Piſanis caſtella diripuit. Hominis tamen impetus retardarunt Florentini,accerſito Eugenij nutu Franciſco Sfortia,qui iam Picenum occupauerat, quærebatque adiuuantibus Florentinis & Venetis, vt Marchiæ dominus decerneretur. Facturum ſe id recuſabat Eugenius, quòd diceret,pontificis eſſe,redimere etiam bello,ſi oporteret,eccleſiaſticas res, non alienare. Dilatum res in aliud tempus eſt: atque hac ſpe ductus Franciſcus, & Picenninum ab obſidione Bargæ repulit,capto Lodouico Gonzaga,qui cum Picẽnino militabat: & Lucam Florentinorum nomine acri obſidione cinxit. Sed Picenninus Lucenſibus auxilio futurus, tranſitu Apennini prohibitus,liberaturum ſe alia ratione

Lucenſes

Lucenſes prædicans, per Bononienſem agrum ſine vllo maleficio iter faciens, vbi Oriolum Florentinorum oppidum expugnaſſet, Lucenſium memor, cum exercitu victore eò profectus, ſuperatis Florentinis abſente Franciſco Sfortia, Lucam obſidione liberat. Tum verò pontifex ancipiti cura diſtractus, & quòd bellis vndiq; premeretur, & quòd Baſileenſe concilium iam antè inchoatum Martini decreto, augeri indies cerneret, concurrentibus eò Hiſpaniæ, Galliæ, Garmaniæ, Pannoniæque principibus, qui communem reipublicæ Chriſtianæ cauſam in arbitrio concilij reponebant, ad tollendum concilium verſus, illud primò quidem ex Baſilea Bononiam tranſtulit, cardinalium omnium, qui ſecum aderant, conſenſu. Sed imperator alijque princeps & prælati, qui tum Baſileę erant, non modò pontifici nō obtemperarunt, verumetiam eum bis térve monuerunt, vt Baſileam idoneum à Martino celebrandi concilij locum delectum, vnà cum cardinalibus proficiſceretur, aliter ſe in eum acturos, vt in præuaricatorem & contumacem. Motus iſtorum verbis Eugenius, Baſileenſe cōcilium literis etiam apoſtolicis confirmauit, facta vnicuique eundi ad concilium poteſtate. Adeo enim bellis vndequaque vexabatur, vt vix ei reſpirandi facultas daretur. Verùm recuperata vrbe Roma, vt diximus, eò ſtatim Iohannes Vitelleſchus ab Eugenio mittitur, homo quidem ad res agendas aptiſsimus, ſed natura ſæuiſsimus & immitis: qui in Columnenſes & Sabellos, totamque Gibellinam factionem ducens, & caſtellum Gandulphum ad lacum Albanum poſitum, & Sabellum & Borgerum in Latio de Sabellis diripuit & euertit. Arbam, ciuitatem Lanuuinam, Præneſte, & Zagarolum cepit, incolis omnibus, qui ſuperſtites fuere, Romam migrare iuſsis. In Hernicos deinde cōuerſus, quam nunc Campaniam vocant, omnes in ditionem Eccleſię redegit. Captum Antonium Pontaderam hoſtem Eccleſiæ, apud Fruſinonem ad oliuam turpi laqueo ſuſpendit. Reuerſus deinde Romam trepidantibus omnibus, & domos quorundam coniuratorum, qui portam Neuiam, quam maiorem vocant, concitato in vrbe tumultu ceperant, diruit, eosque hoſtes Eccleſiæ dijudicat. Ex his autem captum Pulcellum, & forcipibus ignitis in curru excruciatum, in campo Floræ ſuſpendit. Verùm conquerente populo Romano, quòd diuitum quorundam auaritia caritate annonæ laboraretur, tantum repentè tritici ſuo iuſſu in forum delatum eſt, vt à magna caritate ad ſummam copiam breui ſit ventum: adeo omnes eius imperia obſeruabant. Pacatis hoc modo rebus, in regnum Neapolitanum conuerſus, quod paulò antè Alphonſus occupauerat, quodque ipſe dicebat ad Eccleſiam & pontificem pertinere, principem Tarentinum cum duobus millibus equitum cepit, comitis Nolani ditionem occupauit. Paulùm etiam abfuit, quin Alphonſum caperet fraude potiùs, vt aiunt, quàm vi, cùm induciæ inter eos eſſent, & pax propè certa. Acceptis quæ ad Eccleſiam pertinebant oppidis, principem dimiſit. Rediens ad vrbem, Præneſte ad rebellionem ſpectans, Laurentio Columna inſtante, funditus euertit, Præneſtinis populariter migrare iuſsis, anno Domini milleſimo quadringenteſimo triceſimoquinto. Quo quidem anno Eugenius Florentia abiens, conſecrata priùs vel dedicata Florentinorum cathedrali Eccleſia, Bononiam profectus, & arcem ædificat ad eam portam, qua Ferrariam itur, & ædes in foro poſitas, vbi legatus nunc reſidet, muro prǽalto & lato, à tergo potiſsimùm, & turribus firmat. Anno verò ſequenti publico conſiſtorio Baſileenſe concilium, quod antè approbauerat, Ferrariam transfert, quòd diceret, Græcos cum Eccleſia Romana in fide conuenturos, eundem locum ſibi delegiſſe. Inſtabant tum concilij Baſileenſis pręſides, & precibus ac pollicitationibus Grecos adhortabantur, vt omiſſo Eugenio ad ſe proficiſcerentur. Neque hoc contenti, abrogaturos ſe Eugenium prædicabant, niſi ipſe quoque eò proficiſceretur. Subſtitit aliquamdiu Eugenius animi dubius, quid potiſsimùm decerneret, miſſo tamen eò legato Iohanne Franciſco Capiteliſta iureconſulto, Patauinoque equite, qui eius cauſam tueretur. Verùm mortuo Sigiſmundo imperatore, à quo Baſile-

Eccleſia tenebat oppida, id enim maximè petebat, conſtanter defenſuros. Extorſere præterea ab Eugenio literas apoſtolicas, quibus declarabat Franciſcum agri Piceni marchionem & dominum. His tamen verbis, accipiat, quod Petrus & Paulus ei malè vertant. Franciſcus aūt cum ſuo equitatu ſecus Adriæ littus in agrum Ferrarienſem deſcendens, traiecto ratibus Pado, auctoque in Patauinis exercitu (nam ad duodecim equitum, peditum quinq; millia habuiſſe ſub ſignis dicitur) hoſti primò ad Suaue in agro Veronenſi fit obuiam, vbi aliquamdiu & acriter pugnatum eſt, neutrò inclinante victoria. Cedente deinde Picennino ob ægritudinem & paucitatem copiarum, cùm Franciſcus omnia de Vincentinis & Veronenſibus caſtella recepiſſet, Brixiam obſidione liberaturus, intercluſos alios aditus cernens, Atheſim traijcit: ac in Tridentium agrum mouēs, ad Archum oppidum oppugnaturus peruenit: Nam comes Archi, Philippi partes ſequebatur. Venit & eò Picenninus, comitem loci defenſurus. Verùm dum cupidiùs, vt eius mos erat, quàm cautiùs pugnat, à reliquo exercitu ſecluſus, magno accepto incommodo, fuga ſalutem in ſubiectas valles petens, ab hoſte captus fuiſſet, niſi Carolus Gonzaga Iohannis Franciſci filius, ſeſe hoſtibus obijciens, hominem è tanto periculo liberaſſet: qui quidem abundante poſteà multitudine, captus ilicò eſt, & Veronam in carcerem ductus. Sunt qui ſcribant, Picenninum debilitatum altero latere propter accepta in prælijs vulnera, cùm equo ad ſuos redire non poſſet, à Todeſchino ingentis magnitudinis ac roboris famulo humeris tanquam cadauer ſacco inuolutum, ad ſuos etiam per caſtra hoſtium delatum. Dum hæc in Venetia agerentur, Philippus ægrè ferens, Florentinos adiuuante Eugenio atque adhortante, Franciſcum Sfortia Venetis auxilio miſiſſe, cum his agit, qui in Baſileenſi concilio erant, vt Eugenium citarent: fecere illi id quidem bis térve. Verùm cùm id ex ſententia ei non cederet, eò dementiæ eos perpulit, vt abrogato Eugenio Amedeum Sabaudiæ ducem ſocerum ſuum, qui eremitanam vitam ad Ripaliam cum quibuſdam nobilibus ducebat, pontificem crearent, Felicemque appellarent. Hinc magnæ ſeditiones in Eccleſia Dei exortæ ſunt, cùm Chriſtiana reſpublica trifariam diuiſa, aut Felicem aut Eugenium ſequeretur, eſſentque qui neutrales vocarentur, quòd neutri obtemperarent. Eugenius tamē haud animo concidit: nam habito ſæpiùs conuentu, diſcuſſaque Græcorum & Latinorum contentione, tandem eò ventum eſt, vt Græci rationibus victi, faterentur & ſpiritum ſanctum à patre filioque procedere, homouſionq; eſſe, non à patre tantùm, vt ipſi credebant, prouenire, vtque in azymo ſine fermento triticeo pane corpus CHRISTI conſecraretur, ac purgatorij locum eſſe crederēt. Poſtremò verò vt faterentur Romanum pontificem verum Chriſti vicarium, Petriq; legitimum ſucceſſorem, primum in orbe locum tenere, cui & orientalis & occidentalis Eccleſia meritò pareret. Abeuntibus autem Græcis re hoc modo compoſita, Armenij etiam cum fide noſtra conuenere, ſublatis crebris diſputationibus eorum erroribus, promulgatisq; Eugenij literis ſuper ea re, quæ rationem concordiæ oſtenderent, cum inſcriptione, Datum in ſacroſancta * œcumenica concilij Florētini, quod in cathedrali Eccleſia habitum eſt, anno Domini milleſimo quadringenteſimo triceſimonono, vigeſimaſecunda Nouembris die. Præterea verò, vt partes ſuas augēdo Baſileenſe concilium infirmaret, eodem tempore conſiſtorio publico decem & octo cardinales creauit: quorum de numero fuere duo Græci, Rutenus & Nicenus, vt eorum autoritate Græcorum natio in fide contineretur, quę haud ita multò pòſt in antiquos mores recidit. Habere tamen ſe alios dixit, quorum nomina deinceps nunciaturus eſſet. Hi autem fuere Petrus Barbo ex ſorore nepos, & Alouiſius Patauinus, quem deinceps patriarcham Aquileienſem & camerarium fecit, tranſlato ad vicecancellariatum Franciſco Condelmerio. Interea verò, dum illa, quæ ſcripſimus, ad ripam Tridenti agerentur, exiſtimarentque homines Picenninum & Mantuanum principem accepto tanto incommodo ceſſuros,

ſuperatis ad Soncinum Philippi ducibus, captisq; eiuſdem mille & quingentis equitibus,& Brixiana caſtella,& partem Cremonenſis Mantuaniq́ue agri, ac totam Gerram Abduæ in Venetorum poteſtatem breui redigit. Amiſit tum Mantuanus princeps Aſolam,Lonatum,Piſcheriam,tria oppida ſatis magna ac munita,nemine defendente:nam abſente Picennino, congredi cum hoſte aperto marte nuſquam auſus eſt.Tum verò Picenninus commutatam in Venetia fortunam intelligens,ob eamq; rem frequẽtibus nuncijs & literis accitus, tum à Philippo, tum à Mantuano principe,fatigatusq; militum precibus,qui magna ex parte ciſalpini erant,motis à Tiferno caſtris ad Burgum ſuę ditionis oppidum, quod è regione Anglarij poſitum eſt,peruenit, ea mente,vt vel vi vel aſtu cum Florentinorũ pontificisq; exercitu decerneret,qui (vt diximus) ad Anglare cõſederant. Ad tertium itaque Calendas Iulias,dies is Petri & Pauli celebris erat, Picẽninus ſtructis aciebus emenſus planitiem quatuor millium paſſuum, prælium iniquo loco commiſit,ratus occaſionem bene gerendæ rei ſibi oblatam eſſe, quòd gregarios hoſtium pabulatum profectos intellexerat. Subeũdum erat ei in aduerſum cliuũ, quem facilè è ſuperiore loco hoſtes propellebant.Dimicatum eſt tamẽ ad quinq; horas conſtanter:tandem verò Picenninus à multitudine hoſtium & ſtultitia Frãciſci filij,qui è ſtatiõe diſceſſerat,ſuperatus,Burgũ repetit, magno accepto incommodo,amiſsiſq; ſignis militaribus.Sequenti autem die, relicto Burgo in poteſtate oppidanorum, cum his tantùm qui ex prælio ſupererant, iter per Flaminiam faciens,adPhilippum redijt.Oppidani Burgẽſes veriti ne in eos aſperiùs animaduerteretur,quòd à pontifice deſciuiſſent, impetrata per oratores venia, & corporum ac rerum omnium incolumitate,ſeſe legato dedidere. Gratiſsima ea victoria tum Eugenio,tum Florentinis fuit. Ferunt Alouiſium Patauinum ob eam victoriam in numerum cardinalium tum relatum fuiſſe.Eadem quoque æſtate Florentini,comitem Popij, qui cum Picẽnino ſenſerat, Hetruria pellunt. Philippus autem tot cladibus circunuentus,ad externa auxilia reſpiciens,AlphonſumNeapolitano regno tum potitum,rogat,vt quæ Sfortiani in regno oppida tenerent, bello vexaret, quò Franciſcus Sfortia à Venetis diſtraheretur. Hac itaq; in re Philippo morem gerens Alphonſus,Franciſcũ tamen à bello inito reuocare nunquàm potuit.Is enim vbi primùm pabuli copia eſſe cœpit,cum equitum quindecim millibus,peditum ſex,Piſcheria Brixiam mouens, apud Cignanum vicum Picennino fit obuiam,hoc animo,vt hoſti pugnandi copiam faceret. Non detrectauit certamen Picenninus, etſi numero copiarum inferior erat, ſuorum virtute fretus. Pugnatũ eſt aliquandiu,atq; acriter,incerta tamen victoria vtrinq; diſceſſum eſt. Tum verò Franciſcus ſatis ſibi factum ad belli famam exiſtimans, quòd vltrò hoſtem ad certamen prouocaſſet,exercitum circunferens, quædam oppida per hyemem à Picennino capta in poteſtatem Venetorum redigit.Martinengum deinde profectus,quod Picenninus firmo præſidio munierat,oppidum obſidione cingit & oppugnat. Verùm Picenninus aucto exercitu aduentu Franciſci filij & principis Mantuani, eò proficiſcens, mille paſsibus longè ab hoſte caſtra locans, eum frequentibus prælijs ad vniuerſæ rei dimicationem prouocat: qui remiſſo priore manum cùm hoſte conferendi ardore, ad expugnandum oppidum totus ferebatur. At verò cùm Picenninus caſtra ſua hoſtium caſtris magis indies cõferens, eò diſcriminis Franciſcum redegiſſet, vt neque eius gregarius miles ire pabulatum ſine periculo,neq; cõmeatus ſubmitti tutò,neque inde exercitus abduci ſine magno diſcrimine poſſet, præter omnium ſpem pax ſubitò enunciata eſt, iam antea occultè agitata inter Philippum & Franciſcum,Euſebiolo quodam cognomento Chaim,vltrò citroq; commeante,ignaro Picennino: qui tanta re percepta, deos homineſq; accuſabat,præcipuè verò Philippi inconſtantiã, qui victor, pro victo pacem peteret. Digredientibus autem inde exercitibus, ad Caprianam pax hoc modo compoſita eſt, milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoſecundo, vt

Franciſcus Blancha Philippi ducis filia in vxorem ducta, Pontremolum & Cremonam dotem cum agro Cremonenſi acciperet, præter Picigitonum, & ea caſtella quæ Mantnanus & Pallauicinus de Cremonenſibus poſsideret: vtque illa præterea quæ Philippus, & qui cum Philippo ſentiebant, bello cepiſſent, quæque item Veneti, eorumque ſocij, præter Aſolam, Lonatum, Piſcheriam, quæ Mantuani principis ante id bellum fuerant, redderentur: vtque qui huic ſententiæ ſtare noluiſſet, communis omnium hoſtis baberetur. Hanc verò pacis conditionem ægrè admodum Engenius ferens, quòd Franciſcus cæteris ſocijs ſe poſthabito, de amiſsis reſtituendis caniſſet, exiſtimationemque ſuam non reddita Bononia, quam Picenninus occupauerat, contempſiſſet, abire Florentia Romam inſtituit, eoq; in loco, vtpote liberiore, de recuperanda eccleſiæ ditione cogitare. Verũ vt omnia pacata inueniret, Alouiſium Patauinum ſancti Laurentij in Damaſo presbyterum cardinalem præmiſit, qui & canonicos regulares pulſis ſecularibus in eccleſiam Lateranenſem remiſit. Pulſi enim à presbyteris ſecularibns fuerant, dum contenditur, vtri Chriſti corpns ferrent in celebritate eiuſdem, dum letaniæ fiunt ac ſupplicationes. Et de Gino Albaneſio viro in re militari præſtanti ſumptum ſupplicium, quia per eum non ſtetiſſet, quo minùs pax inter Alphonſum & Eugenium inita turbaretur. Afficitur & capitali pœna * Palus Lamolara, vir prẹſtantis animi inuictiq; roboris, cuius virtus homini magis aſtuto quàm forti ſuſpecta erat. Rebus autem boc modo compoſitis, Eugenius Florẽtinis quouis modo fruſtra eum retinere annixis, Romam veniens anno M. CCCC. XLIII. 28. Septembris, effuſa obuiam vrbana multitudine, nullo non genere honoris adhibito, ad portam Flaminiam noctu diuertit. Sequenti verò die ad ſanctum Petrum iturus, paratis de more ſupplicationibus, pontificio habitu per vrbem incedens, tumultuantem populum intelligit ob duplicatnm tributum, vectigalq; nouũ vino impoſitum. Hanc ob rem facto ſilentio, audientibus omnibus, exactionem illam vt minùs liberalem ſuſtulit: quo facto, ſtatim ſucclamatum ab omnibus eſt: Viuat Eugenius, cùm antea clamaſſent, Moriantur noua vectigalia, eorumque inuentores. Poſt dies verò decem & nouem ad Lateranum proficiſcens, concilium generale eo loci ſe habitorum omnibus denunciat, miſsis ad principes literis & nuncijs, quibus ea de re certiores fierent. Hac enim ratione infirmari ac tolli omnino concilium Baſileenſe volebat. Rebus autem hoc modo Romæ compoſitis, iniuriarum memor, Picenninum belli ducem in Picẽtes, quos Franciſcus bello ſubegerat, acciuit: qui Bononiâ abiens, dum Peruſium proficiſcitur, Tifernates Florentini populi ſocios ad defectionem compulit, Eugenio rem gratam facturus Florentinis infenſo, quòd Franciſcum pecunia ad oppugnãdum retinendumq; Picenum ſemper iuuiſſent. Alphonſus item, qni ſuperiore anno Neapolim iamdiu obſeſſam per cloacam ingreſſus, pulſo inde Renato ceperat, Picennini virtute ac fama permotus, hominem non ducem ſolùm, quem exercitui ſuo præficeret, deligit, verũ etiam honoris gratia eũ in adoptionẽ familiæ Aragonenſis recipit: qui ſtatim acceptis ꝓ Eugenio & Alphonſo in ſumptus belli pecunijs, Picentes ingreſſus, multa oppida fruſtra renitente Franciſco Sfortia, qui relicta Cremona cum firmo præſidio eò profectus fuerat, in deditionem eccleſiæ redigit. Eodem ferè tempore mortuo Iohanne Franciſco Gonzaga, Veneti & Florentini de futuro ſoliciti, Lodouicum Gonzagã Ioannis Franciſci hæredem & filium, quẽ Philippo, ſi oporteret, obijciant, mercede conducunt. Quieſcentibos aũt in Ciſalpina rebus, Hannibal Bentiuolus in arce Pelegrini oppidi, iubente Picennino ob ſuſpicionem coniurationis aliquandiu aſſeruatus, deceptis cuſtodibus Bononiam rediens, cõuocato ad libertatem populo, Franciſcum Picenninum vrbis præfectum cum prẹſidio comprehendit: quo facto, exules omnes, tum ſuæ tum aduerſæ factionis, maximè verò Baptiſtã Canedolũ in patriam reuocat. Miſsi dein de ſunt à Bononienſibus ad Venetos & Florentinos legati, ſocietatẽ & amicitiam petentes.

petentes.Qua quidem impetrata,domũ redeuntes, arcem quæ adhuc in poteſtate
hoſtium erat,cum ſociorum copijs ad id miſsis capiunt, ac captam ſtatim diripi-
unt,Alouiſiumq; Vermem ex agro Bononienſi fugãt. Tum verò Philippus ęgrè
ferens,Bononienſes cum Venetis ac Florentinis ſentire, amicos quoſdam Bapti-
ſtæ ſubornat,auxilium eis pollicitus, vt Hannibalem è medio tollant, quò prin-
cipes ipſi eum ſua factione in ciuitate remaneãt.Tum Berotius Cannedolus frau-
di ac ſceleri intentus, Bononienſem quendam ſubornat, cui tum caſu filius na-
tus erat,vt Hannibalem in baptiſmate pueri compatrem ſibi deligat: quo exorato
dat operã,vt ſequẽti die infans ad ſacerdotẽ deferatur. Baptizato puero,Hanniba-
lem pater ad ędẽ ſancti Iohannis Baptiſtæ,cuius tum ſolenne erat,inuitat.Obtẽpe
rat etiam ea in re proditori Hannibal,nullã fraudẽ ſubeſſe ratus:qui dum in via eſ
ſet,à cõiuratis circũuentus occiditur,reſiſtẽtibus aliquãdiu duobus famulis chari
tate domini vim propulſare conãtibus.At Bononiẽſis populus indignitate rei mo
tus,ſumptis properè armis Cannedolæ factionis principes obtruncat:maximè ve
rò Baptiſtã,cuius cadauer & per vrbẽ tractũ,&cũ magna ignominia ſepultum eſt.
Accidit & tũ Romæ ſcelus ingens:à ſuo enim cubiculario Angelottus ſancti Mar
ci presbyter cardinalis,& vita & fortunis, quas tãta cum auiditate aggregauerát,
priuatur.Captus ſceleratus ille,ac varijs cruciatibus necatus, quadrifariã diuidi-
tur,ad quatuorq; vrbis portas ſuſpenditur. Veneti autem & Florentini veriti, ne
Bononia vtriq; ciuitati in reb⁹ bellicis peroportuna, in manus Philippi veniret,
eò ſtatim cohortes aliquot mittunt,quæ ſocios Bononienſes iuuarent. Non fefel-
lerat hæc opinio Venetos:eò enim Philippus rogantibus exulibus mittere Picen-
ninum cũ exercitu inſtituerat,niſi hominem mors præripuiſſet.Mortuum ferunt
dolore animi,cùm intellexiſſet Frãciſcum filium, quẽ in Piceno cum exercitu re-
liquerat cardinali Firmano legato, à Franciſco Sfortia ſuperatum. Sequenti tamẽ
anno Philippus haud animo concidens,Eugenium ad repetendã bello Bononiã
adhortatur,militem ac impenſę partem pollicitus.Quare permotus pontifex,ini-
to etiam cum Alphonſo fœdere,Sigiſmundum Malateſtam cum magno equitatu
in Picentes cõtra Franciſcũ mittit,quò faciliùs diſtractis Florentinorũ copijs, Bo
nonia premi ad deditionem poſſet.Pręmiſerat iam Philippus & Guilielmum Mõ
ferratum,& Carolum Gonzagam cũ magnis copijs, qui agrũ Bononienſem ho-
ſtiliter ingreſsi,incurſionibus longè ac latè omnia vexabant. Moti verò ſociorũ
periculo Florentini, Aſtorgiũ Fauentinum cum equitibus mille & quingentis,
cumq; peditibus ducentis mittunt, qui Bononienſibus auxilio ſit, donec aliud à
Venetis & Florentinis decerneretur. Agebantur hæc in Flaminia, cùm Philippus
præter opinionem omnium Franciſcũ Picenninum ex Picenis accitum,cum ma-
gno exercitu Calendis Maij in Cremonenſes nil tale metuentes mittit:qui captis
paſsim ruſticis,tantum terroris vrbẽ die noctuq; oppugnando ciuibus iniecit, vt
paulũ à capienda vrbe abfuerit.Moti tũ Veneti ac Florentini Franciſci ac cõmuni
periculo,Cremonam & Bononiam eodem tempore tueri inſtituunt.Mittunt ita-
que Tibertum Brandolinũ ducẽ impigerrimũ,qui cũ populo Bononienſi,cumq;
his quos Florentini auxilio miſerant,in hoſtes tendẽs, ſimultate & odio inter ſe
certantes(ad *ſanctum Iohannem oppidum hi cõſederant)pertracto in partes Bo
nonienſium pollicitationibus & præmijs Guilielmo Mõferrato, ac Carolo haud
magno negotio fuſo & fugato,oppida omnia ex hoſtibus breui recepit.Pacata au-
tem hoc modo Bononia,auxiliares copiæ Venetorum ac Florentinorum mãdato
bifariam diuiſæ, pars Franciſco Sfortiæ, qui vſque ad Vrbini mœnia ab Eugenio
& Alphonſo vi pulſus fuerat,pars Cremonenſibus grauiter à Franciſco Picenni-
no preſsis auxilio miſſa.Veneti decernere aperto marte cum Philippo inſtituen-
tes,legatos qui ei bellũ indicant mittunt,ni oppugnare Cremonã deſtiterit. Ora-
toribus per internuncios reſponſum (neque enim alloqui hominem fas erat) eos
alibi quàm Mediolani tutiores fore. Quo reſponſo commoti Veneti, Micheleto

Cotignolæ copiarum ſuarum duci imperant, qui tum Brixiæ erat, vt in agrum Cremonenſem, quem Philippus magna ex parte occupauerat, confeſtim moueat, & cum hoſte vbicunque eum nactus fuerit, decernat. Is autem mandata diligenter facturus, traiecto Olio, ad Caſſale maius celeriter proficiſcitur, hoſtemque haud longè inſula Padi munitiſsimo loco confidentem, vado traijciens caſtris exuit, ac magnam vim equitum cepit. Recuperatis deinde oppidis omnibus, liberataq; obſidione Cremona, aucto etiam Lodouici Gonzagæ copijs exercitu (qui Platinam & caſtella quædam agri Cremonenſis in deditionem Venetorum redegerat) in Gerram Abduæ mouentes, nil præter Cremam citra Abduam Philippo reliquere. Flumen deinde traijcientes, Mediolanum vſque perueniunt, incendijs & rapinis omnia paſsim complentes. Direpto autem Briantiæ monte, Breuioque capto, quâ ponte Abdua iungitur, Lecum Larij caput oppugnare adorti, acriter qui in præſidio erant, locum defendentibus, cùm integri feſsis ac ſaucijs nauibus ſubmitti poſſent, multis in ea oppugnatione deſideratis, equisq; ad extremam maciẽ inopia pabuli redactis, tandem re infecta abiere, de Franciſco Sfortia ſoliciti, quem in partes Philippi deſcendere clàm intellexerant. Interim verò Alouiſius Patauinus pontificis legatus, qui his præerat copijs, quæ in Picentibus contra Franciſcum Sfortiã dimicabant, cognita Italiani ac Iacobi Gatuani, qui partim Philippi, partim Eugenij ſtipendijs militabant, ad Franciſcum tranſitione eos antequam id fieret, ad Rocbam contrariam comprehendi iubet, & captos, ſupplicio capitali affici: Vterque enim mille & quingentis equitibus præerat. Hac autem re permotus Franciſcus Sfortia, cùm amplius ſuſtinere hoſtes non poſſet, quippe à multis ſimul oppugnatus, & à nemine adiutus, adhortante ad eam rem Eugenio & Alphonſo, qui rem Venetam augeri indignabantur, omiſſo Piceno, Philippi militiam ſecutus, eius copijs præficitur. Interea verò Eugenius, ne rem bellicam ſolum curare videretur, Nicolaum Tollentinatem ordinis S. Auguſtini, miraculis clarũ, in ſanctos referens, à ſancto Petro cum omni clero ſupplicãdo, ad S. Auguſtinum profectus, ſolennia ipſe celebrat, aſtante populo Romano, cardinaliumque omnium cœtu. Præterea verò pulſis omninò è ſancto Iohanne Laterano canonicis ſecularibus, admiſsisq; tantummodò regularibus, & porticum illam extruxit, quâ ab Eccleſia ad Sancta ſanctorũ *, & clauſtrum vbi ſacerdotes habitarent, reſtituit. Auxit & picturam templi à Martino antea inchoatam. Præterea verò S. Sylueſtri mitram, Romam Auenione delatam, ipſemet è Vaticano ad Lateranum detulit, magna cum veneratione & lætania ſacerdotum omnium, populiq; Romani. Verũ cùm Alphonſus rex Tiburtum veniſſet, de ratione belli gerendi cum Eugenio collocuturus, eius ægritudinem intelligens, aliquantulum ſubſtitit. Eugenio autem in animum venerat, Florentinos qui hoſtem iuuerant, bello perſequi. Exiſtimabat nanque, ſi ſuis, ſi regis, ſi Philippi copijs eos adoriretur, eam vrbẽ in quas vellet partes facilè adductum iri: verũ interuentu mortis diſturbata ſunt omnia. Moritur autem pontificatus ſui anno decimoſexto, VII. Calendas Martij, anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoſexto, vir certè in vita varius. Principio enim pontificatus ſui malis conſilijs ductus, diuina humanaq; omnia perturbauit. Nã & populum Romanũ ad arma exciuit, & cõcilio Baſileenſi, vnde infinita mala orta ſunt, autoritatem dedit, approbatis eorum per literas apoſtolicas decretis. Verùm poſtea ad ſeipſum rediens, omnia prudenter ac conſtantiſsimè egit, vir aſpectu inſignis, & veneratione dignus, grauis in dicẽdo potius quàm eloquens, modicæ literaturæ, multæ cognitionis, hiſtoriæ præſertim. Liberalis in omnes, tũ vel maximè in literatos, quorum familiaritate delectatus eſt. Nam Leonardũ Aretinum, Carolum, Poggium, Aurifpam, Trapezuntium, Blondum, viros doctiſsimos, ſecretis ſuis admiſit. Ad iram non facilè mouebatur ob iniurias illatas, & maledicentiam hominum aut mimos & dicteria ſcribentium. Gymnaſia autem omnia quàm diligentiſsimè fouit, maximè verò Romanum, ad quod omne genus li-

teraturæ adhibuit. Religioſos mirum in modum dilexit, eosq́; opibus & immunitatibus auxit: bella antem ita amauit, quod mirum in pontifice videri debet, vt ad ea quæ ſcripſimus ab eo in Italia geſta, & Delphinum Caroli regis Franciæ filium, compoſita priùs inter regem & ducem Burgundiæ pace, eum magno equitatu in Baſileenſes concitauerit, cuius impetu diſsipatus ille conuentus eſt, & Vladiſlaum Polonum regem cum Iuliano Cæſarino diacono cardinali in Turcos miſerit: quorum de numero ad XXX. millia vno prælio cæſa inter Hadrianopolim & Danubium ſunt, licet in tanta victoria rex ipſe cum cardinali ab hoſtibus interfectus ſit. Conſtans præterea in pactis ſeruandis eſt habitus, niſi quid pollicitus fuiſſet, quod reuocare quàm perficere ſatius eſſet. Splendidus in victu familiæ, parcus in ſuo: & à vino ita alienus, vt abſtemius meritò vocaretur. Familiares habuit admodum paucos, ſed viros doctos, & quorum opera in grauibus rebus vti poſſet, quosq́; tanquàm ſuę modeſtiæ teſtes in cubiculum cœnaturus admittebat, ac ſciſcitabatur quid in vrbe fieret, quid de pontificatu ſuo ſentirent homines, vt errata ſua vel ſuorum, ſi quid perperàm factum eſſet, emendaret. Exornare autem Eccleſiam Dei ædificijs & ſacellis eſt annixus, vt ex capella pontificia & æneis ſancti Petri valuis apparet. Moritur autem (vt dixi) vir ingenio & rebus geſtis inſignis, ætatis ſuæ anno ſexageſimoquarto, ſepeliturq́; in baſilica S. Petri ſepulchro marmoreo, his verſibus notato.

Eugenius iacet hic quartus, cor nobile, cuius
Teſtantur vitæ ſplendida facta ſuæ.
Iſtius ante ſacros ſe præbuit alter ab ortu,
Alter ab occaſu Cæſar vterq; pedes:
Alter vt accipiat fidei documenta latinæ,
Alter vt aurato cingat honore caput.
Quo duce & Armenij Graiorum exempla ſecuti,
Romanam agnorunt Aethiopesq́; fidem.
Inde Syri ac Arabes, mundiq́; è finibus Indi,
Magna, ſed hæc animo cuncta minora ſuo.
Nam valida rurſum Teucros iam claſſe petebat,
Dum petit, aſt illum ſuſtulit atra dies.
Qui ſemper vanos tumuli contempſit honores,
Atq; hac impreſſa condita, dixit, humo.
Sed non quem rubro decorauerat ille galero,
Non hoc Franciſcus ſtirps ſua clara tulit:
Suſceptiq; memor meriti, tam nobile, quod nunc
Cernis, tam præſtans ſurgere iuſsit opus.

Vacat tum ſedes diebus duodecim.

NICOLAVS V.

NIcolaus quintus, Thomas Sarzanus antea vocatus, à Sarzana oppido Lucenſis agri, pontifex omnium conſenſu creatur pridie Nonas Martias, M.CCCC.XLVII. vir quidē modicis parentibus, vtpote matre Andreola, patre Bartholomæo phyſico natus: ſed virtute, doctrina, comitate, gratia, liberalitate, magnificentia tāto pontificatu dignus, licet ipſe adeò modeſtus erat, vt tanto magiſtratu ſe indignū arbitraretur, rogaueritq́; cardinales omnes ſupplex etiā, vt Eccleſiæ Dei maturiùs conſulerent. Verùm Tarētino cardinali eū adhortante, ne curſum ſancti ſpiritus impediret, collū tanto oneri ſubiecit.

Interroga-

Interrogatus(vt fit)cardinalis Portugalenſis è conclaui prodiens, quem pontificem creaſſent,reſpondit,non nos Nicolaum,ſed deus pontificem deſignauit.Sunt autem qui ſcribant,Thomam Piſis natum,Lucę educatum,Bononiæ literas & bonas artes didiciſſe:maximè verò philoſophiam & theologiam, adiutus beneficentia ſanctiſsimi viri Nicolai Albergati cardinalis ſanctæ crucis, adoleſcentis ingenio delectati.Hanc ob rem in pontificatu hominis de ſe benè meriti nomen ſumpſit.Cùm verò magiſtri nomen in gymnaſio conſecutus eſſet, acerrimis diſputationibus probatus,cardinalem ſanctæ crucis ſecutus, familiæ tanti viri œconomus factus,in numero ſcriptorum pœnitentiariæ primò refertur, deinceps ſubdiaconatum pontificium adeptus,benè agendo,vitamq; ſine inuidia & ęmulatione ducendo,maiora męnte concepit. Iam enim Eugenius cognita hominis doctrina & integritate,in illis potiſsimùm diſputationibus quæ cum Græcis Florentiæ & Ferrariæ ſunt habitæ,eum cardinalem deſtinauerat. Verùm vt id honeſtiùs fieri poſſet,hominem cum Ioanne Caruagialla, qui poſtea ſancti Angeli cardinalis eſt habitus,in Germaniā mittit ad tollēdum Baſileenſe conciliū, neutralitatemq;. Neutrales enim ideo Germani ſunt dicti,quòd neque Felicis, neq; Eugenij dictis obtemperarent.Quas ob res Eccleſia Dei multas & maximas calamitates incurrebat,cum imminutione maieſtatis pontificiæ.Hac autem de re pluribus in conuentibus apud Fredericum Romanorum regem eſſe diſceptatum,Aenea Picolhomineo,qui deinceps pontifex fuit,quiq; tum regis ſecretarius erat,ad tantam rem tamq; neceſſariam longis orationibus omnes adhortante. Difficile quidem erat remouere Germanos ab opinione ſua,falſa præſertim. Difficile item videbatur perſuadere Eugenij oratoribus,vt poſtulatis Germanorum obtemperarent.Tandem verò delinita orationibus nimia oratorum ſeueritate,&caſtigatis Germanorum poſtulatis,ſchiſma & neutralitatem, rem quidem Romanę ſedi pernicioſiſsimam,ſuſtulerant,ſi ſtare promiſsis Germani voluiſſent.Redeuntes itaq; ad Eugenium cùm hac opinione legati, ſucclamantibus omnibus, cardinales decernuntur, eiſq; Eugenius ad portam Flaminiam galeros obuiam mittit, vt vrbem inſigniores ingrederentur. Vno itaq; eodemq; anno Thomas Satzanus & epiſcopatum Bononienſem,& cardinalis dignitatem,& pontificatum adeptus eſt,cum maxima totius cleri populiq; Romani lætitia : licet dum adhuc in conclaui cardinales eſſent,tumultuatum aliquantulum ſit,Stephano Porcario equite Romano, viro in dicendo acerrimo & eleganti,ciues ſuos in eccleſia Aræ cæli congregatos,ad capeſſendam libertatem cohortante,quòd diceret paruum quodq; oppidum mortuo loci domino,de libertate,vel ſaltem de moderanda regentium cupiditate verba facere. Verùm reclamante archiepiſcopo Beneuentano, tum quidem vicecamerario,de re ipſa nil deliberatum eſt. Veriti etiam Romani ſunt Alphōſum regem, qui Tibure ſubſtiterat,mortuo Eugenio dubius animi,retrò ne cederet,an Florētinos bello perſequeretur,quemadmodum antè cum Eugenio & Philippo inſtituerat.Hominem autem ita nutantem,duo Senenſes, qui ciuilibus diſcordijs alebantur,ad Hetruriæ imperium adijcere animum perpulere: quod perfacilè eſſet conſecutus,ſi Senas profectus,eam ciuitatem ſpōte ſeſe dedituram, in poteſtatem ſuam redegiſſet.Collaudauit Senenſes rex,eiſq; ad ſolicitandos animos ciuium dimiſsis,affuturum ſe in tempore pollicetur.At Nicolaus pontifex pacis & quietis amator, celebrata de more coronatione ſua,factiſq; ingēti apparatu lætanijs,quibus ipſe pedes ſupplicabat,cardinalem Morinēſem Ferrariam mittit,componendæ pacis commune domicilium,quo legati interuētu & autoritate, ad pacem magis impellerentur partium animi.Miſsi & eò properè Alphonſi, Philippi, Venetorum, Florentinorumq; legati, qui poſt longam diſceptationem hanc Philippo optionem dedere,vt vel inducias in quinquennium à Venetis Florentiniſq; acciperet,vtraq; parte poſsidente quæ tenebat:vel pacem permutata Crema, cum his oppidis quæ vltra Abduā,vel in ripa Abduæ bello Veneti cepiſſent, Caſſano tantū in arbi-

in arbitrio pontificis relicto, quod illi ex fœdere debebatur, cui primò illatæ eſſent iniuriæ. Hoc autem additum eſt, quò pax diuturnior haberetur. miſſus autem ex legatis Philippi vnus, qui ei optionem faceret, vt vtrum mallet, eligeret: hominem pridie eius diei quo Mediolanum peruenerat, apoplexia mortuū intelligit, ſexto Idus Auguſti, M.CCCC.XLVII. Tum Morinēſis cognita Philippi morte, legatos omnes ad ſe properè vocat, & nihilo ſegniùs quàm antea de pace agit. Interrogati Veneti, irent ne in eam ſententiam, quam priùs approbauerant, reſpondent, Philippi morte eius rei nil ſibi integrum relinqui, ad ſenatum ea de re velle perſcribere, tum demum facturos quod à ciuitate mandaretur. Hac itaq; mora interpoſita, qui aderant, cognita Venetorum cupiditate, quòd totius Italiæ dominatum appeterent, ſoluto conuentu domos quiſq; ſuas rediere, legato pontificis fruſtra eos ad concordiam reuocante. Veneti autem qui ad Soreſinā in agro Cremonenſi ſtatiua habebant, quòd Cremonam tumultuantem adiuuantibus Guelphis in deditionem poſſe recipi ſperabant, cognita Philippi morte, Laudam properè mouent: qua recepta, Placentinos quoque eadem qua Laudenſes conditione in fidem ſuſcipiunt, miſsis eò ac properè quidem mille & quingentis equitibus, qui Placentinis auxilio eſſent, ſi qua vis ingrueret. At verò Franciſcus Sfortia, qui tū ex Piceno pulſus, in Bononienſi agro conſederat, refecturus exercitum diutino bello, armis, equis, viris exhauſtum, occupari omnia à Venetis ſoceri morte intelligens, magnis itineribus Cremonam proficiſcens, à Mediolanēſibus ſtatim ſummo omnium conſenſu exercitus ac copiarum dux contra Venetos deligitur: qui Pado amne ponte coniuncto, caſtellisq; ac machinis firmato, quo minùs Veneti Placentiam claſſe contenderent, Abduam amnem ad Picigitonum traijciens, nō longè ab hoſtibus ad Camuragum conſidentibus caſtra ponit, vbi parua quædā certamina, ad tentandam credo hoſtium patientiam, ſunt commiſſa. Tum verò Papienſes ſumptis ob aduentū Franciſci paululum animis, cùm ab imperio Mediolanenſium propter vetus inter eos odium abhorrerent, cumq; item extrema quęque pati mallent quàm Venetis obtemperare, qui eorum ſocietatem aſpernati eſſent, vrbem Franciſco dedunt, præfecto arcis non abnuente: quo additamento Sfortia Inſubriæ dominatum ſtatim mente concepit. Agebantur hæc in Ciſalpina Gallia, cùm Alphonſus eodem tempore Niculao pontifice fruſtra reclamāte, cum exercitu in Senenſium maritima deſcendens, eorum libertatem ſubuertiſſet, ni Florentinus populus cognita regis calliditate, legatum Senas miſiſſet, qui ciuitatem admoneret, Alphonſum regnandi cupidum, Senenſes bello non minùs quàm Florentinos petere. Tum verò Senenſes cognito periculo, etſi regi commeatus non negabant, non tamen quempiam ex regijs militibus ingredi ſua mœnia deinceps ſunt paſsi. Rex itaque cognita Senenſium diligentia, in Volaterranum & Piſanum agrum deſcendens, multa caſtella partim deditione, partim vi cepit: maximè verò Caſtellionum Piſcariæ, quę oppida Florentini haud ita multò poſt recepere, præter Caſtilionum, Sigiſmundo Malateſta duce, quem antea Alphonſi ſtipendio conductū, ab eo ad ſe deficere pecunijs compulerant. Non deſiſtebat interim Nicolaus pontifex nunc regem, nunc Venetos adhortari, vt pacem quàm bellum mallent: ſed hi ferocia exultantes, bene monenti nequaquam obtemperabant. Hanc ob rē Franciſcus comparato ingenti exercitu, in quo robur Italicorum militum inerat, Brachianis & Sfortianis militibus ſimul iūctis, ad Placentiam firmo Venetorum præſidio munitam, medio autumno caſtra locat, partemq; murorum bombardis demolitus, creſcēte Pado adeo, vt Galeones, ita enim naues fluuiales ad bellum aptas vocant, mœnibus appellerentur, terreſtri ac naualı oppugnatione vrbem capit ac diripit. Magna hęc Franciſci laus eſt habita, quòd hyeme tanta imbrium inundatione, vt ægrè in tabernaculis miles retentus ſit, tātam vrbem vi ceperit. Non deſtitit tamen Nicolaus pontifex de pace tum quidem mentionem facere, inſtantibus etiam apud Venetos ſocios Florentinis, quòd regis

in Bononienſes miſerat, quò ſuis tutiùs in Ciſalpinam tranſire liceret, Mediolano tandem potitur, anno M. ccccxlix. Iuuabant quidem Mediolanenſes Veneti, immiſſo cum exercitu ſuo Sigiſmundo Malateſta, qui ſe Picennino auſpicijs Mediolanenſium militanti coniungeret, ſed pernegligenter, vt enecti fame, ciuitatem Venetis potiùs, quàm Franciſco committerent. Quare longè aliter euenire cernentes quàm putarant, cum Alphonſo agunt, qui Franciſcum inimico & hoſtili animo perſequebatur, inito priùs fœdere, vt homo dominãdi cupidus priuſquàm inualeſceret, ducatu Mediolanenſi pelleretur. Inuitant & Florẽtinos ad eam rem. Verùm cùm hi nunquàm ſe aduerſaturos Franciſco dicerent, eorum mercatores ab vrbibus ſuis Veneti pellunt: idemque vt Alphonſus faceret, tandem etiam impetrarunt. Nicolaus autem Pontifex totam Italiam ad arma concitari cernens, autoritatem ſuam ſæpiùs interpoſuit, quò pax cnmponeretur, vt ſequenti anno liberè omnibus ex tota Europa ad iubileum venire liceret. Inſtabat enim quinquageſimus annus, quo iubileus de more indicebatur. Cardinales præterea ſex creauit: qunrum de numero fuere Latinus, Vrſinus, & frater ipſius pontificis vterinus tantùm Philippus, tituli ſancti Laurentij in Lucina presbyter cardinalis, vir certè bonus ingenijq; liberalis. Interim verò Fredericus imperator inſtante pontifice, Felicem compulit, vt ſe pontificatu abdicaret, quòd cerneret tantam ſeditionem & tam diuturnam, Eccleſiæ Romanæ pernitioſam eſſe. Vſus tamen hac benignitate erga Amadeum Nicolaus eſt. Ad hominem namque galerum cardinalatus miſit, eundemque legatum Germaniæ fecit, ne omninò ſine dignitate viueret. Venere & in arbitrium pontificis cardinales illi, quos Amadeus creauerat. Hac verò concordia adeò lætatus eſt non modò clerus omnis, verumetiam populus Romanus, vt in ſequenti nocte eius diei, quo hæc audita ſunt, M.ccccxlix.xxiij. Aprilis, cum faculis per vrbem in equis incederent, clamantes, Viuat Nicolaus. Pontifex autem, ne ingratus erga Deum tanti beneficij videretur, ſupplicationes admodum celebres cum populo & clero in Vaticano habuit. Idem fecere & reliqui Italiæ populi, tam pernitioſa ſeditione liberatam Eccleſiam Dei cernentes. Tanta præterea fuit pontificis autoritas & gratia, vt animos principum ad bellum iam concitatos, aliquamdiu repreſſerit. Inſtigabant namque Venetos ad id bellum & Iacobus Picenninus, & Sigiſmundus Malateſta, & Carolus Gonzaga, acerrimi ipſius Franciſci Sfortiæ hoſtes & inimici. Pellexerant etiam in ſocietatem ſuam Veneti Sabaudiæ ducem, marchionem Montisferrati, ac Corregij dominos, Bononienſesque & Peruſinos, reclamante pontifice & minante, ne id facerent, concitare, ſed fruſtrà conati ſunt, pacti cum Alphonſo, vt dum ipſi Franciſcum adorirentur, Florentinos bello diſtineret. At Franciſcus Florentinorum amicitia ac potentia fretus, aſſumptoque in ſocietatem belli Lodouico Gonzaga principe Mantuano, ad bellum ſe conſtanti animo parabat. Hinc ortæ ſunt inter Carolum & Lodouicum graues inimicitiæ, quòd eius amicitiam ſequeretur, quẽ ipſe hoſtem haberet, quodque oppida ſua occupaſſet, quæ ei pater ex teſtamento reliquerat. Nam Lodouicus fratris in carcerẽ coniecti vas factus, cùm ſpopondiſſet octoginta millia nummûm auri, quo frater liberaretur, vetuiſſetque ſolùm Carolus, cùm Franciſcus aut nummos, aut oppida peteret, maluit nummos perſoluere, & oppida retinere, quàm tam vicina & propinqua loca dimittere. Hanc itaque ob rem Carolus fratrem calumniabatur, vt raptorem & alieni appetentiſsimum, non modò apud Venetos, quorum partes ſequebatur, verumetiam ab imperatore ius ſuum repetere. Iam attigerat annus iubileus, cùm ſubitò tanta multitudo Romam venit, quanta nũquàm anteà. Vnde cùm ſemel è Vaticano viſa Saluatoris imagine, ad vrbem redirent, facta obuiam mula quadã Petri Barbi cardinalis ſancti Marci, cùm neq; venientes, neq; redeuntes ob inſequentem multitudinem cedere poſſent, cadente vno atq; altero ſuper mulã illam iam à multitudine oppreſſam, ad ducenta hominũ corpora, & equos tres, obtrita & ſuffocata in ponte Hadriani conſtat. Multi

etiam à lateribus pontis in flumẽ cadentes, in vndis periere. Sepulta in ſancto Celſo ad centum & triginta ſex conſtat: reliqua verò ad campum ſanctum delata ſunt. Hanc ob rem Nicolaus pontifex vices eorum qui mortui fuerant dolens, caſulas quaſdam anguſtiorem viam ad pontem facientes omninò ſuſtulit, totumque ferè annum illum in celebritatibus conſumpſit, ſtationes ipſemet quotidie inuiſens cum cardinalium cœtu. Cauit etiã quàm diligentiſsimè, ne abundante tanta multitudine, commeatus & omnia ad victum neceſſaria in vrbe deeſſent. Curauit item execrationibus & ſatellitibus, ne craſſatores in peregrinos ad vrbem accedentes ſæuirent. Sequenti verò anno, quòd venturum ad vrbem Fredericum imperatorem intellexerat, tum vt coronam imperij acciperet, tum vt Leonoram regis Luſitaniæ filiam, Alphonſi neptem, in vxorem duceret, portas vrbis ac turres, Capitolium, arcem ſancti Angeli, muris firmiſsimis munire cœpit, veritus credo, ne aduentante imperatore noui aliquid & ab eo, & à populo Romano oriretur: erat enim naturâ formidoloſus. Hanc ob rem milites omnes ſuos cũ collectitijs copijs Romam acciuit. Ad deliniendos verò multitudinis animos, tredecim mareſchalcos, qui tredecim regionibus vrbis præeſſent, delegit, eiſdemque tredecim veſtes coccineas dono dedit. Imperator itaque prodeuntibus obuiam tredecim cardinalibus, omniq; vrbis magiſtratu, ac honorato quoq;, per portam caſtelli ingreſſus, & ad ſcalam ſancti Petri perueniens, obuium habuit pontificem, à quo vnà cum Leonora vxore, quam Senis offenderat iam ex Hiſpania auectam, in templũ Petri introducitur, anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimoſecũdo, die ix. Martij. Vnde facta oratione digreſsi, in ædibus illis diuertere, quæ ad ipſos ſancti Petri gradus adhuc viſuntur, meliorem formam quàm anteà habentes, Romani cardinalis Conſtantienſis impenſa. Pontifex autem ſequentibus diebus in ſancto Petro Miſſam celebrauit, benedixitq; imperatori & imperatrici, vt in nuptijs fieri conſueuit, antequàm ſponſus cum noua nupta coeat, eoſque deinceps eodem in loco xviij. eiuſdem menſis imperatoria corona donauit. Dum verò imperator (vt fit) ad ſanctum Iohannẽ coronatus proficiſcitur, pleroſq; auratos equites in ponte Hadriani creauit. Abiens deinde Neapolim cum vxore viſendi Alphonſi regis cauſa, à quo ſumptuoſa ac magnifica impenſa cum tanto comitatu eſt habitus, rurſum ad vrbẽ mari rediens, iter in patriam ſtatim arripuit, quòd intellexerat quoſdam principes res nouas in Germania & Vngaria moliri ob regẽ Ladiſlaum adoleſcentem egregium, quem imperator ſecum ducebat. Hominem autẽ abeuntem, duo cardinales ad quinquaginta millia paſſuum comitati ſunt, Bononienſis ipſius pontificis frater, & Caruagialla ſancti Angeli cardinalis. Abeunte autem imperatore, Veneti comparato ingenti exercitu, Cremonenſem agrum ingreſsi, omnia prius longè ac latè populati, Soncium atque oppida vicina oppugnare ſunt adorti, quæ in poteſtatẽ eorum haud ita multò pòſt venere, captis ibi aliquot equitum turmis, quòd ſeriùs quàm decebat, Franciſcus exercitum comparauerat. Verùm poſteà ſuperueniente Lodouico Gonzaga amico & belli ſocio, in agrum Brixianum mouens, eò Venetos redegit, vt paludes egredi nunquàm ſint auſi, & aperto marte collatis ſignis ſecum decernere. Protrahi rem volebant, in mora ſpem omnẽ victoriæ reponentes, quòd exiſtimabant, Franciſcum propter inopiam ærarij impenſæ bellicæ haud diu ſuffecturum: ſimul etiam ſperabant, Mediolanenſes extortæ quondam libertatis memores, Franciſco tanto bello implicito, aliquid noui ad excutiendum ſeruitutis iugum molituros. At Ferdinandus patris Alphonſi iuſſu, cum equitum circiter octo, peditum quatuor millibus, in Hetruriam contra Florentinos mouens, cùm Cortonam ad defectionem tentaſſet, Foianum Aretini agri oppidum quadraginta dierum oppugnatione, multis vtrinque deſideratis capit. Inde verò abiens, ac per Senenſem agrum iter faciens, cùm Caſtellinam fruſtrà oppugnare tentaſſet, in maritima Senenſium hyematum deſcendit, captis in itinere quibuſdam Volaterranorum caſtellis. Obſeruabat hominem continuò

Sigiſmun

Sigiſmundus Malateſta Florentini exercitus dux, occaſionem benè gerendæ rei captaturus. Florentini autem cùm pollentes Alphonſi ac Venetorum opes terra marique reformidarent, ad externa auxilia confugere inſtituunt, Franciſco id approbante. Miſſus itaque in Galliam Angelus Accioiolus equeſtris ordinis Florentinus orator ad regem Franciæ, commemorata Florentinorum in regiam domum beneuolentia, hominẽ eò perpulit, vt & duci Sabaudiæ & Allobrogis imperaret, qui iamiam in Franciſcum arma ſumpſerant, ne Franciſcum Florentini populi ſocium & amicum dicto aut facto læderent, affirmans, ſe illi hoſtem futurum, qui ſecùs feciſſet. Et Renatum impulit pecunias ei ac militem pollicitus, regnum Neapolitanum, vnde fuerat ab Alphonſo pulſus, repetere: maximè verò, quòd rex Florentinorum bello tum diſtineretur. Hac autem legatione Florentinorum ac Franciſci res adeò ſecundæ ſunt factæ, vt Veneti pacem deinde haudquaquam ſint aſpernati, ſuſis præſertim non longè à Godio eorum copijs, quas in Mantuanum principem Carolo Gonzaga duce miſerant, ne ipſe vnà cum Tiberto Brandolino ad Franciſcum Sfortiam, cuius auſpicijs militabant, proficiſcerẽtur, coniunctisq; copijs maiorem exercitum, quem Gentilis ductabat, adorirẽtur, & funderent. Venerat namque ſuperiore anno ad exercitus Caruagialla ſancti Angeli cardinalis, Nicolai nomine pacem inter concertantes compoſiturus: qui re infecta abiens, Deum hominesque teſtatus eſt, per Nicolaum pontificem non ſtare, quò minùs pace inter Italos compoſita, bellum communi omnium Chriſtianorum conſenſu in Turcos decerneretur, quos iam parare arma contra Conſtantinopolitanos ſenſerat, & ob eam rem cardinalem Rutenum, patria Conſtantinopolitanũ eò miſerat, qui imperatori & ciuibus auxilium polliceretur, ſi ad catholicam fidem, vt in Florentino concilio promiſerant, redire voluiſſent. Interim verò Renatus recuperandi regni Neapolitani cupidus, ad quam rem Franciſcus ac Florentini copias & opes pollicebantur, ſi Alpes tranſmittens, contra Venetos exercitum mouiſſet, fruſtrà tentato cum duobus millibus equitum per Allobrogos itinere, quos nunc Sabaudienſes vocant, æſtateq; in ea re penè conſumpta, Sauonam alio itinere, atq; inde ad Franciſcum peruenit, qui acceſſu tanti regis & non paruis copijs, atque animo auctus, hoſtem pauidum, & certamen detrectantem mouere caſtra ad montana Brixiæ coegit. Inde verò exercitum circumferẽs, ex Brixianis & Bergomatibus ad quadraginta oppida, partim vi, partim deditione cepit. Superueniente deinde hyeme, cùm in hyberna vndique itum eſſet, Renatus relicto in Italia apud Florentinos filio malè in eos & Franciſcum animatus, in Galliam redijt. Verùm frigeſcentibus vnà cum hyeme iam omnium animis, exhauſtisque item aſsidua bellorum impenſa populorum ac principum ærarijs, de pace iam anteà à Nicolao pontifice tentata, mentio fieri cœpta eſt, ad quam Veneti & Florentini militarem licentiam peroſi, ſummo ferebantur ſtudio. Sed Nicolaus pontifex coniuratione Stephani Porcarij equitis Romani tum deprehenſa, rem inchoatam omittens, ad ſedandum inteſtinum bellum animum adiecit. Stephanus enim maioris animi quàm potentiæ, vir quidem in dicendo materna lingua eloquentiſsimus, multa liberandæ patriæ indicia præ ſe ferens (vt in principio diximus) Bononiam à pontifice relegatur, hac conditione, vt ſingulis quibuſque diebus Niceno gubernatori vrbis ſeſe offerret: quem ſimulata ægritudine decipiens, Romam admonentibus coniuratis properè redijt, hac mente, vt cùm vrbem attigiſſet, ſumptis armis populum ad libertatem conuocando, pontificem & cardinales caperet. Verùm dum feſſus longitudine itineris & diutina vigilia aliquantulum quieſceret, aliquot enim noctes inſomnes duxerat, detegendæ rei tempus & occaſionem dat. Cognita hominis audacia, pontifex ſenatorem Iacobum Lauagnolum Veronenſem ciuem, & vicecamerarium cum armato milite domum eius ſtatim mittit, vt captum in carcerem perducerent. Is autem aduentare armatos intelligens, ad ſororem confugit, relicto domi Baptiſta Sarra cum aliquot ſeruis, homi-

ne quidem impigerrimo & audaciſsimo, qni domo cum ſocijs erumpens, incolnmis aufugit. Cognita deinde Stephani per indices fuga, hominem apud ſororem in capſa delitefcentem capiunt, & captum ac ſeriem coniurationis faſſum, ad muros arcis ſancti Angeli ſuſpendunt. Eodem quoque ſupplicio afficitur in capitolio Angelus Maſſa cum filio ac ſocio Sauo, lecta priùs audientibus omnibus coniurationis ſerie, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimotertio, quinto Idus Ianuarij. Perſecutus deinde reliquos coniuratos omnes oppreſsit, maximè verò Franciſcum cognomento Gabadeum, & Petrum Monterotundum, & Baptiſtam Sarram à Venetis ad ſupplicium deditum: Eò enim confugerat poſt patefactam coniurationem. Nicolaus autem, qui hactenus Romanos omni genere officij & liberalitatis iuuerat, quique liberior quàm vllus anteà pontifex incedere per vrbem conſueuerat, ſibijpſi deinceps cauens, moroſior cùm in omnes, tum vel maximè in Romanos factus eſt. Accedentes enim alloquendi cauſa non ita facilè admittebat. Acceſsit & podagra, qua tum maximè laborabat. Sed nihil fuit quod æquè hominem cruciauerit, quàm vbi audiuit Conſtantinopolim & Peram eodem impetu à Turco captam, obtruncatumque cum multis hominum millibus Conſtantinopolitanum imperatorem. Captum quoque arbitrabatur & necatum cardinalem Rutenum, quem eò (vt dixi) miſerat: ſed is mutata veſte, incolumis abijt. Ipſi tamen pontifici in animo fuit, claſſe & milite Conſtantinopolitanos iuuare, quemadmodum eius literæ ad imperatorem ſcriptæ indicant, quibus & eorum à catholica fide defectionem, & ſimulatum in gratiam cum Latinis reditum, calamitatibus increpat. Verùm adeò repentè vrbs illa capta eſt, vt vix de mittendo auxilio cogitare licuerit. Præterea verò ne quid deeſſet quod hominem cruciaret, Comes Auerſus iniuſſu ſuo Nurſinos bello aggreditur, à Spoletinis mercede conductus: hi enim populi de finibus inter ſe certabant. Hanc ob rem Angelum cognomento Ronconem cum militibus eccleſiaſticis mittit, qui comiti iter intercluderet, quò minùs ad oppida ſua reuerteretur. At verò cùm intellexiſſet per Angelum ſtetiſſe, quò minùs redeuntem comitem milites caperent, hominem ad ſe vocatum, in arce Hadriani capitali ſupplicio afficit, tertia noctis hora. Sunt autem qui ſcribant, Nicolaum eius rei mirificè pœnituiſſe, quodque ira percitus mandauerat, adeò accuratè præfectus arcis egiſſet. At Veneti fruſtrà de pace mentionem fieri cernentes, cùm eam rem ſæpiùs tentaſſent, veriti ne tanta res perſuaſu Lodouici Gonzagæ à Franciſco intermitteretur, Iacobum Picenninum copiarum ſuarum ducem, cum magna equitatus parte ad Voltam celerrimè mittunt: qua capta, retruſoque in Godium Angelo comitis non ſine aliquo Lodouici incommodo, qui tum ibi ægrotabat, hominem in hyberna reuocant, exiſtimantes iam ſatis motum ad petendam pacem Lodouicum eſſe. Interim verò Simonetus ordinis Eremitarum vltrò citroque commeans, cùm nunc Venetos, nunc Franciſcum ad concordiam pluribus verbis adhortatus eſſet, eos tandem perpulit, vt pacem initis fœderibus firmarent, quæ omnium conſenſu quinto Idns Aprilis publicè per præcones enunciata eſt, M. cccc. liiij. his fœderibus, vt quæ cuiuſq; ante id bellum fuiſſent redderentur, præter Gerrã Abduæ, quã Franciſcus de Venetis, & Caſtilionum Piſcariæ, quod Alphonſus de Florentinis ceperat. Hoc verò quò firmiùs haberetur, vtúe Alphonſus dignitatis regiæ habitam fuiſſe rationem dignoſceret, ad hominem mittendos legatos, principes ac ciuitates cenſuere: quò cùm vndique conueniſſent, cumque Dominicus Capranicus cardinalis ſanctæ crucis, ac maior pœnitentiarius, vir magnæ prudentiæ & autoritatis, legatus à pontifice miſſus, hortando, monendo, pacis & concordiæ ſequeſtrum ſe fore oſtenderet, ita ad fœdus poſt longas diſceptationes tandem ventum eſt, vt quam Veneti ac Franciſcus pacem compoſuiſſent, eadem firma & ſtabilis ab omnibus baberetur, vtque ſi quæ deinceps diſſenſio diſcordiaúe

inter

inter eos orta eſſent, eius tollendæ ius poteſtatemq́ue pontifex haberet: vtq́ue qui arma alteri intuliſſet, cognita à pontifice cauſa, is ſtatim communis omnium hoſtis haberetur. Data itaque publica per omnes fide, iureiurandoq́ue adhibito, fœdus denique Neapoli firmatur, anno ferè poſt ſuperiorem pacem, qua nulla memoria patrum noſtrorũ maior aut firmior eſt habita. Omnes enim præter Genuenſes in eandem ſententiam venere, quibus cum Alphonſo ex gente Catalonica nequaquam conueniebat, ob tributum promiſſum, nec redditum, vt Alphonſus dicebat. Relicta eſt etiam legatorum negligentia vel induſtria (vt quidam volunt) anſa quædam ad bellum, qua Alphonſus poſteà Sigiſmundum Malateſtam bello perſecutus eſt, quòd receptis anteà à ſe mercedis nomine pecunijs, tranſitione facta cum Florentinis hoſtibus ſuis contra ſe militaſſet. Nicolaus autem pontifex, ſiue tædio animi, quo maximè cruciabatur poſt captam Conſtantinopolim, ſiue febri & podagra, qua potiſsimùm vexabatur, pontificatus ſui anno octauo moritur, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimoquinto, ſepeliturq́ue in baſilica Petri honorificentiſsima pompa: cuius in ſepulchro hoc epitaphium meritò inſcriptum eſt.

Hic ſita ſunt quinti Nicolai antiſtitis oſſa,
Aurea qui dederat ſecula Roma tibi.
Conſilio illuſtris, virtute illuſtrior omni,
Excoluit doctos doctior ipſe viros.
Abſtulit errorem, quo ſchiſma infecerat vrbem:
Reſtituit mores, mœnia, templa, domos.
Tum Bernardino ſtatuit ſua ſacra Senenſi,
Sancta iubilei tempora dum celebrat.
Cinxit honore caput Frederici coniugis aureo:*
Res Italas icto fœdere compoſuit.
Attica Romanæ complura volumina linguæ
Prodidit, en tumulo fundite thura ſacro.

Laudatur quidem eius liberalitas, qua in omnes vſus eſt, maximè erga literatos, quos & pecunia, & officijs curialibus, & beneficijs mirificè iuuit. Eos enim præmijs nunc ad lectiones publicas, nunc ad componendum de integro aliquid, nunc ad vertẽdos Græcos autores in latinum ita perpulit, vt literæ græcæ & latinæ, quæ ſexcentis iam anteà annis in ſitu & tenebris iacuerant, tum demum ſplendorem aliquẽ adepti ſint. Miſit & literatos viros per omnẽ Europam, quorum induſtria libri conquirerentur, qui maiorum negligentia & barbarorum rapinis iam perierant. Nam & Poggius Quintilianum tum inuenit, & Enoch Aſculanus Marcum Cælium* Appicium, & Pomponium Porphyrionẽ in Horatij opera ſcriptorem egregium. Aedificauit præterea magnificè & ſplendidè, tum in vrbe, tum in Vaticano: in vrbe ædes põtificias apud ſanctã Mariam ad Præſepe. Reſtituit & tẽplum ſancti Stephani in Cælio monte: à fundamẽtis verò erexit ſancti Theodori tẽplum inter palatinũ & capitolinum montẽ in plano ſitum. Pantheon quoq; in medio vrbis poſitũ templum vetuſtiſsimũ magiſtri Agrippæ opus plumbeo tecto reſtituit: in Vaticano aũt & pontificias ædes ſumptuoſis operis in hanc formã, quam nunc cernimus, redegit, & muros Vaticani prælaltos & latos inchoauit, iactis inſanis fundamẽtis ad turres & maiorẽ molem ſuperædificandam, quibus coerceri hoſtes poſſent, ne ædes pontificis & beati Petri templum, vt anteà ſæpè factum eſt, diriperent. Inchoauit præterea ad caput tẽpli beati Petri amplam teſtudinẽ, quam vulgo tribunam vocant, quo templũ ipſum auguſtius, & hominum magis capax eſſet. Pontem quoq; Miluiũ reſtituit, & ędes egregias ad balnea Viterbiana ędificauit.

Iuuit & multos pecunia,qui in vrbe ædificabant.Eius etiã mandato vici vrbis ſe-
rè omnes ſtrati ſunt.Eleemoſynas quoq; multas in pauperes erogauit,maximè ve
rò in nobiles ad inopiam ob varios rerum humanarum caſus redactos. Virgines
inopes ſua pecunia & munificentia maritis collocauit. Legatos aliunde venien-
tes munificè ſemper ſuſcepit,nullo non genere honoris & liberalitatis adhibito.
Facilis ad iram fuit,ne mẽtiar,quippe qui biliofus erat: facilis etiam reditu ad be-
neuolentiam:hoc eſt quod anſam maleuolis dedit ad carpendum hominẽ de Deo
& hominibus optimè meritum.Auaritiæ autem adeo expers fuit,vt neq; officium
vllum vendiderit vnquam,neq; beneficium ſimoniaca prauitate ductus vlli col-
locauerit.Gratus erga de ſe & Eccleſia Dei meritos,amator iuſtititiæ,pacis autor
& conſeruator,clemens in delinquentes,ceremoniarum diligentiſsimus obſerua
tor,nihil quod ad diuinum cultum pertineret omittens. Extant adhuc vaſa au-
rea & argentea,extant cruces gemmis ornatæ,extant & ſacerdotales veſtes auro&
margaritis inſignitæ,extant peripetaſmata & aulæa auro & argẽto intertexta, ex-
tat & mitra pontificia,quæ hominis munificentiam nobis oſtendunt.Omitto tot
libros ſacros ſuo iuſſu deſcriptos,auro & argẽto redimitos.Licet inſpicere biblio-
thecam pontificiam ſua induſtria & munificentia mirificè auctam. Religioſos, vt
vernaculo vocabulo vtar,ita amauit,vt eos & mira beneficentia, & eccleſiaſticis
beneficijs iuuerit.Beatum quoq; Bernardinum Senenſem ordinis Minorum, in
ſanctos retulit,quòd prædicando,docendo,monendo,caſtigando etiam factiones
Italiæ,Guelpham ſcilicet & Gibellinam,magna ex parte extinxerit,& Chriſtianis
hominibus benè beateq; viuendi viam oſtenderit.Cuius corpus nũc etiam Aqui-
læ magna cum veneratione inuiſitur.

CALIXTVS III.

ccxviij. Pont.

CAlixtus tertius,Alphonſus cognomento Boria antea vocatus, natione
Hiſpanus,patria Satiuẽſis,Valentinæ diœceſis,patre Iohãne,matre Frã-
ciſca generoſis parẽtibus natus,ac liberè educatus,cardinaliũ ſuffragijs
pontifex creatur ſexto Idus Aprilis.M.CCCC.LV.Is enim quartũde-
cimum natus annum, poſt prima literarum erudimenta ad Ilerideſẽ gymnaſium
miſſus,tantum ſtudio & diligentia profecit,vt breui doctor in vtroq; iure factus,
acutè ipſe alijs ac perdoctè deinceps legerit.Hanc ob rem Petrus Luna (quem Be-
nedictum tertiumdecimum appellarunt)proprio motu nemine rogante,canoni-
catũ Ileridenſis Eccleſiæ ei contulit. Verùm cùm iã eius doctrina omnibus nota
eſſet,ad Alphõſum Aragonum regem profectus, eius conſilio & ſecretis statim
adhibetur.Cùm aũt à Martino pontifice Eccleſiæ Maioricẽſis gubernator factus
eſſet,perſuaderentq; amici,vt Eccleſiã ipſam in titulũ acciperet,facturum ſe id re-
nuit,quòd diceret, ſe expectare epiſcopatũ Valẽtinũ,quẽ haud ita multò pòſt ſuo
merito conſecutus eſt.Cũ enim mortuo benedicto tertiodecimo,duo illi anticar-
dinales,de quibus in Martino mentionẽ fecimus,Aegidiũ quendã Barchinonen-
ſem canonicũ in locũ demortui Paniſcholæ pontificẽ creaſſent,quẽ Clementem
octauum appellabant,eò ſtatim miſſus ab Alphonſo rege, qui iam cum Martino
pontifice in gratiam redierat,Alphonſus Boria eſt,non ſine magno ſui ac comitũ
diſcrimine:adeò locus ille Paniſcholæ tyrannicè cuſtodiebatur, & ab his potiſsi-
mũ,quorũ maximè intererat diſcordias alere.Qui Alphonſus adeò rationibus &
autoritate Aegidium ipſum ad ſanitatẽ deduxit,vt poſteà ſuperueniente Petro Fu
ſo Martini legato,pontificio nomine ſe abdicauerit,in poteſtatemq; põtificis de-
uenerit.Hanc ob rẽ Martinus & Aegidiũ Maioricẽſem, & Alphõſum Boriã Va-
lentinum Epiſcopũ creauit.Orto deinde bello inter Alphonſum Aragoniæ,&Io-
hannẽ Caſtellæ reges, ſolus Alphonſus Boria delectus eſt, qui ad pacem & cõcor-
diam reges adhortaretur:quam ſeptennio poſt inchoatum bellũ tanta cum diligẽ-
tia cõpoſuit,contracta etiam inter eos affinitate,vt hodie quoq; aliquot illius fœ-

deris

deris pacta ſeruentur. Verũ cùm poſteà inualeſcente Baſileenſi concilio, rex Alphonſus, qui tũ in regno Neapolitano bellũ gerebat, rogaretur vt aliquẽ ex ſuis eò mitteret, Alphonſo Boriæ id negotium demandauit: qui ægrè ferens rem tam pernicioſi exempli ſibi committi, cum regina egit Alphõſi vxore, vt in Italiam ad regẽ proficiſceretur cum Ferdinando regis filio, eumq; adhortaretur, vt tandem poſt multos labores, & tot pericula adita, in quibus tum etiam frequenter verſabatur, in patriam rediret. Rex aũt ſe id facturũ abnuens, hominem ad Eugenium miſit, qui tum Florentiæ erat, quo cum de pace ageret. Vitelleſchus enim Eugenij nomine regnũ Neopolitanum armato milite ingreſſus, longè ac latè oĩa populabatᷣ, prohibiturus quò minùs rex Neapoli, quam tum oppugnabat, potiretur. Cùm autem in longũ res protraheretur, Eugenioq; in mentem veniſſet viginti cardinales creare, Valentinum Epiſcopum horum in numerum retulerat. Quam quidẽ dignitatem conſtantiſsimè renuit, quòd diceret id ſibi nequaquam integrũ eſſe, re præſertim ob quam venerat, infecta. Redeunte deinde Romam Eugenio, cum patriarcha Aquileienſis Tarracinam ad regem miſſus, pacem inter pontificem & regem cõpoſuiſſet, fœderaq; inijſſet, quibus Valẽtinus Epiſcopus ſemper interfuit, autoritatemq; ſuam intorpoſuit & diligẽtiam, adeò à pontifice diligi cœptus eſt, vt eum breui cardinalem creauerit, tituli ſanctorum Quatuor coronatorum, Romamq; ad ſe accerſierit, non minore modeſtia in cardinalatu vtens, quàm antea in epiſcopatu fecerat, ab omni pompa & inani gloria alienus ſemper fuit. In dicẽdis aũt in ſenatu ſententijs ita grauis habebatur, vt nihil vnquam per adulationẽ & gratiam locutus ſit. Mortuo deinde Eugenio, eiusq; ſucceſſore Nicolao pontifice, Alphonſus Boria, vt dixi, in ædibus ſancti Petri põtifex creatus, Caliſti nomẽ de more ſuſcipiens, bellũ Turcis ſtatim indixit. Id ſe ante pontificatũ vouiſſe oſtẽdens ſuo chirographo, his verbis ſcripto, quod in libro quodam ſuo extabat: Ego Caliſtus pontifex Deo omnipotenti voueo, & ſanctæ indiuiduæ trinitati, me bello, maledictis, interdictis, execrationibus, & demum quibuſcunq; rebus potero, Turcos Chriſtiani nominis hoſtes ſæuiſsimos perſecuturum. Admirati ſunt omnes qui aderant, quòd pontificatus nomen ſibi deſumpſiſſet ante adeptam dignitatem, quodque homo ſenex ac ferè decrepitus, tantum animi haberet. Vt autem quod promiſerat, re ipſa præſtare poſſet, prædicatores per totam Europam ſtatim miſit, qui omnes Chriſtianos in Turcos animarent, quiq́ue facultatum aliquid & opum ſuarum ad tantam expeditionem conferrent. Ex his autem facultatibus ad ſedecim triremes Romæ ædificatas in hoſtem miſit, patriarcha Aquileienſi præfecto, qui triennio maritima hoſtium Aſianorum vexauit, inſulas quaſdam cepit, ac magnas calamitates hoſtibus intulit. Alphonſus autem rex & Burgundiæ dux crucis ſignum ſuſcipientes, ituros ſe quoq; in hoſtem profitebantur, vel armatos milites eo miſſuros. Verùm vt res vno impetu mota eſt, ita etiã facilè reſedit, principibus ipſis ob voluptatem rem tãtam & magnam gloriam pariturã omittentibus. At vero dum pontifex ipſe in baſilica Lateranẽſi coronaretur, duo milites, quorum alter ſub comite Auerſo, alter ſub Neapolione Vrſino diuerſarum partium ducibus militabat, de adoleſcente armigero contendentes, ita ſe mutuis vulneribus confecere, vt vterque ſtatim perierit. Hanc ob rem Neapolio factionem Vrſinam ad arma conuocans, ædes, vbi comes Auerſus diuertere conſueuerat, diripuit, aberat tum comes. Ad Lateranum itaq; iturus Neapolio, vt comitem adoriretur, ægrè à Latino fratre & à camerario pontificis retẽtus eſt. Non poterat certè ſine magna vrbis calamitate eò proficiſci Neapolio, cũ tota Columnenſium factio, quæ comiti fauebat, iam in armis eſſet. Miſerat & ad vtrunq; pontifex Iohannem Baruncellum, & Lælium de Valle aduocatos conſiſtoriales, qui pacem inter eos componerent: atque hoc modo autoritate pontificis ſedata ſunt omnia, non tamen vetus ſimultas inter eos ſublata eſt. Bello enim ſæpiùs inter ſe cõcertarunt cum magno ſuorum incõmodo. Pontifex aũt ad tranſigenda negotia

pontificia animũ adijciens, B. Vincẽtij Hiſpani ordinis Prædicatorũ,& B.Edmũdi Anglici memor,eos in ſanctos retulit:ob eamq; rem ſupplicationibus Deo gratias egit,ab Eccleſia Mineruæ vſq; ad ſanctũ Petrũ continuato magno cleri ac populi Romani apparatu.Verùm ne quid ad diſturbandã Eccleſiæ quietem deeſſet, ruſtici quidam Palũbaræ oppidi, quod in Sabinis eſt, extorres antea à Iacobo Sabello loci domino facti,domũ redeuntes,duobus Iacobi filijs obtruncatis, eccleſię oppidum ipſum ſe dedituros polliciti ſunt:quod non modò Caliſtus renuit,verũetiam eò cardinalem Columnenſem miſit, qui in gratiam Iacobi eos redigeret. Tũ verò Neapolio veritus,ne cardinalis Palumbarã ſuo nomine occuparet, eò cũ militibus ſuis profectus, locũ ipſum aliquot dies obſedit. Verùm ſuperueniente Matthæo Poiano & Franciſco Sabello,ac pleriſq; alijs militũ ductoribus pontificis ac cardinalis Colũnenſis mandato,ſoluta obſidione Palumbaram ingreſsi,ad viginti ruſticos,ex his potiſsimùm qui tumultũ concitauerãt, laqueo interẽptos mẽbratim diuiſere,cæteris exẽplum daturi,ne in dominos ſuos tam grande facinus molirentur.Apparente deinde p aliquot dies cometa crinito & rubeo, cũ mathematici ingentem peſtem,caritatem annonæ,magnam aliquam cladem futurã dicerent,ad auertendam iram Dei Caliſtus aliquot dierum ſupplicationes decreuit, vt ſi quid hominibus immineret, totum id in Turcos Chriſtiani nominis hoſtes conuerteret.Mãdauit præterea,vt aſsiduo rogatu Deus flecteretur, in meridie cãpanis ſignum dari fidelibus omnibus,vt orationibus eos iuuarent,qui cõtra Turcos cõtinuò dimicabãt.Crediderim tum ego precibus omniũ Chriſtianos ad Bellogradum contra Turcos dimicantes duce Iohanne Vaiouado viro clariſsimo,aſtante etiam Iohãne Capiſtrano ordinis minorum,erucemq; pro vexillo hoſtibus inferente,eos Bellogradum oppugnantes ingenti clade ſuperaſſe. Ad ſex enim hominum millia ex hoſtibus interfecta ſunt,cum parua noſtrorum manu,vt Caruagialla ſancti Angeli cardinalis,ad pontificẽ & Dominicum Capranicũ ſanctæ crucis cardinalem ſcripſit:hoſtium quoq; cõmeatus omnes, ad centũ & ſexaginta bõbardę captę ſunt:qua clade perterritus Turcus,Cõſtantinopolim properè ſe recepit.Actũ de crudeliſsimo genere tũc certè fuiſſet, ſi Chriſtiani principes omiſsis inteſtinis bellis & odijs, terra ac mari tantã victoriam proſecuti fuiſſent, quẽadmodum Caliſtus prędicabat & monebat.Verũ his reſumptis viribus,& Trapezon priùs imperatore interẽpto,& Boſsinã deinceps rege capto atq; interfecto, poſtea cepit,admonentibus Chriſtianos oẽs his, qui rerũ experientia & locorum cognitione tantam cladẽ à longè tanquam è ſpecula quadam præuidebãt.Nõ ceſſabat Caliſtus literis & nuncijs principes Chriſtianos adhortari,vt in tanto malo oculos aliquãdo aperirẽt,fruſtra remedia deinceps quæſituros,vbi iã hoſtis inualuiſſet.Ecce aũt dũ vir bonus hæc meditatur & * prædicat, Iacobus Picenninus à Venetis diſcedens,cũ magno equitatu ac peditatu in agrum Senẽſem hoſtili animo deſcendit,repetens à Senẽſibus aliquot millia nummûm aureorũ,quę,vt dicebat,patri Nicolao,qui eorũ auſpicijs quondam militauerat, ipſi meritò debebant. Senenſes aũt ſuæ reipublicæ conſulturi, oẽs Italiæ principes ex fœdere in auxiliũ vocant,maximè verò pontificẽ:qui eos primò admonuit,vt ne quadrantẽ quidem Iacobo darent : deinceps verò & milites ſuos cõntra Picennium ipſum miſit, ac principes Italiæ adhortatus eſt,vt idem ipſi facerent,ne aliquod graue incendium in Italia excitaretur,quod nõ ita facilè extingui poſſet.Veriti omnes,ne id certè eueniret quod põtifex prædicabat,auxilia properè Senenſibus miſere . Solus autẽ Alphonſus,q Iacobo fauebat,hominemq; ad ſe vocauerat,eius beneuolẽtiæ memor, quam anteà cũ patre Nicolao Picennino cõtraxerat,Senenſibus ex fœdere auxilio non fuit,immò verò & comitẽ Petilianũ in Senenſes ita ęõcitauerat, vt tanti mali prima cauſa inde exorta videatur . Verùm ſuperueniẽtibus auxiliaribus copijs, cũ à Franciſco Sfortia,tum à Venetis,eò redactus eſt Picenninus aliquot prelijs,ſi nõ fuſus,at mutilatus & debilitatus,maximè verò ad Orbatellum,vt conſcenſis Alphonſi

phonſi triremibus, quæ ad hominem miſſæ ſunt, rerum omnium inopia laboran-
tem, in regnum tanta re fruſtrà tentata, profectus ſit. Quare & Caliſti & ſociorum
opera atque auxilio Senenſes magno periculo liberati ſunt, qui non minùs inte-
ſtino, quàm externo bello laborabant, cùm non deeſſent ciues quidam, qui ſpre-
ta libertate factionē Alphonſi ſequerentur, quorum etiam opera tantum bellum
concitatum crediderim. Sed ciues benè ſentientes, aut pulſis aut cæſis malè de pa-
tria merentibus, libertatem, quam tum magno labore & ſumptu peperere, nunc e-
tiam, & quidē diligenter, tuentur. Animaduertere & tum acerrimè in militarem
licentiam & transfugas, interfecto Giberto Corrigia, eiusq; milite in prædam da-
to. Paululum quoq; abfuit, quin idem etiam Sigiſmundo Malateſtæ acciderit, qui
tum eorum ſtipēdio militabat, quiq; & bellum in longum ducebat, & prædam ex
agris eorū non aliter abigebat, ac ſi hoſtis eſſet. Eodē quoq; anno tantus in regno
Neapolitano terræmotus exortus eſt Nonis Decembrib. vt & multa tēpla, & plu-
res ædes cū magno hominū ac pecorū interitu corruerint, maximè verò Neapoli,
Capuæ, Caietæ, Auerſæ, cæterisq; veteris Campaniç vrbibus: quarum ruinas ego
cū maxima admiratione deinceps inſpexi, dum cernēdç vetuſtatis ſtudioſus eò me
contuli. Repetebat tum votū Alphonſus tertio quoq; verbo, quod in Turcos fece-
rat, & ſe quod vouerat, breui facturum dicebat: verùm nec ſic quoque impelli ad
ſanctam militiam potuit, adeò erat illecebris Neapolitani regni irretitus. Cali-
ſtus autem ſedatis Italiæ rebus, nouem cardinales creat: quorum duo ex ſororibus
fuere eius nepotes, Rodoricus Boria, & Lucius Iohannes cognomento Miliano,
ex ſorore nepos. Aeneam quoq; Senenſem Epiſcopum cardinalem creauit, cuius
opera in componenda Italiæ pace, dum Senenſes bello vexarentur, vſus fuerat. Ve-
rùm mortuo comite Tagliacocij, quem ſuperiore anno pontifex vrbis præfectum
creauerat, ſtatim inter Auerſæ comitem & Neapolionem Vrſinum orta diſſenſio
eſt, cùm Auerſæ comes Monticellum non longè à Tibure poſitum occupaſſet,
quòd diceret eam hæreditatem ad nurum ſuam pertinere comitis filiam, contrà
inſtaret Neapolio, id ſuum eſſe debere iure hæreditario, quippe quum comes ipſe
ex gente Vrſina haberetur. Ex altercatione autem duorum de hæreditate inter ſe,
armis etaim concertantium, maxima damna populus Romanus tum certè perpeſ-
ſus eſt. Verùm compoſita hac etiam controuerſia, iuſſu vtroque ab armis diſcede-
te, Caliſtus Boriam nepotem ſuūm & vrbis præfectum creauit in locum demor-
tui comitis, & eundem militibus eccleſiaſticis prçfecit, quò faciliùs barônes vrbis
Romæ in officio contineret. Mortuo verò non ita multò pòſt Alphonſo, hærede
legitimo carente, tanti animi Caliſtus fuit, vt regnum illud repetere ſit auſus, di-
ctitans id ad ſedem apoſtolicam Alphonſi morte iure feudatario deuolutum eſſe.
Parabantur iam vtrinque arma, nec Ferdinandus Alphonſi hæres animos homi-
nis contemnebat. Norat enim hominis ingenium & añimi eius amplitudinem.
Verùm* etiam eius morte diſturbata ſunt omnia, & tanto metu Ferdinandus libe-
ratus eſt. Moritur autem Caliſtus pōtificatus ſui anno tertio, menſe tertio, die de-
cimoſexto, ſepeliturque in Vaticano ad ſiniſtram baſilicæ ſancti Petri in templo
rotundo, quod ſanctæ Mariæ in febribus dedicatum eſt, Nicolai impenſa anteà
reſtitutum. Moritur etiam non multò pòſt Borias nepos, qui in ciuitatem vete-
rem confugerat, Vrſinæ familiæ odia declinans, quæ ipſe contraxerat, dum alteri
factioni magis fauet. Caliſtus autem in omni vita vir integerrimus eſt habitus:
ſed hæc eius præcipua laus eſt, quòd dum Epiſcopus eſſet aut cardinalis, benefici-
um aliquod in commendatione nunquàm voluit, dicens ſe vna ſponſa, & quidem
virgine contentum eſſe, hoc eſt, Eccleſia Valentina, vt ius pontificium mandat.
Eleemoſinas præterea pauperibus Chriſti & ſeruis Dei frequentes dabat, tum
publicè, tum priuatim. Virgines pauperes collata dote maritis collocabat. Nobiles
ad inopiā redactos, ſua impenſa in vita retinebat. Vtebāt & munificentia erga prin
cipes, quādo opus erat, maximè verò erga eos, qui nomē Chriſtianū autoritate &

opibus ſuis iuuare poterant. Ad Vſumcaſſanum, Perſarum & Armeniæ principem, ad regem Tartarorum Lodouicum Bononienſem ordinis ſancti Franciſci fratrem miſit cum multis & magnis muneribus, eos in Turcum excitans, qui perſuaſu hominis & magnas Turcis calamitates intulere, & oratores ſuos, quos ad Caliſtum deſtinauerant, ad Pium pontificem demùm miſit: quos certè cùm admiratione, tum ob interualla locorum, vnde venerat, tum vel propter habitum noſtris oculis inſuetum inſpeximus. Ferunt Vſumcaſſanum, ſuperatis perſæpè hoſtibus, ad pontificem ſcripſiſſe, ſe quidem victoriam ex hoſte reportaſſe ob preces ab eo ad Deum habitas, eiusque beneficij diuini potiùs quàm humani ſe aliquando memorem futurum. Inchoata hæc amicitia à Caliſto eſt, quam nunc conſtanter Chriſtiani cum ipſo principe retinent, qui Turcum continuis prælijs vexat. In ædificijs autem paruos ſumptus fecit, quòd ei parùm viuere licuit, quodque pecunias in vſum tanti & tam periculoſi belli colligebat. Reſtituit ſolùm ſanctæ Priſcæ in Auentino templum, & mœnia vrbis dirupta ac ferè ſolo æquata. Aulea tamen quædam auro intertexta ab eo empta cernuntur. In victu ſuo parcus eſt habitus, in ſermone modeſtiſsimus. Facilis aditu, quantum ei per ætatem licebat: Iam enim octogeſimum attigerat annum, nec tamen de ſtudijs ſuis quicquam remiſerat. Legebat ipſe, aut legentes audiebat, ſi quid in tanto rerum faſtidio ei temporis ſupererat. Officium transfigurationis Domini noſtri Ieſu Chriſti ipſe compoſuit, iuſsitque eo modo atque cum his indulgentijs celebrari, quibus celebritas corporis Chriſti in pretio habetur. Oratores ad ſe venientes mira beneuolentia complectebatur, quorum precibus aut poſtulatis ab honeſto diſcedere nunquàm voluit. Hanc ob rem cum Alphonſo ſimultates exercuit, quòd is peteret epiſcopatus interdum his dari, quibus vel propter ætatem, vel ignorationem tum literarum, tum rerum humanarum, committi nequaquam debebant. Moriens autem Caliſtus, centum & quindecim millia nummûm aureorum reliquit, quos in vſus bellicos contra Turcos comparauerat. Dum autem Caliſti funus celebraretur, moritur & Dominicus ſanctæ crucis cardinalis, & ſummus pœnitentiarius, vir quidem grauis ac ſapientiſsimus, ſepeliturque in templo Mineruæ, bonis omnibus præ dolore lacbrymantibus.

PIVS II.

ccxix. Pōt. PIus ſecundus, Aeneas cognomento Picolhomineus anteà vocatus, natione Italus, Senis oriundus, Corſiniani ortus, patre Siluio, matre Victoria, patrum omnium conſenſu pontifex creatur tertiodecimo Calendas Septembris, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimooctauo. Nam pater eius à plebe Senenſi cum reliqua nobilitate è republica deiectus, vt ad fundum gentilicium Corſinianum vallis Vrciæ oppidum ſe conferens, infantem eo loci ex vxore ſuſcepit. Nato puero, Aeneas Sylvius nomen pater indidit. Puerpera autem per quietem viſa eſt ſibi infantem cum mitra parere, quæ (vt pronæ ſemper in peius mentes hominum ſunt) verita eſt, ne ſomnium illud puero & familiæ ignominiam portenderet, neque anteà huiuſcemodi ſuſpicione leuari potuit, quàm poſteà intellexerit filium Tergeſtinum Epiſcopum deſignatum fuiſſe: quo nuncio omni prorſus metu liberata, immortali Deo gratias egit, quòd defunctum meliore fato, quàm ipſa coniectauerat, filium ſibi videre contigiſſet. Priùs tamen cùm iam per ætatem diſcere aliquid potuiſſet, Corſiniani ſingulari memoria & ſumma docilitate Grammaticam didicit, parcè adeò ac duriter vitam ducens, vt omnia ruris officia ob inopiam adire ſit coactus. Annum verò decimum & octauum agens, Senas proficiſcitur, vbi à neceſſarijs & cognatis adiutus, poetas primò, mox oratores audiuit: quibus facultatibus tantùm ingenio & diligentia valuit, vt breui præclara poemata Latina & Hetruſca lingua ediderit, ludens credo in amorem, quo ætas

illa ma-

illa maximè conflictatur. Inde verò ad ius ciuile ſe contulit: quod profectò non ita multò pòſt deſerere coactus eſt. Orto namq; inter Senenſes & Florentinos bello, caritatem annonæ veritus, & nobilitatem plebi Senenſi ſuſpectam cernens, voluntarium ſibi velut exilium adſciuit, ſecutus ampliſsimum virum Dominicum Capranicum, qui tum Senis iter faciens, ad Baſileenſe concilium proficiſcebatur, queſtum iniurias ab Eugenio pontifice ſibi illatas propter denegatum galerũ cardinalatus inſigne, quo etiam abſentem Martinus ob eius virtutem & integritatem meritò donauerat. Huius igitur contubernio vſus, poſt longos itineris labores ſuperatis alpibus cælo vicinis, & congelatis niuibus opertis, per inferni pontem, Lucernæ lacum, Heluetiorum campos, Baſileam tandem peruenit. Quo in conuentu, etſi multa negocia Aeneæ Dominici ſecretario obuenerint, ſemper tamen eſt aliquid otij ſuffuratus, quod literis traderet. Dominicum deinceps paupertate & inopia circumuentum, quippe cui beneficiorum & paternæ hæreditatis prouentum omnem Eugenius denegabat, relinquere nõ ſine lachrymis cogitur, Bartholomæum Nouarienſem Epiſcopum ſecutus: quo cum Florentiam, vbi Eugenius pontifex erat, peruenit. Sed hunc quoque in iudicium ob crimen læſæ maieſtatis ab Eugenio accerſitum, Aeneas relinquere impellitur, Nicolaum ſanctæ crucis cardinalem ſecutus, patrem certè optimum, ac omnium opinione ſanctiſsimum, qui Attrebatum profectus Eugenij iuſſu, vbi conuentus Gallorum principum habebatur, pacem inter ducem Burgundiæ, qui cum Anglis ſentiebat, & regem Franciæ compoſuit. Redeunte autem in Italiam Nicolao, quẽ Veneti ac Philippus Mediolani dux autorem componendæ pacis requirebant, Aeneas non admodum Eugenio gratus Baſileam proficiſcens, magno ſemper in honore apud omnes eſt habitus. Fuit enim ſcriba in Synodo illa celeberrima, & literarum Apoſtolicarum abbreuiator: Duodecimuir, qui magiſtratus in tanto conuentu cenſorius habebatur. Nihil enim publicè per quempiam agi poterat, niſi horum grauiſſima autoritas interueniſſet: & ſi qui admiſsi ad conſultandum de rebus conciliaribus minimè idonei habiti ſunt, horum iuſſu ſenatu mouebantur. Erant in eo concilio quatuor conuentus, qui deputationes more aulico vocabant, apud quos de fide, de pace, de reformatione, de communibus agebatur. His magiſtratibus ſinguli præſidentes ſingulis menſibus præficiebantur. In deputatione fidei, cui Aeneas erat aſſcriptus, ſæpe præſedit. Inter collatores beneficiorum bis quoque electus. In eo autem conuentu perſæpè orauit, ſed illa eius oratio egregia & elegans eſt habita, qua in eligenda concilij ſede idonea, Auenioni, * Vtinæ, Florentiæ, Papiam anteferendam oſtendit, rerum opportunitate, ſitu loci, ædium priuatarum magnificentia, cæli benignitate & clementia, commoditate rerum omnium, quæ vrbi poſſunt importari, liberalitate Philippi ducis. Cùm verò aliquid per nationes agendum erat, vnus ſemper ex Italica deligebatur, qui rebus agendis præeſſet, tanta erat in homine morum facilitas, & ingenij dexteritas. Legationes verò plures concilij cauſa obiuit, Argentinam tertiò, Tridentum ſemel, Conſtantiam ſecundò, Frãcofordiam ſemel, in Sabaudiam iterum mittitur. Deſignato autem poſt longas conſultationes concilij in pontificem Felice, Eugenioq; excluſo, cùm octo viri ex vnaquaque natione deligerentur, quibus ſumma poteſtas in rebus conciliaribus permitteretur, Aeneas pontificis ſecretarius, magiſtratum illum vltrò oblatum renuit. Orator deinde ad Fredericum imperatorem à Felice miſſus, tantum dexteritate ingenij apud hominem valuit, vt eum corona poetica donatum, in amicos & protonotarium receperit: ita eos Germani appellant, quos principes ſecretis adhibent. Relatus deinde in ſenatorium ordinem, quem princeps in rebus grauibus conſulit, tantum valuit doctrina & autoritate, vt facilè in quauis re ad ingenium pertinente primus haberetur, licet æmulos & obtrectatores multos habuerit. Interim verò cùm de abolendo ſchiſmate inter Eugenium & imperatorem agi cœptum eſſet, eiusq; rei cauſa ad pontificem Aeneas proficiſceretur, Senis aliquandiu

quandiu moratus, à ſuis vehementer rogatur, ne ad Eugenium proficiſceretur: veriti enim ſunt, ne in eum pontifex grauiter animaduerteret, quòd eius autoritas in Baſileenſi concilio ab Aenea epiſtolis & orationibus perſæpè impugnata diceretur. At homo conſtans ſua innocentia fretus, ſpretis cognatorum precibus, Romam proficiſcens, ſe primùm apud Eugenium eleganti oratione purgat, quòd eorum autoritatem ſecutus eſſet, quorum ſententia Bàſileenſe concilium fuerat approbatum. Deinde verò his de rebus cum eo agere cœpit, quarum gratia ab imperatore venerat. Miſsis deinde in Germaniam duobus ab Eugenio oratoribus, quorum alter Thomas Sarzanus fuit, alter verò Iohannes Caruagialla, tandem horum virtute & Aeneæ induſtria, vt in Nicolao diximus, neutralitas ſublata eſt. Vt verò etiam id rebus, non verbis tantùm appareret, imperator Aeneam ipſum Romam mittit, qui Eugenio publicè diceret, ſe ac Germanos omnes in humanis diuiniſque ei deinceps obtemperaturos. Mortuo autẽ eo tempore Eugenio, dum alter pontifex in locum demortui ſuffragijs patrum deligitur, Aeneas conclaui præfuit: nullus enim orator tum in vrbe erat tanto munere dignior. Creato autem Nicolao pontifice, accepta abeundi venia, dum ab Eugenio ſubdiaconus creatus, iter in Germaniam facit, Epiſcopus Tergeſtinus moritur, in cuius locum Aeneas, ſe quidem inſcio, à pontifice & imperatore ſuffectus eſt. Philippo præterea vicecomite ſine hærede mortuo, à Cæſare ad Mediolanenſes orator mittitur. Apud quos orationem habuit de imperio vrbis hæreditario, deq; fide ſeruanda: cui quidem ſi populus ille obtemperaſſet, adhuc fortaſſe libertate vteretur. Secundò verò ad eos rediens, extrema quæque ob libertatem patientes, obſidente Mediolanum Franciſco Sfortia, vrbem ipſam cum maximo diſcrimine ingreditur, relictis ad Nouicomium collegis, quos timor ab officiu deterruerat. Inde autem re inſecta abiens, imperatoris mandato ad Alphonſum Araongiæ regem proficiſcens, Epiſcopus Senenſis, vnde originem ducebat, à Nicolao creatur. Compoſita deinde inter Alphonſum & imperatorem affinitate, ad hominem in Germaniam rediens, eum ſemper adhortatus eſt, vt primo quoque tempore in Italiam ad accipiendam imperij coronam proficiſceretur. Vnde Fredericus iter in Italiam ingreſſus, Aeneam præmiſit, vt Leonoræ vxori è Luſitania vel Portugalia, vt nunc dicitur, ad Hetruſcum littus peruẽturæ hunoris gratia obuiam fieret. Qui vbi Senas peruenit, non diu in vrbe moratus, populo ſuſpectus eſſe cœpit, ne aduentante imperatore, pulſis popularibus optimates reipublicæ gubernandæ præficeret. Aeneas igitur vt populum ſuſpicione leuaret, Thalamonẽ, quò Leonoram peruenturam putabat, proficiſcitur: non tamen ob eius diſceſſum quieuere popularium animi. Relegata namq; per agros ad tempus omnis nobilitas eſt, cui paulò pòſt, vt mutabiles ſunt popularium mentes, redeundi in vrbem poteſtas facta eſt, cognita imperatoris integritate, & Aeneæ modeſtia. Is verò Piſas contendens, quò Luſitanos applicuiſſe tum intellexerat, puellam vni ſibi creditam ad imperatorẽ, qui tum Senis erat, perduxit. Romam deinde proficiſcens, & priuatim & publicè (dum Cæſar corona imperij donaretur) egit omnia. Imperator præterea ad Alphonſum ſalutandi hominis cauſa iturus, Ladiſlaum regium adoleſcentem, quem Pannonij & Boemi furtim ab eo abducere ſæpè tentauerant, Romæ ſub tutela & cuſtodia Aeneæ, qui plurimam fidem præſtabat, reliquit. Imperator autem Romam iterum rediens, cùm gratias pontifici egiſſet, Ferrariam proficiſcitur, Borſioque Eſtenſi Mutinæ duce creato, vbi Germaniam attigiſſet, Aeneam ſtatim ex mãdato poutificis cum ſumma poteſtate oratorem in Boemiam, & omnes Auſtriæ ciuitates mittit: orta namq; erat inter eas & imperatorem controuerſia pro Ladiſlao rege, quem illæ ad ſe mitti poſtulabant. Sublata autem tanta controuerſia, ac pace inter vtroſque compoſita, Aeneas haud ita multò pòſt ad conuentum Ratiſponenſem mittitur, vbi imperatorias vices gerens, præſente Philippo Burgundiæ duce, & Lodouico Baioariæ, de immanitate Turcorum, & de calamitate reipub. Chriſtianę tanta contentione

dixit,

dixit,vt omnibus gemitum & lachrymas excuſſerit, præcipuè autem Philippum Burgundum ad eam expeditionem adeò animare viſus eſt, vt bellum ſtatim omnium conſenſu decerneretur:quod poſtea omiſſum eſt eorum ambitione & ſtultitia,qui cuncta ſibi deberi putabant.Aeneas verò ingraueſcente iam ætate, tædio laborum,ac diutina inter exteras gentes peregrinatione feſſus,redire Senas ad lares patrios inſtituerat, quem tamen facilè imperator è ſententia mouit, cùm diceret,ſibi in animo eſſe,Turcis ipſis bellum inferre.Miſſus itaq; ob eã rem ad Frãcofordienſem conuentum,Germanos principes,qui ex tota prouincia eò conuenerant,grauiſsima & longa oratione ad bellum periculoſum & neceſſarium,multis rationibus adhortatur.Viſus eſt quidem omnes vehementer commouere. Verùm hoc naturâ compertum eſt, eorum animos citò reſidere, quorũ affectus perfacilè mouentur.Tertius item eadem de re in noua ciuitate conuentus habetur,in quo Aeneas mirificè annixus pedibus & manibus eſt, vt aiunt, rem ex ſententia perficere,priuatim & publicè vnumquenq; ad id bellũ cobortando, quò ſalus Europæ,principum ac populorum libertas,dignitas Chriſtiani nominis continebatur. Nec aberat à ſpe perficiendæ rei,cùm ſubitò nunciatum eſt,Nicolaum pontificem è vita migraſſe, cuius in morte diſturbata ſunt omnia: nam & conuentus ſoluitur,& Germani rerum nouarum cupidi,perſuadere imperatori annixi ſunt, ne pontificibus amplius obtemperaret,niſi quædam ad pragmaticam tẽdentia ab ipſis priùs impetraſſent,quòd dicerent,Germanis longè peiorem conditionẽ eſſe, quàm vel Gallis vel Italis,quorum ſerui,Italorum in primis, ni res immutarẽtur, meritò eſſe dicebantur.Nec certè procul abfuit, quin imperator tumultuantibus obſequeretur.Quo minùs autem id fieret, grauiſsima Aeneæ autoritas interceſſit:cuius hæc fuit apud Cæſarem ſententia,Inter principes etiam de magnis rebus inter ſe diſsidentes,pacem aliquando & amicitiam componi poſſe: At inter principem & populum immortale odium ſemper interueniſſe: quare dicebat, ſatiùs ſibi videri cum pontifice ſentire,quàm eorum cupiditatibus obtemperare,quorũ mentes non ratione, ſed appetitu & cupiditate ducuntur.Motus hac ratione imperator,ſpreta populorum poſtulatione,Aeneam oratorem deligit, qui ad Caliſtum mitteretur. Is autem Romam profectus, cum Frederici iuramentum pontifici de more exhibet,collaudato quantum ſatis erat vtroq;, tota eius oratio fuit de bello Turcis inferendo,adeo erat ad eam rem animatus.Videbat enim vir ſapientiſsimus,id quod poſtea vſu accidit,barbaros victoria elatos, occupata Græcia non quieturos.Inde verò ad pacem Italiæ conuerſus,qua perfecta, bellum Turco inferri poſſe exiſtimabat,pontificem ad eam rem vehementer adhortatur.Premebantur tum Senenſes comitis Petiliani & Iacobi Picennini armis, qui Alphonſi potius quàm proprijs auſpicijs bellum illud gerebant. Vt igitur omnis belli vis extingueretur,Aeneas iuſſu pontificis & ciuium ſuorum rogatu, Neapolim ad Alphonſum proficiſcitur,quò etiam totius fermè Italiæ legati de pace acturi conuenerãt:quibus cum certè vſq; ad eam diem ea de re nil adhuc actum erat. Verùm ſuperueniente Aenea,tum demum ſibi de pace conuenturum dixit,quãdo is quidem,quem vnicè diligebat,ad ſe ob eam rem acceſsiſſet.Impetrata itaq; pace,ac liberata ab hoſte patria,apud Alphonſum, cuius familiaritate plurimum delectabatur, aliquot menſes fuit:quo tempore ſeruata opportunitate hominem elegãti & copioſiſsima oratione ad bellum maritimum orientalibus inferendum perpulit.Inde verò Romã abiens,iter in patriam facturus, à Caliſto pontifice retentus eſt,à quo etiam non multò pòſt patrum omnium conſenſu in numerum cardinalium refertur. Apud Caliſtum verò tantæ autoritatis & gratiæ fuit, vt hominem impulerit oratores ad Senenſes mittere, qui tum ciuili diſcordia laborabãt, vt populum tumultuantem ad pacem & concordiam adhortarentur. At verò dũ in balneis Viterbianis valetudinis cauſa eſſet,hiſtoriamq; Boemicam inchoaſſet, mortuo Caliſto Romam ſtatim redijt,cuius expectatio tanta fuit, vt magna pars

populi Rom. officij cauſa obuiam progreſſa, hominem, quaſi diuinarẽt, vt pontificem ſalutant. Ad bunc enim conſenſu omnium pontificatus deferebatur. Ingreſſus itaque conclaue, patrum omnium ſuffragijs pontifex maximus, vt dixi, creatur. Accepta deinde pontificia corona, qua tertio Nonas Septemb. pontificali apparatu baſilicam Petri ingreſſus eſt, cùm Deo immortali gratias egiſſet, ſe totum, confirmata priùs Eccleſiæ ditione, ad curam reipublicæ Chriſtianę cõuertit. Nam & bellum ante eius pontificatum in Vmbria exortum, Iacobo Picennino duce rerum nouarum cupido, ſtatim eo pontifice ſublatum eſt, Aſsiſium & Nuceria ab hoſte recepta. Inter Ferdinandum regem & Sigiſmundum Malateſtam, quod difficillimum factu videbatur, compoſitę induciæ, quò Mantuam omnibus, vbi communem Chriſtianorum conuentum indixerat, tutò proficiſci liceret. Creato autem principe Columnenſi vrbis præfecto in locum demortui Boriæ, relictoque Romæ legato Nicolao Cuſa ſancti Petri ad vincula cardinali, media hyeme ab vrbe diſcedit, per eas ciuitates iter facit, quæ ciuili diſcordia ad bellum potiùs quàm ad pacem ſpectare videbantur, populos ad cõcordiam & quietẽ adhortatur. Mantuam poſtremò vndequaque ventum eſt. Magnus aderat principum numerus, magna legatorum vis. Ex tota enim Europa nulla natio, gens nulla fuit, quę non aut principes, aut legatos eò miſerit. Actum denique eſt in illo celeberrimo conuentu, Pio ipſo dicente, vt bellum communi omnium decreto Turcis indiceretur. Dictæ ſententiæ, qua id ratione geri poſſet. Propoſitum periculum quod ceruicibus Chriſtianorum immineret. Motæ ſunt omnibus lachrymæ, cùm eorum calamitates exponerentur, qui à barbaris in grauiſsimam ſeruitutem quotidie abducebantur. Incenſi animi, cùm oſtenderet, Turcos occupata Græcia & Illyrico, interiorem Europam penetraturos. Nil eſt certè ab eo prætermiſſum, quod ad mouendos Cbriſtianorum animos pertineret. Magna quidem in dicendo Pij laus fuit, quòd cùm ſæpiùs ijſdem de rebus loqueretur, diuerſa ſemper viſus eſt dicere, tanta erat in homine elegantia & copia. Gallorum querimonias & calumnias Renati regis, quòd Ferdinandum Alphonſi filium in regno Neapolitano confirmaſſet, quòd eundem corona regia donaſſet, tribus actionibus acerrimè confutauit. Agebantur bæc in Mantuano conuentu, cùm tota ferè Europa relicto externo bello, ad inteſtinum animos atq; arma conuertit. Surgunt Germani, partim in ſeipſos, partim in Pannonios, quorum opera tantum tamq́ue neceſſarium bellum magna ex parte confici potuiſſet. Excitatur Britannia duplici factione, quarum altera veterẽ in inſula regem, altera nouum, fugato vetere, retinere conatur. Surgunt præterea Hiſpani Barchinonenſibus auxilio futuri, quos Aragoniæ rex Gallorum armis adiutus, bello premebat. Et ne quid ad diſturbanda omnia deeſſet, Italia Europæ caput, relicto externo bello, ad inteſtinum animos atque arma conuertit. Gerebatur tum bellum in Aquilia, quo Iohannes Renati regis filius, Ferdinandũ regno pellere conabatur. Hinc duplex factio in tota prouincia exorta eſt, cùm ij Ferdinando, illi Renato fauerent. Pius itaque omiſſo Mantuano conuentu, ad ſedandos motus in Herruriam rediens, Viterbium ab aduerſa factione per fraudem occupatum, haud magno negotio recipit. Picentes ob fines domeſticos acerrimis bellis exagitati, partim ratione, partim metu ad pacem rediguntur. Vmbros ſimili contentione diſtractos, ac magnis cædibus oblitos & fœdatos, autoritate ſua tandem ſedauit. Senenſium rempublicam ſublatis ſeditionibus omnibus, quibus triennio antè laborauerant, conſtituit. Exules quoſdã, viros certè præclaros, in patriam reſtituit. Nobilibus reipub. adminiſtrationem reddidit: in Sabinorum verò perfidiam animaduerſum eſt, quòd hoſtem publicum commeatu & tranſitu iuuiſſent. Romæ grauiſsimos tumultus ſicariorum repreſsit, capto cum aliquot ſocijs Tiburtio Angeli Maſsiani filio, quem diximus à Nicolao ob cõiurationem interemptum, & laqueo ad feneſtras capitolij ſuſpenſum, quòd auſi fuiſſent templum Pantheon occupare, atq; inde tanquam ex arce in optimũ quemq; craſſari.

Maſcaini

Tyran-

Tyrannos quoſdam ad res nouas ſpectantes, è finibus eccleſiæ bello ſubmouit:ne minem vnquam bello attigit,ad quem legatos non priùs miſerit, ſi quo modo ad ſanitatē ratiōibus adduci poſſet. Fredericum Vrbinatem copiarum ſuarum ducē, Alexādro Sfortia in Marſos miſit, qui Iacobū Picenninū remoraretur à Renato mercede conductū, ne in Apulia ad Gallos Ferdinandū bello vexantes tranſiret. Ferdinando autem ad * Sardinum fugato auxilio fuit,quo minùs regno ſpoliare- tur,veritus,ne ſi Galli regnum occupaſſent,victoria elati, libertatē Italiæ ſubuerterent. Legatorum à Gallis venientium minas & pollicitationes, quibus ſe à Ferdinando ad Renatum traducere conabantur,facilè contempſit:Sigiſmundi Malateſtæ eccleſiæ Romanæ vectigalis furores ac rabiem,cenſuris & armis compreſsit. Is enim ſpreto fœdere, quod inter ſe & Ferdinandum fuerat à pontifice ictum,caſtella omnia ob ſeruandam fidem data,contra ius faſque vi cepit. Legatum eccleſiæ Romanæ ad * Nidaſturem fugauit,Picentibus bella intulit. Huius verò rabies ſequenti anno ad Senogalliam Frederico Vrbinate & Neapolione Vrſino ducibus, graui prælio compreſſa & caſtigata eſt,recuperata Senogallia. Expugnatum Fortunæ fanū, Nicolao Piſtorieſi cardinali ſanctæ Cęciliæ legato, ac magna pars Ariminenſis agri ei adempta eſt,ne poſſet aliquando ad rebellionem ſpectare. Pugnatum eſt præterea non ita multò pòſt à Ferdinando pari felicitate ad Troiam Apuliæ oppidum: quo prælio princeps Tarentinus ac plerique alij, qui nouarum rerum cupidi Gallica ſequebantur arma, adeò ſunt perterriti, vt ſupplices à rege pacem petentes,in eius amicitiam redierint ferè omnes, præter paucos,quos poſtea rex bello inſecut⁹,aut regno expulit, aut ad ſanitatē redegit. Pius autem duobus maximis ac grauiſsimis bellis liberatus,expeditionem Aſiaticam, quæ in Mantuano conuentu regum ac principum ambitione & auaritia fuerat omiſſa,repetit,ſocios belli Vngariæ regem,Philippum Burgūdiæ ducem,ac Venetos,quòd hi promptiores ad eā rem eſſe viderētur,ſibi adiūgit. Oratores & nuncios cum literis apoſtolicis ad gētes & nationes Chriſtianas mittit, qui principes omnes,qui populos ad tantum bellum tamq́; neceſſarium adhortarentur. Ipſe interim Senas proficiſcitur,iturus vbi ei per anni tempus liceret, ad balnea Petriolana,quæ potiſsimùm eius ægritudinem lenire videbantur. Ibi autem cognoſcit, Philippum Burgundum, qui ſemet venturum cum milite & claſſe vouerat, à tanta pollicitatione deſtitiſſe. Intelligit præterea multos eſſe principes ac populos, non exteros modò, ſed Italos quoque, qui ambitione & liuore rem tantam diſturbare conarentur,quia eos viderent nobiliſsima præmia reportaturos, qui tantam belli molem ſubirent. Hos autem (vt pontificem decuit) admonitionibus ad ſanitatem reducere conatus eſt. Relictis verò balneis, ad vrbem proficiſcitur, vbi vehementi dolore pedum & graui febre dies aliquot laborauit:qua ex re factum eſt,vt Nonis Iunij, quemadmodum publico decreto enunciauerat, Anconæ eſſe nequiuerit. Delinita autem aliqua ex parte ægritudine, oratores à rege Gallorum & Burgundiæ duce venientes, eiuſque moram excuſantes, audit. Vocatis deinde ad ſe patribus cardinalibus, regi Boemiæ de fide catholica malè ſentienti diem dicit. Inde ab vrbe diſcedens,per Sabinos, Vmbros, Picentes, Anconā lectica iacens defertur. In itinere autem magnā vim hominū ex Germania, Gallia, Hiſpania venientium ad bellum Turcis indictum offendit:quorum magnam partem abſolutam peccatis, Germanorum potiſsimùm,in patriam remiſit,quòd minùs idonei bello gerendo eſſent, quodq́; etiam belli impenſam, vt in literis apoſtolicis continebatur,ſecum non detuliſſent. Dum claſſem,quæ paſſim in portubus ſuperi inferiq́; maris ad tantum bellum fuerat ædificata,dumq́ue Venetorum ducem belli ſocium Anconæ expectat,diutina & lenta febri afflictatus, moritur anno ſexageſimoquarto ſupra quadringentos & mille, ſeptimodecimo calendas Septembris, horam circiter tertiam noctis, anno verò pontificatus ſexto,diebus ſex minus. Tantæ autem conſtantiæ & fortitudinis fuit, vt tota

*Sarnum.

*Nulaſtureu.

ægritudine, graui quidem & longa, occupationes intelligendi cauſas diuerſarum gentium audiendi, inhibendi, decernendi, iudicandi, ſignandi, admonendi, caſtigandi, intermiſerit nunquam. Eo autem die quo è vita migrauit, duas horas ante extremum vitæ ſpatium patres cardinales ad ſe vocatos conſtanti animo & voce non inconcinna ad concordiam in eligendo nouo pontifice adhortatus eſt: quibus item bonorem ſummi Dei, dignitatem Eccleſiæ Romanæ, bellum à ſe in Turcos ſuſceptum, ſalutem animæ ſuæ, familiam omnem, nepotes verò maximè ſi commendatione dignos ſe præſtiterint, conſtanti ac graui oratione commendauit. Petijt ſpuntè ſacramenta omnia, & ſigna integerrimi Chriſtiani omnibus in rebus præ ſe tulit. Prætereà verò acerrimè tum quidem diſputauit cum Laurētio Rouerella Epiſcopo Ferrarienſi theologo doctiſsimo, liceret ne extremam vnctionem iterare, qua ſemel inunctus fuerat, dum Baſileæ peſtilentiâ grauiſsimè ægrotaret. Orationes canonicas vt intermitteret in tanta animi anxietate, neque domeſticorum quidem precibus exorari potuit. Symbolum Athanaſij conſtanter pronunciauit, & pronunciatum, veriſsimum ac ſanctiſsimum eſſe dixit. Non mortem exhorruit, non perturbationis, aut inconſtantiæ, dum ſupremum ſpiritum efflaret, ſignum aliquod edidit. Extinctus profectò magis quàm mortuus dici poteſt, adeò longis ægritudinibus maceratus erat. Vt corpus ſuum Romam deferretur, ſuis mandauit. Affirmant polinctores, viuaciſsimum cor in homine inuentum. Funus Anconâ Romam defertur, comitante familia lugubri veſte induta, ac lachrymis ſqualida. Peractis autem de more exequijs, in baſilica ſancti Petri conditur ad altare ſancti Andreæ, ſepulchro Franciſci cardinalis Senenſis impenſa condito cum boc epitaphio: PIVS SECVNDVS PONTIFEX MAXIMVS NATIONE TVSCVS, PATRIA SENENSIS, GENTE PICOLHOMINEA: ſedit annos ſex. Breuis pontificatus, ingens fuit gloria. Conuentum Chriſtianorū Mantuæ pro fide habuit. Oppugnatoribus Romanæ ſedis intra atq; extra Italiā reſtitit: Catharinam Senenſem inter ſanctas Chriſti retulit: pragmaticam in Gallia abrogauit. Ferdinandum Aragonēſem in regnum Siciliæ cis fretum reſtituit: rem Eccleſiæ auxit. Fodinas inuenti tum primum aluminis apud Tolfam reſtituit, cultor iuſtitię & religionis. Admirabilis eloquio. Vadens in bellum, quod Turcis indixerat, Anconæ deceſsit: ibi & claſſem paratam, & ducem Venetorū cum ſuo ſenatu commilitones Chriſti habuit. Relatus in vrbē eſt patrum decreto, & hìc cōditus, vbi caput Andreę Apoſtoli ad ſe ex Peloponneſo aduectum collocari iuſſerat. Vixit annos quinquagintaocto, mēſes nouē, dies ſeptem & viginti. Collegio aūt cardinaliū quinq; & quadraginta millia nummûm aureorum, à vectigalibus Eccleſiæ penſum, ob indictum Turcis bellum reliquit. Has autem pecunias cardinales & triremes, quæ tum in portu Anconitano erant, Chriſtophoro Mauro Venetorum duci, qui biduo ante Pij mortem cum triremibus vndecim applicuerat, committunt his conditionibus, vt nauigijs pro eorum arbitrio bello nauali vterentur, pecunias verò ſtipendij nomine ad Matthiam Vngarorum regem mitterent, bellum aſsiduò cum Turcis gerentem. Mortuus eſt vir fortitudinis certę, ac prudentiæ ſingularis, & qui non ad otium, ad ſegnitiem, ſed ad res agendas, & maximas quidem natus videbatur. Augere maieſtatē pontificis conatus eſt ſemp. Non reges, non duces, non populos, non tyrannos in ſe aut Eccleſiaſticum quēpiam delinquentes, bello, cēſuris, interdictis, execrationibus perſequi prius deſtitit, quàm eos ad ſanitatem rediјſſe cognouerit. Lòdouico autem regi Gallorū aduerſatus eſt, quòd libertatem Eccleſiæ minuere conaretur, cū ab eo antea pragmaticam Eccleſiæ Romanæ pernicioſiſsimam peſtē extorſiſſet. Borſio duci Mutinenſi minatus eſt, quòd ipſe Romanæ Eccleſiæ cenſuarius, & Sigiſmundo Malateſtæ hoſti Eccleſiæ, & rebus Gallicis fauerer. Sigiſmundū verò Auſtriæ ducem grauiſſimis cenſuris perſecutus, quòd Nicolaum Cuſanum cardinalem ad vincula Petri cepiſſet, ac comprehenſum aliquandiu in carcere detinuiſſet. Dieterum

Iſember-

Iſembergenſem Maguntioum antiſtitem, malè de Eccleſia Romana ſentientem, ſede depulit, inq; eius locnm alterum ſuffecit. Beneuẽtaoum archiepiſcopum cõtra eios voluntatem res nouas molientem, Beneuentumq; Gallis prodere conantem, archiepiſcopatu mouit. Franciſcum Copinum plus autoritatis cum magna pernicie & clade hominum in legatione Britaonica ſibi vendicantem, quàm ei à ſede apoſtolica conceſſum fuerat, epiſcopatu Interamnenſi priuauit. Tarracinum, Beneuẽtum, Soram, Arpinum, ac magnam partem Heroicorum, quæ nunc Campania vocatur, in deditionem Eccleſiæ redegit. Nil regibus, nil ducibus, nil populis timore & auaritia cõceſsit vnquam. Quoſdam verò ſeueriſsimè arguit, quòd ea peterent quæ ſine eccleſiæ detrimẽto & eius ignomioia fieri nullo modo poſſeot. Tantum terroris domioıs quibuſdã, Italicis præſertim iniecit, vt officio & fide nil antiquius ducerent. Vt hoſtes publicos conſtanter perſecutus eſt, ſic amicos humaniſsimè ac officioſiſsimè fouit. Fredericum Romanorũ imperatorem, Matthiã Vngarorum regem, Ferdıoandum Alphonſi filium, Philippum Burguodũ, Fraociſcum Sfortiam, Lodouicum Gonzagam vehementer dılexit. xij. cardinales ſuo pontificatu veteribus addidit, Reatinum, Spoletınum, Tranenſem, Alexandrum Saxoferratenſem, Bartholomæum Rouerellam, Iacobum Lucenſem, Franciſcum Laodamiæ ſororis ſuæ filium, Franciſcum Gõzagam, Lodouici priocipis filium. Hi omoes Italici ſunt habiti. Ex tranſalpinis, Salſeburgenſem, Lodouicum Libretum Attrebatenſem, Vergelenſem. Viueodi autem rationẽ ita partiebatur, vt otij & deſidiæ accuſari nullo modo poſſet. Surgebat mane aurora illuceſcẽte, & habita ratiõe valetudiois, ac re diuina caſtè & piè facta, ad oegotia publica ſtatim egrediebatur. Functus officio, ac per hortos recreandı animı gratia delatus, prandebat. Mediocri cibo vtebatur, non exquiſito & lauto. Cibos raró ſibi apparari iuſſit, quod apponebatur hoc edebat. Vini parciſsimus, dilutiq; ac lenis magis quàm auſteri amator. Sumpto cıbo dimidıum horæ cum domeſticis aut fabulabatur, aut diſputabat. Cubiculum deinde ingreſſus, cùm paululum quieuiſſet, horis canonicis de more repetitis, tãdiu legebat aut ſcribebat, donec ei per munera publica licuiſſet. Idem faciebat noctu, quod die poſt cœnam: nã & legebat & dictabat vſq; ad multam noctem in lecto iacens, nec amplius quàm horis quioque aut ſex quieſcebat. Homo fuit ſtaturæ breuis, caput habuit ante annos canum, faciẽ ante dies ſenectam præ ſe ferentem. Aſpectu ſeueritatem facilitate conditam oſtendebat. Circa cultum corporis neq; moroſus, neq; negligens, laboris patiens habebatur. Sitım æquo aoimo & famem tolerauit: Robuſtum ei corpus oatura dederat, quod tamen longæ peregrinationes, & crebri labores, & frequentes vigiliæ attriueraot. Accedebant morbi eius familiariſsımi, tuſsis, calculus & podagra: quibus ita perſæpè cruciabatur, vt præter voicam vocem oil ei, quare viuus dici poſſet, relictum videretur. Aditu etiam dum ægrotaret facilis erat, verborum parcus, inuitus petita negauit. Pecuniarum quantũ collegit, tantum erogauit, quarũ neq; ſtudioſus, oeq; aſpernator fuit. Dum numerarentur, dum repooerentur, intereſſe nunquam voluıt. Fouere ingenia ſuorum temporum oon eſt viſus, quòd tria grauiſsima bella ab eo ſuſcepta, ærarium pontificium ita continuò exhauſerant, vt ære alieoo, ac magno quidem ſæpe premeretur. Multos tameo muneribus aulicis & beneficijs eccleſiaſticis iuuit, literatos dico. Orantes aut poemata recitantes libenter audiuit, eorumq; iudicio, qui aliquid ſapere viderentur, ſua ſcripta cõmiſit. Meodaces & delatores odio habuit, ıram facilè collegit, collectam facillimè repreſsit. Laceſſentibus eum conuitijs & dictis petulantioribus conſtanter ignouit, nı ſedi apoſtolicæ facta eſſet inıoria: cuius dignitatem adeo acriter tutatus eſt ſemper, vt eius cauſa magnorum regum ac principũ graues inimicitias frequẽter ſuſceperit. Erga domeſticos mira comitate & facilitate vtebatur. Nã quos vel inſcitia, vel ignauia deliquiſſe deprehendiſſet, paterna charitate admonebat. Mala de ſe opinãtes vel loquẽtes coercuit nunquã: liberè eoim io libera ciuitate loqui oẽs vole-

bar. Quærẽti neſcio cui apud eũ, q male audiret, reſpondit: de me quoq; qui malè ſentiant, ſi in cãpum Floræ proficiſceris, multos audies. Si quando cœlũ Romanũ tanquã naturæ ſuæ contrariũ & inſalubre mutare cõſtituiſſet, æſtate præcipuè, aut Tibur, aut Senas in patriam proficiſcebatur. Seceſſu autem abbatiæ mirè delectabatur, quæ in agro Senenſi, tum amœnitate loci, tum opacitate ſyluarum mira refrigeratio æſtate habetur. Frequẽtauit Maceratana & Petriolana balnea valetudinis cauſa. Rara veſte vtebatur, & argento frugali magis q̃ regio. Eius enim voluptas omnis, quando à munere publico vacabat, in lectione & ſcriptione frequẽti repoſita erat. Libros plus quàm ſapphiros & ſmaragdos charos habuit, quibus chryſolithorum magnam copiam ineſſe dicebat. Menſam aũt artificioſam ita contempſit, vt ad fontes, ad nemora, ad loca agreſtia delatus, quæ ſæpe frequẽtabat animi cauſa, non apparatu pontificio, ſed humili ac propè ruſticano ſit vſus. Hãc eius crebram locorũ mutationem nõ defuere qui carperent, ex aulicis maximè, quòd id nunq̃ ab alijs pontificibus factum eſſet, niſi aut bello, aut peſte vrgente. Horum autem querelas contempſit ſemper, quòd diceret, nil ob eam rem à ſe prætermitti, quod ad dignitatem pontificatus, ad vtilitatem aulicorum pertineret. Signabat omnibus in locis, audiebat, cenſebat, reſpõdebat, affirmabat, refellebat: quibus ex rebus quouis etiam in loco abundè omnibus ſatisfieri poterat. Non libenter ſolus comedebat. Hanc ob rẽ, vel Spoletinũ cardinalẽ, vel Tranenſem, vel Papiẽſem in conuiuium adhibebat: inter cœnandum de ſtudijs bonarum artium loquebatur, memoriã veterũ repetebat, & quid quiſq; laudis vel dicendo vel ſcribendo cõſecutus eſſet, exquiſito iudicio oſtendebat. Ad virtutẽ ſuos frequenter adhortabat, à vitijs deterrebat, cùm eorum res geſtas cõmemoraret, qui in vita rectè aut perperàm egiſſent. Auguſtino patritio lectore vſus eſt, à quo etiam (dum ipſe dictabat) deſcribebantur omnia: ſales interdũ libẽter audiebat, negotijs præſertim vacuus. Florentinum quendã interdum adhibebat, cui Græco nomen eſt, hominem certè cuiuſuis mores, naturam, linguam cum maximo omnium qui audiebant, riſu facilè exprimentem. Homo fuit verus, integer, apertus, nil habuit ficti, nil ſimulati. Chriſtianam autem religionem ita coluit & obſeruauit, vt omnem prorſus hypocriſis ſuſpicionem à ſe remoueret: frequenter confitebatur & communicabat. Rẽ diuinam aut ipſe faciebat, aut dum fieret, obſeruatis de more cæremonijs omnib', aſtabat. Somnia, portenta, prodigia, contempſit ſemper. Fulgura procurauit nunquam. Geomantibus & cęteris id genus nullam fidem adhibuit. Timiditatis & inconſtantiæ ſignum nullum in homine cognitum. Extolli ſecundis rebus, & pturbari aduerſis nunquã viſus eſt. Suos plerunq; vt timidos & formidoloſos reprehẽdit, quòd acceptas clades (vt in bello contingit) apertè ei denunciare vererentur. Incommodis enim, cõſilio & manu mederi poſſe dicebat, ſi id ad tẽpus quod accidiſſet, ſcitũ foret. Socios belli, vel magnitudine impenſæ, vel hoſtium potẽtia perterritus deſeruit nunquam. Bella ſuſcepit inuitus: tamẽ & multis ac maximis iniurijs laceſsitus pro tutela Eccleſiæ, pro defenſione religionis. Aedificandi ſtudio vehementer delectatus eſt. Impenſa enim ſua ſcalæ templi ad Vaticanum vetuſtate collapſæ inſtauratæ. Veſtibulum ædium ad dignitatem & tutelam loci munitum. Aream pro templi foribus ruderibus purgatam ſternere parabat. Porticum, vnde pontifex populo benediceret, inchoauerat. Tiburr arcẽ perfeciſſe prùis quàm inchoaſſe viſus eſt. Senis quadrato ſaxo gentilibus ſuis porticum faſtigiatam & ornatiſsimam extruxit. Corſinianum, quod Pientiam à Pio nomine in pontificatu accepto appellauit, ciuitatem fecit, templumq; teſtudineum, celebrè id quidem, & ornatiſsimas ædes extruxit. Sepulchrum marmoreum paternis maternisq; oſsibus Senis in templo beati Franciſci ſuo iuſſu conditum, hoc diſticho notauit:

Syluius hic iaceo, coniunx Victoria mecum eſt:
Filius hoc clauſit marmore Papa Pius.

Quatuor

Quatuor habuit ex ſorore nepotes: ex his duo minores natu,eius gratia & autoritate à rege Hiſpano equeſtri ordini ſunt additi.Primus, cui Ferdinãdus rex filiam in matrimonium locauerat, dux Amalphitanus creatur.Secundus, quem(vt anteà dixi) Pius in numerum cardinalium retulit, tanta cum integritate & virtute adhuc viuit, vt in eo nil ſit requirẽdum, quod od ampliſsimũ virum pertineat,ingenio,moribus,ſolertia,religione,modeſtia, grauitate. Ad Pium redeo, qui in tanto rerum faſtigio collocatus, literarum ſtudium intermiſit nũquam. Adoleſcens, & nondum ſacris initiatus,poemata edidit laſciuiæ magis & feſtiuitati accommodata,quàm preſſa & grauia.Surgit tamen nonnunquam, & dum iocatur, mordacitate nõ caret. Extant eius epigrammata referta ſalibus. Ad tria millia variorum verſuum ſcripſiſſe dicitur,quorum pars magna Baſileæ perijt.Orationi ſolutę reliqua vita ſe totum dedit, magnitudine rerum inuitatus: delectatus eſt etiã mixto ſcribendi genere, & ad philoſophandum aptiore*Libros in dialogos edidit de poteſtate concilij Baſileenſis, de ortu Nili, de ſtudio venandi,de fato, de præſcientia Dei, de hæreſi Boemorum. Reliquit dialogum imperfectum contra Turcos inchoatũ pro defenſione fidei catholicæ. Epiſtolas digeſsit in tempora, & quas probanus,quas ſacris initiatus,quas antiſtes, quas pontifex maximus ſcripſerit, voluminibus ſeparat.His reges,nationes,ciuitates,principes atque omne genus hominum ad religionis arma incẽdit. Extat eius epiſtola ad Turcum, qua hominem adhortatur, vt poſthabita Mahometana perfidia, veram Chriſti Ieſu religionem ſequatur.Libellum edidit de miſeria aulicorum. Scripſit etiam de inſtitutione artis grammaticæ ad Ladiſlaum adoleſcentem Vngarorum regem. Orationes circiter duas & xxx.habuit ad pacem regum,ad concordiam principum,ad tranquillitatem nationum, ad defenſionẽ religionis, ad quietem totius orbis terrarum ſpectantes.Poemicã hiſtoriam perfecit,auſtralẽ imperfectã reliquit.Aggreſſus eſt hiſtoriã rerum vbiq; locorũ ſua ætate geſtarũ:quam negotiorũ multitudine oppreſſus imperfectã reliquit.Commentariorũ de rebus à ſe geſtis libros xij. ſcripſit,tertiumdecimũ inchoauit.Scribẽdi genus lene eſt ac tẽperatum.Cõciones habet ſplẽdidas,& rei accõmodatas.Mouet affectus,ac eos deniq; ſedat.Candorẽ & ornatum orationis nunquã intermittit.Deſcribit appoſitè ſitus & flumina.Varios pro tempore ſumit eloquẽtiæ vultus.Cognitionẽ rerum antiquarum nõ omittit.Nullius oppidi occurrit mẽtio,cuius originẽ non repetat, ſitum nõ notet.Qui duces,qua ætate claruerint,diligẽtiſsimè perſcribit.Mimos etiam ad voluptatẽ notauit. Sententias in prouerbij modũ reliquit multas, quarum partẽ aliquam,quòd ad inſtitutionem humanæ vitę pertinere viſę ſunt,ſubiungere inſtituit.Diuinã naturam credẽdo meliùs quàm diſputãdo intelligi ac cõprehendi poſſe dicebat. Omnem ſectã autoritate firmatã humana,ratione carere. Chriſtianam fidẽ etiamſi miraculis nõ eſſet approbata,honeſtate ſua recipi debuiſſe. Vnius diuinitatis tres eſſe perſonas,nõ qua ratione probeẽ,ſed à quo dicatur animaduertẽdum.Mortales mẽſores cæli & terrę,audaces magis videri,quàm veros.Siderũ inueſtigare curſus,pulchrius eſſe,quàm vtile.Amicos Dei & hac & futura perfrui vita.Sine virtute nulli ſolidũ eſſe gaudium. Neq; auarũ pecunia, neq; doctũ cognitione rerum vnquã repleri.Cui plura noſſe datũ eſt, eum maiora ſequi dubia. Plebeijs argẽti,nobilibus auri,principibus gemmarũ loco literas eſſe debere. Bonos medicos non pecuniã,ſed bonam valetudinem ægroti quærere.Artificioſam orationẽ ſtultos,non ſapientes flectere. Sanctas eſſe leges,quæ vaganti frena licentiæ imponunt.In plebẽ vim habere leges, in potentes mutas. Res grauiores armis,nõ legibus diffiniri. Vrbanus ſuam domum ciuitati,ciuitatem regioni,regionẽ mundo,mundum Deo ſubijcit. Lubricum eſſe primum apud reges locum. Vt in mare flumina omnia, ſic vitia in magnas aulas fluere. Aſſentatores maximè quò volunt reges ducere. Nulli magis principes aures, quàm delatori preſtare. Peſsimam regibus peſtem adulatoris linguam. Regem qui nulli fidit,inutilẽ eſſe, nec meliorem, qui omnibus credit.

Qui multos regit, à multis regatur oportet. Non eſſe regio nomine dignum, qui ſuis commodis publica metitur, neq; qui ſacra negligit, Eccleſię prouentum, neq; regem, qui iuri dicundo non aſsidet, vectigalia digna petere. Litigatores, aues, forum, aream, iudicem, rete, patronos, aucupes dicebat. Dignitatibus viros dandos, non dignitates hominibus. Magiſtratus alios mereri & non habere, alios habere, non mereri. Graue pontificis onus, ſed beatum ei qui benè fert. Indoctum Epiſcopum aſino comparandum. Corpora malos medicos, animas imperitos ſacerdotes occidere. Vagum monachum diaboli mancipium eſſe. Virtutes clerum ditaſſe, vitia pauperem facere. Sacerdotibus magna ratione ſublatas nuptias, maiori reſtituendas videri. Fideli amico nullum theſaurum anteferendum. Vitam amico, inuidiam morti comparandam. Hoſtem in ſe nutrire, qui nimis filio ignoſcit. Nulla in re auarum placere hominibus, niſi in morte. Vitia hominum liberalitate obtegi, nudari auaritia. Mentiri ſeruile vitium eſſe. Vini vſum & labores & morbos auxiſſe mortalibus. Vinum quod mentem excitet, non quod obruat, ſumendum. Libidinem ætatem omnem fœdare, ſenectutem extinguere. Quietam vitam non aurum ipſum, non gemmas præbere. Dulce bonis, durum iniquis mori. Generoſam mortem turpi vitæ omnium philoſophorum ſententia anteferendam. Hæc ſunt ferè, quæ de vita Pij pontificis ſcribi poſſunt: ad cuius laudes hoc etiam addo, quòd & beatam Catharinam Senenſem in ſanctas retulit, caput ſancti Andreæ è Peloponneſo à principe loci Romam auectum, in ſancto Petro cum maxima veneratione, cumque ſupplicationibus cleri populique Romani in ſacello ad id fabricato collocauit, repurgato templo, eo loci potiſsimùm, dimotiſq; quorundam pontificum & cardinalium ſepulchris, quæ baſilicam ipſam temerè occupabant.

PAVLVS II.

PAulus ſecundus, Petrus Barbo antea vocatus, patria Venetus, patre Nicolao, matre Polyxena, ſancti Marci presbyter cardinalis, pride caliend. Septembris pontifex creatur, M.cccc.lxiiij. Is enim Eugenij pontificis ex ſorore adoleſcens adhuc iturus in mercaturã erat, quę apud Venetos in pretio eſt, & à Solone non improbatur: & iam ſcrinium & arma in triremes detulerat, cùm ei nunciatum eſt, Gabrielem Condelmerium auunculum ſuum pontificem creatum eſſe. Subſtitit itaq; adhortantibus amicis & fratre Paulo Barbo maiore natu, ac literis, licet iam adultus eſſet, operam dedit, præceptore vſus Iacobo Ricionio, qui diligentiã hominis ea in re laudare conſueuerat. Habuit & alios præceptores, nec tamen ob ætatem admodum profecit, quos omnes præter Ricionem, dum pontifex eſſet, dignitate & facultatibus honeſtiores reddidit, oſtendens per eos non ſtetiſſe, quò minùs doctior euaderet. Paulus autem Barbo magni animi ac prudentiæ vir, cognita fratris natura, quæ potiùs quietem quàm negotia appetebat, Eugenium rogat (nam Florentiam videndi hominis cauſa venerat) vt Petrum ad ſe vocet, initiatumque ſacris in aliquo dignitatis gradu collocet. Vocatus itaque Petrus, archidiaconatum Bononienſem, ac non ita multò pòſt epiſcoparum Ceruiæ commendatione adpetus, protonotarius ab auunculo creatur, ex his potiſsimùm, qui emolumentorum participes ſunt. His autem facultatibus aliquot annis vitam ducens, tandem vnà cum Alouiſio Patauino medico, quem poſteà patriarcham & camerarium appellarunt, cardinalis ab Eugenio creatur, inſtantibus quibuſdam Eugenij familiaribus, vt haberent, quem Alouiſij potentiæ interdum obijcerent: inter quos poſteà tanta ſimultas fuit, vt nuſquam maiore odio certatum ſit, his etiam diſcordias alentibus, qui ſeditionibus ali & augeri conſueuerãt. Dolebat enim Petrus primum locum apud Eugenium ſibi ſurripi, cùm nepos eſſet, cumque etiam patricius Venetus. Hanc ob rem inimicitias non vulgares exercuit cum Franciſco Condelmerio vicecancellario ex amita Eugenij nato: quo deinceps mortuo, totum ſe in patriarcham vertit, licet ſæpiùs intercedentibus

tibus amicis in gratiam redijſſent ſimulato animo. Hanc ob rem ſub diuerſis pon-
tificibus ita inter ſe mutuis odijs certarunt, vt alter alteri nõ pepercerit, ſiue facul
tates ſiue dignitatem inſpicias. Iactata & inter eos varia probra ſunt, quæ cõſultò
prætereo, ne maledicis fidẽ prꝺſtitiſſe videar. Mortuo aũt Eugenio cũ in eius locũ
Nicolaus V. ſuffectus eſſet, tantum apud hoīem gratia & blanditijs valuit, vt & pri
mum ipſe locum è natione ſua apud eum tenuerit, fratre Nicolai hominem adiu-
uante, & ita Nicolaum animauerit, vt camerarij dignitatem Alouiſio diminue-
ret. Erat enim Petrus Barbo natura blãdus, arte humanus vbi opus erat. Præterea
verò eò indignitatis plerunq; deueniebat, cũ precando, rogando, obteſtãdo, quod
vellet conſequi non poſſet, vt ad faciendam fidẽ precibus lachrymas adderet. Hãc
ob rem Pius pontifex hominem Mariã pientiſsimam appellare interdũ per iocum
ſolebat. His quoq; artibus apud Caliſtum vſus, eò perpulit hominem, vt Alouiſiũ
cum triremibus in Turcos mitteret, oſtendens hoīs amplitudinem huic tantæ rei
maximè conuenire, cùm alià s & exercitus ductaſſet, & ditionẽ Eccleſiæ ab hoſti-
bus cõſtanter tutatus fuiſſet. Hac demum moleſtia liberatus Petrus, Caliſtũ dein-
ceps ita in ſententiã ſuã ſemper traxit, vt donec vixerit, nullius magis q̃ huius cõ-
ſilio ſit vſus. Facilè ꝑterea quicquid volebat à põtifice impetrabat, ſua vel amicorũ
cauſa. Erat enim propẽſior in amicos, & quos in clientelã ſuſceperat, quibuſcunq;
rebus poterat iuuabat, ac cõſtantiſsimè tuebatur, cũ apud vnumquenq; magiſtra-
tum, tum vel maximè apud pontificẽ. Tãtæ prꝺterea humanitatis fuit, vt in ægritu
dinibus curiales ipſos, qui aliquo in pretio erãt, inuiſeret, & quibuſdam remedijs
adhibitis, eos ad valetudinẽ adhortaretur. Semp enim domi habebat vnguenta Ve-
netijs aduecta, oleum, tyriacã & cꝺtera id genus, quæ ad curandã valetudinẽ faciũt.
Ex his aliquid ad ægrotos mittebat. Curabat item vt vni ſibi magis q̃ alteri ægro-
tantium teſtamenta cõmitterentur, quꝺ poſtea ex arbitrio ſuo partiebatur: & ſi qd
inerat quod ad rẽ ſuã ꝑtineret, facto tamẽ ſub haſta pretio, id ſibi pecunia vindica-
bat. Romanorũ verò quorundã amicitia delectatus eſt, quos ſæpe in conuiuiũ ad-
hibebat, tũ ad iocum, tum ad riſum: quẽ & Priabiſius ſuus & Frãciſcus Malacaro
ſalibus, mimis, dicterijs, ſcõmatibus frequẽter nõ ſine vrbanitate excitabant. His
quidẽ artibus effecerat, vt tũ ciuibus Romanis, tũ aulicis ipſis charus eſſe putaretẽ.
Præterea aũt ne domi tantũ poſſe videretur, foris etiã autoritatẽ ſibi cõparare an-
nixus eſt. Nã & in Hernicos (quã nunc Cãpaniã Romanã vocant) profectus eſt ad
populos quoſdã ſedandos, qui de finibus cõtendebant, & litem componere inter
comitẽ Auerſæ & Neapolionem Vrſinũ conatus, paulũ abfuit, quin turpiter ca-
ptus, in vincula conijceretur, adeò in eum comes Auerſus ob quãdam verborum
licentiam, malè animatus erat. Re itaq; infecta abiens, homini ſemper aduerſatus
eſt. Mortuo deinde Caliſto, in eiuſq; locum Pio ſuffecto, cùm permutare epiſcopa
tum Vincentinũ in Patauinũ inſtãdo acerbè nimium, rogandoq; anniteretur, &
Pij pontificis & Venetorum irã adeò incurrit, vt Paulum fratrẽ ſenatorio mune-
re amouerint, & ei interdixerint, quo minùs aliorũ beneficiorũ prouentibus po-
tiretur, niſi ſententiã mutaret. Hanc ob rem indignatus homo, vlciſcendi tempus
obſeruans, interim acerbè nimiũ in eos inuehebatur, ꝑ quos ſtetiſſet, quo minùs
voto potiretur. Mortuo autem Pio, in eius locũ ipſe ſuffectus, ſtatim vbi magiſtra-
tũ inijt, ſiue quòd ita pollicitꝰs erat, ſiue quòd Pij decreta & acta oderat, abbreuia-
tores oẽs, quos Pius in ordinẽ redegerat, tanq̃ inutiles & indoctos (vt ipſe dicebat)
exautorauit. Eos enim bonis & dignitate indicta cauſa ſpoliauit, quos etiã pro-
pter eruditionem & doctrinam ex toto orbe terrarum cõquiſitos, magnis pollici-
tationibus & præmijs vocare ad ſe debuerat. Erat quidem illud collegium refertũ
bonis ac doctis viris. Inerant diuini atq; humani iuris viri peritiſsimi. Inerant
poetæ & oratores plerique, qui certè non minus ornamenti ipſi curiæ affere-
bant, quàm ab eadem acciperent: quos omnes tanquàm inquilinos & aduenas
poſſeſsione pepulit, licet emptoribus cautum eſſet literis apoſtolicis, cautum
etiam

etiam fiſci pontificij autoritate, ne qui bona fide emiſſent, è poſſeſsione honeſta ac legitima deijcerentur. Tentarunt tamē hi ad quos res ipſa pertinebat, hominem è ſententia dimouere. Atque ego certè qui horum de numero eram, rogando etiam vt cauſa ipſa iudicibus publicis (quos rotæ auditores vocant) committeretur, tum ille toruis oculis me aſpiciens: Ita nos, inquit, ad iudices reuocas, ac ſi neſcires omnia iura in ſcrinio pectoris noſtri collocata eſſe? Sic ſtat ſententia, inquit, loco cedant omnes, eant quò volunt, nihil eos moror, pontifex ſum, mihique licet pro arbitrio animi aliorum acta & reſcindere & approbare. Hac verò tam immiti ſententia accepta, vt lapidem immobilem volueremus, obuerſabamur, & fruſtrà quidem die ac noctu in foribus aulæ, viliſsimum etiam quenq; ſeruum rogantes, vt nobis alloqui pontificem liceret. Reijciebamur non ſine contumelia, tanquam aqua & igni interdicti ac prophani. Hac autem diligētia xx. continuis noctibus vſi ſumus: nil enim ferè niſi noctu agebat. Ego verò tanta ignominia excitus, quod mihi ac ſocijs meis coràm nō licebat, id agere per literas inſtitui. Scripſi itaq; epiſtolam his fermè verbis: Si tibi licuit indicta cauſa ſpoliare nos emptione noſtra iuſta ac legitima, debet & nobis licere conqueri illatam iniuriam iniuſtamq; ignominiam. Reiecti à te, ac tam inſigni contumelia affecti, dilabemur paſsim ad reges, ad principes, eosq; adhortabimur, vt tibi concilium indicant, in quo potiſsimùm rationem reddere cogaris, cur nos legitima poſſeſsione ſpoliaueris. Lectis literis, Platinam reum maieſtatis accerſit, in carcerem trahit, compedibus reuincit, mittit Theodorum Taruiſinum Epiſcopum, qui quæſtionem habeat. Is ſtatim me reum facit, quòd & libellos famoſos in Paulum ſparſiſſem, & concilij mentionem feciſſem. Primum crimen ita confutaui, eos quidem dici libellos famoſos, in quibus ſcribentis nomen reticetur: at meum nomen in calce literarum extare, non igitur libelli famoſi ſunt. Quòd verò de concilio mentionem fecerim, me nō adeo graue crimē id putaſſe, cùm in Synodis à ſanctis patribus ſtabilita ſint fundamenta orthodoxæ fidei, priùs ſparſim iacta à ſaluatore noſtro eiuſque diſcipulis, vt maiores cum minoribus æquo iure viuerent, ne cuiquam fieret iniuria. Vnde etiam apud Ramanos inſtituta eſt cenſura, qua & qui priuati & qui in magiſtratu fuerunt, rationem habiti magiſtratus, & vitæ anteactæ reddere cogebantur. Cùm verò his rationibus nihil profeciſſem, reuinctus compedibus, & quidē grauiſsimis, media hyeme ſine foco celſa in turri ac ventis omnibus expoſita coerceor menſibus quatuor: tandem verò Paulus Franciſci Gonzagæ cardinalis Mantuani precibus fatigatus, ægrè pedibus ſtantem moleſtia carceris me liberat, admonet ne ab vrbe diſcedam: in Indiam, inquit, ſi proficiſcēre, inde te retrahet Paulus. Feci mandata. Triennio in vrbe commmoratus ſum, arbitratus hominem aliquam medelam meis incommodis interim allaturum. Coronatus Paulus de more, memorā Caliſto quōdam pulſos eſſe è ſancto Iohanne Laterano canonicos regulares, quos eodem in loco Eugenius pontifex antè collocauerat, eoſdem reuocauit, vt ſeorſum à canonicis ſecularibus diuina officia celebrarent. Præterea verò canonicorum ſecularium eo in loco nomen aboliturus, ſi quis moriebatur, in demortui locum neminem ſufficiebat, aut ſi quod beneficium vacabat, coactos ſe canonicatibus illis abdicare, ad alias Eccleſias transferebat, vt tandem beneficia illa in vnum corpus redacta, canonicis regularibus ſatisfacerent ſine vllo ſuo diſpendio, cùm eos tum paſcere ob inopiam oporteret. Hanc autem ob rem Paulus multum à ſe alienauit ciuium animos, quòd dicerent, illa beneficia à maioribus ſuis inſtituta, pulſis ciuibus, inquilinis dari. Neq; hoc cōtētus Paulus, ſeorſum canonicos quoſdā allocutus, eos minis etiam adhibitis abdicare ſe illis canonicatibus impellebat. Nonnulli tamen eius minas contemnentes, tempus vindicandæ libertatis expectabant, quod poſteà eo mortuo eluxit. At verò cū nunciatum eſſet, Turcos capta iam ferè tota Epiro, in Illyricum iter parare, oratores ſtatim ad reges & principes miſit, eos oratum, vt compoſitis rebus ſuis, de bello Turcis inferendo, ad propulſandam

Epiſtola Platinæ ad Paulum II.

ſandam iniuriam cogitarent. Qua de re nil certè actum eſt, cùm inter ſeſe grauiſſimis bellis decertarent, hinc Germani, hinc Anglici, nunc veterem regem, interdum verò nouum expetentes. Hinc Hiſpani, hinc Galli principes veriti regis potentiam, qui regio nomini omnes obtemperare volebat, iactabatque ſe breui facturum, vt eos pœniteret, qui ſecùs feciſſent. Præterea verò Paulum vrgebat regis Boemiæ perfidia, qui ſe paulatim à toto corpore Chriſtiani nominis ſubtrahebat. In hunc itaq; mittere Vngariæ regẽ cũ exercitu inſtituerat, ſi ei per bellum in Turcos ſuſceptũ licuiſſet, ſicq; rem inter regem & imperatorem componere potuiſſet. Nam mortuo Ladiſlao rege Vngariæ eius nepote, qui hærede carebat, imperator ipſe regnum illud, quod Matthias Vaiouadæ filius occupauerat, ſibi deberi prædicabat. Differendam itaq; rem Paulus in aliud tempus cenſens, ad componendas quaſdam ſimultates ciuium Romanorum inter ſe diſsidentium, animũ adiecit. Orta nanq; rixa erat inter Iacobum Iohannis Alberini filiũ, & Felicẽ nepotem Antonij Capharelli: hanc ob rem accitis ad ſe patribus familias, eos aliquã diu renitentes, ad concordiam datis vadibus compulit. Verùm non ita multò pòſt Iacobus Alberini filius, nuſquam laturus iniuriã patri illatam, Antoniũ Capharellũ interficere conatus, cõfoſſum aliquot grauibus vulneribus, tanq̃ mortuum reliquit. Hanc ob rẽ indignatus Paulus, quòd contrà atq; Alberinus iurauerat, filius egiſſet, euerſis eorum ædibus, redactisq; in fiſcum omnibus bonis, eos ab vrbe demum exules facit. Hos tamen poſtea ſuo iuſſu ad vrbem redeuntes in gratiam recepit, reſtitutis rebus omnibus, paceq; inter diſsidentes compoſita, cùm tamen ambo aliquamdiu in carcere ſtetiſſent. Anno verò M. CCCC. LXV. Alouiſius Patauinus põtificis camerarius, & tituli ſancti Laurẽtij in Damaſo presbyter cardinalis, vir quidẽ ditiſsimus, & in rebus agendis ſagax, ſed vltimo ſuæ vitæ tẽpore parum prudens, quippe qui ex teſtamento maxima ex parte hæredes reliquerat duos fratres cognomento Scarampos, alioquin bonos & liberalis ingenij, ſed nequaq̃ tantis fortunis & prouentibus Eccleſiæ partis dignos. (quid homines ſuſpicarentur, ſcimus) Has aũt facultates Paulus, ei licet teſtandi facultatem vltrò permiſiſſet, ſibi vindicauit, Scarampos cepit, & tamdiu, honeſto tamen loco retinuit, quoad quæ Florentiam delata fuerant, ad ſe deferrentur. Fugientes Scarampi, dũ hac de re ageretur, capti in carcerem conijciuntur. Verùm cùm bona patriarchæ Florentiã Romam delata fuiſſent, Scarampos cum bona parte incolumes dimittẽs, in reliquos patriarchæ familiares maiore benignitate vſus eſt, quàm ipſe teſtator inſtituiſſet. Atque hoc modo bona hominis tanta diligentia parta, maiore retẽta, cum magno opum iactatione, ac ſi annos Matuſalem victurus eſſet, ab eo ſunt partim poſſeſſa, partim diſtributa, quo cum diutiùs ſimultatibus, odijs, maledicentia certauerat, cùm maluiſſet ad Turcos ipſos quàm ad Paulum bona ſua recidere. Sed neque hoc contenta diuina prouidentia, voluit eius quoque corpus iam ſepultum in prædam dari. Ab ipſis enim, quibus ipſe beneficia ſancti Laurentij in Damaſo dederat, noctu aperto ſepulchro, annulo & veſtibus ſpoliatus eſt. In hos autem Paulus re cognita, grauiter animaduertit. Eodem ferè tempore Fredericus adoleſcens egregius Ferdinandi filius, Mediolanum iturus ad ducendam Franciſci Sfortiæ filiam fratris vxorem in regnum, Romam veniẽs, prodeunte obuiam honorato quoq;, & Rhodorico vicecancellario, perbenignè à Paulo ſuſcipitur, ac roſa donatur, quam pontifices quotannis donare alicui ex principibus Chriſtianis conſueuere. Interim verò cùm Ferdinando in animo eſſet, eos bello perſequi, & potiſsimùm in regno ſuo exiſtentes, qui dum à Gallis premeretur, à ſe defecerant, miſiſſetque copias quaſdam ea mẽte, vt ducem Soranum adoriretur, Pontifex diuertere id bellum cupiens, archiepiſcopum Mediolanenſem eò properè miſit oratum, vt copias illas quemadmodum ratione feudi tenebatur, ad ſe mitteret, quòd diceret ſibi in animo eſſe, comitis Auerſæ filios, Eccleſię nequaquàm obtẽperantes, è medio tollere. Nam eo ferè tẽpore Auerſæ comes moritur,

ſancti Clementis presbyterum cardinalem, qui regis mentem aliqua ex parte leniuit. Verebatur tum (credo) vterque, ne ſolis ac lunę eclipſes, quę tum fuere cum maxima hominum admiratione, regnorum mutationem portenderent. Moritur tamen (ne corpora cæleſtia fruſtrà pati exiſtimes) ſequenti anno Franciſcus Sfortia Inſubriæ & Liguriæ dux. Nam Genuæ dominatum biennio antè adeptus fuerat, dedentibus ſeſe ciuibus diutino bello, partim inteſtino & graui, partim externo agitatis. Gallorum enim dominatum, quem ſpontè petierant, reijcientes, ad ſex millia Gallici nominis ante oculos Renati regis interfecere, qui cum triremibus aliquot benè armatis aderat, recuperandæ vrbis cauſa, quæ iam à Gallis defecerat. Mortuo itaque Franciſco Sfortia Mediolanenſium duce, cardinales ſtatim Paulus ad ſe vocat, quid eſſet agendum conſulit. Cenſuere omnes, mittendas eſſe literas & nuncios ad principes Italiæ, ad populos, qui eos adhortarentur nil noui moliri, ſed pacem antè initam ſeruare, maximè verò tam iniquo tempore, quo à Turco communi Chriſtianorum hoſte vexaremur. Præterea verò Epiſcopum Conchenſem Mediolanum mittit oratũ populum illum, vt nil antiquius fide putaret, quam Galeatio Franciſci filio præſtiterat. Aberat tum Galeatius iuſſu patris in Galliam cum exercitu miſſus, dum rex Alouiſius cum principibus regni dicto ſuo haudquaquam obtemperãtibus bellum gerit. Ex fœdere enim dum Genuam in feudum accipit, præſidia regi Franciſcus ſubminiſtrabat. Requirebat & hoc affinitas inter eos contracta, cùm Galleam reginæ ac ducis Sabaudiæ ſororem, in vxorem accepiſſet. Qui cognita patris morte, relicto bello, quod regio nomine contra Burgundię ducem inchoauerat, Lugduno abiens, ac cum paucis permutata veſte in patriam rediens, ditione paterna auxilio matris, quæ populos in fide continuerat, ſine vlla contentione potitur. Paulus verò compoſitis hoc modo Italiæ rebus, cùm intelligeret militiam Rhodiorum militum ob inopiam ad nihilum redigi, eorum magiſtrum ac primates religionis ad ſe vocat corrigendi erroris cauſa: qui poſt frequentes conuentus apud ſanctum Petrum habitos, tædio animi & ſenio confectus moritur, ſepeliturq; in baſilica ſancti Petri non longè à ſacello ſancti Andreæ: in cuius locum Carolus Vrſinus ſuffectus, Rhodum ad tuendam inſulam properè mittitur. Interim verò cùm Paulo nunciatum eſſet, in Polioppido in Aequicolis poſito multos hæreticos ineſſe, dominum loci cum viris octo & fœminis ſex comprehenſos, & ad ſe perductos, cognito hominum errore, ignominia notauit, & quidem grauiſsima, eos potiſsimùm qui pertinaciores fuere. Nam mitiùs cum his eſt actum, qui errorem confeſsi, veniam petiere. Erant enim eius ſectæ, quam à peruerſa mentis opinione eſſe dicimus, quòd dicerent, nullum verum Chriſti vicarium eſſe eorum qui poſt Petrum fuere, niſi qui paupertatem Chriſti imitati ſunt. Aucto deinde cardinalium numero, ad x. enim eodem temporę creauit, quorum de numero hi fuere: Franciſcus Sauonenſis ordinis Minorum Generalis, M. Barbo præſul * Vicentinus, cuius opera & cõſilio magnis in rebus ſemp eſt vſus, Oliuerius archiepiſcopus Neapolitanus, A. Epiſcop. Aquilanus, Theodorus Monferratus: reliqui partim Galli, partim Vngari & Angli ſunt habiti. Senatu itaque in hunc modum aucto, ad componendam Italiæ pacem totus conuertitur. Nam cùm Florentini quidam à factione Petri Medices ciuili diſcordia pulſi, vt Deteſaluus Neronius, & Angelus Acciaiolus, ac Nicolaus Sudorinus, Bartholomęum Bergomatem concitaſſent, qui magnam vim equitum ac peditum habebat, vt in Hetruriam cum exercitu mouens, ſe ac extorres omnes in patriam reduceret, adiuuantibus etiam Venetis, occultè tamen, primo quidem impetu poſſe & velle ſubuertere totam Italiam viſus eſt. Verùm cùm in Flaminia Galeatium ducem Mediolanenſem obuium babuiſſet cum regis ac Florentini populi copijs, habenas inhibuit, & cunctando potiùs quàm pugnando vincere annixus eſt. Pugnatum eſt tamẽ ſemel atq; acriter comitis Vrbinatis auſpicijs in agro Bononienſi ad ricardinam (id ei loco nomen eſt) dum caſtra metatur. Quo quidem

Carafa

tempore de Bergomate actum certè erat,ſi tum Galeatius affuiſſet, qui Florẽtiam componendæ rei bellicæ cauſa profectus paulò antè fuerat. Ferunt qui tanto prælio interſuere, nuſquàm ætate noſtra maiore contentione certatum eſſe, nec prælium antea fuiſſe, in quo plures deſiderati fuerint. Tũ aũt Veneti ſibi potiùs quàm homini cauentes, cohortibus aliquot & turmis ei in auxilium miſsis, pacẽ enixiùs quærere, eius conficiendæ arbitrium omne in pontificem deferentes. Qui rei ſuæ quoq; admodum timens, ſi victoria ad regem & ducem recideret, vt pax conficeretur inſtabat: erat enim opinio quorundam hominum non vulgariũ, Bartholomæum conniuente pontifice Padum traiecifſe, quo mutato Florentinorum ſtatu, inferre bellum Ferdinando regi commodiùs poſſet, cui ita infenſus erat, vt acciere contra eum nouos quoq; in Italiam hoſtes cogitauerit. Vocatis itaq; ad ſe omnium principum legatis, pacem his rationibus compoſuit, vt vtraq; pars quę bello ceperat redderet, vtq; Bartholomæus copias ſuas in Ciſalpinam Galliam reduceret, ſeruareturq; pax illa, quæ antea inter Franciſcum Sfortiam & Venetos apud Laudam Pompeianam compoſita fuerat. In vna re tantùm addubitatum eſt, excluderetúr ne à pace Italiæ, Sabaudiæ dux, vel Philippus frater, qui eo anno Venetorum ſtipendijs militauerat, prouinciam Galeatij bello vexauerat. Petebant Veneti, vt inter fœderatos is quoque cenſeretur. Negabat id fieri poſſe Galeatius, cùm diceret, eum ſe nunquam pro amico & ſocio habiturum, quem rex Franciæ hoſtem haberet. Verùm tantum valuit Paulus blanditijs & pollicitationibus, vt legatum Galeatij contra principis ſui decretum in ſententiam ſui ipſius traxerit. Hanc ob rem iratus Galeatius, & Laurentium Piſaurienſem legatum ſuum exilio mulctauit, & Sabaudienſes ita bello vexauit, vt eos pacem expoſcere coegerit: quæ quidem ex arbitrio regis Franciæ poſtea compoſita eſt, interuenientibus & reginæ & vxoris Galeatij precibus, quæ ducis Sabaudiæ ſorores ſunt. Compoſitis autem hoc modo rebus, Paulus ad otium conuerſus, populo Romano ad imitationem veterum, ludos quàm magnificentiſsimos & epulũ lautiſsimum inſtituit, procurante eam rem Vianeſio Bononienſi pontificis vicecamerario. Ludi autem erant pallia octo, quæ curſu certantibus in carniſpriuio proponebantur ſingulis diebus. Currebant ſenes, adoleſcentes, iuuenes, Iudæi, ac ſeorſum paſtillis primò quidem pleni, quò tardiores in curſu eſſent. Currebant & equi, equæ, aſini, bubali tanta cum omnium voluptate, vt omnes præ riſu pedibus ſtare vix poſſent. Curſus aũt & ſtadiũ erat ab arcu Domitiani vſq; ad ædes ſancti Marci, vnde pontifex ipſe ſolidã voluptatẽ percipiebat. Ac etiam in pueros cœno oblitos poſt curſum munificentia vſus, vt ſingulis carlenum (nummi argentei id genus eſt) condonaret. Sed ecce in tam publica omnium lætitia ſubitus terror Paulum occupat. Nunciatur ei, quoſdam adoleſcentes duce Calimacho in eũ conſpiraſſe, cui præ timore vix reſpiranti, neſcio quo fato nouus etiam terror additur. Aduolat enim quidam cognomento Philoſophus, homo facinoroſus & exul, qui vitam primò & reditum in patriam deprecatus, nunciat, ac falſo quidem, Lucam Totium Romanum ciuem Neapoli exulantem, cum multis exulibus in nemoribus Veliterninis à ſe viſum, ac paulò pòſt affuturũ. Timere Paulus ac magis trepidare tum cœpit, veritus ne domi & foris opprimeretur. Capiuntur permulti in vrbe, tum ex aulicis, tum ex Romanis. Augebat hominis timorem Vianeſius: augebant & alij eius familiares, qui ex tanta perturbatione aditũ ad maiorem dignitatem & huberiorem fortunam ſibi quærebant. Irrumpebant cuiuſuis domum ſine diſcrimine. Trahebant in carcerem quos ſuſpectos coniurationis habuiſſent. Et ne ego tantæ calamitatis expers eſſem, domum vbi habitabam, multis ſatellitibus noctu circundant, fractis foribus ac feneſtris, vi irrumpunt, Demetrium Lucenſem familiarem meum comprehendunt, à quo vbi ſciuere me apud cardinalem Mantuanum cœnare, ſtatim accurrunt, & me in cubiculo hominis captum, ad Paulum confeſtim trahunt. Qui vbi me vidit: ita inquit,

inquit, duce Calimacho in nos coniurabas? Tum ego fretus innocentia mea, ità conſtanti animo reſpondi, vt nullum conſcientiæ ſignum in me deprehendi poſſet. Inſtabat ille diſcinctus & pallidus, & niſi verum faterer, nunc tormenta mihi, nunc mortem proponebat. Tum ego cùm viderem omnia armis & tumultu circunſonare, veritus ne quid grauius ob formidinem & iram in nos conſuleretur, rationes attuli, quamobrem crederem Calimachum nil aliquid tale vnquam moliturum, nedum meditatum fuiſſe, quòd conſilio, lingua, manu, ſolicitudine, opibus, copijs, clientelis, armis, pecunijs, oculis poſtremò careret: Cæculus enim erat, & P. Lentulo ſomniculoſior, ac L. Craſſo ob adipem tardior. Omitto quòd nec ciuis quidem Romanus erat, qui patriam liberaret, nec præſul, qui pontificatum ſibi Paulo interempto deſumeret. Quid poterat Calimachus? Quid auderet? Erát ne lingua & manu promptus? Habebát ne ad tantam rem conficiendam certos homines delectos & deſcriptos, quorum opera vteretur? niſi fortè vellent Glaucum & Petreium fugæ ſuæ comites, alteros Gabinios ac Statilios eſſe. Tum Paulus ad Vianeſium conuerſus: hic, inquit, (me toruis oculis aſpiciens) tormento cogendus eſt verum fateri, nam coniurandi artem optimè nouit. Vtinam conſideratiùs mecum egiſſet Paulus, non enim me ſtatim tormento ſubieciſſet. Nam cùm verum coniectura quæritur, nec de facto conſtat, in coniuratione potiſsimùm, & quæ ante ſuſceptum negotium, & pòſt ſint geſta, quæritur. Conſideratur vita coniurantis, conſiderantur mores, ambitio, cupiditas tum facultatum, tum honorum, & ſi quid anteà dictum, ſcriptum, aut factum ſit, quod eò tendat. Horum nihil conſiderauit Paulus, in carcerem nos cöijcit. Verùm cùm admoneretur ab his qui benè ſentiebant, quibusque exploratum erat, Lucam Totium nuſquam pedem Neapoli mouiſſe, ne tantum tumultum cum ſuo diſcrimine concitaret, reuocat edictum tertio die quo prǽmia illis proponebat, qui Lucam reum maieſtatis, vel viuum vel mortuum in poteſtatem ſuam redegiſſent: non tamen Quadratios fratres, quos ob eam ſuſpicionē ceperat & torſerat, dimiſit. Subeſſe aliquam latentē cauſam videri volebat, ne leuitatis argueretur. Liberatus hoc metu Paûlus, ad nos ſtatim animū adijcit. Mittit in arcē Hadriani Vianeſium cum Iohanne Franciſco, Clugienſi Sanga & ſatellite, qui nos quouis genere tormētorum adigat ea etiā fateri, quæ nuſquam ſciebamus. Torquentur prima & ſequenti die multi, quorū pars magna præ dolore in ipſis cruciatibus cōcidit. Bouem Phalaridis, ſepulchrū Hadriani tum putaſſes, adeò reſonabat fornix ille concauus vocibus miſerorū adoleſcentum. Torquebatur Lucidus homo omniū innocentiſsimus. Torquebatur Marſus Demetrius, Auguſtinus Campanus optimus adoleſcens, & vnicum ſeculi noſtri decus, ſi ingeniū & literaturam inſpicis: quibus cruciatibus & dolore animi mortuū poſteà crediderim. Feſsi tortores, non tamē ſatiati. Nam ad viginti ferè eo biduo quæſtioni ſubiecerant, me quoq; ad pœnam vocant. Accingunt ſe operi carnifices, parantur tormēta, ſpolior, laceror, trudor tan quā craſſator & latro. Sedet Vianeſius tanquam alter Minos ſtratis tapetibus, ac ſi in nuptijs eſſet, vel potiùs in cœna Atrei & Tantali, homo, inquā, ſacris initiatus, & quem ſacri canones vetant de laicis quęſtionem habere, ne ſi mors ſubſequatur, quod in tormētis interdum accidere ſolet, irregularis (vt eorum verbo vtar) & impius habeatur. Neq; hoc quidem contentus, dum pēderem miſer in ipſis cruciatibus, monilia Sange Clugienſis attrectans, hominem rogabat, à qua puella donum amoris habuiſſet. De amoribus locutus, ad me conuerſus inſtabat, vt ſeriem coniurationis, vel fabulæ potiùs à Calimacho confictæ explicarem, diceremq; quid cauſę eſſet, cur Pomponius, qui tum Venetijs erat, ad me ſcribens, patrē ſanctiſsimum in ſuis literis appellaret: te, inquit, pontificē creauerant cöiurati omnes? Flagitat item, dederim ne literas Pomponio ad imperatorem, aut ad aliquem Chriſtianum principem ſuſcitandi ſchiſmatis, aut concilij cauſa. Reſpondeo, me nunquam con ſiliorum Calimachi participem fuiſſe, quippe cùm inter nos ſimultas eſſet haud

parua. Neſcire item, cur Pomponius me patrem ſanctiſsimum appellaret, ſciturum ab eo, nam paulò pòſt vinctum affuturum dicebat. De pontificatu verò non eſſe cur ſoliciti eſſent, quòd vita priuata ſemper contentus fuiſſem. Ad imperatorem verò me nunquam literas miſiſſe, nec Pomponij opera ea in re vſum eſſe, id etiam ab eo ſciturum. Tandem verò delinitus aliquantulum tot meis cruciatibus, non tamen ſatiatus, deponi me iubet, veſperi maiores ſubiturum. Deferor in cubiculum ſemimortuus, nec ita multò pòſt reuocor à quæſtoribus benè potis & pranſis: aderat & Laurentius archiepiſcopus Spalatrenſis. Petunt quid mihi colloquij fuerit cum Sigiſmundo Malateſta, qui tum in vrbe erat. De literis, inquam, de armis, de præſtantibus ingenijs tum veterum, tum noſtrorum hominum loquebamur, deque his rebus, quæ in hominum colloquia cadere poſſunt. Minari tum Vianeſius, ac maiores cruciatus proponere, niſi verum faterer. Rediturum ſe die ſequenti, meditarer interim vbi eſſem, & quibus cum mihi eſſet agendum. Reducor iterum ad cubile, vbi tantus me repentè dolor inuaſit, vt vitam cum morte cuperem commutare, recrudeſcentibus doloribus ob refrigerata membra, quaſſa vehementer ac læſa. Recreabat me tamen non parum Angeli Buſali Romani equitis humanitas, quem anno antè Paulus in carcerem coniecerat, ob interfectum à Marcello filio Franciſcum Cappocium. Id enim factum Angeli ſuaſu Paulus dicebat. Angelus itaq; ac Franciſcus nepos, quibus cum in eodem cubiculo diuertebam, quò minùs doloribus & inedia morerer, ſuis manibus & medelas & cibum mihi afferebant. Poſt biduū verò Chriſtophorus Veronenſis Pauli medicus ad me veniens: bono, inquit, animo te eſſe iubet Paulus, ac de ſe benè ſperare, breuique liberum futurum. Sciſcitor quando id fore ſperaret: Reſpondet homo liber audientibus omnibus qui tum aderant, nō ita citò fieri poſſe, ne leuitatis & ſeuitię argueretur Pontifex, quòd illos, quos tanto tumultu cōcitato cepiſſet ac torſiſſet, ſtatim veluti innoxios dimitteret. Neq; hoc quidem contentus Paulus, quos paulò antè cōiurationis & maieſtatis acceſſerat, eoſdē mutata ſententia ob diuulgatam fabulam hæreſeos accuſat. Trahitur ad vrbem Pomponius Venetijs captus: per totam Italiam tanquam alter Iugurtha ducitur in iudicium Pomponius, vir ſimplicis ingenij, neque coniurationis, neque alicuius ſceleris conſcius. Rogatus cur nomina adoleſcentibus immutaret, vt homo liber erat: Quid ad vos, inqt, & Paulum ſi mihi Fœniculi nomen indo, modò id ſine dolo & fraude fiat? Amore nanq; vetuſtatis antiquorum præclara nomina repetebat, quaſi quædam calcaria, quæ noſtram iuuentutem æmulatione ad virtutem incitarent. Trahitur & Lucillus ad vrbem tanquam reus maieſtatis, qui in Sabinis tetricam illam vitam ducebat, quòd ad Campanum ſcribens, quæ literæ poſteà deprehenſæ ſunt, Heliogabali cuiuſdam amores reprehendebat, ita occultè tamen, vt niſi à conſcio dignoſci res ipſa non poſſet. Vianeſius autem diligens paſtor ad nos cum tormentis ſæpiùs rediens, torto etiam Petreio Calimachi comite in fuga comprehenſo, ac nihil confeſſo, quòd diceret, ebrioſam illam Calimachi collocutionē nullius momenti exiſtimandam fuiſſe, omnia oculis colluſtrans, ne refractis parietibus tanquam Dædali ex alta arce volaremus, carcerem ſubterraneum meditatur, ac fabris ſtatim locat, coque conijcit Franciſcum Anguillaram Gattaluſium, Franciſcum Aluianum, Iacobum Ptolemæum, quadriennio antè moleſtia carceris maceratos. De libertate noſtra interim nullum verbum fiebat. Erat tum imperator in vrbe: voti enim gratia venerat cum magno comitatu: quem Paulus magna cum impenſa honorificētiſsimè ſuſcepit, expenſis decem & octo millibus nummûm aureorum. Ambos ex mole Hadriani ſub eodem pallio à Laterano redeuntes, comitante honorato quoque, inſpexi. Subſtitit Paulus in ponte, donec imperator equites aliquot crearet. Abeunte deinde imperatore, cùm iam metu omni liberatus eſſet, nam & equitum & peditum ſuorum magnam partem in vrbem vocauerat, veritus ne quid tumultus à populo Romano excitaretur, prǣſente imperatore, decimo menſe

menſe poſt captiuitatem noſtram in arcem veniens, ne tantum tumultus fruſtrà concitaſſe videretur, multa nobis objicit, ſed illud potiſsimùm, quòd de immortalitate animorũ diſputaremus, teneremusq; opinionẽ Platonis, quam diuus Auguſtinus Chriſtianę religioni ſimilimam eſſe cenſet: Meritò, inquit Aurelius, Cicero deum inter philoſophos Platonem vocat, qui certè cunctos ingenio & ſapientia ſuperauit: hunc mihi delegi quo cum diſputarem, qui & de vltimo hominis fine, & de diuina natura melius quàm cæteri philoſophatur. In dubium, inquit Paulus, diſputando Deum vocabatis. Quod quidem omnibus philoſophis & theologis noſtrorum temporum objici poteſt, qui & animos & Deum & omnes intelligentias ſeparatas, diſputandi ac veri inueniendi cauſa in dubium plerumq; vocant. Præterea verò hæretici ſunt, vt ait Auguſtinus, qui quòd prauè ſapiunt, pertinaciter defendunt. Sanam diſciplinam nunquam aſpernati ſumus, quod facere conſueuerunt (vt ait Leo) erroris magiſtri, qui ſeorſum ab Eccleſia ſentientes, hæretici meritò, Hieronymo teſte, ſunt appellati. Rationem vitæ meæ poſteaquam ſapere per ætatẽ cœpi, vſque ad hæc tempora reddere vobis poſſum. Nullum mihi facinus impingi poteſt, non furtum, non latrocinium, non ſacrilegium, non depeculatus, non parricidium, non rapina, non ſimonia. Vixi vt Chriſtianum decebat, confeſsionem & communionẽ in anno, ſemel præſertim, intermiſi nunquam. Nil ex ore meo excidit, quod contra Symbolum eſſet, aut hæreſim ſaperet. Non ſum imitatus Simoniacos, Carpocratianos, Ophytas, Seuerianos, Alogios, Paulinos, Manichæos, Macedonios, aliámve hæreticorũ ſectam. Præterea verò Paulus crimini nobis dabat, quòd nimiũ gentilitatis amatores eſſemus, cùm nemo eo bu- ius rei ſtudioſior eſſet, quippe qui & ſtatuas veterum vndiq; ex tota vrbe cõquiſitas, in ſuas illas ędes, quas ſub capitolio extruebat, congereret, aueĉto etiam ex ſancta Hagnete beatæ Conſtantiæ ſepulchro, fruſtrà reclamantibus monachis loci, qui poſteà mortuo Paulo, ſepulchrum illud porphyreticum à Sixto pontifice repetiere. Præterea verò numiſmata propè infinita, ex auro, argento, æréve ſua imagine ſignata, ſine vllo ſenatuſconſulto in fundamentis ædificiorum ſuorum more veterum collocabat, veteres potiùs hac in re, quàm Petrum, Anacletum & Linum imitatus. Cùm verò noſtra de re inter palatinos Epiſcopos & duos fratres eſſet aliquando diſceptatum, quorum alter erat ordinis Franciſci, alter Dominici, venerunt ferè omnes in hanc ſententiam, nihil eſſe in nobis quod hæreſim ſaperet. Verùm cùm Paulus in arcem veniſſet, excluderetúrque de induſtria Franciſcus patronus noſter veritatis aſſertor, quò liberiùs Leonardo loqui liceret, eadem dicit, quæ pridie. Rogati ſententiam qui tum aderant, etſi ad nutum pontificis aliqua ex parte loquebantur, noſtram tamen cauſam leuiorem faciebant, ac pontificẽ mitiorem reddere conabantur. Solus autem inter omnes Lælius de Valla Romanus ciuis & aduocatus conſiſtorialis, noſtram cauſam liberè tutatus eſt. Confutat omnia quæ à Leonardo dicta erant, quæque partim affirmauerat alter aduocatus Andreas ſanctæ crucis. Fit autem inter dicendum de academia mentio. Inclamat tum M. Barbus ſancti Marci cardinalis, nos non academicos eſſe, ſed fœdatores academiæ. Quid turpitudinis autem à nobis in academiam prodierit, certè non video, cùm nec fures, nec latrones, nec incendiarij, nec decoctores eſſemus. Veteres academicos ſequebamur, nouos contemnentes, qui in rebus ipſis nil certi ponebant. Paulus tamen hæreticos eos pronunciauit, qui nomen academiæ vel ſeriò, vel iocò deinceps commemorarent. Inuſta eſt hęc ignominia Platoni, ipſe ſe tueatur. Volebat Paulus rebus in omnibus videri acutus & doctus, volebat item videri facetus, deridebat ferè omnes, contemnebatque. Interrogat tum Pomponium hominem irridens, quòd ei à teneris annis nomen impoſuerant parentes. Reſpondet Pomponius, ſe binomium fuiſſe. Confuſus nouitate rei Paulus, ſubſtitit amplius de nomine quærere. Ad me autem conuerſus, in omnem contumeliam prorupit: omitto quòd mihi coniurationem, hæreſim, maieſtatis crimen objiceret,

quæ omnia iam purgata erant:obijciebat etiam ingratitudinem, quòd in me licet ingratū officioſus fuiſſet.Si ſpoliare homines emptione ſua incognita cauſa,ſi car cere, ſi tormentis, ſi ignominia, ſi calumnia afficere beneficium eſt, certè erga me beneficus &liberalis dici poteſt Paulus,& ego ingratus,qui tantorum maleficiorum immemor ab vrbe non diſceſſerim,ſuis mandatis obtemperans,ſuis polli citationibus toties fruſtratus.Abijt inde minabundus,& ob iram, quam tum con ceperat,nos vſq; ad integrum annum retinuit.ita enim credo iuraſſe, quando nos cepit & in carcerem coniecit,noluit periurus videri. Dimiſſos tandem in ædibus ſuis viginti diebus ita nos retinet,vt efferre pedem domo non liceret.Vagari deinde per Vaticanum ſinit.Fatigatus poſtremò cardinalium precibus,liberos tādem nos facit.Vocor non ita multò pòſt literis à Lodouico Gonzaga principe Mantuano ad balnea Petriolana valetudinis cauſa,quam in carcere dextro humero debilitatus cōtraxerā.Eò vt proficiſcerer primò vetuit Paulus, quòd diceret, ſe breui rei meę benè conſulturū.Eo tamen ac redeo,ſpōdente reditū meū Beſſarione cardinali Niceno,viro præſtantis ingenij & ſingularis literaturæ.Fidem meā commendat Paulus,ac crebrò iactat optimam eius erga me voluntatem . Poſt diſceſſum Borſij Eſtenſis,quē ad vrbem cum magno equitatu venientem magnificentiſsimè & lautè ſuſceperat,ducemq; Ferrariæ creauerat, me breui viſurum quo in me animo eſſet.Idq; etiam oratoribus tum Venetorum,tum ducis Mediolanenſis, qui me ei cōmendauerant,ſæpè pollicitus fuerat. Biennio hac ſpe ductus vel fruſtratus potiùs,ire Bononiā inſtitueram cū cardinali Mantuano eiuſdem ciuitatis legato.Quo minùs id facerē vetat Paulus, dicitq; (ita erat vrbanus & facetus) me ſatis ſapere,&facultatibus potiùs quàm literatura indigere.Sed ecce dum expecto, vt mei tandem tot calamitatibus,tot malis circumuenti miſereatur,pontifex ipſe apoplexia moritur ſecunda hora noctis,ſolus in cubiculo nemine vidente,cū eo die lætus etiam conſiſtorium habuiſſet,pontificatus ſui anno ſexto, menſe decimo,quinto Calendas Auguſti.M.CCCC. LXXI. Fuit autem in homine, quātum ad corpus pertinet,maieſtas pontifice digna. Erat enim magni ac vaſti corporis, adeò vt dum ad rem diuinam proficiſceretur,ſolus emineret. Circa cultum corporis etſi moroſus non erat,nequaquam tamen negligens habebatur.Fuere etiā qui dicerent,eum dum in publicum prodiret,faciem ſibi fucis concinnare.De apparatu pontificio nō eſt cur ambigas,maiores ab hoc vno ſuperatos, regno præſertim, ſiue mitram velis appellare,in quam multas opes contulit, coēptis vndiq; ac magnis pretijs adamātibus, ſapphiris,ſmaragdis,chryſolitis,iaſpidibus, vnionibus, & quicquid gēmarum in pretio eſt:quibus ornatus tanq̄ alter Aaron , in publicū forma humana auguſtiore prodibat.Inſpici tum ab omnibus volebat & admirari. Hanc ob rem nonnunquam peregrinos in vrbe retinuit,intermiſſa oſtendendi ſudarij conſuetudine,quò à pluribus eodem tempore cerneretur. Præterea verò ne ſolus differre à cæteris videretur, publico decreto mandauit propoſita pœna, ne quiſpiam bireta coccinea(ita appellant capitis tegmē)ꝑter cardinales ferret,q̄bus etiā primo pontificatus ſui anno pannū eiuſdē coloris dono dedit, quo equos vel mulas ſternerēt dū equitant.Voluit præterea in decretum referre, vt galeri cardinalium ex ſerico coccineo fierent:ſed id quo minùs decerneretur vetuere illi, qui bene ſentientes,diminuendam eſſe Eccleſiæ pompam,non augendam cum detrimento Chriſtianæ religionis prædicabant. Ante pontificatum verò prædicare ſolebat,ſi ſors vnquam ei contigiſſet,ſingulis cardinalibus ſingula caſtella ſe donaturum,quò vitandi æſtus vrbani cauſa ſecedere percommodè poſſent.Sed pontificatum adeptus,nil minùs cogitauit: pontificatus tamen maieſtatem tum autoritate tum armis augere conatus eſt . Nam Tricaricenſem Epiſcopū in Gallias miſit, qui cognita Leodienſium & ducis Burgundiæ contentione, eos ad concordiā reuocaret,ſublato interdicto,quo Leodienſes notati erant, ob pulſum iniuriā Epiſcopum ſuum.Verùm dum Tricaricenſis hæc quàm accuratè agit, vt id ad ſolum ponti-

pontificē pertinere oſtenderet, à Leodienſibus cum eorũ Epiſcopo capitur. Hanc ob rem dux Burgundiæ inita pace cum Lodouico Franciæ rege (tum enim bellum inter ſe gerebant) adiuuante ipſo rege, Leodienſes grauiſsimis cædibus perſecut⁹, eorum vrbem tandem euertit, & captos epiſcopos liberauit. Præterea verò Paulus cognita regis Boemiæ perfidia, in hominem Laurentio Rouerella Epiſcopo Ferrarienſi legato ita Vngaros & Germanos concitauit, vt breui & ſtirpē Georgij funditus ſuſtulerit, & nomen hæreticorum fuerit deleturus, ni Poloni id regnum ad ſe pertinere dicentes, Matthiam Vngariæ regem tenuiſſent bello laceſsitum, quo minùs regno Boemiæ potiretur. Duo tamen bella & quidem parua in Italia ſuſcepit, quę nulla re priùs repetita bello, ſed inſidijs primò inchoata, poſtea deſeruit. Cùm igitur Tolphæ veteris dominos inſidijs primò, mox armis, cùm id non ceſſiſſet, duce Vianeſio aggreſſus eſſet, obſideretq́; locum & oppugnaret, ſuperuenientibus regijs copijs, quæ à bello, quod in Flaminia contra Bartholomæum Bergomatem geſtum eſſe diximus, quo in exercitu Vrſini militabant, repentè effuſa fuga obſidionem deſerit, cũ ampliùs ſexaginta millibus paſſuum hoſtes abeſſent. Atque ita Tolpham poſt longam contentionem, qua etiam Vrſinos ſibi inimicos ac propè hoſtes fecerat, decem & ſeptem millibus nummûm auri emit, familiæ Vrſinæ potentiã veritus, quæ dominis loci affinitate coniuncta erat. Iiſdem quoque artibus Robertum Malateſtam Sigiſmundi mortui filium aggreſſus, cùm etiã dolo ſuburbium Ariminenſe cepiſſet, vrbemq́; aliquamdiu oppugnaſſet, Laurentio Spalatrenſi Archiepiſcopo tantum negotium procurante, ſuperueniente poſtea Frederico comite Vrbinati cùm regio ac Florentini populi exercitu, & obſidionē relinquere coactus eſt, & fuſo turpiter ac fugato exercitu, pacem turpi etiam conditione initam non renuit. Affirmat Laurentius, potiundi Arimini opportunitatem amiſſam eſſe, dum auarè nimium ſtipendia militibus perſoluit, dumq́; ignoratione rerũ & tarditate ingenij, rē ipſam, quæ momēto tēporis colligitur, in bello potiſsimùm, in longum ducit. Naturâ enim in rebus agendis ita præpoſterus Paulus erat, vt niſi fatigatus, rē quantũuis clarã & apertam inchoaret, aut inchoatam perficeret. Quanq̃ ipſe iactare ſolebat, id ſibi in multis vſui fuiſſe, cùm in pluribus (ſi verum fateri volumus) ſibi ac Romanæ Eccleſiæ id admodum nocuiſſet. In colligendis autem pecunijs ita diligens fuit, vt ferè ſemper beneficia & epiſcopatus his committeret, qui officium aliquod venale haberent, vnde elici munus poſſet. Omnia enim officia ſuo tempore venalia erant: quam ob rem factum eſt, vt qui epiſcopatum aut beneficium vellet, officium aliquod emeret, quo lenocinio quod vellet conſequeretur, ſuperatis cōpetitoribus omnibus, doctrina & probitate vitæ quouis magiſtratu & honore dignis. Præterea verò cùm epiſcopatus vacaret, quo plures annatæ eodem tempore ſoluerentur, digniores (vt ipſe prædicabat) ad huberiores epiſcopatus mouens, magnam pecuniarum vim vndiq́; colligebat. Redimendarum quoq́; penſionum vſum non improbauit. His autem pecunijs interdũ etiam ad liberalitatē vtebatur. nã & cardinales pauperes maxime & Epiſcopos, & principes ac nobiles domo extorres, virgines, viduas, ægrotos frequēter iuuabat. Curauit item vt Romæ annona cæteraq́; ad victum pertinentia, viliùs quàm antea venderentur. Aedificauit etiam ſplendidè ac magnificè tum apud ſanctum Marcum, tum verò in Vaticano. Quod ad munificentiam pertinet, venationem quoq́; miro apparatu edidit duci Ferrarienſi in campo Merulæ. Huic autem præfuit eius ex ſorore nepos ſanctæ Luciæ cardinalis, quem vnà cum Baptiſta Zeno altero nepote cardinales antè creauerat. Adire hominem die dormientē, ac noctu vigilantem, attrectantemq́; gemmas & margaritas difficile erat, nec niſi poſt multas vigilias, quòd ſi tibi patuiſſent fores, audire hominem, non audiri ab hoīe neceſſe erat, adeò copioſus in dicendo habebatur. Moroſus erat & difficilis, tũ domeſticis, tũ externis, & ſępè quod promiſerat, mutata ſentētia innertebat. Volebat videri aſtutus rebus in omnibus, hâc ob rē perplexè nimium interdũ loquebatur.

Quare amicitias principum ac populorum non diu ſeruauit, quòd variarum par tiū haberet. Varia ciborū genera ſibi apponi volebat, & peiora ſemper queq; deguſtabat. Clamabat interdum, niſi quæ expetebat, ex ſententia ei appoſita fuiſſent. Bibaciſsimus quidem erat, ſed vina admodum parua & diluta bibebat. Peponum eſu, cancrorum, paſtillorum, piſcium, ſuccidiæ, admodum delectabatur. Quibus ex rebus ortam crediderim apoplexiam illam, qua è vita ſublatus eſt. Nam duos pepones & quidem prægrandes comederat eo die, quo ſequenti nocte mortuus eſt. Iuſtus tamen eſt habitus & clemens. Pleroſq; autem latrones pœna carceris ad ſanitatem redigere conatus eſt, fures, parricidas, perfidos, periuros. Humanitatis autem ſtudia ita oderat & contemnebat, vt eius ſtudioſos, vno nomine hæreticos appellaret. Hanc ob rem Romanos adhortabatur, ne filios diutiùs in ſtudijs literarū verſari paterentur, ſatis eſſe ſi legere & ſcribere didiciſſent. Durus interdum & inexorabilis, ſi quid ab eo peteres, habebatur: neq; hoc contentus, conuitia & probra in te conijciebat, plura tamen præſtabat quàm vultu facturum præ ſe ferret. Vno tamen poſtremo laudari poteſt, quòd domi monſtra non aluerit, quodq; domeſticos ſuos & familiares in officio continuerit, ne ob faſtum & inſolentiam populo Romano & aulicis ſtomachum facerent.

Hucuſq; Platina.

SIXTVS IIII.

ccxx. Pon. SIxtus quartus, Franciſcus à Ruere antea dictus, genere Ligur, vrbe Sauona oriundus, ordinis fratrum Minorum miniſter accuratiſsimus, cū lethali apoplexiæ aculeo occubuiſſet Paulus pontifex, cardinalium con ſenſu eidem ſurrogatur: Vir certè nō minùs arte quàm ingenio clarus fuit, politioribus literis à teneris annis apprimè imbutus, labore incredibili ad diuinarū humanarumq; artiū apicem cōſcendit, vt oēs Italos literis laceſſere & vincere facilè potuerit: quod facilè produnt ex eius chartaceo ſcrinio nonnulla eius opera, non minùs concinnè q̃ eleganter ſcripta, quæ iam in lucem prodierūt, ſcilicet de potentia Dei, de ſanguine Chriſti, de conceptione beatæ Mariæ, & aliorū innumera propè ſupellex, quæ fortaſſe puluerulento ſitu ſqualida iacet. Et vt ante pontificatum adeptum clemens, pius, & in omnes manſuetus extitit: ita magiſtratu pontificio inſignitus, omni virtute cœpit cæteros præcellere, ad vitia teſtudineus, ad virtutes & bonarum artium ſtudia equis veliſq; ocyùs anhelabat. In pauperes pius, in religioſos munificus, & ad ius cuiq; reddēdum vigilantiſsimus erat. Principes clade militari patria extorres, & proprio regno pulſos, præſertim Palæologorum filios, Boſsinæ reginam, alioſq; cōplures à Turco infeſtatos ſumma opera iuuare curauit. Vrbem Romam cœnoſam & ſtrati penè expertem, carioſa vetuſtate deſolatam, nec non debilioribus fulcris nutantem, omni ope inſtaurare ſategit, nec non omnia eius compita cultiſsimè ſtrauit. Pontem ſuper Tiberim (quē ab ipſo Sixti pontem vocant) miro artificio maxima impenſa extruxit, alijſq; beneficijs Romam ſibi adeò aſtrinxit, vt non iniuria ipſius alter Romulus vocandus ſit. Apud ſanctum Petrum templum cultiſsimum extrui iuſsit, in eo ſacerdotes inſtituens, quos annuis prouentibus liberaliter dotauit. Hoſpitale ſancti ſpiritus in Vaticano vetuſtate collabens, magnificè ad pauperum profugium inſtaurauit, ibiq; ſuæ vitæ ſeriem manu Apellea cælari voluit. Et quum ſumma religione virginem Mariam acri vredine de ſuo more excoleret, eius templum, quod ſanctam Mariam dicunt, excidio & carie fermè obrutum, magnis ſumptibus denuò extrui fecit, quod munificentiſsimè annuo munere donauit. Hic à quarto ſui pontificatus anno iubileum per totum Chriſtianitatis orbem honorificè celebrauit, vt quàm diu vitia delituerant recondita, ſtatim corde contrito confeſſa, Chriſtifidelibus abluerentur. Beatum Bonauenturam theologum, ſanctorum albo inſcribi & haberi voluit. Hoc tamen ei dant vitio, quòd ſuos ſupra modum amauerit,

humana diuinaque præter iuſtitiam eis tribuens. Multorum iudicio iniuſtè tumultu bellico totam Italiam vexauit. Laurentium enim Medicem, qui tunc Florentinis præerat, maledica cenſura in primis proſcribens, Florentinis bellum indixit, quòd Raphaelem cardinalem ex ſorore* Violentina nepotem, nec nõ Franciſcum Saluiatum Piſanum archipræſulem, cũ plerisq; eos comitantibus ſuſpendio affigunt, quoniã Iulianũ Medicẽ Laurentij fratrem egregium adoleſcentem, in tẽplo ſanctæ Liberatæ à ſuis ſicarijs obtruncari fecerãt. Hac enim tẽpeſtate inſigni iniuria, vt credebat Sixtus, ꝓuocatus, ſuaſu Hieronymi comitis atq; Ferdinandi Apuliæ regis, in Hetruria caſtra metatus, Florẽtinos magnis damnis oppreſsit, donec re diligentiori examinatione cognita, Franciſcũ Saluiatũ reũ eſſe cognouerit põtifex, qui Laurẽtium Medicẽ à cenſura Eccleſiaſtica abſoluit. Nec Italicæ calamitati defuit ſenatus Venetus, qui Herculem Eſtenſem Ferrariæ ducẽ obſeſſum circunuallans, in Ferrariæ agros ſæuiſsimè debacchatus eſt. Hinc Sixtus Ferdinando bellum indixit, ꝙ nollet Herculi Eſtenſi cõtra Venetos, eũ lõga obſidione prementes, auxiliari. Sed cũ Ferdinãdo rebus cõpoſitis, Venetos, armis Apuliæ fretus pro viribꝰ fatigat, & quoſq; Italiæ potentatus in eos concitat: eos interdixit, excõmunicauit, & omnibus dignitatibus orbari voluit, nec ipſo ſuperſtite, abſolutiõis munus eis impenſum eſt. Tandẽ febrili calore correptus, naturę debitum exoluit. Et ſic inter Italiæ principatus cõpoſitis rebus, tã immanis ſedatur tumultus. Hic toto ſui põtificatus tẽpore XX. cardinales ordinauit: inter quos Iulianus S. Petri ad Vincula, ex fratre nepos, præcipuus fuit, qui Sixti funus celebri pompa, magnifico ſumptu in tẽplo S. Petri ad Vaticanũ ſepeliri fecit. Multas feſtiuitates veteribus iniunxit, & Cõceptionis, & Præſentationis B. Mariæ, S. Annę eius matris, ſanctiſsimi Ioſeph, ſeraphici Franciſci feſta in Chriſti Eccleſia celebrari iuſsit. Obijt igitur turbulẽtiſsima bellorũ fluctuatione inquietatus, anno Chriſti M.CCCC. LXXXIIII. menſe Auguſt. pontificatus verò ſui anno XXIII.

INNOCENTIVS VIII.

INnocentius octauus, Iohãnes Baptiſta antea dictus, patria Genuẽſis ex mediocri genere, honorato tamen, patre Aaron viro ſanè probo ortus, primò ſanctæ Cęciliæ presbyter cardinalis creatus, & cùm virtutis atq; diſciplinarum omnium ſpecimen foret, cardinaliũ auſpicijs, Sixto è medio ſublato, ſummꝰ põtifex creaẽ, Anno Chriſti milleſimo quadringẽteſimo octogeſimoquarto, Idibꝰ Auguſt. Hic aũt affabilis, mãſuetus eloquio, facũdus & comis, quẽ maturus inceſſus, morũ nõ moroſa grauitas, necnõ genuina indoles exornabãt. Perſpicacis ingenij fuit, vt altiora rimãti faciliter innoteſcerẽt. Nec defuit ipſi verborũ lepos nõ iniucũdus, multis ſalibus cultus cũ tẽpeſtiuum erat. Pacẽ principibus Chriſtianis cõmendans, eos abiectis mutuis odijs fœdus ꝑcutere hortabaẽ, ne Turcarũ inſidias molientiũ viribꝰ Chriſtianitas detrimentũ ſubiret. Nõ iniuriã igiẽ Innocẽtius dictus eſt, cũ vitę innocẽtia, mãſueta indole clarꝰ, nõ iracũdus, inexorabilis aut moroſus, inter cęteros velut ſidus emicuerit. Et cũ cõſideratiùs cõſilio maturo animaduerteret, ꝙ pro Eccleſię dignitate & ſubditorũ tutela ea armis quærẽda eſſent, q̃ raptu aut temerarijs aliorũ pontificũ donis ablata fuerant, dicecebat, arma ſumẽda nõ ꝓptet victoriã aut gloriã, ſed vt pax inde ſequaẽ. Singulos principũ Chriſtianorũ oratores, cũ in ſui pontificatꝰ principio eũ de more ſalutatũ venirẽt, ad pacem admonebat, ſuadens, armis templa prophanari, funditus demoliri, dei cultũ intermitti, puellas inceſtari, fruges & bonorũ quodcunq; genus populati, quod teſtatur Lucanus dicẽs: Nulla fides pietasq; viris qui caſtra ſequũtur. Vrſini tamẽ & Colũnenſes Romani ꝓceres, eius pios hortatus aſpnati, inteſtinis bellis vrbẽ infeſtantes, ſe inuicẽ lacerabãt, & incredibili dãno inuito põtifice, vrbem affecerunt. Hac etiam tẽpeſtate contra Ferdinandũ Apulię regẽ, tributa annua, qubus aſtrictus erat, Eccleſiæ pẽdere negantẽ, bello tumultuatũ eſt, hoc ægrè ferente

ferente optimo pontifice. Copiarum ſuarum ducem Robertum Satſeuerinatem, virum militari diſciplina clarum, habuit Innocentius, qui in Apulia caſtra metatus,longè lateq́; eam depopulatus eſt,atque Ferdinandum aperto marte & collatis ſignis expugnando,Eccleſię morigerum deuinxit.Pace itaq; cum Ferdinando hac lege inita,iuramento pollicitus eſt,pontificiæ dignitati in poſterum non aduerſari,& annuum prouentum,quo Eccleſiæ Neopolitani regni cauſa tenebatur,eidem perſoluere.His rebus ex ſententia compoſitis,inter Vrſinos & Columnenſes ſumma diligentia pacem compoſuit,vrbe ab inteſtinis bellis libera,in Bucalinum Oſimi tyrannum,Chriſtianos multa clade peſſundantem, qui paulò antea ab Eccleſia defecerat,copias mouit,quem poſt longam vtriuſque ſtragem expugnauit,& captiuum ad Lodouicum Sfortiam Inſubriæ ducem tranſmiſit.Quibus rebus ſtrenuè geſtis,non modicam ſuæ virtutis laudem optimus pontifex retulit.Ipſe,tum quia valetudinarius erat, tum propter crebros bellorum & peſtis inſultus,quibus tota Italia laborabat,complura quæ ſanctiùs conſultiusque animo conceperat,inexpleta reliquit.Conſanguineis paruum amoris indicium mõſtrans,opibus extollere non curauit,dempto quòd filium Franciſcum nomine,& Theodorinam filiam nothos ex ſceleſto concubitu ſatos, præter rationem multo munere cumulatiſsimos reddidit. Franciſcum enim formoſæ puellæ Laurentij Medices filiæ connubio iunxit,atque eum cùm lethali morbo decubaret, magnis theſauris ex conſenſu cardinalium donauit. Theodorinam verò ſtrenuò ac illuſtri viro cum dote maxima deſponſauit. Heliopoldum Auſtriæ ducem aſsiduis pdigijs enitentem,ſanctorum catalogo aggregauit.Venetos cenſura maledica à Sixto fulminatos,abſolutionis munere donauit. Quàmplurima Italiæ templa crebris donis cumulatiſsima reddidit. Cœnobio fratrum Eremitarum Bergomenſium Eccleſiam argenteam miro artificio cælatam & ſubtiliter ſculptam, dono dedit.Fuit itaq; hic pontifex morum probitate, vitæ ſanctimonia, atque omni diſciplinarum genere ornatus,qui proceribus plebeijsq́; dilectiſsimus, cum omnium non paruo mœrore vitam exhalauit anno ſui pontificatus octauo, die vigeſimaſexta Iulij,anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimoſecundo, cuius gratia hoc excudi diſtichon:

Hunc Deus abſoluat offenſis,abluat ipſum
Culpis,ſit ſuperis poſt pia fata plagis.

ALEXANDER VI.

ccxxij. Pontifex.

ALexander huius nominis ſextus, patria Hiſpanus, Theodoricus antea appellatus,ex Borgia gente nobiliſsima originem duxit.Hunc Calixtus quondam papa eius patruus,à primæua ætate(quæ facilè mores,quibus imbuitur,diutiùs ſeruat) manſuetè inter doctos, qui iuueniles animos regendi artem apprimè callebãt,educari voluit,primitus cultiori literatura adeò eruditus,vt ſuorum conclaſsicorum facilè nauarchus eſſet. Nec philoſophiæ diuinarum literarum expers abiuit.Nam in eis adeò profecit,vt quoſq; etiam nexus difficiles elimatiùs diſcutere potuiſſet. Aſſentatores à ſe remotos, vt boni principis officium eſt,eſſe volebat,hos inimicos cenſens, inter quos & amicos diſcrimen eſſe volebat Ariſton.Nam ſuorum verborum tendiculis aliquando principibus adeò perſuadent,vt creduli nefanda aggredi non vereantur. Felix igitur tãto põtifice Roma,quoniam, vt teſtatur Plato libro quinto de repub.beata ciuitas, vbi philoſophi imperant.Quod ab Homero eleganter ſcriptum eſt:Calliope regũ comes,ac Ioue nata parente.Hic monendo dulcis,arguendo acer erat, literatorũ alter Mœcenas,quem oſcitantem rarò comperit quiſquam,quin aut libris legendis,aut diuino cultui,aut rei Chriſtianæ ſemper attentus eſſet, temporis iacturã nihil pernicioſius æſtimans.Ob ſingularem ipſius virtutem iuuenili æuo cardinalis efficitur,& vicecancellariatus magiſtratu donatur: cuius prouinciam ad ſui

ſuo-

ſuorumq́; decus ac gloriam exactiùs peragens, tantam omnium beneuolentiam nactus eſt, vt omnium applauſu pôtificatus munere inſignitus fuerit, poſtquàm quadraginta annos non parua cum laude vicecancellariatus molem ſuſtulit. Sui pontificatus exordio Chriſtianorum principum legatos Romam ipſius ſalutandi cauſa venientes perbenignè ſuſcipit, comiter alloquitur, ſuadens mutuis Chriſtianorum bellis dilabi rempublicam Chriſtianam & affatim minui: eosq́; ſuorũ principum vice hortatur, opibus ac corpori non parcendum eſſe, vt Turcorum faſtus immanis adnihiletur, & Chriſti lex paſsim prædicetur. Itidem ex more pontificum in primis duos ex ſuis cardinales efficit, Iohannem Borgiam & Valentinum. Iohannem autem ex patrum ſenatuſconſulto legatum Neapolim miſit, Alphonſi noui regis coronandi gratia: qui non vituperanda curialium & famulatus turba ſtipatus, Neapolim conceſsit, vbi diademate regio Alphonſum inſigniuit, accepto iuramento de fide Eccleſiæ ſeruanda, & annuis tributis ſoluendis. Ea tempeſtate Carolus Francorum rex octauus, virtute bellica clariſsimus, Neapolim, quæ iure hæreditario ei ſuccedebat, expeditionem obiter parabat: cuius potẽtiam veritus pôtifex, nè quid incômodi Italiæ moliretur, cũ Alphôſo per Iohannẽ nepotem in Gallos fœdus percutit, & milites ad Romę prędidia aſſciuit, ne Gallus marte ferox eam inuaderet. Id enim Italis innatum eſt, vt Francorum gloriæ inuidentes, Gallicũ nomen ſemper exoſum habeant, ita vt cum eis inita fœdera fide cũ Gallis firmata, contra Deum & iuſtitiam violare nullatenus vereantur. Eis tamen inuitis, Inſubriã & Hetruriã Romam vſq; traduxit, vbi commeatum facilem inuenit, cùm timore nimio concuſsi Romani, ratum tenebant, Carolũ animi magnitudine ſtrenuum, manſuetudine eximium, clementia cumulatiſsimum, nil detrimenti eis moliri, ſi facilis ei tendenti Romam pateret aditus: ſin *amore* duretur cômeatus, armis nanciſci. Carolo igitur Romæ perhumaniter ſuſcepto, militẽ à tumultu temperare iubet, in eos qui iuſsis nô paruerant, ſuſpendio animaduertens. Nec tamen timoris immunis pôtifex, ſumpto milite in caſtellũ ſancti Angeli meticuloſus aufugit. Cæterùm nullo audito militari tumultu, Alexander ſecurior ſui factus, fœdus cum Carolo inijt, milites quos ab Alphonſo ad vrbis præſidiũ habuerat, remittens. Tandẽ Roma rerum domina à Carolo ſubacta, ne via Carolo interciperet, ac pontifex inſidias moliretur, Valentinum Borgiam cum quibuſdã caſtellis à pontifice obſidem accepit, atq; Zizimum Turci fratrem ſecũ eduxit, vt dum rerum Apuliæ potiretur, eius ope finitimos Turcos expugnaret. Cæterùm Apulia ſubiugata, reditum in Galliam Carolus parat: cui pontifex fœderis initi immemor, cœpit cum Venetis, Maximiliano imperatore, Ferdinando Aragonum rege, ac Lodouico Sfortia noua fœdera inire: quibus iuramento firmatis, pontifex cum coniuratorum copijs apud Fornouium nô longè à Parma ciuitate, viam qua Carolus tranſiturus erat, inſedit, vbi quantum militari diſciplina & bellica virtute valeant Galli, hoſti Carolus monſtrauit. Coniuratis enim quadraginta millia armatorum erant, Carolo autem ſeptem millia electiſsimorum pugilum longo itinere & penuria viatici fatigatorum. Diu anceps & ferox prælium cum non modica hoſtium cæde fuit. Tandem Carolus modico accepto detrimento, ad Eſtenſes victor ſe recipit, Lodouicum Aurelianenſium ducẽ graui obſidione Nouariæ preſſum (vbi tanta penuria eſculentorũ aderat, vt pleriq; gregarij milites fame perirent) liberauit. Hinc aũt Carolus nulla laude ſatis extollẽdus, armis & conſilio clarus, eloquio affabilis, religione & manſuetudine nulli cedens, corpore paruus, animo tamen ſtrenuus, breui temporis curriculo tota Italia ſubacta, Europam Aſiamq́ue tanto terrore oppleuit, vt audita eius fama formidabili, Turcus de bello cogitare cœperit. Sed ad Alexandrum pontificem redeo, qui Carolo paulò pôſt Ambaſiæ defuncto, cum Lodouico duodecimo Francorum rege fœdus nouum percutit, validumq́; exercitum (cui Valentinum eius filium rei militaris non imperitum præfecit) in Catharinam vicecomitem mouet, quæ paruo milite diu

in mul-

in multa rerum penuria, Valentini inſultibus animoſe reſiſtens, tandem virago mœnibus dirutis captiua ad Alexandrum ducitur. Hac victoria multis laudibus Valentinus commendatur, & dux autoritate apoſtolica creatus, Lucretiã Herculis Eſtenſis venuſtam filiam cum maxima dote vxorem accipit.

PIVS III.

ccxxiij. Pontifex.

PIus natione Hetruſcus, Senis oriundus, Pij ſecundi ex Laodamia ſorore nepos, Alexandro in conclaui patrum ſuffragijs ſuffectus eſt. Vir certè ingenio clarus, nec minùs literis valens, laboris & inediæ præter quàm credibile ſit, patiens erat. Sed Pij auunculi exemplo inito pontificatu, cœpit in Gallos conſpirare, tædio habens Gallorum dominio Apuliam & Italiæ nnn modicam partem ſubigi. Sperabat enim diem affuturum, quo inſidiarum pedicis circumductum Gallum damnis affligeret, & tandem coniuratorum ope Italia exploderet: ſed morte præuentus, tam inſigni iniuria obducere Francum non potuit: breui enim dierum curriculo, quo pontificium magiſtratum rexit, non modicam laudem nactus eſt. Obijt autem Romanis id ægrè ferentibus decimoſexto ſui pontificatus die.

IVLIVS II.

ccxxiiij. Pontifex.

IVlius ſecundus natione Ligur, patria Genuenſis, patrum conſenſu Pio tertio ſuccedit anno M.D.III. Dictus fuit Iulianus antea, cardinalis presbyter titulo ſancti Petri ad Vincula. Is cũ parentibus natus eſſet obſcuris, fortunę beneficio ſuaq; induſtria per gradus honorum conſcendens, ad ſummum peruenit. Viracri & verſuto ingenio, animoq; minimè abiecto, plurima & varia toto vitæ curriculo expertus. Cui fortuna nunc nouerca, nunc indulgentiſsima mater videri potuit. Patrimonium Petri nemo animoſiùs tutatus eſt pontificũm, neq́ue callidiùs quiſquam multorum iudicio amplificare inſtituit. Rauennam à Venetis occupatam grauiſsima cinxit obſidione: quam tandem expugnatam fortiter, ſedi Romanæ reſtituit. Simili virtute* Seruiam, Imolam, Fauentiam, Forolíuium, & alia nonnulla ijſdem è manibus eripuit. Præterea alia non pauca ab alijs cùm tenerentur recepit, ſubinde noua parta victoria, ſed non ſine multo ſudore & ſanguine. Vt enim laborum patientiſsimus, ita iniuriarum erat impatiens, eratq; ingenio non ſolùm ardenti, ſed & irarundo. Quod vitium generoſos animos frequenter acriùs quàm ſatis eſt incitat, & vltra terminũ rapit. Bononiam eiectis Bentiuolis inſigni triumpho inuectus eſt. Res Gallorum rege Lodouico duodecimo grauiter affecit, plura daturus non Gallo tantùm, ſi per mortem licuiſſet. Moritur autem bellica gloria clarus, anno pontificatus ſui decimo, die menſis Februarij viceſimoprimo, durante adhuc concilio, quod Romæ in Laterano celebrandum indixerat, ea potiſsimùm de cauſa, vt concilium Piſanum hac via vel deſtrueret vi, vel arte eluderet. Nam hoc contra ipſum inſtitutũ & agi videbatur, opera Maximiliani Cæſaris, regis Franciæ Lodouici, & cardinalium quorundam, quos rebelles cardinalitio honore priuauit, & ab eccleſiæ corpore vt putrida membra reſecuit. Vacat ſedes apoſtolica diebus XVI.

LEO X.

ccxxv. Pontifex.

LEo decimus in demortui Iulij locum ſufficitur, in hunc conferentibus ſuffragia cardinalibus præter omnem expectationem. Quæ ſcilicet res plauſibiliorem etiam eius electionem reddidit, euentum rei inexpectatæ ita interpretantibus multis, quaſi ſingulari quodam diuino non humano conſilio, neq; fortuitò ita accidiſset. Creatur autem pontifex anno M.D. XIII. quarto menſis Martij die. Huic antea nomen erat Iohannes: titulus, cardinalis diaconus S. Mariæ in dominica. Natus fuit non obſcuro loco, nimirum ex clariſsima apud Florentinos Medicum domo educatus liberaliter. Bonis literis à prima ætate diligenter inſtitutus, præceptoribus vſus doctiſsimis, cùm alijs, tum maxi-

maximè Angelo Politiano viro vtriuſq; linguæ callentiſsimo, quem Medicum familia amanter complexa indulgentiſsimè fouit: ſicut & alios complures eruditos colens, omni beneuolentia, honore & liberalitate proſequuta eſt. Fuit igitur Leo vt natura, ita & diſciplina conſuetudineque vir manſueti animi. Delitijs magis quàm militiæ deditus. Muſicos in magno pretio habuit. Doctos etiam amauit, nimirum ipſe eleganter doctus. Multa aliorum arbitrata agi paſſus eſt, ipſe quietis & ocij amantior. Ducem Vrbinatem quaudam ob cauſam ducatus poſſeſsione priuauit, in eius locum ſubſtituens nepotem, quem habebat ex fratre. In ducem Ferrarienſem idem tentatum fuit, ſed fruſtrà. Hoc pontificatum gerente, electus imperator fuit felici ſidere Diuus Carolus regum potentiſsimus, atque idem optimus, Franciſco Francorū rege competitore repulſam patiente: quamuis pro hoc non parum laboris ſumpſerit pręter alios pontificia dignitas. In qua electione potiſsimùm eluxit integritas, in hac quidem parte, Friderici ducis Saxoniæ, & fides eiuſdem erga vita functum Maximilianum: qui optimi principis imperio ſubeſſe maluit, quàm ipſe tantam in humeros recipere molem. Cęterum Leo mortuus eſt pontificatus ſui anno IX.

HADRIANVS VI.

Adrianus ſextus natione Teutho, Leoni ſubſtituitur magno cardinalium conſenſu, Carolo Cæſari ſtudentium gratificari, anno M.D.XXII. menſe Ianuario, Idem nomen quod anteà habuerat, ſeruauit. Cardinalis erat titulo ſanctorum Ioannis & Pauli. Patria illi fuit inſignis ciuitas Germaniæ inferioris Traiectum inferius. Patrem habuit, vt ille ait, Ingenua de plebe virum. Iuuenis Louanium profectus, literas didicit, quales tum illic tradebantur, idque quantum tempus & locus patiebantur, feliciſsimè: Nam paucis annis eminere cœpit, & tandē eò progreſſus eſt, vt eius Academiæ facilè princeps haberetur. Et cùm non modò doctrinam, ſed & grauitatem haberet blanda quadam morum comitate conditam, vocatur in aulam, & fit Caroli Cęſaris tum pueri pręceptor. Aliquot poſtea annis in Hiſpanias mittitur, functurus illic vice Caroli, cuius aduentum tot regna expectabant. Cumque teneret adhuc gubernacula regnorum in Hiſpanijs, iam grandæuus Romæ pontifex maximus creatur abſens: octauo pòſt menſe quàm creatus eſt, Romam veniens, coronam accipit pridie Calend. Septembris. Porrò peractis ſolennibus coronationis, protinus totus conuertitur ad cognoſcendas res vrbanas ferendaſque ſuppetias rebus afflictis, vbicunque opus eſſet. Sed quò minùs id facilè poſſet, multa in cauſa erant: Primùm omnia Romæ fœdans peſtilentia, per quam verſari ibi vix vlli tutum erat: tum incurſus Turcarum, Pannoniam aliaſque Chriſtianæ ditionis regiones ferro flammaque ac rapina miſerè miſcentium: adhæc Lutheraniſmus omnia in Germania confundens: præcipuè verò obſtabat, ſicut ſuprà ſubindicauimus, ignoratio rerum Italicarum, regionum, vrbium, & procerum, quorum tum primùm ei nomina diſcenda indoleſque perſpicienda erat, vt quibus quæ functio rectè committi, quibus non poſſet, intelligeret. Poſtremò à Leone & mox triumuiris Cardinalibus, in negotia Eccleſiæ exhauſtum ærarium. Tametſi nihil reliqui fecit, quin faceret, quod poſſet. Statim Ariminum eo ipſo milite, quem ſecum ex Hiſpanijs eduxerat, à Sigiſmundo Malateſta, qui illud per inſidias occuparat, quoniam vrbem eam ducentis amplius annis maiores eius ditione tenuiſſent, licet pater eius Pandulphus vendidiſſet, recuperat adiutantibus duces eius Franciſco Maria Feltrio, Vrbinatium, & Alfonſo Ateſtino Ferrarienſium principe, quorum opera in eo bello optima fortiſsimaq; vſus eſt, quos ob id in amicitiam recepit, cùm Franciſcum Leo Pontifex principatu exutum, hoſtemque declaratum ſacris vetuiſſet: contra Alfonſum, propterea quòd contra Pontificiam maieſtatem multa molitus criminaretur, tum Iulius, tum Leo hoſtilia multa ſtatuiſ-

ccxxvi. Pontifex.

tuiſſent. Mox quoque ſuccurſum voluit vrbi Rhodo, quæ tertium tum menſem à Solymanno Turcarum Imperatore grauiſsima obſidione premebatur, cuius ſalutem maximum eſſe momentum ad reliquarum prouinciarum Chriſtianæ ditionis ſalutem minimè ignorabat, niſi quòd ratio, qua id commodè fieret, iniri non poterat, deficiente ſcilicet belli neruo pecunia, neque pro expedienda ea moram re patiente. Verſabat quidem ſe in omnes cogitationes, accerſitis patribus, ſi quid illi præſentis fidiq; conſilij afferrent, implorata fide omnium, quorumcunque poterat, miſsis literis ad Siculos, Neapolitanos, Hiſpanos, ad quoſcunque denique, vnde aliquid ſubſidij affore poſſet ſperare. Contractaſque aliquot naues apud Genuenſes, milite, commeatu, armiſque quantum potuit inſtruxit, inſtructaſque Rhodum verſus miſit. At verò dum ventus nauibus deeſt, & ij quorum auxilium implorarat, prolatando tempus omne idoneum ſi quod erat nauigandi conſumunt, ac Turca indies acriùs obſidionem vrget, ſpe omni præſidij poſita Rhodij pacti incolumitatem vitæ rerumque, deditionem fecere, ipſo die nato Chriſto ſacro, anno humanæ ſalutis M. D. XXII. cum ingenti eius mœrore, quòd tanta clades reipublicæ Chriſtianæ illata, eaque labes nomini ſuo apud poſteros, licet immerenter, aſſeribenda eſſet. At quid potuit ſolus? inani ærario? in ſumma monarcharum diſcordia? Germania tot ſuperſtitionibus corrupta? & adeo denique omnibus à reuerentia ſacroſanctæ ſedis alienatis? Si idem religionis ardor, idem pietatis ſtudium, principum animos, proximis aliquot ſæculis habuiſſet, qui Gotthofredum Bulonium, Hugonem Magnum, Tancredum, Robertos, & reliquos proceres ſacri belli, quum Hieroſolyma recipiebatur, haud dubiè etiamnum Rhodus noſtra eſſet, neque Rhodus modò, ſed etiam clariſsima illa duo imperia Conſtantinopolitanum, & Trapezuntinum, & reliqua Græciæ regna longè florentiſsima. Verùm ô mores, ô tempora, locum habet adagium, Olim fortes Mileſij. Poteſtque Eccleſia Catholica iure optimo illud Hieremiæ deplangere: Non eſſe qui ſe conſoletur ex omnibus charis ſuis. Omnes amicos ſe ſpreuiſſe, & factos ſibi inimicos. Sed querelæ alibi locus ſit. Eodem die atque adeò eadem penè hora, qua Rhodus dedebatur, ſaxum ingens è ſuperiore limine portæ ſacelli Pontificij in Vaticano prodigioſè decidit, cùm Pontifex vno aut altero non amplius paſſu à limine abeſſet, iam ingreſſurus pro religione diei, ad faciendum ſolenne ſacrum, oppreſsitque vnum ex Heluetijs, qui ex more cuſtodiæ corporis eius adhibiti erant. Inter hæc non minore ſollicitudine Lutheraniſmum profligare nititur. Conuentus erat principum, liberarumq; ciuitatum Germaniæ apud Nurenbergam. Huc Franciſcum Cheregatum mittit, ſibi anteà in Hiſpania cognitum, dum is illic nuncius Apoſtolicus ageret, tum recèns à ſe, propter opinionem virtutis, præſulem Fabrianenſem declaratum, qui verbis ſuis acerrimè Germanos hortaretur, ſi ditiones quoque ſuas ſaluas vellent, nollentque omnia ſua etiam fœdè euaſtari, mitterent auxilia primo quoque tempore, abrupta omni tergiuerſatione, proximè ſito Ludouico Vngariæ Regi adoleſcenti, tum de impetu Turcarum grauiùs laboranti, quàm vt ſolus poſſet reſiſtere, neque ſinerent nobiliſsimum regnum, quod vniuerſæ Germaniæ velut firmiſsimus obex præiaceret, immaniſsimo hoſti prædæ fieri, qui alioqui ad ipſos quoque pronum acceſſum habiturus eſſet: Simul exploderent impia dogmata à literis ſacris, traditisq; Eccleſiæ & priſcorum patrum aliena, quæ apud eos paſsim ſuboleſcerent, memores quanto ardore maiores eorum religionem ſanam, remque Catholicam olim aſſeruiſſent, à quibus degenerare, cùm ad famam turpe, tum verò impium foret. Dedit ad hæc literas ferè ad ſingulos quoſque principes, & Eccleſiaſticos & laicos eiuſdem exempli, ſed præſertim ad Ducem Saxoniæ Fredericum, in cuius dominatu, totius incendij fax Lutherus agebat, monens eum, vt haberet ob oculos quàm ineluibilis, tetraq; gloriæ ſuæ ad poſteros macula foret, fouiſſe hominem phreneticum, qui non minùs impijs ac Sata-

Satanicis, quàm ſtolidis nænijs orbem penè vniuerſum in exitium inuolueret: Præterea adiutorem fuiſſe labefactandæ pietati, quam tot martyrum fuſus ſanguis, tot eruditiſsimorum hominum vigiliæ, tot fortiſsimnrum principum inuicta arma, ſummo nixu ſtabiliuiſſent: alioqui non eum de ea temeritate cauſam feliciter dicturum, cùm ſtandum eſſet ad tribunal iudicis Chriſti. Et alia multa in eandem ſententiam. Reſipiſceret igitur, & ingreſſus per veſtigia fidei maiorum ſuorum, non ſineret prudentiam ſuam præſtigijs vnius rabioſi homunculi illudi, qui ſcilicet nihil ſcriptis ſuis nefandis produceret, quod temporum ſuperiorum Concilijs ex profeſſo damnatum non eſſet. Spondebat adhęc, vbi primùm ſedatis bellorum turbis poſſet, indicere Cōcilium vniuerſale, vt quicquid Romæ, quicquid alibi, apud Epiſcopos, Abbates, & vniuerſum denique ordinem Eccleſiaſticum collapſum eſſet, in priſtinum gradum reſtitueretur, ne quid hac parte poſſent obtendere, quò minùs monitis ſuis morem gererent. In ſumma, tantum effecit ſedulitate, autoritateque, quam ſanctitas vitæ, præſtantiaque doctrinæ pepererant, tum gratia, qua maxima apud Germanos, Pontifex Germanus valebat, vt malum illud iam tum vtcunq; miteſceret, & ſpes magna eſſet, niſi mors eius impediſſet, fortaſsis breui, aut in totum, aut ex maxima certè parte explodēdum. Iam verò legatum in Vngariam Thomā Caietanū Cardinalem diui Sixti mittit, cuius ſuprà meminimus, cū quinquaginta ducatorum millibus, ita demùm erogandis, ſi expeditio aliqua memoranda ab ijs in Turcam pararetur, quam pecuniam vir ille inſignis, nullo modo aliter atque ex præſcripto erogare ſuſtinuit, tametſi ab Vngaris magnis & conuitijs & minis, vt pro eorum potiùs arbitratu, qui neceſsitates ſuas magis quā quiuis exterus noſsent erogaretur, acerrimè vrgeretur. Eadem pietate permagnam vim frumenti pulueriſque tormentarij, per extremas vrbes arceſque Dalmatiæ & Croaciæ miſit, quæ ob captam Rhodum in ſummo diſcrimine verſabantur. quid quæris? In his rebus non ſolùm quantum potuit, verùm etiam ſuprà quàm potuit præſtitit. Porrò vt promiſsū de corrigendis Eccleſiaſticis etiam re, non verbis præſtaturus videretur, multa protinus Romæ in ſtatum alium vertit, noua officia ſuper ordinarijs ſacroſanctæ ſedis prouentibus à Leone inſtituta, ex quibus pretio datis, plurimum quæſtus fiſco eius acceſſerat, paulatim abolebat, & quotquot eius generis deinde vacaſsēt, nulli pretio dabat, etiamſi ipſe id temporis grauiter re nummaria laboraret: Sciebat quippe quantum illa ſedi Apoſtolicæ oneroſa eſsent, & ſic data ampliſsimam paſsim materiam offendiculis & obtrectationibus præberent. Abrogabat quoq; ea nonnullis, qui gratis nacti fuerant, ratus ſatis eis eſse debere, quòd inde annis plurimis ſine vllo ſumptu onereque commoda non exigua accepiſsent: Quanquàm ea in re plurimum difficultatis paſsus eſt, multorum quoque offenſam ſubijt, qui quæſtui ſuo per hoc plurimum decedere videbant, quod tamen ipſe minimi fecit, quia mores temporum, ſtatusque rerum pręſens, ſic facere commoneret. Quanquàm ſi Paulo Iouio fides eſt, damna illa ademptorum officiorum, aliunde nimirum cenſu ſacerdotiorum penſaturum ſe pollicēretur, atque nōnullis etiam penſauerit. Accedit quòd indulgentias, quas vocamus, parciùs longè quàm anteceſsores concedebat, propterea quòd profuſiore largitione ad vilitatem contemptumque apud plebem recidiſsent, & Lutherus ex earum abuſu prima veſaniæ auſpicia ſumpſiſset, vt ſpes eſset, ſi diutiùs ſuperfuiſset, ad priſtinam reuerentiam redituras eſse, prout iam tum opera ipſius vtcumq; cœperant. Adde quod reſeruas, acceſsus, regreſsus, coadiutorias, præſertim conceſsas ſine aſsenſu eorum, quorum erant ſacerdotia, & id genus alia, Romani aucupij neſcio quo nomine appellata retia, quæ facilitate Leonis ſupra modum propagata erant, magna ex parte ſuſtulit, præſertim quòd ea via plurimi probroſi ineptiq; ad opima ſacerdotia obreperent, qui pecuniam haberent, qua nihil non parare eſt, maximè Romæ, probi literatique, qui hanc non haberent, ab eis excluderen-

tur. Multaque alia, quæ longum eſſet commemorare, quæ anteceſſores eius paſſim ſolent concedere, cum graui offendiculo plebeiorum, & ſacroſanctæ poteſtatis contemptu, concedere noluit. Quid quòd non paucos, quos idoneos ſciret, nec ambientes, nec expectantes, ſacerdotijs auxerit, diplomatibus, quæ in huiuſmodi pretio nanciſci neceſſe eſt, gratis plumbatis, ad eoſque transmiſsis? qua via aliquot præclaros iam viros Louanij ad honeſtam fortunam perueniſſe commemini. Hinc item fuit, quòd difficulter cognatos ad beneficia proueheret, non quia eis candidè non faueret, ſi alioqui idonei fuiſſent, ſed quia, vt dicere ſolet, ædificare Sion in ſanguinibus nollet, hoc eſt, quia in ſacris reſpicere neceſsitudines naturæ nollet, vt quæ ibi locum non haberent. Quinimò in ijs etiam in paribus dotibus alienorum potiùs, quàm ſuorum, rationem habiturus videbatur. Ex quo fuit, quòd literis magnatum quorundam inferioris Germaniæ ſollicitatus, vt quendam propinquum ſuum adoleſcentem & forma & ingenio præſtantem, qui tum recens Magiſter philoſophiæ creatus, ſtudia altiora Louanij ſequebatur, galero Cardinalitio ornaret, ex more ſolenni aliorum Pontificum, nequaquàm voluit. Quale etiam legere eſt de Clemente Pontifice eius nominis quarto, qui & ipſe interpellatus ab amicis, vt conſanguineo cuidam ſuo, tria habenti beneficia, plura adhuc tribueret, reſpondens, non, inquit, carni & ſanguini obtemperabo, ſed potiùs Deo, nec dignus Petri ſucceſſor eſt, qui plus cognationi quàm Chriſto tribuit. Autor eſt Platina. Conſtituerat quoque, vt aſſerunt qui id coràm à narrante audiuere, antiquare exemptiones ſecundariarum (vt vocant) Eccleſiarum collegiorumque diœceſis Leodienſis, etiamſi opera ſua aliquando impetratas, quòd videret eas, contrà quàm ratus eſſet ad nihil aliud vſui pari quàm ad impunitatem ſcelerum, & materiam maioris laſciuiæ & nequitiæ, neque viſitationem annuam ad vitia exemptorum corrigenda à Decanis ad id deſignatis fieri iuxta formam diplomatis à ſe impetrati. Qua ipſa de cauſa fortaſſis etiam aliàs plæraſque antiquaturus erat. Deſtinauerat denique ijs ipſis vacationibus, quæ obitum eius anteceſſerunt, adhibitis Theologis & Iuriſperitis Romanæ curię diſcutere leges Compoſitionum, vt vocant, ad quas Datarius ab his, quibus quid Pontifex indulget, aliquid ſubſidij nummarij in neceſsitates Pontificias de more exigit, vt ſi quę moderatæ & tolerabiles forent, retinerent vſum: ſi quæ graues & immodicæ, tollerentur. Sed morte occupatus, propoſito luſus eſt. Cæterùm ne quid item in moribus ſuis priuatis deſideraretur, ilicò à Pontificatu Romæ de numero ſatellitum, equitum, peditumque, quos etiam Pontifices vetuſto more aſciſcunt, multum præcidit. In illa atrociſsima peſtilentiæ vaſtitate, quæ omnia id temporis Romæ depaſcebatur, paſtor oues non deſeruit, ſed alijs plæriſque magnatibus ſibi fuga conſulentibus, ipſe nec pauidus multum, nec anxiè pharmacis armatus, in vrbe permanſit, eo officio incolis mirificè gratificatus. Si quando anteà, tum maximè ſpeciem omnem impudicitię amouit. Eoque cùm adoleſcentes aliquot honeſtæ tum indolis tum ſtirpis in gratiam parentum in familiam aſcitos, ex Hiſpanijs ſecum in vrbem duxiſſet, intellexiſſetque Italos ex conuictu illorum, neſcio quæ abominanda, noſtratibus inuſitata ſuſpicari, ſtatim in Hiſpanias remiſit, in Academia Salmanticenſi pleniùs literis imbuendos, quibus anteà domi ipſius à pio ſimul & erudito viro Theodorico Hezio ſecretario ipſius vtcunque imbuti fuerant eo iubente. Inter prandendum & cœnandum ſemper lectorem aſsiſtentem habebat, quomodo anteà. Acquè parcè, vt ſolet, aut etiam parciùs cibum capiebat. Aedes ſacras per vrbem cum religione ſubinde viſebat. Suo quoque tempore in catalogum beatorum, Antonium Archiepiſcopum Florentinum retulit, virum ſuo æuo & pietate & doctrina ſingulari, vt luculenter ſcripta eius demonſtrant. Ad hæc Bennonem, Miſnenſis olim, ni fallor, Eccleſiæ præſulem, virum ſua tempeſtate ſanctiſsimum, & apud Germanos miraculis etiam hodie nobilem.

Et ta-

Et tamen cùm iſta integritate eſſet, ſtuderetque pro viribus, in omnibus abſoluti Pontificis partes implere, vt argentum ſine ſcoria non eſt, in quibuſdam nonnihil officio defuiſſe viſus eſt. In abſoluendis negotijs vndiq; Romam confluentibus, aliquanto lentior timidiorque erat, quàm pro nonnullorum animo: Vnde illa in eum Hieronymi Balbi Vngari libertas, qui cùm legatus Romam miſſus à Ferdinando Cæſaris fratre, coërcendis Lutheranis & Turcis, auxilium imploraret, & ille cunctantiùs perplexiusque in re petita ageret, frequenti cœtu patrum, Sanctiſsimè, inquit, pater, Fabius Maximus cunctando rem Romanam reſtituit, tu cunctando rem Romanam, atque adeò vniuerſam Enropam perditurus videris: quò ſcommate & Pontifex mirificè pudefactus, & pleriſque patribus riſus excuſſus fuit: Sed cauſam ceſſationis in eo putant, quòd cùm de omnibus ritè firmeque ſtatuere cuperet, non haberet quibus cum ex animo conſultaret, quique adiutarent, vbi opus eſſet, neque ſciret, vtpote nouus illic hoſpes, quibus quid tuto committeret, quos proceſſu temporis cogniturus erat: Alioqui in abſoluendis negotijs nihil minùs quàm ceſſator erat, vt ad liquidum patet ex rebus eius geſtis in Hiſpanijs: Diſplicuit quoque hoc nomine, quòd menſę ſuæ ſæpenumerò ſcurram quendam Hiſpanum, Tocinum nomine, aſsiſtentem haberet: cùm is ad eum in vrbem, toleratus potiùs, quàm accerſitus veniſſet: Rurſus quòd in nonnullos ſacerdotia contulerit, qui ad ea non ſatis idonei viderentur: Ad hæc, quòd quibuſdam deformitatibus Romanæ curiæ, vix aut nullo pacto excuſandis, diutiùs iuſto indulſerit: Sicut etiã multò ante Pontificatũ malè quoſdam habuit, quòd Guillermo Croio, etiã tum adoleſcenti, de quo ſuprà meminimus, poſteà Archiepiſcopo Toletano, & Cardinali, nepoti Marchionis Cheruiani, ad Abbatiam illam opimam Affliginianam apud Brabantos adiumento fuit: Interpretabantur quippe eum hoc facere, ad promerendam voluntatem, vitandamque offenſam Marchionis, qui id temporis magno in aula Caroli loco eſſet, cùm hoc maximè ſpectaret, vt monaſterium illud fœdè prolapſum, autoritate opeque potentum ad frugem recoleretur, quæ adoleſcenti illi generoſæ indolis, ampliſsimæque ſpei per Marchionem patruum minimè defutura videbantur, ſicut vtiq; nec defuerunt, cùm omnibus palàm ſit opera eius & conſiliariorum omnia ferè eo loco in melius correcta eſſe: Sunt & alia plæraque, in quibus nonnullis minùs probabatur, in quibus eum non omninò tueri velim, quaſi ipſe ſolus omnibus horis ſapere potuerit, id quod rectè nemini conceſſum perhibetur. Porrò illud confidenter dixerim, ſicubi ab orbita aberrauit, ac ſi qua in re aliter ſe geſsit, quàm fortaſsis plæriſque ſapientum probatum fuerit, id tamen necà ſciente factum eſſe, nec de induſtria: Si quid indulſit, quòd fortaſsis ſatiùs eſſet non indulſiſſe, ingenuè aſſero, & ij item aſſerunt, qui propiùs eum cognouerunt, non ſic indulſit quin ratio aliqua probabilis, cur indulgeret, ei conſtiterit, aut certè conſtare viſa fuerit: Non dubium multa conceſsit ad grauiora incommoda, quæ alioqui ſatis idoneis indicijs oritura videbantur, excludenda: Multa quoque malè doctus conceſsit, quòd aliter exponerentur quàm veritas haberet: Multa per ignorantiam, quòd eo fuco coloreque polirentur, vt quòd improba eſſent, à tantis curis diſtracto ægrè poſſent depræhendi. Iam verò nonnulla primùm intuentibus, viſus eſt inconſultiùs agere, quæ tamen ab acutius attendentibus, & ex ipſo euentu rerum, non ſolùm non inconſultè, ſed ſalubriter admodùm & prudenter ab eo acta compertum eſt: Adde quòd plurima non approbauit quidem, ſed tantùm ad tempus tolerauit, quia protinus corrigere non potuit, correcturus tamen ſuo tempore, cum commodiùs poſſet. Illud conſtat, ſi quando per affectus, aut per fucatas aliquorum ſtrophas ſibi impoſitum ſentiret, ilicò ſua ſponte nulloque monente, erratum correxiſſe, ſi modò integrum foret, vel vehementer doluiſſe, ſi non foret. Vt vt eſt, certum habeat, quiſquis in eo nonnulla deſiderauit, diuinum potiùs quàm humanum eſſe, ita ad om

nia perpetuò vigilare,vt non alicubi tibi excidas,præſertim in tantis occupationibus,& apud homines tam aſtutos,qui mille præſtigias, mille colores quęrunt, ſub quibus res ſuas meliores faciant, nihil interim penſi habentes,æquum ſit an iniquum,pium an impium quod ſequuntur,dummodò via aliqua aſſequantur. Credat denique functionem ſedis Apoſtolicæ operoſiorem eſſe, quàm imperitis rerum,& in otio,quieteq; agentibus prima ſpecie videatur: vbi non intempeſtiuè quis illud Comici produxerit, Tu ſi hic ſis, aliter ſentias.Ferunt eo Pontifice Theophilum Patriarcham Alexandrinum,permotum fortaſſe claritate nominis eius,literas Græcè ſcriptas,ad eum tranſmiſiſſe,quibus ſedi Apoſtolicæ obedientiam obſequiumq; detulerit,& caput Eccleſiæ Catholicæ reuerenter agnouerit, quas vir multarum linguarum ſimul & diſciplinarum exacta cognitione clarus Hieronymus Aleander,tunc Pontificiæ bibliothecæ curator,nunc Brundiſinæ ſedis Archiepiſcopus, Latinè interpretatus eſt,& vnà cum ipſa interpretatione, ni fallor, in ſcrinijs Pontificijs ad memoriam poſteritatis repoſuit: Atque hæc fermè in Pontificatu ſaluus ac validus geſsit. Cæterùm quonam modò ampliſſimam ſpem,quam omnibus de ſe concitarat, & honeſtiſsimos eius maximarum rerum conatus, præſertim in ſarciendis quæ paſsim dirupta iacebant, obrepens mors eluſerit, reſtat vt paucis item exponamus.Ecce dum totus & mente & viribus reformationem Eccleſiæ meditatur,putatque principes eam ad rem piam ſcilicet & neceſſariam haud dubiè enixè adiuturos eſſe,euentus non omninò votis & conatibus eius reſpondit:Fœdere tamen iunxit non quidem omnes, ſed præcipuos Chriſtianæ pietatis monarchas, liberaſque Italiæ ciuitates, inprimis ſedem Apoſtolicam, Carolum lectum Cæſarem, Henricum Angliæ, Ludouicum Vngariæ reges, & minores aliquot Italiæ principes. Quorum omnium legatis apparatiſsimum epulum Romæ Pompeius Columna Cardinalis dedit. Tametſi cauſa fœderis precipua erat,tueri Italiam ab incurſu Turcarũ,qui à capta Rhodo feroces,à bello minimè ceſſaturi videbantur: quã ob cauſam Cæſar etiã cum Venetis pacem firmauit.Vnus Gallus extra ius fœderis erat, ſed ſic,vt inſeri poſſet, ſi conditionibus oblatis vellet.Ac conſtitit fœdus illud, vſque ad obitum Pontificis, à quo mox diremptum fuit: Fœderi autem publicando locus conſtitutus, ædes virginis matris erat, vulgò ſanctæ Mariæ Maioris, olim ſanctæ Mariæ ad præſepe appellata.Hic cùm Pontifex per ſe intereſſe cuperet,quò res maioris autoritatis eſſet,medici vetuerunt:Quippe iam tum laborare è renibus cœpit,quo malo antè quadrageſimum poſtea diem, abſumptus fuit.Conatiq; ſunt perſuadere,publicationē eam in æde diui Petri celebrari iuberet, palatio videlicet Pontificio proxima,quo accedere ſine magno valetudinis incommodo poſſet, cùm ſi ad ædem illam virginis concederet, quæ longo ſatis interuallo inde diſtabat, id non poſſet ſine magna corporis concuſsione,quæ ſic affecto, non poſſet non eſſe vehementer noxia,& propemodùm exitialis. Verùm ille,ſiue fiſus auxilio numinis, cuius negotium bona fide ageret,ſiue non ratus tantum ſubeſſe diſcriminis, quantum denunciaretur,vt ſententia cederet, adduci non potuit.Quarto itaque Augusti,qui dies longè feruidiſsimus erat,aliquanto poſt meridiem in palatium conceſsit, ædi illi virginis,de qua diximus,vicinum,comitantibus aulicis omnibus.In quo quidem itinere plurimum pulueris hauſit, qui multitudine equorum,in ingenti ſcilicet terræ ſiccitate, qualis per æſtatem Romæ eſſe ſolet, excitabatur:Ac diuturniore equitatione adeò defatigatus eſt, vt veſperi cubitum diſceſſerit incœnatus, appetentia ſcilicet cibi prorſus deiecta. Poſtridie, qui dies item plurimum feruebat,languidus admodùm in templum venit, & amictu Pontificali non parum ponderoſo oneratus,ſacro ſolenni prolixoque,quod Pōpeius Columna Cardinalis celebrabat,publicationiq; fœderis,quę à Vincentio Pompei à ſecretis fiebat,ad finem vſque interfuit. Vnde multò magis deiectus, totoq; corpore ſudore deſtillans,vt etiam veſtes ipſæ maderent in palatium, vbi pernoctarar,

ſtarat, redit. Ac mox veſtibus poſitis, in lectum cubicum concedit, cubantem ſudor ingens repetit, vt lectum ſtragulamque penitùs madefaceret. Neque vllum cibi deſiderium adeſt, vt tot ſudoribus exhauſtas vires, poſſet refouere. Et tamen ſic proſtratus, eodem die ſub veſperam pari difficultate Vaticanũ repetijt, poſtridie ſcilicet quàm inde abiſſet. Ex eo verò tempore, renum dolor indies magis ingraueſcebat, vt ſuprema illi adeſſe facilè poſſet intelligi. Quo animaduerſo, conuocatis fratribus Cardinalibus, vltimum vale dicit, ſummo eis ſtudio re Chriſtiana mandata, quæ tum ſi vnquam aliàs grauiter laboraret, quamque ipſe ad ſtatum meliorem, pacem, quietemque reducere cupiuiſſet quidẽ, ſi modò rerum arbiter Deus, vitam longiorem indulſiſſet, ſuppeditatis ſimul viribus & auxilio. Porro pileum Cardinalitium, quo titulo ipſe habuerat, circũſtantibus patribus, præſertim Iulio Medice & Ludouico Sueſſano, in Guillermũ Enchauordiũ contulit, in quem quoq; antea Epiſcopatũ ſuũ Dertuſenſem tranſtulerat, nõnullis agentibus, vt eo ipſo pilen Theodoricũ Hezium, decoraret, quod & fortaſsis factum fuiſſet, ſi modò viro illi optimo, ad dignitatem eam tuendã, aliunde ſatis proſpectum fuiſſet. Atq; eum ad modũ rebus omnibus publicè priuatimq; ritè quantum potuit ordinatis, ſacramẽtiſq; Eccleſiaſticis Chriſtiano ritu religiosè acceptis, octauo Calend. Octobris, qui dies exaltatę cruci tum feſtus erat, ad extremum fermè halitũ mentis compos, naturę conceſsit: quo tempore Galli Bonuiueto duce, repulſis Cæſarianis, amnem Ticinum tranſierant, anno humanæ ſalutis M.D.XXIII. Pontificatus ſui anno ſecundo, cùm annos ſexaginta quatuor, menſes ſex, dies ſedecim ætatis impleuiſſet, vir dignus, qui Pontificatui annis multis præſediſſet, quem vtinã ita Romani, Italiq;, vt Germani, ijq; apud quos ab ætate viridi, vegetaq; verſatus erat, penitùs cognouiſſent: Crediderim faſſuros fuiſſe, haud alium vllum ſęculis multis fuiſſe, qui Spartã eam (vt aiunt) feliciùs ornare potuiſſet. Neq; acceſſuros cuidam ipſorũ, qui in libro, quem de piſcibus inſcripſit, de eo prodit, hominem ſicuti in adminiſtranda republica hebetis ingenij, vel deprauati iudicij, ita in eſculentis inſulſiſsimi guſtus fuiſſe. Sic ſcilicet de viris bonis cenſent, qui affectus in conſilium, non rem ipſam adbibẽt. At verò ſęculum illud turbulentum, & nunc multò turbulentiùs fortaſſe tali Pontifice dignum non fuit, vt non rarò Deus iratus, ſalutares reipublicę rectores de medio tollit: quia ſubditi per mores improbos diu babere non merentur. Fateor, iuſta erat ſenectute, & ad metas humanæ ætatis accedere incipiebat. Atqui immatura mors eorum virorum, men quidem animo, omnibus videri debet, qui per ingenium etiamnum florentiſsimum, per memoriam adhuc præſentiſsimã, per multiplicem rerum vſum, quantò maiorem eum ſenes iam, quàm olim iuuenes habent, quæ omnia in Hadriano erant, in publicum prodeſſe, & poſsint & velint quidem, ſed per communem omnibus mortalitatis ſortem non permittuntur. Quanquàm egregia eius virtus, eximia pietas, excellens eruditio, de omnibus benemerendi incredibile ſtudium, eum facilè ni fallor, ab interitu aſserent: Viuet quippe per hæc, viuet in ſæcula, atque eò quidem diutiùs, quò æquiores poſteri de omnibus, quàm præſentes erunt iudices. Defuncti corpus in templo diui Petri, in veſperam vſque in ſequentis diei, in publico conſtitit, affluentibus eò certatim oĩs generis mortalibus, alijs religione quadã manus pedeſq;, quos hoĩs verè ſancti eſse credebãt, oſculaturis, alijs ꝓpiùs libereq; viſuris mortuũ, quẽ reuerẽtia quadã cõtingere auſi nõ fuerãt viuũ. Quare multorũ afflatu, vtiq; in tãto æſtu, quãtus tum Romę erat, reſoluto corpore, adeò facies deformata fuit, vt Hadriani eſse vix agnoſceretur, vt inde pleriq; ſuſpicionẽ caperẽt, ſublatũ veneno. Quod vt familiares eius conſtãter aſserere nõ velint, ita nec inficiari auſint. Sanè diſsecto corpore, quo rei fides exploraret̃, veneficij notas certas nullas compertas ferũr. In nr̃e ſtomachi initia quædã fuere apnſtematis atri, ꝙ vel ſolũ breui extinguẽdo ei, medic⁹ qui aderat, ſuffecturũ aiebat. Id aũt natũ cõiectabãt ex mœrore, triſtio-

triſtioreque melancholia,quòd tot paſsim malis,ex vniuerſo orbe,velut de com
poſito irrumpentibus,ex animi ſententia non poſſet occurrere: cùm alioqui ni-
hil minùs quàm melancholicus eſſet. Prætereà nihil ſingularis vitij in corpore
repertum aiunt. Conditus eſt temporario monumento in æde diui Petri inter
duos Pios, ſecundum & tertium, Picolhomineæ familiæ Pontifices, cum hoc
elogio: Hadrianus Sextus hîc ſitus eſt, qui nihil ſibi infelicius in vita, quàm
quòd imperaret duxit: qua vtique parte elogium verum dixit. Quippe nũquàm
ei in Pontificatu ita benè fuiſſe annotari poterat, quin intra priuatã vitam con-
ſiſtere, multò malle videretur. Cæterùm Cardinalis Enchauordius, vt in defun-
ctum quoque amicitiæ fidem præſtaret, quam luculentam in viuum præſtite-
rat, alterum ei monumentum ampliſsimum ex alabaſtro poſuit in templo ſan-
ctæ Mariæ Germanorum, ad arcum Flaminium, cum plurimis eiuſdem materię
ſtatuis virtutũ eius, quarum ductu ad id faſtigij emerſerat clariſsimis indicibus.

CLEMENS VII.

ccxxvii. pontifex.

CLemens ſeptimus Hadriano ſexto ſuccedit. Huic antea erat nomen
Iulius, quod etiam ſeruare decreuerat, & iam vſurpare idem cœperat,
ſed Cardinalium quorundam rogatu, Clemẽtis, quò nomen moribus
conueniret, accepit. Cardinalis erat titulo ſancti Laurentij in Dama-
ſo. Priori ætate vſus eſt fortuna minùs propitia, quàm poſtea clementiorem ex-
periri cœpit. Primò quidẽ aſſcriptus fuit ordini Hieroſolymitano, deinde prior
creatus eſt Capuenſis, pòſt cardinalis. Cumque rerum potiretur Leo decimus,
ipſius patruelis, qui otio gaudens, curis ſe quantum potuit expediuit, magnam
negotiorum partem ſolus ſuſtinuit: Vnde autoritas & opes illi inſignes acceſſe-
runt, quibus cùm iam cumulatus eſſet & plurimũ valeret, videreturq; ad res ge-
rendas animi ſatis & viriũ habere, magno plauſu põtifex creatur. Anno pontifi-
catus huius ſecundo, qui erat M. D. XXV. horrendi tumultus à ruricolis in Germa
nia paſsim exorti ſunt, contendentibus omnia fore libera, occaſione accepta à
Chriſtiana libertate, quæ tum paſsim à multis prohdolor temerè & non ſatis
circumſpectè prædicabatur è libellis à Martino Luthero editis. Cœpit hoc ma-
lum in principio in Pannonia inferiori: mox gliſcente malo petuaſit quoque
ſuperiorem, imò totam propemodùm Germaniam. Verùm cùm hi non ſolùm
Eccleſiarum bona inuaderent, imò diriperent, verùm etiam nobilitatem extin-
guere molirentur, aut ſaltem in ordinem redigere, vix tandem repreſsi ſunt, cæ-
ſis paſsim plus minùs centum quinquaginta millibus. Qui motus ni ita repreſ-
ſi eſſent & extincti, (quod partim vi, partim aſtu bellico factum eſt) præſens erat
periculum, ne Italiam quoq; fuiſſent perturbaturi: Nam ad regiones etiam lon-
gè diſsitas miſsitabant literas tumultuantis illius vulgi duces, quibus plebem in
ſuas partes vel pertraherent, vel contra dominos ſuos commouerent. Ad quod
malum declinandum, perquàm prudenter Clemens, vt erat in rebus agendis ſa-
gaci induſtria, aduigilauit in Italia. Cæterùm vt Mars fortiſsimos quoſq; in bel-
lo, ſecundum vetus verbum, oppignorare ſolet: ita fortuna viris maximè ſtre-
nuis non rarò plurimum gaudet exhibere negotij. Quale exemplum in hoc vi-
ro manifeſtè cernere licet: Nam quamuis omnes artes adminiſtrandæ & augen-
dæ Reip. probè tenere ſit viſus, neque defuerit ei magnanimitas & fortitudo, gra
uiſsimam tamen cladem hoc pontifice, prohdolor, non multò pòſt accepit ſedes
Romana. Quod malum initium traxit ex bello, quod Franciſcus rex Franciæ ſu-
ſcepit cum Carolo Cæſare: Nam Clemens, licet capto rege & exhauſto regno,
Francis res eſſent deploratæ, contra Cæſarem varia molitus eſſe dicitur. Quod
iniquo animo ferentes adminiſtratores belli, quos habebat in Italia Cæſar, præ-
ter expectationem ducto exercitu Romam, vrbem vi occupant: ſed non ſine gra-
ui iactura comparatã victoria: Nam cecidit Carolus Burbonius exercitus Cæ-
ſariani

ſariani

ſariani primarius dux, cuius interitus militum animos, quibus erat chariſsimus, grauiſsimè irritauit. Quare militaris inſolentia, quam cæterorum ducum autoritas compeſcere non ſatis poterat, plurima petulantiſsimè deſignauit, acerba auditu ijs qui Apoſtolicæ ſedi ſinceriter adhærent. Pontifex qui confugerat in caſtrum S. Angeli, aliquot poſt diebus, cùm arctiùs premeretur, Cæſarianis ſe dedidit. Quæ tamen omnia geſta ſunt Cæſare neſciente, & vt res ipſa declarauit, talia minimè volente: vt cuius ingenio nihil inueniri poteſt clementiùs aut religioni Chriſtianæ addictum magis. Pontificem enim non multò pòſt priori dignitati reſtituit, & facta turbarum omnium obliuione, in amicitiam recepit: Ac ne Cæſareæ maieſtati erga Romanam Eccleſiam, cuius Pontifex Imperatorem ſubinde filium ſuum appellabat, quicquam vel pietatis vel honoris deeſſe videretur, ferream coronam, vnctionemque ſacram Bononiæ à Clemente VII. magna cum reuerentia ſuſcepit: idque factum eſt anno Domini M.CCCCC.XXX. octauo Calendas Martij. pauloque pòſt, videlicet ſexto ante eaſdem Calendas die, qui dies Cæſareæ maieſtati natalis erat, auream itidem coronam accepit, vt extra dubitationem omnem, Longobardorum rex Romanorumque imperator haberetur ab omnibus, qui iam tum ante decennium vel circiter fuerat Aquiſgrani in Germanorum regem coronatus. Quanquàm verò ex coronatione huiuſmodi nihil noui iuris imperatori accedere, multi etiam boni viri ſentiunt, cùm ex ipſa electione ius imperij adminiſtrandi, vel Innocentio Papa teſte, obtineat, tamen has coronandi cæremonias, tanquam imperialis celſitudinis notiſſimum ſymbolum, ac teſtimonium diuini ſpiritus accepti, qui animum imperatoris iam auguſtum, auguſtiorem diuinioremque reddat, quis niſi demens ac impius, omniumque bonorum morum hoſtis, vel mente ſola reijcere audeat? Nec alicuius refert, Romæ ne, an Bononiæ hic coronandi ritus celebratus ſit: non enim locus rem ipſam facit, neque homo propter locum, ſed propter hominem factus eſt locus: præſertim ſi eiuſmodi tempora ac rerum conditiones obueniant vt veteres illæ conſuetudines ſeu conſtitutiones, vtilitate maiori ſuſpendi ad tempus poſsint ab eo qui inſtituit, quàm vbique ſic ad amuſsim ſeruari. Pontifex ipſe pontificum, non Romæ ſemper, nec vno aliquo in loco ſemper, ſed pro commodo ac ſtatu rerũ, ipſiuſque arbitrio, nunc hîc nunc alibi coronari ſolet: quemadmodum & paucis ab hinc annis nempe à Chriſto nato M. D. XXXI. Ferdinandus Bohemiæ Hungariæque Rex ſereniſsimus, non Francoforti pro veteri obſeruatione, ſed rebus ita exigentibus, Coloniæ Agrippinę, vbi & Traianus imperator optimus imperij faſces ſuſcepit, rex Romanorum deſignatus eſt. Quanta verò Bononiæ lætitia, quanto rerum omnium apparatu, quamque vnanimi pontificis ac imperatoris voluntate, hæc coronationis pompa tranſacta ſit: vt de ludis interim, ſpectaculis, arcubuſque triumphalibus taceatur: quia paucis dici nequit, ſilendũ potiùs omninò, quàm parum dicendum videtur. Clemens autem meliori deinceps quàm ante vſus fortuna, in pace diem egit extremum, Anno Domini M. D. XXXIIII. menſe Octobri.

SVBSEQVENTES PONTIFICES QVINQVE FIDELITER CONSCRIPSIT ONVPHRIVS PANVINIVS.

PAV-

PAVLVS III.

ccxxviii Pontifex

NVlla vnquam comitia à multis ſæculis, maiori ſimplicitate, concordia,& religione inita,peractaqueſunt, quàm quibus Alexander Farneſius Senatus Princeps, ſummus Pontifex eſt renunciatus: Poſt peracta namque in funere Clementis nouemdialia ſacra, paucis horis,nõ ſuffragiorum ſyngraphis obſignatis, & de more in ſacram vrnam coniectis primum,ſed publico conſenſu,& præclara voce,totius Senatus,ad ſummum rerum faſtigium peruenit: Roma patria, præclaræ maiorum imagines,eximia atque inueterata virtus,per quadraginta amplius annos in ſacro Senatu omnibus perſpecta,& præexcellentes literę magnoperè eum commendarunt,ſed omnium maximè prudens Clementis iudicium, qui quum continuo ſtomachi dolore tabefactus,morti proximus eſſet,eum omnium digniſsimum eſſe,qui ſummo ſacerdotio præficeretur,apertè prædicauerat,& propterea Hippolytum Medicem, Iuliani patruelis filium,adhortatus fuerat,vt eum vnum ſuffragio maximè ſuo adiuuaret. Ad hunc modum,Pontifex renunciatus iiij.Idus Octobris, poſtridie ſcilicet quàm in Conclaui itum fuerat, deſumpto Pauli III. nomine,tertio demùm nonas Nouembris triplici thiarą coronatus eſt: Incredibilis tum fuit Romani populi lętitia,qui ciuem ſuum,& eum quidem maxima auctoritate & ſapientia prędituum,Põtificem creatũ videbat: Erat enim Paulus III. Petro Luiſio Farneſio,& Ioannella Caietana de Sermoneta Bonifacij VIII. gentili ambobus illuſtri ſanguine, & familiæ antiquitate claris Romanis ciuibus natus: Farneſiæ namque gentis proceres iamdudum tunc erant in vrbem virtutis ergò adſciti, quum alioqui ex Vrbe veteri in Salpinatibus,oppido nobilitatis ſuæ, initia reputant. Qua in vrbe ante quingentos annos potentia atque opibus ſummum claritatis locum tenuiſſe ex annalibus & vetuſtiſsimis monumentis conſtat: Quanquàm ipſum familiæ originem à Farneto Etruriæ pago (quod plæriſque placuiſſe video) traxiſſe facilè crediderim, videlicet antea quàm Vrbis veteris principatum fuiſſent adepti. Natus eſt autem Paulus Canini,oppido paterni agri, pridie Calend. Martij,anno ſalutis M.CCCC.LXVIII. quo tẽpore Paulus II. ſedebat,cuius fortaſſe rei cauſa Pauli nomen,Pontifex poſtea factus,accepit. Parentũ cura optimè educatus,literis tum Græcis tum Latinis,& liberalibus diſciplinis Florentiæ celeberrimo in Laurentij Medicis gymnaſio inſtitutus, adoleſcens magnę ſpei, & prudentiſsimis ſenibus cõparandus euaſit: Romam ſub Xyſti IIII. ſucceſſore Innocentio VIII. reuerſus, iuuenis adhuc Rodericũ Borgiam Cardinalẽ Cancellarium familiariùs obſeruare cœpit,à quo ob morum elegantiam vehementer amatus eſt. In Pontificis Innocentij VIII. poſtea indignationẽ incurrens,ab eo in arcem eſt coniectus: Vnde Petri Marganij propinqui opera funibus demiſſus euadens,Innocentio demùm mortuo Romam reuertitur: Ab Alexandro VI. autem Pontifice Prothonotarius & Theſaurarius apoſtolicus primùm, Deinde ætatis XXVI. Anno nondũ finito Diaconus Cardinalis SS. Coſmæ & Damiani cum alijs XI. xij. Calẽd. Octob. Anno ſalutis M.CCCC.XCIII. creatus eſt,& Viterbij Legatione haud lõge pòſt honeſtatus. Poſtea Piceno legatus magna cum Prouincialium commẽdatione præfuit. Sub Iulio II. deinde,cui magno vſui imminentis ſchiſmatis tempore fuit, Diaconiam ditionem, & amplum Parmenſem Epiſcopatum obtinuit. In ampliſsimo ordine talem ſemper ſe exhibuit,vt in Gallorúm ne,an Hiſpanorum res magis pronus eſſet, neutri partium ſatis planè vnquàm conſtiterit. Itaque gratus omnibus, nemini priuatim addictus, nobili ac generoſo ſtudio,ædificijs ſtruendis, inſtaurandisque plurimum vacauit: Ita tamen,vt honoris ſui iuſtitięque alijs præſtandæ,munera nihilo ſecius obiret: Vixit in ampliſsimo ordine annos vnum & quadraginta. A Leone verò ex Diacono Epiſcopus Cardinalis Tuſculanus factus, ex recto vitæ ſuæ inſtituto id adeptus

ptus eſt gratię, vt mortuo Leone, quum ſucceſſor, quæreretur, ſummo Pontificatu dignus, Cardinales aliquot eum ſuffragijs ſuis proſecuti ſint. Verùm labante tum eius fortuna, Hadrianoque VI. & Clemente VII. quibus gratiſsimus fuit, creatis, ab ipſo Clemente Præneſtinus primùm, deinde Sabinus, pòſt Portuen. demùm Oſtien. Epiſcopus renunciatus ſit, cuius Pontificatus Anno primo, Nicolao Fliſco Senatus Principe mortuo, id munus ex maiorum inſtituto ſuſcepit, in quo ita prudenter, integrè, grauiterque ſe geſsit, vt mortuo Clemente VII. patribusq; conclaue ingreſsis, paucarum horarum ſpatio, vna omnium voce, lętiſsimisque Cardinalium ſuffragijs Pontifex maximus conſalutatus fuerit. Poſtridie ſummo mane, populo à principe diaconorum Cardinaliũ electione eius publicata. Sedit vero Imperatore Cæſare Carolo V. Auguſto annos xv. & dies xxviii. Pontificatum ingreſſus arma in Franciſcum Mariam Feltrium Vrbinatium Ducem mouit, quòd eius filius Guido Vbaldus Iuliam Varanam Ioannis Mariæ vltimi Camerinen. Ducis filiam, Pontificis venia non quæſita vxorem duxiſſet, & dotis nomine Camerinum occupaſſet, Eccleſiæ Romanæ oppidum beneficiarium: Cuius ea conditio eſſe ferebatur, vt Varanorum liberorum prole extincta, vrbs Eccleſiæ Romanæ cederet: Dux, præſidijs Pontificis pulſis & Camerino commeatibus munito, bellum auertit. Pontifex autem eius in re militari præſtantia animaduerſa, rem in oportuniora tempora diſtulit. Proximo Decembri duos ex filio & filia nepotes in Diaconorum Cardinalium numerum retulit, Alexandrum Farneſium Petri Luiſij filium & Guidonem Aſcanium Sfortiam Conſtantia natum, quorum priorem Cancellarium, poſteriorem verò Camerarium S.R.E. haud ita multò pòſt creauit. Animum deinde ad ſtatum Eccleſiaſticum inſtaurandum conuertens, nihil antiquius duxit, quàm vt viris egregijs è toto terrarum orbe conquiſitis ampliſsimum ordinem ſuppleret, quibus Reipub. ſalus maximè inniteretur. Aliquot igitur prioribus lectionibus inter vnum & ſeptuaginta, quos purpura donauit, ad xx. & amplius ſenatores legit, qui omnium conſenſu ſummo Pontificatu digniſsimi exiſtimati ſunt. quatuor quoque qui ei hactenus non interrupta ſerie in Pontificatu ſucceſsêre ab eo fuerunt lecti. Eius Pontificatus initio Anabaptiſtæ hæreticorum omnium ſceleſtiſsimi impuriſsimique, Monaſterium Vveſtphaliæ vrbem occupauerant, in qua ab vrbis Epiſcopo diu obſeſsi, poſtremò expugnata vrbe, omnes ferè trucidati ſunt, & inſanæ hæreſis aſylum diſiectum. In Anglia quoque per hæc tempora maior in religione motus fuit. Henricus VIII. Anglorum Rex (qui edito libro Martini Lutheri hæreſim placitaque doctiſsimè oppugnauerat, quare & fidei Catholicæ defenſoris titulo à Leone X. ornatus fuerat) iratus Clementi VII. quod repudium legitimæ vxoris Catharinæ Aragoniæ, Cæſaris materteræ, ſancire noluerat, quam ſuperinducta adultera Anna Bolenia, cuius amore flagrabat, ab ſe diuellere xx. matrimonij anno tentauerat, patriam religionem deſeruit, Iohannem Cardinalem Roffenſem, virum ſanctiſsimum & doctiſsimum, & Thomam Morum Regni Cancellarium, & primarium regni ſui hominem, aliosque multos omnium hominum præſtantiſsimos viros ſententiæ eius aduerſantes nefariè occidit: nec his contentus ſupremi Eccleſiæ Anglicanæ ſub Chriſto capitis titulo ſibi arrogato, Catholicam omnem religionem, hæreſi Lutherana ſuſcepta, abrogare totis viribus contendebat, & indies magis inſaniens, monaſteria, ædes ſacras, clericos, monachos, & fratres religioſos omnes deſtruxit, bonis eorum vel fiſco ſuo applicatis, vel quo plures erroris ſui participes haberet miniſtris ſæuitiæ ſuæ conceſsis. Vnde commotus Pontifex, eum anathemate notatum, iure Anglorum regno, ob inauditæ hæreſis crimen, priuauit. Interim Pontifex Carolo Cæſari arma Pœnis inferenti & bellum contra Barbaruſſam, Piratarum ſæuiſsimum Ducem Turcicarum copijs præfectum, Italiamque & Hiſpaniam crebris incurſionibus deprædantem, adornanti, miſsis ſub Duce Virginio Vrſino duodecim expeditis

peditis triremibus magno ſubſidio fuit. Cæſar autem ingenti claſſe comparata in Africam ex Hiſpania ſoluens ad Vticæ littus feliciter appulit. Vbi exercitu expoſito, munitionibus & propugnaculis Tunetis (quod pulſo legitimo Rege, Barbaruſſa occuparat, validiſque Turcarum præſidijs priuauerat) paucorum dierum labore expugnatio, Barbaruſſam haud procul à Tuneto obuium profligauit, eoque cum arce expugnato ad viginti millia captiuorum Chriſtiani nominis ex diuerſis regionibus à ſæuiſsimo pirata ibi miſerrimè detentorum liberauit, & Muleaſsi Regi legitimo duris conditionibus impoſitis vrbem reſtituit, arce firmiſsima Goleta valido Hiſpanorum præſidio inſtructa. Hæc tam inſignis victoria tanta gratulatione eſt excepta, vt Pontifex ſolennibus ſupplicationibus indictis, gratias Deo publicè egerit, & ad Cæſarem iam ab expeditione Tunetana Neapolim profectū, Legatos Cardinalem, Senenſem, Oſtienſem Epiſcopum, & Alexandrum Cæſarinum, ei ſuo nomine, de tanta victoria gratulatum miſerit. Dum Imperator Neapoli eſſet, Franciſci Sfortiæ nouiſsimi Mediolanenſium Ducis morte audita, Antonio Leua pro Duce Inſubribus eſſe iuſſo, ducatum Mediolanenſem in prouinciæ formam redegit, Francorum Rege Franciſco magnoperè repugnante, qui Inſubrum imperium tam ab auiæ ſuæ Valentinæ ſuceſsionis, quàm nouæ ſocero ſuo Ludouico XII. à Maximiliano Cæſare factæ conceſsionis iure ad ſe pertinere contendebat: cuius quū Cæſar rationem habere nollet, occaſionem irato Regi, vt arma moueret attulit, quæ Allobrogum Duci qui in Cæſaris clientelam ſe dederat intulit, & aliquot oppidis captis, Subalpinas omnes gentes magna cum Imperatoris indignatione vexabat. Qui regis impreſſione cognita, vt Francorum arma ab Ducis Allobrogum fœdere ſibi iuncti ditione auerteret, Gallicam expeditionem edixit. Romam igitur primùm initio Anni M. D. XXXVI. accedens, quum Cardinales omnes obuios habuiſſet, more maiorum à Paulo III. ante gradus baſilicæ ſancti Petri honorificentiſsimè ſuſceptus eſt, nullo non honoris genere adhibito. Cæſar Romę ſanctum Paſchatis diem coluit, in quo Papa, Cæſare Imperialibus inſignibus ornato adſtante, rem ſacram ſolenni apparatu in baſilica Vaticana fecit: Imperator tum de ſumma rerum & maximis Reipub. Chriſtianæ negotijs cum Pontifice collocutus, publicè in Conſiſtorio de Francorum Regis iniurijs quæſtus eſt, repetitis quæ contra maiores ſuos Galli Reges multis iam antea annis malè patrauerat, cuius quærelis Regis legati ſcripto cauſam maiorum defendentes reſponderunt. cæterùm cæſar quarto decimo poſtquàm venerat die, vrbe egreſſus per Tuſciam & Ligures iter faciens in Galliam Narbonen. copioſo exercitu congregato impetum fecit. Hinc inter duos ſummos orbis chriſtiani principes atrox bellum exarſit. Dum carolus Imperator adhuc in vrbe eſſet, eius monitu, Pontifex officio ſuo pro viribus omninò ſatisfacere cupiens, vt diſcordias quæ inter chriſtianos religionis cauſa exortæ fuerant tolleret, concilium generale iam diu multumq; deſideratum, & à ſuperioribus Pontificibus neglectum vel diſsimulatum, vigeſimo demùm Anno poſtquàm Lutherana hæreſis irrepſiſſet, indixit, Mantuaq; primùm concilio delegit oportunum locum, mox ob iuſtas cauſas Vicentiam Venetorum vrbem tranſtulit, Laurentio campegio primum, deinde in eius locum Bonifacio Ferrerio, item Iacobo Simonetą & Hieronymo Brunduſino, optimis ac prudentiſsimis patribus, tanto negotio præfectis: Qui verò concilium Germanis cęteriſque chriſtiani nominis principibus indiceret, delectus eſt Petrus Vorſtius Epiſcopus Aquen. optimus ac prudens vir. cæterùm & ea res difficiliorem ſucceſſum habuit: Nam Vicentia etiam dimiſſa, quòd hæc a ſchiſmaticorum ſedibus paulò longiùs abeſſet, nouo loco medio propemodum inter Italiam & Germaniam delecto, Octauo tandem Anno pòſt, vniuerſalem chriſtianorum Synodum Tridenti celebrandam Pontifex tertiò indixit, tribus Apoſtolicæ ſedis, qui eam inchoarent perſequerentque eò deſtinatis cardinalibus, Petro

tro Paulo Pariſio, Ioanne Morono, & Reginaldo Polo, Diacono ſanctę Marię in Coſmedin. Cæterùm Pariſio & Morono reuocatis, in eorum locum miſsi ſunt Ioannes Maria de Monte Epiſcopus Cardinalis Pręneſtinus, & Marcellus Ceruinus Presbyter tituli ſanctæ Crucis in Hieruſalem, qui ambo poſteà Romani Pontifices fuêre. Tridentum porrò ex omni orbe Chriſtiano frequentes patres conuenere, ſed quum Lutheranis minus id probaretur, modò locum, modò pręſides, modò aliud atque aliud calumniantibus, illud ſatis patuit, nihil minus ipſis quàm generale Concilium curæ eſſe, quod vſque ad illud tempus quaſi per prouocationem à Romana ſede poſtulauerant, atque ita ea quoq; res optato etiam tum euentu caruit, præſertim quum peſte Tridenti inualeſcente aliquot iam Seſsionibus habitis & quibuſdam cōtrouerſijs examinatis, quibuſdam definitis, ex Pontificis auctoritate ſynodus Bononiam tranſlata fuerit. Quanquàm ipſe pontifex (cuius eruditio, & longo rerū vſu prudentia comparata iam notæ erant) omnes ad hoc interim vires ſuas intenderet, vt Eccleſię quietem repudiatis erroribus, & populis Chriſtianis pacem ſublatis bellis, pacata Italia, & mare à piratis liberato, afferret, communiaque arma in Turcas, Chriſtianorum hoſtes acerrimos, conuerteret. Nam bello inter Cæſarem & Regem Francorum multis in locis concitato, Pontifex tāquam communis paſtor cardinales Legatos, Marinum Caracciolum ad Cæſarem, Auguſtinum Triuultium ad Regem Francorum pro componendis inter eos diſcordijs miſit, vt ijs ſopitis & Concilio celebrato, arma Turcis inferrentur, in totum iam orbem terrarum ſeſe diffundentibus. Quo tempore initio anni M.D.XXXVII. Alexandro Medicæo Cæſaris genero Florentinorum Duce propinqui ſui Laurentij inſidijs extincto, Coſmus Medices ſucceſsit, & in vrbe Paulus Papa, duce Eccleſiaſtici exercitus Petro Luiſio filio creato, multos ad omnes ferè chriſtianos principes nuncios deſtinauit, crebris & paternis cohortationibus vniuerſos de pace & armis Turcis inferendis monens: Cliſſa præſertim in Dalmatia, quæ Pontificis præſidio tenebatur, à Turca chriſtianis cæſis, expugnata. Vnde & ſolennes ſupplicationes habuit, & ipſe pedibus à ſancto Marco ad Mineruæ ædem ſupplex profectus eſt. Quo anno, vrbis mœnia reficere aggreſſus, initium ſub Auentino fecit. Verùm quum Turcæ, qui graue cum Venetis bellum gerebant, totum orbem chriſtianum vexarent, pontifex totis viribus eo incubuit, vt pace vel ſaltem inducijs inter Cæſarem & Frācorum regem compoſitis, ipſe Imperator & Veneti qui iam fœdere iuncti erant, bellum communi impenſa contra Turcas ſuſciperent. Legatos igitur ad vtrunque ob eam rem Iacobatium quidem ad cæſarem, carpenſem verò ad Francorum Regem miſit, & claſsis ſuæ præfectum creauit Marcum Grimanum Patricium Venetum, Patriarcham Aquileien. Dum bellū Turcicum præſertim, contra Venetos arderet, Dalmatiaque omnis Venetæ ditionis hoſtili ferro & flamma vaſtaretur, & inter Regem Francorum & cæſarem nullæ pacis conditiones conuenire poſſent, Pontifex vt faciliùs Turcarum vim retunderet, omninò conſtituit operam dare, vt hos duos principes vna ad colloquium, cui ipſe præeſſet, euocaret. Id per Legatos ſuos, & præſertim carpenſem, quum tractaſſet, tandem definitum eſt, locuſque conuentui oportunus, oppidum Nicæa in Galliæ Italięque finibus ſupra mare delectus. Ad quam vrbem maritimo itinere, vrbis Legato Cardinale Neapolitano relicto, Pontifex eſt profectus. Quo ex cōdicto, Cæſar & Rex Francorum conuenerunt: ibi poſt multas diſceptationes, quum Imperator & Rex ad pacis conditiones adduci non poſſent, tandem Pontificis interuentu induciæ decennales inter eos factæ, vt Imperator bello Turcico operam dare poſſet: inde Rex in Galliam, Cæſar Genuam, Pontifex in vrbem redijt. Vbi Octauius Farneſius Papæ nepos vxorem Margaritam Alexandri Ducis Florentinorum viduam, Cæſaris caroli quinti Imperatoris filiam cum dote c c l. millium aureorum duxit, qui mortuo per eos dies Franciſco Maria Vrbinatium Duce, in eius

locum vrbis præfectus creatus fuerat: Tum Pontifex recuperandi Camerini tempus veniſſe ratus, iuuenis & bellicæ rei nondum periti Ducis adoleſcentia fretus, bellum illi intulit, cuius timore ductus, armis pontificijs non expectatis ſponte Camerinum Papæ reſtituit, quod Eccleſiæ, magna aureorum ſumma Iuliæ Varanæ perſoluta, Pontifex ad tempus conceſsit: nam haud ita longè pòſt, illud Ducis titulo nepoti Octauio Farneſio addixit. Claſſis interea chriſtianorum, quæ communi Pontificis, Cæſaris & Venetorum impenſis coacta, maxima & formidabilis Turcis erat, Andrea Auria claſsis cæſarianæ præfecto pugnam detrectante, Turcis relictis apud promontorium Actium, quod Præuiſam vocant, in tres iterum diuiſa partes, tot tantiſque Pontificis & Venetorum conatibus irritis factis, caſtro nouo præſertim à Turcis occupato, domum ſe recepit. Romæ Pontifex de ornamentis & præſidijs Eccleſiæ cogitans, nouos aliquot prouinciarum Legatos, Cardinales, Verulanum Galliæ Ciſpadanæ, Iacobatium Peruſij, Eporedienſem Bononiæ, & Carpenſem Piceni creauit: multos præterea graues & doctos viros Legatos pro rebus religionis in Germaniam miſit, in his primum Cardinalem Brunduſinum, deinde Contarenum, qui conuentui Ratiſponenſi interfuit. Portoria & tributa multa vel auxit, vel nouauit, Peruſinoſque, ob ſalis vectigal ſuperadditum rebellantes, miſsis copijs domuit, & decurionatu priuauit, eorumque Legatos Romam atratos veniam petitum adeuntes, humaniter excepit. Ob eandem cauſam Aſcanium columnam contumacem, & rebellem paterna ditione quam in Latio babebat, armis exuit, Palliani mœnia & arcis Papæ demolitus. Epiſcopos, vt ad ſuas ſedes irent, monitus, ſurdis fabulam canere viſus eſt, quin diuturnæ eorum conſuetudine victus, hoc illis facile remiſit. Mortuo Cardinale Auxitano, Farneſium nepotem Auinionis Legatum creauit: Obuiam deinde Cæſari factus, Lucæ ſimul conuenere, quum vrbi Carpenſem, Viterbienſibus Polum, Legatos dediſſet. Lucæ Papa aliquot diebus cum Cęſare fuit, qui Algerianam in Africa infauſtam expeditionem tum adornabat, quæ ſæuis autumni tempeſtatibus, claſſe diſiecta, infelicem exitum habuit, magna exercitus parte vel à Pœnis extincta, vel mari ſubmerſa. Initio anni M. D. XLII. Pontifex Legatos creauit Contarenum Bononiæ, Ciſpadanæ Galliæ Gambaram, Peruſij Ariminenſem. Conuentus Imperialis Vvormatienſis celebratus, cui interfuit Lutherus, in quo, inanibus diſputationibus habitis, nihil definitum eſt. Quum bellum inter Cæſarem & Regem Francorum inſtauratum magnis vtrinque ſtudijs gereretur, Papa Legatos pro pace ad eos miſit, Contarenum ad Cæſarem, & Sadoletum ad Gallum, Contarenoque mortuo ſubrogat Viſenſem. In conuentu Norimbergenſi, in quo adfuerunt Legati omnium penè Rerumpublicarum Germaniæ & Imperij principum: quum de religionis controuerſijs tractatum eſſet, quærentibus locum idoneum rerum nouatoribus, ex Papæ auctoritate, & omnium conſenſu Tridentum (vt ſuprà dixi) Concilio deſtinatum, vtrique parti commodiſsimum. Initio anni M. D. XLIII. quum Imperator in Italiam ex Hiſpania venire conſtituiſſet, vt inde in Belgas contra Cliuenſium Ducem contenderet, Pontifex, cui Cæſare conuento opus erat, Legato vrbis Carpenſi Cardinale conſtituto, Roma diſcedens, totam penè ditionem Eccleſiaſticam circuiuit: Fuit enim Bononiæ, Mutinæ, Regij, Parmæ, & Ferrariæ, & poſtea Anconæ, Peruſij, Viterbij, & per omne patrimonium. Buxeti Pallauicinorum oppido agri Placentini Imperatorem conueniens, quatriduo cum eo commoratus eſt, ibi de plurimis & maximis negotijs agitatum, & inter alia, vt nouus Mediolani Dux, qui eſſet Italæ nationis, quem omnes Europæ Principes expetebant, crearetur, non obſcurè nepotum ſuorum vno inſinuato. Item de pace cum Rege Francorum & ſubſidio contra Turcas in Pannoniam Pontificis expenſis mittendo. Imperator, rebus

rebus his tractatis in Germaniam profectus, Pontifex Bononiam reuerſus eſt. Romæ eo tempore ingens trepidatio fuit, terrore claſsis Turcicæ, quæ à Francis euocata, per mare Tyrrhenum vagabatur, oſtiaque Tyberis appulerat, quæ tamen cùm Turcæ aliò contenderent, Romanis damno non fuit. Papa Romam reuerſus, quum pro componendis horum principum diſsidijs remedium nullum humanum præterea ſupereſſet, quod non tentaſſet, ad diuinam opem implorandam conuerſus, celeberrimas ſupplicationes habuit, ab æde Mineruæ vſque ad ſancti Petri Baſilicam, reliquiæ ſanctorum & ſacræ Saluatoris, ac beatæ Virginis imagines portatæ, cuius preces Deus exaudiſſe viſus eſt: Nam poſt prælium ad Ceraſulam maxima Cæſareanorum & Gallorum ſtrage facta, quum tota Europa bello arderet, in maximis armorum fragoribus vtriuſque partis animi ad pacem inclinarunt, quam xiiij. Calendas Octobris, antiquis ſimultatibus depoſitis & noua affinitate contracta in oppido Galliæ Crepinoo fecerunt anno M. D. XLIIII. Initio ſequentis anni duobus in Comitatu Venauſino Auinionenſis Legationis territorio oppidis Gabigre & Mirandula ab hæreticis Lutheranis occupatis, quum multa in religionis dedecus committerent & maiora minarentur, Auinionis prolegato, Antonius Triuultius Epiſcopus Tolonenſis Regis Francorum auxilijs copioſo exercitu collecto, oppidis combuſtis, hæreticos omnes deleuit. Pontifex ſuis nimium indulgens diuturnitate imperij paulo audacior factus, Mediolani pro nepote obtinendi ſpe deiectus Parmam & Placentiam nobiliſsimas Romanæ Eccleſiæ beneficiarias in Gallia ciſpadana vrbes, multis Cardinalibus reclamantibus, in beneficium filio Petro Luiſio, Camerino Eccleſiæ à nepote Octauio reſtituto, & vij. millium aureorum annuo tributo adiuncto conceſsit. Bellum poſt hęc atrox & periculoſum Cęſar cum Lutheranis, vt rebelles & contumaces quorundam Germanorum principum animos compeſceret, ſuſcepit: horum principes erant Ioannes Fridericus Dux Saxoniæ, & Philippus Lantgrauius Heſsiæ. Hi eò contumaciæ euaſerant, multisq́; contumelijs & damnis Cæſarem adeò affecerant, res quoq; Germanias in eum ſtatum adduxerant, vt Carolo aut ſuſcipiendum eſſet contra eos bellum, aut non Germania ſolùm, ſed Imperatore etiam maieſtate videretur eſſe cedendum. Multi enim eum non Imperatorem iam, verùm contemptim Carolum Gandauenſem, à loco natali appellabant: fœdus tum ad communem tuendam cauſam cum aliquot liberis ciuitatibus Germaniæ, eadē labe infectis, in Saxoniæ oppido Smalcaldo percuſſerant: inde fœderis Smalcaldici nomine eorum coniuratio vocata. Hi Euangelicorum, & proteſtantium ſpecioſis nominibus aſſumptis, Cæſaris conniuentia, ſocordiā & ignauiam interpretati, abutebantur. Aduerſus hos igitur Cæſar arma inferre ſtatuens, eos priùs legibus, deinde bello coërcere in animum induxit: Itaque publicum imperij conuentum Ratiſponę, in quo de communi Germanię ſtatu, publica pace & concordia fidei ageretur, indixit. Prudenti tamen conſilio vſus Cæſar, ſtatuit, vt ante omnia de his, quæ ad religionem pertinebāt, ageretur, delectis ad id magni nominis vtrinque viris, haud dubia ſpe, vt conciliatis ad fidei catholicæ normam proteſtantium anteſignanorum animis, principes reliqui imperij ab illis ad nouam ſectam ſollicitati, iam perſuaſi, ad antiquā religionem reuocarentur. Conuentus profertur in Annum M. D. XLVI. conueniunt vtrinq; delecti, menſe Ianuario. Aduerſariorum caput in ea cōcertatione Bucerus fuit: nam Martinus Lutherus totius ſchiſmatis auctor eo iam morbo laborabat, quo menſe inſequenti xj. Calend. Martias extinctus eſt. Inita demùm familiari quadam diſputatione, auſcultantibus qui negotio præpoſiti fuerant, & notarijs excipientibus, hæreticorum pertinaciā nihil boni ad extremum confici potuit: quum enim eos iam penè confectos à ſua obſtinatione colloquij præſides amouere conarentur, poſtremò reſponderu[nt], quum aliud ad quod confugerent præſidium non haberent, ſe principum & magiſtratuum ſuorum iuſsis impediti quo minùs

nus morã gerere illis poſſent, interim taciti & feſtinãtes fugã adornabãt, colloquio iã à Bucero & ſocijs dirẽpto, quũ paulo pòſt Cæſar aduenisſet, omnẽ ſtabiliendę concordiæ ſpẽ ſublatã inuenit, quũ neminẽ procerũ è cõiuratorũ pręſertim aut Smalcaldici fœderis numero ad conuentũ venire, & multo minus imperata facere velle cõperiſſet. Quare haud obſcurè quo erga eum aĩo, quibusq; remedijs occurrendũ eſſet, facilè intellexit. Armis itaq;, quãdo iuris diſceptatione nõ poterat, rem trãſigere cõſtituit. Rebelles igitur oẽs ad imperij conuentũ Ratiſponenſe citatos, neq; aduenientes, Cęſar dãnauit. Inter hos Ioãnem Fridericũ Saxonię Ducem, Electoris dignitate priuauit, & Lantgrauiũ proſcripſit. Exercitũ etiã numeroſum, quẽ, rem pręſagiens in Belgis, Inſubribus, Regno Neapolitano, & Germania dudum conſcribi fecerat, in vnũ cogi iuſsit: Albę Ducem totius belli prouinciæ præpoſuit, præſtantiſsimis rei militaris ducibus, & tribunis ad ſua ſtipendia accitis. Exercitus Imperatoris fuit ad xxxiiij. millia peditum, & noueni milliaequitum: Interea Dux Saxoniæ & Philippus Lantgrauius, ad quos tunc ſumma Imperij iudicio Smalcaldicæ coniurationis peruenerat, tantum armorum apparatum veriti, citiùs quàm putarat Cæſar contractis omnibus ſuis copijs, & quas principibus & fœderatis ciuitatibus imperauerant, priores in aciem educunt: & Cluſa arce in faucibus conuallium Alpinarum occupata, quę Italica auxilia excluderent, ad Danubium caſtrametantur. Hoſtium numerus tota Germania delectus erat ingens, ad octuaginta millia peditum, & quindecim millia equitum æſtimatus, quum Caroli Cæſaris copiæ pro hoſtium numero perexiguæ eſſent: nihil tamen cũctatus Imperator Ratiſpona firmo præſidio munita, Gulielmi Bauariæ Ducis amicitia fretus, Landeshutũ hoſtes præuertẽs contendit, ne & hunc ſibi aditum auxiliorum ex Italia venientium interciperent, ibiq; ſub mœnibus caſtrametatus dũ hoſtes expectat Pontificis Pauli III. auxilia adſunt ad xij. millia peditum, & ccccc. equites Duce Octauio Farneſio Cæſaris genero, Legato verò Alexandro cardinale, Papę nepotibus. His adiunxerant ſe ducenti equites, quos Florentinus, & centum, quos Ferrarienſis Duces Cęſari miſerant, quibus aduentantibus, Imperatoris animus ita eſt cõfirmatus, vt hoſtes multitudine ferocientes contemneret. Nec ita multo pòſt omnes penè à Cæſare indictæ copię ex Germania & Italia aduenĩũt. Quibus fretus tametſi ab hoſtibus nõ modò militũ, ſed & tormentorum bellicorum numero longè ſuperaretur, apud Ingolſtadiũ prolatis caſtris incredibili hoſtiũ admiratiõe ſe illis obiecit: qui tuto loco caſtrametati haud longius ccccc. paſsibus à Cæſaris caſtris in acie conſiſtebant. Hi Cæſarem nondũ munitis caſtris, ſed vallo adhuc humiliore abſoluendo occupatũ, tam horrendis tormentorũ omnium ictibus excipiunt, vt glandium & globorum veluti profuſi imbres in vallũ, & Imperatoris agmen per octu horas, pluere viderentur. Quod cùm iterũ atq; iterum fruſtrà feciſſent quieuerũt: ea enim ratione Cæſaris caſtra perrũpere, omnesq; in fugam vertere certò ſibi perſuaſerant, ſed vbi res parum ſucceſsit, contumelioſam petulantiam, qua in Imperatoris exercitũ vſi fuerant, remittere cœperant, quũ tot bellicarũ machinarũ ictibus, ne militẽ quidẽ vnũ è ſtatione ſua pedẽ mouiſſe cognouiſſent: profuſa enim illa creberrima globorũ multitudine paucisſimos milites extinxerũt, qui totũ exercitũ labefactare pro certo ſibi pollicebantur. Cæſariani verò neq; tunc, neq; pòſt conquieuerũt: nã ſtudio & arte militari, producto cõtra hoſtes vallo & firmatis caſtris, leuibus prælijs, frequẽtibus excurſionibus, nocturnis & diurnis irruptiõibus, continuè ita hoſtes fatigare non deſtiterũt, vt tandẽ libera illis, & defendẽdi valli, & in aciẽ conſiſtendi facultate, imò denique omni quiete, pabulatione quoque & frumentatione adempta, primos ſeſe recipere, & caſtra ſua antea opulentia tandem referre coẽgerint: quos quum tripartito agmine (nam Buræ Dux cum Belgis per id tempus aduenerat) Cæſar fuiſſet inſecutus, perſequi eo vſque deſtitit, quoad caſtra ſæpiùs mutare coactos, omnis ſpes victoriæ deſtitueret, vt hoſtes tandem

media

media hyeme, diſſoluto exercitu, quemque domum ſuam reuerti, & fuga ſaluti conſulere optimum eſſe iudicarent: idque ſexto menſe poſtquàm bellum ab illis geri cœpiſſet factum eſt. Primus Lantgrauius paucis equitibus comitatus in ditionem ſuam celeri ſecurſu recepit. Saxonum verò Dux collectis ex diſperſo exercitu aliquot cohortibus, in Saxoniam reuertitur: quòd Mauritium patruelem ſuum, quem poſtea Cæſar ſolenni ritu Electorem conſtituit, proſcriptionis iure ditionem ſuam omnem propemodum occupaſſe cognouiſſet. Tantis igitur hoſtium conatibus in irritum cedentibus, Cæſar Comiti Palatino & Duci Virtembergenſi rebellibus, qui ad preces confugerant, ignouit: Vlma & Auguſta in poteſtatem redactis, omnes qui ſuperfuerant ex Pontificis exercitu, morbis & graui tempore anni, infinitis laboribus affectos, in Italiam remiſit. Dux Saxonum dum recuperare ſtudet amiſſa, quarto pòſt menſe, qui: Cæſar eum perſecutus, Albim latum, & ſine vado flumen (incognito ruſtico vadū monſtrante) cùm toto equitatu eques ipſe traieciſſet, viij. calend. Maij à Cæſarianis captus, & ad carolum cæſarem perductus eſt, Anno ſalutis M.D.XLVII. A quo Imperatoris eligendi ius carolus in Mauritium patruelem tranſtulit. Sed & Philippus Lantgrauius olim ferociſsimus hoſtis, rebus ſuis ſic conſultum fore ſperans cæſari ſupplex ſe dedit, à quo in Belgis diu cuſtoditus eſt. Hanc tam inſignem victoriam non ſine Dei beneficio ab Imperatore partam, quum cognouiſſet Paulus Pontifex, cardinalem Sfondratum, cæſari gratulatum obuiam in Germaniam miſit, maximi & fortiſsimi Imperatoris cognomine diplomati ſupraſcripto. Germaniæ igitur pace reddita, omnes Smalcaldici fœderis ſocios, cùm principes tum liberas ciuitates, impoſita ſingulis mulcta, condonata læſæ maieſtatis pœna, victor cæſar, in gratiam recepit. Dum bellum germanicum agebatur, Italia ſeditionibus, & inteſtinis bellis non caruit: Nam & Neapoli populus contra Petrum Toletinum, qui pro Rege, illius regni negotia curabat, quæſtionem religionis more Hiſpanienſi in regno inſtituere conantem, arma ſumpſit, illumque multis ſeditionibus & tumultibus fatigatum ab eo conſilio deſiſtere coëgit, & Genuæ Ioannes Ludouicus Fliſcus, de occupanda patria, interficiendoque Andrea Auria cogitauit, exitusque voluntati reſpondiſſet, niſi eius conatus in ipſius conſpirationis feruore mors impediſſet: Mari enim dum claſſem occupare ſtudet merſus, coniurationi finem, ſocijs & familiæ ſuæ exitium attulit. Huius conſpirationis ſocium atqueadeo auctorem Petrum Luiſium Pontificis filium, Parmæ & Placentiæ Ducem fuiſſe, quum ad Imperatorem delatum eſſet, cæſar ab eo valde ſuſpecto ſe abalienauit: Vnde occaſionem nactus Ferdinandus Gonzaga, qui pro cæſare Inſubres obtinebat, clam cum aliquot Placentinis ciuibus egiſſe creditur, vt Duce occiſo ciuitatem cæſaris fidei commendarent. Quum autem nobilitati liberiorem vitæ ſtatum expetenti in primis odioſus eſſet, conſpiratione contra eum à principibus ciuitatis facta, interfectus eſt, Placentia in ipſo tumultu incredibili cum Pontificis mœrore, à cæſarianis occupata Parma ægrè retenta: cuius præſidio Pontifex camillum Vrſinum præfecit. Hinc maximè inter Pontificem & cæſarem ſimultates ortæ, quas Papa prudentiſsimus temporis oportunitatem expectans, diſsimulabat. Dum concilij negotium leuiter tranſigeretur, Imperator Auguſtæ Vindelicorum Imperialem conuentum indixit, in quo vt res Germanicas, quod ad religionem pertinet, componeret, maxima cum Pontificis indignatione conſtitutiones quaſdam publicauit, quibus vſq; ad concilij generalis decreta Germani omnes vterentur. Has INTERIM vocauit, Papa autem ægrè ferebat, cæſarem manum in meſſem alienam miſiſſe, quum quæ ſui muneris erant ipſe tractanda ſuſcepiſſet: Cui Pontifex tum ob hanc cauſam, tum ob interfectum filium, & occupatam Placentiam infenſus erat. Verùm vt erat prudens, Romæ poſt filij cædem, nepotem Octauium, qui in Parmæ & Placentiæ ditionem patri, prærogatiuæ iure,

ſuccedere debebat,diu continuerat,veritus,ne quemadmodum pater Placentiæ, ſic ille iuuenis & incautus Parmæ inimicorum inſidijs circumuentus, interficeretur.Suaſerat etiam ei vt Parma Eccleſiæ reſtituta Camerinum reciperet. Dum hæc agitantur,Octauius, moræ diuturnioris impatiens,quum ſe vtroque principatu excluſum videret,Parmam, inconſulto Pontifice,& contra eius ſententiam,per diſpoſitos equos profectus eſt,ſed à Camillo Vrſino reiectus, in proxima Turris claræ arce ſubſiſtebat. Pontifex iratus Vrſini quidem diligentiam, factumque commendauit. Octauio verò literas minarum & indignationis plenas ſcripſit,cui quum Octauius minus quàm oportuiſſet ſubmiſsè reſcripſiſſet, Papa hac nepotis contumelia ægrè lata, ætate iam grauis decubuit, & aliquot diebus pòſt haud leui febre oppreſſus,iiij.Idus Nouembris Anno ſalutis M.D.XLIX. ætatis verò altero & octuageſimo,rebus humanis,paulo ante lucem in Quirinali exceſsit. Cadauer per mediam vrbem familiarium humeris in Vaticanum delatum,in Baſilica ſancti Petri, lateritio tumulo conditum eſt.Vacauit tum ſedes Romana menſes duos,& dies vndetriginta.

IVLIVS III.

CCXXIX. Pontifex.

IVlius III. præter nobilem propinquitatem, claramque parentum famam, ex grauiorum ſtudiorum laude partam, vt cuius pater,auus,& patruus omnes ſimul iuris intelligentia, inter celeberrimos Romanæ vrbis iuriſconſultos ſuis quiſque temporibus præ cæteris floruere, multa præter hæc,alia corporis & animi habuit bona,in ijs ingenium docile,comme,ad promerendum hominum fauorem aptum,& ad artes optimas valde deditum. Venuſtos item mores,magnamque corporis dignitatem, & inde creſcentibus annis cum eloquentia coniunctam exactam iuris ſcientiam:poſtremò in gerendis conficiendisque rebus dexteritatem ſingularem. Vincentius pater,diſertus cauſarum,quæ coram Pontifice agitantur,patronus, & maiores eius omnes ex oppido agri Aretini, quod montem ſancti Sabini vocant,orti,familię nomen ab eorum loco traxêre: Qua de cauſa Iulius, cui tum Ioanni Mariæ nomen fuit, quamuis Romę natus & educatus eſſet, Aretinus tamen eſt habitus. Primis annis in Latinis literis ſeſe vehementer exercuit,idque apud ſuos domi:inde Peruſiam & Senas ad nobiliſsimas Academias, patruo ſumptus liberaliter ſubminiſtrante,& ad familiæ nomen certo nobilique iuriſprudentiæ præſidio tuendum acriter incitante profectus, ad Cæſareum Pontificiumque ius diſcendum animum appulit,nuſquàm tamen humanioris literaturæ immemor, adeoque profecit,vt aliquot poſt annos in vrbem reuerſus,magno profectus argumento feliciter verſatus & eleganter diceret,ſi quando publicè ad dicendum inuitaretur, & iudicij poſtea præpoſitus fœcundiſsima nominis fama ius adminiſtraret. Eximiam autem laudem conſecutus eſt ex ea oratione,quam in frequentiſsimo patrum conſeſſu,durante Concilio Lateranen.valde luculentam habuit. Tradidit ei Romam reuerſo Antonius Cardinalis patruus Iulio II.Pontifice facilè concedente ſuam quam ipſe habebat Sypontinam Eccleſiam, ſanguinis cóiunctionem in eo haud dubiè ſequutus, ſed rectè,ſpe quoque vel maxima confirmatus,quam de alta iuuenis indole conceperat. Cui indies ita præclarè reſpondit, vt nouis ſemper ab eodem honoribus cohoneſtaretur. In ijs fuit illuſtre prolegati munus ab ipſo ſub Leone Pontifice Peruſiæ Legato eidem commiſſum.In quo obeundo,quum iuuenis adhuc prudenter,iuſtè, integreque cuncta adminiſtraret,mirificum ſui ſpecimen dedit,facileque declarauit, quantum Eccleſiæ, in vna ipſius induſtria præſidij impoſterum eſſet conſtitutum. Vnde mox Clementi ſummo Pontifici inſinuatus,commendatusque bis ab eo, quod magnum æquitatis & iuſtitiæ fuit argumentum,vrbis gubernationi admotus eſt. Aemiliæ poſtea & Flaminiæ cum imperio præpoſitus Ariminum Malateſtis, qui rediuiuis ſemper viribus,& oppidum

pidum ſæpius ereptum,denuò occuparant, collectis viribus, belloq; fortiter ſuſcepto eiectis omnibus egregiè recepit.Per idem ferè tempus,quod omninò prętereundum non videtur, durante adhuc arcis Romanæ obſidione,aurum immaniter petentibus inſolentiſsime Cæſarianis militibus obſidem cum alijs nonnullis pro Pontifice rei numinariæ difficultate impedito ſe dedit, magnumque adijt vitæ periculum,quum bis in Floræ campum, ad furcas omnes ſimul catenati latronum more traherentur,bisque ſententijs de eorum ſupplicio in corona militum graui & infeſto concionis fremitu eſſet diſputatum, è quo periculo quanquam tum omnes, commiſerante adiutanteque Pompeio Cardinale,incolumes euaſerint, conſtat tamen eo facto, libertatem afflicto Pontifici fuiſſe maturatam.Sub Paulo III.Bononiæ prolegatus,& deinde Cameræ Apoſtolicæ auditor,mirificè eius principis iudicio, quod fuit acerrimum grauiſsimumque reſpondit.Quare cum multus eius opera domi foriſque feliciter vteretur,liberalitatem & beneficentiam in benemeritos exercere ſolitus, Pontifex, facilè tot eius labores purpurei galeri honore pendit:Habuit hoc omninò Paulus, vt ferè contra ſuperiorum Pontificum inueteratum morem ex vna dignitate homines legeret potiùs,quàm ex copijs atque diuitijs,band etiam ex Principum voluntate,& certè nemo in Romana Curia laborioſiùs, diuturniùs, iuſtiùs, per tot annos,nemo etiã fideliùs verſatus eſt, in quo vno nullus vnquã in maxima varietate rerum gerendarum ſuperbiam, nullus auaritiam, nullus negotiorum quæ is ſuſcepiſſet neglectum, aut quæſtus aliquam cupiditatem vnquam annotauit: Cardinalis Galliam Ciſpadanam,Flaminiam, Aemiliam,& nouiſsimè Bononiã Legatus rexit.Concilio à Paulo III. demùm indicto Pontificis vice ijdem præfuit,adiunctos ſibi habens Marcellum Ceruinum & Reginaldum Polum. Pauci autem tum Cardinales tot tantiſque muneribus fuere prępoſiti,quot quantiſq; Ioannes Maria de monte Cardinalis: pauciores certè tanta religione,integritate, manſuetudine & innocentia adminiſtrarunt,accuratiore verò in rebus tractandis diligentia prorſus nemo:quod eò quidem magis mirum eſt, quòd nimię vitæ luxuriæ & libidinibus intemperanter deditus, ab officio tamen nunquam auocaretur. Quod ſi vitæ inſtitutum Pontificatumque adeptus conſtanter ſeruauiſſet, multa quæ nunc ferè deſperata ſunt,in meliorem haud dubiè formam eſſent reſtituta.Qui namq; occupationibus totus intentus cardinalis, veluti furtim voluptates ſequebatur,Pontifex factus votorum iam omnium compos, abdicata rerum omnium cura,hilaritati & genio ſuo nimium indulſit,vſqueadeo homines præmij ſpe potiùs ad virtutem amplectendam,quàm ipſamet virtutis pulchritudine accenduntur: Declaratus eſt autem Pontifex poſt trimeſtrem à Pauli III.obitu,cardinalium in partes deductorum acerrimam diſceptationem cunctis inopinantibus,qui vix inter candidatos eſſe crederetur. Erat tum anni ſæcularis principium.Itaque omnium illi operum primum fuit reſerare ſtatim à Clemente ante x x v. annos clauſam ſacram in Vaticano portam, alias item primariorum templorum reſerandas cardinalibus certis demãdare, veniam delictorũ omnibus largiſsimè concedere,quę præcipua fuit huius ſęcularis anni condendi cauſa. Ad imitationem namq; Iudęorum à Pontificibus id noſtris receptum eſt, quòd illis eo tempore ſoluerentur nexi,ſeruique in libertatem vindicarentur,& corporum tantùm aſſertio curæ eſſet, noſtris,quod multo exoptabilius,animorum,qui tum reuerà liberi ſiunt,quum omni labe criminum vacant.Magno omnium hominum concurſu,hic annus Romæ celebratus eſt, Pontifice populo ſępius ſeſe oſtentante,benedicenteque, quo demùm exacto apertas per ſe portas, magna cum cæremoniarum pompa religioſe clauſit.Eodem ſæculari anno concilium Pauli III.iuſſu, Bononiam translatum,cui Tridentum reducendo tot irritis precibus apud eundem Pontificem Carolus Cæſar valde inſudarat, ipſe mox Tridentum vltro reuocauit, magna ſpe præbita optimi feliciſsimique ſuc-

ceſſus, ni aliquanto poſt exorta de nouo inter Chriſtianos principes bella diuina humanaque omnia perturbaſſent. Hiſce nouis bellorum tumultibus, quibus tota poſtea Europa deflagrauit vel imprudens initium dedit Iulius: quum alioquin otium auidiſsimè amplexus ab ijs maximè abhorreret. Id autem quomodo factum ſit, operæpretium facturus mihi videor, ſi enarraro: Quo mortales videant à quàm tenuibus leuibusque principijs reges, ruptis pacis fœderibus, diſcordiæ & atrociſsimorum bellorum occaſionem arripiant. Per interregni Comitia ſuffragatori Farneſio cardinali promiſerat Parmam ſe Octauio fratri redditurum, modo voti compos factus Pontifex renunciaretur. Igitur Pontifex renunciatus promiſsi memor, ſcriptis ſtatim literis ad Camillum Vrſinum, cui oppidi cuſtodia à Paulo fuerat demandata, iubet ciuitatem Octauio Farneſio tradi. Octauius, cui à Pontificebus mille aureos, quot menſibus ſubſidij cauſa numerante mandatum erat nullum, vt ipſe externi principis præſidium intra mœnia reciperet, ne qua excitandi belli occaſio, inter ſe concordibus regibus præberetur, eam ob cauſam quòd tantula pecunia oppido tutando non ſufficeret, viribus ſuis diffiſus, & inſidias à Cæſarianis ſuſpectans, Pontifice interpellato, opem eius implorat: Poſtulatque vel augeri ſibi menſtruum ſtipendium, vel concedi ſaltem, vt in clientelam Principi alicui ſe dare poſsit, cuius auxilio ab omni iniuria oppidum tueatur. Dicitur reſpondiſſe Pontifex, vt ſuis ipſe difficultatibus quo commodiùs poſſet, mederetur. Ex hiſce verbis veluti accepta facultate quod cupiebat, impetraſſet, Henrico Gallorum regi ſimilem occaſionem belli deſiderio vndique captanti ſeſe adiunxit, vſus ad id Horatij fratris opera, qui Gallis militabat, cuique Rex filiam deſponderat ex nobili concubina ſuſceptam. Quare cum à Rege valida præſidia in vrbem accepiſſet, Pontifex eo nuncio commotus, quòd ſe inconſulto huiuſmodi quicquam fuiſſet auſus, (neque enim ex ſuperioribus ſuis verbis eius rei poteſtatem ſe feciſſe exiſtimabat) bello eum graui eſt perſecutus, neque certè tam oppidi recipiendi ſpe, quàm vt Cæſari gratum faceret, cui paulò antè receperat de nullis externis præſidiarijs Parmam introducendis, id quod idem facilè videri licuit, quòd quum per aliquot poſtea menſes duxiſſet bellum, obſidioneque Parmæ & Mirandulæ Cæſaris copijs adiutus, irrito conatu aliquandiu protraxiſſet, quaſi exiſtimationi ſuæ abunde feciſſet ſatis, mox ſeſe ſubduxerit, & pace data acceptaque, ad otia ſe ſua retulerit: Ad hunc modum inter ſe commiſsi Reges, quod alius alij auxilio veniſſet, bella ex bellis ſerebant. Quæ in vnum protracta annum, ſupra miſerabiles multas inuectas clades, concilium quoque ipſis ſui initijs diſſoluerunt. Irruente namque in Tridentum ferè oppidum Mauritio Saxone, qui in partes à Gallo traductas, & alioquin ſuo peculiari in Cæſarem odio, qui ſocerum Heſſorum Principem apud Belgas in cuſtodia multos annos habuiſſet eundem acriter perſequebatur, Patres perterriti, & non iniuſto metu perfuſi, qua cuique tutius videbatur domum vnde venerant infectis rebus abierant. Pontifex interea domi quietus agere, mediũ ſeſe inter Reges gerere, vrbemque ipſam annona quæ defecerat vndecumq; aduecta, ad certam feliciorum temporũ ſpem impoſterũ erigere. Conuocarat item certos cardinales, dederatque negotium, vt poſtquàm concilium ſucceſſu careret, quæ ad chriſtiani nominis quietem, & ad morum ac diſciplinæ publicæ correctionem facere viderentur, ipſi deſpicerent, atque emendarent. Ea res aliquandiu ſedulò agitata, obortis tandem multis difficultatibus & impedimentis, poſt aliquot demum dies, vel refrixit, vel in aliud tempus dilata fuit. Secutum eſt poſtea bellum Senenſe, quo eius vrbis ciues Didaci Mendozę præfecti, intempeſtiua ſæueritate à Cæſare rebellantes in Gallorum poteſtatem vltrò venere. Cuius rei cauſa quum Cæſar (qui tum in Mediomatricibus Metim ciuitatem magnis copijs obſidebat) Neapoli Petrum Toletinum Proregem, collecto exercitu Senas proficiſci iuſsiſſet, atque is per Eccleſiaſticam ditionem iter inſtituere di-

re diceretur, quanquàm nihil ei eſſet cum Cæſare vrbem tamen muniuit, & peditum aliquot millia ad eius præſidium conſcribi iuſsit, nullam hiſce in rebus ſuperfluam putans ſuſpicionem. Perſonæ quoque ſuæ memor, Legatos Cardinales, Dandinum ad cæſarem, Hieronymum capiferreum ad Gallum miſit, qui crudelia arma ab iratis regibus, hortando rogandoq; extorquerent. Quum nihil apud eos proficeret, Guidonem Vbaldū ad vrbem euocatum, totius Eccleſiaſtici exercitus creauit Imperatorem. Vt ſi quod flagrante Senenſi bello periculum incideret, in omnem paratus eſſet occaſionem. Profectus eſt poſteà Viterbium, quò ex propinquo turbatis ciuitatis rebus ſi qua poſſet compoſitis, Italiæ pacem importaret. cæterùm quum cunctis deſperatis fruſtra ſe laboraturum cognouiſſet, non ita multo pòſt, Romam reuerſus eſt. Eodem tēpore, aut certè nō ita multo pòſt, Marcus Antonius columna Aſcanij patris intractabili ingenio viri, duritie & aſperitate exagitatus, per occaſionem, cuncta quæ in Latio pater poſsidebat, occupauit, præludium haud dubium grauis periculoſique belli, ni apud Aprutios copias parans Aſcanius, quibus rebellem filium vlciſceretur, Proregis iuſſu cuſtodiæ traditus, in ipſis principijs naſcentem ciuilis tumultus flammam ſua ipſe perpetui carceris calamitate oppreſsiſſet. Agebatur tunc annus chriſti M. D. LIII. quo exacto Gallus qui cæſareanorum conatus fortiter Senæ repreſſerat, ita turgidus, quòd coſmus Florentiæ Dux contra ſe cæſarianis auxilia ſubmiſiſſet, hoſtilia in eum arma continuò vertit, magno ſane Senenſium malo, quorum eſt libertas hoc bello fundìtus ſublata. Pro qua tuēda ipſi inter ſe populares cum nobilibus, & coniuncti contra exteros, varia fortuna per tot annos cōtenderant. Domuit eos fame, poſt longam obſidionem Ioannes Iacobus Mariniani Marchio, cæſarianus Dux, ad coſmum defendendum eo bello præpoſitus, nobiliſsimæ ciuitatis in ſeruitutem redactæ culpam Senenſes magna ex parte in Pontificem non diſsimulanter conferebant, qui non modò cæterorum Pontificum more ſubſidio non fuiſſet ipſe, matre Senenſi natus, & ibidem per multos annos amanter educatus, ſed commeatu contrà & pecunijs, hoſtem coſmum inſtruxiſſet, ſcilicet vt vel commiſerabili alumnæ ciuitatis clade fratris filijs, nouos titulos & peramplas facultates pararet. Dederat enim per id tempus Fabiano Balduini, qui Pontificis frater erat, filio, Montis ſancti Sabini oppidum, marchionatus titulo, deſponderatque eidem filiam eam, quæ poſteà Iulio maturius erepto, Alfonſo Ferrariæ Duci nupſit. Et hæc quidem de bis quę foris geſsit Iulius Pontifex. Domi autem & in ijs quæ ad religionis ſtatum pertinent, præter pauca illa, quæ (vt ſuprà retulimus) nullo felici exitu clara, cęperat, nihil prorſus egit, quod valde memoratu eſſet dignum, qui fruendo potiùs, quàm regendo Pontificatu, totus incumbebat. Extructa inſano ſumptu, ad voluptuarios tantùm ſeceſſus, paulo ſupra flumentanam portam, in conſpectu, elegantiſsima villa, in qua ſeptuagenarius ferè ſenex, per totū Pōtificatum intēpeſtiuè commeſſando, laſciuiendoq; grauiſsimarum rerum negotijs, magno chriſtianæ Reipub. malo neglectis, genio iucundè, ſuauiterque indulgeret. Singularibus tamen beneficijs duobus, hoc Pontifice ſedente Deus Optimus Maximus chriſtianam Rempub. eſt proſecutus, erepta de Turcis recenti adhuc Iulij primorum menſium principatu ad Africum littus Lepti, quam noſtri Africam vocāt, munitiſsima ciuitate: & Anglia nobiliſsima Inſula, quæ à vera religione, nefarijſque eorum conſilijs, à quibus oppreſſa tenebatur, per xx. ferè annos fuerat ſeiuncta, Eduardi vj. morte ad priſtinam pietatem reuocata. Mortuus eſt autem Eduardus anno quinquageſimo quarto ſupra M. ac D. cui cum ſucceſsiſſet Maria Aragonia, Legitima Henrici viij. hæres, præſtantiſsima fœmina, & veræ pietatis cultrix, factum eſt, vt in meliorem ſtatum omnia reducerentur. Hæc inſperata deploratæ veluti prouinciæ ad Eccleſiam Romanam acceſsio, vt eſt natura mortalium, quæ improuiſis vehementer afficitur, Pontifici incredibilem attulit voluptatem, miſitque eò

ſtatim

ſtatim ad expiandum luſtrandumq; regnum, & veteres ritus tradendos, ſumma cum auctoritate Legatum Polum cardinalem, cuius viri induſtria orationes ab Anglis Romam miſsi, reliquorum Chriſtianorum principum more Pontificem venerati, obedientiam ei præſtitere, quod vnum eſt ad ſanctioris Reipub. Romanique Pontificis auctoritatem reuertentis, indubitatum argumentum. Cęterùm Pontifex ea concepta lætitia diutius frui non potuit, concepto ex commutata vitæ ratione læthali morbo: ad arcendos namque intolerabiles podagræ cruciatus, quum imprudenti medicorum conſilio nouis ſe præceptis munijſſet, incidit in febrem, quę in horas grauius laceſcens, intra paucos dies eum extinxit, quum vixiſſet annos LXVIII. ſediſſet autem annos V. menſem vnum, dieſque XVI. Cardinales autem quatuor lectionibus creaſſet ad viginti, partim graui delectu, ſi nonnullos reſpicias, ſed eos veluti ſibi donatos, cæteris à præclariſsimarum virtutum concurſu lectiſsimis facilè compenſauit.

MARCELLVS II.

CCXXX. Pontifex

MArcellus Ceruinus Montisſani oppido agri Piceni honeſto genere natus (quanquam alioqui ex Monte Politiano ortũ duceret) natura quadam graui & ſeuera ſic illuſtri ingenio & induſtria fuit, vt iam inde à primis ipſius annis facilè quis futurum diuinaret, cum ad ſummam honoris atque imperij dignitatem eſſe venturum. Pater ipſius certe Richardus animaduerſo ſtellarum curſu, qui tum erat, quum naſceretur, ex earum coniunctione, vti erat eius artis peritus, ſummum ſacrorum principatum filio prædixit. Qui quidem perſuaſioni ſuæ tantum indulſerat, vt quum poſt multos inde demùm annos à ciuibus ſuis ad filij ætatis iam grandis nuptias incitaretur, conſtanter recuſauit, nulli ſe dictitans longè clariorem vitæ ſtatus conditionem, quam illi aſtra portenderent, illis veluti vinculis impediri. Puerilibus igitur diſciplinis in patria celeriter inſtructus, Senas, vbi bonarum artium ſtudia maximè florebant, proficiſcitur, tantumque breui aſſecutus eſt, vt varijs diſciplinis ornatus Romam poſteà veniret. Ibi quum ad bonos inprimis & doctos viros ſeſe conferret, cognita ſtatim eſt ipſius doctrina, probitas & prudentia, erupitq; ilicò ad hominum exiſtimationem & admirationem. Quamobrem Paulus Pontifex vt erat ingeniorum æſtimator acerrimus, eum ad ſe vocatum Alexandro Farneſio Cardinali tum quidem admodum adoleſcenti, ſed maximis grauiſsimarum rerum negotijs præpoſito, moderatorem adhibuit: Nec eo contentus Prothonotarij dignitate auctum, Pontificiæ etiam ſcriptioni & Reipub. procurationi præfecit. Quibus quidem muneribus ita Pontificis iudicio, quod valde accuratum erat, feliciter tum ſatisfecit, vt quũ omnia Paulus Pontifex laudaret, prudentiam & auctoritatẽ admiraretur: Nullũ enim iã negotiũ, nulla Legatio Marcelli conſilio & viribus non digna videbatur. Ac primùm quidem ad Cæſarem in Hiſpaniam conſolandi gratia, cum ampliſsimo adoleſcente Farneſio à Pontifice miſſus, ſic inde deceſsit, vt Cęſari in domeſtico coniugis luctu ſuæ prudentiæ iucundum relinqueret deſiderium. Pòſt eidem Alexandro Cardinali ad Cæſarem, & ad Galliæ Regem maximis de rebus proficiſcenti, iterum adminiſter datus, ab optimo Pontifice Neocaſtrenſem Epiſcopatum virtutis ergô promeruit. Nec ita multo pòſt, quum adhuc eſſet in Belgio abſentem Pontifex frequentiſsimo Senatu ſummo cum verborum honore commendatum Cardinalem renunciauit, nepoteque redire iuſſo hunc ipſum ad Cæſarem Legationis munere decorauit. Eo deinde Romam ex Legatione accerſito, nihil vſquam domi, nihil foris Pontifex egit vel agere cogitauit, in quo Marcelli opera non vteretur. Tota in vniuerſum Reipublicę cura atque tractatione, vel ei credita, vel certè cum eo communicata, Tridentino poſtea concilio indicto, & miſsis eo qui præeſſent Legatis Petro Paulo Pariſio, Ioanne Morono, & Reginaldo Polo Cardinalibus, non ita multò

pòſt,

pòſt, Pariſio & Morono reuocatis, hunc Marcellum cum Ioanne Maria Moutio in diſcedentium locum ſubrogauit. Multa hic dedit Marcellus Chriſtianæ pietatis & veritatis documenta, multa eximiæ libertatis in pontificia poteſtate & auctoritate tuenda, vt non immeritò Tridentinæ illius actiooes ſummũ eidem Pontificatum peperiſſe videantur. Secutum eſt tempus, quum Paulo mortuo Iulius III. Pontifex Maximus eſt renũciatus. Huius ipſe Pontificis parum nobili ocio gaudentis, diuerſum vitę inſtitutum quum minimè probaret, & à plęriſque eius conſilijs perſpiceret ſe non poſſe non diſſentire, Senatu ſæpè abſtinuit. Poſteà autem veritus ne Põtifex Camerioo Eccleſiæ ablato, ſuis illud, quemadmodum facturus videbatur dono daret, ne eiſdem conſilijs intereſſe cogeretur, ex Leui Febricula aëris intemperiem cauſatus, Eugubium, cuius oppidi Epiſcopum gerebat, ſeceſsit. Eo adhuc Eugubij commorante Iulius Medicorum conſilio, temere mutata victus ratione, febre correptus, è vita exceſsit. Iam verò vno omnium ſtudio, vna conſeoſione nihil cunctati patres, Marcellum nihil molientem, incredibili omnium gaudio Pontificem maximum declararunt. Pontifex renunciatus, ſeruato veteri nomine, poſtridie eius ſummæ dignitatis inſignia accepit, nulla ſolenni pompa, nulloque ſumptuoſiore apparatu. Primis ſtatim initi Pontificatus diebus, ad emendandã morum diſciplinam conuerſus, multa ſalubriter ioſtituit, qua de iure rectè adminiſtrando, qua de benè curandis per Epiſcopos ſubditis. Alexãdri fratris filios, quod hiſce temporibus & moribus nouum eſt, eodem veſtitu, eodem vti comitatu voluit, quo priùs aſſueuerat, ſalutari eos nõ patiebatur, raròetiam conſpici. Ipſi quoq; fratrem, qui vous ei ſuperſtes erat, Romulo paulo ante extincto, ne Romam quidem vt veniret, permiſit. Dicunt ij qui familiariùs eum nouere, complura ſtatim tum cogitaſſe, quæ ad inſtaurandam Eccleſiæ dignitatem, & diſciplinam Chriſtianam pertinebant, ni importuna mors, ad iniuriam Chriſtianæ reipublicæ, cõmunem omniũ ſpem, & ſaluberrima ipſius conſilia impotenter abrupiſſet. Vix nanq; viginti dies in Pontificatu ſederat, quum grauiore ſacrorum mora, quibus ipſe propter Paſchæ diei celebritatem operabatur, defeſſum languentemq; primũ inuaſit febris, inde corripuit biduo pòſt apoplexis, quæ vita digniſsimũ virum pancis horis viribus cunctis expoliauit ſimul & extinxit. Luxerunt mortuũ omnes ſine diſcrimine, inprimis virtutis & literarum ſtudioſi. Quorum fortunam Cardinalis conſilio, opera & facultatibus aliquanto ſubleuarat, & oũc io ſpem erexerat maiorem, quum paſsim ſeſè Romam ad Marcelli Pontificis famam contuliſſent: cæterùm qui tot virtutibus inſignis omnium prædicatione commendabatur, auaritię tameo notam euadere non potuit, plęriſq; eum veluti tenacem & illiberalem accuſantibus, qui Pontificatum vix adeptus, de triennali ſubſidio colligẽdo cogitarat. Sportulas autem à ſuperioribus Pontificibus dari ſolitas, ipſis ſtatim initijs ferè dimidiaſſet: ſed neſciunt imperiti homines, plærunq; probra principibus affingere ſoliti vacuo ærario, vt oppignoratis (vt tum erant) prouinciarũ vectigalibus atq; portorijs, ſtultum eſſe ac præpoſterum liberalitatis famam quærere, quæ demùm grauiori ſubditorum detrimento ad rapacitatem cogat, id quod tum euenire eſt neceſſarium, quum profusè temereque donando varijs ſumptibus paratos, ad publicas neceſsitates, theſauros principes temere exhauſerunt.

PAVLVS IIII.

PAulus IIII. cui Ioanni Petro ante Pontificatum nomen erat; quum adhuc eſſet cardinalis, pari fuit inter ſacri ordiois ſenatores virtutis ac literarum merito, priſcis illis atq; ſanctiſsimis chriſtiani ordinis patribus comparandus. Sed & multo quoq; anteà, quàm purpuræ honorem conſequeretur, ijſdem veteris Chriſtianæ diſciplinę moribus venerabilis, ad vrbem ſimul & ad Vaticanas ædes ab Hadriano VI. euocatus, ſupra cæteros ferè,

qui

qui tum Romę clari conſpiciebantur ſacratos viros ſemper enituit, ita vt quum am inde à multis annis omnium eſſet in admiratione, optimam ſanctiſsimamq; ſui memoriam relicturus fuiſſe videretur, ni Pōtificatum ſtatim adeptus, parum prudenti conſilio, ſumptis ipſe armis, excitatiſque de nouo quæ refrixerant inter Chriſtianos reges bellis, omnibus fere vbique terrarum turbatis, eandem temerè corrupiſſet. Erat Paulus in Hirpinis natus, quum alioqui patriâ eſſet Neapolitanus, ignobili quodam in vico, ſeptimo ferè à Beneuento lapide, nobiliſsimis longè parentibus, Ioanne Antonio Carafa & Victoria Camponeſca, quę marito inter Neapolitanos proceres, ſuis ipſins & Diomedis Carafæ patris virtutibus inſigni Montorij comitatam in dotem ſecum attulit, puer adhuc ſacræ & religioſę vitæ inſtitutum apud Caſsinates monachos amplexus, ægrè à propinquis imbecilliori ætate diſhſis, inde abduci potuit, ſed tandem parentum monitis cedens, & ad ſtudia quibus antea vacarat, denuo totus conuerſus, ingenium exquiſito literarum omnium delectu grauiter inſtruxit. Grādior factus Romam profectus eſt ad Oliuerium Carafam Cardinalem propinquum, qui tum temporis ampliſsimi Romanæ Eccleſiæ ordinis, virtute atque exiſtimatione princeps & erat & omnium iudicio habebatur. Huius demùm opera & commendatione à Iulio I I. beatis Archiepiſcopatum obtinuit, quum alioqui linguatū & ſacrarum literarum peritia vitæq; modeſtia, innocentia ac religione etiam nullo commendante, eo honore eſſet digniſsimus. Oliuerio deinde Cardinale mortuo in Hiſpanias nauigauit, vbi à Ferdinando Rege catholico humaniter ſuſceptus, in conſilium adſcitus eſt, ſacelliqne regij ſacerdotibus præpoſitus, ibiq; tam diu eſt commoratus, donec Hadriani V I. qui in eo quādam morum ſimilitudinem amabat, accerſitu, Romam redire iuſſus eſt. Etenim is in animo qnum haberet nouis Legibus ſolutam ſacerdotum diſciplinam reſtringere, & ſublatis ijs quæ à ſuperioribus Romanis Pontificibus inſtituta minùs probarentur, ſanctiorem gerendi ſummi Pontificatus rationem inſtituere, hunc potiſsimùm inter alios nonnullos ad ſe euocarat, cuius ipſe conſilio vteretur, quod de eo in Hiſpanijs ſibi valde grato magnam doctrinæ, integritatis & prudentiæ concepiſſet opinionem, ſed Hadriano demùm infectis rebus è vita excedente, & ſuccedente eidem Clemente V I I. nouo vitæ inſtituto ab omni humanarum rerum cura penitùs ſe abdicauit, conducta domo procul à frequentia hominum ſub hortulorum colle, quo in loco ſacris aſsiduè intentus literis religioſiſsimè aliquot annos exegit, tanta cùm ad hoc vitæ genus ſe conferret propoſiti conſtantia, vt à Carolo Cæſare per ea forte tempora Brunduſinum Epiſcopatum delatum, non ſolùm recuſaret, ſed & eum quem iam dudum à Iulio Pōtifice acceperat vltro deponeret. Clade autem vrbis poſteà conſternatus ab vrbe receſsit, & primum quidem Veronam ad Gibertum eiuſdem ciuitatis Epiſcopum ſe contulit. Inde quietioris illius ſanctiorisque vitæ deſiderio rurſum accenſus, Venetias demùm commigrauit. Qua in ciuitate ad diui Nicolai Tolentinatis, nōnullis à morum ſanctitate ſibi commendatis viris in vnum coactis, pio religioſi animi decreto ſeueriorem vitam cum ijs profeſſus eſt, abſtractusque in altitudinem Chriſtianæ contemplationis multorum rurſus annorum otium in diuinis literis conſumpſit. In hoc ſacerdotum à ſe delectorum inſtitutorumque contubernio adhùc viuentem Paulus I I I. Auguſta illa generoſi iudicij maturitate facilè ſuperiores principes antecedēs, eum vnà cum quibuſdam optimis & præſtantiſsimis viris legit in Senatum. Qua de cauſa in vrbem ad obeunda ſenatoria munera reuerſus, accepto demùm quo antea ſponte ſe abdicarat Archiepiſcopatu, varia ſui fama fruebatur, alijs ſanctiſsimum virum, relicto quietioris vitæ inſtituto ad Reipub. fructus ſeſe vocari paſſum, ſummis laudibus extollentibus, alijs contrà grauiter accuſantibus, qui eum callidè ambitioſum in hanc ſummi honoris ſpem ſpecie omnem pompam contemnentis vulpino aſtu latibula priùs quæſijſſe dictitantes, quęcunque ab eo fie-

rent

rent verbis eleuabant. Ipſe, quòd febricitãs Romam veniſſet, vbi primùm per valetudinem licuit, in Republica ita verſatus eſt, vt perſonæ ſuæ vtiq; benè memor, in cunctis quæ ageret diceretur grauitas, & ſeueritas quædã duceret, vnum Reipub. commodum, vnamque ſedis Apoſtolicæ dignitatem propoſitã ſibi habens, ita etiam, vt in dicenda ſentẽtia quum Senatus haberetur, magna & libertate vſus fuerit ſemper atque conſtantia, refragari cuique veritus, etſi de ipſius Pontificis Maximi commodis aut honore ageretur, quando alioquin ſaluis ſanctiſsimis legibus ſua eum ſententia adiuuare non poſſet. Pontifici inde auctor fuit, vt quum Lutherana hæreſis Italiam tum inuaſiſſet, & indies magis magiſq; in omnis generis homines nullo diſcrimine graſſaretur, vt inquam, ad tantum malum coërcendum, nouos Iudices è ſacro patrum Senatu inſtitueret, qui inquirendis damnandiſq; hæreticis ſumma cum poteſtate præeſſent. Ad id munus quũ ipſe quoq; deligeretur, magnaq; acerbitate idem exerceret, quam ipſe Chriſtianã ſeueritatẽ appellabat, omnes ferè omniũ ordinum homines grauiter offendit, tantumq; ſibi conflauit odium, vt eius nomen in coronis paſsim maledictis laceraretur, neque deerant qui dicerent, ea potiſsimùm de cauſa Pontificem iſthuc impuliſſe, vt ipſe muneri quoq; præpoſitus, nonnullos occultis de cauſis ſibi inuiſos, ſubmiſsis in eos accuſatoribus, ad eum modum vlciſceretur. Cuius ea iam eſſet proſpecta ingenij malignitas, vt ſuſceptas cũ aliquo quacunq; de cauſa ſimultates, nullo poſtea tempore deponeret. Declarauit id non multò pòſt in multis, ſed maximè in Ioanne Morono Cardinale, in quem quum dirum odium concepiſſet, nunquàm ab eo proſequendo deſtitit. Accuſarat illum primùm clam apud Iulium III. Sed ille, qui viri integritatẽ noſceret, aures non adhibuit. Itaq; vbi adepto poſteà Põtificatu, ſuo vindictæ auido indulgere poſſet ingenio, in molem Hadriani innocentiſſimum virum coniecit, longo carcere afflixit, ac poſtremùm etiam omnibus eum dignitatibus exuere cogitarat, & haud dubiè omniũ, qui eum norant iudicio feciſſet, ni morbo vrgente, aliquãdiu differre coactum poſteà mors præoccupaſſet. Cæterùm qui à lenitate naturę & blanda morum comitate hominum ſtudia promereri neſciebat, eximiam tamen laudem adſequebatur præexcellenti ſacrarum literarum notitia, morum grauitate, religionis ſtudio, & exacta diſciplinæ Chriſtianæ per totum vitæ curſum obſeruantia, à quibus virtutibus, pijs grauibuſq; viris commendatus, mortuo Iulio III. & Marcello, apud quem ſummũ gratiæ & dignitatis locum obtinebat, intra paucos dies extincto, poſt non longas quidem, ſed acres valdè comitiales contentiones, Pontifex maximus eſt renunciatus. Eius creati Põtificis initio, populus Romanus vehementer indoluit, qui quũ cuncta ſibi, queadmodũ Iulius permiſerat, in ſumma vitę libertate licere vellet, ſeuerum & intractabile hominis ingenium veritus, parum lætam Reipub. ſtatus cõditionem ipſo Pontifice futuram augurabatur. Hunc aduerſum de ſe vulgi rumorem initiò ſtatim auertere conatus, multa priuatim & publicè benigni & facilis principis ſigna dedit: affectataq; liberalitate, & quum in publicum prodiret, vultu ad hilaritatem compoſito, omnium fauorem ſtuduit promereri. Pollicitus etiam vltrò certis quibuſdam Cardinalibus ad tollendã ſuſpitionem, nullam ſe Põtifice Reipub. mutationem futuram, quod eo qui tum erat ſtatu facilè ſe contentũ eſſe affirmaret. Cęterùm paulò pòſt à principũ Chriſtiani orbis Legatis Chriſtiano more ſalutatus veneratuſq;, cõfirmato veluti Pontificatu, ingenium rurſum ſecutus, ad innouanda multa & emendãda cuncta conuerſus, multa ſummæ ſeueritatis ædicta propoſuit, quæ quanquàm pleraq; ad diſſolutæ ciuitatis mores corrigendos reuera pertinerẽt, quia tamẽ, nullo delectu nulloq; diſcrimine habito, temerè & ex abrupto cuncta aggrederetur, pro libidine potiùs, quàm certo prudentię; conſilio ſuſcepiſſe noua cõſilia videbatur. Ad Iudæorũ tamen auaritiam (cuius vitij infamia gens illa inprimis laborat) coërcendam, ſalubria multa inſtituit, abrogatis ſemel cunctis priuilegijs, quibus à ſuperioribus Pontificibus &

Ff maxi-

maxime à Paulo III.donati,immanes & intolerabiles diuitias,per fas & nefas cõ-
gregarant.Ipſe igitur Iudæorum inſolentiæ obuiam iturus,vſuram omnibus in-
terdixit,inditisq; nouis tributis,ſingulos ferè pecunijs omnibus multauit.Spar-
ſos deinde & nullis à Chriſtianis diſtinctis ſignis, in ſepta cõcluſos per ſingulas
vrbes in vnũ coëgit,croceiq; coloris pileo inſigniuit. Suſtulit poſthæc largitio-
nes eas,quæ inueterato vſu pro impetrandis ſacerdotijs paſsim fiebant,omnibus
qui muneribus præeſſent,& ante alios ijs qui à ſupplicibus libellis ſubnotandis
Datarij vocãtur, ſeuerè admonitis,ne vlli accepta pecunia officij ſui dignitatem
eleuarent.Multa Iulij III.decreta,quę non probabat,ſtatim induxit,plurimis ſi-
mul, quorum cõſilijs Iulius vtebatur, eodem tẽpore in vincula coniectis,& tor-
mentis etiam excruciatis. Cardinales Legatns prouinciarum ſubrogatis mino-
rum ordinum præſidihus cunctos reuocauit,vno excepto Carolo Carafa fratris
filio,Bononiæ Legato, cuius vnius conſilijs totus regebatur. Quiq; paulò anteà
vix diem exutis armis, quibus à puero aſſueuerat,in collegium Cardinaliũ à pa-
truo Pontifice fuerat cooptatus.Eccleſiarũ agros à multis occupatos,aut temere
emptos,poſſeſſorib' deturbatis eiſdẽ rurſum reſtituit. Amplificauit quoq; triũ-
uiralis conſeruatorum vrbis poteſtatem, & immunitatibus multis ac priuilegijs
Romanos publicè eſt proſecutus,cõfirmatis etiam liberaliter omnibus,quę à ſu-
perioribus Pontificibus acceperãt. Quamobrem ſolenni decreto omniũ ordinũ
populus,ad teſtificaudum grati animi ſtudiũ,marmoream ei ſtatuã in Capitolio
dedicanit,& centũ item è nobilitate viros perpetuæ corporis cuſtodiæ nouo mo-
re aſsignauit. Huic ſuæ in Romanos nouæ liberalitati ſuberat altius conſilium:
quod poſtea progreſſu temporis facile detexit.Moliebatur enim iam inde ab ini-
to pontificatu bellum, quod vt Romanis lubentibus & pro viribus adiutantibus
ſuſciperet,eorum animos hiſce beneficijs præoccupandos ſtatuerat. Neq; enim
ita multò poſteà nudatis ſenſibus graue cum Philippo Hiſpaniarum Rege bellũ
ſuſcepit:quod maximis calamitatibus Eccleſię imperio ſubditis popnlis,occaſio-
nem dedit.Oderat ipſe iam pridem intimis animi ſenſibus,Hiſpanorũ nomẽ,qui
Lotrechio Neapolitanum regnum poſt cladem vrbis acriter inuadente, Carafas
omniũ primos ex nobilibus ad Gallos deſciſcentes, agris & oppidis quæ poſſede-
rant poſt victoriam adeptã multatos, nõnullos capitali ſupplicio,reliquos exilij
pœna affecerat.Itaq; Pontifex iniuriarũ valde memor, tempus veniſſe ratus,quo
ſeſe ſuosq; vlciſceretur,vndiq; belli occaſionẽ captabat, omninò ſibi perſuadens
ad primam belli famã Neapolitanos à Rege ad ſe defecturos.Denotarat enim iam
dudum opulentiſsimum regnũ,ſuis præſertim,qui fortunæ arridentis indulgen
tia valde inſolentes erant.Illuc vt fama eſt eum impellentibus & cuncta facilia fu
tura Gallo Rege ſocio prædicantibus, nec cunctata fortuna illudere rebus huma
nis ſolita,facilem prębuit occaſionem,qua & bellnm legitimè poſſet Pontifex in-
dicere,& Gallos ſibi adſciſcere. Fortè alienarat ſe ab Hẽrico Gallię Rege Carolus
Sfortia Lombardiæ Prior (ſic enim vocãt) ea de cauſa iratus Gallus duas ei trire-
mes per occaſionẽ ademit, quæ quum in Pyrgorũ portũ poſtea tnm appnliſſent,
eas Alexander Caroli frater Camerę Apoſtolicę clericus,propere collectis rebus
neceſſarijs illuc profectus, inde per vim deſpecto veluti Pontifice Caietam addu-
xit:ſed longum eſſet cuncta enarrare, ſatis eſt nobis initia oſtendiſſe,quæ nõ tam
vitam huius quàm vitæ quendã curſum deſcribimns. Sfortias igitur cunctos &
eadem de cauſa Regis Philippi clientes omnes,qui tum Romæ erant, ac Colum-
nas in primis tãquàm cum eis conſpirantes, etiam multò grauiùs proſecutus,&
Gallo reſtitutis demùm triremibus,quas reddi cõfeſtim iuſſerat gratificatus, fa-
cile quod optabat eſt conſecutus. Nam quum Columnas poſtea Anathemate no
tatos tota auita ditione in Latio exuiſſet,eandemq; in ſuos cum nouis honorũ ti-
tulis contuliſſet, & loca adhæc quædam ad adimendam Columnijs recuperandi
ſpem ex bellica arte communiſſet,facile Hiſpanum regem ſuos tutari ſolitũ in ſe
conci-

concitauit. Itaq; exortũ eſt inter eos atrociſsimum bellum, Pontificios ſtrennuè adiutante Gallo, quem Paulus Pontifex etiamſi inducijs cum Philippo Rege implicitũ, miſſo in Galliam Carafa Cardinale, in partes facilè traduxerat: eo deinde exitu biennium ferè armis certatum eſt, & vaſtatis direptiſq; totius ferè Latij oppidis, multis etiã miſerabiliter incendio conſumptis, ac Romæ omnibus ferè omnium ordinũ hominibus aſsiduè imperatis, grauiſsimis tributis penè oppreſsis, inconſultam Pontificis pertinaciã execrãtibus, alibi autem Philippo Regi rebus omnibus bene, Pontificijs verò & Gallis cõtrà cadentibus, vt inquam deſperato meliori ſucceſſu ad pacem Põtifex coactus inclinaret. Quæ demùm certis conditionibus icta cõfectaq;, quietem & nõnihil meliorem rerũ ſtatum inuexit. Vrbs tamen, vt malis veluti nondum rite luſtrata, expiataq;, vix benè conſcriptis pacis fœderibus bello fere parem cladẽ accepit: quum Tyberis alucum egreſſus, occupata tota vrbis planitie, quæ frequẽtiſsimè habitatur, omnes omniũ fortunas reliquas omninò perdidiſſet. Cõpoſitis rebus Pontifex ad priſtina ſua emendandæ pereuntis Reipublicæ conſilia reuerſus, principiò certos dies conſtituit, quibus publicè omnibus ad eũ eſſet aditus. Ad ſexdecim deinde Cardinales legit, quibus in hæreſeos & nonnullorũ aliorum eriminum ſuſpectos inquirendi animaduertendiq; munus demãdauit. Ipſe item reliquis omnibus ab ſe abdicatis curis, & in Carafam cardinalẽ reiectis, ad cognoſcẽda vindicandaq; eadẽ ſcelera totum ſe dedidit, publicauitq; grandẽ librorũ indicẽ, qui à ſe dãnatos libros, graui edicto propoſito, complectebatur. Ioannẽ Moronum Cardinalẽ, tãquàm de religione malè ſentientẽ arce cum Canenſi Epiſcopo iuſsit aſſeruari. Monaſticam vitam ſemel profeſſos, quacũq; de cauſa deſciuiſſent, eandẽ rurſum nulla admiſſa excuſatione profiteri coëgit, tanta adhibita ſeueritate, ne quid grauius dixerim, vt quoſcunq; vel legitimas diſceſſus cauſas afferentes, veluti detractãtes impiũ, vel ad triremes relegaret, vel in vincula protinùs conijceret. Suo quoq; in Carolũ Cæſarẽ veteri odio incenſus, tranſlati ab eo per eadem tempora in Ferdinandũ deſignatũ Imperatorẽ imperij tabulas, nũquam adduci potuit, vt approbaret, iniuſſu ſuo confectas eſſe dictitans & contra ſacrorum canonum ſtatuta: quare quum omnia quæ ſuſciperet magna eſſent cum aſperitate cõiuncta, etiamſi alioquin multa procul dubio ſalutaria eſſent, indies magis magiſq; omnium in ſe hominũ odium excitabat. Laudem tamen magnam omniũ teſtimonio promeruit, quum rarò iuſtitiæ æquitatiſq; exẽplo, tres ſimul fratris filios Carolũ Cardinalem, Ioannẽ Palliani Ducem, & Antonium Montisbelli marchionẽ, multa grauiter peccantes, dignitatibus & rerum omnium, quam habebãt adminiſtratione exutos, cum ignominia vrbe eiecit, acerrima oratiõe apud Senatum habita, qua præpoſteros illorum mores deteſtatus, ſeueriſsimè eoſdẽ accuſauit: ſed & alia multa quo tẽpore poſtea ſuperfuit laudabiliter egit, quæ omnia illuc pertinebant, vt omnẽ in ſuos præteritarum rerum culpam deriuaret, ſubſtitutis vbiq; nouis præſidibus & minutis portorijs, ac nonnullis etiã ſublatis, cõſtituto etiam ex probatis ſibi viris inſigni collegio, qui ipſius vicem omnes omnium ſubditorum cauſas cognoſcerent. Vt tamen ſemel in ſe conceptum odium extingueret, aut etiam ſedaret, efficere non potuit: ſcilicet malefactorum omnes ſumus tenaciſsimi, benefactorum pluma leuior eſt gratia. Vix nanq;, quum paucis poſtea diebus in lethalẽ morbũ incidiſſet animam exhalarat, ac ne exhalauerat quidem, quum ſtatim furore veluti amens populus, per vrbem diſcurſans, cuncta quæ in vrbe inſtituiſſet aboliturus, Pontificis ſimul & omnium Carafarum memoriam execraretur, concremato anteomnia nouo, quem Paulus fecerat carcere, quo hæreſeos ſuſpecti aſſeruabantur: intentato quoque in ſacram Dominicanorum ædem ad Mineruam eodem incendio, vix piorum hominum ſupplicibus precibus permotæ manus abſtinuere: Inde ad Capitolium curſu facto, marmoream ſtatuam, quam magno ſumptu anteà ei erexerant demoliti, crudeliter in eum ſæuiere, diſsipato raptatoq; per vrbem

ipſo capite, ac poſtremum poſt multa illata opprobria in Tiberim deiecto. Edictum ad hæc promulgatum, quo omnes iubebâtur graui proditionis pœna propoſita, omnia per vrbem Carafæ familiæ inſignia quocunq; demùm loco collocata aut inciſa eſſent, tollere funditusq́; euertere. Mortuus eſt autē ex hydropiſi x v. Calend. Septemb. Anno ſalutis M. D. LIX. quum vixiſſet quatuor & octoginta, ſediſſetq́; annos quatunr, menſes I I. & dies x x v I I. Eo vno minus infelix, quòd ſublatis omnibus vbiq; inter Chriſtianos reges inteſtinis bellis, inita confectaq́; inſigni Dei beneficio matura pax eiuſdem Pōtificatus finem nobilitaſſet.

PIVS IIII.

ccxxxii. Pontifex. PIus I I I I. cui ante Pōtificatum Ioānes Angelus nomē fuit, patrē habuit Bernardinū Medicem Ioannis Iacobi filiū, matrē vero Cæciliā Sorbelloniā, honeſtę inter ciues Mediolanēſes cōditionis, & inter multos fratres Ioannē Iacobū Mariniani marchionē, rei militaris gloriâ inſignē, & inter ſuę ætatis belli duces clariſsimū. Ipſe natus eſt anno ſalutis M. D. XCIX. pridie Calēd. Aprilis, ſanctiſsimo Paſchatis die, quū forte mater, à ſacris euchariſtię myſterijs dolorihus partus circūuenta, domū redijſſet, Mediolani in regionē portę nouæ, vico qui hodie Moronorū, olim verò Mediceorū Curia vocabatur, in parochia S. Martini ad Nuſigiam ſito. Parētum cura optimis diſciplinis ab ineunte ætate eruditus, cum adoleuiſſet Papię & Bononię Iuri operā dedit, vbi etiā doctoratus inſignia cōſecutus eſt. Ad vrbē poſtea profectus à Clemēte V I I. Pōtifice ſummo inter Prothonotariorū, qui participantes dicūtur, collegiū adſcitus eſt, aditu etiā ad maiora patefacto. Quo tēpore Alexandrū Farneſiū Epiſcopum Cardinalē Oſtienſem, ac tum eius ordinis principē, qui poſt Clementis VII. obitum Pōtifex Roman⁹ fuit, familiariùs colere cœpit. Vnde illius cum eo principe origo manauit amicitię. Pōtificatum Paulus I I I. adeptus cum eius viri nō mediocrē in rebus gerēdis dexteritatem nouiſſer, primùm multis eum publicis muneribus, deinde affinitate cum eius fratre Marchione cōtracta, Archiepiſcopatu Raguſino & demùm Cardinalatu honeſtauit. Præfuit ſumma cum laude Aſculanis, Tifernatibus, bis Parmenſibus, Fanenſibus & Anconitanis, Niciæ verò quo in Pauli I I I. Comitatu profectus erat, ita cum eo egit, vt duobus eius fratribus, quorum alter Marchio erat, ex arce Mediolani, vbi ob inuidiā ex virtute contractā, cōcluſi fuerant, libere abire Cæſare permittente, licuerit. Mox ad dirimēdas lites de finibus inter Bononienſes & Ferrarienſes arbiter electus, facilè oīa cōpoſuit. Ter Eccleſiaſtici exercitus curator, quem cōmiſſarium vocāt, fuit, bis in Pānonia cōtra Turcas, ſemel in Germania bello Cęſaris Caroli V. cōtra Lutheranos. Bononię deinde prolegat⁹, Ioāne Morono cardinale Legato, creatus, Parmā profectus Petro Luiſio principe interfecto, & Placentia à Cęſarianis Ducibus occupata, eam ſua vigilantia, in Eccleſiæ fide cōſeruauit. Nouiſsimè in Peruſij adminiſtratione abſens à Paulo I I I. ſexto Idus April. anno M. D. X L I X. Presbyter Cardinalis ſanctę Pudētianæ creatus, haud ita multò pòſt Romā prnfectus eſt. Paulo I I I. mortuo, cū Iulius I I I. qui illi ſucceſſerat bellū auctore Cęſare Carolo V. Octauio Farneſio Parmenſium Duci indixiſſet, quod pręter eius ſententiā Gallorum pręſidia maximo Cæſaris dāno Parmæ receperat, ipſe Eccleſiaſticarum copiarum, more maiorum à Pōtifice Legatus eſt miſſus Ferdinādo Gonzaga totius exercitus Duce creato, bello cōpoſito, in vrbē reuerſus multis annis Romæ ſub Iulio I I I. & Paulo I I I I. honeſtiſsimè vixit, ſenatorijs muneribns integre vacans, quo tempore viris egregijs & literatis præſertim, delectari cœpit, eorūq́; cōſuetudine iucundiſsimè vti, ita vt eius menſa doctorum virorum quaſi quoddam gymnaſium eſſe videretur. Mitis & ad miſericordiam proni ingenij, tum ex eius conſuetudine & ſermone, tum ex rebus quas geſsit ſemper, habitus eſt: nā præter occultas eleemoſynas publicè etiam quotidie omnibus inopia laborantibus, qui limen eius adirent, tan-

tum

tum ad ſubleuandas eorum miſerias diſtribuebat, quantum pro quotidiano victu ſatis eſſe poſſet. Ex quo, pater pauperum vulgò vocabatur, in amicos liberalis, omnibus comis & perhumanus, iuſtitiæ cultor, nefariorum hominum hoſtis acerrimus, in ea ciuitate, quæ mores hominum diligenter examinare ſolet, omniũ conſenſu exiſtimatus eſt. Quare haud dubiè virtutum opininne gradum ſibi ad maximum ſacerdotium fecit. Nam Paulo IIII. vita functo poſt diuturnam quatuor menſium ob Cardinalium diſſenſiones, ſedis Pontificiæ vacationem, tãdem ex Presbytero Cardinale tituli ſanctæ Priſcæ, ipſe omnium potiſsimè delectus eſt Romanus Pontifex, qui ſua humanitate & clementia ſuperiorum annorum acerbitatem leniret, quam ſpem cõfirmare & augere viſus eſt Pij nomine aſſumpto, Pontifex autem maximus creatus eſt omnium Cardinalium ſuffragijs, qui quatuor & quadraginta tunc commitijs apud S. Petrum affuere. Hora inter ſeptimam & octauam eios noctis quæ Chriſti natalitia ſubſequuta eſt anno ſalutis M. D. L X. ineunte, tanta mortalium omniũ, qui adfuerunt lætitia, quanta paucisſimos antea ad eiuſdem ſacerdotij dignitatem peruenuiſſe conſtat. Pontificatus initio quo reipſa demonſtraret, quæ Pij nominis appellatione pollicitus fuerat, clementiam dico & humanitatem, omnium penè Cardinalium, ſed præcipuè Carafarum, qui alioqui læſi videbantur, precibus, populo Romano omnium eorum veniam condonauit, quę in Pauli IIII. marmoreum ſimulachrum, inſigniaq; & ſanctæ inquiſitionis contumeliam & dedecus vacante ſede commiſerant: Oratoribus deinde totius orbis orthodoxi principum, id eſt Cæſaris, Regum Galliæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Poloniæ, Nauarræ, Reipublicæ Venetæ, Ducum Allobrogum & Florentiæ, item Genuenſium, Lucenſium Heluetiorum qui recte ſentiunt, Mediolanenſium ciuium, Ducibusq; Ferrariæ & Vrbini publicis in cõſiſtorijs ad ſui venerationem more ſuperiorum Põtificum receptis, animum ad Eccleſiæ & vrbis ſtatum diuturna ſedis vacatione, aſperoq; ac difficili ſub Pauli IIII. pontificatu bello geſto, penè labefactatum, componẽdum cõuertit. Ante omnia igitur quæcunq; Paulus IIII. præter vulgatos Eccleſiaſticos canones, & iam receptam à ſuperioribus Põtificibus cõſuetudinem, ſuo tantum arbitrio publicis edictis vel diplomatibus nouauerat, diſquirens omnia ad rectam communis & vſurpati iuris rationem, inductis prioribus decretis paulatim reuocauit, idoneoſque iudices, qui quæſtionibus huiuſmodi præeſſent viros graues & prudentes delegit. Ferdinandi Cæſaris Imperatoriam dignitatem trãſlatam in eum ab eius fratre viuente Carolo V. quam Paulus IIII. improbauerat, ratam habuit, eiusque tãquàm legitimi & Catholici Imperatoris Legatos perhonorificè ſuſcepit. Sanctionem, quam ipſe Paulus de bonis Eccleſiaſticis malè & ſimoniace alienatis, non mediocri multorum damno ediderat, correxit. Monachorum & fratrum religioſorum, quos in monaſteria vnde exierant Paulus redire ſeuerisſimo edicto coëgerat, cauſas iterum cognoſci voluit, vt ijs qui canonicis legibus, id ſe feciſſe probaſſent, ſuum ius redderetur. Multos & magnæ exiſtimationis viros, quos ob hæreſis ſuſpitionem Paulus grauiter carcere, & alijs pœnis afflixerat, in his Ioannem Moronum Cardinalem, virum integerrimum, omni & iniuria abſoluit & ſuſpitione liberauit. Epiſcopos vt ad ſuas Eccleſias, & curandos ſibi commiſſos greges reuerterentur, hortatus eſt. Ceterùm Concilij ab ſe indicti cauſa ab eo conſilio deſtitit. Carafarum eiuſdem Pauli propinquorum res tam in patrui Pontificatu, quàm alijs temporibus patratas, & præſertim bello Neapolitano, quo vniuerſus terrarum orbis, atque vrbs inprimis vexata fuerat, Cardinalium aliquot, & vrbis Gubernatoris Hieronymi Epiſcopi Sagonenſis ſententiæ ſubiecit. Vnde cum eorum nomina inter Reos recepta eſſent, Carolus, & Alfonſus Carafæ, Scipio Rebiba Cardinales, Ioannes Comes Montorij, qui Dux Palliani dicebatur, Leonardus Cardineus, & Comes Allifanus, cum aliquot alijs Carafæ domus clientibus, partim in Hadriani mole, partim in publicum

carcerē diuerſo tēpore cōiecti, quęſtionibus diligēter habitis,ſingulorumq; cauſis examinatis ex Pōtificis auctoritate dānati ſunt. Ex his Carolus Cardinalis Carafa,nono carceris mēſe carnificis manu in mole Hadriani ſtrangulatus eſt. Ioannes Mōtorij Comes cū Alliſano,& Cardineo ſecuri in publico carcere percuſsi, horrendū & maximè memorabile ſpectaculū, inſolensq; inſtabilis fortunæ ſurſum,deorſum omnia agitātis ludibriū,in publico expoſiti,attonito, & quorſum iſthęc tenderēt admirāti populo Romano,prębuerūt. Quū oēs paſsim cōfluerent ad eos ſpectandos,qui modo miſerabiliter extincti paulò antè vrbē Romā, & Italiā omnē ſolo nomine perterruerant. Alfonſus verò centū millibus aureorū perſolutis,& Cameræ Apoſtolicæ præfectura depoſita,reliqui vadibus datis,præter vnum Cardinalē Rebibam,dimiſsi ſunt. Poſt hęc more aliorū pōtificū iam recepto,ſororū filios,& filias ad ſe euocatos,varijs & nobiliſsimis matrimonijs & dignitatibus honeſtatos,ad ſummos honores euexit. Ducē Florētiæ Coſmū Romā cum vxore & duobus filijs ad ſe ſalutandū veniētem, magnifico apparatu Palatinis ædibus excepit. Qui Dux publicis aliquot ſupplicationibus & cæremonijs, dum interfuiſſet, poſt alterū demùm menſem diſceſsit. Miſsis deinde Legatis ad omnes principes,qui chriſtiani nominis cenſentur, Conciliū generale Tridenti inſtaurandū & celebrandū indixit, vt eo ſaltē remedio,quod in calamitoſiſsimis tēporibus Eccleſia ſemper maximū eſſe duxit,omnibus iam prouincijs deprauatæ religionis vitio laborātibus,peſsimeq; affectis, aliqua medicina adhiberetur. Cuius indicti cōcilij diploma,cū catholici omnes principes ratū habuerint,proximo mēſe Octobri anni M.D.LXI. Tridenti res magna vt creditur patrū frequētia inchoanda eſt. Ipſe enim Pōtifex,Cæſar,Reges Francorum & Hiſpanię omnibus ſuarum prouinciarū Epiſcopis,vt eo proficiſcantur,iuſſere. Quin etiā Papa Tridentū iam Apoſtolicę ſedis Legatos Herculē Gonzagā Principem Mantuanum, Hieronymū Soripandū Neapolitanū,& Staniſlaum Hoſium Polonū,S. Romanæ Eccleſiæ cardinales viros ampliſsimos cōfeſtim ire iuſsit. Nā inter vnū & viginti,quos duabus lectionibus ad hanc vſq; diem creauit cardinales,literarum ſcientia,morum grauitate & vitæ ſanctitate duo poſteriores concilij Tridētini Legati inprimis eminent. Dum hæc parantur,Pontifex ędificandi ſtudio incenſus,multa vetera & publica monumēta tam in Apoſtolico palatio,quàm in reliqua vrbe, vel vetuſtate collabentia,vel imperfecta,vel quę omninò eſſe deſierunt, raparare & perficere aggreditur, inter Salariā & Nomentanā portam, & viam nouas Pias in quirinalis dorſo facit, viam Flaminiā reficit, aquā virginem ante mille annos ademptā vrbi reſtituit, Arcem ſancti Angeli nouis muris & propugnaculis munijt,Pyrgorū,quæ nunc ciuitas vetus dicitur,arcem & portum,item Oſtię arcem bello Neapolitano diſiectā reſtituit,palatiū Pontificū Capitolinū refecit,turrim palatij ſancti Marci renouauit. Villam Iuliā mirę amœnitatis ędificiorumq; elegantia conſpicuā fiſco Apoſtolico applicatam Pontificum vſui, & perpetuā eſſe iuſsit. Thermas Diocletiani vetuſtate corruptas in ſacrā ædem,& Carthuſianorū cœnobium cōuertit. Templū ſancti Petri Vaticanum toto terrarū orbe celebre, additis mēſtruis de ſuo ſalarijs quàm celerrimè perficiendā curat, titulos & Diaconias Cardinaliū vetuſtate collabētes,repatare iuſsit, officinā libris ſanctorum Patrum accuratè & integrè imprimendis adornat,accito magnis pręmijs Paulo Manutio Aldi filio,viro tum in ea facultate,tum vario literarum genere celeberrimo. Hæc & eiuſmodi,quæ vrbis decori & ornamento perficit, & longe maiora quæ adornat, Deus fortunet: ita enim facilè fiet, vt vrbs paulatim aliquid atque adeò multum priſtini ſplendoris & maieſtatis aſſequatur. Reliquis Pontificibus præclarum exemplum Pij IIII. magnificentia & bonitate inſtitutum diligenter imitantibus,quos vtinam illi quàm ſimillimos Deus Opt. Max. humano generi largiatur.

TYPO-

MATERNVS CHOLINVS LECTORI S.

COmmodiſſimum viſum eſt, in Platinæ fine adijcere breue omnium Romanorum Pontificum & Schiſmatum Chronicon, ad temporum digeſtionem, & accuratam hiſtoriæ cognitionem admodum neceſſarium, quod incredibili (vt videri poteſt) diligentia, labore, & induſtria ex vetuſtiſſimis monumentis & optimis ſcriptoribus confectum, exque ONVPHRII PAVVINII Veronenſis fratris Eremitæ Auguſtiniani commentarijs collectum in communem ſtudioſorum gratiam propter argumenti ſimilitudinem, cum ipſo Platina publicamus. Quo vno diligens Lector multas, quæ paſſim cùm in Platinæ libro, tum in alijs hiſtorijs & Eccleſiaſticis præſertim ſubortæ ſunt contradictiones & difficultates, facilè auferre, & omnia ſibi plana & aperta facere poterit. Nobis enim ipſi conſtituimus, nihil vnquam omittere, quod quantum in nobis erit, ad ſubleuandos pios Lectores, & hiſtoriarum ſtudioſos pertinere cognouerimus.

BREVE ROMANORVM PONTIFICVM OMNIVM CHRONICON, EX ONVphrii Pauuinii commentariis accurata diligentia collectum.

Anni ſalutis.	Numer. Pótificũ		Anni	Menſes	Dies
44	1	*SAnctus Simon Petrus Cephas, Ioannis filius Bethſaidenſis. Galilæus, Domini noſtri Ieſu Chriſti diſcipulus, atque ab eo Princeps Apoſtolorũ deſignatus, primus Romanam Eccleſiam fundauit erexitq́, ac in ea Epiſcopus primus Claudio & Nerone Imperatoribus, ſedit annos*	24	5	12
		A die xv. Kal. Februarij, Ti. Claudio Auguſto III. & L. Vitellio II. Conſulibus, quo primum vrbem ingreßus eſt, vſque ad diem iij. Kalend. Iulij, L. Fonteio Capitone & C. Iulio Rufo Conſulibus. Anno ſalutis 68. in quo ſub Nerone Cæſare Romæ cruci affixus eſt, & in Vaticano ſepultus.			
		Beatus Petrus Apoſtolus vrbis Epiſcopus, quũ ſolus quotidianis Chriſtianorũ neceßitatibus præſto eſſe non poſſet, duos Coadiutores creauit, Linum & Cletum, quibus ſacra tractantibus, ipſe orationi & verbi miniſterio quietiùs vacabat. Qui paulò ante obitum ſuum, quum martyrij ſui tempus appropinquare cognouiſſet, beatum Clementem veterem Presbyterum Epiſcopum Romanum & ſucceſſorem ſuum deſignauit, & quum ordinationes aliquot Romæ feciſſet, quibus Epiſcopos ſex, Presbyteros decem, Diaconos ſeptem creauit, martyrio cum Paulo Apoſtolo coronatus, migrauit ad Chriſtum. Hæc ex Damaſo.			
57	2	*Sanctus Linus Herculani filius Volaterranus Tuſcus Petri Apoſtoli diſcipulus, & ab eo viuente cum Cleto coadiutor Romanus ordinatus, ſedit Romæ abſente vt plurimum Petro annos*	11	3	12
		Creatus Imp. Nerone. Q. Voluſio Saturnino & P. Cornelio Scipione Conſulibus, pridie Idus Iunij, Anno ſalutis 57. ſedit vſq; ad Annum Chriſti 68. & diem ix. Kal. Octobris, in quo ſub eodem Nerone			

Anni ſalutis.	Numerus Pótificũ		Anni	Menſes.	Dies.
		Fonteio & Capitone Conſulibus, quum eſſet etiam Clementis, qui primus poſt Petrum Apoſtolum Epiſcopus Romanus fuit Coadiutor, altero menſe & die xxvj. à Petri morte capite cæſus eſt, & iuxta S. Apoſtolorum Principis corpus in Vaticano ſepultus, quum ex mandato eiuſdem Apoſtoli ordinationes duas feciſſet, quibus Epiſcopos xv. Preſbyteros xviij. & Diaconos creauit.			
68	3	*Sanctus Clemens Fauſtini filius Romanus de regione ſecunda Cœli montium ex Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbytero primus poſt Petri mortem Romanus Epiſcopus paulò ante obitum ſuum ab eo conſtitutus, Imperatoribus Nerone, Galba, Othone, Vitellio, & Veſpaſiano Auguſtis, ſedit annos*	9	4	26
		A die iij Kal. Iulij anni 68. vſq; ad annum Chriſti 77. diemq; ix. Kal. Decembris, in quo Veſpaſiano VII. & Tito V. Conſulibus, quum in Ponto vbi relegatus fuerat, occiſus fuiſſet, ibidem ſepultus iacuit vſque ad Nicolai Papæ tempora, ſub quo Romam tranſlatus, in Baſilica ſuo nomini dicata, conditus eſt. Ordinationes autem fecit duas menſe Decembri, quibus Epiſcopos xv. Presbyteros x. & Diaconos duos creauit.			
77	4	*Sanctus Cletus Aemiliani filius Romanus de regione Eſquilina, quartus in ordine Epiſcoporum Romanorum addito Lino, ſecundus verò poſt Petrum Apoſtolum Papa, ſub Imperatoribus Veſpaſiano, Tito, & Domitiano ſedit poſt Clementis mortem annos*	6	5	3
		Is quum Coadiutor Clementis quemadmodum etiam antea & Petri fuerat, remanſiſſet, Clemente in exilium acto Romanam Eccleſiam rexit, atque poſt eius obitum, vt antiquior in diſciplina Chriſtiana diſcipulus & de ea præ cæteris benemeritus, Pontifex Romanus omnium ſuffragijs, audita Clementis morte confirmatus eſt, quum ante ſub SS. Petro & Clemente Coadiutor fuiſſet annos xx. menſes v. dies xij. Sedit igitur ab obitu Clementis, id eſt ix. Kalend. Decembris anni 77. vſque ad vj. Kalend. Maij. Anni Chriſti 84. qui Domitiano Auguſto IX. & T. Virgineo Rufo II. Conſu-			

Anni ſalutis.	Numerus Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		Conſulibus, quum ordinationem vnam xxv. Preſbyterorum feciſſet, occiſus eſt, & in Vaticano iuxta S.Petri Apoſtoli corpus ſepultus. Sedit autem omnino Annos	26	10	15
		Mortuo Cleto Papa paſtore vacauit Romana ſedes dies	0	0	7
		Hæc ex Damaſo Papa, Anaſtaſio Bibliothecario, & Ioannis Papæ iij. epiſtola decretali.			
84	5	*Sanctus Anacletus Antiochi filius, Athenienſis Græcus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter, à beato Petro Apoſtolo factus quintus Epiſcopus Romanus, Domitiano Auguſto, ſedit annos*	12	2	10
		Creatus iiij. Nonas Maij. Occiſus tertio Idus Iulij, anno Chriſti 96. Flauio Domitiano Imp. XVII. & T. Flauio Clemente Conſulibus, & prope S. Petrum in Vaticano ſepultus, cùm ordinationes duas menſe Decembri feciſſet Epiſcoporum vj. Presbyterorum v. & Diaconorum iij. Quo mortuo vacauit ſedes dies	0	0	13
96	6	*Sanctus Euariſtus, Iudæ filius, Bethleemites Græcus, Imperatoribus Domitiano, Nerua, & Traiano, ſedit annos*	13	3	0
		Creatus vj. Kalend. Auguſti, & quum ordinationes tres menſe Decembri feciſſet, quibus Epiſcopos v. Presbyteros vj. Diaconos duos creauit, vij. Kalend. Nouembris Anno Chriſti 109. occiſus eſt, & in Vaticano ſepultus, Ap. Annio Trebonio Gallo, & M. Attilio Metello Bradua Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	19
109	7	*Sanctus Alexander, Alexandri filius, Romanus, de Vico caput Tauri Traiano Auguſto. Sedit Annos*	7	5	19
		Creatus xvj. Kalend. Decembris, ordinationibusq; tribus menſe Decembri Epiſcoporum v. Preſbyterorum vj. & Diaconorum ij. factis, v. Nonas Maij Anno Chriſti 117. cum Euentio Presbytero & Theodulo Diacono occiſus eſt, & via Numentana ſeptimo ab vrbe lapide ſepultus, L. Aemilio Aeliano & L. Antiſtio vetere Conſulibus. Vacauit tum ſedes dies	0	0	22
117	8	*Sanctus Xyſtus, Paſtoris filius, Romanus, de*			

Anni ſalutis.	Numer' Pôtificû		Anni	Menſes.	Dies.
		regione via lata, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Preſbyter, Traiano, & Hadriano Auguſtis, ſedit annos	9	10	19
		Creatus iiij. Kalend. Iunij, & quum ordinationes tres menſe Decembri, Epiſcoporũ iiij. & Preſbyterorum xj. & Diaconorum iij. feciſſet, viij. Idus Aprilis, Anno 127. occiſus eſt, & in Vaticano ſepultus, M. Lollio Pedio Vero, & Q. Iunio Lepido Bibulo Conſulibus. Vacauit eo mortuo Romana Eccleſia	0	0	2
127	9	*Sanctus Teleſphorus, Anachoretæ filius, Græcus, Presbyter Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Imperatore Adriano Auguſto, ſedit Annos*	10	8	28
		Creatus v. Idus Aprilis, ordinationibusq́; quatuor, Epiſcoporum xiij. Presbyterorum xij. & Diaconorum viij. menſe Decembri factis, Nonis Ianuarij, Anno Chriſti 138. occiſus eſt, ac in Vaticano prope S. Petrum ſepultus, L. Aelio Vero Cæſare II. & P. Cœlio Balbino, Vibullio Pio Conſulibus. Vacauit eo mortuo ſedes Romana dies	0	0	7
138	10	*Sanctus Hygeinus, Philoſophi filius, Athenienſis Cræcus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter, Hadriano & Antonino Pio Auguſtis, ſedit Annos*	4	0	0
		Creatus Idibus Ianuarij, & quum ordinationes tres menſe Decembri feciſſet, quibus Epiſcopos vj. Presbyteros xv. & Diaconos v. creauit iij. Idus Ianuarij, Anno 142. mortuus eſt, Mario Peduceo Sylloga Priſcino, & T. Hœnio Seuero Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana dies	0	0	3
142	11	*Sanctus Pius, Rufini filius, Aquileienſis, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter, Antonino Auguſto Pio, ſedit Annos*	11	5	27
		Creatus xviij. Kalend. Februarij, & quum ordinationes quinq; menſe Decembri, Epiſcoporum xij. Presbyterorum xviij. Diaconorumq; xj. feciſſet, v. Idus Iulij. Anno 153. obijt, & in Vaticano ſepelitur, Sex. Acilio Glabrione & C. Valerio Homollo Veriano Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	13
	12	*Sanctus Anicetus, Ioannis filius, de Vico Humiſia, Syrus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter, Imperatoribus Antonino Pio, M. Aurelio, & L. Vero, ſedit Annos*	9	8	24

Crea-

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		Creatus viij. Kalend. Auguſti. Ordinationes quinque Epiſcoporum ix. Presbyterorum xvij. & Diaconorum iiij. menſe Decembri fecit. Occiſus xv. Kalend. Maij, Anno 163. & via Appia in Cœmeterio quod poſtea Calliſti appellatum eſt, altero ab Vrbe lapide ſepultus, Q. Iunio Ruſtico, C. Vettio Aquilino Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	17
163	13	*Sanctus Concordius Soter, Concordij filius, Fundanus Latinus, M. Aurelio & L. Vero Auguſtis, ſedit Annos*	7	11	18
		Creatus iij. Nonas Maij, & quum ordinationes quatuor menſe Decembri feciſſet, quibus Epiſcopos xj. Presbyteros xviij. Diaconosque ix. creauit, x. Kalend. Maij. Anno 171. rebus humanis exceſſit, ac via Appia ad Catecumbas in Cœmeterio, quod poſtea Calliſti vocatum eſt, ſepultus, M. Aurelio Seuero Cethego, L. Iunio Claro Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana dies	0	0	21
171	14	*Sanctus Habundius Eleutherus, Habundij filius, Nicopolitanus Græcus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, M. Aurelio, & Commodo Auguſtis, ſedit Annos*	15	0	15
		Creatus pridie Idus Maij, Ordinationes tres menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xv. Presbyterorum xij. & Diaconorum viij. Vita functus eſt vij. Kalend. Iunij. Anno 186. & in Vaticano ſepultus, Triario Materno & M. Atilio Metello Bradua Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana dies	0	0	5
186	15	*Sanctus Victor, Felicis filius, Apher, Imperatoribus L. Aurelio Commodo, Pertinace, Iuliano, & Lucio Septimio Seuero, ſedit Annos*	12	1	28
		Creatus Kalend. Iunijs, & quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, quibus Epiſcopos xij. Presbyteros iiij. Diaconos vij. creauit v. Kalend. Auguſti, Anno 198. Occiſus eſt, & in Vaticano ſepultus, Ap. Claudio Laterano & M. Mario Titio Rufino Conſulibus. Vacauit tum ſedes	0	0	12
198	16	*Sanctus Habundius Zepherinus, Habundij filius, Romanus, Seuero, Antonino Caracallo, Geta & Macrino Auguſtis, ſedit annos.*	20	0	17

Anni ſa-lutis.	Numer° Põtificũ		Anni	Men-ſes.	Dies.
		Creatus iiij. Idus Auguſti. Ordinationes quatuor menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos xiij. Preſbyteros xiij. Diaconosq́; vij. creauit. Dormiuit vij. Kalend. Septembris Anno ſalutis 218. & in Cœmeterio ſuo iuxta catecumbas via Appia ſepultus eſt, Brutio Præſente & Extricato Conſulibus. Vacauit ſedes	0	0	6
218	17	*Sanctus Domitius Calliſtus, Domitij filius, Romanus de Vico Rauennatum, Macrino, Antonino Eliogabalo, & Alexandro Seuero Auguſtis, ſedit Annos*	5	1	13
		Creatus iiij. Nonas Septembris, & quum ordinationes v. menſe Decembri Epiſcoporum viij. Presbyterorum xvj. & Diaconorum iiij. feciſſet, prid. Idus Octobris Anno 223. interfectus eſt, ac in Cœmeterio Callepodij Presbyteri via Aurelia tertio ab Vrbe lapide ſepultus, Antonino Eliogabalo iiij. & Alexandro Cæſare Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	6
223	18	*Sanctus Vrbanus Pontiani filius, Romanus, Imperatoribus Alexandro Seuero, Auguſto, ſedit Annos*	7	7	5
		Creatus xij. Kalend. Nouembris. Ordinationes v. menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopi viij. Preſbyteri ix. & Diaconi v. creati ſunt. Occiſus viij. Kalend. Iunij anno 231. ſepultus via Appia in Cœmeterio Prætextati, Agricola & Clementino Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	23
231	19	*Sanctus Calpurnius Põtianus, Calpurnij filius, Romanus, Imp. Cæſ. Alexandro Auguſto & Maximino Tyranno ſedit Annos*	5	5	2
		Creatus xiiij. Kalend. Iulij, & quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet Epiſcoporum vj. Presbyterorum totidem & Diaconorum v. Anno 236. in exilium actus eſt, in Inſulam Sardiniam vbi xiij. Kalend. Decembris mortuus eſt, Romamq́ue relatus & in Cœmeterio Calliſti ſepultus, L. Catilio Seuero & L. Ragonio Vrinatio Tuſconio Quintiano Conſulibus. Vacauit tum ſedes diem	0	0	1
236	20	*Sanctus Anterus, Romuli filius, Græcus, Imp. Cæſare C. Iulio Maximino Auguſto ſedit menſem*		1	14

Crea-

Anni ſalutis.	Numerꝰ Pótificũ	ROMANI	Anni	Menſes	Dies.
		Creatus in Sardinia die poſt obitum Pontiani xj.Kalen.Decembris, & Epiſcopo vno creato Romæ iij.Nonas Ianuarij Ann.237.occiſus eſt, & via Appia in Cœmeterio Calliſti ſepultus Maximino Auguſto & C.Iulio Africano Conſulibus. Vacauit eo mortuo Romana ſedes dies	0	0	6
	21	*Sanctus Fabius Fabianus Fabij filius Romanus Maximino, Balbino, Pupieno, Gordiano, Philippis & Decijs Auguſtis ſedit Annos*	14	0	11
		Creatus iiij. Idus Ianuarij, Ordinationibusq́ue quinq; menſe Decembri Epiſcoporũ xj.Presbyterorum xxij. & Diaconorum vij.factis, occiſus eſt, & in Cœmeterio Caliſti ſepultus Decio Auguſto II. & Annio Grato COSS. Vacat ſedes menſes	0	5	21
	22	*Sanctus Cornelius Caſtini filius Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Decijs Gallo & Voluſiano Auguſtis ſedit Annos*	2	2	3
		Creatus iiij.Idus Iulij.Ordinationes duas menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos vij. Presbyteros iiij. & Diaconos iiij. creauit.xviij. Kalend. Octobris, Anno 253.Occiſus eſt, & iuxta Cœmeterium Calliſti via Appia in prædiolo Lucinæ prope Harenanium in Crypta ſepultus eſt, Gallo II. & Voluſiano Auguſtis Conſulibus. Vacauit ſedes menſes	0	2	5
252		*Nouatianus Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter in Schiſmate contra Cornelium Papam auctore Nouato Presbytero Eccleſiæ Carthaginenſis creatus ſedit annos aliquot*			
		Schiſma primum in Romana Eccleſia, in quo Cornelio Papa legitima ordinatione creato Nouatianus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter ab aliquibus Schiſmaticis Presbyteris Pontifex Romanus ordinatus eſt. Qui Eccleſia pulſus hæreſim Nouatianorum condidit. Obijt verò in Valeriani & Gallieni perſecutione.			
253	23	*Sanctus Lucius Porphyrij filius Romanus Valeriano & Gallieno Auguſtis ſedit Annum*	1	3	13
		Creatus xij.Kalend.Decembris.Ordinationes duas menſe Decembri fecit Epiſcoporum vij.Preſbyterorum iiij. & Diaconorum iiij.Occiſus iiij.Nonas			

Anni ſalutis	Numerus Pôtificũ		Anni	Menſes	Dies
		Creatus iiij. Idus Auguſti. Ordinationes quatuor menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos xiij. Preſbyteros xiij. Diaconosq; vij. creauit. Dormiuit vij. Kalend. Septembris Anno ſalutis 218. & in Cœmeterio ſuo iuxta catecumbas via Appia ſepultus eſt, Brutio Præſente & Extricato Conſulibus. Vacauit ſedes	o	o	6
218	17	*Sanctus Domitius Calliſtus, Domitij filius, Romanus de Vico Rauennatum, Macrino, Antonino Eliogabalo, & Alexandro Seuero Auguſtis, ſedit Annos*	5	1	13
		Creatus iiij. Nonas Septembris, & quum ordinationes v. menſe Decembri Epiſcoporum viij. Presbyterorum xvj. & Diaconorum iiij. feciſſet, prid. Idus Octobris Anno 223. interfectus eſt, ac in Cœmeterio Callepodij Presbyteri via Aurelia tertio ab Vrbe lapide ſepultus, Antonino Eliogabalo iiij. & Alexandro Cæſare Conſulibus. Vacat ſedes	o	o	6
223	18	*Sanctus Vrbanus Pontiani filius, Romanus, Imperatoribus Alexandro Seuero, Auguſto, ſedit Annos*	7	7	5
		Creatus xij. Kalend. Nouembris. Ordinationes v. menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopi viij. Preſbyteri ix. & Diaconi v. creati ſunt. Occiſus viij. Kalend. Iunij anno 231. ſepultus via Appia in Cœmeterio Prætextati, Agricola & Clementino Conſulibus. Vacauit ſedes dies	o	o	23
231	19	*Sanctus Calpurnius Põtianus, Calpurnij filius, Romanus, Imp. Cæſ. Alexandro Auguſto & Maximino Tyranno ſedit Annos*	5	5	2
		Creatus xiiij. Kalend. Iulij, & quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet Epiſcoporum vj. Presbyterorum totidem & Diaconorum v. Anno 236. in exilium actus eſt, in Inſulam Sardiniam vbi xiij. Kalend. Decembris mortuus eſt, Romamque relatus & in Cœmeterio Calliſti ſepultus, L. Catilio Seuero & L. Ragonio Vrinatio Tuſconio Quintiano Conſulibus. Vacauit tum ſedes diem	o	o	1
236	20	*Sanctus Anterus, Romuli filius, Græcus, Imp. Cæſare C. Iulio Maximino Auguſto ſedit menſem*		1	14

Crea-

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		Creatus in Sardinia die poſt obitum Pontiani xj. Kalen. Decembris, & Epiſcopo vno creato Romæ iij. Nonas Ianuarij Ann. 237. occiſus eſt, & via Appia in Cœmeterio Calliſti ſepultus Maximino Auguſto & C. Iulio Africano Conſulibus. Vacauit eo mortuo Romana ſedes dies	0	0	6
	21	*Sanctus Fabius Fabianus Fabij filius Romanus Maximino, Balbino, Pupieno, Gordiano, Philippis & Decijs Auguſtis ſedit Annos*	14	0	11
		Creatus iiij. Idus Ianuarij, Ordinationibusq́ue quinq; menſe Decembri Epiſcoporũ xj. Presbyterorum xxj. & Diaconorum vij. factis, occiſus eſt, & in Cœmeterio Caliſti ſepultus Decio Auguſto II. & Annio Grato COSS. Vacat ſedes menſes	0	5	21
	22	*Sanctus Cornelius Caſtini filius Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Decijs Gallo & Voluſiano Auguſtis ſedit Annos*	2	2	3
		Creatus iiij. Idus Iulij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos vij. Presbyteros iiij. & Diaconos iiij. creauit. xviij. Kalend. Octobris, Anno 253. Occiſus eſt, & iuxta Cœmeterium Calliſti via Appia in prædiolo Lucinæ prope Harenanium in Crypta ſepultus eſt, Gallo II. & Voluſiano Auguſtis Conſulibus. Vacauit ſedes menſes	0	2	5
252		*Nouatianus Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter in Schiſmate contra Cornelium Papam auctore Nouato Presbytero Eccleſiæ Carthaginenſis creatus ſedit annos aliquot*			
		Schiſma primum in Romana Eccleſia, in quo Cornelio Papa legitima ordinatione creato Nouatianus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter ab aliquibus Schiſmaticis Presbyteris Pontifex Romanus ordinatus eſt. Qui Eccleſia pulſus hæreſim Nouatianorum condidit. Obijt verò in Valeriani & Gallieni perſecutione.			
253	23	*Sanctus Lucius Porphyrij filius Romanus Valeriano & Gallieno Auguſtis ſedit Annum*	1	3	13
		Creatus xij. Kalend. Decembris. Ordinationes duas menſe Decembri fecit Epiſcoporum vij. Preſbyterorum iiij. & Diaconorum iiij. Occiſus iiij. Nonas			

Anni ſalutis.	Numer° Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		nas Martij, Anno 255. & in Cœmeterio Calliſti ſepultus Valeriano ij. & Gallieno COSS. Vacauit ſedes	0	1	5
255	24	*Sanctus Iulius Stephanus Iulij filius Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus à Cornelio Papa factus Valeriano & Gallieno Auguſtis ſedit Annos*	2	3	24
		Creatus iiij. Idus Aprilis, Ordinationes duas menſe Decembri fecit Epiſcoporum iij. Presbyterorum vj. & Diaconorum v. Interfectus iiij. Nonas Auguſti, & in Cœmeterio Calliſti ſepultus Anno 257. M. Valerio Maximo II. & M. Acilio Glabrione Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana menſem	0	1	12
257	25	*Sanctus Xyſtus Iunior philoſophi filius Athenienſis Græcus, Valeriano & Gallieno Auguſtis ſedit Annum*	1	10	23
		Creatus xvij. Kalend. Octobris, quum ordinationes duas menſe Decembri Epiſcoporum ij. Preſbyterorum iiij. & Diaconorum vij. feciſſet viij. Idus Auguſti Anno 259. occiſus eſt, & in Cœmeterio Calliſti ſepultus M. Aurelio Memmio Fuſco & III. Pomponio Baſſo Conſulibus. Vacat ſedes	0	11	15
260	26	*Sanctus Dionyſius Monachus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Imperatoribus Valeriano, Gallieno, & Claudio Auguſtis ſedit Annos*	10	5	5
		Creatus xj. Kal. Auguſti. Fuluio Aemiliano, & Pomponio Baſſo II. Conſulibus. Ordinationes duas menſe Decembri fecit Epiſcoporum vij. Presbyterorum xij. & Diaconorum vj. Obijt vij. Kal. Ianuarij anno 270. finito, & in Cœmeterio Calliſti ſepultus Claudio Auguſto ij. & Ouinio Paterno Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana dies	0	0	5
271	27	*Sanctus Felix Conſtantij filius Romanus Claudio, & Aureliano Auguſtis ſedit annos*	4	5	0
		Creatus Kalend. Ianuarij Flauio Antiochiano & Turio Orfito COSS. Ordinationes ij. menſe Decembri fecit Epiſcoporum quinque. Presbyterorum ix. & Diaconorum v. Occiſus iij. Kal. Iunij Anno 275. & via Aurelia in Cœmeterio ſuo ſecundo ab vrbe lapide ſepultus L. Domitio Aureliano Auguſto			

Anni ſalutis.	Numerus Pōtificū	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		Auguſto II. & C. Iulio Capitolino Conſulibus. Vacauit ſedes dies	o	o	5
275	28	*Sanctus Eutychianus, Maximi filius, Lunenſis, Tuſcus, Aureliano, Tacito, Probo, & Caro Auguſtis, ſedit Annos*	8	6	4
		Creatus Nonis Iunijs, & quum ordinationes v. menſe Decembri feciſſet, Epiſcoporum ix. Preſbyterorum xiiij. & Diaconorum v. occiſus vj. Idus Decembris, Anno 283. & in Cœmeterio Calliſti ſepultus, Caro Auguſto II. & Carino Cæſare Conſulibus. Vacauit tum ſedes	o	o	8
283	29	*Sanctus Caius, Cai filius, Salonenſis Dalmata, ex genere Diocletiani Imperatoris, ſedit Imperatoribus Caro, Carino, Numeriano Diocletiano & Maximiano, Annos*	12	4	6
		Creatus xvj. Kalend. Ianuarij. Ordinationes quatuor menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos v. Preſbyteros xxv. & Diaconos x. creauit. Occiſus eſt x. Kalend. Maij, Anno 296. & in Cœmeterio Calliſti ſepultus, Diocletiano Auguſto VI. & Fl. Conſtantio Cæſare II. Conſulibus. Vacat ſedes menſes	o	2	8
304	30	*Sanctus Marcellinus, Proiecti filius, Romanus, Diocletiano & Maximiano Auguſtis, ſedit Annos*	7	9	26
		Creatus Kalend. Iulij, Ordinationes duas menſe Decembri, Epiſcoporum v. Preſbyterorum iiij. Diaconorum ij. fecit. Occiſus eſt, vj. Kalend. Maij. Anno 304. ac via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, loco, qui dicitur Cubiculus clarus, in Crypta iuxta caput S. Creſcentionis ſepultus, Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Auguſtis Conſulibus. Vacauit tum ſedes menſes	o	2	o
364	31	*Sanctus Marcellus, Benedicti filius, Romanus, de regione via lata, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter, Cardinalis, Imperatoribus Conſtantio, Galerio Conſtantino & Maxentio Auguſtis, ſedit Annos*	5	6	21
		Creatus v. Kalen. Iulij. Ordinationibus aliquot menſe Decembri factis, creauit Epiſcopos xxj. Preſbyteros xxvj. & Diaconos ij. Obijt xvij. Kalend.			

Anni ſalutis.	Numer. Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		lend. Februarij, Anno 310. in Cœmeterio Priſcillæ via Salaria ſepultus. I I. poſt Conſulatum Galerij, Maximiani Auguſti VII. & Diocletiani Iouij X. Vacauit tum ſedes dies	0	0	20
304	32	*Sanctus Euſebius, Medici filius, Græcus, Imperatoribus Cæſare Conſtantino Auguſto & Maxentio Tyranno, ſedit Annum*	1	7	27
		Creatus viij. Idus Februarij. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xiiij. Presbyterorum xiij. & Diaconorum iij. moritur ſexto Nonas Octobris, Anno 311. & via Appia iuxta Cœmeterium Calliſti ſepultus, Galerio Maximiano VIII. & Licinio Auguſtis Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	7
311	33	*Sanctus Miltiades, Apher, Imperatoribus Conſtantino & Licinio Auguſtis, ſedit Annos*	3	2	0
		Creatus vj. Idus Octobris. Ordinatione vna per menſem Decembrem Epiſcopos xij. Presbyteros vij. & Diaconos v. creauit. Obijt iiij. Idus Decembris, Anno 314. & in Cœmeterio Calliſti ſepultus, C. Ceionio Rufio Voluſiano. & Anniano Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana dies	0	0	17
314	34	*Sanctus Silueſter, Rufini filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Imperatore Cæſare Conſtantino Auguſto, ſedit Annos*	20	0	4
		Creatus v. Kalend. Decembris, Ordinationes ſex menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos lxv. Presbyteros xlij. & Diaconos xxvj. creauit. Obijt pridie Kalend. Ianuarij, ineunte Anno Domini 336. Sepultus in Cœmeterio Priſcillæ via Salaria, tertio ab Vrbe lapide, Fl. Popillio Nepotiano & Facundo Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	15
325		*Sancta & Vniuerſalis Synodus prima Nicæna CCCXVIII. Epiſcoporum, Contra Arrium Presbyterum Alexandrinum, Patris Filijq́; conſubſtantialitatem negantem, collecta menſe Aprili, M. Iunio Cæſonio Nicomacho, Anicio Fauſto Paullino & P. Publilio, Ceonio Camœnio Iuliano Conſulibus.*			
336	35	*Sanctus Marcus, Priſci filius, Romanus, Sancta Ro-*			

Anni ſalutis.	Numer° Pōtificū	ROMANI	Anni	Menſes	Dies.
		ctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Cardinalis à Sancto Silueſtro factus, Imperatore Conſtantino Auguſto, ſedit menſes	0	8	22
		Creatus xvij. Kalend. Februarij, Nepotiano & Facundo Conſulibus, ordinationem vnam menſe Septembri fecit, Epiſcoporum xxvij. Presbyterorum xxv. & Diaconorum vj. Obijt eodem Anno Nonis Octobris, & in Cœmeterio Balbinæ via Ardeatina ſepultus. Vacauit tum ſedes Romana dies	0	0	20
336	36	*Sanctus Iulius, Ruſtici filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, à Sancto Silueſtro Papa factus, Conſtantino Seniore, Conſtantino & Conſtantio Iunioribus, & Conſtante Auguſtis, ſedit Annos*	14	5	16
		Creatus v. Kalend. Nouembris, Ordinationes tres menſe Decembri fecit, Epiſcoporum ix. Preſbyterorum xviij. & Diaconorum iiij. Mortuus eſt pridie Idus Aprilis, Anno 351. & in Cœmeterio Callepodij via Aurelia tertio ab Vrbe lapide ſepultus, poſt Conſulatum Sergij & Nigriniani. Vacat ſedes	0	0	25
351	37	*Sanctus Liberius, Auguſti filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus à S. Sylueſtro factus. Imperatoribus Conſtantio Iuliano, Iouiano, Valentiniano & Valente, ſedit Annos*	15	4	17
		Creatus viij. Idus Maij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xix. Presbyterorum xviij. & Diaconorum v. Obijt viij. Kalend. Octobris, Anno 366. Sepultus via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, Gratiano & Dagalaipho Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	6
355		*Felix Iunior, Anaſtaſij filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Archidiaconus à Papa Iulio factus, Imperatoribus Conſtantio, Iuliano, Iouiano, Valentiniano & Valente Auguſtis, in Schiſmate contra Liberium Papam, ſedit Annos*	10	3	11
		Creatus Pulſo Liberio Conſtantij Auguſti iuſſu pridie Idus Auguſti, Ordinationem vnam menſe Decembri, Epiſcoporum xix. Presbyterorum xxj. & Diaconorum v. fecit. Obijt x. Kal. Decembris,			

 Anno

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Anno 365. Sepultus via Aurelia in Baſilica ſua. Valentiniano & Valente Auguſtis Conſulibus.			
355		*Schiſma ſecundum in Romana Eccleſia, in quo Liberio Papa vrbe Pontificatuq; ob fidem Catholicam à Conſtantio Imperatore pulſo, & in exilium acto, ſuffectus eſt eius iuſſu Archidiaconus Felix. Verùm biennio pòſt Liberio vrbi reſtituto, ambo in Schiſmate dum Felix vixit Romanum Sacerdotium tenuerunt.*			
366	38	*Sanctus Damaſus, Antonij filius, Luſitanus Hiſpanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus à Papa Liberio factus, Valentiniano, Valente, Gratiano, Valentiniano iuniore, Theodoſio, & Arcadio Auguſtis, ſedit Annos*	18	2	11
		Creatus à factione Felicis, & Conſecratus Kalend. Octobris, Ordinationes v. menſe Decembri fecit, Epiſcoporum LXII. Presbyterorum xxxj. & Diaconorum xj. Obijt Romæ iij. Idus Decembris, Anno 384. & via Ardeatina in Baſilica ſua, quæ nunc pone templum Sancti Sebaſtiani iuxta Catecūbas diruta videtur, ſepultus eſt, Fl. Ricimene & Fl. Clearcho VV. CC. Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	17
366		*Vrſicinus Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Cardinalis, in Schiſmate creatus à factione Liberij contra Damaſum Diaconum, Conſecratus eſt à Paulo Epiſcopo Tiburtino vj. Kalend. Octobris. Seditque Valentiniano & Valente Conſulibus Annum*	1	1	23
		Et Anno ſequenti 367. xvj. Kalend. Decembris ſponte abdicauit, & factus eſt Epiſcopus Neapolitanus, Lupicino & Iouino VV. CC. Cōſulibus.			
381		*Sancta & Vniuerſalis Synodus ſecunda Conſtantinopolitana CI. Epiſcoporum, contra Macedonium Epiſcopum, Spiritum Sanctum creaturam eſſe dicentem, congregata, Fl. Amio Eucherio, & Poſthumo Syagrio VV. CC. Conſulibus.*			
385	39	*Sanctus Siricius, Tiburtij filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Gratiano, Valētiniano Iuniore, Theodoſio, Archadio & Honorio Auguſtis, ſedit Annos*	13	1	25
		Creatus & Conſecratus iiij. Kalend. Ianuarij,			

inewnte

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū	ROMANI. 353	Anni	Menſes	Dies.
		ineunte Anno Domini 385. Ordinationes v. menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXXII. Preſbyterorum XXXI. Diaconorum XVI. Obijt vij. Kalend. Martij. Anno Domini 398. Sepultus via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, Fl. Honorio Auguſto IIII. & Eutychiano V.C. Conſulibus. Vacat ſedes	0	1	15
398	40	Sanctus Anaſtaſius, Maximi filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Presbyter Cardinalis, Arcadio & Honorio Auguſtis, ſedit Annos	4	0	21
		Creatus & Conſecratus vij. Idus Aprilis, Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum x. Presbyterorum ix, & Diaconorum v. Obijt v. Kalend. Maij, Anno 402. Sepultus in Cœmeterio ſuo iuxta Vicum Vrſi Pileati prope locum vbi hodie eſt ædes S. Vibianæ. Arcadio & Honorio Auguſtis V. Conſulibus. Vacauit ſedes	0	0	10
402	41	Sanctus Innocentius, Innocentij filius, Albanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Arcadio Honorio & Theodoſio Iuniore Auguſtis, ſedit Annos	15	2	21
		Creatus & Conſecratus viij. Idus Maij. & quum ordinationes iiij. menſe Decembri, Epiſcoporum LIIII. Presbyterorum XXX. & Diaconorum XII. feciſſet, obijt v. Kalend. Auguſti, Anno 416. & in Cœmeterio ad Vrſam Pileatū ſepultus, Theodoſio Iuniore Auguſto VII. & Iunio IIII. Palladio V.C. Conſulibus. Vacat ſedes dies	0	0	22
416	42	Sanctus Zoſimus, Habahami filius, Cæſarienſis, Cappadox, Græcus, Honorio & Theodoſio Iuniore Auguſtis, ſedit Annos	2	4	7
		Conſecratus xiij. Kalend. Septembris, & ordinatione vna menſe Decembri, Epiſcoporum viij. Presbyterorum x. & Diaconorū iij. facta, mortuus eſt vij. Kalend. Ianuarij, Anno 419 ineunte, ſepultus in Baſilica Sancti Laurentij extra muros, Honorio XII. & Theodoſio Iuniore VIII. Auguſtis Conſulibus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
419	43	S. Bonifacius, Iocundi Presbyteri filius, Romanus, S. Roman. Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Honore & Theodoſio Iuniore Auguſtis, ſedit Annos	4	9	28

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Creatus in Schiſmate & conſecratus v. Kalen. Ianuarÿ, ineunte Anno 419. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxxvj Preſbyterorum xiiÿ. & Diaconorum iÿ. Obijt viÿ. Kalend. Nouembris, Anno 423. Sepultus via Salaria in Baſilica Sãctæ Felicitatis Martyris, Rufio prætextato Mariniano & M. Aemilio Aſclepiodoto VV. Cæſ. Conſulibus. Vacauit tum ſedes dies	0	0	9
419		*Eulalius Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, in Schiſmate contra Bonifacium electus, ſedit menſes*	0	3	7
		Creatus & Conſecratus v. Kalend. Ianuarÿ, ineunte Anno 419. coactus abdicauit iÿ. Nonas Aprilis, & factus eſt Epiſcopus in Campania, Monaxio & Plintha. VV. ca. Conſulibus.			
419		*Schiſma tertium in Romana Eccleſia inter Bonifacium & Eulalium, prævaluit Bonifacius.*			
423	44	*Sãctus Cœleſtinus, Priſci filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Honorio, Theodoſio Iuniore & Placidio Valentiniano Auguſtis, ſedit Annos*	8	5	3
		Creatus & Conſecratus pridie Nonas Nouembris, Ordinationes tres menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos xlÿ. Presbyteros xxxÿ. & Diaconos xÿ. creauit. Obÿt viÿ. Idus Aprilis Anno 432. Sepultus via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, Aetio & Valerio Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	21
430		*Sancta & Vniuerſalis Synodus tertia Epheſina CC. Epiſcoporum contra Neſtorium Patriarcham Conſtantinopolitanũ, diuinam in Christo naturam negantem, coacta Theodoſio Iuniore XIII. & Placidio Valentiniano III. Auguſtis Cõſulibus.*			
432	45	*Sãctus Xyſtus III. Xyſti filius, Romanus, Theodoſio Iuniore & Placidio Valentiniano Auguſtis, ſedit Annos*	7	11	0
		Creatus & Cõſecratus iiÿ. Kal. Maiÿ. Ordinationes iiiÿ. menſe Decembri fecit, Epiſcoporum LII. Presbyterorum xxviÿ. & Diaconorum xÿ. Obÿt v. Aprilis, Anno 440. Sepultus ad Sanctum Laurentium extra muros. Valentiniano Auguſto V. & Anatolio V. C. Conſulibus. Vacat ſedes	0	1	11

San-

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū	ROMANI. 355	Anni	Menſes.	Dies.
440	46	*Sanctus Leo Magnus, Quinctiani filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Theodoſio Iuniore Valentiniano Tertio, Martiano, & Zenone Auguſtis, ſedit Annos*	20	11	2
		Creatus & Conſecratus vj. Idus Maij. Ordinationes iiij. menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos CLXXXVI. Presbyteros LXXXI. & Diaconos xxxj. creauit. Obijt iij. Idus Aprilis, ſepultus in Baſilica Sancti Petri, Seuerino, & Dagalaiſo Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	7
451		*Sancta & Vniuerſalis Synodus quarta Calcedonenſis, CXXX. Epiſcoporum, contra Dioſcorum Alexandrinum Epiſcopum & Eutychem Abbatem hæreticos, corpus Chriſti Phantaſticum fuiſſe dicentes, collecta, Fl. Martiano Auguſto & Clodio Adesfio V.C. Conſulibus.*			
461	47	*Sanctus Hilarius, Criſpini filius, Sardus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Imperatore Cæſ. Fla. Leone Auguſto, ſedit Annos*	6	3	10
		Creatus & Conſecratus xiij. Kalend. Maij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxij. Presbyterorum xxv. & Diaconorum vj. Obijt v. Kalend. Auguſti, Anno 467. Sepultus ad S. Laurentium extra muros, Ioanne & Puſæo VV.CC. Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	10
467	48	*Sanctus Simplicius, Caſtini filius, Tiburtinus, Leone Seniore, Leone Iuniore & Zenone Iſaurico Auguſtis, ſedit Annos*	15	6	23
		Creatus & Conſecratus vj. Idus Auguſti. Ordinationes tres menſe Februario & Decembri fecit, Epiſcoporum xxcvj. Presbyterorum lviij. & Diaconorum xj. Obijt vj. Nonas Martij, Anno 483. Sepultus ad S. Petrum Apoſtolum, Anicio Fauſto V.C. Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	6
483	49	*Sanctus Felix II. Iunior vocatus III. Felicis Presbyteri, Cardinalis, tituli S. Faſciolæ filius Romanus, Zenone & Anaſtaſio Auguſtis, ſedit annos*	8	11	7
		Creatus & Conſecratus vij. Idus Martij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxx. Presbyterorum xxviij. & Diaconorum vj. Obijt v. Kalend. Martij. Sepultus ad S. Paulum, Anno			

Anni ſalutis.	Numerus Pôtificũ		Anni	Menſes.	Dies.
		Creatus in Schiſmate & conſecratus v. Kalen. Ianuarij, ineunte Anno 419. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxxvj Preſbyterorum xiij. & Diaconorum iij. Obijt viij. Kalend. Nouembris, Anno 423. Sepultus via Salaria in Baſilica Sãctæ Felicitatis Martyris, Rufio prætextato Mariniano & M. Aemilio Aſclepiodoto VV. Caeſ. Conſulibus. Vacauit tum ſedes dies	0	0	9
419		*Eulalius Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, in Schiſmate contra Bonifacium electus, ſedit menſes*	0	3	7
		Creatus & Conſecratus v. Kalend. Ianuarij, ineunte Anno 419. coactus abdicauit iij. Nonas Aprilis, & factus eſt Epiſcopus in Campania, Monaxio & Plintha. VV. ca. Conſulibus.			
419		*Schiſma tertium in Romana Eccleſia inter Bonifacium & Eulalium, præualuit Bonifacius.*			
423	44	*Sãctus Cæleſtinus, Priſci filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Honorio, Theodoſio Iuniore & Placidio Valentiniano Auguſtis, ſedit Annos*	8	5	3
		Creatus & Conſecratus pridie Nonas Nouembris, Ordinationes tres menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos xlij. Presbyteros xxxij. & Diaconos xij. creauit. Obijt viij. Idus Aprilis Anno 432. Sepultus via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, Aetio & Valerio Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	21
430		*Sancta & Vniuerſalis Synodus tertia Epheſina CC. Epiſcoporum contra Neſtorium Patriarcham Conſtantinopolitanũ, diuinam in Chriſto naturam negantem, coacta Theodoſio Iuniore XIII. & Placidio Valentiniano III. Auguſtis Cõſulibus.*			
432	45	*Sãctus Xyſtus III. Xyſti filius, Romanus, Theodoſio Iuniore & Placidio Valentiniano Auguſtis, ſedit Annos*	7	11	0
		Creatus & Cõſecratus iiij. Kal. Maij. Ordinationes iiij. menſe Decembri fecit, Epiſcoporum LII. Presbyterorum xxviij. & Diaconorum xij. Obijt v. Aprilis, Anno 440. Sepultus ad Sanctum Laurentium extra muros. Valentiniano Auguſto V. & Anatolio V. C. Conſulibus. Vacat ſedes	0	1	11

San-

Anni ſa-lutis.	Numer° Pōtificū	ROMANI. 355	Anni	Men-ſes.	Dies.
440	46	*Sanctus Leo Magnus, Quinctiani filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Theodoſio Iuniore Valentiniano Tertio, Martiano, & Zenone Auguſtis, ſedit Annos*	20	11	2
		Creatus & Conſecratus vj. Idus Maij. Ordinationes iiij. menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos CLXXXVI. Presbyteros LXXXI. & Diacouos xxxj. creauit. Obijt iij. Idus Aprilis, ſepultus in Baſilica Sancti Petri, Seuerino, & Dagalaiſo Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	7
451		*Sancta & Vniuerſalis Synodus quarta Calcedonenſis, CXXX. Epiſcoporum, contra Dioſcorum Alexandrinum Epiſcopum & Eutychem Abbatem hæreticos, corpus Chriſti Phantaſticum fuiſſe dicentes, collecta, Fl. Martiano Auguſto & Clodio Adeſſio V.C. Conſulibus.*			
461	47	*Sanctus Hilarius, Criſpini filius, Sardus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Imperatore Cæſ. Fla. Leoue Auguſto, ſedit Annos*	6	3	10
		Creatus & Conſecratus xiij. Kalend. Maij. Ordinationes duas meuſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxij. Presbyterorum xxv. & Diaconorum vj. Obijt v. Kalend. Auguſti, Anno 467. Sepultus ad S. Laurentium extra muros, Ioanne & Puſæo VV.CC. Couſulibus. Vacat ſedes	0	0	10
467	48	*Sanctus Simplicius, Caſtini filius, Tiburtinus, Leone Seniore, Leone Iuniore & Zenoue Iſaurico Auguſtis, ſedit Annos*	15	6	23
		Creatus & Conſecratus vj. Idus Auguſti. Ordinationes tres menſe Februario & Decembri fecit, Epiſcoporum xxcvj. Presbyterorum lviij. & Diacouorum xj. Obijt vj. Nonas Martij, Anno 483. Sepultus ad S. Petrum Apoſtolum, Anicio Fauſto V.C. Couſulibus. Vacat ſedes	0	0	6
483	49	*Sanctus Felix II. Iunior vocatus III. Felicis Presbyteri, Cardinalis, tituli S. Faſciolæ filius Romanus, Zenone & Anaſtaſio Auguſtis, ſedit annos*	8	11	7
		Creatus & Couſecratus vij. Idus Martij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxx. Presbyterorum xxviij. & Diaconorum vj. Obijt v. Kalend. Martij. Sepultus ad S. Paulum,			
		Anno			

Anni ſalutis.	Numer° Pôtificũ		Anni	Menſes.	Dies.
		Anno 492.Anaſtaſio Auguſto & Rufino V.C.Conſulibus.Vacat ſedes	0	0	5
492	50	*Sãctus Gelaſius,Valeri Epiſcopi filius,Apher, Anaſtaſio Auguſto,ſedit Annos*	4	8	19
		Creatus & Conſecratus v.Nonas Martij.Ordinationes duas menſibus Februario & Decembri fecit, Epiſcoporum lxvij. Presbyterorum xxxij. & Diaconorum ij. Obijt xj. Kalend. Decembris. Anno 496.ſepultus ad S.Petrum,Paulo V.C.Solo Conſule.Vacauit ſedes dies	0	0	5
496	51	*Anaſtaſius II. Iunior, Petri filius, Romanus, de regione Eſquilina, Imperatore Anaſtaſio Auguſto, ſedit annum*	1	11	24
		Creatus & Conſecratus v.Kalend.Decembris, fecit Ordinationem vnam menſe Decembri Epiſcoporum xvj. Presbyterorum xij. & Diaconorum v.Obijt xiij.Kalend.Decembris, Anno 498.ſepultus ad S.Petrum, Decio Paulino & Ioanne Scytha VV. CC. Conſulibus.Vacat ſedes	0	0	2
498	52	*Sanctus Cœlius Symmachus, Fortunati filius, Sardus, Imperatore Anaſtaſio Auguſto, ſedit Annos*	15	7	28
		Creatus & Conſecratus x.Kalend.Decembris, fecit Ordinationes quatuor menſe Decembri, Epiſcoporum cxvij.Presbyterorum xcij.Diaconorum xvj.Obijt xiiij. Kalend.Auguſti, Anno 514.ſepultus ad S.Petrum,M.Aemilo Caſſiodoro Solo Conſule.Vacat ſedes	0	0	1
498		*Laurentius Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter, Cardinalis, in Schiſmate creatus cõtra Symmachum, ſedit annum*	1		
		Creatus & Conſecratus x.Kalend.Decembris, & Anno ſequenti, quum Pontificatu coactus, abdicaſſet, factus eſt Epiſcopus Nucerinus, Aſclepio & Ioanne Gibbo VV. CC. Conſulibus.			
498		*Schiſma quartum in Eccleſia Romana inter Symmachum & Laurentium. Præualuit Symmachus.*			
514	53	*Sanctus Cœlius Hormiſda, Iuſti filius, Fruſinonius, Campanus, Anaſtaſio & Iuſtino Auguſto, ſedit Annos*	9	0	17

Anni ſalutis.	Numerꝰ Pôtificũ		Anni	Menſes	Dies.
		Creatus & Conſecratus xij. Kalend. Auguſti, Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum LV. & Presbyterorũ XXI. Obijt viij. Idus Auguſti, Anno 523. Sepultus ad S. Petrũ, Amicio Maximo V.C. ſolo Conſule. Vacauit ſedes dies	0	0	5
523	54	*Sanctus Ioannes, Conſtantij filius, Tuſcus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis SS. Ioannis & Pauli tituli Pammachij, Iuſtino Auguſto, ſedit Annos*	2	9	16
		Creatus & Conſecratus pridie Idus Auguſti, Epiſcopos xv. ordinauit. Obijt Rauennæ in carcere vj. Kalen. Iunij, Anno 526. Romam tranſlatus, ſepultus eſt ad S. Petrum, Amicio Olybrio Iuniore V.C. Conſule. Vacauit ſedes menſem	0	1	27
526	55	*Sanctus Felix III. dictus IIII. Caſtorij filius, Samnis, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, S. Silueſtri tituli Equitij, Imperatoribus Iuſtino & Iuſtiniano Auguſtis, ſedit Annos*	4	2	18
		Creatus & Conſecratus viij. Kalend. Auguſti, Ordinationes duas menſe Februario & Martio fecit, Epiſcoporũ XXIX. Presbyterorum LV. & Diaconorum IIII. Obijt iiij. Idus Octobris, Anno 530. Sepultus ad S. Petrum, Poſtumo Lampadio & Oreſte VV. CC. Conſulibus. Vacauit tum ſedes	0	0	3
530	56	*Bonifacius Iunior, Sigeuultès filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Ceciliæ, Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annum*	1	0	2
		Creatus & Conſecratus Romæ xvij. Kalend. Nouembris, Ordinationeq́ vna facta xvj. Kalen. Nouembris, Anno 531. mortuus eſt, & ad Sanctum Petrum ſepultus, poſt Conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC. Vacauit ſedes menſes	0	3	5
530		*Dioſcorus Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, in Schiſmate contra Bonifacium electus, ſedit dies*	0	0	28
		Creatus & Conſecratus xvij. Kalend. Nouembris, Obijt eodem Anno pridie Idus Octobris, ſepultus ad Sanctum Petrum.			
530		*Schiſma quintum in Eccleſia Romana inter Bonifacium & Dioſcorum Presbyteros.*			

Anni ſalutis.	Numer° Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
532	57	*Ioannes Iunior, Mercurius, Proiecti filius, Romanus, de regione Cæli moutium, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli S. Clementis, ſedit Annos*	2	4	6
		Creatus & Conſecratus xj. Kalend. Februarij, Ordinatiouem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXI. & Presbyterorum XV. Obijt vj. Kalen. Iunij, Anno 534. Sepultus ad Sanctum Petrum, Iuſtiniano Auguſto IIII. & Paullino Conſulibus. Vacat ſedes dies	o	o	6
534	58	*Sanctus Ruſticus, Agapetus, Gordiani Presbyteri Cardinalis, tituli Pammachij filius, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annos*	o	11	19
		Creatus & Conſecratus iij. Nonas Iunij, ordinationeque vna Epiſcoporum XI. & Diaconorum IIII. facta, obijt xij. Kalend. Iunij. Conſtantinopoli. Anno 535. Romamque tranſlatus, ſepultus eſt ad Sanctum Petrum, Beliſario Conſule. Vacat ſedes menſem	o	1	28
535	59	*Sanctus Cælius Siluerius, Hormiſdæ Papæ filius, Fruſinonius Campanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Subdiaconus, Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annum*	1	10	7
		Creatus xiij. Kalend. Auguſti. Conſecratus verò xvij. Kalend. Ianuarij die Dominico. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XVIII. Presbyterorum XIIII. & Diaconorum V. Pontificatus ei abrogatus eſt vij. Kalend. Iunij. Anno 537. II. poſt Conſulatum Beliſarij V. C. & in Inſulam Pontiam deportatus, vbi Anno ſequenti 538. xij. Kalend. Iulij mortuus eſt, ibique ſepultus Ioanne V. C. Conſule, quo relegato, vacauit ſedes dies	o	o	5
537	60	*Vigilius, Ioannis Conſularis viri filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Imp. Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annos*	17	6	29
		Creatus & Conſecratus die Pentecoſtes viuente Siluerio Papa pridie Kalend. Iunij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXCI. Presbyterorum XLVI. & Diaconorum			

Anni ſalutis.	Numerus Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		rum XVI. Obijt Syracuſis in Sicilia iiij. Kalend. Ianuarij, Anno 554. xiij. poſt Conſulatum Fl. Baſilij Iunioris V.C. Romam relatus, ſepultus eſt via Salaria in Baſilica Sancti Marcelli. Vacauit ſedes	0	3	5
537		*Schiſma VI. in Eccleſia Romana, inter Siluerium & Vigilium.*			
553		*Sancta & Vniuerſalis Synodus V. Conſtantinopolitana ſecunda CLXV. Epiſcoporum, contra hæreticos Origenianiſtas congregata xij. Anno poſt Conſulatum Fl. Baſilij V.C.*			
555	61	*Sanctus Pelagius, Ioannis Vicariani filius, Romanus, Sāctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Imp. Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annos*	5	10	28
		Ordinatus die Dominico pridie Nonas Aprilis, xiiij. poſt Conſulatum Fl. Baſilij Iunioris V. C. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XLIX. Presbyterorum XXVI. & Diaconorum IX. Obijt vj. Nonas Martij, Anno 561. Sepultus ad Sanctum Petrum XX. P.C. Baſilij. Vacat ſedes	0	4	15
561	62	*Sanctus Ioannes Catellinus, Anaſtaſij Illuſtris filius, Romanus, Iuſtiniano & Iuſtino Iuniore Auguſtis, ſedit Annos*	12	11	26
		Conſecratus die Dominico, xvj. Kalend. Auguſti, ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum LXI. Presbyterorum XXXIX. & Diaconorum XIII. Obijt iij. Idus Iulij, Anno 574. vij. P.C. Iuſtini Iunioris Auguſti. Vacauit ſedes menſes	0	10	19
575	63	*Sanctus Benedictus Bonoſus, Bonifacij filius, Romanus, Imper. Cæſare Fl. Iuſtino Iuniore Auguſto, ſedit Annos*	4	1	29
		Ordinatus die Dominico, iiij. Nonas Iunij, ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxj. Presbyterorum xv. & Diaconorum iij. Obijt pridie Kalend. Auguſti, Anno 579. XII. P.C. diui Iuſtini. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	4	0
579	64	*Sanctus Pelagius Iunior, Vinigildi filius, Romanus, Tiberio Conſtantino, & Mauritio Auguſtis, ſedit Annos*	10	2	10

Anni ſalutis.	Numer. Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Sepultus ad Sanctum Petrum, XXIX. P. C. Heraclij. Vacat ſedes	0	1	14
640	74	*Theodorus, Theodori Epiſcopi filius, Hieroſolimites, Græcus, Heraclio Conſtantino Heracleona & Conſtante Auguſtis, ſedit Annos*	6	5	18
		Conſecratus v. Kalend. Decembris, ordinationem vnam menſe Decēbri fecit, Epiſcoporum xlvj. Presbyterorum xxj. & Diaconorum iij. Obijt pridie Idus Maij, Anno 647. Sepultus ad Sanctum Petrum V. poſt Conſulatum Conſtantis Auguſti. Vacat ſedes menſes	0	4	1
647	75	*Sanctus Martinus, Fabritij filius, Tudertinus, Tuſcus, Imperatoribus Cæſare Fl. Heraclio Conſtante Auguſtis, ſedit Annos*	6	1	28
		Conſecratus xvj. Kalend. Octobris, Ordinationes duas menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos xxxiij. Presbyteros XL. & Diaconos V. creauit. Obijt relegatus Cerſonæ in Ponto pridie Idus Nouembris, Anno 653. ibiq́ue ſepultus, P. C. Conſtantis Auguſti Anno XI. Vacauit ſedes menſes	0	8	28
654	76	*Eugenius, Rufiniani filius, Romauus, de regione prima Auentinenſi, Heraclio Conſtante Auguſto, ſedit Annos*	2	9	24
		Conſecratus die Dominico, iiij. Idus Auguſti, ordinationes duas Epiſcoporum XI. fecit. Obijt iiij. Nonas Iunij. Sepultus ad Sanctum Petrum, Anno 657. xv. P. C. Flaui Conſtantis Auguſti. Vacauit ſedes Romana menſem	0	1	27
657	77	*Vitallianus, Anaſtaſij filius, Segninus Volſcus Latinus, Conſtante & Conſtantino Auguſtis, ſedit Annos*	14	5	29
		Conſecratus die Dominico iij. Kalend. Auguſti, ordinationes iiij. Epiſcoporum xcvj. Presbyterorum xxij. & Diaconorum xj. fecit. Obijt vj. Kalend. Februarij, Anno 672. Sepultus ad Sanctum Petrum, P. C. Conſtantini Auguſti Anno v. Vacat ſedes	0	2	14
672	78	*Adeodatus, Iouiani filius, Romanus, Monachus, ſedit Annos*	4	2	15
		Conſecratus die Dominico iij. Idus Aprilis, Ordina-			

Anni ſa-lutis.	Numer⁹ Pōtificū	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		dinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XLVI. Presbyterorum XIIII. & Diaconorum II. Obijt vj. Kalend. Iulij. Anno 676. Sepultus ad Sanctum Petrum IX. poſt Conſulatum Conſtantini Auguſti. Vacat ſedes	0	4	6
676	79	Domnio, Mauritij filius, Romanus, Conſtantino Auguſto, ſedit Annos	2	5	10
		Creatus iiij. Nonas Nouembris, fecit ordinationem vnam Epiſcoporum ſex, Presbyterorum x. & Diaconorum v. Obijt iij. Idus Aprilis, Anno 679. Sepultus ad Sanctum Petrum, P. C. Conſtantini Auguſti Anno 12. Vacauit ſedes menſes	0	2	28
679	80	Agatho, Pannonij filius, Siculus, Monachus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Presbyter Cardinalis, Imp. Cæſ. Fl. Conſtantino Auguſto, ſedit Annos	2	6	0
		Conſecratus vj. Idus Iulij, fecit ordinationem vnam Epiſcopòrum XVIII. Presbyterorum X. & Diaconorum III. Obijt iiij. Idus Ianuarij, Anno 682. XV. P. C. Conſtantini Auguſti. Vacat ſedes menſes	0	7	0
681		Sancta & Vniuerſalis Synodus ſexta, Conſtantinopolitana tertia, CCXXẊCIX. Epiſcoporum, contra hæreticos Monothelitas congregata, P.C. Conſtantini Auguſti Annis xiij. xiiij. & xv.			
682	81	Sanctus Leo Iunior, Pauli filius, Siculus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Imperatore Conſtãtino Auguſto Heraclij pronepote, ſedit menſes	0	10	29
		Conſecratus die Dominico iiij. Idus Auguſti, ordinationem vnam die xxvj. Iunij. Epiſcoporum xxiij. Presbyterorum xliij. & Diaconorum iij. fecit. Obijt iiij. Kalend. Iulij. Anno 683. Sepultus ad Sanctum Petrum, P.C. Conſtantini Auguſti Anno xvj. Vacauit ſedes	0	11	21
684	82	Benedictus II. Iunior, Ioannis filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Heraclio Conſtantino Auguſto, ſedit menſes	0	10	27
		Conſecratus xiij. Kal. Iulij, ordinationem vnam Epiſcoporum xxij. fecit. Obijt Idibus Maij, Anno 685. Iuſtiniano Iuniore Auguſto ſolo Conſule. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	2	15.

Ioan.

Anni ſalutis.	Numer° Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		nas Martij, Anno 255. & in Cœmeterio Calliſti ſepultus Valeriano ij. & Gallieno COSS. Vacauit ſedes	0	1	5
255	24	*Sanctus Iulius Stephanus Iulij filius Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus à Cornelio Papa factus Valeriano & Gallieno Auguſtis ſedit Annos*	2	3	24
		Creatus iiij. Idus Aprilis, Ordinationes duas menſe Decembri fecit Epiſcoporum iij. Presbyterorum vj. & Diaconorum v. Interfectus iiij. Nonas Auguſti, & in Cœmeterio Calliſti ſepultus Anno 257. M. Valerio Maximo II. & M. Acilio Glabrione Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana menſem	0	1	12
257	25	*Sanctus Xyſtus Iunior philoſophi filius Athenienſis Græcus, Valeriano & Gallieno Auguſtis ſedit Annum*	1	10	23
		Creatus xvij. Kalend. Octobris, quum ordinationes duas menſe Decembri Epiſcoporum ij. Preſbyterorum iiij. & Diaconorum vij. feciſſet viij. Idus Auguſti Anno 259. occiſus eſt, & in Cœmeterio Calliſti ſepultus M. Aurelio Memmio Fuſco & III. Pomponio Baſſo Conſulibus. Vacat ſedes	0	11	15
260	26	*Sanctus Dionyſius Monachus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Imperatoribus Valeriano, Gallieno, & Claudio Auguſtis ſedit Annos*	10	5	5
		Creatus xj. Kal. Auguſti. Fuluio Aemiliano, & Pomponio Baſſo II. Conſulibus. Ordinationes duas menſe Decembri fecit Epiſcoporum vij. Presbyterorum xij. & Diaconorum vj. Obijt vij. Kal. Ianuarij anno 270. finito, & in Cœmeterio Calliſti ſepultus Claudio Auguſto ij. & Ouinio Paterno Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana dies	0	0	5
271	27	*Sanctus Felix Conſtantij filius Romanus Claudio, & Aureliano Auguſtis ſedit annos*	4	5	0
		Creatus Kalend. Ianuarij Flauio Antiochiano & Turio Orſito COSS. Ordinationes ij. menſe Decembri fecit Epiſcoporum quinque. Presbyterorum ix. & Diaconorum v. Occiſus iij. Kal. Iunij Anno 275. & via Aurelia in Cœmeterio ſuo ſecundo ab vrbe lapide ſepultus L. Domitio Aureliano Auguſto			

Anni ſalutis.	Numerꝰ Pōtificū	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		Auguſto II. & C. Iulio Capitolino Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	5
275	28	Sanctus Eutychianus, Maximi filius, Lunenſis, Tuſcus, Aureliano, Tacito, Probo, & Caro Auguſtis, ſedit Annos	8	6	4
		Creatus Nonis Iunijs, & quum ordinationes v. menſe Decembri feciſſet, Epiſcoporum ix. Preſbyterorum xiiij. & Diaconorum v. occiſus vj. Idus Decembris, Anno 283. & in Cœmeterio Calliſti ſepultus, Caro Auguſto II. & Carino Cæſare Conſulibus. Vacauit tum ſedes	0	0	8
283	29	Sanctus Caius, Cai filius, Salonenſis Dalmata, ex genere Diocletiani Imperatoris, ſedit Imperatoribus Caro, Carino, Numeriano Diocletiano & Maximiano, Annos	12	4	6
		Creatus xvj. Kalend. Ianuarij. Ordinationes quatuor menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos v. Preſbyteros xxv. & Diaconos x. creauit. Occiſus eſt x. Kalend. Maij, Anno 296. & in Cœmeterio Calliſti ſepultus, Diocletiano Auguſto VI. & Fl. Conſtantio Cæſare II. Conſulibus. Vacat ſedes menſes	0	2	8
304	30	Sanctus Marcellinus, Proiecti filius, Romanus, Diocletiano & Maximiano Auguſtis, ſedit Annos	7	9	26
		Creatus Kalend. Iulij, Ordinationes duas menſe Decembri, Epiſcoporum v. Preſbyterorum iiij. Diaconorum ij. fecit. Occiſus eſt, vj. Kalend. Maij. Anno 304. ac via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, loco, qui dicitur Cubiculus clarus, in Crypta iuxta caput S. Creſcentionis ſepultus, Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Auguſtis Conſulibus. Vacauit tum ſedes menſes	0	2	0
364	31	Sanctus Marcellus, Benedicti filius, Romanus, de regione via lata, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Preſbyter, Cardinalis, Imperatoribus Conſtantio, Galerio Conſtantino & Maxentio Auguſtis, ſedit Annos	5	6	21
		Creatus v. Kalen. Iulij. Ordinationibus aliquot menſe Decembri factis, creauit Epiſcopos xxj. Preſbyteros xxvj. & Diaconos ij. Obijt xvij. Ka-			

Anni ſalutis.	Numer° Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		lend. Februarij, Anno 310. in Cœmeterio Priſcillæ via Salaria ſepultus. II. poſt Conſulatum Galerij, Maximiani Auguſti VII. & Diocletiani Iouij X. Vacauit tum ſedes dies	0	0	20
304	32	*Sanctus Euſebius, Medici filius, Græcus, Imperatoribus Cæſare Conſtantino Auguſto & Maxentio Tyranno, ſedit Annum*	1	7	27
		Creatus viij. Idus Februarij. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xiiij. Presbyterorum xiij. & Diaconorum iij. moritur ſexto Nonas Octobris, Anno 311. & via Appia iuxta Cœmeterium Calliſti ſepultus, Galerio Maximiano VIII. & Licinio Auguſtis Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	7
311	33	*Sanctus Miltiades, Apher, Imperatoribus Conſtantino & Licinio Auguſtis, ſedit Annos*	3	2	0
		Creatus vj. Idus Octobris. Ordinatione vna per menſem Decembrem Epiſcopos xij. Presbyteros vij. & Diaconos v. creauit. Obijt iiij. Idus Decembris, Anno 314. & in Cœmeterio Calliſti ſepultus, C. Ceionio Rufio Voluſiano & Anniano Conſulibus. Vacauit tum ſedes Romana dies	0	0	17
314	34	*Sanctus Silueſter, Rufini filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Imperatore Cæſare Conſtantino Auguſto, ſedit Annos*	20	0	4
		Creatus v. Kalend. Decembris, Ordinationes ſex menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos lxv. Presbyteros xlij. & Diaconos xxvj. creauit. Obijt pridie Kalend. Ianuarij, ineunte Anno Domini 336. Sepultus in Cœmeterio Priſcillæ via Salaria, tertio ab Vrbe lapide, Fl. Popillio Nepotiano & Facundo Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	15
325		*Sancta & Vniuerſalis Synodus prima Nicæna CCCXVIII. Epiſcoporum, Contra Arrium Presbyterum Alexandrinum, Patris Filijq́ conſubſtantialitatem negantem, collecta menſe Aprili, M. Iunio Cæſonio Nicomacho, Anicio Fauſto Paullino & P. Publilio, Ceonio Camœnio Iuliano Conſulibus.*			
336	35	*Sanctus Marcus, Priſci filius, Romanus, Sanctæ Ro-*			

Anni ſalutis.	Numer. Põtificũ		Anni	Menſes	Dies.
		ctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Cardinalis à Sancto Silueſtro factus, Imperatore Conſtantino Auguſto, ſedit menſes	o	8	22
		Creatus xvij. Kalend. Februarij, Nepotiano & Facundo Conſulibus, ordinationem vnam menſe Septembri fecit, Epiſcoporum xxvij. Presbyterorum xxv. & Diaconorum vj. Obijt eodem Anno Nonis Octobris, & in Cœmeterio Balbinæ via Ardeatina ſepultus. Vacauit tum ſedes Romana dies	o	o	20
336	36	*Sanctus Iulius, Ruſtici filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, à Sancto Silueſtro Papa factus, Conſtantino Seniore, Conſtantino & Conſtantio Iunioribus, & Conſtante Auguſtis, ſedit Annos*	14	5	16
		Creatus v. Kalend. Nouembris, Ordinationes tres menſe Decembri fecit, Epiſcoporum ix. Preſbyterorum xviij. & Diaconorum iiij. Mortuus eſt pridie Idus Aprilis, Anno 351. & in Cœmeterio Callepodij via Aurelia tertio ab Vrbe lapide ſepultus, poſt Conſulatum Sergij & Nigriniani. Vacat ſedes	o	o	25
351	37	*Sanctus Liberius, Auguſti filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus à S. Silueſtro factus. Imperatoribus Conſtantio Iuliano, Iouiano, Valentiniano & Valente, ſedit Annos*	15	4	17
		Creatus viij. Idus Maij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xix. Presbyterorum xviij. & Diaconorum v. Obijt viij. Kalend. Octobris, Anno 366. Sepultus via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, Gratiano & Dagalaipho Conſulibus. Vacauit ſedes dies	o	o	6
355		*Felix Iunior, Anaſtaſij filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Archidiaconus à Papa Iulio factus, Imperatoribus Conſtantio, Iuliano, Iouiano, Valentiniano & Valente Auguſtis, in Schiſmate contra Liberium Papam, ſedit Annos*	10	3	11
		Creatus Pulſo Liberio Conſtantij Auguſti iuſſu pridie Idus Auguſti, Ordinationem vnam menſe Decembri, Epiſcoporum xix. Presbyterorum xxj. & Diaconorum v. fecit. Obijt x. Kal. Decembris,			

Anni ſalutis.	Numerꝰ Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Anno 365. Sepultus via Aurelia in Baſilica ſua. Valentiniano & Valente Auguſtis Conſulibus.			
355		*Schiſma ſecundum in Romana Eccleſia, in quo Liberio Papa vrbe Pontificatuq; ob fidem Catholicam à Conſtantio Imperatore pulſo, & in exilium acto, ſuffectus eſt eius iuſſu Archidiaconus Felix. Verùm bieunio pòſt Liberio vrbi reſtituto, ambo in Schiſmate dum Felix vixit Romanum Sacerdotium tenuerunt.*			
366	38	*Sanctus Damaſus, Antonij filius, Luſitanus Hiſpanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus à Papa Liberio factus, Valentiniano, Valente, Gratiano, Valentiniano iuniore, Theodoſio, & Arcadio Auguſtis, ſedit Annos*	18	2	11
		Creatus à factione Felicis, & Conſecratus Kalend. Octobris, Ordinationes v. menſe Decembri fecit, Epiſcoporum LXII. Presbyterorum xxxj. & Diaconorum xj. Obijt Romæ iij. Idus Decembris, Anno 384. & via Ardeatina in Baſilica ſua, quæ nunc pone templum Sancti Sebaſtiani iuxta Catecūbas diruta videtur, ſepultus eſt, Fl. Ricimene & Fl. Clearcho VV. CC. Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	17
366		*Vrſicinus Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Cardinalis, in Schiſmate creatus à factione Liberij contra Damaſum Diaconum, Conſecratus eſt à Paulo Epiſcopo Tiburtino vij. Kalend. Octobris. Seditque Valentiniano & Valente Conſulibus Annum*	1	1	23
		Et Anno ſequenti 367. xvj. Kalend. Decembris ſponte abdicauit, & factus eſt Epiſcopus Neapolitanus, Lupicino & Iouino VV. CC. Cōſulibus.			
381		*Sancta & Vniuerſalis Synodus ſecunda Conſtantinopolitana CL. Epiſcoporum, contra Macedonium Epiſcopum, Spiritum Sanctum creaturam eſſe dicentem, congregata, Fl. Annio Eucherio, & Poſthumo Syagrio VV. CC. Conſulibus.*			
385	39	*Sanctus Siricius, Tiburtij filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Gratiano, Valētiniano Iuniore, Theodoſio, Archadio & Honorio Auguſtis, ſedit Annos*	13	1	25
		Creatus & Conſecratus iiij. Kalend. Ianuarij, ineunte			

Anni ſalutis.	Numer' Põtificũ		Anni	Menſes	Dies.
		ineunte Anno Domini 385. Ordinationes v. menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXXII. Preſbyterorum XXXI. Diaconorum XVI. Obijt viij. Kalend. Martij. Anno Domini 398. Sepultus via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, Fl. Honorio Auguſto IIII. & Eutychiano V.C. Conſulibus. Vacat ſedes	0	1	15
398	40	*Sanctus Anaſtaſius, Maximi filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Presbyter Cardinalis, Arcadio & Honorio Auguſtis, ſedit Annos*	4	0	21
		Creatus & Conſecratus vij. Idus Aprilis, Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum x. Presbyterorum ix, & Diaconorum v. Obijt v. Kalend. Maij, Anno 402. Sepultus in Cœmeterio ſuo iuxta Vicum Vrſi Pileati prope locum vbi hodie eſt ædes S. Vibianæ. Arcadio & Honorio Auguſtis V. Conſulibus. Vacauit ſedes	0	0	10
402	41	*Sanctus Innocentius, Innocentij filius, Albanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Arcadio Honorio & Theodoſio Iuniore Auguſtis, ſedit Annos*	15	2	21
		Creatus & Conſecratus viij. Idus Maij. & quum ordinationes iiij. menſe Decembri, Epiſcoporum LIIII. Presbyterorum XXX. & Diaconorum XII. feciſſet, obijt v. Kalend. Auguſti, Anno 416. & in Cœmeterio ad Vrſam Pileatũ ſepultus, Theodoſio Iuniore Auguſto VII. & Iunio IIII. Palladio V.C. Conſulibus. Vacat ſedes dies	0	0	22
416	42	*Sanctus Zoſimus, Habahami filius, Cæſarienſis, Cappadox, Græcus, Honorio & Theodoſio Iuniore Auguſtis, ſedit Annos*	2	4	7
		Conſecratus xiij. Kalend. Septembris, & ordinatione vna menſe Decembri, Epiſcoporum viij. Presbyterorum x. & Diaconorũ iij. facta, mortuus eſt vij. Kalend. Ianuarij, Anno 419. ineunte, ſepultus in Baſilica Sancti Laurentij extra muros, Honorio XII. & Theodoſio Iuniore VIII. Auguſtis Conſulibus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
419	43	*S. Bonifacius, Iocundi Presbyteri filius, Romanus, S. Roman. Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Honore & Theodoſio Iuniore Auguſtis, ſedit Annos*	4	9	28

Anni ſa-lutis.	Numer' Pôtificũ		Anni	Men-ſes.	Dies.
		Creatus in Schiſmate & conſecratus v. Kalen. Ianuarij, ineunte Anno 419. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxxvj Preſbyterorum xiiij. & Diaconorum iij. Obijt viij. Kaleud. Nouembris, Anno 423. Sepultus via Salaria in Baſilica Sãctæ Felicitatis Martyris, Rufio prætextato Mariniano & M. Aemilio Aſclepiodoto VV. Ceſ. Conſulibus. Vacauit tum ſedes dies	0	0	9
419		*Eulalius Romanus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, in Schiſmate contra Bonifacium electus, ſedit menſes*	0	3	7
		Creatus & Conſecratus v. Kalend. Ianuarij, ineunte Anno 419. coactus abdicauit ij. Nonas Aprilis, & factus eſt Epiſcopus in Campania, Monaxio & Plintha. VV. ca. Conſulibus.			
419		*Schiſma tertium in Romana Eccleſia inter Bonifacium & Eulalium, præualuit Bonifacius.*			
423	44	*Sãctus Cælestinus, Priſci filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Houorio, Theodoſio Iuniore & Placidio Valentiniano Auguſtis, ſedit Annos*	8	5	3
		Creatus & Conſecratus pridie Nonas Nouembris, Ordinationes tres menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos xlij. Presbyteros xxxij. & Diaconos xij. creauit. Obijt viij. Idus Aprilis Anno 432. Sepultus via Salaria in Cœmeterio Priſcillæ, Aetio & Valerio Conſulibus. Vacauit ſedes dies	0	0	21
430		*Sancta & Vniuerſalis Synodus tertia Epheſina CC. Epiſcoporum contra Neſtorium Patriarcham Conſtantinopolitanũ, diuinam in Chriſto naturam negantem, coacta Theodoſio Iuniore XIII. & Placidio Valentiniano III. Auguſtis Cõſulibus.*			
432	45	*Sãctus Xyſtus III. Xyſti filius, Romanus, Theodoſio Iuniore & Placidio Valentiniano Auguſtis, ſedit Annos*	7	11	0
		Creatus & Cõſecratus iiij. Kal. Maij. Ordinationes iiij. menſe Decembri fecit, Epiſcoporum LII. Presbyterorum xxviij. & Diaconorum xij. Obijt v. Aprilis, Anno 440. Sepultus ad Sanctum Laurentium extra muros. Valentiniano Auguſto V. & Anatolio V. C. Conſulibus. Vacat ſedes	0	1	11

San-

Anni ſalutis.	Numer. Pōtificū	ROMANI. 355	Anni	Menſes.	Dies.
440	46	*Sanctus Leo Magnus, Quinctiani filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Theodoſio Iuniore Valentiniano Tertio, Martiano, & Zenone Auguſtis, ſedit Annos*	20	11	2
		Creatus & Conſecratus vj. Idus Maij. Ordinationes iiij. menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos CLXXXVI. Presbyteros LXXXI. & Diaconos xxxj. creauit. Obijt iij. Idus Aprilis, ſepultus in Baſilica Sancti Petri, Seuerino, & Dagalaiſo Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	7
451		*Sancta & Vniuerſalis Synodus quarta Calcedonenſis, CXXX. Epiſcoporum, contra Dioſcorum Alexandrinum Epiſcopum & Eutychem Abbatem hæreticos, corpus Chriſti Phantaſticum fuiſſe dicentes, collecta, Fl. Martiano Auguſto & Clodio Adeſio V.C. Conſulibus.*			
461	47	*Sanctus Hilarius, Criſpini filius, Sardus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus, Imperatore Cæſ. Fla. Leone Auguſto, ſedit Annos*	6	3	10
		Creatus & Conſecratus xiij. Kalend. Maij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxij. Presbyterorum xxv. & Diaconorum vj. Obijt v. Kalend. Auguſti, Anno 467. Sepultus ad S. Laurentium extra muros, Ioanne & Puſæo VV.CC. Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	10
467	48	*Sanctus Simplicius, Caſtini filius, Tiburtinus, Leone Seniore, Leone Iuniore & Zenone Iſaurico Auguſtis, ſedit Annos*	15	6	23
		Creatus & Conſecratus vj. Idus Auguſti. Ordinationes tres menſe Februario & Decembri fecit, Epiſcoporum xxcvj. Presbyterorum lviij. & Diaconorum xj. Obijt vj. Nonas Martij, Anno 483. Sepultus ad S. Petrum Apoſtolum, Anicio Fauſto V.C. Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	6
483	49	*Sanctus Felix II. Iunior vocatus III. Felicis Presbyteri, Cardinalis, tituli S. Faſciolæ filius Romanus, Zenone & Anaſtaſio Auguſtis, ſedit annos*	8	11	7
		Creatus & Conſecratus vij. Idus Martij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xxx. Presbyterorum xxviij. & Diaconorum vj. Obijt v. Kalend. Martij. Sepultus ad S. Paulum, Anno			

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Anno 492. Anaſtaſio Auguſto & Rufino V.C. Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	5
492	50	*Sāctus Gelaſius, Valeri Epiſcopi filius, Apher, Anaſtaſio Auguſto, ſedit Annos*	4	8	19
		Creatus & Conſecratus v. Nonas Martij. Ordinationes duas menſibus Februario & Decembri fecit, Epiſcoporum lxvij. Presbyterorum xxxij. & Diaconorum ij. Obijt xj. Kalend. Decembris. Anno 496. ſepultus ad S. Petrum, Paulo V.C. Solo Conſule. Vacauit ſedes dies	0	0	5
496	51	*Anaſtaſius II. Iunior, Petri filius, Romanus, de regione Eſquilina, Imperatore Anaſtaſio Auguſto, ſedit annum*	1	11	24
		Creatus & Conſecratus v. Kalend. Decembris, fecit Ordinationem vnam menſe Decembri Epiſcoporum xvj. Presbyterorum xij. & Diaconorum v. Obijt xiij. Kalend. Decembris, Anno 498. ſepultus ad S. Petrum, Decio Paulino & Ioanne Scytha VV. CC. Conſulibus. Vacat ſedes	0	0	2
498	52	*Sanctus Cælius Symmachus, Fortunati filius, Sardus, Imperatore Anaſtaſio Auguſto, ſedit Annos*	15	7	28
		Creatus & Conſecratus x. Kalend. Decembris, fecit Ordinationes quatuor menſe Decembri, Epiſcoporum cxvij. Presbyterorum xcij. Diaconorum xvj. Obijt xiiij. Kalend. Auguſti, Anno 514. ſepultus ad S. Petrum, M. Aemilo Caſſiodoro Solo Conſule. Vacat ſedes	0	0	1
498		*Laurentius Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter, Cardinalis, in Schiſmate creatus cōtra Symmachum, ſedit annum*	1		
		Creatus & Conſecratus x. Kalend. Decembris, & Anno ſequenti, quum Pontificatu coactus, abdicaſſet, factus eſt Epiſcopus Nucerinus, Aſclepio & Ioanne Gibbo VV. CC. Conſulibus.			
498		*Schiſma quartum in Eccleſia Romana inter Symmachum & Laurentium. Præualuit Symmachus.*			
514	53	*Sanctus Cælius Hormiſda, Iuſti filius, Fruſinonius, Campanus, Anaſtaſio & Iuſtino Auguſto, ſedit Annos*	9	0	17
		Crea-			

Anni ſalutis.	Numer° Põtificũ		Anni	Menſes	Dies.
		Creatus & Conſecratus xij. Kalend. Auguſti, Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum L V. & Presbyterorũ X X I. Obijt viij. Idus Auguſti, Anno 523. Sepultus ad S. Petrũ, Amicio Maximo V. C. ſolo Conſule. Vacauit ſedes dies	o	o	5
523	54	*Sanctus Ioannes, Conſtantij filius, Tuſcus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis S S. Ioannis & Pauli tituli Pammachij, Iuſtino Auguſto, ſedit Annos*	2	9	16
		Creatus & Conſecratus pridie Idus Auguſti, Epiſcopos xv. ordinauit. Obijt Rauennæ in carcere vj. Kalen. Iunij, Anno 526. Romam tranſlatus, ſepultus eſt ad S. Petrum, Amicio Olybrio Iuniore V. C. Conſule. Vacauit ſedes menſem	o	1	27
526	55	*Sanctus Felix I I I. dictus I I I I. Caſtorij filius, Samnis, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, S. Silueſtri tituli Equitij, Imperatoribus Iuſtino & Iuſtiniano Auguſtis, ſedit Annos*	4	2	18
		Creatus & Conſecratus viij. Kalend. Auguſti, Ordinationes duas menſe Februario & Martio fecit, Epiſcoporũ X X I X Presbyterorum L V. & Diaconorum I I I I. Obijt iiij. Idus Octobris, Anno 530. Sepultus ad S. Petrum, Poſtumo Lampadio & Oreſte V V. C C. Conſulibus. Vacauit tum ſedes	o	o	3
530	56	*Bonifacius Iunior, Sigeuultes filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Ceciliæ, Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annum*	1	o	2
		Creatus & Conſecratus Romæ xvij. Kalend. Nouembris, Ordinationeq́ vna facta xvj. Kalen. Nouembris, Anno 531. mortuus eſt, & ad Sanctum Petrum ſepultus, poſt Conſulatum Lampadij & Oreſtis V V. C C. Vacauit ſedes menſes	o	3	5
530		*Dioſcorus Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, in Schiſmate contra Bonifacium electus, ſedit dies*	o	o	28
		Creatus & Conſecratus xvij. Kalend. Nouembris, Obijt eodem Anno pridie Idus Octobris, ſepultus ad Sanctum Petrum.			
530		*Schiſma quintum in Eccleſia Romana inter Bonifacium & Dioſcorum Presbyteros.*			

Anni ſalutis.	Numer° Pótificũ		Anni	Menſes.	Dies.
532	57	*Ioannes Iunior, Mercurius, Proiecti filius, Romanus, de regione Cœli montium, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli S. Clementis, ſedit Annos*	2	4	6
		Creatus & Conſecratus xj. Kalend. Februarij, Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXI. & Presbyterorum XV. Obijt vj. Kalen. Iunij, Anno 534. Sepultus ad Sanctum Petrum, Iuſtiniano Auguſto IIII. & Paullino Conſulibus. Vacat ſedes dies	0	0	6
534	58	*Sanctus Ruſticus, Agapetus, Gordiani Presbyteri Cardinalis, tituli Pammachij filius, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annos*	0	11	19
		Creatus & Conſecratus iij. Nonas Iunij, ordinationeque vna Epiſcoporum XI. & Diaconorum IIII. facta, obijt xij. Kalend. Iunij. Conſtantinopoli. Anno 535. Romamque tranſlatus, ſepultus eſt ad Sanctum Petrum, Beliſario Conſule. Vacat ſedes menſem	0	1	28
535	59	*Sanctus Cælius Siluerius, Hormiſdæ Papæ filius, Fruſinonius Campanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Subdiaconus, Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annum*	1	10	7
		Creatus xiij. Kalend. Auguſti. Conſecratus verò xvij. Kalend. Ianuarij die Dominico. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XVIII. Presbyterorum XIIII. & Diaconorum V. Pontificatus ei abrogatus eſt vij. Kalend. Iunij. Anno 537. II. poſt Conſulatum Beliſarij V.C. & in Inſulam Pontiam deportatus, vbi Anno ſequenti 538. xij. Kalend. Iulij mortuus eſt, ibique ſepultus Ioanne V.C. Conſule, quo relegato, vacauit ſedes dies	0	0	5
537	60	*Vigilius, Ioannis Conſularis viri filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Imp. Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annos*	17	6	29
		Creatus & Conſecratus die Pentecoſtes viuente Siluerio Papa pridie Kalend. Iunij. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXCI. Presbyterorum XLVI. & Diaconorum			

Anni ſa-lutis.	Numer° Pōtificū	ROMANI. 359	Anni	Men-ſes	Dies.
		rum XVI.Obijt Syracuſis in Sicilia iiij. Kalend.			
		Ianuarij, Anno 554. xiij. poſt Conſulatum Fl. Ba-			
		ſilij Iunioris V.C. Romam relatus, ſepultus eſt via			
		Salaria in Baſilica Sancti Marcelli. Vacauit ſedes	0	3	5
537		*Schiſma VI. in Eccleſia Romana, inter Silue-*			
		rium & Vigilium.			
553		*Sancta & Vniuerſalis Synodus V. Conſtanti-*			
		nopolitana ſecunda CLXV. Epiſcoporum, con-			
		tra hæreticos Origenianiſtas congregata xij. An-			
		no poſt Conſulatum Fl. Baſilij V.C.			
555	61	*Sanctus Pelagius, Ioannis Vicariani filius, Ro-*			
		manus, Sāctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus,			
		Imp. Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annos	5	10	28
		Ordinatus die Dominico pridie Nonas Apri-			
		lis, xiiij poſt Conſulatum Fl. Baſilij Iunioris V. C.			
		Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſco-			
		porum XLIX. Presbyterorum XXVI. &			
		Diaconorum IX. Obijt vj. Nonas Martij, Anno			
		561. Sepultus ad Sanctum Petrum XX. P.C. Ba-			
		ſilij. Vacat ſedes	0	4	15
561	62	*Sanctus Ioannes Catellinus, Anaſtaſij Illuſtris*			
		filius, Romanus, Iuſtiniano & Iuſtino Iuniore Au			
		guſtis, ſedit Annos	12	11	26
		Conſecratus die Dominico, xvj. Kalend. Augu-			
		ſti, ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epi-			
		ſcoporum LXI. Presbyterorum XXXIX.			
		& Diaconorum XIII. Obijt iij. Idus Iulij, An-			
		no 574. vij. P.C. Iuſtini Iunioris Auguſti. Vacauit			
		ſedes menſes	0	10	19
575	63	*Sanctus Benedictus Bonoſus, Bonifacij filius,*			
		Romanus, Imper. Cæſare Fl. Iuſtino Iuniore Augu			
		ſto, ſedit Annos	4	1	29
		Ordinatus die Dominico, iiij. Nonas Iunij, or-			
		dinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſco-			
		porum xxj. Presbyterorum xv. & Diaconorum			
		iij. Obijt pridie Kalend. Auguſti, Anno 579. XII.			
		P.C. diui Iuſtini. Sepultus ad Sanctum Petrum.			
		Vacauit ſedes menſes	0	4	0
579	64	*Sanctus Pelagius Iunior, Vinigildi filius, Ro-*			
		manus, Tiberio Conſtantino, & Mauritio Augu-			
		ſtis, ſedit Annos	10	2	10

Anni ſalutis.	Numerꝰ Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Inauguratus die Sancti Andreæ, pridie Kalend. Decembris, Ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XLVIII. Presbyterorum xxviij. & Diaconorum viij. Obijt vj. Idus Octobris, Anno 590. Sepultus ad Sanctum Petrum, VI. P. C. Tiberij Flauij Mauritij Auguſti. Vacauit ſedes menſes	0	3	25
590	65	*Sanctus Gregorius magnus, Eccleſiæ Doctor, Gordiani Senatoris filius, Romanus, Monachus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus à Pelagio Iuniore Papa factus, Imperatoribus Mauritio & Phoca, ſedit Annos*	13	6	10
		Ordinatus die Dominico iij. Nonas Septembris, duas ordinationes fecit, vnam in quadrageſima, aliam menſe Septembris, Epiſcoporum Lxij. Presbyterorum XXXVIII. & Diaconorum V. Obijt iiij. Idus Martij, Anno 604. Sepultus ad Sanctum Petrum, Phoca Auguſto ſolo Conſule, indictione 7. Vacauit ſedes menſes	0	5	17
604	66	*Sabinianus, Boni filius, Bleianus, Tuſcus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis, Imp. Phoca Auguſto, ſedit Annos*	1	5	24
		Conſecratus iij. Kalend. Septembris die Dominico, ordinationeque vna Epiſcoporum xxvj. facta, vij. Kalend. Martij, Anno 606. mortuus eſt, & ad Sanctum Petrum ſepultus, II. P. C. Phocæ Auguſti. Vacauit tum ſedes menſes	0	11	26
607	67	*Bonifacius III. Ioannis Catadiocis filius, Romanus, Imperat. Cæſare Fl. Phoca Auguſto, ſedit menſes*	0	8	27
		Ordinatus die Dominico xj. Kalend. Martij, III. P. C. Phocæ A. Epiſcopos XI. creauit. Obijt pridie Idus Nouembris, Anno 607. & ad Sanctum Petrum ſepultus. Vacauit ſedes menſes	0	10	3
608	68	*Bonifacius IIII. Ioannis Medici filius, Valerienſis Marſus, Imperatoribus Phoca & Heraclio, ſedit Annos*	6	8	11
		Ordinatus die Dominico, xvij. Kalend. Octobris, IIII. P. C. Phocæ Imper. ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXXVI. & Diaconorum IX. Obijt viij. Kalend. Iunij, Anno			

Anni ſalutis.	Numer' Pôtificũ		Anni	Menſes	Dies.
		Anno 615. Sepultus ad Sanctum Petrum, IIII. P. C. Heraclij Auguſti. Vacat ſedes	0	4	23
615	69	Deusdedit, Stephani Subdiaconi filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Pammachij, Heraclio Auguſto, ſedit Annos	3	0	21
		Conſecratus xiiij. Kalend. Nouembris die Solis, ordinationes tres Epiſcoporum xxix. Presbyterorum xiiij. & Diaconorum v. fecit. Obijt vj. Idus Nouembris, Anno 618. Sepultus ad Sanctum Petrum, VII. P. C. Heraclij Auguſti. Vacauit ſedes menſem	0	1	16
619	70	Bonifacius V. Ioannis filius, Neapolitanus, Imper. Cæſare Fl. Heraclio Auguſto, ſedit Annos	3	10	0
		Conſecratus vij. Kalend. Ianuarij die natalis Domini, ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum xix. Presbyterorum xxvj. Diaconorumque iiij. Obijt viij. Kalend. Nouembris, Anno 622. Sepultus ad Sanctum Petrum XI. P. C. Heraclij Auguſti. Vacauit ſedes dies	0	0	13
622	71	Honorius Petronij viri Conſularis filius, Campanus, Imp. Cæſare Heraclio Auguſto, ſedit Annos	12	11	7
		Creatus & Conſecratus die Dominico, vij. Idus Nouembris, ordinationes tres menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXCI. Presbyterorum xiij. & Diaconorum XI. Obijt iij. Idus Octobris, Anno 635. Sepultus ad Sanctum Petrum XXIIII. P. C. Heraclij A. Vacat ſedes	1	7	18
637	72	Seuerinus, Labieni filius, Romanus, Heraclio Auguſto, ſedit Annum	1	2	4
		Conſecratus die Dominico Kalend. Iunij, ordinationem vnam Epiſcoporum ix. fecit. Obijt iiij. Nonas Auguſti. Sepultus ad Sanctum Petrum, Anno 638. xxvij. P. C. Heraclij A. Vacauit ſedes	0	4	22
639	73	Ioannes IIII. Venantij Scholaſtici filius, Dalmata, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis, Imp. Heraclio Auguſto, ſedit Annum	1	9	18
		Conſecratus viij. Kalend. Ianuarij die natalis Domini, ordinationes duas menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XVIII. Presbyterorum xix. & Diaconorũ v. Obijt iiij. Idus Octobris, Anno 640.			

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Sepultus ad Sanctum Petrum, XXIX. P.C. Heraclij. Vacat ſedes	0	1	14
640	74	*Theodorus, Theodori Epiſcopi filius, Hieroſolimites, Græcus, Heraclio Conſtantino Heracleona & Conſtante Auguſtis, ſedit Annos*	6	5	18
		Conſecratus v. Kalend. Decembris, ordinationem vnam menſe Decēbri fecit, Epiſcoporum xlvj. Presbyterorum xxj. & Diaconorum iiij. Obijt pridie Idus Maij, Anno 647. Sepultus ad Sanctum Petrum V. poſt Conſulatum Conſtantis Auguſti. Vacat ſedes menſes	0	4	1
647	75	*Sanctus Martinus, Fabritij filius, Tudertinus, Tuſcus, Imperatoribus Cæſare Fl. Heraclio Conſtante Auguſtis, ſedit Annos*	6	1	28
		Conſecratus xvj. Kalend. Octobris, Ordinationes duas menſe Decembri fecit, quibus Epiſcopos xxxiij. Presbyteros XI. & Diaconos V. creauit. Obijt relegatus Cerſonæ in Ponto pridie Idus Nouembris, Anno 653. ibíque ſepultus, P. C. Conſtantis Auguſti Anno XI. Vacauit ſedes menſes	0	8	28
654	76	*Eugenius, Rufiniani filius, Romanus, de regione prima Auentinenſi, Heraclio Conſtante Auguſto, ſedit Annos*	2	9	24
		Conſecratus die Dominico, iiij. Idus Auguſti, ordinationes duas Epiſcoporum XI. fecit. Obijt iiij. Nonas Iunij. Sepultus ad Sanctum Petrum, Anno 657. xv. P.C. Flaui Conſtantis Auguſti. Vacauit ſedes Romana menſem	0	1	27
657	77	*Vitallianus, Anaſtaſij filius, Segninus Volſcus Latinus, Conſtante & Conſtantino Auguſtis, ſedit Annos*	14	5	29
		Conſecratus die Dominico iij. Kalend. Auguſti, ordinationes iiij. Epiſcoporum xcvj. Presbyterorum xxij. & Diaconorum xj. fecit. Obijt vj. Kalend. Februarij, Anno 672. Sepultus ad Sanctum Petrum, P.C. Conſtantini Auguſti Anno v. Vacat ſedes	0	2	14
672	78	*Adeodatus, Iouiani filius, Romanus, Monachus, ſedit Annos*	4	2	15
		Conſecratus die Dominico iij. Idus Aprilis, Ordina-			

Anni ſalutis.	Numerus Pōtificū	ROMANI	Anni	Menſes	Dies.
		dinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XLVI. Presbyterorum XIIII. & Diaconorum II. Obijt vj. Kalend. Iulij. Anno 676. Sepultus ad Sanctum Petrum IX. poſt Conſulatum Conſtantini Auguſti. Vacat ſedes	0	4	6
676	79	*Domnio, Mauritij filius, Romanus, Conſtantino Auguſto, ſedit Annos*	2	5	10
		Creatus iiij. Nonas Nouembris, fecit ordinationem vnam Epiſcoporum ſex, Presbyterorum x. & Diaconorum v. Obijt iij. Idus Aprilis, Anno 679. Sepultus ad Sanctum Petrum, P. C. Conſtantini Auguſti Anno 12. Vacauit ſedes menſes	0	2	28
679	80	*Agatho, Pannonij filius, Siculus, Monachus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Presbyter Cardinalis, Imp. Cæſ. Fl. Conſtantino Auguſto, ſedit Annos*	2	6	0
		Conſecratus vj. Idus Iulij, fecit ordinationem vnam Epiſcoporum XVIII. Presbyterorum X. & Diaconorum III. Obijt iiij. Idus Ianuarij, Anno 682. XV. P. C. Conſtantini Auguſti. Vacat ſedes menſes	0	7	0
681		*Sancta & Vniuerſalis Synodus ſexta, Conſtantinopolitana tertia, CCXXCIX. Epiſcoporum, contra hæreticos Monothelitas congregata, P.C. Conſtantini Auguſti Annis xiij. xiiij. & xv.*			
682	81	*Sanctus Leo Iunior, Pauli filius, Siculus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Imperatore Conſtãtino Auguſto Heraclij pronepote, ſedit menſes*	0	10	29
		Conſecratus die Dominico iiij. Idus Auguſti, ordinationem vnam die xxvj. Iunij. Epiſcoporum xxiij. Presbyterorum xliij. & Diaconorum iij. fecit. Obijt iiij. Kalend. Iulij. Anno 683. Sepultus ad Sanctum Petrum, P.C. Conſtantini Auguſti Anno xvj. Vacauit ſedes	0	11	21
684	82	*Benedictus II. Iunior, Ioannis filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Heraclio Conſtantino Auguſto, ſedit menſes*	0	10	27
		Conſecratus xiij. Kal. Iulij, ordinationem vnam Epiſcoporum xxij. fecit. Obijt Idibus Maij, Anno 685. Iuſtiniano Iuniore Auguſto ſolo Conſule. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	2	15

Ioan-

Anni ſalutis.	Numer° Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
685	83	*Ioannes V. Cyriaci filius, Antiochenus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Heraclijs Conſtantino & Iuſtiniano Auguſtis, ſedit Annum*	1	0	9
		Creatus viij. Kal. Auguſti, Conſecratus iij. Kalend. fecit ordinationem vnam Epiſcoporum xiij. Obijt iij. Nonas Auguſti, Anno 686. Sepultus ad Sanctum Petrum, P. C. Iuſtiniano A. Vacat ſedes	0	2	18
686		*Schiſma Septimum in Eccleſia Romana inter Petrum Archipresbyterum & Theodorum Preſbyterum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, in quo vtriſq; pulſis, Pōtifex Romanus creatus eſt.*			
686	84	*Cuno Thrax, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Preſbyter Cardinalis, qui Imp. Iuſtiniano ſedit menſes*	0	11	0
		Conſecratus xij. Kalend. Nouembris, fecit ordinationem vnam Epiſcoporū XVI. Obijt xj. Kalend. Octobris, Anno 687. ſepultus ad Sanctum Petrum II. P. C. Iuſtiniani Iunioris. Vacat ſedes	0	2	25
687		*Schiſma octauum in Romana Eccleſia inter Theodorum Presbyterum & Paſchalem Archidiaconum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, in quo vtriſq; exactis, Papa factus eſt.*			
687	85	*Sergius Tiberij filius Antiochenus, Syrus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Suſannæ à Leone Papa II. factus, qui Imperatoribus Iuſtiniano Iuniore, Leontio, & Tiberio Habſimaro, ſedit Annos*	13	8	23
		Creatus xvj. Kalend. Ianuarij. Conſecratus viij. Kalend. Ianuarij, fecit ordinationes duas menſe Martio. Epiſcoporum XCVI. Presbyterorū xviij. & Diaconorum iiij. Obijt vj. Idus Septembris, Anno 701. Sepultus ad Sanctum Petrum, P. C. Habſimari Auguſti. Vacat ſedes menſes	0	1	28
701	86	*Ioannes Sextus, Græcus, Tiberio Habſimaro Auguſto, ſedit Annos*	3	2	24
		Creatus iiij. Kalen. Conſecratus iij. Nouembris, fecit ordinationem vnam Epiſcoporum xv. Preſbyterorum ix. & Diaconorum ij. Obijt iij. Idus Ianuarij, Anno 705. Sepultus ad Sanctum Petrum V. P. C. Tiberij Habſimari Auguſti. Vacat ſedes menſes	0	1	18
705	87	*Ioannes Septimus, Platonis filius, Græcus, Impera-*			

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		peratoribus Tiberio Habſimaro, & Iuſtiniano Iuniore Auguſtis, ſedit Annos	2	7	17
		Creatus vj. Nonas, Conſecratus viij. Idus Martij. Ordinationem vnā Epiſcoporum XIX. Preſbyterorum X. & Diaconorum II. fecit. Obijt xv. Kalend. Nouembris, Anno 707. Sepultus ad Sanctum Petrum, Heraclio Iuſtiniano Auguſto II. Conſule. Non vacauit ſedes.			
767	88	Syſinius, Ioannis filius, Syrus, Iuſtiniano Auguſto, ſedit Annos	0	0	20
		Creatus xv. Kalend. Nouembris, Conſecratus x. Kalend. Epiſcopum vnum ordinauit in Inſula Corſica. Obijt octauo Idus Nouembris. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes menſem	0	1	16
707	89	Conſtantinus, Ioannis filius, Syrus, Iuſtiniano Iuniore & Philippico Bardanio Auguſtis, ſedit Annos	8	1	20
		Creatus x. Kalend. Ianuarij, Conſecratus die natalis Domini, Ordinationem vnam Epiſcoporum LXIIII. Presbyterorū X. Diaconorumq́ II. fecit. Obijt iij. Idus Februarij, Anno 716. Sepultus ad Sanctum Petrum, Artemio Anaſtaſio Auguſto Conſule. Vacat ſedes	0	1	10
716	90	Gregorius Iunior, Marcelli filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis, à Conſtantino Papa factus, Imperatoribus Anaſtaſio, Theodoſio & Leone Iſauro Auguſt. ſedit Annos	14	10	22
		Creatus xij. Kalend. & Conſecratus xj. Kalen. Aprilis, ordinationes nouem menſe Septembri, & vnam menſe Iunio fecit, quibus Epiſcopos CL. Presbyteros xxxv. & Diaconos iiij. creauit. Obijt iij. Idus Februarij. Anno 731. indictione xiiij. Sepultus ad Sanctum Petrum poſt Conſulatum Leonis Iſauri Auguſti, Anno XIIII. Vacauit ſedes menſem	0	1	5
731	91	Gregorius III. Ioannis filius, Syrus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, Leone Iſauro Auguſto, ſedit Annos	10	8	24
		Creatus iij. Nonas Martij. Conſecratus xv. Kalend. Aprilis, Ordinationes tres menſe Decembri fecit, Epiſcoporum XXC. Presbyterorum xxiij.			

 & Dia-

Anni falutis.	Numerº Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		& Diaconorum iij. Obijt iiij. Kalend. Decembris, Anno 741. Sepultus ad Sanctum Petrum, xxiiij. P. C. Leonis Iſauri Auguſti. Vacauit ſedes dies	0	0	2
741	92	Zacharias, Polychronij filius, Græcus, Presbyter Cardinalis, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Imper. Cæſare Fl. Conſtantino Copronymo Auguſto, ſedit Annos	10	3	15
		Creatus Kalend. Decemb. Conſecratus iij. Nonas Decembris, fecit ordinationes tres menſe Martio, Epiſcoporum LXXXV. Presbyterorum xxx. & Diaconorum v. Obijt Idibus Martij, Anno 752. Sepultus ad Sanctum Petrum, X. P. C. Fl. Conſtantini Auguſti. Vacauit ſedes dies	0	0	8
752	93	Stephanus II. Iunior, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, ſedit Annos	0	0	4
		Creatus ix. Kalend. Aprilis, Obijt vj. Kalend. Sepultus ad Sanctum Petrum in Vaticano. Vacauit ſedes diem	0	0	1
752	94	Stephanus III. dictus II. Iunior Conſtantini filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus à Zachario factus, Imperatoribus Conſtantino Copronymo & Leone IIII. Aug. ſedit Annos	5	0	29
		Creatus iiij. Kalend. Aprilis, Conſecratus iiij. Nonas Aprilis. Ordinationem vnam menſe Martio fecit, Epiſcoporum iiij. Presbyterorū ij. & Diaconorum ij. Obijt vj. Cal. Maij, Anno 757. Sepultus ad Sanctum Petrum, XV. P. C. Conſtantini Auguſti. Vacat ſedes dies	0	0	32
757	95	Paulus, Conſtantini filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis à Zacharia factus, Conſtātino & Leone IIII. ſedit Annos	10	1	0
		Creatus & Conſecratus iiij. Kalend. Iunij. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum iij. Presbyterorum xij. & Diaconorum ij. Obijt quarto Calend. Iulij, Anno 767. Sepultus ad Sanctum Petrum, XXV. P. C. Fl. Conſtantini Auguſti. Vacauit ſedes Annum	1	1	7
757		Theophilactus Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, in Schiſmate cōtra Paulum Papam creatus, ſedit Dies aliquot	0	0	
757		Schiſma IX. In Romana Eccleſia inter Paulum &			

Anni ſalutis.	Numer° Pótificū		Anni	Menſes	Dies.
		lum & Theophilactum,in quo Theophilacto pulſo, Paulus præualuit.			
767		*Conſtātinus Nepeſinus,Ducis Nepeſini filius, quum Laicus eſſet,contra Canones à Laicis inuito Clero Pontifex creatus,ſedit Annum*	1	1	10
		Creatus die Dominico,iiij.Kalend.Iulij, Conſecratus die Dominico ſequenti iij.Nonas Iulij.Coactus abdicauit Anno ſequenti 768.viij.Idus Auguſti,& in Monaſterio Cellæ nouæ relegatus, monachus factus eſt.			
768		*Philippus Romanus,Monachus,Abbas Monaſterij Sancti Viti,Sāctæ Romanæ Eccleſiæ Preſbyter Cardinalis, in Schiſmate contra Conſtantinum creatus,ſedit*	0	0	5
		Creatus & Conſecratus pridie Kalen. Auguſti die Dominico, & quinto die Pontificatu coactus abdicauit pridie Nonas Auguſti,atque ad Monaſterium ſuum reuerſus eſt.			
		Schiſma x.in Eccleſia Rom.inter Conſtantinū & Philippū, in quo vtriſq; pulſis Papa factus eſt.			
768	96	*Stephanus IIII. dictus III.Olybrij filius, Siculus,Monachus,Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Preſbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Ceciliæ à Zacharia Papa factus,ſedit Conſtātino & Leone IIII. Auguſtis,Annos*	3	5	27
		Creatus Nonis Auguſti & Cōſecratus vij.Idus Auguſti,Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Presbyterorum v.& Diaconorū iiij.Obijt pridie Kal.Februarij, Anno 772. Sepultus ad S.Petrum III.P.C.Leonis IIII. Auguſt.Vacat ſedes	0	0	9
772	97	*Hadrianus,Theodori filius,Romanus,de regione Vialata, Sanctæ Rom.Eccleſiæ Diaconus Cardinalis,à Stephano III.aliàs IIII. factus Leone IIII. & Conſtantino filio Auguſtis,ſedit Annos*	23	10	17
		Creatus & Conſecratus v. Idus Februarij, die Dominico Ordinationes duas menſe Martio fecit, Epiſcoporum CXXCV.Presbyterorum xxiiij.& Diaconorum vij. Obijt vij.Kalend.Ianuarij, Anno 79C. ineunte. Sepultus ad Sanctum Petrum poſt Conſulatum Fl. Conſtantini Irenas filij Auguſti, Anno XVI. Non vacauit ſedes.			

Anni ſalutis.	Numer' Pôtificū		Anni	Menſes.	Dies.
789		*Sancta & Vniuerſalis Synodus ſeptima, Nicæna ſecunda CCCL. Epiſcoporum, contra Iconomachos collecta, P. C. Conſtantini Auguſti, Anno X.*			
796	98	*Leo III. Azzupij filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Suſannæ, Conſtantino & Nicephoro Auguſtis, ſedit Annos*	20	5	18
		Creatus vij. Kalend. Ianuarij. Conſecratus die ſequenti, ordinationes tres menſe Martio fecit, Epiſcoporum CXXVI. Presbyterorum xxx. & Diaconorum xj. Obijt pridie Idus Iunij, Ann. 816. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	20
816	99	*Stephanus V. dictus IIII. Iulij Marini filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, à Leone Papa tertio factus, Ludouico Pio Auguſto, ſedit Annos*	0	6	23
		Creatus v. Nonas Iulij, Conſecratus pridie Nonas, Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, Epiſcoporum V. Presbyterorum IX. & Diaconorum iiij. Obijt viij. Kalend. Februarij, Anno 817. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes	0	0	2
817	100	*Paſchalis Maximi, Bonoſi filius, Romanus, Monachus, Abbas Sancti Stephani, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli S. Praxedis, à Leone III. factus, Ludouico Pio & Lothario Auguſtis, ſedit Annos*	7	3	17
		Creatus v. Kalen. Conſecratus Kal. Februarij, Ordinationes duas menſibus Decembri & Martio fecit, Presbyterorum vij. & Diaconorum vij. Obijt pridie Idus Maij, Anno 824. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	4
824	101	*Eugenius II. Iunior, Biemandi filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archipresbyter Cardinalis, tituli S. Sabinæ, à Leone III. factus, Imp. Ludouico Pio & Lothario Aug. ſedit Annos*	3	6	24
		Creatus xiiij. Kal. & Cōſecratus xj. Kal. Iunij, Obijt pridie Idus Decembris, Anno 827. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes	0	0	1
824		*Zinzinus, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, in Schiſmate contra Eugenium Papam creatus, ſedit dies aliquot*	0	0	

Coactus

Anni ſalutis.	Numerus Pôtificũ	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		Coactus non longò pòſt abdicauit.			
824		*Schiſma in Romana Eccleſia XI. inter Eugenium & Zinſinum, in quo nobilium factione præualente, pulſo Zinſino, Eugenius præualuit.*			
827	102	*Valentinus, Leontij filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus Cardinalis, à Paſchali Papa factus, Ludouico Pio & Lothario Auguſtis, ſedit Annos*	0	1	10
		Creatus xix. Kalend. Ianuarij, Conſecratus die ſequenti, Obijt xj. Kalend. Februarij, Anno 828. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes*	0	0	3
828	103	*Gregorius IIII. Ioannis filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Sancti Marci, à* Leone *III. factus, Ludouico Pio, & Lothario Auguſtis, ſedit Annos*	16	0	0
		Creatus vij. Kalend. Februarij, Ordinationes quinque menſibus Martio Septembri & Decembri fecit, Epiſcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum CXXCV. Obijt viij. Kalend. Februarij, Anno 844. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies*	0	0	15
844	104	*Sergius II. Iunior, Sergij filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archipresbyter Cardinalis, tituli Sancti Equitij, à Paſchali factus, Lothario Auguſto, ſedit Annos*	3	2	3
		Creatus & Conſecratus iiij. Idus Februarij, Ordinationem vnam menſe Martio, Epiſcoporum XXIII. Presbyterorum VIII. & Diaconorum III. fecit. Obijt pridie Idus Aprilis, Anno 847. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Non vacauit ſedes.*			
847	105	*Leo Tertius, Rodulfi filius, Romanus, Preſbyter Cardinalis, tituli Sanctorum IIII. Coronatorum à Sergio II. factus, Lothario Auguſto, ſedit Annos*	8	3	6
		Creatus pridie Idus Aprilis, Conſecratus die Dominico vj. Kal. Iulij, Ordinationes duas menſe Martio & Decembri fecit, Epiſcoporum LXIII. Presbyterorum XIX. & Diaconorum viij. Obijt xvj. Kalend. Auguſti, Anno 855. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes*	0	0	6

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
855	106	*Benedictus III. Petri filius, Romanus, S. Rom. Eccleſiæ Presb. Cardinalis, tituli S. Caliſti à Leone IIII. factus, Ludouico Iuniore Auguſt. ſedit Annos*	2	8	16
		Electus in Schiſmate ix. Kal. Auguſti, Cōfirmatus & Conſecratus ſedato Schiſmate iij. Kalend. Octobris, fecit Ordinationem vnam menſe Decembri, Epiſcoporum XX. Presbyterorum vj. & Diaconorum j. Obijt vj. Idus Aprilis, Anno 858. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	15
855		*Anaſtaſius III. Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Sancti Marcelli, in Schiſmate cōtra Benedictum III. Kalend. Auguſti creatus, ſedit*	0		
		Et haud multò pòſt coactus, abdicauit.			
855		*Schiſma XII. in Eccleſia Romana inter Benedictum III. & Anaſtaſium III.*			
858	107	*Nicolaus magnus, Theodori filius, Romanus, S. Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis, à Leone IIII. factus, Ludouico Iuniore Auguſt. ſedit Annos*	9	6	20
		Creatus & Conſecratus viij. Kal. Maij. Ordinationes aliquot menſe Martio & Decembri fecit, Epiſcoporum LXV. Presbyterorum vij. & Diaconorum iiij. Obijt Idibus Nouembris, Anno Chriſti 867. indictione prima. Sepultus ad Sanctū Petrum. Vacauit eo mortuo ſedes Romana dies	0	0	7
867	108	*Hadrianus II. Iunior, Talari Epiſcopi filius, S. Ro. Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, à Papa Sergio II. factus, Ludouico Iuniore Augu. ſedit Annos*	4	11	12
		Creatus xj. Kalen. Decembris, Conſecratus xj. Kalend. Obijt Kalend. Nouembris. Sepultus ad Sanctum Petrum, Anno 872. Vacat ſedes	0	1	12
870		*Sancta & Vniuerſalis Synodus octaua, Cōſtantinopolitana quarta CCC. Epiſcoporū, cōtra Photium Neophitum Patriarchalis ſedis Conſtantinopolitanæ inuaſorem collecta, in qua pulſo Photio Ignatus legitimus Pontifex, ſuæ ſedi eſt reſtitutus.*			
872	109	*Ioannes VIII. Gundi filius, Romanus, Sāctæ Rom. Eccleſiæ Archidiaconus Cardinalis, Imperatoribus Ludouico, & Carolo Caluo Iunioribus. Ludouico III. Balbo & Carolo III. Craſſo Aug. ſedit*	10	0	2
		Creatus & Conſecratus xix. Kalend. Ianuarij. Obijt			

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		Obijt xviij.Calend. Ianuarij, Anno 882. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	0	0	3
882	110	*Marinus, Palumbi Presbyteri filius, Galleſianus, Tuſcus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis Carolo III. Auguſto, ſedit Annum*	1	1	0
		Creatus xiiij.Kalend.Ianuarij, Conſecratus die natalis Domini. Obijt xv.Calend.Februarij, Anno 884. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	0	0	2
884	111	*Hadrianus III. Benedicti filius, Romanus, de regione Vialata, Carolo III. Craſſo Aug. ſedit Annū*	1	3	19
		Creatus xvj.Calend. Conſecratus vij.Calend.Februarij. Obijt vij. Idus Maij. Anno 885. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	0	0	3
885	112	*Stephanus VI. dictus V. Hadriani filius, Romanus, de regione Vialata, Carolo III. & Arnulfo Auguſtis, ſedit Annos*	6	0	9
		Creatus iij.Idus Maij. Obijt xij.Cal.Iunij, Anno 891. Sepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	5
891	113	*Formoſus Portuenſis, Leonis filius, Epiſcopus Portuen. à Ioanne Papa VIII. factus, Imp. Arnulfo Auguſto, ſedit Annos*	4	6	18
		Creatus vj.Calend.Iunij. Obijt xix.Calend. Ianuarij, Anno 895. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes, dies	0	0	2
891		*Sergius III. Benedicti filius, Romanus, Sanctæ Rom. Eccleſiæ Diaconus Cardinalis in Schiſmate, contra Formoſum Papã creatus, ſedit Annos*	0		
		Coactus abdicauit, & in exilium actus eſt.			
891		*Schiſma XIII. in Eccleſia Romana inter Formoſum & Sergium.*			
895	114	*Bonifacius VI. Hadriani Epiſcopi filius, Romanus, ſedit dies*	0	0	15
		Creatus xvj. Calend. Ianuarij. Obijt pridie Calen. Ianuarij, ineunte Anno 896. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes	0	0	5
896	115	*Stephanus VII. dictus VI. Ioannis Presbyteri filius, Romanus, Epiſcopus Anagninus à Formoſo Papa factus, ſedit Annum*	1	2	19
		Creatus viij. Idus Ianuarij. Obijt ix. Calend. Aprilis, Anno 897. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	3

Roma-

Anni ſalutis.	Numer' Põtificũ		Anni	Menſes.	Dies.
897	116	*Romanus, Cõſtantini filius, Galleſianus, Tuſcus, Imperat. Cæſare. Arnulfo Auguſto, ſedit menſes*	0	4	23
		Creatus v. Kalend. Aprilis. Obijt xiiij. Kalend. Septembris, Anno 894. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
897	117	*Theodorus II. Iunior, Photij filius, Romanus, ſedit dies*	0	0	20
		Creatus xiij. Kalend. Septembris, Obijt vj. Idus Septembris, Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
897	118	*Ioannes IX. Rampaldi filius, Tiburtinus, Monachus, ſedit Annos*	1	0	15
		Creatus v. Idus Septembris, Obijt ix. Kalend. Octobris, Anno 898. Sepultus ad S. Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
898	119	*Benedictus IIII. Mammoli filius, Romanus, Imperatoribus Arnulfo & Ludouico IIII. eius filio, ſedit Annos*	3	6	15
		Creatus viij. Kalend. Octobris. Obijt vj. Idus Aprilis, Anno 902. Sepultus ad Sãctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	6
902	120	*Leo V. Forenſis Ardeatinus è Villa Priapi, ſedit menſes*	0	1	10
		Creatus xvij. Kalend. Maij. Coactus à Chriſtophoro Presbytero, abdicauit ix. Kalend. Iunij, & monachus factus eſt. Non vacauit ſedes.			
902		*Schiſma xiiij. inter Leonem & Chriſtophorum.*			
902	121	*Chriſtophorus, Leonis filius, Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Laurentij in Damaſo, Imper. Ludouico IIII. ſedit Annos*	0	7	0
		Creatus xviij. Kalend. Iunij. Coactus à Sergio abdicauit ix. Kalen. Ianuarij. & monachus factus eſt. Non vacat ſedes.			
903	122	*Sergius III. Benedicti filius, Romanus, Ludouico VI. Auguſto, ſedit Annos*	7	3	16
		Creatus & Conſecratus viij. Kalend. Ianuarij, ineunte Anno 903. Obijt v. Idus, Anno 910. Sepultus Lateram. Vacauit eo mortuo ſedes Rom.	0	0	5
910	123	*Anaſtaſius III. Luciani filius, Romanus, Chunrado Imp. ſedit Annos*	2	1	22

Creatus

371 Bo

Anni ſalutis.	Numer. Pōtificū	ROMANI	Anni	Menſes	Dies.
		Creatus xvij. Kalend. Maij. Obijt Nonis Iunij, Sepultus ad Sanctum Petrum, Anno Chriſti 912. Vacauit ſedes dies	0	0	2
912	124	Lando, Tami filius, Sabinus, Chunrado Franco Imper. ſedit	0	6	22
		Creatus vj. Idus Iunij. Obijt iiij. Kalend. Ianuarij, ineunte Anno 913. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	26
913	125	Ioannes X. Ioannis filius, Romanus, ex Epiſcopo Bononien. Archiepiſcopus Rauennas, Chunrado & Henrico Imperatoribus, ſedit Annos	15	2	15
		Creatus viij. Kalend. Februarij ſuffocatus ceruicali ſuper os coniecto vj. Idus Aprilis, Anno 928. Sepultus Laterani. Vacat ſedes	0	0	1
928	126	Leo VI. Chriſtophori Primicerij filius, Romanus, ſedit Annos	0	6	15
		Creatus v. Idus Aprilis. Obijt x. Kalend. Nouembris, Anno 928. Sepultus ad Sanctũ Petrum. Vacauit ſedes	0	0	1
928	127	Stephanus VIII. dictus VII. Tendemundi filius, Romanus, Imper. Henrico Aucipe Saxone, ſedit Annos	2	1	15
		Creatus ix. Kalend. Nouembris. Obijt vj. Idus Decembris, Anno 930. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes dies	0	0	2
930	128	Ioannes XI. Sergij Papæ III. filius, Romanus, Henrico Auguſto, ſedit Annos	4	10	15
		Creatus iij. Idus Decembris. Obijt viij. Kalend. Nouembris, Anno 935. Sepultus in Baſilica Lateranen. Vacat ſedes	0	0	1
935	129	Leo VII. Romanus, Imper. Cæſ. Othone Magno Auguſto, ſedit Annos	3	6	10
		Creatus vj. Kalend. Nouembris. Obijt pridie Nonas Maij, Anno 939. Sepultus ad Sãctum Petrum. Vacauit ſedes	0	1	0
939	130	Stephanus IX. dictus VIII. Romanus, Othone Imperatore, ſedit Annos	3	4	15
		Creatus vij. Idus Iunij. Obijt xij. Kalend. Nouembris, Anno 942. Sepultus ad Sanctũ Petrum. Vacauit ſedes	0	0	10
942	131	Marinus II. Iunior, Romanus, Othone Imp. ſedit	3	6	14

Anni ſalutis.	Numer. Pôtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Creatus Kalend. Nouembris. Obijt pridie Idus Maij, Anno 946. Sepultus in Baſilica Sancti Petri. Vacauit ſedes	0	0	3
946	132	*Agapetus II. Iunior, Romanus, Imper. Othone Magno, ſedit*	9	7	10
		Creatus xv. Kalend. Iunij, Obijt vj. Kalend. Ianuarij, Anno 956. Sepultus Laterani. Vacat ſedes dies	0	0	12
956	133	*Ioannes XII. Romanus, Octauianus, Alberici Romani Principis & Senatoris filius, ex Comitibus Tuſculan. de regione Vialata, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis, Othone Auguſto, ſedit Annos*	8	4	6
		Creatus v. Idus Ianuarij, Pontificatus ei abrogatus eſt viij. Idus Decembris, Anno 963. à Concilio, Romæ iuſſu Imper. Othonis congregato, Anno Pôtificatus 7. menſe 11. die 27. Obijt pridie Idus Maij, Anno 964. Laterani ſepultus.			
963	134	*Leo VIII. Romanus, Ioannis Protoſcriniani filius, de regione diui Argentarij, & ipſe Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Protoſcriniarius, ſedit Annos*	1	3	12
		Creatus & Conſecratus die Dominico viij. Idus Decembris, abrogato in Concilio Ioanne XII. Obijt Anno 685. xvj. Kalend. Aprilis. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	6	14
964		*Benedictus V. Romanus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis, in Schiſmate contra Leonem VIII. poſt Ioannis mortem pridie Idus Maij creatus, ſedit menſem*	0	1	10
		Coactus abdicauit viij. Calend. Iulij, & in Germaniam Hamburgi. Saxoniæ relegatus, ibique ſepultus.			
964		*Schiſma XV. inter Ioannem XII. Leonem VIII. & Benedictum V.*			
965	135	*Ioannes XIII. Ioannis Epiſcopi filius, Romanus, Epiſcopus Narnienſis, Imp. Cæſare Othone Magno Auguſto, ſedit Annos*	6	11	5
		Creatus vj. Nonas Octobris, obijt viij. Idus Septembris, Anno 972. Sepultus in Baſilica Sancti Pauli. Vacat ſedes	0	0	13
972	136	*Benedictus V. dictus VI. Hildebrandi filius, Romanus*			

Hunc Nauclerus vocat Donū ſecundū.

Anni ſalutis.	Numerus Pôtificũ	ROMANI. 365	Anni	Menſes	Dies.
		Romanus, Imp. Cæſare, Othone Iuniore Auguſto, ſedit Annum	1	6	0
		Creatus xij. Kalend. Octobris, coactus abdicauit xiiij. Kalend. Aprilis, & in mole Hadriani in carcerem coniectus, à Cinthio Stephani filio iuſſu Bonifacij VII. ſucceſſoris ſtrangulatus eſt, & ad Sanctum Petrum ſepultus. Vacat ſedes	0	0	10
974		*Schiſma decimumſextum inter Benedictum V. Bonifacium VII. Benedictum VI. & Ioannem XIIII.*			
974	137	*Bonifacius VII. Romanus, Franco Ferrutij filius, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis, Othone Iuniore Auguſto, ſedit Annum*	1	1	12
		Creatus iij. Kalend. Aprilis, Coactus abdicauit v. Idus Maij, & in exiliũ actus eſt, Anno 975. Vacauit ſedes dies	0	0	20
975	138	*Benedictus VI. dictus VII. Deusdedit filius, Romanus, ex Comitibus Tuſculanis, Epiſcopus Sutrinus, Othone II. Auguſto, ſedit Annos*	9	1	10
		Creatus fugato Bonifacio VII. vij. Kalend. Iunij. Obijt vj. Idus Iulij, Anno 984. Sepultus ad Sanctam Crucem in Hieruſalem. Vacat ſedes	0	0	5
984	139	*Ioannes XIIII. Papienſis, Petrus Epiſcopus Papien. Sedit menſes*	0	8	0
		Creatus xvij. Kalend. Auguſti, exactus Pontificatu à Bonifacio VI. in vrbem reuerſo xvij. Kalen. Aprilis, Obijt in carcere eodem Anno Idibus Iunij. Non vacauit ſedes.			
985		*Bonifacius VI. Romanus, Othone III. Auguſto. Iterum ſedit*	0	4	6
		A die xvij. Kalend. Aprilis vſque ad xij. Kalend. Auguſti, in quo mortuus eſt, & Laterani ſepultus. Vacauit tum ſedes dies	0	0	10
985	140	*Ioannes XV. Romanus, Leonis Presbyteri filius, de vico Gallinæ Albæ Imper. Othone III. Auguſto, ſedit Annos*	9	6	10
		Creatus Kalend. Auguſti. Obijt Anno 995. iiij. Idus Februarij, Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
995	141	*Ioannes XVI. Roberti filius, Romanus, Othone III. Auguſto ſedit*	0	4	5

Anni ſalutis.	Numerus Pontificum		Anni	Menſes.	Dies.
		Creatus iij. Idus Februarij, Obijt quinto Idus Iunij, Anno 995. *Sepultus Laterani. Vacauit ſedes dies*	0	0	6
995	142	*Gregorius V. Saxo Germanus, Bruno, Othonis filius, ex vrbe Vangia, Othone III. Auguſto, ſedit Annos*	2	8	3
		Creatus & Conſecratus xvj. Kalend. Iulij die Dominico. Obijt xij. Kalend. Martij, Anno 998. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes*	0	8	10
995		*Ioannes XVII. Græcus, Epiſcopus Placentinus, in Schiſmate viuente Gregorio V. creatus, ſedit*	0	10	
		Coactus ab Imperatore Othone III. abdicauit, & in Germaniam reſtituto Gregorio V. relegatus eſt, Anno 996.			
995		*Schiſma XVII. inter Gregorium V. & Ioannem XVII.*			
998	143	*Silueſter II. Aquitanus, Gallus, Gerebertus, Monachus Floriacenſis, ex Remenſi Archiepiſcopus Rauennas, ſedit*	4	6	12
		Creatus Kal. Nouembris, Obijt iiij. Idus Maij, Anno 1003. *Sepultus Laterani. Vacauit ſedes Romana dies*	0	0	25
1003	144	*Ioannes XVII. Sicco, Romanus, ignobilis de vico Biberatica, Imper. Caſ. Henrico Iuniore Auguſto, ſedit menſes*	0	4	25
		Creatus vj. Idus Iunij, obijt pridie Kalen. Nouembris, Anno 1003. *Sepultus in Eccleſia Sanctæ Sabæ. Vacauit ſedes dies*	0	0	19
1003	145	*Ioannes XVIII. Faſanus, Romanus, de vico portæ Metodij, Henrico Iuniore Auguſto, ſedit Annos*	5	7	29
		Creatus xij. Kalend. Decembris, obijt xv. Kalend. Auguſti, Anno 1009. *Sepultus Laterani. Vacat ſedes dies*	0	0	30
1009	146	*Sergius IIII. Petrus, Martini filius, Romanus, ſedit Annos*	2	9	12
		Creatus xv. Kalend. Septembris, obijt iiij. Kalend. Iunij, Anno 1012. *Sepultus Laterani. Vacat ſedes dies*	0	0	8
1012	147	*Benedictus VII. dictus VIII. Romanus, Gregorij*			

371 B. II

Anni ſalutis.	Numerus Pontificum	ROMANI	Anni	Menſes	Dies.
		gorij filius, ex Comitibus Tuſculanis, Presbyter Cardinalis, Henrico Iuniore Auguſto, ſedit Annos	11	8	21
		Creatus vj. Idus Iunij, Conſecratus die Pentecoſtes, obijt iij. Kalend. Martij, Anno 1024. Sepultus in Baſilica Sancti Petri. Vacat ſedes	0	0	1
1024	148	Ioannes XIX. Romanus, Gregorij filius, ex Comitibus Tuſculanis, Benedicti VIII. frater, Epiſcopus Portuen. Imperatore Caeſ. Conrado Iuniore, Saliquo Auguſt. ſedit Annos	8	9	9
		Creatus pridie Kalend. Martij, Obijt vj. Idus Decembris, Anno 1032. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes dies	0	0	2
1032	149	Benedictus VIII. dictus IX. Romanus, Theophilactus, Alberici duorum Pontificum praecedentium fratris filius, ex Comitibus Tuſculanis, Diaconus Sanctae Romanae Eccleſiae Cardinalis, Imperatoribus Chunrado Iuniore, & Henrico III. Auguſt. ſedit Annos	12	4	20
		Creatus iij. Idus Decemb. exactus Pontificatu xiij. Kalend. Februarij, Anno 1045. Sponte abdicauit Kalend. Maij, eiuſdem Anni.			
1045		Silueſter III. Romanus, Ioannes Epiſcopus Sabinus, in Schiſmate contra Benedictum IX. creatus xj. Kalend. Februarij, ſedit dies	0	0	49
		Ab eodem Benedicto Pontificatu exactus v. Idus Martij, ad Epiſcopatum ſuum Sabinum reuerſus eſt.			
1045	150	Gregorius VI. Rauennas, Ioannes Gratianus Archipresbyter Sancti Ioannis ante portam Latinam, abdicante Benedicto IX. Romanus Pontifex creatus, ſedit Annum	1	7	20
		Electus Kalend. Maij. Coactus in Concilio Sutri ab Imperatore Henrico III. congregato, abdicauit xiij. Calend. Ianuarij, Anno 1046. & in Monaſterio Cluniacen. relegatus, vbi moriens ſepultus eſt.			
1045		Ioannes XX. quidam appellatus, quum in hoc Schiſmate Pontificatum etiam occupaſſet, paulò pòſt vrbe & Sacerdotio exactus eſt.			
1045		Schiſma XVIII. Inter Benedictum IX. Silueſtrum			

Anni ſalutis.	Numer° Pōtificū		Ann'.	Menſes.	Dies.
		ueſtrum III. Ioannem XX. & Gregorium VI.			
1047	151	*Clemens II. Saxo, Germanus, Suidegerus, Bambergenſis Epiſcopus, Imp. Cæſ. Henrico III. Auguſto, ſedit*	0	9	15
		Creatus Sutri in Concilio ab Imper. Henrico congregato, quum Gregorius VI. abdicaſſet, Coronatus Romæ die natalis Domini, inermte Anno ſalutis 1047. Obijt Romæ vij. Idus Octobris, eiuſdem Anni, ſepultus Bambergæ in Eccleſia Cathedrali. Vacauit ſedes	0	9	7
1048	152	*Damaſus II. Bauarus, Germanus, Poppo Baguiarius, Epiſcopus Brixinenſis, Henrico III. Auguſto, ſedit dies*	0	0	23
		Creatus Poletæ in Germania, Coronatus Romæ xvj. Kalen. Auguſti, die Dominico, Obijt præneſtæ vj. Idus Auguſti, Romam relatus, ad Sanctum Laurentium extra muros ſepultus eſt. Vacauit ſedes menſes	0	6	3
1049	153	*Leo IX. Alſata Francus, ex regno Lotharingiæ Bruno, Hugonis filius, Comes Dabſpurg. Epiſcopus Tullenſis, ſedit Annos*	5	2	8
		Creatus Friſingæ in Bauaria, Coronatus Romæ pridie Idus Februarij, Dominica prima Quadrageſimæ. Obijt decimotertio Kalend. Maij. Sepultus ad Sanctum Petrum, Anno 1054. Vacauit ſedes	0	11	24
1055	154	*Victor II. Sueuus, Germanus, Gebeardus Comes Calbenſis, Arduighi filius, Eyſtatenſis Epiſcopus, Henricis III. & IIII. Auguſtis, ſedit Annos*	2	3	16
		Creatus Moguntiæ, Coronatus Romæ Idibus Aprilis, Obijt Florentiæ quinto Kalendas Auguſti, ibique in Cathedrali ſepultus, Anno 1057. Vacat ſedes	0	0	4
1057	155	*Stephanus X. dictus IX. Lotharingus Gallus, D. Fridericis Gozelonis, Ducis Lothoringiæ filius, Monachus, & Abbas Caſſinenſis, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cancellarius & Presbyter Cardinalis, tituli Sancti Griſogoni, à Victore Papa II. factus, Imperatore Henrico IIII. Auguſto, ſedit*	0	7	28
		Creatus			

Anni ſalutis.	Numer' Pôtificũ	ROMANI. 369	Anni	Menſes	Dies.
		Creatus Romæ iiij. Nonas Auguſti, & ſequenti die Dominico conſecratus, obijt Florentiæ iiij. Kalend. Aprilis, Anno 1058. ibique in Cathedrali ſepultus. Vacat ſedes Romana dies	o	o	6
1058		Benedictus IX. dictus X. Romanus, Ioannes Mincius, ex Comitibus Tuſculanis, Guidonis filius, Epiſcopus Veliternus, ſedit	o	9	20
		Creatus Romæ à Laicis, præter Cardinalium ſententiam, & coronatus die Dominico, Nonis Aprilis contra Canones coactus, abdicauit ix. Kalend. Februarij, Anno 1059. & paulò pòſt mortuus eſt.			
1059		Schiſma XVIII. inter Benedictum X. & Nicolaum II.			
1059	156	Nicolaus II. Allobrox, Gerardus Burgundio, Epiſcopus Florentinus, Imp. Cæſ. Henrico IIII. Auguſto, ſedit Annos	2	5	25
		Creatus Senis viij. Idus Ianuarij, Coronatus Romæ, obijt Florentiæ pridie Kal. Iulij, Anno 1061. ibique ſepultus. Vacat ſedes menſes	o	3	o
1061	157	Alexander II. Mediolanen. D. Anſelmus de Badagio, Anſelmi filius, Canonicus regularis Lateranen. Epiſcopi Lucenſis, ſedit Annos	11	6	22
		Creatus & Coronatus die Dominico pridie Kalend. Octobris, Obijt Romæ x. Kalend. Maij, Anno 1073. Laterani ſepultus. Non vacat ſedes.			
1061		Honorius II. Parmenſis Cadolus Pallauicinus, Epiſcopus Parmen. in Schiſmate contra Alexandrum II. creatus, ſedit	5	o	o
		Coronatus v. Kalend. Nouembris, Pontificatus ei in Concilio Mantuano abrogatus eſt Anno Domini 1066. vj. Kalend. Nouembris.			
1061		Schiſma XX. inter Alexandrum II. & Honorium II.			
1073	158	Gregorius VII. Saonenſis, Tuſcus, D. Hildebrandus, Bonicij filius, Monachus & Prior Cluniacenſis, Abbas Sancti Pauli, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archidiaconus, Imp. Henrico quarto Auguſto, ſedit Annos	12	1	3
		Creatus x. Kalen. Maij, Laterani conſecratus iij. Cal. Iulij. Obijt Salerni viij. Kal. Iunij, An. 1085. Sepul-			

Anni ſalutis.	Numerꝰ Pótificũ		Anni	Menſes.	Dies.
		Sepultus ibidẽ in Cathedrali Eccleſia S.Matthæi. Vacauit ſedes	1	0	0
1080		*Clemens III. Parmenſis, Gibertus Corrigia, Archiepiſcopus Rauennas ab Alexandro Papa II. conſecratus, ſedit Annos*	21	0	
		Creatus in Schiſmate contra Gregorium vij. Brixini in Noricis vij. Kalend. Iulij, Conſecratus Romæ ix. Kalend. Aprilis, Anno 1084. Obijt Romæ in mole Adriani, Anno 1101. Sepultus in Cathedrali Rauennaten.			
1080		*Schiſma XX in Eccleſia Romana inter Gregorium VII. & Clementem III. ipſorumq; ſucceſſores per Annos XL.*			
1086	159	*Victor III. Beneuentanus D. Deſiderius Abbas Caßinen. Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Archipresbyter Cardinalis, tituli S.Ceciliæ à Nicolao ij. factus, in Schiſmate contra Clementem III. Henrico IIII. Auguſto, ſedit Annos*	1	3	24
		Creatus Romæ ix. Kalend. Iunij, Conſecratus Capuæ Anno ſequenti vij. Idus Maij. Obiit Caßini xvj. Kalend. Octobris, ibiq́ ſepultus Anno 1087. Vacat ſedes	0	5	23
1088	160	*Vrbanus II. Gallus D. Oddo ex oppido Caſtilionis Diocæſis Remenſis, Monachus Cluniacenſis, Epiſcopus Cardinalis Oſtienſis, in Schiſmate contra Clementẽ III. Henrico IIII. Aug. ſedit Annos*	11	4	18
		Creatus & Coronatus Terracinæ iiij. Idus Martij. Obijt Romæ iiij. Kalend. Auguſti, Anno 1099. Sepultus in Baſilica Sancti Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	14
1099	161	*Paſchalis II. Blerانus, Tuſcus D. Raynerius Creſcentij filius, Monachus Cluniacenſis, Abbas Sancti Laurentij extra muros, Presbyter Cardinalis, tituli Sancti Clementis, in Schiſmate creatus, ſedit Annos*	18	5	9
		Electus Idibus Auguſti, Cõſecratus die ſequenti. Obijt Romæ xij. Calend. Februarij, Anno 1118. Sepultus Laterani Henrico V. Auguſto. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1101		*Albertus Atellanus in Schiſmate poſt Clementem III. cõtra Paſchalem II. creatus, ſedit menſes Coactus*	0	4	

Anni ſalutis.	Numerus Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		Coactus abdicauit, & in Monaſterium relegatus eſt.			
1102		*Theodericus, Romanus, in Schiſmate poſt Albertum contra Paſchalem II. creatus, ſedit*	0	3	15
		Coactus abdicauit, & in Monaſterium relegatus eſt.			
1102		*Siluester III. Romanus, D. Maginulfus Monachus & Abbas Farfenſis, in Schiſmate creatus, ſedit Annos*			
		Quo haud longè pôſt mortuo, præſens Schiſma finitum eſt.			
1118	162	*Gelaſius II. Caietanus, D. Ioannes, Creſcentij filius, Monachus Caſſinas, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis, Sanctæ Mariæ in Coſmedin, & Cancellarius ab Vrbano II. factus, Imper. Henrico V. ſedit*	1	0	5
		Creatus Romæ viij. Kalend. Februarij, Conſecratus Caietæ Kalend. Martij, Obijt Cluniaci in Gallijs iiij. Kalend. Februarij, Anno 1119. *ibiq; ſepultus. Vacauit ſedes dies*	0	0	2
1118		*Gregorius VIII. Hiſpanus, Mauritius Burdinus Archiepiſcopus Bracharen. in Schiſmate contra Gelaſium II. creatus, ſedit*	3		
		Electus menſe Martio, coactus abdicauit Anno 1121. *& in monaſterio Canenſi relegatus eſt.*			
1118		*Schiſma XXI. inter Gelaſium II. & Gregorium VIII.*			
1119	163	*Calliſtus II. Burgundus, Guido, Guilelmi Burgundiæ Comitis filius, Archiepiſcopus Viennenſis, Henrico V. Auguſt. ſedit*	5	10	13
		Creatus Cluniaci Kalend. Februarij, Coronatus ibidem. Obijt Romæ Idibus Decembris, Anno 1124. *Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem tātùm*	0	0	1
1124	164	*Honorius II. Bononienſis, D. Lambertus de Fagnano, Canonicus regularis Lateranen. Epiſcopus Cardinalis Oſtien. à Paſchali II. factus, Henrico V. & Lothario II. Auguſt. ſedit Annos*	5	2	3
		Creatus Romæ xix. Kalend. Ianuarij, Coronatus xij. Kalend. Obijt xiiij. Kalend. Martij, Lateranis ſepultus. Vacat ſedes	0	0	1
1124		*Celeſtinus II. Romanus, Theobaldus Buccapecus Preſ-*			

Anni ſalutis.	Numer[9] Põtificũ		Anni	Menſes.	Dies.
		cus Presbyter Cardinalis, tituli Sancti Anaſtaſiæ, in Schiſmate contra Honorium creatus, ſedit	0	0	1
		Creatus xix. Kalend. Ianuarij, & eodem die abdicauit.			
1124		*Schiſma XXII. in Eccleſia Romana inter Honorium II. & Cæleſtinum II.*			
1130	165	*Innocentius II. Romanus, D. Gregorius de Papaueris, Ioannis filius, de regione Transtyberim, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis Sancti Angeli, ab Vrbano II. factus, Canonicus regularis Lateranen. Lothario II. & Chunrado III. Auguſtis, ſedit Annos*	13	7	8
		Creatus in Schiſmate xiij. Kalend. Martij, & Conſecratus Romæ, Obijt viij. Kalend. Octobris, Anno 1143. Laterani ſepultus. Vacat ſedes	0	0	1
1130		*Anacletus II. Romanus, Petrus, Petri Leonis filius, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli S. Mariæ Tranſtyberim à Paſchali II. factus, in Schiſmate contra Innocentium electus, ſedit Annos*	8		
		Creatus xiij. Kalend. Martij, Obijt Anno 1138. Sepultus Laterani, in cuius locum ab eius factionis Cardinalibus, contra Innocentium ſecundum Papa factus eſt in Schiſmate.			
1138		*Victor IIII. Romanus, Gregorius, Sāctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis Baſilicæ, SS. XII. Apoſtolorū à Calliſto II. factus, qui ſedit*	0	5	
		Creatus poſt obitum Anacleti II. initio Anni 1138. Coactus abdicauit iiij. Cal. Iunij, eiuſdē Anni.			
1130		*Schiſma XXIII. inter Innocentium II. & Anacletum II.*			
1143	166	*Cæleſtinus II. Tifernas, Tuſcus, M. Guido de Caſtello, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis tituli S. Marci, ab Honorio II. factus, ſedit*	0	5	13
		Creatus vij. Kalend. Octobris & vj. Kal. Conſecratus, Obijt vij. Idus Martij, Anno 1144. Sepultus Laterani. Vacat ſedes	0	0	12
1144	167	*Lucius II. Bononien. D. Gerardus Cacianimicus Albertifilius, Canonicus regularis, Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Crucis in Hieruſalē, & Cancellarius ab Honorio II. Papa factus, ſedit*	0	11	4

Creatus

Anni ſalutis.	Numerus Põtificũ	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		Creatus xj. Kalend. Conſecratus vij. Kalend. Aprilis, Obijt v. Kalend. Martij, Anno 1145. Sepultus Laterani. Vacat ſedes	0	0	1
1145	168	Eugenius III. Piſanus, D. Petrus Bernardus, Monachus Ciſtercien. Abbas S. Anaſtaſij ad aquas Salinas, Romæ Chunrado III. & Friderico Barbaruſſa Auguſtis, ſedit	8	4	12
		Creatus Romæ iij. Kalend. Martij, Conſecratus in Monaſterio Farfenſi iiij. Nonas Martij. Obijt Tiburæ viij Idus Iulij, Anno 1153. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	0	0	1
1153	169	Anaſtaſius IIII. Romanus, D. Chunradus de Subura, Benedicti filius, Canonicus regularis, Abbas Sancti Rufi, Valentinæ Diœceſis in Gallijs, Epiſcopus Cardinalis Latinus, ab Honorio II. factus, Frederico Barbaruſſa Auguſto, ſedit	1	4	24
		Creatus vj. Idus Coronatus iiij. Idus Iulij. Obijt iij. Nonas Decembris, Anno 1154. Sepultus Laterani. Vacat ſedes	0	0	5
1154	170	Hadrianus IIII. Anglus, D. Nicolaus de Maluiesbiria Oppido S. Albani, Bathonien. Diœceſis Canonicus regularis, Abbas Sancti Rufi prope Valentiam, Epiſcopus Cardinalis Albanus, ab Eugenio Papa III. factus, Friderico Auguſt. ſedit	4	8	28
		Creatus & Coronatus Romæ Nonis Decembris, Obijt Anagniæ Kalend. Septembris, Anno 1159. Sepultus Romæ in Baſilica Sancti Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1159	171	Alexander III. Senenſis, D. Rolandus Bandinellus Raynutij filius, Canonicus regularis, Presbyter Cardinalis tituli S. Marci, & Cancellarius ab Eugenio III. factus, ſedit Friderico Auguſto	21	11	23
		Creatus Romæ Nonis Septembris, ibidem Conſecratus xij. Kal. Octobris. Obijt vj. Kal. Septembris, Anno 1181. Sepultus Laterani. Vacat ſedes	0	0	1
1159		Victor IIII. Romanus, Octauianus Presbyter Cardinalis tituli S. Ceciliæ, ab Innocentio II. factus, in Schiſmate contra Alexandrũ, ſedit Annos	4	7	
		Creatus Nonis Septembris Coronatus iiij. Nonas Octobris, obijt Lucæ circa Idus Aprilis, ibiq; ſepultus, in eius locum factus eſt.			

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
1164		*Paſchalis III. Cremenſis, Guido, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Mariæ Trāſtyberim, ab Hadriano Papa IIII. factus, in Schiſmate, ſedit*	5		
		Creatus poſt Victorem in Schiſmate contra Alexandrum III. Lucæ, Kalen. Maij. Obijt Romæ, Anno 1169. Sepultus ad Sanctum Petrum.			
1169		*Calliſtus III. Hungarus, Ioannes Monachus, & Abbas Prumenſis, Epiſcopus Cardinalis Tuſculanus, Imp. Friderico Auguſto, ſedit Annos*	7	5	
		Creatus in Schiſmate poſt Paſchalem III. contra Alexandrum, Venetijs abdicauit v. Kalend. Auguſti, Anno 1176. & factus eſt Archiepiſcopus Beneuentanus.			
1159		*Schiſma XXIIII. in Eccleſia Romana inter Alexandrū III. & Victorē IIII. eiuſq; ſucceſſores.*			
1181	172	*Lucius III. Lucenſis, Tuſcus, Hubaldus Allucingolus, Bonagiuntæ filius, Epiſcopus Cardinalis Oſtien. ab Innocentio II. factus Prior Epiſcoporum, Imper. Caeſ. Friderico Barbaruſſa, ſedit*	4	2	28
		Creatus Romæ iiij. Kalend. Septembris, & die ſequenti coronatus, obijt Veronæ vij. Kalend. Decembris, Anno 1185. ibíque in Cathedrali ſepultus. Non vacauit ſedes.			
1185	173	*Vrbanus III. Mediolanen. Lambertus Dibellus, Ioannis filius, Archiepiſcopus Mediolanen. ſedit Annos*	1	10	25
		Creatus Veronæ die obitus Papæ Lucij III. ibíque iij. Kal. Decembris Coronatus, obijt Ferrariæ xiiij. Kalend. Nouembris, Anno 1187. ibíque in Cathedrali ſepultus. Vacat ſedes	0	0	1
1187	174	*Gregorius VIII. Beneuētanus, Albertus Preſbyter Cardinalis tituli S. Lucinæ, & Cancellarius ab Hadriano IIII. factus, ſedit*	0	1	27
		Creatus Ferrariæ xiij. Kal. Nouembris, Conſecratus viij. Kalend. Obijt xvij. Kalend. Ianuarij Piſis, ibíque ſepultus. Vacat ſedes	0	0	20
1188	175	*Clemēs III. Romanus, Paulus Scholaris, Ioannis filius, Epiſcopus Cardinalis Præneſtinus, ab Alexandro III. factus, Imperatoribus Friderico Barbaruſſo & Henrico VI. filio eius, ſedit Annos*	3	2	20

Creatus

Anni ſalutis.	Numer. Pôtificû	ROMANI 375	Anni	Menſes	Dies.
		Creatus & Coronatus Piſis Nonis Ianuarij, Obijt Romæ viij. Kalend. Aprilis, Anno 1191. *Sepultus Laterani. Vacat ſedes*	0	0	3
1191	176	*Cæleſtinus III. Romanus, Iacinthus Bobo Petri filius, Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Coſmedin, à Lucio II factus, ſedit*	6	9	11
		Creatus Romæ iiij. Calend. Aprilis, Conſecratus xviij. Kalend. Maij. Obijt vj. Idus Ianuarij, Anno 1198. *Sepultus Laterani. Non vacat ſedes.*			
1198	177	*Innocentius III. Romanus, D. Lotharius Tranſimundi filius, Anagninus ex Comitibus Signiæ, Canonicus regularis, Diaconus Cardinalis S. Sergij & Bacchi, à Cæleſtino III. factus, Henrico VI. Philippo, Othone IIII. & Friderico II. Auguſtis, ſedit Annos*	18	6	9
		Creatus vj. Idus Ianuarij, Conſecratus die Cathedræ Sancti Petri Antiochenæ. Obijt Perufij xvij. Kalend. Auguſti, ibiq; in Cathedrali ſepultus. Vacat ſedes diem	0	0	1
1216	178	*Honorius III. Romanus, Cencius Haimerici filius, Presbyter Cardinalis tituli Sancti Pammachij, à Cæleſtino III. factus, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Camerarius, ſedit Annos*	10	8	0
		Creatus Peruſij xv. Calend. Auguſti, altero die Conſecratus, Obijt Romæ xv. Calend. Aprilis, Anno 1227. *Sepultus ad Sanctam Mariam maiorem. Vacauit ſedes diem*	0	0	1
1227	179	*Gregorius IX. Romanus, Hugolinus Anagninus, ex Comitibus Signiæ, Epiſcopus Cardinalis Oſtien. ab Innocentio Papa III. factus, Friderico II. Auguſto, ſedit Annos*	14	5	0
		Creatus Romæ xiij. Calend. Aprilis, die altera Coronatus, Obijt Romæ xiij. Calend. Septembris, Anno 1241. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit tum ſedes menſem*	0	1	1
1241	180	*Cæleſtinus IIII. Mediolanen. Gaufredus Caſtilioneus Epiſcopus, Cardinalis Sabinus à Gregorio IX. factus, ſedit dies*	0	0	17
		Creatus Romæ x. Calend. Octobris, obijt viij. Idus Octobris, Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes	1	8	15

Anni ſalutis.	Numerus Pôtificũ		Anni	Menſes.	Dies.
1243	181	*Innocentius IIII. Genuenſis, Sinibaldus de Fliſco, Othoboni filius ex Presbytero Cardinale, tituli S. Lucinæ, à Gregorio IX. factus, Imperatore Cæſ. Friderico Rogerio II. ſedit*	11	5	14
		Creatus Anagniæ viij. Kalen. Iulij, ibidem iiij. Kalend. Conſecratus, Obijt Neapoli vij. Idus Decembris, Anno 1254. ibíque in Cathedrali ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	13
1254	182	*Alexander IIII. Romanus, Reinoldus Philippi filius, Anagninus ex Comitibus Signiæ, Epiſcopus Cardinalis Oſtien. à Gregorio IX. factus, ſedit in interregno annos*	6	5	5
		Creatus Neapoli xij. Kalend. Ianuarij, Coronatus die Natalis, obijt Viterbij viij. Kalend. Iunij, ibidem in Cathedrali ſepultus. Vacauit ſedes Romana menſes	0	3	3
1261	183	*Vrbanus IIII. Trecenſis Gallus Iacobus Pantaleo Patriarcha, Hieroſolymitanus, in interregno Friderici II. ſedit*	3	1	4
		Creatus Viterbij iiij. Kalend. Septembris, Coronatus pridie Nonas Septembris, obijt Peruſij vj. Nonas Octobris, ibidem in Cathedrali ſepultus. Vacauit ſedes	0	4	2
1265	184	*Clemens IIII. Narbonen. Gallus, Guido Groſſus de Villa Sancti Egidij, Epiſcopus Cardinalis Sabinus, ab Vrbano IIII. factus, ſedit*	3	9	25
		Creatus Peruſij abſens Nonis Februarij, Coronatus Viterbij die Cathedræ Sancti Petri, Anno 1266. Obijt Viterbii, Anno 1268. iij. Kal. Decembris. Sepultus ad Prædicatores. Vacat ſedes	2	9	2
1271	185	*Gregorius X. Placentinus, Theobaldus Vicecomes, Archidiaconus Leodien. Imperatore Rodulfo Habſpurgen. ſedit*	4	4	10
		Creatus abſens Viterbij Cal. Septẽb. Coronatus Romæ vj. Calend. Aprilis, Anno 1272. Obijt Aretij iiij. Idus Ianuarij, Anno 1276. ibíque in Cathedrali ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	10
1276	186	*Innocentius V. Burgundus, F. Petrus Tarentaſien. ordinis Prædicatorum, Epiſcopus Cardinalis Oſtien. à Gregorio X. factus, ſedit*	0	5	1
		Creatus Aretij xij. Kalend. Coronatus Romæ vij. Ca-			

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		viij.Kalend.Martij. Obijt Romæ x.Kalend.Iulij, Laterani ſepultus.Vacat ſedes	0	0	19
1276	187	*Hadrianus V. Genuenſis, Othobonus de Fliſco, Ligur, Diaconus Cardinalis S.Hadriani ab Innocentio IIII. factus, ſedit*	0	1	7
		Creatus Laterani iiij. Idus Iulij, Obijt Viterbij non conſecratus xv. Kalend. Septembris, ibi ad Minores ſepultus. Vacat ſedes	9	0	25
1276	188	*Ioannes XX.dictus XXI. Luſitanus, M.Io. Petrus, Iuliani Epiſcopus, Cardinalis Tuſculan. à Gregorio X. factus, Rodulfo Auguſto, ſedit*	0	8	8
		Creatus Viterbij Idibus Septembris, ibi Coronatus xij.Kalend.Octobris.Obijt xiij.Kalend.Iunij, Anno 1277. Viterbij, ibiq; in Cathedrali ſepultus.Vacauit ſedes menſes	0	6	4
1277	189	*Nicolaus III.Romanus, Io.Caietanus Vrſinus; Diaconus Cardinalis Sancti Nicolai in carcere ab Innocentio IIII. factus, ſedit*	2	8	29
		Creatus Viterbij vij. Kalend. Decembris, Coronatus Romæ vij.Calen.Ianuarij, Obijt Suriani, in Viterbien. xj. Calend. Septembris, Anno 1280. Sepultus Romæ ad Sanctum Petrū.Vacauit ſedes	0	6	0
1281	190	*Martinus II. dictus IIII. Taronen. Gallus, Symon de Bria Campaniæ, Presbyter Cardinalis, tituli S. Ceciliæ ab Vrbano IIII. factus, Imperatore Rodolfo Cæſare, ſedit Annos*	4	1	7
		Creatus Viterbij viij. Calend. Martij, Conſecratus Vrbe veteri x.Calend.Aprilis, Obijt Peruſij v. Calend. Aprilis, Anno 1285.Sepultus in Cathedrali. Vacauit ſedes	0	0	4
1285	191	*Honorius III.Romanus, Iacobus Sabellus, Lucæ filius, Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Coſmedin ab Innocentio IIII.factus, ſedit Annos*	2	0	2
		Creatus Peruſij iiij. Nonas Aprilis, Coronatus Romæ xvij. Calend.Maij. Obijt Romæ iij.Nonas Aprilis, Anno 1287.Sepultus ad Sanctum Petrū. Vacat ſedes	0	10	18
1288	192	*Nicolaus IIII. Aſculanus Picenus, F.Hieronymus ordinis Minorum, Epiſcopus Cardinalis Prænestinus ab Nicolao III. factus, Imperatoribus Rodulfo & Adulfo Cæſaribus, ſedit*	4	1	14

Creatus

Anni ſalutis.	Numer° Pōtificū		Anni	Menſes.	Dies.
		Creatus Romæ viij. Kalend. Martij, Coronatus vj. Kalend. Martij. Obijt Romæ pridie Nonas Aprilis, Anno 1292. *Sepultus ad S. Mariam maiorem. Vacauit ſedes*	2	3	2
1294	193	*S. Cæleſtinus V. Eſernienſis, F. Petrus de Murrone, Monachus, & Abbas Cæleſtinorum, ſedit Adolfo Imper. menſes*	0	5	7
		Creatus Peruſij Nonis Iulij, Conſecratus Aquilæ iiij. Kalend. Septembris, Spontè eodem Anno abdicauit Neapoli Idibus Decembris, Obijt biennio pòſt in cuſtodia, in arce Fumonis xiiij. Kalen. Iunij, Anno 1296. *Sepultus in Eccleſia Sancti Antonij de Ferentino. Vacat ſedes*	0	0	10
1294	194	*Bonifacius VIII. Anagninus, Benedictus Caietanus, Luitfredi filius, Presbyter Cardinalis, tituli Sancti Equitij, à Martino II. factus, Adolfo & Alberto Cæſ. ſedit*	8	9	18
		Creatus Neapoli ix. Kalend. Ianuarij, Coronatus Romæ xvij. Calend. Februarij. Obijt v. Idus Octobris, Anno 1303. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes*	0	0	10
1303	195	*Benedictus IX. dictus XI. Taruiſinus, frater Nicolaus Bocaſinus, ordinis Prædicatorum, Epiſcopus, Cardinalis Oſtienſis à Bonifacio VIII. factus, ſedit*	0	8	16
		Creatus Romæ xj. Calend. Nouembris, Coronatus vj. Cal. Nouembris, Obijt Peruſij Nonis Iulij, anno ſequẽti, Sepultus ad Prædicatores. Vacat ſed.	0	10	28
1305 +	196	*Clemens V. Vaſco, Raimundus del Hoth, Bertrandi filius, de Mihandran, Burdegalenſis Diœceſis, Archiepiſcopus Burdegalen. à Bonifacio VIII. factus, Cæſaribus Alberto, Henrico VII. & Ludouico V. ſedit Annos*	8	10	16
		Creatus abſens Peruſij Nonis Iunij, Coronatus Lugduni in Eccleſia Sancti Iuſti, iij. Idus Nouembris. Obijt in Roca Manla Prouinciæ Oppido, xij. Calen. Maij, Anno 1314. *Burdegalæ in Cathedrali ſepultus. Vacauit ſedes Annos*	2	3	17
		Hoc Pontifice, & ijs qui ei ſucceſſerunt, trans alpes in Gallijs commorantibus, Romana Curia Italia abfuit Annis LXXII.			

Ioannes

Anni ſalutis.	Numer' Põtificũ	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
1316	197	*Ioannes XXI. dictus XXII. Caturcenſis, Gallus, Iacobus de Oſſa, Amaldi filius, Epiſcopus Cardinalis Portuen. à Clemente V. factus, ſedit*	18	3	28
		Creatus Lugduni ad Prædicatores vij. Idus Auguſti, ibidem coronatus Nonis Septemb. Obijt Auinionæ pridie Nonas Decembris, Anno 1334. *Sepultus in Cathedrali Auinionen. Vacauit ſedes dies*	0	0	16
1327		*Nicolaus V. Reatinus, F. Petrus Reinalucij de Corbario ordinis Minorum, in Schiſmate contra Ioannem Papam, à Ludouico Bauaro, Imperatore electus Romæ, ſedit Annos*	3	3	14
		Creatus & Coronatus, Romæ iiij. Idus Maij, Coactus abdicauit Auinionæ viij. Cal. Septembris, Anno 1330. *Obijt ibidem, ſepultus ad Minores vij. Kalend. Octobris aliquot annis poſt.*			
		Schiſma XXV. in Eccleſia Romana inter Ioannem & Nicolaum.			
1334	198	*Benedictus X. dictus XII. Toloſanus, Gallus, F. Iacobus Fornenius de Sanarduno, Appomriarum Diocæſis, Monachus Ciſtercien. Presbyter Cardinalis tituli Sanctæ Priſcæ, à Ioanne Papa factus, Imper. Bauaro, ſedit*	7	4	6
		Creatus Auinionæ ad Prædicatores, Cõſecratus xiij. Cal. Ianuarij, Obijt Auinionæ vij. Kalen. Maij, Anno 1342. *Sepultus in Cathedrali. Vacat ſedes*	0	0	11
1342	199	*Clemens VI. Lemouicen. Gallus, F. Petrus Rogerij de Malmonte, Monachus, Presbyter Cardinalis SS. Nerei & Achillei, tituli Faſciolæ, à Benedicto X. factus, Bauaro & Carolo IIII. Aug. ſedit*	10	7	0
		Creatus Auinionæ ad Prædicatores, Nonis Maij Coronatus ibidem xiiij. Cal. Iunij, die Pentecoſtes, Obijt Auinione viij. Idus Decẽb. Anno 1352. *Cadauer in Monaſterio Caſæ Dei conditũ. Vacat ſedes*	0	0	11
1352	200	*Innocentius VI. Lemouicenſis, Gallus, Stephanus Alberti, Epiſcopus Cardinalis Oſtien. & Pœnitentiarius, à Clemente VI. factus, ſedit Annos*	9	8	26
		Creatus Auinionæ xv. Cal. Ianuarij, Coronatus iij. Kalend. Obijt Auinionæ pridie Idus Septẽbris, Anno 1362. *Sepultus in Cathedrali Auinionenſi. Vacauit ſedes menſem*	0	1	15
1362	201	*Vrbanus V. Lemouicenſis, Gallus, F. Guillelmus*			

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū		Anni	Menſes	Dies
		de Griſaco, Diocæſis Mimmarenſis, Grimaldi filius, Monachus & Abbas S. Victoris Maßiliæ, ſedit Imperatore Cæſare Carolo IIII. Auguſt. Annos	8	2	23
		Creatus abſens Auinionæ v. Kalend. Octobris, Conſecratus Auinionæ viij. Idus Nouembris, Obijt ibidem xiiij. Kal. Ianuarij, Anno 1370. Sepultus Maßiliæ ad S. Victorem. Vacauit ſedes dies	0	0	10
1371	202	*Gregorius XI. Lemouicen. Gallus, Petrus Comes belli Fortis, Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ nouæ, à Clemente VI. factus, ſedit Annos*	7	2	27
		Creatus Auinionæ iij. Kalend. Ianuarij, ibidem Coronatus die Epiphaniæ, Obijt Romæ, vbi ex Gallia cum Romana Curia redierat vj. Kalend. Aprilis, Anno 1378. Sepultus ad Sanctam Mariã nouam. Vacauit ſedes dies	0	0	12
1378	203	*Vrbanus XI. Neapolitanus, Bartholomæus Prægnanus, Archiepiſc[illegible] Barenſis, à Gregorio XI. factus, Venceslao Cæſare, ſedit*	11	6	7
		Creatus Romæ v. Idus Aprilis, Coronatus xiiij. Kalend. Maij. Obijt Romæ Idibus Octobris, Anno 1384. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	0	0	17
1378		*Clemens VII. Gebennenſis, Gallus, Robertus ex Comitibus Gebennenſibus, Presbyter Cardinalis Baſilicæ Sanctorum XII. Apoſtolorum, à Gregorio XI. factus, ſedit in Schiſmate contra Vrbanum VI. Auinionæ*	15	11	28
		Creatus Fundis xiij. Kalend. Octobris, ibi coronatus pridie Kalend. Nouembris, Obijt Auinionæ xvj. Kalen. Octobris, Anno 1394. Sepultus ad Cæleſtinos. Vacat in ſua obedientia ſedes	0	0	12
1378		*Schiſma XXVI. omnium diuturnum & peſſimum in Eccleſia Romana inter Vrbanum VI. & Clementem VII. inchoatum, atque creato Martino V. in Concilio Conſtantien. poſt XL. Annos finitum.*			
1389	204	*Bonifacius IX. Neapolitanus, Petrus Tomacellus, Presbyter Cardinalis tituli Sanctæ Anaſtaſiæ ab Vrbano VI. factus, ſedit Annos*	14	11	0
		Creatus Romæ in Schiſmate contra Clemētem VII. iiij. Nonas Nouēbris, Coronatus iij. Idus Nouembris, Obijt Romæ Calen. Octobris, Sepultus ad Sanctum			

Anni ſalutis.	Numerꝰ Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		Sanctum Petrum. Vacat in ſua obedientia ſedes	0	0	15
1394		*Benedictus XI. dictus XIII. Hiſpanus, Petrus de Luna, Arago, Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Coſmedin, à Gregorio XI. factus, ſedit Annos*	3		
		Creatus in Schiſmate Auinione, poſt Clementem VII. contra Bonifacium IX. iiij. Kal. Octobris. Ibidem coronatus v. Idus Octobris, bis Pontificatu priuatus, primùm in Concilio Piſano Nonis Iunijs, Anno Domini 1409. Pontificatus ſui xiiij. menſe viij. die ix. Deinde in Concilio Conſtantien. Anno 1417. vij. Kalen. Auguſti Pontificatus xxij. menſe ix. & die xxix. Neutri Concilio paruit. Obijt Paniſcholæ in Aragonia, Cal. Octobris, Anno 1424. ibíque ſepultus octuagenario maior, quum vſque ad obitum, nomen & inſignia Pontificalia retinuiſſet.			
1404	205	*Innocentius VII. Sulmonenſis, Coſmatus Melioratus, Presbyter Cardinalis tituli S. Crucis in Hieruſalem, à Bonifacio IX. factus, ſedit Annos*	2	0	21
		Creatus Romæ xvj. Kal. Nouembris, ibidem coronatus iiij. Nonas Nouembris, obijt Romæ viij. Idus Nouembris, Anno 1406. Sepultus ad S. Petrum. Vacauit in eius obedientia ſedes dies	0	0	23
1406	206	*Gregorius XII. Venetus, Angelus Corrarius, Patriarcha Conſtantinopolitanus, Presbyter Cardinalis tituli Sancti Marci, ab Innocentio VII. factus, Ruperto & Sigiſmundo Caeſ. ſedit*	8	7	5
		Creatus pridie Kalend. Decembris, Coronatus Nonis Decembris, Romæ Pontificatus ei abrogatus eſt in Concilio Piſano Nonis Iunijs, Anno Domini 1409. Papatus II. menſe vj. die vj. nō paruit. Sponte per procuratorem abdicauit in Concilio Conſtantien. iiij. Nonas Iulij, Anno 1415. Obijt Cardinalis & perpetuus Piceni Legatus, Anno 1417. Sepultus Recaneti, eo in Concilio Piſano depoſito. Vacauit ſedes dies	0	0	20
1409	207	*Alexander V. Cretenſis, F. Petrus Philargi, Græcus, ordinis Minorum Presbyter Cardinalis Apoſtolorum, ab Innocentio VII. factus, ſedit*	0	10	8
		Creatus in Concilio Piſano, à Cardinalibus vtriuſque partis priuatis, Gregorio XII. & Bene-			

Anni ſalutis.	Numerus Pōtificū		Anni	Menſes	Dies.
		dicto XI. vj. Kal. Iulij, Coronatus ibidem Nonis Iulij, Obijt Bononiæ v. Nonas Maij, Sepultus ad Minores. Vacauit tum ſedes Romana	0	0	13
1410	208	*Ioannes XXII. dictus XXIII. Neapolitanus, Baltaſar Coſſa, Diaconus Cardinalis S. Euſtachij, & Bononiæ Legatus à Bonifacio IX. factus, ſedit Imper. Sigiſmundo Auguſto*	5	0	15
		Creatus Bononiæ xvj. Kalend. Iunij, Conſecratus ibidem viij. Kalend. abdicauit in Concilio Conſtantienſi pridie Kalend. Iunij, Anno 1415. Obijt Florentiæ Epiſcopus Cardinalis Tuſculanus, xj. Kalend. Ianuarij, Anno 1419. Sepultus in Baptiſterio Sancti Ioannis. Vacauit eo abdicante ſedes Apoſtolica Annos	2	5	10
1417	209	*Martinus III. dictus V. Romanus, Otho Columna, Agapiti filius, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis Sancti Georgij in Velabro, ab Innocentio Papa VII. factus, ſedit ſublato Schiſmate, Sigiſmundo Imper. Annos*	13	3	10
		Creatus Conſtantiæ in Cōcilio generali iij. Idus Nouembris, Conſecratus ibidem xj. Kalend. Decembris, Obijt Romæ x. Kalend. Martij, Anno 1431. Sepultus Laterani in Cripta Apoſtolorum. Vacauit ſedes dies	0	0	1
1424		*Clemens VIII. Hiſpanus, Egidius Munionis, Canonicus Barchinonen. ſedit in Schiſmate contra Martinum V. Annos*	4		
		Creatus Paniſcholæ in Aragonia poſt Benedictum XIII. Coactus abdicauit, Anno 1429. factusq́ eſt Epiſcopus Maioricen.			
1431	210	*Eugenius IIII. Venetus, D. Gabriel Condulmerius, Canonicus Secularis, Cæleſtini habitus Presbyter Cardinalis tituli Sancti Clementis, à Gregorio XII. factus, Sigiſmundo Alberto & Friderico III. Auguſtis, ſedit*	15	11	21
		Creatus Romæ ad Mineruæ v. Nonas Martij, Coronatus Laterani v. Idus Martij, Obijt vij. Kalend. Martij, Sepultus ad Sanctum Petrum, Anno 1447. Vacauit ſedes	0	0	11
1439		*Felix IIII. dictus V. Allobrox, Amadeus, olim Sabaudiæ Dux, tunc verò Decanus militum Ieſu, Mona-*			

Anni ſalutis.	Numer' Pōtificū	ROMANI.	Anni	Menſes	Dies.
		Monaſterij Sančti Mauritij, ordinis Sanči Auguſtini in ſolitudine Ripaltæ Gebennenſis Diocæſis, Imper. Cæſ. Friderico III. in Schiſmate ſedit	9	5	
		Creatus Baſileæ in Concilio contra Eugenium IIII. Nonis Nouēbris, Conſecratus Anno 1440. *ix. Kalend. Auguſti. Abdicauit Kalend. Maij, Anno* 1449. *Obijt aliquot Annis pòſt Epiſcopus Cardinalis Sabinus Lauſanis, ibiq; ſepultus.*			
1447	211	*Nicolaus V. Lunēſis, Thomas Lucanus de Sergiona, Bartholomæi filius, Presbyter Cardinalis tituli Sanctæ Suſannæ, ab Eugenio IIII. factus, Friderico Auguſto III. ſedit Annos*	8	0	19
		Creatus prid. Nonas Martij, Conſecratus xiiij. Kalend. Aprilis, Obijt Romæ ix. Kalend. Aprilis, Anno 1455. *Sepultus ad S. Petrum. Vacat ſedes*	0	0	14
1455	212	*Calliſtus III. Valentinus, Alfonſus Borgia, Presbyter Cardinalis tituli Sanctorum IIII. Coronatorum ab Eugenio IIII. factus, ſedit*	3	4	0
		Creatus vj. Idus Aprilis, Coronatus xij. Calend. Maij. Obijt Romæ viij. Idus Auguſti, Anno 1458. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes*	0	0	12
1458	213	*Pius II. Senenſis, Aeneas Syluius, Picolomineus, Syluij filius, Presbyter Cardinalis tituli Sanctæ Sabinæ, à Calliſto III. factus, Imper. Cæſ. Friderico III. Auguſtis, ſedit*	5	11	27
		Creatus Romæ xiiij. Calend. Septembris, Coronatus iij. Nonas Septembris. Obijt Anconæ xix. Calend. Septembris, Anno 1464. *Sepultus Romæ ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies*	0	0	16
1464	214	*Paulus II. Venetus, Petrus Barbus, Nicolai filius, Presbyter Cardinalis tituli Sancti Marci ab Eugenio IIII. factus, ſedit*	6	10	26
		Creatus Romæ iij. Calend. Septembris, coronatus xvj. Calend. Octobris, Obijt Romæ viij. Calend. Auguſti, Anno 1471. *Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies*	0	0	14
1471	215	*Xyſtus IIII. Saonenſis, Ligur, F. Franciſcus Ruuerens, Leonardi filius, Ordinis Minorum, Presbyter Cardinalis tituli Sanctæ Eudoxiæ, à Paulo II. factus, ſedit Imperatore Cæſ. Friderico III. Auguſto, Annos*	13	0	4

Anni ſalutis.	Numer. Põtificũ	384 PONTIFICES	Anni	Menſes.	Dies.
		Creatus v. Idus Auguſti, Conſecratus viij. Kal. Septemb. Obijt pridie Idus Auguſti, Anno 1484. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	o	o	16
1484	216	*Innocentius VIII. Genuenſis, Ioan. Baptiſta, Cybo Aaronis filius, Presbyter Cardinalis tituli Sanctæ Lucinæ, à Xyſto IIII. factus, ſedit*	7	10	27
		Creatus iiij. Kalen. Septembris, Coronatus pridie Idus Septembris, Obijt Romæ viij. Kalend. Auguſti, Anno 1492. Sepultus in Baſilica Sancti Petri. Vacauit ſedes	o	o	16
1492	217	*Alexander VI. Valentinus Hiſpanus, Rodericus Borgia, Luitfredi filius, Epiſcopus Cardinalis Portuen. & Sanctæ Rom. Eccleſiæ Cancellarius, à Calliſto III. factus, Maximiliano Cæſare, ſedit*	11	o	8
		Creatus iij. Idus Auguſti, Coronatus vij. Kalen. Septembris, Obijt xv. Kalend. Septembris, Anno 1503. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	o	1	3
1503	218	*Pius III. Senenſis, Franciſcus Piccolomineus, Diaconus Cardinalis Sancti Euſtachij, à Pio II. factus, ſedit dies*	o	o	26
		Creatus x. Kalend. Octobris, Coronatus viij. Idus Octobris, obijt xv. Kalend. Nouembris, Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	o	o	14
1503	219	*Iulius II. Sauonenſis, Ligur, Iulianus Ruuerens, Raphaelis filius, Epiſcop. Cardinalis Oſtienſis, & Sãctæ Ro. Eccleſiæ maior Pœnitẽtiarius à Sixto IIII. factus, Imp. Maximiliano, ſedit Annos*	o	3	21
		Creatus Kal. Nouẽbris, Coronatus vj. Kal. Decẽbris, obijt Romæ ix. Kal. Martij. Anno 1513. Sepultus in Baſilica Sancti Petri. Vacauit ſedes dies	o	o	18
1513	220	*Leo X. Florentinus, Ioannes Medices, Laurentij filius, Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominica ab Innocentio Papa VIII. factus, Maximiliano & Carolo V. Cæſaribus, ſedit Annos*	8	8	20
		Creatus v. Idus Martij, Conſecratus xiiij. Cal. Aprilis, Obijt iij. Nonas Decembris, Anno 1521. Sepultus ad Mineruæ. Vacat ſedes	o	1	7
1522	221	*Hadrianus VI. Florentij filius, Traiectenſis, Belga, Presbyter Cardinalis tituli Pammachij, à Leone X. factus, ſedit*	1	8	6
		Creatus abſens v. Idus Ianuarij, Coronatus pridie Ca-			

Anni ſalutis.	Numerus Põtificũ	ROMANI.	Anni	Menſes.	Dies.
		die Kalend.Septembris,Obijt xviij.Kalend.Octobris, Anno 1523.Sepultus ad S.Mariam de anima, Germanorum ſacra æde. Vacat ſedes	0	2	4
1523	222	*Clemens VII. Florentinus,Iulius Medices,Iuliani filius, Presbyter Cardinalis S. Laurentij in Damaſo, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cancellarius à Leone X. factus,Carolo V. Auguſto,ſedit*	10	10	7
		Creatus xiij.Kal.Decembris,Coronatus vj.Kalend.Decembris.Obijt vij.Kalend.Octobris,Anno 1534. Sepultus ad Mineruæ. Vacat ſedes	0	0	17
1534	223	*Paulus III. Romanus, Alexander Farneſius, Petri Aloiſij F. Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus Cardinalis Oſtienſis, & Collegij Decanus, ab Alexandro VI.factus,ſedit Carolo V. Aug. Annos*	15	0	28
		Creatus iij.Idus Octobris, Coronatus iij.Nonas Nouembris,Obijt iiij.Idus Nouẽbris,Anno 1549. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	0	2	29
1549	224	*Iulius.III.Aretinus, Tuſcus,Io.Maria de Monte, Vincentij filius, Epiſcopus Cardinalis Præneſtinus,à Paulo III. factus,ſedit*	5	1	16
		Creatus vij.Idus Februarij,Coronatus viij.Kalend.Martij,Obijt x.Kalend.Aprilis, Anno 1555. Sepultus ad Sanctum Petrum. Vacat ſedes	0	0	17
1555	225	*Marcellus II. Politianenſis,Tuſcus,Marcellus Ceruinus,Richardi filius,Presbyter Cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Hieruſalem, à Paulo III. factus,ſedit*	0	0	21
		Creatus v. Idus April.poſtridie Coronatus,obijt Kalend.Maij. Sepultus ad S.Petrum.Vacat ſedes	0	0	20
1555	226	*Paulus IIII.Neapolitanus,Io.Petrus Carafa, Alfonſi F.Epiſcopus Cardinalis Oſtien.& Collegij Decanus,à Paulo III.factus, Carolo V.& Ferdinando Imperatoribus,ſedit*	4	2	27
		Creatus x.Kalend. Iunij,Conſecratus vij.Kal. Iunij. Obijt xv. Kalend. Septembris, Anno 1559. Sepultus ad S.Petrum. Vacauit eo mortuo ſedes	0	4	7
1560	227	*Pius IIII. Mediolanen. Io. Angelus Medices, Bernardini filius, Presbyter Cardinalis tituli S. Priſcæ,à Paulo III. factus,Ferdinando Cæſ. ſedit*			
		Creatus vij. Cal. Ianuarij, Coronatus viij.Idus Ianuarij.			

FINIS.

DIVO SIXTO PONT. MAXIMO, BAP. PLATINA S. D.

DIci non poteſt, beatiſſime pater, quàm vehementer interdum ſim admiratus hominum diuerſa ſtudia variaque ingenia, quòd omiſſo philoſophiæ ſtudio, quæ certè eſt (vt ait Marcus Tullius) vitæ humanæ dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, ad inanes curas & cogitationes ſe transferant. Hunc enim videmus pecunijs & opibus ſtudere, illum ambitioni & potentiæ: alium voluptates omni ſtudio & diligentia conquiſitas amplecti. Horum ſtudia quàm ſint inania, declarant non modò philoſophorum ſectæ, (Epicuri diſcipulos ſemper excipio) verumetiam Saluatoris noſtri doctrina & vita, qua certè cohortamur, admonemur, cogimur caduca illa ac fragilia, vt falſa bona & nuſquam conſiſtentia, contemnere: Religionem verò, pietatem, humanitatem, gratiam, hoſpitalitatem, miſericordiam, virtutem denique omnem, vt vnicum & verum bonum, amplecti. Hæc eſt certè vera philoſophia, quæ non in opinione, vt de ſectis omnibus cenſebāt Academici noui, ſed in veritate ipſa fundata eſt. Tota enim Chriſti vita, vnicum virtutis exemplar habetur. Hanc profectò ſi intueri & imitari voluerimus, quod certè tum ipſius gratia, tum noſtra cauſa facere debemus, non erit cur Numæ Pompilij religionem, Scipionis pietatem & modeſtiam, fortitudinem Catonis, Reguli conſtantiam, & iuſtitiam Ariſtidis, Fabricij & Curij paupertatem, ſapientiam Socratis, & Lælij clementiam, ac Cæſaris benignitatem requiramus. Veruntamen ne quicquam nobis ad benè beateque viuendum deſit, repetita illa vetere philoſophia, ac verè noua, cuius autor Chriſtus eſt, vtpote ſanctiſſima, in ſocietatem & tutelam noſtram omninò aſcita, animorum noſtrorum morbos, ſumpta inde quoad fieri poteſt medela, curare debemus. Etſi enim variè de bonorum & malorum finibus ab ipſis philoſophis diſceptatum ſit, multa tamen ex eorum ſcriptis ad rem noſtram pertinentia excerpi poſſunt: nec eſt cur vereamur dum ea legimus & intuemur, in errorem aliquem dilabamur, cùm religionis Chriſtianæ doctores iampridem ſapientiæ cribro bonum à malo, veluti triticum à lolio ſecreuerint. Hac verò admiratione vel meditatione potiùs, quantum boni conſecutus ſim, dici non poſſet, beatiſſime pater. Nam dum à Paulo pontifice in carcere & compedibus detinerer, dumque & amiſſam libertatem flerem, & eas facultates mihi vi ablatas lamentarer, quas mea induſtria, meis pecunijs in vrbe pepereram, Pij pontificis beneficentia adiutus, tandem benignitate Dei & philoſophiæ gratia animum à perturbationibus & ſenſibus, ad dignitatem ſui ipſius reuocans, ita appoſitè mecum philoſophatus ſum, quemadmodū in libello meo ſcriptum apparet:

*quem quidem ideo ſanctitati tuæ dedicaui, quòd & ſummus philoſophus es,
& eius vicarius, meritò certè, qui nos nõ verbis tantùm, vt vani philoſophi
ſolent, ſed doctrina & exemplo inſtruxit: vnde falſum à vero bono ſeiun-
geremus, quò & in vita felices, & in morte beati æuo frueremur ſempiter-
no. Tum ſic mecum locutus eſt mei conſolandi cauſa Rhodoricus Calagori-
tanus Epiſcopus, arcis Romanæ præfectus, vir certè bonus & do-
ctus, in illa noſtra prima calamitate, quæ profectò ſecunda cauſa
fuit: imbecillium namque animorum eſt, eos ſemper velle
perſequi & maleficio opprimere, ne ad vindictam
reſpirent, quos inſigni aliqua in-
iuria & calamitate
affecere.*

BAP. PLATINAE
DE FALSO ET VERO BONO
DIALOGVS.

Rhodoricus, Platina.

QVid agis Platina? quid eſt quòd ita mœſtus & abiectus iaces? PLA. Quid agam quęris? Quaſi neſcias ab eo agi nil poſſe, qui omni actione humana priuatus eſt, niſi fortè actionem exiſtimas, lugere ac mœrore affici: quibus perturbationibus nil certè ineſſe video, quod vel eum qui luget, vel eos quorum id cauſa ſit, iuuare poſsit, cùm omnis vera actio exercitatioq; humana, finem ſibi aliquem vſui hominum accommodatum præſcribat: quam ob rem quærendum ſuit potius cur non agerem, quàm quid agerem. RHO. Siccine te abijcis Platina? ſic à teipſo diſcedis, vt nullum tibi in fortitudine & conſtantia præſidinm colloces? ſecùs mihi tecum profectò loquẽdum eſt, quàm cum homine agreſti & indocto: illum vtpote minus docilem, quibus poſſem verbis conſolarer: te verò non admonebo ſolùm, ſed etiam reprehendam, ne teipſum ob tantulam miſeriam proſternas, & deijcias. Quid egiſti quæſo in vita, ſi neq; doctrina, neq; experientia humanos caſus æquo animo ferre didiciſti? veniat tibi in mentem, quot homines in vita fuere qui maiorem quàm tu, paſsi ſunt calamitatem. Omitto reliqua miſeriarum genera, quæ turmatim, vt Heſiodus poeta ſcribit, homines quotidie inuadũt. Ad captiuitatem venio, de qua in præſentia nobis eſt ſermo. Quot inquam homines vel nobilitate generis, vel magnitudine imperij, vel diuitiarum & patriæ ſplendore, vel eruditione & doctrina, vel rerum geſtarum gloria, vel ſanitate vitæ præcellentes, moleſtiam carceris perpeſsi ſunt? Crœſus ille Lydorum rex, qui templa oraculorum omnium, quæ tum fuere, multis ac mágnis muneribus ornauit, quiq; in lateres aurum & argentum fudit, à Cyro Perſarum rege bello captus, quod reliquum ætatis ſuperfuit, in ſeruitute vixit. Exulauit autem apud Epaminundã Thebanum Philippus Magni Alexandri pater. Perijt in carcere Pauſanias Lacedæmoniorũ rex. Seruiuit barbaris Aeſopus ſabulator ille è Phrygia. Sunt qui affirment eandẽ quoque ſortem & Platonem philoſophorum principem ſubijſſe. Sumpto veneno Socrates in carcere vitam finiuit. Cruciatus omnes & pœnas M. Regulus à Carthaginenſibus captus, & in vincula coniectus, conſtanti animo tulit. Venditus à fratribus Ioſephus, cùm Pharaoni aliquandiu ſeruiuiſſet, in vincula ob ſuſpicionem ſtupri conijcitur. Et ne ſanctorum nouæ legis exempla declinemus, addo Petrum, addo Paulum, addo Iohannem Baptiſtam, innumerabilesq; alios, qui martyrij coronam, àut in ipſis vinculis, aut è carcere educti ſubiere. Nõ dico quot reges hodie, quot principes in vnoquoque genere virtutis præſtantes viri, aut vinculis ſeruiant, aut extrema quæq; in carcere patiantur. Trahit ſecum Turcus iſte, qui noſtra ætate ferro ac flamma Chriſtianum nomen inuaſit, multis catenis & compedibus reuinctos, quos prælio, fraude, vi, in direptione vrbium cepit: modò eos intelligat, vel diſciplina rei militaris, vel vetuſtate generis, vel regnandi, aut imperandi autoritate apud ſuos multum valuiſſe. Nouos autẽ cruciatus, nouas pœnas reticeo, quas barbarus ille ſæuus & truculentus quotidie excogitat, ad explendam crudelitatis ſitim, qua certè iamdiu in ſanguinem Chriſtianorum exarſit. Præterea verò quot ſunt in hac atque item in reliquis Italiæ vrbibus, qui & teriore & fœdiore quàm tu, carcere detinentur? Deſino commemorare, quos illi plerũque cuſtodes habeant, quàm aſperos, quàm immites, quàm crudeles. Horũ tibi nihil adhuc contigit. Nam locus iſte in quo nunc reſides, nullam habet carceris formam, egregiè cameratus eſt. Vides orientem ſolem, vides occidentem, vides ſeptentrionem, & quoquò te verteris, libertatis potius quàm captiuitatis facies, ſi verum fateri vis, tibi ſeſe offert. PLA. Illud Terentij vna re dictum, multis certè accommodari poteſt: Facile omnes cùm valemus, recta conſilia ægrotis damus: reliquum conſultò prætereo, ne videar tuæ virtuti & conſtantiæ diffidere: eò enim ætatis rectè & honeſtè agendo deueniſti, vt iam nauigare in portu merito tuo dici poſsis: ad me redeo. Collegiſti tu quidem memoriter multorum exempla, qui eadẽ calamitate, qua ego, ac maiore fortaſſe

vexati fuere. Sed iſtud ad rem nihil, pace tua loquar: cõſolari me certè hac ratione inſtitueras, quod cõtrà accidit. Neq; enim amaritudine amaritudo fugaĩ, ſed dulcedine: vt nigrum albo, à cõtrarijs opprimuntur, vt in acie milites ſolẽt, qui facto globo, aduerſariorum impetũ frequenter ſuſtinent: quòd ſi ab ordine diſceſſerint, oppreſsi ſtatim in fuga concidunt. Alia tibi inueniẽda fuit via, qua me cõſolarere, hanc medicinam non admitto. RHO. Vulnus hoc tuũ altiùs inſedit quàm putaram, ſi hoc pharmacum nil proderit, tibi certè maiora præſtabunt remedia. Legiſti credo libros Ciceronis de philoſophia, reſertos exemplis eorum, qui forti ac conſtanti animo, patriæ, parẽtum, filiorum, coniugũm, fratrum mortẽ & interitũ æquo animo tulere, quiq; fortunarum, dignitatum, honorum amiſsionẽ tanti fecere, quanti maximè à bonis & conſtantibus viris fieri debet: hos tanquam fortiſsimos athletas cõtra humanos caſus crebro in certamen vocat Cicero, vt iſtorũ exemplo & virtute eorum animi ad fortitudinẽ excitentur, qui aliquo incommodo afflictati ſunt: quod certè nõ faceret vir ille acutiſsimus, ſi vt paulò antè dixiſti, calamitoſorum exempla nõ lenirent eorũ miſerias, ſed augerent, qui aliqua inſigni calamitate premuntur. Quid eſt enim adeò rationis & cõſtantiæ expers, cui nõ moueantur affectus, quos Græci ta pathi vocant, vbi vel cõſtanter aliquid vel iuſtè, vel modeſtè, vel prudenter factum intelligunt? Leguntur in gymnaſijs poemata, leguntur hiſtoriæ, leguntur orationes, vt adoleſcentium animi pulchritudine honeſti, quę quidem ex aliorum rectè factis elicitur, ad virtutem & laudem excitentur. Tanti nimirum Alexandrum feciſſe lectionem Homeri ex Plutarcho nouimus, quem in manibus crebrò habebat, vt Dario regno ac vita ſpoliato, dũ eius deliciæ ſpoliorum nomine attrectarentur, ciſtella pretioſiſsima ac pulcherrima in medium ſit delata: qua viſa, cùm qui aderãt principes ad ſeruandas ſmaragdos, iaſpidas, ſapphiros dicerent eſſe accommodatam, reſponderit rex ille præſtantiſsimus, nil in eam cõmodius, & honeſtiũs quàm Iliadem, Ephodiõtis Aretis, id eſt, commeatum virtutis, vt ipſe appellabat, reponi poſſe. Inde eñ multa percipiebat, quæ bellicam virtutẽ adiuuarent, cùm Achillis, Hectoris, Neſtoris, Vlyſsis, Agamemnonis cæterorumq́ue heroum res fortiſsimè ac ſapientiſsimè geſtas, ad imitandum legeret. Canere ſiquidẽ fidibus carmina ipſa in bello poetæ ſolebant, quò animos militum audita maiorum laude, ad benè de patria promerendum adhortarentur. Idem de annalibus & hiſtoria licet dicere: quæ adeò conſcripta eſt, & in ærario diligenter aſſeruata, vt haberẽt reges & populi, vnde calcaria ad virtutem ſumerent, ne æſtu, ne frigore, ne vigilia, ne fame, ne ſiti perterriti, rebus ſuis publicis in maximis periculis deeſſent. Quem animum quæſo non excitat ad virtutem fortitudo Romuli? religio Numę Pompilij? audientia Bruti illius, qui Tarquinium ab vrbe expulit? modeſtia Camilli? Quinti Mutij charitas erga patriam? continentia M. Curij? parſimonia Fabricij? Fabij Maximi perſeuerantia? Pauli illius patientia, qui duos conſulares filios continuatis propè funeribus ſine lachrymis & gemitu extulit? M. Catonis ſeueritas? M. Reguli conſtantia? P. Scipionis integritas & modeſtia? nobis profectò adhuc pueris memini dum iſta in ſcholis legerentur, animos ad laudem vehementer incẽdi, cùm hunc filiorum mortẽ conſtanter, illum fortiter pro repub. periculum, alium patiẽter carcerem, vincula, cruciatus omnes honeſti cauſa tuliſſe audiebam, quæ concitatio adeò menti meæ inſedit, vt crebrò quantum profeſsio mea patitur, hiſtorias repetam & legam. Neq; enim prophana ſtudia theologicis & ſacris ſunt præferenda, cùm nil excogitari poſsit ad benè beateq́; viuendum, quod non in his, vtpote diuinitus ſcriptis, huberiùs & meliùs quàm in illis inueniatur. Lautus ſiquidem cibus eſt, qui ex lectione ſacrarum literarum percipitur, ſiue humanas res, ſiue diuinas contemplari velis: ſed in ſtudijs fit, vt in cibo ſolet: Delectatur enim guſtus epularum varietate: vnde pro ſecunda menſa gentilium ſtudia mihi interdum apponi non recuſo, vt varietate delectetur, & recreetur animus. Verùm autẽ laudationes, quas Græci epitaphius logus, nos non ineptè funebres orationes appellabimus, ad hoc inuentę ſunt, vt & hi qui fortiter aliquid & conſtanter in vita egiſſent pro patria, pro liberis, pro parentibus, meritam laudem apud poſteros conſequerentur: & ij qui adhuc in ſtadio & theatro relicti eſſent, æmulatione gloriæ excitati, nullum in vita pro honeſto & recto laborem ac periculum recuſarent. Leguntur & crebrò quidem à viris religioni deditis vitæ ſanctorum patrum, leguntur actus apoſtolorum, leguntur martyrum res geſtæ. Quibus fit, vt plerique dum eorum vitam & mores imitari ſtudent, quorum anteactam vitam cum admiratione legũt, in ſanctos referri mereantur. Alius deligit ſibi quem imitetur

Pau-

Paulum,alius Petrũ,alius Hieronymũ,alius Auguſtinũ,alius Ambroſium, multi Franciſcũ: nec deſunt qui inediá,ſitim, frigora,æſtus,calumnias,cruciatus,tormenta,mortem deniq;,quamuis aſperá, conſtanti animo ſint ſubituri, ne ab eius inſtitutis & præceptis diſcedant, quem tantopere amant & ſequuntur. Hæc fieri ab hominibus ſine mente diuina vt credam, certè adduci nullo modo poſſum. Res enim quę ſine ratione & Dei nutu inſtituuntur,vtpote fragiles & caducæ,citò euaneſcant & intereant neceſſe eſt. Quare ſi ſapis Platina, & ſi non omninò ob vnam hanc vel leuiſsimam plagam à ſede rationis conſternatus es,confiteare oportet,exempla ipſa ad perſuadendum valere plurimum. Quòd ſi ſecùs egeris, imbecillem te atque infracti animi prædicabo, qui ſic abiectè ſenſum guſtus ob tantulam ægritudinem amiſeris. Agè, excita animum,& mẽtem à ſenſibus reuoca,ne tibi dici poſsit,Salmati, da ſpolia ſine ſudore & ſanguine. PLA. Acer profectò es ad perſuadendum Rhodorice: ita enim inſtas & vrges, vt quò me vertã neſciam. Vnus aliquis mihi certè videris ex his, qui nuper ex gymnaſijs dialecticorum & rhetoricorum prodeuntes, eruditionis & audaciæ pleni, acutè nimiùm de rebus propoſitis diſſerunt & perſuadent. In te quidem & doctrinam & ſingularem video ſapientiam eſſe,qui ita aptè,diſtinctè & acutè ad perſuadendum locutus es:quare fit, vt tibi rerum etiam humanarum nõ ignaro & debeam & velim credere. RHO. Fugere quidem iſtud eſt,non verum ſateri. Tuam hãc technam optimè noui. Demulcere mihi aures laudibus inſtituiſti, quò tibi faciliùs hanc confeſsionẽ euadere liceat. hirudo ſum, non effugies, niſi priùs hoc tibi perſuaſum apertè intellexero. Ironia illa certè fuerit,nõ confeſsio. quid taces? PLA. Iube hos quieſcere qui eiulant, qui flent, qui lamentantur. Hoc vnum ad culmen noſtræ miſeriæ deerat,vt hos miſeros & ęrumnoſos ſocios mihi adderetis. RHO. Sentis tu contrà ac reliqui ſolent. Nam qui aliqua in calamitate ſunt conſtituti,eam certè leuiùs ferre dicuntur, ſi doloris ſocios habuerint. PLA. Mallem herclè ſolus eſſe, quàm cum hominibus calamitoſis & indoctis eadem miſeria premi. Neque enim hi me propter inſcitiam, neq; ego hos viciſsim propter dolorem conſolari poſſum. RHO. Mitte tandem has querelas, atque agè dic quod rogo, ſi ſeſſus es, recumbe paululum in dexteram. PLA. Quid ego in dexteram recumbam? qui ſiue dexter, ſiue ſiniſter,ſiue pronus, ſiue ſupinus iaceam, hac compedum moleſtia continuò crucior. Satis nimirum vobis eſſe debebat,comprehenſum in carcerem trahere, & non me, qui mihi ac ſeptuaginta ſocijs meis illatam à Paulo pontifice iniuriam queſtus ſum,tanquam proditorem,craſſatorem, furem, latronem, grauiſsimis etiam cõpedibus reuincire. Putaſtis credo me alterũ Dædalum eſſe, qui ſumptis alis ex hac celſa & munitiſsima turri in terram libertatis cauſa deuolarem. RHO. Non vlla profectò alia cauſa eſt, quare huius nobiliſsimæ arcis præſidium mihi commiſſum doleam,niſi quòd & homines in carcerem trudere, & eoſdem pontificis mandato plerumque vinculis & compedibus vincire cogor, quod certè ab ætate & profeſſione mea alienum eſt. Multis enim prodeſſe & neminem lædere, meum ſemper fuit inſtitutum. quare & tibi & mihi, quod ſumma poteſtas imperat, æquè ferẽdum eſt. Sed propediẽ hac moleſtia,niſi verò aliud mihi fuerit imperatum,te liberabo. PLA. Tum demum hoc fiet credo,vbi crura circunquaque exederit moles iſta grauiſsima. RHO. Ah Platina humanitati & pontificis clementiæ diffidere videris. Deſine malè ſperare, & eò tandem reuertere vnde noſtra defluxit oratio. PLA. Ne te diutius morer,tua iſta ampla & magnifica exemplorum poſitio,nobilium Gallorum ferculis, pauperum maximè mihi videntur eſſe ſimilima: vt enim in illis ſola magnificentiæ & liberalitatis ſpecies apparet:ſic & his nihil mihi præter inanem verborum pompam ineſſe videtur. Suadent hæc quidem aliquantulum, ſed non mouent. RHO. Videbar ego antcà & vultu & verbis ironicè loqui. Sed quæ,rogo,ſuit cauſa cur ſecùs ac ſentires,loquerere? Leuis nimirum atque inconſtantis viri eſt, quę paulò antè affirmaueris,mutata ſententia reſellere. PLA. Cenſent eum ſanum eſſe, qui in mœrore ac luctu vitam degit: vt enim corpus inæqualitate & ſuperfluitate humorum,febribus quatitur: ſic animus perturbationum multitudine à ſede plerumque ſua dimouetur. RHO. In hoc mihi ſapere potius,quàm deſipere videris,quòd ea quę dico,niſi placeant,vt vnus aliquis è ſchola Philoſophorum,appoſitè nimiùm cõſutas: quód fieri profectò nullo modo poſſet, niſi mente & animo conſiſteres. PLA. Indignantium mos eſt, rectè dicta peruerſe ac ſtolidè dictis,quaſi *vatis cuiuſdam, miſcere. Videmus pueros,videmus inſanos,ſententias,& eas quidẽ præclaras,nonnunquam efferre. RHO. Non negauerim ego quidem

*veris quibuſdam.

iſtud perſæpè accidere, ſed coniungere ſequentia antecedentibus, & quædam refellere, quædam approbare, non dementis certè, ſed benè ſani eſt proprium. Verùm hæc tandem omittamus. Agè dic, quare aliter ac ſentiebas, in meā ſententiam venire te dixeris? PLA. Eam ſiquidem moleſtiam percipiebam eiulatu iſtorum & cruciatu compedum, vt neque docentem, neq; admonentem patienter ſatis audire poſſem. Demum verò me recreaſti, quòd hos iuſſeris tacere, quodq́ue etiam mihi ſpem dederis, te propediem his compedibus me ſoluturum. RHO. Mollis nimium & delicatus es Planina, qui rebus aduerſis ſic frangeris: ſed illa, vt video, indiges medicina, quam ego bonos imitatus medicos grauioribus ægritudinibus adhibere ſoleo. Hæc ſi nihil proderit, te ſtatim miſſum faciam. PLA. Quale ſit iſtud antidotum, audire cupio: illud, niſi amarum fuerit & ſtomachum faciat, bibere profectò non recuſabo. RHO. Quaſi verò & ſtomachus & aluus dilui poſsint, niſi contrarium quoddam ingeratur, quò pituita quæ inteſtinis adhæret, inde auellatur. Vt enim pudor petulantiæ, pudicitia ſtupro, fides fraudationi, pietas ſceleri, conſtantia furori, honeſtas turpitudini, continentia libidini, æquitas iniquitati, temperantia luxuriæ, fortitudo ignauiæ, prudentia temeritati, copia egeſtati, mens ſana amentiæ, bona ſpes deſperationi rerum omnium opponitur, ſic bona ratio ſalſæ opinioni aduerſatur. quæ quidem tibi nō mediocriter ęgrotanti pro medicina adhibebitur, ſi rectè admonenti parere nō recuſaueris. PLA. Sine me colligam aliquantulum, & animum ac corpus ad audiendum diſponam. Integere etiam pedes ſatius eſt, ne frigore a docilitate remouear: tu dicis, & ego interim mētum demulcebo, quò mens ſit ad audiendum pronior: barba enim inſuetis potiſsimùm neſcio quid moleſtiæ affert, niſi crebrò fuerit demulſa & attrectata. RHO. Coget me certè hæc tua attētio longiùs fortaſſe progredi quàm inſtitueram, ſi in ea te (vt par eſt) perſeuerare intellexero. Primùm hoc confiteare oportet, Deum ipſum ita creaſſe hominem ad imaginē & ſimilitudinē ſuam, vt meritò à Græcis mycrocoſmos, à Latinis verò paruus ſit mundus appellatus: in eo enim ſphæræ multæ ſunt, ineſt mens, quæ ad ſimilitudinem illius qui hunc mundi globum regit, ſubiectum mouet. Verùm hāc philoſophandi rationē, vtpote minus Chriſtianā, prætermittamus. Hominem cōſtare ex materia & forma nō ignoras. Omitto item materiā illam primā, quam Ariſtoteles tanquam chimærā quandam proponit. Ex quatuor autē elementis cōpoſitum hominem, tum demum eſſe & viuere dicimus, vbi ei addita eſt forma & indita, ad cuius integritatem quinta profectò illa eſſentia neceſſaria eſt, quā endelichian ille, nos verò intellectum continuò mouentē debemus appellare. quatuor illa ſunt nobis certè cum brutis omnibus cōmunia: hoc verò ſolo quo intelligimus, ratiocinamur, progreſſus & anteceſsiones rerum nō ignoramus, ab eiſdē differimus: eſſentijs ſeparatis, quantum nobis per imbecillitatē humanæ naturæ licet, perſimiles. Diſcurrit em̄ mens iſta mira celeritate [animantium duntaxat datum] per elementa omnia, per ſuperiores circulos: & adeò eſt intelligendi auida, qualia ſint quæ in mundo habentur, vt Dei etiam ipſius qui à nobis omninò comprehendi non poteſt, rationem & magnitudinem audacter nimium inueſtigare conetur. Nullam diſciplinarum relinquit intactam: non grammaticam reliquarum doctrinarum fundamentum: non dialecticam, qua verum à falſo diſcernimus: non rhetoricam, vnde rationem perſuadendi ec diſſuadendi ſumimus: nō arithmeticam, ad reliqua mathemata gradum perneceſſarium: non geometriam, ad diſtinguenda climata, dimenſurandumq́ue hoc immenſum terrarum ſpatium, non inutiliter inuentam: non muſicam, cuius harmonia corda hominum demulcentur: nō aſtrologiam, qua cœlos ſcandimus. De his diſciplinis ita diſſerit, vt verum à falſo, congruum ab incongruo acutiſsimè ſeparet: falli, decipi, errare circa earum cognitiouem, turpe ac dedecus exiſtimat: proinde die ac nocte inuigilat, ne in errorem aliquem inſcitia dilabatur. quos videt hominum in his præcellere, eos, vtpote diuinæ eſſentiæ magis ſimiles ac propinquos, diligit & imitatur. Ignorantiam & ſtultitiam, tanquam duo magna præcipitia, ſtudioſiſsimè vitat. Verſari in cognitione rerum maximarum & admirabilium, quibus tanquam gradibus perneceſſarijs, ſeipſam poſteà intelligat, ſummum bonū eſſe exiſtimat. Fieri enim nullo modo poteſt, vt quis ſui ipſius perfectam rationem habeat & cognitionem, niſi per diſciplinas, tanquam humanæ cæcitatis expiatrices, diſcurrerit. Inde quippe ad ſui ipſius cognitionem conuerſa mens, cæcitatis latebras faciliùs explorat. Neque velim exiſtimes id vno tantùm actu fieri: Habitus enim, vt Ariſtoteli placet, & frequentatis actibus comparantur. Ad hoc namque ſæpius reuer-

Hæc ſuperflua apparent.

reuertitur, & quaſi apum diligentiam & ſolicitudinem imitata, inde ad cellulam ſuam recẽtem primò & inornatam, floſculos, quos paſsim ex florido illo atq; amœniſsimo doctrinarum campo decerpſit, ſecum defert, eosq́ue ita aptè collocat, vt deinceps ſpeciem ſimul cũ iucunditate præ ſeferant. Neq; antè cœpto deſiſtit, ſi generoſa eſt, quàm viderit domicilium in quo habitat, fugatis vitiorum ſordibus, virtutum omniũ pulchritudine redimitum: tunc quieſcit, tunc parto vt formicæ ſolent, ſæuientibus etiam vitiorum procellis, cum ſecuritate & quiete fruitur: labores, vigilias, æſtus, ſolicitudines, quibus ferè tãquam inſtrumentis tantam felicitatem adepta eſt, delicias quaſdam putat. Pro iuſtitia, temperantia, fortitudine, modeſtia, nullum laborem recuſat. In his verò dum ſe exercet multos iuuando, neminem lædendo, incommoda pro vtili & honeſto fortiter patiendo, modum in rebus ſeruando, libidines coercendo, vitam ſibi beatam putat, otium & inertiam tanquam pernitiem humani generis deuitat: docet, admonet, caſtigat, reprehendit, neminem errare, quantum in ſe eſt, patitur. Si quem videt dolore, inopia, timore, ſolicitudine, vana ſpe circunuentum, eundem conſolatur, iuuat, & in viam rectam deducit. Regibus, principibus, nationibus, populis, ciuitatibus ius fasq; præſcribit. Reſpublicas in ordines inter ſeſe conuenientes diſtinguit. Domos vni matronæ & patrifamilias committit, quæ deinceps propagatæ, vicos in vrbe faciant. Affinitates, cõnubiaque proponit, quibus ciuitas in vnum corpus tandem redigatur, & ad externam vim propulſandam, & ad bellum his inferendum à quibus fuerint iniuria laceſsiti: & ne in tanta concitatione animorum contra æquitatem aliquid fieret, ius feciale conſcripſit, quo admonemur & docemur, pro rebus repetitis & non redditis bellum hoſtibus inferre. Seruare item aduerſus hoſtes modum quendam admonet. Clientelas, hoſpitia, ſodalitates, amicitias optima ciuitatum vincula cõmendat. Quid plura? conatur profectò quoad fieri poteſt, vt idem ordo, eademq́; iuſtitia, & conſtantia in terris ſeruetur, quam eſſe apud ſuperos contemplatione & ſapientia nouit. Hæc itaque Platina, & plura alia cùm vides ab hominibus, ſapientibus potiſsimùm, ad benè beateq́ue viuendum eſſe excogitata & inuenta, ratione ne, an temeritate factum dices? P LA. Ratione profectò: ſeruari enim tanta decentia in rebus humanis ſine mente & conſilio, nullo modo poteſt. R H O. Rectè ſanè. Cùm igitur mens hominis benè inſtituta, tot acies, tot oppida, tot præſidia contra ignorantiæ & vitiorum omnium arma & machinas, fortiter ac conſtanter expugnauerit, ab eadẽ ne vnam vel minimam quidem perturbationum quæ in vita accidũt, vinci poſſe abnues? P L A. Minimè. R H O. Ergo & tu ſi non omninò te deſeris, ſiq́ue teipſo vti voles, hunc dolorem quem ex carcere percipis, ratione & conſilio perfacilè mitigabis. P L A. Eò certè me tua dicendi copia perduxiſti, vt quæ affirmes & cõprobes, tibi negare nõ auſim: ſed vnum velim cõſideres, animos noſtros rudes adhuc & indoctos, omnes diſciplinas planè arduas, faciliùs diſcẽdo percurrere, quàm vitiorũ labem & perturbationũ agmina à ſeipſis dimouere: id vel in multis mea quidẽ ſententia videre licet, qui etſi docti & eruditi ſunt, tamẽ cupiditatum nexibus irretiti, vitam agunt intemperantẽ & flagitioſam. R H O. Hoc quod dicis, rationi certè conſentaneũ eſſe videtur: faciliùs ſiquidẽ à familiari inimico (vt aiunt) quàm ab externo ſuperamur. Vnà eñ cum homine vitiorum & cupiditatũ ſemina naſcuntur, creſcuntq́; indies, & augentur magis, niſi fuerint ratione cognitionis ſuppreſſa, quæ (vt anteà dixi) magno ſtudio & longa exercitatione comparatur. Neq; certè vllam aliam ob cauſam doctrinæ inuentæ ſunt, niſi vt his labe omni expiati animi, æuo fruantur ſempiterno. Vt enim ſtrenui imperatoris eſt, videre priùs, qua in re potiſsimùm ab hoſte lædi poſsit, ne ab eodem dum manus conſeritur, meatus opprimatur: ſic boni ac docti viri proprium eſt, vigilare continuò, ne in culpã aliquam vitiorum illecebris dilabatur, vt Herculẽ virum fortem, ac conſtantem feciſſe legimus, qui vno exciſo lerneæ beluæ capite, aliud ſtatim aggrediebaẽ, ne ſi quid de virtute, timore, vel ignauia remiſiſſet, à tanta ac tam immani hydra abſumeretur. Quòd ſi qui docti videnẽ, vt ais, qui flagitioſe ac intemperanter viuant, eos ego non doctos, ſed fures ac latrones appellabo, qui rei accommodatæ vſum longè aliter percipiant, quàm fruendum ac vtendum acceperant. quæ enim doctrina poteſt eſſe in his, qui nullũ ſcientiæ apud ſe locum reliquere? Caſtos amat, & ſanctos muſa (vt ait ille) poetas. Præterea duo cõtraria in eodẽ eſſe ſubiecto nullo modo poſſunt: quare nec auarum ego, nec libidinoſum, nec furibundũ, nec turpitudinib. omnibus & dedecori ſeruiẽtem, ſapientẽ vnquam aut doctũ appellabo, cùm nihil ſit tam contrariũ virtuti,

quàm vitioſitas ipſa. Iuuenes ait Ariſtoteles, non eſſe idoneos auditores philoſophiæ moralis, quòd hi ob ætatem magis æſtuent cupiditatum procellis, quibus certè vetamur earum rerum cognitionem habere, quæ ad virtutem ducunt. Coercēdæ ſiquidem libidines ſunt, refrenanda auaritia, & cæteræ animi labes expellendæ, ſi boni & docti, quæ duo ſimul conſpirarunt, haberi volumus. Vnde Maro poeta bonū pro docto, non incongruè poſuit Egloga V.

Cur non Mopſe, boni quoniam conuenimus ambo,
Tu calamos inflare leues, ego dicere verſus,
Hic corylis mixtas inter conſedimus vlmos?

PLA. Venio ego in hanc ſententiam pedidus & manibus, ſed id mihi mirum videtur, quòd acutè diſſerant, aptè loquantur, non incongruè philoſophentur, ſi docti non ſunt. RHO. Eadem ratione doctas appellabis picas, pſittacos, monedulas, quòd interdum humanam vocem imitatæ, appoſitè aliquid exprimant. PLA. Habentur tamen hi apud vulgum in pretio. RHO. Quid? nónne equi, aſini, & cætera i[illegible]menta apud vulgum in pretio ſunt? PLA. Minimè verò eadem ratione. Hos enim veneratur, hos ad ſummos honores & magiſtratus prouehit, hos muneribus, hos donis afficit. RHO. Quod imperitum vulgus facit, ferendum potius quàm laudandum cenſeo. Quid, ſi tibi oſtendero ætate noſtra ignauos & rudes, non bonos & eruditos, in pretio eſſe? Vacet honor, vacet alicuius dignitatis locus, quis ſufficitur? Leno, nebulo, adulator, paraſitus, delator, ſicarius, craſſator, fur, ſacrilegus, & qui propè nihil habet hominis in ſe, præter materiam, & eam quidem ſatis rudem. Boni verò, prudentes, docti, eruditi, ac rerum humanarum non ignari, tanquam manci & inutiles omittuntur. PLA. Plerumque etiam videmus bonos in imperio alijs præeſſe, ne dicas eruditos ſemper excludi. RHO. Id ſi interdum fit, non per ſe certè, ſed per accidens (vt aiunt philoſophi) contingit. Verùm prætermittamus tandem queri hanc communem vbique gentium calamitatem, exiſtimemuſque viros ſapientes, etiamſi nullo honore ac præmio fuerint affecti, beatos & felices eſſe. Sola enim virtus (vt Stoicis placet) ex ſeſe ad benè beateque viuendum ſat eſt. Nam qui virtutem adeptus eſt, ei certè ad ſummam felicitatem deeſſe nil poteſt. PLA. Hoc tamen Peripateticis non placet, qui nil præclarum ab eo fieri poſſe oſtendunt, cui ad magnificentiam & liberalitatem facultates & copiæ deſunt. RHO. Sentio & ego cum illis, ſi ad felicitatem ciuilem reſpicis: loquebamur ſanè, ſi benè meminiſti, de homine ſapiente & perfecto, cuius certè tota felicitas in contemplatione rerum occultarum & admirabilium repoſita eſt. PLA. Quid? iſte ſapiens, num comedit, num veſtibus & latibulis ad frigora æſtuſque vitandos indiget? Omitto quæ ad ſpeciem & ornatum ſunt pernéceſſaria, vt argentum, aurum, egregiam librorum vtenſiliumque omnium ſupellectilem. RHO. Hæc profectò eò faciliùs à ſapiente comparantur, quòd paucis minimiſque contentus eſt. PLA. Facis tu quidem hunc hominem à mendico nihil differre. RHO. In vno tantùm differunt, quòd hic coactus, ille libens, oſtiatim, etiamſi oportuerit, panem mendicat. PLA. Non vtique hoc liberi hominis officium eſſe puto, cùm ſine rubore & dedecore fieri nō poſſit. RHO. Imò liberrimi, qui extrema quæq; pati mauult, quàm delicijs aliorū iniuria partis affluere. PLA. Quaſi verò facultates cōparari non poſſint iuſtè & honeſtè. RHO. Difficile hoc quidē eſt, & vnū ex his quæ fieri poſſe vix puto: bilancē ſemper in manibus habere oportet, & diligenter attendere, ne examen in hanc magis quàm in illam partē flectatur: quod quidem fieri cupiditates noſtræ nō ſinunt. Sumus enim fato neſcio quo ad rem auidi, & ita accuratè diuitijs ſtudemus, ac ſi annos Mathuſalē victuri eſſemus. Hinc nēpe rapinæ, hinc latrocinia, hinc ſacrilegia, hinc peculatus, & infinita mala naſcant̄ oportet. Quare vir ſapiēs, & benè naturâ inſtitutus, has tanquā improbiſſimas dominas dedecoris & turpitudinis declinat, adhæretq; innocētiſſimæ ac ſanctiſſimæ paupertati, cuius adminiculo adiutus, otio & ingenio ſuo liberrimè fruitur. PLA. Non abhorrent à vero quæ dicis: quid alijs cōtingat neſcio, ſed hoc vſu euenire mihi ſolet, vt facilè ab omni ſtudio & cogitatione retrahar, vbi me paupertate & inopia circunuentū video. RHO. Hoc eſt ſignū ægrotantis animi, & virtutis antidoto nondū benè purgati: deeſſe tibi ꝓfectò nil poteſt Platina, ſi munerib. è natura datis vti volueris, & ſi diligēter cōſideraueris, vnde in lucē veneris, & quò tibi redeūdum decurſo vitæ tuę ſpacio. Nudū primò natura te ꝓduxit. Huic tuo corpuſculo animum

Deus &

Deus & mentē indidit,qua tibi ad virtutē parares oĩa. In lucē prodiēs,lacte primò,mox pane fuiſti cõtentus.Vita qua fruimur,breuis eſt,& quidā quaſi ſomnus.Moriendū eſt poſtremò,vt depoſitū reddamus:nec timendum eſt,quòd euitare nõ poſsis. Tam ſtultum eſt,vt ait Baſſus,mortē timere,quàm ſenectutē: vt enim ſenectus adoleſcētiam ſequit,ita mors ſenectutē:quanquam ſi verū intueri volumus,nõ mortē timemus,ſed cogitationē mortis ipſius.Plus enim mali eſt in opinione quàm in re. Vera quidē ex parte Epicuri ſentētia eſt,qui affirmabat ſe parū admodū doloris in illo extremo halitu videre:quòd ſi quis eſſet,breuitate ipſa fieri leniorē: diuturnus eñ eſſe dolor nõ poteſt, qui magnus eſt:quòd ſi quis dolor ineſt,facillimè tollit,ſi benè mori didicerimus.Benè aũt moritur,qui in vita philoſophaſ.Tota eñ philoſophorū vita, vt ait Cicero, cõmentatio mortis eſt:nam quid aliud agimus,cùm à voluptate,id eſt,à corpore & omni negotio ſegregamus animū? quid inquā tum agimus , niſi animū ad ſeipſum aduocamus, ſecum eſſe cogimus, longeq; à corpore abducimus? Secernere aũt à corpore animum,nil aliud eſt,quàm emori diſcere.Quæ cauſa igitur eſt,ſi principiū,ſi mediū,ſi finē humanæ vitæ inſpexeris,cui paupertatē deteſtando diuitias quæras?quaſi verò comparandū viaticum ſit, quo poſteà apud inferos nobis ſit vtendū:ſtolidum ſiquidē humanū genus eſt,& brutis animantibus hac in re deterius. Naturæ eñ illa ſeſe committunt,& eo cõtenta ſunt quod dies quęq; ſuggerit. Non negauerim ego hominib.longè aliter viuendū eſſe quàm brutis,quippe quibus à natura alia viuendi ratio ineſt.Sed hæc immēſa habēdi cupiditas,humani generis hoſtis acerrima,omninò certè reijciēda & deteſtanda eſt. Comparari diuitiæ & opes nõ poſſunt ſine multorū iniuria : ex quo fit vt prouinciæ nonnunquā & ciuitates funditus deleantur,cùm ij rapere,illi quæ ſua ſunt reuocare conanſ.Non eſt igitur timēda paupertas.Nam qui ad naturā viuit, nunq̃ pauper eſt: qui ad opinionē , vt ait Seneca, nunquā diues.Natura eñ parū deſiderat,opinio verò multū ac propè infinitū. Neq; enim pauper eſt qui paucis indiget, & paruo cõtentus eſt.Satis eſt aũt non algere,nõ eſurire,nõ ſitim vltra modū pati. Cibus parcus famem ſedat,potio etiā diluta ſitim extinguit,veſtis frigus arcet,domus imbres,æſtus, grandines,niues,ventoſq; propulſat.PLA.Abſit vt ego velim,nedū cupiā diuitias, cū aliorum iniuria partas. Semper certè hoc meū fuit inſtitutum,manus abſtinētes habere:atq; vtinam herclè ſic me natura à reliquis vitijs retraxiſſet,quemadmodū hoc libēs & ſpontè deuito. Cupere aũt diuitias honeſtè & rectè partas, quibus poſsis te ac tuos paſcere,nõ ita mihi videtur à ratiõe alienū.RHO.Si ad neceſsitatē cupis,& nõ ad affluentiam,laudo:ſed vereor, ne eas tāquam voluptatum omnium miniſtras & adiutrices, deſideres.PLA. Non,ita me deus amet.Ad quietem potius, & liberale otium diuitiùs cupio , quàm ad flagitium & dedecus. Hoc vel ex mea anteacta vita colligere potes, in qua ſic vixi , vt nullum mihi inſigne facinus aſſcribi poſsit . Sed dic quæſo , quare vereri te dixiſti,ne ad voluptatem reſpicerem? RHO. Conſentaneum eſt, eum qui ab vna perturbatione vincitur, ab alijs quoque ſuperari poſſe . Ratio nimirum ad omnes affectus, diuerſis tamen modis eadem eſt.Quòd ſi moleſtia carceris, qua vehementer cruciaris,quæq́ue ad tempus eſt,leuare te non poteſt, multò minùs à voluptate retrahet, quæ eadem ſemper conſtansq́ue habetur, in iuuentute præfertur. PLA. Exacerbaſti profectò vulnus noſtrum hac recordatione,cuius dolore eram aliquantulum tuo eleganti ac docto ſermone leuatus. RHO. Vulnus appellas quod vix pellem perfricuit. PLA. Pellem inquis? Vtinam non etiam præcordia traieciſſet. RHO. Cupio ex te audire , quid incommodi ex carcere patiaris . PLA. Libertatem amiſi: qua quidē ſublata , non video cur amplius in vita eſſe velim. RHO . Quam appellas libertatem? PLA. Poteſtatem eundi videlicet quò velis , & redeundi vnde digreſſus ſis . RHO . Quid ſi hæc non libertas eſt, ſed ſumma plerumque ſeruitus? Nónne itur ad ſtupra,ad furtum,ad incendia, ad rapinas,ad inceſtus,& ad cætera flagitia? Vtinam verò genus humanum catenis & compedibus tum reuinciretur, non videremus certè tot mala, quot indies cernimus. PLA. Itur etiam ad templa , ad phana , in forum,ad amicos officij cauſa:hoc ſi facere non liceret, non Deum certè,non ſanctos ex mandatò adoraremus, precaremurq́ue: non amicis fraude & iniuria circunuentis ſubueniremus, non patriæ conſulendo vel agēdo auxiliaremur: non ad affines,ad cognatos,ad parentes ex officio viſendos proficiſceremur , non publica & priuata negótia obiremus.RHO.Duplicē eſſe ſeriem rerum nõ ignoras,mali & boni. Ad malū natura humana inclinata & prona eſt:ſi ad bonū itur,id ex mandato ſummi Dei & ratione fit.

Quare

Quare ad quod proniores natura ſumus, cùm id maximè periculoſum ſit, ab eo magis minis & pœnis omnibus coercere debemus. Nam ſi ſecùs fieret, omnes profectò licentia deteriores eſſemus. P L A. Ex te audire cupio, quæ ſit vera libertas. R H O. Sanctè ac iuſtè viuere, multis prodeſſe, neminem lædere: ea demum eſt vera libertas: hac verò quicunque eſt præditus, ſeruus vel captiuus dici nullo modo poteſt, etiamſi teterrimo carcere & grauibus catenis detineretur. Cupiditate enim & turpitudine non alia vi, libertate ſua priuatur animus. Hinc illa certè perpetua concertatio inter hæc duo contraria oritur tanquam inter hoſtes acerrimos, cùm voluptas trahere in partes ſuas appetitum viribus omnibus nititur: contrà verò animus rationi benè conſentaneus, eundem ad ſe reducere & emendare conatur. P L A. Sit ita ſanè, vt dicis: multis tamen commodis priuatur ad benè viuendum, qui tanta miſeria premitur. R H O. Quænã ſunt iſta cõmoda? P L A. Conſuetudine & familiaritate amicorũ vti. R H O. Qui ſunt autem quos amicos vocas? P L A. Qui æquè me diligant ac ſeipſos. R H O. Erras Platina, & quidem vehementer, ſi tales hac ætate habiturum te exiſtimas: quis enim iſtorum fuit, quos tibi amicos putas, non dico qui ſanguinem, ſed qui vel minimam quidem fortunarum ſuarum partem pro tua ſalute ſpontè obtulerit? P L A. Non ſic de iniuria mihi à Paulo illata quæſtus ſum, redimere me tanquam bello captum, aliorum pecunia debui. R H O. Eſt ita ſanè, vt dicis, quod tua atque omninm literatorũ cauſa Pius ſecundus inſtituerat, hic doctorum omnium hoſtis reſcidit & abrogauit, gloriæ Pij non minus quàm vtilitati tuæ aduerſatus: ſed quis iſtorum te inuiſit? quis tibi ad victum & cultum corporis neceſſaria obtulit? PLA. Primum fieri, timor fortaſſe vetuit: Secundum tua munificentia & liberalitate eis prætipuiſti ne facerent. Omnia enim mihi ad traducendam vitam neceſſaria, abs te ſuggeruntur. R H O. Qualem eũ in grauiſsimis periculis futurum exiſtimamus, qui vel leui timore ab officio remouetur? P L A. Nemo eſt enim qui vel in principijs huiuſcemodi perturbationum non moueatur. Ad ſe verò vbi redijt homo, in officio, ſi verus eſt amicus, remanet. RHO. Ex hoc autem cernere licet, horum neminem tibi amicum eſſe, quòd neque ad ſe, neque ad te adhuc redierit nemo. Vtinam verò fuerint tibi non inimici. Vereor enim ne ſui purgandi cauſa in te vnum fabam omnem cuderint. P L A. Quam fabam? Hoc ſolum deferre potuerũt, me acerbè nimium fortaſſe queſtum eſſe: id mihi vi ablatum, quod ego pecunijs & induſtria mea pepererã. Nullum inſigne facinus mihi impingi poteſt, non furtum, non ſtuprum, non latrocinium, non incendium, non prophanatio templorum, non homicidium, non proditio. Hoc autem ita eſſe, ex mea anteacta vita comprehendi poteſt. R H O. Res profectò perinde ac ſunt, non ſemper accipiuntur. Hoc tamen vnum fateare oportet, amicũ te nullum habere. P L A. Fortaſſe. RHO. Quid fortaſſe? Oreſtis ne & Pyladis atque aliorum, quos poetæ & oratores laudibus in cælum tollunt, ſimilem te amicum inuenturum exiſtimas? Vera eſt illa Theophraſti certè ſententia, qui præpoſterè officia permiſceri ab his cenſet, qui cùm amauerint iudicant, & non amant cùm iudicauerint. Hoc enim ſapientis eſt proprium, qui etiam ſe ipſo contentus eſſe poteſt, non vt amico carere velit: ſed ſi id acciderit, ferre æquo animo ſciat & poſsit. Neque mea quidem ſententia audiendus eſt Epicurus, qui nil boni obijcit, quòd dicat ſapientem ſe ipſo contentum. Scipionis & Lelij amicitiam laudo, non eorum beneuolentiam, quæ cum fortuna ſtat & cadit. P L A. Nollem ego tam obſtinatos amicos. R H O. Vtinam quidem inuenias, qui pro libertate tua quadrantem, nolo dicere aureum nummnm, pollicerentur: diffugère omnes paſsim, vt vides, qui te in carcerem coniectum intelligunt: & quos amicos putabas, ingens circa te ſolitudo indicat. Quid, quòd ne nomen tuum quidẽ efferre audent, ac ſi Dianæ Epheſiæ templum incendiſſes? P L A. Mihi tamen eſt periucundum eorum conſuetudine frui: loquimur ſimul ad voluptatem & vtilitatẽ multa: de rebus præterea quæ quiſq; legerit, audierit, commentus fuerit, in mediũ veri inueniendi gratia, confert. RHO. Si docti, ſi prudentes, ſi boni, fateor eorum conſuetudinem tibi iucundam videri. Verùm hæc rara eſt auis, nigroq́; (vt ait poeta) ſimillima cigno. Pauci ætate noſtra ſapientiæ ſtudent, quòd eam nullo in pretio eſſe vident. Prudentiam verò & probitatẽ tanquam duo grauiſsima paupertatis ergaſtula deuitant, quòd cernant diuitias, honores, imperia, magiſtratus, poteſtati improborum & imprudentium ſubijci. P L A. In omni quidem virtutum præclariſsimarum ſerie (vt video) paucos bonos reperies: pauci ſunt iuſti, pauci conſtantes, pauci continentes, pauci prudentes, pauci ſapientes ac docti.

docti. RHO. Paucos vocas? imò fermè nulli ſunt. Quis enim omnium eſt, qui vel ex alieno rapere, vel voluptate & libidinibus frui non gaudeat? Quis item adeò fortis & prudens eſt, qui non aliquando timiditate & imprudentia de gradu deijciatur? Quis poſtremò eſt ita laborum & vigiliarum patiens, vt reiectis voluptatibus, omni vel.e doctrinam & ſapientiam ſolicitudine ac ſtudio complecti? PLA. Vnde iſtud dic quæſo? RHO. Duæ nobis de ratione viuendi deliberantibus viæ offeruntur: quarum altera ad voluptatem, altera ad virtutem ducit. Prima verò lata eſt & prona, voluptatumq; omnium illecebris vndequaque ſepta, cuius finis, humani generis calamitas & pernicies eſt. Eò namq; maxima pars hominũ deuoluitur, cupiditatibus & libidinibus allecta, quibus ineſſe vltimum bonorum omnium finem exiſtimat. Hinc infinita mala naſcantur oportet: rapinæ, vt habeant ad voluptatem inſtrumenta: ſtupra, inceſtus, adulteria, ne titillatione libidinis careant: fraudes, periuria, doli, proditiones, calumniæ, maledicentię, vt indolenia careant: ſtultitia, timiditas, iniuria, malitia, ne quid eis ad id quod ſummum bonum falſo putant, in vita deſit. Tu verò cùm humanum genus tot improbis dominis & tyrãnis dedecoris ac turpitudinis obtemperet, mirabere ſi vt in cloacam præcipitium vitiorum omnium deferatur? Secunda autem quæ ad virtutem ducit, ardua & aſpera: cuius quidem latera confragoſis rupibus & altiſſimis ſcopulis ſunt munita, ne per diuerticula digredi ab honeſto vllo modo liceat. Hæc nobis vigilias, æſtus, frigora, ſitim, famem, continentiam, integritatem, & labores ferè infinitos proponit: quibus ſuperatis, quod paucis admodum contingit, in arce verę, conſtantis & perpetuæ felicitatis nos collocat. Vnde certè cum tranquilitate & otio ea licet intueri, quæ nobis quidem duriſſima videbantur. Hac qui proficiſcantur, vt ait poeta Heſiodus, pauci ſunt. Sumus enim neſcio quo fato, à laboribus ad libidinem proni. Hinc eſt autem quòd poſthabita virtute, ſqualoris & ſudoris plena, voluptatem fuco illecebrarum omnium ornatam ſequimur & amplectimur ferè omnes. PLA. Philoſophantem te ac differentem profectò libenter audio, quòd in te eſſe ſummam doctrinam, ſingularemq́ue ſapientiam intelligo. Verùm in deligendo qui meipſum amet, ago vt queo, quando vt volo non licet: modò enim habeam quo cum de rebus meis aliquãdo loqui poſſim, vt mecum æquo animo fero, ſi non Patroclum & Achillem inuenio. RHO. Vtinam non ſæpe de rebus alienis loqueremini. Nam ſi deambulatis recreandi animi & corporis gratia, totus ſermo veſter in maledicentia conſumitur. Hunc abſentem carpitis, illum tranſeuntem deridetis: ignauum docto, ſtolidum prudenti, libidinoſum continenti, auarum liberali, falſo iudicio ſæpe præfertis. Ad templum ſi vobis ire contigerit, quod perrarò, niſi pluuia (vt aiunt) ingruerit, fieri ſolet, non rei diuinæ, religioſe, ſanctè ac caſtè vacatis, vt vobis quidẽ Dei mandato imperatum eſt: ſed aut procamini, ſi puellæ & matronæ adſunt: aut canentem vel legentem ſacerdotem, vtpotè ineptum & rudem, ſubſannatis. Si quem verò intentiùs orare videtis, hominem hypocriſi notatis. Cogitabundum autem & curis oppreſſum, & ob eam rem minus attentè quod legitur audientem, phanaticum & hæreticum appellatis. Itur in forum iudiciale. Eò certè vbi ventum eſt, non prætoribus, non iudicibus, non cauſidicis, non patronis, non clientibus parcitis. Quid plura? nil ferme videtis cui à vobis nota aliqua non inuratur. Non dico quot mendacia, quot tabellas ad fallendum & deridendum fingatis. Demum inde redeuntes, conuiuia ad crapulam & ebrietatem celebratis: quibus certè fit, vt libidine incitati, ea flagitia cũ magno veſtro diſcrimine committatis, quæ ego præ pudore & ſtomacho nominare non audeo. Hæc autem non ideo tibi à me dicta ſunt Platina, quòd exiſtimẽ te morbo maledicentiæ & dicacitatis laborare, ſed vt minus moleſtè feras talium amicorum conſuetudine priuari: ea enim in te ſunt ingenij & doctrinæ ornamenta, vt tibi ipſi vel legendo vel ſcribendo aliquid memoria dignum poſſis eſſe voluptati: & quidem magnæ, cùm hi quos legis, iuſſi tacete taceant. Quod certè non idem tibi cum ſocijs contingeret, qui plerunq; adeo proterui & loquaces ſunt, vt cum beluis malim quàm cum his verſari. PLA. Rectè ſanè: at ego talium virorum amicitiam, vt teterrimam quandam peſtem vitaui ſemper, delegiq́; quoad fieri potuit, qui earundem rerũ mecum ſtudioſi eſſent. Illæ verò comeſſationes lautæ, quæ libidinum maximarum fomẽta ſunt, nunquam mihi vel naturâ vel inſtituto placuerunt: lædere quempiam vel dicto vel facto, niſi laceſſitus, caui ſemper. RHO. Serpunt (vt noſti) contagia: difficilè ſiquidem eſt in piſtrino verſari abſque farinæ contactu. PLA. Leniuiſti tuis verbis

aliquàn-

aliquantulum hoc deſiderium,quo ego ardebam videndi amicos:non tamen omninò mihi perſuaſiſti,vt malim carcere detineri,quàm quò velim, & officium meum exigeret,abire. RHO. Quod vocas officium? PLA. Maiores natu, & qui in aliquo præclaro & excelſo dignitatis gradu ſunt conſtituti, ſalutare & venerari, æquales diligere & amare,inferioribus bene conſulere,eoſdemq́ue quibuſcunque rebus poſsis iuuare. Quod fieri niſi ab homine libero non poteſt. RHO. Si monſtra hominum ſalutas, ſi eos diligis,qui vel maximo odio digni ſunt,ſi illos iuuas,qui ita viuunt, vt nullum auxilium ſint meriti,officio te functum dices,cùm officiũ ſit, quicquid hominem decet?PLA.Nimium hæc ad viuum reſecas Rhodorice, imbecillitati hominũ ſiquidem ignoſcendum eſt. Non enim cum bonis ſemper & planè ſapientibus viuitur. Præterea vt illi meas ineptias plerunque tolerant,ſic ego viciſsim illorum mores & naturam ferre debeo. RHO. Placeret mihi hoc tuum de tolerantia reſponſum, diceremq́ue te iam ad ſanitatem rediiſſe,ſi moleſtiam carceris,qua maximè te perturbari video, patienter & æquo animo ferres:ſed cùm fruſtra adhuc noſter hic ſermo ſine vllo emolumento ſit conſumptus,tandem ego te miſſum faciam: functus ſum (vt arbitror) officio meo, tu tuum facies, ſi teipſum ratione & patientia conſolabere. PLA. Cruciat me profectò hic tuus diſceſſus. Conſpectu enim tuo ſuauiſsimo & graui recreabar mirificè.Sed vnum te rogo,vt ad me cras,ſi tibi per otium licet,redeas, aut ſaltem aliquid conſolatoriè ſcribas,quo minus doleam,tua dulciſsima conſuetudine caruiſſe. RHO. Primum ego tibi affirmare non auſim, ſecundum me facturum repromitto. Apertiùs enim mecũ epiſtola loquerere quàm adhuc coràm feciſti, verecundia aliqua fortaſſe detentus.

DE FALSO ET VERO BONO
LIBER SECVNDVS.

ARiſtippum philoſophum Socraticum, beatiſsime pater, ferunt aliquando ad Rhodienſium littus graui naufragio eiectum fuiſſe, ibiq́ dum non ſine magna ſolicitudine cogitaret, quanto in diſcrimine fuiſſet,vidiſſe in arena figuras quaſdam geometricas,atq ita ad comites,mœrore poſthabito,hilari vultu exclamaſſe,bene ſperãdum eſſe, nam & hîc quoque hominum veſtigia cernimus.Is Rhodum profectus, cùm publicè in gymnaſio doctè & acutè diſputaſſet,pluribus muneribus donatus eſt, quibus & ſuam & ſociorum iacturam magna ex parte leniret. Cùm ij verò deſiderio ſuorum redire in patriam ſtatuiſſent,rogarentq; Ariſtippum, conductũ precio Rhodi manſurum, nunquid vellet: Tum ille: dicite, inquit, ciuibus meis, Nullam maiorem hæreditatem tradi à parentibus filijs poſſe, nullum maius viaticum,quo etiam in naufragio ſint tuti, quàm ſi eos honeſtis artibus optimisq́ diſciplinis imbutos reliquerint.Verum eſt certè quod Theophraſtus ait, ſolum ex omnibus doctum,neque in aliena patria peregrinum, neque amiſsis familiaribus & comitibus,carere amicis poſſe:quos etiam nobis, licet incognitis,virtus ipſa comparat,nõ pecunijs,non opibus, non potentia,non armis, ſed doctrina & cognitione rerum munita. Hæc enim ſola quocunq; ierimus, nos comitatur,nos reducit.In periculis quoque veluti clypeus, hoſtium & aduerſariorum venientes in nos ictus propulſat. Ad fortitudinem cohortatur: docetq́ nil in vita tam graue homini vel calamitoſo eſſe, quod ferri conſtanti animo ſuo adminiculo non poſsit.Hæc Socrati fortitudinem in moleſtia carceris & mortis præſtitit:Hæc patientiam Regulo dum cruciaretur à pœnis: Hæc Senecæ,hæc Boetio, dum mors eis proponeretur, conſtantiam attulit. Pleni ſunt maiorum exemplis & præceptis:quibus certè ita ad virtutem in-

citamur

citamur,vt iam maiora calcaria habere non poſſimus. Omitto Platonis amplitudinem & vim,qui immortalitatem animorum ita expreſſit, & mortem laudauit,vt Theombrotus cupiditate æternitatis lecto Phædone, è mœnibus vrbis ſe in mare præcipitem dederit.Illud dico, Socratis, Zenonis, Ariſtotelis,Ciceronis,Senecæ,Pauli,omniumque doctorum noſtrorum præcepta, ita nos cõtinuò ad virtutem animare,vt verè (Deo ipſo excepto)his magis quàm parentibus noſtris debeamus: ab his enim vt eſſemus, ab illis vt bene viueremus,accepimus:quanquam verò & ab ipſis Athenienſibus plurimum laudis parentibus illis tribueretur, qui curarent vt filij optimis imbuerentur artibus.Quamobrem beatiſſime pater,illis multum me debere profiteor, quorum opera hoc parum eruditionis conſecutus ſum. Hac enim fideliſſima comite & adiutrice,fortunis omnibus ſpoliatus, & moleſtiam carceris, quæ diuturna fuit, & cruciatus pedum ac brachiorum, & minas crudeliſſimorum carnificum,mea etiam innocentia fretus,conſtantiſſimè tuli: arbitratus id quod eſt autoritate Senecæ comprobatum, Maiori mihi laudi hanc calamitatem aliquando fore, quàm illi fuerit ſua felicitas, ſi licentia peccandi dici poteſt,cuius arbitrio torquebar & cruciabar. Venerat tum ad me Theodorus Gaza,doctrina & moribus philoſophus inſignis,cuius erudito ſermonẽ mirificè ſum delectatus.

Theodorus, Platina.

VBI nam es Platina? PLA. Hem Theodore,quid huc veniſti relicto gymnaſio tuo,in quo certè nulla mœroris, nulla calamitatis facies ineſt? THE. Vt te viderem & conſolarer, quem ex Rhodorico intellexeram aduerſam fortunam ferre nullo modo poſſe. Is enim vt ab eo accepi, totum heſternũ diem,vt te conſolaretur,fruſtra inſumpſit. Tentare volui, poſſét ne mihi vſu venire, quod plerisq; medicorum ſolet,qui vna vel leui medicina ægrotos,aliorum tamen cura & diligentia bene prius curatos,plerunq; ſanant:vnde fit,vt ex aliorũ induſtria laudem ſibi cum emolumento pariant.Scio Rhodoricum virum quidem optimum atq; eruditum,nil prætermiſiſſe,quod fidem tibi hac in re faceret. Verùm plus in vno plerunq; felicitas valet,quàm in altero induſtria & doctrina,vt de imperatoribus dici ſolet,à quibus felicitatem magis quàm rei militaris ſcientiam deſideramus. PLA. Multum tibi Theodore debeo,qui pro humanitate & gratia me omnium qui viuunt, miſerrimnm adire conſolandi cauſa volueris,cùm nulla mea erga te præceſſerint merita. Rara eſt profectò hæc miſericordia:Gradus enim nullus ad hominibus noſtrorum tẽporum excogitatur,nedum fit,in quo ſpectata vtilitas non ſit. THE. Neque ego quidem pedem domo efferrem,niſi mihi propoſitum præmium viderem. Non eſt fraudandus quiſpiam mercede laboris, ne ſegnes ad res agendas ingratitudine ſiamus. PLA. Quorſum eas,intelligo: viſere infirmos, ſolari calamitoſos, errantes in viam rectam deducere,famelicos paſcere,nudos veſtire, præmium illud æternum quærere eſt,non hoc fragile & caducum. THE. Ita eſt ſanè, ſed dic quæſo cur in hunc angulum feceſſeris. PLA. Vt horum qui mecum eadem miſeria premuntur, eiulatus & querelas vitarem.Sed mihi certè contigit, vt nauigantibus in freto Siculo, qui dum Scyllam vitare cupiunt,in Charybdim vi tempeſtatum & procella deferuntur.Nam cũ mecum tacitus mente reuoluo,in quantam inciderim calamitatem, ita plerunq; mente & animo crucior,vt vitam mihi acerbam putem. THE. Credidiſſem ego te profectò ob eruditionem & doctrinam,vtranq; fortunam conſtanter & pulcherrimè laturum.Sed quid inter te & hos differat nõ video, niſi quòd docilitatem quandã natura tua magis præ ſe fert.Agè verò dic, quem voces calamitoſum. PLA. Omnium miſeriarum cumulo oppreſſum. THE. Quas vocas miſerias? PLA. Inopiam, captiuitatem,vincula,tormenta,cruciatus,minas,valetudinem, extorrem domo ac patria eſſe,

& quæ hæc ſequuntur, vt ſitim, famem, frigus, à fratribus, à cognatis, ab amicis omni-
bus deſeri, & animo ac mente angi: his certè qui premitur, non video quid habeat cur
in vita eſſe velit. THE. Nimium te abijcis Platina. Dic obſecro, cur literis te & phi-
loſophiæ addixiſti? PLA. Vt ſcirem certè. THE. Imò vt conſtanter & cum vir-
tute viueres. Vt enim ad ſananda corpora ægrotantium medicina inuenta eſt: ſic phi-
loſophiæ præcepta illa à ſapientibus tradita ſunt, quibus animorum noſtrorum ægri-
tudinibus & perturbationibus mederemur. Quod fieri certè ſine doctrina non poteſt:
nam vt ager ſine cultura infructuoſus eſt: ſic ſine doctrina animus. Cultura autem ani
mi philoſophia eſt, quæ omnium artium mater & donum deorum (vt ait Plato) vitia è
mentibus hominum radicitus extrahit, & præparat animos ad habitus bonorum ſuſci-
piendos. Hoc vnum ſtudium certè liberale eſt, hoc eſt homine libero dignum, cæte-
ra verò puſilla & quodammodo puerilia ſunt: hæc enim bonorum malorumque de-
lectum præſtat. Hæc vetat ſuperbum eſſe, auarum, libidinoſum, intemperantem, con-
tumacem, perfidum, crudelem, mendacem: hæc eadem docet quid quoque tempore
ſit agendum, quaq; ratione futuris præterita ſint annectenda: quod quidem fieri ſi-
ne cognitione multarum rerum non poteſt, quæ meritò doctrina vocatur. PLA.
Quid? philoſophari igitur nil aliud erit, quàm in carnificina quadam calamitatum
omnium verſari? THE. Ita ſanè. PLA. Hinc fit vt ego parentum meorum ſtulti-
tiam mirer, qui me ad ſtudia cum diſpendio etiam rei familiaris, tanquam ad ergaſtu-
lum miſeriarum omnium miſere. THE. Ad labores quidem mi Platina, non ad de-
licias, nati ſumus. In vitam enim tanquam in theatrum quoddam deſcendimus, vbi
nobis continuò luctandum eſt: nec aliquid de virtute remittendum præmiorum &
gloriæ cupidis, quæ nobis profectò vitam in cœlo ſempiterná parant. Multi ſunt enim
circunquaq; hoſtes, multi latrones, multi craſſatores: quibus omnibus ea profectò mé-
te obuiam eſt eundú, vt malis fortiter & cóſtanter mori, quàm vel turpitudini, vel ini-
quitati, vel ignauiæ, vel timiditati, vel deſperationi cedere. Legimus heroas, Herculem
præcipuè ac Theſeum, labores ſibi maximos & periculoſos in vita delegiſſe, quibus cer
tè & gloriæ benè de humano genere meriti conſulerent ſuæ, & præmium non fragile
ac caducum, ſed perpetuum & immortale apud Deum conſequerentur. Nam qui vi io-
rum agmina in nos continuò ruentia propulſat, quiq; ſpem, metum, inanem læti m
fugat, is deo ſimilis quoad fieri poteſt, euadit. Contrà verò qui vitijs ceſſerit, quiq; vitá
egerit intemperantem & libidinoſam, is tandem in præceps deuolutus, vel ignauiſsi-
mis etiam hoſtibus triumphum de ſe cum perpetua ignominia relinquet. His r ioni-
bus parentes tui fortaſſe moti, te ab adoleſcentia eò miſerè vnde virtutem & ſapienti-
am reportares, arma certè ad expùgnandum humani generis hoſtem acerrimum, & in
perniciem noſtram ſemper aliquid molientem. PLA. Licet ne mihi Theodore li-
berè tecum loqui? THE. Licet profectò. PLA. Videntur mihi deterioris eſſe con-
ditionis, qui docti ſunt & contemplatione rerum delectantur, quàm qui rudes,
& animum raró ad cognitionem rerum tràducentes, muneribus à natura datis fru-
untur, de futuris parum admodum ſoliciti: Suo enim contenti & paruo. Ii mi-
nùs ſentiunt corporis moleſtias, vt ſitim, famem, frigus, calorem, laborem, defatigatio-
nem, minus etiam angores animi & curas: vt ſpem, metum, gaudium, lætitiam, nó quid
ſibi cóueniat, neq; quid alijs debeatur, multú curantes. At verò qui liberalib9 diſcipli-
nis ſunt imbuti, cótrarias qualitates acutiſsimè ſentiút. Eſt enim eorum ſubiectum de-
licatius & mollius, & ſenſus habent ad cognitionem rerú próptiſsimos. His népe tan-
quam inſtrumentis quibuſdam animus contemplatione agitatus cótinuò vtitur, qui-
bus album à nigro, amarum à dulci, frigidum à calido, conſonum à diſſono ſeparat.
Hac mentis & corporis continua motione fit, vt miſerrimá vitam agere videantur, cú
perſæpè etiam intelligant, ijs ſe ludibrio eſſe, à quibus honorem mererétur. Fieri qui-
dem non poteſt, vt ignarus & rudis ſapienté ac doctú diligat & obſeruet, cùm nihil iá
ſit contrarium doctrinæ, quàm inſcitia & ignoratio: nó dico certè quòd dolore animi
angatur, cú videt amenté prudenti, intéperátem modeſto, timidú forti, iniquum iuſto,
inerté laborioſo, petulanté pudenti, ſceleratú pio, in honore & emolumentis præferri.
Quare fit vt nonnunquá vicem meam doleá, quòd meo marte id expugnauerim, quod
poſtea mihi detrimento futurú eſſet. Satius nimirum fuiſſet quietè vitam agere, q̃ táto
ſtudio & labore inueſtigare, quo poſtea cruciarer adepto. Ruſticos quidem & plebeios
iſtos cernim9, q procul ab omni ambitione ſunt, quiq; pſentibus quibuſcunq; vtútur,

de futuris

de futuris parum ſoliciti,ſolida ac integra habere corpora,venatu,aucupio, labore exercitata: quibus poſtea ſi opus fuerit patriæ ad propulſandos hoſtes, amicis ad negotia obeunda, domeſticis ad ea comparanda quæ vſui hominum ſunt accommodata, vtuntur.Nos verò ſtudioſa turba,qui nobis ad voluptatem, vt mihi videtur, miſerias & calamitates confingimus & proponimus,adeo ſumus otio & vmbra remolliti,ac imbecilles facti,vt quinto quoque die ſumere pharmacum in choleram, in pituitam, in melancholiam oporteat.Frequenter enim laboramus catharro,laterũ & ſtomachi dolore,podagra:qui quidem morbi ſolẽt ex nimio otio exoriri, cùm corpus exercitatione & labore ſemoto,exhalare ſuperflua non permittitur.Hinc(vt ait poeta)

ſubeunt morbi,triſtiſq́; ſenectus, Virgil. in Georg.

Et labor,& duræ rapit inclementia mortis:

quibus fit vt neque reip. neq; noſtris, vbi & quando oporteat, auxilio eſſe poſsimus. THE.Si putarem te ex animo loqui,dicerem id certè tibi contigiſſe, in alia re tamen, quod Neroni aiunt.Quem accuſare diſciplinas ſolitum ferunt, quòd ab his vnde humanitas continuò fluit, crudelior & immanior ſit factus. Manauit certè inaudita illa & efferata iniquitas ex inſcitia potiùs & ſtultitia, quàm ex eruditione & doctrina. Fieri ſiquidem non poteſt, vt malum per ſe ex bono oriatur,neque viciſsim ex malo bonum.Malum enim non ex bonô,& bonum non ex malo ſuopte ingenio naſci videmus.Legerat ille credo ex Homero & Marone Troianum incendium: ex tragicis crudelitatem Atrei,Herculis,Aiacis, Athamantis furores, Achillis iram & crudelitatem, Vlyſsis malitiam,Oedipi inhoneſtum,Sinonis fraudem, quæ omnia à poetis ea mente perſcribuntur,vt legentium animos à vitijs certè & crudelitate, quam ipſi deteſtantur, remoueant,& ad virtutẽ quã tantopere extollunt,adhortẽtur:tota enĩ poeſis nil aliud eſt, quàm laus ipſa virtutis. Proinde ſeipſum immanis illa belua, & non eruditionem accuſare debuit,quæ bonum,meliorem ſemper fecit:malum verò,ſi non poteſt in rectam viam traducere,vt inutilem à ſe reijcit. Te verò ea mente tantummodo loqui exiſtimo,vt ex me boni aliquid elicias.Propoſita enim deſperatione,arbitraris me nõnihil medelæ tuæ ægritudini ſtatim inuenturum.Faciam ego verò tibi hac in re quoad potero,ſatis.Primùm igitur ex te quæro, putés ne hanc ſciendi cupiditatem humano generi fruſtra innatam eſſe? PLA. Minimè verò, cùm omne quod eſt,ad aliquid factum eſſe videatur. THE. Rectè ſanè,ſi ita eſt,quarum rerum cauſa inuentam doctrinam putabis? PLA. Earum certè, quæ vtiles ſunt & neceſſariæ in vita. THE. Quæ ſunt iſta vtilia & neceſſaria? PLA. Parentes iam grandes natu paſcere, filios nutrire, amicis prodeſſe, iuſtitiam colere, fortitudinem retinere, modeſtia vti, prudẽtiam ſequi,patriam quibuſcunq; rebus poſsis iuuare.Rem familiarem ita procurare,vt & tuis ſatisfacere,& in alios munificus eſſe ac liberalis poſsis. THE. Eſt & hoc quidem aliquid quod dixiſti.Sed alia quædam maior cauſa ſubeſt, quare tot clariſsimæ diſciplinæ ſint inuentæ.Meminiſti credo dicti illius Socratici, quod è cælo deſcendiſſe quaſi rem diuinam ſcribunt poetæ, Cognoſce teipſum. PLA. Memini. THE. Cognoſcere ſeipſum qua ratione quis poterit,ni fuerit diſciplinarum omnium ſacris initiatus?Ex his enim vnde in lucem veneris,& ad quid veneris, & quò tandem rediturus ſis,apertè intelligis: quod non faciunt ij,qui doctrinarum & eruditionis expertes,vitam agunt in terris propè magis beluarum quàm hominum more. Quibus hoc certè à natura datum eſt,vt eò mentem perſæpe flectant,vnde id habuere, quo à cæteris animantibus diſtarent.Quare non ineleganter Naſo poeta, quid brutis, quid hominibus conueniret,diuinis illis carminibus oſtendit: Metamor. 1.

Pronaq́; cùm ſpectent animantia cætera terram,
Os homini ſublime dedit,cœlumq́; videre
Iuſsit,& erectos ad ſidera tollere vultus.

Primùm conſideret homo neceſſe eſt,quibus ex rebus conſtet, quod fieri ſine philoſophia non poteſt.Vnde virtutis ſtudium naſcitur,quod animis medetur, vt ait Cicero, inanes ſolicitudines detrahit,cupiditatibus liberat,pellit timores. Quare bene à Socrate dictum eſt,inter baiulum & Alcibiadẽ ſummo loco natum,nullã eſſe differentiam, ſi virtus abſit.Deinde conſiderandum eſt, quis ſit autor tot rerũ præclariſsimarũ,quot in mundo ſunt:eò quidem mens noſtra nunquã cõſcendet ſine gradibus mathemati-

carum diſciplinarum. Inde rediens,cognita illius loci excellentia, in quo habitant quĩ dum in vita erant,contẽplatione rerũ ſunt delectati,quiq́; integrè,caſtè ac ſanctè vixerunt, abſterſa omniũ flagitiorũ macula, ita virtuti te addicis, vt maximos etiã labores honeſti cauſa magnis voluptatib.ſine cõtrouerſia anteferẽdos cenſeas: quod profectò nõ faceres,niſi plus emolumẽti ex honeſta vita ſumpturũ te, quàm ex flagitioſa & intẽperanti arbitrareris. Non ſunt,mihi crede,ſpernẽda munera nobis à natura data. Ad cognitionẽ ſiquidem rerum maximarũ & admirabilium,nõ aũt ad otium & ſegnitiẽ, nati ſumus. Eneruari corpora ſtudioſorum nunquam ego moleſtè tulerim,modò animo & mente ad contemnendam mortem,ad tolerandos dolores, & ferendas æquo animo calamitates, quæ indies humanum genus inuadunt, conſtantes ſint & fortes. Hæc eſt mi Platina vera fortitudo,non illa gladiatoria,qua plebeios & ruſticos in venatione & aucupio vti dicis:fortẽ ego dixerim Socratem,Zenonẽ,Camillum ,M. Regulum,Curium,Fabricium,Catonẽ,qui neq; minis,neq; tormentis, neq; pollicitationibus adducĩ vnquã potuerunt,vt à recto & honeſto diſcederent. Non negauerim ego robur corporis ad res agendas quàm maximè neceſſariũ eſſe: & ne à Cicerone diſſentiã, excitãdum etiã corpus affirmauerim, vt & cõſilio & rationi poſsit obedire. Sed omnis noſtra cura circa emendationẽ appetitus & cupiditatũ noſtrarũ habenda eſt,ne ſi eum vagari latiùs ſiuerimus,multitudine voluptatum obruatur animus. Benè agere præterea & philoſophari, tantum iucunditatis in vita affert, vt docti ac ſapientes minus certè moleſtè ferant,ignauos & rudes tanquam rerum omniũ inopes & minus viatici habentes, ſibi in
Iliad.1. honore & fortunæ bonis præferri. Sed dicant ij vt Agamemnon apud Homerum,

παρ' ἐμοίγε ἄλλοι, οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεύς.

Virtus enim (vt Stoicis placet) ſola per ſe beatum hominem facit. Quòd autẽ ſtudioſos ægritudinum variarum agmine dicis quotidie inuadi ſolere,ex te velim ſcire, cum improbis ne inducias habeant. Quos certè,ſi diligẽter animaduertis, vtpote intemperantes & immodeſtos, frequentiùs cruciant: ſed hoc ideo minus apparet,quòd ignobiles ſunt,quodq́; etiã ſuo merito affligi putant. Bonis autẽ qui rari habentur, ſi quid acciderit,dolemus,quòd ea calamitate minimè dignos exiſtimamus. Verùm ij quoque varia morborũ genera incurrũt,cùm quia & ipſi inæqualitate humorũ laborant: tũ vel maximè,quòd poſthabita huius fragilis & caduci corporis nimia cura, ſeſe totos ad cultum animi transferunt. Malunt eñ caſtigato corpore cũ Deo ſentire, quàm ipſis voluptatibus cum dedecore & detrimẽto obtemperare. Robur illud ruſticũ contemnunt,& pro nihilo habent, quòd animis noſtris ad cognitionẽ rerum maximo ſit impedimento. Eſt eñ corpus (vt Platoni placet) σῆμα τῆς ψυχῆς, id eſt ſepulchrũ & carcer,vnde anima per ſenſus tanquã per feneſtras rerum naturam contemplatur & cernit. Hoc faciliùs nimirum in illis corporibus fit,quæ vrbana ſunt & ciuiliter enutrita. Nam molles carne, aptos eſſe mente ſcribit Ariſtoteles. Dices fortaſſe eos minus ſentire contrarias qualitates,& ob eam rem minus dolere:non eo inficias. Minus etiam ſentiunt quid honeſtum ſit,& quid deceat in vita. Collige itaq; te Platina,& benè tecũ actum puta, quòd ita inſtitutus ſis,niſi teipſum deſeris,vt perfacilè omnes fortunæ ictus ferre ac ꝓpulſare poſſis. PLA. quid eñ me colligam? quia ita malignitate fortunę opprimor,vt vix queam reſpirare. THE. quos vocas ictus fortunæ? PLA. Inopiam, captiuitatẽ, vincula, tormenta,extorrẽ domo ac patria eſſe. THE. quare inopẽ quæſo te exiſtimas? PLA. quia omni humana ac diuina ope careo. Nullum eſt mihi patrimonium, & ſi quod eſt, id eſt perexiguũ,nulla priuata pecunia,nõ domus,nõ ſuppellex, tum librorũ,tum rerum vtẽſiliũ,rara veſtis,& quidẽ attrita. Hinc oritur vt nemini charus ſim, & quod peius eſt,ab omnibus fermè irridear:tanto eñ ætate noſtra pecuniæ in honore ſunt, vt pro mõſtro habeatur,qui ſpretis fortunæ bonis, virtuti ſe & cognitioni rerum addixerit: hunc vt phanaticum,vt prophanũ contemnunt,deuitant,inſpuunt omnes:diuitẽ verò ſalutãt, comitantur,reducunt,circunſtant officij cauſa. THE. Aut enim pauper,aut in magnis opibus natus es: ſi pauper, nil tibi fortuna abſtulit, cùm nihil habueris: ſi diues, id ſuo iure repetere potuit, quod vel tibi vel parentibus tuis ad tempus commodauerat. Sed quid habeas cur de fortuna queri poſsis, nõ video, cùm nihil tibi in vita adhuc defuerit, quod vel ad neceſsitatẽ corporis,vel ad ingenij cultũ pertineat. Nullũ eſſe tuum patrimonium dicis: Agè dic quæſo, vnde vixiſti? Nullam pecuniã: vnde tibi neceſſaria in vita vſq; ad hanc ętatẽ comparaſti? Nullã domũ: vbi habitaſti? ſub dio ne an ſub tecto? Nullam ſupellectilem: nõ Diogenico more vixiſſe te,tuus iſte nitor vrbanus oſtendit.

Nul-

Nullos libros:vn de literas didiciſti?diuinitús ne?veſtem raram: ſatis eſt ſi pluuiā & im-
bres propulſat. Quid,ſortunæ ne debere te plurimum negabis, quæ ex patrimonio &
pecunia aliorum ſubtrahit,quod tibi condonaret?Vixiſti profectò,ſi verum fateri vis,
ſuo beneficio ſine vlla animi moleſtia.Diuites enim & præpotentes (vt Ciceroni pla-
cet)non ſolùm libidine augendi ea quæ habent cruciantur,ſed etiam amittendi. Fun-
dum itaq; familiarem qui diligenter colant,omni cura exquirunt:grandinem,intem-
peſtiuum rigus,nimiam ſiccitatem,vehementes & longos imbres continnò timent:de
ſerui ſuracitate & ſuga,deq́; ruſtici negligentia,de boum & pecorum interitu,de incē-
dio villæ continuò ſoliciti.Si bellum autem exortum fuerit, incnrſiones hoſtium vè-
riti,triſte aliquod nuncium ſemper expectant.Pecuniam magno labore partam, varijs
inſidijs ab omnibus concupitā,magno vidēt eſſe in diſcrimine,ſiue eam domi cuſto-
dierint, ſiue aliorum fidei commiſerint,cū nec ſerui,nec filij,nec cuiuſuis alius explo-
ratā habeant fidē.Expilant nanq; ſerui,dilapidāt filij intēperantes,ac perfidi decoquūt
atrienſes.Domini inde reſpiciētes, eā vel augere vel reficere pro dignitate magna im-
penſa nonnunquàm coguntur.Suppellectilem verò domi & diuitijs congruentē, ſuis
vidēt pernecesſariā eſſe.Hoc emunt,illud permutant: Multa reficiunt negligentia &
ſtultitia ſeruorū cōquaſſata & diffracta.Veſtire familiam,paſcere ſeruos,enutrire filios,
cū magno diſpēdio cogūtur,pręſertim ſi bellū & annonę caritas,duo grauiſsima mala,
ingruerint.Soluere autem tributum,pendere vectigal graue & oneroſum plernoq; im-
pellūtur.Omitto cōmemorare quot periculis cōtinuò caput objiciant,cū hūc à latro-
nibus,illum à ſuribus,multos à ſeruis domeſticis,pleroſq; etiā à cōiugibus & liberis ve
neno & ferro interfectos ob diuitias ſciamus.Horum periculorum beneficio fortunæ
nullum capiti tuo imminet.Dormis ad multam noctem ſine cura, iter quo places, ſe-
curè carpis.Legis,ſcribis,nec de tuo, nec de alieno ſolicitus. PLA. Hominem pingis
Theodore,qualem adhuc vidimus neminem.Quòd ſi quis eſt qui ſe fortiorem in con
temnendis fortunæ bonis oſtendat,eum certè ſatebor aliqua ex parte occultare poſſe
animi ſecreta:paupertatē verò quā tātopere laudas,probare ex animo nullo modo poſ
ſe.Ego(vt de me loquar)nunquam adeo ſum curis & ſolicitudinibus vacuus, quin to-
tus à me ipſo diſcedam,vbi eius mihi in mentem venit:non legere,non ſcribere quicq̄
poſſum memoria dignū,quandoquidem omnia ad victū neceſſaria mihi deeſſe video.
Dices,ſat ſcio,me tamē vſq; ad hanc ætatē vixiſſe, etſi nihil habuerim : at ego arbitror
ſatius eſſe ſemel mori,quàm oſtiatim panem mendicare.Toties enim qui hoc agit, iu-
gulatur ſi homo eſt, quoties id ei facere contigit. Quare paupertatem cuiuis laudato,
mihi profectò nunq̄ perſuadebis,vt eam exiſtimem opulentiæ anteſerendā eſſe, cuius
vel horrido nomine perſæpè ſomno excutior ac totus cōtremiſco,ne dicas me dormi-
re vſq; ad multā noctem,& literis ſecurè operam dare. THE. Neq; hoc quidem ex ani
mo te loqui putarim vnq̄. PLA. Non aliter certè ſentio ac dixi. THE. Quid ſi tibi
probaro,paupertatē diuitijs meritò anteferendā,& omniū bonorū quæ in vita fiunt,
cauſam eſſe? PLA. Agè dic quæſo,hoc eſt quod ex te ſcire cupio. THE. Artiū omniū
tam liberaliū quàm mechanicarū inuentrix & autor paupertas eſt. Quis impulit Hero-
dianum,Apollonium,Phocam,Apollodorum, Ariſtarchum, Palæmonem artis gram-
maticæ:Lyſiam,Gorgiam,Protagoram,Empedoclem Agrigentinum,Alcidamantem,
Polycratem,Socratem, Ariſtotelem, Theophraſtum, Hermagoram, Marcum Catonē,
Marcum Tullium rhetoricæ:dialecticæ ac philoſophiæ Parmenidem, Meliſſum, Pla-
tonem,Socratem,Ariſtotelem : arithmeticæ Hiſmachum,Dinocratem:geometriæ Ar-
chimenidem,Euclidem: muſicæ Architam, Ariſtoxenum, Amphionem, Boethium:
aſtrologiæ Periclem,Beroſum,Ptolemæum præcepta tradere?paupertas.Quis ſutorem
ſuere,architectum ædificare,ſabros denique omnium artium ex induſtria aliquid age
re?paupertas.Arare profectò,agrum ſodere, ſerere, inſerere,repaſtinare, & cætera ruris
officia nobis obire neceſſe eſſet, ni ruſticos hoc agere paupertas cogeret.Præterea do-
mos augeri,vicos componi,reſpublicas exiguis incrementis conditas,labore & ciuium
induſtria extolli videmus,quod non fieret(adeò eſt humanum genus à labore ad otiū
& quietem pronum)niſi ad id paupertate impelleretur. Mercatura certè, quæ prouin-
cijs & ciuitatibus neceſſaria eſt ad importandas exportandaſque res vſui hominum
accommodatas, paupertatis inuentum eſt. Adire profectò tot labores, tot pericula,
quot nobis in vita ſeſe offerunt, non facilè inuenitur qui velit, niſi coactus. Militiam
pariter rerumpublicarum neceſſarium & maximum propugnaculum, qua infinitis

propè laboribus & periculis vexamur, quiuis amplecteret̃, niſi id facere cogeremur? Poſtremò quis Deum coleret, quis Sanctos, ſi nuſquam paupertas eſſet? Hæc nos religioſos, hęc fortes, hæc induſtrios, hæc agiles, hęc ſanos & beneualentes facit. Cõtrà vero diuitiæ ipſæ homines reddunt intemperantes, libidinoſos, inertes, ſegnes, pingues, podagroſos, valetudinarios, hebetes, ingratos, deorum atque hominum contemptores. PLA. Adde etiam iſtud ſi placet, paupertas reddit hoĩes fures, latrones, craſſatores, periuros, mendaces, inſidiatores, debitores, deos atq; homines ſpernentes. THE. Hoc profectò non ageret ſancta paupertas: ea eſt enim deſperatio, & ſtultitia quædam. PLA. Paupertatis nimirum conſanguinea. THE. Deſine Platina maledictis paupertatem laceſſere. PLA. Hanc certè qui laudent multos, qui verò ſequantur paucos admodum vidi. Verbis tantùm magnificis & ſcueris philoſophamur Theodore, opera autem concidimus. Cernere licet ætate noſtra multitudinem propè infinitam eorum, qui Chriſti paupertatem & vitam imitaturos ſe voto & ſacramento polliciti ſunt: ex his certè paucos inuenies veræ paupertatis amatores: & ſi diligenter eorum manus obſeruaueris, profectò videbis eos ſub hoc paupertatis nomine, magnas ſibi quotidie parare diuitias. Crebras adeunt morientium hæreditates: ſundos, villas, iumenta, ad augendas opes magnis pretijs emunt & conducunt. In petendo effuſi, in erogando vero parciſsimi ſunt. Quòd ſi beneficiũ aliquod, vt ipſi appellãt, paulò opulẽtius vacauerit, quanta ambitione & cupiditate id petant, tu ipſe qui noſti auaræ Babylonis cõſuetudinem, non ignoras, quiq; huius qui rerum potitur, rapacitatem & habẽdi ſitim etiam in quauis re minima quotidie vides. THE. Eos profectò decet qui aliquo in pretio apud ſuos cenſent̃, diuitias & opes ſibi congruentes, honeſtè tamẽ ac iuſtè parare, ne contemptui hominibus ſint. PLA. Nónne igitur malũ inopia eſt, quæ ridiculos (vt ait Satyrus) facit homines, eos etiã qui in magiſtratu ſunt cõſtituti? THE. Hos verò ſolũ, non etiam priuatos lædit? PLA. Sit ita ſanè vt dicis, tu profectò ſi hic ſis, aliter ſentias, vt Comici verbis vtar. Vnum te rogo, ne de paupertate verbũ vllum amplius facias. Audire eius nomẽ qua frequẽter opprimor, & propè enecor, ſine magno mœrore nõ poſſum: ad reliqua ſi placet, pergamus. THE. Qui ingeniũ tuum nõ noſſet, ex animo credo te loqui putaret. Sed dic quæſo, quid aliud eſt quod te premat? PLA. Captiuitate (vt vides) ac vinculis crucior. THE. Quid tibi verò ob tantulã calamitatẽ accidiſſe putas? PLA. Omni libertate ſpoliatũ me video, qua certè nil poteſt eſſe homini benè inſtituto vtilins ac grauius. Quid enim habet cur in vita eſſe velit is, cui libertas ſublata eſt? Videmus profectò animãtia omnia hanc permaximè expetere. Quòd ſi cui in vinculis & cauea eſſe cõtigerit, vnde poſsit in libertatẽ prodire & erumpere, omni conatu experit̃ & tentat. Hoc verò ſi tanquam munus diuinũ bruta mẽtis & ingenij expertia, tãtopere expetunt, idẽ non faciet homo, cui ob dignitatẽ excellentiæ cuncta animalia parent & obſequunt̃? THE. Homini profectò conſtanti & forti ſatis eſt libertate animi vti, id eſt, honeſtè & cum virtute viuere, quod fieri etiã in Phalaridis boue (vt ait Epicurus) à quouis homine benè inſtituto poteſt. Aerumnoſum quidẽ M. Regulum, dum à Pœnis cruciabat̃, fuiſſe dicimus. Idem dici de Catone poteſt, dum in carcerẽ duceretur, de Socrate, de Seneca dum ad mortẽ obeundam tyrannorũ iuſſu cogerentur. Idẽ de Laurentio, Stephano, ac cæteris martyribus dicendũ cenſeo, quorũ de numero nonnullos etiam in ipſo cruciatu Deũ hymnis & cantu laudaſſe intelligimus, quòd poſt illos cruciatus magnam ſibi propoſitam felicitatẽ & gloriã cernebant. PLA. Separas tu quidem, vt video, ærumnoſos ab infelicibus. THE. Quid ni ærumnoſos dicimus calamitatibus oppreſſos, quod quidẽ ad corpus & bona fortunæ ſpectat? Infelices verò eos qui animi morbo aliquo laborãt, vt cõtrà felices vocamus, quorũ animi ſecundũ virtutem in vita perfecta à ratione nunquã diſcedunt. PLA. Virtutis (vt ait Cicero) laus omnis in actione conſiſtit. THE. Ita ſanè. PLA. Agere ſecundum virtutem quónam modo poterit, qui vinculis & carcere detinetur? Prodeat in publicũ neceſſe eſt, quem liberum volumus, vt oppreſſos potentũ vi adiuuet, ignaros doceat, delinquẽtes caſtiget, errantes in viã rectã perducat: ſi parẽtes habet, eos paſcat, ſi filios, enutriat, amicis benè cõſulat, patriã quibuſcunq; rebus poſsit iuuet, tum conſulẽdo, tum magiſtratus ſibi cõmiſſos iuſtè, modeſtè, cõſtanter obeundo. Arma in hoſtes ſi bellũ illatũ fuerit ſumẽdo, vigilando, cohortãdo de virtute, timore & ignauia nil remittendo. Hæc profectò niſi ab homine ingenuo & libero, fieri nullo modo poſſunt. THE. Ergo ſenatus ille, cuius conſilio, non manu & opera pop. Rom. vtebatur, fruſtrà à Romulo primùm inſtitutus, pa-

Terentius in And.

poſteà à conſulibus auctus eſt,ſi nihil fieri ſecundum virtutem poteſt, niſi ab eo qui vi-
ribus & corpore integer eſt, quique proficiſci quò velit poſsit? Minús ne Appium Cæ-
cum,Scipioné valetudinariú,Catonem ſené,ac pleroſq; alios vulneribus, podagra, pa-
ralyſi,ſtupore membrorú occupatos,profuiſſe reip.exiſtimamus,quod his ægritudini-
bus grauiùs etiá quàm carcere & vinculis premerétur? Non ꝓfectò.Sedebat ſenatus ille
auguſtiſsimus in curia & cóſilio,& qua ratione totú orbé populus Romanus occupa-
ret,oſtendebat:quo tempore reſpublica illa florétiſsima imperio rerum potita eſt: vbi
verò ambitione & temeritate quorundá conténi & extingui tantum lumé cœptú eſt,
imperiú illud patrú ac ſenú humeris ſundatú & retentú,penitus corruit.P L A.Hæc tua
dicendi copia adeò me certè inuoluit,vt quę ſentiá,liberè loqui mihi non liceat.Vna-
quæq; ætas ſuú profectò munus habet:Adoleſcentes quorú vita omnis ad virtuté diri-
genda eſt,doctrinæ & eruditioni operá dent oportet:Iuuenes,& qui in media ætate có
ſtituti ſunt,agere ſecundum virtuté præceptis & inſtitutis coguntur:Senum verò,quo-
rum ætas quietem & laború vacationẽm emerita eſt,conſulere,docere,admonere pro-
priú eſt.Iuuené me eſſe florétis ętatis vides,ad labores,ad vigilias,ad negotia ſatis aptú.
Hoc aút ætatis flore quòd mihi vti non liceat,vehementer doleo. T H E. Id mihi qui-
dem optare videris,quod multi omni ſtudio ac diligentia declinant . Quare id cupias,
certè non ſatis video. P L A. Honoris hercle & gloriæ cauſa, ad quam natura feri-
mur omnes:ſed alius generoſior eſt alio magis.T H E.Neq; hoc quidem admodú ex-
petendú eſt, cùm ſine ambitione ac vitio non fiat:precari enim indignos cogimur, &
largitióe vti:qua ex re infecta propè mala naſcantur oportet,cùm ij,quorú in poteſtate
magiſtratus ſunt,his tantú eos decernát,qui enixiùs rogare,vel maiore largitióe vti có
ſueuerunt.Hác ob ré fit vt indigni bonis anteferantur,& ij qui alijs pręeſſe cupiút,ſpre
tá modeſtia & æquitate,ex alieno rapiant,fraude,vi,dolo quod his largiantur, quorú
opera & auxilio magni in rep.eſſe percupiunt. Hinc furtum,hinc ſacrilegiú,hinc depe
culatus,hinc rapinæ,hinc cædes quotidiè naſcuntur, cum maximo rerump.detrimen-
to & interitu.Sint nobis exéplo Romani,ſint Carthaginenſes,ſint Lacedæmonij, ſint
Athenienſes:quorum reſp.magnæ illæ quidé ac ꝓclaræ, quæ nunquá finé habituræ vi-
debantur,funditus ſunt euerſæ ciuiú ambitione & auaritia.P L A. Nemo ergo tua ſen-
tétia ad magiſtratus & reſp. gubernandas accedet vnquá, & ob eam ré incuria & negli-
gétia interibunt omnia. T H E. Vt ad ſacra,ſic ad reip.& magiſtratuú omniú guberna-
tioné expiatos homines proficiſci vellé,ſi fieri poſſet, diſciplinis omnibus & ꝑſertim
ciuilis virtutis ſcientia imbutos:quod ſi fieret,felices(vt ait Plato) reſpublicas habere-
mus.Tu verò ſi patriá habes huiuſmodi ciuibus præditá, & ſi teipſum talem præſtare
potes,qualé ciuem reſp.benè inſtituta requiret,eò proficiſcare, nihil te moror. P L. A.
Hac tua ſeueritate Theodore quéuis etiá ſortem & ciuili diſciplina mediocriter imbu-
tum,ad deſperationem profectò reduceres.Non enim (vt aiút) magiſtri naſcimur:pau-
latim nimirú creſcunt habitus:& vt non vno ictu, ſed crebris ingés & valida exciditur
quercus:ſic non vno actu ſtudioſo,ſed pluribus ciuilis gubernationis habitus compa-
rantur.T H E. Ego,vt antè dixi,cenſeo oportere ciues ad capeſſenda reip. gubernacu-
la profecturos,inſtructos & præmonitos ire oportere,ne vnus multorum detrimento
quod habeat diſcat.Actum ſiquidem eſſet de nautis omnibus, ſi dum fluctibus & pro-
cellis agitantur,vnus aliquis ignarus, diſcendi cauſa ad apluſtre proficiſceretur. P L A.
Núquàm mihi certè perſuadebis,vt malim in vinculis degere,quàm ad honores & ma-
giſtratus capeſſendos in publicum prodire.Hoc ſi nó cótingeret, liceret ſalté eccleſia-
ſtica munera obire.THE.Quaſi verò faciliùs ſit cuſtodire à peccatis multorú animos,
q̃ populos in officio ciuili cótinere.Quáto eñ res præſtabilior eſt,tanto maioré reqrit
ſolicitudiné nobilitate ſua & excellétia.Animú præſtantioré corpore nó negabis,cùm
eius forma pfectior ſit:abeunte ſiquidé animo,intereat corpus neceſſe eſt.Maiore igi-
tur ſapientia & doctrina indiget,qui eccleſiaſticos honores,q̃ qui ciuiles deſiderat.Be-
nè & doctè legat oportet,quod ſine exquiſita grammatica fieri nó poteſt.Bene ꝑdicet,
quod abſq; rhetorica,dialectica,theologia nó fit, cú pſuadere,probare ac refellere, do
cere diuinas humanaſq; res neceſſe ſit.Bene cantet,quod muſicæ & harmoniæ ſcientiá
requirit.Annú appoſitè diuidat, & ieiunia, vigilias, dies feſtos & interdictos populo,
ne p inſcitiá peccetur,indicet oportet,hoc ſine arithmetica & aſtrologia bene fiet nú-
quam.Poſtremò verò quod omniú maximú eſt,maximeq; neceſſariú, hunc qué ſacris
ꝑeſſe volumus,iuſtú,modeſtú,continenté,prudentem eſſe oportet,ne aliqua ex parte

tanti myſterij excellentiam & dignitatem lædat, vtque ei errantes admonere, reprehendere, caſtigare, docere liberè liceat: quod profectò non fieret, ſi in alijs reprehenderet, quo ipſe meritò notari & argui poſſet. PLA. Vtinam quotam partem iſtorum quæ enumeraſti tenerent ij, quibus animorum noſtrorum cura mandata eſt. THE. Non dico ego quales ſint qui ad ſacros ordines quotidie prouehuntur, auaritia & cupiditate quorundam, ſed quales eſſe oportet. PLA. Hæc omnia quando ita tibi placet, omittamus. Vnum proponam, quod ſcio te mihi conceſſurum. Eſt enim medium quoddam inter ſacram rem & publicam. THE. Iſtud certè quale ſit, audire ex te cupio. PLA. Liceat mibi ſaltem munera iſta aulica, quæ officia vocantur, obire. THE. Non abnuerim ego in his minus periculi eſſe. Difficile tamen eſt, in tanta rerum corruptela mediocritatem tenere, cùm non deſint, qui muneribus, pecunia, pollicitationibus quemuis etiam conſtantem, corrumpere audeant. PLA. Habet vnumquodque officium determinatum præmium, quod non eos ſugit, qui huc ex tota Europa negotiorum cauſa commeant. Vnde fit, vt neque illi decipere, neq; hi decipi vllo modo poſsint. THE. Vllo modo dicis, ac ſi profectò neſcires auaritiam & largitionē duo grauiſsima mala, in tanta colluuione hominum poteſtatis habere plurimum. Multi enim ſunt, qui id impetrare pecunia tentant, quod vel induſtria vel virtute conſecuturos ſe nullo pacto vident. Ij concurſant, orant, inſtant, obſecrant, blandiuntur, palpant, circunſtant, ducunt, reducunt, muneribus & pecunia pleroſque corrumpunt. Horum importunitatem effugere qui poſsint, pauci admodum inueniuntur, cùm omnes ad rem neſcio quo ſato auidi & proni ſimus. PLA. Qua voracitate dij immortales in tanta largitione hi debent vti, qui huc profectò ad explendam auaritiæ ſitim vndequaque venere? THE. Conquirunt vbique magno ſtudio ſiccis faucibus tanquam rabidi canes, quos deuorent, & quorum ſanguinem ſitibundi exugant: proinde vt aliud genus viuendi tibi deligas probauerim ſemper, cùm neq; hoc quidem nequaquam ſatis tutum ſit. Conflictare enim cum huiuſcemodi hominibus, neque corrumpi, difficilimum quidem mihi videtur, cùm non deſint qui te continuò à recta via retrahere conentur, propoſitis voluptatum omnium illecebris, quibus certè ad vnumquodque facinus, quamuis magnum, facilimè impelluntur. Nam qui ad voluptates ſublato pudore, omni impetu fertur, is pecuniam voluptatum inſtrumentum, quacunque ratione poteſt, conquirit: Subducit, ſuratur, ſubtrahit, expilat, decipit, neque quicquam omittit, quod ad pecuniæ ſtudium pertineat. Hanc vltimam ac ſummum & vltimum bonorum omnium, viam perfectam exiſtimat, cùm honores, potentiā, gloriam, dignitates, voluptatē pariat. Sed falluntur miſeri: ſola em̄ virtus ad ſummum bonum via eſt. Hoc Platina vt aliquando frui poſsis, inopiā, captiuitatem, vincula, tormēta, cruciatus, minas, valetudinem, mortem denique, æquo animo feras neceſſe eſt. Hi ſunt pulueres olympici, hi ſudores agonales, quibus poſt celebrem victoriā abſciſsis, felices ac beati æuo poſteà fruimur ſempiterno. PLA. Eſt ne hoc illud viuēdi genus, quod mihi paulò antè proponebas? THE. Illud ſanè. PLA. Non delicias mihi aut voluptates proponis,

Aeneid. 6. *Hoc opus, hic labor eſt, pauci quos æquus amauit*
Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus.

THE. Ad hanc ſelicitatē conſequēdam nil tibi certè deerit, ſi ingenio & induſtria tua conſtanter vti volueris. PLA. Diuinū profectò neſcio quid huic virtuti ineſſe debet, quā mihi tanto ſtudio ad imitandū proponis: eius em̄ vel ſolo nomine mirificè recreor. THE. Hanc ſi deguſtaueris Platina, laborib. te, vinculis, periculis, tormētis, minis, morti poſtremò honeſti cauſa ſpōtè offeres. PLA. Fortaſſe. Sed dic quæſo, ſeparás ne virtutē à ſummo bono? THE. Quid ni? Eſt enim virtus ad ſummum bonum via. PLA. At ego virtutē ipſam ſummum bonū audieram. THE. Bonū eſt, non tamē ſummum. Vltimum em̄ bonorū omniū illud eſt, quod vbi quis adeptus eſt, nil amplius deſiderat. PLA. Iſtud quale ſit, ex te audire cupio. THE. Facerē ego id quidē haud grauatè, ſi mibi per occupatiōes meas liceret. Cras ſi potero, ad te reuertar. Interim vale, & teipſum ea ratione quā propoſui, cōſolare. PLA. Vt redeas, te rogo mi Theodore. Non em̄ parū me recreaſti tuo erudito & elegāti ſermone: & ſpero fore, ſi redieris, vt penitus omni moleſtia craſtina diſputatione me liberes. THE. Faciā id ego, ac lubēs, ſi mihi per otium licebit. Quòd ſi vſq; ad meridiē nō rediero, id ab alio, eo die p̄ſertim, exquirito.

DE FALSO ET VERO BONO
LIBER TERTIVS.

ALexander ille Macedo, etiam adoleſcens regno potitus, beatiſs. pater, nil actum ſibi in tanto rerũ faſtigio putauit, niſi & philoſophos penes ſe haberet, quorum conſilijs & doctrina vteretur: & hiſtoricos ac poetas, qui eius res geſtas æternitati commendarent. Accitis itaq; magnis præmijs ac pollicitationibus philoſophis & doctis omnibus, cùm ventum eſſet ad Diogenem illum Cynicũ, qui ſpretis omnibus fortunæ bonis, dolio pro domo vtebatur, ſola rerum diuinarum & humanarũ contẽplatione contẽtus, inſtarentq́ legati vt ad Alexandrum proficiſceretur, aut ſaltem eius dona acciperet, vtrumq; ſe facturum renuit. Tum Alexander nec indignatus quidem ob talem contumaciam, ſumpto egregio comitatu, ad hominem nudum & ſola contemplatione gaudentem, proficiſcitur. Sciſcitatus Diogenem, nũquid à ſe vellet: Hoc tantùm, inquit, vt abſcedas, nec mihi vmbram facias: in ſole enim nudus apricabatur. Indignantibus autem qui tum aderant, quòd nec regi aſſurrexiſſet, nec eos pluris quàm vmbras hominum feciſſet, ita rex inquit: Nõ eſt cur Diogenem contemnatis: niſi enim Alexander eſſem, perſonam Diogenis ſubire non recuſarẽ. Arbitratus philoſophum ipſum, ſecundum à ſe principem orbis terrarum locum obtinere, nec immeritò quidem. Didicerat credo à præceptore Ariſtotele, cõtemplantes diuinam in terris vitam agere: eos enim feliciores putauit, & deo amiciſſimos eſſe, qui mentem à ſenſibus reuocantes, diuinam intuerentur quoad fieri poſſet naturam, quàm qui rebus humanis immerſi, actione ipſa delectarentur. Cùm enim diſciplinas omnes vt inuenta philoſophorum laudaſſet Plato, tres illas potiſſimùm commendauit, quæ nobis per contemplationẽ oſtẽdunt, quæ ſit rerum omnium natura, qualis homo, & quem locum in mundo teneat, & an Deo res humanæ cordi ſint. Quã quidem cognitionẽ phyſicen appellauit: huic addidit mathematicẽ, quam Pythagorici gradum optimum ad cognitionem rerum diuinarum putarunt, cùm ab humanis ad diuina fieri tranſitus ſine theologia non poſſit. Hæc enim Platonicæ diuiſionis pars vltima, primarum cauſarum altiſſimarumq́ rationẽ hominibus quoad fieri poteſt, præſtat. Nam arcana ſummi Dei, vt ait Lactantius, qui fecit omnia ingenio ac proprijs ſenſibus, integrè cõprehendi nõ poſſunt: alioqui nihil inter Deũ hominemq́ diſtaret, ſi cõſilia & diſpoſitiones illius maieſtatis æternæ cogitatu aſſequeretur humano. Cùm hæc in tanta calamitate beatiſſime pater, mecum ipſe reputarem, ſuperuenit M. Valerius Viterbiẽſis, philoſophus inſignis & phyſicus ſingularis, mei viſendi cauſa: nam & animi & corporis medicina tum indigebã: qui certè non prius à me diſceſſit, quàm faterer optimis rationibus victus, ſummam felicitatem in Deo eſſe: quam adipiſci nemo vnquam poterit, niſi ſpretis fortunæ bonis, repreſſisq́ cupiditatibus omnibus & perturbationibus, contemplationi rerum diuinarum ſeſe addixerit, vt ille Diogenes: vel melius, vt ſancti religionis noſtræ penè omnes fecere, exiſtimantes hac vna ratione falſi ac veri boni, quod nunc quærimus, cognitionem haberi poſſe.

Marcus Valerius, Platina.

ARcem profectò neq; munitorẽ hac, neq; magis põtificiæ dignitati conuenientẽ vſquam vidiſſe me memini. Eſt ẽm aptè poſita, & ad propulſandã vim externorũ hoſtium, ad cõtinendos in officio ciues, licet Hadriani imperatoris longè alia ſentẽtia fuerit. Is ẽm Aeliorũ cineres & oſſa cõſeruari hac mole voluit, nõ viuorum carcerem & ergaſtulum fieri. Sed ita fit, quod ad rem vnam quæſitum eſt, in alios vſus perſæpè conuertitur. Hi verò vt eorum vultus & impexa ac promiſſa barba oſtendit, captiui eſſe videntur: atque inter hos fortaſſe erit noſter Platina, quem minus conſtanter ferre aduerſam fortunam intellexi. PLA. Non eſt cur fortaſſe dicas, noſti ingenium Pauli pontificis, noſti pertinàciam: non ita properè quos capit, & in carcerem etiam ob leuem ſuſpicionem trudit, dimittere ſolet, ob hoc credo, vt aut nil à ſe temerè factum vulgo oſtendat, aut ne illatam iniuriam queri vel propulſare quiſqnam poſsit, quod certè timidi animi & abiecti eſt. MAR. O noſter Platina ſalue. Sed quid ita mœſtus & cogitabundus iaces? PLA. Rogas? quaſi neſcias qui in vinculis & carcere detinentur, eos continuo mœrore aſlici. MAR. Qui in carcerem truduntur, aut iuſtè, aut indignè hanc pœnam ſubeunt: ſi iuſtè, cùm carcer ad coercenda hominum flagitia & petulantiam ſit inuentus, neceſſe eſt eos quibus hac pœna affligi contigerit, id æquiore animo ferre. Nam qui maieſtatem lædit, qui leges cõtemnit, qui principum decretis, honeſtis præſertim, non obtemperat, is ſua & aliorum cauſa meritò puniendus eſt: Sua profectò, ſi dum in vita eſt, ei ſubterfugere pœnam humanarum legum contigerit, grauius ſupplicium poſt mortem & atrocius diuina iuſtitia continuò eſt paſſurus: aliorum verò, vt cæteris exemplo ſit, ne tale aliquid in vita agant, quò deinceps pœna carceris ſint puniendi. Sin iuiuſtè cùm nulla commiſsi criminis conſcientia ſubſit, eò æquore animo ferre debes, quòd in futurum delicias Dei benignitate ſis conſecuturus, Chryſoſtomo teſte: quicquid, inquit, à quouis hominũ iniuriâ paſsi fuerimus, id agit diuina iuſtitia, vt peccata noſtra deleantur, aut amplior fiat mercedis retributio. Neceſſe itaque eſt, vtrumlibet acceperis, teipſum conſolari, & Deo maximo gratias agere, qui certè nõ ſine cauſa voluit te hac moleſtia affligi: ſpero enim hanc præſentis breuiſque doloris vmbram, magnam voluptatem tibi deinceps allaturam. Nam qui aliquid iniuſtè patitur, quique tyrannicam ſæuitiam æquo animo fert, is poſteà & Deo & hominibus charior eſt profectò ac gratior, cùm fortitudinis & cõſtantiæ laudem præ ſe ferat. PLA. Non dubito fore quin hanc laudem ſim conſecuturus, ſi corporis noſtri valetudinẽ, qua iamdiu crucior, & animi morbos quibus angor, ob acceptum incommodum curare volueris. MAR. Quo incommodo quæſo afflictatus es? PLA. Num vides in pedibus hulcera ob magnitudinem compedum recrudeſcẽtia? Exeſa eſt caro, eliſi nerui, atq; oſſa contuſa ſunt. Præterea verò ne illa ex parte intactus à fortunę ictibus dici poſsim, quod ego mihi apud Pium pontificem induſtria, labore, pecunijs deniq; comparaueram, hic ob auaritiam & largitionem, nolo dicere libidinem, alieni cupidus, me vita propè ac fortunis omnibus ſpoliauit. MAR. Ob tantulam rem ergo tanto mœrore aſſiceris? PLA. Non ob hanc ſolùm profectò, verumetiam propter alia grauiora, quæ hinc, vt in malis fieri conſueuit, ſecutæ ſunt. MAR. Mitte quæſo has querelas, ne mulieri quidem conueniẽtes, & de nobis benè ſpera, qui huc venimus, vt corporis & animi tui ægritudinem leuaremus, qua te laborare, & quidem grauiter intellexeramus. Sed primùm dic quæſo, quid cauſæ eſt quòd ita cogitabundus ac penè ſtupidus iaces? PLA. Dicam certè & breuiter: ab his enim qui philoſophi appellantur, nihil video conſtanter dictum. Vt enim cæteros omittam, qui de hac re ſcripſere, ab Academicis, à Peripateticis didiceram, virtutem eſſe ſummum bonum. MAR. Eſt id quidem ſummum bonum humanum, & via optima ad illud diuinum quod omnes appetunt. Hinc fit, vt felicitas in actionem contemplationemque diuidatur. Actio enim iuſtè, fortiter, modeſtè, prudenter agendo comparatur, non vno quidem, ſed pluribus & frequentatis actibus (vt Ariſtoteli placet) in vita perfecta. Contemplationem verò acquirimus, cùm mentem à ſenſibus atq; ab his terrenis cupiditatibus ad cognitionem rerum diuinarum & admirabilium crebrò reuocamus. Sed vnde, rogo, hoc tibi nunc in mentem venit? PLA. Fuit heri mecum Theodorus noſter mei conſolandi cauſa. Is enim collaudato vehemẽter ſummo bono, effecit vt miſerias æquiore animo, quàm anteà ferrem, & animum opreſſum curis ab his aliquãtulum ad

cogni-

cognitionem veræ beatitudinis traducerem. Sed mihi in hoc accidit, vt famelicis in magna rerum penuria ſolet, quibus leni quidem prægustatione concitata appetentia, maior ſuboritur fames. Incendit ſiquidem me vehementer Theodorus ad cognitionem huius verbi boni,& incenſum in medio curſu(vt aiunt)deſtituit. Hoc ne perficeret,retrahi ſe occupationibus quibuſdam dicebat. Rogatus à me hodie, tamen rediturum ſe repromiſit. Quod nondum fecit, nec facturum eum ſpero. Iam enim ad veſperam ſol inclinat. Quòd ſi non ante meridiem veniſſet, hoc vt ab alio peterem, me admonuit. Melius autem quàm tu,qui mihi hac in re ſacere ſatis poſsit, cognoſco neminem, cùm in te ſit virtus & doctrina propè ſingularis, hoc onus ne ſubterfugias mea cauſa,te rogo. MAR. Onus profectò eſt, aut Atlantis aut Herculis humeris dignum. Explicari enim naturam diuinam niſi à philoſopho excellentis ingenij & doctrinæ, poſſe nullo modo video:ſed rogatus tibi certè negare non poſſum, quod etiam ex inſtituto cogar & profeſsione ſpontè facere,ſi in me illud ingenij lumen, ea doctrina ineſſet,quã tu opinione fortaſſe vana de me finxiſti.PLA. Nil de te mihi perſuaſi Marce, quod tu re ipſa præſtare facilimè non poſsis. Agè verò inuocata Vrania, dic aliquid te & tua ſapientia dignum. MAR. Abſit vt in tanta re figmentis poetarum vtar. Tu ſi ea quæ dicam,intelligere vis,ab omni poeſi animum prorſus reuocato : non hæc theatri, non ſcenæ plauſum, ſed ingenij vim & acumen requirunt. PLA. Faciam vt iubes. MAR. Qui reponere nouum merum volunt, vaſa prius diluant neceſſe eſt, ne tetro fæculenti ac marceſcentis vini odore nouum inficiatur. Idem quoq; mihi faciundum eſt.Propoſita enim falſa bonorum ſpecie,eademq́ue tuo conſenſu confutata, tibi non ita multò pòſt veri boni ſanctiſsimam imaginem ante oculos ponam : qua viſa, certè ſcio te ab illis aliquando concupitis,ad hęc animũ ſtatim traducturum.De bono quod omnia appetunt, variæ philoſophorum extant ſententiæ : fuere enim qui ſpretis rebus omnibus,virtutem ſolùm eſſe bonum dicerent, quòd ei in quo virtus eſſet, nil deeſſe ad benè ac beatè viuendum affirmarent:hi Stoici ſunt appellati, quorum princeps Zeno habitus eſt.Inuenti ſunt item,qui ſummum bonum virtutem ipſam, & non ſolùm, vt Stoicis placebat, multis rationibus probare niterentur. Hi verò ſummum bonum dicentes,non excludebant à ſerie boni diuitias,potentiam,gloriam, bonam valetudinem, & quæ tum corporis, tum fortunæ bona vulgus exiſtimat, quòd qui ſecundum virtutem agit,his ad magnificentiam & liberalitatem, ad fortitudinem & conſtantiam indigeret:hos quidem Peripateticos, non multum ab Academicis diſsidentes, appellarunt,quòd inambulantes diſputarent:huius verò ſectę Ariſtoteles autor & princeps eſt habitus. Fuere præterea qui frui bonis à natura datis, nec vllum adminiculum foris ad commoditatem vitę quęrere,ſolùm bonũ eſſe dicerent.Hi quòd apertè in delinquentes clamarent, vel naturali deſiderio moti, in foro, in via, commoda ſua pudori anteferrent, Cynici meritò ſunt dicti. Cyna enim Græci canem vocant. Hi Diogenem autorem habuere.Non deſuere poſtremò qui in voluptatibus bonum reponerent:hi dolorem,vt ſummum malorum,omni vi fugientes, voluptatem ſummo ſtudio amplectebantur,quòd ea felices homines fieri putarent: Epicurei hi ſunt appellati, à primo tam ineptæ opinionis autore. Ariſtonis autem & Herilli ſententias, ab omnibus iam pridem exploſas,omittamus. In ſcientia enim ſummum bonum collocabant. Hi verò & eorum familiæ quaſi ſomniantes veram felicitatem inueſtigare ſunt auſi : quibus omnibus accidit quod ſagittantibus ſolet. Proponitur enim ſignum, quò parati certare ſagittam intendant. Tabulatum magno ſtudio feriunt multi, ſed qui medium illud omninò attingat,in quo victoriæ ſpes omnis reponitur, nemo vnus inuenitur. Datur tamen præmium ei qui ad ſignum acceſsit magis, quaſi ſit cæteris ſagittandi arte præſtantior. Idem contigiſſe his philoſophis dici poteſt. Accedit ad bonorum finem alius alio magis,ſed qui liquido (erroris * credo nebula) verum bonum inuenerit, nullus adhuc inuentus eſt. Veritati tamen Stoici appropinquare magis viſi ſunt,qui in virtute quæ ad felicitatem via eſt,ſolum bonum collocarunt.Sed cum via ad Athenas & Athenæ non idem ſunt:ſic quoque nec via ad bonum, & bonum idem erunt. Atqui virtutem eſſe viam ad felicitatem, ex hoc deprehendi poteſt, quòd eos tantùm beatos dicimus, qui ſpretis cupiditatibus omnibus,iuſtè, prudenter,caſtè,cõſtanter vixerunt, his quaſi ſemitis quibuſdã in cælum profectos. PLA. Dic quæſo Marce, ſeparás ne felicitatem à vero bono? MAR. Minimè quidem.Idẽ enim felicitas eſt & ſummũ bonum. PLA. Perge, confundebar aliquantum immutatione vocabulorum. Rogabo ego te

inter

inter dicendũ,ni moleſtè fers,vbi huiuſcemodi ambiguitate traduci videbor,ne quod dicis apertè intelligam.Habet enim hæc doctrina,vt arcana eſt, ita etiam vocabula & locos à communi conſuetudine nonnihil ſemotos.MAR. Moleſtè ferrem, ſi cognoſcerem te vel modeſtia vel pudore retineri, quò minus ex me quod ad cognitionem tantæ rei pertinet,ſciſcitarere.Docenti certè nihil eſt acerbius,quàm videre rem perinde ac ipſe docet,ab auditoribus non percipi.Proinde me,quoties placebit, interrogato,ne fruſtra tantum laborem ſuſcepiſſe videamur. Virtutem præterea & ſummũ bonum,non idem eſſe,ex hoc comprehendi poteſt,quòd illa actibus humanis comparatur ad felicitatem:hoc verò,ad quod omnia quæ in mundo fiunt referuntur, adeò per ſeipſum bonum eſt,vt ab eo totius felicitatis integritas petatur, ne quærendum ſit extrinſecus,quod tantam potentiam tamq; diuinam efficiat. Poſtremò qui ſolùm dicit, nil ſibi relinquit,quod præterea bonum dici poſsit:quo quid poteſt excogitari abſurdius,cùm in Deo ſummam & ſingularem poteſtatem videamus bonorum omniũ copia refertam?Quòd ſi cui vnitatis nomen eſt attribuendum,diuina potentia id tantùm ſibi vendicabit,ne dicât virtutem ſolùm bonum appellari.Duo ſumma bona à ſe inuicem diſsidentia,non appellatio ſolùm nominis,ſed etiam res ipſa dici vetat, cùm eius naturæ vnum non ſit,cuius alterum eſſe deprehendimus. Virtus enim celebris ac clara ſine actione humana eſſe nullo modo poteſt,cuius certè laus omnis in actione hominis conſiſtat.At Deus bonorum omnium fons,vera, ſimplex, ſinceraque felicitas eſt, nec certè cuiuſpiam actione & adminiculo ad ſui ipſius integritatem eget. Vnde meritò ipſum & non aliud quippiam ſolùm bonum appellabimus,cùm in eo ſumma ſint omnia,infinita potentia,ſingularis ſapientia,æterna gloria:non igitur ſolum bonum, nec ſummum(vt Peripateticîs placuit)virtus eſt:quorum ea certè fuit opinio, vt diuitiæ,potentia,dignitas,gloria,corporis robur, in numero etiam bonorum haberentur. Diuitias enim non ſolùm vt nullius rei indigerent, ſed ad magnificentiam & liberalitatem,ad copias,ad opes requirere videbantur, vt multis gratificarentur. Potentiam verò,vt rebus ſuis publicis cum imperio & poteſtate præeſſent. Dignitatem ideò expectandam dicebant, quòd ea celeberrimum quenq; apud ciues ſuos faciat. Gloriam, qua non apud ſuos modò,ſed etiam apud exteras gentes & nationes clariſsimum nomen conſequerentur.Corporis robur, quo cæteris valentiores haberentur. Vxorem quoque,liberos,amicos,nobilitatem,auram popularem, pulchritudinem, velocitatẽ, & cætera id genus,ſummi boni & non fortunę membra dicebant,quos certè ratio ipſa vehementer improbat.Primùm,qui fieri poteſt,vt diuitiæ bona ſint? Bonum enim ſua natura tale eſt,vt extorqueri à poſſeſſore quauis arte & induſtria nõ poſsit.Atqui diuitiarum membra ita mutabilia ſunt,vt leni vento facilimè huc atque illuc impellantur: vnde non incongruè pilæ loco his fortuna vti dicitur, quo nil poteſt eſſe bono magis contrarium,cuius ea natura eſt,vt ſemper eodem modo ſeſe habeat. Non igitur diuitiæ bona ſunt: quæ quidem etiam longè alium ſortiuntur finem, quàm quo ab hominibus deſiderantur.Ad tollendam ſiquidem indigentiam omnem, expeti videtur. Sed tantùm abeſt vt id efficiant, vt etiam ardentiorem ſitim poſsidentibus excitent, quæ non ex inopia,ſed ex magna copia oriri videtur. Quanto enim quis plura habet, tanto pluribus indiget.Neque ſolùm(vt ait Cicero)libidine augendi ea quæ habẽt cruciantur,ſed etiam amittendi metu. Furum profectò, latronum, craſſatorum impetum continuò pertimeſcunt.Nec dici certè poteſt,eos ſitim, famem, frigus, quarum rerum cauſa pecuniæ tanto ſtudio comparantur, magis quàm pauperes & inopes ſedare. Ea ſiquidem habendi cupiditate feruntur,vt inediam, frigora,ſitim,ac vehementes ęſtus vſque ad necem plerunque patiantur.Habet præterea verum bonum modum quendã in ſe finitum & determinatũ:quo quidem adepto,ac ſi in portu eſſemus,nulla amplius cupiditate iactamur.In pecunia verò nullus modus,nulla ſatietas eſt: vnde fit, vt eius ſtudioſi,continua ſolicitudine angãtur.Poſtremò,ſi diuitiæ bona eſſent, vnũquemq; poſsidentem meliorem profectò facerent.Talis eſt enĩ natura boni, vt eos penes quos habitat,reddat præſtantiores.At contrà vſu venire cernimus. Diuites enim, iniuſtos, intemperantes,mendaces,fallaces,violentos,libidinoſos,parricidas,flagitioſos,vt plurimum videmus,quòd ſecũ totius libidinis & intemperantię inſtrumenta ferant.Quare diuitiæ nec bona dici,nec in ſerie boni collocari vllo modo debent: quæ certè,quia fragiles ſunt & caducæ,& quia cõparari ſine multorum iniuria non poſſunt,tanquã teterrima quædam peſtis ſunt fugiendæ. Contenti enim noſtro & paruo eſſe debemus,

cum

cùm natura paucis ali ac ſoueri poſsit. Quare fit vt ſatis mirari non poſsim iſtorum ſtultitiam, qui nõ ſecùs diuitijs & pecunię ſtudẽt, ac ſi ijs etiam poſt mortẽ vſuri eſſent. Potentia ſimiliter quid in ſe habeat, quod certè nõ fugiendum potiùs quàm expetẽdum ſit, minimè video, cùm eam inſidijs, proditioni, periculis omnibus ſubiectã cernamus. Eorum exemplis plena ſunt ſcriptorum monumẽta, qui vitam & imperiũ cum morte permutarunt, vt de Creſo, Cyro, Xerxe, Dario, Alexandro, Pompeio, Cæſare legimus: quorũ potentiæ nequaquã tantæ ſuere, vt eos à morte & interitu liberarent. Bonum ſiquidẽ potentia nõ eſt, cùm ſine multorũ iniuria cõparari ac retineri nequeat. Atqui ex bono melius ſemper naſcatᷣ oportet, quod potẽtiæ omninò non contigit, vt Piſiſtrati, Phalaridis, Dionyſij, Tarquinij, Neronis tyrannides oſtẽdunt. Potentia igitᷣ bonũ dici nullo modo poteſt. Erunt fortaſſe qui potentũ vitam ſecuriorẽ exiſtiment, quòd magnã ſatellitũ vim ad cuſtodiã corporis habeãt: quos quidẽ ego omniũ hominũ infelicisſimos ac ſtolidiſsimos puto, quòd eos etiã mercede cõducant, à quibus perſæpè incauti opprimuntᷣ: vt certè de multis legitur, qui vel familiarũ inſidijs, vel prætorianorũ militũ vi & fraude periere. quid, ꝙ ambitione & timore duob. maximis malis cõtinuò cruciantᷣ, cùm vel incrementũ potẽtiæ cupiunt, vel impendentẽ ruinã vitare ſtudioſiſſimè laborãt, vt Damoclis ſella indicat? Poſſum ego multorũ exempla commemorare, qui magiſtratũ depoſuere, quiq́; deponere potentiã & tyrannidẽ voluiſſent, ſi eis per iniurias plurib. illatas id facere licuiſſet. quod certè ab his nunq̃ concupitũ diceremus, ſi in potẽtia ſummũ eſſe bonũ deprehendiſſent: vt de Sylla legimus, qui dictaturã ſummum in rep. magiſtratũ, poſt longas bellorũ ciuiliũ afflictationes & curas perſuadentibus amicis quibuſdã depoſuit, priuatus vt altũ dormiret. Hoc quoq; malum nõ latuiſſet C. Cæſarem, quẽ vel reip. componendæ cauſa, vel nimia ambitio eò tandẽ perduxit, vt vitã cum potentia & imperio amitteret. Eadem fermè de honoribus & dignitatibus dici poſſunt: quæ ſi virtute & non ambitione ac largitione quęrerentur, in vita ciuili non reprehenderemus. Sed neq; hæc quidem bona deberẽt appellari, cùm improbos ſæpè ac dementes in magiſtratibus cõſtitutos videamus, nec ab improbitate & ſtultitia ſua, boni dignitate & præſentia dimoueri vnquam poſſe. Nam vt malo contagione quadam malos fieri dicimus, ſic bono meliores effici neceſſe eſt. Verùm tantum abeſt vt bonos magiſtratus faciant, vt etiam pleroſq; ad ſupremam ſæuitiam, libidinẽ & auaritiam perduxerint: vt de Appio illo decemuiro, qui Virginiam Virginij filiam, ob magiſtratũ & potentiam ſtuprare eſt auſus. quid verò egerint duo Gracchi, quid Saturnius, quid Spurius Melius, quid Clodius, quid pleriq; alij apud Romanos in magiſtratibus conſtituti, ex rebus eorum geſtis facilimè deprehendimus. Taceo C. Marij licentiam, L. Syllæ ſæuitiam, Verris auaritiam, C. Cæſaris dominatũ, M. Antonij libidinem, Tiberij, Claudij, C. Caligulæ, Neronis crudelitatem & rabiem. Hi etſi naturã mali erãt, adeptis tamẽ magiſtratibus, licentia peſsimi ſunt facti: quod eis nunquã contigiſſet, ſi honores per ſe in bonorum numero haberi meretentur. Soleo ego mecum plerumq; cogitare, vnde tanta ſtultitia hominibus inſit, vt id magno pretio nonnũquã parent, quo adepto, vel ludibrio ſint hominibus, vel in magnas calamitates perſæpè incurrãt. Vt Nonius ille Catuli, quem Strumam non hominẽ, in curuli ſedentẽ legimus. quid eſt Catule, cur moraris emori? Sella in curuli Struma Nonius ſedet. Idem poeta neſcio quis, de Ventidio Baſſo: Accurrite omnes augures aruſpicesq;, monſtrũ inuſitatum cõflatum eſt recèns: nam mulos qui fricabat, conſul factus eſt. Noſtra quoq; ætate videmus pleriſq; honores, tum prophanos, tum ſacros dedecori ac turpitudini eſſe, cùm vel ignaui ſint vel indocti, vel rerum humanarũ imperiti habeantur. Satius nimirum fuiſſet hos priuatè viuere, quàm eò velle conſcendere, vbi tanquam in ſpecula quadam ab omnibus ignominia & ſocordia notarentᷣ. Nota eſt Varonis plebei hominis audacia & ſtultitia, qui conſulatum, onus quidẽ nequaquam humeris ſuis conueniens, contra patrum conſenſum adeptus, ad Cannas cum Hannibale Carthaginenſium duce confligere eſt auſus, quo in prælio ad quinquaginta Romanorum Varonis ſtultitia cæſa traduntur. Idem de M. Craſſo, deq́; quintilo Varo dici poteſt, qui pecunia & ambitione viam ſibi ad ignominioſam mortẽ fecere: Alter enim bello Parthico, alter bello Germanico cum vniuerſo exercitu interijt. Omitto commemorare quot hominibus præclaris exilium ac perniciem concupiti magiſtratus iam pepererint: vt M. Camillo, Cn. Coriolano, Cincinnato, Scipioni apud Romanos: Soloni, Alcibiadi, Themiſtocli apud Atheniẽſes: Hãnibali apud Carthaginẽſes. Bonũ itaq; magiſtratus & honores nõ ſunt,

cùm bonis plerumque obſint ac magnæ calamitati ſint. Gloria verò quam tanto ſtu-
dio requirunt ij qui in vita & morte laudari cupiunt, quid in ſe boni habeat, certè nó
video, cùm non eadem ſemper ſit. Fallax nanque eſt, & ad inflandas hominum mentes
aureſq; permulcendas tantummodo videtur inuenta. Quid, quòd nónullos hominú
eò inſaniæ vulgi opinione perducit, vt nil de ſe prædicari poſſe exiſtiment, quod ipſi
induſtria & virtute ſua, cùm ſint omniú ignauiſsimi, præſtare nó poſsint: quos quidé
detracto aliquando errore, proprijs laudibus erubeſcere neceſſe eſt, cùm cernant ſe eò
cupiditate gloriæ profectos, vnde digredi ſine dedecore & ignominia non poſsint?
Eſto, magnitudine rerum geſtarum & non paruis meritis ſit acquiſita, quid boni viro
ſapienti ac forti affert, qui nō in voculis leuiſsimi vulgi, ſed in conſcientia tātùm rectè
factorú ſuorú merita reponi deſiderat? Vide queſo quāta ſtultitia feramur in vita. Sunt
qui ita gloriæ ſtudeant, vt celebritate & ſama nil putent eſſe melius. Nō abnuerim ego
hanc expetendā videri, ſi per omnes gentes & nationes extendi poſsit. Verùm cùm id
fieri adhibito etiā omni ſtudio non vident, cumq; ciuibus ſuis vix ſe notos intelligūt,
fit vt ex hoc quod ſummú bonum putabant, in grauiſsimos animi dolores cum igno-
minia recidant, quibus eos inſeliciſsimos fieri contigit, cùm inſpiciant ſe tot labores,
tot vigilias fruſtra ſumpſiſſe: quare melius cum his agitur, qui in Deo gloriam omnem
ſuam collocant, in quo certè ſumma felicitas ac perfecta gloria repoſita eſt. Dicere aūt,
ex re imperfecta beatú ac felicem hominē fieri, abſurdum mihi ſanè videtur, cùm bea-
titudo ex ſummo ac perfecto bono naſcatur. At gloria, vel quòd non eadem eſt apud
omnes, vel quòd opinione in ſiniſtram ſamā quandoq; vertitur, adeò eſt manca & de-
bilis, vt celebrem hominē, ingloriú mutata ſententia quàm ſæpiſsimè reddat. Eius em̄
maxima pars fortunæ ſubiecta eſt, qua nil volubilius, nil deniq; fallacius dici poteſt.
Nam quos in cælum vſq; ſummo fauore, gloria & ſama peruexit, eos plerunq; mutata
opinione ita deprimit, vt nil vnquàm commercij cum ipſa gloria habuiſſe videantur.
Sed dic quaeſo, qd dignitatis in ſe poteſt habere gloria, quæ tota pendet ex arbitrio im
peritæ multitudinis? Cuius ea certè natura eſt, illos tantú laudibus extollere, quibus
fortunam viderit arridere. Aduerſi verò ſi quid acciderit, quod fieri crebrò videmus,
quos antea ſapientes, fortes, prudentes appellauerat, eos demū mutata ſententia ſtoli-
dos, imprudentes, timidos, reijciendos & contemnendos dicit. Non igitur gloria bo-
num eſt, quæ non vero iudicio, ſed ſtultitia & voluntate hominum excitatur ac depri-
mitur. Eſſet aliquid, ſi à viris bonis & planè ſapientibus laudaremur: quanq ne in hoc
quide ſit vera ſelicitas. Iudicio em̄ nil eſt fallacius, cùm aut odio, aut beneuolentia, aut
alio aliquo affectu de rebus ipſis iudicare conſueuerimus. Iā verò viliſsimorú corpo-
rum noſtrorú quàm fragilia ſint bona, videamus. Si robur inſpicis, à tauris & leonibus
ſuperamur: ſi velocitate, à ceruis & tigribus: ſi formæ ſpeciem, parú admodum à vernis
floribus diſtamus, quos vel paulò intenſior ſol, vel frigidior ſolito vêtus facilimè ene-
cat. Videmus & quotidiè quidem formoſiſsimos adoleſcentes & iuuenes, vel parua fe-
bricula turpiſsimos & informes citò reddi. Quòd ſi diligenter contempta hac viliſsi-
ma ſpecie, quæ quidem pictura in ſuperficie corporis eſt, introſpiceremus, deſinere-
mus vtique pulchritudinem iſtam muliebrem & vilem admirari, in qua vtinam non
plus mali quàm boni eſſet. Prudenter enim hoc à Naſone poeta notatum eſt, Lis eſt
cum forma magna pudicitiæ. Mallem ego deformitatem Therſitæ, quàm pulchritu-
dinem Alcibiadis, ſi detrimento mihi & ignominiæ futura eſſet. Quod enim ad ma-
lum via eſt, id nequaquam bonum dici poteſt. At talis eſt forma: ad intemperantiam
ſiquidem, ad libidinem, ad flagitium multos perducit: non igitur forma bonum eſt.
Atqui ſi certè volumus conſiderare, hanc in pleriſq; multorú malorum cauſam fuiſſe
deprehendemus. Quid bellú Troianú concitauit? Hælenæ forma. Quid Medeam fra-
trem Abſyrtum occidere & lacerare coegit? Iaſonis forma. Quid Scyllam parentē cum
regno Athenarú hoſtibus prodere impulit? Minocis pulchritudo & forma. Verùm nul
la res profectò eſt, quæ nos falſo magis hæc inter bona adiudicare faciat, quàm oculo-
rú noſtrorú craſſus & obtuſus intuitus, quo turpes ac informes Veneri & Narciſſo ple-
rumq; cōparamus. Hinc fit vt matres inhoneſtos & turpes filios, pulcherrimos dijudi-
cent. De his verò qui libidinoſe & intemperanter amant, non attinet dicere, cú neque
in hac quidem neq; alijs in rebus vllo vero iudicio vtantur. Beſtijs enim perſimiles ha
bentur, quæ ſola voluptate & libidine ad res concupitas feruntur. Ex his itaq; cópre-
hēdi poteſt, robur, formam, celeritatem corporis, inter bona cōnumerari nullo modo
debere.

debere. Ad Cynicos venio, quorum ſecta ideo reprehendenda eſt, quòd ſummū bonum, inurbanè & impudenter viuere, exiſtimarent. Frui muneribus à natura datis, non eſt alienum à ratione benè ac beatè viuendi, modò id fiat opportunè: ſed in foro mingere, coire, ac cætera huiuſcemodi agere, quorum etiam nomina palàm enunciare natura ipſa vetat, alienum mihi ab omni felicitate prorſus videtur, in qua ſumma verecundia, ſummus pudor, ſumma dignitas ineſt. Sed dicant hi pertinaces philoſophi: ſi iſtas corporis partes vtiles quidem & neceſſarias, ſed turpitudinem & dedecus in decore ſi oſtẽdantur, præ ſe ferentes, natura ſagaciſsima in locis ſecretioribus occultauit, cur ipſi beſtias imitati, reiecto omni pudore, in foro, in ſcena, in theatro oſtẽdunt? Quòd ſi pueros adoleſcentes, quibus ob tenellam ætatem & recentes animi vires minus cognitionis & pudoris ineſt, accuratè pudibunda corporis integere videmus, cur non idem facient hi, quorum inſtituta ob ætatem in honeſtate & pudore, & non in canina impudentia fundata eſſe debent? Præterea quid eſt quòd in vita adminiculis his vti recuſent, quæ vel à Deo nobis data, vel ab hominibus excogitata & inuẽta ad communem vtilitatem ſunt: vt tecto ad hyemem æſtumq́ue vitandum: veſte ad imbres ventosq́ue propulſandos: pileo, ne caput nobiliſsima corporis pars aliqua intemperie lædatur: calceis, ne ſi nudis pedibus terram frigidam & frequenti pluuia humectam conteramus, ſtomachus & reliquæ corporis partes offendantur? carne ſimiliter, caſeo, lacte, vino & cæteris adminiculis ad alendum ſuſtentandumq́; corpus perneceſſarijs vti ſi nefas putant, diuinam prouidentiam nimirum accuſare videntur, quæ omnia ad vſum commoditatemq́; humani generis creauit. Mirari etiam ſatis non poſſum Pythagorę illius Samij philoſophi, cæteris in rebus clariſsimi, pertinaciſsimū decretum, quo ſcelus eſſe & magnum quidem oſtendit, brutorum carnibus veſci. Sed vno & eo quidem perabſurdo dato, multa ſubſequi neceſſe fuit. Propoſita enim & affirmata tranſmigratione animorum, quæ ipſe metenphychoſim appellabat, cùm in brutorum corpora eos migrare diceret, accuratiſsimè vetuit domicilia (vt ipſe dicebat) noſtra ob voracitatem dentibus & morſu violari: ſed cùm nec Pythagoræ, nec Diogenis præcepta propter nimiam rigiditatem admodum ſint ab hominibus approbata: cumq́; etiam plus ipſis inuentoribus tam obſtinata doctrina humano generi obfuerit, his tandem omiſsis, ad cætera pergamus. Epicurei verò poſtremi in ordine fuere, quorum ſententiam exponeremus: horum opinio, Metrodori præſertim ac Hieronymi, ab omni prorſus virtute remota fuit: cum brutis em̃ & nõ cum hominibus ſentire videntur. Nam illi rationis expertes, ad id quod adeſt, modò ſentiant in eo eſſe aliquid quod delectat, appetitu feruntur, de futuris nihil ſolicitæ: ſic hi reiecta continẽtia & poſthabita vera felicitate, voluptatem vt ſummum bonum amplectuntur, nec dici poſſet, quàm diligẽter & accuratè vallo ac foſſa (vt dici ſolet) ſe ſe defundunt. Nõ fruſtrà, inquiunt, naturâ dolorem vt ſummum malū declinamus, & voluptatẽ vt bonum appetimus. Nec id ſolùm ab hominibus fieri cernimus, verumetiā à cęteris animantibus. Videmus, inquiunt, beſtias diminutas etiā, & quib. minus animæ ineſt, vel fugere vel contrahere ſeſe, vbi moleſti aliquid, & quod nociturum ſit, ſenſerint: progredi verò, & omni conatu ad id quod iucunditatem voluptatemq́; præ ſe tulerit, deferri. Horum pueriles rationes quàm facilè confutari poſſint, attende. Primùm, quid poteſt eſſe ſtultius, quàm aſſerere id rectè fieri, ad quod plura appetitione ipſa feruntur? Quod enim multi appetunt, hoc eſt furari, latrocinari, mœchari, ſtuprum & adulterium cõmittere, vino & crapula repleri, ſomno & otio vti. Hæc ſi rectè & honeſtè fiunt, quid rectum certè ſit, nõ video: mea quidem, imò bonorum omnium ſententia, rectum id dicetur, quod cum virtute fit, cui certè nll poteſt magis eſſe contrarium, quàm flagitioſe & intemperanter viuere. Hac via, quòd laborioſa, quodq́; difficilis, pauci admodum ad virtutem: illa, quòd prona & lata, multi ad voluptatem proficiſcuntur. Non igitur quod à multis falſo, ſed à paucis vero iudicio approbatur, id profectò ſequi & amplecti debemus. Malè enim cum humano genere actum eſſet, ſi in rebus agendis multorum opinionẽ & non paucorū, eorundemq́; bonorum, ſequeremur. Hinc eſt quòd in optimis rebuſp. pauci deliguntur, quorū conſilijs cętera multitudo, imperita quidẽ ac ſtolida, obtemperet. Auocandi præterea, inquiunt, & reuocandi ſunt ad voluptatẽ animi. Hoc em̃ dicto tollunt prudẽtiam & modeſtiā, quarum altera præteritorum reminiſci iubemur, ne ſtultitia & ſocordia aliquam calamitatem incidamus: altera verò frenare cupiditates, & libidinẽ coercere, ne ingenio ſimul & corpori immoderata libido officiat. Sed vide quæſo quantum abſit, vt in voluptate

ſummum bonum dici poſsit. Ex bono enim nil niſi bonum oritur. At verò ex hoc bono, quod profectò malorum omnium fons eſt, pœnitentiã, ſatietatem, dolorem, morbos, ægritudinẽ, eneruationes corporum, ignauiam, timiditatẽ, negligentiam, nequitiam deniq; omnẽ exoriri oportet, cùm qui ſe huic ſectæ addixerit, nil quod ad corporis aut animi vtilitatẽ pertineat, excogitare poſsit, adeò eſt libidinũ omnium agmine circunuentus. Voluptas igitur nõ modò bonum nõ eſt, ſed malorũ omnium caput. Ex ea em̃ petulantia, laſciuia, turpitudo, iniquitas, amentia, ſcelus, egeſtas, ignauia, fraudatio, deorum atq; hominũ contemptus cõtinuò quaſi fons quidã irriguus manat. Quid plura? ex hominibus certè intemperantes ac ſæuiſsimæ fiunt beluæ. Sed hos tandẽ miſſos faciamus, & confutata falſa beatitudinis ſpecie, quæ vera ſit atq; perfecta, niſi quid ad hæc dicere volueris, tandẽ explicemus. P L A. Nefas certè putarẽ, ea velle defendere, quæ tu falſò à philoſophis tradita multis ac maximis rationibus oſtendiſti: neque hoc quidẽ ad rem meam faceret, qui deſiderio incredibili iamdiu ardeo ex te audire, quod verum ſit ac ſummũ bonum, quãdo nec diuitijs rerum neceſſariarũ abundantiam, nec imperio & regnis potẽtiam, nec magiſtratibus venerationẽ, nec gloriæ & famæ veram celebritatẽ, nec voluptatibus conſtantem lætitiam ineſſe video, vt ex tua doctiſsima ac veriſsima diſputatione intelligi poteſt. Perge itaq; ſi placet, & me qui inſcitia & errore multum de via flexerã, ad veri perfectiq; boni cognitionẽ tandem perducito. M A R. Si feſſus es audiendo mi Platina, requieſce paululum. P L A. Quaſi verò quies vlla maior dolori meo afferri poſsit, quàm te cuius aſpectu mirificè recreor, admonentem docentemq; intueri & audire. Idẽ mihi certè vſu venire ſentio, quod inferis accidiſſe poetæ ſcribunt. Vt em̃ illis omni pœna tamdiu caruiſſe contigit, quãdiu Orpheo cithara & fidibus pro ſalute Eurydices deprecari licuit: ſic mihi certè intermiſsio quædã ſit dolorum & calamitatũ mearum, audita tua eleganti ac docta oratione. M A R. Reuocanda nunc quidẽ mens eſt ab omni ſenſu & cupiditate, & ad veri ac ſummi boni cognitionẽ traducenda. De rebus enim magnis ac diuinis agitur. P L A. Agè dic quæſo, reflexi mentem in ſeipſam, vt nil excidat, quod à te dicetur. Viribus enim & firmo pectore nunc opus eſt. M A R. Ita eſt vt dicis. Contrahe paululum pedes, atq; audi. P L A. En cõtraxi, & totum meipſum collegi. M A R. Omne profectò qualecunq; id ſit, quod veri perfecti denominationẽ accipit, ita quidẽ dictum ob falſum imperfectumque nemo eſt qui ambigat. Nã qui albũ in ſubiecto videt, eidẽ quoq; ineſſe poſſe eius contrariũ, quod nigrum vocamus, deprehendit. Contrarijs ſiquidẽ contraria dignoſcimus, vt album nigro, dulce amaro, verum falſo, perfectũ imperfecto. Cùm igitur falſorũ bonorum multiplices eſſe formas oſtenderimus, quæ tandẽ vera ſit ac perfecta, declaremus oportet. Ea nimirum in ſolo deo rerum omniũ principe meritò collocabitur. Deo ſiquidẽ nil potentius, nil melius, nil perfectius, nil copioſius, nil glorioſius, nil quod magis animos noſtros delectet, inueniri excogitarſve poteſt. Hunc certè ni talẽ eſſe contigerit, rerum omnium patrẽ nullo modo appellaremus, cùm bonũ aliquod eo perſtabilius reperietur. Perfecta namq;, minus integris nobiliora eſſe comprehenduntur. Hæc em̃ ab illis, vt à potioribus, principium & augmentũ accipiunt. At verò tale aliquid de deo cogitare, nefas putandum eſt, cùm omne quodcunq; in rerum natura eſt, ita rectè egerit, diſpoſuerit, ordinauerit, vt in eo ad integritatẽ nil vlterius requiri poſſe videatur. Eſt igitur in deo ſummi perfectiq; boni copia maxima, quæ nec cõtinuo vſu diminuitur, nec extrinſecus alicuius ope augetur. Diminui em̃, quod infinitũ eſt, non poteſt. Alterius deinde egere auxilio eum qui omnibus adminiculo eſt, nequaquã certè cõſentaneum videt̃. Deus em̃ ſemper idẽ eſt, nec vllo modo diminutus aut à ſe diuerſus dici poteſt. Summũ namq; dicere, cui deeſt quod ab altero accipiat, demẽtia profectò videtur. Præterea nil eſt quod magis diminutũ aliqd aut imperfectũ arguat, quàm aliquãdo à ſe diuerſum eſſe, vt ex illis fallacibus bonis deprehendit̃, qui à nobis paulò antè multis rationib. ſpreta ac contẽpta ſunt. Deus itaq; ſumma, cõſtans, perpetua, integra beatitudo & felicitas eſt: hunc qui intelligit, eundẽ contemplat̃, adorat, diuitias, potentiã, gloriã, honores, voluptates facilimè cõtemnit. Beatus em̃ & felix, ſummũ bonũ adeptus, quid amplius requirat nõ habet. P L A. Beatos igitur eos ſolos dicis, qui ſpretis fortunæ bonis, vnica cõtemplatione delectantur? M A R. Quid beatos, imò deos: vt enim iuſtos iuſti paticipatione dicimus, ſapientes ſapientiæ, fortes fortitudinis: ſic diuos adepta diuinitate homines vocabimus: quòd etiã dei ipſius voce in Pſal. confirmat̃: Dixi em̃ vobis dij eſtis. Non igit̃ à ratione alienũ eſt, beatos homines participatione diuinitatis

Pſalm. 8.

deos

deos haberi. P L A. Magnum eſt certè quod bonis ac ſanctis viris tua pollicetur oratio. Sed dic quæſo, iſtud quod ſummũ bonũ vocas, partibus ne & mébris cõſtat, an totũ idẽ eſt? M A R. Caue exiſtimes tantum bonum, tamq́; excellẽs mẽbris cõſtare. Omne profectò quod partibus cõſtat, integrũ dici nullo modo poteſt, cũ partibus plerunq; magna diſcrepantia inſit. Non eñ mẽbra omnia ad idem ſemper cócurrunt: inter quæ plerunq; tanta cõtentio oritur, vt totũ corrumpi neceſſe ſit: atqui in Deo omnia ſunt idẽ, quem quidem partibus conſtare minimè dici poteſt. Omne ſiquidem quodcunq; eſt, tamdiu integrum & perfectum remanet, quamdiu eſt vnum. Nam quod partibus conſtat, partiũ corruptione & interitu diſſoluatur oportet: vt in corporibus animantium cernere licet, quæ animæ ac indiuidui iunctione vnum, quamdiu poſſunt, eſſe nituntur. Vbi verò mors interuenerit ſeiunctione partium, ſtatim dilabuntur & intereunt. Conantur illa q̃dem naturali deſiderio ſubſiſtere, & quoad fieri poteſt, eius naturã imitari, vnde originem habuere, nimirum id quod eſt cernentia, verum ac perfectum bonum dici nullo modo poſſe, quòd non conſtans, vnum, integrũ, ſimplex, ſincerumq́; ſit. Hanc appetitionem vnitatis & diuturnitatis cùm videas naturaliter animantibus omnibus & plantis ineſſe, non eſt cur ambigas, Deum vnum atq; idem ſemper exiſtere, ad quem certè tanq̃ ad arcem ſummi boni, naturaliter cuncta feſtinant. Quem igitur rerum omnium coniectura bonum eſſe comprehendis, ob eamq́; rem ab omnibus expeti, integrum, verum, vnum ac ſimplex bonũ fateare oportet: quo cognito & adepto, nil erit profectò, quod amplius requiras, cùm in eo ſingularis potentia, & vnica ſapiẽtia inſint. Hunc enim mundi globum, quem ex tam diuerſis contrarijsq́; rebus conſtare vides, ipſe in ſphæricam formam redegit, nullius adminiculo vſus, eiq́; immobilis ipſe perpetuum quendam motum & ordinem aſſcripſit, quo regi omnia inferiora ac gubernari miro ordine cernimus. Neq; quicq̃ eſt quod hanc diuinam diſpoſitionem queat infringere: adeo eſt potentiæ & ſapientiæ vinculis connexa, vt ſolis, lunæ, reliquorumq́ue planetarum perpetui motus, & eodem modo ſemper ſeſe habentes oſtendunt. Hoc itaq; tantum, tamq́ue excellens bonum qui iuſtè, fortiter, prudenter ac ſanctè viuendo conſecutus eſt, quid amplius ſibi velit non intelligo. P L A. Nunc demũ verum fateor, falſi boni ſpeciem me hactenus inſcitia & errore ſtolidè nimium concupiuiſſe, cùm ſit quoddam æternum, diuinum, conſtans & perpetuum. Sed Deo gratiæ ſunt habendæ, qui te hodie diuinitus certè huc miſit, vt haberem qui me doctrina & ſapientia ſingulari, non afflictum modò conſolaretur, verùm etiam grauiter errantem in rectam ſemitam reduceret. Sed dic obſecro, qua ratione hoc tantum, tamq́; expetẽdum bonum adipiſci quis poſſit. M A R. Diſciplinis primùm luſtranda mens eſt omni vitiorum macula, deinde & artibus inſtruenda, quibus tanq̃ gradibus paulatim ſuperiora aſcendens, deſcendens rurſum rediensq́; perſæpè cognita huius fragilis ac falſæ beatitudinis forma, veram illam & conſtantem totis viribus inquirat, complectatur. Hoc facere qui vult, omni prorſus vitio & concitato affectu carere debet, ne à tanta cogitatione ancipiti cura diſtrahatur animus. Fortem eum & conſtantem eſſe oportet, ne laboribus & perturbatione aliqua vincatur: Temperantem, ne cupiditatibus & libidinum illecebris à recta via retrahatur: Prudentem, ne inſcitia & negligentia errorem aliquẽ incurrat. Habes nunc veri ac falſi boni ſpeciem ſatis dilucidè, vt arbitror, explicatam. Proinde cura, effice, enitere in vita rectè & honeſtè agendo, dolores & miſerias æquo animo tolerando, mentẽ crebrò ab his terrenis ſolicitudinibus ad rerũ cæleſtium cognitionẽ traducẽdo, quò poſt mortem beatus ſummo illo & perfecto bono cum trãquillitate vti ac frui poſſis. P L A. Nil eſt certè quod æquè facere cupiã & velim. Sed dic quæſo, quónam iturus es? adornare diſceſſum te video. M A R. Si bene pedibus vales, nil eſt quòd amplius operam meam requiras: iam enim ſedatis animi tui perturbationibus, delinitoque pedum tumore mea ac Theodori opera, functus officio meo videor, niſi quid præterea vis. P L A. Vt me ames volo, & ad me interdum redeas, vbi tibi per otium licebit: noſti imbecillitatem naturæ humanæ. Variæ indies oriuntur ægritudines, tum animi, tum corporis: has, vt hydræ renaſcentis capita, abſcindas tua induſtria & arte oportet. M A R. Vbi te opera mea indigere cognoro, ſtatim ac libens reuertar, ſi mihi per arcis præfectum id facere licebit, qui non ita libenter accedentes admittit.

BAP. PLATINAE DIALOGVS AD LODOVICVM STELLAM MANTVANVM CONTRA AMORES.

Stella.

SALVE Platina. PLA. Hem Stella, quonam & vnde? STEL. Domo, ad te. PLA. Quid cauſæ fuit vt me adires? STEL. Amicorum (vt eſt Græco prouerbio vſurpatum) omnia debent eſſe communia, ſiue illa quæ in vita contingunt bona ſunt, ſiue mala. PLA. Ita eſt: lætari enim ac dolore affici ex his quæ in vtramque fortunam amico contingunt, ea demum eſt vera amicitia. Quare ſi quid habes, quod te coquat, mihi qui te chariorem habeo neminem, ediſſere. Vulneri enim tuo, niſi altiùs inſedit ac omnino lætale eſt, nonnihil medelæ, cognita morbi cauſa, fortaſſe adhibebo. STEL. Ex vultu vt arbitror, deprehendiſti me aliqua perturbatione angi. PLA. Amor eſt mi Stella, qui te cruciat, quòd inceſſus tuus, nunc tardior, nunc concitatior, habitudo corporis præter conſuetudinem ad maciem tendentis, pallidula facies, mobiles oculi, mens varia, crebra ſuſpiria, cogitationes tuæ ſomniculoſæ, etiam te tacente, perfacilè oſtendunt. STEL. Neſcio ego, reprehenſionis ne plus an laudis merear, ſi apertè & ingenuè amare me dixerim. Nam quanti facis per Deum immortalem adoleſcentem, qui nullo amoris ſtimulo ad ſolertiam & ſagacitatem excitus, vitam agit inertem & ſomniculoſam? PLA. Vellem mihi ac tibi dari otium hac de re diſputandi: cognoſceres profectò nullam peſtem ingenijs adoleſcentum perniculoſiorem amore & procacitate eſſe. STEL. Erit mihi otium, tamdiu certe quamdiu per occupationes publicas à nobis aberit Franciſcus Gonzaga cardinalis inſignis & patronus noſter. Quare ſi vis, & ſi non omnino te ſolum amas, da te mihi hodie. PLA. Et hodie & cras, quando voles me habebis. Soleo ego, & id quidem perſæpe, amicorum commoda meis anteferre. Sed deligendus eſt nobis locus in ſolitudine, quo vterique noſtrum ingenio & mente vti liceat. Ita nanque ruſticorum ſtrepitu & clamoribus tum diurnis tum nocturnis offendor, vt non cum hominibus, ſed cum leonibus & aſinis habitare me exiſtmem: adeo ſunt ab omni humanitate & ciuilitate remoti. STEL. Deſcendamus, ſi placet, in hanc vallem, quæ * marinum attingit. PLA. Rectè admones, erit hic locus & ingenio & corpori vehementer accommodatus: nam & liberius ratiocinabimur, & aſcenſu ac deſcenſu corpora noſtra exercebimus. Quod ante cibum maximè faciendum ad valetudinem & robur, cenſent medici. STEL. Hac faciliùs deſcendemus: te, ſi vis Platina, quia minus bellè pedibus vales, humero meo deſcendentem ſubleuabo. Sæuus nimirum fuit Paulus pontifex, qui te etiam compedibus reuinctum in carcere detinuit, vnde ægritudo iſta oborta eſt. PLA. Imò vt hoc facias, te rogo, ne cùm in vallem deſcendero, quod agitatione nimia fieri ſolet, tumore ac cruciatu pedum ab hac noſtra diſputatione auocer. De ſæuitia Pauli nullum verbum nunc facias. PLA. Retineo ego te, tu totus inhæreto humero ſiniſtro, vt dextra ſi in præceps deferor, me teque pariter à decliuitate defendam. PLA. Ad illa prærupta ſaxa, quæ è regione ſunt, velim proficiſcamur, adiuuabunt fortaſſe nonnihil nos vmbræ illæ maiorum, quæ olim his in locis obſeruatæ ſunt.

STEL. Eſt ne illud quod video manu factum à natura? PLA. Manu certè & opera factum eſt. Ex hac enim conualle, vt videre licet, excidebantur ſaxa, quibus formas illas ingentes & regias extructas videmus, quæ Romam nobis proficiſcentibus ad dexteram relinquuntur. Ex hac enim materia ædificati ſunt non hi modò aquæ ductus, ſed plurima etiam in vrbe Roma atria, plurimi arcus triumphales, plurima tú publica, tum priuata ædificia. Extant profectò adhuc ictus lapicidarum, extant ſemi exciſa ſaxa, & hic pons quem in ſaxo conciſum cernis, duabus rebus permaximè accommodatus eſſe debuit: nam & exciſa de monte ſalius per fornicem in conuallem deuoluebantur: & aqua iſta quæ nunc per infimam vallem delabitur, ſenſim ab ipſo fonte per decliuia montis, & per hunc pontem ad formas, quæ in plano ſunt, deriuata, ad vrbem faciliùs perduceretur. Eò ſiquidem altitudinis conſcendit aqua, cuius ipſe vnde deriuatur, fons eſt. STEL. Hæc fieri ſine magna impenſa & multis operis nullo modo potuere. PLA. Quaſi verò his defuerint opes & ſerui, qui prouincijs & nationibus omnibus imperitabant. Audiuiſti, credo, M. Craſſum

ciuem

ciuem Romanum,taceo Lucullum & innumerabiles alios,dicere ſolitum , eum ſolum
diuitem ſibi videri,qui ſuis ſumptibus exercitum Romanum per annum alere poſſet.
Quid,quòd & quinq; & ſex millia ſeruorum priuatis ſumptibus pleriq; nutriuere, nec
tantis quidem opibus impares eos habuiſſe animos cernimus , cùm in alienis elemen-
tis,acſi in terris anguſtè habitarent,auſi ſint ædificare:nam & plana montibus coæqua-
runt,& iactis inſanis molibus maria ſtrauere,quod nunc quoq; tum in vrbe , tũ in mu-
nicipijs,tum in ſuburbijs,ex ruinis tot ac tantorum ædificiorum cernere licet. STEL.
Facilè crediderim eos,& hæc quorum ruinas cernimus,& alia quæ ſitus ac vetuſtas con
ſumpſit,ſtruxiſſe,cùm maria & terras virtute & tolerantia ſuo adiecerint imperio . Sed
miſſa hæc faciamus Platina,in vallẽ deſcẽdimus,delige locũ vbi mẽte & corpore quieſ-
camus. PLA. * Ad illam * quæ per aquulam ſaxa leuiter ſuſurrat, ſub opaca ilice opti-
me manebimus:nam & æſtum vitabimus,& ſitim quæ ex nimio ſermone excitari ſo- * In illa, vbi aquula per
let,æſtate præſertim,ſi opus erit , ſedabimus. STEL. Locus eſt certè amœnus: ſed
dic tandem,vnde medelam huic meo vulneri ſuſcipias. PLA. Definiendum eſt pri-
mò quid ſit amor,ex cuius deſcriptione quæ ſint morbi tui latebræ,facilimè deprehen
demus:deinde ſi non omnino ſalutem tuam aſpernabere,remedijs,adhibitis ad ſani-
tatẽ reducerere. STEL. Agè dic quid ſit amor. PLA. Amor duplex eſt , honeſtus ſcili-
cet & inhoneſtus. Honeſtus eſt, qui oritur inter duos natura quoad fieri poteſt , & ſi-
militudine bonorum morum perſimiles. Qualem fuiſſe Scipionis & Lælij accepimus.
Inhoneſtus autem is dicetur,quo corpore & animo ſtolidè quidem ad rem concupitã
ferimur,nulla adhibita modeſtia. Hac perturbatione qui angitur,non video cur ſanus
dici vllo modo poſsit,cùm dulci veneno , amaro melle , triſti gaudio , affectata dece-
ptione delectetur. Vulnus enim(vt ait poeta)venis alit,& cæco carpitur igni . Tanta ſi-
quidem huius morbi vis eſt,vt amantis,imò vt veriùs dicam,amentis animum cruciet,
corpus conficiat,mentem ita ſede rationis dimoueat,vt nil tandem præter imaginẽ &
ſpeciẽ(vnde zelotypia dicta eſt)amaſſe videatur. STEL. Pinxiſti mihi,vt vulgo dici-
tur,inferos. Malè profectò mereris de amore,qui ſic eum,vt rem peſtiferam & pernicio
ſam,deteſtaris. Caue Platina iram tanti numinis hac verborum licentia in tuam perni-
ciem cõcites. Cum voluptate enim,vt arbitror,nondũ in gratiam rediſti: proinde de-
ſine eum maledictis inceſſere,cuius ſæuitiam & olim expertus es , & in futurum fortaſ-
ſis experiere. PLA. Dic meliora quæſo:quoduis enim ſupplicium pati malim , quàm
tot æſtibus ac tanta Charybdi rurſum vexari. Fatebor ego ingenuè quidem , dum fer-
uore adoleſcentiæ æſtuarem,amoris procella & tempeſtate diu vexatum , neque prius
portum quietis attingere potuiſſe,quàm expiata mente amoris illecebris,philoſophię
me totum ac negotio addixi. Adoleſcentibus enim nulla res otio & quiete pernicio-
ſior eſt. Vnde Naſo poeta hac peſte laborantibus remedium daturus : Si tollas,inquit,
otia,periere cupidinis arcus. Ea eſt eñ adoleſcentium natura, is ætatis feruor, vt otioſi
malè agere diſcant. Nec mirum,cùm in eos plus imperij ac poteſtatis habeat appetitus
quàm ratio. Agitantur ſiquidem infinitis propè cupiditatibus, nondũ in diſciplina be
ne viuendi ob tenellam ætatem firmatis eorum animis,quod fieri ſine tempore & lõ-
ga exercitatione minimè poteſt. Quare ſi ſapis Stella,meo & aliorum exemplo edoct',
tibi ab hac peſte cauebis. STEL. Non poſſum ego adduci , vt credam id eſſe malũ,
quod animantibus omnibus vtiliter à natura datum eſt. Natura enim , vt audiuiſſe à
philoſophis me memini,nihil agit fruſtra:deficerent profectò ſpecies animantium o-
mnium,niſi ab hac coeundi cupiditas & amor viuentibus naturaliter inſitus eſſet. Ha-
bet mea quidem ſententia,neſcio quid diuinum , cùm ad immortalitatem formatum
omnium proſpicere videatur. PLA. Amorem eſſe rem præclaram & diuinam non
negauerim ego,cùm omne quod in mundo mouetur & agitur,beneuolentia & amo-
re quodam moueatur. Nam ſuperiorum ſphærarum & ſiderum planetarumque curſus
beneuolentia quadã in inferiora agunt,cùm eodem modo ad * diuinandã geniturã re * deriuando
rũ omniũ ſemper ſeſe habeant . Rurſum ignis,aer,aqua,terra,ea beneuolentia ad pro-
creationem rerum generabilium & corruptibilium concurrunt , vt partem naturæ
ſuæ indiuiduis addant . Verùm hic amor, vtpote diuinus , eodem ſemper modo
ſeſe habet , non appetitu,non cupiditate,non licentia,non laſciuia , non libidine , vt
is quo te angi video,effertur. Quod ſi quempiam inuenero his cupiditatibus tanquàm
teterrima labe repurgatum,ad procreandum & cura eorum quæ procreata ſunt,ſancto,
legitimo,honeſto amore effcri , eundem caſtè , integrè , & ſanctè amaturum dixero.

STEL. Nimium reſecas hæc ad viuum Platina. Nemo certè hac tua ſentẽtia honeſtè amabit: & quod deterius eſt, multos hac tua verborum ſeueritate, à tanta tamq; vtili & neceſſaria re auocabis. PLA. Didiciſti, ni fallor, à Stoicis, nil eſſe vtile, quod non ſit honeſtum: proinde deſine neceſſarium id & vtile dicere, quod cum turpitudine & flagitio fit: ſtuprum nanque committere, inceſtum, adulterium, ſacrilegium, ita per ſe nefas eſt, vt honeſto & vtili contrarium nil magis videatur. Honeſtè enim, vt antè dixi, is amare dicetur, qui ſpreta quoad fieri poterit, immoderata cupiditate, qua pleriq; omnes ferimur, coniunctionem appetet, vt ſimile ſibi procreet, quo nihil poteſt eſſe homini bene morato & ciuili iucundius, cùm videt in filio honeſto & legitimo matrimonio nato, immortalitatem ſibi per ſucceſsionem generis quodammodo parari.

STEL. Eadem ratio, & maior fortaſſe iucunditatis & vtilitatis in notho eſt, quàm in legitimo, cùm plus in illo creando amoris concurrit, quæ res diuina habetur, quàm in hoc quem ſacta neſcio qua ſeueritate procreari dicis. Quaſi verò generari quiſquam in quauis ſpecie poſsit, niſi interuenerit titillans illa libido, quæ in generatione cum voluptate maxima ſentitur. Hanc ego ita vtiliter animantibus omnibus à natura datã puto, vt hac ſublata, in contemptum venturam generationem exiſtimem, quaſi hac vt illecebra quadam excitentur ad procreationem omnia. PLA. Epicurus omnino es, vt mihi quidem videtur, qui voluptatem pluris quàm honeſtatem & vtilitatem facis: deciperis profectò, cùm ex non bona cauſa tantam tamq; præclaram rem oriri dicas. Non negabo ego titillationem tanquam inſtrumentum quoddam in generatione neceſſarium eſſe: non tamen omnino dicam ex tam vilißima re potiſsimùm, amantium indiuidua procreari. Quid? putas ne eam philoſophiam quæ de moribus eſt, fruſtra & inutiliter à philoſophis excogitatam eſſe? Hac retinetur in officio corpus, multis ac maximis voluptatum illecebris tanquam peſsimis ſatellitibus obſeſſum: hac ſenſus caſtigantur, hac appetitus obtemperare rationi cogitur: hinc tanquàm ex fonte honeſti, quid deceat in vita quidq; dedeceat, deprehenditur: hinc matrimonij ratio, qua vetamur tranſire lineam ad vtilitatem & dignitatem humani generis inuentam, cùm hoc vinculo frena vaganti licentiæ & libidini ſint iniecta. Taceo fortitudinem, temperantiam, iuſtitiam, quibus & tolerantiam rerum quæ in vita accidunt, perdiſcimus. Addo & abſtinentiam cupiditatum, quibus tanquam procellis marinis continuò vexamur: & æqualitatem, ſine qua ſtare mundus, ne dicam ciuitates, vix poſſet. Hoc pulcherrimũ inuentum, hoc donum deorum contemnere omnino videntur hi, qui rapere ex alieno, qui timidè & inconſtanter agere, qui in appetendis rebus nullum habent honeſtũ finem, nullam cupiditatum & libidinum metam in aliena vxore appetenda, in vitianda virgine, in quouis inhoneſto & illicito concubitu. STEL. Iſtud tuum philoſophari Platina, ad rem noſtram nihil facit: amandum enim potius, quàm non amandũ, adoleſcentibus vtile & neceſſarium multis rationibus oſtendam. Vtile id nunc ego exiſtimo, quod vulgus bonum expetendum dicit, ne rurſum me in nomine polyſemo captes. PLA. Neque mihi quidem defutura argumenta arbitror, quibus oſtendam te errore maximo detineri, qui tam obnixè pro voluptate certaturũ te polliceris. STEL. Mecum agas ſyllogiſmo nullo modo velim. PLA. Ab vtili ſumentur argumenta. Sed vnum te monitum velim, ne de amore, qui ad legitimum connubium reſpicit, verbum vllum facias, ne rem inhoneſtam ſancto tuearis nomine. STEL. Nulla profectò res eſt, quę magis excitet adoleſcentes ipſos ob tenellam ętatem dormitantes, quàm amor ipſe. Viſa enim pulcherrima forma, auditoq; dulciſsimo concentu, olfactu item ac tactu rebus ſuauiſsimis excitatis, animum adhuc recentem & ob eam rem bonarum ignarum erigit, applicatq; illi rei maximè diuinitus credo, quæ ei & ætate & moribus & forma perſimilis eſt. Hanc ſequitur, hanc diligit: huic vt placeat greſſus rudes, manuum ac totius corporis motum decenter componit, vt ciuis & non ruſticus eſſe videatur. Verba idonea ad perſuadendũ excogitat, omnibus in rebus quærit ornatum: nitidus, mundus, terſus, ciuilis, comis cupit videri. Ruſticitatem & moroſitatem tanquam res pernicioſas deuitat, maiores natu veneratur, æquales obſequio & vrbanitate ſibi deuincire ſtudet, gymnaſia virtutis cauſa frequentat. Qnid plura? Nil dicit, nil facit, ex quo non eluceat pulchritudo quædam: dolet item ſicut iniuria infertur. Magnificus & liberalis in eos eſt, quos nouit de ſe bene meritos eſſe. Quòd ſi quid ei dicto vel facto exciderit, vt adoleſcentibus nondum in virtute bene firmatis contingere ſolet, erubeſcit, dolet, cruciatur, & demum quieſcit nunquam, donec erratum virtute & in-

duſtria

duſtria emendauerit. Fortitudinē verò bellicā magnitudine rei delectatus ita amplectitur, vt honeſtam mortem, quod mirum in adoleſcente videri debet, otioſæ & ignauæ vitæ anteſerat: qualem fuiſſe Choræbum Migdonidem legimus, qui amore Caſſandræ incenſus, in armis mori pro laude & gloria pulcherrimum exiſtimauit. Non dico quid egerit Tydeus ob amorem Thebano, quid Achilles Troiano, quid Aeneas Latiuo bello. Quid item innumerabiles alij, qui dum omnibus placere ſtudent, maximè verò illi quam tantopere amant, nullum in grauiſsimis prælijs, pro patria, pro parentibus, pro cognatis, pro amicis periculum ſubire recuſarunt. Vnde quæſo poeſim habemus virtutum omnium clariſsimarum præconium omnium optatiſsimum? ab amore. Quid ingenium Orphei excitauit? Eurydice. Quis nobis Catullum poetam dedit? Lesbia. Quis Flaccum? Aſteriæ. Quis Naſonem? Corinna. Quis Gallum? Lycoris. Quis Anacreontem Lyricum poetam? Batillus adoleſcens. Quis Maronem deum poetarum? Galathea nympha. Quis Pindarum? Hearinus. PLA. Ex his mihi vnus videris eſſe Stella, quos Ariſtoteles parum idoneos ad philoſophandum oſtendit. Fieri enim minimè poteſt, vt is rectè de moribus & cauſis rerum dijudicet, qui perturbationibus animi exagitatur. Vnde bene inſtitutum à Pythagoricis cenſetur, qui adoleſcentibus eorum gymnaſia doctrinę cauſa frequentaturis, in quinquennium ſilentium indicebant, ne prius hiſcere auderent, quàm rectè agere & doctè loqui didiciſſent. Senſus quidem dicis in adoleſcēte tenero adhuc & imbecilli ob amorem & cognitionem rerū excitari, quod cōtrà vſu euenire cernimus: ad epulas ſiquidē, ad luxū, ad libidinē, ad otium, ſpretis legibus, ſpreta religione, ſpreta diſciplina, incompoſitis & diffluentibus ſenſibus, omni impetu feruntur: non formis rerum delectari, ad quarum cognitionem intellectus noſter, dum perfici ſtudet, ſenſibus tanquam feneſtris & inſtrumentis quibuſdam vtitur. Nil enim in intellectu eſt, quod non prius fuerit in ſenſu. Hinc ſapiens quo animum paſcat, continuò ſumit, bonum à malo ſeparans, dulce ab amaro, vtile ab inutili. At adoleſcens qui non iudicio, ſed libidine cuncta metitur, mulicrcularum illecebris & fucato colore captus, diuinum neſcio quid in eis eſſe falſo exiſtimans, quam amat, hanc ſequitur, hanc cupit, hanc probat, in hac bona omnia eſſe putat: eius oculos, faciem, manus, inceſſum, motumq; ſic intuetur & admiratur, ac ſi inde elici ſummum bonum poſſe exiſtimet: ad huius verba ad campum non ſecùs flectitur, ac nauigantes in freto Siculo, vt ſcribunt poetæ, ſi quando inſcij & incōſtantes Syrenarum cantibus delectati, de nauigatione flexiſſent. Dices fortaſſe hac voluptate non adoleſcentes tantùm, qui magis ſequuntur affectus, cruciari, verumetiam ſenes, in quibus cupiditatum fomenta ob ſenectutem extincta eſſe deberent: hoc ego non negauerim in quoſdam cadere, qui vel natura viuaciores ſunt, vel minus bellè in vita voluptatibus obſtitere, vt de Salomone & Dauid legitur. Flexit item pulchritudo Helenæ apud Homerum ſenes Troianos, qui ſcæam portam conſcenderant, Paridis & Menelai ſingulare certamen inſpecturi: eò nanq; cū mulier tanti certaminis præmium aſcenderet, elegantia formæ adeò mentes ſapientiſsimorum virorum primò cepit, vt tantum bellum eius cauſa meritò dicerent eſſe concitatum: addidere tamen prudentiſſimi ſenes, ſuorum credo cladibus admoniti, & ab appetitu ad rationem reuocata mente: verùm habeat, quanquàm pulchra potius, quàm patriæ noſtræ pernicies ſit. Non idē etiam contigit his, quos Meduſa incredibili ſua pulchritudine partim in ſaxa, partim in bruta conuertit? Saxei nimirum fiunt homines, & in brutorum tranſeunt naturam, qui muliercularum forma & illecebris capti, vitam agunt intemperantem & libidinoſam. Nec excitantur, vt dicis, adoleſcentes ad virtutem ob amorem, cū nihil ſit tam virtuti contrariū, quàm flagitioſe & intemperanter viuere: quanquā non cōſtanti & ſuo, ſed alieno vt amantes, ſolent pēdere arbitrio. Igitur in fabulis Iouem quoq;, Martem, Mercurium, cæterosq; deos puellarū amore exarſiſſe: quod ideo certè ſcribunt poetæ, vt oſtendant viros etiam ſapientes & fortes, quos vel deos vel ſemideos, vt Herculem, Theſeum, Pirithoum vocamus, perturbationibus, & quidem vehementibus interdum commoueri: ſed eos virtute & continentia detentos, à tanto dedecore & turpitudine tandem redimi. Præterea quid eſt quod tam auocet mentem amantium à ratione bene viuēdi, q̄ amor ipſe? Vnde certè omnes animi perturbationes oriuntur: crudelitas, vt de Medea legitur, quæ vt Iaſonē quē deperibat, tutiùs ſequeretur, Abſyrtum fratrem in itinere lacerauit, quò patrem inſequentem dolore, quem de morte filij capturus erat, remoraretur. Eadem quoque ira percita, quòd nouos amores ſuis p̄ferri videbat,

duos

duos filios ex Iaſone ſuſceptos,diſcerptos in ora patris coniecit. Quid Prognes ſtupra-
ta ſorore?Nónne patri Tereo ob vindictam Itym filium epulandum appoſuit? Atreus
item ſimulata reconciliatione cum fratre,qui eius vxorem inceſtaſſe dicebatur, Thy-
eſtæ filios epulandos appoſuit.Coniurauit Clytemneſtra cum Aegyſtho adultero in
perniciem mariti Agamemnonis:quo interempto,Oreſtis furor in matrem concitatus
eſt.Donauit Scylla Niſi,Minoi regi,cui^9^ amore tenebatur,ſublato furtim crine aureo,
vitam & imperium patris:huius autem tanti facinoris meritam poſtea mercedem ſce-
lerata filia conſecuta eſt. Decepit Theſeus Ariadnem,cui fidem coniugij dederat, præ-
lata Phædra.Hæc poſtea amore Hyppoliti incenſa,patrem Theſeum io perniciem filij
concitauit. Ceſſauit à virtute Hercules amata Iole & Deianira, cuius gratia & taotum
robur cecidit. Magnas clades Achillis ira Danais iniecit ſublata Bryſeide, quam mi-
rum in modum amabat:huoc deinceps Polyxenæ nimius amor ad ioteritũ perduxit.
Demophoontis tardus reditus,amanti Phyllidi exitio fuit.Perijt in vndis Leander,dũ
Boſphorum noctu ad amicam natitat.Remorata eſt Vlyſſem Circe: retardauit Anni-
balem quo minus victoria vteretur,amor fœmellæ Appulæ.Tarquinio regi exitio fuit
ſtuprata à Sexto eius filio Lucretia.Perijt in vinculis Claudius decemuir, quòd Virgi-
niam Virginij filiam,ob amorem in ſeruam ſummiſsis falſis aſſertoribus,vindicare ſibi
contra ius faſq; conatus eſt.Virtutem C.Cæſaris nonnihil retardarunt illecebræ Cleo-
patræ, quæ poſtea M. Antonium minus certè conſtantem, omnino dedit peſſum.
Quid memorem quæ ſcelera,quas cædes,quas proditiones ob amorem commiſerint,
Claudius,Caligula,Nero,qui cognatarum & affinium nefandos concubitus non re-
formidarunt?Dicis præterea adoleſcentes amore ad ſtudia bonarum artium,ad omnẽ
denique virtutem excitari.Sed per Deum immortalem,quónam modo fieri poteſt, vt
qui fluctibus perturbationum omnium vexatur,mentem alicui præclaro negotio ap-
plicet?Amantium enim ij ſunt cruciatus, dolent quum alium vidẽt ſibi in amore pr-
ferri: gaudent ſi quid vel miuimæ ſpei redeundi in gratiam viderint: timent puellarũ
leuitatem:iraſcuntur cùm datam fidem falli vident.His affectibus fit, vt noo ſolũ ſtu-
dia diſciplinarum omittant,quæ mentem quietam & omni prorſus perturbatione ca-
rentem requirunt:verumetiam patrimonia diſsipent,parentes decipiant,amicos poſt-
habeant.His autem erroribus plenæ ſunt comœdiæ poetarum omnium. Conqueritur
in Andria Simò de perfidia Daui,de contumacia filij Pamphili,aliã quàm ipſe volebat
amantis.Cruciat Thraſonem Thais in Eunucho.Pellit in militiam durus pater Clini-
am amantem,qua ex re,eafton tæs merimnæs Aeſchyni,obiurgat Mitio Demeã fratrẽ,
quòd in filios amantes nulla indulgentia vtatur.Elegia quæſo à poetis celebrata, quid
aliud ſibi vult,quàm vt aliorum malo & exemplo docti adoleſcẽtes,Charybdim amo-
ris deuitent?Deſcribit affectus heroidum Ouidius,narrat miſerias ſuas Propertius. Ma
ledicit nonnunquàm amicæ,& lenam crebrò execratur iratus Tibullus:Ardet in Ale-
xim Virgilius:inſanit ob amorem Archilochus:mœret & lachrymatur abſente Phao-
ne Sappho.Nõ negauerim ego iſtorum ingenia indignitate rei mota, dignum aliquid
excudiſſe:ſed perinde eorum dicta accipi debent, atq; vatum inſanientium reſponſa:
quæ ſi quidem ad rationem bene viuendi pertinent,ſuſcipienda ſunt: quæ verò ſecùs,
cautè vitanda,ac ſi roſas è ſpinis deligeremus.Memini me vidiſſe io gymoaſijs Italicis
adoleſcentes,& quidem præſtantis ingenij,qui omnino ex amore perditi, otio & la-
ſciuia florem ætatis conſumpſere,earum doctrinarum omnino ignari, quarum gratia
à parentibus cum magno diſpendio rei familiaris ad præceptores ſunt miſsi: hinc ori-
tur deſperatio,ſera pœnitentia ſubeunda, cùm vident ingeoium ſimul cum re ſe ami-
ſiſſe.Hinc furta,hinc rapinæ,hinc cædes,hinc contemptus deorum atque hominum.
Quid, quòd in verbis, vultu,motu corporis,non ſanam mentem amantes præ ſe ferũt?
Vt de Didone Virgilius,

Incipit effari,mediaq́ in voce reſiſtit.

Non dormiunt noctu,ſurſum atque deorſum curſitaot:vſque ad lucem vigilant,ſuſpi-
rant,lamentantur,examinantur quauis minima ſuſpicione.Non leuantur hac cura pu
blicis ſpectaculis,non ludis,non iocis,non venatione,non aucupio:faſtidiunt omnia,
riſus quidem in eis Sardonius eſt.Videas plerunque hominem tremere,pallere,oculos
retorquere,& omnino mente alienari, acſi morbo comitiali agitaretor: quærit rixas,
quærit iurgia,quærit lites: digladiari etiam nudus cum armato oon recuſat, adeo de-
mens &

mens & inſanus eſt: ſtare promiſsis neſcit. Si quid iuramento etiã promiſit, idem po-
ſtea periurio negat: neq; quod pollicetur, putes eum præſtare. De rebus omnibus vitio
mentis peruerſæ dijudicat, quod falſum eſt aſſirmat, quod verũ refellit: ſi quid ei prę-
ter ſpem acciderit, non ignauiam, non ſtoliditatem ſuam accuſat, ſed cælum ac deos.
Hominem ad tempus, maximè autem vbi amica ei arriſit, ciuilem, comem, facundum
putabis: mutata fortuna, inurbanum, contumacem, moroſum ac petulantem dices.
Videas eum interdum ſqualidum, pallidum, macilentum, ac ſi ab inferis rediret: adeò
eſt à corporis cultu & ornatu virili alienus. Interdum verò ita mũditijs ſtudet, vt nihil
niſi ſexu, à proſtituta differat. Iter ſi quò ceperit imprudẽs, facilè de via flectit. Inter lo-
quendum, inter cœnandum perſæpè ſedet cogitabundus, quónam pacto amata po-
tiatur: hac cogitatione plurimum ſe oblectat, in hac quieſcit. Neq; eſt cur in tãta ani-
mi & corporis perturbatione de eius ſalute queas ſperare, cùm neq; bene admonenti-
um conſilia audire, neque amicorum remedia pati velit. Fortitudinem & modeſtiam
non eſſe vllam in tam perdito adoleſcente quis non videt, cùm ab improbis dominis
dedecoris & turpitudinis facilimè & primo congreſſu ſuperetur? Hunc ego fortem in
rebus bellicis credam, quem ſola muliercula reuinctum grauiſsimis catenis in trium-
phum ducit, quem verberatum tanquam nequiſsimum ſeruum expellit, reuocat pro
arbitrio? quónam modo hoſtem armatum ferret, qui ne fœmellæ quidem ſubiratę vul
tum ferre poteſt? ſub galea ne? ſub ſago? ſub aggere? ſub pellibus? Militares labores &
vigilias patietur, qui ob intemperantem vitam effœminatiſsimus eſt factus? Illum po-
ſtremò liberalem in amicos exiſtimabo, qui neque vnde ſuſcipiendum, neq; cui dan-
dum & quantum ſatis ſcit? Niſi fortè liberalis is dici poteſt, qui & lenonibus & mere-
tricibus & proſtibulis explendæ libidinis cauſa, quod habet, inconſultè ac temerè ef-
fundit. Quid, quòd morbus iſte eò dementiæ & deſperationis amantes nonnunquam
perducit, vt ſibi manum inijciant? vt de Pyramo & Thisbe apud Ouidium legimus, de
Didone apud Maronem, qui in ficta perſona amantis fœminæ, perturbationem men-
tis & rabiem appoſitè & eleganter ſcribit. Libet hoc in loco vnum profiteri, nullam pe
ſtem ac morbum concitationi amoris hominibus capitaliorem eſſe. Induſtrium ſiqui
dem, inertem & deſidioſum facit: fortem, imbecillem & effœminatum: magnanimũ,
timidum: liberalem, auarum, vt habeat pecuniam inſtrumentũ libidinis. Modeſtum
& intemperantem, incontinentem & voluptuoſum: prudẽtem, inſanum & ſtolidum:
vrbanum, ruſticum: ciuilem & iucundum, moroſum ac difficilem: verum, mendacem,
& fidifragum: humanum, crudelem: vt de Phinco legimus, qui filios proprios ob amo
rem * Harpalicis occæcauit. S T E L. Retexiſti profectò vulnus amantum: neq; me pi-
get omnino tecum hac de re locutum eſſe: apertè enim video, quo errore ſim implici-
tus. Verùm nihil abs te actum eſt, niſi addideris qua ratione mihi à tanto malo caue-
re poſsim. P L A. Si eius rei quam amas, naturam & mores inſpexeris, facile à tam
intemperanti & libidinoſa belua animum tuum reuocabis. S T E L. Scio adoleſcen-
tes ætatis vitio libidine maximè agitari: his ſi fœminarum concubitus interdixeris,
in maius fortaſſe ac tetrius vitium prolabentur. P L A. Si erunt benè morati, & ſi fla-
gitioſam pędiconum ac puſionum vitam inſpexerint, facilimè honeſtatem turpitudi-
ni anteponent. Hoc enim vitio nullum poteſt eſſe turpius ac pernicioſius: derogare ſi-
quidem videntur ij, qui hoc fœdiſsimo morbo laborant, fœcunditati humani gene-
ris, cùm virili ſemine aliter vtuntur, atq; vtendum à ſummo Deo accepere. Ducãt vxo-
res illi, qui minus cõſtanter Veneri reſiſtunt, procrcent ſibi ſimiles: hac propagatione
faciant vicos, augeant ciuitates. S T E L. Videris mihi inconſtanter loqui, qui in vno
reprehendis, quod in altero probas: ducere vxorem, eandemq́; aſpernari, maximè mi-
hi contraria videntur. P L A. Laudaui ego antè & nunc laudo amorem, vnde con-
nubium oritur: Vituperaui itemq́; adulterium, inceſtum, ſtuprũ, ac cætera flagitia, ve-
nerea præſertim. S T E L. Redi quæſo ad id quod inſtitueras, & qua ratione animũ
ab amore auocem, oſtende. P L A. Primùm conſideres oportet, quanta ſit dignitas
virilis, quòd præclara munera ſeorſum à fœmina ſunt data, tum ingenij tui, tum cor-
poris quanta conſtantia, quanta prudentia, quanta diuinarum humanarumq́; rerum
intelligentia, quantum robur in obeundis negotijs tum domi tum foris: Deinde ocu-
lum flectas ad hoc animal imperſectum, omnino imbecillitate ſua contemnendum:
in quo certè ſi quid dignitatis & pulchritudinis ineſt, in totum viro eius gubernatori,
tamq́; rudis & compoſitæ maſſæ, quaſi ſtatuario cuidam tribuendum eſt. Natura enim
(vt Ari-

(vt Ariſtoteli placet) formis omnibus marem tanquam rem perfectam, ſpreta fœmina, nititur efficere: ad huius verò integritatem omnes vires confert, huic ſe accommodat, in hoc ſe oblectat, quòd amplitudinem ſuam ex perfectiore re extolli putat. Fœmellam autem ſi præter ſpem vel per accidens (vt philoſophi dicunt) creauerit, eá nobiliori cuidam annectit, emendatura quoad fieri poteſt, erratum ſuum. Hinc eſt quòd hoc animal tam cupidè virum appetat, ab eo accepturum quod ei naturâ quidem deeſt. Verùm tanta eſt imbecillitas & inconſtantia huius ſexus, vt virum non omnino ſapientem, è ſede plerunque ſua ſacillimè dimoueat: huic autem periculo non obijcio ego, niſi viros probatos & conſtantes. STEL. Mitte quæſo hoc tuum philoſophari, & vulneri noſtro iam diu detecto medere, ne continuo cruciatu peream. PLA. In muliere non caſta, nil boni eſt quare ſit appetenda, ſiue eius animum, ſiue corpus inſpicias. Fallax ſiquidem & mendax eſt, ac rerum omnium turpiſsimarum affectatrix: nó herbis, non venenis, non comitibus, non execrationibus parcit explendæ libidinis cauſa: quòd ſi dæmones rei ſuæ fauere exiſtimauerit, contempta religione, & ſpretis dijs immortalibus, eos colit, eos inuocat, illis ſe totam tradit. De crudelitate eiuſdem & pertinacia non eſt cur ambigas, cùm tigride immanior ſit inuenta, vt de Medea & Agrippina legitur, quæ in multorum necem ob libidinem conſpirarunt. Nullum prçterea bellum grauiſsimum exortum eſt, quod ex hoc malorum omnium ſomento nó ſit concitatum, vt Helenæ, Iouis, Europæ hiſtoria indicat. Quot cædes, quot incendia, quot rapinæ, quot ſtupra, in tam grauiſsimis bellis ſint commiſſa, excidium Ilij perfacilè indicat. Nulla eſt in hoc ſexu conſtantia, nulla fides: in rebus autem turpibus, malitia & pertinacia vtuntur plus quàm dici poteſt: ſemper enim cogitat quomodo hūc expilet, illum circumueniat. Maritum ſi quæ habet, illi omnia de ſe bona pollicetur, illi blanditur, illum verbis Deum eſſe oſtendit. Mœcho deinde oculis, vultu, manibus, execratione, vel ſigno aliquo concubitus ſuos pollicetur. Eſt præterea tantę audaciæ & calliditatis, vt in crimine deprehenſa, ſumma cum pertinacia ſe rectè feciſſe audeat approbare: polliceri aliquid, & pollicitum negare, apud eam pro ludo habetur: adeo eſt fallendi cupida. Non dico quos gemitus, quas lachrymas, quæ ſuſpiria ſimulet decipiendi amantis vel mariti gratia. Si quid ei quod non placeat, fuerit imperatum, quale illud, & quomodo ſit agendum, ſimulata ignoratione neſcire ſe oſtendit. Facilimè verò ad omnes affectus mouetur, nec ſecùs mobilis, ac frondes ſunt flantibus vẽtis. Inuida eſt, auara, vt Amphiarai Thebani vatis calamitas oſtendit: quem viſo Argiæ cœſto, quærentibus prodidit. Non, ſi poſſet, maritum vel amicum ex quouis grandi periculo vno quadrante redimeret: nulla pietate, nulla gratia, nulla miſericordia, nulla religione, ad officium mouetur: non credit deos eſſe, non ſanctos: ſpectatum (vt inquit Naſo) vadunt, ſpectentur vt ipſæ. In inceſſu (dij immortales) quam pompam, quos faſtus oſtendit: vt canis rabida, vt tigris excandeſcit, ſi quis ei obiter ſtructuram palleoli vel rugam paulò indecentiùs mutarit. Quanto ſtudio faciem quærat ſpeculo, quibus medicamentis eandem liniat, qua arte crinem flectat, qua diligentia ſinus cycladis & rugas componat, norunt ancillæ coſmetæ, quas verberat, quas cruciat, ſi qua ruga paulò incomptiùs ab humero defluxit. In his nugis diem conſumunt, perituræ dolore & inuidia, ſi quam viderint ornatiorem ſe in publicum prodiſſe. Hinc eſt quod auerſæ cubant marito: hinc ſupellectilia omnia reſupinant, hinc ſeruos eijciunt domo, hinc ancillas vſq; ad necem verberant: nec tantæ iræ modus vllus ineſt, donec maritum vel amantem impulerit, diuendito etiam patrimonio, ſericas veſtes & purpureas, ſapphiros, ſmaragdos, chryſolithos, margaritas, & quicquid gemmarū in pretio eſt, ſibi emere. Vult gregem ſeruorum, vult ancillas ex Scythia vſq; & Aethiopia emptas. Quàm exquiſitis delectetur epulis, neque terreſtribus ſolùm, ſed maritimis, non attinet dicere, cùm tota voluptatibus ſit dedita. Vult hædulos lactentes adhuc, gallinam altilem, perdicem, ficedulas, anates, querquedulas elixas, turdum, turturem, fartum, leporem, altilia ex farina inuoluta, echinos, oſtrea, peloridas. Ex herbis, aſparagos, bulbos, erucas, & quicquid libidinem mouet. Vina non niſi pretioſa bibit: quibus adeo ſe ingurgitat, vt mariti ſinum perſæpe vrina & nauſea repleat: faſtidit menſam non magno apparatu poſitam. Vult myrrhina pocula, vult cryſtallina, vult pateras argento & auro cælatas. Hæc autem omnia quando placet, vel ſub haſta vender, vel in pignus ponet, poſthabita cura rei familiaris. Balnea, porticus, theatra, ludos, choreas frequẽtat. His in locis quanta petulantia & procacitate vtatur, indicant rixæ inter amantes

ortæ

ortæ,cùm non vnum,ſed plures meretricijs illecebris ad amorem ſui pellexerat. Lenas habent,quæ validos & membroſos mœchos magnis præmijs conquirant. Adeunt templa rem diuinam audituræ, vt ipſæ ſimulant,ſed vel deſidioſum monachum vel fratrem ſimulatorem ac diſsimulatorem,vel presbyterum intemperantem ad libidinem,oculis,lingua,labris,prouocat.His ſe totam tradit:ab his,vtpote libidinoſis & intemperantibus,eius libido aliqua ex parte lenitur. Labra dices eas & ſupplicè quidem mouere.Quid alind quæſo Deum rogant, quàm vt libidini ſatisfiat ſuæ? Nō pro ſalute mariti, vel filij,vel cognati,vel affinis vota ſuſcipiunt:ſed aut pro reditu mœchi ſi abeſt,aut pro valetudine lenonis ſi ægrotat. Si peregrinatio cum marito ſubeunda eſt,valetudinem ſimulant,& languorem animi præ ſe ferunt: Si cum adultero, nullum laborem, nullam peregrinationem, tum terreſtrem, tum maritimam recuſant. Eſt inſuper operæpretium cognoſcere, quos amatores ſibi deligant tam libidinoſæ beſtiæ.Hæc enim aut luſcum aut lippum amat:illa aut claudum,aut varicoſum:alia aut ſtrumoſum,aut gibboſum. Nec expectant ſemper vt eas adulter adeat, ſed ipſæ furijs libidinum incenſæ,tanquam rabidæ canes, noctu ac die amatores inuiſunt: domum reuerſæ,ſi aut marito aut cognatis reddēda fuerit abſentiæ ratio, cauſantur officij gratia ſe vel cognatum ægrotantem viſendi ac cōnſolandi hominis cauſa exiſſe, aut vicinam puerperam de more iuuiſſe. Deprehenſæ in aliquo crimine,& verberibus cæſæ, continuò finnt peiores:adeò ſunt ad delinquendum pronæ: quid agant ipſæ inter ſeſe,ex Satyro cognoſce.Qui & equitare inuicem & lambere ſe oſtendit,præſertim cùm vel calones,vel lixas, vel polictores domi non habuerint. Non dico quibus conuitijs maritos abſentes lacerent,maximè verò ſi vel ob modeſtiam vel imbecillitatem naturæ, in Venerem fuerint tardiores. Nolunt vllo modo hoc cibo defraudari ſæuiſsimæ viperæ: quicquid cogitant,quicquid ſomniant,quicquid agunt, id totum ad rem veneream ſpectat. De continentia, de modeſtia, de pudicitia nullum verbum. Illas felices ac fortunatas eſſe prædicant, quibus mariti vel adulteri intemperantes ac libidinoſi contigere,quòd crebrò cum eis congrediantur. Quæ conuiuia dij immortales? Quas epulas? Quàm exquiſitas celebrant inter ſeſe, vel cum amico, maritis abſentibus? quos certè verbis lacerant,quos ignominia notant. Dicit hæc ſuum vt ignauum & nullius pretij hominem, tota nocte ſtertere:illa ſuum nimis ſapere, quòd lunam, quòd eclipſes,quòd motum aſtrorum etiam in re venerea obſeruet. Alia ſuum non plus mentulæ habere,quàm tenellum impuberem. Quos audiunt ob magnitudinem virilis membri cum Priapo certare, eos magnis pretijs conducunt, his beryllos, his phialas,his denique quicquid pretioſi habent condonant, filiorum & mariti immemores.Sunt etiam quæ in tanta rabie nimio viri ſui amore detineri ſe optimè fingant: nam & blandis verbis & compoſito vultu venientem reſalutant:& ſi quando ob mœchum abſentem ſuſpirant,id eis nimio ſuorum deſiderio accidere oſtendunt. Pendet fallax & blanda circa mariti oſcula,quem in cruce,ſi fieri poſſet,deoſculari vellet. Illius vitam ſibi chariorem eſſe ſua,iureiurando affirmat,quam certè non redimeret anima catellæ ſi poſſet.Ad hæc animi vitia,quàm incompoſiti ſint corporis, quàm putridi,quàm fœtidi,quàm cadaueroſi,attende. Etſi enim naturá ſint earum corpora noſtris corruptioni magis ſubiecta, tamen adeò libidinoſe & intemperanter viuunt, vt cadauere ſint fœtidiores,cùm & dentes nimio faciei medicamine marcidos habeant: lippientes oculos,fraceſcentem cutem,ſtillantem ſanie naſum, pendulas & libidinoſas aures,defluentes capillos, limoſa labra, venenoſas gingiuas, linguam ſellatricem, irumatum guttur, anhelitum odore corrupti in ouo pulli tetriorem: vuluam omni ſentina,omni latrina,omni deniq; cloaca putridiorem: barathrum dices apertum & auerni clauſtra relaxata,vbi mephitim illā pernitioſam & peſtilentē exhalat. Hanc cū rabie mixtam vt extinguat,imò vt aliqua ex parte leniat,nullam cataſtam, nullum proſtibulum,nullum lupanar relinquit intactum, vt de Iulia & Agrippina libidinoſiſsimis fœminis in hiſtoria legitur:neq; virili concubitu contentæ,quaſi minus extinguatur tantum incendium,clunem brutis etiam & aſello & tauro ſummittunt:quod fallaciſsimæ Paſiphaes probatur exemplo,quæ non contenta Minoe rege clariſsimo,ſuſcepta vaccea forma,taurum cuius amore æſtuabat,in coitu decepit.Huius tantummodo ſexus quanta ſit rabies, menſtruo ſanguine à genitalibus per crura labente deprehendi poteſt, quo muſta aceſcunt, plantæ moriuntur, fructus immaturè decidunt,ſpeculorum diluciditas tollitur,ferri acies hebetatur,eboris nitor infuſcatur,aer inficitur, apū

aluei necantur, canes in rabiem vertuntur, pueri faſcinãtur. Hoc animal tam pernicioſum, tam fœdum, tam deteſtabile amabis Stella? & non teipſum ratione & conſilio à tã càllida & immani lupa vendicabis? STEL. Dij veſtram fidem, nunquam ego putaſſem tot vitia in hunc ſexum cadere poſſe. Deterruiſti me Platina, ne mentiar, ab amore. Sed mihi crede accidet, vt morbo aliquo graui laborantibus ſolet, qui non ſtatim quantum accepta medicina profuerit, ſed aliquot pòſt dies decedente valetudine, & accedentibus paulatim viribus, ſentiunt. Cogitabo ego ſępe mecum quo in diſcrimine verſer, & paulatim animum meum ab hac inani ſolicitudine ad meliora ſtudia traducam. PLA. Hoc ſi feceris, non exiſtimabo hæc mea verba omnino mihi excidiſſe: ſin verò ſecùs, cùm, vt Cato cenſebat, reddenda mihi temporis ratio ſit, cruciabor miſer hoc tẽporis fruſtra inſumpſiſſe. STEL. Dabo operam te artificem, vt arbitror, non ignauum tui operis & induſtriæ pœniteat. PLA. Hoc vt facias, & meus erga te amor, & res tua tibi perſuadet. Sed eſt ne hic patronus noſter, quẽ ab vrbe redeuntem video? STEL. Is eſt profectò, opportunè hanc noſtram confabulationem tranſegimus: præcedam ego, ne mei abſentis requirat operam. Mihi ignoſces ſi non eò te reduco, vnde deduxi. PLA. Facit mihi ſatis voluntas erga me tua. Reducet me hoc baculum, quo pedem alterum intumeſcentem à labore interdum ſubleuo. Sed vnum te rogo, vt ruſticos portarum cuſtodes admoneas, ne ſi tardiùs rediero, clauſis portis me ab ingreſſu caſtelli prohibeant. STEL. Faciam hoc, & quidem ſedulò.

BAP. PLATINAE DE VERA NOBILITATE AD AMPLISSIMVM VIRVM IOHANNEM Vrſinum Archiepiſcopum Tranenſem,

PRAEFATIO.

Mirari ego perſæpe mecũ ſoleo ampliſſime pater, quid eſt quòd ita genus humanũ erroribus ducatur, vt de rebus ferè omnibus falſo dijudicet: diuitias alij ſummum bonũ, potentiam alij, honores quidã exiſtimant. Sed quónã pacto bona illi dici poſſunt, quæ nuſquã conſiſtunt, transferunturq́ ex libidine fortunæ ac hominũ arbitrio? Nunc hodie alterũ Craſſum ob magnitudinẽ facultatũ vidimus, vel Crœſum potius. Cras eundẽ, alterũ Codrum & Diogenẽ dices. Magna fuit Perſei Macedonum potentia: ſed quis eo miſerior tũ eſt habitus, cũ à Paulo Aemilio in triumphũ duceretur? Sũmo in pretio & honore C. Marius & Cn. Pompeius apud Romanos & gentes omneis tum fuere, cũ pro magnitudine rerum geſtarum meritò triumphabãt. Verũ vbi fortuna rerũ domina immutata eſt, nihil Mario miſerius, dũ Minturnarum cœno oblitus, è tetro carcere, vbi ad pœnam ſeruabatur, in Africã paruo nauigio confugit. Quàm turpe ſpectaculum & horrendum fuerit, videre Magnum Pompeiũ, cuius nutu totus ferè orbis terrarũ ad arma commouebatur, eunuchorum & ſeruorum manibus trucidari, poſt acceptam bello Pharſalico cladem? Dicere illud Virgilianum ei licuit, Iacet ingens littore truncus, Auulſumq́ humeris caput, & ſine nomine corpus. Quorſum hæc dices? vt intelligãt omnes, illud eſſe ſummum bonum, quod ſemper eodem modo ſeſe habet, quodq́ fortunæ procellis impelli huc & illuc non poteſt. Hoc certè in ſola virtute tãquam in munitiſſima arce repoſitum eſt: quæ quidẽ, vt Zenoni, Cleanthi, Chryſippo placet, beatos nos facere poteſt. Eſſe enim miſer ille nuſquàm poteſt, qui virtute munitus ſit, cùm ſcutum habeat in omnes cupiditates, vnde infinita mala naſcuntur. Eſt autem virtus animi quædam inſtitutio, ita cõſtans & cõueniens, vt laudabiles eos efficiat, qui rem tam diuinã amplexi fuerint:

hæc

hæc nimirum illa virtus eſt, quam tanti fecit Critolaus, vt cùm in altera lance collocaret animi bona, in altera corporis & externa, tantum perpendere in illam boni lancem putat, vt terram & maria pondus ſecum deprimat. Ipſius autem virtutis habitus comparari certè ſine ſapientia non poſſunt, quæ nos à lididinum impetu, à vano terrore, à fortunæ iniurÿs non modò liberat, verumetiam omnes vias docet, quæ ad beatitudinem ducunt. Ad illam inquam beatitudinem, quæ in Gorgia laudatur à Socrate: nam cùm interrogaretur, Archelam Perdicæ filium, qui tum fortunatiſſimus putabatur, beatum ne exiſtimaret, haud ſcio, inquit: cum homine enim nunquam locutus ſum. Inſtabat idem vt ab eo ſciret, quid de rege Perſarum arbitraretur: tum ille: Quónam pacto id ſcire poſſum, cùm ignorem* ac doctus ſit quàm bonus, quod ex ipſa actione comprehenditur: ad quam certè ſi bene inſtituti ſumus, natura impellimur. Nam vt ad curſum equus, ad arandum bos, ad indagãdas feras canis natus eſt: ſic homo (vt Ariſtoteli placet) intelligendi & augendi cupidus, humanam naturam adminiculo virtutis cum diuina commutare nititur. Vt igitur particulam aliquam diuinitatis aliquando attingamus, virtuti nobis danda opera eſt, enitendumq́ vt bonis corporis ad vtilitatem cõmunem, bonis fortunæ ſi adſunt, ad liberalitatẽ & magnificentiam ita vtamur, vt hæc adminicula quædam eſſe ad felicitatem ciuilẽ arbitremur, quæ ex virtute omnino naſcitur. Vnde veram nobilitatem duci philoſophi omnes exiſtimant. Nullam eſſe differẽtiam inter baiulum & Alcibiadẽ ſummo loco natũ, meritò dixit Socrates, ſi virtus abeſſet. Hanc itaq; poſthabitis cupiditatibus omnibus amplectamur: hanc vt vitæ humanæ ducem optimam ſequamur, vt in tanta hominum multitudine veri nobiles, ingenui ac generoſi haberi poſſimus. Philoſophari tecum hactenus Vrſine, vt vides, mihi libuit, nõ quòd te his præceptis indigere exiſtimem, quippe qui ob doctrinam & cognitionem rerũ humanarum, docere ipſe alios & monere meritò poſſis: ſed vt tua autoritate eos ad virtutem incitaremus impelleremusq́, qui ex nobilitate laudem quærunt. Non enim parum ad legendum incitantur, qui vident de nobilitate ad virum illuſtrem ſcriptum eſſe. tum ſic mecum exorſus es in Varrone tuo, dum ſimul in illa conualle eſſemus, quam rapidus Anio interſecat.*

BAP. PLATINAE DE VERA NOBILITATE DIALOGVS.

Vrſinus.

QVid circunſpicis quæſo Platina? Quid eſt quòd ita cælum hoc noſtrum miraris? PLA. M. Varronem diuinum illum virum certè admiror & laudo, qui ſibi hunc locum quò æſtate ſecederet, ad habitandum non ſine cauſa delegit. Quid hoc Aniene ęſtate frigidius eſt? Quid his collibus, quos nõ ſine voluptate inſpicimus, ſalubrius? Quid hac tua villa vel ara potius, decentius & ad incolendum commodius? Qua ſuperiori æſtate ita percommodè & ſplendidè pontificem Sixtum cum toto cardinalium ſenatu, magnaq; aulicorum multitudine ſuſcepiſti, vt ad liberalitatem tuam & ſplendorem nil addi potuerit. Omitto quòd ædes has tuas egregiè cameratas & diſtinctas, ita pictura, laquearibus aureis, peripetaſmatibus, aulæis exornaſti, vt omnibus admirationem inieceris. VRS. Sequutus hac in re Ariſtotelis philoſophi autoritatẽ, paraui ædes diuitijs noſtris cógruentes. Sed dic quæſo,

cur Varronis potius quàm Vari vicum hunc ſuiſſe cenſeas. Nã M.Cicerone teſte, Varro ipſe villam in Caſsinate habuit. PLA. Varum Quintilium egregium bello ducẽ, foris potius quàm domi vitam duxiſſe conſtat, belloque Germanico cum tribus legionibus, legatisque omnibus & auxilijs communibus cæſum: qua clade percepta, ferunt Auguſtum Cęſarem, concuſſo in parietem capite, ſæpius exclamaſſe: Vare Quintili, redde legiones. Excubias quoque in vrbem induxit, ne quis tumultus ob acceptã cladem excitaretur. Cum Virgilio tamen, quo cum mira beneuolentia coniunctus erat, Syronem ſectæ Epicureæ philoſophum audiuit, ne bellicis rebus hominem tantummodo vacaſſe exiſtimes. Sed illa ætas (vt noſti) vtrumque laudis genus complexa eſt. De Varo tamen nil aliud legiſſe me memini. Quòd autem dicis, Varronem in Caſsinate villam habuiſſe, nequaquam tollit, eundem quoque in hac via Valeria, quæ ad Marſos ducit, villam ædificaſſe, cùm tantæ fuerint Romanorum opes, vt diuerſis in locis & in elemento alieno villas & ædes ſtruere ſint auſi, vt de Cicerone potiſsimũm & Lucullo legitur, qui villas in Tuſculano, Phormijs, Puteolis eodem tempore habuere. Vnde illud argutum reſponſum à Lucullo in Pompeium prodijt hominem accuſantem, quòd villam in Tuſculano miro ſumptu ædificaſſet, villam inquam ob ventos & frigiditatem æſtate tantummodò commodam, non etiam hyeme. Tum Lucullus imitatus ſe aues quaſdam reſpondit, vt hirundines, grues, ciconias, quæ pro anni tempore loca de induſtria mutant. VRS. Sit ita ſanè, vt dicis. Nil tamen habemus quò Varronis magis quàm Vari hanc villam eſſe exiſtimemus. PLA. Eſt quidem vt dicis, ſed Varronis diuini hominis autoritate moti, eius hunc vicum eſſe exiſtimemus. Hic eſt ille Varro, quem omnium facilè acutiſsimum & ſine vlla controuerſia doctiſsimũ, Aurelius Auguſtinus appellat: quique tam multa legit, vt aliquid eũ ſcribere vacaſſe mirum ſit: tam multa ſcripſit, quàm multa quenq̃ legere potuiſſe credamus, ne Lactantij laus illa de homine vana eſſe credatur. Neminem enim hoc vno vnquam doctioré nec apud Græcos quidem fuiſſe affirmat. Quare meritò viuenti ſtatua poſita eſt in bibliotheca illa, quæ prima de manubijs Romæ publicata eſt ab Aſinio Pollione Auguſti Cæſaris imperio. VRS. Facilè patior hanc illius fuiſſe villam, quandoquidem talis fuit, qualem optare mortales vix poſſunt. PLA. Quantum verò laudis huic tribuat M. Tullius in philoſophia ſua, audi quæſo: Sunt, inquam, iſta Varro: nam nos in noſtra vrbe peregrinantes errantesque tanquam hoſpites tui libri quaſi domũ deduxerunt, vt poſſemus aliquando, qui & vbi eſſemus, agnoſcere. Tu ætatem patriæ, tu deſcriptiones temporum, tu ſacrorum iura, tu ſacerdotum, tu domeſticam, tu bellicam diſciplinam, tu ſedem locorum, regionum, tu omnium diuinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, cauſas aperuiſti. Plurimum quidem poetis noſtris omninoque latinis & literis luminis & verbis attuliſti: atq; ipſe varium & elegans omni ferè numero poema feciſti, philoſophiamq; multis locis inchoaſti ad implendum ſatis, ad edocendum parum. Idem quoq; Cicero dum Caſsinatem hominis ſanctiſsimi atq; integerrimi prophanatum à M. Antonio commemorat, ita eũ laudat, vt maiore præconio laudari nemo poſsit: Quàm multos, inq̃t, dies in ea villa ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O tecta ipſa miſera, quàm à diſpari domino, quanquam quomodo iſte dominus? ſed tamen quàm à diſpari tenebantur. Studiorum enim ſuorum M. Varro voluit illud eſſe, non libidinũ diuerſorium. Quæ in illa villa antè dicebantur? quæ cogitabantur? quæ literis mandabãtur? iura populi Ro. monumenta maiorũ, omnis ſapientiæ ratio, omniſq; doctrina. VRS. Quid cauſæ fuit cur M. Antonius in Varronis fortunas tantopere ſæuiret? PLA. Fecere id ſtudia patrum: bello enim Piratico cum Pompeio egregiè militauit, bello item ciuili eundem ſecutus eſt ducem, vnde in fortunas hominis debacchatus eſt M. Antonius, aduerſante etiam Cæſare & ſæpius eum admonente, vt vni Varroni propter virtutem parceret. Verùm cùm poſtremò vt bonus ciuis & reip. amantiſsimus, triumuiratum improbaret, proſcriptione notatus, in M. Caleni amici optimi villam confugiens, ad pœnas perſæpe à M. Antonio quæſitus eſt. VRS. Doleo ego vehementer M. Varronis calamitatem, ſed quando ita accidit, illam Varronis villam in Caſsinate, quam hanc quæ nunc noſtra eſt, malo inquinauerit M. Antonius ebriorum vocibus, ſcortis vndiq; accitis, pueris meritorijs, & quouis genere flagitij. Non deerant ſua monſtra (vt video) illis temporibus, neque homines nobilitas generis à facinoribus retrahebat. PLA. Imò verò neſcio quo fato plerique iſtorum, quos nobiles vulgus appellat, in omnem turpitudinem prolapſi ſunt.

ſunt. Quem enim ſtultia anteponis Syllæ ex gente Cornelia? quē libidine P. Clodio ex gente Claudia? quem ſeditione & libidine dominandi Catilinæ ex gēte Sergia? fuere & alia monſtra, quæ maioribus ſuis talē immiſere notam, vt non inde nobilitatem deduxiſſe, ſed eo potius tranſtuliſſe turpitudinem videantur. VRS. Non eſt igitur (vt video) illa vera nobilitas, quam Ariſtoteles in libro de rep. probat. Dicit enim eoſdem ſibi videri nobiles, quorum maiores virtute & diuitijs aliquando floruerūt. PLA. Nō eſt certè. Nam vera nobilitas non aliundè quàm ex ipſa virtute oritur, ne partem aliquam in opibus & facultatibus colloces. VRS. Cuperem ex te audire vnde vera nobilitas oriatur, ſi vacat & placet. Locus enim iſte te admonet, & ad dicendum inuitat. Nihil hic ſtrepitus, nihil tumulti. Suſurrus iſte præterlabentis Anienis, alni folia ventis circumacta hoc vt facias, te inuitant: ſi æſtu premeris, pulchrè in herba recumbes, ac pedes recenti vnda continuò refrigerabis. PLA. Quod velle te video, mihi facere neceſſe eſt, & quidem breuiter, ſi conſeqni potuero. Nam pluribus verbis id agere neceſſe non eſt: præſertim hoc anni tempore, quo æſtu ac ſiti continuo premimur. Sed priusq̄ dicere incipiam, ex te audire cupio, quid de nobilitate ab alijs acceperis, & ne oratione continua hoc tibi faciendum exiſtimes, ego te, vbi opus erit, interpellabo: quod tibi quoq;, cùm ego contrà exordiar, facere ſi voles, licebit. VRS. Placet hoc quidem, ne quicquam intactum prætermittamus, quod etiam Dialogi ratio expetit. Putaui ego ſemper illam eſſe veram nobilitatem, quam quis ex illuſtri maiorum ſuorū origine traxiſſet, quaſi hæreditarium munus ab illis accipjens. Ab illis, inquā, qui ſummos honores maximosq; magiſtratus in ſuis ciuitatibus diſciplina, moribus, virtute adepti fuerant. Multum enim generatio ad nobilitatem facit, quod etiam in quibuſdam animalibus cernimus, vtpote in equis, canibus, bubus. Hæc enim bruta empturi, gregis nobilitatem prius ſciſcitamur & inſpicimus: quanquā in homine longè alia ratio inſit. Nā præter ingenia quæ penè eadem ex parentibus ducimus, ex educatione & domeſtica conſuetudine, ex dictis factíſve ad gloriam capeſſendam vehementer incitamur, quod eſt maximum nobilitatis ſpecimen. Quid enim (præter gloriam parentū & geniū quēdam domeſticum) Camillos, Fabios, Aemilios, Catones, Scipiones ad bene de rep. merēdum excitauit? collocari maiorum ſtatuas in ſoro pro tēplis veteres illi Romani voluere, titulis rerum geſtarū in baſi poſitis: quibus viſis & perlectis, æmulatione gloriæ excitata iuuentus, nullum laborem, nullū periculū pro ſalute & dignitate patriæ recuſarent. Mouent quidē hoïes ſimulacra, vt vides, mouent triūphi & monumenta maiorum: ſed nihil eſt quod æquè excitet dormientes etiā, quàm gloriæ cupiditas, quæ à maioribus non ſine cauſa transfertur in poſteros. Vides profectò multis etiam exemplis parentes benè inſtitutos, nil aliud cogitare & moliri, q̄ vt filios ſui ſimiles patriæ relinquant, quorū opera cū domi tū foris parens illa cōmunis pro arbitrio ſuo vtatur. Quā voluptatē percipere credimus eos, qui vita exceſſere, ſi quis ſenſus ſupeſt, ex liberorū rebus fortiter ac conſtanter geſtis? Magnam certè, cū cernant in filijs nō paruā ſui partē relictam eſſe. Hinc ille in filios parentū amor, illa nutriendi cura, ille ardor cōcitandi eos ad laudē capeſſendā, vt ipſi quoq; tātæ gloriæ participes ſint. Victuros enī ſe diu in filiorū & nepotū vita arbitrantur, ſi eos bene inſtitutos, & rebus à ſe p̄clare geſtis in pretio reliquerint. Expetebar hoc à filio M. Cato, hoc Cicero: ad hos enī iure hæreditario magnam partē gloriæ ſuæ p̄uenturam dicebant, vt eos à libidinibus, ad quas adoleſcentes naturā & ætatis vitjo feruntur, ad virtutē reuocarēt, cōmemoratione laudum ſuarū. Ex genere igitur nobilitas duci videtur: nā cū maiorū noſtrorū egregia ſicta cōmemorauerimus, nil nobis meritò negari poſſe arbitramur. Suffragata enī multis apud Romanos in petitione magiſtratuum nobilitas eſt, cū illud diceretur, Date hoc parenti, date generi bene de rep. merito. Non enim alios nobiles vulgus appellat, quàm quos præclari parentes genuere. Sēnatorij ſiquidem ordinis eos Romani appellabāt, qui ex ſenatoribus nati erant. Præterea verò ne vulgum me ſequi tantummodo exiſtimes, & ij qui literarū ſtudioſi ſunt, viuere nobiles generoſos appellant, quòd in his ſit nobilitatis copia. Hoc etiam nomine in dialogis ſuis p̄ſæpe vtitur Plato, dum amicos ad laudē cohortatur. O generoſe, inquit, ſic eſt agendū, ex genere nobilitatē animi excitans. Verū ne hæc nobilitas manca videatur, quidā adijciunt facultates & opes: quibus & domeſticus ſplendor cōſeruatur, & amicis, quorū frequentia nobilitas indiget & gratia, retinentur. Hinc clientes quaſi patronū colentes appellauere antiqui. Hinc illa matutina ſalutatio, pattoni in clientes ſportula vel cōgiario beneficētia: qua certè

vti nõ poſſunt, qui fortunæ bonis carent. Magna enim nobilitatis pars, beneficẽtia eſt, qua in alios vti nequaquã poteſt, qui nõ habet vnde domeſticis ſatisfaciat. Eũ igit quẽ liberalẽ volumus, fortunæ bonis abundare oportet. Impoſsibile nanq; eſt (vt Ariſtoteli placet) præclarũ aliquid ab eo fieri, cui deſunt facultates. Totus eñ nobilitatis ſplendor ſolo pauptatis nomine plerumq; inficit, quũ ſæpenumerò in eos liberalis eſſe nõ poſsit, quorum frequentia in dignitate retinetur. Verum eſt certè quod Satyrus dicit:

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi, ſed Romæ durior illis Conatus.

Quòd enim doctiſsimi viri ob inopiam rerum ſpreti & abiecti vitam miſerè traduxere, vt de Plauto & Lactantio legimus: quorum alter, Hieronymo teſte, ita pauper fuit, vt neceſſarijs plerunque indiguerit rebus, nedum delicijs: alter verò difficultatem annonæ & inopiam rei familiaris, vbi à ſtudio vacabat, quod tẽporis ſupererat, molas truſatiles in piſtrino cibi gratia ducebat. Facultates itaq; expetendæ ſunt ad ſplendorem nobilitatis, ne à rebus gerendis inopia rerum omnium retrahamur. Potuiſſet ne populus Romanus orbem terrarum ſuo adijcere imperio, niſi pecunias belli neruos habuiſſet? concionabundus in Philippum Demoſthenes, pecunijs, inquit, ad tantam rem conficiendam opus eſt. Non habuiſſemus certè tot præclaros viros in familia noſtra, ſi maiores noſtri hanc facultatem contempſiſſent. Potuiſſet ne exercitus ſuos contra hoſtem alere Paulus Vrſinus? Potuiſſet Petrus, iam Paulus, dum vel pro patria dimicant, vel aliorum ditionem mercede conducti cõſtanter tutati ſunt? Fugauit ex vrbe noſtra Ladiſlaum regem Paulus. Fugauit Nicolaum Picenninum ad Aglare Petrus, iam Paulus, Florentinorum auſpicijs militans. At verò Iordanus Vrſinus eccleſiaſtici exercitus dux inclytus, pulſo vici præfecto, eius ditionem pontifici ſubiecit. Franciſcus item è gente Vrſina miles egregius, Senenſium ditionem conſtanti animo tutatus eſt. Non eſt habitus hoc inferior Franciſcus Vrſinus vrbis præfectus, qui pulſis in Foroliuij Vngaris, rem Venetam bello penè oppreſſam reſtituit. Militauit Alphonſi regis auſpicijs & opibus adiutus Vrſus Vrſinus tanta cum laude, vt addubitatũ ple-
*48 runq; ſit, manu ne plus & animi magnitudine, *quàm cõſilio valeret. Demũ verò Raymundus Baucio è gente noſtra, domito & interfecto tyranno quodam, regnum Cypri reginæ iampridem pulſæ reſtituit, Tarentinuſq; princeps ob res in bello egregiè geſtas creari meruit. A nudo certè duce & inermi fieri nil egregiũ poteſt. Proinde hęc nobilitatis adminicula vt contemnam, adduci nullo modo poſſum. Quid, rogo, continuit Paulum pontificem, quò minus nobis Vrſinus, quibus inimicus ac propè hoſtis fuit, bellum inferret? Noſtræ profectò opes. Quibus ſuffulti fratres mei, hominem minis tantummodo coegere æquas pacis conditiones non aſpernari. Sumus, vt vides, in pretio ob vetuſtatem familiæ, facultateſq; partim à maioribus noſtris relictas, partim verò noſtra induſtria & armis partas. Ab hac autem opinione nequaquam diſſentire diuinus ille Plato, quem Cicero Homerum philoſophorum meritò appellat. Nam cùm veram nobilitatem quadrifariam diuiſiſſet, primam illorum eſſe ait, qui bonis, iuſtis clariſq; parentibus ſunt orti: ſecundam eorum, quorum parentes principes extitere: tertiam, cùm maiores noſtri fama ac rebus bello geſtis in pretio fuere: quartam eorum, qui præclara aliqua doctrina excellunt. In hac diuiſione nil certè eſt, quod nos à nobilitate ſecludat. Nam ſi principum huius noſtræ ciuitates vitam & mores inſpicimus, ſi dignitatem familiæ, ſi gloriã, ſi ingenium, fatebere certè nos inter nobiles cenſendos eſſe: neq; nos reijcies, quòd opes præſtare aditum ad veram nobilitatem dixerim. Vnde enim magnificus, vnde liberalis & beneficus ille nobilis, quem volumus, in quempiam eſſe poteſt, ſi ei facultates deſunt? Nam cùm magnifici proprium ſit, ædes egregias, templa, porticus, oppida ſtruere: cumq; item liberalitas circa dandas pecunias verſetur, quomodo id ab eo fiet, quem liberalem appellamus, ſi nihil habuerit quod donet, ſiq; ei potius aliorum benignitas expetenda fuerit? Meo itaq; iudicio eos nobiles appellandos cenſeo, quos & genus antiquũ, & diuitiæ bene partæ à maioribuſq; relictæ commendant. Hæc eſt ſententia noſtra, niſi quid ad hæc dixeris. PLA. Antequam dicere incipiam quid hac de re ſentiam, mutemus locum, ſi placet. Pellit hinc nos ſol, vt vides, ad veſperã iam inclinans. In illo Anienis flexu optimè manebimus, vnde vides vmbram ſub ſpecu elici. Traijciendus eſt amnis, quod fieri hoc anni tempore vado percommodè poteſt. VRS. Traijciamus, me ſequere qui vadum noui.

Sed

Sed heus tu frigidus es Anio æſtate etiam feruida? PLA. Ita eſt certè, vt dicis. Retinere in flumine pedes ob frigiditatem vix poſſum. Hanc ob rem exiſtimo Anienis veteris aquam potui minus ſalubrem fuiſſe propter frigiditatem: & quia ſemper adeò rapax eſt, vt ſemper aliquid ſecum ex ripis trahat, quo etiam ſereno cœlo turbetur. Frigiditatem autem cõtrahi arbitror ex montibus (vt vides) cœlo vicinis & niuibus ſemper opertis. Influunt etiam hinc dextra, hinc ſiniſtra Sublacum proficiſcentibus continui fontes, quorum aqua deguſtari ob frigiditatem vix poteſt: quò enim penitioribus ex locis & magis ſaxoſis aqua egreditur, eò frigidior eſt, æſtate præcipuè, qua frigidum & humidum propter contrarias qualitates ad tartara (vt dicitur) confugit. VRS. Ad quem igitur vſum has aquas in vrbem veteres introduxere tanta cum impenſa? PLA. Vt eſſet vnde irrigationi hortorum, balneis, fullonibus, reliquisq; fœdis miniſterijs ſatisfieret: concipiebatur autem ſupra Tibur extra portam Cartanam viginti millibus paſſuum. Verùm poſteri mutata ſententia, vt aquam clariorem haberent, omiſſo flumine, ex Sublacenſi Neronis villa meliorem duxere. Huius autem aquæductus caput pridem magna cum voluptate inſpexi, dum videndæ antiquitatis ſtudioſus, Marſos & Pelignos inuiſo. VRS. Ad ſpecum iam venimus: ſed dic quæſo vbi conſederis, & crura & pedes ſiccaueris, vnde duci exiſtimes illos aquæductus, qui mille paſsibus ſupra Tibur apparẽt, partim arcuato opere, partim effoſſo monte. PLA. Nimis vetuſtatem amas, vt video. VRS. Imò verò nihil eſt quod æquè mirer, & laudibus extollam. PLA. Rectè ſanè, Romanus es, tuos magis quàm alienos amas: non ſine cauſa, cùm vrbi Romæ par nihil vnquam fuerit, & nihil ſecundum. Ad formas illas redeo, quarum amplitudinem vetuſtas nõdum exedit. Altera autem duci aquam Martiam ad vrbem Valeria via exiſtimo: altera verò Claudiam, ſumptam ex fontibus duobus ampliſsimis, eadem via ſcaturientibus in Sublacenſi. Sed quæ fuerit Martia & quæ Claudia, haud ſatis conſtat, conſumptis præſertim inſcriptionibus, euerſiſque tantarum rerum monumentis. Inſpexi ego nuper ex Sublacenſis rediens amœnis dextra ac ſiniſtra, qua duci aquas videbam, & nil quo certior hac de re fierem vidi. Ex hac autem diligentia hoc conſecutus ſum, vt repentè in ſummum mœrorem inciderim, cùm paſsim cernerem egregia illa opera diſiecta & neglecta iacere. VRS. Vnde quæſo Martiam & Claudiam aquam appellas? PLA Ab his qui aquas duxere publico ac priuato ſumptu, vt Appiam & Iuliam dicimus: viarum quoque ſtratarum eadem ratio eſt, quibus ex rebus pleræque familiæ magnum conſecutæ ſunt nomen. VRS. Tandem verò, vt video, paulatim fatebere, nobilitatem ex vetuſtate generis & magnis facultatibus oriri. PLA. Nobilem igitur hac ratione C. Caligulam dices, qui Puteolanum ſinum ponte iunxit: Nobilem Claudium, qui Fucinum magna impenſa emiſit, qui portum Romanum extruxit: Nobilem Neronem, qui dum auream domum, dum thermas & theatra, dum portum Antiatum extruit, populi Romani vires contriuit: Nobilem item Herodem, qui Romanorum hac in re magnificentiam imitatus, portus, vrbes, theatra, aquæductus in Syria miro ſumptu excitauit. Sed his mõſtris quæ fera vnquam immanior fuit? Nil enim in ſe habuere, quare homines, non dico nobiles, dicerentur. VRS. Contrahe pedes, ſi placet, & dic tandem quos eſſe nobiles cenſeas. PLA. Nobilitas enim, vt Stoicis placet, eſt ſplendor * quidem non aliunde veniens, quàm ex ipſa virtute, qua bonum à malo, dignum ab indigno ſecludimus. Si animi noſtri bonis artibus & diſciplinis imbuti, ſeruare iuſtitiam, pietatem, conſtantiam, prudentiam rebus in omnibus didicerint, quónam pacto fieri poteſt, vt is nobilis cẽſeatur, qui ſine doctrina & eruditione, intemperantiæ ſe, iniuſtitiæ, impietati & nequitiæ addixerit? Imò verò hunc non modò ignobilem, verumetiam ſcurram & nebulonem improbum appellabimus. Idem quoq; ſentire Q. Cicero videtur: ſcribens enim ad M. fratrem de petitione conſulatus, cùm Antonij & Catilinæ mentio haberetur: Nequaquam ſunt, inquit, ij tam genere inſignes, quàm vitijs nobiles. Nobilitatis enim proprium eſt recta ſequi, geudere officio, cupiditatibus imperare, auaritiam coercere. Hoc qui facit, etiamſi ex infima ſorte hominum natus fuerit, is merito ſuo nobilis haberi & dici poteſt. Neque eſt cur parentem rerum omnium naturam (vt quidam improbi faciunt) reprehendamus, quòd hos nobiles, illos verò ignobiles faciat. Aequale ſiquidem omnibus temperamentum præſtat, non genus, non potentiam, non opes inſpiciens. Eadem enim *quò ad animum pertinet, naſcendi ratio in priuatorum hominum filijs eſt, quæ in principum ac regum natis, licet ij in purpura & magnis

* quidam.

domi-

domibus,illi in centonibus & caſulis plerunq; naſcantur. Virtutes certè & vitia faciũt, vt alter altero nobilior ſit. Seneca ex Stoicorum ſecta philoſophus inſignis, ad Lucillium ſcribens: Nõ fuit, inquit, Socrates patritius, non eques Romanus, quem tamen philoſophia nõ accepit, ſed nobilem reddidit. Hunc itẽ quo nemo vnquam mortaliũ doctior aut ſapientior Apollinis oraculo iudicatus eſt, mater, obſtetrix & pater marmorarius in lucem edidit, vt eſſet qui ſua doctrina multos ad nobilitatem traduceret. Seruius quoque Tullus in ſeruitute natus atq; educatus, regnum ſua virtute adeptus, & de hoſtibus tertium egit triumphum: & vrbem Romam ita auxit, vt nil ei ad ſummam nobilitatem defuiſſe videatur. Idem dici de Tullo Hoſtilio poteſt, qui humili tugurio natus, paſtor primò, deinde Romanorum rex meritò creatus eſt. Fuere ij quidem nobiles Vrſine, ſi verum intueri volumus, non illi qui ob maiorum virtutem & merita nobilitatem in deſidia collocarunt. Nihil enim agere, in purpura non ſine crapula & ebrietate viuere, ſericatas & coccinatas habere veſtes, aurea calcaria, gemmatos digitos, vnguenta ſapere, in ſumma nobilitate ponunt. Quæ omnia ita certè generoſitati contraria ſunt, vt virtuti vitium, & ſolertiæ ignauia. Vide quæſo quantum à cæteris differam. Soleo ego ac meritò profectò illos irridere, qui aut equeſtrem ordinem, aut inſignia alicuius doctrinæ vel precariò vel ambitione & largitione ſibi emunt, vt ignauiæ ſuę argumenta circunferre impunè poſsint. Concedatur id benemeritis, vt olim apud Romanos fieri conſueuerat. Equites enim propter rem in bello egregiè geſtam, annulo, fibula & armilla aurea donabantur, virtutes, non ignauiæ, pignore. Concedatur & noſtris temporibus, vt ij qui in gymnaſijs publicis aliqua doctrina excellũt, aurum in baltheis & calcaribus circunferant, quo à cæteris differre videantur. Si quis autem præterea eſt, qui alia ratione nobilitatem ſibi vendicet, ſciat is ſe alienam, non ſuam, perſonam gerere. Iactare item maiorum res geſtas, atria imaginibus diſtincta, porticus ſignis ac tabulis ornatas, ſuperbas ædes, plus certè admirationis in ſe habet quàm nobilitatis. Neq; hæc nobis adiumento eſſe poſſunt, ſi illorum virtutem omittamus, quorum imagines verborum magnificentia collaudamus. Imò verò ſi rectè intueri volumus, illa virtus huic ignauiæ dedecori ac turpitudini eſt. Talem autem nobilitatem irridens Diogenes ille Cynicus, qui omnia contemnebat, malitiæ dixit & ignauiæ velamen eſſe. M. certè Catonem priſcum illum, quem meritò Cenſorium vocarũt, non genus, non diuitiæ, (Tuſculi enim natus eſt obſcuro genere tenui cenſu) ſed præſtantes eximiæq; virtutes poſteris commendarunt. Idem quoq; de C. Mario dici poteſt, qui mihi vnus omnium præſtantiſsimus viſus fuiſſet, ni ad extremum veram gloriam libidine dominandi cum ſæuitia commutaſſet. Neceſſe eſt autem vt aut nuſquam nobilitas ſit, aut illi verè nobiles ſint, qui ingenio, doctrina, induſtria, magnitudine animi, fortitudine, prudentia in omni vita excellunt. Oriri autem nobilitatem ex virtute, hac ratione cõprehendi facilimè poteſt, quòd ij qui ex claris maioribus orti ob vitia degenerarũt, inglorij & degeneres ſunt habiti: vt ſuperioris Africani filius, qui bello Aſiatico ab Antiocho turpiter captus, vitam precariò præter Romanum morem ab hoſte impetrauit: de quo paulò pòſt L. Scipio patruus egregium illum ducturus erat triumphum. Filius autem Q. Fabij Allobrogi, à patre degenerans, adeo libidinoſe & intemperanter vixit, vt exhæredatum eum à Q. Pompeio prætore, nemo ægrè tulerit. Parentis enim amplitudo & turpitudini filij nil profuit. Nollẽ Q. Hortenſij oratoris clariſsimi nepotem in tantum dedecus prolapſum: qui dum popinas & lupanaria circuit, domeſticum ſplendorem propè extinxit. Quis eſt autem rerum humanarũ adeò imperitus, qui hos cenſeat nobiles appellandos? Quorum vita quò turpior fuit, eò citiùs ſuorum nobilitatem extinxit. Solent ij quidem maiorum ſuorum res geſtas commemorare: ſed verum eſt quod ait Naſo poeta,

Et genus & proauos, & quæ non fecimus ipſi, Vix ea noſtra puto.

Sunt quidem noſtra, ne mentiar, ſi eos imitati fuerimus: ſin ſecùs, non magis noſtra ſunt, quàm illorum qui Sienen habitant. Imò verò ſi quis ſenſus apud vita functos ſupereſt, ſiue quid apud nos agatur ſentiunt, dolent & quidem vehementer, talem de ſe prolem reliquiſſe, quæ adeò culpabilior videtur, quò plures habuit maiores, quorum virtutem & res geſtas imitaretur. Quòd ſi mortuis quibuſdam redire in vitam liceret, ea profectò cenſura in filios degeneres vterentur, qua Brutus ille primus libertatis vindex, qui conſcios coniurationis filios, virgis cædi ac ſecuri percuti iuſsit. Eandẽ quoq;

ſeueri-

ſeueritatem imitatus Caſsius, filium ſuum pop. Rom. imperium affectantem necari iuſsit. Torquatus item, cùm filius eius D. Syllanus, à Macedonibus repetundarum accuſaretur, ſolus concedente ſenatu cognitionem cauſæ ſuſcepit. Cognito autẽ re diligenter excuſſa filij crimine, ita iudicauit: Quum Syllanum filium meum immeritam pecuniam diripuiſſe conſtet, non iniuriá paternis laribus, & reip. munere, ac omnium ciuium ſocietate eum indignum iudico. Abiens itaq; à conſpectu patris filius, deſperatione motus, laqueo ſtatim vitam finiuit, cuius funeri vt indigni filij pater intereſſe noluit. Non poſſunt certè parentes optimi flagitioſos filios diligere: quin veteres illi Romani imperio & gloria digni, filios interdum exhæredarunt ob flagitia & turpitudinem, aliosq́ue, quorum ſpectata virtus erat, per adoptionem in familias ſuſcepere, ne ob ignobilitatem filiorum, agnationis nomen interiret. Rogatus ab vxore Socrates, vt propter filios in vita remaneret, nequaquam id ſibi integrum eſſe reſpondit. Tum illa, cui filios commendas? Nemini, inquit. Nam ſi mei ſimiles erunt, nulla indigebunt commendatione: Sin ſecùs, nolo filij Socratis dicantur, non enim merentur. Quanta autem moderatione vſus ſit dum filium ſenatui commendat Antoninus ille philoſophus, quem mirari, vt aiunt ſcriptores, quàm laudare facilius eſt, eius verba perfacilè oſtendunt: Filium (inquit) meum commendo, ſi vobis & dijs immortalibus dignus erit. Modeſtè ſanè, ne ſi ſecùs quàm vellet accidiſſet, principatus ſui gloria aliquo filij vitio contaminaretur. Quid ſibi velint iſti, qui ex maioribus ſuis nobilitatem aucupantur, certè nõ video. quemadmodum em̃ ſplẽdor in obſcura ſpeculi parte nuſquam apparet: ita neque gloria maiorum in minoribus flagitioſis eluceſcere poteſt. Vnde Satyrus ad Ponticum ſcribens, inquit:

Stemmata quid faciunt? quid prodeſt Pontice longo
Sanguine cenſeri, pictosq́ oſtendere vultus
Maiorum, & ſtantes in curribus Aemilianos?
Et Curios iam dimidios, naſumq́ minorem
Coruini, & Galbam auriculis naſoq́ carentem?
Quis fructus, generis tabula iactare capaci
Fumoſos equitum cum dictatore magiſtros,
Si coram Lepidis malè viuitur? effigies quò
Tot bellatorum, ſi luditur alea pernox?
Ante Numantinos ſi dormire incipis ortus
Luciferi, quo ſigna duces & caſtra mouebunt?
Cur Allobrogicis & magna gaudeat ara,
Natus in Herculeo Fabius lare, ſi cupidus, ſi
Vanus, & Euganea quantumuis mollior agna,
Si tenerum attritus Catinenſi pumice lumbum,
Squalentes traducit auos, emptorq́ veneni
Frangenda miſeram funeſtat imagine gentem?

Meritò poſt tot flagitia, idem poeta ſubiungit:

Tota licet veteres exornent vndiq́ ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt atque vnica virtus.
Paulus vel Coſſus vel Druſus moribus eſto,
Hos ante effigies maiorum pone tuorum,
Præcedant ipſas illi te conſule virgas.
Prima mihi debes animi bona: ſanctus haberi,
Iuſtitiæque tenax, factis dictisq́ mereris.

Tunc addit: Agnoſco procerem, vt intelligerent omnes In ſola virtute nobilitatem collo-

collocatam eſſe. Fruſtrà igitur nituntur, qui omiſſa virtute, nobilitatem tanquam hæreditarium munus à maioribus expetunt. Quis enim generoſum hunc dixerit, qui indignus genere & præclaro nomine tantùm inſignis? Nobilitas enim virtutis ſocia & comes, proprio labore quæſita, non alieno, cũ vitijs ſtare nullo modo poteſt. Vnde verum illud Senecæ tragici eſt: Qui genus iactat ſuum, aliena laudat. Gloriari quidem poſſumus, nos à claris maioribus ſanguinem, artus, viſcera accepiſſe: nobilitatem verò nequaquam, quæ tota ex animis noſtris pendet, & non aliunde venit, ne ignarum vulgus ſequamur, qui perſæpè in maximos errores dilabitur, cuiusq́ue opinio rarò cum ſapientia conuenit. VRS. Mutare ſententiam cogor, vt video. Sed nil mihi durius videtur, quàm vt exiſtimem paupertatem iungi cum nobilitate poſſe. PLA. Cùm diuitiæ, fortunæ bona ſint, non eſt cur eas cum nobilitate coniungas, quæ tota in virtute fundata eſt. quanquam haud ſcio quid in paupertate ſit, quòd ita eam aſpernere. De mendicitate uon loquor, quæ turpis eſt, cùm petere oſtiatim panem neceſſe ſit. Magnæ, inquit Seneca, diuitiæ ſunt, lege naturæ compoſita paupertas. Lex autem naturæ eſt, non eſurire, non ſitire, non algere vt famem ſitimq́ue depellas. Non eſt neceſſe ſi paupertatem amplexus fueris, potentum aſsidere liminibus, nec ſupercilium graue & contumelioſam etiam humanitatem pati. Honeſta quidem res eſt læta panpertas: nec paupertas quidem dici poteſt ſi læta. Nam cui cum paupertate conuenit, diues eſt: non enim qui parum habet, ſed qui minus cupit, diues haberi debet. Si enim ad naturã vines, nũquam pauper eris: ſi ad opinionem, nunquam diues. Parum eſt quod natura deſiderat: quod opinio, immenſum illud quidem. Adhortatur nos idem Seneca, vt nobis paupertatem familiarem faciamus: Securiùs (inquit) diuites erimus, ſi ſciuerimus quàm nõ ſit graue pauperes eſſe. Imò verò alius alio nemo dignior, quàm qui opes contemnit: & eas ſi habet, intrepidè vbi opus eſt, partiatur. Non enim diuites naſcimur, in lucem prodeũtes, cibo & potu contenti eſſe debemus. Sine cupiditatibus natura nos genuit, ſine timore, ſine ſuſpicione, cæterisq́ue peſtibus quę nos quotidie cruciant. Falſa autem opinione imbuti, paupertatem ſummum malum exiſtimamus: quod non putarunt Romani illi veteres, qui non minus laudis ex paupertate conſecuti ſunt, quàm ex imperio & rebus præclarè geſtis. Caruiſſet honore ſepulturæ, adeò pauper Menenius ille Agrippa, ſenatus ac populi Romani in componenda pace arbiter, niſi collatis in capita ſextantibus funus ductum more maiorum fuiſſet. Valerio quoq; Publicolæ, qui tertium conſulatum geſsit, ob inopiam rei ſamlliaris funus ex publico exhibitum: nil enim præter gloriam in morte ſibi reliquum fecit. Cincinnatus autem ab aratro ad dictaturam accitus, plus glorię ex paupertate quàm ex ſuperatis hoſtibus populi Romani conſecutus eſt, ſeptem iugeribus agri contentus, quem ipſe colere ſolebat, vbi ſe magiſtratu abdicaſſet. quàm glorioſa autem fuerit Attilij Serani paupertas, nõ attinet dicere, cùm omnes hiſtorici huius clariſsimi viri nomẽ celebrent. Is enim quem à ſerẽdo cognomentum duxiſſe arbitror, dari ſibi in Africa ſucceſſorẽ poſtulanit, ne villæ ſuæ pauca quædam iugera peſſum irent, mortuo villico, cuius induſtria vxorem & liberos alere conſueuerat. Senatus itaque ne inchoatum bellum omitteret, operam dedit vt ager eius coleretur, & vxori ac liberis publicè alimenta præſtarentur. Miſeros ne igitur & ignobiles hos præclariſsimos viros dicemus, quorum tantus virtutis ſplendor in paupertate reluceat? Petijt & Cn. Scipio in Hiſpania ſucceſſorem ſibi dari, quia filiã nuptui ſua induſtria daturus eſſet. Senatus autem ne tanto duce careret, dotem xl. millium æris virgini dedit, ac marito locauit: glorioſus ſenatus, qui ciui ſuo cauit: glorioſior Scipio, qui ex paupertate tantum nominis conſecutus eſt, quantum nullus anteà ex diuitijs. Fuit olim reſp. Romana apud omnes gentes & nationes magno in pretio, dum Romani ciues paupertate gloriabantur. Opes enim publicas oportere eſſe & non priuatas, cenſuere veteres illi, qui legem de repetundis ac de peculatu tulere. Verùm vbi, hac mutata ſententia, ex publico & priuato rapere impunè cœpere, poſthabita glorioſa paupertate, nulla deinceps religione, nulla pietate, nulla modeſtia vſi ſunt, adeò eos auaritia & habendi cupiditas de via retraxit. Hinc ortæ ſunt in tanta ciuitate ſeditiones, orta bella ciuilia, cùm opes orbis terrarum in vnam vrbem congeſtæ, victorum præmia eſſent: proſcripti certè in triumuiratu plures ſunt propter facultates & diuitias, quàm propter ſtudia partium. quos enim vel natura vel ratio à tanta pernitie retrahebat, eo ſdẽ diuitię in diſcrimẽ vocabant. Secura eſt vbiq; paupertas, nõ latrones, nõ veneficos timet. Et ſi qui verè nobiles habẽdi ſunt, ij certè pauperes erunt, qui ſpretis fortunæ bonis, omnes

cupi-

cupiditates perfacilè vincunt. Neq; eſt Vrſine, cur quiſquā putet, pauperis nullā omninò liberalitatē eſſe, ꝙ facultatibus careat, vnde beneficētia oritur. Mira enī liberalitate vtebantur viri illi clariſsimi, de quibus paulò antè mentionē fecimus, dum patriā tuebantur, dum imperium augebant, dum munera reip. caſtè ac ſanctè obibant. Benignitatis munere vti quadrifariā ſecundum Platonē poſſumus: pecunijs, opera, diſciplinis, oratione pro circunuentis in iudicio, quod eſt ſummum liberalitatis genus. Exhauriri enim interdū ea beneficentia poteſt, quę pecunijs & opibus exercetur: quantum enī ex pecunijs dando imminuit, tantū ex ardore benè agendi detrahitur. At verò qui in priuatis publicisq; rebus operę, conſilio, officio prodeſſe nititur, eò liberalior indies fit, quò ſua autoritate de pluribus bene meretur, nulla ſublata benè agēdi, hac in re pſertim, facultate. quantū autē profecerint in iudicijs oratores & cauſidici circunuētis aduerſariorū potentia & malitia, declarāt Ciceronis, Hortenſij ac Demoſthenis oratiões, qui perſępè à faucibus potentū inopes ſubtraxere. Doctrina pręterea & eruditione cōparari ingēs benignitatis nomē poteſt, quòd ea ſemper animis noſtris inſideat, comiteturq; nos vſq; ad extremū vitæ ſpiritum. Transferunt perfacilè & amittūtur pecuniæ, mutantur honores & dignitates pro arbitrio potentum. Cadunt conſilia ſocordia interdū & ignauia. Contemnuntur orationes: ſola verò ſapientia firma ac ſtabilis habetur. Eſt enī earum rerum, quæ ſecundū Ariſtotelem ſemper & vbiq; eodē modo ſeſe habent. Vera namq; virtus, vera nobilitas, nulli caſui ſubiecta eſſe debet, ex qua fit animus liber & ingenuus, nulli vnquā flagitio, nulli turpitudini deditus. qui igitur de nobilitate loquitur, de virtute ſe loqui intelligat neceſſe eſt: adeò ſimul hæc duo connexa ſunt. VRS. Non improbat, vt video, Plato partē illam beneficētiæ, quæ circa dandas pecunias verſatur. Pecunias aūt dico more maiorū, quarū æſtimatio menſuratur nummo. PLA. Non improbat certè cùm dicat, hac nihil hominū naturæ accommodatius. Sed inſpicere diligenter oportet, quemadmodū vtamur, cùm nō in omnes, nec ob leuē cauſam, ſed erga benè merētes, & ob ſingularē aliquam virtutē beneficos nos eſſe oporteat: hoc velle iuſtitiā in partiendis rebus, hoc poſcere æquitatē. Ea præterea liberalitate vti iubemur, quæ proſit de nobis benè meritis, & nemini noceat. quare tyrannorū quorundam, vt olim L. Syllę, C. Marij, Cinnæ, Lepidi, M. Antonij, pecuniarum & bonorum tranſlatio à veris dominis ad iniquos ſatellites & ſeruos nequiſsimos, non debet liberalis videri, cùm auferantur vnde nō oportet, & his dentur, quibus ob flagitioſam & ſceleſtē vitam negari aer, nedū victus, deberet. Admonet nos quoq; M. Tullius, ne maiore vtamur benignitate, quàm facultates noſtræ requirunt: néve ita rem familiarē claudamus, vt eam liberalitas aperire nō poſsit, quæ profectò omni oſtentatione & vanitate carere debet. Hoc aūt prudēter fiet, ſi tempus conſiderabimus, ſi cauſam benignitatis, ſi rationem, ſi dignitatem tum noſtram, tum eorum erga quos liberales eſſe debemus. Nam qui ſine vitio vel menſura, quodā animi impetu, liberales videri magis quàm eſſe volunt, argui leuitatis non ſine cauſa poſſunt. Viro enim bono nil turpius eſt, quàm aliquid facere, cuius probabilis ratio reddi non poſsit. Tenenda igitur mediocritas quædam eſt, ne ſi omnia temerè effuderimus, prodigi: ſi vbi dandum eſt nō dederimus, auari & maligni videamur. More autem Chriſtiano, paruulos nutrire, pupillos tueri, virgines inopes connubio locare, viduas defendere, nobiles paupertate & valetudine oppreſſos iuuare, eſurientes paſcere, algentes veſtire, captiuos redimere, nexos ære alieno ſoluere ſua pecunia & impenſa, nobilis ac liberalis viri proprium eſt. Quod etiā Fabium illum maximum, qui cunctando rem Romanā reſtituit, feciſſe legimus. Captiuos enim ab Hannibale redempturum ſe pollicitus ſenatu recuſante, vt id quod inſtituerat, ſua impenſa faceret, fundum vendidit. Laudatur & liberalitate Gillus Agrigentinus. Is enim quingentos equites Gelenſium vi tempeſtatis in fundum ſuum compulſos, magna impēſa aliquandiu aluit. Omitto dicere quàm liberalis fuerit in edendis ſpectaculis, in curāda annona, in epulis apparādis, cùm omnium qui vnquā fuere, liberaliſsimus ſit habitus. VRS. Splendidè ſanè. Sed dic quæſo, ſeparás ne magnificentiam à liberalitate? PLA. Imò verò, Ariſtotelē ſecutus. Hæc enim in dandis pecunijs, illa verò in magnis ſumptibus, vnde nomē accepit, verſatur. Proprium namq; magnifici viri eſt, theatra, templa, fora, porticus, ædes ita ædificare, vt & ciuitatis dignitas requirit, & eius qui extruit, facultas & amplitudo. VRS. Pinxiſti iam mihi, vt arbitror, illum quē nobilem dici & haberi vis. PLA. Ducta ſunt certè vera nobilitatis lineamenta, ſed nondum planè neruos & colores ſuperinduximus. VRS. Perfice quæſo, vt tandem gloriari poſsim me illius

nobi-

nobilitatis quam quęrimus, veram imaginem vidiſſe. P L A. Ita enim iuſtitia in humana ſocietate neceſſaria eſt, vt in animante anima. Huius enim motu cietur corpus, ſi inſit: ſin abſit, continuò riget & diſſoluitur. Quis eſt enim qui vt deum quendam cælitus miſſum, iuſtum hominem nō admiretur? Huic vt vides committunt homines fortunas ſuas, committunt liberos, coniuges, humanaque omnia: nec immeritò quidem, cùm ipſa iuſtitia ſit, vt Ariſtoteli placet, non pars quædam virtutis, ſed tota virtus. Vt igitur perpetuam commendationem & famam veræ nobilitatis conſequamur, ipſam iuſtitiam amplectamur oportet, ſine qua nibil poteſt eſſe laudabile. Camillus dictator Romanus Phalarios, quos vi non poterat, iuſtitia & clementia in deditionem accepit, remiſſo pædagogo virgis cæſo ab eiſdem pueris, quos transfuga ſecum per fraudem in caſtra hoſtium duxerat. Magna eſt & Ariſtidis laus, qui iuſti cognomentum conſecutus eſt, quòd Themiſtoclis conſilium de incendenda Lacedæmoniorum ad Cithieum claſſe, vtile certè, non tamen iuſtum, improbauerit. Hanc autem iuſtitiam rectè obſeruabimus, ſi communibus pro cōmmunibus vtemur. Communia autem ſunt, errantes admonere, ignaros docere, aut vt erudiātur curare, aquam non prohibere, pati ignem ab igne ſumi, conſulentibus fidele conſiliū dare. In hac autem ſocietate humana gradus diſtinguere ſuperuacaneum mihi videt. Nemo eſt enim qui neſciat, plus ſe patriæ, parentibus, liberis, propinquis, ciuibus debere, eiuſdem nationis, eiuſdē linguę, quàm peregrinis & externis. Non eſt etiam alienum ab officio pręſtantis & iuſti hominis, curare vt in patria ſua leges, iura, ſuffragia, conſuetudines ſeruentur: vtque ciues ſui in dictis pactis datam fidem præſtent. quod ſeciſſe M. Regulum legimus, vnicum inuiolatę fidei exemplum. Is enim Carthaginem ad certam pœnam redire maluit, quàm datam fidem violare. Hæc autem Vrſine, qui diligenter obſeruat, nō modò ingenuus, verumetiam illuſtris mihi videtur. V R S. Probè quidem omnia pingis: ſi quid babes ad hæc, perge quæſo. P L A. Fortitudo, vt mibi videtur, omnium virtutum quaſi robur qnoddam, viro inſigni perneceſſaria eſt, ne iuſtitia vlla ex parte labeſactetur. Verùm vt fortitudo ſine iuſtitia iniquitatis aſylum eſt, cùm validior imbecilliorē opprimat: ita iuſtitia ſine ſortitudine, eos plerumque deſerit, quos tueri meritò deberet. At verò cùm fortitudo in res bellicas & domeſticas diuidatur, ſuperius illud Neapolioni equiti & ſratribus tuis, qui militiam ſequuntur, omittamus, amplectanturque potius domeſticam illam ſortitudinē, quę animi magis quàm corporis viribus comprehenditur. Vera autem ſortitudo eſt, primò ſeipſum vincere, iram cohibere, nullis illecebris capi, aduerſis non perturbari, nec extolli ſecundis, & quaſi vento huc & illuc impelli: nam qui cupiditatibus vincitur, qui metu ſrangitur, qui ira perturbatur, vti certè conſilio non poteſt. Is autem quem magni excellentisque animi eſſe volumus, nihil admirari in rebus bumanis, nibil magni facere præter virtutem debet. Honores præterea, vt Ariſtoteli placet, non quoſcunque, nec à quouis oblatos ſuſcipiet, ſed illos tantùm quos eſſe dignos illuſtri viro arbitrabitur. Præterea verò ita dignitatem animi ſui in vtraq; ſortuna ſeruabit, vt à ſeipſo diſcedere nuſquā videatur. Contuliſſe in benemeritos beneficia lætabitur, ſeretq; moleſtè ſi ipſe ab alijs acceperit, nec plura ſtatim reddiderit, Heſiodi præcepto, qui maiore mēſura reddi mandat. Alienū verò ab eius natura eſt, quem magni excellentisq; animi eſſe volumus, beneficia in alios collata commemorare: accipientis certè hoc propriū eſt, non autē dantis. quamnis enim Lacedæmonij ab Athenienſibus beneficia accepta cōmemorant, ſua tamē in eoſdē collata verecundè reticent. Excellere itē in omni virtute manult, quàm videri, quod ėſt vani hominis proprium. Apertè aūt loqui, amare, odiſſe, magni animi propriū exiſtimat: timentis namq; eſt occultare ſententiā. Sit motus ipſius quē nobilē quærimus, tardus in inceſſu, vox grauis, ſermo ſententijs plenus. Prorſus aūt vera animi magnitudo ſine ingenti virtute conſtare non poteſt. Cauenda eſt tamē nimia gloriæ cupiditas. Nam dum magnitudine animi præſtare omnibus quærimus, æquitatē interdum ob ambitionē contemnimus, qua nullo publico ac legitimo iure vinci nos deinceps patimur. In rebus aūt agendis magnum animum, magnam ſpem prę ſe ferre debet, qui alios excellere cupit. quod ſeciſſe ſecundo bello Punico Scipionē ſerunt. Is em̄ cœtum ingreſſus deliberantium de relinquenda Italia poſt cladē Cannenſem, ſtricto enſe mortē his comminatus eſt, qni talem appprobarent ſententiam. Nam vt boni medici proprinm eſt, vultu ac verbis bonam valetudinem ægrotātibus polliceri: ita illuſtrem virum decet deſperationi hominum fiduciam & bonam ſpem obijcere: quod Aeneam feciſſe Virgilius ſcribit, vt illud:

Spem

Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.

Non eſt aũt viro ingenuo vllo modo trepidandũ, nec de gradu conſtantiæ, vt dicitur,
cadendum: quo nihil poteſt eſſe viro ampliſsimo indignius, qui ad vnam ſortitudinẽ
pro vtilitate communi natus & educatus eſt. V R S. Indiget ne alio adminiculo is, quẽ
cæteris nobilitate animi præeſſe vis? P L A. Imò verò, & quidẽ magno. Neceſſe eſt aũt,
vt in eo homine prudẽtia ſit ad bonorũ malorumq́; delectum, quem iuſtum & cõſtan
tem volumus. Prudentia enim cæterarũ virtutum magiſtra ita eſt ars viuẽdi, vt medici
na valetudinis, nauigationis gubernatio. Vnde hac in re nequaquã laudãdus eſt Theo
phraſtus, qui in Calliſthene ſuo vitã noſtrã & regi ſortuitò dixit, quo nihil poteſt eſſe
languidius, cũ vſu & doctrina cõpertum ſit, cælũ & homines ſapientia gubernari. Sa-
pientia enim, vt philoſophis placet, nil aliud eſt quàm diuinarum humanarumq́; rerũ
cognitio: quam quidẽ M. Tullius prudentiã interdũ, ſapientiã nonnunquã vocat: Hãc
qui aſpernatur & contemnit, quid à brutis differat nõ video, cũ virtutũ omniũ prin-
ceps ſit & magiſtra quædã, vnde oĩs bene viuendi ratio colligitur. Quare ſanctè à Pla-
tone ſcriptum eſt, tũ demũ beatas fore reſp. ſi eas docti & ſapientes regerent: bene ſi-
quidem conſultum ciuitatibus cenſuit, ſi is qui ſummã poteſtatem haberet, ſtudiũ om
ne ſuũ in virtute collocaſſet. Quales fuiſſe Romæ P. Scipionẽ, C. Læliũ, M. Catonem
accepimus, Spartæ Lycurgũ, Athenis Solonem. Illa eñ pars, quæ vt M. Tullio placet,
in veri cognitione verſatur, maximè naturam attingit humanam. Is etiã meritò pru-
dentiſsimus haberi debet, qui in quauis re videre & explicare poteſt, quid verũ, quid-
ve falſum ſit. Quare bene reſponſum ab Ariſtotele eſt: interrogatus eñ quid differrẽt
docti ab indoctis, quo (inquit) viuentes à mortuis. Eſt aũt ſapientia recta ratio rerũ ge
rendarũ, quæ & voluptatibus modum imponit, & animi fortitudinem regit. Transfert
hæc eadem ſe non modò ad remp. verumetiam ad familiarem: resq́; oẽs nõ temerè, ſed
conſideratè agendas. Sumedum eſſe tempus in deliberatione oſtendit, re aũt delibera-
ta aliquid agendum, poſthabita ſocordia & ignauia. Huius enim virtutis tota lans in
actione conſiſtit. V R S. Miror ego hæc duo nomina, videlicet ſapientiæ & pruden-
tiæ, omnino confundi, cùm Peripatetici longè aliter ſentiant P L A. Eſt ita ſanè vt
dicis. Vt enim ſapientia principium eſt cognoſcendi res omnes exactiſsimè contem-
plandas: ita prudentia quid expetendum fugiendúmve ſit, nõbis oſtendit. Verùm ſi
rectè intueri volumus, parum admodum inter ſe differunt, cùm res ipſa cõſiderata &
perſpecta, quod ex ſapientia oritur, ad actionem nos perducit, in qua felicitas humana
repoſita eſt. V R S. Non diſplicet hoc quidem. Habeo iam vt arbitror, illum quem
verè nobilem quærimus. P L A. Vnum adhuc ſupereſt, quo veluti condimento
hæc noſtra confabulatio vel diſputatio potius ſapidior fiet. V R S. quid id quæſo
eſt? P L A. Temperantia, quam interdum modeſtiam, nonnunquam etiam moderatio-
nem appellare ſolemus. Cuius virtutis proprium eſt, appetentis animi motus ſedare ac
regere, ſemperq́; aduerſantem libidini moderatam in omni reſeruare conſtantiam. In-
temperantia enim omnem animi ſtatum perturbaret & inflammaret, niſi huic vitioſi-
tati illa virtus obſiſteret, cuius beneficio ægritudines omneſque animi perturbatiões
ſedantur. Animis noſtris atq; naturæ vim duplicem ineſſe M. Tullius aſſirmat, qua-
rum pars vna in appetitu repoſita eſt, hæc hormi Græcè dicitur, quæ hominẽ huc & il-
luc impellit: Altera verò in ratione, quæ docet & aperit quid faciendũ fugiendumq́ue
ſit. Ita fit autem vt ratio præſit, appetitus verò obtemperet, in homine potiſsimum be-
ne morato, cuius fundamentũ ipſa verecundia erit, quæ non ſine cauſa prudentiæ ad-
iuncta, ſoliq́; homini data, oſtendit aliud quidem iuueni conuenire, aliud ſeni. Salta-
uit (vt aiunt, qui veteris teſtamenti hiſtoriam ſcripſere) Dauid rex, non autem Samuel:
& vt nec ille reprehenſus, ita iſte magis laudatus eſt. Abſtinuit fidibus ob verecundi-
am credo Themiſtocles ille Græciæ princeps, quòd eas dignitati ſuæ nequaquã conue
nire arbitraretur. Scribunt & poetæ Mineruam tibias abieciſſe, quòd dum eas inflaret,
indecorem genarum in fronte perſpexerit, deæ minimè conuenientem. Continẽtem
& abſtinentem eum eſſe oportet, quem nobilem quærimus. Horum autem alterum in
rebus eſt, alterum in moribus. Africanus ille Scipio, qui nobis multis in rebus exẽplo
eſt, eximiæ formæ puellã in bello captã, ac ſibi in Hiſpania voluptatis cauſa oblatam,
conſtanter renuit, eamq́; inuiolatã marito reſtituit. Cato aũt in Epiro, Achaia, Cycla-
dibus, Veneris à lucri copia abundans, conſtantiſsimè, Numatio Ruffo teſte, tantam

turpitudinem reiecit. Scitum ſanè illud Fabricij eſt in Cineam apud Pyrrhum voluptati omnia tribuentem: Vtinam, inquit, talem habeant mentem omnes populi Romani hoſtes. Quàm turpe autem ſit diffluere luxuria, Sardanapali error nobis oſtendit, qui incidi iuſsit in ſepulchrum ſuum: Hoc habui, quod edi, quodq́; exaturata libido hauſit. Quid aliud, Ariſtoteles inquit, in bouis, non in regis, ſepulchro incideres? Rebus autem in omnibus tenenda mediocritas eſt, quæ ad valetudinem quoque pertinet. Eſt autem in deſiderio, non in ſatietate, iucunditas victus. Ille igitur quem nobilem & illuſtrem quærimus, omnes libidines coerceat, ægritudines animi ſedet, comprimat iracundiam, vnde propè infinita mala naſcuntur. Præterea verò prudentia vtatur in bonorum malorumq́; delectu: Iuſtitia, vnicuiq; quod ſuum eſt tribuendo: Fortitudine, labores conſideratos periculaq́; obeundo: Temperātia, vt dixi, voluptates omnes prætermittendo. Hoc qui conſtantiſsimè facit, etſi ruſticis parentibus ignobiliq; loco ortus eſt, nobilis tamen & ingenuus haberi debet. Hęc habui de nobilitate quæ dicerem. Sed iam finem, ſi placet, faciamus, niſi quid aliud vis: Nam cœnæ tempus inſtat, & traiecto flumine, nobis per aduerſum collem in vicum Varronis ſubeundum eſt. VRS. Satis feciſti mihi abundè, & iam tandem ſolos eos nobiles exiſtimo, qui aliqua ſingulari virtute prædìti ſunt: non autem illos, qui bene loti & pexi & ſericati coccinatique accipitrem circunferunt, in ipſa ignauia, non in ſolertia, vt par eſſet, nobilitatem collocantes. PLA. Rectè ſanè. Conſcendamus, ſi placet. VRS. Quid ita quæſo acceleras? veniemus tempori. Non eſt quòd ita properes. PLA. Facit pulchritudo & magnificentia harum ædium, quas nuper magna cum arte & miro ſumptu ædificaſti, vt eò faciliùs proficiſcar. quid enim illis ædibus decentius reperiri poteſt, ſi trabes auratas, ſi parietes bene pictos inſpicis? quid commodius, ſi ampla cœnacula, ſi porticus faſtigiatas, ſi cubicula venuſta, ſi hortos egregiè cultos intuemur? VRS. Gaudeo ſanè vicum hunc noſtrum ita tibi placere. Curaui ego hanc ædificationem non magis mea quàm hoſpitum cauſa, nec priuatorum hominum ſolùm, verumetiam pontificum ac regum, vt ſi quando eis hac iter facere contingeret, meo beneficio percommodè recipi poſſent. PLA. Indicauit id modò pontificis Sixti aduentus, quem ita magnificentiſsimè accepiſti, vt à nemine melius aut lautiùs accipi potuiſſet, quod viri ſplēdidi & illuſtris proprium eſt. VRS. Putaui ſanè hoc eſſe magnifici hominis officium. Sed tectum quæſo iam tandem ſubeamus, ne humiditate nocturna lædamur: nos præſertim, qui ob difficilem collis aſcenſum nonnihil ſudamus.

BAP. PLATINAE DE OPTIMO CIVE AD LAVRENTIVM MEDICEM PROOEMIVM.

Qui vitam ciuilem Laurēti ſibi deligere, ij mihi nimirum præter cæteros ſapere viſi ſunt. Laudent quantum velint Druidas ſuos Galli, laudent Gymnoſophiſtas Indi, nec ſuos Eremitas improbent Chriſtiani. Ego enim ſic exiſtimo, hunc mundū quem colimus, quemq́ tam ornatū quodammodo pictum cernimus, nullam ſpeciem habiturum, niſi à ciuilibus hominibus incoleretur, ij ſunt profectò, qui prouincias diuiſere, qui vrbes ſuis locis, qui pagos, qui villas, qui oppida condidere, qui homines in vnum congregatos, per tribus & vicos diuiſere, qui patrem familias ſuis præeſſe voluere. At verò, vt ij in vnum congregati, bene ac ſanctè viuerent, ſuis legibus vita ciuilis deſcripta eſt, tum ab illis priſcis legum latoribus, Solone, Lycurgo ac Dracone, tum vel maximè à Platone & Ariſtotele, quorum libri, de moribus præſertim, ciuili diſciplina referti ſunt. Laudant ij certè priuatam vitam, contemplandiq́ rationem, & in ea ſolidam voluptatem collocāt: ciuilē autem ita amplectuntur, vt in ea laudanda magna volumina conſcripſerint, quod certè nō feciſſent, niſi hanc vitā fructuoſiorem, illi inerti ac deſidi præferendam multis rationibus intellexiſſent. Nam qui vitam in ſolitudine

ducit

ducit, quique rerum ac deorum naturam contemplatur, is certè cùm ſolicitudines humanas ſubterfugiat, ac ſanctam ſocietatem deſerat, ſibi magis quàm alteri natus eſſe videtur. Magnum eſt profectò deos contemplari, eoſdemque nobis propicios reddere precibus ac votis. Sed illud quoque maximum eſt, ad quod natura rerum omnium parens impellit. Non enim ſolùm nobis nati ſumus, vt ait M. Tullius, verùm ortus noſtri partem patria vendicat, partem amici, quibus certè ſatis facere illi nequaquam poſſunt, qui in ſolitudinem ſecedentes, ſeſe ab hominibus vt à toto corpore ſepararunt. Delectati quidem multi cùm ex Græcis tum ex Aegyptijs contemplatione ſunt, multaque ad cognitionem rerum occultarum & admirabilium pertinentia conſcripſere, quod quidem ad paucos pertinet. Sed ego potiſsimùm Romanos laudo & admiror, qui poſthabita priuata commoditate, & voluptate animi, de legibus & moribus ſcribentes, communi hominum vtilitati ſemper conſuluere. Hac itaque ratione motus Laurenti, ne mihi tantummodo natus eſſe videar, ſcribere aliquid ad te de optimo ciue inſtitui, quò mihi & tibi pariter ſatisfacerem. Multum enim patriæ iſti tuæ floentiſsimæ debeo, quæ me licet externum, tot annis non modò aluit, verumetiam erudiuit. Multum præterea auo ac patri tuo, viris certè clariſsimis, quorum benignitate & gratia in clientelam familiæ veſtræ ſuſceptus ſum. Verùm quia auus tuus Coſmus remp. Florentinam ſemper coluit, proque ea tuenda maxima bella & grauiſsimas inimicitias plerumque ſuſcepit: eundem quoque non modò tecum, ſed etiam cum reliquis ciuibus, quibus omnibus bene conſultum vult, loqui puto. Eius enim perſonam loquentem feci, quò tibi ac ciuibus tuis autoritate tanti viri maior ardor concitaretur, ad bene merendum de rep. quam nobis amplam & ſplendidam ſua induſtria & animi magnitudine reliquit. Neq; eſt certè Laurenti, cur hoc noſtrum munuſculum aſpernere, quòd paruulum ſit, quodque etiam peregrinus ad ciuem ſcribat. Scribãt alij magna volumina ad otioſos & inertes. Scribo ego ad te, cuius tota vita in actione repoſita eſt, quique ciuitati tuæ conſulis, de tuo etiam, ne his grauiſsimis temporibus fame laboret, quæ grauiter quidem neſcio quo fato omnem Europam nunc vexat. Quòd autem peregrinus ad ciuem Florentinum de gubernanda repub. ſcribam, non eſt cur quiſpiam miretur, cùm multi ante me id fecerint: cumque etiam eiuſdem ciuitatis meritò ciuis appellari poſsim, in qua annis aliquot vixi, in tanta ciuium charitate & beneuolentia, vt facilè dignoſci nõ poſſet, ciuis ne an peregrinus eſſem. Sed hæc quæſo tandem omittamus, atque auum tuum Coſmum, quid optimum ciuem facere oporteat, diſſerentem audiamus: abs te tamen vt à tyrone, res prius inchoabitur, vt velites & rorarij apud Romanos in prælijs ſolebant. Tibi enim primæ partes attribuuntur, qui ſic Platinam Carigium veſtrum adeuntem alloqueris.

BAP. PLATINAE DE OPTIMO CIVE LIBER I.

Laurentius, Platina, Coſmus.

HIC eſt Platina, ni fallor, quem ad nos venientem video, quid ſibi velit in Carigio noſtro, haud ſatis ſcio, relicta præſertim Florentia, vbi veneres omnes & blanditiæ inſunt. PLA. Quaſi verò pluris blanditias & voluptates faciam, quàm otium & quietem. Seceſsi paululum ab vrbe mi Laurenti, donec ludi iſti veſtri theatrales & mimici efferueant. Quieſcere enim interim nó licet aut ingenio frui, dum Florentinus populus ad ludos natus, vocibus & clamoribus omnia complet, clamat, proſtrepit, explodit, laudat. Tubis præterea, tibijs, fiſtulis, cornibus adeò cælum frangunt populares, vt nil excogitari viro dignũ tum liceat. LA. Qui de rep. ſcripſere, probarunt ne ludos? An hęc conſuetudo vt alia pmulta irrepſit, vimq; legis in ciuitatib⁹ cepit? PL. Philoſophos domi habes, & ex me peregrino quæris, quid ad ciuitatem pertinet? Auum tuum Coſmum virum ſapientiſsimum ſciſcitare, qui, vt arbitror, vſu, ætate & experientia neminem ſuperiorem, nedum parem habet, quod etiã ipſo tacente reſp. veſtra florentiſsima indicat, quam & ab externo hoſte & à ſeditioſis ciuibus ſæpius exagitatam ac penè oppreſſam, non modò liberauit, verùm etiam legibus & inſtitutis fortunatam reddidit. LA. Nollem auo meo moleſtus eſſe, qui nũc in ripa Tertiolæ in viridi opacoq; loco ſub quercu illa animi & vitandi æſtus cauſa reſidet: Parcendum eſt eius ætati, quæ per ſe morbus eſt, vt ait Cicero: parcendum valetudini, qua perſæpe afflictatur. Adde quòd ciuilibus negotijs & procellis exagitatus huc ſeſe vt in portum recipit. PLA. Quaſi verò à ſene bene inſtituto, beneque de republica merito quicquam fieri iucundius poſsit, quàm aut quid ſit agendum in vita ad benè beateq; viuendum commemorare, aut ſuos edocere, quo pacto ciuitatem iuſtè ac ſanctè gubernent. Hoc vno ſiquidem modo omnem ei leuabimus ſenectutis & valetudinis moleſtiam. Ab his enim ad meliorem cogitationem animũ eius traducemus, ex qua profectò non minorem ipſe quàm nos, voluptatem capiet, cùm docentis æquè ac diſcentis, par voluptas ſit. Sed accedamus propius, & dum in vita eſt, quicqd poſſumus, ex eo tanquã ex huberrimo fonte hauriamus, quod tibi ac tuæ reip. proſit, omiſsis ludis illis, de quibus paulò antè diximus. Ego enim viciſsim hominem interrogabo, tu quæ dicet, notabis & ediſces. CO. Quid huc quæſo Platina? Carigium ne viſurus & Tertiolæ riuum, & quercum hanc frondoſam, an æſtus vrbaniq; tumultus vitandi cauſa huc veniſti? PL. Vt te viderem & ſalutarem Coſme, vtq; aliquid à te perdiſcerem vnà cum Laurentio nepote tuo, ad quem Florentina reſpublica poſt te ventura eſt. Nam Petrus filius adeò podagra & articulari morbo laborat, vt non longior ei vita futura videatur: hanc ob rem exiſtimo Laurentium noſtrum tibi ac patri breui ſucceſſurum, recepturumq; ab vtroq; rempublicam bene veſtris artibus ac labore inſtitutam. Quare vt auo ac patre dignus videatur, ediſſere, & quidem breuiter: nolumus tibi diu moleſti eſſe, quid optimum ciuem in gubernanda ciuitate deceat, vt tãquam optimus poeta, hunc extremum vitæ laborem *actum bene & vtiliter tranſigas. Hoc eſt munus tuum, hoc à te expectatur, non à riuuli ſuſurro, non ab his virgultis & arboribus, quæ, vt Socrati placet, nil habent in ſe quod homines doceant. Quam ob rem aggredere quæſumus, da hoc nepoti, da patriæ, vt quæ ornata per te eſt, eadem quoque in futurum conſilio tuo per nepotem ſalua & aucta videatur. CO. Nõ poſtuletis à me hoc, vt video, ſed flagitatis. Faciã ergo vobis, vt potero, ſatis, quanquam hoc ſit philoſophi doctiſsimi ac ſapientiſsimi munus: à me autẽ hæc habetote, vt ab homine potius ætate & rerum humanarum cognitione perito, quàm doctrina & arte imbuto. Interim verò vacuũ tempus & liberum mihi dari peto. Nam qui rem tantam ſuſcipit, cura certè & negotio vacare debet. Abigitote quæſo ruſticos iſtos à me, ne nos à republica ad rem ruſticam traducant. Importuni profectò ſunt: & quod volunt, nimis volunt, quippe qui affectus ſedare vſu vel arte nequaquam didicere. LA. Hoc meum erit negotium, meo iuſſu conticeſſent omnes: quieſce, ſi placet, & in hoc ceſpite recumbe, ac pedes contrahe, ne aqua ſubluti articulari morbo vexentur, quod in frigidis podagris accidere ſolet. Quæret ex te Platina aliud ex alio, & ego quod diſſeres tãquam ex oraculo percipiam & ediſcam. PL. Quia verò, vt ait Maro, non omnia poſſumus omnes, ob eam rem, ſi quid mihi exciderit, aut prætermiſſum à me fuerit, tu ſtatim

ad quem

ad quem pertinet, id ſuggeſſeris, facieſq́; auum tuum rogando ad dicendum alacriorem, cùm te ex ore ſuo tanquam ab hubere pendentem videbit. LAV. Faciã ego verò quod velle te videro, & innueris. PLA. Conticeſcamus, dicturus eſt aliquid auus tuus, mentum attrectat, & barbam mulcet. COS. Ego verò cùm ſæpe alias, tum vel maximè nunc cogitabam, multum homini naturã tributum eſſe, in eoq́; mentem ipſam magnam vim rerum optimarum continere: hinc faciendi quod honeſtum, & vitandi quod turpe eſt, rationem colligimus, cùm natos eſſe nos, in lucem editos ad decus & honeſtatem cernimus. Hoc etiam naturalis ſocietas, hoc hominum coniunctio inter ipſos expetere videtur: qua ex re, illa quam quærimus, reſpublica naſcitur: quæ eſt, vt Ariſtoteli placet, eorum qui in ciuitate degunt, inſtitutio, cuiuſq́ue finis eſt bene viuere. Sed quoniam res tanta gubernari bene ſine parente & ductore omnium non poteſt, ab eo, ſi placet, exordiamur. Deo enim duce, errare nemo poteſt. Præterea verò ingrati videremur, cùm poetæ fabulas narraturi, vana numina inuocent, ſi nos Dei, optimi maximi nomen pręteriremus: nos, inquam, quos prouidos, ſagaces, acutos, memores, plenos rationis & conſilij fecit. Solus enim homo ex tot animantium generibus atq; naturis, rationis particeps & cognitionis eſt, ob eamq́; rem Deo propiùs accedit. Quare ſi placet, & ni aliud vultis, hinc exordiamur. PLA. Rectiſ[illegible]quidē, iſto enim duce errare nemo poteſt. Sed vocem attollas oportet Coſme: co[illegible]tuem̃ auiũ, ſtrepituq́; fluminis non bene quæ dicis percipimus. COS. Accumbite quæſo, vt quæ dicturus ſum, cōmodiùs intelligatis: mihi enim per ætatē vocē attollere non licet, nec arteriam deſatigare. LA. Accubuimus tua & noſtri cauſa, ne quidquã ex ore tuo excideret, quòd nō perciperemus. CO. Principiò quidem comparandæ autoritatis conſtituendæq; reip. ſingulare fundamentum religio eſt. Non enim parum fidei apud ciues ſuos ille ſibi cōparat, qui & Deum immortalem eſſe, & omnia poſſe exiſtimat: putatq́; quicquid humanũ genus prouidum, acutũ, in ſe præclarũ & excelſum habet, nō ꝓpria induſtria & ſagacitate, ſed diuini numinis gratia obtinere. Vt igitur vnus Deus ex inſtituto Chriſtianæ religionis in ciuitate noſtra piè ſanctèq; colatur & adoretur Laurēti, curandũ tibi potiſsimũ eſt. Hoc em̃ à nobis ſuo merito vult Deus, qui patriæ noſtræ hãc remp. tã amplã tamq́; florentē ꝑſtitit. Præterea verò, cũ fieri nō poſsit, vt in magnis vrbibus inter ciues ipſos æmulatio interdũ nō oriatur, pietas iſta ad tutelã tui ipſius & munimentũ, non parũ roboris tibi præſtabit: minus em̃ (vt Ariſtoteli placet) reformidant hoīes, quē religioni & pietati deditum viderint, minuſq́; contra illũ ſeditioſi audebunt, quem dijs amicũ perſpexerint. Cyro quidē ad auum Aſtyagē ituro, hæc in primis mandata dat pater Cambyſes, vt eſt apud Xenophontem ſcriptum: Hęc à me diſcas fili, quæ habētur maxima: nihil à te vel publicis vel priuatis in rebus agendũ, niſi ſacris peractis, deorumq́; voluntate augurijs perſpecta & cognita. Humanum enim genus erroribus plenum eſt: at dij cùm ſemper fuerint, cumq́; omnia norint præſentia, ꝑterita ac futura, inuocati adſunt conſultationibus hominum, quibus propicij ob pietatem fuerint, ſigniſq́; oſtendunt, quid agere, quibúſve abſtinere oporteat. Quòd ſi noluerint omnibus conſultum eſſe, nil mirum videri debet: nulla em̃ neceſsitate vrgētur, vt quę nolint çurent. Hoc autem ſanctiſsimo mandato permotus Cyrus, nil vnquam priuatim ac publicè egit, quod ad regem pertineret, quin prius litaret, cōparataq́; victoria ſacrificando dijs gratias ageret. Tantũ præterea benè inſtituti regis exemplum valuit, vt gens Perſarũ, ferox antea & indocta, ad bonam frugē breui redigeretur. Nunquam verò bella ſuſcepit Dauid ille fortiſsimus, qui & Goliam ſingulari certamine ſuperauit, & finitimas gentes Iudæis infeſtas domuit, niſi prius ſacrificia Deo maximo exhibuiſſet. Parta autem victoria, hymnos ſtatim cecinit, eidem gratias agens, vt oſtenderet Dei benignitate & gratia, non ſuis meritis, tantam felicitatem ſe conſecutũ fuiſſe. Ad Antipatrum autem ſcribens Ariſtoteles, hominem certè rogat, vt Alexandrum Macedoniæ regem moneat, ne tot victorijs elatus, quot in Aſia adeptus fuerat, Deum cōtemnat, cuius nutu omnia mouentur: qui fortaſſe diutius in regno tot laboribus parto vixiſſet, ſi præceptoris ſapientiſsimi monitis obtemperauiſſet, nec coli vt Hamnonis filius & more Perſarum voluiſſet. Quãta autem ſit religionis vis, & obſeruatio humanæ pietatis erga Deos, ex hoc maximè comprehendi Laurenti poteſt, quòd gentiũ quoque homines deos qualeſcunque colentes, feliciores ſunt habiti. Tantamq́; apud ciues ſuos autoritatem hac vna re compararunt, vt populos quoquò voluerint facilè impulerint: vt de Numa Pompilio legitur, qui populum ferocem Romuli imperio,

religione iniecta, ad meliorem cultum redegit, depoſita ſæuitia illa & ruſticitate. Teſtantur hoc ancylia & ſacra quædam regni pignora, Ianus ſcilicet bifrons, belli & pacis arbiter focus Veſtæ virginibus creditus, pontifices, augures, ritus ſacrorum, feſti dies. Ante Numam hæc omnia incognita fuere. Verùm his acceptis, haud diſficile factu viſum eſt, populum licentia bellica efferatũ in officio continere. Senatus verò Romanus ad hanc rem ſpectans, decreto inſtituit, vt ſingulis quibuſq; annis decem patriciorum filij ad noſtros ſacrorum peritos mitterentur, qui Hetruſca imbuti diſciplina, in patriam redeuntes, dijs ſuis ſacra ritè exhiberent. Adducere tibi exempla multorum in medium profectò poſſem, cùm eorum qui ob pietatem etiam apud hoſtes tuti & in pretio ſunt habiti, tum illorum qui ſpreta religione, ſacrilegij & impietatis ſuæ pœnas tandem, & quidem graues dedere. Sed omiſsis his falſorum deorum opinionibus, ad religionem noſtram caſtam ac ſanctam redire placet: quæ etſi neceſſaria ſit, tamen ſi qua in re ab aliquo non bene inſtituto ambigeretur, propter honeſtatem & vtilitatem humani generis recipienda eſſet. Non enim ſuperſtitionem habet vt Iudaica, non aniles fabulas vt Gentilis, non turpitudinem vt Machometana. Ad iuſtitiam nos impellit, ad fortitudinem, ad modeſtiam. Pudorem nobis pro[illegible], pudicitiam, fidem, conſtantiam, honeſtatem. Contrà verò, petulantiam vitare, [illegible]prum, fraudationem, ſcelus, furorem, turpitudinẽ, libidinẽ, iniquitatẽ, luxuriam, ignauiam, temeritatem nos admonet præceptis & inſtitutis: quare mi Laurenti hanc religionem, cuius characterem à teneris annis in fide parentum ſumpſiſti, conſtanter amplectere, noſtramq́ue ciuitatem tuo exemplo in hac fide contine, Chriſtum vnici Dei filium colendo cum patre ipſo ac ſpiritu ſancto regnantem: neque enim decet te ac reliquos Chriſtianos vnum Deum in Trinitate perſonarum adorantes, & Trinitatem in vnitate diuinitatis agentibus, religione & pietate ſuperari, maximè verò cùm illorum religio vel ſuperſtitio potius fabulis (vt dixi) nitatur: noſtra verò ſanctiſsimis inſtitutis ac infinito propè martyrum ſanguine probata & confirmata tot annis ſit, tot doctiſsimorum virorum præceptis, quot Eccleſia Romana in pretio habet, & vt de hominibus benemeritos colit. Multũ profectò Deo noſtro debemus. Inſpicienda igitur ſunt eius merita erga patriam noſtram, quam toties ab hoſte & quidem grauiſsimo tutatus eſt, quamq́ue etiam à peſte & fame perſæpe liberauit. Nec minus certè quid noſtra familia ei debeat conſiderandum: quam quidẽ tumultu militari & ſeditionibus interdũ exagitatã, in ciuitate, vt vides, cum dignitate retinuit. LAV. Ego verò Coſme, quod velle te video, quodq́; etiã ratio dictitat, libenter faciam: ſed dic quæſo quæ ſit iſta ſuperſtitio quam toties commemoras. COS. Dicet hoc Platina, ad quem pertinet: Nam hæ ſunt eius partes. PLA. Ego verò dicam quod Cicero ſentit: Maiores noſtri, inquit, religionem a ſuperſtitione ſepararunt: nã qui totos dies precabantur & immolabant, vt ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati, quod nomen poſtea latius patuit. Qui autem omnia quæ ad cultum deorum pertinẽt, diligenter tractarent, & tanq̃ relegerent, ſunt dicti religioſi, vt eligentes ex eligendo, tanquam à diligẽdo diligentes, ex intelligendo intelligentes: his enĩ verbis omnibus ineſt vis eligendi eadẽ quæ in religioſo: vnde alterum vitij nomen eſt, alterum laudis. Eſt aũt religio veri Dei cultus: ſuperſtitio falſi, vt qui ſuperſtitem memoriam defunctorum colunt tanquã deos. Cur aũt Lactãtius religionẽ potius dictã velit à religãdo, nõ hercle ſatis intelligo. Fuit biduo apud inferos chriſtus, inquit, hoc vinculo pietatis obſtricti Deo religati ſumus, vnde religio nomen accepit. Verùm cùm ante Chriſtum ipſum deorũ quoq; metus eſſet, cuius ſanguine & pietate religati eramus? Nullũ certè tũ erat vinculum, imò titubabant, & ſoluta erant oĩa. Venit qui nos redimeret, & cuius pietatẽ ac miſericordiã religeremus tantorũ beneficiorum memores. Vter verò melius ſentiat, aliorum ſit iudicium. Perge Coſme, niſi quid ad hæc requiris. COS. Altè verò, & vt oportuit, à capite repetiſti oĩa. Aniles igitur ſuperſtitiões otioſorũ quorundã vitabis Laurenti, ne fruſtra tẽpus in nugis teras, & ea timeas quæ oſcitantes quidã aucupij gratia confingunt & ſomniãt. Non eſt cur ſacerdotes roges, quod irridendo Socratem feciſſe aiunt, vt Aeſculapio pro te gallum immolent: Sanctitatem verò, quæ eſt (vt ait Cicero) colendi Dei ſcientia, amplectere: Hypocritas fuge, ne te ſuis artibus ſuperſtitioſum reddant. Eſt enĩ genus hominũ pernicioſum & maleficũ: hos quidẽ vt rerũ omniũ ſimulatores ac diſsimulatores, ſaluator ipſe in Euangelio deteſtatur & accuſat. Occultũ quippe ſcelus eſt, nec vt alia vitia facilè dignoſci poteſt. Virtutis enim ac ſancti-

tatis

tatis nomina ſemper in ore habent, contemnere omnia videntur, ſaluatoris & ſanctorum ſimulacra publicè magis quàm priuarè venerantur & adorant, obtorto ambulant collo, demiſſo vultu, ſqualida barba & veſte: atque ij quidem magna ex parte ignaui, rudes, ſordidi, ſola oſtentatione & vultus pallore conſpicui hominibus, tanquam inutiles fuci, & alienis laboribus inſidiantes, infeſti ſunt. Quare benè à M. Tullio dictũ eſt, nullam capitaliorem peſtem eſſe, quàm eorum qui cùm mali ſint, id tamen agunt, vt boni viri eſſe videanrur. Ad Lucillium verò ſcribens Seneca, hominem monet, ne quid hypocritarum more agat, qui non perficere quod oſtentant, ſed conſpici cupiũt. Cautè igitur cum huiuſcemodi hominibus viuendum eſt, ne circunueniaris, néve in aliquam ſuperſtitionem eorum fraudibus incidas: qui certè etiam in crimine deprehẽſi, puniri non poſſunt, quòd eorum vitia interpoſito religionis nomine obteguntur. Dubitant em̃ homines, rectè ne ij an perperã agant: fugiendi itaq; ſunt tanquam inutiles fuci, & ciuitati graues. Sed his omiſsis, ad alia, ſi placet, pergamus. LAV. Quid ſubijcias ſecundo loco, expecto. COS. Stoicorum quidem mos fuit, vbi de religione diſſeruiſſent, ſecundo loco charitatem patriæ, diſceptandi & veri inueniendi cauſa proponere: quod certè non ab re factum eſt. Nam cùm omnia (vt ait M. Tullius) ratione animoq; luſtraueris, omniũ ſocietatum nulla eſt gratior, nulla charior, quàm ea quę cũ rep. eſt. Vnicuiq; noſtrum chari ſunt parenres, chari liberi, propinqui, familiares: ſed oẽs omniũ charitates patria vna cõplexa eſt, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus? Quò eſt deteſtabilior iſtorũ immanitas, qui lacerant omni ſcelere patriam, & in ea funditus delenda occupati ſunt. Augeri enim patriam imperio, agris, honeſtis vectigalibus, optimi ciuis eſt proprium, qua ex re certè magnam apud oẽs bene ſentientes ij nanciſcuntur gloriam, vt Curio, Fabricio, Catoni ſeni obtigit. Contrà verò in vitio ſunt, qui poſthabitis commodis ciuium, explendæ auaritiæ & voluptatis cauſa exigunt, extorquent quicquid in mentem venit. Potuit ne vox vlla ſceleratior videri quàm illa Catilinæ ob auaritiam & imperandi cupiditatẽ? qui dicente Cicerone, incedium ab eo excitatum, Sentio, inquit, & illud quidem ſi aqua non potero, ruina ſaltem extinguam, patriæ excidium minatus. Sed hunc certè idem exitus manſit, ac meritò profectò, qui L. Saturninum, Sp. Meliũ, duos Gracchos tyrannidẽ ad exitium patriæ appetentes. Quantò aũt laudabilior Brutus ille primus cõſul poſt exactos reges, qui neq; filijs quidẽ in coniuratione deprehenſis, neq; ſibijpſi pepercit, dũ ſtudio tuendæ patriæ, quã è Tarquinij manibus vindicauerat, collatis haſtis cum Arunte Superbi filio congreditur. Cecidere quidem ambo mutuis vulneribus, ſed diuerſo nomine: laudatur Brutus vt optimus ciuis, & bene de patria meritus: improbatur Aruns vt nequiſsimus parricida. Laudanda eſt & Deciorum charitas: quorum alter bello Gallico, alter bello Latino pro ſalute patriæ ſeſe deuouere. Iniecit ſe in lacum Curtius armatus, adoleſcens ſanè nobilis, equo calcaribus in voraginem adacto. Intellexerat em̃ vatum reſponſis hiatum terræ coire non poſſe, niſi ea re iniecta, qua pop. Rom. plurimũ valeret. Hoc aũt Curtij factum ita laudauere ciues, vt in eundem locum ſinguli quiq; honoris gratia quadrantem coniecerint. Nõ caruere hac etiam laude Romanæ fœminæ: Nam captis Veijs cùm aurum mittendũ eſſet Delphico Apollini propter decimas, quas in bello Camillus vouerat, nec facultas in publico eſſet, ornamenta ſua matronæ in ærarium detulere, patriæ magis quàm ſuis commodis conſulentes. Idẽ quoq; fecere, cùm vrbs à Gallis redimenda eſſet. At verò cũ Thraſybulus parua manu triginta tyrannos Athenis deijcere conaretur, vni ex cõſcijs dicenti, quantũ tibi Thraſybule debebunt Athenæ, reſpondit: Dij faciant vt quantum patriæ debeo, tantundem exoluam. Themiſtocles verò ne patriæ bellum inferret, inſtante Xerxe Perſarum rege inſtituto ſacrificio, patera exceptum tauri ſanguinẽ hauſit, atq; hoc pacto mori maluit, quàm patriæ aliqua ex parte nocere. Hoc idem ſi Coriolano, Mario, Cinnæ, Carboni propoſitum fuiſſet ante illatum patriæ bellum, gloriam certè multis laboribus partã, non vnà cum vita turpiter amiſiſſent. Hoſtes enim patriæ iudicari, in cuius ſinu educati fuerant, ſuorum ſcelerum pœnas tandem dedere. Deflet ante omnia interitum patriæ apud Virgilium Aeneas his verbis:

O patria, ô diuum domus Ilium, & inclyta bello, Mœnia Dardanidum,

quòd nobis (Deũ ſemp excipio) nil patria charius in vita eſſe debet, aut dulcius, vt græci aiunt. Idẽ quoq; poeta hoſtes patrię carpit, potiſsimũ verò Curionẽ, vt quidã volũt

Vendidit hic auro patriam, dominumq́; potentem
Impoſuit, fixit leges pretio atque refixit,
Gallorumq́; captus ſpolijs & Cæſaris auro.

Vt Lucano placet. Grauiſsimum quidem hoc crimen eſt, cùm Ariſtotelis ſententia, amare patriam naturâ cogamur. Quid enim ſibi vult illud, quòd Vlyſſes ad Ithacæ ſaxa illa quidem parua & ignobilia, non ſecùs redire feſtinat, atq; Agamemnon nobiles Mycenas? Amor patriæ id quidem facit: quam velim ita amplectare, vt bonorum exemplo eam opibus, autoritate, dignitate, imperio, quoad fieri poteſt, augeas. Sed quoniam naturâ libertatem omnes appetunt, quæ eſt poteſtas viuendi vt velis, curandū tibi erit, ne patria noſtra à tyrannis opprimatur. LAV. Quónam tandem id fiet modo? COS. Si popularem remp. qualis noſtra, cuiusq́; propoſitum eſt, nemini ſubeſſe velle, in æqualitate & officio continueris. Tria aūt ſunt ad id permaximè neceſſaria, libertas ſcilicet, diuitiæ, virtus. Libertatem diximus, poteſtatem viuendi vt velis, quod nequaq̄ ſeruis contingit. Huic verò duo genera hominum inſidiantur, quorum alterum domi interdum magna impenſa nutritur: alterum foris vel ſimulatione amicitiæ, vel fraudibus, vel vi rebuſpublicis ſemp aduerſatur. Domeſticos tyrannos eos appello, qui propter ingentes diuitias, quibus ad largitionem vtuntur, in ciuitate ſua primò quidem principatum obtinent, mox diſcordias ſerendo, eò multitudinem traducunt, vt opera ſua contra nobilitatem vtantur. Sumptis itaq; armis ac pulſis optimatibus, tyrannidem occupant: Veluti Philon apud Argos, *Panctius in Leontinis, Cypſelus Corinthi, Piſiſtratus Athenis, Dionyſius Syracuſis, Phalaris Agrigeni. Hoc autem ne contingat, bono ciui curandum eſt. Bonum autem ciuem eum appello, qui periclitanti patriæ conſilio & manu opitulatur: ceu Hala Seruilius, P. Scipio Naſica, qui omnium ſcientia ſapientiſsimus & optimus eſt habitus: maximus enim (vt ait Ariſtoteles) honos habetur, non ei qui furem occiderit, ſed qui tyrannum vt publicum hoſtem, quippe qui vt dominatum malis artibus partum retineat, potentiores expellit, ſapientes necat, cōmeſſationes & ſodalitates vetat. Tollit gymnaſia, & quicquid tale eſt, vnde oriri inter ciues intelligentia & fides poteſt. Sua enim intereſſe putat, vt ciues inter ſe quàm maximè diſiuncti ſint: nam cognitio fidem generat. Id autem ne fiat, delatores ſubmittunt, qui clanculùm excipiant quid à ciuibus in coronis dicatur, vt Hieron Syracuſis feciſſe dicitur: & noſtra ætate Lodouicus Melioratus, qui ex arce Firmanos ſagittis inceſſebat, ſi eos quaſi coniuratores in corona conſpexiſſet. Præterea verò potentes cum pauperibus committunt, diſcotdias ſerunt, populosq́ue in continuis ſumptibus & laboribus continent: quod Romæ Superbūm Tarquinium, Athenis Piſiſtratum, in Samo Polycratem, feciſſe legimus. Ciues enim ſuos occupari continuis negotijs volunt, ne de libertate cogitent. Ne igitur patria noſtra talia monſtra aliquando ſuſtineat, Laurenti caue, malosq́; ciues & tyrannidem affectantes, ab vrbe pelle more patrio. Nolo quenquam interficias, Naſicam imitatus, niſi apertè in coniuratione deprehenſus fuerit. Ciuitas enim noſtra Athenienſinm morem imitata, dominatum affectantes, aut in exilium mittit, aut ad tempus relegat. Legibus itaq; noſtris & moribus tibi vtendum cenſeo, ne ſi ſecùs feceris, & degenerare à maioribus noſtris, & infamiam crudelitatis ſubire videaris. Externos autem tyrannos à ceruicibus patriæ facilè remouebis, ſi eorum conſilia quàm diligentiſsimè obſeruabis. Simulata enim amicitia, inito fœdere, eò plerunque populos deducunt, quibus natura hoſtes ſunt, vt vel ſpontè vel coacti iugo ſeruitutis colla ſubijciant. His igitur tantùm fidei præſtabis, quantum vita tyrannica exigit, inuigilabisq́ue ne ciuitatem noſtram imparatam offendant. Id autem percommodè fiet, ſi populos finitimos, ſi principes fœdere & amicitia patriæ deuinxeris, ſiue milites paratos ad omnes caſus habueris. Ad hanc verò rem pecunijs opus eſt: quæ (vt Demoſtheni placet) reip. nerui ſunt: vt Ariſtoteli autem, ita neceſſariæ, vt euerti popularis reip. ſtatum neceſſe ſit, niſi ciuitas ſuos prouentus, ſua vectigalia habuerit. Facultates habeant ciues oportet, vt ſit vnde reſp. opportunè vires ſuſcipiat. Hanc ob rem fortaſſe Carthaginenſium conſuetudo improbanda non eſt, qui aliquem è populo ad prouincias gubernandas obeundosq́; magiſtratus ſemper mittebant: qui ditior factus, & cū reliquis ciuib⁹ in pace viueret, & haberet vnde remp. iuuaret: quod ego cū reliquis ciuibus perſæpe feci, dum grauiſsimis bellis nunc à Vicecomitibus, nunc ab Alphonſo Ferdinandoque regibus multis annis premeremur. Virtutem autem

his

hls rebus coniunctam eſſe oportet, ſine qua certè integra felicitas haberi non poteſt: de qua etſi vbique dicitur, tamen ſuis locis & opportunè ratio habebitur. Sed ad inſtituta, ſi placet, redeamus, niſi quid ad hæc vultis. PLA. Tu quem voles ordinem teneto, nos attentè quod dicturus es expectamus. COS. Putare profectò (vt ait Plato) vnuſquiſque debet, omnia quæ poſsidet, eorum eſſe qui nos genuere, quique educauere: ſecundo loco, eorum quibus cum geniti & educati ſumus. Nam ſi cõtentio quædam & comparatio fiat, quibus plurimum debeamus, poſt Deum & patriam ſequentur parentes, quorum beneficijs, & quidem grauiſsimis, aſtricti ſumus, ſequentur liberi, fratres & benè conuenientes propinqui. Hoc etiam in mandatis habemus, quò diutius viuas, patrem honorato & matrem. Præterea verò, qui dixerit fratri ſuo racha, reus erit *Exod.20.* *Matth.5.* gehennæ. Virtutum enim omnium, charitas ipſa (vt Ambroſio placet) fundamentum eſt: quæ certè dirimi inter parentes & natos, fratrumque inter ſeſe ſine nefario ſcelere non poteſt. Nam cùm à Pomponio tribuno plebis dicta Manlio Torquato dictatori dies eſſet, quòd occaſione benè gerendæ rei exceſsiſſet imperij obtinendi legitimum tempus, & quòd optimum filium ab hominibus relegaſſet, & rure habitare iuſsiſſet, filius adoleſcens prima luce Romam venit ad Pomponium, vbi negotium exhiberi patri intellexit, à quo ſtatim intromiſſus, quia exiſtimaret contra patrem aliquid afferre, remotis arbitris, gladium ſtrinxit, Pomponiumq; iurare coegit ſe patrem miſſum eſſe facturum. Plus enim mouit adoleſcentem pietas in patrem, quàm in ſe patris moroſitas & iniuria. Coriolanum quoque, quem nec dij, nec homines dimouere ab obſidione vrbis poterant, ſola mater lachrymabundum etiam auertit. Laudatur apud Maronem Aeneas, quòd patrem Anchiſen humeris ſuis ab incendio liberauerit? Nec improbatur Scipio ille, cui poſteà Aphricano cognomentum fuit, qui patrem apud Ticinum in prælio vulneratum ab hoſte ſeruauit. Prætor item mulierem ingenuam capite damnatam, & ob eam rem necandam, in carcerem coniecerat: pietate motus cuſtos nõ modò ſtatim eam non necauit, verumetiam filiæ, diligenter tamen excuſſæ, ne quid cibi ad matrem ferret, aditum præbuit, futurum exiſtimans vt ſine ſua noxa mulier inedia conficeretur. Viuebat tamen illa huberibus filiæ alita: quare cognita, liberata mater, filiæ pietati condonata eſt. Carpitur autem Neronis vita multis in rebus: ſed illud inter cætera ſcelera crimen ei obijcitur, quòd poſthabita pietate matrem Agrippinam interemit, à qua procreatus, nutritus, & in tanto imperio collocatus fuerat. Meritò igitur ſceleratus homo, patriæ quam omni flagitio contaminauit, & matri contra quam vnicè impius fuit, pœnas tandem, & quidem graues dedit. Poſt parentes verò ſecundo loco fratres habebis, tertio propinquos. Qui enim te ſaluum in omni fortuna, quique dignitatem tuam augeri malit, quàm frater Iulianus adoleſcens inſignis, inuenies neminem: & ob eam rem eum cæteris anteferendum arbitror, Scipionis exemplò: qui, cùm prouinciæ conſulibus decernerentur, maluit L. Scipioni fratri quàm Lælio amiciſsimo Aſiam committi: neque hoc quidem cõtentus, ſe ei cùm anteà imperator fuiſſet, legatum præſtitit, quò victor cum triumpho in patriam rediret. Quantum amauerim ego fratrem Laurentium, cuius tu nomen obtines, ciues omnes optimi ſunt teſtes: quanta item beneuolentia coniuncti fuerint inter ſe pater patruusq; tuus filij mei dulciſsimi, te certè non latet, qui eos in vita vidiſti. Fratrem itaque imitatione noſtri amato, propinquos non modò in pretio habeto, verùm eos quoq; conſilijs tuis priuatis ac publicis adhibeto. Veriſimile enim eſt, eos tibi melius conſilium daturos, quàm illos qui nulla tibi affinitate coniuncti ſunt. LAV. Sunt tamen qui amicitiam cognationi anteferendam cenſent. COS. Dicat Platina, rectè ne ij ſentiant an ſecùs, ego interim in ſiniſtrum latus recumbam, cubitoq; innitar. PLA. Vulgaris hæc quidem opinio eſt, & ab omni ratione remota. Quî enim fieri poteſt, ſi naturæ vim inſpicimus & contemplamur, vt cuipiam charior ſit amicus quàm frater benè conueniens? Ex eodem vtero natus, eiſdem huberibus alitus, eadem diſciplina imbutus, non antefertur ſocio & amico. Fruſtrà nos quidem germanos conſuetudo appellaſſet. Fruſtrà fratrem quaſi ferè alterum M. Varro dictum putaſſet, ſi non pluris fratrem quàm amicum faceremus. Vnius P. Scipionis & quidem ſapientiſsimi exemplum, ſat tibi eſſe debet, qui vt auus tuus paulò antè dixit, fratrem in honore C. Lælio antepoſuit. Sed perge Coſme, ſi percommodè iaces. COS. Quoniam de Lælio nuper mentionem feciſtis, videatis quæſo quanti faciendam amicitiam ſentiat. Quid, inquit, ſtultius eſt, quàm vt plurimum copijs, facultatibus, opibus valeas, cætera parare quæ parantur, pecuniam,

veſtes,

veſtes,famulos,gloriam, vaſa preti oſa,amicos non parere, optimam & pulcherrimam vitę ſuppellectilem? Vita enim inculta & deſerta ab amicis,non poteſt eſſe iucunda. Tibi igitur Laurenti, quærenda ciuium omnium charitas eſt,humanitate,manſuetudine, comitate,& gratia. Tot enim oculos,tot manus,tot animos habebis,quot amicos. Rerum autem omnium (vt ait Cicero) nec aptius eſt quicquam ad principatum inter ciues tuendum atque tenendum,quàm diligi:nihil alienius,quàm timeri. Vnde præclarè ait Ennius:Quem metuunt,oderint:quem quiſq; oderit,perijſſe expetit. Neq; certè vllius tantæ ſunt opes,quæ odijs multorũ poſsint obſiſtere. Malus enim cuſtos diuturnitatis metus eſt,vt idem M. Tullius affirmat,contraq; beneuolentia fidelis. Nam mutua ſint oportet beneuolentia & odium,& eos timere à quibus metui volumus,neceſſe eſt:quòd Dionyſij ſuperioris, Alexandri Pheræi, Phalaridis Agrigentini vita oſtendit, qui tandem oppreſsi , vitam meritò cum tyrannide amiſere . Quis autem non cenſeat C. Caligulam,Neronem,Domitianum portenta illa imperij Romani,iure cæſos, cùm eorum vita tota tyrannica eſſet,in qua nulla fides,nulla charitas,nulla ſtabilis beneuolentiæ poteſt eſſe ſiducia? His autē ſuſpecta ſunt omnia & ſolicitudine plena, cùm nullus apud eos ſit amicitiæ locus. Dices tamen eos coli ſimulatione duntaxat ad tempus. Verùm ſi fortè, vt perſæpè fit, de gradu ceciderint, intelligent quàm fuerint inopes amicorum: quod Tarquinium Superbum dixiſſe ferunt tum cùm exul eſſet, ſe intellexiſſe quos fidos amicos habuiſſet,quosque infidos,cùm iam neutris parem gratiam referre poſſet. Verùm quia ad amicitiam fortunati ciuis multi confluere ſolent, deligendi à te ſunt,qui ob ſapientiam,virtutem & integritatem, amicitia tua digni habeantur, quique meritò boni viri appellari poſsint. Neque enim aliter vera amicitia dici poterit, niſi fuerit in virtute,conſtantia ac perpetuitate fundata:qualis fuit illa Scipionis & Lælij, Oreſtis & Pyladis,ac duorum Pythagoręorum Damonis & Pythiæ. Hos verò ſi nimium exactæ amicitiæ reconditæque exiſtimas, delige ex ciuibus tuis qui ob virtutem firmi amici,ſtabiles & conſtantes futuri ſint:tales autem ij erunt,quorũ vita omni ex parte probata fuerit,ne eos amicos exiſtimes,qui voluptatũ inſtrumenta ſunt,quiq; meritò ob flagitia omnium ſeruorum turpiſsimi ſunt vernæ. Prius autem ex Iſocratis ſententia diligenter ſcrutabere, qualis exiſtimationis apud bonos & rerum humanarum gnaros ij ſint,quos in amicitiam recepturus es. Nam eius ingenij perfacilè iudicabere,cuius illi fuerint quos tibi familiaritate & amicitia adiunxeris. Præterea verò ſi boni erunt, horum integritati te ac rempub. noſtram tutiſsimè committes: ſi mali,in te vnum omnis ferè culpa vertetur: maximè verò ſi quid detrimenti patriæ noſtræ iſtorum culpa acciderit. Bonos igitur delige ex omni numero,potiſsimùm autem ex nobilitate: & eos quidem doctos ac rerum humanarum peritos, vt dixi. LAV. Ego verò ex te libenter audirem,quos nobiles & viri boni amicitia dignos cenſeas. COS. Scribens ad Q. fratrem Cicero de petitione conſulatus,cùm de Antonio & Catilina loqueretur: Nequaquam ſunt(inquit) ij tam genere inſignes, quàm vitijs nobiles. Eſt enim nobilitas ſecundum Stoicos,ſplendor quidam ex propria virtute proueniens, cui omnis generoſitatis palma tribuenda eſt. Quare mirari non ſatis poſſum,quòd Ariſtoteles homo omnium qui vnquam fuere ſapientiſsimus, in libro de repub. eos nobiles ſibi videri dicat, quorum maiores virtute & diuitijs aliquãdo floruerint,cùm vera nobilitas nó aliunde quàm ex ipſa virtute oriatur:alioquin piratæ & latrones ob diuitias hac ratione nobiles haberentur. Præterea verò non eſt cur eos nobiles cenſeas, qui nobilitatem in deſidia collocant. Nil enim agere poſt crapulam & ebrietatem,in purpura autem & ſubſellijs viuere,ſericatas ferre veſtes,aurata calcaria, gemmatos habere digitos, comam benè pectere,accipitrem circumferre, vnguenta ſapere, in nobilitate ponunt, quo certè nihil eſt à generoſitate magis alienum. Apud Romanos olim mos fuit, vt equites propter rem in bello egregiè geſtam annulo, fibula,& armilla donarentur, virtutis, non autem ignauiæ, monumenta & pignora. Iactare item res geſtas maiorum, atria imaginibus referta,porticos ſignis ac tabulis ornatas, ædes conſtructas oſtentare, plus admirationis,quàm nobilitatis in ſe habent. Erunt tamen hęc nobis adiumento, ſi maiorum noſtrorum virtutem & animi præſtantiam imitati fuerimus: ſecùs verò, dedecori ac turpitudini. Huiuſcemodi autem nobilitatem irridens Diogenes ille Cynicus philoſophus, malitiæ & ignauiæ velamē eſſe dicebat. Quare M. Catonem priſcum illum,quem Cenſorium vocarunt,non genus,non diuitiæ (Tuſculi enim natus eſt obſcuro genere,tenui cenſu)ſed eximiæ pulcherrimæq; virtutes nobilitarunt. Idem de C.

Mario,

Mario, Seruio Tullio dici poteſt. Ipſam quidem nobilitatem quadrifariam diuidit Plato. Primam autem ait eorum eſſe, qui claris, bonis, iuſtisque paréribus ſunt orti. Secundam eorum, quorũ parentes aliquando principes extitere. Tertiam, cùm maiores noſtrı̃ fama & rebus bello geſtis vel publicis certamioibus parta corona claruerunt. quartam, eorum qui præclara aliqua doctrina & animi magnitudioe excelluot. Hos autem vt verè nobiles, ceteris omnibus philoſophus anteponit. Platoné verò Ariſtoteles ſecutus, eoſdé ſcripſit ſibi videri nobiles & virtutis ſtudioſos, in ſola virtute nobilitatem collocans. Seneca quoq; ad Lucillium ſcribens, idem ſentire videtur. Non fuit, inquit, Socrates patritius, non eques Romanus: hunc tamen & Platoné philoſophia non accepit, ſed nobiles reddidit. Sola enim virtus eſt quæ nobiles facit, quæq; poſteros in nobilitate cootinet. Ex his igitur vt ex generoſa ſtirpe tibi amicos delige, quorum opera & præſentia ad virtutem excitare. Habes Donatum Acciolum, habes Alemannum Renocium, alioſque complures, quorum doctrina & peritia publicis priuatiſque in rebus vti pro arbitratu tuo poteris. LAV. Non eſt vt video, præcipitandum in deligendis amicis, adeò ad viuum omoia reſecas. COS. Imò verò cauendum oe circumueniare adulatione, blanditijs, aſſentatione quorundam leuium hominum atque fallacium, nil ad veritatem, ſed ad voluptatem omnia loquentium, qua peſte nulla certè maior adhiberi poteſt, his præſertim, qui plurimum opibus & dignitate in aliqua præſtanti repub. valent. Nam quodcunq; dixeris feceríſve, ſine diſcrimine laudant & aſſentando extollunt, vultum fingendo & nutum, vt ait M. Tullius, non autem mentem & voluntatem obſeruando. Legiſti credo Eunuchum Terentij, aſtat turba Gnathonum, ait quis, aiunt: negat quis, negant: is quæſtus apud quoſdam non benè inſtitutos eſt multò habuerimus. Hoc autem facit aſſeotatio illa pernitioſa, vt cùm poſteà vérum quis dixerit, id audire fortunati iſti oolint. Illo enim veneno imbuti, cùm ſe plus quàm cæteros ſapere arbitrantur, benè admonentium conſilia & ſententias contemnunt, coruis (vt aiuot) oculos etiam in vita præbentes. Aſtant illi, aſſentantur, aſsident, mirantur, nec verbum vllum profers, quod non ponderetur ab ijs vt lucrum faciant. Præterea verò quæſtus gratia omnes animi affectus, quod quidé difficile videtur, inuertunt, vt Satyro placet, rides maiore cachinno, concutitur: flet, ſi lachrymas cóſpexit amici. Aſſentatores eoim (vt Ariſtoteli placet) ſordidi, humiles, ac ſeruilis conditionis ſunt. Tu verò Laurenti, vt benè inſtitutum ciuem decet, ab his illecebris animum ad rationem traducens, ex Thaletis Mileſij ſententia, teipſum cognoſce. Hac enim ratione perfacilè intelliges, verúm ne ſit quod iſti de te prædicant. At verò ſi mihi obtemperaueris, illos potius amplectere, qui cùm erraueris, monere te prudenter & modeſtè audent. Hac autem libertate loquendi fiet, vt ſi quando quicquam in conſultationem venerit, habeas qui tibi ac reipub. intrepidè ſententiam expliceot. Præterea verò ſi viros præclaros & veridicos habueris, adulatores ipſos ignominia notatos, in malam rem ſtatim abiges. LAV. Rectè admones Coſme, neque hoc genere hominum oostra ciuitas caret. Ad cætera, niſi quid ad hæc vult Platina, pergamus. PLA. Eſt aliud genus hominum huic haud multum diſsimile, homioum genus dico execrandũ & bonis pernitioſum, cuius fallacijs & maledicentia in maximum diſcrimen adductus interdum ſum. Hos delatores vulgus appellat. COS. Benè admones Platina, & ita eſt vt dicis. Inſerunt ſeſe pernitioſi delatores in turbam hominum, beoignè primò vnumquemque alloquuntur, & tanquam aucupes verbis quibuſdam homines io eos ſermones alliciunt, vnde calumniæ colligi poſſunt. Quid quiſque dixerit obſeruaot, nonnulla ſponte ſciſcitantur, veluti rerum ignari, quò mentes homioum & conſilia exactiùs percipiant, ac talium rerum ſtudioſis deferant. Hinc autem ciuium ſimultates, odia, diſcordiæ, tormenta, ſupplicia, cædes, exilia oriuntur. Hinc rapinæ ex dàmnatorum bonis, hinc poſtremò vrbium interitus, bonorum omnium calamitas, adeò hoc veneoum percommodè auribus hominum inſtillant, eoſq; quoquò volunt impellunt. Apud Hadrianum imperatorem alioquin bonum principem, adeò valuere delatorum voces, vt quoſdam amicos ad digoitatem anteà euectos, deinceps hoſtium loco habuerit. Vendidit Platonem Dionyſius, hominem ſanè diuinum, concitato delatoribus odio. Mori à ciuibus ſuis coactus eſt Socrates malorum calumnijs, vir autem doctiſsimus atque innocentiſsimus. boethius, Theodorici regis iuſſu, inſtigantibus delatoribus, patria ac vita priuatus *Boethius.*
eſt. Domitianus verò inter imperij monſtra conoumeratus, hac in re ſolùm reſpicere *Apophthegma Domitiani.*
viſus eſt, quòd delatores cótempſerit, & ab vrbe expulerit, hanc vocé frequenter vſurpans,

pans, Delatores qui non caſtigat, irritat. Quales igitur æſtimandi ſunt ij, quos etiam ſceleſtus imperator odio habuit? Ac meritò quidem. Contra ſuperbos enim, iracũdos, violẽtos, fures, prædones, ſicarios, inuidos ſunt nobis inuenta remedia: contra hos verò nullum, cùm verſuti quidem, vafri, ſubdoli, fallaces ſint, ac prius te opprimãt, quàm tale aliquid tibi euenturum ſuſpicari poſsis. Qui locus innocentiæ, vbi iſti regnant feris peiores, cùm ſocietatem humanã, qua nihil in vita melius eſt, maledicentia tollunt? Detrahere enim (vt ait Cicero) aliquid alteri, & hominẽ hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ poſſunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Contemnendi ergo & pellendi ij ſunt vt ſacrilegi & pernitioſi, vt furię Phlegetontis, & quid quiſque dicat conſiderandum, de quibúsve dicat. Hac enim ratione ciuitatis noſtræ quieti & incolumitati conſules. LAV. Multum tibi debeo Platina, qui auum meum admonuiſti, vt mihi antidotum daret contra venenatas delatorum voces. PLA. Omitte iſta Laurenti, nil mihi ob hanc rem debes. Debebis tamen, ſi mandata Coſmi obſeruaueris: debebunt & ciues tui, ſi per te hac peſte caruerint. Sed audi quæſo, quod auus deinceps dicturus eſt. Vultum, vt mihi quidem videtur, compoſuit, hilarioremq; quàm vnquam anteà factus eſt. COS. Quaſi verò ſoli poetæ, & non etiam reliquum genus hominum, vultum rebus de quibus dicturi ſunt, accommodent. De humanitate dicturus, comitatem fronte oſtendere neceſſe fuit. PLA. Rectè ſanè ex Horatij ſententia. Sed perge, nam & nos quoque frontem porreximus, adeò tui ſtudioſi ſumus. COS. Scribens ad Q. fratrem Cicero, hominem admonet, vt in gubernanda prouincia ante omnia facilitate vtatur in adeundo, lenitate in reſpondẽdo. Nihil eſt enim quod æquè ciuem charum omnibus faciat & popularem, quàm ipſa comitas, cui non ſine cauſa bonitas, liberalitas, & amicitia connexa ſunt: quibus profectò ex rebus conciliari hominum beneuolentia ſolet, vt contrà moroſitate, duritate, & acerbitate amittitur. Verum eſt certè quod Cyrum dixiſſe aiunt, iucundiora multò acceptioraque hominibus videri in optimo viro humanitatis quàm belli opera. Bella enim plurimum mali intuliſſe mortalibus, humanitatem verò plura bona importaſſe. Aetate quidem noſtra plurimum bello & gratia valuit Franciſcus Sfortia Mediolani dux: ſed eum plus iuuit ad principatum comparandum humanitas quàm bellum: qua in re ego quoq;, imò reſp. noſtra hominem iuuit, partim eius comitate mota, partim ne Tranſpadana Italia in poteſtatem Venetorum cum noſtro magno malo deueniret. Nam ſi Inſubriam occupaſſent, in nos quoque aliquando arma mouiſſent, adeò naturà ſunt dominandi cupidi. Hoc igitur patriæ magis quàm Franciſco tribui. Tantæ verò humanitatis fuiſſe C. Cæſarem legimus ante principatum, vt & ipſe ciues in conuiuium ſæpius adhibuerit, & inuitatus, illorum menſas non ſit aſpernatus. Laudat cõmeſſationes publicas Plato ad conciliandam hominum beneuolentiam inter ſe: cuius quidem præcepta pleriq; imitati, adeò multitudinem hac comitate deliniuere, vt eius opera poſteà in maximis rebus atque optimis ſint vſi, vt intelligas, totam hanc popularitatem ad vtilitatem reip. non ad priuatum commodum, ſpectare debere, licet ipſe C. Cæſar longè aliter ſenſerit, regnandi cauſa. quam quidem cupiditatem ita velim à te reijcias Laurenti, vt pernitioſam & teterrimam peſtem, ne te aliquando inficiat. Principum exempla de humanitate tibi propono, quò ciuibus tuis charior ac gratior ſis, maximè verò quando magiſtratum in ciuitate adeptus fueris, qui ipſe per ſe hominibus terrori eſſe ſolet. Memineris quæſo vocis illius diuinæ, qua vſum Titum imperatorem ferũt, velle quidem ſe talem priuatis exhibere, quales ſibi priuatos habere cuperet. Vt enim nihil pernitioſius eſt quàm odio haberi: ita nihil vtilius quàm diligi & amari. quod certè humanitate, lenitate, facilitate comparatur. Nam vt ſuperbia remp. labefactat, ita humanitas labefactatam aliquando confirmat, ac hominum contumaciam ita interdum frangit, vt ad ſanitatem malè ſentientes traducat. Blandè quidem poſt iniurias acceptas tumultuantem populum & ſeditioſum Moyſes appellabat, in laboribus ſolabatur, delinibat oraculis, rebus fouebat, & ob eam rem poſteà ſupra omnes homines ſapere exiſtimatus eſt. His enim artibus plebis Iudaicæ mentes adeò ſibi deuinxerat, vt eius amplitudinem magnitudinis gratia plus diligerent, quàm pro rebus geſtis admirarentur. Dauid autem ob placabilitatem iuuenis etiam ad gubernandum populum vno omnium conſenſu electus eſt, adeò vt parentes eum filijs ſuis, filij parentibus in amore præferrent, cùm ad vtilitatẽ hominum potius, quàm dominãdi cupiditate ſumpſiſſe regnum

vide

videretur. Nam tumultuante populo, cædem veritus ob ſæuitiam Saul, maluit in Hebron exulare, quàm Hieroſolymis imperare: tanti faciebar populi ſalutem, cuius gratia regna & magiſtratus inſtituti ſunt. Quantum verò magnis ciuibus ſuperbia interdum nocuerit, M. Druſi tribuni plebis impotentia declarar, qui L. Philippo conſuli quòd ſe concionantem appellauerat, adeò collum introrſit, vt multus è naribus eius cruor eruperit. Idem quoque cùm ſenatus ad eum mitteret, vt in curiam veniret: quare non potius ipſe, inquit, in curiam Hoſtiliam propinquam roſtris, id eſt, ad me, venit? Tu itaque bonos viros imitatus, facilem te accedentibus præſta, dicentes benignè audi, interrogantibus comiter reſponde, petentibus, honeſta præſertim, obtempera. LAV. Quod de humanitate dixiſti, admodum laudo: & ita, vt iubes me facturum repromitto: ſed vereor ne interdum ob facilitatem contemnar. COS. Ego verò huic tamen facilitati grauitatem adiunctam velim, propter temeritatem & ambitionem quorundam, omnia ſibi licere ſine diſcrimine arbitrantium. Hos autem cupiditate & appetitu omnia metientes, facilimè propelles, ſi ea in te fuerint ornamenta quæ in optimo ciue eſſe debent: præeſſe namque ciuibus ſuis non debet, qui non didicit prius, qua id ratione fiat: quod quidem ſtudio, diligenria, doctrina, vſu comparatur, vt intelligas te non ad otium, ſed ad negotium: non ad ſomnum, ſed ad ſolertiam: non ad voluptatem, ſed ad modeſtiam & cæteras animi virtutes ſpectare oportere. Facilè nimirum contemnuntur, qui nihil virtutis, nihil animi, nihil neruorum habent, quique nec ſibi, nec alteri proſunt, vt dicitur. Contrà verò in admiratione omnium ſunt, qui anteire cæteros virtute putantur, atque his vitijs carere, quibus alij non facilè poſſunt obſiſtere. Hos præterea admirantur populi, hos amant, hos colunt vt ſemideos: fieri enim non poteſt vt eum quis contemnat, quem viderit curare eniti, vt omnes ciues quàm beatiſsimè viuant. Nam qui dat operam vt ex æquo & bono ſuum quiſq; teneat, quique omni diligentia & ſtudio curat, vt ciuitas moribus, induſtria, gloria, facultatibus augeatur, is certè admiratione omniũ & laude dignus eſt. Graue enim pondus eſt, quod optimus ciuis humeris ſuſtinet, florentem ſcilicet ſecunda fortuna ciuitatẽ conſeruare: & ſi quando acciderit, eiuſdem calamitates atque pericula propulſare. Hanc itaque ob rem (vt dixi) fuere qui hos ſemideos appellarent. Quid enim vtilius dari ciuitati poteſt? Quid fructuoſius quàm ciuis benè inſtitutus? Qui ſciat omnia prudenter ac modeſtè agere, iuſtitiam colere, liberalitate vti, circumuentos defendere, opem amicis ferre, præmia virtuti tribuere, prodeſſe quamplurimis. His autem virtutibus qui ſeptus eſt, non vtique à ciuibus contemnitur, non à flagitioſis iniuria afficitur. Nam cùm Metellus repetundarum accuſatus, cauſam diceret, & tabulæ adminiſtrationis inſpiciendę iudicibus traderentur, omnes certè qui tum aderant, auertere oculos, indignum rati chartæ, & non integritati eius fidem præſtari, cui pop. Rom. tantam prouinciam commiſiſſet. Tutam autem eſſe virtutem & integritatem, non modò apud ciues, verumetiam apud hoſtes, declarat P. Africani maieſtas: ad hunc enim viſendum cùm prædones quidam Linternum veniſſent, poſitis armis, virtutis eius admiratores, non vt hoſtes, ſe acceſsiſſe dixerunt, quibus certè Africanus facilem ſe præbuit. At illi venerati limen domus ranquam aram, & deoſculata manu Scipionis, poſitis ante veſtibulum donis, læti diſceſſerunt. Hac itaque ratione Laurenti comitatem, ad quam te prius adhortatus ſum, tutiorem grauitas & conſtantia reddet. PLA. Rectè ſanè admones. Sed dic quæſo, num hæc maieſtas reſpicit? COS. Contra ambitionem & arrogantiam duo grauiſsima mala, plurimum certè valet: iuſtitiam ſiquidem & fidem è medio tollit nimia principatus ambitio: vnde præclarè ſcriptum eſt apud Platonem, ſimiliter facere eos, qui inter ſe contenderent, vter potius rempublicam adminiſtraret, vt ſi nautæ in periculo certarent, quis eorum potiſsimùm gubernaret. Quid ſi imperia non ſunt expetenda, vt ait Cicero, aut potius non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam? Vel ſi tantum pondus ſuſcipitur, omnis ambitio & arrogantia vitanda eſt, ne ſi elati nimium videbimur ob delatos honores, beneuolentiam omnem ex animis hominum abradamus, quæ non imminuenda faſtu, ſed augenda eſt clementia & humanitate. Extant aũt ſenatus verba ad Auguſtum Caſ. per virum illuſtrem Valerium Meſſalam: quod bonum, inquit, fauſtumque ſit tibi domuique tuæ Auguſte, ſenatus conſentiens cum pop. Rom. te patrem patriæ conſalutat. Hanc verò glorioſam ſalutationem Auguſtus nequaquam inſolenter accepit, ſed illachrymans ob pietatem & gratiam ſenatus erga ſe, reſpondit: Compos factus votorum meorum Patres conſcripti,

ſcripti, quid habeo aliud quàm deos immortales precari, vt conſenſum veſtrum ad vld
mum vitæ finem mihi perficere liceat? De hac item re ſcribens ad generum Auguſtus,
Vides, inquit, mi Agrippa, communem ſeniorum omnium conſenſum erga nos: terti-
um & ſexageſimum annum euaſimus, deos oro, vt quantum mihi temporis ſupereſt,
id ſalubriter ducere liceat in ſtatu reipub. feliciſsimo. Nondum enim ad vnum omni-
nò imperium Rom. venerat. Hinc cœpit initium. Maluere enim ciues ad vnum defer-
ri omnia, quàm toties bellis ciuilibus, & quidem cruentis vexari. Continuit itaque hac
ratione multos in officio Auguſtus, adhibita etiam maieſtate, ne ambitione & arro-
gantia quicquam præter honeſtum ſibi licere arbitrarentur. Eadem quoque mode-
ſtia vſus eſt M. Antoninus, quem mirari (vt aiunt ſcriptores) quàm laudare facilius eſt.
Hic enim filium ſenatui commendans, omiſſa arrogantia & elatione: Commendatur,
inquit, ſi vobis & dijs immortalibus dignus erit. Ob modeſtiam verò (vt in antiqui-
tate Iudaica legimus) præſecturam recuſabat Moyſes, at eam Dominus ſuſcipere coe-
git. Saul quoque regni gubernacula abnuebat, demum verò ſubmittere collum iugo
cogitur. Horum autem admodum diſsimilis fuit Abſolon, Dauid regis filius, qui am-
bitione & largitione potentiam quærens, patri etiam arma palam intulit. Ad compe-
ſcendam autem hanc immanem beluam, quæ fratrem in fratrem concitat, filium in pa-
rentem, cognatos & affines inter ſe digladiari facit, legem ambitus quæ poſteà amiſſa
libertate reticuit, Romani veteres ſanxere, qua certè ardor ille imperandi mentibus
hominum inſitus comprimeretur, primumque locum in libera repub. ille obtineret,
qui ſciret cupiditatibus ſuis imperare, refrenare libidines, ſpernere voluptates, iracun-
diam tenere, auaritiam coercere, cæteraſque animi labes repellere. Reticuit poſteà ſan-
ctiſsima lex dum ad vnũ omnia referuntur. Tu verò Laurenti grauitate tua & conſtan-
tia ſi voles (velle autem debebis) vbi ad ætatem veneris, ita petulantium & ambitioſo-
rum audaciam comprimes, vt non magnoperè lex de ambitu deſideranda ſit. LAV.
Credo herclè ita eſſe, & huic mandato facilè aſſentior. Sed dic quæſo, ſi hoc agam,
quid præmij magis erit mihi in libera ciuitate, quàm cuiuis è populo? COS. Si cuiuis
bono de referenda gratia cogitandũ eſt, non eſt fraudandus ſuo merito bonus ciuis, &
ille potiſsimùm, qui non de vno tantùm, ſed de pluribus benemeritus eſt. Huius au-
tem præmium non erit aurum, non gemmæ, non puellæ captiuæ, vt eſt apud Home-
rum, ſed vera & integra gloria, quæ eſt (vt ait M. Tullius) conſentiens laus bonorum,
incorrupta vox benè iudicantium excellente virtute. Quòd autem frigora, calores, in-
edia, vigiliæ, laboreſque cæteri non æquè graues his ſunt, qui rem optimè gubernant,
ac priuato homini, facit ipſa gloria, qua maximè boni ciues alendi ſunt. Hanc autem
ob rem trophæa, triumphi, ſtatuæ, coronæ, laudationes tum in vita tum in morte ſunt
inuentæ. Addo etiam hiſtoriam & poeſim ac muſicam, qua in conuiuijs ad tharam
heroum præclaræ res geſtæ canebantur: heroum dico, quorum tota vita in virtute &
non in oſtentatione locata erat. Præclare certè ſocietates hanc viam ad gloriam proxi-
mam & quaſi compẽdiariam ducebant, ſi quis id ageret, vt talis eſſet qualis haberi vel-
let: quòd ſi qui ſimulatione, & ficto non modò ſermone, ſed etiam vultu ſtabilem ſe
gloriam conſequi poſſe rentur, vehementer errant: nam vera gloria altè radices agit,
atque etiam propagatur, ficta omnia celeriter tanquam floſculi decidunt, nec ſimula-
tum quicquam poteſt eſſe diuturnum. Teſtes ſunt autem Saturnius tribunus plebis, Sp.
Melius, Gracchi duo, M. Druſus, quorum vita in oſtentatione fundata erat. Aliud e-
nim præ ſe ferebant, vel tu ac verbis, aliud fixum in mente gerebant. Vera certè fuit L.
Bruti gloria, Q. Fábij Maximi, Pauli Aemilij, P. Scipionis, qui nihil aliud cogitarunt
in vita, nihil egerunt, niſi quod præclarum & laudabile pro ſalute omnium & dignita-
te patriæ videretur, pro qua bonus ciuis ſi opus fuerit, non dubitet mortem oppete-
re. Is igitur ſit vnicus benemeriti de repub. cibus, quo velim ita paſcerere, vt in vita ci-
uili nil maius aut amplius tibi ſit requirendum. PLA. Benè herclè ſuades Coſme. Lau-
rentium enim ad laudẽ adhortaris, optima ad capeſcendam virtutẽ calcaria. Verùm ſi
quid habes vlterius quod adoleſcenti profuturũ cenſeas, id quoq; ediſſere. COS. Ha-
beo certè nõnulla, quæ etſi parua videbunt, ac priuata magis quàm publica, tamẽ con-
temnẽda nõ ſunt. Pertinere enĩ ad dignitatẽ præclari & excelſi ciuis crediderim, laxiùs
& magnificẽtiùs habitare. Nam ſi magnifici ciuis eſt muros vrbis, naualia, ductus aqua-
rum, theatra, porticus, phana, omniaq; omninò quę ad communẽ vſum ciuitatis perti-
nent ſtruere, quid eſt cur ædes ſibi magnificentiſsimas in præclaro ciuitatis loco non

ædificet, præſertim cùm id etiam ad ſplendorem & dignitatem ciuitatis pertinet? Cn. quidem Octauio, qui primus ex illa familia conſul factus eſt, honori fuiſſe M. Tullius refert, quòd præclaram ædificaſſet in palatio & plenam dignitatis domum, quæ cùm vulgo inuiſeretur, ſuffragata domino nouo homini ad conſulatũ putabatur. Ornanda eſt item (vt idẽ ait) dignitas domo, non tota tamẽ ex domo quærenda, ne in cæmẽte & lapidibus veram gloriã repoſuiſſe videamur. Sit laxa & ampla, vt priuati ac publici hoſpites magnificè & honorificẽtiſsimè ſuſcipi poſsint: quod ego quoq; feci nõ in vrbe ſolùm, verumetiam in agris, vt videtis. His tamẽ ſumptibus modus quidã imponendus eſt, ne ſi laxiùs ædifices, ſuſpicionẽ affectati principatus inijcias: ſi auguſtiùs, aut viliùs, auaritiæ ac quidem ſordidæ crimen incurras. Domus autẽ ſplendidi viri ſecundum Homerum nõ ex auro, ebore, argentóve, ſed hoſtium ſpolijs ornanda eſt. Illa enim ornamẽta deliciarũ & muliebris laſciuiæ plena ſunt, à quibus certè quàm à Sireneis ſcopulis bonum ciuẽ declinare oportet. Exornat idem Homerus mollis & effœminati Menelai domum ex animi eius ſẽtẽtia. Deſcribit pręterea hortos Phæacum, Calypſus domum, ac Circes, vt ex tam accurata pictura mores quoq; incolentium comprehendi poſsint. Boni igitur ciuis ędes ita magnificæ & ſplendidæ ſunt, vt nil effœminatũ, nil muliebre præ ſe ferant. PLA. Magnam certè laudem hac in re Coſme conſecutus es: nemo enim non dico in vrbe tua, verùm in tota Italia magnificentiùs te ac ſplendidiùs ædificauit: cernuntur tot templa, tot monaſteria, tot bibliothecæ, tot ædes tua impenſa ædificatæ & ornatæ, vt nil vlterius ad hanc magnificentiam operum addi poſſe videatur. COS. Feci id quidẽ, vt dicis, tum ad ſplẽdorem vrbis, tum etiam vt rem diuinam excolerem. Hoc autem noſtrum inſtitutum velim imitare Laurẽti, & ſi quid inchoatum à me eſt, nec perfectum, id tandem abſoluas. LAV. Faciam id quidem. Sed ne excidat, quod anteà propoſuiſti, quænam quæſo illa ſunt quæ parua eſſe dixiſti? COS. Quærens Lycurgus omnia quæ ad mores Laconũ pertinerẽt, primus ex Creta, vel vt alij volunt, ex Ionia Homeri poeſim in Græciam detulit, cuius exemplo tum multa, tum conuiuia quæ illi phiditias cœnas vocant, inſtituit, non diffluentes varietate & luxu, ſed moderatione & mediocritate conditas, victum cultumq́; corporis non ad voluptatem, ſed ad valetudinem & vires referendum eſſe. Nam qui naturæ humanæ dignitatem & excellentiam conſiderat, intelligit quàm turpe ſit, diffluere luxuria & delicatè ac molliter viuere, quamq́; honeſtũ, parcè, continenter, ſeuerè ac ſobriè. In ea verò diſceptatione quam inter Alexandrum & Diogenem aliquando ortam ſcribit Dion, vexari humanum genus ab aliquo quatuor dæmonum oſtendit, quorũ illum certè ſecundum appellat, qui voluptati ſacrificia defert, & deam ipſam colit odoribus varijs ac ſaporibus gaudẽtem. Hic autem dæmon vt idem affirmat, auditum, guſtum, tactum, quouis modo poteſt, mirificè delectat, balnea frequentat, molles veſtes & laboratos accubitus amat, muliebres amplexus expectat. Hæc dea nimirum eſt ipſa Circe, quæ ſocios Vlyſsis in porcos mutat: ij verò deinceps, vt timidi & infracti animi, publicis ac priuatis in rebus inutiles habentur. Seruanda eſt igitur in victu cultuq; corporis mediocritas ob modeſtiam & valetudinem: quî enim fieri poteſt, vt delicijs aſſueti ciues, vbi opus erit, famem, ſitim, frigora, æſtus, atque incommoda pro republica patiantur? Concidant certè animis & corporibus in quouis etiam paruo negotio oportet, qui Sardanapalos, Antonios, Heliogabalos, Caracallas, Othones diffluentes libidine & luxuria imitantur. C. verò Cæſaris modeſtia & ſobrietas, vt noſti, ab hoſtibus etiam laudatur. Hic enim in ordinanda ciuitate legem ſumptuariam tulit, ne ciuium mores nimio luxu corrumperentur. Videbat enim vir ſapientiſsimus, nihil eſſe quod animos hominum æquè fatigaret, quàm libido & circumſedentes vndiq; voluptates. Ab his igitur vt ab improbis dominis dedecoris & turpitudinis, ſe vindicent optimi ciues neceſſe eſt, vt cùm libidinibus ipſi parere deſierint, præeſſe alijs meritò videantur. Nihil eſt autẽ quod magis autoritatem boni ciuis augeat, quàm ſi oſtenderit ſe nil minus, quàm de voluptate cogitare. Eius enim mens tota in virtute collocata eſſe debet. PLA. Vt mihi quidem videtur, nil otij, nil quietis Laurentio noſtro relinquis: adoleſcens eſt, quieſcat interdum oportet. COS. Dormiendum non eſſe niſi corporibus labore & ſolicitudine defatigatis ad recuperandas vires cenſuit Socrates: & ſi alicui parum dormire licet, cui magis id conueniat quàm optimo ciui non video. Ariſtoteles autem in libro quem de moribus ſcripſit, bonos à malis, miſeros ab infelicibus in dimidio vitæ propter ſomnum nihil differre oſtendit, cùm felicitas hominis in actione, non autem in

otio & ſomno repoſita eſt. Volo quieſcat, non marceſcat otio. Volo dormiat, non ſtertat ad multam noctem. Præterea verò ludos decentes ac liberales animi gratia poſt cibum ei concedo: & quando ad hæc parua deſcendimus, non pudeat dicere quod ſentio: Ludus ſit teſſera, chartæ pictæ, latrunculi, alueolus: ſed abſit inter ludendum omnis fraus & auaritia, qua fieri indecens ludus conſueuit, & ita interdum concitari ludentium animos, vt ex ludo ad conuitia & contumelias tranſeant. Omnem enim aleatorem mendacem, periurum, alieni appetentiſsimum, ſui prodigum eſſe oportet: qua ex re in furta plerumque & rapinas paſsim dilabuntur. Hos autem quanti fecerit Chilon Lacedæmonius, attende. Is enim iungendæ ſocietatis cauſa Corinthum miſſus, cùm principes ciuitatis in alea occupatos inueniſſet, ſtatim infecto negotio redijt, dicens ſe nolle gloriam Spartanorum tum quidem clareſcentem, ea maculare infamia, vt diceretur, Spartanos cum aleatoribus ſocietatem inijſſe. Hac verò in re ideo longior fui, quòd noſtra ciuitas, vt mihi videtur, hac infamia non caret. quàm feruent interdũ gymnaſia ludentium varijs in locis, non ſine ſtomacho loqui poſſum. Verùm tu Laurenti, quod ego ſæpe conatus ſum, ſi tibi licebit, interdicto & lege hanc corruptelam è rep. auferes, ne aliquando ciuitas noſtra hac ignominia, vt Corinthus à Chilone notari poſsit. Iocus poſtremò, qui in verbis eſt, modò careat ſcurrilitate & ruſticitate, cõditusque ſit facetijs & ſalibus, inter amicos præſertim, non erit improbandus. Is enim iocus qui non illiberalis eſt, non mentem ſolùm recreat ac reficit, verumetiam ad dicendum & reſpondendum ingenium acuit. Auguſtus Cæſar, ſeruato ſemper maieſtatis pudore, iocis ipſis mirificè delectatus eſt. Vt illud in Vatinium podagræ morbũ diſsimulare conantem, aſſerentemque ſe iam mille paſſus per diem ambulare: Minus (inquit) mirum eſt, cùm iam dies longiuſculi eſſe incipiant. Nomenclatori cuidam naturà obliuioſo in forum ituro, percontanti, num quid in foro agi vellet: Commẽdatitias, ait, literas tecum perfer, notum enim ibi nullum habes. Cùm verò idem forum extrui iuſsiſſet, architecti tarditatem accuſans, quòd eodem tempore à Caſsio Seuero plurimi accuſati abſoluerentur: Vtinam (inquit) forum meum accuſaret Caſsius, citiùs enim abſolueretur. Hoc aũt genere vrbanitatis nõ caret noſtra ciuitas, quod certè ingenuè & liberaliter efferri poteſt, ſi tempore & remiſſo fiat animo. Scurras verò, gnatones, mimos, omninò abs te reijce, cùm dignitatem optimi ciuis obſcœnitate verborum & turpitudine indecentes motus ac geſtus dedecorent. quæ potiſsimùm ad optimum ciuem pertinere mihi viſa ſunt, hactenus ſcripſiſſe ſat erit: deinceps verò & cras, ſi vultis, quid bonis ciuibus cum populo cõueniat dicatur. PLA. Copioſe ſanè & grauiter omnia dixiſti. Sed vno ſermone, ſi potes, hoc præſertim die, omnia abſolue. Idem enim Plato fecit. Nam omnem orationem de legibus vno æſtiuo die perorauit. COS. Sequar ego, vt vultis, diuinum illum virum.

BAP. PLATINAE DE OPTIMO CIVE LIBER SECVNDVS.

Platina, Coſmus, Laurentius.

SEd vís ne, quoniam iam aduesperaſcit & valetudini ac ſenectuti tuæ conſulendum eſt, locum mutemus, ne riuuli humiditate lædare, quod fieri veſperi conſueuit? COS. Volo ſanè. PLA. Ad illam porticum proficiſcamur, quæ ad orientem ſolem vergit, reſpicitque colles iſtos vitibus & oleis conſitos. COS. Sanè quidem: illa enim porticu libentiſsimè vti ſoleo, ſiue quid ipſe mecum cogito, ſiue cum alijs de rebus magnis loquor: adde quòd etiam villa propinqua eſt, vnde acciri ſerui percommodè poſſunt, ſi eorum opera indiguerimus. LAV. Vís ne antequam iam ventum ad porticum eſt, aliquid tibi ſubſterni, vt commodiùs iaceas? Non enim hic herba eſt vt in ripa Tertiolæ. COS. Si vis aliquid de me, te ac repub. noſtra dignum audire, fac vt commodè iaceam. LAV. En tibi pulchrè pauimentum inſtrauimus, lecticamque compoſuimus. Conſidamus, ſi placet, atque ad eam partem ſermonis à qua digreſsi ſumus, reuertamur. COS. Præclarè exigis Laurenti: ordiar ego, tu audi, ſi quid exciderit, in mentem reducet Platina. PLA. Faciam id quidem ac libens. Ita Laurentium noſtrum tua oratione perdoctum fieri cupio. COS. Fieri omnia fortuitò & temerè Democritum philoſophum eiuſque imitatorem Epicurum aſſeruiſſe, mecum ſæpè mirari ſoleo: maximè verò, quòd intelligo

ipſum

ipſum Pythagoram, vnde & philoſophorum ſectæ manarunt, deos anteà in dubium
vocaſſe: hunc autem poſtea ſecutus eſt Diagoras atheos, qui omninò eos excluſit, ſpon
tè omnia fieri confirmans. Sed quónam modo fieri poteſt, vt philoſophiam profiten-
tes, in tantos tamq́ue manifeſtos errores incidant, cùm eorum proprium ſit, rerum cau
ſas & rationes afferre? Quantò melius ſenſere Stoici, qui vt in alijs cauſas proponunt,
ſic quoque nec fieri mundum potuiſſe affirmant, nec conſtare poſſe, niſi ſumma ratio-
ne regeretur? Vnam mentem præeſſe mundo, qua gubernentur omnia, teſtatur Plato,
qui plura vidit, quàm illi hallucinantes philoſophi. Ad hãc autem opinionem ſeſe ver-
tens bumanum genus, nibil agere tentat ſine ratione, modò ſit aliqua prudentia imbu-
tum, quæ eſt, vt idem Plato in lègibus ait, cæterarum virtutum magiſtra: hac verò qui
munitus eſt, non ſatellite indiget, non armis. Vera eſt profectò illa Bionis ſententia,
prudentiam ipſam tantum differre à cæteris virtutibus, quantum viſus à reliquis ſenſi-
bus. Quid autem deeſſe poteſt homini in quo ſit prudentia, ad bonorum malorumq́;
delectum? Hæc enim ita eſt ars viuendi, vt medicina valetudinis, nauigationis guber-
natio. Vexatur ac meritò quidem Theophraſtus in libris & ſcolis omnium pbiloſo-
phorum, quòd in Calliſthene ſuo illam laudauerit ſentẽtiam, Vitam regit fortuna: ne-
gant enim ab vllo philoſopho quicquam dictum eſſe à vero longius, cum conſtet cæ-
lum & homines ſapientia regi. Eſt autem ſapientia, vt veteribus philoſophis placet, di-
uinarum humanarumq́ue rerum cognitio: quam quidem Cicero nunc prudentiam,
nunc ſapientiam vocat. Hanc itaque ſapientiam qui aſpernatur, quid à brutis differat
non video, cùm ſapientia ipſa virtutum omnium princeps ſit, & quidam quaſi irriguus
fons, vnde omnes benè viuendi rationes manant. Hinc orta eſt Platonis ingenij atque
doctrinæ principis, diuina illa ſententia: Tum deniq; beatas fore reſpub. ſi aut docti &
ſapientes homines eas regere cœpiſſent, aut ij qui regerent, omne ſuum ſtudium in do-
ctrina & ſapientia collocaſſent. Hanc coniunctionem videlicet poteſtatis & ſapientiæ,
ſaluti cenſuit ciuitatibus eſſe poſſe, ſi is ſummam poteſtatem haberet, qui in doctrina,
virtute, prudentia ſtudium omne ſuum collocaſſet: qualem fuiſſe Romę P. Scipionem,
C. Lælium, M. Catonem accepimus, Lycurgum Spartæ, Solonem Athenis. Pythagoras
etiam, qui primus philoſophi nomen inuenit, Crotonem legibus optimè inſtituit. Vi-
ris enim fortitudinem propoſuit, mulieribus pudicitiam & connubij fidem, pueris ve-
recundiam & literarum amorem, omnibus frugalitatis ſtudium. Thebanum quoque
Epaminundam ad hos vſus erudijt Lyſias Pythagoræus, Syracuſanũ Dionẽ Plato, mul-
tiq́ue multos: tantum valet ſapientiæ ſtudium, quàm Aphranius vſus eſſe memoriæq́;
filiam oſtendit his verbis: Vſus me genuit, mater memoria peperit: ſophiam vocant
Graij, nos ſapientiam. Interrogatus autem Ariſtoteles quo differrẽt docti ab indoctis,
quo (inquit) viuentes à mortuis. Philoſophiæ igitur danda opera eſt, qua nil optabi-
lius, nil præſtantius, nil melius eſſe homini poteſt, cùm eius cuſtos ſit, & naturæ huma-
næ comes, adiutrixq́ue. Verum eſt certè quod M. Tullius ait, ex quatuor locis honeſti,
illum qui in veri cognitione conſiſtit, maximè naturam attingere humanam. Omnes
enim trabimur ad cognitionis ſcientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum puta-
mus: labi autem, errare, neſcire, decipi, malum & turpe ducimus. Vt enim quiſq; maxi-
mè proſpicit, quid in quaque re veriſſimum, quiq́; acutiſſimè & celerrimè poteſt vide-
re, & explicare rationem, is prudentiſſimus & ſapientiſſimus ritè haberi ſolet. Nam ſi-
cuti prudentia facit, vt res omnes expetendas & fugiendas cognoſcamus: ita ſapien-
tia, ne omninò idem eſſe cum prudentia videatur, principium eſt cognoſcendi res om-
nes, exactiſſimè contemplandas ſecundum Peripateticos. Nam ſi in vita rebusq́ue a-
gendis laudatur vir prudens, cur ſapiens rebus contemplandis propria laude carebit?
quòd ſi in actione prudentiæ felicitas humana repoſita eſt, cur ſapientem beatiſſimum
non appellabis in contemplatione viuentem? nec in quauis, ſed in ea qua Deo quoad
fieri poteſt, perſimilis fit, cùm res diuinas reuocato à ſenſibus animo intueatur & reſpi-
ciat? Ad prudentiam redeo, ſine qua ciuitates benè muratæ nullo modo eſſe poſſunt.
Eſt enim recta ratio rerum gerendarum, quæ voluptatibus modum imponit, fortitu-
dinem animi regit, liberalitatis officium diſponit. Transfert hæc eadem ſeſe non ſo-
lùm ad rempub. ſed etiam ad familiarem, & ad res omnes non temerè, ſed conſideratè
agendas. In deliberatione ſecundum eſſe tempus re deliberata, omni ſocordia & igna-
uia remota, agendum aliquid ordine & cõſtantia oſtendit, vt honeſtatem & decus con-
ſeruare poſſimus. Ipſius enim virtutis tota laus in actione conſiſtit. At verò in omni

deliberatione ſuſcipienda, illud maximè curandum eſt, ne incognita pro cognitis habeamus, hiſq; temerè aſſentiamur: quod certè non fiet, ſi adhibebimus ad res conſiderandas tempus & diligentiam. Verùm non vſqueadeo tamen immorandum eſt, quod quidam hebetioris ingenij & moroſi faciunt, vt occaſionem & opportunitatem rerum bene gerendarum amittamus. In omni autem conſultatione, publica præſertim, videndum eſt, fieri ne poſsit quod proponitur, facultates ne habeamus & adminicula: aliter enim inanis noſtra omnis cogitatio eſſet, veniremuſque ad id quod à ſapienti viro longè remotum eſſe debet, vt dicendum ſit, non putaram. PLA. Non potuit hercule ſapientis ac prudentis officium exactiùs explicari, quàm à te nuper eſt ante oculos noſtros poſitum. Verùm cùm Laurentius noſter adoleſcens ſit, & prudentia ac ſapientia non niſi aſſuetudine comparetur, quo nam fiet modo, vt nepos te auo in gubernanda republica dignus eſſe videatur? COS. Quaſi verò Laurentij noſtri cauſa hoc tantummodo dictum ſit. Ciuibus meis omnibus bene conſultum volo, quorum de numero cùm multi boni ſint & ſapientes, eos velim obſeruet, eorumque conſilia imitetur, donec gubernare tantam nauim prius ipſe didicerit. Fieri enim non poteſt vt ex iuuene ſententia optima eliciatur, cùm in prudentem cadat præteritorũ memoria, conſideratio pręſentium, intelligentia futurorum, quæ haberi non poſſunt, niſi doctrina & aſſuetudine comparentur. Mirum illud in Salomone atque Ioſepho adoleſcentibus videri poteſt, vt certè eſt: diuino enim numine, non humana ſapientia & induſtria, factum putarim, vt illi præter ætatem tantum ſaperent. Senes igitur humanarum rerum periti, in conſilium adhibendi ſunt. Nam ſenatus Romanus quem totus orbis terrarum conſulebat, à ſenibus certè, non à iunioribus, nomen accepit. Probati ſunt ij, quorum ſententiam reip. cauſa imitaturus es. Nihil habeant ficti, nihil ſimulati, nihil fallaciæ. Aperti ſint & veri. Plurimum autem in conſilijs dandis accipiendiſque, valet integritas vitæ. Non poteſt eſſe conſilio bonus, qui ita vixit, vt ab omnibus malus haberetur. Voluptates ſiquidem reijciat, auaritiam compeſcat, affectus denique ac perturbationes ſedet, qui tibi ac reip. vtile conſilium daturus eſt. Nam qui aurum contemnit, qui munera ſpernit, qui patriæ dignitatem & ſalutem cæteris rebus anteponit, facilimè contemnet hominũ cupiditates, & honeſtum ac rectum ſeruabit. Corrumpi à Pyrrho muneribus & pollicitationibus Fabricius non potuit, vt in ſenatu cenſeret contra dignitatem patriæ, regi pacem concedendam eſſe, antequam ab Italia diſcederet. Abiere quidẽ re infecta Samnitum legati, fruſtra Manium Curium auro & argento impellere conati, vt dandam Samnitibus pacem in ſenatu cenſeret, cùm illi toties violati fœderis nondum iuſtas pœnas dediſſent. Vt enim ſapientes & bonos dixi in conſultationem adhibendos eſſe: ita verſutos & callidos reijciẽdos cenſeo: qualis fuit Themiſtocles, cuius profectò conſilium de frangendis Lacedæmoniorum opibus, incenſa clanculùm ad Cytheum eorum claſſe, Ariſtides dixit perutile quidẽ, ſed minimè honeſtum eſſe. Ij autem eò tibi ac reliquis ciuibus inuiſiores eſſe debebunt, quò plura ſapere videbuntur, detracta opinione probitatis. At verò ſi prudentiæ & ſapientiæ coniuncta iuſtitia fuerit, nihil erit quod tu ac reliqui ciues his autoribus non poſſe conſequi arbitremini. Tollendæ igitur aſtutiæ ſunt, eaq; malitia quæ vult quidẽ videri prudẽtia, cũ abſit ab ea, diſtetq; plurimum. Mentiri enim emolumenti ſui cauſa, criminari, fallere, præripere, in bonũ virũ cadere non poteſt: ſagaces eos ſanè velim, nõ tamen aſtutos & callidos. Eſt enim ſagacitas (vt Ariſtoteli placet) rerũ agendarum ſcientia circa principia: eoſdem enim vt ſagaces & bonos dicit: Si, inquit, in deliberando intentio ſit honeſta, vis illa laudabilis eſt: Sin improba, aſtutia nuncupatur. Fieri ergo non poteſt vt quiſpiam prudens ſit habendus, niſi idem ſit bonus, cùm virtus ſit habitus ratione determinatus, & ipſa recta ratio prudentia nuncupetur. Conſiderandum eſt ergo & circumſpiciendum, quid quiſq; ſentiat ac dicat, ne fallare. In corde enim

[a] locus obſcurus

[a] noſtro in ambitione tanquam in ampla domo Dauid propheta nos docuit: & cùm eo tanquam cum bono contubernali verſari, vt & ipſe diceret ac loqueretur ſecum. Scribens ad Curionem Cicero, Te, inquit, in conſilium adhibe, tecum loquere, te audi. Nolebat adoleſcentem circumueniri aliorum conſilijs. Audienda ſunt aliorum cõſilia, & penſitanda priùs, quàm aliquid pro rep. aggrediare. Bibe, inquit Salomon, de tuis vaſis & puteorum tuorum ſcaturitionibus, hoc eſt, conſilio tuo vtere, re etiam prius à bene ſentientibus perſpecta ac cognita. Hac item agitatione mẽtis tibi ac reliquis bene inſtitutis ciuibus prouidendum eſt, ne quid ciuitati in futurum ſiniſtri accidat,

Prouerb. 5.

ne bel-

ne bello, ne ſeditionibus, ne caritate rerum, ne incendijs, ne rapinis, ne peſtilentia populus opprimatur. In conſilio nanq; (vt ait Plato) præteritum tempus nobis exempla ſuppeditat, cùm attenditur, quid, cur quæq; gens paſſa ſit, vt caueamus: aut quid prudenter egerit, vt imitemur: præſens, vt annoſos muros & rimoſos inſpicimus, homines timidos & imbelles, annonæ (vt antè dixi) caritatem: futurum, vt ne quid fiat temerè, vnde infinita mala oriuntur. Hoc autem ſi feceris Laurenti, & patriæ noſtræ bene conſules, & tibi felicitatem cum gloria comparabis. PLA. Cùm te audio Coſme, minus certè Platonem ipſum, minus Ariſtotelem, & ſi qui de rep. ſcripſere, deſidero: adeò rem ipſam ante oculos ponis. Sed ego multum hac in re cognationi tribuo, quæ te cogit patriæ & poſteritati tuæ his præceptis conſulere. COS. Ita eſt profectò vt dicis. Nemo enim omnium eſt cui velim magis conſultum, quàm patriæ meæ, quàm agnationi & gentilitati, familiæ noſtræ, quæ meum nomen, me etiam mortuo, aliquando celebratura eſt. Quare niſi quid aliud vis, ſine pergam vt cœpi, quandoquidem Laurentium noſtrum attentè omnia auditurum video. LAV. Vereor equidem Coſme, ne tibi contingat, quod aunt cygno morituro, tum demum ſcilicet auem ipſam optimè canere, vbi mortem ſibi adeſſe ſentit. Superaſti certè teipſum: & quaſi vltimos conatus ingenij tui editurus ſis, mirabilis hodie mihi viſus es. COS. Sit ita ſanè, ſi non doctrina, ſaltem autoritate, quod maximè cupio, apud te valebo. De morte aliàs dicetur latius, quã nec formido, nec opto. Sed ad inſtituta pergamus. Non apud Medos ſolùm, vt ait Herodotus, ſed apud omnes gentes iuſtitiæ gratia delecti ſunt qui præeſſent. Acciti etiam quidam externi ſunt ob inſignem iuſtitiam, qui ciuitates regerent, vt de Numa legimus. Nam cùm premeretur inops multitudo ab his qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugere neceſſe erat virtute præſtantem, qui ſummos cum infimis pari iure retineret. Eadem etiam cauſa conſtituendarum legum fuit, quæ cum omnibus vna atque eadem voce loquerentur. Aurea profectò videri debet (vt certè eſt) illa doctoris veſtri Argyropyli ſententia, qui aſſerit ita iuſtitiam in humana ſocietate neceſſariam eſſe, vt in animante animam. Atque vt ſi inſit illa, corpus interno motu cietur: ſin egreſſa fuerit, riget continuò, diſſoluitur atque putreſcit: ſic ſi iuſtitia adminiſtretur, ſocietas conſtat: ſi poſthabita fuerit, langueſcit & exhalat. Nemo eſt enim qui vt Deum quendam, iuſtũ non intueatur & admiretur. Huic homines ipſi committunt fortunas, liberos, coniuges, atque humana omnia: & meritò quidem, cùm iuſtitia ſit (vt Ariſtoteli placet) non pars quædam virtutis, ſed tota virtus, vt iniuſtitia tota vitioſitas eſt. Fundamentum ergo perpetuæ commendationis & famæ iuſtitia erit, ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile. Camillus dictator Romanus, remiſſo pædagogo virgis ab eiſdem pueris cæſo, quos ſecum transfuga in caſtra hoſtium duxerat, Phalerios quos vi non poterat, iuſtitia & clementia in deditionem accepit. Laudatur & Ariſtides, ac Iuſti cognomentum conſecutus eſt, cùm in omnibus, tum vel maximè, quòd Themiſtoclis conſilium (vt antè dixi) vtile quidem, non tamen honeſtum & iuſtum, apud populum improbauit. Primum autem iuſtitiæ munus eſt, vt ait Marcus Tullius, ne cui quis noceat niſi laceſſitus iniuria: deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis vt ſuis, quemadmodum legibus deſcriptum eſt & iure ciuili. Communia autem ſunt, errantes admonere, ignaros docere, aut vt erudiantur curare, aquam non prohibere, pati ignem ab igne capere, conſulentibus fidele conſilium dare, quod ad communem vtilitatem pertineat. In hac autem ſocietate humana gradus diſtinguere, ſuperuacaneum quodammodo mihi videtur. Quis enim eſt qui neſciat, plus ſe patriæ, parentibus, liberis, propinquis, ciuibus debere, eiuſdem nationis, eiuſdem linguæ, quàm peregrinis & externis? Multa ſunt enim ciuibus inter ſe communia, vt ait Cicero, quæ ſocietatem humanam confirmant, forum, phana, porticus, viæ, leges, iura, ſuffragia, conſuetudines, præterea & familiaritates, addo etiam connubia & affinitates, quibus tanquam firmiſsimis nodis ciuitas inter ſe colligatur. Hinc eſt propagatio ſobolis & origo ciuitatum, cuius procuratio non aliena eſt ab optimo ciue, quo magis ſimul nectantur voluntates ciuium, quoque numeroſior noſter fiat populus. Sed quoniam nulla ſocietas præſtantior, nullaque firmior eſt, quàm quæ cum bonis viris comparatur, curandum tibi erit ac reliquis ciuibus, vt moribus, doctrina, eruditione, ſi fieri poterit, imbuantur omnes. Hac em̃ ratione & de patria noſtra bene merebere: & tibi, niſi omnino fuerint ingrati ciues noſtri, aliquando parẽ gratiã referent.

Præterea verò eos vtpote ratione imbutos, quoquò volueris, pro vtilitate reip. facilè
impelles, quod non adeo fit in hominibus literarum & doctrinæ ignaris. PLA. Ad-
dis ne huic virtuti aliud? COS. Addo certè. Nam cùm totius iuſtitiæ fides ipſa fun-
damentum ſit, curandum erit Laurenti, tuo potiſsimùm exemplo in dictis pactisque
eam ſeruent ciues noſtri. Standum ſiquidem promiſsis eſt, & id ſaciendum quod iuſti-
tia & ratio exigit. Hanc enim ob rem fidem ipſam Stoici dictam putant. At verò ſi
ſecùs ſeceris, ſtatim diſſoluetur ea pars iuſtitiæ, quæ in ſocietate humana repoſita
eſt. Seruandam quoque fidem peregrinis & hoſtibus illud declarat, quòd dij ipſi qui
voluerint longè ac latè diffundi, ipſam virtutem & iuſtitiam, vinculum ipſius fidei, in-
terpoſita autoritate nominis ſui, annecti paſsi ſunt. Eſt enim iuſiurandum affirmatio
religioſa, tota quidem ad iuſtitiam & fidem pertinens. Vnde præclarè ait Ennius: O fi-
des alma apta primis & iuſiurandum Iouis. Cùm itaq; iuſiurandum violatur, fides vio-
latur, quam in capitolio vicinam Iouis optimi maximi Romani eſſe voluerunt. Quod
enim iuratum eſt, & mens concepit fieri oportere, id obſeruandum eſt. M. Regulus
vnicum certè inuiolatæ fidei exemplum, maluit ad certam pœnam redire, quàm datam
fidem violare. Superatis autem in Sicilia Carthaginenſibus, cùm Amilcar & Hanno de
pace acturi eſſent, veriti primò adire conſules ſunt, ne ipſi quoq; fideſragi in vincula
conijcerentur, quemadmodum à ſe olim Cornelius Aſina contra ius gentium conie-
ctus fuerat. Verùm Hanno conſcius Romani animi, conſules adijt, apud quos cùm de
finibus ageretur, dixere quidam, poſſe ei meritò euenire, quod Cornelio per ſuos ac-
ciderat. At verò impoſito à conſulibus ſilentio, Te, inquit, Hãno fides ciuitatis noſtræ
hoc metu liberat. Seruandum ergo ius gentium eſt, ſeruanda fides, non dico prædoni-
bus, aut piratis, qui communes omnium ſunt hoſtes, non perduelles. His autem ſi pa-
ctum pro libertate & capite pretium ciuis Florentinus non attulerit, nulla fraus ineſt,
ne ſi iurati quidem id non fecerint. Nam falſum iurare non peierare eſt: ſed quod ex a-
nimi tui ſententia iuraueris, ſicut verbis concipitur, id non facere, periurium eſt. Sci-
tum eſt certè illud Euripidis, Iuraui lingua, mentem iniuratam gero. Reguli quidem
periurium fuiſſet, niſi fidem datam ſeruaſſet. Hanc verò tanti ſemper fecit populus
Romanus, vt etiam præclaros viros hoſtibus dediderit, vt de T. Veturio & Sp. Poſthu-
mio, ac C. Mancino legitur, quòd iniuſſu ſenatus cum hoſtibus fœdera inijſſent. Poſt
Cannenſem pugnam decem captiuos ad ſenatum miſit Hannibal iuratos ſe in caſtra
redituros, ſi de redimendis captiuis non impetraſſent: nouem ex his re infecta redijſſe
cõſtat, vnũ verò ex decem qui paulò pòſt quàm erat ingreſſus, è caſtris redijſſe, quaſi a-
liquid eſſet oblitus, Romæ manſiſſe: reditu enim in caſtra, liberatum ſe eſſe iureiuran-
do interpretabatur. Sed hunc quidem veteratorem & callidum, vinctum ad Hanniba-
lem ſenatus remiſit. Nullum enim vinculum ad colligendam fidem iureiurando ar-
ctius putandum eſt. Id indicant leges, indicant fœdera, indicant pœnæ irrogatæ à cen-
ſoribus, his potiſsimùm, qui fidem violarũt. Curato igitur tuo etiam exemplo, vt eam
ſeruent ciues cùm inter ſe, tum cum peregrinis: vtque in emendis vendendisque re-
bus, in contrahendo, locando, conducendóve nulla fraude vtantur, nullo dolo malo.
LAV. Non eſt ſatis Coſme, dicere hoc vel illud agendum, niſi doceas qua id ratione
fiat. COS. Probè quidem ſentis. Et quoniam vt corpus membris, ita etiam ſuis magi-
ſtratibus ciuitas conſtat: videndum profectò quàm diligentiſsimè erit, quos potiſsi-
mùm ex ciuibus ad gubernandam remp. deligatis. Niſi enim paterfamilias qui interdũ
eius vices gerat, habuerit, nulla erit proculdubio œconomiæ ratio: quod certè multò
magis in ciuitatem cadet, quæ pluribus curatoribus indiget: qui non ex quouis gene-
re hominum, licet popularis ſit ſtatus noſter, ſed ex vera nobilitate, de qua antea dixi-
mus, deligendi ſunt: conſentaneum nanq; eſt, ex melioribus ortos, meliores futuros,
tum ad imperandum, tum ad parendum. Optimus enim gubernator legibus ipſis ple-
runque anteſertur, quòd non vniuerſa tantùm vt leges, verumetiam partes inſpiciat.
Hos eſſe bonos & peritos legum, ſi fieri poteſt, oportet, vel conſuetudinis patriæ & re-
rum humanarum gnaros: quod certè non continget, niſi grandiores natu fuerint. quę
quidem ætas poſiſsimùm magiſtratui conuenit, cùm ſenes ob ætatem verecundiã po-
pulis iuijciant. Præterea verò nemo præſertim bene inſtitutus, indignatur ſenioribus
propter ætatem parere, quando & ipſe quoque cùm ad id ætatis peruenerit, ſciat ſe tale
præmium recepturum: cumque intelligat, eum poſtea rectè alijs imperaturũ, qui prius
modeſtè ac conſtanter alterius imperio obtemperauerit. Sint igitur quos deligetis ad
magi-

magiſtratum obeundum, legem quidem loquentem, vt ait Cicero, boni, modeſti, continentes, iuſti, ſortes, prudentes, abſtinentes, & à quouis flagitio alieni, teneantq; dijudicandi & imperandi modum. Tueri enim debent (vt ait Plato) commoditatem ciuium: & quicquid agunt, ad eam referre, obliti commodorum ſuorum. Totum præterea ciuitatis corpus curare debent, ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. Nam qui parti ciuium conſulunt, partem negligunt, rem ſanè pernicioſam in ciuitatem inducunt, ſeditionem atque diſcordiam. Eorum enim munus eſt intelligere ſe ad commoditatem ciuitatis natos eſſe, debereque eius dignitatem & decus ſuſtinere, ſeruare leges, iura deſcribere, tueriq; ea quæ eorum fidei commiſſa ſunt: quod profectò quàm diligentiſsimè facient, ſi intelligent ab optimatibus iuſtitiam & pietatem coli, eorumque cenſuræ aliquando ſtandum eſſe. Magiſtratuum autem animaduerſio omnis & caſtigatio contumelia vacare debet, neque ad ſe qui punit aliquem, aut verbis caſtigat, ſed ad ciuitatis vtilitatem referre debet. Cauendum eſt etiam, ne maior ſit pœna quàm culpa, néve ad iudicandum iratus accedat, quia mediocritatem illam tenere non poterit, quæ eſt inter nimium & parum. Sint autem qui iudicant & ciuitatem gubernant, ſi fieri poteſt, legum omnino perſimiles, quæ ad puniendum nõ iracundia, ſed æquitate ducuntur. Hanc ob rem Plato Xenocrati ad ſe accedenti, vel vt alij volunt, Speuſippo: Cæde, inquit, hunc puerum: mihi enim, quòd iratus ſum, id nequaquam integrum eſt. Eadem quoque ratione vſum ferunt Architam Tarentinum, infenſum villico, quòd agros negligenter coluiſſet. Hæc etſi priuatorum hominum exempla ſint, publicæ tamen animaduerſioni accommodari poſſunt. PLA. Poſſunt certè, & optimè quadrant. COS. Imò verò magiſtratibus, & his qui cum imperio cæteris præſunt, curandum erit, ne plus ſeueritatis quàm clementiæ præ ſe ferant: propenſiores enim ad dandam veniam, quàm ad ſumendas pœnas eſſe illi quidem debent. Proprium enim magiſtratus eſt, non tam pertinaci ſeueritate & acerbitate, quàm lenitate & clementia, adhibito conſilio & maturitate, populos in officio continere. Hinc eſt autem quòd clementes Deo ſimiles exiſtimamus: contrà verò, crudeles & immites deteſtamur & abominamur, vt inimicos & hoſtes humani generis. Quis non leget magna certè cum indignatione, L. Syllam dictatorem gloriari ſolitum, ſe à nemine vnquam crudelitate victum, quatuor legiones ex Marianis militibus in campo Martio trucidari iuſsiſſe, Tiberim cadaueribus repleuiſſe, quinque millia Præneſtinorum interfici, ac per agros ſpargi mandaſſe, quatuor millia ciuium & ſeptingentos proſcripſiſſe? De crudelitate Marij, Hannibalis, Mithridatis, pleni ſunt libri tum poetarum, tum hiſtoricorum. Doleo quidem Athenienſes, vnde vrbanitatis & humanitatis nomen venit, Aeginenſium iuuentuti pollices abſcidiſſe, ne à maritima ciuitate aliquando bello opprimerentur. Quid tibi Mezentium, Capaneum, Buſirim, Proclum, Phalarim, Piratas, Cyclopas, Læſtrygonas commemorem, cùm Tiberij, C. Caligulæ, Neronis, Domitiani recentior ſæuitia ſit? Horum nomina ita profectò nefanda ſunt habita, vt crudeles & immanes, noſtra quoque tempeſtate eiſdem nominibus tanquam notis Threicijs compuncti vocentur. Quàm verò ſit durum, aſperum & immite crudelitatis nomen, aliorum exemplo vides. Contrà verò, quàm ſuauis, quamque iucunda ſit omnibus ſanctiſsima clementia, ex his intelliges, quorum nomina ob placabilitatem & lenitatem adhuc in pretio ſunt. P. Aemelius, captiuum Perſeum Macedonum regem procumbere ad genua ſua volentem, dextera manu ad ſe traxit, laterique ſuo aſsidere ac menſæ voluit. Eadem quoque clementia vſum ferunt Cn. Põpeium erga Tigranem hoſtem, Armeniæ regem: iuſſum nanque ſurgere, & diadema quod ad miſericordiam mouendam abiecerat, ſumere, in regnum & priſtinam ſedem reſtituit. De C. Cæſare, cuius diuinam virtutem ſola clementia qua omnes ſuperauit exornat, reticere inſtitui, cùm omnibus ſit nota: ex hac enim plus propè gloriæ, quàm ex imperio conſecutus eſt. Tu igitur Laurenti tot clariſsimos viros imitatus, magiſtratus ipſos in puniendis delinquentibus ad clementiam adhortabere, vt citra ſeueritatem potius pedem retrahant, quàm vltrà progrediantur, ne ob atrocitatem pœnarum tu vnà cum ciuibus noſtris crudelitatis notam incurras, qua nihil poteſt eſſe in bono ciue aut deteſtabilius, aut pernicioſius. Verùm quoniam ex æquo & bono plerunque iudicare in ciuitatibus neceſſe eſt, compeſcenda erit audacia cauſidicorum, qui iudicijs cauillationes interponunt, quo diutius lucri gratia cauſæ ipſæ protrahantur. Iure enim gentium & ciuili cautum eſt, ne cui quis detrahat ſui commodi cauſa.

Quid

Quid quòd etiam tanta eſt eorum audacia, vt cauſas iniquas ſpontè ſuſcipiant, & * ſuſpectas magnis acclamationibus defendant? Quo enim quiſque maximè clamat, eo ſapientior & honeſtior in cauſa putatur. Scribens ad fratrem Heſiodus, eum admonet, vt voraciſsimas eorum fauces deuitet. His ego addiderim aduocatos & tabelliones, niſi eorum vita probata & perſecta fuerit. Benè profectò inſtituta eſt à legum latoribus pœna temerè litigantibus, ne iniuria quiſpiam ob aduerſariorum potentiam circumueniatur. Rectè præterea condita eſt lex Cornelia de falſis, qua qui deliquere plectantur. Quis enim pupillus, quæ vidua, quis inops, quis peregrinus rapidos iſtorum dentes aufugiet, niſi fuerint tua ſeueritate coerciti, & intra proprios fines retruſi? Videat prætor, penes quem omnis publici priuatiq́; iuris poteſtas eſt, cuiq́; licet ius condere, ac vetera reſcindere, ne cuiquam fiat iniuria. Caueat iudex, aliter iudicet, quàm legibus & moribus, aut conſuetudinibus proditum eſt. Idem faciant tabelliones, ne corrupti pecunia aut teſtamenta ſupponant, aut in empto, diuendito, locato, conducto, falſo autoritatem ſui nominis interponant. PLA. Nil certè omittis, vt video, quod ad iuſtitiam pertineat. COS. Ego verò ad hanc quoque rem pertinere arbitror, quæſtorum, publicanorum, ac fœneratorum cupiditatem coercere. Quæſtores publicæ pecuniæ quærendæ præpoſitos eſſe nemo eſt qui ambigat. De quæſtoribus maleficiorũ non eſt nunc dicendi locus. Verùm quæſtores publici prouentus, apud Romanos partim ærario vrbano, partim vectigalibus prouinciarum exigendis præficiebantur. Hos quidem habere manus abſtinentes oportet: ſatis enim eſt publicum in ærarium referre, nedum priuata expilent, non publici certè commodi, ſed priuati cauſa. Multos enim vidimus in ciuitate noſtra, qui breui, quod ſine rapina fieri non poteſt, ingentes ſibi facultates compararunt, aut accipiendo vnde non oportet, aut non reddendo quibus oportet. Hos tu Laurenti, vt vniuerſæ ciuitati pernitioſos, lege Iulia de repetundis ac de peculatu coerceto. Bonis etiam ciuibus cauendum eſt, noua vectigalia imponant. Quòd ſi bello vrgente id facere interdum neceſſe fuerit, pace parta Iuſtiniani ſententia tollendum omnino erit, vt quod belli timor introduxerat, hoc pacis bonitas conſopiſcat. Publicani autem quorum illiberales & ſordidi quæſtus odia hominum facilè incurrunt, obſeruari quàm diligentiſsimè debẽt: ex his enim quos tantopere laudat Cicero, graues controuerſiæ, multæ iniuriæ, magnæ contentiones plerunque naſcuntur. Nam conductis ingenti mercede portorijs & vectigalibus, cùm poſtea ſoluendo non ſunt, ex alieno rapiunt & extorquent, nec à ciuibus tantummodo, verumetiã à peregrinis, mercaturæ aut negotij cauſa ad vrbem noſtram accedentibus. Quod cùm inutile ſit, tum vel maximè ciuitati turpe & indecorum eſt. Horum audaciam & temeritatem compeſcendam cenſens Vlpianus iurecõſultus, edictum propoſuit, quo quicquid illicitè publicè vel priuatè extortum eſt, tãtundem & eo amplius iniuriam paſſo exolui mandat. Per vim enim extortum, cum pœna dupli reſtituitur: & qui tale facinus commiſere, extra ordinem plectuntur. Alterum enim vtilitas priuatorum, alterũ publicæ diſciplinæ ratio poſtulat. Abſtinentes habeant manus oportet, ſciantque ſibi non plus licere quàm cuiuis è populo. Compeſcendi ſunt etiã fœneratores, qui certè deteſtabiliores ſunt habendi, quàm aut fures, aut latrones, aut piratæ. Ij enim magna diſcrimina ſubeuntes, ſitim, famem, æſtus, frigora patientes, vnde viuant conquirunt, maximis interdum acceptis vulneribus. Illi verò tecto & vmbra gaudentes, tanquam fœdiſsimæ harpyiæ, & ne minimum quidem incommodum ferẽtes, non acceptis, ſed illatis ex fœnore vulneribus, hominum ſanguinem exugunt, carnem exedũt, oſſa corrodunt. Quid de hoc genere hominum ſentiat Cato ille ſenex, audi quæſo. Nam cùm ex eo quæreretur, quid maximè in re familiari expediret? reſpondit, bene paſcere. Quid ſecundum? ſatis bene paſcere. Quid tertium? bene veſtire. Quid quartum? arare. At verò cùm idem quæſiſſet, quid fœnerari? Tum Cato, quid hominem, inquit, occidere? Ex quo intelligi poteſt, hos vt parricidas, ſi in tali crimine depreheuſi fuerint, vltimo ſupplicio Catonis ſententia affici debere. PLA. Rectè profectò admones: ſunt enim maiore odio digni, quàm qui apertè latrocinantur. COS. Sunt quidem humani generis domeſtici hoſtes. Verùm quoniã in emendis vendendiſq; rebus fraus permagna ſubeſſe interdum ſolet, deligendi è numero bonorum ciuium erunt, qui ne annona, vinum, carnes, eſculentaq́; omnia vitioſiùs aut cariùs quàm ipſa anni tempora requirunt, vendantur: vtq́; emptori ſuccurratur, ſi iumẽtum aliquod morboſum pro valido ſanoq́;, ſiue quid vitioſum pro ſincero, fractum pro integro emerit, quod

apud

apud Romanos ædilitio edicto cautum erat. Aedilium quoque munus putabatur curare, vt fora, vici, ſtratæ viæ publicæ, cloacæ, & aquæductus cæteraque ædificia lauta; munda, integra, expeditaque aſſeruarentur, tum ad vtilitatem, tum ad ſalubritatẽ ciuium. Verùm ne quid ciuitati noſtrę deſit, quàm optimam & felicisſimam eſſe cupio: cenſores adſint oportet, qui videant, rectè ne an ſecùs vixerint, egerintve qui in magiſtratu fuere: facilè enim in officio omnes continebuntur, ſi rationem anteactæ vitæ habiti magiſtratus ſibi reddendam aliquando putarint. LAV. Munus ergo cenſorium erit eogere nolentes etiam, iuſtè, modeſtè, integrè ac ſanctè viuere? COS. Erit ſanè. Sed quoniam apud philoſophos diffinitum eſt, iuſtitiam eſſe æqualitatem vnicuique quod ſuum eſt reddentem, pertinentemq́; maximè ad ſocietatem hominũ inter ſe: quæ rurſum in æquitatem & beneficentiam diuiditur, quā eandem & liberalitatem, & benignitatem vocamus, non erit à re tua alienum, exprimere quid potiſsimũ ipſi æquitati obſtet. Ea profectò auaritia eſt, qua nil poteſt eſſe pernitioſius in his præſertim, qui remp. gubernant. Nam cùm duæ humani generis peſtes incumbant, luxuria & auaritia malorum omnium fundamenta, pernicioſior tamen auaritia habetur, quòd omninò contra naturam ſit, quodque item mala omnia ſuadeat. Vtinam, inquit C. Pontius Samnis, ad illa tempora fortuna me ſeruaſſet, & tunc eſſem natus, quando Romani dona accipere cœpiſſent: non eſſem certè paſſus eos diutius imperare. Eſt enĩ auaritia quædam vehemens habendi ſitis: quæ vt in hydropico continuo hauſtu, ita in auaro frequenti etiam rapina extingui non poteſt. Verum eſt profectò quod dici ſolet, Tam deeſt auaro quod habet, quàm quod non habet, cùm ob animi anguſtiam parto etiam frui non audeat. Tollit præterea amicitiam & ſanctam ſocietatem auarus, cum nemini proſit, & multis noceat: pauperes enim violat, diuitibus inſidiatur, ſocios expilat, ignotos & peregrinos vexat, publicus omnium hoſtis, aqua certè & igni interdicẽdus, cùm inutilis ſit ciuitati reip. pernitioſus, ſibijpſi demum hoſtis acerrimus. Ii certè ſunt illi dæmones auari, triſtes, obſcuri, ſqualidi, ſordidi: quos Diogenes cum Alexandro diſſerens, in primo loco ponit. Hos autem pecuniam pluris facere, quàm patriam aut parentes aut cognatos, oſtendit. Propinquorum enim mortes expectant explendæ ob hæreditatem auaritiæ cauſa: nunquam rident, omnes ſuſpectos habent, nemini credunt, inimicitias, odia, maledicta nihil curant, modò rem faciant, magneti perſimiles: vt enim ille ferrum trahit, ſic ij aurum & argentum vndiq; & quouis modo rapiunt. Omni certè tyranno ſæuior eſt pecuniæ cupiditas, quam nemo ſapiens (vt ait Criſpus) vnquam concupiuit. Ea quaſi malis venenis imbuta, corpus animumq́; virilem effœminat, neq; copia vnq̃, neque inopia minuitur. Hanc ob rem Stoici mentes hominum ab hac peſte dimoturi, dixere nequaquā ſe adduci poſſe, vt quæ modo huc, modò illuc transferuntur, in bonis rebus ſint habenda: idq́; etiam Biantis autoritate confirmant, qui in direptione patrię admonitus vt aliquid de ſuo apportaret: Facio id quidem, inquit. Solam enim virtutem, non autem diuitias, bonum putauit. Verùm cũ turpe ſit omnibus auaritiæ morbo laborare, tum vel maximè optimatibus & bonis ciuibus turpiſsimum, in quibus nihil poteſt eſſe immanius, nihil peruerſius. Nullæ enim ab auaris ciuibus ſeruantur leges, nulla iura, nulla iudicia. Erunt ſcelera omnia impunita, ſi redimuntur auro. Veri ciues ſpeculatores ſunt, & procuratores publici cõmodi eſſe debent, non autem priuati: congerere pecunias, quæ ad vſum populorũ ſunt conflatæ, nihil aliud eſt, quàm cibum ſamelicis auferre, quod hoſtes patriæ & humanum genus perosi facere cõſueuerunt. quare in eos meritò lata hæc lex eſt, Auari in vrbe ne ſunto: ſi fuerint, publico edicto eijciantur. Hanc autem eſſe ciuitatum labem nouit Iugurtha ille barbarus Numidarum rex. Diſcedens enim ab vrbe Roma, quæ tũ flagrabat auaritia, reflectensq́; oculos, O vrbem venalem, inquit, & citò perituram ſi emptorem inuenerit. In ea enim ciuitate in qua regnat auaritia, nulla poteſt eſſe religio, nulla virtus, nulla charitas, quæ omnino tanto vitiō contraria eſt. Apud Xenophontẽ Cyrus Pheraulam optantem diuitias, haud rectè ſapere oſtendit: Mihi, inquit, neq; cibum neque potum neque ſomnum dulciorem in opulentia rerum ſenſi, quàm dum in egeſtate fui. Hoc autẽ ex diuitijs conſecutus ſum, vt pluribus in laboribus verſarer, addito amittendi metu. Satius eſt igitur mediocritate vti, quàm vel ex alieno rapere, vel raptũ cum ignominia & cruciatu animi retinere. PLA. Ego verò ita faciendum cenſeo. Sed dic quæſo, cùm Laurentius noſter, cumq́; permulti ſatis amplum habeant patrimonium, quónam modo eo vti debent? COS. Benè rogas. Audite quæſo, repurgato prius

animo à fœdiſsima auaritiæ labe, facilius erit liberalitaté, quã iuſtitiæ coniunctam eſſe
diximus, inducere. Hanc verò cæteris virtutibus gratioſiorem, quadrifariam diuidit
Plato. Fieri enim pecunijs, opera, diſciplinis, oratione pro circumuentis in iudicio o-
ſtendit. Quintam ego, niſi temerè id facere videar, addiderim, honoris ſcilicet diſtri-
butionem, quod eſt magnũ virtutis præmium. Honos enim (vt ait Cicero) virtutes a-
lit. Nemo profectò eſt, ſanæ mentis præſertim, qui non bene mereri de patria & ciui-
bus ſuis ſtudeat, vbi intellexerit operam ſuam apud bene memores collocari. Quid e-
nim ſibi voluere tot labores ciuium Romanorũ, tot pericula adita, tot vulnera in præ-
lijs ſuſcepta? Honores certè & magiſtratus, maxima & pulcherrima virtutis præmia.
Omitto pecunias, agros, iumenta, arma ex hoſtibus capta, in quibus parum certè mo-
menti ad virtutem eſt. Indignatus C. Cæſar, vt noſtis, quod ſibi meritos honores ne-
gari quorundam maleuolentia & liuore cernebat, arma ſumpſit, æmulos & inimicos è
rep. deiecit. Quoties tumultuarunt Romani exercitus, iuſto honore fraudati? Quoties
plebs à patribus ſeceſsit, vbi denegari præmia bene merentibus vidit? Ne igitur patria
noſtra ingratitudinis arguatur, cuius acerrimi vltores Perſæ habebantur, curãdum erit
tibi Laurenti, ac reliquis ciuibus, vt dignitates, honores, magiſtratus ijs committãtur,
qui ſibi nobilitatem manu & ingenio peperere. Hac enim ratione & bene merentibus
gratiam referetis, & alios æmulatione honoris ac gloriæ ad virtutem excitabitis. Ve-
rùm hac in re tenenda mediocritas eſt, ne quorundam ſtultitiam imitemini, qui infi-
mæ ſortis homines maximis honoribus & præmijs extollunt. Eos volo, qui ingenio,
moribus, induſtria, ſolertia, manu, opera reip. profuere, ac prodeſſe deinceps poſſint:
non autem lenones, ſcurras, gnathones, aſſentatores: quorum ingenia voluptatibus &
libidinibus, non amplitudini & modeſtiæ, ſunt dedita. Conſilio quoq; & oratione be
nemereri de noſtris ciuibus poſſumus. Nam qui in cõſultatione cùm publica tum pri-
uata, de rebus dubijs & incertis veram ſententiam affert, beneficus meritò & liberalis
haberi debet, & eò magis, quòd hoc genus beneficentiæ, non ad vnum tantùm, ſed ad
plures extenditur. Oratio item in iudicijs habita pro reo, in hoc quoque genere habe-
tur: reum voco, accerſitum in iudicium more cauſidicorum. Qui ergo circumuentum
inimicorum calumnijs iuſtè defendit, meritò quidem benignitatis nomen adeptus
eſt. Doctrina præterea & conditione comparari liberalitatis nomen poteſt, cùm ij ha-
bitus animis hominum imprimantur. Quæ nam poteſt eſſe maior beneficentia, quam
ea donare quæ nunquam ab hominibus auferri poſſunt? Transferri perfacilè & amitti
pecunias videmus, defloreſcunt honores & dignitates, excidunt conſilia, obſoleſcunt
orationes: ſola verò doctrina firma ſtabiliſque habetur, cùm ſit earum rerum (vt Ari-
ſtoteli placet) quæ ſemper eodem modo ſeſe habent, cumq; etiam in proſperis rebus
magnum ſit ornamentum, in aduerſis verò vnicum refugium. Quare ſi ſapis Laurenti,
eos ſemper in pretio habebis, qui te ac ciues noſtros hoc ornamento inſigniores red-
dere poſſunt. Sed veniamus tandem ad illud genus liberalitatis, quod circa pecunias
verſatur: pecunias autem dico, quarum æſtimatio menſuratur nummo. His autem ad
liberalitatem vtendum eſt, qua nihil habetur naturæ hominum accommodatius. Ve-
rùm quemadmodum vtare, diligenter inſpicere oportet. Non enim in quemcunq; &
ob omnem cauſam liberalitate vtendum eſt, ſed erga bene meritos, & propter aliquam
inſignem virtutem quouis præmio dignos: quod profectò maximum iuſtitiæ funda-
mentum eſt. Ea etiam liberalitate vti debemus, quæ proſit amicis, nemini noceat.
quare L. Syllæ, C. Marij, Cinnæ, M. Lepidi. M. Antonij pecuniarum & rerum tranſla-
tio à iuſtis dominis ad alienos, non debet liberalis videri. Cauendum eſt etiam Cice-
ronis præcepto, ne maior ſit benignitas quàm facultas, néve res familiaris ita clauda-
tur, vt eam liberalitas aperire non poſsit: quæ certè omni oſtentatione & vanitate ca-
rere debet. Hoc autem fiet, ſi cauſam, ſi tempus, ſi rationem, ſi dignitatem, tum noſtrã,
tum perſonarum in quos liberales eſſe debemus, conſiderabimus. qui verò ſine iudi-
cio vel modo in omnes quodam impetu animi incitati, beneficentia vtuntur, temeri-
tate quadam moti potius quàm iudicio videri poſſunt: quam certè leuitatem omnino
vitare debemus, cùm nihil turpius ſit bono ciui, quàm aliquid facere cuius ratio reddi
non poſsit. In hoc autem genere prodigalitatis duo mala inſunt: & quòd his rebus ca-
rent benè meriti vel propinqui vel cognati, in quos propẽſiores eſſe debemus: & quòd
noſtra prodigimus cum dedecore & ignominia: Conſulendum profectò eſt famæ re-
bus in omnibus, non dedecus quærendum etiam cum diſpendio rei familiaris. Nam
qui

qui flagitioſis hominibus ſua largitur, is certè cum magna iactura ſibi quærit infamiam. Tenenda igitur in hac re vt in cæteris virtutibus mediocritas quædam eſt, ne vel prodigi videamur, ſi omnia ſine ratione effuderimus: vel auari, ſi ad viuum liberalitatis officium reſecabimus. Paruulos autem nutrire, pupillos tueri, virgines pauperes connubio locare, nobiles paupertate & valetudine oppreſſos iuuare, viduas defendere, errantes docere, eſurientes paſcere, algentes veſtire, captiuos redimere, nexos ære alieno ſoluere, parentibus liberos, parentes liberis reddere ſua pecunia & impenſa, boni ac liberalis ciuis proprium eſt. Fabius ille Maximus, qui cunctando rem Romanam reſtituit, captiuos ab Hannibale acceptos, redempturum ſe pollicitus, ſenatu recuſante, vt id de ſuo faceret, fundum vendidit. * Gillas verò Agrigentinus omnium qui vnquam fuere liberaliſsimus, ſpectacula edendo, epulas apparando, annonam in caritate rerum ſubminiſtrando, virgines dotando, domum propriam adeò liberalitatis officinæ aſſcripſerat, vt quingentos equites Gelenſium vi tempeſtatis in prædia ſua compulſos, propria impenſa aluerit. Multos etiam captiuos ex vaſtitate Illyrij & Thraciæ redemptos Eccleſiæ impenſa refert Ambroſius: quo genere liberalitatis vtinam ſacerdotes noſtrorum temporum aliquando vterentur, nec pateras aureas & argenteas ita ſtudioſe conſtruerent, cum quibus fortaſſe (vtinam falſus ſim vates) aliquando Turcæ illi bibent, qui Græciam, Epirum, & Illyricum bello vexant. Ad liberalitatem redeo, quę ita à magnificentia diſtinguitur, vt hæc circa dandas pecunias quales & quantumuis verſetur: illa circa magnos ſumptus & fortunato ciui conuenientes. Magnifici namq; eſt, theatra, fora, templa, porticus, ædes pro dignitate ita extruere, ne plus minúsve impenſæ fiat, quàm bonum & magnum ciuem decet. Ad quam certè laudem te anteà meo etiam exemplo adhortatus ſum, cùm ad ſpeciem vrbis, tum vel maximè ad commoditatem ciuium. PLA. Nihil certè omittis, quod ad optimũ ciuem inſtituẽdum pertineat. Sed quid huic diuinæ virtuti ſubijcias, audire cupit Laurẽtius noſter. LAV. Eſt ita herclè vt Platina dicit. COS. Ne aũt iuſtitia ipſa de qua diximus, vlla ex parte labefactetur, ſtatim fortitudo omnium virtutũ robur & vallum, ſubiungenda fuit. Vt enim fortitudo ſine iuſtitia iniquitatis materia eſt, cùm validior imbecilliorẽ opprimat: ita iuſtitia ſine fortitudine terga nonnunquam vertit, atque eos deſerit, quos tueri deberet. Sed cùm fortitudo in res bellicas & domeſticas diuidatur, ſuperius illud omittamus, amplectamurque nunc domeſticam fortitudinem, quæ animi magis quàm corporis viribus comprehenditur. Vera enim fortitudo eſt, primò ſeipſum vincere, iram continere, nullis illecebris capi, aduerſis nõ perturbari, nec extolli ſecundis, & quaſi vento huc & illuc impelli. Non debet certè vinci cupiditatibus vera fortitudo, non frangi metu, non iracundia, quæ omninò conſilium tollit. Præclarum eſt etiam, ita animum informare, vt neq; diuitias neq; voluptates ita in maximis rebus conſtituat, vt in his omne ſuum ſtudiũ conferat: quo nihil poteſt eſſe turpius, & à claro viro magis alienum, cùm huius ciuis, quem optimum volumus, proprium ſit, pro religione, pro patria, pro iuſtitia & honeſtate omne diſcrimẽ ſubire, ac pericula, cõſiderata pręſertim contemnere. Hunc autem magni excellentisq́; animi eſſe oportet. Nihil in rebus humanis admirari, nihil magnificare pręter virtutẽ. Honores etiã non quoſcunq; nec à quibuſuis oblatos ſuſcipiet, ſed illos tantùm, quos eſſe dignos optimo ciue arbitrabitur. Ita quoq; dignitatem animi, vt diximus, in vtraq; fortuna ſeruabit, vt ab aſtu naturæ diſcedere non videatur, ſi vel fortuna ſæuierit, vel ei blandiùs arriſerit. Beneficia verò contuliſſe lætabitur, feretq́; moleſtè ſi acceperit, nec plura ſtatim reddiderit. Ab eius natura ſit alienum, commemorare beneficia quæ in alios cõtulerit: accipientis enim hoc propriũ eſt, non autẽ dantis. Vt enim ſua beneficia in Athenienſes reticent Lacedæmonij, ita ab illis accepta commemorant peropportunè. Superior item in omni virtute mauult eſſe quàm videri: nec id quidem inter humilis fortunæ homines, ſed inter optimates exoptat. Palàm aũt loqui, amare, odiſſe, ſui ipſius propriũ exiſtimat: timentis eſt aũt occultare ſententiã. Motus verò ipſius tardus eſſe debet, & vox grauis: ſermo quoq; interuallis longioribus diſtinctus, grauitatẽ quãdam ampliſsimo ciue dignã præ ſe fert. Omninò aũt vera animi magnitudo ſine magna virtute conſtare nõ poteſt, vt intelligas Laurenti, enitendũ tibi & vigilandũ eſſe, ſi fieri poteſt, vt in omni genere virtutis excellas, ne ſub pondere reip. noſtræ imbecillis cõcidas. Vnum tamẽ vitandũ erit, quod plerumq; magnis ingenijs nocuit, ne cùm magnitudine animi præſtare omnibus quæras, æquitatẽ contemnas: qua certè ſublata, nec diſceptatione à ciuibus, nec vllo publico ac legitimo

Iure vinci patieris. Refelli em̃ in ſentẽtijs dicendis, nõ eſt alienũ à rep. cùm in diſceptatione res ꝓpoſita dilucidior fiat. Cauenda eſt etiã nimia gloriæ cupiditas, q̃ cæteris ad virtutẽ aditũ obſtruit, cùm viderit ſolũ ciuẽ tot pulcherrima ꝓmia, quot è rep. veniũt, cõcupiſcere. Sed inter cętera hoc à te maximè obſeruandũ erit, ne in reb. agẽdis, cũ domi, tũ foris, vllã timiditatis ſpeciẽ prę te feras. Vt em̃ medici eſt vultu ac verbis bonã valetudinẽ ægrotantib. polliceri: ita quoq; optimũ ciuẽ decet, deſperationi hominũ fiduciam & bonã ſpem obijcere. Bello Punico ſecundo, Cannenſi accepta calamitate cogitantib. quibuſdã, Metello duce Italiã relinquere, Scipio adoleſcens cœtũ ingreſſus, nudo enſe mortẽ tale aliquid deliberantib. cõminatus eſt. At verò Hannibale circumſedente Collinã portam, & ſupplemẽtum in Hiſpaniã à Romanis miſſum eſt, & ager vbi hoſtis ipſe cõſederat, haſtæ ſubiectus emptorẽ inuenit: voluit contrà Hannibal fiduciã imitari, ſubiecitq; haſtæ argẽtarias vrbis tabernas, nec ſector inuẽtus eſt. Hanc ob rem ita animo cõcidit Hannibal, vt tum demũ potiundæ vrbis ſpem anteà conceptã depoſuerit. Maiè ꝓfectò cum rep. noſtra actũ fuiſſet, niſi regi Alphõſo & Philippo Inſubriæ duci & Venetis, grauiſsimis bellis nos plerunq; adortis, cõſtantiſsimis animis reſtitiſſemus, incõmoda quæq; pro libertate paſsi. Non igitur trepidandũ eſt & de gradu conſtantiæ cadẽdum, vt dicitur, quo nihil poteſt eſſe optimo ciue indignius, qui ad vnam fortitudinẽ pro rep. natus eſſe videt. Sed neſcio quo pacto à fortitudine domeſtica ad bellicã deſcenderim, quã vrbana quidã certè maiorẽ putauere. Laudatur Themiſtocles, ac iurè quidẽ, Salamina victoria clarus: laudat & Solon, cuius conſilio ac legib. victoria illa parta eſt. Habẽt & Lacedęmonij Lycurgũ ſuum, quẽ Lyſandro obijciãt rebus bellicis claro. Eadẽ quoq; de Romanis licet dicere: Non em̃ minus iuuit armis remp. conſilio M. Scaurus, quàm C. Marius armis, nõ Q. Catulus, Cn. Pompeio, non M. Cicero, C. Antonio bellũ foris gerente. Omninò autẽ illud honeſtum, quod nunc quærimus, ex animo excelſo magnificoq; oritur, non corporis viribus. Exercendum tamen corpus ipſum eſt (vt ait M. Tullius) & ita afficiendum, vt obedire cõſilio ac rationi poſsit, non autem delicijs vacandum. Nihil eſt enim quod æquè animos molliat corporaq; effœminet atq; eneruet, quàm delicijs affluere: quas velim te non ſecùs declinare, ac quondam ferunt ſyrenum voces cantusq; Circes ſapientiſsimum Vlyſſem. PLA. Præclarè herclè & exactè auus tuus Laurenti omnia diſſerit, id facit amor, qui vt philoſophis placet, ad poſteros reſpicit, in quibus ſe fore immortales aui ac parẽtes arbitrantur. LAV. Prorſus ita eſſe vt dicis, haud equidem aſſentior. Plus enim patriæ quàm cognationi auus meus ſemper tribuit. Sed hominem hac dicendi moleſtia liberemus, niſi quid aliud habet, quod exiſtimet ad me pertinere. COS. Habeo ſanè totius noſtræ collocutionis temperamẽtum quoddam, & veluti in comœdia extremum actum: quo quidem expleto, ab hac ſcena ad ludos vrbanos vobis proficiſci licebit. Hoc autẽ tale eſt, quod Stoici magnis etiam contentionibus affirmant, omnium ſcilicet perturbationum fontem eſſe intemperantiam, quæ eſt à tota mente & à recta ratione defectio, ſic auerſa à præſcriptione rationis, vt nullo modo appetitiones animi vel regi vel contineri queant. Huius certè contrariam virtutem meſotita Græci vocant, quam nos quidem, cùm temperantiam, tum moderationem, nonnunquã etiam modeſtiam appellare ſolemus: cuius certè proprium eſt, motus appetentis animi ſedare ac regere, ſemperq; aduerſantem libidini moderatam in omni re ſeruare conſtantiam. Continuò namq; intemperantia huic inimica, omnẽ animi ſtatum inflammat & perturbat. Hinc verò ægritudines & metus ac reliquæ animi perturbationes gignuntur, ad quas certè ſedandas, vna modeſtia adiuncto decoro inuenta eſt. Duplex eſt enim (vt ait M. Tullius) vis animorũ atq; naturæ, quarum pars vna in appetitu poſita eſt: hæc hormi Græcè dicitur, quæ hominẽ huc & illuc rapit: altera in ratione, quæ docet & explanat, quid faciendũ fugiendumq; ſit. Ita fit enim vt ratio præſit, appetitus verò obtẽperet, in homine potiſsimùm benè morato: cuius fundamentum ipſa verecundia erit, quæ non ſine cauſa prudentiæ adiuncta, ac ſoli homini data, oſtendit aliud iuueni cõuenire, aliud ſeni. Saltauit quidẽ ante arcam Domini Dauid rex, non autẽ Samuel: & vt nec ille reprehenſus, ita iſte magis laudatus eſt. Themiſtocles verò princeps ille Græciæ, quia fidibus neſciuit, indoctior eſt habitus. Abſtinuit ob verecundiam vir ille clariſsimus à cithara, quòd eam dignitati ſuæ nequaquã conuenire arbitraretur. Mineruã quoq; tibias abieciſſe ſcribunt poetæ, quòd dum eas ſupra fontẽ inflaret, indecorum genarum tumorẽ inſpexerit, minimeq; deæ conuenientem, contra quorundam opinionẽ, qui neminẽ ſatis vrbanum

putant,

putant, ſi fidibus vel tibijs aut fiſtula neſciat canere. Idem quoq; comati & benè ad ſpeculum pexi, tanquam inuerecundæ mulieres, per ora hominum feruntur. Hos tu Laurenti tuo exemplo, iniecta verecundia, ab inceſſu cultuq; muliebri coercens, ad dignitatem virilem cohortare. Continentes quoq; & abſtinentes eſſe bonos ciues oportet: quorum alterum in rebus, alterum in moribus eſt. Scipio ille Africanus, qui totius virtutis vnicum exemplar fuit, eximiæ formæ puellam ſibi in Hiſpania voluptatis cauſa oblatam conſtanter renuit: parentibus verò accitis, aurum pro redimenda puella doti addidit, eamq; inuiolatam marito reſtituit. In Epiro, Achaia, Cycladibus M. Cato veneris & lucri copiam habens, conſtantiſsimè à tanta turpitudine abſtinuit, Numatio Ruffo teſte. At verò cùm C. Fabricius populi Rom. legatus, audiuiſſet Cyneam Athenienſem apud Pyrrhum voluptati omnia tribuentem: Vtinam, inquit, talem habeant mentem omnes pop. Rom. hoſtes. Superior autem ille Cato vir ſanè illuſtris, pellibus hœdinis pro ſtragulis eſt vſus, trium quoq; ſeruorum comitatu contentus, Hiſpaniam gubernauit, eodem vtens cibo, eodemq; vino quo ſerui & nautæ, vt cæteris hac ratione frugalitatis exẽplum daret. Cùm Pericles haberet collegam in prętura Sophoclem, ijq́ue de communi officio conueniſſent, & caſu formoſus puer præteriret, dixiſſetq́ue Sophocles: O pulchrum puerum Pericle: tum Pericles, Prætorẽ, ait, Sophocle decet, nõ ſolùm manus, ſed etiam oculos abſtinentes habere. Magna profectò fuit Xenocratis in victu continentia. Is enim cùm miſſa ſibi ab Alexandro talenta intellexiſſet, legatos ad exiguum apparatum inuitauit: cumq; ab his quæreretur, cui numerari talenta vellet, Nónne (inquit) *externa cœna intellexiſtis Xenocratem huiuſcemodi muneribus minimè indigere? Natura enim (vt ait Philoſophus) paucis minimiſq; contenta eſt. Ad valetudinem quoq; & appetentiam pertinere hanc in victu modeſtiam intelligemus, ſi rerum iuſti æſtimatores fuerimus. Nam cùm Darius rex multis anteà epulis & poculis faſtiditis, aquam turbidam & cadaueribus inquinatã in fuga bibiſſet, negauit vnquam ſe bibiſſe iucundius, nunquam enim ſitiens biberat. Nec eſuriens vnquam Ptolemæus ederat: cui cùm peraganti Aegyptum comitibus non conſecutis, ſordidus panis datus eſſet, nihil eſt viſum illo pane ſuauius. Excitanda ſiquidem fames eſt motu & exercitatione, non autem condimentis, cùm deſidioſe vixerimus. Ferunt Socratẽ cùm is vſq; ad veſperum contentiùs ambularet, quæſitumq; ab eo eſſet cur id faceret, reſpondiſſe, ſe quò melius cœnaret, obſonare in ambulando ſamem. Quid victus Lacedæmoniorum in phiditijs? Vbi cùm tyrannus cœnauiſſet Dionyſius, negauit ſe iure quod cœnæ caput erat, delectatum: Tum is qui illa coxerat, Minimè inquit, mirum, cõdimenta certè ei defuere, labor in venatu, curſus ab Eurota, fames, ſitis. His enim Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. Victus quoq; Perſarum à Xenophonte exponitur, quos negat ad panem adhibere quicquam præter naſturtium, quanquam etiam quædam ſuauiora natura deſiderat. Adde ſiccitatem quæ ſequitur hanc continẽtiam in victu. Valetudinis quoq; integritatem adde. Confer ructantes, ſudantes, refertos epulis tanquam opimos boues. Eſt enim in deſiderio, non ſatietate, iucunditas victus. Ferunt Timotheum clarum Athenis hominem & principem ciuitatis, cùm cœnauiſſet apud Platonem, eoq; conuiuio admodum delectatus eſſet, vidiſſetq; eum poſtera die, dixiſſe: Veſtræ quidem cœnæ non ſolùm in præſentia, ſed etiam in ſequenti die iucundæ ſunt. Mouere te nimirum ac reliquos ciues noſtros tot exempla poſſunt: ſed nihil eſt quod æquè te ad frugalitatem adhortari debeat, quàm domus noſtræ parſimonia, & perpetua in victu continentia. Nihil enim à plebeijs differunt menſæ noſtræ: qua ex re & valetudini & ciuitati hactenus conſuluimus. Quid quòd ne mente quidem vti poſſunt, multo cibo & nimia potione repleti? Extat Platonis præclara quidem illa Epiſtola ad Dionis amicos, qua diſplicuiſſe ſibi oſtendit, quòd Itali & Syracuſani bis in die ſaturi fierent, nec vnquam pernoctarent ſoli. Quàm turpe ſit etiam diffluere luxuria, Sardanapali error nobis indicat, qui incidi iuſsit in ſepulchrum ſuum,

Hoc habeo quod edi, quodq́ exaturata libido Hauſit.

Quid aliud (inquit Ariſtoteles) in bouis, non in regis, ſepulchro incideres? Hæc autem omnia eò tendũt Laurẽti, vt intelligas, tibi ac reliquis ciuibus, ſi vultis honeſtè ac rectè viuere, ſeruandam eſſe mediocritatem in victu cultuq; corporis. Quid Xerxe ipſo libidinoſo turpius? qui refertus omnibus præmijs doniſq; fortunę, nõ equitatu, nõ pedeſtribus copijs, nõ nauiũ multitudine, nõ infinito auri pondere contentus, prǽmium

propoſuit ei qui nouam inueniſſet voluptatem, qua tamen ipſe non fuit contentus. Neque enim vnquam finem inueniet libido. Sedandæ igitur ſunt omnes libidines cupiditatesq́ue, ſedandæ ægritudines, comprimenda eſt iracundia, vnde propè infinita mala oriuntur, cùm ratio omnis ſubeunte illa inſania, è mentibus noſtris deturbetur. Hac autem ratione Laurenti ſi vixerimus, & prudentia in bonorum malorumq́ue delectu, & iuſtitia ſuum cuique tribuendo, & ſortitudine in laboribus periculisq́ue obeundis, & demum temperantia in prætermittendis voluptatibus conſtantiſsimè vtemur. Quas quidem virrutes etſi in omnibus meis ciuibus ineſſe cupio, in te tamen ad quem hæreditas noſtri nominis ventura eſt, elucere peculiariter velim, vt habeat ciuitas noſtra quem imitetur, Platonis ſentẽtia, qua admonemur, tales ſolere eſſe reliquos ciues, quales ſunt qui rempub. gubernant. Sed iam finem ſi placet, faciamus: inclinat iam ſol, niſi quid præterea vobis in mentem venit, quod mihi exciderit. LAV. Nihil prorſus habeo quod amplius velim. PLA. Abundè ſatisfactum eſt omnibus. Reducamus Coſmum, atque deinceps ad vrbem proficiſcamur. Quicuiſſe iam ludiones arbitror, quorum petulantia hodie ſum conſecutus, vt alterum Socratem me audiuiſſe exiſtimem. Dixit multa Coſmus, ne mentiar, Socraticam grauitatem redolentia. LAV. Cœnabis apud nos Platina, atque deinceps ſimul ſine ſole ad vrbem proficiſcemur, adeò propinquum hoc noſtrum rus eſt. PLA. Benè admones, modò cœnæ veſtræ breues ſint, & mihi appetentiam relinquant in ſequentem diem. LAV. Credis auum aliter viuere, quàm prædicat? Platonis cœnam tibi appoſitam putabis, vel ex lege ſumptuaria compoſitam, non ſecùs certè ac, ſi cenſores affuturi eſſent. PLA. Eſt igitur quod hac quoque in re à Coſmo perdiſcam. Diſcumbant omnes, ne quid incommodi mea cauſa familia capiat. Iube aliquid Coſmo ſubſterni, quò recumbat commodiùs: hominem vt arbitror longo ſermone defatigauimus, ſi tamen docere, & aliquid grauiſsimo viro dignum explicare, labor potiùs quàm voluptas eſt.

PLATINAE PANEGYRICVS IN LAVDEM AMPLISSIMI PATRIS BESSARIONIS EPISCOPI SABINI, CARDINALIS NICAENI, & patriarchæ Conſtantinopolitani.

SI vnquam tempus fuit Quirites, quo veterẽ Græcorum morem, Latinorum propè nouum repeteremus, id certè hac miſerrima tempeſtate faciẽdum eſt, qua vel maxima quæq; virtus, candidiſsimum quodq; ingenium, excellens quãtumuis doctrina & eruditio, emergere ex tanta caligine & ignorãtia vix poteſt: tolerabilius profectò videret, ſi virtuti à paucis cognitę, ſi in arcanis & penetralibus, quia tutò vagari nõ licet, cultæ, ſaltẽ quieſcere ſine iniuria liceret, nõ etiam quorundam hominum liuore & maleuolentia opprimeretur. Inſtant dolo, fraude, malitia, viq́ue poſtremò, quando hoc occultè moliri conari non licet: ſpargunt inuidentiæ ſuæ opacas vmbras, conceptam rubiginem circumquaque fundunt, quò ſuauiſsimas herbas & feraces plantas occupent atque enecent, ne ſi expectatos odores & ſuauiſſimos fructus aliquando ediderint, ipſi tanquam infructuoſæ & infelices arbores excidantur. Nos itaque, ne Beſſarionis diuini hominis ſapientia, virtus, amplitudo aliqua ex parte lædatur (opprimi certè cùm tanta ſit, tamq́ue excellens, nullo modo poteſt) Iſocratem magnum oratorem & perfectè dicendi magiſtrum, & noſtratibus Plinium, Genethliacum Mamertinum, Nazarium Latinum quoad fieri poterit imitati, conſuetudinem tum vtilem, tum neceſſariam multis iam ſeculis intermiſſam, reuocabimus. Hac enim ratione ad æmulationem gloriæ excitantur, qui magni ad virtutem, erectiq; ſunt animi, cùm veram & integram laudẽ his propoſitam vident, qui ſapiẽter, honeſtè iuſteq; vixerunt, quorumq; vita omni ex parte humano generi & vtilis & fructuoſa eſt habita. Contrà verò à vitijs deterrentur ij, non prorſus virtutem aſpernantur, qui effrenata cupiditate ducti, petulanter, audacter, proteruè ad flagitia declinarunt, cùm perpetuas notas dedecoris & turpitudinis frontibus ſuis inuri ab his vident, qui ſcriptis rerum geſtarum ſeriem, qui mores & vitam hominum memoriæ poſteritatis ad vtilitatem humani generis commendant. Verùm hoc loco Quirites, cùm vires ingenij mei conſidero, quàm paruæ, quamq́ue exiguæ ſint, non poſſum cognita amplitudine conſpectus veſtri non commoueri, & eò maximè, quòd mihi de eo viro dicendum ſit,

qui ob magnitudinem rerum geſtarum quantumuis magnum oratorem, nedum meipſum inter ſtudioſos bonarum artium vix numerandum, deterrere à dicendo poſſet: recreat me tamen ac reficit, hortaturq́ue ad dicendum humanitatis & pietatis veſtræ vulgata opinio: qua quidem fretus, iamiam Beſſarionis diuini hominis laudes dicere aggrediar: quem qui laudat, virtutem extollit: parui enim refert, Beſſarioném ne án virtutem laudes, nec mirum id quidem. Is enim ex vetere Græcia oriundus, natusq́ue in Aſia, vtrimque collegit generoſi ſpiritus ſemina. Trapezus Sinopenſium Colonia, huius patria eſt: Sinopem condidere Mileſij, Miletum Athenienſes: ex his vt à parentibus, auis, abauis nobilitatem referens, redundantiam Aſiani ingenij frugalitate Attica compeſcuit: nec tantùm Diogenem admiratus eſt, Timotheum, Deiphilium poetam, Thalem, Anaximandrum, Anaximenem, Hæcateum hiſtoricum, Aeſchinem rhetorem illum, qui in Pompeium inuectus eſt, licet ij agnationis iure propinquiores eſſent, quin obſeruauerit Socratis leporem, Platonis copiam & amplitudinem, Ariſtotelis acumen, Iſocratis lenitatem & numeros, vim Demoſthenis. Ab omnibus enim gentilitatis iure quod probabile, quodq́ue optimum eſſet accepit, hæres tot ac tantorum ingeniorum. Ex his igitur Beſſarion animos ſumẽs, vbi primùm è pueris exceſsit, cura parentum Byzantium tranſmittitur, celebré quondam vrbem, & doctiſsimis hominibus liberalibusq́ue ſtudijs affluentem. Grammatica celeriter ob acumen ingenij & poetica imbutus, poſthabita cura rerum humanarum, qua impediri contemplatio diuinarum ſolet, totum ſeſe religioni addixit. Chriſti namque militiam ſecutus, vt veram gloriam, veroſque triumphos parituram, Doſitheo archiepiſcopo Dorienſi vnici exempli moribus & ſanctitate viro, in primo tyrocinio tantæ expeditionis duce vſus eſt: cuius virtutem, religionem, doctrinam adeò imbibit, vt idem breui factus videretur. Beſſarionis ingenium & mentem propè diuinam ad cognitionem rerum occultarum & admirabilium vir ſanctiſsimus contemplatus, adoleſcentem ipſum ad archiepiſcopum Sylembrienſem virum optimum atque doctiſsimum miſit, vnde & oratoriam artem & philoſophiam perdiſceret. Sub quo certè tantum profecit, adhibita omni ad imitandum hominem cura, ſtudio ac diligentia, vt iudicare poſteà difficilius fuerit, meliórne Beſſarion an doctior haberetur. Poſtremò autem ne aliquid tanto ingenio deeſſet, Platonem quem alij Gemiſto vocant, doctiſsimum præceptorem, & quem omnes ſecundum à Platone vocant, in Peloponneſo, quò ſe contulerat, doctrinę cauſa nactus, mathematicis accuratè imbuitur. Vulgari tum demum tanti hominis nomen eſt cœptum, vt quò proficiſceretur famam expectatio, expectationem eius óptatiſsimus aduentus admiratioq́ue ſuperaret. Exiſtimabant tum homines eam demum ciuitatem beatam fore, ad quam veniſſet Beſſarionis diuina virtus. Hunc itaque omnes certatim vt cognitione & hoſpitio dignum ſuſcipiebant, venerabantur, obſeruabant. Contentiones & quidem frequentes atque elegantes ad populos habuit (has Græci homilias vocant) tanto concurſu, vt templa ipſa permagna tantam multitudinem vix caperent. Populos ad re igionem, ad iuſtitiam, ad æquitatem, ad modeſtiam hortabatur, bonis præmia, malis pœnas propoſitas oſtendens: & quos mouere integritate vitæ rationibus & exemplis non poterat, eoſdem obteſtationibus, precibus, lachrymis, vt vagos & errantes in viam ſalutis reducebat. Multos inter ſe ciuilibus & inteſtinis odijs diſſidentes, aut coràm oratione, aut abſens epiſtolis ſapientiſsimè & elegantiſsimè ſcriptis ad concordiam reuocauit. Hac tanta virtute moti imperatores duo Conſtantinopolitanus & Trapezuntius, hunc vltrò citroq; legatum frequenter mittentes, vtriuſq; imperij vires concatenabant, quò fortiùs & conſtantiùs propulſare Turcarum impetus poſſent, qui tanquam rabidi lupi inter vtrumque poſiti, occaſionem vtriuſq; imperij diripiendi expectabant: quod poſteà accidit cum magno totius reip. Chriſtianæ dedecore ac detrimento. Sublatis enim duobus clauſtris, nunc ſeſe in Aſiam, nunc in Europam grauiſsima illa Turcarum procella nemine obſtante effundens, longè ac latè omnia vaſtat, obterit, conculcat, diripiuntur vrbes quantumuis magnæ, incenduntur villæ, necantur homines. Quòd ſi aliquibus fortuna belli pepercit, ij vnà cum pecoribus eò terrarum abiguntur, vnde nunquam in patriam ſint redituri. O miſeros & inſortunatos Græcos. O infelices & calamitoſos. O etiam ipſorum crudeliſsimorum hoſtium lachrymis deplorandos. Dediſtís ne omnibus nationibus ac gentibus doctrinam & ingenium, vt ipſi conſilio carereris? Dediſtis arma, vt eiuſdẽ poſteà corrueremini? Conſtans eſt certè Quirites, omnium benè ſentientium opinio, & eorum maximè,

qui ſuo periculo iſtarum calamitatum gnari ſunt, duo illa imperia nunquã fuiſſe contuitura, ſi Beſſarion magni animi atque conſilij vir, illis in locis tum fuiſſet, cùm tempeſtas illa contra non Græcos tantùm, ſed humanum genus exorta eſt. Excitaſſet enim vir omnium vigilantiſsimus dormientem Græciam, armaſſet nimio otio languentes animos, ire in hoſtem ſuos, & à ceruicibus tantam calamitatem auertere, quãtam paſsi ſunt, ſpe veræ & integræ laudis propoſita compuliſſet. Verùm eo abſente, cùm nemo eſſet qui monendo, conſultando, docendo, cohortando græcos in officio contineret, capta ac direpta à Turcis Conſtantinopolis eſt, cæſa multa ciuium millia, obtruncatus imperator: idem accidit Trapezuntijs, idem Mitylenæijs, idem Peloponneſiacis principibus & ciuibus: idem reliquæ Græciæ, idem Baſsinenſibus, qui & regem & patriam & vitam vno ſæuiſsimi hoſtis impetu amiſere, Boſſarione ipſo calamitate ac perſæpè Romanos pontifices admonente, vt Macedonibus, Dalmaticis, Illyrijs, Pannonijs hoſtium impetum ægrè ſuſtinentibus auxilio eſſent, ne refractis clauſtris, illinc ſæua illa & immanis belua Eridano violentior Italiam inundaret: quod propediem (vtinam falſus ſim vates) futurum videmus, niſi huic ſapientiſsimo viro tanquam è ſpecula omnia cernenti, clamanti, admonenti inſtare magnam pernitiem, aliquando fuerit obtemperatum. Multum certè huic ampliſsimo patri debemus, ad cuius res egregiè geſtas, ne in hanc calamitatem veniremus, libenter accedo. Is enim re Conſtantinopolitana nondum profligata, orientalem Eccleſiam in ſententiam occidentalis redigere conatus, non prius deſtitit rogando, monendo imperatorem ac principes Græciæ, quàm eos impulerit grauiſsima oratione habita, in Italiam ad Eugenium põtificem maximum contendere: venere primò Venetias, atque inde Ferrariam, vbi pontifex erat, ibi grauem & elegantem orationem Beſſarion ad ſuos habuit, eos adhortatus, vt cognita frequentibus diſputationibus controuerſiæ cauſa, quæ Latinos inter & Græcos quingentis iam annis ſerpſerat, poſita omni ſimultate, in eandem ſententiam omnes tandem venirent: hac vna oratione aſſerens, ea demum recuperari poſſe coniunctis copijs collataque impenſa, quæ & Turci quondam & Saraceni & Arabes Chriſtianorum diſsidijs magis quàm animis & armis proprijs freti, occuparant. Dicebat enim quod veriſsimum eſt, Mahometanam perfidiam latè creuiſſe, dum religionis noſtræ capita inter ſe diſsidẽt, procedát ne ſpiritus ſanctus à patre tantùm, vt Græci, an à patre & filio, vt Latini volebant: his enim controuerſijs factum, vt ad Mahometanos partim vi, partim ſpontè deficerent popnli, dum Chriſtianæ religionis principes quid potiſsimùm teneant, incertos vident: hinc amiſſam eſſe Antiochenam Eccleſiam, hinc Hieroſolymitanam, hinc Alexandrinam, hinc deniq; omnem fermè Aſiam & totam Africam hanc peſtem occupaſſe, & quod granius eſt, Europæ quaſdam partes iam iam infeciſſe, ac longiùs euagaturam, ni properè ſublatis tam pernitioſis controuerſijs, ac pulſis Chriſtianæ reipub. hoſtibus, in poſſeſsionem veterem labore, vigilijs ac ſanguine martyrum comparatam, armati cum vexillo crucis peruenerint. Permouit tanti viri autoritas totum cõcilium, permouit religionis honeſtiſsima cauſa, permouit etiam imminens ceruicibus omnium periculum. Diſputari tum acriter inter vtriuſque Eccleſiæ theologos eſt cœptum. Aſſeuerabant Græci, Epiſcopo Epheſino, Pletone Scholario, Dionyſio Epiſcopo Sardenſi grauiſsimis autoribus, ſpiritum ſanctum à Patre tantùm procedere. Inſtabant contrà Latini, à filio quoq; idem fieri autoritate veterum theologorum, maximè verò Hieronymi, Auguſtini & Athanaſij id comprobantes. Re autem ipſa adhuc pendente, Florentiam proficiſci pontifici & curiæ viſum eſt. Ibi cùm de re ambigua aliquamdiu diſceptatum eſſet, venere tandem Græci ratione ac Beſſarionis autoritate moti, in ſententiam Latinorum. Is enim etſi acriter ſuos primò tutatus eſt, tandem veritate illuceſcente, in orthodoxam Eccleſiæ Romanæ non ſolùm deſcendit, verumetiam ſuos vt idem facerent, ad ſalutem diſputationibus & graui oratione adhortatus eſt. Vnum tandem animum, vnam mentem, idem ſpiritus ſanctus, pro quo diſceptabatur, omnibus dedit. Ventum tandem in concordiam, & ſymbolum Romanæ Eccleſiæ ab orientali publicè decantatur. Soluto demum concilio, imperator Conſtantinopolim cum ſuis reuertitur. Eugenius autem pontifex cognita Beſſarionis ſingulari virtute & doctrina, hominem licet abſentem ex ſententia fratrem in numerum cardinalium cooptat. Accerſitur in curiam Romanam vir ampliſsimus, vt vnus aliquis Quirites Romæ eſſet è Græcia ingeniorum altrice, doctrinarum inuentrice, quem admiraremini, quique viciſsim hãc veſtram ciuitatem dominam quondam rerum, nunc

colla-

collapſam magna ex parte ac propè dirutam, in meliorem formam redigeret, homo certè Romani nominis amantiſsimus. Accepto autem de more galero * inſigne cardinalatus, ita breui homo ingenioſus & acutus Latinorum mores & literaturã imbibit, vt ex noſtratibus vnus, & non alibi natus videretur. Fręquentabant tunc quoque eius domum plenam religione, comitate & gratia, plenam ingenijs tum Græcis tum Latinis, viri ex tota curia doctiſsimi: hos vel inter ſe differentes, vel aliquid quod ad cognitionem linguæ pertineret laudantes (vt fit) refellentésve, ita attentè audiebat, vt ex abundantia ingenij animique perſpicacia, diſceptantium arbiter propemodum fieret. His artibus & ea vigilantia, qua maximè omnes excellit, breui effecit, vt quod Græcè antea in quouis genere doctrinæ perceperat, id latina lingua aptè, diſtinctè & ornatè efferret ac ſcriberet. His ſtudijs vehementer delectatus, nanquam tamen quicquã omiſit, quod aut publicè ex officio, aut priuatim agendum eſſet: ad omnia promptiſsimũ ingenium, dexterrimã mentem ita circumferens, vt nil à bono patreſamillas & ab optimo principe differret. Hac tamẽ inſigni virtute & magnitudine animi permotus Nicolaus V. in locum demortui Eugenij pontifex maximus ſuffectus, Beſſarionẽ ad res agẽdas aptiſsimũ, & ad oĩa mala præcauẽda vigilantiſsimũ, Bononiẽſib. iã pridẽ ſæuitia partiũ inteſtino bello laborãtibus, legatũ cũ ſumma autoritate præficit. Is eò proficiſcens, effuſa obuiam vrbana multitudine, non aliter ab omnibus inſpicitur, ac ſidus benignum & ſalutare à periclitantibus nautis & penè naufragis, inſpici ac conſalutari ſolet. Quanquam hominis huius Quirites maior ſit laus, quàm ſideris: illud enim duas trésve & eo amplius naues benigno intuitu conſeruat: hic tantam ciuitatem præclaram, quondam Romani populi coloniam, hominum ad arma & literas altricem, oculis omnia circunſpiciens, mente præuidens ac diſponens, lingua admonens deterrénsve, manu inſanabile vulnus & contagioſum abſcindens, ab interitu & propè ab inferis reuocauit. Notæ ſunt ciuitatis clades pluſquam ciuiles, dum factio Bentiuola & Cenedula de principatu contendit, alentibus ſeditionem hinc Philippo vicecomite, hinc Venetis, hinc principe Ferrarienſi: inſtantibus etiam duabus militaribus factionibus, Barchiana & Sfortiana: quę dominatum appetentes, hanc ciuitatem veluti arcem Italię occupare armis ac fraude perſæpe conati ſunt. His enim ac tantorum malorum autoribus ad id ſæuitiæ ventum eſt, vt eodem die & Hannibal Bentiuolus & Baptiſta Cenedulus cum multis vtriuſque factionis tota vrbe tumultuante vno impetu cæderentur, nullo non crudelitatis genere adhibito: & ne vlla requies calamitoſis daretur, ſuperuenere ſæpius externi hoſtes, vrbem oppugnaturi, ni Beſſarionis ſapientia ciues ad concordiam reuocans, externum hoſtem rabidum & voracem, à viſceribus ciuium Bononienſium propulſaret. Reſpirante deinde paulatim (tantum mali inerat) ab externa vi inteſtinoq; malo ciuitate, totum ſeſe vir optimus ad componendos mores ciuiũ licẽtia bellica corruptos & labefactatos vertit: quẽ certè hac in re nihil æquè iuuit, quàm eius religio, pietas, iuſtitia, conſtantia, abſtinentia, grauitas comitate condita. Hac enim ratione ſine vlla vi quorundam hominum arrogantiam repreſsit, libidines extinxit, cupiditates refrenauit, cùm fieri haud grauatè conſueuerit, vt eos mores imbibant homines, quos in principe tanquam in ſpeculo totius ciuitatis viderint. Hunc enim omnes non priuatas commoditates quærentem, ſed publicas: non otio, ſed negotio deditum, non ſomno, ſed vigilijs, ita cum admiratione intuebantur, vt beatos ſe demum fore arbitrarentur, ſi aliqua ex parte Beſſarionis integritatem attigiſſent. Ad huius itaque mores ſeſe effingentes, ex calamitoſa felicẽ breui ciuitatem reddidere. Sublatis enim ſeditionibus, extinctis incendijs, furtis, rapinis, homicidijsq; repreſsis, facile fuit viro huic grauiſsimo adhibita facilitate in audiẽdo, lenitate in dicẽdo, diligẽtia in ſatisfaciendo, populum Bononienſem ad bonam frugem reuocare. Quem enim videbant iuſtiſsimum, quem modeſtiſsimum, hunc tanquam de cælo miſſum, ea præſertim tempeſtate venerabantur, colebant & obſeruabant. Huic tantæ autoritati magnum additamentum doctrina eius ſingularis erat, qua perbeatas fieri poſſe reſp. Plato ingenij ac ſapientiæ facilè princeps exiſtimauit. Doctrina enim poteſtati adiuncta, vel vitioſiſsimam quanque naturam mutare poſſet, nedum bonã ad bene de omnibus promerendum impellere. Hęc enim facit, vt prouinciarum præſides vrbiumq; nõ ſolùm ſe faciles præbeant in cognoſcendis cauſis, hominibus audiendis, admittendisq; maiorum exemplo, quorum res geſtas legere, verumetiam eoſdem admonẽt, vt cùm ipſi ſint optimi, ſuorum cupiditates refrenẽt, petulantiã reprimãt, auaritiam coerceãt:

quod quidem Beſſarion maximè obſeruauit toto quinquennio, quo Bononienſi vrbi præfuit, ne ſuorum licentia & cupiditas, quod perſæpe multis accidit, tantæ ſapientiæ & integritatis laudem commacularet. Compoſito hunc in modum ciuitatis ſtatu, quo iam Bononia xx. ann. felicisſimè vixit & nititur, gymnaſium vetuſtisſimum negligentia & ſeditionibus ciuium penè intermiſſum & collapſum, non modò ædificijs, verumetiam inſtitutis & melioribus ſalarijs inſtaurauit ac reſtituit, conductis quamuis grandi pretio liberalium diſciplinarum doctoribus. Excitabat adoleſcentes ad ſtudia bonarum artium, propoſita præmij atque honoris ſpe: multos ob inopiam à ſtudijs defecturos, liberalitate & munificentia ſua iuuit, & in inſtituto continuit. Quid plura de amplitudine huius optimi patris dicam Quirites? quàm iuſtè, quàm prudêter, quàm modeſtè, quàm clementer Coloniam veſtram Bononienſem gubernauerit, erexerit, in pace retinuerit, ex hoc deprehendi poteſt, quòd poſteà more maiorum Bononienſium patronus apud pontifices ſemper eſt habitus. Illius enim ciuitatis legati huc venientes, hunc hominem ante omnes adeunt, ſalutant, cõſulunt, comitantur, reducunt, quod eſt maximæ integritatis & continẽtiæ ſignum. At Beſſarion, mortuo Nicolao V. cùm in locum eius ſufficì alterum pontificem neceſſe eſſet, Romam veniens, lachrymantibus Bononienſibus quaſi à patre deſtitutis, conclaue ingreſſus, quorundam patrum & optimorum ſuffragio pontifex deſignatur: quantum verò obſit maximis imperijs, prouincijs & ciuitatibus liuor atque inuidia, comprehendi certè hoc loco poteſt: quidam enim ſtatim ſuborti ſunt leues & voluptuoſi, qui Beſſarionis integritatem & modeſtiam veriti, dicerent ſuffragia vitio inita, denuò repetenda eſſe. Non obſtitit vir optimus, quò minus id fieret, exiſtimans quod verum eſt, pontificatum ſua perſona plus indigere quàm ſe pontificatu, ad integram gloriam qua profectò carere iam poteſt: eò enim exiſtimationis & famæ vir ampliſsimus deuenit, vt nulla ei vlterius dignitas ad veram felicitatem ſit requirenda. Dolere noſtram vicem & totius reipub. Chriſtianæ, non eius debemus, quòd tali caruimus principe, hac potiſsimùm tempeſtate, qua præter externum hoſtem, qui ceruicibus noſtris armatus continuò imminet, auaritia, libido, ignorantia Dei atque bonorum hominum cõtemptus, inteſtina & grauiſsima mala nos vrgent, opprimunt, enecant, nemine iuuante. Hoc pontifice indigebat religio Chriſtiana lacerata, non minus à vitijs noſtrorum, quàm ab externo hoſte, vt aliquando reſpiraret: hunc pontificem mores noſtri requirebant omni ex parte labefactati: huius pontificis opera indigebant bonarum artium ſtudioſi, & in quauis facultate induſtrij, qui nunc tanquam prophani contemnuntur, reijciuntur, eliminantur. Non deſtitit tamen Beſſarion Caliſtum monere & hortari, vt interpoſita autoritate pontificatus, ſæuiẽtem hoſtem à ceruicibus Chriſtianorũ propulſaret. Ad hoc quoq; bellum adhortatus eſt Alphonſum Aragoniæ regem, dum à balneis Puteolanis, quæ adierat valetudinis cauſa, Neapolim proficiſcitur. Ad cryptam Neapolitanam rex magno comitatu honoris cauſa Beſſarioni fit obuiam, eumque nullo non comitatis & beneficentiæ genere adhibito, in vrbem ducit, acceptum lautè & magnificè abeuntemq; eodẽ ſemper & veneratus & proſequutus eſt vultu. Mortuo deinde Caliſto, Pius ſecundus in eius locum ſuffectus, conuentum Mantuanum adhortante Beſſarione, Chriſtianis omnibus ad certam diem decreuit, quò omnium principum & populorum cõſenſu bellum Turcis indiceretur. Conuenere eò principes multi aut legati regum aut principum, quos Beſſarion poſt Pium pontificem ad tantum & tam neceſſarium bellum eleganti oratione quam in manibus habemus, adhortatus eſt. At verò cùm huic tanto apparatui Germanorum principum inter ſeſe bella obſtarent, eò mittere Pius Beſſarionem virum grauiſsimum legatum inſtituit, qui rebus in Germania compoſitis, imperatorem Fredericum ac reliquos principes ad bellum Turcis indictum adhortaretur. Vadit optimus, licet valetudinarius, etiam hyeme inſtante, quò Pius imperat. Venetias Pado amne primùm delatus, ducem ac ſenatũ ad ſuſcipiendum tantũ bellũ adhortatus, in Germaniam honeſto magis quàm lauto & eleganti comitatu flectit iter. Sæuiebat tum hyems Februario mẽſe in Germania potiſsimùm, quæ regio frigidiſsima eſt. Vexatus itaque cũ ventis tũ imbribus, tum niuibus ac propè continuis, nullum diẽ intermiſit, quò vlterius nõ proficiſceretur: & cũ ſtare pedibus equi præ glacie vix poſſent, vehiculo Germanorum (quod traham vocamus) non vectus, ſed tractus eſt. Tandem verò poſt labores propè infinitos Norimbergam venit, obuiam prodeunte honoratiſſimo quoq; ciue, prodeuntibus Epiſcopis ac toto clero. Vrbẽ ingreſſus, literis ſtatim ac

nuncijs

nuncijs principes Germaniæ ad ſe vocat, populum quoque Norimbergenſem vt idem
ſaciat, longa ac graui oratione adhortatur, id velle oſtendens Deum optimum maxi-
mum, id Pium pontificem, id res Chriſtiani populi afflictas propè ac profligatas. Su-
peruenere autem non ita multò pòſt, autoritate ſedis apoſtolicæ & tanti viri fama per-
moti principes multi, vel principum oratores: hos enim in conuentu audita contro-
uerſiarum cauſa, ad pacem & concordiam multis ac maximis rationibus reuocare ſæ-
penumerò conatus eſt. ¶ Quid non cogitauit, quid non egit, quid non dixit Beſſarion
Quirites, quò pacem inter diſsidentes cõponeret? Aderant principes multi, aderat car-
dinalis Auguſtenſis, aderant epiſcopi quidam, aderat Albertus Brandiburgenſis mar-
chio, aderant legati Baiouariæ ducis: hos duos principes inter ſe maximè diſsidentes
odio propè ingenito, & monere & rogare & obſecrare vir optimus non deſinebat, co-
pioſa & graui oratione de pace habita, quam paulò antè cum admiratione legimus, vt
depoſitis ſimultatibus & odijs, de bello Turcis inferendo vnà cum pontifice & impe-
ratore cogitarent. Ecce dum in conſultatione eſſent, literæ ei à legato Pannoniæ, ſan-
cti Angeli cardinali redduntur, quibus fit certior, pugnatum cum Turcis eſſe, & Panno
nios graui prælio ſuperatos ceſsiſſe, periculumque imminere, ne hoſtes victoria elati,
longè ac latè omnia occupent, vaſtēt ac diripiant. Tum Beſſarion lachrymabundus ac
vicem Chriſtianæ reipub. gemens, breuiter clades omnes noſtris illatas commemorat,
imminens periculum oſtendit, pacem & concordiam proponit, quò liberiùs & tutiùs
coniunctis armis & copijs ire in hoſtem ferocem & recenti victoria exultantem liceat.
Cùm autem Norimbergæ nil fieri videretur, quòd eò propter diſtantiam proficiſci
Rhenani principes grauarentur, maximè verò Palatinus comes, transferre conuentum
Vuormatiam legatus inſtituit, ne quicquam intentatum relinqueret, quod ad ſedan-
das lites pertineret. Ventum eſt tandē poſt multa & grauiſsima pericula Vuormatiam:
neque enim peragrare Germaniam ſine præſidio militari licet, quòd apud eos (tantum
valet conſuetudo) rapinæ & latrocinia quodammodò conceſſa videntur. Suſceptus
benignè à Vuormatienſibus Beſſarion, legatos tum imperatoris tum aliorum princi-
pum ad ſe vocat, quid ſit agendum proponit. Diſceptatur, nec ſemel tantùm, ſed ite-
rum ac tertiò. Mittit Epiſcopos viros grauiſsimos & optimos, quos ſecum habebat, ad
vicinos principes, ne quid omitteretur, quod ad concordiam faceret. Vbi autem nihil
fieri tanta ſolicitudine videret, monēdo, rogando, obſecrandoq́; Viennā proficiſci ad
imperatorem inſtituit, omnes adhortatus, vt eò ſe properè conferant, arbitratus Cæſa-
ris præſentia & autoritate rem optatam ex ſententia confici poſſe. Magnis quidem atq;
aſperis itineribus eò tādem ventum eſt. Fit obuiam Beſſarioni imperator ad mille paſ-
ſus, eumq́; nullo non adhibito honoris genere in vrbē ducit. Data eſt tantùmodò dies
quieti: Poſtera verò cùm legatus ad imperatorem, contrà imperator ad legatum profi-
ciſci honoris cauſa contenderet, peruicit imperator ad Beſſarionem pergens, quo cum
& de pace componenda inter Germaniæ principes, & de bello Turcis inferendo lon-
giſsimus & grauiſsimus ſermo eſt habitus. Cùm itaque principes & legati multorum
veniſſent, de eademque re quàm ſæpiſsimè omni conatu fruſtrà tractatum eſſet, propo
ſito ipſius prouinciæ emolumento & honore, redire tandem in Italiam lucem feliciſ-
ſimam legatus inſtituit, ne fruſtrà & tempus & corpus valetudinarium frigoribus &
labore itinerum ac tædio animi conſumeret. Inter exteras gentes Græcis ac Latinis na-
turâ infeſtas, periclitatum eſt ſæpiùs, dum temulenti & armati non ſolùm in agris, ſed
in vrbibus graſſantur, Viennæ autem potiſsimùm, vbi gymnaſtici quauis licentia
& petulantia vtuntur. Redijt tandem poſt biennium Beſſarion veſter Quirites, vt
quem abſentem Roma deſiderabat, cupiebat, & votis optabat, præſentem denique
intueretur, admiraretur, venerareturque vt Eccleſiæ Romanæ vnicum columen, & pa-
triæ veſtræ parentem. Non deſtitit tamen vir optimus & ſapientiſsimus Pium pontifi-
cem hortari, vt pijſsimum bellum iam antè contra impios decretum, amplecteretur.
Hanc ob rem cùm Pius Anconam, vnde moturus erat in hoſtem, proficiſci inſtituiſſet,
ibique claſſem vndique venturam à Chriſtianis expectaret, Beſſarion ad Venetos pro-
però contendit ſedis apoſtolicæ legatus, cuius autoritas tantum valuit, vt & ducē & ſe-
natum ad id bellum impulerit. Paratæ triremes à Venetis ſunt, dux claſsi præficitur, na-
uigat Anconam, eò & Beſſarion ſenex ac imbecillis ob valetudinē cum triremi ſua im-
penſa ſtructa & armata, cõtendit. At verò in tanto apparatu Pio pontifice mortuo, cùm
omnes paſsim dilaberentur, ipſe quoq; Romā ad ineunda pro nouo põtifice ſuffragia

reuertitur:quo creato,cùm omnia ad otium ſpectarent, ingenio ſuo & doctrina fretus, quicquid otij à rebus publicis dabatur, totum id ad ſcribendum contulit, homo omnium ſolertiſsimus. Cùm prodeſſe coràm amicis aut periclitantibus non poſſet; eos literis pietatis & humanitatis plenis admonuit, erudijt, à malo deterruit, ad officium ſi qua in re deliquerunt, reuocauit: harum extat numerus propè infinitus, tum Græcè tum Latinè ſcriptarum. Duas ſcripſit duorum locorum laudationis, & patriæ Trapezundos & Iſthmij, adeò eleganter & abſolutè, vt prouinciæ ipſæ & benignitate cæli & hubertate frugum omnium & portuoſitate littorum, atque hominum ingenioſorum & fortiſsimorum copia, cuiuis prouinciæ conferri poſſe viderētur. Nō dico, quàm doctè, quàm memoriter horum locorum reſp. & quicquid in his tum bellorum pace geſtum ſit, commemoret, deſcribat, notet: facit id quidem adeò ingenioſe & accuratè, vt res ipſæ non deſcriptæ, ſed ab eodem inſtitutæ & geſtæ videantur. In conſolationibus tribus, quas ad imperatorem Conſtantinopolitanum in morte vxoris habuit, ad conſtantiam & fortitudinem hominem ipſum pluribus rationibus reuocat, verbis grauiſsimis & ſententijs, oſtendens nil noui eius maieſtati accidiſſe, cùm mors omnibus ſit, non dico commune malum, ſed receptaculum à malis, ſi bene ac conſtanter vitam duxerimus, quemadmodum reginam ipſam vixiſſe oſtendit.

Confutauit acerrimè graui & copioſa oratione eos, qui pertinaciter nimis aſſeuerāt dictum illud Iohannis de Petro, *ſic eum uolo manere, quid ad te?* cùm dicendum ſit, *ſi eum uolo manere, quid ad te?* Hoc autem probat & doctiſsimorum hominum autoritate, & græca litera, qua Iohannes euangelium ſcripſit, & latina locutione, à qua modus ille dicendi longè abhorret. Sed adeò copioſe in aduerſarium ſurgit Quirites, vt nullum propè erratum aut vitio interpretum commiſſum, aut negligentia librariorum, aut incuria legentiū, in tota ſcriptura ſacra ꝑtermittat. Aperit oīa, diſputat, refellit, docet. Eodem dicendi ac diſputandi torrente Epheſini Epiſcopi opinionem, aſſerentis ſpiritum ſanctum à patre tantùm prodire, acerrimè confutat. Sancti Beſſarionis vnde ipſe nomen accepit, patriæ parentis ac patroni vitam diligenter ac copioſe ſcripſit. Sancti Franciſci ordinem, cuius patronus habetur, conſtanter ac ſapienter tutatus eſt. Non eſt paſſus quempiam bene de genere humano meritum, maledicentia poſt mortem lacerari. Vnde acerrimè in calumniatorem Platonis inſurgit eo volumine, & quidem diuino, quod nuper magna cum veſtra expectatione edidit. Quàm grauis ſit in laudando, acerbus in vituperando, in ſententijs argutus, in differendo ſubtilis, in confutando acer, ex hoc libro comprehendi poteſt, in quo rerum omnium diuinarum atq; humanarum ſciētia tanquam in ſacrario repoſita videtur: hinc eſt certè quod hauriant theologi, philoſophi, mathematici, oratores, dialectici, & quoduis genus hominum ciuilium ac ſtudioſorum. Nullam ſectam philoſophorum prætermittit, quam non notet: quid quiſque dixerit, quod probari improbaríve poſſet, oſtendit: vt Pythagoreorum nimiam pietatem, Cynicorum ruſticitatem, Stoicorum auſteritatem carpit: ita Peripateticorum & veterum Academicorum mediocritatem laudat: extollit Ariſtotelem, Platonem philoſophorum principem facit, quo cum plura Chriſtianis oſtendit conuenire, quàm cum aliquo philoſophorum: neq; id quidem theologorum noſtrorum autoritate tantummodo probat, verumetiam ſyllogiſmo & rationibus, quibus aduerſarium ita circumagit & opprimit, vt neque quò ſe recipiat calumniator diuini Platonis habeat, neque quid reſpondeat obrutus argumentis, ſatis inueniat. Hunc ſiquidem homuncionem vir ampliſsimus ita interdum deridet, ſeruata grauitate dignitatis, vt fateri cogat, ſe non modò non intellexiſſe Platonis mentem, quem hic nouus Carneades imperitiæ, turpitudinis, inconſtantiæ arguit: ſed ne linguæ quidē Græcæ proprietatem tenuiſſe, cùm ipſe Græcus ſit, & Platonis leges non latinas facere, ſed deprauare conatus, philoſophi ſententias euerterit, & obſcuriores reddiderit. Quanta fuerit huius audacia Quirites, animaduertite quæſo. Hic enim acſi in quauis ſciētia, doctrina & antiquitate ſolus doctor gentium & magiſter haberetur, ſolus peragraſſet orbem terrarum diſcendi cauſa, quicquid vbiq; arcanum & reconditū eſt, vt Platonem & Pythagoram feciſſe intelleximus, ſolus in publicis Europæ gymnaſijs Gorgiæ Leontini & * Archelai morem à Socrate deriſum vſurpaſſet, quæſtionem ſcilicet in conuentu & corona hominum poſcendi, & iubere dicere qua de re quiſq; vellet audire: nō eò temeritatis progredi certè debuiſſet, vt doctiſsimum Ariſtotelem cū diuino Platone, diſcipulum acutū cū ampliſsimo præceptore conferret ac cōmitteret: huius tamen

audacia

audacia nil nobis obſuit Quirites, imò vehementer profuit: & ſi cui licet optare vt aliquis peccet, id certè nobis adeò precibus expoſcendum fuit. Hac enim indignitate concitatus Beſſarion, omnem omnium philoſophorum qui vnquam fuere, ſententiam explicat, & quod maximè optandum erat, doctrinam & mentem Platonis à nemine ferè iuniorum cognitam, ita explicat & aperit, vt perfacilè appareat, omnes ſectas quæ ſanum aliquid ſapere videntur, ab ipſo Platone tanquam perennni & huberrimo fonte manare. His rebus quæ grauiſsimæ ſunt, & totum hominem propè requirunt, intentus pro tempore Beſſarion, nil tamen vnquam omiſit quod ad officium cardinalatus pertineret. Rem diuinam & domi & foris nunquam intermittit. Senatum frequentat, in quo ſecundus à pontifice habetur. Sententiam in conſultationibus grauiter, & cõſtanter in repub. Chriſtiana tuetur, clientibus & familiaribus apud pontificem patrocinium ſuum præſtat. Circumuentos malorum fallacijs adiuuat, bonos & doctos ad meliorem ſortunam & honeſtiorem dignitatis gradum commendationibus ſuis grauiſsimis ac proprijs facultatibus interdum erigit, familiam domi alit, in vtraque lingua eruditiſsimam, & in quauis facultate doctiſsimam. Veſtri illi maiores Quirites, viros doctiſsimos in contubernium ſuum recipiebant diſcendi & philoſophandi cauſa, vt Scipio Africanus Ennium poetam, Panætium philoſophum, Polybium hiſtoricum, Luculli, Catones & Hortenſij Archiam poetam, Cicerones Cratippũ philoſophum, Cn. Pompeius Lenæum Libertum, Auguſtus Cæſar Apollonium Pergamenum: multos qui id ſecere non de Romanis tantùm, ſed etiam de externis, commemorare poſſem. Hæc tamen Beſſarionis ſit præcipua laus, quòd ſuos non religione tantùm & moribus ad benè viuẽdum inſtituit, verumetiã literatura, eruditione, doctrina ita imbuit, vbi à negotijs publicis vacat, vt inde quemadmodum quotidie cernimus, multi & quidem docti, tanquam ex equo Troiano (vt de Iſocrate ait Cicero) continuè prodeant, ac plures propè quàm ex reliqua Romana curia. Quid deeſt Nicolao Perotto archiepiſcopo Sipontino, quod ad mores & doctrinam faciat? Grauis pro dignitate, comis & humanus, ſcribit ac dicit eleganter & copioſe: ſed qui Græca Latina melius faceret, nemo adhuc ætate noſtra inuentus eſt. Quanta ſit Theodori Gazę viri optimi doctrina & eruditio tũ Græca tum Latina, ex hoc vel maximè deprehendi poteſt, quòd omnes bonarum artium ſtudioſi de aliqua re ambigentes, hunc adeunt ex tota ciuitate vt oraculum totius eruditionis ac diſciplinæ. Hic etſi Græcus ſit, ita latinè ſcribit, vt nullam hoſpitis ſpeciem præ ſe ferat. Non eſt omittendus Iohannes Gattus theologus philoſophusque inſignis, non Valerius Viterbienſis, eruditione, doctrina cum quouis optimo ætatis noſtræ medico conferendus: non Andronicus Græca & Latina lingua apprimè eruditus. Sunt & in eius contubernio qui pontificium ac ciuile ius, quique mathematica optimè teneant. Subſequuntur & iuuenes quidam, qui validiores facti, tanquam generoſi pulli & ex optima prole ſumpti, non tubam aut campanam reformidabunt. Hi fructus oriuntur vndique ad hubertatem non minus ciuitatis, ſed totius prouinciæ, Beſſarionis opera & impenſa, qui non vna in re tantùm liberaliſsimas manus, ſed in pluribus circumſert. Miſeratus Græcorum calamitatem, multa nummûm millia aureorum pro redimendis captiuis expendit, puellas multas inopia parentum marito carentes, ære proprio dote facta nuptui collocat. Inopes & valetudinarios continuò iuuat: ædes ſacras aut inſtituit, aut collapſas vetuſtate reficit: quod indicat templum Apoſtolorum in vrbe, vbi ſacellum ſibi condidit, & ſeceſſus cryptæ ferratæ beatæ Virgini dicatus. Domum quoque ſibi parauit, ita dignitati & facultatibus congruentem, vt neque meliùs quiſquam, neque modeſtiùs in vrbe habitet. Accedentes & quidem frequenter, libenter admittit, audit, & quod fieri ab eo amicorum cauſa poteſt, doctorum præſertim, quorum patronus eſt, id ſe libenter facturum repromittit. His verò de ſuo tantum interdum donat, quantum ei per domeſticas impenſas licet. Bibliothecam Græcam triginta millibus nummûm aureorum emptam, Vẽnetijs extruxit, ne omninò Græca literatura deficeret. Vidit enim eam vrbem propter vicinitatem & nauigationem Græcis à barbaris vexatis eſſe percommodam. Ornabit & hanc veſtram ciuitatem latina ſuppellectile, ſi ei aliquamdiu viuere licuerit. Hunc itaq; hominem Quirites, qui ob ſuam ſingularem ſapiẽtiam, conſtantiam, fidem, pietatem, fortitudinem, humanitatem, gratiam, eruditionẽ, doctrinam, facit quò minùs Socrates, Platones, Ariſtoteles, Gracchos, Numas, Varrones,

Bru-

Brutos,Sulpitios,Catones veſtros deſideretis: hunc inquam omnium hominem benè
de optimo quoq; & induſtrio meritum,colite,obſeruate,ac frequentibus laudibus ce-
lebrate. Hac ratione (tanta eſt autoritas veſtra) & bonorum ingenia ad virtutem exci-
tabitis propoſita gloria,optima ad excitandos homines calcaria,& malos à vitio deter-
rebitis,cùm à vobis poſthaberi ac notari flagitiòſos dedecoris ac turpitudinis nota vi-
debunt. Ego verò maximas vobis gratias ago, quòd me audire quouis modo loquen-
tem volueritis,maiores tamen habiturus,ſi vos quoque Beſſarionem patrem ampliſsi-
ſimum quouis præconio di~num,laudibus veſtris,quę grauiſsimę ſunt,celebraueritis.

BAP. PLATINAE AD PAVLVM II. PONT. MAX. DE PACE ITALIAE COMPONENDA, ATQVE DE BELLO TVRCIS INDICENDO, ORATIO.

SI cui vnquam pro conſeruata vna atq; item alia ciuitate gratiæ ſunt actæ, et
hoc potiſsimùm tempore PAVLI PONT. MAX. laus eſt,qua vel lauda-
tiſsimum quemq; iure ac meritò antecellat. Is enim conſilio quo valet plu-
rimum,prudentia,qua cuncta moderatur & regit, conſtantia,cuius admini-
culo vt firmiſsima ancora non ſolùm Petri nauiculam à procellis & fluctibus tuetur,
verumetiam vitam omnium noſtrum,bona, fortunas,parentes, liberos, domicilia, ci-
uitates,Italiam totam,Europam ex flamma,ferro atque omni genere crudelitatis & ſæ-
uitiæ vna denunciatione pacis eripit ac conſeruat. Ardebant cuncta bello, ſolicitaban-
tur pollicitationibus in partes principes ac populi: noui conſcribebantur exercitus,
veteribus ſupplementa addebantur, commeatus omnifariam ad tantum bellum iam
parati erant. Verùm Paulus diuino nūtu collegio cardinalium adiuuante, auditis per-
ſæpè partium legatis,æquas pacis conditiones in medium ponit,auerſurus à ceruicibus
Italiæ, à viſceribus ciuitatum, ab euerſionibus vrbium noſtrarum omnem vim in im-
maniſsimum Turcum. O mentem hominis propè diuinam, ô ſingularem ſapientiam,
ô charitatem erga Chriſtianum genus inexplicabilem. Quòd viuimus,quòd ſpiramus,
quòd fruimur pace ac liberiore vita, tuo id munere fieri nemo eſt qui ambigat. Tibi
deinceps quicquid nobis fortuna aut induſtria dederit,id omne merito tuo referemus
acceptum. Vilior erit poſthac annona,liberior mercatura mari ac terra, amplior ac co-
pioſior agricultura, quoquò voluerimus aut negotij, aut animi cauſa ſine hoſtili me-
tu migrare nobis licebit. Egiſti nimirum Paule quod pontificem decet. Curanda eſt
tibi creditarum animarum ſalus. Curanda populorum ac principum concordia. Reti-
nendi admonitionibus & cenſuris in officio ſunt,qui aut ſuperbia,aut auaritia,aut cu-
piditate dominandi melioribus vim inferre, ac iniuriam facere tenuioribus conātur.
Tu vnicus diuino nutu ac patrum omnium conſenſu ex ordine cardinlaium delectus
ès,qui Chriſtianam rempub. regeres ac gubernares,qui leges,qui plebiſcita, qui mores
prouinciarũ ac populorũ æqua lance temperares. Ad ſummam laudē Paule nil tibi præ-
ter bellum Turcis indictũ ac confectum, deeſſe video. Hinc enim omnis tua laus tan-
quam ex optimo gymnaſio æternitatē capiet. Graue eſt fateor hoc bellũ & periculo-
ſum,ſed multò grauius vt incendiũ inter condenſa tecta futurũ eſt, ni obuiam ſæuien-
ti hoſti terra ac mari itum fuerit. Is enim ſedētibus Chriſtianis ſocordia & auaritia prin
cipum,in Europam cum magno exercitu traijciens, capta Conſtantinopoli ac direpta,
magnam partē Thraciæ,Macedoniā,Theſſaliam,Boetiam,Achaīam,& totā fermè Epi-
rum,addo etiam Pelopōneſum,vi cepit præter pauca oppida, & ea quidē maritima,quę
à Venetis fortiter & cōſtanter ſunt defenſa. Reticeo mortes duorũ imperatorũ, Con-
ſtantinopolitani ſcilicet & Trapezũtij: taceo regis Boſsinæ,ducis Seruiæ,ac multorum
Chriſtianæ religionis principum, vnà cũ populis & nationibus interitum. Ijs occaſio-
nibus illectus homo omnium crudeliſsimus ac dominandi cupidus, Pannonias ma-
gnis inuicem illatis acceptisq́ue cladibus,cum ingenti exercitu ſępè ingreſſus eſt: reſti-
terę fortiter ac conſtanter Vngari. Idem fecere Epirotæ & Illyrij: idem poſtremò Vene
ti terra mariq́;. Quibus bellis declaratum eſt,plus ſpei hoſtem in diſcordia Chriſtiano-
rum, quàm in virtute & fortitudine ſuorum repoſuiſſe. Excitare hæc profectò animos
hominum atq; inflammare potius,quàm deterrere, ad tantum bellũ, tamq́; neceſſariũ
debent. Diutius tamē differendum nō eſt,ne qui vſq; ad hęc tempora cum magno ſuo-
rum interitu,barbarorũ impetus ſuſtinuere dimicādo,& ſua tuendo, nunc demum de-

relicti,

relicti, Vngarorum exemplum imitati, Turcis ſe ſuaq; omnia dedant. Conqueruntur tum deniq; homines liberè, & tranſitionis, quando à vobis deſtitui videbuntur, honeſtiorem viam putabunt: tantumq; quod etiam atq; etiam conſiderandū eſt, additaméti hoſtibus potentiſsimis accedet, quantū vobis ademptū fuerit. Adde quòd hoſtibus audacia & vectigal, noſtris timiditas & inopia creſcet. Omitto vtilitatẽ: quæ quàm magna futura ſit, negotiátes & mercatores Europæ, qui cómigrare emolumenti cauſa ante hoc grauiſsimū bellum ſolebant, cum gemitu cōmemorant, & ſpe pleni loca illa amœniſsima ac fructuoſiſsima, in poteſtatẽ Chriſtianorum aliquando ventura vtilitatem exoptatam expectant. Omitto in quã vtilitatẽ, quæ etiamſi nulla extaret debella to hoſte, ad delendã tamẽ ignominiam ſuperioribus negligentia & auaritia eorum ad quos maximè attinebat acceptam, bellum ſuſcipiendum eſſet: præcipuè verò cùm hæc immaniſsima belua, non in homines, ſed in Deū Opt. Max. quem meritò colimus vt verum Dei filium, vt redemptorem humani generis, vt veræ ac ſanctæ religionis fundatorem, arma ſumat, ſpurcam, ſordidam, inhoneſtam, inceſtam Mahometanã perfidiam verbis ſtolidis & impudica actione iactitans. Poſſum cōmemorare ob leues cauſas, ſi ad has reſpicimus quæ grauiſsimæ ſunt, multos quódam populos, multos principes bella periculoſiſsima ſuſcepiſſe, vt Romanos Achaium & Tarentinum, Gallos Romanum, Lacedæmonios Atticum. Omitto Romanos bella propè infinita cum finitimis & externis geſsiſſe ob res quantumuis paruas repetitas & non redditas, ob violatum ius gentium, & læſum aliqua ex parte fœdus. Vos autem tot vrbibus direptis, euerſis atq; incenſis, tot deuaſtatis prouincijs, tot regibus, tot principibus, tot populis Chriſtianis varijs cruciatibus necatis, tot puberibus partim ſtupatis, partim in grauiſsimam ſeruitutem abactis, à vindicanda tanta iniuria ſuperſedebitis? Moueat ſaltẽ vos, ſi hæc non ſatis magna videntur, ſpreta religio, prophanata templa, expoliata ſacraria, cóminuta ac diffracta Dei ſanctorumq; omnium ſimulacra. Quid martyrū reliquiæ? nónne per conteptum ex abditis & ſacrarijs auulſæ paſsim per vias, per compita & immūda loca proiectæ iacent? Audire eorum voces nunc certè videor obſecrantium vos per ſanguinem eius qui nos redemit, per martyria ſua ad ſalutem communem tẽdentia, vt bellum animo conceptum, tandem ſuſcipiatis, habituri ducem Chriſtū ipſum, ac ſanctorū opera & auxilio pro cẽturionibus & ſigniferis vſuri. Vnum tantū modò vereor, ne vos deterreat res toties infeliciter tentata. Sed quo conſilio per immortalẽ Deum, quibus copijs, quàm diſiunctis & inæqualibus bella inchoata nec perfecta. Nollem id factū, cùm ob eã rem reſederit Chriſtianorū ardor. Collectæ pecuniæ quauis arte & acerbitate ſunt, cōſcripti milites, cōparata claſsis, nec tamẽ quicquã dignū memoria geſtū eſt. Imperatorẽ, & quidẽ præclarum, veteranum & firmum exercitū, non collectitium, ærarium ſolidum, nō mẽdicatum tãta moles belli exigebat. Vaiouada duce clariſsimo Vngari non propulſarunt modò numeroſum hoſtem & ferocem, verū etiam ingenti illata clade eū cedere è finibus coegere. Quantillis copijs magnos hoſtium fudere exercitus Illyrij & Epirotæ, ducum ſuorum imperio ac conſilijs in prælio retenti. Parua manu iam quinquennio Veneti magnas Turci tū terra tū mari detinuere copias: congredi nauali ꝑlio nunquã cum Venetis eſt auſus, cõtẽtus Boſphori Propontidiſve limites tanquã tutiſsima effugia tueri. Coniectari ex his licet, hominem plus fortunæ & diſsidio Chriſtianorū, quàm virtuti fidentẽ, pelli ex Europa in latebras Aſię poſſe, ſi cō ſilio tuo & mandatis Italiæ populi obtemperauerint. Armauit Vrbanus ſecundus Pót. Max. conuentu Chriſtianorū ad Clarum montem habito, trecenta millia hominum in Saracenos recuperandæ Hieroſolymæ cauſa: hæc tanta multitudo Chriſti ſigno notata, Conſtantinopolim primò diuerſis itineribus perueniens, ducibus & quidem clariſsimis Gotifredo, Euſtachio, Balduino, Raymundo, Boemundo vſa, in Aſiam traijciens, Græcis ipſis, maximè verò Alexio imperatore Cōſtantinopolitano aduerſante, qui malignè commeatus ſubminiſtrabat, oppida multa, Nicæam, Antiochiam, Hieroſolymam, Heracleam, Tarſum, multis millibus Saracenorum & Turcorum cæſis, occuparunt. Deſerentibus deinde tantam expeditionem quibuſdam, deletis etiam paulatim Chriſtianorum exercitibus, nullo ſubminiſtrato ſupplemento, vt decebat, ad Saracenos & Turcos tandem recidere omnia. O bellum ſanctiſsimum & annalibus aureis notandum, ſi id retinere Chriſtiani principes adnixi fuiſſent, quod multo ſudore ac ſanguine noſtri pepererant. Nónne ad aſtra Vrbani nomen fertur, qui tam pium ac iuſtum bellum concitauit? Laudatur & Bernardus Clareuallenſis Abbas, qui hortatu

ſuo & ſanctitate qua celebris tum habebatur, multos principes ad tantum bellū tamq;
neceſſarium impulit: in primis Conradum Sueuum, cuius exercitum dum Iconij eſſet,
non Barbari, ſed Emanuelis Conſtantinopolitani imperatoris ſallacia deleuit, mixto
gypſo cum ſarina, quæ commeatus nomine ſubminiſtrabat. Deficientibus enim hanc
ob tem militibus (nam varijs afflictabantur morbis) cedere retrò Conradus coactus
eſt. Repreſsit ferociam Saladini viri fortiſsimi Balduinus quartus Hieroſolymorum
rex, fugatis eius ad Aſcalonem copijs. Quo poſtea mortuo, idem Saladinus victis in-
genti clade Chriſtianis, omnia facilimè in poteſtatē ſuā redegit. Deſuere illis ſeculis
pontifices qui & vellent, & poſſent tantum bellum ſuſtinere. Velle te nemo eſt qui
ambigat, cùm pacem Italiæ, quietem Europæ accuratiſsimè quæſieris. Vt etiam poſ-
ſes, ſecit tua non in quærendis modò pecunijs ſolertia, ſed etiam in conſeruandis par-
ſimonia. Delegiſti item, & quidem prudenter ex militia Italica Bartholomæum Ber-
gomatem veteranum ducem, cui tuas ac reliquorum ſociorum copias meritò com-
mitteres: in eo enim ſunt quæ in duce optimo ineſſe oportet: ſciētia rei militaris, quā
à teneris annis propè in caſtris enutritus ſub Barchio duce præſtantiſsimo contra acer-
rimas hoſtium copias dimicans imbibit. Duxit deinde per multos annos ordines. Li-
bertatem Italiæ, dum Mediolanenſes varijs bellis diſtraherentur, ſuis copijs contra
Gallos fortiter dimicans, tutatus eſt. De labore hominis in bellicis negotijs, de forti-
tudine & conſtantia in adeundis periculis, de conſilio in prouidēdo, re militari ita exi
gente, nō attinet dicere, quòd cū ſemper aliàs, tum verò vel maximè præterita æſtate
maximos ductauerit exercitus, nullo incommodo à magnis hoſtium copijs accepto.
Adde quòd gloriæ cupidus, antequam è vita diſcedat, relinquere de ſe monumentum
cogitat, quod poſteri fama celebrent: offerri viro nulla certè maior occaſio potuit: bel
lum habet honeſtiſsimum, pro pijs contra impios, pro iuſtis & bonis contra iniuſtos
& malos, pro modeſtis contra immodeſtos & intemperantes: pugnaturus nimirum
eſt Deo ipſo duce, quem ſpernunt hoſtes, quem negant, quem tollunt è medio quoad
fieri poteſt, Mahometum perfidæ ſectæ & ſpurcæ autorem ſequentes. Inchoare tan-
tum bellum difficile videtur, quòd lōgè ab Italia ſit eundum, quòd in aliena prouin-
cia ſit dimicandum, & contra eos qui immanes & crudeles in prælijs habentur. Adeó
ne remollitos & effœminatos Italorum animos putabimus, vt cùm Romani olim bel-
li gerendi cauſa extremas orbis terrarū partes peragrauerint, maria nauigauerint, alpes
aditu difficiles ſuperauerint, non ſint futuri, qui noſtra ætate nomina dent ad tranſ-
eundum in Epirum, in Macedoniam, in Græciā? Ego verò ſic exiſtimo, propoſito die
quo ad danda nomina ad tā ſanctam militiam ſit eundum, innumerabiles propè tum
equites, tum pedites eò properè ituros: abūdat milite & quidē exercitatiſsimo Italia,
ſed paupere ob auaritiam principum & diuturnam pacem. Confluere eò tanquam ad
epulas putabis, vincendi ac prædandi cauſa. Pertinebit & hoc ad cōmunem Chriſtianæ
reip. vtilitatē, & quòd aberit ſuſpicio coſpirationis, intento ad res agendas milite: &
quòd bellū in terra hoſtili motū, eorū cōmeatus, animos, vectigalia diminuet, ac no-
ſtris audaciā faciet. Cōtinebitis itē in fide hoſtiū finitimos, qui vel feſsi diuturnitate
belli, vel aliqua opportunitate illecti, nō ita conſtantes futuri videntur. Omitto obla-
tā vobis occaſionē recipiendi eos in fidē & amicitiā, qui crudele ſeruitutis iugum à col
lo ſuo reijcere iamdudū cogitāt. Timorē obijcitis noſtris militibus? magis ne reformi-
dant vulnera & fuſum cruorem Europei quàm Aſiani? vnde quæſo robur militiæ
& conſtantia ac contemptus vitæ in prælijs eſt habitus, ſi non hanc fortitudinem Eu-
ropa habuit, quæ homines ad labores, ad frigora, ad æſtus, ad famem & ſitim toleran-
dam, ad ſuſtinenda vulnera, ad tingendas cruore manus producere atq; alere videtur?
Hinc orti ſunt, præcipuè autem ex Italia, qui orientem, qui meridiem, qui deniq; totū
orbem terrarum, Romanorum imperio ſubiecere. Obſtinaciores in prælio ſututos no
ſtros putarim, quòd non pro libertate tantùm, ſed etiam pro religione & immortali
Deo dimicaturi ſunt. Terret quoſdam multitudo hoſtium, quòd ad ducenta millia ho
minum eadem caſtra plerunq; habeant. Nuſquam ne auditum aut lectum eſt, magnam
multitudinem, & eam quidem inconditam, ſeſeq; ſua numeroſitate impedientem, à
paruis exercitibus ſuſam? Superauit Melciades Athenienſium dux in campis Maratho-
nijs cum decem millibus militum, adiuuātibus perpaucis Plateenſibus, centum mil-
lia Perſarum in Græciam à Dario miſſa, occupatis anguſtijs Thermopilarum. Leo-
nidas Spartanorum rex, cum quatuor millibus militum ita Xerxis copias terris etiam

graues

graues pugnando defatigauit, vt non victi Lacedæmonij, ſed hoſtes cedendo defa-
tigati potius concidiſſe dicantur. Superauit Themiſtocles Athenienſium dux, in an-
guſtijs Salamini ſreti ingentem Xerxis potentiſsimi regis claſſem cum paucis naui-
bus, ſi numerum Perſarum inſpicimus. Hac pugna Xerxes perterritus, in regnum o-
miſſa Græcia trepidè ſeſe recepit. Quoties parua manu Darium aut præfectos eius
magnorum exercituum duces, fudit Alexander magnus? Quoties Cæſar? Quoties
Scipio? Quoties Hannibal? Quoties Pyrrhus? Et ne veteris teſtamenti hiſtoriam præ-
tereamus, Saul rex ſolus vno prælio mille, Dauid decem millia Philiſtæorum ſuperà-
uit. Non fraudetur ſua laude Iudith fœmina illuſtris, quæ Holòphernem interfecit,
ac patriam graui obſidione liberauit. Factum hoc auxilio Dei, qui iuſtam ſemper cau-
ſam fouet, non negauerim. Tuebitur & nos idem Deus, qui Pharaonem iniuſtè popu-
lum eius perſequentem, vndis rubri maris ſubmerſit, qui Boemundum quondam,
Euſtachium, Gotifredum, Balduinum, noſtra ætate Sigiſmundum imperatorem Eu-
genio pontifice, Vaiouadam Nicolao quinto, Matthiam regem Vngariæ Pio ſecundo
inſtante, magnis illatis crudeliſsimo hoſti & impio cladibus, tutatus eſt. Erunt quos
fortaſſe impenſa bellica deterreat, quòd ſine ingenti armorum, commeatus, pecunia-
rum vi & numero tantum bellum ſuſtineri nequeat, quippe cùm aduerſus totam Aſi-
am ac magnam partem Europæ ſit dimicandum. Eſt quidem hoc bellum (vt verum
fatear) magnum, non tamen adeò magnum, vt ſuſtineri ab Italia non poſsit. Et vt à
teipſo Chriſtianorum principe Paule incipiam, tui prouentus diuturni & perennes,
tua vectigalia, vnde impenſæ bellicæ ſatisfieri poſsit, non ſunt contemnenda. Sub di-
tione tua Picenum habes patrimonium, maritimam oram, feraciſsimas Italię partes,
vnde nauibus facilimè comportari ad noſtros in Epirum, in Peloponneſum, in Illy-
ricum commeatus poſſunt. Quid quòd tibi facultas data eſt exigendi decimas ac trige
ſimas quidem alias à ſecularibus, illas à presbyteris, ſi ita reſpub. Chriſtiana exigere
videbitur? hinc enim grandis pecunia ex tota fermè Europa colligeretur, qua vel
diuturnum bellum ſuſtineri poſſet. Omitto ſcribere quos theſauros quadriennio iam
paraueris, ad hos credo vſus. Eſt enim hæc conſtans omnium opinio, magnam vim
ſignati auri apud te eſſe, quo & exercitus Chriſtianos ſuſtinere, & te ac tua, ſi qua vis
ingruerit, tueri poſsis. Non deerit tanto bello Ferdinandus Neapolitanus rex, qui pa-
cato iamdiu ab externis hoſtibus regno, glorioſius nil aut ſanctius agere poteſt, quàm
vnà tecum hoſtes Chriſtiani nominis à ceruicibus noſtris remouere. Habet militem
exercitatiſsimum & veteranum, habet triremes, abundat omniſariam commeatu, ha-
bet portus ad traijciendum in Epirum & Græciam accommodatos. Hinc quantum
ſpei concipere poſsis non ignoras, cùm mandatis tuis obſequentiſsimus iururus ſit
ſemper. Florentinos item pollere terra ac mari tua oſtendunt decreta, cùm belli par-
tem eis deſignaueris. Senenſes, Lucēſes, Ferrarienſis Marchio, additamēta ad hanc rem
non parua videntur. Ducem præterea Mediolanenſium Galeatium vicecomitem po-
tentem milite, commeatu, pecunia facilè in ſententiam tui deduces, modò bellum ſuſ-
ceptum inchoetur. Venetos florentes copijs & opibus tantum ad bellū cæteris prom-
ptiores cognoſcimus, & quòd hoſtes quibus cum quinquennio varijs caſibus bellum
geſſere, finitimos habent, & nuſquam maiorem opportunitatem augendi rem & glo-
riam Venetam hac habituros ſe ſperant, maximè autem ſub tuo hoc feliciſsimo pon-
tificatu, quo omnia ad pacem populorum, ad concordiam principum & regum ſpe-
ctare videntur. Multa ſunt beatiſsime pater, quæ te ad hoc bellum debent impellere,
honor Chriſti, pro quo & mors eſt obeunda, cùm ipſe qui deus erat & homo, pro no-
ſtra ſalute grauiſsimos cruciatus vſque ad interitum eſt paſſus: periculum quod immi-
net ceruicibus Chriſtianorum omnium, ſæuiente illa immaniſsima beſtia: charitas pa-
triæ tuæ, quæ propè in faucibus barbarorum eſt poſita, qua ſublata tanquam refracta
porta, huc hoſtes humani generis vt rabidæ tigres ſunt deuolaturi, ad explendam ſitim
quam de ſanguine Chriſtianorum concepere. Retinendi ſunt Veneti in angulo Italiæ,
quorum nulla maior aut ſanctior noſtra ætate reſpub. eſt. Fouendi atque iuuandi om-
ninò ſunt. A nobis enim exteras gētes & barbaras ſuo ſudore, ſuo ſanguine, reijciunt.
Mare Hadriaticum, Ionium, Aegæum tutum nauigantibus præſtant, prouinciam hu-
berem & abundantem rerum omnium copia faciunt, libertatem Italicam tuentur. Ty-
rannorum quorundam ſæuitiam cohibent, facta populis ſpe ad eos tranſeundi, ſi gra-
uiùs & iniquiùs opprimerentur. Bello nauali, quo ipſi ſoli plus penè poſſunt quàm re-

liqui qui nauigatione vtuntur, Turcam adoriantur. Centum enim triremium claſſem, omitto onerarias, quarum magnus eſt numerus, inſtruere poſſunt, qua hoſtem vel intra anguſtias Helleſponti & Boſphori perſequantur. Bello terreſtri tu cum reliquis socijs adiuuantibus eiſdem Venetis hoſtem aggrediare, inſta, vrge: ac demum Epirum, Macedoniam, Peloponneſum, Atticam, Bœotiam, Thraceam, & Conſtantinopolim caput orientalis imperij è faucibus rabidi lupi eripe. Subſequentur autoritatem tuam Germani: ſubſequentur Galli & Hiſpani: ſubſequentur deniq; omnes Chriſtiani nominis, qui nihil aliud expectare videntur, quàm vt abs te ſignum crucis, ſanctiſsimum vexillum efferatur, accenſus pulchritudine gloriæ, qua te celebrari imperator audiet, pariet tandem quod iam diu parturit, tot conuentibus ob hanc rem in Germania habitis, te ſolùm omnes intuentur & inſpiciunt ituri quoquò imperaueris. Tolle itaque vexillum ſanctiſsime pater, & vt optimum ducem par eſt, in hoſtem ſigna moue. Hoc vt facias, te Deus ipſe adhortatur, monet, impellit: hoc pietas, hoc religio, hoc humanitas, hoc denique illorum calamitates, qui dominatum & potentiam crudeliſsimorum barbarorum tot annos patiuntur: videor audire eorum gemitus, videre lachrymas, ſupplices manus ad te porrectas, vt eos à pœnis, à cruciatibus, ab omni genere ſæuitiæ, à ſeruitute ipſa morte grauiore tandem pro tua miſericordia & pietate liberes. Hoc bellum etiam Chriſtianam rempublicam penè labantem confirmabit beatiſſime pater, & tibi gloriam cum æterna laude pariet.

IN BAP.

IN BAP. PLATINAE PARENTALIA, DIVERSORVM ACADEMICORVM PANEGYRICI.

PROSPER SPIRITVS VITERBIENſis in mortem Platinæ Epigramma.

QVi res pontificũ ſacras & geſta piorũ,
Quiq́; ducũ uitas nobile fecit opus,
Quiq́; modũ docuit, quo laudet honeſta uoluptas,
Et quo ne iuuenes torqueat acer amor,
Pluraq; quæ longum eſt properans cẽſere uiator,
Omnia ſidereæ pignora mentis erant.
Viuit adhuc Platina, & quanquàm cõceſſerit orco,
Ius habet in uatem Parca ſeuera nihil.

PROSPER SPIRITVS VITERBIENSIS ad Demetrium Platinæ funus curantem.

Concordes homines uterque doctus,
Sed Demetrius eruditus à te,
Eſt uates Platina, tuus alumnus
Formatus digitis bonas ad artes.
Vidi uerticis omnium ſororum,
Qui curat tibi buſta diligenter.
Tyronis pia Laureaq́; culta:
Nunquam prodidit elegante lingua,
Mens tantum ſapientiam patroni,
Quantum mi Platina tuus miniſter
Cælo laudibus imminens ſupremis.

ANGELVS CAMPANVS IN PARENtatione Bap. Platinæ.

DVcere ſi longæ didiciſſent ſtamina uitæ,
Parcere uel cuiquam fata ſeuera nimis,
Nobiſcum Platina plures uicturus in annos
Manſiſſet, noſtro gratus & uſq; Ioui.
Nunc illum Eſquiliæ, nunc illum defſet ademptum
Cuſtodem Sixti bibliotheca ſuum.
Viuet inextinctum nomen dum Roma manebit,
Dum Papæ ſedes, dum caput orbis erit.

CAROLVS BERARDVS CAESENAS. Epitaphium B. Platinæ.

ROmanũ (heu dolor) eloquiũ, muſæq́; Latinæ,
Quo Platina, hoc paruo cõdita ſunt tumulo.

CONSOLATIO AD AMICOS.

Quid Platinã pia turba gemis tibi nuper ademptũ
Non obijt, cuius nomen honoſq́; manent.
Parte ſui Platina eſt multo meliore ſuperſtes:
Fama uiget terris, ſpiritus aſtra tenet.

MANILIVS RALLVS.

DEmetri lachrymas pioſq́; fletus,
Necnon triſtia iuſta, quæ merentis
Patroni parat oſſibus, iuuato
Spectator gemitu nouoq́; planctu,
Doctæ quo Platinæ excitentur umbræ.
Res hæc officioſa, nec pudenda,
Quam cum fœnore poſtulant ſepulchra,
Vſtis quàm cupit oſſibus referri,
Quicunque ad ſtygias uocatur umbras.
Quòd ſi fleueris hæc dolenda iuſta,
Degas ſecula longiora iuſto.

Platinæ bibliothecæ pręfecto, Sixto quarto põtifici maximo ob eximiam vtriuſque linguæ eruditioné, cæteraſq́; perſpicuas animi & corporis dotes in primis charo, qui cùm maximè viuere debuiſſet, fatis iniquis præreptus eſt, Demetrius Lucenſis, alumnus patrono B. M. parentauit.

BARTHOLOMAEVS ARISTOPHILVS in parentalibus Platinæ.

B. Platinam excellentis ingenij virum, & qui literas à ſitu plurimũ vindicauit, quàm diu vixit, ita colui atq; obſeruaui, vt meritò me redamauerit. Igitur vbi hominis morté reſciui, vt filiũ decuit, dolore cõfectus ſum. Bibliothecæ põtificiæ, cuius ille curã modeſtiſsimè geſſerat, mox præfecit me pont. Sixtus. Idem mihi cubiculum eſt, quod illi antè fuerat. Id ego cũ primũ ingreſſus ſum, quodã horrore obrigui: lectus, libri, & vniuerſa ſuppellex eius memoriã excitabat: denique, quocunq; aciem dirigebã, illius maieſtas oculis obuerſabatur. Itaq; dolor vires quas mora minuerat, iterũ aſſumpſit, & recrudeſcebat vulnus, quod nondũ cicatricẽ obduxerat. Inualuerat mœror, & maiore impetu in dies ſęuiebat. Senſere id manes pientiſsimi, & priſtinæ charitatis nõ obliti, ſæpius aſſumpto corpore auguſtiore forma, nõ conniuenti, verũ ſentienti & intuenti apparuere, triſtitia confectũ ſolati ſunt: & quò dolendum non eſſet, apertiſsimis argumentis & rationibus cõprobarunt. Quoniã verò nõ minore deſiderio vos tabeſcere planè intelligo, eadẽ vobis qui iuſta pſoluiſtis, cõmunia eſſe volui. Verũ quò maioré autoritatem habeat oratio, Platinã ipſum cõuiuas alloquentem fecimus: neq; verò cuiquã mirũ videatur, ſi quod in vita fortaſſe nõ cõſueuerat, heroicos cantet. Id enim in Eliſijs dũ Orpheũ & veteres poetas ęmulatur, in pręſentiarum ſę ius vſurpat. Sed iam ipſum ſuam ſententiã explicantem audiamus:

Qui modo grata meo cineri pia thura dediſtis,
Et dulces lachrymas, multoq́; natantia fletu,
Faucibus in medijs uerba interrupta dolore,
Saluete o proceres, & noſtri nominis uſq;
Turba memor, qua nil melius fundata Quirino
Roma iugo, quanta eſt ſeptemplice martia ſeruat,

 Eliſij

Eliſij memores ſedes, campoſq; uirentes,
Quos gratæ ſuperis animæ, quos turba piorum
Incolit, & niueæ laudis quos perculit ardor,
Deſerui triſtes, quò uos & ſata quærentes
Alloquar, & dulces præſens ego ſoler amicos:
Si pro me gemitus, ſi pro me pectore toto
Luctus & inſanæ feriunt pia numina uoces,
Deſinite innumeris fata incuſare querelis:
Deſinite, hoc unum mihi numinis inſtar amici
Extremum munus concedite, ponite uanos
Vſque metus, flendi ceſſet miſeranda uoluptas.
Eſt mihi certa quies: nemo eſt felicior: atqui
Pellar ab Eliſijs, ſi me mors terruit ipſa:
Stamina ſi uitæ mihi ſunt truncata dolori,
Si grauius quicquam quàm ſi fata impia forſan
Me remeare uelint humana in pectora rurſus,
Arte Machaonia uel ſi mihi uita ſtetiſſet,
Non me deprendit ſupremo in limine uitæ
Atra dies pauidum, dubióue in turbine rerum
Huc modò, mox illuc ferri, ſed pectore firmo,
Spemq; metuſq; omnes ſpernentẽ humanaq; paſſim
Exemptum curis, ridentem gaudia, paſſim
Ridentem humanos caſus, & abire paratum.
Mox ubi ſupremum tenui cum murmure tempus
Affuit, inq; leues ſeceſſit ſpiritus auras,
Non me Theſiphone horrendum ſerpentibus atris
Cincta caput, flammaſq; ferens armata flagello
Terruit, atq; Charon nigrantis nauita cymbæ:
Non me tergemino latrauit Cerberus ore:
Non ego tartareas ſedes, ſceleratаq; uidi
Limina, non ſontes animas, numeroue malorum
Additus uſpexi Tityon, fœcundaq; pœnis
Viſcera, perq; nouem diſtentum iugera corpus:
Quæq; habitant miſeri loca ſurua & plena doloris
Audiui gemitus & uerbera, turba nocentum
Quæ patitur: uerùm inde abij, læuaq; reliqui.
Mox ingreſſus iter, qua dextera ſemita ducit,
Et qua lege Deum ſolis datur ire beatis,
In nemus Eliſium ueni: qua culta locorum
Splendeſcit facies, qua non uiolentior auſter
Intonat, & dulces ſpirant clementiùs auræ:
Qua non ſtridet hyems, non æſtas torrida candet,
Autumnúsue nocens pallenti ſæuit hiatu:
Nam zephyri molles, æternaq; tempora ueris
Floribus exornant colles & amœna uireta,
Nubibus & cælum nunquam prætexitur atris.
Gramine uernat humus, ueſtitur frondibus arbor
Semper, & alta comas non ponit populus unquam.
Garrula tum dulces profert philomena querelas,
Et uolucris molli ſi qua eſt quæ gutture cantet.
Non deſunt fontes, quibus exundantibus amnes
Prata rigant, blandoq; fluunt cum murmure riui:
His natura locis ſoluto mage, prodiga & ipſam
Se ſuperans, larga & facili dedit omnia dextra.
Viſitur hic quicquid fas eſt ſpectare theatris,
Quodq; placet forma, doctáue probatur ab arte.
Hic Decij bello inſignes, geminiq; coruſcant
Scipiadæ, & patriæ quicunque accenſus amore
Occubuit, pulchra pro libertate cruentus:
Qui genus humanum ſibi deuinxere merendo,
Improba quos neque ſpes torſit, neq; dira cupido:
Qui ſanctam coluere fidem, qui iura piumq;,
Inq; nefas nullum maleſuada potentia adegit,
Quis rerum cauſas, quis cæli noſcere motus
Cura fuit Phœboq; cohors ſacrata poetæ.
Tum pater Arpinas terras auditus in omnes,
Poſt quem noſtra manus pede libera, Graiaq; lõgè
Subſequitur, linguæ celebrat quos fama diſertæ.
Quos inter Leonardus erat, mihi cognitus olim:
Quiq; iocaris adhuc dictis & ſcommate Poggi,
Guarinus, centumq; alij, quos dicere longum eſt,
Obuia fit nobis manus hæc: effuſaq; plauſu
Excipit, & magnis exceptum laudibus ornat.
Pontifices ſacros recolunt, queis noſtra perenne
Lingua dedit nomen, quæ non damnanda uoluptas,
Quódue bonum uero eſt, quod falſo nomine dictũ,
Quicquid & à noſtro manauit fonte, priuſquam
Deficeret curſu uena interrupta peracto.
Tum medium excipiunt, & per iuga conſita multa
Arbore, perq; nemus, per prata uirentia ducunt.
Dum loquimur, tardoq; gradu per læta uagamur
Gramina, deuentum eſt lethæi ad fluminis undas,
Qua uolucres animæ rediture in pectora rurſus,
Huc illuc uolitant, atque ipſo in gurgite pronæ,
Protenſo latices & lethen gutture potant.
Tum comitum è numero qui me deduxerat unus,
Bis ſummúmue, inquit, ter pleno Cynthia cornu
Quantus erat fratrem formoſo reddidit ore:
Ex quo potus aquas, atq; ipſo gurgite lotus,
Hinc iuuenis forma egregius, cui plurima uultu
Gratia, cui nuſquam liuor, neq; menda, tuoq;
Sanguine concretos artus, infectaq; membra
Ingreſſurus abit: nil his quos undiq; ſpectas
Par fuit in campis illi, non indole quiſquam
Floruit æquali, nulliúe modeſtia maior
Atq; pudor, præcox erat hæc tua poſthuma proles
Te referens, grauis inceſſu, quin littus oberrans
Velle uidebatur blæſis proferre labellis
Literulas, teneroſq; apices, & murmure primas
Balbutire notas, abeuntem turba ſecundis
Plauſibus, & multo conſperſum flore ſecuta eſt.
Hunc, poſtquam exultans in lucem uenerit aluo
Proditus, excipient chari tua turba ſodales,
Nec cedent in amore tibi, ſed ſanguinis omne
Officium implebunt animoq; & mente parentes:
Præcipuè hunc dulci clarus pietate fouebit,
Te recolens nomenq; tuum Gonzigius heros,
Purpura puniceo cui tempora uelat amictu.
Huius ope altiloqui noſcet diuina Maronis
Carmina, & Aonidum Parnaſſi in uertice fontem.

Hac

Hac ope cognoſcet Romanæ flumina linguæ,
Et quicquid cantat bene conſcia Græcia rerum:
Moribus & uita te reddet denique talem,
Vt patre ſe dignus ſis, tali tu quoq; nato.
Dixerat, & rata ſunt: nam poſtquã ſtamina rupit
Athropon, inſontes animæ non fallimur, atri
Corporis exemptæ laqueis & carcere cæco.
Cauſa igitur nulla eſt, cur quiſquã noſtra ſequatur
Funera cum lachrymis, feriat ſeu pectora planctu
Me propter: mihi certa ſalus & plena uoluptas,
Viuo ego, & algenti poſitis cum corpore curis,
Docta per ora uolat uirtutum fama ſuperſtes:
Hoc probitaſ, hoc ſancta fides peperere laborq́;,
Et ductæ inſomnes interq́; uolumina noctes:
Hoc Plato facundus, dedit hoc mihi muſa Menãdri,
Et quæſita diu geminæ faſtigia linguæ.
O decus æternum muſarum, & præmia uatum
Humanis maiora bonis, ô pectora multum
Artibus ingenuis exculta, negauerat ullus
Vos procul humanis caput exeruiſſe ſuperbum,
Dum ſuperũ penetrare domos, dum ſidera noſſe,
Atq; uices anni cura eſt, lunæq́; labores,
Aſtrorum & uarios curſus uarioſq́; receſſus:
Cur glaciem Saturnus agat, cur claßica mauors
Concitet, aut nubes depellat Iuppiter aſtro,
Cur genus omne colat Venerem, quidq́; erigat altè
Oceanum, quidue ſagax natura recondit:
Ignauo neque uult cuiquamue pateſcere regni.
Vos ne hoĩes? potiúsue abſtruſos corpore dicam
Eße deos? ueſtrum in nomen mors improba nullum
Ius habet, atque auidè correptum mordicus unum
Oßibus & putri terra quod conſtitit, aufert:
Victura æternùm contempta morte ſuperſunt
Carmina, & ingenij ſemper monumenta legentur.
His igitur quicquid uulgus miratur amatq́;
Cedat, & antiqui uincatur pompa triumphi.
Cedat Erithræis quod concha recondit in undis,
Nauta uel Aeoo quod geſtat auarus ab orbe,
Hæc eadem moneo docti mea turba ſodales,
Hæc animis eadem fortiq́; capeßite dextra:
Orbita ſit ueſtris eadem contrita quadrigis,
Quadrupedum curſu non diſpare meta caleſcat:
Eſte uiri fortiq́; animo, maleſana uoluptas
Frena pati diſcat, uitiorum ſemina paßim
Obruta diſpereant, & germinet antea uirtus:
Sanctus amicitiæ nexus ſeruetur amorq́;.
Sic ubi feßaratis portus intrauerit, & mors
Pallida non pauido penetrauit ad intima greßu,
Fas erit antiqui titulos æquare decoris,
Sic deſiderium noſtri quo pectora tabent,
Alterna uice ſermonum ſatiare licebit,
Et ſimul æternùm cælo meliore fruemur.

ANTONIVS MILITIAnus in parentalibus Platinæ.

Hiccine ſunt cineres, hæc noſtri funera uatis?
Hoc tegitur duro Platina ſarcophago?
Heu mala ſors hominum, miſeriſq́; obnoxia fatis,
Quam fugere in nulla conditione licet.
Nec quenquam ſplendor, nec gloria læta tuetur,
Sanguis ue, aut partum dura per arma decus.
Huic etiam regum eſt ſubiecta potentia letho,
Et ditum menſas mors uiolenta rapit.
Saltem uirtuti ſacraſq́; colentibus artes,
Debuerant tracta parcere fata manu.
Heu potuit Lacheſis tam clarum abſcindere filum,
Taliaq́; in ſæuo ponere membra rogo?
Hoc hoc flete nefas, & tundite pectora palmis,
Laurigero quiſquis cingitis orbe caput.
Plangite uos mœſtæ toto Libethrides antro,
Et ſimul abſcißis exululate comis.
In luctum & lachrymas, in flebile carmen Apollo
Vertere, & é fronte laurea ſerta cadant:
Lamentis, gemituq́; per omnem Platina ſyluam
Queratur, uatem fraxinus alta fleat.
Gorgoneuſq́; latex hæc triſti lata ſuſurro
Eiulet, & lachrymas Pagaſus ingeminet.
Sed quæ mœſta parens, quæ tam facunda dolorem
Exprimet in tanta præfica mœſtitia?
Non quæ fleuit Ithim, non cerula mater Achillis,
Non quæ luxerunt Memnona, uel Priamum
Nõ Phaetontiades Niobe quoq; clamet ademptum,
Nænia par tanto nulla futura uiro eſt.
Nec tetricæ curant lachrymas, nec uota ſorores,
Et ſtygium ſuperat uictima nulla Iouem:
Atq; ideo potius tumulo pia thura feramus,
Spargentes albis lilia marmoribus.
Pinguibus aut genium dapibus, maneſq́; beatos
Placemus, tales hic petit exequias:
Certatimq́; uiri celebremus carmine laudes,
Et quæ tam claræ ſint monumenta togæ.
Pluris erit, quàm ſi dent Cares mauſoleum,
Deq́; ſuis unum barbara Memphis opus.
Vel ſi fingat eum fuluo Lyſippus in ære,
Phidiacáue gerant marmora culta manu.
Hæc Platina ætherei cùm ſit nouus incola regni,
Improbat, & pompæ ſyrmata quæque negat,
Ac prohibet noſtras in fletum ducere uoces,
Et ſua percußo plangere fata ſinu.
Iucundoq́; ſuos cultu ſolatur amicos,
Atq; ita de cæli uertice lætus ait:
Crœſus, Alexander, Xerxes, Darius, Mithridates,
Fœmineiſq́; Carus occidit inſidijs,
Arſacidæ cuncti, Perſes, Maſinißa, Tygranes,
Seleucus mortem ſenſit & Antiochus,
Adraſtiq́; duces, geminiq́; in Pergama fortes
Atridæ, mecum turba ſepulta iacet.
Quicunque Aeneadæ capitolia celſa triumphis
Ornarunt, quos nunc longa referre mora eſt,
Felices animæ bello cum prole, domoq́;,

Extremum, ut ſcitis, oppetiere diem.
Hannibal & genitor cecidit, cecidítq; Moloſſus,
Atq; alij quotquot barbara terra tulit.
Legibus iis etiam uirtus, ſapientia, Pallas
Fatorum ſeriẽ ſubdita iura tenent.
Draco, Solon ubi ſunt? ubi morũ norma Lycurgus?
Gorgias, Plato, Xenophon & Socrates?
Defuncta ſeptem Graiorum lumina, ſectæ
Quattuor, & quotquot Græcia ſuſtinuit.
Splendor & Auſonij Cicero ſermonis ademptus,
Varróq; ſic latiæ conditor hiſtoriæ.
Si quos ſepoſuit terræ mors æqua rependam,
Quorum ſcribuntur nomina, ueſper erit.
Denique nullius capiti Proſerpina parcit,
Audax è cæli uertice ſumma rapit:
Exitus hic idem magnas quoque conficit urbes,
Atterit & ualida pegmata pulchra manu.
Carthago, Babylon, Numantia, Troia, Corinthus,
Triſtibus exemplis cognita fata docent.
Quis non Roma tuas ploret collapſa ruinas?
Quam iuncto paſtor findit arátq; boue.
Exciſa eſt moles uenerabilis amphitheatri,
Et tua Pompei porticus ampla ruit:
Templa, domos, arcus, ſcenas, capitolia, thermas
Cernite, ſi fati noſcere uim cupitis.
Quis tot aquæductus, diſiecta tot atria, quæſo
Non doleat, ſiccis aſpiciatq; genis?
Deijcit è ſolio populos, & ſceptra potentum
In cineres hominum publica iura trahit:
Aſſyrij, Perſæ, Medi, Lacedæmones huius
Fecerunt ſortis commeritiq; fidem.
Cecropidæ quoq; ſunt teſtes, Pœniq; ſuperbi,
E quorum faſtu nil ſupereſſe uides.
Et quandoque uiro potior regnauit Amazon,
Nunc iacet, & regni pœnitet Hippolyten.
Roma iterũ atq; iterum lachrymis uenit obuia noſtris
Flebilis, & pullo conſpicienda ſinu.
Quacunq; exoriens cælo ſol aſpicit uſque
Extremas Gades, Herculeumq; fretum,
Quaq; timet gelidis mergi Cynoſura ſub undis,
Et tepidi perflat leniter aura nothi,
Innumeras gentes uictúmque ſubegerat orbem
Neptuno, & cunctis ſola uidebat aquis.
Perdidit infelix conuerſis omnia fatis,
Et nil tam magno reſtat ab imperio.
Quid tibi Paule fuit ieciſſe in uincula Perſen?
Et quid Iugurtham uincere Sylla tibi?
Perdere tot captos reges, tot in æquore claſſes,
Hoſtibus innumeris impoſuiſſe iugum?
Et mouiſſe parum eſt extremas arma per undas,
Horum ſi tandem finis habendus erat?
Humanis igitur quæ ſit fiducia rebus
Pendite, nil firmi Cypthia ſubter habet.
Occidit omne quod eſt quocunq; autore creatum,
Omnibus eſt finis, metaq; principijs.
Ergo quid à uobis tam triſte Platina fletur?
His ego quid lachrymor ſubditus auſpicijs?
Natus homo moriturus eram, calcandáq; lethi
Semita, Styxq; mihi prætereunda fuit.
Huc ſemel à cunctis ex mundi luce migratur,
Hos mane, hos ſero, ueſpere nauta uehit.
Gratia dijs, aliquot ſpatijs uitæq; diebus
Functus, ad has undas & uada nigra feror.
Mercurij quòd eram cultor Phœbiq; ſacerdos,
Vixi magnatum clarus amicitijs.
Sumq; per Auſonias fama notiſſimus urbes,
Atque aliquot ſtudij ſunt monumenta mei.
Conſilio, ut potui, multos opibusq; iuuaui,
Exijt à factis læſio nulla meis.
Me non ambitio fuſcoſaq; gloria rerum,
Sed ſancta tenuit in probitate pudor.
Sic mihi fatalem ſecuit bona Iuno capillum,
Et cecidi iamiam ſorte iubente ſenex.
Et quod ſingultus lachrymasq; in gaudia uertat,
Aeterna cæli luce domoq; fruor.
Ambroſia felix, dulci quoq; nectare ueſcor,
Eſſe quid hac maius conditione poteſt?
Gratia ſidereo patri, qui talia reddit
Præmia, & humanis aſtra dat officijs.
Hæc monuit ſacra uenerandus Platina uoce,
A ſolio meritis conueniente ſuis.
Nos ideo comites, fletu lachrymisq; remiſſis,
Spargamus ſacris thura merumq; focis.
Soluamusq; Deo grates, quem Platina cultum
Ex animo lætus ſuſcipit & fruitur.
Vtq; uiri ſecum manes ſuper axe quieſcunt,
Vmbraq; uti ſacris gaudet in Eliſijs:
Sic lapis iſte precor feliciter obtegat artus,
Et ſit conſumptis oſſibus urna leuis.

IOHANNES BAPTISTA ALMADIANUS Viterbienſis.

Agitur nunc annus ab hinc ferè tertiusdecimus, ex quo ego Platinã colere incepi: ventitabat enim ipſe frequẽter ad ædes Beſſarionis, vbi ego tunc ſtudioſior literarum morã trahebã: atq; in illa doctiſſima academia, de literis, quæ egregij illius cardinalis voluptas erat, ac bonis artibus facũdiſſimè ſemper diſſerebat. Cœpi ergo ex illo protinus hominem ſuſpicere: & quod contra euenire ſolet, poſtquàm penitus inſpexi, indies magis ſum eius ingenium ac facultatem admiratus: quæ obſeruantia eatenus perſeuerauit, quatenus ipſe vita defunctus eſt: quo tempore, profitebor enim ingenuè animi mei in amicorum caſibus imbecillitatem, tanto ſum dolore affectus, vt nunquam æquè aliàs, atque idcirco in eum monodiam conſcripſi: in qua remotis arbitris, hoc eſt, veris lachrymis, dolori concepto,

laxatis

laxatis frenis indulſi: hanc noſter Demetrius Lucenſis, qui non mediocre in me habet imperium, iubet edere: cui fuiſſem certè refragatus, niſi iniquum cenſerem nō ei obſequi, qui omnibus eſt obſequētiſsimus. Adeſte igitur animis obſecro, & fauete.

IO. B. ALMADIANI VITERB. in Platinam Monodia.

Accipe deſerti ſupremum munus amici,
Muſarū linguæq́; parēs, tibi carmine triſtes
Exequias pius ante rogos, ac flebile præſto
Officium, demens hebetet mea pectora quamuis
Luctus, & inſano perculſa dolore tremiſcant
Corda licet, crebriſq́; mihi ſingultibus ora
Impediant lachrymæ, tamen in tua funera mœſtus
Debita iuſta pater, mea dona nouiſſima ſoluo.
Non tibi Apollinea ſeſtus de more ſacerdos
Fronde comā nectens, hederiſue ſequacibus adſto,
Sed mihi taxus iners, buſtiſq́; decora cupreſſus,
Triſtia ferali prætexunt tempora ſerto:
Non ego Amicleos numeris imitabor olores,
Nec ſolito clangore canam, ſi quando potentum
Facta uirûm, ſuperumq́; libens præconia luſi:
Sed ſtrigis infauſtos meditabor pectine cantus,
Mœſtaq́; diſcordi ſtridebit nænia chorda,
Flebilibus ſine more ſonis, & Apolline nullo
Conquerar. ô quondam uatum tutela piorum
Phœbe pater, quænam fortuna inimica maligno
Eripuit ſacris tua numina uatibus auſu?
Non poteras herbis, ſi te facit eſſe potentem
Turba, ſalutiferamq́; tenes clementior artem,
Aonium ſeruare uirum, qui Delphica ſemper
Carmina, qui lauros pius & pæana canebat?
Qui ſi te forſan ſuperum reſponſa ferentem,
Inſtabilis Delos, ſeu te Parnaſia rupes,
Aut tunc Euboicæ tenuit Cortyna Sibyllæ,
Non potuit medica ſerpens Epidaurius arte
Adueniens, natusq́; patris mandata facceſſens,
Delatas implere uices? & ſtamina uati
Longa uel indociles fletu mulcere ſorores?
Quò pæan, quò priſcus amor? iam nulla tuorum
Cura ſubit, linguisq́; ſacros auerſe poetas?
Proh dolor, & notæ ceciderunt pectore lauri?
Occidis ergo pater? iam te Platina inclyte rapto
Heu quid agam? quò me crudelia numina uertam?
Iratus Muſis, etiam me iam piget æui,
Iam ſine te nil uita iuuat: properate miniſtri,
Deuotum uittate caput: date manibus amplis
Inferias, nil fata moror. ſtimulisq́; uocatæ
Mortis agor, ſanctoq́; uelim comes ire parenti.
Siccine me miſerum uita digniſſime uates
Aſpicio impoſitum pheretro? heu tua pallida texit
Ora lues, ubi grande decus? uultusq́; ſereni
Dignus honos? & quæ quondam uenerāda decensq́;
Canities inhonora manet, iuuenilibus annis
Calliope merita quam elnxerat enthea lauro?
Infelix, tua Phœbeo radiata tenore
Lumina, perpetuis clauſerunt fata tenebris?
Num frontis uigor iſte tuæ? grauitasq́; modusq́;?
Ingenuusq́; pudor, faciesq́; uerendi,
Gratia & in toto digniſſima corpore membra
In cineres abitura iacent? ô ſæua tonantis
Numina: luxiſſes utinam mortalibus unquam
Atra dies, Pylium meritum ſuperare ſenectam
Opprimis? & latum fama qui peruolat orbem,
Anguſto clauſum ſpatio breuis urna tenebit?
O ſuperi, Iſmarias potuit quæ uiribus amplis
Eloquij mulcere feras, Erebiq́; miniſtros
Flectere, lingua ſilet? quænam tibi Parca loquendi
Nectareum præcluſit iter? quis preſſit & ora,
Vnde faui dulces & hymetia mella fluebant?
Præterea tua certa fides, nec fallere docta,
Recta animi requies, atque inconſueta nocendi
Corda, ſed una fauens cunctis & amica uoluntas,
Affectusq́; boni, uel quæ fugit inclita terras,
Iuſtitiæ ſpectatus amor, rectiq́; cupido,
Cautaq́; ſimplicitas, caſtæq́; modeſtia mentis,
Et nunquam magno conſtantia uicta timore,
Quam nullo ualuit confringere fulminis ictu
Fortunæ uariantis opus, ſeu carceris atri
Pedor iners, minitansq́; trucis uox dira tyranni.
Quid referam pectusq́; memor, quo cūcta tenebas
Priſcorum monumenta uirum, quos barbara tellus
Argolicúmue ſolum genuit, ſeu mitia rura
Falcifero regnata ſeni, quæ ſidera cælo
Fixa manent, & quæ conuerſa lege uagentur?
Qur mare non auſit metas tranſcendere, uel quur
Pharraſis occiduo nunquam cadat urſa profundo.
Tu terras ſpatiumq́; maris, tu flumina noſti,
Aeoliasq́; domos, tu conferis utile honeſto,
Et Latio doctus, ueteres oſtendis Athenas.
Ingenij dotes ne querar? te Græca putaſſent
Ora ſuum, tua Mæonio quum ſcripta cothurno
Contegis, aut doctæ tibi uox fluit Attica linguæ,
Noſceris inq́; uicem latio de ſanguine, quum tu
Andinos æmulare ſonos, & carmina condis
Laurigero diſcenda Deo, pedibúsue ſolutus
Dicendi ſublime genus ſectaris & artes,
Conſulis Auſonij ueneratur maximus orbis
Ingenij monumenta tui, quæ clara uigebunt,
Dum linguæ latialis honos, dum littora Tibris
Lidæ pater ſubeat, dumq́; inclyta Roma manebit:
Doctorumq́; oculos, aureſq́; morſaberis, & te
Poſteritas uentura colet: meliore tuiq́;
Parte ſuperſtes eris: nec te libitina rogusq́;
Opprimet, æternúmue decus tua nomina condet,
His tibi pro meritis, quantos Franciſcus honores
Progenies Gonzaga dedit, quæ maxima floret,
Italiæ præclara domus, qua Mintius ampla
Mitis arundinea complectitur arua corona.

Is tibi parua licet priſcæ propè culta Cremonæ,
Tecta forent, natale ſolum tamen illa ferebat,
Te conſanguineo ſolitus conferre Maroni
Magna bianoreæ ſuperaſſe cacumina terræ.
Is tibi primus opem placidi quoq; dona fauoris,
Ac ſtudijs fomenta tulit non Parca benignus,
Atque iter ad titulos, & nomina clara parauit,
Quum ſubito maiora ferunt tibi numina: namque
Florentem ſtudio, muſiſq; Helicona cientem,
Pontificis te cura uocat: tibi protinus ingens
Aula patet, magniſq; habitas in ſedibus hoſpes
Grandior, auguſtiq; colis faſtigia tecti.
Mox tibi pontificum uitas ac geſta recenſens,
Das ſtudij documenta tui, tibi quæritur ingens
Gloria, mirantur iuuenes tua ſcripta ſenesq;
Certatim, & magno paßim celebraris honore.
Ecce autem infeſto properans Rhamnuſia motu,
Atra genas, oculoſq; gerens immane micantes,
Parcarumq; colos, & magni ſtamina uatis
Occupat, & manibus facinus crudele nefandis
Importuna ſecat: mox ut uaccinea languent
Immiti perculſa noto, ſeu uulnere pandi
Vomeris, & flexa terram ceruice tuentur:
Sic prius abrupto defecit ſtamine uates
Protinus: & fundit dum uerba nouißima ſenſim
Palluit, æternoq; rigat ſua membra ſopore.
Tu ne igitur uento flarent dum fata ſecundo,
Dum melior fortuna redit, propiúſque ueniret
Lætior hora, cadis? magno quem perdis alumno,
Heu quantũ tibi Roma perit: peperere triumphos
Antiqui latio proceres, ac barbara colla
Romano preßere iugo: maiora fatendum
Munera: quis tantum, ne tu, licet hoſte ſubacto,
Barbara Roma fores? dedit hoc tibi Platina donũ,
Hoc Platinæ doctrina dedit: lugete Quiritum
Docta caterua uirum, lamentaq; triſtia ſæuis
Verberibus perculſa ſonent: ferus inuidet orcus
Munera tanta tibi: latialis gloria linguæ
Occidi, aßertorq; bonus: date pectore queſtus,
Et mecum largos oculis rorantibus imbres,
Magne parens: nam triſte chaos, neq; tetra uidebis
Tartara, tergeminiue reus canis ore timebis:
Tu pius Eliſijs potius ſpatiabere campis,
Inſignes inter cuneos, ac docta parentum
Agmina: & egregios animis heroas, & inter
Inſontes animas uenerabilis umbra ſedebis:
Siue, quod ipſe reor, meritò ſua ſidera iuſtus
Dat tibi pacta tonãs, liquidumq; per æthera diuus
Scandis ouans, & morte carens, qua lactea cæli
Orbita, ſidereum penetrat ſublimis ad axem.
Vnde hominum mortale genus, miſerabile uulgus
Deſpicis, & curas & inania pectora rides.
Sis felix proſperq; precor, ſupremaq; triſtes
Quæ tibi iuſta damus, cælo ſtellatus ab alto
Reſpice, & affectus ne dedigneris amicos:
Sic leuior te terra tegat, defletaq; buſto
Leniter oßa cubent, & conclamata quieſcant.

P. FRANCISCVS AMERINVS IN parentalibus Platinæ.

AD tua nos ergo pater optime funera mœſti
Conuenimus, ſacris & dare thura focis.
Quæq; tuas ageret laudes, niſi fata uetarent,
Carmen ad exequias flebile Muſa mouet.
Sed mecum ad lachrymas uatum pia turba uenite,
Laurea de comptis ponite ſacra comis:
Tempora uel taxus cingat, uel dira cupreßus:
Nil culti poſcit, cuncta ſed atra dolor.
Fletibus interſit noſtris excitus Apollo,
Migret & ad lachrymas ex Helicone chorus.
Rerum prudentes ueniant cum Pallade docti,
Adſit & officijs utraque lingua pijs.
Scilicet iſta uiros tangit iactura deoſq;,
Arte trahunt ſi qui nomen ab ingenua.
Nec tam doctrinæ, quæ ſumma probatur in illo,
Quàm uitæ cunctos publica damna mouent.
Heu ubi iucundi ſeruato pondere mores,
Summus amor recti, cum probitate pudor?
Otia cum magno qui ſemper honore ſecutus,
Noluit externis uiuere conſilijs.
Tempora perpetuo traduxit tuta tenore,
Solicita uiuens ambitione procul:
Eſtq; palatinas ex omnibus unus ad ædes
Accitus, ſummi principis imperio.
Bibliotheca illi mox eſt commißa, locoq;
Inde tamen maior, quàm ſibi, creuit honos.
Hæc quoque cum tota librorum mœſta corona,
De trucibus fatis eſt modò uiſa queri.
Depictumq; illic te deplorare uidetur,
Pro deſiderio uultibus orba tuis.
Heu pater ex auro totus, ſi gratia magnis
Par meritis eßet, conſpiciendus eras.
Vt ſummis gratus, ſic iſte minoribus æquo
Obliqua uixit liber ab inuidia.
Fortunæ nunquam, uirtuti ſemper adhæſit,
Profuit hic, libuit ſed nocuiße nihil.
Sed quid Muſa paras? lachrymis hæc tẽpora dãtur,
Non laudes tantas enumerare uacat.
Nec potes ipſa quidem, uires metire puſillas:
Nam non ingenium, ſed dedit iſta dolor.
Sat tibi, communis fueris quòd conſcia luctus,
Communi in luctu nec tacuiße ſat eſt.
Sed quæ digna poteſt pro re ſatis eße querela?
Aut quis pro damnis ſufficit in lachrymas?
Nemo putet poſthac placari numina poße,
Eſt precibus flecti neſcia Parca pijs.
Dignior aut quiſquam ſeruari, uel fuit alter,
Pro quo plura queant uota preceſq; dari?
Ceu mandata forent, perierunt omnia uento.
Nil tua uel uirtus, uel ualuere preces.

Téne pater nobis primæ fraudate ſenecta,
Mors dignum ſemper uiuere dira rapit?
Nil agit hæc, citra famam conſiſtit, & illa
Surgit ab inuita nunc tibi maior honos.
Qui ſemper uatum memori tibi carmine creſcet,
Sed plus in ſcriptis panditur ille tuis.
Illa legent cuncti nil concedentia priſcis,
Textàue compoſito, ſeu pede laxa uago.
Præferri Platinam ſibi iam Verona uidebit,
Proxima nec multo Mantua maior erit.
Vtraque præclaros potuit * uetare poetas,
Es patriæ orator parq́; poeta tuæ?
Hactenus extinctum fas ſit luxiſſe parentem,
Aeternùm Platinæ purior umbra uale.
Mores, uita, decus partum, ſolantur amicos,
Et uitæ ſimilis mors in honore tua,
Oſſa leuis ſemperq́; uirens hæc excipe tellus,
Pro meritis animæ nam patuere poli.

SIGISMVNDVS FVLGINAS
Secretarius Apoſtolicus in
exequijs Platinæ.

VAtis ad exequias uatum pia turba uenite,
Et uos Pierides ex Helicone deæ:
Nec lachrymas tumulo uanos aut thuris honores,
Facta ſed in laudes carmina plura date.
Nam quamuis meritò Platinam lugemus ademptū,
Et deſiderio tangimur uſq; pio:
Ipſe tamen nos flere uetat, mandataq́; linquit,
Qualia diuinus Ennius antè dedit.
Ne quiſquam lachrymis decoret, ne funera fletu
Faxit, quòd uolitat docta per ora uirum.
Docta per ora uirum uolitas ſanctiſſime uates,
Aeternusq́; tui nominis extat honor:
Nec quicquam morti de te concedis auaræ,
Oſſa niſi & tenuem, quæ tegit oſſa, cutem.
Quippe ita uixiſti, ſtudiorum ea cura tuorum,
Mors in te ut juris poſſit habere nihil.
Non petere ignotas infida per æquora merces,
Non animam lucro uendere cura fuit.
Nec ſæuas pugnas aut claſſica dira ſequutus,
Sanguinis alterius prodigus atq; tui.
Attonitum nec te traxit popularibus auris
Plauſus, ab infido pectore proſiliens.
Ingenuæ placuere artes, præceptáque diui
Socratis, & Samij ſcripta uerenda ſenis.
Quæ penitus tu noſſe uolens, de fonte petiſti
Graiorum, gemino nobilis eloquio.
Hæc fines animo certos peperere modumq́;,
Hæc ſanctos mores ingenuere tibi.
Harum ope & auxilio uiuis poſt fata ſuperſtes,
Has per mortales effugis ipſe rogos.
Harum præceptis uitio ſubmotus ab omni,
Calcaſti ſæuam largus auaritiam.
Cùm tibi ſe largum præberet dextera Sixti,
Impleretq́; tuos aura ſecunda ſinus,
Contentus modico, nil ultrà poſcere certus,
In tenues uſus ſponte tua redigis:
Vtq; magis miſera procul ambitione maneres,
Et ſtudijs eſſet gratior ora tuis,
A Vaticano collem tranſcendis in illum,
Cui nunc Phidiacus nomina præbet equus.
Hic muſis dilecta domus fundataq́;, culta eſt
Extremum uitæ tempus ad uſq; tuæ.
Hic magno ingenio longum transfundis in æuum
Acta, & ſummorum nomina pontificum.
Hic etiam æternus liber eſt de principe natus,
Dux Vrbinàtum quem Fredericus amat.
Hicq; uoluptates iuſtas condire laboras,
Et quicquid ſcriptis panditur uſq; tuis.
Proh ſuperi ignorant homines ſit quanta uoluptas,
Artibus his quanta & gloria, quantus honos.
Mitiùs his igitur ſtudijs fœcunda iuuenta,
His oblectatur cana ſenecta bonis.
Hæ poſſunt artes res exornare ſecundas,
Aduerſis eadem pandere perfugium.
Delectant foris atq; domi, perq́; omne periclum
Noctes atq; dies dant tibi ſe comites.
Atq; etiam poſt fata iuuant, nomenq́; latere
Cultorum ac laudes poſſe perire uetant.
Adde quòd hinc pendent reges populiq́;, ducéſque,
Qui geſtis rebus nomen habere uolunt.
Tanti etenim uirtus cuiusq; & uita putatur,
Egregijs quanti fertur ab ingenijs.
Hortor & admoneo colite has Romana iuuentus,
Appetite has toto pectore & ingenio,
Si patriæ uultis, ſi uobis uiuere chari,
Si poſt exequias nomen habere iuuat.
Aſpicite ut Platinæ totum circumuolet orbem,
Viuat & in noſtris gloria pectoribus.
Cuius nos animam grata pietate colentes,
Quos cupit & ſperat eſſe ſui memores,
Annua ſoluamus tumulo ſolennia ſancto,
Carminaq́; in laudes dicere plura iuuet.

LIPPVS BRANDVLINVS DE
morte Platinæ.

ERgo etiam ſanctos terris mors improba uates
Inuidet? & nobis optima quæq; rapit?
Quid non in Muſas auſuram & magna putemus
Numina? iam dubitem numina & ipſa mori?
Suſtulit è medio Platinam ſæuiſſima noſtrum,
Hiſtoriæ Platinam Pieridumq́; decus.
Cur tantum Lachesi ſinis in tua iura licere
Phœbe pater? magnos iam petet illa deos.
Fruſtra igitur colimus cūctis tua numina templis,
At nihil in Lacheſim tu quoque iuris habes?
At te quæ rabies tam clarum extinguere lumen
Compulit? ingluuies ſic ſaturanda fuit?
Nónne humili de plebe aliquis ſi dira uorandi
Vexabat rabies, qui raperetur erat?

Nõ tamen es cõtenta, doles quoq; uiuere quẽquam,
Et noſtris inhias nocte dieq; malis.
Nec turbæ nocuiſſe ſatis, petis ardua ſemper:
Nec niſi de ſummis acta ruina placet.
At poteras ſæuosq; duces auidosq; tyrannos
Perdere, ſi tituli te capiebat honos.
Quòd ſi diuitias fuerat captare libido,
Rex Mida non unus qui moreretur erat.
Quæ uerò extincto parta eſt tibi gloria uate,
Compulit ad tantum quæ rogo cauſa nefas?
Non habuit quas quæris opes, quos quæris honores,
Contentus Muſæ uixit honore ſuæ.
Quæ tandem cauſa eſt? noſtras extinguere laudes
Vis? puto te Platinæ gloria parta mouet.
Non licet, hoc fruſtra tentas, nil iuris in illam
Eſt tibi, laus auidos effugit una rogos.
Nil illi nocuiſſe potes, quin profuit eſſe
Extinctum, a tumulo gloria maior adeſt.
Nec tamen extinctus, mortalis exuit artus:
Viuit, quaq; decet parte, carere, caret.
Corporeis liber uinclis & carcere cæco,
Incolit ætherei ſpiritus aſtra poli.
Spiritus aſtra tenet, uiuit ſua gloria terris,
In ſedes rediit corpus inane ſuas.
Viuit inextinctum uates, uiuetq; per æuum:
Nil agis in uates, nil tibi Parca licet.
Ergo non celebret lachrymis hæc funera quiſquã?
Carmina ſunt doctis uatibus apta magis.
Fundite pro lachrymis doctiſſima carmina uates,
Officium (uiuit) ſentiet ille pium.
At cineri date thura ſacro, date myrrhea dona,
Aſſyrio totus fragret odore locus.
Luceat incenſis circum funalibus urna,
Carmine ſignetur, qui tegit oſſa, lapis.
Sum Platina, hiſtorias ſcripſi Sixto auſpice ſacras,
Erecta eſt ſtudio bibliotheca meo.

LODOVICVS IAZARELLVS
in exequijs Platinæ.

AOnij montis quæ nunc iuga ſancta refertis
Exquiliæ, & ſacri fontis habetis aquas,
Cernitis ut coeant ſanctiſſima turba poetæ,
Vt reſonent elegis omnia plena ſonis.
Si mens cuncta replet, mundi ſi infuſa per artus
Quicquid ubique agitur, conſcia facta uidet:
Conuentus cauſam ſacri docet, ecce queruntur
Nunc uates uatis ſtamina trunca ſui.
Dicite uos, ubi nunc effundit Platina cantus,
Hic hic aſſuetus flectere uoce feras:
Qui geminæ cùm ſæpe lyræ data fila moueret,
Marmoreos dulci carmine mouit equos.
Hic fuerat claros uates non ultimus inter,
Huc qui Pegaſeo fonte tulere cohors.
Nos igitur quoſcunq; ſimul dolor iſte coegit,
Ad mœſti querimur funeris exequias.
Laurea ſerta comis excuſſa mœſta cupreſſus,
Deuouet & fatum ferrea fata chorus.
Sed cur terra tremit? quæ uox modò fertur ad aures?
Audite, ô paulum deſinat iſte dolor.
Non Phœbi oraculum eſt mõtis, mẽs ipſa querelas
Nobiſcum & gemitus iungere ſortè cupit:
Quid fletis uates nomen quòd mortis inane eſt?
Principium ad uitæ mors potioris iter.
Decipiat reliquos occulta ſcientia fati,
Vos tamen hic uates ne malus error agat.
Quotidie ſacra ſenſus Heliconis ab unda
Ducitis, abſceſſit non tamen umbra retro.
Vos etiam ignari fallit ſententia uulgi,
Qui mortem rerum creditis eſſe aliquid.
Nil quærit in mundo: uincl s in prima ſolutis
Orſa redit rerum quod uiget omne genus.
Corpoream hanc molẽ ſub prima elementa reſolui
Quis dubitat? mentis ſors tamen eſt uaria.
Ingenijs doctis reditus patet æthera ad altum:
Ignauos animos tartara cæca trahunt.
Qui ſapit, is bonus eſt: ignauus quiſq; malignus:
Hic petit umbrarum, lucis at ille domos.
Hoc fatum, hic ordo eſt, fati quodcunq; neceſſe eſt
Eueniat, mundum legibus ordo regit.
Mercurium ô uates in carmina ſæpe uocatis,
Cur tamen illius dogmata non legitis?
Noſcetis liquidò, doctrinæ ſi qua manebit
Cura, perire nihil, uiuere cuncta Deo.
Platina ſidereis igitur nunc ſedibus hymnos
Dulciſonos cantat commodiore lyra.
Quanq̃ huius mundanus homo ſtet conditus urna,
Quam ſibi uiuenti ſtruxerat æde ſacra.
In ſenſu uitæ redijt melioris ad aſtra
Totus, & inſanas deſpicit has lachrymas.
Compatitur uobis, ueſtras felixq́ue querelas
Arguit, & tales fundit ab ore ſonos:
Quidne meam petitis gemitu turbare quietem?
Viuo ego, non perij, uita mihi melior.
Libera mens cælo eſt, quam nuper carcer habebat
Merſa prius tenebris, luce redempta uidet.

C. LAVRENTII EVSTOCHII SECRE-
tarij reipublicæ Venetæ Elegia in
funere Platinæ.

FEralis amplexæ faces triſtemq; cupreſſum,
Huc ades, & pullos dilaniata ſinus:
Tu dea, tu querulis euictas uocibus aures
Quæ rapis ad ſtygias & ſine luce domos.
Hoc funus celebrare tuum eſt, tuus uritur igni
Platina, Romanæ ſidus academiæ.
Obſtupuit, facilesq; modos oblita retorſit
A nimis indigno pectora mœſta rogo.
Obſtupuit tantis elegia uicta procellis,
Mæſtaq; in aduerſa lumina fixit humo:
Diua quid attonita æſtuanos heu ſcinde Corymbos,

Nunc

Nunc licet in teneras unguibus ire genas.
Spargantur laceri per eburnea colla capilli,
Turgeat & lachrymis lumen utrunq; ſuis.
Interit, ah durum eſt tantos meminiſſe dolores,
Platina Pomponi maxima cura tui.
Huc redeat gelido quicquid reſupinus in Hemo
Dixit ab amiſſa Thracius Eurydice.
Quicquid & ad nigri, paſſo furibunda capillo,
Memnonis exequias addidit alma parens.
Quod Venus, horrendo cum uulnere fuſus Adonis
Occidit, in cineres & pia iuſta dedit.
Deniq; ſi quid habet luctus caua machina mundi,
Hoc petat immites, deuoueatq; rogos.
Quid non flamma rapit? quid non mortalia carpũt
Fata? quid in toto non terit orbe dies?
Ite procul fragiles calami, fuge muſa poetas,
Qua potes & uati carmen inane tuo.
Quid mihi uos optem, ſi mors extrema rapacem
Vnca manum, fidibus non ſinit eſſe locum?
Eſt tamen, eſt aliquid, rapias licet omnia paſſim
Improba mors, homini quod queat eſſe ſuper
Nomina ſurripimus flammis, non fama ſepulchro
Conditur, hic nullum eſt ius tibi ſumma dies.
Aeterna eſt clari ſublimis fama Tibulli:
Aeternùm uiuit gloria, uiuit honos.
Hoc tibi non Lacheſis potuit, non ſumma ſororum
Platina ſollicita ſurripuiſſe manu.
Vrna tegit quodcunq; poteſt, tamen indice ſaxo
Litera cælatas prodet amica notas.
Exquilijs iacet ille ſuis, gratiſſima ſedes
Hæc fuit, hic mollem repperit urna locum.
Confluat huc quicquid ſacro de colle Quirini,
Quicquid Auentina cernere ab arce poteſt.
Huc pullata ſimul properet Romana iuuentus,
Icta ſonent media pectora mœſta uia.
Eiulet hic gemitus, gemitus quoq; funera poſcunt,
Ille comam digitis, appetat ille genas.
Hic ferat in cineres quodcunq; è ualle Sabæa
Mittit Arabs, uiolat ille, uel ille ferat.
Ingeminent planctus, tremulis ſingultibus aer
Intonet, & magnos uox petat illa deos.
Aſpice ut obſcuro fundantur ab æthere nimbi,
Deplorentq; tuum Platina magne rogum:
Liquitur in gelidas commixta grandine lymphas
Iuppiter, & cineri dat ſua dona tuo.
Grando coacta graui glaciem cepiſſe dolore
Creditur, & tantis obſtupuiſſe malis.
Quid facient homines? quid tu Romane parariſ?
Ecce dolent nubes, lux adoperta dolet:
Roma gemit, fontes lachrymis auxiſſe putatur:
Aſpice uirgineam qui furor urget aquam.
Vos quoque Romulidæ ſæuos date munus in ignes,
Et ſonet extremum ter pia lingua Vale.
At tu ſeu cælo ſublimia tecta tonantis
Sedibus Eliſijs, ſeu uaga regna tenes,
Sis felix: nos quippe tui repetita quotannis
Heu dabimus cineri februa mœſta tuo.

C. LAVRENTII BVSTOCHII SECRE-
tarij reipublicæ Venetæ, tranſlatio
Platinæ in cælum.

OCyor Aeolijs rapiunt qui nubila uentis,
Ocyor excuſſo librata fulmine dextra,
Fama pijs elapſa locis, ubi ſumma potentum
Atria compleuit, totum diſcurſibus orbem
Sollicitat, ſpargitq; cauo quod nuper auerno
Extulit, & patulas implet rumoribus auras:
Platina Romanæ fato proh Iuppiter atro
Raptus academiæ, placida mox ſede receptus,
Lethæas dum ſpectat aquas, dum murmura captat,
Et luſtrare cupit mediæ telluris hiatu,
Res nulli conceſſa prius, iactanda per orbem
Accidit, ut furui raperentur ad æthera manes.
Nanq; ubi in excultos deſcendit Platina campos,
Subiecitq; oculis quicquid Plutonia uaſto
Regna tenent Erebro, tranſuerſo in limine mutus
Hæſit, & arenti concreta eſt lingua palato.
Ingreditur tamen arua ſacro circundata muro,
Et modò per colles longè lateq; uagatur
Eliſios: modò per ſegetes & amœna patenti
Gramina proſpectu, uarijs & diſcolor ambit
Floribus in gyrum, maculisq; intincta coruſcis
Linea, temperiem uernam, nullumq; laboris
Indicium, & lucem medijs miratur in umbris,
Vndique circunſtant animæ felicia quondam
Nomina, nunc lætos paſſim uaga turba per agros,
Olli fidus adeſt lateri comes, omnia uati
Mantua quem genuit ſimilis, meminiſſe iuuabis
Quin potius magno fuerit comitatus Homero.
Viuit enim rurſumq; Ioui, rurſumq; Camœnis
Redditus has carpit membris ſpirantibus auras.
Lumine qui quondam captus, nunc lumine captus,
Lippus ad Auſonios reparat ſua carmina neruos.
At meus hic nitidas facili comitante caterua
Circunſpectat aquas, & nullo uomere tactam
Cernit humum, nullo taurorum condita tergo.
Semina iam canas meſſes, iam poma rubenti,
Hinc ſuffuſa nota pallenti, hinc æmula ceræ
Mitiaq; & grandes curuantia pondere ramos.
Errantesq; uidet capreas, ceruosq; fugaces,
Et lepores, aprosq; truces, rigidosq; leones,
Et quæ præterea uaſtis animalia terris
Sparſa terunt ſyluas, & inhoſpita luſtra tuentur,
Nec minus alpinos detrito tergore mures,
Dentibus armatos glires, hirtaq; ſciuros
Inſignes cauda: quos inter muſculus olim
Euganeo prognatus auo, ſibi credita curat
Iugera, ſementesq; auium cuſtodit ab umbris.
Obſtupuit primò, greſſuq; immotus in ipſo
Subſtitit, & quæ ſunt animæ ſimulacra ferarum

Iſta precor, dixit, ſunt ne & regione ſub ima
Quæ ſuperis natura dedit? num corpora cerno,
An tenues, tactuq; hominum membriſq; ſolutæ
Occurrunt umbræ? ſunt ne hæc genitalia rerum
Semina, quæ terras, quæ cælum & flumina cõplent,
Oceanumq; patrem? uel ſi quid fortè ſub hiſce
Hæret imaginibus: ſit fas arcana deorum
Diſcere, & ignotas rerum cognoſcere cauſas.
Tum uates, placidis quam Mincius abluit undis,
Hæc contrà: regnis hoſpes modò reddite noſtris,
Vicino mihi iuncte ſolo, dum uita manebit,
Accipe quæ tigres, quæ ſint hæc monſtra p umbras
Sparſa, ſub æthereis quicquid mortale procellis
Aut raptare ſolet, pedibúſue inſiſtere terræ,
Aut uacuas tentare uias, quiſſoq; lacerto
Auia ſecuris uolitare per aera pennis,
Quicquid & in media pulſatur fluctibus unda,
Communes animas alternaq; iura tuetur.
Ergo ubi ſupremos Lacheſis defluxit ad annos,
Feſſaq; iam nullo perduxit brachia filo,
Quam tenuit uitæ formam, quo corpore clauſus
Quiſque fuit, retinet ſpeciem uultuſq; priores.
Atque hinc ad lethen longo pòſt tempore fatis
Raptus, in æthereas iterum tranſmittitur auras.
Et modò qui fuerat pecudis ſeu triſtis aſelli
Spiritus, humanis infunditur artubus: inde
Tarda ſubeſt agilis mens obſopita cerebro,
Et ſtupet, & ſtertit, ueteres imitata figuras.
Interdum uolucres humani corporis umbra
Ingreditur, ſic quem ſeptemfluus attulit alueo
Nilus, habet piſci monumenta inſignia fati
Pſittacus: hic uerbis hominem, bleſaq; canorus
Voce refert, quaq; ipſe poteſt ſub iura retentat,
Et picas quandoq; leues ſubiere priorum,
Ac nimium faciles animæ petulantia picis.
Hinc trahitur uociſq; ſonus, fandiq; cupido,
Stultaq; garrulitas, hinc ebria uerba procaci
Ore uomunt, referuntq; humanæ murmura linguæ.
Sic rerum ſeries, & inexorabile fatum
Inſtituit, ſic penſa trahunt alterna ſorores.
Tu quoq; ſi manes, quos aurea ſuſtulit ætas,
Necdum longa dies lethæa merſit in unda
Vera ferunt, ſuperas ter iam dimiſſus in auras
Huc redis, armigeræ tellus ſacrata Mineruæ
Prima tulit puerum nullo tum preſſa tyranno.
Mox ubi corripuit funeſta Piſiſtratus arma,
Iniecitq; manum patriæ, ſolioq; ſuperbus
Inſiliſt, ueterum ſparſos ſine more libellos
Colligere, & gemmis ornare aggreſſus & auro,
Primus Cecropiam muſas perduxit in arcem,
His datus eſt cuſtos, rurſum poſt funera lethe
Mergeris, & uarios animam traducis in artus.
Hic quoq; iam laceris immenſa uolumina chartis
Sedulus inſtauras, regumq; hoc munere munus
Accipis, Auſonia quo te modò Sixtus in urbe
Extulerat: nunc Eliſiis iam reddite campis,
Quid facies? num te quartum mortalia poſcant
Pectora? quæ tandem fato uexatus iniquo
Præmia digna feres? uel quæ tibi meta laborum?
Sit ſatis, æternùm noſtris te fata reponant
Sedibus, aut ſummi rapiant ad ſidera celi.
Hæc Maro: tum crines hedera redimitus & auro
Threicius uates: hem quò Cyllenius, inquit,
Quò properat? properabat enim: miratur euntem
Turba deum, rapidis hic tartara præterit alis,
Conciliumq; petit uatum, mox talia fatur:
Felices ſaluete animæ, Ioue miſſus ab ipſo
Huc uenio, iuſſit placidis hæc nuncia dictis
Verba feram, ſedes ueſtras, & regna beatis
Circunſepta iugis fatorum lege teneri.
Nec minus atq; Iouem, quanquã ſuprema tenẽtem
Sceptra manu, quanquã diuumq; hominum potentẽ
Hic nouus Eliſios modò qui deſcendit in agros
Platina debetur ſuperis, hunc fata repoſcunt
Ipſa ſibi, tuq; ô grauibus defuncte periclis
Linque nemus roſeum, & cælo ſuccede patenti.
Bibliotheca Iouis nullo cuſtode tot annos
Sparſa fluit, repares diſiectos fata libellos
Ecce petunt, utq; in terris Sixtina miniſtrum
Bibliotheca ſuis habuit celeberrima libris,
Sic cæli regione manet diuina nitentem
Bibliotheca animam: non hic tibi cura laborum,
Sed requies, ſemel ipſe tuos ubi fortè libellos
Ordine diſponas, ſatis eſt ſuperiſq; Ioniq;.
Nomen idem cælo teneas, quod munere Sixti
Ceſſerat in terris uiuo: cape protinus haſtam
Hanc tibi: cæleſtes mecum conſcende penates.
Aſſenſere pij nullo conamine uates,
Et ſummum dixere uale: totidemq; recepit
Verba chorus: uatem caducifer arripit auræ
Par celeri, patrioq; refert ſublimis olympho,
Nubibus effractis, Iani penetralia tandem
Attigit, & comitem cæli ſubduxit in arcem.
Talia diuerſas iactat dum fama per urbes,
Huc quoq; Tyrrheno diuertit ab æquore curſum,
Mærentiq; rogis, & acerbo Platina fato
Aſtitit, & mæſtas impleuit protinus aures.
Eſte igitur læti, planctus lachrymaſq; Quirites
Soluite, iam tremulis ſingultibus ora quieſcant,
Pullatiq; humeris paſſim lacerentur amictus,
Platina quem luctu Romanæ turba repoſcit
Triſtis academiæ, fatalia dona ſequutus,
Aſtra tenet, curaſq; uirum nunc ludit inanes.

FINIS.

RERVM VERBORVMQVE IN PLATINAM
DE VITIS PONTIFICVM INDEX COPIOSISSIMVS, STVdioſiſsimè, fideliſsimeq́ue iam collectus.

A

Abbas Ioachim hæreticus fol. 186
Acacius Μονοφθαλμὸς. fol. 45
Academicorũ nomen ſuſpectum 305
Acephalorum Hæreſis 57.80
Acherontia obſidetur 83
Acianum gentis Vbaldinæ caſtellum 287
acies ignea in cœlo videntur 70
Adalbertus Epiſcopus Pragenſis Martyr 135
Adauctus cũ tota ciuitate quadã Phrygiæ Martyrio coronatur 34
Adeoboldus Epiſcopus Vltraiectenſis 138
Adeodatus I. Papa 83
Adolphus Haſſus ab Alberto Rodolphi filio occiditur 210
Adrianus VI. Papa 313
Aedificiorum veterum ratio 74
Aegidius à Martino Epiſcopus Maioricenſis declaratur 360
S. Aegidius Græcus 96
Aegyptus ferè tota in Dioſcori errorem incidit 59
in Aegypto Deorum ſimulachra ceciderunt 4
Aeliopolis Aegypti vnde ſit dicta, & eius ſitus 187
Aelius Pertinax Imperator 21
Aeneas Syluius laurea Poëtica donatur 257. animat Principes ad bellum in Turcas gerendum 233
Aelius Patritius 54.55
Agapetus I. Papa 661
Agapetus II. Papa 132
S. Agatho I Papa 85
Alani à Turcis vincuntur 108
Alaricus Gothorum Rex 52
Alba capta diruitur 377
Alberoni ædes euertuntur & bona confiſcantur 299
Albertus Imperat. 212.213. occiditur 216
Albertus magnus & eius opera 397
Albinus Imperatoris edacitas 25
Albi nouam ſuperſtitionem introducentes, & qualem 243
Albo Abbas Floriacenſis 138
Albricus Eſtenſis qualis miles 240. 242
Anglicos Teuthonicos, Britones ex Italia expulit, & Italos bella gerere docuit 241
Albuinus Longobardorum Rex 69. Italiam inuadit 70
Alcobaſianæ Manaſterii Abbas moderator militum Chriſti 220
Alcoranus liber Mahometi 78
Aldreprandus Longobardorum Rex 98
Alemanni Franciæ Regno adiunguntur 95
Alemanni ab Henrico III. deficiunt 151
Alexander I. Papa 14
Alexander II. Papa 147
Alexander III. Papa 175
Alexander IIII. Papa 194
Alexander V Papa 248
Alexander VI. Papa 310
Alexander Cappadocia Epiſcopus 27
Alexander de Hales ordinis Minorum ſummam in Theologiã conſcribit 193
Alexander Farneſius Auenionis Legatus 326
Alexãder Hieroſolymitanus Epiſcopus, Bibliothecam conſtruit 25
Alexandri Imperatoris laudes 21
Alexander Imperat. Chriſto templum conſtruere voluit, & eum inter Deos recipere 26
Alexander Imperator Conſtans. 123
Alexãder Magnus Scythas incluſit montibus Hyperboreis 101
Agapetus Martyr 30
Agareni ſunt Arabes, ab Agar ob ignominiam dicti 75
Agrippa Dux Iudææ efficitur 6
Agatha Martyr 33
Agnus Dei, &c. in miſſa cantandũ 90
Agrippa cognomento Caſtoris 15
Aiſprandus Longobardorum Regno potitus moritur 93
Aiſtulphus Longobardorum Rex 99. Romanorũ agros vexat, & Romam obſidet 100. moritur 101. & 102.
Alexander Mediceus Florentiæ Dux per inſidias occiſus 325
Alexandria Aegypti obſidetur 175
Alexandria Italiæ 176. Epiſc. accipit 177
Alexandrinus Patriarcha ſedi Apoſtolicæ obedientiam defert 318
Alexius Conſtantinopolitanus Impera. Chriſtianos Conſtantinopolim abire cogit 156. cogitur Francis tranſitum præbere 262
Algeriana expeditio infauſta 326
Alleluia cantandum in miſſa 71
Allobroges bello vexantur 324
Almericus Rex Hieroſolymitanus 175 moritur 177
Alonſius Rex cum Duce Burgũdiæ bellum gerit 301
Alonſius Rex titulum regni Neapolitani à Pontifice conſecutus omnium Cardinalium conſenſu 258
Alfonſus Borſam dicendis in ſenatu ſententiis grauis 283
Alfonſus Cardinalis Caraffa pœna pecuniaria multatus, dimittitur 342
Alphonſus Hiſpaniæ Rex moritur 373
Alphonſus Neapolis Rex coronatur 311
Alphonſus Rex Aragoniæ Pontifici inſenſus 258. captus Mediolanum perducitur 264. Liberatus Caietã potitur 264. Mediolanum ſibi iure hæreditario deberi dicebat 276. Votum procraſtinat 285
Amadeus abdicata Pontificatu Cardinalatu & legatione potitur 277
Amalaſiuntha Gotthorum Regina 64 65. & 66. in Agapeto.
Amandus Epiſcopus Traiectenſis 77
Ambertus Archiepiſcopus Remenſis 171
Ambroſius Alexandrinus auditor Didymi 52
D. Ambroſius creatur Epiſcopus 49
D. Ambroſius minatur, his qui Mediolanum obſidebant ni obſidionem ſoluerint 142
Ambroſius Monachus 244
Amoreus Saracenus Hiſpaniæ Rex 97
Amphilochius 53
Amphitheatrum à Veſpaſiano factũ 11
Anabaptiſtæ Monaſterienſes omnes ferè trucidati ſunt 323
Anacletus I. Papa 12
Anagnia S. Clara canonizatur 196
Anagnia Innocentius IIII. Pontifex creatur 192
Ananus ſucceſſor Marci Euangeliſtæ 7
Anaſtaſius Bibliothecarius 123
Anaſtaſius Arthemius, cogitur ſacris initiari, ut Imperium exposcat 93
Anaſtaſii Imperatoris mõre 63
Anaſtaſius Monachus Martyr 76
Anaſtaſius Patriarcha Conſtantinopolitanus hæreticus 96
Anaſtaſius I. Papa 7
Anaſtaſius II. Papa 68
Anaſtaſius III. Papa 229
Anaſtaſius IIII. Papa 173
Anaſtaſius Pontifex dicitur Acacium reuocaſſe 61
anathema quoddam non niſi à Pontifice ſolubile 204
Anatolius Laodiceus Epiſcopus 32
Ancona capitur 176
Ancona à Saracen. capta et direpta 117
Ancona obſidetur 203
Ancona Pius II moritur 292
Anconitani Rom. Pontifici ſe dedũt 105
Andreas Hungariæ Rex in Paleſtinam proficiſcitur 186
D. Andreæ Apoſtoli oſſa Conſtantinopolim transferuntur 11
Andronicus tyrannus necatur 179
Andros Inſula à Venetis capitur 168
Angelus Politianus Leonis decimi Præceptor 313
Angelicus Pontifex 88
Anglia ex Roma Doctores recipit 83
Anglia fidem recipit 73
Anglia Romanæ Eccleſiæ voto vectigalis efficitur 185
Anglia mortuo Eduardo ſexto, ſub Iulio III. ab hæreſi conuerſa 334
Anglia Romano Pontifici vectigalis ſoluit 118
Angliei Reges titulum regni Hieroſolymitani ſeruant 183
Anglici Oratores Pontifici obedientiam præſtant 334
Anicetus I. Papa 4

Anima Benedicti VIII. equo nigro inſidens Epiſcopo cuidam apparet 342
Anima Benedicti IX. poſt mortem apparet 343
Anima Dagoberti Regis, Sanctorum martyrum, Dionyſii & Mauritii & Martini Confeſſoris auxilio è manibus dæmonum liberatur 84
Anima Theoderici Regis in ignem Liparæum mittitur 64
Anima commendatur Deo poſt mortem 320
Annatarum vſus 242
Anni ſecularis origo 331
Annona caritas magna 248
Annonæ copia Romæ 312
S. Anſelmus Archiepiſcopus Cantuarienſis 164
S. Anſelmus Epiſcopus Lucenſis 163
Antherus I. Papa 26
Anthimus Epiſcopus Nicomediæ Martyr 34
Anticardinales duo pertinaces in carcerem coniecti 260
Antichriſtus natus dicitur 368
de Antichriſti aduentu error 22
Antiochia ciuitas 157. capitur 158
Antiochia Hieroſolymitano regno adiungitur 168
Antiochena Synodus 31
S. Antoninus Archiepiſcopus Florētinus in ſanctos refertur 316
Antoninus Caracalla 23
Antonini Commodi vita 19. & 20. in Eleuthero
Antoninus Martyr 34
Antoninus Pius 16. & 17. in Hygino
M. Antonini Veri laudes & ſtudia 18. & 19.
S. Antonius Eremita 42
Anthonius Leua Inſubriæ Præfectus 324
D. Antonius de Padua in ſanctos refertur 189
Antipapa Nicolaus V. 223. Clemens VII. 235. Benedictus XIII. 241. plura Schiſmata ob plures Pontifices
Apelles hæreticus 20
Aphrica à Chriſtianis capitur 333
Aphrica à Mauris vaſtatur 68
Aphrica à Vandalis vaſtatur 54
Aphrica à Saracenis mādatur 88. 90. 93
Apollinarius Aſiæ Hieropolitanus Epiſcopus 18
Apollinarius hæreticus, vnde Apollinariſtæ 51
Apollonius Orator, Martyr 21
Apologeticus Innocentii IIII. de authoritate Pontificis & Iuriſdictione Imperii 293
Apoſtata quamuis ob cauſam ad monaſteria redire coguntur 339
Apoſtatarum edictum Pius IIII. moderatus eſt 341
Apoſtolorum capita tranſlata 204. in capſulis argenteis comitante populo in templum reſtituuntur 204
Apoſtolorum capita diu quæſita, ab Vrbano V. inuenta ſunt, & locellis argenteis recondita 232
Apoſtolorum Petri & Pauli corpora transferuntur 28
Apoſtolis diuiduntur Prouinciæ 5
Apparatus Innocentii IIII. 293. Bernardi Parmenſis & Compoſtellani 294
Appellat Rex Franciæ ad ſedem Romanam, & futurum Concilium 214
Apulia bello vexata 263
Apulia à Carolo VIII. ſubiugata 311
Apulia occupatur 86
Apulia Regnum ad Normannos tranſit folio 143
Aqua baptizante Arriano, euanuit. folio 61
Aqua vino in ſacrificio miſcenda 15
Aquam luſtralem Alexander I. inſtituit 15
Aquæductus Alpheminus & Sabalinus reſtituitur 107
Aquæductum Romæ Claudius perfecit. folio 7
Aquila ſecundus legis Moſis poſt LXX. interpres 16
Aquileia capitur 56
Aquileia Schiſma ob Epiſcopos duos 73
Aquinum capitur 193
Aquiſgranum ciuitas 110
Aquiſgrani conuentus agitur 111
Aquitaniam Saraceni occupare conantur 95
Aquitani à Carolo magno in poteſtatem rediguntur 104
Arabianus 22
Arach quæ & Edeſſa 171
Arator Subdiaconus Romanus 65
Arbia flumen 194
Arcadius & Honorius, Theodoſii Imperatoris filii 51
Archiepiſcopi Primates non dicuntur. folio 39
Arelate à Reſagothis liberatur 97
Aretium à Florentinis emitur 238
Aretii moritur Gregorius X. 203
Aregnano Hadrianus IIII. moritur. folio 174
Ariminum à Pontificiis militibus recuperatur 313
Ariminum Malateſtarum manibus ereptum 330
Ariminenſe Concilium 44
Aripertus Longobardorum Rex 80
Ariſtides Athenienſis Philoſophus, librum pro Chriſtianis Hadriano porrexit 14
Arithperti donatio 92
Armenia minor Cilicia antea dicebatur 210
Armenii fidem Chriſti recepere; o. nobiſcum in fide conueniunt 267
Armenii à Turcis vincuntur 103
Artifices lupi Forolulianorum Ducis filius 84
Arnoldus Brixianus hæreticus 173
Arnolphus Epiſcopus Metenſis, ſanctitate in officio continet Francorum Regem 97
Arnulphus Imperator efficitur 124. pediculari morbo perit 125
Arnulphus Patriarcha Hieroſolymitanus 159
Arnulphus Prædicator inſignis interficitur 169
Arrius & Arriana hæreſis 38 & 42
Arrius ab exilio reuocatur, 42. moritur 43
Arriani expulſi reuocantur 64
Aſcalon capitur 159. 172. reſtauratur. folio 183
Aſcanius Columnā contumax, arcibus ſpoliatus 326
Aſcanius Columna Proregis iuſſu capitur, filium ſibi rebellem vlciſci nequit 333
Aſia minor Turcis ſubiicitur 108
Aſſentatores à ſe remouere, boni principis officium eſt 320
Aſtrologi Marcellum II. Pontificem futurum prædicunt 334
Aſtures Saracenis reſiſtunt 98
Athanaſius Alexandrinus 43 46. 48
Athaulphus Gothorum Rex 52
Athimus Saracenorum Rex 97
Attila & Belda Hunnorum Reges. folio 54-58
Attila flagellum DEI 56. in Leonis mors ibidem
Auares populi 124
Auaritia in viris Eccleſiaſticis deteſtabilis 89
Auditoribus Sancti Palatii ſalaria conſtituuntur, ne muneribus corrumpantur 228
Audoenus Rothomagenſis Archiepiſcopus 89
Auenion capitur 97
Auenionenſis vrbs à Roman. Pontifice emitur 227
Auerſa vrbs 160
Auerſani & eorum Caſtella capiuntur 300
Aues domeſticæ in Siluestres mutantur 155
Auguſta Hiſpaniæ diripitur 106
Auguſtæ conſtitutiones, quæ Interim appellantur, publicantur 329
D. Auguſtinus Hipponenſis 53. moritur 54
Auguſtus Chriſto nato, noluit ſe Dominum vocari 4
Auguſtus maluit Herodis porcus eſſe, quàm filius 4
Auguſti Cæſaris humanitas, & aliæ virtutes 3
S. Aurea 78
Aurelianus Clodoueo author fuit, vt Chriſtianiſſimus fieret 61
Aurelianus Chriſtianorū hoſtis de cœlo tactus, occiditur 31. eorū amicus 32
M. Aurelii Anton. Heliogabali vita 24
Authares Rex Longobardorum 71
Authentica, quas Hoſtienſis citat, ab Innocentio III. compoſita 193
Authoritas Pii II. in omnes 298
Auximates Roman. Pontifici ſe dedunt. folio 309
Auxona fluuius 136
Azimo pane offerendum eſt 25

Babylas

B

Babylas Martyr 27
Beſſarion Cardinal. Nicenus 306
Batica Hiſpania tempore Platinæ ſubdita erat Saracenis 92
Batica quæ dicta apud antiquos 220
Batis fluuius 104
Basanus Bulgarorũ Princeps Magus 135
Balduinus Boloniꝰ Galatiæ Comes ad expeditionem Hieroſolymitanã cum fratribus proficiſcitur 156. Rex Hieroſolymorum conſtituitur 160. capitur 267, redimitur & multa prælia gerit 168. moritur 172
Balduinus Conſtant. Imperator lanceam & ſpongiam Chriſti Venetis vendit 150. Imperium cogitat relinquere 196
Balduinus Conſtant. Imperator à Frederico II. impetrat Cardinalatũ, è carcere liberatur 198
Balduinus Flandriæ Comes in Palæſtinam proficiſcitur 184
Balduinus Leproſus Hieroſolymorũ Rex 177. Saracen. ſuperat 178. moritur 180
Baldus Iuriſperitus 231
Baleares Inſula 163
Balthaſar Coſſa Pontificatu ſe abdicare cogitur 255. Martinum Canonicè electum Pontificem ſalutauit, & moritur 257
Baptiſterii Cõſtantiniani deſcriptio 39
Bambergenſis Epiſcopatus fundatur 142
Banderoſii 197. 232
Barnaba Apoſtoli geſta 8
Bartholomeus Brixianus Doctor, qui multa in decretales edidit 196
Bartholus Saxoferratus 230
Barum 155. obſidetur à Saracenis 142
Baſilienſes Pontificem citant 267
Baſilienſes Amodæum Sabaudiæ Ducem Pontificem creant, eumq; Felicem vocant 267
Baſiliſcus ſerpens Leonis IIII. Pontif. oratione fugatur 217
Baſilius Anquiranus Epiſcopus 43
S. Baſilius 49
Baſilius vir doctiſſimus & ſanctiſſ. 78
Bauaria Regnum 111
Bauari ab Henrico Caroli Magni præfecto ſuperantur 208
Bauari Franciæ Regno adiunguntur 95
Bauarorum Dux Taxillo Pipino ſubiicitur 102
Bebrignanus vicus vnde ſic dictus 88
Bedaſtus Epiſcopus, diſcipulus B. Remigio 69
Beda venerabilis 92
Belliſſarius inſignis Iuſtiniani Dux 67
Bellum acerrimum inter populum Florentinum & Medicaos 302
Bellum inter Alfonſum, Venetos cũ Franciſco Sfortia Florẽtinis & Gallis 279
Bellum inter Cæſarem & Gallorum Regem 324
Bellum inter Carolum V. & Ioannem Fredericum Ducem Saxoniæ & Philippum Lantgrauium Heſsiæ 327
Bellum inter Chriſtianos 299
Bellum inter Turcas & Venetos 325
Bellum inualeſcit in Italia 276
Bellum ob hæreſim indicitur 81
Bellum Paulus IIII. cum Philippo Hiſpaniarum Rege ſuſcipit 338
Bellum Senenſium cum Florentinis 250
ad Bellum ſe præparãdi optima ratio 117
Bella inteſtina Chriſtianorum 290
Benedicitur exercitus ſigno crucis 117
Benedictio frugum, fabarum & viné 32
Benedictio Roman. Pontificis 356
Benedictus I. Papa 72
Benedictus II. Papa 87
Benedictus III. Papa 119
Benedictus IIII. papa 127
Benedictus V. Papa 134
Benedictus VI. Papa 135
Benedictus VII. papa 136
Benedictus VIII. Papa 141
Benedictus IX. Papa 142
Benedictus X. Papa 146
Benedictus XI. Papa 215
Benedictus XII. papa 214
Benedictus Caietanus in iure ciuili peritiſſimus 211. factus Pontifex, Bonifacius VIII. vocatus 212
Benedictus II. inter beatos poſt mortem cenſendus 215. & eius miracula.
Benedict. XIII. Antipapa deponitur 252
S. Benedictus Vrſinus 64. 66. 69
Beneficia Eccleſiaſticorum vnde comparata 77
beneficia non conſanguineis ſed idoneis conferenda 316
beneficia plura habenti quid mandet Clemens IIII. 200
beneficiorum adipiſcendorũ abuſus tolluntur 315
beneficiorũ cõferendorũ optima rat. 260
beneficiati iubentur ad Eccleſias ſuas proficiſcẽ 228
Beneuentum capitur 69. 126
Beneuentum captum incenditur 138
Beneuentum captum diripitur 191
Beneuentum obſidetur 83
Beneuentum habet corpus D. Barth. 124
Beneuentum Rom. Põtifici donatur 145
Beneuentum terræmotu concutitur 137
Bennon Eccleſiæ Miſnenſis Præſul in ſanctos relatus 316
Berengarius de Euchariſtia primum dubitauit, poſtea errorem reuocauit. fol. 237. 245. 147
Berengarius I. quando imperauit 128
Berengarius IIII. exulatũ mittitur 133
Berillus ab Origene conuerſus 26
D. Bernardus Abbas Clareuallẽſis 164. Principes ad expeditionem terræ S. hortatur 173
Bernardus Rex Italiæ 110. necatur 111
Bernardi Parmenſis ſcripta 294
S. Bernardinus ordinis Minorum Senenſis in diuos relatus 282
Berytum vrbs capitur 162
Bethleem locus munitiſſimus 183
Bibliotheca D. Petri reſtituitur 99
Bibliotheca Gordiani Imperat. 6200. librorum habuit 27
Bibliothecarum ædificatio 85
Bireta coccinea præter Cardinales nemo geſtari debet 306
Bohemiæ Dux Spireneus fidẽ recipit 138
Bohemiæ Rex hæreſeos ſuſpectus à Pontifice citatur 29
Bohemiæ Rex Schiſmaticus 299
Bohemiæ Regis perfidia iuſſu Pauli II. coẽrcetur 367
Boemi hæretici Catholicis damnum inferunt 259
Boëmundus Apuliæ Dux ad terram ſanctam proficiſcitur 156. Rex Antiochiæ conſtituitur 159. captus & liberatus moritur 162
Boëthius 63. 64. in Ioanne
Bombarda vſus primus 236
S. Bonauentura, & eius ſcripta 300. in ſanctos refertur 308
Bonifacius Corſica Comes Mauros ſuperat 114
Bonifacius Marchio Mõtisferrati in Palæſtinam tendit 184
S. Bonifacius Mogũtinus Epiſcopus Martyr 96
Bonifacius Monachus Germanos ad fidem conuertit 94
Bonifacius I. Papa 53
Bonifacius II. Papa 65
Bonifacius III. Papa 75
Bonifacius IIII. Papa 75
Bonifacius V. Papa 77
Bonifacius VI. Papa 125
Bonifacius VII. Papa 136
Bonifacius VIII. Papa 212
Bonifacius IX. Papa 239
Bonitium oppidum in valle Helſa ſitum 194. Florentinis venditur 199. & eo demolito Pogeum Bonitium extruitur 199
Bononia in poteſtatem Eccleſiæ redacta folio 257
Bononia pulſis Eccleſiæ magiſtratibus, in libertatem ſe vendicat 255
Bononiæ Ioannes 24. eligitur 249
Bononiæ Carolus V. coronatur 323
Bononienſis ſchola Patauium transfertur 191
Borſius Eſtenſis Mutinæ Dux creatus. fol. 288
Borſius Eſtenſis Dux Ferrariæ creatur. folio 306
Boſsina capitur 284
Brachianus 243
Brachius ad pedes Martini prouolutus veniam petit 257
Brachii cadauer in loco prophano ſepelitur 259
S. Brigida Scotica 64
Brigida ſanctiſſima Suetiæ princeps Romam voti cauſa venit 232
Britannia ad Chriſtum conuertitur 20
Britannia à Ludouico I. vaſtatur 112
Britannica à Pictauis, Scotis, & Anglis occupatur 54
Britannia à Rom. Pontifice Epiſcopum accipit 54. 90
Brixia & Cremonenſium Oppida, & Bergamum Venetis ex fœdere cedunt folio 256

Brixia Philippo Mediolanenſium Duci Pontificis decreto adiudicatur 253
Brixia vaſtatur 218
apud Brixiam ſanguine pluit 122
Brunduſium occupatur 86
Brundoſium conueniunt Chriſtiani ad expeditionem Hieroſo. profecturi 188
Buccatinus Oſimi Tyrannus, à Pontifice expugnatus ad Lodouicum Sfortiam mittitur 310
Bulgaria ad fidem Chriſti opera Nicolai Pontif. conuertitur 121
Bulgari Pannonias inuadunt 118
Bulgari Roman. Eccleſia ſubiecti, Latinos Sacerdotes eiiciũt, & Græcos introducunt 122
Bulgari Romanis bellum inferunt & commendantur 85
Burdegalenſis Synodus 51
Burgundia Imperialis prouincia 142
Burgundiones capiuntur 97

C

CAbinius Martyr frater Caii Pontificis 33
Cadauer Syluestri I I. ab equis ſua ſponte euntibus ad Baſilicam Lateranenſem defertur 140
Cæleſtinus I. 54. Cæleſtinus II. 171
Cæleſtinus III. 182 Cæleſtinus IIII. 191
Cæleſtinus V. Papa 211
Cæleſtinus V. ſimplicitas & ſanctitas & miracula 211
Cæleſtinus V. canonizatio 219
Cæleſtinus V. vt ſe Pōtificatu abdicarit folio 212
Cæleſtinus hæreticus 50
Cæſaraugustana Eccleſia in Metropoliticam erigitur 220
Cæſarea Cappadociæ antea Mazaca dicebatur 49
Cæſarea Perſarum Regina baptizatur. folio 182
Caipha vrbs capta 160
Cairum olim Cares dicta obſidetur 175 folio 177
Calabria Græci expelluntur 146
Calabria magna pars ab Afris capta. folio 327
Calamitas Eccleſiæ 314
Calamitas Rhodiorum 314
Caleſium oppidum 227
Calices primum lignei, pòſt vitrei, deinum argentei & aurei ſunt 23
C. Caligula vita 6
Caliſtus I. Pap. 23 Caliſtus II. Papa 167
Caliſtus III. papa 282
Caliſtus III. centum & quindecim milia nummum aureorum in vſus belli Turcici comparauerat 286
Caloioannes Conſtantinopolit. Imperator 229.233.236
Camerinum Eccleſiæ Romanæ oppidum beneficiarum 323
Camerinum Eccleſiæ reſtituitur 326
Campanas templorum Hieroſoly. Saraceni è turribus deiiciunt 181
Cāpania Eccleſiæ ditioni reſtituta 293
Campania in ditionem Eccleſiæ redacta 264
Cāpania inuaditur 98
Campani olim Hernici vocati 194
Canonici Regulares in Lateranenſem Eccleſiam remiſſi 270
Canonizatio 188.189.193.196.200.209 211.212.221.228.284.292.219.310.272
Canoſſi ſupplex à Gregorio VII. petit Henricus III. Imperator 151
Cantabri Saracenis reſiſtunt 91
Cantus Eccleſiaſticus ordinatur 83
Capua obſidetur 146
Capua vrbs capitur 155. à Saracenis 143
Capua terræmotu concutitur 137
Caput S. Andreæ 296
Caput humanum in formam poculi redactum 70
Capita Apoſtolorum à Roman. Pontif. in ſupplicatione feruntur 191
Capitanei qui 216
Capitolium Romæ cum Bibliotheca concrematur 20
Caraffa in carcerem coniiciũtur & dānantur 34
Carbunculum pretii aureorum ſex millium ex tiara Pontifex amiſit 216
Cardinalis creatus fuerat Gregorius XI. vix 17. annum attingens 131
Cardinalis Rebiba captus detinetur. folio 342
Cardinales ab Aegidio creati ſpōtè Cardinalatu ſe abdicarunt 260
Cardinales à Frederico II. capti detinentur, vt non potuerit Romanus pontifex eligi 191
Cardinales Galero rubro vtũtur 193306
Cardinales in conclaui Pontificem electuri Viterbii, capiuntur 105
Cardinales Legati Prouinciarum reuocantur à Paulo IIII. 338
Cardinales quatuor, qui olim cum Petro Luna adulterino Pontifice ſenſerant, cum Martino in gratiam redeunt 257
Cardinales qui Concilium Piſanum inſtituerant tanquam rebelles priuantur 312
Cardinales ſedecim inquiſitionis iudices lecti 339
Cardinales viginti à Paulo III. lecti Pontificatu digni 323
in Cardinalium collegium boni & docti tantum cooptandi 208
Cares, quæ & Cairum, Aegypti obſidetur 175
Carmelitarum ordinē non ſatis in Conciliis probatum, mutatis palliis nigris in alba Honorius IIII. confirmauit 208
Carolomānus filius Caroli Martelli Regis monachus efficitur 99
Carolomannus in monaſteriū Vienneſe ablegatus moritur 100
Carolus Borbonius in expugnatione Romæ bombarda ictus interiit 320
Carolus Caraffa Cardinalis creatur 338. vrbe pellitur 339. moritur 342
Carolus Francorum Rex Octauus, in Regnum Neapolitanum expeditionem parat, & Romam venit 311
Carolus Magnus quare ſic vocatus 104
Carolus Magnus domat Gaſcones ſuperatis Aquitanis 104 Deſiderium Longobard. Regem ſuperat 105. Romam veniens Pontificis pedes exoſculatur 106. inungitur Imperator 109. moritur 110
Carolus II. Imperator moritur 122
Carolus III. imperio priuatur 124
Carolus IIII. Bohemus Imper. 226. 227. Coronam ferream Mediolani accipit 229. Romæ à duobus Cardinalibus coronatur 229.231
Carolus V. Clementem priori dignitati reſtituit & in amicitiam recipit 318
Carolus V. maximi & fortiſſimi cognomine, à Paulo III. donatur 320
in Conuentu Auguſtano Conſtitutiones (quas Interim vocāt) publicauit, quod Pontifex agrè tulit ibidem
Carolo V. bellum Pœnis inferenti Pontifex duodecim triremes Duce Virginio Vrſino ſubminiſtrat 323. victori gratulatur 324
Carolus Malateſta totius exercitus Dux capitur 256
Carolus Martellus Saracenos ſuperatos fugat 95. 97. regnus filiis diuiſis moritur 99
Carolus Rex Hieruſalem & Siciliæ Rex à Cardinalibus declaratur 198. magna potitus contra Manfredum victoria 198. & rurſum alia 199. Romæ omnia pro arbitrio agebat 202
Carolus Rex Siciliæ 205. capitur 206, moritur 207
Carolus Sfortia Lombardiæ Prior à Rege Francorum alienatus 338
Carolus Valeſii Comes 213
Carolus Vrſinus Rhodiorū magiſter 303
Carthago capitur 54.55
Carthuſienſis ordinis initium 158
Carthuſienſibus thermæ Diocletiani donantur 348
Caſinas mons 99
Caſinenſe monaſterium ſpoliatur 198
Caſsiodorus Senator 65.69
Caſsiopa Inſula 153
Caſtella Rex capitur 183
Caſtrum felicitatis 172
Caſtrum nouum Turca capiunt 316
Catalogus librorum prohibitorum publicatus 339
Cataphrygarum hæreſis 20
Catharina Senenſis in ſanctas Chriſti relata 292
Catharina Vicecomes captiua ad Alexandrum ducitur 342
Catholicorum perſecutio 61
Cauenſe monaſterium 163
Cecilia virgo 25
Cecilius Presbyter Cyprianum ad fidem conuertit 29
Cœmiterium Caliſti 24
Cœmiterium dedicatur 98
Cœmiterium Priſcillæ 55
Cœmiterium reparatur 79
Cœmiteria exornantur 92
Cenſura Romana quanta authoritatis olim

olim fuerit 128
Cereus benedicẽdus Sabbato ſancto 52
Ceſenna vrbs 232
Chalcedonenſis Synodus à Leone I. indicitur 57
Chares Lyſippi diſcipulus Coloſſum in Rhodo conſtruxit 81
Cherinthi dogma 30
Cherſoneſus Ponti 82.90.92. in Conſtantino 93
Childepertus Francorum Rex 90
Chriſma à ſolo Epiſcopo conficiendum eſt 39
Chriſma quotannis renouandum 27
Chriſtophorus I. Papa 228
Chriſtus quo tempore natus & ſine dolore matris 3
Chriſtus ſeptennio in Aegypto moratur folio 4
Chriſtus quo tempore & qua ætate mortuus 5
Chriſtus D. Petro via Appia occurrit 8
Chriſtus in forma pauperis Rom. Pontif. apparet 245
Chriſti Genealogia 3
in Chriſti morte multa ſigna fuerunt 5
in Chriſti natiuitatis die oleum ex fonte in Tyberim fluxit 4
in Chriſti natiuitate ſumma pax vbique fuit 4
Chriſtum cum diſcipulis nihil proprii habuiſſe dicentes declarantur hæretici 221
Chriſtiani Gentilibus vendi prohibentur 99
Chriſtiani Hieroſolymis qui manſerint folio 182
Chriſtiani prohibentur ſtudia Gentilium tractare 46
Chriſtiani qui ad expeditionem terræ ſanctæ profecti ſunt 258.182.184.189
Chriſtianorum claſſis re infecta domũ ſe recepit 326
Chriſtianorum diſſidium terram Sanctam perdidit 280
Chriſtianorum diſcordia Saracenos iuuat 209.280
Chriſtianorum diſcordia Turcarum vires aucta 284
Chriſtianorum viginti millia captiuitate liberantur Tuneti 324
Chriſtianorum negligentia Turcarum vires aucta 284
Chryſoloras Bizantius in Italiam Græcas literas rurſum introduxit 244
Ciborium argenteum 62
Ciminus mons 305
Cyprus inuaditur 232
Ciſtercienſis ordinis initium 258
Ciues Veneti Inſulas occupant 185
Ciuitas beata vbi Philoſophi imperant folio 310
Ciuitas Caſtelli 171
Ciuitates quædam libertatẽ emunt 208
S. Clara in Sanctas refertur 296
ad Claremmontem Concilium celebratur 256.270
Claudius Cyrinus Martyr 34
Claudius Impe. aurea ſtatua donatur 31
Clauium & literarum Apoſtolicarũ authoritas quare eleuata 243
Clemens Alexandrinus 20
Clemens à D. Petro ſummus Pontifex conſtituitur 8
Clemẽs cur voluerit Linum & Cletum in Pontificatu præcedere ex D. Hieronymi teſtimonio 10
Clemẽtes IIII. opero quam dedit nepoti ſuo tria habenti beneficia 200
Clemens VIII. dedit ſe Cæſarianis 321
Clemens VIII. Paulum III Pōtificatu dignum iudicauit 322
Clemẽtina eduntur 219 cõfirmãtur 220
Clemẽs I. Papa 11. Clemẽs II. Papa 144
Clemens III. 182. Clemens IIII. 298
Clemens V. 215. Clemens VI. 225
Clemens VII. Papa 310
Clementia Pii IIII. 340
Clericus de Laicis quæſtionem habere non poteſt 303
Clerici barbam & comam alere prohibentur 13.19
Clerici in communi viuant 25
Clericorum accuſatio 33.36.39
Clericis bibere i publico interdicitur 52
Clerus Rom. Pontificem creat, non expectata Imperatoris confirmatione 122
Cleri Romani Zelus 82
Cletus alius ab Anacleto 13
Cletus I. Papa 20
Clodoueus Rex Franciæ à D. Remigio baptizatus 59. moritur 64
Clodoueus Francorum Rex 82
Clomaclum expugnatum incẽditur 132
Cluniacenſe monaſteriũ cõſtruitur 124
in Cluniacenſi monaſterio moritur & ſepelitur Gelaſius II. Pontifex 166
Codex Iuſtiniani componitur 65
Cognatis & affinibus quàm cuiuis bono non pluſ ſe debere arbitrabatur Nicolaus IIII. 209
Cognatis quam parum Clemens IIII. tribuerit 200
Colchi à Turcis vincuntur 161
Colloquium Pontificis cum Cæſare de Ducatu Mediolanenſi, de pace, & Turcico bello 326
Colonia Agrippina obſidetur 185
Coloſſus ſtatua 70. cubitorum à Saracenis deſtruitur & eius ære nongentæ cameli onerantur 81
Columba Fabianum in Pontificem aſſumendum ſignificat 28
Columbanus Abbas 76
Columna Purphyretica ad portam D. Ioannis Baptiſtæ 163
Columnenſes Romam inuadunt 261. ditione ſua ſpoliantur 338
Columnenſium familia 261. Schiſmatica habetur 212
Columnenſium & Vrſinorum factio ſedata 283
Comes Palatinus & Dux VVirtẽbergenſis veniam à Cæſare impetrans 329
Comes Bura cum copiis ad Cæſarem in Germaniam peruenit 328
Cometa apparet 42.74.84.87.94.110.137.140.161.213.242
Crinitus & rubeus 274
Compoſtellani ſcripta 174
Communione ſacra ad bellum Romani ſe præparant 117
Concilium à Fœlice II. coactum 43
Concilium à Pontifice propter ambitionem Alphonſi Regis diſſoluitur 259
Concilium Baſilienſe cõfirmatur 264
Concilium Bononiæ Tridentum transfertur 338
Concilium bello diſſoluitur 338
Concilium Conſtantienſe 251. & quæ ibi acta ſunt 251.252
Concilium Conſtantiæ quatuor annis durauit, & approbatur 254
Concilium 6. Conſtantinopol. confirmatur 86. in Leone II.
Concilium X. quoq; anno celebrãdũ 254
Concilium Ferrarienſe confirmatur 266
Concilium Florentiæ in Eccleſia cathedrali habitum 267
Conciliũ Frãcorũ & German Epiſc. 107
Conciliũ Lateranenſe Iulius II. indixit, vt Piſanum quorundã principum & Cardinalium opera inſtitutum deſtrueret 311
Conciliũ Lugni, in quo Græci in ſententiã, Ro. Eccleſiæ rurſum perducti 201 & multa bona ſtatuta ſunt 201
Cõciliũ Mãtuæ I. Vincẽtiæ quoq; celebrãdũ, tandẽ Tridentũ transfertur 324
Concilium Papiæ inchoatum propter peſtem Senas transfertur 258
Concilium IIII. conuentus cõtinẽs 287
Conciliũ tempore Victoris in Paleſtina habitum 22
Concilium Tridentĩ celebrandũ à Pontifice indicitur & ab omnibus principibus ratum habetur 342
Concilium Tyri aut Laodicenum 42
Conciliũ decreta à Rom. Pontif. confirmantur 82
Concilio Carthaginenſi Legati Roman. Pontif. interſunt 52
Concilio clericorum Laicus nullus intereſſe debet 121
Concilio generali omnes Epiſcopi intereſſe debent 45
Concilium indicere Ro. Põtificis eſt 176
Concilia à Roman. Pontifice conuocanda & confirmanda 75
Concilia generalia enumerantur 85
Conon I. Papa 88
Concilia iniuſſu Roman. Pontificis celebranda non ſunt 43
Confeſſio in principio miſſa dicenda 47
Coniuratio Smalcaldi Saxoniæ oppido contra Cæſarem facta 327
Cõiuratorum exercitus diuiſus ac diſſolutus 329
Conradus I. coronã Imperii ſuſcipit 142
Conradus Imperator in Aſiam tendit 172. conuertitur 273
Conradus Mõteſerratus occiditur 183
dum Cõſecratur Cõſtan. Antipapa, manus Epiſcopi qua cõſecrata areſcũt 163
Conſtantia Moguntina prouincia ciuitas 251
Conſtãtia Pii II. 294 in ægritudine 292

Conſtans cogit Conſtantiũ recipere D. Athanaſium & moritur 43
Conſtantinus Epiſcopus, Conſtantinopolitanus Martyr 102
Conſtantinus II. Papa in Pontificatum ingeritur, Pontificatu ſe abdicat, viſtiurus in monaſterio, oculis capitur 103. eius decreta abrogantur 204
Conſtantinus I. Imperator Romæ cum Criſpo filio baptizatus 42. & an leproſus fuerit 42. 107. Maximinum ſuperat, & eius laudes 37
Conſtantinus II. Inuiſitis more 43
Conſtantinus III. Heraclii filius à nouerca interficitur 80
Conſtantinus IIII. 81
Conſtantinus V. Imperator hæreticus cũ Saracenis fœdus init 101
Conſtantinus VI. cum matre Irene Imperat. celebrato Concilio in hæreſim incidit, & imagines ſanctorum demolitus, ancillam vxoris ſuæ ducit 107. excæcatus in carcere moritur 108
Conſtantinus Imperator Conſtanti. Leonis filius 125
Cõſtãtinopolis à Saracenis obſidetur 95
Cõſtãtinopolis ex byzãtio ædificatur 37
Conſtantinopolis capitur 184. 280
Conſtantinopolim Legatus Cardinalis mittitur 258
Conſtantinopolit. V. Synod. 67. in Vigilio
Conſtantinopolitana VI. Synodus 85
Conſtantinopolitanus Patriarcha à Roman. Pontif. officio priuatur 96
Conſtantinopolitanus Imperator capite à Turcis obtruncatus 280
Conſtantinopolitani ad Eccleſiam Romanam redire cupiunt 258
Cõſtãtinopolitani ῥωμαῖοι dicũtur 75
Conſtantinopolitana Suburbia incenduntur 172
Conſtãtius I. pater Cõſtantini in Deos refertur 35
Conſtantius II. filius Conſtantini hæreticus non Conſtantinus pater, ab Euſebio Nicomediẽſi baptizatus 45
Conſtantius II. moritur, atque in Deos refertur 45
Conſtantius III. Imperator hæreticus 82. eius ſcelera & mors 83
Contumaces in conuentu Ratiſponenſi à Cæſare damnati 328
Conuentus Ratiſponenſis propter hæreticorum impudentiam & coniuratorum contumaciam irritus 327
Conuentus Norinbergenſis 324. 326
Conuentus Vuormaciæ habitus 326
Corbariæ vallis 97
Corcyra Inſula capta recuperatur 172
Corcyra à Venetis occupatur. 185
Corderius Hieroſolym. muros diruit 187
Corinthus capta recuperatur 172
Cornelius I. papa 28
Corona Imperii Romæ accipitur 201
Corona aurea Romæ ſolet accipi 220
Corona ferrea Mediolani accipi ſolita. ſolio 218. 222. 229
Coronam ferream accipere de more debet Imperator 218. 222
coronatio neceſſariò non aſtringitur loco 321
Coronationis virtus 321
Coronatur Imperator à tribus Cardinalibus 218. à duobus 219
Coronum à Venetis occupatur 185
Corpora trium Regum Coloniã transferuntur 175
Corporale è panno lineo fieri debet 15
Corſi patria expulſi Leoninam inhabitare iubentur 118
de Corſica poſſeſſione contentio 207
corſorum obſeruantia in Roman. Pontificem 161. 166
cortona in ciuitatem erigitur 221
coſdroas ſuperatur 76
Coſmas & Damianus Martyres 35
Coſmus Medices Florentiæ Dux 325
Coſmus Florentiæ Dux cum vxore & duobus filiis à Pontifice magnificè excipitur 342
Cremona in poteſtatem Ducis Mediol. venit 255
Creta bonifacio Marchioni Montisferrato datur 184
Creta Venetis venditur, & in Coloniæ formam redigitur 185
Crimitus Anglorum Rex Romam ob religionem & votum venit 142
Crux Domini inuenitur 36. & 40. Conſtantinopolim defertur 79
Crux in cœlo Conſtantino apparet 37
Crux magni põderis à Lodouico I. D. Petro datur 111
Crucis cruenta ſignum in veſtibus multorum apparet 133
Crucis Dominicæ lignũ in Perſidem aufertur 76. refertur ibidẽ, in Deuſdedit
Crucis Dominicæ pars inuenitur 90
Crucis lignum Chriſtiani à barbaris repetunt 187
Crucis pars à Saracenis repetitur 181
Crucis ſignum Dæmones fugat 46
Crucis ſigno benedictus exercitus hoſtes ſuperat 117
Crucis ſigno incendium extinguitur 117
Crucis ſupplicium prohibetur 40
Crucem Dominicam quantum Tyberius II. Imper. ſit veneratus, & ex tali veneratione quantum emolumenti ſit conſecutus 71
Crucis ſignatus Ludouicus Francorum Rex in Aſiam proficiſcitur 171
Cubicularii qui olim fuerint 57
Cultus diuinus auctus à Nicol. III. 204
Cumana arx inſidiis occupata, recuperatur 94
Currentibus propoſita præmia 302
Cuthel Epiſcopus Pragenſis Martyr 142
Cyrus Abbas, Patriarcha Conſtantinopolit. creatur 92. exulatũ mittitur 93
Cyprianus Martyr 28. & 29
Cyrillus Alexandrinus 54
Cyrillus Epiſcopus Hieroſolymitanus 52

D

DAcia Imperio ſubiicitur 111
Dæmones ſepulchrum martyris metuunt 46
Dagobertus Frãcorum Rex moritur 84
Dalmatius Cæſar 41
Damaſcus à Saracenis capitur 79
Damaſiũ ciuitatis initium & ſitus 173
Damaſus competitorem habuit 47
Damaſus I. Papa 46
Damaſus II. Papa 144
Damianus Epiſcopus Ticinenſis 86
Damyata Aegypti vrbs obſidetur 186. capta reſtituitur 187
Dani ad terrã ſanctã proficiſcuntur 181
Dantes Aldegerius vernacula lingua ſua poëta inſignis 214
Dauidis poſteri interfici iubentur 11
Decarchones qui dicti 133
Decreta aliquot Pauli IIII. à Pio IIII. reuocata 348
Decretales epiſtola ab Honorio III. cõpilata 188
Decretales Gregorii Noni 198
Decretalium apparatus compoſuit Innocentius IIII 195
Decretalium liber Sextus à Bonifacio VIII. conſcriptus 113
Decretales epiſtolas compilauit Alexander IIII. 196
Deditionis ſignum 105
Defunctorum in miſſa cõmemoratio 16
Degradatur Epiſcopus 220
Delatores ex aliorum infamia præmium captant 302
Dertona ſolo æquatur 173
Deſiderius Longobardorũ Rex 102. exulatum mittitur 106
Deuotio Nicolai III. inter ſacrificandum 104
Deuſdedis I. Papa 76
Deuſdedit Abbas 113. in Valentino
Dexter 53
Diabolus perſonam Moſi indutus multos Iudæos decipit 54
Diaconus Dalmatica vti debet 39
Diaconi ſeptem Epiſcopum prædicantem cuſtodiunt 14
Dialogorum libri D. Gregorii à Zacharia Pontif. in linguam Græcã transferuntur 99
Dies cinerum 212
Digeſta componuntur 65
Dignitates ex hominibus authoritatẽ capiunt 128
Diocletianus & Maximianus Imperium deponunt 34
Diocletiani arrogantia 33
Diodorus Tarſenſis 52
Diomedis Inſula 106
Dionyſius Abbas 66. & 69
Dionyſius I. Papa 31
D. Dionyſ. animã Dagoberti liberat 84
Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus 20
Dirachium obſidetur 162
Diſſenſio inter Auerſæ comitem & Neapolitanem 285
Ditio Romanæ Eccleſiæ 110. 133. 145. 147. 174. 175. 178. 186. 207. 225. 227. 228. 229. 241. 164. 312. 323. A Mathilde comitiſſa augetur 163. Inuaditur 162. 175. 182. 185. 188. 190. 191. 194. 213. 231. 234. 235. 238. 249. 251. 263. Reſtituitur 143. 174. 185. 213. 243. 293. 313.

Doctri-

Doctrina & virtutes Pii II. 295
Doctrina & virtutes Sixti IIII. 308
Doctrina & ſanctitas Hadriani VI. 315
Dogobertus Francorum Rex 72
Domaſcenus Monachus 132
Dominica et Feria 5. ieiunādū nō eſſe 37
D. Dominicus 185. & 186. moritur. 187. canonizatur 189
Dominicus ſanctæ Crucis Cardinalis ſapientiſſimus 286
Dominicani Chriſtianos contra Saracenos armant 182
Domitiani deſidia, & alia vitia 31
Idem muſcas acuto ſtylo configit, & genus Dauid perdi iuſſit ibidem
Dona Eccleſiis à Conſtantino data 38
Donatiana hæreſis 44
Donatio Arithperti 92. à Luithprando Longobardorū Rege confirmatur 94
Donatio Pipini & Caroli Magni 106
Donus I. Papa 84
Donus II. Papa 135
Dorothea virgo Martyr 37
Dorotheus Eunuchus, Euſebii Præcep. 32
Dorotheus Iuriſperitus, Iuſtinianum in digeſtione librorū Iuris adiuuat 65
Drogo Epiſcopus Metenſis 116
Dulcinus nouus Hæreſiarcha Nouarienſis 216. & vnà cū vxore captus, membratim laceratur & cōburitur 216
Dulcini ſecta 219
Dux Amalphitanus Pii II. nepos 295
Dux Burgundiæ Leodiū vaſtat, & Epiſcopos liberat 307
Ducis Mediol. copiæ, poſt tertiam pugnā à Venetis ſuperantur 256
Duces Cæſariani inſcio Cæſare, Romam inuadunt ac capiunt 321

E

EAlardus Peripateticus, monaſterium ingreditur 272
Elionitarum hæreſis 22
Eccleſia ſeditione liberata 277
Eccleſiarum prouentus 314
Eccleſiaſticos ordines inter ſe diuiſit Nicolaus III. & quid cuique conuenire oſtendit 204
Eccleſiaſticorū vita ſit aliis exēplar 228
Ecelinus multas Italiæ ciuitates occupat 190. moritur 195
Eclipſis Solis maxima 193. 230
Eclipſis Solis ac Lunæ 300
Edeſſa Meſopotamiæ capta diripitur 173 in Lucio II.
Edmūdus Anglus, ſadinos relatus 284
S. Eduardus Angliæ Rex 335
Eduardus Rex Angliæ 208. eiuſdē bellū cū Philippo Frācia Rege 210. 225. 227
Efrem Diaconus Edeſſenus 50
Egeſippus Hiſtoricus 19
Egeſippus alius ſcriptor 61
Electionis vis 321
Electores Imperii 338
Eleutherius I. Papa 20
Eleutherius Patricius dum ſe Italiæ Regem creat, occiditur 77
de Eligendo Pontifice Gregorii conſtitutionem in meliorem formam redigit

re voluit Hadrianus V. 202
S. Elizabet filia Regis Vngariæ in ſanctos refertur 189
Elogium Hadriani VI. 320
Emanael Conſtant. Imp. Latinis victurum in Turcas inuadit 168
Emanael Imper. Conſtant. à Rom. Pontifice petit diuiſum Imperium vnum reddi 176. 177
Emanuelis II. Conſtant. Imper. fraus in Chriſtianos 171. 172
Emaus poſteà Nicopolis 25
Epheſina Synodus 54. 56
Epiphanius Cypri Salamina 50
Epiphanius Ticienſis Epiſcopus 58. 61
Epiſcopus à trib. Metropol. ab oībus totius prouinciæ conſecrandus eſt 12
Epiſcopus ante diem tertium poſt obitum prædeceſſoris, non eligendus 75
Epiſcopus non ſua ipſius cauſa transferre ad alium Epiſcopatum poteſt 26
Epiſcopus Hoſtienſis, à quo Romanus Pōtifex cōſecratur, pallio vtitur 42
Epiſcopatus in Abbatias mutantur & contrà 220
Epiſcopi à Synodo damnantur 111
Epiſcopi dum ſacrificant annulis vtuntur 114
Epiſcopi duo in eadem ciuitate permittantur 80. 81
Epiſcopi electio à quibus fieri debeat 75
Epiſcopi nonnulli depoſiti 293
Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi à Conſtāt. initiati, denuò conſecrātur 104
Epiſcopum duo Presbyteri, tres Diaconi vbique locorum comitari debent 29
Epiſcopum Ticinenſem Romana ſedi, nō etiam Mediolanenſi obtēperare debere, decernitur 94
Epiſcoporum eligendorum poteſtas Imperatoribus conceſſa, Romano Pontifici reſtituitur 111
Epiſtolarum Petri & Pauli numerus 8
Epitaphium Eugenii 273
Epitaphium Innocentii VIII. 310
Epitaphium Pii II. 292
Epitaphium Pontificis 281
Equites aurati ab Imperat. creātur 278
Equus aneus Ticino Papiā aduehitur 95
Equo albo Pontifex ad Lateranum, initio Pontificatus vehi ſolet 365
Eremitarum ordo Pariſiis improbatus, confirmatur ab Honorio IIII. 209
Euagrius 52
Euangelium æternum dicebatur paſſim quidam liber ab authoris ſectatoribus 196
Euangelium dū recitatur, ſtandū eſt 49
Euariſtus I. Papa 11
Eubœa capta recuperatur 172
Eudoxia opprimitur, & in Aphricā captiua cū filia & aliis multis ducitur 57
Eudoxæ peregrinatio & mors 59
Euchariſtia veneno illita, interfectus dicitur Imperator 219
Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus 56
Eugenius I. 28 Eugenius II. 112
Eugenius III. 172 Eugenius IIII. 260

Eugenius IIII. Cardinalis creatur 248
Eugenius ſublatis vectigalibus honorificentiſſimè à Romanis ſalutatur 270
Eugubium capitur 305
Eunomiana hæreſis 45
Euſebius Cremonenſis D. Hieronymi diſcipulus 56
Euſebius I. Papa 36
Euſebius Cæſarienſis ob familiaritatē cum Pamphilo Martyre dicitur Euſebius Pamphili 36
Euſebius Emiſſenus 44
Euſtachius Abbas 78
Eutychiana hæreſis 56
Eutychianus I. Papa 32
Eutychius Eunuchus ad Longobardos à Leone III. mittitur, vt eos à ſocietate Roman. Pontificis auocaret 96
Eutropius Epiſcopus Valentinus 76
Eutropius Hiſtoricus 53
Excæcandi nouus modus 177
Excommunicatio 309 394
Excommunicantur qui largitionibus ad Epiſcopatum perueniunt 75
Excommunicantur Veneti 216 Florentini & Lucenſes 217
Execrationes in die cœnæ Domini 214
Exequiis Epiſcopi, Presbyteri aut Diaconi, Pontifex vnà cum Clero intereſſe debet 120
Expeditio in terram ſanctam ſuſcepta deſcribitur 156. & ſequentibus.

F

FAbianus I. Papa 27
Fabianus Montis ſancti Sabini Marchio creatur 333
Faces igneæ in cœlo apparent 129
Facundus ſcriptor 66
Famaguſta ciuitas 232
fames 76. 92. 137. 242. 155. 173. 182. 219. 248
Fames Romæ cogit quoſdam humanis carnibus veſci 69
Farneſia familia virtutis cauſa ciuitate donata 322
Fauentia capitur à Deſiderio Longob. Rege 101
Fauſtina Rom. Pontificis traditur 108
Fauorinus Rhetor 25
Fauſtus Epiſcopus 61
Felix Epiſcopus Taruiſinus 70
Felix Rauennas Archiepiſcopus, excæcatus in Pōtum exulatum mittitur 93. reſtituitur ſuæ Eccleſiæ 94
Felix I. Papa 28 Felix II. Papa 45
Felix III. Papa 59 Felix IIII. Papa 65
Felix in Liberii abſentis locum Epiſcopus Romanus conſtituitur 44. 45
Felix II dicitur ab Acatio Pontifex conſtitutus 46
Felix inſtante Frederico Imperatore pōtificatu ſe abdicat 277
Felix vir doctiſſimus à Cōdiberto à Longob. Rege baculū auro & argento inſignitum virtutis gratia accepit 88
Feliciana hæreſis damnatur 107
Feliciſſimus Martyr 30
Ferdināndus Alfonſi filius in regno Neapolitano confirmatur 290

Ferdinandus Aragonenſis Siciliam Pontificis auxilio recuperat 242
Ferdinandus Deiphobi hoſtis 300
Ferdinandus omnes ferè Neapolitanos ſuæ ditioni ſubiecit 291
Ferdinandus Rex Aragonum Mauros ſuperat 188
Ferdinandus tributum Eccleſiæ ſoluere promittit cum perpetua obedientia. fol. 310
Ferdinandi Cæſaris Imperium à Paulo IIII. improbatum, à Pio IIII. ratum habetur 341
Ferraria capitur 190
Ferraria Eccleſiæ Roman. donatur 163
Ferraria Rom. Pontifici tradita 101
Ferrariæ Vrbanus II. moritur 181
Feſtum duplex Apoſtolorum, Euangeliſtarum & Doctorum 212
Feſtum omnium Sanctorum inſtituitur 115
Feſta quatuor Euangeliſtarum & quatuor Doctorum inſtituuntur 212
Feſulani montes 51
Filiæ Aiſtalphi Longobard. Regis Deo dicantur 101
Firmani Roman. Pontifici ſe ſuaq; dedant 105
Flandrenſes ad terram ſanctam proficiſcuntur 181
Flauia Domicilla Martyr 11
Fliſca gens 208
Florentia honore Metropolitico à Martino exornatur 258
Florentia obſidetur 241
Florentiæ incendium maximum 163
Florentini cum Medices bellum gerunt. fol. 301
Florentini ditionem ſuã augere ſtudent 239. Piſas capiunt 247
Florentini duos Prælatos ſuſpendunt. fol. 309
Florentini interdictum & anathema incurrunt 217
Florentini Lucam obſidione liberare coguntur 259
Floris monaſterium 179
Fodina Aluminis apud Toloſam reſtituta 292
Fœdus inter Alphonſum & Ioannem Caſtellæ Regem 283
Fœminæ Aquileienſes ex capillis ſuis chordas arcuum parant 26
Formoſus I. Papa 125
Formoſi corpus è tumulo tractum Pontificalis habitu exuitur 126. eius acta reſtituuntur ibidem in Theodoro II. & 127. rurſus improbantur 128
Fons aquæ ſub pede agni apparet 12
Fons in ſanguinem verſus 242
Fores D. Petri argenteæ 118
Fores Eccleſiæ vectibus obſeratæ aduenienti corpore Gregorii VI. aperiuntur 144
Fortunæ ludibrium 242
Fortunatus D. Martini vitam ſcripſit. fol. 70
Forumliuii 229
Forum Iulii diripitur 78
Fragepanum familia 166
Franci à Franconia nomen habent 107
Francorum cum Romanis perpetuum fœdus 106
S. Franciſcus Aſſiſias 186. canonizatur fol. 188
Franciſcus Carrarius 244. necatur 245
Frãciſcus Carmignola egreſſerẽt Ducis Mediol. inſolentiam ab eo ad Venetos ſe recipit 256
Franciſcus Francorum Rex in Imperio repulſam paſſus eſt 313
Franciſcus Gallorum Rex Ducatus Mediolanenſis poſſeſſione priuatus, aduerſus Cæſarem arma mouet 324
Franciſcus Petrarcha poëta Laureatus. fol. 224.227
Franciſcus Sfortia Inſubriæ dominatum ambit, Papiam accipit 275
Franciſcus Sfortia Genuam adipiſcitur 301
Franciſcus Sfortia nouiſſimus Mediolanenſium Dux moritur 324
Franciſcani Chriſtianos contra Saracenos animant 185
Franconia à Carolo Magno in poteſtatem redigitur 107
Fratricelli Hæretici 216
Fredericus I. coronatur, & obiuit Rom. Pontifici equo deſcendit 174. Eccleſiaſticas ditiones inuadit 175. in terram ſanctam proficiſcitur 181. moritur 182
Fredericus II. Imperator electus coronã Imperii à Rom. Pontifi. impetrare nequit, à Moguntino Epiſcopo Rex Germanorũ coronatur 185. Imperio deiicitur & excommunicatur 187.190. Fraude Chriſtianos circumuenit 188. Pontificem decipit 189. fœdera violat Saracenis fauet & ciuitatem donat, fratrem Regis Tuniſis à Baptiſmo ſuſcipiendo deterret 192. moritur 193
Fredericus III. Imperator cũ Heleonora vxore à Pontifice benedictione donatur, imperiiq; corona ornatur 278. Regnum Vngariæ ſibi deberi prædicat 299
Fredericus Ferdinandi Regis Aragonenſium filius, roſa à Pontifice donatur fol. 299
Frederici Saxoniæ Ducis erga Maximilianum fides laudatur 313
Friſcus filius Azonis Marchionis 216
Friſones ad terram ſanctam proficiſcuntur 181
Fronto Rhetor 21
Frugalitas Hadriani ſexti 316
Fulco Hieroſolymorum Rex moritur in venatione 171
Fulgentius Rupenſis Epiſcopus 61
Funus Pii II. Ancona Romam defertur fol. 292

G

Gabriel Condelmerius Pontifex creatur, Eugenius 4. dictus 261
Gaufredus Luſignanus Saracenis reſiſtit 181
Galba Imperator 9
Gallea Reginæ at Ducis Sabaudiæ ſoror Franciſci Sfortiæ vxor 308
Gaius I. Papa 32
Galeatius Legatum ſuum fines mãdatõ excedentem, exilio mulctat 302
Galenus Pergamenus Medicus 21
Galerus rubeus 215
Galero rubro Cardinales vtuntur 193
Gallia à locuſtis vaſtata 122
Gallia Narbonenſis 115
Gallia Ciſalpina ciuitates duos ſibi eligunt capitaneos 216
Galli à D. Benedicto cupiunt vitam monaſticam edoceri 67
Galli vino repleti, omnes proſternuntur 82
Galli ſine ſexus diſcrimine caduntur à Siculis 206
Galli à Genuenſibus caſi 301
Galli bellica virtute præſtant 318
Galli repulſis Cæſarianis Ticinũ tranſeunt 319
Galli Ducatum Mediolanenſem iure ſibi deberi aſſerunt 324
Galli Florentinis bellum inferunt 333
Galli Põtificem aduerſus Hiſpanorum Regem adiuuant 339
Gallorum ſuperbia & libido 208
Gallorum victoria 318
Gallis ex fœdere Genua in feudum datur 301
Gallicum nomen Italis exoſum 318
Gallinicus Patriarcha Conſtantinopolitanus 90. in exilium mittitur 92
Gallitiæ Rex cum tota diœceſi D. Iacobi à Rom. Pontifice excõmunicatur 158
S. Gallus S. Columbani diſcipulus 78
Gariglianus fluuius 130
Gaza ciuitas ædificatur 172
Gaza reſtauratur 183
Gazis Rex Turcorum capitur 167
Gebellini 212. dicuntur Albi 213
Gelaſius I Papa 66
Gelaſius II. Papa 165
Gelaſii Papæ opera 61
Gelaſius Cæſareæ Paleſtinæ Epiſcopus fol. 53
Gemmarum vſus Sacerdotibus interdicitur, præterquam Præſulibus dum ſacrificant 114
Geminus Presbyter Antiochenus 27
Gennadius Conſtantinopolitanus Epiſcopus 58
Gennadius Maſſilienſis Epiſcopus librũ de dogmatibus Eccleſiaſticis D. Auguſtino attributum conſcripſit 63
Genua à Saracenis capitur 131
Genua Gallis in feudum datur 301
Genua ſanguinis fons largiſſ. fluxit 131
Genuam Franciſcus Sfortia adipiſcitur 301
Genuenſes bello maritimo præliãtes 188
Genuenſes ciuitates aliquot Venetorum capiunt 236
Genuenſes à Gallis deficiunt 30
Genuenſes indignabundi à Philippo Mediol. Duce deficiunt 264
Genuenſes Famaguſta pelluntur 232
Genuenſium contra Piſanos pugna 208

Genuen-

Genuenſium & Venetorum diſſidiū 195
Genſericus Rex VVandalorum 54. perſequitur Epiſcopos 55
Gentilis Fulginas Medicus 324
Gepidi populi 224
Gerardus Epiſcopus Canodienſis 342
S. Gerardus Epiſcopus, Vngarorum Martyr 145
Germanus Altiſiodorenſis 58
Germanus Epiſcopus in Britāniam prædicaturus mittitur 54
Germanus Epiſcopus Pariſienſis, ſuo exemplo Regē Franciæ ſemper in officio continuit 70
Germanus Patriarcha Conſtātinop. in exilium mittitur 96
Germani ad fidem conuertuntur opera Roman. Pontif. cum manu multi Romam venientes ſunt baptizati 94
Germani nouitatum cupidi 289
Germani Pontificis imperium agrè ferunt 189
Germanis Imperatoris electio permiſſa 138
apud Germanos mos eſt epiſcopatus armis tueri 297
Gerunda ciuitas dedentibus ciuibus à rege Franciæ capitur 208
Gibellini 190. 212. dicuntur albi 213
Gibertus Epiſcopus Rauennas Pontificatum ambit 149. prohibetur munere Sacerdotali fungi 152. priuatur dignitate 154
Gildo Aphricam inuadit 58
Gilibertus cognomento vniuerſalis 178
Giſcalis ciuitas Iudææ patria D. Pauli, ſolo 8
Gloria in excelſis in miſſa canendum 61
Gordianus Presbyter 62
Gothi Regem ſuum nolunt literis erudiri 64
Gothi ſedibus pulſi 48. penitus delentur 69
Gothi ad vnionem Catholica Eccleſiæ redeunt 73
Gothofredus Galatiæ Comes ad expeditionem Hieroſolymitanam proficiſcitur 356. Rex Hieroſolymorū creatus auream coronam reiicit 359. moritur 160
Græca Eccleſia Romanæ ſubiiciēda promittitur 184
Græcas literas in Italiam rurſum aduexit Chryſoloras 244
Græci Calabria & Apulia eiiciuntur. ſolio 135
Græci à fide Catholica deficiunt 210
Græci in azymo corpus Chriſti conſecrandum eſſe fatentur 167
Græci ob varias ſectas & religionem & imperium amiſerunt 78
Græci Romanum Pontificem verū Chriſti vicarium eſſe fatētur, legitimūq; Petri ſucceſſorem 67
Græci Spiritum ſanctum à patre filioq; procedere & homouſion eſſe fatentur 167
Græci tertiadecima vice in ſententiam Roman. Eccleſiæ toties deficientes iu
Concilio Lugdunenſi pertracti 201
Græci Purgatorii locū eſſe credunt 267
Græci ius Gentium violant 177
Grandimontenſis ordo reformatur 220
Gratianus compilator Decreti 186
Gratiani Imperatoris laus 49
Grauitas & conſtantia Marcelli Ceruini 331
Grauitas & ſeueritas Ioannis Petri Caraffa Cardinalis 337
S. Gregorius I. Papa 72
Gregorius II. Papa 94
Gregorius III. Papa 96
Gregorius IIII. papa 113
Gregorius V. papa 138
Gregorius VI. papa 143
Gregorius VII. papa 149
Gregorius VIII. papa 181
Gregorius IX. papa 188
Gregorius X. papa 200
Gregorius XI. papa 238
Gregorius XII. papa 243
Gregorius XII. Antipapa deponitur 151
D. Gregorius I. adhuc Diaconus libros Moralium Conſtantinopolim miſſus compoſuit 72. in Pelagio II. initiis fit Pontifex 72. à calumniis vindicatur 74. eius vitam ſcripſit Ioannes IX. 123
Gregorius Beticus 48
Gregorius Cæſarienſis Epiſcopus 31
Gregorius Lingonenſis 69
Gregorius Nazianzēnus 49
Gregorius Nicanus 49
Gregorius Patriarcha Conſtantinopolitanus hæreticus conuertitur 85
Gregorius Protoſecretarius Conſtantini Imperatoris 103
Grimaldus Dux Beneuentanus 82. moritur 84
Groſſoni gens Arabica 192. Hieroſolymam capiunt 192
Grypha filius Caroli Martelli 99
Guadius mons 162
Guardaſtallanus conuentus 161
Guarinus 244
Guaſcones à Carolo Magno domantur. ſolia 104. 106
Gubertus Epiſcopus Britannus 89
Gubernatoris boni laudes 84
Guelphi 190. ad ſupplicium vocantur 218
Guelpherum & Gibellinorum ſeditio innouatur 242
Guido Appius 206
Guido Bonatus Aſtrologiæ peritiſſ. 206
Guido Comes Monteſeltri 207. ſuperatur 208
Guido Rex Hieroſolym. captus liberatur 180
Guilelmus Croius Archiepiſcopus Toletanus Cardinalis 327
Guilielmus de S. Amore 197
Guilielmus de Sancto amore libellos contra paupertatem edidit 196. qui & à Pontifice ſunt damnati 196. contra eundem Guilielmum librum ſcripſit D. Thomas 197
Guilielmus Pius Dux Aquitaniæ 324
Guilielmus Siciliæ Rex diſcenem Rom.
Eccleſiæ reſtitutus Rex creatur à Roman. Pontif. 174. annonam præbet proficiſcentib. ad terrā ſanctam 181
Guiſcardus Apuliæ Dux liberata Pontifice moritur 155

H

Hadrianus Abbas 83
Hadrianus Imperator 24
Hadrianus I. papa 105
Hadrianus II. papa 123
Hadrianus III. papa 124
Hadrianus IIII. papa 173
Hadrianus V. 201
Hadrianus VI. Papa 315
Hadrianus I. Pontifex Carolo magno poteſtatem dedit eligendorum Epiſcoporum 112
Hadrianus VI. longiori vita dignus 319
Hadrianus VI. olim Caroli præceptor, deinde Hiſpaniæ gubernator, poſtremo abſens Pontifex creatur 323
Hadriani moles, arx Creſcentii quare dicta 138
Hadrianorum pœna 50
Haldeberga Ioannes XXIIII. captus cuſtoditur 238
Hæreſis de cohabitatione marium & fœminarum 216
Hæreſis Romæ peſte maxima & inundatione punitur 189
Hæreſis non tantùm verbis, ſed etiā armis impugnanda 185
Hæreticus Almericus Pariſiis cum ſuis ſectatoribus exuritur 186
Hæreticus & Paganus chriſtianum accuſandi poteſtatem non habent 33
Hæretici exilio mulctantur 38. 60. 62. 63. comburuntur 216
Hæretici à Paulo IIII puniti 339
Hæretici Gabrgra & Mirandulæ Auenionenſis legationis occiſi 326
Hæretici ſunt, qui ſeorſum ab Eccleſia pertinaciter ſentiunt 305
Hæretici & Schiſmatici à ſeculari poteſtate coërceri poſſunt 69
Hæretici aſſerentes Pontificem neceſſariò debere eſſe pauperem, capiuntur ſolio 302
Hæretici Fratricelli armis oppreſſi 216
Hæreticorum libri comburūtur 57. 60. 62. 63. 196
Hæreticos non rebaptizandos tota Eccleſia vbiq; agnouit 30
Hagnes imperatrix dignitate priuatur ſolio 149
Hannibal hæreticus 189
Hannibalum familia Romana 205
Haymo frater venerabilis Bedæ 98
Hebionitarum hæreſis 48
Hedmundus Cantuarienſis Epiſcopus canonizatur 193
Helchefalarum hæreſis 27
Helena 40
S. Heliopoldus Auſtriæ dux miraculis clarus, in Sanctos relatus 308
Henricus Abbas Lobienſis 138
Henricus Angliæ Rex Romano Pontifici obuiam venit 170
Henricus Angliæ Rex 398

Henricus Anglorum Rex, olim Lutheri oppugnator, tandem non conceſſo ſibi à Pontifice repudio ab Eccleſia defecit, regnoq; priuatur 323
Henricus Alemaniæ Rex promulgatur folio 187
Henricus Bauariæ dux 132
Henricus Cardinalis Hoſtienſis vir diuini humaniq; iuris peritiſſimus 196
Henricus comes S.Pauli in Palæſtinam proficiſcitur 184
S.Henricus I. Imperator coronatur & moritur 141
Henricus I I. Imperator 142
Henricus I I I. Cæſar creatur 146. coronatur 147. cum Pontifice in gratiam redit 149. Imperio deiicitur & excommunicatur 150. Suppliciter petita venia, rurſum in Pontificem inſurgit 151. denuò excommunicatur 153. Pontificem iniecto in calicem veneno necat 155. moritur apud Leodium 162
Henricus I I I I. Imperator 162
Henricus V I. Imperator Monialem ducit 182. moritur 184
Henricus V I I. Lucenburgenſis Imperator 217. coronam ferream Mediolani accipit 218
Henricus Richardi comitis Cornubiæ filius ante aram interficitur 20
Heraclas Epiſcopus Alexandrinus 27
Heraclitus 22
Heraclius Patriarcha Hieroſolymitanus 179
Heraclius Imperator creatur 76. virtutes & vitia ibidem, in Deuſdedit, in hæreſim incidit 78. moritur 80
Herculanus Epiſcopus martyr 69
Hercules Gonzaga legatus ad concilium Tridentinum mittitur 342
Herdardus Regis Angliæ filius ab Arſacida familiari vulneratus conualuit folio 200
Hermanii cuiuſdam corpus pro ſancto habiti comburitur 214
Hermes librum Paſtoris ſcripſit 18
Hermogenis hæreſis 17
Herodes Athenienſis Rhetor 15
Herodes filios ſuos laqueo perimit 4
Herodes Iudæorum Genealogias incendit, & legiſperitos occidit 3
Herodes Lugdunum in exilium relegatur 6
Herodis mors 4
Herodianus Grammaticus 20
Heros Arelatenſis Epiſcopus 53
Hexarchatus nomen ceſſat 101
Hibernia Romanæ Eccleſiæ vato vectigalis fit 185
Hieronymus Aleander 318
D.Hieronymus presbyter 53
D.Hieronymi tranſlatio recipitur 47
Hieronymus de Praga Conſtantiæ exuſtus 252
Hieronymus Seripandus legatus ad Concilium Tridentinum mittitur 342
Hieroſolyma Aelia dicitur 18
Hieroſolyma capitur 76.159.192
Hieroſolyma capitur à Turcis 141
Hieroſolyma Saracenis deditur 180
Hieroſolyma ſitus 159
Hieroſolymæ muri diruuntur ſeruato templo Salomonis, ſepulchro Domini & turri Dauidis 187
Hieroſolymitanus Patriarcha ab hoſtibus capitur 194
Hieroſolymitanum excidium 10
Hieroſolymitanũ templum dum Iulianus reſtaurare nititur, magis euertitur 46
Higinus Papa 17
Hilarius Arelatenſis Epiſcopus 56
D. Hilarius Pictauorum Epiſcopus 48
Hilarius Pontifex 57
Hildebertus Epiſcopus Cænomanenſis folio 169
Helmnolinus Saracenus hiſpaniam ingreditur 185
S. Himericus Regis Hungarorum filius folio 142
Hiſpania à Saracenis occupatur 92.95
Hiſpania tota fidẽ Chriſti ſuſcipit 106
Hiſpaniæ ciuitates à Gothis imperio adiunantur 79
hiſpaniæ magna pars ab Aquitaniæ Præfecto occupatur 112
hiſtoriæ laus 1
Honorius I. 78
Honorius I I. 168
Honorius I I I. 186
Honorius I I I I. 206
Horæ in Eccleſiis diſtinguuntur officii gratia 74
Horas Canonicas dum Rex Robertus legit oppido quod obſidebat mœnia corruunt 140
Horas Canonicas Pius I I. nec in ſumma quidem animi anxietate omiſit 291
S.Hormiſda 63
Hormiſdæ Architecti dicta 45
hoſpitale D.Anthonii Romæ extruitur folio 190
hoſpitale S. Spiritus Romæ conſtruitur folio 186
Hugo Abbas Cluniacenſis 144
Hugo Colonius Cardinalis Doctor egregius ordinis Prædicatorum 209
eius ſcripta 193
Hugo gubernator hetruriæ 140
Hugo de S.Victore 169
Hunni qui & Vngari 107
Hunni Germaniam vaſtant 124
Hyperboreis montibus Scythiæ ab Alexandro incluſi 101

I

IAcobus Picenninus aliquot præliis debilitatus 284
Iacobus Picenninus Neapolim miſſus, in carcere detentus moritur folio 300
Iacobi Cappocii in Romanum Pontificem benignitas 190
Iacobi fratris Domini vita ac mors 7
Iacobi Picennini labor & induſtria 300
Iadora recuperatur 184
Iadora Venetis venditur 243
Ianuarius martyr 30
Iberorum Gens à captiua muliere fidem intelligit 41
Ieiunium quatuor temporum 13.15
Ieiunium ſeptem hebdomadarum ante Paſcha 18
Ieiuniis & vigiliis impetratur à Deo bonus Pontifex 120
D. Ignatius Epiſcopus Antiochenus, folio 13
Ignatius Epiſcopus Conſtantinopolitanus 122
Ildebrandus Archidiaconus Romanus folio 148
Illyrea ab Hunnis vaſtatur 54
Imagines Saluatoris & Apoſtolorum folio 97
Imagines ſanctorum in templis ſeruanda 104
Imagines ſanctorum Formoſi corpus venerantur 128
Imagines ſanctorum non delendæ ſunt folio 95
Imagines ſanctorum in templis poſitæ folio 92
Imagines ſanctorum ab hæretico Imperatore deletæ reſtituuntur 93
Imagines ſanctorum renouantur 99
Imaginum ab hæreticis demolitio 102
Imaginem Antonini Veri, qui domi non habebat, ſacrilegus dicebatur 19
Imperator à Pontifice magna impenſa ſuſcipitur 304
Imperator à Romano Pontifice inungitur 122
Imperator à Romano Pontifice coronatur 123.133.135.141.142.144.147.174.186.278
Imperator à Romano Pontifice confirmatur 184
Imperator à Romano Pontifice excommunicatur, & imperio priuatur 185
Imperator coronatur à tribus Cardinalibus 218. à duobus 229
Imperator coronatus equites creat auratos in Ponte Hadriani 278
Imperator Conſtantin. Emanuel à Romano Pontifice petit diuiſum imperium vnum reddi 176.177
Imperator Conſtantinopolitanus Ferrariam venit 266
Imperator de Rege Gallorum conqueritur apud Romanum Pontificem folio 324
Imperator exoſculatur Romani Pontificis pedes 93.162.178.252
Imperator Fredericus I. Romano Pontifici obuius, equo deſcendẽs, vt verum Chriſti vicarium ſalutat 174
Imperator Fredericus I. excommunicatur 175
Imperator Fredericus I I. imperio deiicitur 193
Imperator Henricus I I I I. Romani Pontificis pedes oſculatur 162. eundem capit & coronatur 163. coronatur ſecundò 164. eum perſequitur 165. pax componitur 168
Imperator hæreticus imagines demolitur 102

Impe-

Imperator Iuſtinianus approbat Pontiſicum decreta, non ſecatus antè Conſtantius Pontificis conſilium, cum filio interficitur 93
Imperator Lodouicus II. Roman. Pontifici obuiam factus, ex equo deſcendens frenum equi Pontificis manu tenens in caſtra eum perduxit 120
Imperator Otho I. Romanos Sacramento adegit, ſe nihil mutaturos rerum, quæ ipſe in eo Pontificia ſtatueret. folio 134
Imperator Robertum Regno priuat 219
Imperator nullam habet poteſtatē creandi Pontificis 144. 148
Imperator Rodulphus ea conditione eligitur, vt ſequenti anno Romam petat corona accipiendæ cauſa 208
Imperator tum demum cenſendus eſt, quando à Roman. Pontif. eſt confirmatus 138
Imperatoris eligendi ratio à Gregorio V. Pontifice conſtituta 138
Imperatoris Ludouici ſuperbia, quòd abſq; authoritate Romanæ ſedis Imperatorem ſe nominauerit 220
Imperatorum officium 97
Imperatori hæretico parendum non eſt folio 95
Imperatori omnium rerum arbitrium à Petro vinea aſcribitur, quem libro quodam confutat Innocentius IIII. folio 193
Imperium ad Longobardos transfertur folio 125. 127
Imperium à Paleologo deſumitur, quod poſt 48. annos à Latinis in Græcos rurſum translatum eſt 296
Imperium ad Francos transfertur 109
Imperium ad Germanos transfertur 133
Imperii ciuitates in Italia 118
Imperii confirmationem petenti bis terue Alberto negat Pontifex 213
Imperii diuiſio 115
Imperii Occidētalis fines à Carolo Magno conſtituti 110
Imperii vacatio 29
ab Imperium diſſidium 198
de Imperio magna inter Italos, Francos & Germanos concertatio 229
Imperia Regna & quicquid habere mortales poſſunt, Apoſtoli auferre & dare poſſunt 252
Imago ſancti Marci in Venetorum inſignis 113
Imago D. Virginis aurea 98
Imago Chriſti & Abrahæ in Larario Alexandri Imperatoris 26
Imagines Apoſtolorum 90
Incendium cuius Nero author fuit, Chriſtianis imputatur 9
Incendium maximum Florentiæ 163
Incendium Regiæ domus Chriſtianis imputatur 34
Induciæ decennales inter Cæſarem & Gallorum Regem 325
Indulgentia parcius danda 315
Indulgentia quare vileſcebant 243
Infidelibus arma dari prohibentur 378
Innocentius I. Papa 50
Innocentius II. Papa 169
Innocentius III. Papa 184
Innocentius IIII. Papa 192. eius ſcripta 193
Innocentius V Papa 202
Innocentius VI. Papa 228
Innocentius VII. Papa 244
Innocentius VIII. merito ab vita Innocentia dictus 309
Inquiſitio hæreticorum 339
Interim conſtitutiones Auguſtæ promulgata 329
Inſubrium planities 100
Introitus in miſſa dicendus 72
Inuidi non niſi ignaui 326
Inſtitutiones Iuris componuntur 65
Inundatio Tiberis 70. 94. 258. 339. 320. 108. 189.
Inſula Ionii & Aegei à Venetis occupantur 185
Inſula Tiberina figura 136
Interdictum 213. 226. 237. 228. 222. 235
Inundatio aquarum pluuialium Longobardos ab obſidione Romæ pellit 71
Inundatio aquarum 76
Interdicti pœna in Florentinos lata 201. 233. abſoluuntur 202
Interdicti ſacris à Pontifice Peruſini folio 206
ab interdicto abſoluendus laqueum geſtat 205
Ioachimus Abbas 179. 196
Ioannes Antiochenus Presbyter 64
Ioannes baptiſta cæſus in caſtello Macheruntæ 5
Ioannes Bergomatum Epiſcopus 88
Ioannes Caſſianus 53
Ioannes Chryſoſtomus 52
Ioānes Columna Cardinalis ad expeditionem terræ ſanctæ mittitur 186. Romam reuertitur 187
Ioannes I. papa 64
Ioannes II. papa 66
Ioannes III. papa 70
Ioannes IIII. papa 79
Ioannes V. papa 88
Ioannes VI. papa 91
Ioannes VII. papa 91
Ioannes VIII. papa 122
Ioannes IX. papa 122
Ioannes X. papa 127
Ioannes XI. papa 129
Ioannes XII. papa 131
Ioannes XIII. papa 133
Ioannes XIIII. papa 134
Ioannes XV. papa 137
Ioannes XVI. papa 137
Ioannes XVII. papa 137
Ioannes XVIII. papa 139
Ioannes XIX. papa 140
Ioannes XX. papa 140. eius ſcripta 205
Ioannes XXI. papa 242
Ioannes XXII. papa 202
Ioannes XXIII. papa 220
Ioannes XXIIII. papa 249
Ioannes Conſtantinopolitanus Epiſcopus 71. & 74. in Sabiniano vniuerſalem ſe dici iubet 73
Ioannes Damaſcenus 60
D. Ioannes Euangeliſta cur & quando Euangelium ſcripſerit 12. eius mors folio ibidem
Ioannes Fredericus Saxoniæ Dux à Cæſarianis captus 329
Ioannes Galeatius Florentinos vexat. 241 moritur 242
Ioannes Gerundenſis Epiſcopus 76
Ioannes Hus cum Hieronymo Pragenſi exuſtus 252
Ioannes Imperator Conſtan. 170
Ioannes Gualbertus autor ordinis Vallis vmbroſæ 148
Ioannes Maria Cardinalis laus 338
Ioannes Monachus cuius conſilio Theodoſius Imperator ſæpè vtebatur 50
Ioannes Monachus Patriarcha Conſtantino. Hæreſiarcha 93
Ioannes Montoris Comes cum Aliſano & Cardino decollati fuerunt 324
Ioannes Moronus Cardinalis capitur. folio 339
Ioannes Moronus Cardinalis & nonnulli alii omni & iniuria & ſuſpitione à Pio IIII. abſoluuntur 348
Ioānes Patricius Tribunianus Iuriſperitus Iuſtinianum in digeſtione librorum adiuuat 65
Ioannes Petrus Caraffa Cardinalis apud Iulium III. & Marcellum ſecundum ſummum dignitatis locum obtinet 337
Ioannes XXIII. Pontificatu priuatur folio 258
Ioannes Prochyta 206
Ioannes Rex Hieroſolymitanus ius regni Siciliæ Regib. donat, & in Franciam atque Galitiam ad D. Iacobum proficiſcitur 187. Hexarchus Rauennas conſtituitur 288
Ioannes Roffenſis, & Thomas Morus Angli, iisdem aliis, Religionis cauſa morte ſupplicio affecti 323
Ioannes Scotus qui D. Dionyſii Hierarchiam tranſtulit 118. 125
Ioannes ſenior alius a D. Ioanne Euangeliſta 14
Ioannes Tyrannus 54
Ioannes Vitelleſchus hoſtes Eccleſiæ coercet ac punit 264
Ioannes Vuicleff hæreſis damnata & duo ſectatores eius exuſti ſunt in Concilio Conſtantienſi 252
S. Iodocus Regis Britonum filius 80
Ioppe expugnatur 160. & à fundamentis euertitur 184
Ioſephus Mathathiæ filius 10. qui mortem Neronis & Veſpaſianum imperaturum prædixit, ibidem in vita Cleti
Ioſephi de Chriſto & Ioanne baptiſta teſtimonium 5
Ionatians Imperatoris laus 47
Iſaac Conſtan. Imperator. 179. excæcatus moritur cum Alexio filio 184
Iſtris fluuius 99
Iſaurus fluuius 108
Iſidorus Cyprignius Epiſc. Hiſpanus 64

Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus 77
Italia bello vexatur 309
Italiæ multæ ciuitates ab Imperio deficiunt 142
Italos quis docuit bella gerere 290
Iubilæus annus 277.308
Iubilæus inſtituitur à centeſimo anno in centeſimum 213. à quinquageſimo in quinquageſimum 225
Iubilæi anno Nicolaus Pontifex ſtationes quotidie inuiſit 278
Iubilæi anno eodem diu multi in tanta frequentia obtriti & ſuffocati in ponte Hadriani 277
Iudas Cyriacus dictus, inuentor S. Crucis, baptizatur 36
Iudæi ſupplicijs ad Chriſti fidem compelluntur 77. & 78. in Honorio
Iudæi ingreſſu Hieroſolymorum prohibentur 35
Iudæorum triginta milia in portis Hieroſolymitani templi obtecta 7
Iudæi ex Francia expelluntur 216
Iudæorum auaritia à Paulo IIII. coërcetur, ipſorumque natio crocei coloris pileum ferre cogitur 318
Iulianus Aphricanus 35. & 27
Iulianus Apoſtata 45 eius genus 46. Clericus fuit, & moritur 47
Iulianus Iuriſperitus Imperator 21
Iulianus Legiſlator 21
Iulius Frontinus 25
Iulius I. Papa 42
Iulius II. Bononiam reiectis Bentiuolis inſigni triumpho inuectus eſt 312
Iulius III. 334. Anglicæ conuerſionis nuncio apprimè delectatus, poſteà febre correptus moritur 334
S. Iuo Presbyter canonizatur 228
Iurandi modus 158
Iuriſiurandi Henrici III. Imperat. formula 151
Ius ciuile ex variis libris cōponitur 65
Iuſtina Arriana in multas calamitates filios ſuos Imperatores coniecit 49
Iuſtinianus Dux Venetorum 113
Iuſtinianus Epiſcopus Valentinus 65
Iuſtinianus I. Imperator 64. doctrina eius & libri 65. minatur Rom. Pontifici 66. moritur 69
Iuſtinianus II. Imperator 88. Sergium Rom. Pontif. Conſtantinopolim adduci iubet, et in exilium mittitur 90 reſtituitur 91. in Cherſoneſo omnes pubertatem ſupergreſſos interfici iubet 92. eius ingratitudo in Trebellium, ibid. & Romani Pontificis conſenſum petit in negotio fidei, ibidem
Iuſtinus I. Imperator Legatos Roman. Pontif. honorifice ſuſcipit 63. pietas eius & mors 64
Iuſtinus II. Imperator ob flagitia in inſaniam vertitur 70
Iuſtinus Philoſophus Martyr 16
Iuuenalis Epiſcopus 53
Iuuencus Hiſpanus Presbyter 42

K

Kyrieeleiſon nouies in Miſſa cantandum 27

L

Lactantius Firmianus 36
Ladislaus Neapoli potitur 243. & Roma 246.248. regno priuatur 250
Ladislaus Rex Vngariæ ſine herede moritur 299
Lætitiam Pontificis publicam error occupat 302
Laicus dum ſacra fiunt Presbyterium ingredi prohibetur 117
D. Lambertus Leodienſis Epiſcopus 90
Lamellus inſula 208
Lampades perpetuo accenſæ in Eccleſiis folio 74
Lancea Chriſti Antiochiæ inuenta in bello loco vexilli præfertur 158
Lancea Chriſti à Venetis emitur 190
Landulphus Beneuentanus Princeps 129
Landus Pontifex 129
Lanfrancus Scriptor 147
Lannocianus Abbas Clodoueo author fuit vt Chriſtianiſſimus fieret 61
Lantgrauius Heſſiæ Brundiſii ad expeditionem Hieroſol. profecturus, moritur 188
Laodicea capitur 162.180
Lapis è cælo decidit 133
Lapis cui Chriſtus inſedit 168
Lateranenſe Concilium 103.167.172.178 fol. 186.191
Laqueum in collo geſtare maximum pœnitentiæ ſignum 205
Lateranenſis Eccleſia ſpoliatur 70
Largitiones pro impetrandis beneficiis à Paulo ſublatæ 338
Latinianus Epiſcopus Carthaginienſis 75
Laus Pii IIII. 342
Latium vaſtatur 339
Leander Epiſcopus vel Toletanus vel Hiſpalenſis 71
Laude à Venetis accepta 275
Legatus Roman. Pontif. Henricum III. Cæſarem creat 146
Laurentius Medices 322
Lauretum 341
Laus Innocentii VIII. 310
Legati Roman. Pontif. Concilio interſunt 85
Legati Roman. Pontificis ad Henricum III. & Rodolphum mittuntur, iudicaturi vtri debeatur Regnum 152
Legati Roman. Pontificis Henrico Anglorum Regi pœnitentiam imponunt folio 177
Legati ad Concilium Tridentinum mittuntur 342
Lemungildus Rex Luſitaniæ 76
Leo I. papa 56
Leo II. papa 86
Leo III. papa 108
Leo IIII. papa 116
Leo V. papa 128
Leo VI. papa 130
Leo VII. papa 131
Leo VIII. papa 134
Leo IX. papa 144
Leo X. papa 312
Leodegarius Epiſcopus Auguſtodunenſis fit Martyr 89
Leodii moritur Henricus III. Imper. 162
Leodienſes Epiſcopum ſuum & Legatum capiunt 307
Leonardus Aretinus 244
Leonardus Aretinus, Carolus, Poggius, Auriſpa, Trapezuntius, Blondus, viri doctiſſimi conſiliarii Eugenii IIII. folio 272
Leonina vrbs à Leone IIII. Pontif. ædificata 118
Leontius Imperium inuadit, & capitur 90. interficitur 92
Leo I. Imperator 57
Leo II. Imperator 58
Leo III. Imperator hæreticus imagines ſanctorum demolitur 95. & incenditur 96
Leo IIII. Imperator gemmis delectatus templum Sanctæ Sophiæ ſpoliat, vt diadema ſuum gemmis ornet, at paulò poſt moritur 107
Leo Imperat. Conſtant. Baſilii filius. folio 123
Leproſus mundatur 124
Lesbus Inſula 109
Letania dicenda 57.72.90.101. vide ſupplicationes
Letania à Sancto Apollinari ad Sanctum Petrum 79
Libanius Sophiſta 46
Liberalitas Pontif. Anaſtaſii IIII. 173
Liberalitas Alexandri V. 249
Liberalitas in pauperes & virtutes Nicolai V. 282
Liberalitas Pii IIII. in pauperes 342
Liberius Pontifex 43
Liberium quidam volunt hæreticis conſenſiſſe 44
Libertas Hieronymi Balbi Hungari erga Pontificem 317
Libertas vera quæ ſit 213
Libertatem quadā ciuitates emunt 208
Libri hæreticorū vide Hæreticorū libri.
Libri Sanctorum Patrum integrè denuo imprimendi 342
Libri iuris ciuilis ad duo fere millia fuerunt 65
Liguria inuaditur à Longobardis 81
S. Linus I. Papa 10
Linus & Cletus D. Petro adhuc viuente ordinantur 8
Liparea Inſula 84
Liris fluuius dictus Gariglianus 130
Litera Apoſtolica 152. Hadrianus VI. ad Principes Germaniæ 314
Literæ florent 282
Literati quidam ad res agendas parum idonei 205
Loca ſancta viſuntur 89.156.159
Locuſtæ Galliam vaſtant 122
Lodouicus Andegauenſis in Italiam contendens moritur 258
Lodouicus Epiſcopus Toloſanus canonizatur 120
Lodouicus Bauariæ Rex 111
Lodouicus I. Rex Aquitaniæ 110
Imperator Roman. Pontifici obuius fit 111. Britanniam vaſtat 112

Lodo-

Lodouicus II. Rex Italiæ decernitur 116
Lodouicus II. Imperator 119
Lodouicus Bauarus Imperatoris ſuperbia quod ſine authoritate Roman. Pontif. Imperatorem ſe appellarit 220. ferream coronam Mediolani accipit 222. Romæ coronatur 222. Schiſma conatur introducere in Eccleſiam, & antipapam creat 222. facta in eum cenſura confirmantur 224
Lodouicus XII. Francorum Rex cum Pontifice nouum fœdus percutit aduerſus Catharinam Vicecomitem 312
Lodouicus Rex Franciæ in Aſiam proficiſcitur 172. reuertitur 173
Ludouicus Rex Franciæ ex voto in Aſiam proficiſcitur 192. Damyatam expugnat 193. bello ſuperatus capitur & ſoluitur, & ſexto expeditionis anno in patriam reuertitur 194
Lodouicus Rex Franciæ canonizatur à Bonifacio VIII. 212
Lodouicus Sabaudiæ Comes in Palæſtinam proficiſcitur 184
Lodouico Rege, peſte eſt medio cum maiore natu filio ſublato, Philippus eius filius ſufficitur 200
Lodouicus Vngariæ Rex Sulmonem capit 227
Longobardi multas vrbes Italiæ capiunt 71
Longobardi Regnum amittunt 106
Longobardi ſolam Papienſem monetam admittunt 179
Longobardi ſe ſuaq́; omnia Roman. Pontif. fidei committunt 105
Longobardorum nomen ibi tantum remanet, vbi gens illa præcipuè ſedem habuit 109
Longobardorum Rex arma ſua templo D. Petri offert 96
Longobardorum Reges à Cacano Rege Bauarorum ſuperantur 76
loquendi libertatem Romæ Pius II. indulſit 295
Lotharingia à Lothario Imperatore ſic dicta 115
in Lotharingia fons in ſanguinem vertitur 142
Lotharius I. Imperator III. patrem in vincula conicit 114. à fratribus ſuperatur 115. monachus efficitur 119
Lotharius II. Imperator 131
Lotharius III. coronatur 170
Loyſius Caroli filius in ſanctos relatus folio 207
Luca ciuitas multis priuilegiis ornatur 148. 178. capitur 223
Lucæ Colloquium Pontificis cum Cæſare habitum 320
Lucenſes anathema & interdictum incurrunt 217
Lucas Euangeliſta 11
Luceria vrbs capta ſolo æquatur 83
Luching Dux 206
Lucia virgo Martyr 33
Lucianus Presbyter Antiochenus Martyr 34. 37
Lucianus Presbyter reliquias D. Stephani inuenit 13
Lucina matrona 28. Eccleſiam reliquit hæredem 35
Lucinii ſæuitia 37. & 38
Lucifer Caratalitanus 49
Lucius Arrianus 52. eius ſæuitia 48
Lucius I. Papa 29
Lucius II. Papa 171
Lucius III. Papa 179
ludi, & pallia in præmia currentibus propoſita 302
Lugdunum à Carolo Rege capitur 97
Lugduni Concilium celebratur 192
Luithprandus Longobardorum Rex 93. moritur 98
luna ſanguineo colore videtur 94
lupus Forojulianorum Dux 84
lupus Tretaſenus 38
Lutheri ſcripta impia ſuperioribus Conciliis damnata fuerunt 315
Lutherani Concilium quod antea poſtulauerant, per friuolas excuſationes reſpuunt 325
lutherani Euangelicorum & Proteſtantium nomen ſibi vſurparunt 327
lybia à Saracenis inuaditur 88. 91
lyris fluuius 14

M

Macarius Antiochenus Epiſcopus hæreticus damnatur. folio 85
Macharii duo 48
Macedoniana hæreſis 45
Maceroti balnea 219
Magdalenæ caput in theca argẽtea conditum 205
Magdalenæ corpus & caput à Carolo Rege Siciliæ maiori honore affecta. folio 205
Magiſtratus niſi annuus eſſe & peti nõ debet 204
Magni Martyr 30
Mahometi vita 77. 78. mors 79
Mahometi ſecta 77. 78. 101
S. Maiolus Abbas Cluniacenſis 136
Maiorica Inſula Mauris eripitur 188
Malchion Presbyter 30 & 31
Mamercus Vienenſis Epiſcopus 57
Mammea Alexandri Imper. mater fidem Chriſti ab Origene docetur 26
Mammeus Pons Romanus à quo ædificatus 165
Manfredus Conradum veneno petiit 193. excommunicatur 194
Mannia Saracenorum Regina Epiſcopum Catholicum petit 48
Manichæorum hæreſis 32. & in Eutychiano & 37.
Manſuetus Archiepiſcopus Mediolanenſis 86
Mantuæ principum Chriſtianorum conuentus habitus de bello Turcis inferendo 290
Mantua dominus Marchionali dignitate ornatus 263
Mantuæ ſanguis Chriſti aſſeruatur 110
Mantuanum Concilium 248
Marcellinus Papa 33
Marcellini quod Deos adoraſſet pœnitentia 3
Marcellus Ancyranus Epiſcopus 4
Marcellus Alexandri Farneſii medicus ter 334
Marcellus I. Papa 35
Marcellus II. Papa 334
Marcianus Barcilonæ Epiſcopus 58
Marcus Bizantius Rhetor 25
Marcus Primus ex Gentibus Epiſcopus Hieroſolymorum 25
Marcus I. Papa 42
S. Marcus Euangeliſta 7
Marcus Martyr 35
Mareſcallus 198
Mareſchalchi tredecim in vrbe à Pontifice delecti 278
Maria Aragonia Henrici octaui filia, Angliam ad priſtinam pietatem reduxit 333
Maris inundatio 161
Marſi Vngaros opprimunt 131
S. Martinus 66
D. Martinus prædicit Maximo Tyranno calamitatem 56
Martinus I. papa 81
Martinus II. Papa 123
Martinus III. Papa 132
Martinus IIII. papa 205
Martinus V. Papa 255
D. Martinus animam Dagoberti liberat 84
Martinus à tota Republica Chriſtiana, vna duntaxat peninſula excepta, Pontifex habetur 254
Martinus IIII. miracula 207
Martino Luthero mortuo, Bucerus in ſecta ſuccedit 327
Martyrũ ſepulchrũ dæmones metuũt 46
Martyres ſine Dalmatica ſepeliendi non ſunt 32
Martyrum geſta per regiones ſeptem notariis diuiſas deſcribi iubentur 32. folio 27. & 33
Martyrum geſta recondi præcepit Antherus 26
Martyrum hiſtoria in templis pingebantur 225
Maſſilia à Viſigothis liberatur 97
Matthias Vaiuoda Regnum Vngariæ occupat 299
Mathildis Comitiſſa 146. 148. 151. diuortium cum Azone fecit 154. moritur ditionem Rom. Eccleſiæ ingens 163
Matrimonium niſi ſponſa benedixiſſet Sacerdos, legitimum nõ habebatur. folio 20
Matrimonium contrahendum non eſt filio Patrini cum puella à patre fonte leuata 76
Mauritius animam Dagoberti liberat folio 84
Mauritius cum vna legione Thebæorum ad Rhodanum fluuium Martyrio coronatur 35
Mauritius Ius electionis obtinuit 329
Mauritius Gallorum partes fouens Cæſarem acriter perſequitur 332
Mauritius Saxoniam proſcriptionis iure occupare nititur 329

Mauricius Tiberii gener 71
Mauricii Imperatoris mala, & mors folio 73
Mauricius diſcipulus S. Benedicti 66. in Galliam mittitur 67
Mauri Siciliæ magnam partem vaſtant folio 113
Maxentii & Maximini magia & Tyrannis 36
Maximianus imperium recuperare ſtudet, ſed miſerè perit 36
Maximinus malorum pœnitentia ducitur & moritur 37
Maximini Imperatoris proceritas adagio celebratur 26
Maximus 53
Maximus 22
Maximus Tyrannus 50
Mazaca, quæ & Cæſarea Cappadociæ folio 49
Mecha ciuitas 79
Mediolanum capitur 56.70.73.277
Mediolanum obſidetur 142
Mediolanum ſole æquatur 175. reſtauratur 176
Mediolanenſe Conciliabulum 44
Mediolanenſis Archiepiſcopus pallium à Romano Pontifice accipit 157
Mediolanenſis Romana Eccleſiæ reconciliatur 246
Mediolanenſium multa ciuitates capiuntur 276
De Mediolanenſi ducatu contenditur folio 324
Melchiades Papa 36
Melito Aſianus Sardenſis Epiſcopus 27
Melphia 141
Melphis Synodus celebratur 155
Melphis furto occupatur 156
Merlinus vates 58
Meſana & Matinia templo S. Martyrum Marcellini & Petri donatur. folio 40
Meſſana obſidetur à Carolo 206
Metis obſidetur 332
Meſſenus & Vitalis à Felice III. vt ſimoniaci excommunicantur 60
Mezitius Clodoneo author fuit vt Chriſtianiſſimus fieret 61
Mezentius Imperator 83
Mezeulidis fœmina ſancta 85
Michael Palæologus Latinos perſequitur 196 Imperium ſibi dſumit quod poſt annos 48. à Latinis in Græcos rurſum tranſlatum eſt. 190. ad Concilium Lugdunenſe profectus tertia decima vice in ſententiam Romanæ Eccleſiæ Græcos toties deficiẽtes pertraxit 201
Michael Imperator ad Ludouicum I. Legatos mittit, qui peterent quid de ſacris imaginibus eſſet faciendum 112. moritur 115
Michael Imperat. Conſtant. ad Gregorium VII. confugit 151
Michael Theophili filius Conſtantin. Imperator Romam S. Apoſtolis dona mittit 120
Milites cruce ſignati ad expeditionem terræ ſanctæ mittuntur 179
Milites Chriſtiani aquam diuinitùs ad ſedandam ſitim, & victoriam, impetrant 19
Militaris inſolentia quæ Romæ accidit reprehendenda 321
Miniato oppidum 206
Minorum ordo inſtituitur 186. confirmatur 188
Minutius fœlix cauſidicus 25
Miſericordia in pauperes Pii IIII. 341
Miſericordia Pontificis in pauperes 321
Miſſa in Eccleſia tantùm extra neceſſitatem dicenda 32
Miſſa dum celebratur Laicus Presbyterium ingredi prohibetur 117
Miſſa quotidiana 97.98
Miſſa quotannis in honorem Martyrum celebranda 32
Miſſa ter in Natali Dom. celebratur 16
Miſſa ſacrificium vt fuerit paulatim ceremoniis auctum 15.16.47.54.57.62 72.86.90
Miſſam celebrat Pontifex nocte natalis Domini 149
Miſſarum celebratio 89.98
Miſſa latinè celebratur Conſtantinopoli à Legato Roman. Pontificis 85. & modus Romanus celebrãdi à Græcis laudatur 86
Mitra Pontificia varietate gemmarum augetur 306
Mitra Pontifex Siluester vtitur 38
Mitra S. Syluſtri è Vaticano ad Lateranum defertur 272
Mitylene à Venetis capitur 168
Monachus ſtricto gladio Mauricio Imperatori mortem prædicit 73
Monachi ſacris initiari poſſunt 48
Monachorum regula à Gregorio III. praeſcribuntur 98
Monachorum regulas Egeſippus compoſuit 61
Monaſteria conſtruuntur 68.74.76.78. 87.94.95.98.112.123.124
Monaſterium Virginum 86
Monaſteria malis Clericis loca exilii. folio 128.168
de Monaſterio S. Saba contentio inter Venetos & Genuenſes 195
idem monaſterium capitur 195
Monothelitarum hæreſis 78.81
Monſtra marina humanam ſpeciem præ ſe ferentia 74
Monumenta veterum non deſtruxit D. Gregorius 74
Mors Hadriani VI. deploratur 320
Mortuorum in miſſa commemoratio 16
Moſes à Lucio Arriano Epiſcopus conſecrari recuſat 48
Motonium à Venetis ſpoliatur 168. occupatur 185
Motonium Veneti ſpoliant 168
Mutilati mẽbris in Clerum nõ aſſumendi 49

N

NArbonenſes bello vexati 324
Narbonenſis Gallia 115
Narſus Eunuchus priùs bibliopola, poſtea Dux inſignis 69. contumelia affectus Italiam moleſtat 70
Nationes multæ Conſtantini tempore ad fidem Chriſti conuertuntur 41
Natiſo fluuius 84
Neapolis Aſſyria ſe Gothifredo dedit. folio 159
Neapolis Italiæ capitur 243.270
Neapoli Innocentius IIII. moritur 193
Neapolitani belli, quod accidit tempore Pauli IIII. initium 338
Neapolitani religionis quæſtionem admittere noluerunt 329
Nepotiana hæreſis 30
Nerua Imperator 12
Neſtoriana hæreſis 54.56
Nicæa obſidetur à Chriſtianis 156
Nicææ colloquiũ habitum à Paulo III. Cæſare & Gallorum Rege de pace, & bello contra Turcas gerendo 325
Nicænum I. Concilium & eius decreta folio 38
Nicænum II. Concilium 107
Nicephorus Imperium Conſtanti. inuadit 109
Nicephorus Imperator Conſtant. Imperio priuatur 135
Nicephorus Conſtant. Imperat. monachus fieri cogitur 152
Niceta Epiſcopus Conſtantinopolitan. hæreticus 102
Nicolaus I. Papa 120
Nicolaus II. Papa 147
Nicolaus III. Papa 203
Nicolaus IIII. Papa 210
Nicolaus V. Papa 273 pacis amator 275
Nicolaus Tolentinus in ſanctos relatus folio 272
Nicolai III. deuotio inter ſacrificandum 204
Nilus inundat 187
Nomina Pontificum immutandi conſuetudo 115
Norinbergenſis conuentus 326
Normanni Apulia potiuntur 148
Normanni fidem Chriſti ſuſcipiunt 123. Galliæ partẽ inhabitare permittuntur 124. qui fuerint 127
Normannorum obſeruantia in Roman. Pontif. 166
Norwegia ad fidem Chriſti conuertitur 173
Notarios & Tabelliones vtpote ſanguine pauperum & litigantium viuentes reiecit Nicolao VII. 204
Nouatiana hæreſis 27. & 28. in Cornelio
Nuceria oppugnatur 198
Nuceria Saracenorum 198
Nuptiæ inter filium Ferdinandi & Franciſci Sfortiæ filiam 300

O

OCtaua natiuitatis B. Mariæ celebranda inſtituitur 193
Octauius Farneſius Margaritam ab Auſtria vxorem ducit 325
Præfectus vrbis creatur 326
Octauius Farneſius & Alexander Farneſius Cardinalis cum copiis Italicis

tis ad Caſarem in Germaniam perue niune 328
Octauius Farneſius Parma à Camillo Vrſino reiectus 320
Octauius Farneſius prater voluntatem Pontificis Gallica praſidia intromiſiſſe dicitur 332
Oddo Abbas Cluniacenſis 132
Odilo Abbas Cluniacenſis 144
Odium inter Pataninos & Vicentinos folio 245
Odius Abbas Cluniacenſis 137
Odoacer Rauēna regnat 59. filiam Clodoueis Regis Francorum vxorem accipit 60
Officium corporis Christi D. Thomas compoſuit 198
Officium diuinum continēter in ede D. Petri celebratur 98
Officium Eccleſiaſticum vetus D. Gregorius I. inſtituit 73
Officia Romana & ſedi Apoſtolica onerosa & offendiculis obnoxia. folio 325
Olimpius Arrianus de cœlo tactus perijt folio 6
Oppianus Poëta 20
Optatus Epiſcopus Mileuitanus 84
Opitergius 84
Oratio Pij pontificis de bello Turcico omnes mirum in modum incendit folio 290

Ordo:
S. Benedicti 64.66
Carmelitarum 208
Carthuſianorum 148
Ciſtercienſis ibid.
Eremitarum 208
Grandimontēſis reformatur 220
Militum ibid.
Minorum 288
Pauli quarti 336
Prædicatorum instituitur ibid. confirmatur 287
Templariorum 166
Vallis vmbroſa 148

Ordinum ſacrorum diſtinctio 33.37. folio 48
Ordinantur denuò quos Formoſus ordinarat 228
Organa in Eccleſijs adhibentur 83
Origenes 22.24.26.27
Origenes Clementis Alexandrini diſcipulus 20
Oruietum vrbs 205
Oſculo Pontifex lepram curat. folio 76
Ottho Epiſcopus Colonienſis 148
Ottho I. Imperator 9
Ottho II. à Pontifice in Italiam vocatur 132. coronam imperij recipit. folio 133
Ottho III coronam imperij cum vxore recipit 135. capitur à Piratis 136. moritur 137
Ottho IIII. Imperator electus à Romano Pontifice confirmatur 137
Ottho Saxonia dux à quibuſdam Imperatbr eligitur 184. coronatur, imperio priuatur 185

P

Palæologus Orator Conſtanti. Imperatoris 174
Palæologus à Pontifice excommunicatur 205. moritur 210. & extra locum ſacrum ſepelitur 3
Palæmon Rhetor 15
Palladius in Scotiam Epiſcopus mittitur 54
Pallij vſus vt etiam officia alia ſine pecunia conferenda ſunt 86
Pampaluna decipitur 106
Pamphilus martyr 35
Pandecta componuntur 65
Pandulphus frater Honorij IIII. folio 207
Panhormum à Saracenis capitur 113
Pannonia Bulgaris traditur
Pantheon plumbeo tecto reſtitutum folio 281
Papia ad Concilium celebrandum deſignatur 254
Papia à Carolo Magno occupatur. folio 106
Papia laudatur 287. Papia capitur 130. 70. 275
Papia obſidetur à Pipino Rege 100
Papianus quis aneis aduehitur 95
Papias Hieropolitanus Epiſcopus. folio 14
Papias Lombardus 186
Papienſis moneta ſola apud Longobardos recipitur 179
Papienſis Epiſcopus pallio & cruce à Romano Pontifice priuatur 178
Pariſienſis Gymnaſij inſtitutio 130
Pariſiorum ciuitas caput regni conſtituitur 67
Pariſiorum ſuburbia incenduntur 136
Parma emenda deditur 226
Parma & Mirandula obſidione liberantur 352
Parma duci Mediolanenſi reſtituta 255
Parma obſidetur 192
Parmenſis belli occaſio 332
Parſimonia Pij I I. 293
Paſchalis Archipresbyter pecunia pro pontificatu apud Heparchum ſollicitat 88. moritur 89
Paſchalis I. 111
Paſchalis II. Papa 158
Paſchalis celebratio 18.21
Paſtoris boni exempla 70
Patauium capitur 239 240.245
Patauinum ſtudium inſtituitur 198
Patauij D. Anthonius de Padua moritur 189
Patriarcha loco Protoflaminum. folio 20
Patrimonium D Petri 146.162
Patrinus & matrina 7
S. Paulinus Nolanus Epiſcopus 57
Paulus Apoſtolus 8
Paulus diaconus in exilium relegatus, poſteà monachus efficitur 106
Paulus Iuriſperitus 25
Paulus patriarcha Aquileienſis 70
Paulus I. 102
Paulus II. ad bellum Turcicum hortatur 298 duos ciues Romanos ad concordiam compellit 299. ſtatuarum antiquarum ſtudioſus 305. apoplexia moritur 306
Paulus III. maxima autoritate & ſapientia praditus 322. tam gratus omnibus fuit, vt paucarum horarum ſpatio poſt conclaue ingreſſum Pontifex ſalutatus fuerit 323
Paulus IIII. initio pontificatus ſeueritatem depoſuit 337. Primo quoque die Menſis quoſcunque homines audire decreuit 339
Paulus Samoſatenus 22.30.31
Pauperes centum in atrio Lateranenſi quotidie paſcuntur 107
Pauperes Religioni deditos & eleemoſynis viuentes non eſſe in ſtatu ſalutis, docebat Gulielmus de Sancto amore 196
Pauperum pedes in paſchate lauantur folio 107
Pauperibus cùm Hadrianus II. eleemoſynam largiretur, miraculum contigit 121
Pax & tranquillitas Romana 259
Pax in Miſſa danda 86
Pax inter ducem Burgundia & Gallos compoſita 287
Pax inter Venetos & Franciſcum Sfortiam & ab Alfonſo approbata. folio 280
Pax inter Pontificem & Hiſpaniarum Regem 339
Pax inter principes Italia 302
Pax inter Venetos & Philippum Mediol. ducem 273
Pax inter Venetos Genuenſes componitur 237
Pacem prouinciarum turbare capitale eſt 142
Pedes Romani Pōtificis antiquitus oſculabantur 116.119
Pelagius I. papa 69
Pelagius II. 72
Pelagiana hareſis 50.51
Peligni populi 131
Pera Conſtantinopoli vicina 246
Peregrinatio ad loca ſancta 59.94.213. 225.234 242
Peregrinus Romanus ciuis in Galliam prædicaturus mittitur 16
Perſa à Liberio ſecundo ſuperantur. folio 71
Perſa à Turcis vincuntur 161
Perſarum cum Chriſtianis aduerſus Turcos ſocietas 186
Perſarum Rex cum 40000. militum baptizatur 83
Perſecutio Chriſtianorum tempore Diocletiani omnium qua fuerunt maxima 33
Perſecutiones Diocletiani cauſa 34
Pertares Longobardorum regnum recuperat 84. eius probitas 87
Peruſium & alia oppida in poteſtatem pontificis redacta 259
Peruſium Pontificali dignitati conueniens 213

Perſiui contumaces domantur 326
Peruſij Gymnaſium extruitur 390
Peruſij pontifex creatur Honorius IIII folio 207
Peruſij moritur Vrbanus IIII. 198. & Benedictus II. 215
Peruſij Martinus IIII. moritur 207
Peruſij moritur Innocentius III. 186
Peſtis 72.75.76.86.137.142.142.176.182. 189.229.313
Peſtis in Italia adeò eſt graſſata, vt vix decimus quiſque ex mille ſit reſeruatus 227
Peſtis vniuerſalis 290.276
Petrus Apoſtolus 5
Petrus Apoſtolus Marcellinum ſepeliri iubet 34
Petrus Apoſtolorum Princeps 116
Petrus claues dedit Romanis Pontificibus 75
Petrus & Paulus imperia, regna, principatus inferre & dare poſſunt 353
Petrus & Paulus Apoſtoli Attilæ apparent 56
Petrus & Paulus eodem die, ſed diuerſo mortis genere Romæ occumbunt folio 8
Petrus Arragoniæ Rex à Siculis recipitur 206. à Pontifice excommunicatur 207. moritur 280
Petrus admonetur à Martino, vt ſe pontificatu abdicaret 253
Petrus Capporius Cardinalis Peruſij Gymnaſium extruit 190
Petrus Comeſtor 179
Petrus Conſtan. Imperator Romæ cum vxore ab Honorio III. coronatur 166
Petrus de Carbario Antipapa ab Imperatore creatur 222. in carcerem coniectus a Pontifice, moritur 223
Petrus Epiſcopus Alexandrinus martyr folio 37
Petrus Epiſcopus Conſtantinop. hæreticus 83
Petrus Epiſcopus Illyricus templum D. Sabinæ ædificat 56
Petrus Eremita in terram ſanctam cum aliis Chriſtianis proficiſcitur, & Nicæam obſidens fugatur 156. Hieroſolymam cuſtodit 159
S. Petrus quo tempore Romam venerit 6. & quare 7
Petrus ſeptem annis Antiochiæ ſedit 6
S. Petrus ſedem pontificiam relicta patria, relicta natione, volente Deo, Romæ collocauit 234
Petrus Hiſpanus Cardinalis 213
Petrus Luiſius Parmæ Placentiæ dux occiditur 329
Petro Luiſio Parmam & Placentiã pontifex in Feudum conceſſit 327
Petrus Luna Antipapa 241.247
Petrus Toletus Neapoli Prorex Senas cum exercitu proficiſcitur 332
Petrus Veronẽſis ordinis Prædicatorum martyr canonizatur 193
Petrus Vinea Imperatori omnium rerum arbitrium & non Pontifici aſcribebat, contra quem librum conſcri-
pſit Innocentius IIII. 193
Petro dignus ſucceſſor non eſt, qui plus cognationi quàm pietati aut Deo tribuit 200
S. Petri patrimonium 213.229.234
In Petri petra Chriſti Eccleſia fundata folio 150
S. Petro pallium auro intertextum obtulit Conſtantius Imperator 81
Petri cuiuſdam ordinis Minorum gloſſula damnata 221
Phileas Thmuitanus martyr 34
D. Philippus Apoſtolus moritur 11
Philippus Burgundus ſancta militia votum procraſtinat 292
Philippus dux Mediol. pontificis ditionem inuadit 263
Philippus D. Hieronymi diſcipulus 56
Philippus dux Mediol. moritur 275
Philippus dux Mediol. Cabrinum tyrannum capitali ſupplicio afficit 285
Philippus Franciæ Rex in Paleſtinam proficiſcitur 182. rediit, & in Angliam traiicit 183
Philippus Getenſis Epiſcopus 18
Philippus Imperator eligitur 184. moritur 185
Philippus Imperator hæreticus 93
Philippus Lantgrauius Haſſiæ Cæſari ſe dedit 329
Philippus primus Chriſtianus Imperator, nunquam niſi confeſſus myſteria adire fuit auſus 27
Philippus Rex Franciæ moriens Magiſtro templi Hieroſolymitani 30000 librarum argenti reliquit 187
Philippus Regis Franciæ filius comes Atrebatenſis 207
Philippo mortuo Veneti pacem nolunt folio 275
Philo Iudæus 10
Philoſophus quidam in Niſæna Synodo ſubito ad fidem conuertitur 38
Philelphus 244
Philoſophiæ laus 2
Phocas Imperator creatur 73. moritur folio 76
Phocas iuſſu Romana ſedes, quæ re vera prima, ob omnibus vt prima agnoſceretur 75
S. Photinus Lugdunenſis Epiſcopus martyr 27
Photinus hæreticus 48
Photius hæreticus 123
Phrixones idololatræ opprimuntur 97
Piſemiunus cla ſim accepit 269
Picentes in fide Eccleſiæ confirmati 263
Pientia à Pio II. dicta 294
Pietas in ægrotos Petri Barbuini 297
Pilati mors 5
Pinytus Getenſis 20
Pipinus Aquitaniæ Rex 111
Pipinus dux Auſtriæ aduerſus Francorum Regem Theodoricum feliciter pugnat 90
Pipinus Rex Italiæ creatur 109. moritur folio 110
Pipini Regis Francorum filii 95
Piſani bello maritimo potentes 181
Piſani Saracenos ſuperant 165
Piſanorum contra Genuenſes pugna 208
Piſanum Concilium 170
Piſis Alexander V. Pontifex eligitur 148. moritur Honorius VIII. 182
Piſces magna ex parte pereunt 155
Piſtorium capitur 217. Apud Piſtorienſes nomina Guelphorũ & Gibellinorum inuenta ſunt 190
Pius I. 18
Pius II. 286. ſedis Apoſtolicæ & dignitatis pontificiæ defenſor 293
Pius grauiſſimis bellis liberat ius Chriſtianos Principes ad bellum Turcicum animat 298
Pius II. Pontificis Religio & pietas 292
Pius III. 312. Pius IIII. 340
Placentia capitur 275
Placentia in fidem Venetorum ſuſcipitur 275
Placentia à Caſorianis capta 329
Placentina Synodus 174.156
Platina à Sixto IIII. Pontifice iuſſus hiſtoriam Pontificum ſcripſit 1
Placidus diſcipulus S. Benedicti 66
Platinæ natale ſolum à Platina Hexarcho nomen habet 88
Plato philoſophorum deus 305
Plinius II. Chriſtianos apud Imperatorem excuſat 33
Plinius II. incendio Veſuuii montis conſumitur 87
Plius archus martyr 223
Pluuia magna 84
Poculum ex capite humano paratum 70
Pœna eorum qui falſo accuſant 47
Pœnitentia eorum, qui Chriſti corpus negligentius tractant 18
Pogium. Domitium exponitur 199
Pola ciuitas incenditur 237
Polycarpus Epheſiorum Epiſcopus 21
Polycarpus D. Ioannis Apoſtoli diſcipulus 17
Poloni cum Vngaris de Bohemia decertant 307
Pſalmi et hymni in Eccle. cantantur 86
Poſidonius 52
S. Potentianæ templum 18
Pontianus I. papa 15
Ad Pontificatum nuſi per gradus aſcendere nemo debet 103
Pontifex ad pacem hortatur 277. 325. 333.309.277
Pontifex, Alouſius Rex, & dux Mediol. ſocietatem ineunt 316
Pontifex bellis vexatur 264
Pontifex Caliſtus Chriſtianos in Turcos incitat 284
Pontifex Camerinum repetiturus in ducem Vrbinatem arma mouet 323
Pontifex Dalmatiæ & Croatiæ commeatum mittit 315
Pontifex duce Roberto Gaſſeuerinate Ferdinandum ſuperando Eccleſiæ maiorem reddidit 310
Pontifex Franciſcum agro Piceni Marchionem et dominum declarat 267
Pontifex impeditus à Brachio Montonio tuto Romam venire nõ poteſt 259

reliqua vide in Romanus pontifex
Pontius Abbas Cluniacenſis 169
Pontius Cyprians presbyter 29
Pontius Pagus 80
Populus à Clero dum celebratur diuiſus 66
Porta ciuitatis Leonina benedicuntur folio 318
Portum Oſtienſem Claudius extruxit folio 7
Potamiena martyr 23
Pragmatica in Gallia abrogata 292
Prædicatorum ordo inſtituitur 186. confirmatur 187
Prædicatores Chriſtianos in Turcas animant 283
Presbyter celebraturus, quibus veſtibus vti debeat 39
Presbyteris quinque vrbs diuiditur 59
Preneſte funditùs euerſa 265
Primaſius 52
Primates non dicuntur Archiepiſcopi folio 15
Princeps ſecularis Concilio Clericorum intereſſe non debet 122
Principis literati laudes, illiterati vituperia 140
Principes electores 138
Principes tam ſeculares quàm eccleſiaſtici quomodo poſſe debeant 114
Principes omnes fœdere sanctis excepto Gallorum rege 318
Principatus vnus optimus 218
Priſcianus Grammaticus 65
Priſcilliana hæreſis 51
Proba vxor Adelphi proconſulis Centones Vergilii in laudem Chriſti componit 58
Probitas & doctrina Marcelli II. 394
Prodigia videntur 70. 74. 133. 140. 155. 161
S. Proſectus Epiſcopus martyr 85
Prophetæ vrbs 160
Proſper Aquitanus 57
Protonotariorum officium 43
Prouinciarum mores, & ſenſus varii & diuerſi ſine perturbatione ſubitò tolli non poſſunt 254
in Pruſſia fides Chriſti prædicatur folio 235. 48
Ptolemais à Soldano capta deuaſtatur folio 210
Ptolemais & Tyrus diuitiis potentes vrbes 195
de Ptolemaida poſſeſſione inter Chriſtianos contentio 209
Ptolemæus ſcriptor tempore Caleſtini V. 211
Publicatio fœderis apud ſanctam Mariam Maiorem conſtituta 318
Puer quadrupes naſcitur 74
Puerpera viſa ſibi infantem cum mitra parere 286
Purgatorium etiam Græci credunt 267
Pyrrhus hæreticus interficitur 80

Q

Quadratus Apoſtolorum diſcipulus pro Chriſtianis librum Hadriano Impe. porrexit 24
Quintilianus 9
Quintiliani hæretici 21

R

Rabanus monachus 115
Racheratus Epiſcopus Veronenſis folio 135
Rachis Longobardorum rex 98. monachus efficitur 99
Ragiſius monachus regnum Longobardicum petit 101
Ramula vrbs expugnatur 160
Ratiſponenſis conuentus 326. 327
Rauenna à Frederico I. capitur 191
Rauenna capta diripitur 95
Rauennas Archiepiſcopus Michaël à Romano pon. deiicitur, & Leo confirmatur 104
Rauennas Archiepiſcopus à Nicolao I. pon. dignitate priuatus, iidem reſtituitur 121
Rauennas Epiſcopus à Romano pōtifice confirmatur 86
Rauēnata Eccleſia Rom. recōciliatur 85
Rauennates ditioni Romanæ obtemperant 105
Rauennatis quadam ciuitates adimuntur 164
Rauennatibus à Roma. pont. Epiſcopus datur 96
Raymundus Barchinonēſis adiutor Gregorii IX. in Decretalium cōpilatione 191
Reate D. Dominicus in Sanctos refertur 189
Reatini ſe ſuaq; omnia Roma. pon. fidei committunt 105
Reblata quæ nunc Antiochia 157
Reformatorum Magiſtratus 230
Reges Hebræorum vnguento cæteris iniſignior es habentur 4
Reges Longobardorum Flauii dicti 71
Regi Franciæ Rom. pon. reſiſtit 219
Reginaldus Polus Anglus Cardinalis legatus in Angliam mittitur 334
Reginaldi Poli opera Angli ad fidem Catholicam reuertuntur ibid.
Reginulpha Galla matrona 80
Regnum Franciæ Pipino datur 99
Regis Anglici titulus & iura à Rom. pontifice recognoſcuntur 127
Regis titulus à Rom. pontifice petitur folio 169. 174
Religio à Paulo IIII. inſtituta 336
Religioſi futuram calamitatem prænunciant 276
Reliquiæ Anaſtaſii martyris Romam transferuntur 76
Reliquiæ D. Auguſtini Hipponenſis Epiſcopi transferuntur 97
Reliquiæ D. Anſelmi Epiſcopi Mantuam transferuntur 163
Reliquiæ 4. coronatorum inueniuntur, & alia multa transferuntur 117
Reliquiæ D. Bartholomæi transferuntur 336
Reliquiæ D. Bartholomæi Apoſtoli Beneuentum translata 114
Reliquiæ S. Benedicti transferuntur folio 92
Reliquiæ S. Clementis transferuntur 122
Reliquiæ B. Gregorii I. trāſferuntur 115
Reliquiæ Heliſei et D. Barnabæ Apoſtolorum inueniuntur tū transferūtur 59
Reliquiæ D. Ianuarii transferuntur 113
Reliquiæ B. Leonis transferuntur 90
Reliquiæ S. Marci Venetias transferuntur 113
Reliquiæ martyrum à Subdiaconis ſolis attrectanda 78
Reliquiæ multorum ſanctorum translata auro ornantur 112
Reliquiæ multorum ſanctorum transferuntur 116
Reliquiæ S. Nicolai Barum trāſlata 155
Reliquiæ S. Petronellæ trāſferuntur 102
Reliquiæ D. Pauli argenteis laminis includuntur 107
Reliquiæ ſanctorum in templo ponuntur 97
Reliquiæ ſanctorum Primi & Feliciani transferuntur, & auro atq; argento ornantur 81
Reliquiis ſanctorum procedunt ſacerdotes obuiam Imperatori 162
Reliquiæ D. Sebaſtiani & Tiburtii transferuntur 115
Reliquiæ S. Theodori martyris transferuntur Venetias 168
Reliquiæ D. Thomæ Apoſtoli in Edeſſa folio 171
Reliquiarum veneratio 101
Reliquiæ D. Vincentii trāſferuntur 119
Reliquiæ ſanctorum Vincentii & Anaſtaſii transferuntur 80
in Reliquiarum D. Martini trāſlatione leproſus mundatur 124
Remeaſis Synodus 170
Remigius Altiſiodorenſis 125
Remigius Epiſcopus Remenſis 59
S. Renaldus Traiectenſis Epiſcopus 80
Reſpub. Chriſtiana trifariam diuiſa folio 267
Rex Germanorum Aquiſgrani coronatur 311
Rex Poloniæ cum Iuliano Cardinali ab hoſtibus interfectus fuit 273
Regis titulus à Romano pont. datur 258
Reynaldus Alemannorum dux fidē Chriſti abnegat 156
Rhadagaſus Gothorum rex 51
Regium Nicolaus Eſtenſis feudi nomine tenet 255
Rhenus fluuius 95
Rhodanus fluuius 97
Rhodus à Saracenis capitur 81
Rhodii ſeſe dedunt 324
Rhodii milites 289
Rhodiorum militia ad inopiam redigitur 301
Rhodoaldus Longobard. rex 80. in adulterio deprehenſus interficitur 80
Rhoſimunda regina ex capite Patris bibere ſubetur, & moritur 70
Rhotaris Longobard. rex Arrianus 79. moritur 80
Richardus Angliæ rex in Palæſtinā proficiſcitur 281. rediens & captus redimitur 183

m Richar.

Richardus Cluniacenſis monachus 378
Richardus de ſancto Victore 373
Richardus Hannibal abſoluendus ab interdicto laqueum collo gerens ante legatum pontif. proſternitur 215
Robertus Apuliæ rex 146
Robertus Bauariæ dux Imperator electus 242
Robertus Epiſcopus Carnotanus 139
Robertus Francorum rex ſequentiã compoſuit Sancti ſpiritus adſit nobis gratia 139. laudatur & Canonicas horas cum ſacerdotibus cantat 140
Rodolphus Archiepiſc. Colon. corpora trium Regum Coloniã transfert 175
Rodolphus Imperator pecuniæ ſtudioſus 208. moritur 210
Rodolphus Saxoniæ dux 151. rex eſſe permittitur 153. moritur 154
Rogationes inſtituuntur 110
Roge. Siciliæ Comes Apuliã occupat 167
Rogerius Siculus ædes Imper. Conſtant. oppugnat 172
Rolandus nepos Caroli Magni ex ſorore moritur 106
Roma capitur 52.57 154
Roma delenda planè fuiſſet ab Athaulpho & alia vrbs eius loco conſtruenda, quæ Gothia diceretur niſi interceſſiſſet Placidia Theodoſii filia ſolio 52
Roma capta incenditur 69
Roma inuaditur 261.328
Roma obſidetur 63.72.73.97.100
Roma prima ſedes eſt 59
Roma reſtauratur 258.308
Roma qui ſenatorii, qui plebei ſint vix conſtat 227
Roma corona imperii accipitur 201. 250
Roma fundamentum Eccleſiæ vniuerſalis fideiq; Chriſtianæ factum, & auctum ad culmen eſſe 235
Romana curia in Gallias transfertur à Clemente V. 226. & reducitur à Gregorio XI. 233
Romana Eccleſia caput & mater omnium Eccleſiarũ 109. et in ea immortalis pontifex 255
Romana Eccleſia omnium Eccleſiarum parens 146
Romana Eccleſia ditio 102.106
Romana Eccleſia ditio aucta 111
Romanæ ſedis primatus probatur 75. in Bonifacio III.
Romanæ ſedi ab Arithperto quædã terra donata dicuntur 92
abſque Romanæ ſedis autoritate Imperatorem ſe appellare ſuperbiæ notatur 220
Romana Synodus 27
Romanæ vrbis adminiſtratio pontifici relinquenda 374
Romanæ vrbis pulchritudo 45
in Romanæ vrbis obſidione magna inundatio aquarum obſidionem ſoluere cogit 72
ad Romanam ſedem & futurum Concilium appellat rex Franciæ 214
Romandiola 206
Romanus pontifex Alberto petenti denegat confirmationem imperii 213
Romanus põtifex abſoluere voluit Francos à iuramento regio propter regis inobedientiam 214
Romanus pontifex adoratur 211
Romanus pontifex adorari ſolet 175
Romanus pontifex in Angliam Prædicatores mittit 83
Romanus pontifex Agalfo leproſum oſculo mundat 85
Roman. pont. Bonifacius IX. Annos ætatis pontificatum init 239
Romanus pontifex Brachium excommunicat 256
Romanus pontifex capitur 123.135. 137. 149.163.165.169.
Romanus pontifex Celeſtinus III. cum Moniali Deo conſecrata diſpenſat vt matrimonium contrahat 182
Romanus pontifex à Clero creatus non expectata Imperatoris cõfirmatione folio 122
Romanus pontifex Conſtantino Imperatori excommunicationem minatur 302
Romanus pontifex Chriſti vicarius 149
Romanus pontifex coronatus omnem poteſtatem accipit quam Chriſtus Petro reliquit 201
Romanus pontifex vt conſtituere non poſſit, quod contra fidem ſit Vigilii exemplum docet, qui electus vt Acacium hæreticum in ſede Conſtanti. reſtitueret 67. hoc ipſum iniuſſus & ſupplicii coactus noluit 68
Romanus pontifex Concilium ingreditur 260
Romanus pontifex conſtituit ne Philippi Imperatoris nomẽ publicis ſcriptis recipiatur 93
Romanus pontifex cum Curia Peruſium profectus 215
Romanus pon. Deſiderio Longobar. regi excommunicationem minatur 105
Romanus pont. duas Eccleſias in vnam redigere cupit 266
Romanus pontifex D. Gregorius Aquileia Epiſcopum conſtituit inuito Longobardorum rege 73
Rom. pontifex ducem Apuliæ creat 370
Romanus pontifex ad electores mittit vt Sigiſmundum I. Imperatorem eligant 249
Romanus pontifex electus coronari non vult in ciuitate eius ſacris interdictum putat 205
Romanus Pontifex Epiſcopum Conſtantinopol. excommunicat 65.66
Romanus pontifex Epiſcopum Conſtan. tinopolitanum dignitate priuat 81. & in Martino
Romanus pontifex Epiſcopum Toletanum primatum Hiſpaniæ conſtituit folio 158
Romanus pontifex Epiſcopos conſtituit folio 169.170.177.184.204
Romanus pontifex Epiſcopos electos confirmat 75
Romanus pontifex expeditionem in Saracenos promulgat 223
Rom. pon. falsò accuſatur 47.55.69
Romanus pontifex fraude & iniuſtè capitur 108
Romanus pontifex in fortuna bona poteſtatem habet 152
Romanus pontifex fugit 176
Romanus I. papa 126
Romanus pontifex Guilielmum Siciliæ regem excommunicat, et ſubditos iuramento abſoluit 174
Romanus pontifex humeris omnium defertur 200
Romanus pontifex Imperatori regem Franciæ & eius regnum ſubiicit 224
Romanus pontifex Imperatorem corona imperii donat 123.174.185
Romanus pontifex Imperatorem confirmat 184
Romanus pont. Imperatorem confirmat 217. & coronam promittit illi, quam à tribus Cardinalibus accepit 218
Romanus pont. Imperatorem Conſtantinopel. excommunicat 205
Romanus pon. Imperatorem deponens, ab electoribus alium in Cæſarem deſignari fecit 226
Romanus pon. Imperatorem Henricum III. imperio deiectum excommunicat, & iuramento ſubditos abſoluit folio 150.153
Romanus pon. Imperatorem liberè reprehendit 66.68.73
Romanus pon. Imperatorẽ ſe eſſe pœna propoſita 192
Romanus pon. Imperatorẽ & reges excommunicat 61
Romanus pon. imperium à Græcis ad Francos transfert 109
Romanus pon. à iuramento ſubditos Petri Aragoniæ abſoluit 207
Romanus pon. Ioannes XIII. captus in exilium mittitur 134
Romanus pon. honorificè ab Imperatore ſuſceptus 93
Romanus pon. Ladiſlaum regem regno priuat 249
Romanus pon. Leo III. iniquè accuſatus ſe purgat 109 & Paſchalis III.
Rom. pon. Leo VIII ab Imperat. inuitis Romanis creatus 133. 134. in Benedicto & in Leone
Rom. pon. Epiſcopatus in Archiepiſcopatus mutat 170
Rom. pon. Leonem III. imperio ſimul & cõmunione priuat 96. in Grego. III.
Rom. pon. Lucius III. Vrbe pellitur 179
Rom. pon. magna ſolennitate Conſtantinopolim introducitur 68
Rom. pon. à nemine iudicandus 109
Rom. pon. Nicephorum Conſtan. Impe. excommunicat 151
Rom. pon. paſtor Vniuerſalis Eccleſiæ à Concilio vocatur 121
Rom. pon. pedes oſculatur Imperator 93
Rom. pon. pedes oſculandi antiqua conſuetudo 126.129.138.162.165.178.252

Romano

PLATINAM DE VITIS PONTIFICVM.

Romani Pontificis conſenſus ab Imperatore in negocijs Religionis petitur 92
Romani Pontificis diligentia 35
Romani Pontificis coronatio 211.226. & de ruina muri tum facta ibid.
Romani pontificis electio ab Imperatore aut eius hexarcho confirmatur 79
De Romani pontif. electione Conſtantini ſanctum 87
Rom. pon. de electione Imperatoris ſanctum 138
In Romani ponti. electione exercitus ſe immiſcere 88
Romani pontificis eſt Epiſcopos confirmare 163
in Rom. pon. electione Imperatorum autoritas inuenire ſolet 67.72
Rom. ponti. electionem Imperator ad ſe transfert. 134. in Benedicto, & in Leone, & in Clemente 144
Rom. pon. eligendi poteſtas quare fuerit Clero adempta 145
In Roman. pon. Gregorij VII. electione quibus verbis vtebantur 149
Romani pon. legatus nouos Magiſtratus Florentiæ conſtituit 215
Rom. pon. legatus ab Imperatore honorificè ſuſcipiuntur 63
Rom. Pon. monitis perterritus Dux Beneuentanus, omiſſo bello Beneuentum redit 98
Romani ponti. pedes oſculatur Carolus Magnus 106
Romani pontificis opera imperium ad Longobardos translatum 129
Rom. pon. opera magna pars Occidentis ad fidem Chriſti conuerſa eſt 54
Romani pon. eſt prohibere, ne noua vectigalia imponantur 201
Romani pon. eſt proprium, Regnum Siciliæ dare & adimere, non Imperatoris 219
Romano pon. Pipinus obuius procedens eius pedes exoſculatur, & equi frenum manu tenens, pedes eum in ciuitatem introducit 100
Romani qui tempore Caroli Magni libertate vtebantur, Magiſtratum deligit Lodouicus I. 113
Romanus pontifex pecunia, aut aliquo tumultu creatus, non Apoſtolicus, ſed Apoſtaticus cenſendus eſt 147
Romanus pontifex vt Petri ſucceſſor omnibus præeſt 73
Romanus pontifex Pipinum Regem Italiæ creat 109
Rom pon. plenam delictorum omnium remiſſionē præſtat viſitantibus Apoſtolorum limina 213.225
Romanus pontifex poſt conſecrationem à principibus omnibus ſalutatur 167
Romanus pon. poteſtatem eligendorum Epiſcoporum Imperatori Carolo conceſſam recipit 112
Romanus pontifex quibus ceremonijs conſecretur 160
Romanus pon. à quibus Epiſcopis conſecretur 88
Romanus pōtifex, qui coactus Epiſcopos ſimoniacos confirmarat, confirmationem reuocat 163
Romanus pontifex Regem Longobardorum interpoſita Saluatoris autoritate, compellit pacem cum Beneuentanis & Spoletinis inire 96
Romanus pon. Regem creare ſolet 197. 198.203.227.258
Romanus pon. à Rege vt legatus Conſtantinopolim mittitur 64. & 66. in Agapeto I.
Rom. pon. Reges inungit 105.111.116.123
Rom. pontifex ſacrorum pater et rex 136
Rom. pon. Siluerius pontificatu ſe cogitur abdicare. 67
Rom. pontifex ſuadetur, vt ſe pontificatu abdicet 218
Romanus pon. ſuſpectus hæreſis 61
Rom. pon. ſuffragiis Cardinalium eligitur 205
Rom. pon. Sylueſter II. dæmone adiuuante pontificatū conſecutus, pœnitentia ductus moritur 119
Rom. pon. vnicus Chriſti in terris vicarius 224
Rom. pon. Venetorum Senatum inſignibus quibuſdam ornat 178
Ro. po. vniuerſales Synodos cōfirmat 58
Rom. pon. Carolo Siciliæ regi Senatoriā dignitatem reſtituit, à prædeceſſore ei ablatum 205
Rom. pon. regem Siciliæ cum tota dioecesi D. Iacobi excommunicat 158
Rom. pon. regis titulum donat ibid.
Rom. pon. regno reges priuat 249.323
Rom. pon. Imperatorem filium appellat folio 321
Roma. pon. Lutheraniſmum profligare nititur 314
Rom. pon. pontificatu ſe abdicat 277
Roman. pon. Rhodiis obſeſſis ſubſidium tardius tamen mittit 314
Rom. pon. Roma fugere coactus 264
Roma. pon. tredecim Triremes in Turcas mittit 283
Rom. pon. Turcis bellum indicit ibid.
Rom. pon. vrbem recuperat 264
Romani pontificis benedictione accepta Galli, cruce ſignati digrediuntur 197
Romani pontificis liberalitas, maximè erga literatos 288
Romani pontificis eſt de rebus ſacris decernere 212
Romani pontificis electio ad 21. Menſes ob Cardinalium captiuitatem differtur 191
Romani pontificis exercitus brachium non longè ab Aquila, ſuperat & interficit 259
Romani pontificis electio vltra triduum non differenda 66
Sine Romani pontificis autoritate decreta Concilii minorem habent autoritatem 252
De Romani pontificis autoritate & iuriſdictione imperii liber Innocentii IIII. contra Petrum Vineam 193
Romani pontificis autoritate regnum Franciæ Pipino confirmatur 99
Rom. pon. eſt Concilium indicere 176
Romani pontificis electio ad clerum & Romanum populum pertinet 134
Romani pontificis confirmatio ab imperatoribus non petenda 124
Romani pontificis confirmatio ab Imperatore petebatur 87 111.114
Roman. ponti. Sixti manſuetudo 55. liberalitas 56
Romano pontifici formula obtemperandi mitti ſolet 93
Romano pōtifici licere, vt ſe pontificatu abdicet
Rom. pontifici Ludouicus Imperator Lebinus factus ex equo deſcendit 112
Romano pontifici etiam reges ſubiecti folio 150
Romano pontifici verè omnes reges & principes obtemperare debent 247
In Romanum pontificem coniuratur 95
Romanum pontificem decet eo loci reſidere, vbi Petrus ſedem pontificiam Domino volente collocauit 234
Ad Romanum Pontificē Ioannes Alexandrinus Epiſcopus confugit 60
Romanum pontificem Martinum I. interfecturus cæcus efficitur 81
Romanum pontificem moriturum ſepulchrum & oſſa Syluestri II. indicant folio 140
Romanum pontificem quantum Iuſtinianus Imperator ſit veneratus 66. in Ioanne II.
Romanum pontificem Tiberius II. Imperator mirū in modum obſeruauit folio 71
Ad Romanum Pontificem vacante imperio, omnis poteſtas Imperatoris recidit 224
Roman. pon. Luitprandum Longobardorum Regem octo miliaribus prodeuntem comitatur 98
A Rom. pon. impetratur recuperatio imperii Conſtantinopolitani 213
A Romano pontifice Orthodoxæ fidei vnctionem petit Caſtianus rex 216
Pontifices ſibi ſucceſſorem deligere prohibentur 159.66
Romani pontifices Benedictus IX. & Sylueſter III. & Gregorius VI. pontificatu ſe abdicare coguntur 143
Romani pontifices nomina mutant 125
Romanorum pontificum veterum exempla 102
Romani arcem ingreſſi per inſidias capiuntur 264
Romani arcem ſancti Angeli fruſtrà oppugnant ibid.
Romani in poteſtatem Pontificis veniunt ibid.
Romani Magiſtratum inconſulto pontifice creant 198
Romani Martinum V. honorificentiſſimè ſuſcepiunt, & diem aduētus eius in Faſtis annotarunt 259. mortem eius deflent 260
Romani Martinum patriæ parentem appellarunt 258
Romani à Paulo IIII. priuilegiis donati,

nati, eidem marmoream ſtatuam erigunt 338
Romani nobiles centum cuſtodiæ Pauli IIII. aſſignati 338
Romanorum cum Francis perpetuum fœdus 106
Romanorum lætitia & gratulatio 277
Romanorum mortuo Paulo IIII. immoderata in Caraffarum nomen petulantia 339
Romanis omnem inſolentiam cõmiſſam in Paulũ IIII. Pius IIII. cõdonauit 341
Rubens Aanguillarius Hetruriæ Comes 207
Ruſtici viginti ſeditioſi laqueo ſuſpenſi folio 284
Ruſticorum in Germania cædes 320

S

SAbbatum ſanctum 84
Sabelliana hæreſis 30
Sabelliana & Photini hæreſis in Nicæna Synodo damnantur 38
Sabina Romana martyr 85
Sabinianus I. papa 74
Sabinus Camiſinus 69
Sacerdos & Laica publicè ordinandi ſunt 22
Sacerdos apud eccleſiaſticũ iudicem tantùm cauſam dicere debet 43
Sacerdotes cum crucibus veniũt Lodouico obuiam 116
Sacerdotes cum inſulis & reliquiis ſanctorum procedunt obuiam Imperatori 162
Sacerdotes pretioſis veſtibus aut ornamentis aureis vti prohibentur 114
Sacerdotes poſt admiſſum crimẽ & pœnitentia peracta ad priſtinos honores redire poſſunt 23
Sacramenta Eccleſiæ in extremo vitæ pontifex Paſcalis II. accepit 164
Sacramentis omnibus eccleſiæ acceptis moritur pontifex 203
Sacrilegi vbiq; anathematizandi 78
Sacrificabat religioſiſſimè Nicolaus III. folio 204
Saladinus rex Saracenorũ 178. terrã ſanctam occupat 180. dolo Chriſtianos circũuenit 181. 182. moritur et ſepelitur præcone ante funus clamãte 183
Sames inſula à Venetis capitur 168
Sanantur cæci, muti & claudi ad ſepulchrum Martini IIII. 207
Sancti ſpiritus adſit nobis gratia &c. à quo compoſitum 139
Sanctorum inuocatio 150.153
Sanctorum omnium ſolennitas inſtituitur 215
Sanguis Chriſti Mantuæ aſſeruatur 110
Sanguinis fons Genuæ fluxit 131
Sanguinẽ pluit apud Brixiam 122
Sanctorum veneratio 80.84
Saphira Antiochena martyr 15
Sapientia Peloponneſi promõtorium 228
Sardinia templo ſanctorum martyrum Marcellini & Petri donatur 40
Sardinia Federico Siciliæ regi datur 216
Saraceni Aſiam occupant, & aditum Chriſtianis ad loca ſancta intercludunt 113
Saraceni à Carolo funduntur 97
Saraceni à Carolo Magno ſuperantur folio 108
Saraceni à ceruicibus Gallorum & Hiſpanorum pelluntur 95
Saraceni Italia pelluntur 135. & Sicilia folio 241
Saraceni in Galliã ab Eudone euocantur 95
Saraceni naufragium patiuntur 117
Saraceni à Romanis ſuperantur 130
Saraceni permittuntur in Italia ſuis legibus viuere 198
Saraceni à Turcis vincuntur 201
Saraceni vincuntur 85
Saraceni vnde ſic dicti 78
Saracenorum duces Admirati vocantur folio 88
Saracenorum duces 79
Sauo fluuius 176
Saxones fidem recipiunt, Sergii pontificis virtute & ſanctitate 90
Saxones Franciæ regno adiunguntur 95
Saxones idololatræ fidem ſuſcipere coguntur 106
Saxones ab imperio deficientes ſuperantur 111
Saxones à Pipino in gratiam recipiuntur 102
Saxones ſuperantur 249
Saxonum duo reges voti cauſa Romam veniunt 94
Saxonum rex Theodoricus in deditionem accipitur 99
Saxum in Vaticano iuxta pontificem cadens, vnum ex Heluetiis occidit 314
Scabies Elephantiæ ſimilis 77
Scaldis fluuius 115
Scaphuſa 252
Sclaui quando fidem receperint 135
Sclaui ſuperantur 142
Schiſma ob duos pontifices 62.66.89
Schiſma ob plures pontifices 133.134. in Ioanne 138.141.142.143.147.148.154. 160. 166.168. 169. & in Innocentio 175.176.177
Schiſma à Martino prorſus ſublatum folio 260
Schiſma maximum in Eccleſia tempore Vrbani VI. contra quem eligitur Clemens VII. 235
Schiſmatici & hæretici à ſeculari poteſtate coërceri poſſunt 69
Scluſa 225
Scriptura ſacra igne concrematur Diocletiani tempore 34
Scotia à Romano pontifice Epiſcopum accipit 54
Scultenna fluuius 81
Scythæ Hyperboreis montibus incluſi folio 101
Seditio apud Conſtantinopolim 132
Seditio in Germania ob plures Imperatores 184
Seditio magna in Eccleſia Dei 267
Seditio Rauennæ exorta 96
Seditio Romæ 229. 230. 252. 66. 164. 165. 166. 174. 219. 230. 248. 252. 263
Seditionis autor Petrus pœnas luit 134
Secularis anni origo 330
Seculum quid dicatur 213
Secuſa dolo capta diruitur 87
Selymbria vrbs diripitur 295
Senenſes à Cæſarianis duce Ioanne Iacobo, Mariano Marchione ſumo domiti, in ſeruitutem rediguntur 333
Senenſes periculo liberati 289
Senenſes Præfecti ſaueritate moti, Cæſari rebellantes, Gallis ſe dedunt 332
Senis eligitur Romanus pontifex 247
Seno galliæ capitur 205
Sepelitur Imperator Conſtantinop. extra locum ſacrum 210
Sepulchrum Aloiſii Cardinalis ſpoliatum 299
Sepulchrum alterũ Hadriano VI. Cardinalis Enchauordiæ erexit 320
Sepulchrum Chriſti omni genere turpitudinis fœdatur 192
Sepulchrum Domini reſtituitur 145
Sepulchrum parentibus Pius II. extruxit 294
Sequana fluuius 99
Serapio ſcholaſticus 44
Sergius I papa 89
Sergius II. 119
Sergius III 128
Sergius IIII. 140
Sergius martyr 33
Serica veſte M. Antoninus I. Romæ vſus folio 24
Seuerinus I. papa 79
Seuerus Aquilius 49
Seuerus Epiſcopus Aquileienſis hæreticus 78
Seuerus ſcriptor 75
Seueri Imperatoris victoria 22. & 23. in Caliſto
Seueriana hæreſis 18
Seueritas Pauli IIII. 339
Sextus Decretalium à Bonifacio VIII. editus 233
Sextus ſcriptor 22
Sfortia & Columna indignationẽ pontificis incurrunt 318
Sfortiani 243
Sicilia inuaditur à Saracenis 81
Sicilia Romanæ Eccleſiæ eſt 182
Sicilia à Saracenis occupatur 84
Sicilia à Vuandalis vaſtatur 54
Sicilia comitatu 169
Siciliæ magna pars à Mauris vaſtata 113 ab iiſdem liberatur 124
Siciliæ & Neapolitani Reges regni Hieroſolymitani titulum vnde habeant folio 187
Sicula veſpera prouerbium 206
Siculi à Carolo rege ſuo deficiunt 206
Sidon capitur 162
Sigibertus monachus Celbatenſis 164
Sigiſmundus Imperator pontificis rogatu eligitur 248
Sigiſmundus in Imperatorem creatus coronatur à pontifice 249. Concilio Conſtantienſi interfuit 252. pedes pontificis oſculatur 252
Sigiſmundus moritur 265

Sigiſmundus Romæ imperii corona donatur 263
Signa in aëre apparent 70
Silumna vrbs capitur 252
Simonia auſertur 358
Simon Domini conſobrinus moritur 13
Simonis Magi nequitia 7
Simoniaci excommunicantur 149
Simoniaci ibid.
Simoniacorum pœna 172
Simplicius I. papa 58
Sipontum quod & Manfredoniam nominant 201
Sirenes apparent 74
Siſebutus Gothorum rex 76.79
Siſinnus I. papa 92
Sixtus I. 15
Sixtus II. 30
Sixtus III. 55
Sixtus IIII. templorum & aliorum locorum ſacrorum inſtaurator 308
Sobal caſtellum Syriæ capitur 265
Solomonis templum aqua roſacea lotum non prophanarunt Saraceni 182
Sophia Iuſtini II. Imperato. vxor imperium gubernat 70
Sophronia 37
Sophronius 83
Soter I. papa 15
Sozymus I. papa 52
Spireneus Bohemiæ dux 138
Spoleti D. Antonius de Padua infantes refertur 189
Spoletum ſe ſuaq; omnia Romani pontificis fidei committunt 105
Spongia Chriſti à Venetis emitur 190
Spiritus ſanctus rectè dicitur à Latinis à patre & filio procedere 170
Stanislaus Cracouienſis Epiſcopus canonizatur 193
Stanislaus Hoſius legatus ad Concilium Tridentinum mittitur 342
Stationum magnam partem D. Gregorius III. inſtituit 72
Statua reperta in Apulia aurum eſſe occultum ſignificabat 145
ad Statuas qui minxerunt damnabantur 23
Stellæ micantes in cœlo apparent 129
Stephanus I. 37
Stephanus II. 100
Stephanus III. 102
Stephanus IIII. 110
Stephanus V. 124
Stephanus VI. 125
Stephanus VII 125
Stephanus VIII. 131
Stephanus IX. 146
Stephanus martyr 30
Stephanus Porcarius coniurationis Romanæ caput ſuſpenſus 280
S. Stephanus Vngarorum rex 142
S. Stephani protomartyris reliquiæ inueniuntur 53
Strabo frater Venerabilis Bedæ 98
Studia humanitatis & linguarum, per quos refloruerunt in Italia 244
Stylus Romanæ curiæ emendatur ſub Sixto 265
Sabaudienſes à Galeatio bello vexati ad pacem Gallos commodam coguntur 302
Sueui Franciæ regno adiunguntur 95
Suffragia Cardinalium libera eſſe debent 210
Supplicatio Romæ habita, & per totam Italiam 277
Supplicationes ad abolenda prodigia Romæ habentur 84
Supplicationes pro Concilio generali habita 342
Supplicationes celebrantur 69.108.117. 190.276.284.276
Supplicationes Romæ habitæ Reipub. Chriſtianæ tranquillitati profuerunt folio 327
Supplicationes maiores à D. Gregorio I. inſtituuntur 72
Supplicationes pro victoria Tunetana indicta 324
Supplicationes triduo ante Dominicam aſcenſionem celebrantur 116
in Supplicatione nudis pedibus à Rom. pontif. & aliis omnibus itum eſt 104
Supplicationum inſtitutio 57
Suſanna neptis Gai ex fratre martyr folio 33
Sutrium capitur 168
Sutrii Concilium celebratur 147
S. Syluerius I. papa 67
Syluester I. 47
Syluester II. 139
Syluester III. 143
S. Syricius I. 47
Symmachus I. papa 62
Symbolum Athanaſii confirmatum 292
Symbolum Nicænum poſt Euangelium cantatur 42
Symmachus 63 & 64. in Ioanne I.
Synodus VIII, Conſtantinopolitana 122
Synodus Conſtantinopol. habita, cui etiam Romani pontificis apocriſiarius ſubſcripſerat, à Romano pontifice exploditur 89
Synodus Romana 75
Synodus Romæ apud D. Petrum ſub D. Gregorio I. celebrata 73
Synodus quam Græci ſeptimam vocant abrogatur 107
Syracuſa à Saracenis occupantur & ſpoliantur 84
Syracuſis Baſilica terræmotu corruens, omnes, exceptis duobus, contriuit 157

T

Tabor mons à Saracenis occupatur 166
Tamburlanus Turcas ſuperauit, & regem vinctum catenis ſecum traxit 243
Tancredus Antiochiam egregiè tuetur 262. Rex Antiochiæ conſtituitur 164
Tarentum occupatur 86
Tartari Europam & Aſiam inuadunt folio 192
Tartari multas Aſiæ prouincias vaſtant folio 187
Tarus fluuius 192
Tarus amnis 176
Tatianus hæreticus 18
Templum S. Mariæ rotundæ à Phoca impetratur 75
Templum Conſtantinianum Romæ incenditur 219
Templum Pacis Claudius cœpit, Veſpaſianus perfecit 11
Templa conſtruuntur 163. ſpoliantur folio 169.170
Templa à Conſtantino conſtructa & dona 39
Templa congregantur 248.165.166
Templa diripiuntur 85
ad Templa confugientib. parcendum eſt 78
ad Templa confugientibus in bello parcitur 52
Templorum conſtructio 65. & in Bonifacio II. 69.72. in Pelagio II. 75.78.80. 81.84.86.87.92.205.342.308.285
Templorum conſecratio 75. in Bonifacio III. 85.95.196.204
Templorum cõſtructio & conſecratio 27 32.54.55.56.57.58.59.60.62.65
Templorum dona & ornatus 65. 66. in Ioanne II. 68.73.77.80.90.94.97.98. 99. 106. 111. 112. 118. 120.168.175.182. 186.188.204.260.310.
Templorum dona 31.52.54.55.58.64.65
Templorum reſtauratio 200
Templarii G.Zam inhabitant 174
Templarii ſuſtolluntur 219
Templarii miſtes 166
Templarii ad Saracenos deficiunt 216
Templariorum bona diripiuntur 198
Templariorum magiſter capitur 180 [illegible] ritur 284
Tenedos inſula 233
Terra ſancta à Saladino Saraceno occupata 180
Terræmotus 77.137.127.140.155.285.209
Terræmotus Neapoli 285
Terræmotus magnus 213
Tertullianus 24
Teſtamentum iuſſu principis vbique [illegible] los 78
Tutones populi 95
Thaddæus Apoſtolus Ediſſam Meſopotamiæ ad fidem conuertit 178
Theatri incenditur 109
Thebæ captæ recuperantur 172
Thedaldum caſtellum 246
Theleſphorus I. papa 16
Themiſtius philoſophus 48
Theobaldus nobilis Francus 145
Theodatus rex Gothorum 65
Theodatus rex Gothorum cogit Clerum vt Syluerium eligat in Rom. pon. 67
Theodoricus Franco. rex 89. moritur 90
Theodoricus Hezius 316
Theodorus Archiepiſcopus 83
Theodorus I. 86. II. 126
Theodorus Heracliæ Epiſcopus 45
Theodorus presbyter 60
Theodorus Syriæ Epiſcopus 59
Theodorus Martinum I. dolo capit 83
Theodoſ. ab ingreſſu Eccl. prohibetur 50
Theodoſius iunior 54
Theodoſius Imperator Hiſpanus 49
Theodotion Tatiani diſcipulus 20

Theodotus Coriarius hæreticus 22
Theophanius Abbas Epiſcopus efficitur folio 85
Theophilus Alexandrinus 51
Theophilus Antiochenſis Epiſcopus 37
Theophilus Iuriſperitus Iuſtinianum in compoſitione librorum Iuris iuuit 65
Thermæ Antonianæ 23.26
Thermæ Diocletiani in Carthuſianorum Cœnobium à Pio IIII. conuertuntur 342
Theſſalonica Macedoniæ capitur 279
Theudelinda Longobardorum Regina folio 73.77. moritur 78 in Honorio
Thomas Aquinas Alberti diſcipulus, & eius opera 297
Thomas Aquinas canonizatur cum Thoma Herſerdenſi 221
S. Thomas Cantuarienſis martyr canonizatur 377
Thomas Morus martyrio coronatur folio 323
Thomas Caietanus Cardinalis in Vngariam ſubſidii cauſa, pecuniis onuſtus mittitur 335
Tiberianus 52
Tiberias Galilææ vrbs Gothifredo ſe dedit 160
Tiberis inundatio 204
Tiberius eiuis Conſtantinopol. Imperator creatur 90. interficitur 98
Tiberius Chriſtum in deorum numerum referre voluit 5
Tiberii II. Imperatoris laudes, liberalitas, Religio & aliæ virtutes, & opes folio 73
Tiberii vita 6
Tibur ab Hadriano conſtruitur 24
Ticinum capitur 95
Timotheus presbyter martyr 37
Tiphernum ciuitas 209
Titus Imperator 11
Eius liberalitas ibid.
Tituli in vrbe ab Euariſto diuiduntur folio 14
Toletanus Archiepiſcopus primas Hiſpaniæ à Romano pontifice conſtituitur folio 158
Toletum Saracenis erepta Chriſtianis incolenda traditur 155
Tolfa à Pontifice emitur 307
Toloſana Eccleſia ad archiepiſcopatum transfertur 220
Tonitrua frequentia 84
Tormenta inaudita Chriſtianorum folio 34
Totila Gothorum rex flagellum Dei 69. à B. Benedicto minis terretur ibid.
Tragonium Veneti capiunt 168
Traianus Imperator 12. eius laudes 13. in Euariſto
Tranſamundus dux Spoletinus clericus efficitur 98
Trapezon interempto prius Imperatore à Turcis capitur 284
Trebellius Bulgarorum rex Iuſtinianum reſtituit imperio 92. ab eodem bellum patitur 92
Treca ciuitas 222
Trecis Synodus habetur 262
Treplylius Ledrenſis 44
De tribulo ſoluendo contentio 300
Tridentum muris cingitur 60. capitur folio 87
Tridentina Synodus Bononiam tranſlata 325
Triphon Origenis auditor 25
Tripolis Aſiæ ciuitas inſignis à Soldano Chriſtianis diſcordantibus euerſa folio 209
Tripolitanus regulus Chriſtianos commeatu iuuat 159
Tuneſis rex tributũ Rogerio Siciliæ Comiti pendere cogitur 178
Tunetum Muleaſſe regi certis conditionibus interpoſitis reſtituitur 324
Tunetum & Goleta, Barbaroſſa profligato, capiuntur ibid.
Tunica Chriſti inuenitur 73
Turcæ capta Epyro in Illiricum iter parant 298
Turcæ duce Ioanne Vaiuoda ad Belgradum ſuperantur 284
Turci ſuperantur à Chriſtianis 271
Turcica claſſis Romanis terrorem incuſſit 326
Turcarum rex catenis vinctus à Tamburlano 243
Turcarum triginta millia cæſa 273
Turianus que munera acceperat fumo interficitur 25
Tuſculum Romano pontifici traditum diruitur 182
Tuſculi audiuntur legati Henrici Anglorum regis 277
Typhernum 272

V

Valachi populi olim Romani 285
Valens Imperator ab Eudoxio Arriano baptizatus 48
Valentia vrbs Mauris eripitur 188
Valentiniana hæreſis 16
Valentiniani Imperatoris laus 47. mors folio 48
Valentinus I. papa 113
Valentinus Borgia Lucretiam Herculis Eſtenſis filiam vxorem ducit 3[illegible]
Vallias rex Gothorum 5[illegible]
Valerianus Imperator Perſarũ regi ſcabellum quo equum conſcenderet efficitur 29
Valerianus & Tiburtius 25
Vuandali à Romanis ſuperantur 57
Vaticani ſedes Longobardis ad inhabitandum conceditur 105
Vaſa ſacra niſi à miniſtris ſacrorum tangenda non ſunt 35
Viſienes qui defecerant à Ludouico I. in poteſtatem rediguntur 111
Vectigal à ciuitatibus pendi ſolitum Eccleſiis & clero donatur à Conſtantino 41
Vectigalia noua prohibentur Hexarcho folio 95
Venceslaus Imperator ob ignauiam abrogatur 242
Venenum mari immerſum piſces interimit 6
Veneno in calicem iniecto Victor III. dum ſacrificat, necatur 255
Veneris templum in mõte Caluariæ ædificatum 40
Veneti à Græcis diſcedunt 177
Veneti ab Innocentio omni cenſura abſoluuntur 310
Veneti cum Genuenſibus fœdera ineunt folio 190
Veneti Cretam emunt 185
Veneti cum Genuenſibus bellum committunt 235.236.
Veneti ciues inſulas occupare permittuntur 185
Veneti excommunicantur 216
Veneti & Florentini aſcito in ſocietatem belli principe Mãtuano et Ferrarienſi, Philippum Mediol. ducem bello prouocant 256
Veneti excommunicantur 309
Veneti Iaderam emunt 243
Veneti Philippum Mediol. ducem in littore Genuenſi claſſe ſuperant 262
Veneti lanceam & ſpongiam Chriſti emunt 190
Venetis ius in Dalmatia conceditur 186
Veneti Ferrarienſes bello vexant 309
Veneti inſulas aliquot ſibi ſubiiciunt folio 268
Venetorum exercitus ad Cremonam fuſus 262
Venetorum origo 113
Venetorum oppida diripiuntur 266.312
Venetorum & Genuenſium diſſidium folio 195
Venetorum Senatus à Romano pontifice inſignibus & muneribus ornatur folio 278
Vercellenſis Epiſcopus totius Italiæ Cancellarius 230
Vergiliæ quando oriantur 87
Veronæ Concilium habetur 179
Veronæ moritur Lucius III. pontif. ibid.
Veronenſes deditionem faciunt 10
Verſiculus Gloria patri &c. poſt pſalmos dicendus 47
Veſogothi ex Gallia fugantur 97
Veſpaſianus Imperator 10
Eius cum filio triumphus ibid.
Eius lenitas & clementia 11
Veſtibulum D. Petri marmoribus ſternitur 85
Veſtibus ſacris extra Eccleſiam & miniſteria diuina vti nullus debet 29
Veſuuius mons Campaniæ 87
Vigilius I. papa 67
S. Vigebertus 131
Victor I. papa 24
Victor II. 145
Victor III. 155
Victor Campanus 69
Victoria Pii II. & in rebus gerendis dexteritas 290
Victoria pontificis & Florentinorũ aduerſus Philippum Mediol. ducem 269
Victoria vrbs 192
Victoria ope diuina potius quàm humana reportata 286
Victorinus 144

Victo-

Victorinus Aquitanus 58
Victorinus rhetor 48
Victorini nummi 292
Vigilius I. papa 67
Vigilius adhuc diaconus inſtigat Auguſtam, vt Saluerius pontifex in reſtitutione Anthemi heretici in ſede Conſtantino. conſentiret 67
Viletris exulat Benedictus X. 247
Villa Iulia pontificum vſus applicatur folio 342
Vincentius Belnacenſis Epiſcopus 80
Vincentius Cæſar Auguſtanus Epiſcopus Arrianus 75
Vincentius Epiſcopus Leodienſis de quadratura circuli ſcripſit 245
Vincentius Hiſpanus ordinis Prædicatorum in ſanctos relatus 284
Vincentius martyr 30
S. Vinceslaus à fratre interfectus in ſanctos refertur 331
Virginum & ſacerdotum priuilegia folio 42
Vitam D. Gregorii I. ſcripſit Ioãnes IX. pontifex 125
Vitalianus I. papa 82
Vitelleſchus Cardinalis factus 266
Vitellius Imperator 9
Eius voracitas ibid.
Vitellianum oppidum vnde ſic dictum folio 88
Viterbium ſacris interdictũ propter impetum in Cardinales factum 205
Viterbio nomen imponitur, & Eccleſia Metropolitana conſtituitur 184
Viterbii Clemens IIII. moritur 199. & Adrianus 202
Viterbienſes agros populantur 205
Vitiges rex Gothorum Romã obſidet 67. moritur 68
Vlixibona capitur 108
Vlma et Auguſta in Cæſaris poteſtatem redacta 325
Vnctio extrema rarò iteranda 291
Vngari Carolo Magno ſe dedunt 108
Vngari Italiam, Germaniã & Galliam inuadunt 127
Vngari Italiam inuadunt 130. 131. 132
Vngari integram fidem Chriſti ſuſcipiunt 241
Vngari ſunt quos Hunnos vocant 107
Vngari rebellantes ſuperantur 142
Vngarorum rex baptizatur 155
Vngaria regnum inuaditur 299
Vniuerſitatis Pariſienſis inſtitutio folio 116
Vocienus Montanus Narbonenſis orator folio 9
Votum Ludouici regis Franciæ in ægritudine ſua de expeditione in Aſiam folio 292
Votum peregrinationis 94
Votum peregrinationis ad D. Iacobum folio 287
Voti cauſa S. Brigida Romam venit folio 232
ex Voto templum ædificatur 96
Vrbanus I. papa 24
Vrbanus II. 155
Vrbanus III. 180
Vrbanus IIII. 196
Vrbanus V. 250
Vrbanus VI. 334
Vrbinum capitur 105
Vrſina familia 205
Roma pellitur ibid.
Vrſinorum & Columnenſium diſcordia 309. concordia 310
Vuandali ex Africa pulſi Hiſpaniam Arriana hæreſi inficiunt 78
Vuandali cum Romanis & multis aliis acriter pugnant 55
Vuormatienſis conuentus 326
Vxor vt legitima ſit cũ ſacerdote benedicenda 20

X

Xenodochia apud Diuum Petrum conſtruuntur Romæ folio 116

Z

Zacharias Patriarcha Hieroſolymitanus captiuus in Perſidem ducitur 76
Zacharias I. papa 48
Zepherinus I. papa 22

F I N I S.

BENEDICES
CORONAE
ANNI BENI-
GNITATIS
TVAE.
Pſalm.64.

Fine

Digitized by Google